שלחן ערוך
הלכות יום טוב

סימנים תצה-תקכט

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול הגאון האלהי החסיד המפורסם
אור עולם מופת הדור נזר ישראל ותפארתו קדוש ה׳
מרנא ורבנא
מו״ה **שניאור זלמן** נבג״מ

*

עם באור

דברי שלום

נערך על ידי
הרה״ת ר׳ שלום דובער לוין

יוצא לאור על ידי מערכת
״אוצר החסידים״
770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

ב"ה

פתח דבר

בשבח ותודה להשי"ת יוצא בזה לאור השלחן ערוך הלכות יום טוב, אשר לכ"ק אדמו"ר הזקן, הכולל סימנים תצה-תקכט, עם באור "דברי שלום".

הבאור "דברי שלום" נכתב באופן שיקל על המעיין להבין את ההלכות ואת מקורותיהן.

בפנים נוסח השלחן ערוך נוסף פיסוק, חלוקה לקטעים וכותרות משנה לסעיפים.

בהלכות הסבוכות יותר, נוסף בהערות סיכום תוכן פרטי ההלכות הכלולות בו.

במקורות, בא גם ציטוט קצר ממקורות ההלכות, בתלמוד ופוסקים, ראשונים ואחרונים, אשר מהם בירר רבינו הלכות אלו.

במקומות שלפום ריהטא נראית סתירה בדברי רבינו ממקום למקום, מוסברת ההלכה בהערות בדרך אפשר. ואם דנו בנושא באיזהו מקומן, צויין לדבריהם.

רבינו בשלחן ערוך שלו מרבה לחדש ולהכריע; אלא שחידושיו והכרעותיו שולבו בקיצור בלשונו הזהב, בתוך העתקת דברי הפוסקים שקדמוהו, עד אשר לפעמים המעיין אינו מבחין בפרטיהם. כדי להקל על הבנתם, הורחב ביאור הדברים בהערות.

כיון שמטרת הבאורים האלו היא להקל הבנת ההלכה, שגם מי שאינו מתמצא כל כך בנושא יוכל להבין את כללות תוכן ההלכה, מסקנותיה ושיטת רבינו הזקן בזה, לכן מוסברים כאן הדברים בסגנון קל ומובן, מבלי להכנס יותר מדאי לפלפולים; מלבד במקום שהדבר נחוץ להבנת הנושא.

בכל מקום שמצויין בכרך הזה לתלמוד בבלי וירושלמי ונו"כ – בסתם, הכוונה היא למסכת ביצה. בכל מקום שמצויין לרמב"ם ונו"כ – בסתם, הכוונה היא להלכות יום טוב. ובכל מקום שמצויין לסימן בטור ושלחן ערוך, או לשאר ספרי ההלכה ושו"ת – בסתם, הכוונה היא לחלק אורח חיים.

בכל עריכת הבאור, נעזרנו בספרים שקדמונו לבאר את הלכות יום טוב שבשלחן ערוך רבינו:

(א) מראי מקומות וציונים (הרב אשכנזי).

(ב) מראי מקומות לקונטרס אחרון (הרב ביסטריצקי).

(ג) קובץ הערות וביאורים ח"ט (הרב דייטש וסיעתו).

(ד) מדרכי הקונטרס (הרב לב).

(ה) נימוקי יום טוב (הרב ראטה).

(ו) רשימות י"ד (הרב מלכיאל).

(ז) שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר (הרב אלאשוילי).

(ח) יסודי השלחן וזיקוקי אורותיו (הרב זאיאנץ).

*

בסוף הספר באים:

פסקי הסדור השייכים לכרך שלפנינו.

מפתחות:

מפתח ענינים.

מפתח פסוקים.

מפתח מאמרי רז״ל.
מפתח ספרים.
מפתח אנשים.

ויהי רצון שנזכה לעסוק כל ימינו בתורת רבותינו הקדושים, לירד לעומק דבריהם, וישמיעונו נפלאות מתורתם, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

שלום דובער לוין

כ״ד טבת ה׳תשפ״ד
ברוקלין, נ.י.

תוכן ענינים

פתח דבר ..... ב
הלכות יום טוב (סי׳ תצה-תקכט) ..... י
תצה איזה מלאכות אסורים ביום טוב ..... י
עשה ולא תעשה במלאכת יום טוב ..... י
מלאכת אוכל נפש ..... י
מתוך שהותרה לצורך כו׳ ..... יא
מכשירי אוכל נפש ..... יג
אפשר לעשותן מערב יום טוב ..... יד
מלאכות שאסרו חכמים ..... טז
מוקצה ונולד ביום טוב ..... כ
קונטרס אחרון ..... כו
תצו דין יום טוב שני של גליות ..... מז
המחלל יום טוב שני ..... מז
דברים שהתירו ביום טוב שני ..... מח
בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ ..... נ
תצז דין הכנה ביום טוב ..... נב
צידת דגים ..... נב
בעלי חיים המוקצים ..... נה
בעלי חיים שבבית ..... נח
הזמנת יונים ..... ס
טלטול בהמה שנטרפה ..... סו
קונטרס אחרון ..... סח
תצח דין שחיטה ביום טוב ..... עט
בדיקת הסכין על ידי החכם ..... עט
הולכת הסכין והבהמה ..... פא
מוקצה בבהמות ..... פא
עגל שנולד ביום טוב ..... פג
שחיטת בהמה מסוכנת ..... פד
בדיקת הבכור ממום ..... פז
שחיטת בהמה שבשותפות הנכרי ..... פט
תלישת הצמר והנוצות שבמקום השחיטה ..... צ
טלטול אפר ועפר ..... צב

שחיטת וכיסוי דם כוי ..... צז
קונטרס אחרון ..... צט
תצט דין הפשט ומליגה ומליחה ביום טוב ..... קז
הפשט ומליגה ..... קז
טלטול ומליחת העור ..... קח
טלטול ומליחת החלבים ..... קיא
טלטול העלי ..... קיג
קונטרס אחרון ..... קיג
תק הנצרך לבשר ביום טוב היאך יתנהג וסדר מליחתו ..... קיט
קניית בהמה בשותפות ..... קיט
משקל ומדידה ..... קכא
נקיבת הבשר ומליגה ..... קכב
מליחת וניקור הבשר ..... קכג
קונטרס אחרון ..... קכח
תקא עצים האסורים והמותרים ביום טוב ..... קכט
ביקוע עצים להסקה ..... קכט
ליקוט עצים להסקה ..... קלג
הסקה בכלים ..... קלה
הדלקה בשיורי לפידים ופתילות ..... קלח
קונטרס אחרון ..... קמ
תקב דיני האש ביום טוב ..... קמג
איסור עשיית האש ..... קמג
סדור העצים באופן הדומה לאהל ..... קמה
הסרת עצים מהמדורה ..... קמו
טלטול עצים שלא להסקה ..... קמז
בישול בקדרה חדשה של חרס ..... קמח
תקג שלא להכין מיום טוב לחבירו ..... קמט
בישול והכנה מיום טוב לחול ..... קמט
שני אופנים שהתירו לצורך החול ..... קנא
קונטרס אחרון ..... קנז
תקד דין התבלין ביום טוב ..... קס
תקה דין החולב בהמה ביום טוב ..... קסד
קונטרס אחרון ..... קסט
תקו דיני לישה ביום טוב ..... קסט

מדידה והרקדה ..... קסט
הפרשת חלה ..... קעג
אפיית פת ..... קעז
הפרשת זרוע לחיים וקיבה ..... קעט
קונטרס אחרון ..... קעט
תקז דיני אפייה ביום טוב ..... קפג
אפיה בפורני ..... קפג
עצים שנשרו מהאילן ..... קפד
תיקון העצים ..... קפז
גריפת התנור ..... קפח
תיקון התנור ..... קצ
אפיה על ידי הערמה ..... קצא
סתימת פי התנור ..... קצג
קונטרס אחרון ..... קצד
תקח דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי ..... רז
תקט כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב ..... רט
שפוד שנעקם או נשבר ..... רט
סכין שנפגם ..... ריא
חוטי תפירת מילוי בשר ..... ריב
הגעלה וליבון ..... ריג
ניקוב הדחת והטבלת כלים ..... רטו
טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש ..... רטז
קונטרס אחרון ..... ריז
תקי כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב ואיזו מהם מותרים על ידי שינוי ..... רכא
מלילת שבלים וקטניות ..... רכא
ברירת זרעונים וקטניות ..... רכג
סינון ותיקון חרדל ושמרים ..... רכה
עשיית גבינה והעמדת חלב ..... רכז
תיקון ירק ומליחת צנון ..... רכח
הולכת משאות ..... רכט
קונטרס אחרון ..... רל
תקיא הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב ..... רמ
הבערה לחמם מים ולהתחמם ..... רמ
כיבוי בבשר על גבי גחלים ובעישון פירות ..... רמד

הולדת ריח בפירות בבגדים ובגוף ..... רמו
קונטרס אחרון ..... רמז
תקיב שלא לבשל לצורך נכרי ביום טוב ..... רמט
קונטרס אחרון ..... רנג
תקיג דין ביצה שנולדה ביום טוב ..... רנו
ביצה שנולדה ביום טוב או בשבת ..... רנו
ספיקה ותערובתה ..... רנח
נולדה בראשון מתי אסורה בשני ..... רסא
בדק מערב יום טוב ולא מצא ביצה ..... רסג
הלוקח ביצים מן הנכרי ..... רסד
נשחטה ביום טוב ומצא בה ביצים ..... רסו
אפרוח שנולד ביום טוב ..... רסו
קונטרס אחרון ..... רסז
תקיד שלא לכבות ביום טוב ..... רעה
כיבוי לצורך אוכל נפש והנאת הגוף ..... רעה
גרם כיבוי בנר הדולק ..... רעח
תיקון הנר והדלקתו ..... רפא
הדלקת נר של יום טוב ..... רפה
קונטרס אחרון ..... רפז
תקטו דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום ..... רצ
נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב ..... רצ
ספק נלקט או ניצוד ביום טוב ..... רצח
אם הוא יום טוב הסמוך לשבת ..... שב
נכרי שהביא מחוץ לתחום ביום טוב ..... שד
נכרי שהביא לעיר למכור ..... שט
קצץ לנכרי ונשתהה והביאן ביום טוב ..... שי
שיגר לחברו והביאן נכרי ביום טוב ..... שיב
קונטרס אחרון ..... שיד
תקטז דין איזה דברים מותרים לשלוח ביום טוב ..... שיח
קונטרס אחרון ..... שכ
תקיז באיזה אופן מותר ליקח ביום טוב מן החנוני מיני מאכל ..... שכב
תקיח דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב ..... שכו
הוצאה לצורך ושלא לצורך ..... שכו
הוצאה בעיר שאינה מעורבת ..... שכח

מוקצה בשפוד שצלו בו ..... שכט
טלטול סולם ..... של
בהמה שמתה ביום טוב ..... שלא
עצים ותבן שהכניס לאוצר ..... שלב
נטילת עצים מהסוכה ..... שלג
בית סתום מלא פירות ..... שלו
קונטרס אחרון ..... שלז
תקיט צירי דלתות מותר להסיר ולהחזיר לצורך יום טוב ..... שמה
תקכ ..... שמט
תקכא דין שלשול פירות ביום טוב ממקום למקום ..... שנ
תקכב קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב ..... שנא
תקכג דינים הנוהגים בבהמות ביום טוב ..... שנב
תקכד כמה דברים האסורים ביום טוב ..... שנג
תקכה דין הלואה ביום טוב ..... שנד
תקכו דין מת ביום טוב ..... שנד
ביום טוב ראשון ..... שנד
ביום טוב שני ..... שנז
הלויית המת ..... שסא
מת מצוה במקום רחוק ..... שסב
הרוצה ליקבר בקברי אבותיו ..... שסב
תינוק שלא גמרו שערו וצפרניו ..... שסב
קריעה ..... שסג
הקבורה קודם ואחר התפלה ..... שסג
תקכז דיני עירוב תבשילין ..... שסד
בישול מיום טוב לשבת ..... שסד
טעמי תקנת עירוב תבשילין ..... שסו
סדר הנחת עירוב תבשילין ..... שסז
הבישול בעוד היום גדול ..... שעא
הנחת עירוב תבשילין בין השמשות ..... שעא
התבשיל שמניחים לעירוב תבשילין ..... שעב
להוציא אחרים בעירוב תבשילין ..... שעג
הנחת עירוב תבשילין ביום טוב ראשון ..... שעח
נאכל התבשיל של העירוב ..... שפ

מי שלא עירב ..... שפא
המתענה ביום טוב מחמת נדרו ..... שפג
קונטרס אחרון ..... שפד
תקכח דין עירובי חצירות ביום טוב ..... שפז
תקכט דיני שמחת יום טוב ..... שפח
כבוד וענג ביום טוב..... שפח
שמחת יום טוב ..... שצא
סעודת החג והכנתו..... שצב
קונטרס אחרון.....שגיאה! אין אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.
הוספות.....שגיאה! אין אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.
פסקי הסדור ..... שגיאה! אין אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.
סדר עירוב תבשילין.....שגיאה! אין אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.
תפלת שלש רגלים.....שגיאה! אין אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.

הלכות יום טוב (סי׳ תצה-תקכט)

תצה איזה מלאכות אסורים ביום טוב

ובו ט״ו סעיפים

עשה ולא תעשה במלאכת יום טוב

א ששת[1] ימים אלו, שהן ראשון ושביעי של פסח וחג השבועות וראש השנה וראשון ושמיני של חג הסוכות, הן הנקראים ימים טובים[2]. וכל העושה מלאכת עבודה באחד מהן הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר[3] כל מלאכת עבודה לא תעשו. וכל השובת בהן ממלאכת עבודה, הרי זה קיים מצות עשה[4], שהרי נאמר בהן שבתון[5], כלומר שבות[6]:

מלאכת אוכל נפש

ב ומהו מלאכת עבודה, כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה[7], ואין במלאכה זו צורך לאכילה

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) עשה ולא תעשה במלאכת יום טוב (ס״א).
(ב) מלאכת אוכל נפש (ס״ב).
(ג) מתוך שהותרה לצורך כו׳ (ס״ג).
(ד) מכשירי אוכל נפש (ס״ד).
(ה) אפשר לעשותן מערב יום טוב (ס״ה-ח).
(ו) מלאכות שאסרו חכמים (ס״ט-יב).
(ז) מוקצה ונולד ביום טוב (סי״ג-טו).

[2] רמב״ם הל׳ יום טוב פ״א ה״א (ששת ימים האלו שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה, שהן ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות וביום חג השבועות ובאחד לחדש השביעי, הן הנקראין ימים טובים).

[3] אמור כג, ז-ח (ראשון ושביעי של פסח). כג, כא (שבועות). כג, כה (ראש השנה). כג, לה-ו (ראשון ושמיני של סוכות). פנחס כח, יח. כח, כה-ו. כט, א. כט, יב. כט, לה. רמב״ם שם ה״ב (ועבר על לא תעשה, שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו).

[4] רמב״ם שם (כל השובת ממלאכת עבודה באחד מהן, הרי קיים מצות עשה).

[5] אמור כג, כד (ראש השנה). כג, לט (ראשון ושמיני של סוכות).

[6] רב אשי שבת כד, סוע״ב (שבתון, עשה). רש״י שם כה, רע״א (דמשמע שבות בו). רמב״ם שם (שהרי נאמר בהן שבתון כלומר שבות).

וכן הוא לקמן סי׳ תצח סל״ד (שהרי נאמר בה שבתון, כלומר שבות ממלאכה, וזוהי מצות עשה).

*

ואף שרק בראש השנה וסוכות נאמר ״שבתון״ (כדלעיל הערה הקודמת).

מכל מקום יש לימוד נוסף לחובת השביתה ביום טוב, כדלעיל סי׳ רמב ס״א (ויש אומרים שמקרא קדש הוא לקדשו באיסור עשיית מלאכה). ובקונטרס אחרון שם ס״ק א (שהרי במנין המצות מנה שש מצות לשבות ממלאכה בששת ימים טובים, מדכתיב מקרא קודש בכל חד וחד עיי״ש, וזהו כמ״ש הב״י סי׳ תפ״ז).

והוא כמבואר בספר המצות להרמב״ם מ״ע קנט-קסז (שצונו לשבות ממלאכה ... והוא אמרו יתי ... מקרא קדש. ודע זו ההקדמה, והיא כל מה שנאמר בו מקרא קודש, בא בפירושו קדשהו. וענין קדשהו שלא תעשה בו מלאכה). וכן הוא בספר החינוך מצוה רצז (וכל מה שנאמר בתורה מקרא קודש, פירשו ז״ל קדשהו, וענין קדושתו הוא שלא נעשה בו מלאכה). הובא בב״י סי׳ תפז ד״ה סדר היום (דבכלל מקרא קודש הוא, דכיון שהוא קדוש, ממילא משמע שהוא אסור בעשיית מלאכה).

ואף דלא סגי בפסוק ״מקרא קודש״, שהרי יש בו גם הפירוש הראשון דלעיל סי׳ רמב ס״א (ומקרא קדש פירשו חכמים לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בענג אכילה ושתיה).

מכל מקום ממה שנאמר ״שבתון״ בראש השנה וסוכות למדנו, שגם מה שנאמר בהם (ובשאר הימים טובים) ״מקרא קודש״, פירושו שלא יעשה מלאכה. וכן נראה מדברי ספר המצות להרמב״ם שם, מ״ע קנט (כל מה שנאמר בו מקרא קודש ... שלא תעשה בו מלאכה ... כי כל יום שאמר האל בו שבתון כאילו אמר שבות או תשבות).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ א.

*

והנפקא מינה למעשה ממה שיש בהם גם עשה (ולא רק לא תעשה), נתבאר לקמן סי׳ תצח סל״ד (שאין מצות עשה של כיסוי הדם דוחה את לא תעשה של יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה, שהרי נאמר בה שבתון, כלומר שבות ממלאכה, וזוהי מצות עשה), ושם נסמן (הערה 162).

[7] רמב״ן אמור כג, ז (פירוש ״מלאכת עבודה״, כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש ... ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה, לא מלאכת עבודה). ונתבאר בלקוטי שיחות חי״א ע׳ 34 ואילך. וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ א-ב.

ושתיה[8], כגון שכבה את הנר[9] או שבנה[10] או שחפר[11] וכל כיוצא באלו.

אבל כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה, כגון הקצירה והדישה והעימור והזרייה והברירה והטחינה וההרקדה[12] והלישה והאפייה והשחיטה והבישול[13] והבצירה והסחיטה והצידה[14] וההוצאה מרשות לרשות[15], כל אלו כיון שהן נעשין בגוף האוכל ומשקה, וכשאדם נהנה מהאוכל ומשקה הרי נהנה מגוף המלאכה עצמה[16] (הנעשית לצורך אכילה, או לשאר צורך יום טוב כמו שיתבאר[17]), לפיכך נקראין כל מלאכות אלו וכיוצא בהן מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה[18] לעשותה לצורך אכילת יום טוב[19], שנאמר[20] אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

וכן ההבערה, אף על פי שאינה נעשית בגוף האוכל, אף אם היא לצורך אכילה, שהרי הוא מבעיר אש בעצים ומבשל עליהם[21]. מכל מקום כיון שהיא (א) מתקנת את האוכל, שהרי ענין ההבערה הוא הוצאת האש[22], או (ב) שמרבה האש[23], וגוף האש זו שהוציא או שהרבה היא המתקנת ומבשלת את האוכל, הרי גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש[24]:

מתוך שהותרה לצורך כו'

ג וקבלו חכמים, שכל מלאכות אוכל נפש, מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו

---

[8] אבל אם יש בה צורך אכילה ושתיה, ואינה נעשית באוכל או משקה, נקראת מכשירי אוכל נפש, ויתבארו דיניו לקמן ס״ד (אף על פי שעושה אותן לצורך אכילת יום טוב, מכל מקום כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש, אלא בדבר המכשירו לאכילה, הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש).

[9] ואם יש צורך אכילה בכביה זו, הרי היא נחשבת מכשירי אוכל נפש, כדלקמן סי׳ תקז סט״ו (שכבייה זו אינה אלא מכשירי אוכל נפש, שהרי אין גופו נהנה מכבייה זו עצמה), וסי׳ תקיד ס״ב (אם יש צורך אכילה בכביה זו ... כיבוי זה הוא כמכשירי אוכל נפש).

[10] רמב״ם פ״א ה״ב (כגון שבנה או הרס או ארג וכיוצא באלו), וה״ד (כגון כתיבה ואריגה ובנין וכיוצא בהן).

ונתבאר בקונטרס אחרון סוף ס״ק ד (הרמב״ם כתב דהבונה חייב, ומשמע אפילו לצורך אכילת יום טוב).

[11] משנה מכות כא, ב (וחייב עליו ... החורש ... יום טוב).

[12] שכל אלו מותרים מן התורה ואסורים מדברי סופרים, כדלקמן ס״ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה והעימור והזרייה).

[13] שכל אלו מותרים אף לכתחלה, כדלקמן ס״ה (מותר ללוש ולאפות ולשחוט ולבשל כדרכו בחול).

[14] שגם אלו מותרים מן התורה ואסורים מדברי סופרים, כדלקמן ס״ט (והתלישה מהמחובר שהיא תולדת הקצירה, וסחיטת פירות שהיא תולדת דישה שמפרק דבר מגידולו ... וכן אסרו הצידה).

[15] שאם הוא לצורך יום טוב, מותר אף לכתחלה, ואם אין בו צורך יום טוב כלל אסור, כדלקמן סי׳ תקיח ס״א (שאסור להוציא לרשות הרבים או לכרמלית דבר שאין בו צורך יום טוב כלל).

[16] משא״כ אם גם כשנהנה מהאוכל ומשקה אינו נהנה מגוף המלאכה עצמה, הרי אלו נקראים מכשירים, כדלקמן קונטרס אחרון ס״ק ד (שרש״י ורמב״ן ורשב״א ורא״ה ומגיד משנה מסכימים, דכל שאין גופו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין).

[17] סעיף ג (ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב, אף על פי שאינו צורך אכילה, אלא צורך הנאת הגוף).

[18] כדלקמן סי׳ תקי קונטרס אחרון סוף סק״ב (הותרה לגמרי ביום טוב ... ואין אומרים יום טוב דחויה אצל מלאכת אוכל נפש). וראה לקוטי שיחות חי״א ע׳ 34 ואילך. שלחן המלך ח״ב ע׳ קסה ואילך.

[19] משא״כ לצורך חול, כדלקמן סי׳ תקג ס״א (כל מלאכת אוכל נפש לא הותרה ביום טוב, אלא אם כן עושה אותה כדי ליהנות בה ביום טוב, אבל אסור לאפות ולשחוט ולבשל ביום טוב מה שיאכל בחול, ואם אפה ושחט ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך מחר ... הרי זה לוקה מן התורה).

[20] בא יב, טז. רמב״ם פ״א ה״א (חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה, שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו׳).

[21] כקושיית המ״מ פ״ה ה״ד (והבערה, אע״פ שאינה באוכלין ומשקין), הובא במ״א ריש סי׳ תקיח.

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א, דלא קיי״ל כתירוצים שכתבו, וצריך לתרץ כמבואר כאן.

וראה אבני נזר או״ח סי׳ תח ס״ק ד. חקרי הלכות ח״א כז, א. פעמי יעקב מ ע׳ פא.

[22] ולא משום כליון העצים. ההוכחות לזה יתבארו בקונטרס אחרון ס״ק ב.

[23] אף אם בוער כבר, כדלעיל סי׳ רסד ס״א (שמא יטה הנר כדי שיתקרב מאוד השמן שבתוכו אל הפתילה וידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת), וסי׳ רסה ס״ו (ויתקרב השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר), וסי׳ ערה ס״א (שמא ישכח ויטה הנר לקרב השמן אל הפתילה כדי שתדלוק יותר יפה, ויתחייב משום מבעיר).

ולענין יום טוב, יש חילוק בין הוצאת האש, שעכ״פ אסורה מדברי סופרים, כדלקמן סי׳ תקב ס״א (אסור לעשות ביום טוב מפני שהוא מוליד דבר חדש), לבין מרבה האש, שמותר אף לכתחלה.

[24] והיינו שאף שכילוי העצים נעשה בעצים (ולא באוכל), מכל מקום בריבוי האש הרי האש נכנס בהאוכל עצמו.

לגמרי אפילו שלא לצורך אכילת יום טוב[25].

ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב, אף על פי שאינו צורך אכילה[26], אלא צורך הנאת הגוף[27], או צורך (ג) מצוה[28] עוברת שזמנה בו ביום[29], שהיא גם כן כהנאת הגוף לענין זה[30].

---

[25] משנה יב, א (בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים, ובית הלל מתירין). ובגמרא שם (מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך).

ובדיוקי הלשונות, ראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' ז.

[26] אף דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, תניא יז, א (אינו אופה אלא מה שצריך לו). ובפסחים מו, ב (האופה מיום טוב לחול (לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול, רש"י) רב חסדא אמר לוקה).

ומתרצים התוס' ביצה יב, א ד"ה ה"ג (דוקא בהוצאה שיש בה צורך יום טוב קצת אמרינן מתוך שהותרה לצורך יום טוב, דכל אוכל נפש מותר, הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש, הואיל ואיכא צורך מקצת, שיש צורך יום טוב, אבל שלא לצורך יום טוב כלל, ודאי דאסור מן התורה, כגון אופה מיום טוב לחול, ומוציא אבנים, דליכא לא צורך נפש ולא שמחת יום טוב, חייב מדאורייתא). וכן כתבו בכתובות ז, א ד"ה מתוך (ובלבד שיהא צורך הנאת היום, או צורך קיום מצוה ביום טוב). רא"ש פ"א סי' יח (ולא שרי במתוך אלא דבר שהוא קצת לצורך, כגון הנך שהן לצורך מצוה). מ"מ פ"א ה"ד (שלא הותרו אלו שלא לצורך כלל, אלא אם כן יש בו צורך היום קצת, כקטן ולולב או צורך מצוה, אבל כשאין בו צורך מצוה ולא צורך הדיוט ביומו כלל, כהוצאת אבנים, לוקה עליה, ואפילו לבית הלל).

וכן נפסק בטור כאן (ובלבד שיהא בהן צורך קצת), ובטור ושו"ע סי' תקיח ס"א (מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך, כגון קטן ולולב וספר תורה וכלים). רמ"א שם (הצריכים לו קצת).

וכן הוא לעיל סי' תמו ס"ה (כיון שמלאכת ההבערה ... הותרה ביום טוב מן התורה לצורך אכילה, הותרה לגמרי אפילו שלא לצורך אכילה. ובלבד שיהיה בהן צורך יום טוב, כגון לצורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום, כמו שיתבאר בסי' תצ"ה). לקמן סי' תקג ס"א (ואם אפה ושחט ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך מחר ... הרי זה לוקה מן התורה). סי' תקיא ס"א (כבר נתבאר בסימן תצ"ה דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה, ובלבד שיהא בה צורך יום טוב). סי' תקיד סי"ג (שלא הותרה הבערה אפילו שלא לצורך אוכל נפש, אלא אם כן יש בה צורך היום קצת). סי' תקיח ס"א (כבר ביארנו בסי' תצ"ה, דמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש, ובלבד שיהא בה צורך יום טוב קצת, אפילו אינה לצורך הנאת הגוף אלא לצורך מצוה, כגון קטן למולו וספר תורה לקרות בו). סי' תקכו ס"ג (דמתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך אכילה מותר אפילו שלא לצורך אכילה, אם יש בהם צורך היום).

[27] משנה כא, ב (בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתיה, ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה), לפירוש הרשב"א שם (בית שמאי אומרים לא יעשה אדם מדורה להתחמם כנגדה, ובית הלל מתירין. ומהא שמעינן דבית שמאי ובית הלל במתוך שהותרה הבערה לצורך פליגי), ור"ן יא, א (ובית הלל מתירין, דאית להו מתוך. ועושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה, דכיון דמתהני בה שרי משום מתוך). מ"א סי' תקיא ס"ק א (לעשות מדורה, דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש, הותרה נמי שלא לצורך). ט"ז שם ס"ק א (כתב הר"ן טעמא משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך כו').

וכן הוא לקמן שם ס"א (כבר נתבאר בסימן תצ"ה דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה, ובלבד שיהא בה צורך יום טוב. לפיכך מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביום טוב, וכן מותר להחם מעט מים לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ביום טוב).

[28] שאף שמעיקר הדין אין עשה דוחה יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה, וכדלקמן סי' תצח סל"ד (שאין מצות עשה של כיסוי הדם דוחה את לא תעשה של יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה, שהרי נאמר בה שבתון, כלומר שבות ממלאכה, וזוהי מצות עשה), ושם נסמן (הערה 162).

היינו דוקא במלאכה שאינה רגילה באוכל נפש, אבל במלאכה הרגילה באוכל נפש, הותרה אף לצורך מצוה, כדלקמן סי' תקכו ס"א-ג (מת המוטל לקברו, אם הוא יום טוב ראשון לא יתעסק בו ישראל ... במלאכות גמורות האסורות מן התורה, כגון לתקן לו קבר וארון ותכריכין, וכן לכסותו בעפר לאחר ששמוהו בתוך הקבר, שהסותם גומא בעפר חייב משום בונה ... אבל ... מותר להחם לו מים על ידי ישראל כדי לטהרו, וכן מותר להוציאו על ידי ישראל אפילו דרך רשות הרבים, דמתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך אכילה, מותר אפילו שלא לצורך אכילה, אם יש בהם צורך היום, כגון לצורך קבורת המת שהיא מצוה שזמנה בו ביום).

[29] שבת כד, ב (שאין שורפין קדשים ביום טוב. מנהני מילי ... רבא אמר, אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם ... לבדו ולא מילה שלא בזמנה), ופרש"י (למעוטי מילה שלא בזמנה דלא דחיא ... דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינה דוחה יום טוב. והוא הדין לשריפת קדשים טמאים). הרי למדנו מהפסוק "הוא לבדו", שגם במצוה אין אומרים מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי לצורך מצוה – אלא במצוה עוברת שזמנה בו ביום. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג.

ויתירה מזו אמרינן בפסחים ו, א (המוצא חמץ בביתו ביום טוב כופה עליו את הכלי), אף שהיא מצוה עוברת, כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא. והטעם לאיסור זה מחדש ומבאר לעיל סי' תמו ס"ה (אין אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה, כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב, דהיינו שישליכנו לנהר או לבית הכסא ... וכן יכול מן התורה לפרר ולזרות לרוח ... ולפיכך אסור לשרוף החמץ ביום טוב מן התורה).

ובקונטרס אחרון שם ס"ק ג (שריפת קדשים ביום טוב היינו טעמא דלא דחי, משום דאפשר לשורפן במוצאי יום טוב, כדפירש"י בשבת דף כ"ד, והוא הדין למילה שלא בזמנה ... לא דחי, משום דאפשר לקיים המצוה למחר כדפירש"י שם. ואם כן כל שכן וקל וחומר היכא דאפשר לקיים המצוה בו ביום בלא חילול יום טוב, כגון להשליך החמץ לנהר, דלא דחינן יום טוב).

*

ומה שהתירו לקמן סי' תקיח ס"א (ובלבד שיהא בה צורך יום טוב קצת, אפילו אינה לצורך הנאת הגוף אלא לצורך מצוה, כגון קטן למולו וספר תורה לקרות בו ... וכן מותר להוליך סידורים ומחזורים לבית הכנסת כשצריך לקרות בהם בו ביום), מיירי במצוה עוברת שזמנה בו ביום, שהרי מילה בזמנה וקריאת התורה ותפלה הן מצוות עוברות, שאי אפשר לדחותן למחר.

והוא שתהא הנאת הגוף זו שוה לכל נפש אדם[31] מישראל[32], כמו שיתבאר בסי׳ תקי״א[33] ותקי״ב[34]:

מכשירי אוכל נפש

ד במה[35] דברים אמורים כשגופו נהנה מגוף המלאכה עצמה הנעשית לצורך יום טוב, כגון שמוציא חפציו מרשות היחיד לרשות הרבים, שהוא צריך להשתמש בהן ברשות הרבים, וכן המדליק את הנר כדי להשתמש לאורו תשמישים הצריכים לו בו ביום, אף על פי שאין בהם צורך אכילה, וכל כיוצא בזה.

אבל אם אין גופו נהנה ביום טוב מגוף המלאכה עצמה, אלא מדבר שנתקן ונתכשר להנאת האדם על ידי עשיית המלאכה, כגון שמתקן שפוד לצלות בו, שאין גופו נהנה מגוף השפוד אלא מהצלי שנצלה בו[36], או שמבקע קורה לעצים דקים מאד להצית בהם האור תחת קדירתו, שאין גופו נהנה מגוף העצים שנעשה בהם מלאכה אלא מהתבשיל שנתבשל על ידי מלאכה זו[37], כל אלו וכיוצא בהן, אף על פי שעושה אותן לצורך אכילת יום טוב, מכל מקום כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש אלא בדבר המכשירו לאכילה, הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה, אפילו אם הוא בענין שאם לא כן (ד) יפסיד אכילתו לגמרי ויתענה ביום טוב[38], שנאמר[39] הוא לבדו יעשה לכם, הוא

ויתירה מזו התירו לקמן שם (וכשם שמותר להוליכן כך מותר להחזירן לביתו, אף על פי שבחזרה זו אין בה צורך יום טוב כלל, שהרי אינו מחזירן אלא כדי שלא יגנבו ויאבדו ואין זה צורך היום אלא צורך ממונו. אעפ״כ התירו לו חכמים להחזירן, כדי שלא ימנע מלהוליכם מחמת שיתיירא שלא יוכל להחזירן).

[30] אף שלשאר דברים אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, כדלעיל סי׳ תמה ס״ח (מותר לכסות דם חיה ועוף באפר שריפת החמץ, שמצות לאו ליהנות ניתנו), ושם נסמן (הערה עג).

[31] כתובות ז, א (עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש, דבר השוה לכל נפש).

[32] ברייתא כא, ב (לכם ולא לכלבים ... לכם ולא לעובדי כוכבים).

[33] ס״א (שרחיצת כל הגוף אינה צורך כל נפש, אלא למעונגים ומפונקים בלבד, ולא התירה התורה אפילו המלאכה שלצורך אכילה, אלא אם כן יש בה צורך כל נפש, אבל אם אין בה צורך אלא למעונגים אסור לעשותה ביום טוב), וס״ה (אסור להבעיר עצים כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות על גבי גחלתן, לפי שהנאה זו של טעם הבשמים אינה צריכה לכל נפש אלא להמעונגים ומפונקים בלבד, ולא התירה התורה לעשות שום מלאכה ממלאכות אוכל נפש אלא לדבר שהוא צריך לכל נפש, שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו׳).

וראה לקמן שם (הערה 43).

[34] ס״א (כל מלאכות אוכל נפש לא הותרו אלא לצורך אכילת ישראל, אבל לא לצורך אכילת נכרי, ולא לצורך אכילת בהמה, שנאמר הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לנכרים לכם ולא לבהמה ... אסור להוציא מרשות לרשות בשביל נכרי), וס״ז (שיזהר שלא יעשה שום מלאכה בשבילה [בשביל הבהמה] אפילו שבות של דבריהם, כגון להוציא מרשות היחיד לכרמלית וכיוצא בזה).

[35] המשך הדברים בסעיף זה:

מה שנתבאר בסעיף הקודם דאמרינן מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה אף לצורך הנאת הגוף, היינו דוקא כשגופו נהנה מגוף המלאכה, אבל אם גופו נהנה מדבר שנתקן על ידי המלאכה, אין אומרים בו מתוך שהותרה לצורך.

ואפילו באוכל נפש ממש, לא התירה תורה מכשירים, כגון שמתקן שפוד לצלות בו וכיו״ב.

ומכל מקום יש הפרש בינם, שהרי התורה התירה מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב. משא״כ מכשירי הנאת הגוף, אסורים בכל אופן, ולא התירו אותם מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש.

וכהא דלקמן סי׳ תקיד ס״ה (אסור לכבות את הנר אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת הגוף), אף שלא הי׳ אפשר לכבותו מערב יום טוב.

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ד (דלא אמרינן מתוך, אלא ממלאכת אוכל נפש למלאכת הנאת הגוף ממש, דהיינו שהגוף נהנה מהמלאכה עצמה ... אבל לא אמרינן מתוך שהותרה מלאכת אוכל נפש הנעשית בגוף האוכל שגופו נהנה מן המלאכה עצמה, הותרה במכשירי הנאת הגוף שאין הגוף נהנה מהמלאכה עצמה ... דמאוכל נפש ממש למכשירי הנאת הגוף לא אמרינן מתוך).

[36] רב יהודה אמר שמואל כח, ב (שפוד שנרצף אסור לתקנו ביום טוב). לפירוש הר״ן יז, ב ד״ה ומקשו (שאין אדם נהנה מן המכשירין עצמן, כסכין ושפוד ותנור, אלא ממה שהוכשר על ידיהם). הובא במ״א סי׳ תקא סוף סק״ג.

וכן הוא לקמן סי׳ תקט ס״א (שפוד שנעקם ונכפף ... כדין כל מכשירי אוכל נפש). וקונטרס אחרון כאן ס״ק ד (דמכשירין נקרא כל שאין המלאכה נעשה בגוף הדבר שנהנה בו, כגון גריפת התנור ותיקון השפוד).

ובזה אין מתירים אף משום מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, כדלקמן סי׳ תקז סי״ב (ואין אומרים מתוך שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש, כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש עצמו כמ״ש בסי׳ תצ״ה).

[37] ראב״ד פ״ד ה״י (אין מבקעין ... דמכשירין).

וכן הוא לקמן סי׳ תקא ס״ב (אסור לבקעות ממנה חתיכות קטנות מאד, כדרך שמבקעים עצים דקים מאד כדי להצית בהן האור ... לפי שזהו כמכשירין). ונתבאר בקונטרס אחרון כאן ס״ק א (והסכמת האחרונים דבבוקע קורה לעצים דקים ביום טוב חיובא איכא, ועל כרחך משום דהוי מכשירין).

[38] ההוכחות לזה נתבארו בקונטרס אחרון ס״ק ד.

ולא מכשיריו.

במה דברים אמורים במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב[40], כגון לעשות שפוד חדש, שהרי אפשר לו לעשות מערב יום טוב (ואפילו (ה) היה אנוס בערב יום טוב ולא היה לו פנאי לעשות השפוד[41], מכל מקום היה אפשר לו לעשותו כמה ימים קודם יום טוב[42]) וכן כל כיוצא בזה. אבל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון לתקן השפוד שנשבר ביום טוב[43], או אפילו שנשבר בערב יום טוב אלא שלא היה אפשר לו לתקנו בו ביום מחמת איזה אונס גדול[44], מותר לתקנו ביום טוב[45], שנאמר יעשה לכם, ודרשו חכמים לכם לכל צרכיכם, לרבות מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב[46]:

אפשר לעשותן מערב יום טוב

ה וכל זה במכשירין, אבל מלאכות אוכל נפש עצמן, אע"פ שהיה אפשר לו לעשותן מערב יום טוב,

---

דאף שכתב הרא"ש פ"ב סוס"י יט (ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה, ואם לא יכבה תתעשן הקדירה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש, כמו שמותר לבשל ולאפות). ובפ"ד סי' ח (בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר, ואפילו לרבנן, דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן). והיינו שבמקום שאי אפשר בענין אחר אינם נקראים מכשירין, אלא אוכל נפש.

וכן נראה לכאורה מפשטות הדברים לקמן סי' תקז סי"ב (כיון שאי אפשר לאפות בלא כיבוי, הרי כיבוי זה צורך אוכל נפש, ומותר, כמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש), וסי' תקיד ס"ד (ואם הוא צריך לבקעת זו שמקצתה דולק יפה ומבשל בו קדרתו, ואין לו אש אחרת לבשל בה רק של זו הבקעת, ואי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן, מותר לכבות, שהרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש).

מכל מקום מביא בקונטרס אחרון דעת החולקים על הרא"ש, ומסיק (וכיון שרש"י ורמב"ן ורשב"א ורא"ה ומגיד משנה מסכימים דכל שאין גופו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין, ואם היה אפשר לעשות מערב יום טוב אסור לעשות מן התורה ביום טוב, אע"פ שאי אפשר בענין אחר, הכי נקטינן, דלא כרא"ש).

[39] בא יב, טז. גמרא כח, ב (אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשיריו).

[40] וכן הדין אם הי' אפשר לעשותו ביום טוב ראשון אסור לעשותו ביום טוב שני, כדלקמן סי' תקט ס"א-ב (כיון שאנו עושין שני ימים מחמת הספק שמא הראשון הוא חול, הרי זה כאילו היה אפשר לעשותו ולתקנו ביום ראשון ... וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש, שאם היה אפשר לעשותן ביום טוב ראשון אם היה חול, אסור לעשותן ביום טוב שני של גליות).

וכן הדין אם אפשר לו לבשל בלי תיקון זה, כדלקמן סי' תקט ס"א (אפשר למצוא שפוד אחר, אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו), ושם נסמן (הערה 4).

וכן הדין אם אפשר לו לקיים המצוה בו ביום בלא חילול יום טוב, כדלעיל סי' תמו ס"ה (אין אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה, כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב). ובקונטרס אחרון שם ס"ק ג (היכא דאפשר לקיים המצוה בו ביום בלא חילול יום טוב, כגון להשליך החמץ לנהר, דלא דחינן יום טוב).

[41] מקור הכרעה זו נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ה, ממה שהתיר המ"א "אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו", דמיירי בשפוד שנשבר. וממה שאסר "אם היה טרוד בערב יום טוב ולא היה יכול לעשותו", שזה מיירי בשפוד חדש. וכן משמע במשנה ובפוסקים שאסור לתקן כלי חדש בכל אופן.

וגם בלי הוכחה הנ"ל מהמ"א, נראה להחמיר בכלי חדש, ולחוש לדעת התוס' וסיעתו שאסרו בכל אופן כשנשבר קודם יום טוב (אף דלא קיי"ל כוותייהו), ולחוש לדעת הרז"ה והר"ן, שאסרו תיקון כלי בכל אופן (אף דלא קיי"ל כוותייהו).

[42] טעם זה נתבאר בקונטרס אחרון שם ד"ה ומכל מקום (אבל תיקון דבר חדש אי אפשר למצוא שלא היה אפשר לו לעשותה קודם יום טוב. אף על פי שבערב יום טוב ממש אי אפשר לעשותה, מכל מקום בקרא דממעטינן מיניה מכשירין לא כתיב ערב יום טוב ממש, ומצינו בסוף פרק ה' דחולין דכל קודם יום טוב נקרא ערב יום טוב, עיין שם בראי"ש).

[43] טור ורמ"א סי' תקט ס"א (אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו).

וכן הוא לקמן שם ס"א (לא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב, כגון שנכפף ביום טוב).

ויתבאר לקמן שם (שהיא הלכה ואין מורין כן; ודוקא בשפוד ולא בסכין).

[44] מ"א שם סק"ב (והוא הדין אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו).

וכן הוא לקמן סי' תקט ס"א (או אפילו נכפף מערב יום טוב ולא ידע ממנו עד שקידש היום, או אפילו ידע ממנו סמוך לחשכה ולא היה שהות לתקנו קודם יום טוב, מותר לתקנו ביום טוב).

אבל אם היה שהות לתקנו ושכח, נתבאר לקמן סעיף הבא (אפילו שכח ולא עשאה), ושם נסמן (הערה 49).

[45] אלא ש"אין היתר לעשותם אלא בינו לבין עצמו", כדלקמן סי' תקט ס"א-ב (ובלבד שלא יעשה כן בפני אדם אחר שאינו יודע היתר זה ... וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש ... אין היתר לעשותם אלא בינו לבין עצמו).

[46] בא יב, טז. גמרא שם (רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש ... אמר קרא לכם, לכם לכל צרכיכם ... כתיב הוא וכתיב לכם, ולא קשיא, כאן במכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב כאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב), וקיי"ל כרבי יהודה, כמבואר ברש"י כח, ב ד"ה הלכה (כרבי יהודה ... כגון שנתקלקלו ביום טוב ... כדאמרינן לקמן דלא התיר רבי יהודה אלא במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב). לג, א ד"ה והלכתא (וכרבי יהודה במכשירי אוכל נפש). טור ושו"ע ס"א (וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותה מאתמול).

ויש עוד לימוד מהכתוב "לכם", כדלקמן סי' תקיב ס"א (לכם ולא ולנכרים, לכם ולא לבהמה).

מותר לעשותן ביום טוב מן התורה[47].

אבל מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום[48], אפילו שכח ולא עשאה[49], או שהיה טרוד ולא היה לו פנאי לעשותה[50], מכל מקום כיון שלא היה אנוס בדבר[51], אסור לעשותה ביום טוב[52]. אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול[53].

אבל מותר ללוש ולאפות ולשחוט ולבשל כדרכו בחול, לפי שאם עשה אחד מאלו מערב יום טוב יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם שנילוש ונאפה היום כלחם שנילוש ונאפה מאתמול, ולא תבשיל

---

[47] רא"ש פ"ג ס"א (דמפליג רבי יהודה במכשירין בין אפשר לעשותם מאתמול ובין אי אפשר לעשותם מאתמול, מכלל דבאוכל נפש לא מפליג, ומדרבי י[הודה] נשמע להו לרבנן, דבאוכל נפש לא פליגי). ר"ן יב, ב (מדאורייתא לא מפלגינן באוכל נפש עצמו בין אפשר מאתמול ללא אפשר, אלא במכשירין בלחוד, משום דכתיב הוא וכתיב לכם, כדלקמן (כח, ב), אבל באוכל נפש עצמו לא).

[48] שבת קלד, א (מהו לגבן. אמר ליה אסור. מאי שנא מלישה. אמר ליה התם לא אפשר (דפת חמה מעליא טפי, רש"י), הכא אפשר (מאתמול, רש"י)). עוד בברייתא שם (אין מסננין את החרדל במסננת שלו), ובתוס' קלז, ב ד"ה תולין (אם היה עושהו מאתמול לא היה מתקלקל). שאילתות בשלח שאילתא נ (טחינה והרקדה דאפשר לעשותן מערב יום טוב אסור למיעבד ביום טוב, דמעיט רחמנא, הוא לבדו יעשה לכם). בה"ג סי' טז הל' יום טוב (ומידי דלצורך אכילה דקאמרינן דשרי למיעבד, הני מילי דברים שאי איפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון שחיטה ואפייה ובישול, אבל דברים שאיפשר לעשותן מלפני יום טוב, כגון טחינה והרקדה, אסורין ביום טוב).

ואף שלדידן אסורה טחינה והרקדה מטעם נוסף, כדלקמן ס"ט (והטחינה של כל מינים הנטחנים ברחיים שדרך לטחון אותם הרבה ביחד, וההרקדה ... אסור גם ביום טוב, אפילו על ידי שינוי). מכל מקום למדנו מכאן האיסור של כל מלאכה שאפשר לעשותה בערב יום טוב – אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול.

רמב"ם פ"א ה"ה (כל מלאכה שאפשר להעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב, אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה), וה"ח (אבל לשין ואופין ושוחטין ומבשלין ביום טוב, שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון טעם). אור זרוע הל' יום טוב סוס"י רמח (שמוכיח כדעת בה"ג ורמב"ם שם). הלכות ומנהגי מהר"ש סי' ל אות ד (וכל דבר שיכול לעשות מערב יום טוב שאינו מפיג טעמו, אסור לעשות ביום טוב, ומדרבנן). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קסט (וכל דבר אוכל נפש נמי שאינו מפיג טעמו, אסור לעשות ביום טוב, דאפשר לעשותו מערב יום טוב ... אבל דבר המפיג טעמו, מותר לכתחלה ביום טוב, ושאינו מפיג טעמו, קיימא לן אם לא עשאו בערב יום טוב אסור לעשותו ביום טוב). רמ"א ס"א (ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו כל שאינו מפיג טעם כלל אם עשאו מערב יום טוב).

והיינו שאף שבגמרא נאמרה הלכה זו רק לענין כתישת מלח וכרכום ולענין גבינה, ולא לענין שאר המלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב.

מכל מקום קיי"ל שכן הוא גם בכל מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב, כולל מלאכת הברירה, כדלקמן סי' תקי בקונטרס אחרון ס"ק ב (שהרי בסי' תצ"ה סתם רמ"א וכתב כלל לכל הלכות יום טוב דיש אומרים שכל מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב. ומשום הכי לא הוצרך לחשוב כרוכלא בכל (המקומות) היתר שנזכר בשו"ע דיש אומרים דהיינו כשאי אפשר לעשותה בערב יום טוב).

וכן הוא לקמן שם ס"ה (שכל מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בכך הפסד ולא חסרון טעם, אסור לעשותה ביום טוב, מטעם שנתבאר בסימן תצ"ה).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' כא-ד.

[49] מ"א סי' תקט ס"ק ב (אבל אם שכח לתקנו מערב יום טוב אסור), לגבי מכשירים, וכן הוא לענין מלאכת אוכל נפש שהי' אפשר לעשותן מערב יום טוב.

[50] מ"א סי' תקי סק"ו (וכתב הב"ח אם היה טרוד בערב יום טוב ולא היה יכול לעשותו, מותר לעשותו ביום טוב. מיהו בסי' תק"ד ס"א משמע דאסור).

[51] כמו במכשירין, כמובא בסעיף הקודם (שלא היה אפשר לו לתקנו בו ביום מחמת איזה אונס גדול, מותר לתקנו ביום טוב).

[52] מהטעם שיתבאר לקמן ס"ז.

[53] סמ"ג ל"ת עה כד, ד (שכל מלאכת אוכל נפש מותרת על ידי שינוי, אפילו בדבר שאינו מפיג טעמו ואיפשר לעשות מערב יום טוב). רמ"א ס"א (מיהו אם לא עשאו מערב יום טוב ויש בו צורך יום טוב, מותר לעשותו על ידי שינוי).

וכן הוא לקמן סי' תקא ס"ג (דכיון שהיה אפשר לבקעות מערב יום טוב, הצריכוהו חכמים לשנות). סי' תקד ס"א (אסור לדוך ביום טוב דבר שאינו מפיג טעם אם היה נידוך מערב יום טוב, כגון מלח וכרכום, אלא אם כן הטה המכתשת על צדה בשעת דיכה, או שידוך בקערה, כדי שישנה מדרך הדיכה בחול), וס"ה (ומכל מקום צריך לשנות קצת מדרך החול, כיון שהיה אפשר לגרור אותה מערב יום ולא היה טעמה מפיג). סי' תקו ס"ג (כיון שהיה אפשר לו לטרוח טרחא זו קודם יום טוב ... צריך לשנות קצת), וסי"ד (אסור לעשות שאור לעיסה ביום טוב, אלא על ידי שינוי, מפני שהיה אפשר לעשותו מערב יום טוב).

והטעם שמותר בשינוי, יתבאר לקמן סי' תקד ס"א (כדי שישנה מדרך הדיכה בחול ויהיה ניכר שהיום הוא יום טוב, ולא יבאו לזלזל בו בשאר מלאכות).

*

וכל זה במלאכות המותרות ביום טוב, שלא אסרו אלא משום שהי' אפשר לעשותן מערב יום טוב.

אבל המלאכות שאסרו חכמים משום שדרך לעשותם הרבה ביחד, נתבאר לקמן ס"ט (אסור גם ביום טוב, אפילו על ידי שינוי, ואפילו לא היה אפשר לעשותם מערב יום טוב), מטעם שיובא לקמן שם (הערות 62. 74. 77).

שנתבשל היום כתבשיל שנתבשל מאתמול, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאתמול[54]. וכן מותר להבעיר[55] אש, אם רוצה להשתמש באש דבר שלא היה אפשר לו לעשותו מערב יום טוב בלא הפסד וחסרון, או כדי להאיר, או בשאר עניינים שיתבארו בסי׳ תקי״א[56] ותקי״ד[57]:

ו אבל אסור לבשל ביום טוב דברים שאין בהם הפסד ולא חסרון טעם אם היה מבשלן מערב יום טוב, כגון פירות היבשים שהם טובים יותר כשנתבשלו מאתמול[58], וכן אסור ללוש ביום טוב דבר שאין בו שום קלקול טעם אם היה נילוש מערב יום טוב, כגון מה שקורין בלשון אשכנז ווריי״מזלי״ן, ובארצינו לאקשי״ן, שהישנים יותר טובים[59], וכן כל כיוצא בזה:

ז ולמה אסרו דבר זה, גזרה שמא ימנע אדם מלעשות כל מלאכות אוכל נפש שאפשר לו לעשותן מערב יום טוב ויניחן לעשות אותן ביום טוב שהוא יום בטל, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, ויתבטל משמחת יום טוב[60]:

ח ומזה הטעם לא אסרו ההוצאה, אף שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב, ולמה לא אסרוה, כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמו שידיו אסורות[61]:

מלאכות שאסרו חכמים

ט וכן מזה הטעם שלא יתבטל משמחת יום טוב[62], אסרו חכמים הקצירה והדישה[63] והעימור[64] והזרייה,

---

[54] שבת קלד, א (מאי שנא מבישרא אגומרי, אמר ליה התם לא אפשר (לצלות מאתמול דביומא שביחא טפי, רש״י) הכא אפשר ... מאי שנא מלישה, אמר ליה התם לא אפשר (דפת חמה מעליא טפי, רש״י), הכא אפשר). רמב״ם פ״א ה״ח (אבל לשין ואופין ושוחטין ומבשלין ביום טוב. שאם עשה אלו מבערב, יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל כיוצא באלו).

[55] כדלעיל ס״ב (וכן ההבערה ... גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש). והכוונה להבעיר אש מאש אחרת, אבל להוציא אש חדשה מן העצים וכיו״ב – אסור, כדלקמן סי׳ תקב ס״א (אין מוציאין האש ... ביום טוב, מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה).

[56] סעיף א (מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביום טוב, וכן מותר להחם מעט מים לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו ביום טוב).

[57] סי״ד (כל נר של מצוה, כגון נרות של בית הכנסת, אין זה נר של בטלה, ומותר להדליקן אפילו ביום טוב).

[58] של״ה מסכת סוכה רמו, א (פירות יבשים אסור לבשל ביום טוב, רק יבשלם מערב יום טוב, מאחר שלא יש בהם שום מפיג טעם, אם כן אפשר מאתמול). מ״א סק״ב (ומהאי טעמא יש לבשל פירות היבשים קודם יום טוב, שהם טובים יותר כשנתבשלו מאתמול (של״ה)).

[59] מהרי״ל שם בשם סמ״ק (ואמר מהר״י סג״ל שכן כתוב בספר סמ״ק, שיש ללוש עיסת ורימזילש מערב יום טוב לצורך יום טוב, דאפשר, ואדרבה הישנים טובים יותר מהחדשים). מ״א סק״ג (כתב מהרי״ל ללוש הוורימזיל״ש מערב יום טוב, דהישנים יותר טובים).

וכיון שכאן הישנים יותר טובים, אפשר שבזה יש לאסור אף אם רוצה לשנות קצת מדרך החול, כמבואר במחצית השקל ס״ק ב (אולם נסתפקתי בדבר שטוב יותר אם נעשה מערב יום טוב אם מותר ביום טוב על ידי שינוי).

ולכן חלקו כאן לשני סעיפים: ס״ה (שאין בהם הפסד אם יעשם מערב יום טוב, ולכן צריך לשנות מעט), וס״ו (שהישנים יותר טובים, ולכן אסור).

וכן מובן מהאמור בשבת קלד, א (מהו לגבן. אמר ליה אסור ... אפשר (מאתמול, רש״י)). ונתפרש הטעם לקמן סי׳ תקי סי״א (לפי שאפשר לעשותה מערב יום טוב, שהגבינה ישנה טובה מהחדשה).

וראה מה שדן בזה בקובץ הערות וביאורים תשפד ע׳ 82.

[60] רמב״ם פ״א ה״ה (ולמה אסרו דבר זה, גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, וימנע משמחת יום טוב).

וכן הוא לקמן סי׳ תקי קונטרס אחרון סוף סק״ב (דאם אפשר לעשותה מערב יום טוב, אסור מדברי סופרים, כדי שלא יניח כל המלאכות ליום טוב שהוא יום בטל, ונמצא כל היום עוסק במלאכתו ובטל משמחת יום טוב, וכמו שכתב הרמב״ם בריש פרק קמא).

[61] רמב״ם שם ה״ו (ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב, ואע״פ שכל ההוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב, ולמה לא אסרוה, כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו, ולא יהיה כמי שידיו אסורות).

וכן הוא לקמן סי׳ תצח ס״ד (ואע״פ שהיה אפשר להוליכו מאתמול, לפי שלא גזרו על ההוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב, מטעם שנתבאר בסי׳ תצ״ה), וסי׳ תקד ס״ג (אף על פי שהיה אפשר להוליכם מערב יום טוב, לפי שלא גזרו על הוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב, מטעם שנתבאר בסימן תצ״ה).

[62] מ״מ פ״א ה״ה (דעת רבינו שכל מלאכות שהן באוכלין ומשקין מותרות גמורות דבר תורה, כגון הקצירה והטחינה וכיוצא בהן, אלא שחכמים אסרו אותן מפני הטעם שהזכירו, כדי שלא ימנע משמחת יום טוב). טור בשם ר״י (וחשו חכמים שאם היו מתירין ביום טוב היה קוצר כל שדהו ובוצר כל כרמו ודורך כל ענביו, וימנע משמחת יום טוב).

וברירת מיני תבואה שדרך לבור אותם הרבה ביחד[65], והטחינה של כל מינים הנטחנים ברחיים[66] שדרך לטחון אותם הרבה ביחד, וההרקדה[67], והתלישה מהמחובר[68] שהיא תולדת הקצירה[69], וסחיטת פירות[70] שהיא תולדת דישה, שמפרק דבר מגידולו[71], כל מלאכות אלו ותולדותיהם, וכל דבר הנאסר בשבילם בשבת מדברי סופרים[72] שמא יבא לעשות המלאכה עצמה[73], אסור גם ביום טוב, אפילו על ידי שינוי[74],

---

ויש בזה חשש נוסף, כדלקמן בסמוך (חשו חכמים, אם מלאכות אלו יהיו מותרין לו, יטרח ביום טוב גם לצורך החול), ולכן החמירו יותר, כדלקמן בסמוך (כל מלאכות אלו ... אסור גם ביום טוב, אפילו על ידי שינוי).

ובשיטת הרמב"ם יתבאר לקמן סי' תקו בקונטרס אחרון ס"ק א, שנראה בכמה מקומות שסובר טעם האיסור כיון שדרך לעשותם הרבה ביחד. ואף שכתב פ"א ה"ז (ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב, שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון), מכל מקום (אפשר דגם הרמב"ם סבירא ליה לאסור דבר שדרך לעשותו לימים הרבה ... אלא דסבירא ליה דיש קצת מלאכות שאין דרך לעשותן לימים הרבה ואעפ"כ אסרוהו חכמים, לפי שעל הרוב אפשר לעשותם מערב יום טוב).

ועוד מצרף לזה לקמן שם את שיטת התוס' והר"ן (וכן כתב הר"ן שם בשם הירושלמי, והביאו התוס' מקצת לשונו מלישה ואילך כו' עיי"ש), וכאמור בירושלמי פ"א ה"י (מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין, ר' אחא בשם רשב"ל כל מלאכה לא יעשה בהם, עד ושמרתם את המצות), והוא האמור בפרשת בא יב טז-יז (כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש, ושמרתם את המצות), ופירשו התוס' ג, א סוד"ה גזרה (פירש רבינו נתנאל מקינו"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש, וסמיך ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמשימור ואילך הם מותרות, דהיינו מלישה ואילך, אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורין). ובר"ן יב, ב ד"ה אין צדין ב (ובירושלמי ... מניין שאין טוחנין ולא מרקדין, רבי יוסי בשם ר"ל אומר, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, מן ושמרתם את המצות, כלומר מלישה ואילך, למעט טחינה והרקדה וכל שכן קצירה ודישה).

אלא שלפי דעה זו אסורים מלאכות אלו מן התורה, ואנן קיי"ל שאינם אסורים אלא מדברי סופרים, מהטעמים האמורים לעיל.

[63] ומכל מקום נתבאר לקמן סי' תקי ס"א, שהתירו למלול שבלים בידיו כדי שיפול הזרע, כי דישה זו כלאחר יד מותרת מהתורה אף בשבת, וביום טוב התירוה לגמרי. ויש אומרים שאף ביום טוב לא התירו אלא למלול בשינוי בראשי אצבעותיו של ידו אחת. וראה גם לקמן סי' תקד ס"ז (והערה 37).

[64] העימור נזכר גם לקמן סי' תקא ס"ז (וכבר נתבאר בסי' תצ"ה שהעימור הוא ממלאכות שלא הותרו לצורך אוכל נפש), ושם נסמן (הערה 38).

[65] רא"ש פ"ג ס"א (רבנן הוא דגזור על קצירה ובצירה וטחינה, לפי שאדם רגיל לבצור כרמו כאחד ולקצור שדהו כאחד ולטחון הרבה ביחד ולדרוך ענביו כאחד). ר"ן יב, ב (שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהן). שיטה מקובצת רפ"ג (הרמב"ן פירש, שלא התירה תורה אלא מלאכות שדרכן לעשותן לפי שעה, ולא לזמן מרובה ... וכן הטעם לצידה, וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור). טור בשם ר"י (ופירש ר"י הטעם לפי שאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו ולטחון הרבה ביחד). הובא בט"ז ס"ק ב. מ"א ס"ק ד (מפני שדרך לעשות אותם ביום אחד לימים הרבה).

וכן הוא לקמן סי' תקו ס"ד (ומלאכת הברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב אפילו לצורך אכילה כמ"ש בסי' תצ"ה), ושם נסמן (הערה 28).

אבל ברירת קטניות מותרת ביום טוב, כדלקמן בסוף הסעיף (אבל התירו ... ברירת מיני קטניות, לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד).

[66] אבל "שחיקת המלח ותבלין" התירו, מהטעם שיתבאר לקמן בסוף הסעיף.

[67] רמב"ם פ"א ה"ז (אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב). טור ושו"ע ס"ב (קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש אסרום חכמים).

וכן הוא לקמן סי' תקו ס"ג (ההרקדה היא ממלאכות האסורות ביום טוב), ושם נסמן (הערה 10).

ואף שכבר הזכיר קודם שמלאכת הברירה אסרו חכמים ביום טוב, מוסיף כאן שכשם שהברירה (פסולת מתוך אוכל ביד) אסורה ביום טוב, כן גם ההרקדה (אוכל מתוך פסולת על ידי נפה וכברה) אסורה ביום טוב.

[68] ביצה ג, רע"א (שמא יעלה ויתלוש).

[69] רמב"ם הל' שבת פ"ח ה"ג (ותולש תולדת קוצר הוא).

וכן הוא לקמן סי' תקי בקונטרס אחרון סק"א (שהתולש ביד הוא תולדת הקוצר בכלי, כמבואר ברמב"ם).

[70] ביצה שם (שמא יסחוט).

[71] רש"י שם (וסחיטת פירות תולדה דדש היא, שמפרקן מתוך זג שלהן כמפרק תבואה מקש שלה).

וכן הוא לעיל רס"י שכ (הסוחט זתים להוציא מהם שמן או ענבים להוציא מהן יין, חייב, מפני שמפרק המשקה מהפרי, וכבר נתבאר בסי' ש"ה שכל המפרק אוכל או משקה ממקום שנתכסה בו הרי זה תולדת הדש).

[72] אף שלפעמים התירו בזה, כדלקמן סי' תקי ס"א (כיון שאיסור הדישה לצורך אכילה אינו אלא מדברי סופרים, לא גזרו אלא על דישה גמורה שכיוצא בה בשבת חייב חטאת).

[73] היינו אף שאין דרך לתלוש ביד הרבה ביחד, וגם אם יעשה אחד מאלו מערב יום טוב יש בכך חסרון טעם, נתבאר במ"מ פ"א ה"ה (לא רצו להתיר התלישה, שהיא תולדת קצירה, לחצאין).

הובא לקמן סי' תקי בקונטרס אחרון ס"ק ב ד"ה האי (לכן אסרו מלאכה זו לגמרי .... וכהאי גוונא כתב המגיד משנה ריש פ"א לשיטת הרמב"ם עיי"ש).

[74] עולת שבת סק"ב (אפילו על ידי שינוי אסור). אליה רבה סק"ט (מלאכות אלו דאסור אף על ידי שינוי).

ואף שנתבאר לעיל ס"ה (כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ... אסור לעשותה ביום טוב, אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול).

ואפילו לא היה אפשר לעשותם מערב יום טוב[75], לפי שכל מלאכות הללו דרכן להעשות הרבה ביחד ביום אחד לצורך אכילת ימים הרבה, שהרי דרך האדם לקצור כל שדהו ביחד ולבצור כל ענביו ביחד ולעמר ולדוש ולברור ולטחון הרבה תבואות ביחד ולרקד קמח הרבה ולדרוך ענבים וזתים הרבה ביחד[76], חשו חכמים, אם מלאכות אלו יהיו מותרין לו יטרח ביום טוב גם לצורך החול[77], כיון שדרך לעשותן לצורך ימים רבים, ולא יהיה לו פנאי להתעסק בשמחת יום טוב[78].

וכן אסרו הצידה[79], לפי שעל הרוב אין דרך לעשותה לצורך היום אלא לצורך מחר, לפי שאין האדם סומך על הספק שלא לתקן מאכלו עד שיצוד, שהרי אינו יודע שמא תעלה מצודתו ריקנית, אלא עיקרה מיום לחבירו הוא[80].

וכן אסרו חליבת הבהמה[81] לפי שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים רבים, שהרי אדם (ו) חולב כל צאנו ביחד[82].

אבל התירו שחיקת המלח ותבלין[83] וברירת מיני קטניות[84], לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד[85]. אלא שכל שאפשר לעשותו מערב יום טוב אסור

הכא חמור טפי, מטעם האמור לקמן בסמוך (חשו חכמים, אם מלאכות אלו יהיו מותרין לו יטרח ביום טוב גם לצורך החול), וכדלעיל (הערה 62).

[75] שאילו היה אפשר לעשותם מערב יום טוב, היה אסור גם בשאר המלאכות, כדלעיל ס"ה-ו.

[76] כנסמן לעיל (הערה 65).

[77] ירושלמי סוף פ"א (מהו להעמיד חלב ביום טוב. אם אומר את כן, אף הוא חולב ומעמיד מיום טוב לחול).

וכן הוא לקמן סי' תקי ס"ב (כיון שדרך להעמיד הרבה חלב בבת אחת, חששו חכמים אם נתיר לו להעמיד ביום טוב שמא יעמיד הרבה לצורך החול).

ומטעם זה מלאכות אלו חמורות יותר ממלאכות שאפשר לעשות מערב יום טוב, כדלעיל (הערה 62, והערה 74).

[78] כנסמן לעיל (הערה 62).

והא דלא סגי בטעם הנ"ל "יטרח ביום טוב גם לצורך החול", ראה חקרי הלכות ח"א כז, ב. רשימות י"ד הערה יח.

[79] משנה כג, ב (אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב). טור ושו"ע ס"ב (וצידה, אף על פי שהם מלאכת אוכל נפש, אסרום חכמים). והיינו הן צידת דגים והן צידת בעלי חיים כגון צביים ואילים וכיוצא בזה.

[80] ר"ן יב, ב (ואף צידת דגים נמי אסרו, לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום, לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו, שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית, אלא עיקרה מיום לחבירו הוא, ולפיכך אסרוהו מדבריהם).

ואסרו אף צידת דגים שבביברין (כמבואר במשנה שם), ואף אם הכניסם לארגז גדול, כדלקמן סי' תצז ס"א (שהכניסם לארגז מלא מים ... אין זה מוקצה, ומותר לצודן ביום טוב, אם הוא בענין שאינו צריך מצודה אלא יכול לתופסן בידו), הרי שאם צריך מצודה אסור לצודו, אף שיודע שנמצאים שם דגים ומה שתעלה מצודתו. וטעם האיסור נתבאר לקמן שם בתחלת הסעיף במוסגר (שהרי אפשר לצודן מערב יום טוב), ושם נסמן (הערה 3).

[81] נתבארו דיניו לקמן רס"י תקה, ושם (כבר נתבאר בסימן תצ"ה, שאסור לחלוב בהמה ביום טוב, אפילו רוצה לאכול החלב בו ביום).

[82] נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ו, ומסיים (אם כן על כרחך צריך לומר, הא דאסור לישראל לחלוב בעצמו את הבהמה העומדת לאכילה, היינו מטעם שכתבתי בפנים).

[83] משנה יד, א (בית הלל אומרים תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן והמלח במדוך של עץ).

וכן הוא לקמן סי' תקד ס"א (דכין את התבלין במכתשת כדרכן ... שום ושחליים ופלפלין).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' סז.

[84] משנה יד, ב (הבורר קטניות ביום טוב ... בית הלל אומרים בורר כדרכו).

וכן הוא לקמן סי' תקי ס"ג (הבורר קטניות המעורבים עם עפרורית או אם מוץ שלהם, בורר כדרכו).

אבל ברירת זרעונים מהמוץ, לא התירו (לקמן שם ס"ב), אלא בניעור מיד ליד וניפוח, או בקנון (שגם בשבת אינן אסורין אלא מדברי סופרים), ונתבאר שם (הערה 16).

[85] שיטה מקובצת רפ"ג, בשם הרמב"ן (וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור, לאפוקי ברירת קטניות).

וכן הוא לקמן סי' תקי ס"ג (ולא אמרו דהברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב אף לצורך אכילה, אלא בברירת תבואה שדרך לבור אותה הרבה ביחד, וכמ"ש בסי' תצ"ה, עיין שם הטעם. אבל מיני קטניות שאין דרך לבור אותן אלא מה שצריך לו מהם בו ביום, מותר לברור כדרכו).

וכן לענין שחיקת המלח ותבלין, נתבאר בר"ן יב, ב (לפי שאין אותה שחיקה שהיא ליומה נעשית באותה ענין שהיא נעשית לימים הרבה, שזו במדוך וזו ברחים).

ומכל מקום נאסרה לעיל תלישת פירות ביד, כיון "שהיא תולדת הקצירה", מטעם המבואר במ"מ פ"א ה"ה (לא רצו להתיר התלישה, שהיא תולדת קצירה, לחצאין).

לעשותו ביום טוב כי אם על ידי שינוי, כמו שיתבאר בסי׳ תק״ד[86] ותק״י[87]:

י כל שאסור לעשותו ביום טוב אסור לומר לנכרי לעשותו, שהאמירה לנכרי היא שבות ביום טוב כמו בשבת[88]:

יא אין מוציאין משא על הבהמה ביום טוב[89]. ואין הטעם משום שביתת בהמתו שמוציאה המשא מרשות לרשות, שהרי אף האדם בעצמו מותר להוציא ביום טוב מרשות לרשות[90]. אלא שחכמים אסרו להוציא משא על הבהמה ביום טוב משום זלזול יום טוב, שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול[91]. ועוד שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר[92] כמו שיתבאר[93]:

וכן נאסרה לעיל סחיטת הפירות, כיון שדרך ״לדרוך ענבים וזיתים הרבה ביחד״; אף שסחיטת הפירות, שאינה בבית הבד וגת, אינו רגיל כל כך לסחוט הרבה ביחד.

מכל מקום התירה המשנה שחיקת תבלין וברירת מיני קטניות, אף שנאסרה מלאכת הטחינה והברירה ביום טוב. ומסיק על זה לקמן סי׳ תקו בקונטרס אחרון סוף ס״ק א (כיון שדעת הרמב״ם והראב״ד והרמב״ן ומהרי״ל ומג״א לחלק בין ברירת קטניות לשאר ברירות, מאיזה טעם שיהיה, הכי נקטינן).

וראה רשימות י״ד הערה יט.

[86] ס״א (אסור לדוך ביום טוב דבר שאינו מפיג טעם אם היה נידוך מערב יום טוב, כגון מלח וכרכום, אלא אם כן הטה המכתשת על צדה בשעת דיכה, או שידוך בקערה, כדי שישנה מדרך הדיכה בחול).

[87] ס״ה (אם היה אפשר לו לברור מערב יום טוב אסור ... לפי שכל מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בכך הפסד ולא חסרון טעם, אסור לעשותה ביום טוב, מטעם שנתבאר בסימן תצ״ה).

[88] מכילתא בא פ״ט (כל מלאכה לא יֵעָשה בהם (בא יב, טז), לא תעשה אתה, ולא יעשה חברך, ולא יעשה גוי מלאכתך. אין לי אלא יום טוב שאתה מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך, שבת מנין. קל וחומר, ומה אם יום טוב הקל אתה מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך, שבת חמורה, דין הוא שתהא מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך). יראים השלם סי׳ דש. סמ״ג ל״ת עה כד, רע״ד (ותניא במכילתיה, כל מלאכה לא יֵעָשה בהן, לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הגוי מלאכתך, משמע מכאן שאסור לישראל להניח לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת). ב״י בריש הסימן (שמעינן שכל מה שאסור לישראל לעשותו, אסור לומר לגוי לעשותו, כמו בשבת). מ״א בריש הסימן (כל שאסור לעשותו אסור לומר לעכו״ם לעשותו (ב״י)).

והלימוד הנ״ל היא אסמכתא, כדלעיל סי׳ רמג ס״א (ויש רמז לאיסור זה בשבת ויום טוב מן התורה, שנאמר ביום טוב כל מלאכה לא יֵעָשה בהם, משמע אפילו על ידי אחרים שאין מצווים על השביתה ביום טוב, וקל וחומר לשבת. ומכל מקום אין זו אלא אסמכתא בעלמא).

וכן הוא לקמן סי׳ תקי סי״ב (על ידי נכרי אסור לעשות, כדין שאר איסורי יום טוב שאסור אפילו על ידי נכרי).

[89] **רמב״ם** פ״ה סוף ה״ב (על גבי בהמה לא יביא כלל). טור ושו״ע ס״ג (אין מוציאין משא על הבהמה ביום טוב).

[90] מ״א סק״ה (אין לפרש משום שביתת בהמתו, שהרי אדם עצמו מותר להוציא ביום טוב).

טעם נוסף כתב הט״ז בס״ק ג (אבל לא משום שביתת בהמה, דהא פסק סי׳ רמ״ו דאין מצות שביתת בהמה ביום טוב). אבל במ״א שם (וע׳ סימן רמ״ו סוף ס״ג, ומה שכתבתי דיש לאסור שביתת בהמתו ביום טוב, דלא כרמ״א). ולעיל שם סי״ט הובאו ב׳ הדעות (כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת כך הוא מצווה על שביתתה ביום טוב ... ויש אומרים שביום טוב אין אדם מצווה מן התורה על שביתת בהמתו ... ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא הראשונה (עיין סי׳ תצ״ה)).

ולכן כתב כאן שמותר מטעם נוסף ״שהרי אף האדם בעצמו מותר להוציא ביום טוב מרשות לרשות״.

וראה יגדיל תורה (נ.י.) א ע׳ מו.

[91] רמב״ם שם (שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול). ט״ז סק״ג (משום עובדין דחול). מ״א שם (כמו שמפרש הרמב״ם שאסור שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול).

ואף שאיסור זלזול יום טוב הוא דוקא כשמוציאה חוץ לחצר (מקום שרבים מצויין שם), כדלקמן סי׳ תקטז ס״ו (אם רבים מצויין שם אסור משם זלזול יום טוב), וסי׳ תקכב ס״א (אין יוצאים במקל לא לרשות הרבים ולא לכרמלית, מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב). ונתבארו גדרי הלכה זו לעיל סי׳ שא בקונטרס אחרון ס״ק ו. וראה רשימות י״ד הערה כ.

מכל מקום אסור כאן גם בחצר, מהטעם השני שנתבאר כאן (שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר).

*

כל עובדין דחול הוא משום זלזול יום טוב, כדלקמן תצח סט״ו (כדרך שהוא עושה בחול, משום זלזול יום טוב). סי׳ תקד ס״ד (הרי זה דומה לעובדין דחול, והוא זלזול ליום טוב), וס״ז (שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, משום זלזול יום טוב). סי׳ תקי ס״ט (שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, משום זלזול יום טוב). סי׳ תקטז ס״ו (שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, משום זלזול יום טוב). סי׳ תקכב ס״א (מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב), וס״ג (מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב).

וכן בשבת, כדלעיל סי׳ שיד סט״ז (משום שהוא מעשה חול וזלזול שבת), ושם נסמן (הערה צז).

[92] **מגיד משנה** שם (ויש מי שכתב שהוא לפי שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר ביום טוב ובשבת. והרשב״א ז״ל כתב שני הטעמים), בשם ה**רשב״א** בעבודת הקדש ש״ג ס״ז (ועל גבי בהמה לא יביא, שאין משתמשין בבעלי חיים ביום טוב כבשבת. ועוד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול). לבוש שם (וכן אין מוציאין משא על גבי בהמה ביום טוב משום עובדא דחול, ועוד שאין משתמשין בבעל חיים כל עיקר).

[93] בסעיף הבא.

יב כשם שאסור להשתמש בבעלי חיים ובמחובר לקרקע בשבת, כמו שנתבאר בסימן ש"ה[94] ושל"ו[95], כך אסור ביום טוב[96]:

מוקצה ונולד ביום טוב

יג כבר[97] ביארנו בהלכות שבת, דאין איסור מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת חסרון כיס, שנתבאר בסי' (ש"[ח][98], או מוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בין השמשות, כגון נר שהדליקו בו בשבת[99], או מוקצה כעין גרוגרות וצמוקין שמעלין אותן לגג ליבשן ואדם מסיח דעתו מהם מפני שאין ראויים לאכילה עד לאחר זמן מרובה[100]. אבל שאר כל דבר שראוי להשתמש ממנו איזה תשמיש, מותר לטלטלו בשבת, אפילו מוקצה מחמת מיאוס או מחמת שעומד לסחורה וכיוצא בזה, מותר לטלטלו בשבת כמו שנתבאר בסי' ש"י[101] עיי"ש.

אבל ביום טוב נחלקו הפוסקים, יש אומרים[102] דכל שמותר לטלטלו או לאכלו בשבת מותר לטלטלו וכן לאכלו ביום טוב, וכל שאסור לטלטלו או לאכלו בשבת אסור לאכלו ולטלטלו ביום טוב. אלא אם כן מטלטלו לצורך אכילת דבר היתר, דאז מותר לטלטלו כמו שהותרו כל המלאכות לצורך אכילה[103]. עיין

---

[94] סכ"ג (אין רוכבים על גבי בהמה ולא נתלים עליה ולא נשענים עליה, שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר).

[95] ס"א (אין עולין באילן בין לח בין יבש ואין נתלין בו (ואין נשענים עליו), ואין משתמשין בו שום תשמיש).

[96] **מ"א סי' רמו** סוף סקי"ב (ולהשתמש בבעלי חיים פשיטא דאסור מדרבנן, כמו בשבת). ט"ז סי' תרכח סק"ג (שאסור להשתמש ביום טוב בבעלי חיים ובמחובר).

וכדתנן סוכה כב, ב (העושה סוכתו ... על גבי גמל, כשרה, ואין עולין לה ביום טוב).

וכן הוא לקמן סי' תרכח ס"ה (העושה סוכתו בראש הגמל או בראש האילן ... כשרה ואין עולין לה בשבת ויום טוב, שאסור להשתמש בבעלי חיים ובמחובר לקרקע בשבת ויום טוב, כמ"ש בסימן של"ו).

[97] תוכן האמור בסעיף שלפנינו, בשלושת סוגי המוקצה:

(א) מוקצה מחמת חסרון כיס, מחמת איסור שנדחה בידי אדם, או גרוגרת וצמוקים וכיו"ב, אסורים בשבת וביום טוב לכל הדעות. ומכל מקום מותר לטלטלם ביום טוב לצורך אוכל נפש.

(ב) מוקצה מחמת מיאוס או מחמת שעומד לסחורה וכיו"ב, מותרים בשבת לכל הדעות, וביום טוב יש מתירים ויש אוסרים.

(ג) נולד, יש אוסרים בשבת וביום טוב ויש מתירים בשבת וביום טוב. ויש מתירים בשבת ואוסרים ביום טוב.

והמנהג להקל במוקצה ביום טוב כדעת המתירים, ולהקל בנולד בשבת כדעת המתירים, אבל נולד ביום טוב יש להחמיר, כי בזה אוסרים כמה מהדעות הנ"ל. והמחמיר ביום טוב גם במוקצה, תבוא עליו ברכה.

[98] ס"ד (וכל הכלים שהם עומדים לסחורה והוא מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש ... אסור לטלטלו בשבת ... וזהו הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס).

[99] כדלעיל סי' שי ס"ד (כל דבר שהיה אסור בטלטול בבין השמשות ... כשדחאו האדם בידים, דהיינו שהאדם גרם לו האיסור בידים, כגון נר שהדליקו מבעוד יום וכבה אחר בין השמשות ונשתייר בו שמן ... אסור להסתפק ממנו אף לאחר שכבה הנר ונסתלק האיסור, שכיון שבבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם שהקצה אותו מדעתו כשגרם לו האיסור, הוקצה לכל השבת כולה).

[100] כדלעיל סי' שי ס"ב (גרוגרות וצימוקים, שאסור לאכול מהם או לטלטלן משהניחם במוקצה עד לאחר שנתייבשו לגמרי, לפי שהן מסריחות בנתיים ואינן ראוין לאכילה משנשתהו שם מעט עד שיתייבשו לגמרי ... שכיון שדחה אותן בידים אינן עולין מידי דחייתן עד שיהיו ראויין לגמרי).

[101] ס"א (כבר נתבאר בסי' ש"ח שמוקצה מחמת מיאוס מותר, לפיכך עץ שתולין בו דגים לייבשם אף על פי שהוא מאוס מותר לטלטלו), וס"ב (כל דבר הראוי לאכילה בשבת אין בו דין מוקצה אפילו אם הוא עומד לסחורה, כגון תמרים ושקדים ושאר פירות העומדים להוליכם לסחורה למקום אחר מותר לאכול מהם בשבת).

[102] **רא"ש** סוף ביצה בשם **ר"י ורש"י** (רש"י כתב לעיל (לג, א ד"ה והלכתא) אמתניתין דאין סומכין את הקדירה, דקי"ל כרבי שמעון אף ביום טוב. וכן ר"ת ור"י ז"ל). **ר"ח** מ, ב (קיימא לן הלכתא כרבי שמעון, ואף על פי דביום טוב קיימא לן כרבי יהודה, הני מילי כגון נולד ומוקצה מחמת איסורו וכיוצא באלו, אבל הני כולו שרי ביום טוב). רמ"א ס"ד (ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב. אבל נולד אסור לדבריהם, אפילו בשבת).

[103] **רמב"ם** פ"א הי"ז (וכל שאסור לטלטלו בשבת אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה). תוס' ח, א ד"ה אמר (ואומר הר"ר יצחק, דמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש ושמחת יום טוב), ודף כח, ב ד"ה גריפת (אומר ריצב"א דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש), ודף לא, ב ד"ה אמר (דהתירו מוקצה משום אוכל נפש, אבל לא בשבת, מכאן יש ראייה לריצב"א שפירש לעיל דטלטול מוקצה התירו ביום טוב משום אוכל נפש). מרדכי עירובין רמז תפט (מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש, מותר לטלטלו כדי לקחת האוכל). רמ"א סי' תקט ס"ז (ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב). ופירש מ"א שם ס"ק טו (נראה לי שמותר לטלטל המוקצה בשביל אוכל נפש, אבל אסור לאכלו ולהשתמש בו).

סי׳ תק״[ט][104].

ויש אומרים[105] שבין מוקצה מחמת איסור[106] שלא נדחה בידי אדם[107] בין השמשות, בין מוקצה מחמת מיאוס[108] או מחמת שעומד לסחורה[109] שנתבאר בסי׳ ש״י[110], או דבר שהכניסו לאוצר ואין דעתו להסתפק ממנו עד לאחר זמן מרובה[111], אסור לטלטלם ביום טוב, אלא אם כן מטלטלם לצורך אכילת דבר היתר[112]. מפני שיום טוב קל משבת, לפיכך אסרו בו המוקצה כדי שלא יבואו לזלזל בו[113]. ולפי דבריהם בהמה העומדת לחלבה ותרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה, אסור לשוחטן ביום טוב עד שיכין אותן מערב יום טוב[114], דהיינו שיחשוב עליהן לאכילה[115], כמו שיתבאר[116]. וכן כל כיוצא באלו.

---

[104] סעיף טז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה. אבל אוכלין המוקצין, אסור לאכלם ביום טוב), ושם נסמן (הערות (78-81).

[105] **רי״ף** כב, א (דקי״ל דבשבת סבירא לן כרבי שמעון דלית ליה מוקצה, וביום טוב כרבי יהודה, ממילא שמעינן דהני מילי דאינון עז לחלבה ורחל לגיזתה וכו׳ דכולהו ביום טוב אסירי). **רמב״ם** שם (ויש ביום טוב מה שאין בשבת, איסור מוקצה, שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת, מפני שיום טוב קל משבת אסרו בו המוקצה שמא יבוא לזלזל בו). **רמב״ן** במלחמות א, ב (נמצינו למדין שכל מוקצה, בין מחמת מיאוס בין מחמת דבר אחר, אף על פי שמותר בשבת אסור ביום טוב), ודף יח, ב (אין לך מכל הסברות והדעות בזה אלא דברי רבינו אלפסי ז״ל, שחדש לסמוך על דברי ר׳ נחמן במוקצה, יום טוב אסור ובשבת מותר). **רשב״א** ב, ב ד״ה ונפלגי (מיהו מסתברא כותיה בדינא, דבשבת קי״ל כרבי שמעון וביום טוב כרבי יהודה ... וכן פסק הרי״ף ז״ל), ובעבודת הקדש ש״ב ס״ט (אסור משום מוקצה ויש מוקצה ביום טוב ... אבל בשבת כל שהן ראויין למאכל בהמה מסלקין מעל השולחן וזורקן, לפי שאין מוקצה ונולד בשבת ... שמוקצה מחמת מיאוס הוא ויש מוקצה ביום טוב). וראה **הראב״ד** על הרמב״ם שם (לא הכל שוין בזה). **רז״ה** ב, א (ממילא שמעינן דהני מילי דאינון עז לחלבה וכו׳ דכולהו ביום טוב אסירי, ומאי דחזי מיניהון למיכל מיניה בשבת, כגון תמרי דעיסקא, שרי למיכל מיניה בשבת, אלמא בשבת שרי למיכל תמרי דעיסקא ולא ביום טוב), ודף יח, ב (ומכל זה נראה לנו שהלכה כרב נחמן, דאית ליה מוקצה ביום טוב ולית ליה מוקצה בשבת), אלא שמחלק בזה באיזה פרטים (עכ״פ בדברים שאסורים בשבת מטעם מלאכה). **מ״מ** שם (כבר הכריע בעל המאור והרמב״ן והרשב״א ז״ל כדברי ההלכות ורבינו, והביאו ראיות לזה ועיקר). **ר״ן** כב, א (זו היא שיטת הריא״ף ז״ל דסבירא ליה דמוקצה בשבת שרי וביום טוב אסור, ואמרינן טעמא בגמרא, משום דשבת חמיר ולא אתי לזלזולי ביה אבל יום טוב דקיל אתי לזלזולי ביה ... ולפיכך כל מוקצה אף על פי שהוא מותר בשבת אסור ביום טוב). דעה הא׳ בטור. שו״ע ס״ד (מוקצה, אעפ״י שמותר בשבת, החמירו בו ביום טוב ואסרוהו). ט״ז ס״ק ד (כיון דביום טוב קיל, חשו רבנן דלא לזלזולי ביה, על כן החמירו בו לפסוק כרבי יהודה דמוקצה אסור, אבל בשבת דחמיר, פסקו כרבי שמעון דמותר).

דעה זו מובאת גם לקמן סי״ד-טו. סי׳ תצז סי״ד. סי׳ תצח ס״ח. סי׳ תקיח סי״ב. וראה לקמן סי׳ תצט קונטרס אחרון סוף ס״ק ג, שלדעה זו גם נולד נאסר ביום טוב ולא בשבת.

[106] בזה מודה גם רבינו חננאל, שאף שמוקצה מותר ביום טוב, מכל מקום המוקצה מחמת איסור אסור ביום טוב (כדלעיל הערה 102 ולקמן הערה 123).

[107] כי נדחה בידי אדם, אסור לדברי הכל גם בשבת (כדלעיל הערה 99).

[108] **פר״ח** ס״ד (ואף מוקצה מחמת מיאוס אסור ביום טוב, וכן מתבאר מדברי הרמב״ן בספר הזכות ומדברי הר״ן בפרק אין צדין, וברור הוא), והוא במלחמות להרמב״ן א, ב (נמצינו למדין שכל מוקצה, בין מחמת מיאוס בין מחמת דבר אחר, אף על פי שמותר בשבת אסור ביום טוב), ובר״ן טו, ב ד״ה ומכאן (הא למדת דמוקצה מחמת מיאוס לרבינא בשבת שרי וביום טוב אסור).

[109] רי״ף שם (תמרי דעיסקא).

[110] כנסמן לעיל (הערה 101).

[111] שמותר בשבת כדלעיל סי׳ שי ס״ב (ואפילו אם דחה אותם בידים מלאכלו בשבת, כגון חטים שזרען בקרקע, מותר לאכול מהן בשבת אם עדיין לא השרישו. וכן ביצים שנתנן תחת התרנגולת לגדל אפרוחים, מותר לטלטלן. וכן תמרים הנלקטים קודם בישולם וכונסים אותם בסלים והם מתבשלים שם מאליהם, מותר לאכול מהם קודם גמר בישולם. וכן כל מיני פירות שמניחים אותם במוקצה לייבשם, מותר לאכול מהם קודם שיתייבשו). וראה קונטרס אחרון סק״ט.

[112] **רמב״ם** פ״א הי״ז (וכנסמן לעיל הערה 103).

[113] ביצה ב, ב (שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה סתם לן כרבי שמעון דמיקל, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי ביה סתם לן כרבי יהודה דמחמיר). רמב״ם שם (מפני שיום טוב קל משבת אסרו בו המוקצה שמא יבוא לזלזל בו). ר״ן כב, א (ואמרינן טעמא בגמרא משום דשבת חמיר ולא אתי לזלזולי ביה, אבל יום טוב דקיל אתי לזלזולי ביה). לבוש ס״ד (שהואיל ועושין הרבה מלאכות ביום טוב מה שאין עושין בשבת, חשו חז״ל שמא יבא לזלזל ביום טוב, והחמירו בו בהרבה עניינים כדי שלא לזלזל בו).

[114] שבת יט, ב (אמר ר׳ נחמן, עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ... בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון), ופרש״י (דלרבי יהודה דאית ליה מוקצה בפרק אחרון, אסור לשוחטן ביום טוב, אלא אם כן הזמינן מבעוד יום, ולרבי שמעון שרו). רי״ף סוף ביצה (ממילא שמעינן דהני מילי דאינון עז לחלבה ורחל לגיזתה וכו׳ דכולהו ביום טוב אסירי). רמב״ם פ״א הי״ח. וראה גם לקמן סי׳ תצז סי״ד.

[115] **רמב״ם** פ״א הי״ח (כיצד, תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ופירות העומדין לסחורה, כל אלו וכיוצא בהן מוקצה הן, ואסור לאכול מהן ביום טוב עד שיכין אותם מבערב, ויחשוב עליהם לאכילה).

[116] סעיף הבא (בהמה העומדת לחלבה ... אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אע״פ שלא הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו).

ויש אומרים[117] דכל מוקצה שמותר בשבת מותר ביום טוב, אבל כל נולד אסור בין בשבת בין ביום טוב. ומהו נולד, דבר שאינו ראוי היום למה שהיה ראוי בבין השמשות, כגון כלי שנשבר בשבת או ביום טוב ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי מה שהיה יכול להשתמש כשהכלי היה שלם אלא תשמיש אחר[118]. כגון כלי משקין שנשברו או נקבו ביום טוב או בשבת, ואינו יכול להשתמש בשבריהם משקין כמקודם, אלא אוכלין או דברים אחרים, אסור לטלטל השברים בשבת או ביום טוב שנשברו בו, מפני שתשמיש זה נולד בשבת או ביום טוב ואתמול לא היה הכלי עומד ומוכן לתשמיש זה[119]. וכן עצמות שנתפרקו מן הבשר בשבת או ביום טוב[120], אע"פ שהן ראויין לכלב, אסור לטלטלם בו ביום שנתפרקו, שהרי אתמול היו מחוברין לבשר ונחשבין כבשר עצמו שעומד לאכילת אדם, והיום שנתפרקו מהבשר עומדין לכלבים והרי זה נולד[121], וכן כל כיוצא בזה[122].

ולענין הלכה יש להחמיר בנולד ביום טוב, כיון שיש אומרים שאפילו מוקצה אסור בו[123], אבל בשבת יש

---

[117] ראי"ש שם בשם **ר"ת** (דקדק ר"ת דנולד אסור). רמ"א ס"ד (אבל נולד אסור לדבריהם).

[118] משנה שבת קכד, ב (כל הכלים הניטלין בשבת, שבריהן ניטלין עמהן, ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה (שום מלאכה ואפילו אינה מעין הראשונה, רש"י), שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית, שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך. רבי יהודה אומר בלבד שיהו עושין מעין מלאכתן). ובמסקנת הגמרא שם (מחלוקת שנשברו בשבת, דמר סבר מוכן הוא (כיון דראוי לשום מלאכה, רש"י) ומר סבר נולד הוא (דמאתמול לאו להאי מלאכה הוה) ... הא רבי יהודה (דאית ליה מוקצה ונולד, רש"י) הא רבי שמעון (דלית ליה מוקצה ולית ליה נולד, רש"י)).

וכן הוא לקמן סי' תקא סי"א (כבר נתבאר שיש להחמיר בנולד ביום טוב, לפיכך כלים שנשברו ביום טוב ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה, כמ"ש בסי' תצ"ה, אין מסיקין בהן מפני שהן נולד ואסורין בטלטול). לעיל סי' שח סכ"ד-ה (כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת, ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה, אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי ... הרי זה נולד, שנעשה כלי חדש, ומותר בשבת ולא ביום טוב ... אבל אם השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה ... אין זה נולד, ומותר לטלטלם אף אם נשברו ביום טוב).

[119] אופנים נוספים בנולד, נתבאר לעיל סי' שח סכ"ג (כגון נכרי שעשה כלי חדש בשבת מעצמו), וסכ"ד (וכן כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת, ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה, אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי, כגון שברי עריבה לכסות בהם פי חבית, ושברי כלי זכוכית לכסות בהם פי הפך, וכן כל כיוצא בזה, הרי זה נולד שנעשה כלי חדש).

[120] **מ"א** סק"ז (אין לנהוג היתר בנולד, אם כן אין לטלטל עצמות שנתפרקו ביום טוב).

[121] **תוס' שבת דף כט**, א ד"ה אכלן (הגרעינין צריכין לאוכל וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לכך חשיב להו נולד). הובא במ"א סי' תצט סק"ט.

הוכחות לדברי המ"א, ותשובה למשיג על דברי המ"א, יתבארו לקמן סי' תצט בקונטרס אחרון ס"ק ג ד"ה הנה מהר"צ. סיכום פרטי הלכה זו – לקמן שם (הערה 110).

[122] ראה לקמן סי' תצז קונטרס אחרון סק"ו. סי' תקיח קונטרס אחרון סק"ה.

וכל זה הוא בנולד סתם, אבל אם הוא נולד גדול, אסור לכל הדעות אף בשבת, כדלקמן סי' תצח סכ"ד (אפר כירה שהוסק ... ביום טוב, אסור לטלטלו. ואף המתירים בנולד, מודים בנולד גדול כזה, דמעשה חדש הוא, שאתמול היה עצים ועכשיו אפר), ושם נסמן.

[123] **רמ"א** ס"ד (ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב, אבל נולד אסור לדבריהם, אפילו בשבת), כפירוש ה**מ"א** סק"ז (שרמ"א סבירא ליה, שעכ"פ הנוהגין היתר במוקצה אין לנהוג היתר בנולד), ונתבאר לקמן סי' תצט קונטרס אחרון סוף ס"ק ג (ואף רמ"א לא חלק עליו שם אלא במוקצה, אבל בנולד מודה דיש חילוק בין שבת ליום טוב, כמ"ש המג"א שם, עיין שם הטעם. וכן מוכח בהדיא בסי' תצ"ח ס"[ו] ובסי' תק"א ס"א, שהשו"ע פסק להחמיר בנולד ביום טוב ולא חלק עליו רמ"א).

רש"ל בישי"ש פ"ה [**סי"ט**] (כתב הרא"ש ... ור"ח כתב ... ואף על גב דביום טוב קיימא לן כרבי יהודה, הני מילי כגון נולד ... ולענין פסק הלכה, צ"ע אי סבירא ליה להרא"ש כדברי ר"ח, שהרי הביאו באחרונה, וביום טוב קיימא לן בנולד אסור, כרבי יהודה דאסר ... ואני אומר, דדברי ה"ג וסיעתו, שמחלקין בין נולד למוקצה, הוא עיקר), שפסק **כר"ח** מ, ב (ואף על פי דביום טוב קיימא לן כרבי יהודה, הני מילי כגון נולד ומוקצה מחמת איסורו וכיוצא באלו, אבל הני כולו שרי ביום טוב).

והיינו שיש שני טעמים למנהגנו להחמיר בנולד ביום טוב:

(א) כי יש דעה האוסרת בנולד גם בשבת, ויש דעה האוסרת גם מוקצה ביום טוב.

(ב) כי כן פסקו הר"ח ורש"ל.

[ואף שהר"ח החמיר ביום טוב גם מוקצה מחמת איסור שלא נדחה בידים, וכך מסיק הישי"ש שם (אין [ל]סור גם כן מדברי ר"ח, דמוקצה מחמת איסור אסור ביום טוב אפילו היכא דלא דחיה בידים, כי דברי ר"ח ברוב דברי קבלה הן). מכל מקום לא הזכיר כאן חומרה זו, מהטעם שנתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ז].

וכן הוא לעיל סי' רנב סי"ב (שיש להחמיר בנולד ביום טוב, כמו שיתבאר בסי' תצ"ה). סי' שח סכ"ג (הנולד מותר בשבת ... אבל ביום טוב יש להחמיר בנולד, כמו שיתבאר בסי' תצ"ה), וס"ס (שהנולד מותר בשבת, אבל ביום טוב יש להחמיר בנולד). לקמן סי' תצז סכ"ח (וכבר נתבאר בסי' תצ"ה שיש להחמיר ולאסור נולד ביום טוב). סי' תצט ס"ח (וכבר נתבאר בסי' תצ"ה דיש להחמיר בנולד עצמו), וס"י (לדברי האוסרים נולד ביום טוב). סי' תקא ס"א (והרי זה נולד ביום טוב, וכבר נתבאר דיש להחמיר בנולד ביום טוב), וסי"א (כבר נתבאר שיש להחמיר בנולד ביום טוב). סי' תקה ס"ג (אסור לאכלו ביום טוב משום נולד, למנהגינו שאנו מחמירים בנולד ביום טוב). סי' תקפו סכ"ה (זה השופר הוא נולד ביום טוב ואסור הישראל לטלטלו כדי לתקוע בו, שאין דוחין שבות מפני תקיעת שופר. ומכל מקום אם אין שם שופר אחר אלא הוא, מותר לתקוע בו, ויש לסמוך על המתירין נולד ביום טוב, כדי שלא לבטל מצות עשה של תורה).

להתיר אפילו נולד[124], כי כן עיקר[125]. (ז) אבל במוקצה נוהגין להקל במדינות אלו אף ביום טוב[126]. והמחמיר ביום טוב תבוא עליו ברכה[127]:

יד כל[128] מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם שהסיח דעתו מלאכלו ומלהשתמש בו, כגון בהמה העומדת לחלבה, שהקצאתה ביום טוב אינה אלא מחמת שאין דעתו עליה לאכילה (ועיין בסי׳ תק״ה[129] יתבאר לך דיש נפקותא מהלכה זו אפילו לדידן דמקילינן במוקצה אפילו ביום טוב), לפיכך אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אע״פ שלא (ח) הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו[130], ומותר לשחטה ביום טוב אף להאוסרין מוקצה ביום טוב, לפי שמחשבה זו מוציאה מיד מחשבה הראשונה[131]. וכן כל כיוצא בזה.

אבל כל מוקצה שהקצאתו באה לו על ידי מעשה בני אדם, כגון תאנים וענבים שהעלן לגג ליבשן שיעשו גרוגרות וצמוקים, אם הם בענין שמועלת להם הכנה מבעוד יום, כגון שכבר הן ראויים לאכילה למקצת בני אדם שדעתם יפה, אלא שלמקצת בני אדם אינן ראוים לאכילה, ולכך צריך להזמינם מבעוד יום כמו

---

[124] **ר״ח** מ, ב (דביום טוב קיימא לן כרבי יהודה, הני מילי כגון נולד). הובא בטור (ר״ח ... נולד פסק כרבי יהודה ביום טוב). **רמ״א** ס״ד (ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב, אבל נולד אסור לדבריהם, אפילו בשבת), וכפי שנתפרש לעיל הערה הקודמת. **שו״ע** סי׳ שח ס״ו (כל הכלים שנשברו, אפילו בשבת, מותר לטלטל שבריהם, ובלבד שיהיו ראוים לשום מלאכה), ומ״א שם סקט״ו (ולמאן דאמר נולד אסור, בעינן שיהא ראוי למלאכתו ראשונה).

וכן הוא לעיל שם סכ״ג (הנולד מותר בשבת), וסכ״ד (וכן כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת, ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי ... הרי זה נולד שנעשה כלי חדש, ומותר בשבת).

[125] משנה שבת קכד, ב (כל הכלים הניטלין בשבת, שבריהן ניטלין עמהן, ובלבד שיהו עושין מעין מלאכה ... רבי יהודה אומר בלבד שיהו עושין מעין מלאכתן).

רי״ף שבת מח, ב (הלכתא כסתם). **רמב״ם** הל׳ שבת פכ״ה הי״ב (כל הכלים הניטלין בשבת שנשברו, בין קודם השבת בין בשבת, שבריהן נטלין. והוא שיהיו שבריהן עושין מעין מלאכתן כיצד, שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית, שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך, וכן כל כיוצא בזה). מ״מ שם (ופסקו בהלכות כתנא קמא, וכן דעת רבינו, וכן עיקר). **רא״ש** שבת פי״ז ס״ה (והלכתא כרבנן). **טור ושו״ע** סי׳ שח ס״ו (כל הכלים שנשברו, אפילו בשבת, מותר לטלטל שבריהם. ובלבד שיהיו ראוים לשום מלאכה).

[126] רמ״א ס״ד, על מ״ש בשו״ע שם (מוקצה, אעפ״י שמותר בשבת, החמירו בו ביום טוב ואסרוהו), כתב הרמ״א (ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב). מ״א ס״ק ו (וכן פסק בישו״ש פ״ד סי׳ ג׳ ופ״ה סי״ז). והוא בישו״ש פ״ד סי׳ ג (דקי״ל כרבי שמעון במוקצה, אף ביום טוב), ופ״ה סי״ז (דקיימא לן כרבי שמעון במוקצה, בין בשבת בין ביום טוב).

וכן הוא לקמן סי׳ תקיח סט״ו (וכל זה להאוסרין מוקצה ביום טוב, אבל להמתירין מוקצה ביום טוב מותר ... וכבר נתבאר דבמדינות אלו נהגו להקל במוקצה ביום טוב).

[127] ולכן לקמן, בהמשך הלכות יום טוב, נתבארה כמה פעמים ההלכה לדעת האוסרים מוקצה ביום טוב.

[128] סיכום ההלכה שנתבארה כאן:

(א) הקצה בידים, בגרוגרות וצמוקין שהעלה לגג לייבשן, צריך הזמנה במעשה.

(ב) כן שאר פירות שהעלה לגג לייבשן, להאוסרים מוקצה ביום טוב, צריך הזמנה במעשה.

(ג) כן אבנים שמוקצין מאליהן, צריך הזמנה במעשה (קונטרס אחרון ס״ק ח, וסי׳ שח סנ״ב-ג).

(ד) אבל הקצה במחשבה, בהמה לחלבה, סגי בהזמנה במחשבה.

(ה) כן אם הכניסן לאוצר, להאוסרים מוקצה ביום טוב, סגי בהזמנה במחשבה (קונטרס אחרון ס״ק ט).

(ו) כן חריות של דקל שקצצם לשריפה, נחשב מוקצה במחשבה, וסגי בהזמנה במחשבה (קונטרס אחרון ס״ק ח, וסי׳ שח ס״נ).

(ז) וכן נסרים של אומן שמקפיד עליהם, נחשב מוקצה במחשבה, וסגי בהזמנה במחשבה (קונטרס אחרון ס״ק ח, וסי׳ שח סנ״ט, וסי׳ רנט בקונטרס אחרון ס״ק א).

(ח) אבל יוני שובך ועליה, צריך הזמנה בדיבור (קונטרס אחרון ס״ק ח, וסי׳ תצז סי״ח).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ כט.

[129] סעיף ג (בהמה שהקצוה לחלבה, כיון שאין דעתו לשחטה, אין עליה תורת אוכל כלל, אפילו להמתירין מוקצה ביום טוב ,שהרי אין דעתו לאכלה, ונמצא שהחלב המופרד ממנה יש עליו תורת נולד).

[130] רמב״ם פ״א הי״ח (כיצד, תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ופירות העומדין לסחורה, כל אלו וכיוצא בהן מוקצה הן, ואסור לאכול מהן ביום טוב עד שיכין אותם מבערב, ויחשוב עליהם לאכילה).

וכן הוא לעיל סעיף הקודם (עד שיכין אותן מערב יום טוב, דהיינו שיחשוב עליהן לאכילה).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ח.

*

וכל זה ב״מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם״. אבל ביוני שובך ועליה, יתבאר לקמן סי׳ תצז סי״ח (וכיצד הוא הזימון, עומד מערב יום טוב ובורר מהן מה שיצטרך לו ביום טוב ... ויאמר אלו אני נוטל למחר), ולא סגי בהזמנה במחשבה.

[131] כדלעיל סי׳ שח ס״נ (הרי מחשבה זו מוציאם מידי מחשבה הראשונה, אם נמלך כן קודם השבת). סי׳ רנט בקונטרס אחרון ס״ק א (ונמצאת קפידתו באה על ידי מחשבתו שחשב עליה למוכרה, לכך היא נפקעת גם כן על ידי מחשבה בעלמא).

שנתבאר בסי׳ ש״י[132], וכן שאר מיני (ט) פירות שהעלן לגג ליבשן[133], וצריך להזמינם מבעוד יום להאוסרים מוקצה ביום טוב, הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה (דהיינו (י) שישער בדעתו מערב יום טוב כמה יצטרך ליטול מהם ביום טוב[134]), ומיחד לו מקום אחד בתוך הפירות, שמאותו מקום בלבד יטול פירות ביום טוב, וירשום (פירוש שיעשה סימן[135]) אותו המקום בתחלתו ובסופו ויאמר מכאן ועד כאן אני אוכל ביום טוב. אבל אם אינו רושם מערב יום טוב, אף על פי שאמר מכאן אני אוכל למחר, אין אמירה זו מוציאה אותם מידי הקצאתן[136] שהיתה על ידי מעשה, דהיינו שהעלן בידיו ליבשן ועל ידי העלאה זו הוקצו מאכילה[137]:

טו והכנה[138] גמורה זו שיש בה מעשה, אסור לעשות ביום טוב ראשון כדי לאכול מהפירות ביום טוב שני של גליות. אף על פי שאם עבר ועשאה הועילו מעשיו ומותר לאכול מהפירות ביום טוב שני, שהרי לא הנהיגו חכמים את בני הגולה לעשות יום טוב שני אלא מחמת הספק שמא יום ראשון היה חול, ונמצא שפירות הללו הוכנו מחול ליום טוב[139], מכל מקום לכתחלה אי אפשר לעשות בהם הכנה גמורה ביום טוב ראשון, שהרי אי אפשר לרשום פירות המוקצין שהם אסורים בטלטול ביום טוב[140], ואפילו

---

[132] סעיף ט (גרוגרות וצמוקים שיבשו קצת בענין שהם ראויים ואינן ראויין, שיש אנשים שאוכלין אותן ויש שאינן אוכלין, אם הזמינם לאכילה מבעוד יום מותר לאכול מהן בשבת, שכיון שגילה דעתו שהן ראויין לו, יצאו מתורת מוקצה, ואם לאו, אסור, שכיון שלא גילה דעתו הרי הן עומדין בהקצאתן שהיו מוקצין מתחלה כשלא היו ראויין לשום אדם).

[133] שראוין לאכילה ומותרין בשבת, כדלעיל שם ס״ב (כל מיני פירות שמניחים אותם במוקצה לייבשם, מותר לאכול מהם קודם שיתייבשו, חוץ מגרוגרות וצימוקים).

[134] ולא סגי במזמין יותר ממה שצריך, כדלקמן סי׳ תצז סי״ח (אבל אם לא ברר מערב יום טוב, ואמר סתם מכאן אני נוטל למחר, אין הזמנה זו מועלת כלום, ואסור ליטול מהם ביום טוב). ויתבאר בקונטרס אחרון ס״ק י.

ומכל מקום מסיים בקונטרס אחרון שם ״ועדיין צ״ע״. וגם כאן הכניס בין חצאי עיגול תיבות אלו ״שישער בדעתו מערב יום טוב כמה יצטרך ליטול מהם ביום טוב״, וכהכלל המובא בשארית יהודה או״ח סי׳ ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות, דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[135] ויתבאר לקמן (הערה 141) אי סגי בנגיעה בלבד אף שאינו מזיזם.

[136] משנה לד, סע״א (ועוד אמר רבי אליעזר, עומד אדם על המוקצה (הצריך הזמנה והזמנה מועלת לו, רש״י) ... ואומר מכאן אני אוכל למחר. וחכמים אומרים עד שירשום (בסימן, רש״י) ויאמר מכאן ועד כאן).

ומיירי שהעלהו לגג לייבשן, כמבואר ברש״י שם (עומד אדם על המוקצה ... כגון אחזי ולא אחזי), ורע״ב (דגרוגרות וצמוקין הן סתם מוקצה), ובזה קיי״ל שצריך לרשום

וכן נפסק ברמב״ם פ״ב ה״ט (צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן אני נוטל. ואם לא רשם לא יטול). וביש״ש פ״ד סכ״ג (והכא קאמר חכמים, דהלכה כוותייהו, בעינן שירשום).

אבל אם לא העלה אותן לגג לייבשם, רק הכניסם לאוצר, סגי בהזמנה במחשבה, כמבואר ברמ״א ס״ד (וכל מוקצה שאינו בעלי חיים, כגון אוצר של פירות ועצים, סגי כשיאמר מכאן אני נוטל, ואין צריך שירשום).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ט, וסי׳ תקיח ס״ק ב, ההוכחות והטעם לכך, שהכנסה בידים לאוצר, לא חשיב כהקצאה במעשה, אלא במחשבה, ולכן אין צריך הזמנה במעשה.

[137] תוס׳ שם ד״ה ואומר (דשאני הכא דאקצייה בידים). הובא בישי״ש שם, ומ״א שם (כמ״ש התוס׳ כיון דאקציה בידים חמיר טפי ובעי הכנה).

[138] תוכן הדברים בסעיף שלפנינו:

ייחוד הפירות ביום טוב לאכול מהם למחר ביום טוב שני של גלויות, כדי שלא יהיו מוקצה, אין בו דין הכנה מיום טוב לחול, כי ממה נפשך לא הכין מיום טוב לחול.

אמנם במקום שצריכים הכנה גמורה במעשה, אי אפשר לעשותה ביום טוב מטעם איסור טלטול ונגיעה במוקצה.

אבל במקום דסגי בהכנה בדיבור, מותר, שהרי אין כאן לא איסור הכנה ולא איסור מוקצה.

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ לא.

[139] כדלקמן סי׳ תר ס״ב (לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק, שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החודש בארץ ישראל, וביצה שנולדה ביום ראשון מותרת ביום שני, שאם היום קודש – למחר הוא חול ואין בו איסור מוקצה ונולד, ואם למחר קדש היום חול וכבר הוכנה הביצה מערב יום טוב).

וכן יתבאר לקמן סי׳ תקיג ס״ח (נולדה ביום טוב ראשון, מותרת בליל יום טוב שני של גליות מיד, שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול), ושם נסמן (הערה 50).

[140] ט״ז ס״ק ה (הכא שאני כיון שאין צריך אלא אמירה לחוד, במידי שאינו בעלי חיים), ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק יא (ומה שכתב הט״ז בכל מוקצה שאינו בבעלי חיים, כוונתו דבמוקצה דבעלי חיים צריך לברור מערב יום טוב מה שיצטרך למחר, וזה אסור ביום טוב שהרי הן עדיין מוקצה).

ליגע בהן אסור[141], אלא אם כן נוגע בהן לצורך דבר המותר כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח[142].

אבל כל מוקצה שאין צריך מעשה בהכנתו, כגון בהמה העומדת לחלבה ופירות העומדין לסחורה (שנתבאר בסי׳ ש״י[143]), להאוסרין מוקצה ביום טוב, מותר להכין אותם ביום ראשון של שני ימים טובים של גליות (יא) כדי לאכול מהם למחר ביום טוב שני[144].

ולא אסרו לעשות שום הכנה מיום טוב לחבירו (כמו שיתבאר בסי׳ תק[ג][145]), אלא בדבר שמתקנו ומקרבו להנאת האדם על ידי הכנה זו, כגון להכניס יין מן המרתף לבית ביום טוב ראשון כדי לקדש עליו בליל יום טוב שני, שאם יום שני הוא חול נמצא מכין ביום טוב הנאת החול. אבל הכנת המוקצה מותרת ביום טוב ראשון בממה נפשך[146], אם יום שני הוא קדש והמוקצה אסור בו, הרי יום ראשון הוא חול ומכין מחול ליום טוב, ואם יום ראשון הוא קדש, הרי יום שני הוא חול ומוקצה מותר בו ואין צריך להכין כלל, ונמצא שהכנה זו שמכין ביום טוב אינה מתקנת כלום, ואינה נקראת הכנה כיון שאינה מכשרת ואינה מקרבת שום דבר להנאת האדם, הא למה זה דומה לנוטל מין מאכל של היתר בידו בשבת או ביום טוב ואומר מאכל זה אני אוכל למחר, שאין בכאן איסור הכנה משבת ויום טוב לחול[147]:

---

[141] אפילו אם אין צריך לטלטל המוקצה, ומה שאמרו שצריך שירשום, נתבאר בסעיף הקודם (וירשום (פירוש שיעשה סימן) אותו המקום בתחלתו ובסופו ויאמר מכאן ועד כאן אני אוכל ביום טוב).

הרי מכל מקום צריך ליגע בהם לעשות הסימן. וגם נגיעה במוקצה לצורך המוקצה אסורה.

[142] סי״ד (כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל מותר ליגע בו בידיו, ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו), וסי׳ שי ס״י (שאף שמוקצה מותר בנגיעה בעלמא אפילו בידיו, כל שאינו מנענע, כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח, מכל מקום כאן שהנחת הכלי על המוקצה לצורך המוקצה, אסור אפילו נגיעה על ידי הכלי. ויש חולקין על זה).

[143] סעיף ב (כל דבר הראוי לאכילה בשבת, אין בו דין מוקצה אפילו אם הוא עומד לסחורה), ונתבאר לעיל סי״ג (ויש אומרים שבין מוקצה ... מחמת שעומד לסחורה ... אסור לטלטלם ביום טוב). ואם כן צריכים הכנה מקודם יום טוב.

מכל מקום אין זקוקים בזה להכנה במעשה, וסגי בהכנה במחשבה, כמבואר בסעיף הקודם (אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אע״פ שלא הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו), ולכן מותר להכינם ביום טוב ראשון לאכול מהם ביום טוב שני.

[144] כל בו סי׳ נח יט, א (דבמוקצה דאיכא למגזר ביה דלמא מטלטל ושביק, כגון תרנגולת העומדת לגדל ביצים, בהא מחזי ודאי דאסור, כדחזית ביוני שובך דלא סגי להו במכאן אני נוטל למחר עד דאמר זה וזה אני נוטל. אבל במוקצה אחר דליכא למגזר האי גזרה, כגון עצים ופירות של אוצר, ודאי מחזי דמהני בהו הכנה). הובא ב״י סי׳ תקיח בסופו. רמ״א ס״ד (וכל מוקצה שאינו בעלי חיים, כגון אוצר של פירות ועצים, סגי כשיאמר מכאן אני נוטל, ואין צריך שירשום, ומותר להכין מיום טוב ראשון לשני בב׳ ימים טובים של גליות). הרי שבמוקצה שאין צריך מעשה בהכנתו, מותר להכין מיום טוב ראשון לשני.

וכן הדין גם במוקצה מחמת חסרון כיס, שאסור לדברי הכל גם בשבת, ומועלת בו הכנה במחשבה, כדלעיל סי׳ שח ס״ד (אם נמלך כן מבעוד יום מותר לטלטלו, שמחשבה מועלת למוקצה ... מחמת חסרון כיס), וסנ״ט (נסרים של ... אומן אסור מפני שהוא מקפיד עליהם מלהשתמש בהם שום תשמיש שלא יתקלקלו, והרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס. ואם חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים בשבת, או שום תשמיש אחר, מותר לטלטלם).

[145] סעיף ג (ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל, כגון להדיח כלים וכיוצא בזה, אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ... וכן לצורך יום טוב שני בגולה ... ולכן יש ליזהר שלא להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני, וכן לא יחפש בספר תורה ביום טוב ראשון מה שצריך לקרות ביום טוב שני).

[146] כלבו שם (ונשאלה שאלה על מוקצה של אוצר וכיוצא בו, אם נמלך עליו ביום טוב ראשון ואמר הריני מכינו למחרת, אי שרינן ליה ממה נפשך, כיון דשתי קדושות הן ... ודאי מחזי דמהני בהו הכנה, דאמרינן מה נפשך). פר״ח סוף הסי׳ (ומותר להכין כו׳, בממה נפשך, אי יום ראשון הוי יום טוב, יום שני הוי חול ואין צריך הכנה, ואי יום שני הוי יום טוב, שפיר קמכין מחול ליום טוב).

ואף שלענין מוקצה יש דין ודאי ליום טוב שני של גלויות, כדלקמן סי׳ תקטו ס״ד (כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם לענין זה, שלא להתיר בו ספק מוקצה).

מכל מקום עיקר האיסור כאן אינו משום ״ספק מוקצה״, אלא משום הכנת המוקצה מיום ראשון לשני, ולענין זה אמרינן שמותר ממה נפשך.

[147] ולכן במקום דסגי בהכנה בדיבור, מותר, שהרי אין כאן לא איסור הכנה ולא איסור מוקצה.

ואף שנתבאר לעיל רס״י שז (שלא יאמר דבר פלוני אעשה למחר ... ואע״פ שאין דיבור זה שבשבת מועיל לו כלום לעשייה שיעשה למחר ... ודבר דבר), ולכאורה כן הוא גם במוקצה, שאסור לומר ביום טוב ״מאכל זה (של מוקצה) אני אוכל למחר״.

אפשר שאיסור זה (ודבר דבר) הוא רק בדיבור של מלאכה, משא״כ כאן שגם ביום טוב אין זו מלאכה, אלא אכילת מוקצה.

משא״כ אם דיבור זה הי׳ מקרבו להנאת האדם למחר, הי׳ אסור מטעם הכנה מיום טוב לחול.

ואף שנתבאר לעיל סי׳ שז סט״ו (אומר אדם לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר, לך עמי .. אבל לא יאמר בלשון שמשמעו הליכה בקרון), הרי שאין חוששים לאיסור הכנה על ידי דיבור, אלא כשהדיבור הוא בדבר האסור לעשותו בשבת, שאסור משום ״ממצוא חפצך״.

אפשר שגם דיבור זה של אכילת מוקצה בשבת, יש בו משום איסור ממצוא חפצך.

קונטרס אחרון

(א) שהיא מתקנת כו'. כן[148] מוכרח לומר על פי מה שכתב המגן אברהם בסימן תקי"ח[149] בשם המגיד משנה[150] עיין שם. ועל זה קשה מהבערה, כמו שכתב המגן אברהם שם[151].

ואין לומר כמו שכתב הר"ן[152], דלהר"ן דמדורה היא אוכל נפש, אם כן בקיעת עצים אינה נקראת מכשירין, כמו שכתב המגן אברהם בסימן תק"א סוף ס"ק ג' עיין שם[153] (ולשיטה זו יש להתיר לבקע מקורה אפילו עצים דקים[154]. שהרי האוסרים פירשו הטעם משום דהוי מכשירין[155]. וכן משמע בר"ן[156] דאין איסור אלא בבוקע מעצים דקין משום מלאכה שאינה צריכה. עיין מ"ש שם[157]). ואנן קיימא לן שם כדעת ראבי"ה[158] ומרדכי[159] ורא"ש[160] וראב"ד[161] (עיין מגן אברהם שם[162]) והסכמת האחרונים[163],

---

[148] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ב נתבאר הטעם שהבערה נחשבת אוכל נפש (ולא מכשירים), כיון שהאש מתקנת את האוכל.
ואף שהמ"א הביא שיטת הר"ן, שגם בקיעת העצים למדורה נקראת אוכל נפש, כיון שנהנה מהעצים עצמם.
לא קיי"ל כן, אלא כדעת הפוסקים דהבוקע קורה לעצים דקים ביום טוב חייב, דלא הוי אלא מכשירים.
ועל כרחך צריך לומר, שההבערה נקראת אוכל נפש כיון שהאש מתקנת את האוכל.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה הערות וביאורים ח"ט ע' טו ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' ד.

[149] בתחילתו (כתב ב"י סי' תצ"ה בשם המ"מ, כיון שההוצאה היא באוכל נפש עצמו, שמוציאין האוכל מרשות לרשות).

[150] פ"א ה"ד (ופירוש מלאכה שהיא שלא לצורך אכילה, נתבאר בדברי רבינו, שכולל כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתייה).

[151] "והבערה, אף על פי שגם היא נעשית במכשירין, שהרי אין הבערה באוכל עצמו אלא בעצים", והיינו כקושיית המ"מ שם (והבערה, אע"פ שאינה באוכלין ומשקין).
ומה שתירץ במ"מ שם, הקשה עליו המ"א שם (ראה פעמי יעקב מ ע' פב), ואם כן עדיין קשה מהבערה.
ועל כרחך צריך לומר, כמו שנתבאר בפנים, שהבערה נקראת אוכל נפש כיון שהאש מתקנת את האוכל.

[152] יז, ב ד"ה ומקשו (ולי נראה כל שהוא נהנה מגופו של דבר, כאוכל נפש עצמו הוא, ולא דמי למכשירין, שאין אדם נהנה מן המכשירין עצמן כסכין ושפוד ותנור אלא ממה שהוכשר על ידיהם, משא"כ בעצים שנהנה מהן בעצמן, שעושה מהן מדורה ומתחמם כנגדה. וכיון שבקען לעשות מדורה שרי אף על גב דאפשר מאתמול, אף לבשל בהן שרי, משום מתוך).
והיינו שמלאכת ההבערה היא שריפת וכליון העצים, ולכן העצים הם כמו אוכל, שנהנה גופו משריפת וכליון העצים. ולכן מותר לבקע העצים, כמו שמותר לתקן האוכל עצמו. ומה שהתירו להבעיר עצים כדי לבשל בהם, הוא משום מתוך שהותר לבערם במדורה, הותר לבערם אף כדי לבשל בהם.
דברי הר"ן הובאו במ"א שם (ועמ"ש סי' תק"א בשם הר"ן, דמשמע דהבערה הוי כמו אוכל נפש עצמו). והוא מ"ש המ"א בסי' תקא ס"ק ג (והר"ן כתב דהוי כאוכל נפש עצמו, דהא ראוי להתחמם בהם, ומתוך דשרי לבקען לצורך להתחמם בהם שרי נמי לבקען לבשל בהם).
ונמצא לשיטת הר"ן, ד' דינים:
(א) הבערה לצורך בישול נקרא אוכל נפש ממש (ולא מכשירים), כי שריפת וכליון העצים עושה את השבח בפת, וכדאמרינן בפסחים כו, ב (משום דיש שבח עצים בפת).
(ב) גם הבערה לצורך מדורה, "לא דמי למכשירין ... עצים שנהנה מהן בעצמן, שעושה מהן מדורה ומתחמם כנגדה", שהיא הנאת הגוף משריפת וכליון העצים.
(ג) ביקוע עצים לצורך מדורה אינו נקרא מכשירין, שהרי זה כביקוע האוכל עצמו.
(ד) ביקוע עצים לצורך הבערה לבישול, הוי מכשירין, ומותר מטעם מתוך שהותר ביקוע לצורך מדורה הותר נמי לצורך בישול.
[שיטת הר"ן ומ"א, נתבארה בדובר שלום ע' רכא ואילך].
אמנם לא קיי"ל כדעת הר"ן בזה, אלא כדעת הפוסקים שהבוקע קורה לעצים דקים חייב, משום דהוי מכשירין.
כי מלאכת הבערה היא ריבוי האש, ולא שריפת וכליון העצים (כדלקמן בקונטרס אחרון הבא), והבוקע קורה לעצים דקים נחשב מכשירין.
ומה שהבערה לצורך בישול נחשבת אוכל נפש (ולא מכשירים), על כרחך צריך לומר כמו שנתבאר בפנים, כיון שהאש מתקנת את האוכל.

[153] "כיון שמדורה מותרת, מותר לבקע עצים למדורה, כיון שנהנה מהעצים עצמן".

[154] אף שאיסורו מן התורה, כדאמרינן שבת עד, ב (האי מאן דסלית סילתי (עצים דקים להבעיר אש, רש"י) חייב משום טוחן). מכל מקום מתיר הר"ן שם ביום טוב (בעצים שנהנה מהן בעצמן, שעושה מהן מדורה ומתחמם כנגדה, וכיון שבקען לעשות מדורה, שרי).

[155] כדלקמן (הערה 161).

[156] "שלא התירו לבקע אלא מן הקורות הגדולות, אבל עצים דקים שנוחין להדליק בלא בקוע, אסור, דמלאכה שאינה צריכה היא".

[157] קונטרס אחרון ס"ק א (אסור משום טרחא שאינה צריכה, היינו בבוקע מעצים הראוים להסקה בלא ביקוע).

[158] סי' תשעד (וביקוע דאמרי דשרי, הני מילי לחתיכות גסות. ואף על פי שאפשר לעשותן מערב יום טוב, לאו מלאכה היא אלא עובדין דחול, אבל דק דק לא, דאיפשר לבקע מערב יום טוב ואמרינן בפרק כלל גדול האי מאן דסלית סילתא מחייב משום טוחן).

דבבוקע קורה לעצים דקים ביום טוב חיובא איכא, ועל כרחך משום דהוי מכשירין, דלא כר"ן. וכן היא דעת רש"י במתניתין דמדורה[164].

ואם כן על כרחך צריך לומר דהטעם דהבערה אינה נקראת מכשירין, ואמרינן בה מתוך, משום שהיא מתקנת, וכמו שנתבאר בפנים:

(ב) שמרבה האש כו'. הנה[165] אף על פי שהמבעיר אינו חייב אלא אם כן צריך לאפר[166]. אף על פי כן עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש[167].

כדמשמע בהדיא ברמב"ם פרק י"ב מהלכות שבת[168] גבי חימום ברזל באור, עיין שם במגיד משנה שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור כו'[169].

וכן משמע בגמרא דכריתות[170] שהביא הרמב"ם שם[171] דהמדליק הנר אף על פי שאין צריך לאפר, חייב.

---

[159] רמז תרצא (שהביא דברי הראבי"ה הנ"ל).

[160] פ"ד סי' ד (ואב מלאכה, כדאמר בפ' כלל גדול (עד, ב) האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן).

[161] פ"ד ה"י (אין מבקעין ... קי"ל כרבי יהודה דמכשירין ... אפשר לעשותן מערב יום טוב).

[162] במ"א שם (דהוי מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב ... דקות אסור, דחייב משום טוחן, כדאמרינן פ"ז דשבת (מרדכי, וכ"מ בראי"ש)).

[163] שו"ע שם ס"א (מבקעין ממנה חתיכות גדולות). מ"א שם (אבל דקות אסור, דחייב משום טוחן).

[164] כא, ב (ההוכחה מרש"י שם אינה ברורה די הצורך. וראה פעמי יעקב מ ע' פו ואילך, בכמה אופנים. הערות וביאורים שם ע' ע' כא. נימוקי יום טוב ע' ה).

[165] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ב נתבאר שענין הבערה הוא הוצאת אש או ריבוי אש, ולא כליון העצים (ולכן נחשבת אוכל נפש, כיון שהאש מתקנת את האוכל, משא"כ העצים נחשבים מכשירים).

וכאן מוכיח שהחיוב הוא משום ריבוי אש, מהא דחייב גם על חימום ברזל באור, ומהא דגם המדליק נר ואין צריך לאפרו חשיב צריכה לגופה.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה אבני נזר או"ח סי' רלח. מאורי אש ע' 200. ברכת שמעון שיעורים למסכת שבת סי' כו. לקוטי שיחות חל"ו ע' 187. שלחן המלך ח"ב ע' קעג. הערות וביאורים ח"ט ע' כב ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. חקרי הלכות ח"א כז, ב. הפוסק סי' תתקמא. קוני' גרם המעלות (סו"ס יבין דעת) סק"כ-קכב. החשמל לאור ההלכה סי' א פ"ד. עלי דשא ע' כח. קובץ יגדיל תורה (נ. י.) כד ע' תשלט. כט ע' ריז. מי טל מבעיר סי' ט. קובץ הערות וביאורים תשג ע' 16. תשצג ע' 52. דובר שלום ע' רכט. ולקמן סי' תקי ס"ח (והערה 46). יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' ה-ו.

[166] שבת קו, א (כל המקלקלין פטורין, חוץ מחובל ומבעיר ... מבעיר, בצריך לאפרו). רמב"ם הל' שבת פי"ב ה"א (המבעיר כל שהוא חייב. והוא שיהא צריך לאפר, אבל אם הבעיר דרך השחתה פטור מפני שהוא מקלקל).

[167] ומה שהצריכו שיהא צריך לאפר, הוא כשמבעיר העצים כדי לכלותם, ולא כדי להרבות האש.

[168] הלכה א (המחמם את הברזל כדי לצרפו במים, הרי זה תולדת מבעיר).

[169] "כל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף, אין ראוי לומר המבשל, אלא מבעיר".

והיינו אף שבהשגות הראב"ד הקשה על הרמב"ם (ולמה לא משום מבשל, כמו סיכתא לאתונא דמרפא רפי והדר קמיט), והוא כדאמרינן עד, ב (האי מאן דשדא סיכתא לאתונא (שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו שיתקשה, רש"י), חייב משום מבשל). ועל פי זה פסק הרמב"ם בהלכות שבת פ"ט ה"ו (המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל). וכן הוא לעיל סי' שיח ס"ז (המחמם את המתכת עד שנעשה גחלת ... חייב משום מבשל).

מכל מקום היינו דוקא לפני שנעשה הברזל עצמו אש, משא"כ כשנעשה הוא עצמו אש ושורף, חייב משום מבעיר, וכמבואר בלחם משנה הלכות שבת פי"ב ה"א (דבדין הוא לחייבו משום מבעיר לבסוף שנעשה אש, שכל מבשל משום הפועל הראשון דמרפא רפי חייב. ודלא כהראב"ד ז"ל דסבור דלעולם אינו חייב אלא משום מבשל בלבד).

*

ואף שנתבאר לקמן סי' תקי ס"ח (שאין שייך כיבוי במתכת שאף אם לא יכבנו לא ישרף). וכן הוא לעיל סי' שלד סכ"ט (גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי מן התורה הואיל ואינה בוערת). ומקורו ברמב"ם הלכות שבת פי"ב ה"ב (המכבה גחלת של מתכת פטור).

אולי טעם החילוק בין הבערה לבין כיבוי, שהרי למדים שתי המלאכות מעשיית המשכן, כאמור ברש"י שבת עג, א (מכבה ומבעיר, באש שתחת הדוד של סממנים).

והרי אנו רואים שטעם הבערת האש תחת הדוד היתה כדי להרבות האש, לבשל בהם הסממנים, ואילו טעם כיבוי האש לאחר סיום הבישול היתה כדי לשמור על העצים שלא ישרפו. ולכן כשמחמם את הברזל עד שנעשה אש, חייב על ריבוי האש, משא"כ כשמכבה את האש שבברזל, אינו חייב, כיון שאינו שומר בזה על הברזל שלא ישרף.

[170] כ, א (היו לפניו שתי נרות ... וכיבה והדליק ... חייב).

וכן משמע בתוס׳ סוף פרק האורג[172] ד״ה בחובל, עיין שם שהקשו, צריך לאפרו היכי חשיב צריכה לגופה. וזה פשוט ואין צריך לפנים:

(ג) מצוה עוברת שזמנה בו ביום. כן[173] הוא בגמ׳ דשבת דף כ״ד ע״ב גבי מילה שלא בזמנה[174], דלא אמרינן מתוך שהותרה חבורה לצורך אוכל נפש כו׳, כדאמרינן בפרק קמא דכתובות[175] עיין שם, וסתמא קתני[176] אפילו לא היה אפשר למולו קודם יום טוב מחמת חלישותו, אלא על כרחך צריך לומר משום דאפשר למולו אחר יום טוב, כדפירש רש״י שם[177].

ואע״ג דקיימא לן בסימן תקכ״ו[178] דמותר להוציא המת לקבורה ולהחם לו חמין במתוך שהותרה הוצאה והבערה לצורך אוכל נפש כו׳. לא קשיא מידי, דהתם הוי מצוה עוברת, דמצוה לקברו קודם שקיעת החמה, כדכתיב[179] כי קבור תקברנו ביום ההוא (והלילה הוא מיום שלאחריו), ומפסוק זה ילפינן קבורה לכל המתים בסנהדרין[180]. וכן משמע בגמרא שם דמשהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה, עיין שם ברש״י[181], משמע דסמוך לשקיעת החמה ליכא למיחש לפשיעותא, דמצוה לקברו בו ביום. אלא שאין עובר עליו בלא תעשה עד שילינו[182]:

---

[171] ״המדליק את הנר או את העצים בין להתחמם בין להאיר, הרי זה חייב״.

[172] שבת קו, א (ואם תאמר צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה). אלא ודאי עיקר החיוב משום ריבוי האש.

[173] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס״ג נתבאר, שמה שאמרו מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה לצורך מצוה, היינו דוקא במצוה עוברת שזמנה בו ביום.
וכאן מוכיח זאת ממה שלא התירו במילה שלא בזמנה, משום שאפשר למולו אחר יום טוב.
ומה שהתירו לצורך קבורת המת, היינו כיון דמצוה לקברו קודם שקיעת החמה.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח״ט ע׳ ל ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ ח.

[174] ״רבא אמר, אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם ... ולא מילה שלא בזמנה״.

[175] ז, א (רב יהודה שרא למיבעל בתחלה ביום טוב ... מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך), וביארו התוס׳ שם ד״ה אמר, בתירוץ הא׳ (דוקא בבעילה ראשונה דמצוה היא, דהוי צורך מצות היום, אבל שאר בעילות אין כל כך צורך היום).

[176] בדברי רבא שם. ובברייתא שם קלב, ב (מילה ... יום טוב אינה דוחה אלא בזמנה בלבד). וברש״י שם ד״ה בין שלא בזמנה (כגון קטן חולה, והמתינו לו עד שיבריא).

[177] סוד״ה לבדו (למעוטי מילה שלא בזמנה דלא דחיא שבת ויום טוב ... דמצוה שאין זמנה קבוע ויכול לעשותה למחר אינה דוחה יום טוב. והוא הדין לשריפת קדשים טמאים).

וכן הוא לעיל סי׳ שלא ס״ד (מילה שלא בזמנה, אפילו לא היה אפשר למולו קודם לכן, כגון שהיה חולה, אינה דוחה את השבת, שאפשר למולו אחר השבת ולא יהיה שום חיסור מצוה בזה, שהרי בלא זה אינה בזמנה). סי׳ תמו בקונטרס אחרון ס״ק ג (שריפת קדשים ביום טוב היינו טעמא דלא דחי, משום דאפשר לשורפן במוצאי יום טוב, כדפירש״י בשבת דף כ״ד, והוא הדין למילה שלא בזמנה, דאע״ג דאיכא למימר בה מתוך שהותרה חבורה לצורך אכילה, דהיינו שחיטה, הותרה נמי לצורך מצוה, כדאמרינן בפרק קמא דכתובות גבי בעילת מצוה, אפילו הכי לא דחי, משום דאפשר לקיים המצוה למחר, כדפירש״י שם).

אבל לעיל סי׳ רמח קונטרס אחרון סוף סק״א (ומיהו צריך עיון ממ״ש בסי׳ רמ״ט ותקס״ח), והוא האמור לעיל סי׳ רמט ס״ו (וכן המילה, אף אם אינה בשמיני ללידתו אי אפשר לדחותה ליום אחר, שאסור להניחו ערל אפילו יום אחד), ממ״א שם ס״ק ה (ומילה, אף על פי שעבר זמנה, כגון שהיה חולה בשמיני, מקרי זמנה קבוע, דכל שעתא ושעתא זמניה היא, דאסור להניחו ערל), ומ״א סי׳ תקסח ס״ק י (מילה, אף על פי שעבר זמנה, כל שעתא ושעתה זמנה הוא, דאסור לעמוד ערל).

[178] סעיף ג (מותר להחם לו מים על ידי ישראל כדי לטהרו, וכן מותר להוציאו על ידי ישראל אפילו דרך רשות הרבים, דמתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך אכילה, מותר אפילו שלא לצורך אכילה, אם יש בהם צורך היום, כגון לצורך קבורת המת שהיא מצוה שזמנה בו ביום).

[179] תצא כא, כג.

וכן הוא לעיל סי׳ עב ס״ב (ואף אם יוכל בלילה לקברו, יעבור על מצות עשה כי קבור תקברנו ביום ההוא, אם לא יקברנו קודם שקיעת החמה).

וראה לקוטי שיחות ח״ז ע׳ 328. אבני נזר או״ח סי׳ תו ס״ק א.

[180] מו, ב (א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה, תלמוד לומר כי קבר תקברנו, מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה), ופרש״י (מרבויא דריש כל המתים). והיינו שאף שפסוק זה מיירי בחייבי מיתות, מכל מקום ילפינן מכאן לכל המתים.

[181] ד״ה משהין אותו (את גמר דינו, ואין תולין אותו שחרית, שמא יתרשלו בקבורתו ויבא לידי שכחה, אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד).

[182] שנאמר בתחלת הפסוק לא תלין נבלתו, וברמב״ם הל׳ סנהדרין פט״ו ה״ז (תולהו סמוך לשקיעת החמה, ומתירין אותו מיד. ואם לן, עוברין עליו בלא תעשה, שנאמר לא תלין נבלתו על העץ). ונתבאר בשו״ת רדב״ז ח״א סי׳ שיא (דע כי כל לינה האמורה בתורה

(ד) יפסיד אכילתו כו׳. הנה[183] ההפרש שבין מכשירין לאוכל נפש עצמו, יש בו מחלוקת בין הפוסקים[184]. וזה לשון התוספות פרק קמא דכתובות[185], והרא״ש סוף פרק ב׳ דביצה[186], אמאי אסור לכבות הנר מפני דבר אחר[187], ולא שרי במתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש, כגון גריפת התנור[188] או שלא תישרף הקדירה[189], דמהאי טעמא שרינן בעילת מצוה אע״ג דעושה חבורה[190]. ויש לומר בעילת מצוה שאני[191]. ועוד יש לומר, כיבוי הנר מפני דבר אחר הוה כמו מכשירין, דאפילו באוכל נפש אסור לרבנן דרבי יהודה[192]. עד כאן צירוף לשון תוספות ורא״ש.

אינה אלא כל הלילה, דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר ... וכתיב נמי ולא ילין חלב חגי עד בקר, משמע דלא הוי לינה עד שיעלה עמוד השחר ... ומכל מקום מצות עשה לקבור כל הרוגי בית דין ביום ההריגה, דכתיב כי קבור תקברנו ביום ההוא).

[183] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ד נתבאר, שמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב, אסור לעשותם ביום טוב אפילו בענין שיפסיד אכילתו לגמרי.

ומבאר שזה תלוי במחלוקת הפוסקים מהו גדר מכשירי אוכל נפש:

(א) כל שאין המלאכה נעשית בגוף הדבר שנהנה בו, אף אם אי אפשר ליהנות ממנו בענין אחר (בלא המלאכה), נקרא מכשירים. ולכן גם בזה ישנה המחלוקת בין רבי יהודה לרבנן אם מותרים ביום טוב. וגם בזה אסור אם הי׳ אפשר לעשותן בערב יום טוב.

(ב) דוקא כשאפשר לאכול מאכל זה בלא מלאכה זו נקרא מכשירים. משא״כ אם אי אפשר בענין אחר, אינו נקרא מכשירין, אלא צורך אוכל נפש, ומותר אף אם הי׳ אפשר לעשותו מערב יום טוב, ואף לדעת רבנן.

ומבאר שזה תלוי בשני התירוצים שבתוס׳ ורא״ש, מהו טעם איסור כיבוי הנר כדי לשמש מטתו ביום טוב, ואין מתירים מתוך שהותר כיבוי בגריפת התנור:

(א) כיבוי בגריפת התנור נקרא מכשירין, שאסור לרבנן אף שאי אפשר בענין אחר, ואין אומרים בו מתוך.

(ב) כיבוי בגריפת התנור (אינו נקרא מכשירין, כיון שאי אפשר בענין אחר, אבל) לא התירו מתוך, אלא בבעילה ראשונה של מצוה.

ומסיק שאף שמדברי הרא״ש נראה דסבירא ליה כדעה השנית הנ״ל, מכל מקום נקטינן כדעת רוב הפוסקים הסוברים כדעה הראשונה הנ״ל.

ולכן נפסק בפנים, שמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותם מערב יום טוב, אסור לעשותם ביום טוב אפילו בענין שיפסיד אכילתו לגמרי.

*

בחלקו השני של הקונטרס אחרון מביא ב׳ דעות אם אומרים מתוך שהותרה המלאכה לצורך אוכל נפש, הותרה אף למכשירים. ונפקא מינה לענין בנין בית לצורך אכילה בו, אם מותר מן התורה, מתוך שהותרה מלאכת בנין בגיבון.

וקיי״ל כדעה האוסרת, שאין אומרים בזה מתוך.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה הערות וביאורים ח״ט ע׳ לג ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ יב-טו.

[184] אם הוא כיון שאינו נהנה מהשפוד והסכין והתנור, כי אם מהאוכל שמתוקן על ידם, או כיון שאפשר לאכול בלעדם.

[185] דאמרינן התם ז, א (רב יהודה שרא למיבעל בתחלה ביום טוב ... מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך).. ובתוס׳ שם ד״ה אמר (וקשה לר״י דאמר בסוף פ״ב דביצה (כב, א) מהו לכבות הנר מפני דבר אחר, ומסיק דאסור, הא הכא שרי ... ויש לומר דהכא דוקא בבעילה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום, אבל שאר בעילות אין כל כך צורך היום. ועוד יש לומר דכיבוי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין, דאפילו באוכל נפש אסור).

[186] סי׳ יט (אף על פי שהתירו בעילת מצוה על ידי מתוך, והכא נמי יתירו כיבוי לצורך בעילה על ידי מתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש, כגון גריפת תנור או שלא תשרף הקדירה. יש לומר בעילת מצוה שאני. אי נמי כיבוי זה חשיב כמכשירי אוכל נפש).

[187] כדאמרינן כב, א (בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר (לשמש מטתו, רש״י) ... אמר ליה אסור).

[188] כדתניא לב, ב (ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו מותר). ובראש״ש פ״ד סי׳ ח (בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר).

וכן נפסק לקמן סי׳ תקז סי״ב (תנורים שלנו שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה, מותר לגרפו מהאפר והגחלים, אפילו במכבדת שטיבלה במים, ואף על פי שהוא מכבה, מכל מקום כיון שאי אפשר לאפות בלא כיבוי, הרי כיבוי זה צורך אוכל נפש ומותר).

[189] כמבואר בראש״ש פ״ב סי״ט (ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש).

וכן נפסק לקמן סי׳ תקיד ס״ד (ואם הוא צריך לבקעת זו שמקצתה דולק יפה ומבשל בו קדרתו, ואין לו אש אחרת לבשל בה רק של זו הבקעת, ואי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן, מותר לכבות).

[190] כתובות שם, אף לדעת האוסרים בשבת.

אבל אנן קיי״ל, מכמה טעמים, שגם בשבת מותר, כדלעיל סי׳ רפ ס״ג.

[191] והיינו שלא התירו מתוך שהותרה לצורך, אלא בצורך מצוה, כמובא בפנים ס״ג (מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי ...צורך מצוה עוברת).

[192] שזאת היא כוונת התוס׳ שכתבו ״דאפילו באוכל נפש אסור״, כי גם כיבוי בגריפת התנור ושלא תישרף הקדירה הוי מכשירין, שאסור לרבנן דרבי יהודה, וכדלקמן בסמוך ״משום דאף גריפת התנור אסורה לרבנן, משום דהוי מכשירין״, ויתבאר שם (הערה 197).

והנה לפי תירוץ השני דהא דלא אמרינן מתוך גבי כיבוי הנר מפני דבר אחר, היינו משום דהוי מכשירין[193], דאפילו באוכל נפש ממש אסור בכהאי גוונא[194], על כרחך צריך לומר דמכשירין נקרא כל שאין המלאכה נעשה בגוף הדבר שנהנה בו, כגון גריפת התנור[195] ותיקון השפוד[196], ולכך לא אמרינן מתוך שהותר כיבוי לגרוף התנור בשביל אפיית הפת, שהרי אי אפשר בענין אחר, הותרה כיבוי הנר, משום דאף גריפת התנור אסורה לרבנן, משום דהוי מכשירין[197]. אע"ג דאי אפשר לאפות בענין אחר בתנורים שלנו[198], מכל מקום אפשר לאפות בתנורים העשויים כקדרה[199] (עיין בראב"ש[200] וטור ושו"ע סי' תק"ז[201]). וההיא דאופין בפורני[202], כבר פירש המרדכי[203] דאתיא כרבי יהודה עיין שם.

וכן הוא דעת רש"י[204], דלרבנן אע"ג דאי אפשר לאפות בענין אחר אסור לגרוף, שהרי פירש על הא

---

[193] כמבואר בתוס' שם (דכיבוי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין), ובראב"ש שם (כיבוי זה חשיב כמכשירי אוכל נפש). אף שאי אפשר בענין אחר, כנפסק בסי' רמ סי"א (אסור לשמש לאור הנר).

[194] כמבואר בתוס' שם (דאפילו באוכל נפש אסור), וכפירוש הרא"ש שם (כיבוי לצורך אוכל נפש, כגון גריפת תנור או שלא תשרף הקדירה), והיינו שגם זה נקרא מכשירי אוכל נפש, שאסור לרבנן דרבי יהודה אף שאי אפשר בענין אחר.

[195] כנסמן לעיל (הערה 188).

[196] בגמרא כח, ב (אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצם ואחד גריפת תנור וכירים ביום טוב, באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן, דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש).

דיני תיקון השפוד והסכין יתבארו לקמן סי' תקט ס"א ואילך.

[197] שזאת היא כוונת התוס' שכתבו "דאפילו באוכל נפש אסור", כדלעיל בסמוך (כמו מכשירין, דאפילו באוכל נפש אסור לרבנן דרבי יהודה), ולקמן ד"ה אבל בשיטה (ואף באוכל נפש ממש, כגון שלא תתעשן הקדרה אסור לרבנן, ולכך לא אמרינן מתוך גבי כיבוי הנר).

והיינו שלענין כיבוי הנר כדי לשמש מטתו (שהוא הנאת הגוף, ולא אוכל נפש) קי"ל כרבנן שאוסרים מכשירים, כדאמרינן בגמרא כב, ב (לכבות את הנר מפני דבר אחר ... אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר. אמר ליה, ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן), ופרש"י (ואנא דאסרנא כרבנן), וכמבואר בתירוץ השני שבתוס' שם ד"ה ההיא (ואם תאמר והא אנן פסקינן לקמן הלכה כרבי יהודה ... יש לומר דהא דשרינן מדרשה דלכם, היינו דוקא בדבר שהוא אוכל נפש, אבל בדבר שאינו אלא לתשמיש בעלמא ... אסור). ובראב"ש פ"ב סי"ט (פסקינן כרבי יהודה דמכשירין ... במידי דלאו אוכל נפש ממש החמירו טפי).

וכן הוא לקמן ד"ה אבל בשיטה (ואף אנן דקיימא לן כרבי יהודה, מחמרינן בהאי כרבנן), וד"ה והנה בתירוץ (במוסגר), שאף ש"אליבא דרבי יהודה אמרינן נמי מתוך ממכשירי אוכל נפש ממש למכשירי הנאת הגוף. אבל אנן לא קיימא לן הכי, אלא כמו שכתבו האחרונים בסי' תק"ז דבכיבוי לא אמרינן מתוך".

ושוב אין להתיר על ידי מתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש הותר נמי הכיבוי כדי לשמש מטתו, שהרי לרבנן דרבי יהודה גם הכיבוי לצורך אוכל נפש אסור, שהן מכשירין.

מכל זה למדנו לתירוץ השני שבתוס' ובראב"ש, שגם אם אי אפשר בענין אחר נחשב מכשירים.

וראה אבני נזר או"ח סי' תט אות ז. שפת אמת מגילה ז, ב ד"ה בתוד"ה ד"ה כאן. קובץ הערות וביאורים שם ע' לד. נימוקי יום טוב.

[198] כמבואר בראב"ש פ"ד ס"ח (אבל בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה).

וכן הוא לקמן סי' תקז סי"ב (אבל תנורים שלנו שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה).

[199] ואין להקשות לרבנן דרבי יהודה, שאסרו גריפה מטעם מכשירין, האיך התירו האפיה ביום טוב.

שכן לפי רבנן לא התירו האפיה ביום טוב אלא בתנורים שבימיהם, שלא היו זקוקים לגריפה.

[200] שם (גריפה שלנו שמכבין את הגחלים, אפשר שלא היו מתירין הני אמוראין בשביל פת).

[201] ס"ד (ודוקא בתנורים שלהם שהיו מדבקים הפת סביבם ואין צריכים לגרפם).

וכן הוא לקמן סי' תקז ס"ט (תנורים שבימיהם היו עשוים כקדרה ופיהן למעלה, והיו מדבקין הפת בתוך התנור סביבות דפנותיו, והעצים והאש על שולי התנור, ולא היו צריכים כלל לגרוף את התנור).

[202] ברייתא לד, א (ואופין בפורני), ופרש"י (הן תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם).

וכן הוא לקמן שם ס"א (אופין בפורנ"י, דהיינו תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם), הרי שהתירו לאפות אף בתנורים שלנו שאי אפשר לאפות בלא גריפה.

[203] על הברייתא הקודמת שם (ואם בשביל לאפות הרי זה מותר), כתב המרדכי רמז תרצד (כתב רבינו אבי העזרי דהך ברייתא [רבי יהודה] היא, דשרי מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשות מערב יום טוב, והכי הלכתא). והוא בראבי"ה סי' תשפו.

ומזה מובן שכוונתו לפרש כן גם הברייתא הבאה (ואופין בפורני), דקאי אליבא דרבי יהודה שמתיר מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב.

[204] דמכשירין נקרא כל שאין המלאכה נעשה בגוף הדבר שנהנה בו.

דתניא ואם אי אפשר לאפות בו כו׳ דאתיא כר׳ יהודה[205] (עיין בט״ז סי׳ תק״ז[206] ותקי״ד[207]. ומה שכתב[208] דבתיקון מנא לא שייך היתר אוכל נפש, היינו לשיטת הרז״ה[209] ור״ן[210], אבל אנן לא קיימא לן הכי, כמו שכתב הרמ״א ריש סי׳ תק״ט[211], ועיין מ״ש שם[212] באורך מזה). וכן משמע קצת ברמב״ן במלחמות בפרק שני[213], דגריפת התנור אע״פ שאי אפשר לאפות בענין אחר מיקרי מכשירין. וכן כתב המגיד משנה[214] בשם הרשב״א, והביאו הב״י בסי׳ תקי״ד[215], דאף שלא תתעשן הקדרה ואין לו מקום לפנותה נקרא מכשירין. דלא כמו שכתב הרא״ש שם[216].

וצריך לומר[217] דהרא״ש תופס עיקר תירוץ הראשון, דגבי בעילה שאינו של מצוה לא אמרינן בה מתוך, ואם כן יש לומר דגריפת תנור שאי אפשר לאפות בענין אחר, או שלא תישרף הקדרה, הוה אוכל נפש ממש, ושרי אף לרבנן, כמו שכתב הרא״ש בפרק ב׳ ופרק ד׳[218]. ואפילו הכי לא שריה כיבוי הנר מפני

---

[205] במשנה לב, ב (ואין גורפין תנור וכירים), ופרש״י (אם נפל לתוכו מן הטפל והטיח, אין גורפין אותו, דמתקן מנא הוא, ואתיא כרבנן דאמרי מכשירי אוכל נפש אסירי). ובברייתא שם (ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו מותר), ופרש״י (כרבי יהודה). הרי שגם אם אי אפשר בלאו הכי, נקראין מכשירין, ותלוי במחלוקת רבי יהודה ורבנן.

[206] סק״ה (איסור הגריפה ... משום טלטול שלא לצורך).

[207] סק״א (דודאי גבי גריפת התנור מותר לרבי יהודה מדאורייתא בכל גווני, אפילו באפשר לאפות בלא גריפה, אלא משום טלטול הטיט אסרו שם).

[208] הט״ז סי׳ תקז ס״ק ה (משום תיקון מנא דלא שייך בו היתר אוכל נפש). ובסי׳ תקט סק״ב (ואפילו לרבי יהודה, דכאן עשאה כלי גמור).

וכן הוא לקמן סוף ס״ק ה (שהט״ז בסי׳ תק״ז ותק״ט נראה כמסכים לדעת רז״ה ור״ן), ושם נסמן (הערות 315-316).

[209] טו, א (שויי מנא הוא, ואסור אפילו לרבי יהודה).

[210] טו, א (הני מילי לתקן, אבל לעשות כלי לא, דמודה רבי יהודה ... כי מחדד לה משוי לה מנא, ואסור). טו, ב (דרבי יהודה מודה בעשיית כלי דאסור).

[211] ״אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו״.

[212] קונטרס אחרון סק״ב (ועל כרחך צריך לומר שדעת רמ״א לפסוק כשיטת רש״י ותוס׳ ורא״ש וטור, דאינהו בתראי. ולא חשש לסברת הר״ן דבתיקון כלי אף רבי יהודה מודה, שהרי כל הפוסקים חולקים על זה).

וכן הוא לקמן ד״ה וזהו דלא (דלא קיימא לן כתירוצו, כמ״ש בסימן תק״ט עיין שם). וס״ק ה ד״ה ואף על פי (דלא קיימא לן הכי, כמ״ש בסי׳ תק״ט), ודה״ה ואף אם (ובפרט בתיקון כלי, שהט״ז בסי׳ תק״ז ותק״ט נראה כמסכים לדעת רז״ה ור״ן, דרבי יהודה מודה בזה לרבנן, אף דלא קיימא לן הכי).

ר״ן זה הובא גם לקמן סי׳ תקי בקונטרס אחרון ס״ק ד (וגדולה מזו כתב הר״ן גבי השחזת סכין עיי״ש), ושם נסמן (הערה 204).

[213] יא, א ד״ה ועוד (שבאותן הדברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל, כגון גריפת התנור, התירו לגמרי במקום דלא אפשר שלא יחרוך ... לדברי רבי יהודה כל שהוא דבר הדוחה יום טוב, אף מכשירין מותרין הן). משמע קצת, שמה שהתיר גריפת התנור במקום דלא אפשר, הוא רק לרבי יהודה המתיר מכשירין.

וראה גם חידושיו שבת קכד, ב (בדבר שאינו נהנה בגופה של מלאכה, אלא שהוא נעשה מכשירין לדבר הצריך).

[214] פ״ד ה״ד (שהלכה בהן כרבי יהודה ... בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילו, שהוא מכשיר אוכל נפש ממש, מותר, והוא שאין לו מקום לפנותה. וזהו דעת הרשב״א ז״ל).

[215] ד״ה והרב המגיד.

[216] פ״ב סוס״י יט (ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה, ואם לא יכבה תתעשן הקדירה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש, כמו שמותר לבשל ולאפות). ובפ״ד סי׳ ח (בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר, ואפילו לרבנן, דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן).

ואף שטעם זה הובא גם לקמן סי׳ תקז סי״ב (כיון שאי אפשר לאפות בלא כיבוי, הרי כיבוי זה צורך אוכל נפש, ומותר, כמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש), וסי׳ תקיד ס״ד (ואם הוא צריך לבקעת זו שמקצתה דולק יפה ומבשל בו קדרתו, ואין לו אש אחרת לבשל בה רק של זו הבקעת, ואי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן, מותר לכבות, שהרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש).

הנה לפי המסקנא שנתבארה כאן, אין הטעם משום שאז נקראים צורך אוכל נפש, ולא מכשירין. אלא שבזה קיי״ל כרבי יהודה להתיר במכשירין.

[217] בקטע שלפנינו מבאר את שיטת הרא״ש, שמסקנתו היא כתירוץ הראשון שבתוס׳ ורא״ש, והוא:

(א) כל מקום שאי אפשר בענין אחר, אינו נקרא מכשירין, ולכן מותר לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה ולגרוף התנור גם לרבנן.

(ב) ״מתוך״ אמרינן רק לצורך מצוה, ולא ב״כיבוי הנר מפני דבר אחר, ולכחול העין״, שאינם מצוה.

(ג) רבי יהודה מתיר ״כיבוי הנר מפני דבר אחר, ולכחול העין״, מדרשת ״לכם, לכל צרכיכם״, כי ״הן בכלל צרכי האדם״, וכמו שמתיר מדרשה זו ״מכשירין״, שהן בכלל צרכי האדם. ולכן מבארת הגמרא, שדיניהם תלויים זה בזה.

[218] כמועתק לעיל (הערה 216).

דבר אחר מחמת מתוך[219]. ולפי זה צריך לומר דמכשירין נקרא כל שאפשר לאכול אוכל זה בלא מלאכה זו. ותיקון השפוד[220] נמי אפשר לבשל בקדרה[221]. ואפילו הכי שרי לרבי יהודה משום דדריש לכם לכל צרכיכם[222]. והוא הדין לכיבוי הנר מפני דבר אחר[223], ולכחול העין[224], שהן בכלל צרכי האדם, ואין צריך כאן למתוך[225].

אבל[226] בשיטה מקובצת[227] בשם הרא"ה כתב, דלכחול העין אינו נהנה מהמלאכה עצמה, ומשום הכי דמי למכשירין, כמו כיבוי הנר שאינו נהנה מהכיבוי עצמה עיין שם באורך. וזהו כתירוץ השני הנ"ל. וכן כתב הרמב"ן שם[228] דאין חילוק בין בעילת מצוה לשאר בעילות, דלא כתירוץ הראשון של התוס', וסבירא ליה כתירוץ השני דכל שאינו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין, ואף באוכל נפש ממש כגון שלא תתעשן הקדרה אסור לרבנן, ולכך לא אמרינן מתוך גבי כיבוי הנר. ואף אנן דקיימא לן כרבי יהודה[229], מחמרינן בהאי כרבנן, מטעם שכתבו שם הרמב"ן ור"ן[230] עיין שם. וכן הוא דעת המגיד משנה

---

[219] שהרא"ש מסיק שכיבוי כדי שלא תתעשן הקדירה, וגריפת תנור, אינם נקראים מכשירין, אלא לצורך אוכל נפש, שאי אפשר בלאו הכי, ולכן מותר אף לרבנן.

ואם כן נשארת קושייתו הראשונה, מדוע לא נאמר מתוך שהותר כיבוי לצורך בישול ואפיה, הותר הכיבוי אף כדי לשמש מטתו.

[ואף שמבאר לקמן בחלק השני של הקונטרס אחרון, שאין אומרים מתוך שהותר לצורך אוכל נפש הותר אף לצורך מכשירים.

מכל מקום מביא שם דעת התוס' בשבת שאומרים מתוך שהותר לצורך אוכל נפש הותר אף לצורך מכשירים].

ולפי זה צריך לומר דמה שלא התירו כיבוי הנר כדי לשמש מטתו, מתוך שהותר כיבוי לצורך בישול ואפיה, הוא משום שהרא"ש סומך בעיקר על תירוצו הראשון ד"בעילת מצוה שאני", וכמבואר בתוס' שם "ויש לומר דהכא דוקא בבעילה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום, אבל שאר בעילות אין כל כך צורך היום", ו"לא אמרינן בה מתוך".

[220] שאי אפשר לצלות בלי שפוד, מדוע אמרינן כח, ב (שפוד שנרצם ...באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן ... מכשירי אוכל נפש).

[221] מה שנקראים מכשירין, כי מכל מקום אפשר לבשל בקדירה, שאין צריך לזה שפוד.

*

ואף שלענין גריפת תנור הובא לעיל מהרא"ש פ"ד סי' ח (בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר, ואפילו לרבנן, דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן). ואין אומרים שנחשב מכשירים מטעם ד"אפשר לאפות בתנורים העשויים כקדרה".

מכל מקום תיקון השפוד נחשב מכשירין מטעם ד"אפשר לבשל בקדירה".

[222] כדאמרינן התם (ורבי יהודה אמר קרא לכם, לכם לכל צרכיכם).

[223] גם כיבוי הנר כדי לשמש מטתו מתיר רבי יהודה מטעם זה, כדאמרינן כב, א (מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר ... אמר ליה אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר. אמר ליה ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן). הרי שלרבי יהודה מותר לכבות הנר כדי לשמש מטתו, כמו שמתיר מכשירין.

[224] כדאמרינן התם (מהו לכחול את העין ביום טוב ... אמר ליה אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת, ושני ליה כדשנין), ופרש"י (רבי יהודה היא דאמר לכל צרכיכם).

[225] אף ש"כיבוי הנר מפני דבר אחר, ולכחול העין", אינם אוכל נפש אלא הנאת הגוף, ונתבאר בפנים ס"ג שכל הנאת הגוף מתירים מטעם מתוך.

הנה הרא"ש סובר, ש"מתוך" מועיל רק לצורך מצוה, ולא כדי לשמש מטתו או לכחול העין. ומה שרבי יהודה מתיר בהם, היינו כיון "שהן בכלל צרכי האדם", ו"דריש לכם לכל צרכיכם", כמו שמתירים מטעם זה "מכשירין".

[226] כאן חוזר לתירוץ השני הנ"ל, דמכשירין נקרא כל שאין המלאכה נעשה בגוף הדבר שנהנה בו, ולכן גם כיבוי הנר מפני דבר אחר נקרא מכשירין.

אמנם עדיין לא נתפרש מדוע כוחל עיניו נקרא מכשירין.

על זה מביא ביאור השיטה מקובצת בשם הרא"ה, שגם הוא סובר כתירוץ השני הנ"ל.

[227] ביצה שם (ואם תאמר ומה ענין זה אצל זה, דהתם שאני לפי שאינו נהנה בגופו של כבוי, אבל כאן נהנה גופו בכוחל ועיניו מאירים, והרי זה כרוחץ רגליו בחמין, ודבר השוה הוא לכל נפש. תירץ הרא"ה, דכאן נמי אין ההנאה לו בגופו של כחילה, וגורם הוא להביא לו הנאה, ומסלק ממנו המונע, ודומה לכבוי שמסלק עשן הבית. ותדע שהרי פצוחי עינא כבר נתרפא עיקר החולי, ומה שנשאר מאליו היה מתרפא, אלא שעושה כן להגיה אורו, כדי שיראה ויתאוה לאכול, וכעין הכשר הוא לאוכל נפש).

[228] מלחמות יא, א ד"ה ועוד (לכבות את הנר מפני דבר אחר, אף על פי שהתשמיש צורך כל נפש, וראוי להתיר בו מלאכה כדאיתא בכתובות. מכשירין אסורין ... וכן הכוחל את העין מכשירין של הנאת הגוף המותרת ביום טוב ראשון הוא).

הרי שהקשה קושיית התוס', למה אין מתירים לכבות את הנר מפני דבר אחר, כמו שהתירו בכתובות ז, א (רב יהודה שרא למיבעל בתחלה ביום טוב ... מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך). ואינו מתרץ כתירוץ הראשון שבתוס' לחלק בין בעילת מצוה לשאר בעילות, אלא כתירוץ השני של התוס', ש"מכשירין אסורין".

[229] דמכשירין של אוכל נפש מותרים, כבפנים סוס"ד (לתקן השפוד שנשבר ביום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב, שנאמר יעשה לכם ודרשו חכמים לכם, לכל צרכיכם, לרבות מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב).

[230] כמבואר ברמב"ן שם (ודברים שאינן עיקר אוכל נפש, אלא שהם צריכין, כגון כבוי הבקעת שלא יתעשן הבית במקום שצריך לאכול שם, או כבוי הדליקה משום אבוד כלי תשמישו שאוכל בהם, אסורין לגמרי), ובר"ן יא, ב ד"ה כי (והרמב"ן ... כתב ז"ל

והרשב״א כמ״ש לעיל[231], שאף המגיד משנה לא פליג על הרשב״א בהא דנקרא מכשירין.

וכיון[232] שרש״י ורמב״ן ורשב״א ורא״ה ומגיד משנה מסכימים דכל שאין גופו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין, ואם היה אפשר לעשות מערב יום טוב אסור לעשות מן התורה ביום טוב אע״פ שאי אפשר בענין אחר, הכי נקטינן, דלא כרא״ש, דבשל תורה הלך אחר המחמיר[233], ובפרט שהן רבים. וכן משמע במגן אברהם ריש סי׳ תקי״ח[234] בשם המגיד משנה[235]. וכן הוא דעת הרמב״ם כמו שיתבאר לקמן[236]. ואעפ״כ דינו של ה[ר]מ״א ז״ל ריש סי׳ תקי״ד[237] קיים, שהרי שם אי אפשר מערב יום טוב[238]. ועיין בט״ז שם[239]. ועיין במ״ש בסי׳ תק״ט[240] יתבאר לך שמדעת רמ״א שם[241] מוכח בהדיא דסבירא ליה

דנהי דקי״ל כרבי יהודה במכשירין, היינו לומר שהן מותרין מן התורה ולא דרשינן הוא ולא מכשיריו, ומיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהן קרובים לאוכל נפש, דגריפת התנור התירו לגמרי, מפני שהוא מיוחד לאוכל נפש).

וראה גם המובא לעיל (הערה 197) מהתוס׳ והרא״ש, הטעם שלענין זה לא קיי״ל כרבי יהודה.

והאריך בזה בהערות וביאורים שם ע׳ מז-נב.

[231] הערה 214.

[232] אחרי שסיים לבאר את שתי דעות הפוסקים מהו גדרן של מכשירין, מסיק כאן דקיי״ל כדעת רוב הפוסקים, דכל שאין גופו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין, אע״פ שאי אפשר בענין אחר. וכן נראית דעת המ״א והרמ״א.

וכן נפסק כאן בפנים (כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש, אלא בדבר המכשירו לאכילה, הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה, אפילו אם הוא בענין שאם לא כן יפסיד אכילתו לגמרי ויתענה ביום טוב ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

[233] ע״ז ז, א.

[234] ״כתב ב״י סי׳ תצ״ה בשם המ״מ, כיון שההוצאה היא באוכל נפש עצמו, שמוציאין האוכל מרשות לרשות״.

[235] פ״א ה״ד (ופירוש מלאכה שהיא שלא לצורך אכילה, נתבאר בדברי רבינו, שכולל כל מלאכה שאינה נעשית באכילה ושתייה). הובא לעיל קונטרס אחרון ס״ק א.

[236] ד״ה אבל הרמב״ם (דהבונה חייב אפילו לצורך אכילת יום טוב, ומשמע בכל אופן, שאפילו אין לו מקום לאכול, נקרא מכשירין וחייב לרבנן). וראה גם מ״מ פ״א ה״ד (שבהערה הקודמת), שפירש כן בדעת הרמב״ם.

[237] ס״א (ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר, רק שיכבה, מותר לכבות, וכן נראה לי עיקר. וכן בבית, אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות).

[238] שאף דקיי״ל שגם זה נקרא מכשירין. מכל מקום הרי רבי יהודה מתיר אף במכשירין, אם אי אפשר מערב יום טוב, וקיי״ל בזה כרבי יהודה.

[239] סק״א (היש מתירין שמביא רמ״א, דהיינו הרא״ש, שכתב ... ואם אין לו אש וצריך לבשל באש זה, ואם לא יכבה תתעשן הקדרה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לאפות ולבשל ... מותר לרבי יהודה אפילו באפשר להצילה ... אלא דלרבנן אסור אלא אם כן הוה אי אפשר להצילה).

והיינו שמזה שלא התיר הרמ״א אלא ״אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר״, מוכיח הט״ז שדעת הרמ״א כהרא״ש, שדוקא כשאי אפשר בענין אחר מותר, כי אז אינו נקרא מכשירין, אלא אוכל נפש. משא״כ לרבי יהודה שמתיר מכשירין, מותר אפילו באפשר להצילה.

אמנם כותב רבינו שנראה לפרש דברי הרמ״א דלא כהרא״ש, ומה שלא התיר אלא כשאי אפשר בענין אחר, היינו כדעת הרמב״ן, במלחמות יא, א (שאע״פ שנפסקה הלכה כרבי יהודה, לא סמכו עליה לגמרי, אלא שבאותן הדברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל, כגון גריפת התנור, התירו לגמרי במקום דלא אפשר שלא יחרוך ... ודברים שאינן עיקר אוכל נפש, אלא שהם צריכין, כגון כבוי הבקעת שלא יתעשן הבית במקום שצריך לאכול שם, או כבוי הדליקה משום אבוד כלי תשמישו שאוכל בהם, אסורין לגמרי).

*

וכן נפסק לקמן שם ס״ב (אבל אם יש צורך אכילה בכבייה זו, כגון שעדיין לא גמר סעודת יום טוב, ואם ישרף ביתו לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות, שהרי כיבוי זה הוא כמכשירי אוכל נפש שמותר לעשותן ביום טוב ... ואם כשלא יכבה ישרפו כלי אכילה ואין לו כלים אחרים לאכול בהן ביום טוב, וגם אי אפשר לשאול כלים מאחרים לצורך אכילת יום טוב, ונמצא שיפסיד סעודתו אם לא יכבה, מותר לכבות כדי להצילם).

ושם ס״ד (וכן אסור לכבות הבקעת בשביל שלא תתעשן הקדרה ויפסד התבשיל, שהרי אפשר להציל הקדרה מעישון בלי כיבוי על ידי שישליך הבקעת לחוץ. ואם ... אי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן, מותר לכבות, שהרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש).

שגם בזה אין הכוונה כדעת הרא״ש, שאם אי אפשר בענין אחר אינו נקרא מכשירין, ומותר אף לרבנן; אלא כחילוק שהביא לעיל מהרמב״ן במלחמות, ש״דברים שאינן עיקר אוכל נפש, אלא שהם צריכין, כגון כבוי הבקעת שלא יתעשן הבית במקום שצריך לאכול שם, או כבוי הדליקה משום אבוד כלי תשמישו שאוכל בהם, אסורין לגמרי״.

וראה נימוקי יום טוב הערה ט.

[240] בקונטרס אחרון שם סק״ב (ועל כרחך צריך לומר שדעת רמ״א לפסוק ... כרבי יהודה גבי נרצם, עיין שם היטב. אלא שגבי השחזת הסכין ... פירש הרמב״ן בפרק ב׳ גבי כיבוי (וכן כתב הר״ן שם) שדעת הרי״ף ור״ח לחלק בין המכשירין, בין השחזת סכין דאפשר בשאלה לשאר מכשירין).

כרמב"ן[242] וסיעתו, עיין שם היטב.

*

והנה[243] בתירוץ ב' של תוס'[244] ורא"ש[245] הנ"ל מבואר בהדיא, דלא אמרינן מתוך אלא ממלאכת אוכל נפש למלאכת הנאת הגוף ממש, דהיינו שהגוף נהנה מהמלאכה עצמה (אליבא דרבי יהודה אמרינן נמי מתוך ממכשירי אוכל נפש ממש למכשירי הנאת הגוף[246]. אבל אנן לא קיימא לן הכי[247], אלא כמו שכתבו האחרונים בסי' תק"ז[248] דבכיבוי לא אמרינן מתוך. והוא הדין לשאר מכשירין[249], לפי מה שכתב המג"א ריש סי' תקי"ח[250] דלא אמרינן מתוך אלא במלאכה הנעשית בגוף האוכל), אבל לא אמרינן מתוך שהותרה מלאכת אוכל נפש הנעשית בגוף האוכל שגופו נהנה מן המלאכה עצמה, הותרה במכשירי הנאת הגוף שאין הגוף נהנה מהמלאכה עצמה[251], כגון כיבוי הנר והבקעת והבית השורף, דדמיין להדדי[252] וכולהו אסירי[253], אף אי הוה משכחת לה כיבוי שיש בו בעצמו הנאת הגוף[254]. שהרי כתבו[255]

הרי שגם מדעת רמ"א בסי' תקט, לענין שפוד וסכין, "מוכח בהדיא דסבירא ליה כרמב"ן וסיעתו".

[241] סי' תקט ס"א ([שפוד] אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו, ואין מורים כן לרבים, שלא יבואו לתקן גם כן בנשבר מערב יום טוב. והוא הדין לכל מכשירין שאי אפשר לעשותו מערב יום טוב).

[242] יא, א (שאע"פ שנפסקה הלכה כרבי יהודה, לא סמכו עליה לגמרי, אלא שבאותן הדברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל, כגון גריפת התנור, התירו לגמרי במקום דלא אפשר שלא יחרוך ... ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שאין צריכין כל כך, כגון סכין שעמדה, שאפשר בשאלה, שהרי מצויין לכל).

שמטעם זה התיר הרמ"א שם לתקן שפוד שנשבר ביום טוב, ולא התיר לתקן הסכין. וכן הוא לקמן שם, שהתיר בשפוד (ס"א) ואסר בסכין (ס"ד), מטעם הרמב"ן (שסכין אפשר בשאלה).

[243] תוכן חלק השני של הקונטרס אחרון:

עד כאן נתבאר הטעם שאין מתירים כיבוי הנר מתוך שהותר כיבוי בגריפת התנור או שלא תשרף הקדירה, כי גם כיבוי בגריפת התנור ושלא תישרף הקדרה הוו מכשירין, האסורין לרבנן דרבי יהודה. ולענין כיבוי הנר קיי"ל כרבנן דרבי יהודה.

כאן מוסיף להוכיח מדברי התוס' והרא"ש, שגם אילו הי' כיבוי המותר לצורך אוכל נפש, לא היו אומרים מתוך שהותר כיבוי לצורך אוכל נפש, הותר אף כיבוי הנר במכשירים בהנאת הגוף.

דלא כדברי התוס' בשבת, "נפל ביתו ביום טוב ... מתוך שהותר בנין לצורך, דמגבן הוי משום בונה ... הותר נמי שלא לצורך", אף שבנין בית הוי מכשירין בהנאת הגוף.

ולפי שיטה זו, מה שלא התירו כיבוי הנר על ידי מתוך, היינו כתירוץ הראשון של תוס' ורא"ש, של התירו מתוך אלא בבעילה ראשונה שהיא מצוה.

ומה שאמרו שדין שפוד וסכין וגריפת התנור תלוי במחלוקת דמכשירין, ואין מתירים על ידי מתוך, היינו כי שפוד וסכין ותנור "לעולם אינו נעשית באוכל נפש עצמו".

"אבל הרמב"ם כתב דהבונה חייב, ומשמע אפילו לצורך אכילת יום טוב". וכן משמע במ"א.

[244] "דכיבוי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין", ולכן אין מתירים בו מתוך.

[245] "כיבוי זה חשיב כמכשירי אוכל נפש", ולכן אין מתירים בו מתוך.

[246] כדאמרינן כב, א (מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר ... אמר ליה אסור ... מהו לכבות את הדלקה ביום טוב ... אמר ליה אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר. ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן).

הרי שלרבי יהודה אמרינן מתוך מכשירי אוכל נפש (שלא יתעשן הקדרה) למכשירי הנאת הגוף (מפני דבר אחר).

וכן הוא לקמן ד"ה הבא (ואף לרבי יהודה לא אמרינן מתוך אלא ממכשירין למכשירין, אבל לא מאוכל נפש למכשירין), ושם נסמן (הערה 259).

[247] כרבי יהודה, כדלקמן סי' תקיד ס"א (אסור לכבות דליקה ביום טוב, אפילו רואה ביתו שנשרף), וס"ה (אסור לכבות את הנר, אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת הגוף, כגון שרוצה לשמש מטתו).

[248] ב"ח ס"ח ד"ה ומ"ש ודוקא (הכיבוי אינו מתקן האוכל נפש ... לא אמרינן גביה מתוך). מ"א סק"ח (ובכיבוי לא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך (ב"ח)), דלא קיי"ל בזה כרבי יהודה. ובזה מיושבת קושיית הגהות רעק"א שם (תמוה לי, הוא מבואר מסוגיא דביצה דכ"ב, דלרבי יהודה מותר לכבות).

[249] שאין מתירין על ידי מתוך.

[250] "לא הותרו באוכל נפש עצמו, אלא במכשירין, לכן לא אמרינן מתוך".

[251] ראה אבני נזר או"ח סי' תט-י. ארץ צבי ח"ב ע' סה.

[252] כמבואר בביצה כב, א (מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר ... אמר ליה אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר. אמר ליה ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן). הרי שדין שלשתם שוה, ובכולם אין מתירים על ידי מתוך.

[253] כרבנן דרבי יהודה.

דאף באוכל נפש אסור מכשירין, משמע דמאוכל נפש ממש למכשירי הנאת הגוף לא אמרינן מתוך[256].

וזהו דלא כמו שכתבו התוס׳ סוף פרק המצניע[257], דהבונה בית ביום טוב לצורך יום טוב אינו חייב מן התורה, מתוך שהותר לגבן דהיינו בונה[258] כו׳ עיין שם. דהא בנין הבית דמי לכיבוי בית השורף, דהוי מכשירי הנאת הגוף[259], דלא אמרינן בהו מתוך לרבנן. ואף לרבי יהודה לא אמרינן מתוך אלא ממכשירין למכשירין[260], אבל לא מאוכל נפש למכשירין, כמ״ש לעיל[261] לפי תירוץ הב׳ של התוס׳ דכתובות. וצריך לומר דהתוס׳ דשבת סבירא להו כתירוץ הא׳[262]. ולפי זה מכשירין דאסירי לא משכחת לה (בין לרבנן[263], בין לרבי יהודה היכא דאפשר מערב יום טוב[264]) אלא במלאכה שלעולם אינו נעשית באוכל נפש עצמו. ולהכי מוקמינן פלוגתא דרבי יהודה ורבנן[265] בסכין ושפוד וגריפת תנור דאיסורייהו משום תיקון כלי, שאין זה שייך באוכל נפש[266]. ומתורץ בזה קושיית הר״ן[267], דלא קיימא לן כתירוצו[268] כמ״ש בסימן

---

[254] שעכ״פ כן הוא לפי המובא לעיל ד״ה וצריך לומר, דעת הרא״ש שגם כיבוי האש בגריפת התנור, שאי אפשר בלאו הכי, נקרא צורך אוכל נפש.

וראה לקמן סי׳ תקי ס״ח (בחרדל), וסי׳ תקיא ס״ד-ו (בעישון בשמים).

[255] התוס׳ כתובות שם (דכיבוי הנר מפני דבר אחר הוי כמו מכשירין, דאפילו באוכל נפש אסור). ומכך יש להוכיח שאין אומרים מתוך שהותרה באוכל נפש הותרה אף במכשירי הנאת הגוף.

ראה מה שהאריכו בזה בקובץ הערות וביאורים, ובנימוקי יום טוב.

[256] וכן הוא לקמן שם סוף סי״ב (ואין אומרים מתוך שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש, כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש עצמו כמ״ש בסי׳ תצ״ה).

[257] שבת צה, א סוד״ה והרודה (תימה לר״י, כיון דמותר לגבן ביום טוב מן התורה ... אם כן נפל ביתו ביום טוב, יהא מותר לבנותו ביום טוב, דמתוך שהותר בנין לצורך, דמגבן הוי משום בונה כדאמר בסמוך, הותר נמי שלא לצורך, ובלבד שיהא צורך היום לאכול בתוכו שלא יכנו שרב ושמש. ויש לומר דאסור מדרבנן).

[258] כדלעיל סי׳ שיט סכ״ו (ואם גבנו ועשאו גבינה, חייב משום בונה, שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשה גוף אחד הרי זה תולדת בונה), ושם נסמן (הערה קנד).

ולמעשה קיי״ל לאסור גם ביום טוב, כדלקמן סי׳ תקי סי״א (אין עושין גבינה ביום טוב לפי שאפשר לעשותה מערב יום טוב שהגבינה ישנה טובה מהחדשה).

[259] כדאמרינן ביצה כב, א (בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדלקה ביום טוב ... אמר ליה אסור ... משום אבוד ממון מאי. אמר ליה אסור. איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר (ואין לך עשון בית גדול מן הדלקה, וצורך יום טוב הוא לכבותה שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים, רש״י). ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן).

הרי שכיבוי בית השורף, דהוי מכשירי הנאת הגוף, לא אמרינן בהו מתוך אלא לרבי יהודה, ולא לרבנן.

וראה אבני נזר או״ח סי׳ תט ס״ק ח ואילך. מי טל מכבה אות סו ואילך.

[260] כדאמרינן התם, שלרבי יהודה מותר לכבות בשביל לשמש מטתו או שלא יתעשן הבית (מכשירי הנאת הגוף), מתוך שהותרו במכשירי אוכל נפש (שלא יתעשן הקדרה).

[261] ד״ה הקודם (אליבא דרבי יהודה אמרינן נמי מתוך ממכשירי אוכל נפש ממש למכשירי הנאת הגוף), ושם נסמן (הערה 246).

[262] שלפי דעת התוס׳ בשבת, שמתוך שהותרה באוכל נפש הותרה אף במכשירי הנאת הגוף, מדוע לא התירו כיבוי הנר כדי לשמש מטתו.

[ואף שנתבאר לעיל בארוכה, שגם כיבוי בגריפת התנור שאי אפשר בלאו הכי, נחשב מכשירים, ולא צורך אוכל נפש.

מכל מקום הובאה לעיל דעת הרא״ש, שכיון שאי אפשר בלאו הכי נחשב צורך אוכל נפש].

ומה שלא התירו כיבוי הנר כדי לשמש מטתו, יהי׳ צריך לומר דהיינו כתירוץ הראשון שבתוס׳ ובראי״ש, שאין מתירים על ידי מתוך אלא בבעילה ראשונה של מצוה, ולא בשאר בעילות.

[263] שהי׳ מקום להתיר מכשירין על ידי מתוך שהותרה מלאכה באוכל נפש ממש כו׳.

[264] שהי׳ מקום להתיר מכשירין על ידי מתוך כו׳, אפילו אפשר מערב יום טוב.

[265] בגמרא כח, ב (אחד סכין שנפגמה, ואחד שפוד שנרצם, ואחד גריפת תנור וכירים ביום טוב, באנו למחלוקת ר׳ יהודה ורבנן).

[266] כדלעיל סי׳ שיח סוף סי״א (שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל בשבת כמו שיתבאר בסי׳ שכ״ד), וסי׳ שכא ס״ב (שאין עיבוד באוכלין מן התורה), וסי׳ שכד ס״ד (דבר שאינו אוכל דהיינו שאינו ראוי לאכילה בלא איזה תיקון שאין בו סרך מלאכה מותר לתקנו ולעשותו אוכל).

[267] טו, ב ד״ה דרש (ומבעיא מאי קמ״ל, ומאי שנא הני). וע״פ המבואר כאן מובן הטעם שרק באלו פליגי.

[268] שתירץ שם הר״ן (ונראה לי דקמ״ל, דאע״ג דרבי יהודה מודה בעשיית כלי דאסור, בכל הני שרי, דליכא עשיית כלי בחד מינייהו).

והוא על פי שיטתו, כמועתק לעיל (הערה 210).

תק"ט[269] עיין שם.

אבל הרמב"ם כתב[270] דהבונה חייב, ומשמע אפילו לצורך אכילת יום טוב, כמו שכתב המגיד משנה[271] והביאו הבית יוסף[272] לפסק הלכה[273]. וכן משמע במג"א סי' תקי"ח[274] דלא אמרינן מתוך אלא בהוצאה והבערה ושחיטה ואפייה ובישול[275] שהן מוזכרים בגמרא בפירוש, והוא הדין לשאר מלאכות כיוצא בהן שהן נעשים בגוף דבר שיש בו צורך היום קצת[276]. ולכך לא כתבו הרמב"ם וטור ושו"ע[277] חוץ משחיטה ואפיה ובישול. דכיון שצריך שיהא צורך יום טוב קצת, ובמלאכות אלו וכיוצא בהם לא משכחת לה צורך יום טוב השוה לכל נפש[278], אלא באכילה ממש[279]:

(ה) היה אנוס כו'. הנה[280] דעת הר"ן[281] בשם התוספות, וכן כתב בשיטה מקובצת[282], דאפילו לא ידע כלל בערב יום טוב שנשבר השפוד אפילו הכי אסור לתקנו ביום טוב, דלא כרש"י[283] ואור זרוע[284]. ולכאורה

---

[269] בקונטרס אחרון סק"ב (ולפי טעמו של הר"ן, נרצף היינו שנשבר לגמרי, ולפיכך אסור אפילו לרבי יהודה ... אבל שיטת רש"י ותוס' וראב"ש דאף בתיקון כלי פליג רבי יהודה, כדמוכח גבי שפוד שנרצם, דהיינו שנשבר לגמרי, וקשרי רבי יהודה).

וכן הוא לעיל ד"ה וכן הוא (אבל אנן לא קיימא לן הכי), ושם נסמן (הערה 212).

[270] פ"א ה"ד (כל מלאכה כו' לוקה כו' כגון כתיבה ואריגה ובנין וכיוצא בהן), הרי שלדעתו אין אומרים מתוך כו' מאוכל נפש למכשירין (וראה לעיל ד"ה וכיון, שמכאן מוכח גם שהרמב"ם סובר כתירוץ הב' של תוס').

[271] שם (והבנין, אפילו עשאן לאכילה לוקה).

[272] סי' תצה ד"ה ומ"ש רבנו וחוץ.

[273] שחייב על הבנין, ואין להתירו משום מכשירין, שהרי אפשר לעשותו מערב יום טוב. ואין להתירו מתוך, שאין אומרים מתוך שהותר באוכל נפש (מגבן) הותר גם במכשירין (בנין).

[274] בריש הסימן (שההוצאה ... והבערה ... ואיתא בגמרא דבבישול נמי אמרינן מתוך).

[275] ברייתא וגמרא יב, א-ב (מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ... המבשל גיד הנשה ... ביום טוב ... לוקה משום מבשל ... ולוקה משום הבערה. אמר ליה פוק תני לברא, הבערה ובשול אינה משנה ... מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך).

[276] כמבואר בפנים ס"ג (מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי אפילו שלא לצורך אכילת יום טוב, ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב, אף על פי שאינו צורך אכילה אלא צורך הנאת הגוף או צורך מצוה עוברת).

משא"כ במכשירים לצורך הנאת הגוף (כמו בנין), אין מתירים משום מתוך (שהותר במגבן).

[277] סי' תצה ס"א (חוץ מהוצאה והבערה). ולא הזכירו שחיטה אפיה ובישול שנזכרו בגמרא, כנ"ל.

[278] כדעה הב' דלקמן סי' תקיא ס"א (דמן התורה אסור להחם מים רבים בשביל רחיצת כל הגוף ... לפי שרחיצת כל הגוף אינה צורך כל נפש אלא למעונגים ומפונקים בלבד, ולא התירה התורה אפילו המלאכה שלצורך אכילה אלא אם כן יש בה צורך כל נפש, אבל אם אין בה צורך אלא למעונגים אסור לעשותה ביום טוב).

[279] ובזה אין זקוקים למתוך.

וראה לקמן סי' תקיא ס"א (להחם מים לרחוץ בהם). סי' תקכו ס"ג (להחם מים לטהרת מת).

[280] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ד נתבאר ששפוד שנשבר בערב יום טוב, ולא היה אפשר לו לתקנו בו ביום מחמת איזה אונס גדול מותר לתקנו. אבל שפוד חדש אסור לעשות, אפילו אם היה אנוס בערב יום טוב ולא היה לו פנאי לעשות השפוד.

ומבאר כאן מקור הכרעה זו, ממה שהתיר המ"א "אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו", דמיירי בשפוד שנשבר. וממה שאסר "אם היה טרוד בערב יום טוב ולא היה יכול לעשותו", שזה מיירי בשפוד חדש. וכן משמע במשנה ובפוסקים שאסור לתקן כלי חדש בכל אופן.

וטעם החילוק בינם, כי שפוד חדש הי' יכול לעשותו לפני ערב יום טוב, משא"כ שפוד שנשבר לפני יום טוב.

וגם בלי הוכחה הנ"ל מהמ"א, נראה להחמיר בכלי חדש, ולחוש לדעת התוס' וסיעתו שאסרו בכל אופן כשנשבר קודם יום טוב (אף דלא קיי"ל כוותייהו), ולחוש לדעת הרז"ה והר"ן שאסרו תיקון כלי בכל אופן (אף דלא קיי"ל כוותייהו).

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח"ט ע' פד ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' יט-כ.

[281] טו, ב (ואחד גריפת תנור, שנפל לתוכו מהטיח שלו ולא היה יודע מבעוד יום, כך כתב רש"י ז"ל. אבל הרב בעל התוספות ז"ל אינו [מתיר] אלא בשנפל ביום טוב).

[282] כח, ב (ואחד גריפת תנור ביום טוב. פירש רש"י שנפל לתוכו מן הטיח שלו ולא היה יודע מבעוד יום עד כאן. פירוש לפירושו שנפל הטיח ביום טוב, והיה בענין שלא היה יודע מבעוד יום שראוי ליפול, שאילו כן, היה לו לתקן מערב יום טוב, ואפילו לרבי יהודה אסור).

[283] שם ד"ה ואחד גריפת תנור (שנפל לתוכו מן הטיח שלו ולא היה יודע מבעוד יום).

[284] הל' יום טוב סי' שנז (כלשון רש"י הנ"ל).

היה נראה להחמיר בשל תורה כתוס׳ ור״ן, אבל כבר פסקו רש״ל[285] ומגן אברהם[286] כרש״י ואור זרוע, ואין לנו לזוז מדבריהם[287].

מכל מקום הבו דלא לוסיף על דבריהם[288], שהרי המג״א עצמו בסי׳ תק״י סק״ו[289] אוסר אם היה טרוד מערב יום טוב. אף שרש״י[290] ואור זרוע[291] התירו זה בפירוש, מכל מקום חשש[292] לתוס׳ ור״ן. ואם כן גם באונס ממש, שדעת רמ״א[293] והמג״א להתיר, כדמוכח במגן אברהם סי׳ תק״ט סק״ד[294] וסקי״א[295] וסקי״ג[296] וסקי״ד[297] וסי׳ תק״י סק״ה[298], מכל מקום יש לומר דהיינו כשלא היה אפשר לו כלל לעשות קודם יום טוב, לא בערב יום טוב ולא קודם לכן, משעה שנודע לו שהוא צריך לעשיית מלאכה זו. דבכל מקומות אלו שרשמתי מיירי מתיקון דברים ישנים, שכל זמן שהישן לא היה צריך תיקון לא היה צריך כלל למלאכה זו, ומשעה שנודע לו שצריך תיקון אפשר למצוא שהיה אנוס משעה זו ואילך, או שחסרו לו הדברים הצריכים לו למלאכה זו. אבל תיקון דבר חדש אי אפשר למצוא שלא היה אפשר לו לעשותה קודם יום טוב. אף על פי שבערב יום טוב ממש אי אפשר לעשותה, מכל מקום בקרא דממעטינן מיניה מכשירין לא כתיב ערב יום טוב ממש, ומצינו בסוף פרק ה׳ דחולין[299] דכל קודם יום טוב נקרא ערב יום טוב, עיין שם בראב״ש[300].

ואף על פי שיש לומר שקודם ערב יום טוב היה סבור שיתקן בערב יום טוב ובערב יום טוב נאנס[301], מכל

---

[285] יש״ש ביצה פ״ד סי׳ יג (ולענין גריפת התנור. יש מפרשים דוקא שנפל ביום טוב ... ורבינו לא חילק בין נפל ביום טוב לנפל מבעוד יום ... וכן נראה עיקר, אם לא שנפל בערב יום טוב, וידע, והיה שהות לתקנו). הובא גם לקמן סי׳ תקי בקונטרס אחרון ס״ק ב (וכן כתב רש״ל בפ״ד סוף סי׳ י״ג, וכתב שם שכן דעת הרי״ף ורמב״ם וראב״ש וטור ומגיד משנה).

[286] סי׳ תקז ס״ק ז (מותר לגורפו אפילו נפל לתוכו מערב יום טוב ולא ידע מזה, או שלא היה לו שהות לתקנו (ב״י ישב״ש)). סי׳ תקט סק״ב (והוא הדין אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו, וכמ״ש סי׳ תק״ז ס״ד, וב״י בשם רש״י).

[287] וכן נפסק לקמן סי׳ תקז ס״י (אם נפל מערב יום טוב וידע בו והיה לו שהות לתקנו או לגרפו), וסי׳ תקט ס״א (אפילו נכפף מערב יום טוב ולא ידע ממנו עד שקידש היום). ובסי׳ תקי קונטרס אחרון ס״ק ב (אין לזוז מדברי רוב האחרונים ז״ל, שהסכימו לפסוק כרש״י ואור זרוע וטור).

[288] להתיר עשיית שפוד חדש, כשהיה אנוס בערב יום טוב.

[289] ״וכתב הב״ח אם היה טרוד בערב יום טוב ולא היה יכול לעשותו, מותר לעשותו ביום טוב. מיהו בסי׳ תק״ד ס״א משמע דאסור״. הרי שהמ״א אסר גם כשהי׳ טרוד בערב יום טוב.

[290] שם ד״ה הלכה (דכל הני דשרינן, כגון שנתקלקלו ביום טוב או שהיה אתמול טרוד).

[291] שם (כלשון רש״י הנ״ל).

[292] לאסור אף אם הי׳ טרוד בערב יום טוב.

[293] סי׳ תקט ס״א (והוא הדין בכל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב).

[294] ״דמיירי שאפשר לעשותו מאתמול״.

וכן הוא לקמן שם ס״ג (ואם לא היה אפשר לקצרו מערב יום טוב ... מותר).

שמכל המקומות האלו נראה שאם הי׳ אנוס ולא הי׳ יכול לעשותו מערב יום, מותר לעשותו ביום טוב, דהוי כמו לא ידע בערב יום טוב.

ומה שהובא לעיל שאסר כשהי׳ טרוד בערב יום טוב, מיירי בתיקון דבר חדש שהי׳ יכול לעשותו קודם ערב יום טוב.

[295] ״ואם לא היה אפשר לעשותו מערב יום טוב שרי״

וכן הוא לקמן שם ס״י (ואם לא היה אפשר להכשירו מערב יום טוב מותר).

[296] ״ואם אי אפשר לעשותו מערב יום טוב שרי״.

וכן הוא לקמן שם סי״ד (ואם לא היה אפשר לנקבה מערב יום טוב מותר).

[297] ״ואם אי אפשר להטבילו מערב יום טוב שרי״.

וכן הוא לקמן שם סט״ו (ואם לא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב מותר).

[298] ״ודוקא כשהיה אפשר לעשותו מאתמול״.

וכן הוא לקמן שם ס״ז (אבל אם לא היה אפשר לסננו מערב יום טוב מותר).

[299] משנה פג, א (ארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו, אמה מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט, ואלו הן, ערב יום טוב האחרון של חג וערב יום טוב הראשון של פסח וערב עצרת וערב ראש השנה), ופרש״י (דרך ישראל לעשות סעודות, וסתם הלוקח בהמה אינו לוקח אלא לשוחטה מיד, לפיכך המוכר בהמה לחבירו ומכר תחלה אמה או בתה בו ביום, צריך שיאמר לשני, דע לך שהיום מכרתי אמה לשחוט או בתה מכרתי לשחוט).

[300] סי׳ ו (ואף אם קנה יום או יומים קודם יום טוב, דעתו להשהותה עד יום טוב, שלא יסריח עד היום טוב).

[301] אם כן הי׳ לנו להתיר בכגון זה גם בעשיית כלי חדש.

מקום לא משמע הכי במתניתין[302] דאין שוברים את החרס כו׳, ולא משתמיט שום פוסק למימר דאם לא היה אפשר מערב יום טוב שרי. וכן מתניתין[303] דאין מלבנין כו׳. וההפך מזה מבואר ברז״ה[304] ור״ן, עיין בר״ן פרק אין צדין[305], אלא דלא קיימא לן הכי כמ״ש בסי׳ תק״ט[306], עיין מ״ש שם ותבין מ״ש כאן[307]. וגם המגן אברהם עצמו בסי׳ תק״ט[308] על כל איסור הנזכר בשו״ע, כתב בפירוש דאם לא היה אפשר מערב יום טוב שרי, ובסי׳ תק״ח הסמוך לו[309] לא כתב כלום. ועל כרחך צריך לומר שדעתו לחלק בין תיקון דברים ישנים לתיקון דבר חדש, דלא משכחת ביה אי אפשר לעשותן בערב יום טוב אלא אם כן היה לו אחר ונאבד, ומשעה שנאבד לא היה לו פנאי. וגם בזה צריך עיון, כיון שמלאכה זו בעצמה היה אפשר לו לעשותה קודם יום טוב כשלא היה אנוס עדיין, משא״כ בתיקון דברים ישנים, שקודם שנצטרך לתיקון זה לא היה עושה מלאכה זו עצמה שעושה ביום טוב, אלא מלאכה אחרת כיוצא בה. וכן משמע ברמ״א[310] וטור[311], שלא התיר לעשות שפוד חדש, אלא לתקן שפוד שנשבר.

ואף אם תרצה לדחות כל זה[312], הרי לפניך תוס׳ ור״ן המחמירים בשל תורה[313], ואין להקל כנגדם בדבר שלא נמצא היתר מפורש בדברי האחרונים ז״ל[314]. ובפרט בתיקון כלי, שהט״ז בסי׳ תק״ז[315] ותק״ט[316] נראה כמסכים לדעת רז״ה ור״ן[317] דרבי יהודה מודה בזה לרבנן. אף דלא קיימא לן הכי[318] מפני שהרא״ש[319] וטור ורמ״א[320] ומג״א סי׳ תק״ט[321] חולקין על זה והתירו לתקן שפוד שנשבר. מכל מקום לעשות שפוד חדש שלא נזכר בדבריהם, פשיטא דאין להקל כנגד התוס׳ ור״ן ורז״ה:

(ו) חולב כל צאנו כו׳. הנה[322] הרמב״ן בספר המלחמות פרק כ״ב דשבת[323] כתב בשם הרי״ף בתשובה,

---

[302] ביצה לב, ב (אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר, לצלות בו מליח), דהיינו כיון שהי׳ יכול לעשותו מערב יום טוב, ומשמע שאסרו בכל אופן, אפילו הי׳ טרוד בערב יום טוב.

[303] שם לג, א (ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן).

[304] כנסמן לעיל (הערה 209).

[305] כנסמן לעיל (הערה 210).

[306] קונטרס אחרון סק״ב (ולא חשש לסברת הר״ן דבתיקון כלי אף רבי יהודה מודה, שהרי כל הפוסקים חולקים על זה), וכנסמן לעיל (הערה 212).

[307] שמכל מקום יש ללמוד מזה שלא להקל בכלים חדשים ממש.

וכן מסיק לקמן בסמוך (בתיקון כלי, שהט״ז בסי׳ תק״ז ותק״ט נראה כמסכים לדעת רז״ה ור״ן דרבי יהודה מודה בזה לרבנן. אף דלא קיימא לן הכי ... מכל מקום לעשות שפוד חדש שלא נזכר בדבריהם, פשיטא דאין להקל).

[308] שהתיר לתקן השפוד כשלא הי׳ יכול לתקנו בערב יום טוב, כמצויין לעיל.

[309] על מה שנפסק בשו״ע שם ס״א (ואין שוברין את החרס ואין חותכין את הנייר לצלות עליהם, ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו).

[310] סי׳ תקט ס״א (אם אינו יכול לצלות בו כך, ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו).

[311] רס״י תקט (ושפוד שנשבר חודו ביום טוב, בענין שאין ראוי לצלות בו, מותר לתקנו).

[312] ולומר שגם בכלי חדש מותר כשהי׳ אנוס בערב יום טוב.

[313] ואוסרים אפילו בתיקון כלי, כשלא ידע, וכמצויין לעיל.

[314] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל נה.

[315] סק״ה (משום תיקון מנא דלא שייך בו היתר אוכל נפש).

[316] סק״ב (ואפילו לרבי יהודה, דכאן עשאה כלי גמור).

וכן הוא לעיל ס״ק ד ד״ה וכן הוא (ומה שכתב דבתיקון מנא לא שייך היתר אוכל נפש, היינו לשיטת הרז״ה ור״ן), ושם נסמן (הערה 208).

[317] כנסמן לעיל (הערות 209. 210).

[318] כנסמן לעיל (הערה 212).

[319] פ״ג סי׳ י (הלכה כרבי יהודה דאף במשחזת של אבן מותר).

[320] ס״א (שפוד ... אם אינו יכול לצלות בו כך ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו).

[321] סק״ב (והוא הדין אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו).

הרי דעת כל הפוסקים האלה, שרבי יהודה התיר אף בתיקון כלי, אם אי אפשר בערב יום טוב.

[322] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ט נתבאר טעם איסור חליבה ביום טוב, לפי שנעשית לצורך אכילת ימים רבים.

דלא אסרו החליבה ביום טוב לתוך הקערה משום סרך מלאכה, אלא משום שאסור לאכול ביום טוב את החלב שהוא נולד, עיין שם[324]. וזהו דעת הגהות אשר"י ריש פרק קמא דביצה[325] שיתבאר בסימן תק"ה[326], שבהמה העומדת לאכילה שחלבה לתוך הקערה, יש על החלב תורת נולד[327].

אבל לפי מה שכתב הרשב"א[328] בבית יוסף שם[329] שאין על החלב שנחלב מעצמו, או על ידי נכרי, תורת נולד, אם הבהמה עומדת לאכילה, והביאוהו רמ"א ומג"א[330] שם. אם כן על כרחך צריך לומר, הא דאסור לישראל לחלוב בעצמו את הבהמה העומדת לאכילה היינו מטעם שכתבתי בפנים[331]:

(ז) אבל במוקצה כו'. כן[332] כתב הים של שלמה. אלא שבמוקצה מחמת איסור אף שלא נדחה בידי אדם,

---

ואף שנתבאר בכמה פוסקים שטעם האיסור הוא כיון שחלב שנחלב ביום טוב אסור מטעם נולד, ואסור לחלוב שלא לצורך יום טוב.

הנה הרשב"א סובר שאין על החלב תורת נולד (אם הבהמה עומדת לאכילה).

ולכן נתבאר בפנים שטעם האיסור הוא לפי שנעשית לצורך אכילת ימים רבים.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח"ט ע' צח ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[323] שבת ס, ב (ובתוך הקערה אסור, דמעיקרא לאו משקה והשתא משקה, והוה ליה כזיתים וענבים שיצאו מהם משקין שאסורין משום נולד ... וגזירה נמי שמא יסחוט כדאיתמר בפרק ביצה שנולדה, ובתשובה לרבינו הגדול ז"ל כלשון הזה מצינו בה ... וחולב בתוך הקערה, דמלאכת משקין היא, לא הותרה ביום טוב, אלו דברי רבינו הגדול ז"ל שכתב בתשובתו). וכן הוא בחדושי הרמב"ן לשבת קמד, ב.

והוא בשו"ת הרי"ף סי' שיב (וחולב לתוך הקערה, והיא מלאכת משקין, לא הותרה ביום טוב)

והובא גם לקמן סי' תקיח בקונטרס אחרון ס"ק ה (וכן משמע בהדיא ברמב"ן בפרק כ"ב דשבת, שכתב שם בשם הרי"ף בתשובה, שלא אסרו לחלוב הבהמה ביום טוב אלא משום שהחלב הוא נולד עיי"ש).

[324] מה שהוסיף הרי"ף שם (וטעמא דנולד דאסור משום ... משקין שזבו גזירה שמא יסחוט). וכן כתב הרמב"ן במלחמות שם בשמו (וגזירה נמי שמא יסחוט). וכן הוא בחדושי הרמב"ן שם (דהוה ליה נולד ומעיקרא לאו משקה והשתא משקה, אי נמי, כל למשקין גזירה משום משקין שזבו, דהוא משום שמא יסחוט, ובהן עצמן יש לומר שמא יחלוב לגבן דהוי דישה אסורה).

וראה מה שדנו בזה בהערות וביאורים שם ונימוקי יום טוב, ובמראי מקומות וציונים לסי' תקה ס"ה.

[325] בשם אור זרוע הל' יום טוב סי' שכט (ההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, מיירי בבהמה שלא הקצוה לחליבה ועומדת לאכילה, דאי בעי שחיט לה, ואפילו הכי לתוך הקערה אסור משום נולד, דמעיקרא אוכל והשתא משקה, אבל לתוך הקדירה, מעיקרא אוכל והשתא אוכל, וליכא נולד כלל ושרי).

[326] דעה הב' דלקמן שם ס"ה (חלב זה אסור בו ביום, לפי שכשהיה חלב זה בגוף הבהמה היה עליו תורת אוכל, מפני שהוא טפל לגבי הבהמה ונחשב אוכל כמותה, ועכשיו שנחלב לתוך כלי ריקן הרי תורת משקה עליו, והרי זה דומה למשקים שזבו מהאוכלין שאסורין בו ביום משום גזרה שמא יסחוט).

*

ויש חילוק בין טעם האיסור שכתבו הרי"ף והרמב"ן (ולקמן שם), דדומה למשקין שזבו שאסורין משום שמא יסחוט ולכן הוי נולד, לבין טעם האיסור שכתבו האור זרוע והגהות אשרי, דהוי נולד, דמעיקרא אוכל והשתא משקה.

וכאן לא נכנס לכל זה, וכתב בדעה זו בסתם "שאסור לאכול ביום טוב את החלב שהוא נולד".

[327] ולפי דעה זו איננו זקוקים לטעם איסור חליבה האמור כאן בפנים (לפי שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים רבים).

[328] ח"ה סי' רכו (שאלת, בנכרי החולב ביום טוב שחל להיות אחר השבת, ובפני ישראל, שהוא מותר באכילה. תשובה, כדין אמרת, שהחלב אינו מוקצה, שהרי מוכן הוא, דאפילו ישראל איפשר דמותר הוא לחלוב תוך הקדרה שיש בה אוכל. אבל לתוך הקערה שאין בה אוכל, לא).

[329] סי' תקה ד"ה כתוב בהגהות.

[330] רמ"א סי' תקה ס"א (וגוי החולב בהמה ביום טוב, וישראל רואהו, יש להקל), ומ"א שם סק"ג (דעל כרחך הרשב"א מיירי בעומדת לאכילה, דאי אינה עומדת לאכילה, אפילו לחלוב לאוכלין אסור).

והיא דעה הא' דלקמן סי' תקה ס"ה (נחלב לתוך כלי ריקן והיא עומדת לאכילה, הרי חלב זה מותר באכילה בו ביום, אפילו להחולב עצמו, ואין צריך לומר שאם חלבה הנכרי אפילו מדעת הישראל שהוא מותר, לפי שאין תורת נולד על חלב זה, כיון שהבהמה עומדת לאכילה, ואילו היה הישראל רוצה היה חולבה בעצמו בהיתר, דהיינו לתוך המאכל).

והוסיף שם, שלפי דעה זו מותר החלב "אפילו להחולב עצמו"; ולא רק כאמור כאן (החלב שנחלב מעצמו או על ידי נכרי).

ואף שגזרו על משקין שזבו ביום טוב שמא יסחוט, כדאמרינן בגמרא ג, רע"א. מכל מקום לא גזרו על חלב שנחלב ביום טוב.

[331] הן לענין סחיטת פירות (דרכן לעשות הרבה ביחד ביום אחד), והן לענין חליבה (שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים רבים).

[332] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ג נתבאר שכל מוקצה המותר בשבת נוהגים להקל אף ביום טוב, ולא מחמירים ביום טוב אלא בנולד. והמקור לזה הוא בים של שלמה, שפסק בזה כהר"ח.

ואף שהר"ח והרש"ל כתבו שגם מוקצה מחמת איסור שלא נדחה בידי אדם, מותר בשבת ואסור ביום טוב.

דעתו לאסור[333]. ולשיטתיה אזיל, דסבירא ליה[334] מתניתין שמחתכין את הנבלה הוה מוקצה, ולא נולד, ואם כן משכחת לה מוקצה מחמת איסור בלא נולד, כגון בהמה טמאה שמתה. אבל לפי מה שיתבאר בסי׳ תצ״ז[335] דמתניתין דמחתכין הוה נולד, תו לא משכחת מוקצה מחמת איסור בלא נולד (דטבל מוכן הוא, כדאיתא בדף ל״ד, דו״ק ותשכח[336]).

היינו לפי שיטתם בדין נתנבלה בשבת וביום טוב, דהוי מוקצה המותר בשבת ואסור ביום טוב. אבל לדידן, גם זה נחשב נולד המותר בשבת ואסור ביום טוב, ואם כן לא החמירו ביום טוב אלא בנולד בלבד.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח״ט ע׳ קב. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ כח.

[333] על מה שכתב ר״ח סוף ביצה מ, ב (ואף על פי דביום טוב קיימא לן כרבי יהודה, הני מילי כגון נולד, ומוקצה מחמת איסורו, וכיוצא באלו, אבל הני כולו שרי ביום טוב), והובא בראא״ש פ״ה סוף סי״ד.

כתב בישע״ש פ״ה סי׳ יט (ואני אומר, דדברי ה״ג וסיעתו, שמחלקין בין נולד למוקצה, הוא עיקר ... אין [ל]סור גם כן מדברי ר״ח, דמוקצה מחמת איסור אסור ביום טוב, אפילו היכא דלא דחיה בידים, כי דברי ר״ח ברוב, דברי קבלה הן).

*

ותוכן הדברים הוא:

בהמה בחייה היא מוקצה מחמת גופו, כדלעיל סי׳ שח ס״ח (ובעלי חיים ... מוקצה מחמת גופו), וסע״ח (אסור לטלטל בהמה או חיה או עוף, מפני שאינן ראויים בשבת כשהם חיים). אבל אחרי שמתה היא ראויה לכלבים, ואינה מוקצה מחמת עצמו.

ואף שהי׳ לנו לאוסרה מטעם מתוך שהוקצה לבית השמשות הוקצה לכל השבת. מכל מקום נתבאר לעיל סי׳ שי ס״ו (דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם, לא הוקצה לכל השבת כולה ... כגון בעלי חיים שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה ושחטם בשבת לצורך חולה שחלה היום, מותר לבריא לאכול מהם חי, אף שהסיח דעתו מהם כשהגיעו בין השמשות משום איסור שחיטה, כיון שהוא איסור הבא מאליו ולא על ידי גרמת האדם).

וכן הוא בבהמה שמתה, כדתנן שבת קנו, ב (מחתכין את ... הנבלה (שנתנבלה היום, ובין השמשות היתה עומדת לאדם, ואפילו הכי מחתכין, רש״י) לפני הכלבים. רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן). וכן נפסק לעיל סי׳ שכד ס״ה (מחתכין נבילה לפני הכלבים, אפילו נתנבלה היום, ואין בזה משום מוקצה).

משא״כ לענין יום טוב תנן ביצה כז, ב (בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה), וכן נפסק לקמן סי׳ תקיח סי״א (בהמה שמת ביום טוב ... אסור לטלטלה ביום טוב).

ואף שביום טוב אינה מוקצה אפילו בחייה, שהרי מותר לשחטה ביום טוב. מבאר כאן דמיירי ב״בהמה טמאה שמתה״, שבחייה היתה אסורה אף ביום טוב שאינה ראויה לכלום, ואחר שמתה ראויה לכלבים, ואינה מוקצה מחמת עצמה, רק מטעם שהוקצה בין השמשות ״מחמס איסור, אף שלא נדחה בידי אדם״. ואף שבשבת התירו מוקצה שהי׳ אסור בין השמשות בעל כרחו של אדם, מכל מקום אסרוהו ביום טוב.

ולפי זה יש לבאר מה שנתבאר כאן בפנים, שכל מוקצה המותר בשבת נוהגים להקל אף ביום טוב, ולא החמירו ביום טוב אלא בנולד.

[334] שם פ״ג סי׳ יז (בהמה שמתה לא יזיזנה ממקומה ... מחתכין ... הנבילה לפני הכלבים ... בודאי סבירא ליה בשבת דקיי״ל כרבי שמעון במוקצה, אם כן אפילו בעלי חיים שמתו נמי שרי ... אבל ביום טוב דסבירא ליה להרי״ף דקיי״ל כרבי יהודה, דמוקצה אסור). וכן כתב הרש״ל בחכמת שלמה שבת קמג, א ד״ה תוס׳ (ונבילה אין בה אלא איסור מוקצה).

[335] קונטרס אחרון סק״ו (הנה דעת ... רש״ל דכל דבר שלא נשתנה גופו ביום טוב, אף על פי שאינו מוכן עכשיו למה שהיה מוכן מערב יום טוב, אין זה נולד, אלא מוקצה, עיין שם גבי בהמה שמתה. אבל המגן אברהם כתב בסי׳ תצ״ט ס״ק ט׳ דבהמה שמתה הוי נולד). והוא במ״א סימן תצט ס״ק ט (דנולד הוא, כמו נבילה שנתנבלה בשבת).

והביא לקמן שם כמה הוכחות מגמרא ורש״י ותוס׳, כדעת המ״א, דבהמה שמתה הוי נולד.

ובהמה שמתה יום טוב אסור מטעם נולד (אפילו בהמה טהורה), כי בתחלת השבת היתה ראויה לאדם, ועתה שמתה אינה ראויה לאדם אלא לכלבים. וכן הוא לקמן סי׳ תקיח סי״א (בהמה שמתה ביום טוב ... אסור לטלטלה ביום טוב, לדברי האוסרים נולד ביום טוב).

[336] והיינו שאף שעדיין מצינו סוג אחד של מוקצה מחמת איסור, שלא נדחה בידי אדם, ואינו נולד, שמתירים בשבת, ואם כן הי׳ לנו לכאורה לאסרו ביום טוב.

והוא טבל האסור בשבת, כדלעיל סי׳ שח ס״ט (ובכלל מוקצה זה הוא כל מאכלות האסורות בהנאה שאינו יכול להאכילן אפילו לכלבים ... כגון טבל שיכול לתקנו במוצאי שבת ולאכלו, אלא שבשבת אסור לתקנו מדברי סופרים ... הוא מוקצה מחמת גופו).

ומכל מקום אם הפרישם בשבת מה שעשה עשוי, ואינו מוקצה, כדלעיל סי׳ שלט ס״ז (ואין מפרישין תרומות ומעשרות מפני שהוא כמתקן דבר שלא היה מתוקן. וכולן שנעשו בשבת, בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין, מה שעשו עשוי, אלא שאם הפריש תרומות ומעשרות במזיד לא יאכל מזה בו ביום), משא״כ אם הפרישם בשוגג, מותרים בשבת ואינם מוקצה.

ולכאורה לפי הכלל הנ״ל הי׳ עלינו לאסרו ביום טוב, שהרי היה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם, ומותר בשבת, כיון שהוא איסור הבא מאליו ולא על ידי גרמת האדם.

על זה מבאר, דשאני טבל שאינו מוקצה כלל, מטעם האמור בגמרא לד, סע״ב (דטבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותיקנו מתוקן). ואם כן מובן שהוא מותר גם ביום טוב.

*

ואף שבשבת ״משכחת מוקצה מחמת איסור, בלא נולד״, ״כגון בעלי חיים שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה, ושחטם בשבת לצורך חולה״, שאינם נולד, שהרי בתחלה היו ראויים לאדם (ולא לכלבים), וגם עתה ש״שחטם בשבת לצורך חולה״ ראוים לאדם. ולכאורה מוקצה כזה מותר בשבת ואסור ביום טוב.

(ח) הוציא בשפתיו כו׳. כן[337] הוא ברמב״ם סוף פרק א׳[338] גבי שור העומד לחרישה (ומה שכתב שם יוני שובך הוא שלא בדקדוק, כי סמך על מה שכתב בפרק ב׳[339] דצריך לומר אלו ואלו כו׳. אי נמי מיירי[340] כשאין שם רק ב׳ יונים דליכא למימר מטלטל ושביק[341]).

וכן[342] הוא בשבת דף נ׳[343], עיין במ״א סי׳ ש״ח סק״[מ][344] שכתב כן בהדיא בשם המגיד משנה[345]. וכן משמע שם בהדיא בתוס׳[346] ורא״ש[347], דאי סלקא דעתך דצריך להוציא בשפתיו לא קשיא מידי[348]. וכן משמע בגמרא[349], וטור ושו״ע סי׳ ש״ח סעיף כ״ו[350], וסעיף כ״ה בהג״ה[351], וסי׳ שי״א סעיף ח׳

מכל מקום הלכה זו לא שייכת ביום טוב, שהרי ביום טוב מותרים בשחיטה, ואינם מוקצה.

ואם מתו מעצמם ביום טוב, אזי יש בהם משום נולד, ואם כן ״תו לא משכחת מוקצה מחמת איסור, בלא נולד״.

[337] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי״ד נתבאר, ש״כל מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם שהסיח דעתו מלאכלו ומלהשתמש בו ... אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אע״פ שלא הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו ... אבל כל מוקצה שהקצאתו באה לו על ידי מעשה בני אדם ... הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה״. וכאן מוכיח כן מכמה פוסקים.

וכן דברים שאינם כלי, שבלא מחשבתו של אדם הם מוקצה, קיי״ל ש״אין מחשבתו של אדם מוציאתן מידי מוקצה, אלא על ידי מעשה״. אף שלדעת הרמ״א מועלת בהם מחשבה.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח״ט ע׳ קד ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ כט.

[338] הלכה יח (כיצד תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויוני שובך ... מוקצה הן, ואסור לאכול מהן ביום טוב עד שיכין אותם מבערב, ויחשוב עליהם לאכילה).

[339] הלכה ה (יוני שובך ... וצריך לזמן מבערב ולומר אלו ואלו אני נוטל).

וכן הוא לקמן סי׳ תצז סי״ח (ויאמר אלו אני נוטל למחר).

והיינו שסומך הרמב״ם בפ״א, על מה שיכתוב אחר כך במקומו בפ״ב. וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל רג.

והטעם שיוני שובך חמור יותר (שצריך להזמינו באמירה) מדברים שהקצה במחשבה (דסגי הזמנה במחשבה) – ראה תוס׳ לד, רע״ב (דמוקצה דבעלי חיים עדיף, ומחמירין טפי).

[340] מה שכתב בפ״א הי״ח שגם ביוני שובך סגי במה שמכין אותם במחשבה.

[341] הטעם דלא סגי מחשבה בהזמנת יוני שובך, כי גם בדיבור צריך לומר ״אלו אני נוטל למחר״, ולא סגי שיאמר ״מכאן אני נוטל״, כדלקמן שם (אם לא בירר מערב יום טוב ואמר סתם מכאן אני נוטל למחר, אין הזמנה זו מועלת כלום ... גזרה שמא יברור השמנות מן הכחושות, ויטול את השמנות ויניח את הכחושות, ונמצא טלטל את הכחושות שהן מוקצה, שהרי לא היה בדעתו להזמין אלא מה שיאכל ביום טוב). ולכן הצריכו (א) שיאמר, (ב) אלו אני נוטל.

אבל כשאין שם אלא ב׳ יונים, ליכא חשש זה כל כך, וסגי במחשבה.

ואפשר הכוונה שכיון שיש רק ב׳ יונים, אם כן חושב שאולי יטול למחר את שתיהן, שאז אין חשש שמא יברור השמנות, כדלקמן שם סי״ט (אם אינו יודע שבודאי לא יאכל מן כל היונים שזימן ... מועלת הזמנתו לכל מה שזימן״. ולכן סגי אז במחשבה.

[342] חוזר להוכיח שמחשבה מועלת אף אם לא הוציא בשפתיו.

[343] ע״א (תנא רבה בר בר חנה קמיה דרב, חריות של דקל שגדרן לעצים, ונמלך עליהן לישיבה ... איתמר, רב אמר קושר, ושמואל אמר חושב).

וקיי״ל כשמואל, כדלעיל סי׳ שח ס״נ (חריות של דקל ... אם נמלך עליהם אחר כך שיהיו עומדים ומיוחדים לישיבה עד עת שיצטרך לפנותם, הרי מחשבה זו מוציאם מידי מחשבה הראשונה).

[344] ״חריות איכא דקיימו לישיבה ואיכא דקיימו לעצים, וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שקצצן לשריפה, ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבת שריפה. אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה, לפיכך צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה (מ״מ פכ״ה)״.

[345] הל׳ שבת פכ״ה הכ״א (מכאן למדנו שמחשבה בלחוד סגי ... ונראה לי שדעת רבינו, דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים, וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שגדרן לעצים, וזהו שהזכיר כן בדוקא ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבה דלעצים).

וכן נתבאר לעיל סי׳ רנט בקונטרס אחרון סק״א (קפידתו באה על ידי מחשבתו ... לכך היא נפקעת גם כן על ידי מחשבה בעלמא, כמ״ש המגיד משנה והשלטי גיבורים ... כמו בחריות).

[346] שם ד״ה ואם (קשה לר״י, רישא דקתני יוצאין בהן בזמן שצבען, מאי אריא צבען, אפילו חישב נמי).

[347] פ״ד סי׳ ח (וקשה לר״י דנקט ברישא בזמן שצבען בשמן, מאי איריא צבען אפילו חשב נמי).

[348] שהרי אפשר לומר דרישא מיירי שלא הוציא בשפתיו, וכיון שמחשבה אינה מועלת, לכן צריך דוקא שצבען. אלא ודאי מחשבה מועלת, וכיון שצובע הרי בודאי חשב על כך קודם, ומה אם כן מועלת הצביעה אחרי שהמחשבה שלפניה כבר הועילה.

[349] ברייתא שם מט, רע״ב (נסרין של ... אומן אין מטלטלין אותן, ואם חישב לתת עליהן פת לאורחין, בין כך ובין כך מטלטלין).

וכן נפסק לעיל סי׳ שח סנ״ט (נסרים של ... אומן אסור, מפני שהוא מקפיד עליהם מלהשתמש בהם שום תשמיש שלא יתקלקלו, והרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס, ואם חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים בשבת או שום תשמיש אחר, מותר לטלטלם).

בהג"ה[352], ובמג"א סי' ש"ח ס"ק י"ח בשם הרשב"[ש][353].

ואף דלא קיימא לן הכי[354] לפי דעת השו"ע סעיף כ"א[355]. היינו משום דבלא מחשבתו של אדם הן מוקצה, שהרי השעוה והאבנים אינם ראויים לכלום בשבת[356], וכיון שהן מוקצים מאליהן, אין מחשבתו של אדם מוציאתן מידי מוקצה אלא על ידי מעשה לדעת השו"ע. אבל לדעת הרמ"א שם סעיף כ"א בהג"ה[357], כיון שלא נדחו בידי אדם, מועלת להן מחשבה להוציאן מידי מוקצה. וכמ"ש בפנים[358]:

(ט) פירות שהעלן כו'. הנה[359] במגן אברהם[360] משמע דאף אוצר נקרא אקצייה בידים. והפך מזה מבואר בגמ' דשבת דף מ"ה סוף ע"א[361], עיין שם ברש"י[362] ותוס'[363], ועיין במ"ש בסי' תקי"ח[364].

וכן הוכיח לעיל סי' רנט בקונטרס אחרון ס"ק א (ולא דמי לנסרים של אומן, משום דלא אתעביד בהו מעשה של הקצאה. אי נמי משום דאיהו הוא דקפיד, אבל בעל הבית דאינהו רובא דאינשי לא קפדי, ונמצאת קפידתו באה על ידי מחשבתו שחשב עליה למוכרה, לכך היא נפקעת גם כן על ידי מחשבה בעלמא).

[350] "נסרים של ... אומן, אסור, אלא אם כן חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר".

[351] "עורות ... מבהמה דקה, אסור, אלא אם כן חשב לישב עליהם מבעוד יום".

[352] "קש ... דסתמו מוקצה להסקה ... אם חשב לשכב עליו".

[353] "וכתב ב"י כתב בנו של הרשב"ץ על מקום שנוהגין שפעם ראשונה שמכניס אדם בנו לבית הכנסת מביא נר שעוה בידו אפילו בשבת אין בו איסור טלטול, כיון שמערב שבת חשבו להביאו, דמחשבה מתרת לטלטל המוקצה".

והיא תשובת רבי שמעון בן הרשב"ש, בשו"ת יכין ובועז ח"ב סי' ו (שהמכניס בנו הפעם הראשונה לבית הכנסת, יבא הנער עם נר שעוה, אחד שבת ואחד יום טוב ... אין איסור בדבר ... כי כל דבר שאסור לטלטלו בשבת, אם הכינן מערב שבת או אם חשב עליו מותר בשבת ... כי בודאי מערב שבת חשבו להביא).

[354] שבמקום שאינו כלי מאליהן, אין המחשבה מועלת להחשיבו כלי.

ושאני נר שהוא כלי שמלאכתו לאיסור, כדלעיל סי' שח סל"ג (נר שלם של שעוה או של חלב, ואפילו נדלק כבר בחול או בשבת שעברה, נקרא כלי שמלאכתו לאיסור).

[355] "נדבך של אבנים, אף על פי שחשב עליו מבעוד יום אסור".

וכן הוא לעיל שם סנ"ב (אבל שאר עצים, וכן נדבך של אבנים, אף על פי שישב עליהם פעמים רבות בחול, וגם חשב עליהם שיהיו עומדים לישיבה גם בשבתות, עד עת שיצטרך לפנותם מכאן, לא ירד עליהם תורת כלי על ידי כך, לפי שאין דרכם של שאר עצים ואבנים לייחדם לישיבה), וסנ"ג (אסור לטלטל בקעת עץ או אבן ... אף אם כבר נשתמש בהם תשמיש זה פעמים רבות בחול, וגם חשב עליהם מבעוד יום להשתמש בהם תשמיש זה בשבת, אין זה מועיל כלום).

[356] כדלקמן לקמן סי' תצט בקונטרס אחרון סק"ג (פשוט דלדברי האומרים לא ניתנו עצים אלא להסקה ... דאין תורת כלי עליהם, אם כן הוא הדין והוא הטעם לחלב ושעוה, שאין עליהם תורת כלי ואינם עומדים אלא להסקה, דהרי הם כעצים יבשים העומדים להסקה).

והאמור לעיל סי' שיד סכ"א (אם אין בשעוה זו משום איסור טלטול, כגון שהכינה לתשמיש מבעוד יום), מיירי שהכינה במעשה, ולא רק במחשבה.

וראה הערות וביאורים ח"ט ע' קיא הערה 8. נימוקי יום טוב בתוספת ביאור.

[357] "ויש אומרים דדין אבנים כדין חריות, וכן עיקר", והיינו שגם באבנים סגי במחשבה כחריות.

וכבר הובא לעיל דלא קיי"ל כן, לעיל שם סנ"ב-ג.

[358] כאן סי"ד (כל מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם שהסיח דעתו מלאכלו ומלהשתמש בו ... אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אע"פ שלא הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו).

[359] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ד נתבאר, שכל שהעלו פירות לגג לייבשם, הוקצה על ידי מעשה, וצריך להזמינם במעשה. והיינו הן גרוגרות וצימוקים שנאסרו לדברי הכל, והן שאר פירות להאוסרים מוקצה ביום טוב. אבל אם הניחם באוצר, לא נחשב הוקצה על ידי מעשה, אפילו לדעת האוסרים מוקצה ביום טוב, וסגי בהזמנה במחשבה.

ומבאר שהוא כדעת הרמ"א, ודלא כדעת המ"א שגם הכניסם לאוצר נקרא אקצייה בידים.

שכדעת הרמ"א מוכח בגמרא ורש"י ותוס', שהכניסם לאוצר לא חשיב דחייה בידים. וגם לא חשיב אקצייה בידים. והטעם הוא משום דאף פירות שמסתפקין מהם, דרך להכניסן לאוצר להצניע.

ויתבאר לקמן סי' תקיח בקונטרס אחרון ס"ק ב.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח"ט ע' קיד ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' ל.

[360] על מה שכתב הרמ"א ס"ד (וכל מוקצה שאינו בעלי חיים, כגון אוצר של פירות ועצים, סגי כשיאמר מכאן אני נוטל, ואין צריך שירשום), כתב המ"א בסק"י (עבב"י סימן תקי"ח שהרמב"ם חולק ופוסק כחכמים שצריך שירשום ... כיון דאקציה בידים חמיר טפי ובעי הכנה גמורה).

[361] "תניא, היה אוכל בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות, בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהן צימוקין, לא יאכל עד שיזמין, וכן אתה אומר באפרסקין וחבושין ובשאר כל מיני פירות. מני, אילימא רבי יהודה, ומה היכא דלא דחייה בידים אית ליה מוקצה, היכא דדחייה בידים לא כל שכן".

ואין לחלק בין אקצייה בידים לדחייה בידים[365], דהרי שם מיירי בשאר פירות הראויין לאכילה[366]. דאם אינן ראויין לאכילה גם רבי שמעון מודה בהו, עיין שם גבי גרוגרות וצמוקין[367].

ולפי זה יש לומר דגם רמ"א[368] סבירא ליה כשיטת התוס' דביצה[369], וכפסק הרמב"ם[370], דאינהו לא מיירי רק במוקצה, דהיינו פירות שהעלן ליבשן, כמו שפירש רש"י[371]. ועיין בלחם משנה[372] ודו"ק:

(י) שישער בדעתו כו'. עיין[373] בשיטה מקובצת[374] שמגיה בירושלמי שצריך לגרוס לית לן חומר בדבר

---

[362] ד"ה אי נימא (אי נימא רבי יהודה, למה לי הנך דנקט דדחינהו בידים, אפילו הכניסן נמי לאוצר בעו הזמנה).

[363] ד"ה היכא (היכא דלא דחייה בידים אית ליה מוקצה, כגון הא דתנן בפרק מפנין ולא את האוצר).

והוא כדתנן קכו, ב (מפנין ... אבל לא את האוצר), ובגמרא שם (ומאי אבל לא את האוצר, שלא יתחיל באוצר תחלה, ומני רבי יהודה היא דאית ליה מוקצה).

הרי שאם הכניס הפירות לאוצר, הוו מוקצה לרבי יהודה, ומכל מקום לא חשיב דחייה בידים, ודוקא כשהעלן לגג לייבשן חשיב דחייה בידים.

[364] קונטרס אחרון סק"ב (עיין במ"ש בסי' תצ"ה דאוצר לא נקרא דחייה בידים, והטעם משום דאף פירות שמסתפקין מהם ועצים שמסתפקין מהם, דרך להכניסן לאוצר להצניע ... אם כן עיקר הקצאתן אינה אלא מחמת מחשבתו, שאין דעתו להסתפק מהן עד לאחר זמן מרובה).

[365] שאף דאמרינן בגמרא שם שאוצר לא חשיב דחייה בידים, מכל מקום כתב המ"א שם דחשיב אקצייה בידים (ולכן הצריך הזמנה על ידי מעשה).

[366] שבהכנסתן לאוצר אין כאן הקצאה בידים.

וראה דברי נחמי' כד, ב. כו, ג.

[367] שרבי שמעון מודה בהן כשהעלן לגג לייבשן.

[368] ס"ד (דבאוצר אין צריך לרשום).

[369] אהא דתנן שם לד, סע"א (ועוד אמר רבי אליעזר עומד אדם על המוקצה ... ואומר מכאן אני אוכל למחר, וחכמים אומרים עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן), כתבו התוס' ד"ה ואומר (מקשה ... דהא רבי אליעזר שמותי הוא ... דמחלפא שטתייהו, דבית הלל דלעיל קאמר דבאומר מכאן אני נוטל למחר סגי, והכא קאמר דבעי שירשום. ויש לומר דשאני הכא דאקצייה בידים).

והיינו הא דתנן י, א (בית שמאי אומרים לא יטול [יוני שובך] אלא אם כן נענע מבעוד יום, ובית הלל אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל). וכיון דרבי אליעזר שמותי (מבית שמאי), נמצא שגם כאן המחלוקת בין רבי אליעזר לחכמים היא המחלוקת שבין בית שמאי ובית הלל. ואם כן יוקשה מדוע סוברים בית הלל שביוני שובך סגי באמירת זה וזה אני נוטל, ואילו במוקצה מצריכים שירשום. ומתרצים דשאני מוקצה דאקצייה בידים.

ואפשר זאת היא כוונת המ"א שם (וכן כתבו התוס' סוף הפרק, דאין הלכה כרבי אליעזר דשמותי הוא). והיינו שמדברי תוס' אלו מוכיח המ"א, שגם במוקצה, דהיינו שהניח באוצר, הלכה כחכמים וכבית הלל, שצריך שירשום (הזמנה במעשה), כיון דאקצייה בידים.

ועל זה מבאר כאן, דהא דתנן "עומד אדם על המוקצה ... עד שירשום", "לא מיירי [בהכניסם לאוצר] רק במוקצה, דהיינו פירות שהעלן ליבשן".

וראה אסוקי שמעתתא ביצה לד, ב.

[370] פ"ב ה"ט (העומד על המוקצה מערב יום טוב ... צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן אני נוטל, ואם לא רשם לא יטול).

[371] ביצה לד, סע"א (עומד אדם על המוקצה ... כגון אחזי ולא אחזי), ורע"ב (דגרוגרות וצמוקין הן סתם מוקצה), ובזה קיי"ל שצריך לרשום.

[372] על הרמב"ם שם (כתב ה"ה ז"ל ורבינו כתב דין זה ביום טוב בדוקא, ולא בשבת וכו'. וקשה דהא בגרוגרות וצימוקים מודה רבי שמעון, ואם כן ... אמאי לא תני דין זה אפילו בשבת בגרוגרות וצמוקים, דהשתא בגרוגרות וצמוקים איירי, כדמשמע (לד, ב) מדברי רש"י ז"ל שכתב סתם מוקצה הוי גרוגרות וצמוקים. ויש לומר דלא רצה רבינו ז"ל להודיענו אלא הדין שיהא כולל בכל מוקצה שבעולם, ובשבת לא היה יכול להשמיענו אלא בגרוגרות וצמוקים דוקא).

הרי שכל מה שהצריכו הזמנה בידים בעומד על המוקצה, היינו דוקא בהעלן לגג לייבשם – בגרוגרות וצמוקין (לרש"י), או בשאר פירות (לרמב"ם), ולא בהכניסם לאוצר.

[373] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ד נתבאר, שאם רוצים להזמין מערב יום טוב גרוגרות וצמוקים על ידי מעשה, צריך לשער כמה יצטרך ליטול מהם ביום טוב ולומר "מכאן ועד כאן אני אוכל", ולא סגי במה שיאמר "מכאן אני אוכל"; וכמו בהזמנת יוני שובך, דלקמן סי' תצז סי"ח "ויאמר אלו אני נוטל למחר" ולא סגי במה שאומר "מכאן אני נוטל למחר".

ואף שהטעם להלכה האמורה לקמן שם היא "גזרה שמא יברור השמנות מן הכחושות ויטול את השמנות ויניח את הכחושות ונמצא טלטל את הכחושות שהן מוקצה", וכאן בפירות אין טעם זה שייך כל כך.

מכל מקום מובן לפי גירסת ופירוש התוס' ושטמ"ק והרמב"ם וישי"ש ומ"א, שהזמנת גרוגרות וצמוקים חמורה מיוני שובך, ואם כן גם כאן צריך לומר גם כאן "מכאן ועד כאן אני אוכל.

ואף שמסברא יש מקום לדחות ולחלק בינם ולומר שבגרוגרות וצמוקים סגי באמירת מכאן אני אוכל.

מכל מקום נראה מהתוס' ושיטה מקובצת ומ"א, שגם בגרוגרות וצמוקים אין הזמנתו מועלת כלל אם זימן יותר ממה שצריך לו.

שיש בו רוח חיים[375]. וכן היא גירסת התוס׳[376], ורוצה לומר דאקצייה בידים חמיר טפי. וכן פסק הרמב״ם[377] וים של שלמה[378] ומג״א[379].

אבל הפרי חדש[380] מקיים נוסחא הישנה דהתם חמיר טפי[381], דצריך לומר זה וזה אני נוטל, ואם הזמין יותר ממה שצריך לו ביום טוב הרי זה לא יטול כלום, אבל הכא אין צריך לדקדק בזה[382], אלא מותר להזמין יותר ממה שיצטרך לו ביום טוב. והנה לפי דבריו אין הרשימה מעכבת כלל, אלא האמירה מכאן כו׳ (אלא אם כן הוא גרוגרות וצמוקין עיי״ש[383]), שהרי ביוני שובך דחמירי, לפי שיטתו ואעפ״כ אינו צריך לרשום.

אבל לפי שיטת התוס׳ וסיעתם דאקצייה בידים חמיר מבעלי חיים, ובבעלי חיים אם זימן יותר ממה

ויתירה מזו נראה מדברי המ״א, שגם שאר פירות שהעלן במעשה לגג לייבשן, להאוסרים מוקצה ביום טוב, גם בזה לא סגי ב״מכאן אני נוטל״, אלא צריך שיאמר ״מכאן ועד כאן״.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח״ט ע׳ קיח ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ ל.

[374] דתנן י, א (בית שמאי אומרים לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום, ובית הלל אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל). ותנן לד, א (עוד אמר רבי אליעזר עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית ואומר מכאן אני אוכל למחר. וחכמים אומרים, עד שירשום ויאמר מכאן ועד כאן). וכיון דרבי אליעזר שמותי הוא (מבית שמאי), אם כן מסתברא שזוהי מחלוקת בית שמאי (דסגי מה שאומר מכאן אני אוכל למחר) ובית הלל (שצריך לרשום ולומר מכאן ועד כאן).

ומקשה בירושלמי פ״ד ה״ז (ועוד אמר רבי אליעזר עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית ואומר מיכן אני אוכל למחר. מחלפה שיטתיה דרבי ליעזר, דתנינן תמן בית שמאי אומר לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום, ור׳ ליעזר לאו שמתי הוא. חומר הוא בדבר שיש בו רוח חיים. וחכמים אומרים עד שירשום ויאמר מיכן ועד כאן, מחלפה שיטתון דרבנן דתנינן תמן בית הלל אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל, והכא אינון אומרין הכין, עוד אינון אית להון חומר בדבר שיש בו רוח חיים).

ובשטמ״ק ביצה לד, א ד״ה מתני (ונראה שיש שבוש בגרסה ... אלא הכי גרסינן התם, לית לן חומר בבעלי חיים, כלומר דהתם שאני דכל אחד ואחד גוף חלוק לעצמו, אבל הכא שהפירות הם גוף אחד ובא להכין מקצתו צריך שירשים).

[375] כי דין מוקצה חמור יותר מבעלי חיים (ובזה צריך לרשום).

[376] ביצה לד, ב ד״ה ואומר (מקשה בירושלמי מחלפא שטתייהו ... דבית הלל דלעיל קאמר דבאומר מכאן אני נוטל למחר סגי, והכא קאמר דבעי שירשום, ויש לומר דשאני הכא דאקצייה בידים).

[377] פ״ב ה״ה (יוני שובך ויוני עליה וצפרים שקיננו בטפיחין או בכירה ובפרדס הרי אלו מוקצה, וצריך לזמן מבערב ולומר אלו ואלו אני נוטל, ואינו צריך לנענע), וה״ט (העומד על המוקצה ... צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן אני נוטל, ואם לא רשם לא יטול).

[378] פ״ד סי׳ כג (וכתבו התוספות (ל״ד ע״ב, ד״ה ואומר) וז״ל, בירושלמי (ה״ז) מקשה, מיחלפא שיטתייהו ... דבית הלל, דלעיל קאמר, דאומר מכאן אני נוטל למחר סגי, והכא קאמר חכמים, דהלכה כוותייהו, בעינן שירשום, ויש לומר, דשאני הכא, דאקצייהו בידים).

[379] סק״י (עבב״י סימן תקי״ח שהרמב״ם חולק ופוסק כחכמים שצריך שירשום).

וכיון שלכל הדעות האלו קיי״ל כבית הלל וחכמים, דגרוגרות וצמוקים דאקצייהו בידים חמור יותר מיוני שובך, וכיון שביוני שובך אומרים בית הלל שצריך לומר ״זה וזה אני נוטל״ (ולא סגי ב״מכאן אני נוטל״). אם כן מובן שמכל שכן בגרוגרות וצמוקים, לא סגי ב״מכאן אני נוטל״, עד שיאמר ״מכאן ועד כאן״.

ולא רק בגרוגרות וצמוקים, אלא אף ב״שאר מיני פירות שהעלן לגג ליבשן, וצריך להזמינם מבעוד יום להאוסרים מוקצה ביום טוב״, כדלקמן בהמשך הדברים.

ואף שבירושלמי אמרינן הכי לענין שבגרוגרות וצמוקים צריך ״שירשום״, וכאמור כאן בפנים סי״ד (הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה).

מכל מקום למדים כן אף לענין נידון דידן, שכל מה שהעלה לגג במעשה, כדי לייבשן, חמורים יותר מיוני שובך אף לענין שצריך שיאמר ״מכאן ועד כאן״ (ולא סגי ב״מכאן אני נוטל״).

[380] סוף הסימן (אבל בנוסחי דידן בגמרא ירושלמי בפרק קמא דביצה [הלכה ד] ובפרק המביא [פ״ד שם] איתא הכי, וחכמים אומרים עד שירשום כו׳ מיחלפא שיטתהון דרבנן, דתני[נן] תמן, בית הלל אומרים עומד ואומר זה וזה אני נוטל, כלומר דהתם ביונים צריך להזמין ממש מה שרוצה לאכול, אבל בפירות אף על פי שמייחד זוית אחת ואומר מכאן ועד כאן, מסתמא אין קצבה לאכילת פירות ומזמין מעט יותר ממה שיצטרך, ואף על פי כן הויא הזמנה. ומשני עוד, אינון אית להן חומר בדבר שיש בו רוח חיים ... ולפיכך הצריכו לומר זה וזה אני נוטל, וזה הפך ממה שתרצו בתוספות ז״ל).

[381] דיוני שובך חמיר טפי.

[382] דפירות מוקצה קיל טפי.

[383] שבזה לא סגי באמירה (אפילו מכאן ועד כאן), אלא צריך הזמנה במעשה, כמבואר כאן בפנים סי״ד.

ומה שאמרו בירושלמי שבעלי חיים חמיר טפי, קאי בעיקר על מוקצה של שאר פירות.

וראה הערות וביאורים שם. נימוקי יום טוב.

שצריך לו לא הועיל כלום כמו שיתבאר בסי׳ תצ״ז[384], כל שכן במוקצה דאקצייה בידים.

אף שיש לדחות, דהתם[385] אין הזמנתו מועלת להיְתֵירים שאין צריך לו ביום טוב, ואם כן יש לחוש דילמא מטלטל ושביק, לכך אין הזמנתו מועלת כלל, אבל הכא[386] נהי דאין הזמנתו מועלת להיְתֵירים, מכל מקום למה שצריך לו אפשר דמועלת[387]. מכל מקום מלשון התוס׳ משמע דאקצייה בידים חמיר לגמרי מבעלי חיים. וכן משמע בהדיא בשיטה מקובצת שכתב למה ירשום, במכאן ועד כאן סגי[388] וכו׳, וכיון שאינו רושם, בודאי הא דלא סגי במכאן אני נוטל לחוד[389], היינו משום דאין הזמנתו מועלת כלל אם זימן יותר ממה שצריך לו (ואפשר דאף בתוס׳ צריך לומר מכאן ועד כאן[390], כמו שהגירסה היא בשיטה מקובצת).

וכן[391] משמע בהדיא במג״א[392], דאקצייה בידים הזמנתו צריכה להיות דומה בשוה להזמנה דאחזי ולא אחזי, דאיכא למיחש דלמא מטלטל ושביק, דהתם צריך שלא יזמין רק מה שצריך לו כמ״ש בסי׳ תצ״ז[393], דאם אין הזמנתם דומה בשוה, לא שייך לומר לשון לכולי עלמא צריך כו׳, שכתב המג״א[394], כיון דאין הכל שוין בדין הזמנה זו, כמו שפירש רש״י בפרק קמא דביצה דף י״ד[395] ד״ה לכל דבר. ועדיין צ״ע[396]:

(יא) כדי לאכול מהם כו׳. הנה[397] היתר הכנה ביום טוב הוא פשוט, בגמרא פרק ב׳ דביצה[398] אמרינן

---

[384] סעיף יח (ויאמר אלו אני נוטל למחר. אבל אם לא ברר מערב יום טוב, ואמר סתם מכאן אני נוטל למחר, אין הזמנה זו מועלת כלום, ואסור ליטול מהם ביום טוב).

[385] ביוני שובך.

[386] בפירות מוקצה.

[387] ואין לחוש כל כך דילמא מטלטל ושביק.

[388] הרי דלא סגי ב״מכאן אני נוטל״.

[389] שטעם האיסור אינו משום ״דילמא מטלטל ושביק״, אלא ״משום דאין הזמנתו מועלת כלל אם זימן יותר ממה שצריך לו״.

[390] ולא כנדפס אצלנו ״מכאן אני נוטל״.

[391] עד כאן הוכיח בעיקר לענין גרוגרות וצמוקים שצריך שיאמר ״מכאן ועד כאן״. עתה מוכיח שגם שאר פירות, אם העלם לגג לייבשם (להסוברים שמוקצה אסורה ביום טוב), לא סגי ב״מכאן אני נוטל״, אלא צריך שיאמר ״מכאן ועד כאן״.

[392] ס״ק י (הטעם ... כמ״ש התוס׳, כיון דאקציה בידים חמיר טפי ובעי הכנה גמורה ... ועוד נראה לי, דפירות דחזו ולא חזו לכו״ע צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן נוטל למחר, דאיכא למיחש דלמא שביק הרעים ונוטל היפים ומטלטל מידי דלא חזי).

הרי שבתחלה כתב שכל אקציה בידים (גם שאר פירות) ״חמיר טפי ובעי הכנה גמורה״. ואחר כך הוסיף ״דפירות דחזו ולא חזו (גרוגרות וצמוקים) לכו״ע צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן נוטל למחר״, נראה מדבריו שדין גרוגרות וצמוקים ודין שאר פירות שוים, שבשניהם צריך לומר ״מכאן ועד כאן״.

[393] סי״ח ביוני שובך.

[394] דבחזי ולא חזי לכולי עלמא צריך שירשום ויאמר מכאן ועד כאן (הרי שלפי האמת דין כל אקציה בידים דומה לחזי ולא חזי).

נמצא שהובאו כאן ג׳ טעמים להצריך שיאמר ״מכאן ועד כאן״ בפירות שהעלה לייבשן בגג:

(א) הטעם שהובא לעיל מהשטמ״ק (הכא שהפירות הם גוף אחד ובא להכין מקצתו צריך שירשים).

(ב) הטעם שהובא לעיל מהמ״א (דפירות דחזו ולא חזו ... דאיכא למיחש דלמא שביק הרעים ונוטל היפים ומטלטל מידי דלא חזי). והיינו שחוששים שאחר שיקח פרי ויראה שעדיין לא חזי, ״דלמא שביק הרעים ונוטל היפים״.

(ג) ״דאין הזמנתו מועלת כלל אם זימן יותר ממה שצריך לו״, והיינו שאפילו שאר פירות שהעלן לגג (שאינם מתקלקלים, וכולהו חזו), אין הזמנתו מועלת אלא כשאמר ״מכאן ועד כאן״.

[395] ע״א ד״ה לכל דבר (שיטת הש״ס דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר).

וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל קלז*.

[396] וגם בפנים סי״ד הכניס תיבות אלו ״שישער בדעתו מערב יום טוב כמה יצטרך ליטול מהם ביום טוב״, בין חצאי עיגול, וכהכלל המובא בשארית יהודה או״ח סי׳ ו (שמעתי מפי קדשו פעמים רבות, דכל ספק העמיד בתוך חצאי עיגול, ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו).

[397] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סט״ו נתבאר שאין שום איסור בהזמנת המוקצה מיום טוב א׳ לב׳, מטעם ממה נפשך, אם יום ב׳ הוא קדש והמוקצה אסור בו, הרי יום א׳ הוא חול והוא מכין מחול ליום טוב, ואם יום א׳ הוא קדש, הרי יום ב׳ הוא חול ואין צריך להכין כלל. ואפילו אם הי׳ צורך להזמינם במעשה, הרי ״זה דומה לנוטל מין מאכל של היתר בידו בשבת או ביום טוב ואומר מאכל זה אני אוכל למחר, שאין כאן איסור הכנה״.

שמותר לערב עירובי חצרות ועירובי תחומין. ולא אסרו עירובי תחומין אלא מפני שקונה שביתה, דהיינו קניית רשות[399], אבל בלאו הכי מותר ממה נפשך, אם היום חול אין איסור, ואם היום קדש אינו עושה כלום, כמו שכתבו הכל בו[400] ועולת שבת[401] ופרי חדש[402], וכן משמעות הגמרא והפוסקים[403], וזה הטעם שייך בכל הכנה שאין בה קניית רשות[404].

ומה שכתב הט"ז[405] בכל מוקצה שאינו בבעלי חיים, כוונתו דבמוקצה דבעלי חיים צריך לברור מערב יום טוב מה שיצטרך למחר, וזה אסור ביום טוב, שהרי הן עדיין מוקצה. ותדע[406], שהרי בכל בו לא נשאלה השאלה לענין היתר הכנה ביום טוב[407] אלא לענין אם מועלת להתיר, ועל זה השיב דמועלת בכל מוקצה, לבד בעלי חיים דלמא מטלטל ושביק, עיין שם היטב ותמצא כדברי, שהרי הביא ראיה מיוני שובך[408], ושם לא נזכר כלל מהיתר הכנה[409], אלא דאין מועיל הכנה[410].

ועיין ט"ז סוף סי' תקט"ו שסותר לזה[411], ודבריו שבכאן עיקר, שכן פסקו רמ"א[412] ומג"א[413] ופרי חדש

ומה שאסור להכינו במעשה הוא מטעם איסור נגיעה במוקצה ביום טוב. וכן מה שאסרו בגמרא הכנה בעירובי תחומין, הוא מפני שבזה קונה שביתה ביום א', ואסור לקנות שביתה ביום טוב.

ומה שאסרו הכל בו והט"ז הכנה בבעלי חיים, אין זה מטעם איסור הכנה, אלא משום איסור נגיעה במוקצה.

ואיך שיהי' הפירוש בדבריהם, מה שאסרו ההכנה בבעלי חיים משום איסור מוקצה, הרי עכ"פ מוכח מדבריהם, שלא חששו לאיסור הכנה מיום טוב א' לב', מטעם ממה נפשך הנ"ל.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה הערות וביאורים ח"ט ע' קלב ואילך. מדרכי הקונטרס. נימוקי יום טוב. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' לב.

[398] יז, א (אמר רב חייא בר אשי אמר רב מניח אדם עירובי תחומין מיום טוב לחברו ומתנה. אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחברו ומתנה).

ולמדו משם הרי"ף ורמב"ם וראב"ש, שעירובי חצרות דינו כעירובי תבשילין, כדלעיל רס"י שצג בשולי הגליון (רבא שם יז, א גבי עירובי תבשילין, ולמדו משם הרי"ף ורמב"ם וראב"ש לעירובי חצרות), ושם נסמן.

[399] כדאמרינן התם (מאן דאמר כו' עירובי תבשילין, אבל עירובי תחומין לא, מאי טעמא, דלמקני שביתה בשבתא לא). טור ושו"ע סי' תקכח ס"ב (אם נזכר ביום הראשון בשני ימים טובים של גליות, יכול לערב עירובי חצירות בתנאי. אבל עירוב תחומין אין מניחין אותו ביום טוב בתנאי). ט"ז שם סק"א (הטעם, דלמיקנא ביתא ביום טוב לא).

[הא דלמיקנא ביתא בעירובי תחומין חמור יותר, נתבאר גם לעיל סי' רסא סוס"ב (לערב עירובי תחומין ... שעל ידי העירוב קונה שם שביתה, והרי זה כקונה קנין בידים בשבת, ולא התירו לקנות קנין), ובקונטרס אחרון סק"ב].

וראה נמוקי יום טוב.

[400] סי' נח יט, א (ונשאלה שאלה על מוקצה של אוצר וכיוצא בו, אם נמלך עליו ביום טוב ראשון ואמר הריני מכינו למחרת, אי שרינן ליה ממה נפשך, כיון דשתי קדושות הן ... ודאי מחזי דמהני בהו הכנה, דאמרינן מה נפשך). הובא בב"י סי' תקיח ד"ה כתב הכל בו.

[401] סק"ד (הטעם מבואר דממה נפשך מותר, אם היום קודש ואתמול חול, הרי החול מכין ליום טוב, ואם היום חול ואתמול היה קודש, ימי החול אינן צריכים הכנה).

[402] סוס"ד (ממה נפשך, אי יום ראשון הוי יום טוב, יום שני הוי חול ואין צריך הכנה, ואי יום שני הוי יום טוב, שפיר קמכין מחול ליום טוב).

[403] שלא אסרו בעירוב משום הכנה.

[404] ראה תוס' שם סוד"ה מאי (דאי לאו ההיא טעמא דמקני שביתה בשבתא, משום טעמא דקאמר משום הכנה לא אסרינן, הואיל ויש שם ספק דשמא חול הוא לגמרי).

[405] סק"ה (אף על גב דלקמן סי' תק"ג פסק דאסור להכין מיום טוב לחבירו, הכא שאני, כיון שאין צריך אלא אמירה לחוד, במידי שאינו בעל חי).

והיינו כדעת המצריכים הזמנה במעשה בבעלי חיים. אבל קיי"ל לקמן סי' תצז סי"ח, שבבעלי חיים אין צריך מעשה. וכן הוא לעיל בתחלת ס"ק הקודם.

אמנם גם לדעת הט"ז לא אסרינן משום איסור הכנה אלא מטעם מוקצה.

וראה נמוקי יום טוב.

[406] שכוונת הט"ז מטעם מוקצה ולא מטעם הכנה במעשה.

[407] שזה פשוט שמותר אפילו על ידי מעשה.

[408] ביצה י, א.

[409] שהרי לא מיירי בהכנה של שני ימים טובים.

[410] כיון שיש בו איסור מוקצה.

[411] סוף ס"ק טו (נראה לי דזה לא מיירי אלא לענין איסור מוקצה, דאי הכין ביום א' מהני למחר, אבל מכל מקום איסורא עביד במה שמתנה, דהוי כעובדא דחול, כן נראה לענ"ד).

ועולת שבת ושאר אחרונים, וכן משמע ברמב"ם פרק ב'[414]:

[412] סעיף ד (ומותר להכין מיום טוב ראשון לשני, בב' ימים טובים של גליות).

[413] ס"ק י (כיון דאקציה בידים חמיר טפי ובעי הכנה גמורה ... צריך שירשום), הרי דלא אסר אלא כשצריך מעשה, משום איסור מוקצה. וראה הערות וביאורים.

[414] אוצ"ל פ"א הכ"ד (דבר שהיה מוקצה ביום טוב ראשון, או שנולד בראשון, אם הכין אותו לשני, הרי זה מותר). וראה הערות וביאורים.

תצו דין יום טוב שני של גליות

ובו י"א סעיפים

המחלל יום טוב שני

א בגליות[1] שעושין שני ימים טובים מספק[2], כל מה שאסור לעשות בראשון אסור לעשות בשני[3].

וכל המחלל יום טוב שני[4] במזיד[5], בין בדבר שאסור לעשותו בראשון מן התורה בין בדבר שאסור לעשותו בראשון מדברי סופרים, כגון שיצא חוץ לתחום[6] וכיוצא בזה, מנדין אותו[7]:

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) המחלל יום טוב שני (ס"א-ג).
(ב) דברים שהתירו ביום טוב שני (ס"ד-ו).
(ג) בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ (ס"ז-יא).

[2] היינו בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה, ואילו עכשיו הוא כדי לקיים מנהג אבותיהם, כדלקמן סי' תר ס"א (ואף בני גולה אין עושין שני ימים אלא משום שהם צריכין לקיים מנהג אבותיהם, שהיו עושים שני ימים בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה, שאין הדבר תלוי בחשבון כלל אלא בראיית הלבנה, ולא היו בני גולה יודעין יום שהוקבע בו החודש בירושלים, והיו עושין שני ימים מספק), וס"ב (אבותיהם לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק, שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החודש בארץ ישראל, וביצה שנולדה ביום ראשון מותרת ביום שני, שאם היום קודש למחר הוא חול ואין בו איסור מוקצה ונולד, ואם למחר קדש היום חול וכבר הוכנה הביצה מערב יום טוב. ולפיכך אף בניהם אחריהם היודעים בקביעות החודש ויודעים שיום ראשון הוא עיקר יום טוב, ויום שני הוא גם כן יום טוב מדברי סופרים, אעפ"כ אין דין ביצה זו כדין ביצה שנולדה בשני ימים טובים הסמוכים זה לזה כגון שבת ויום טוב, שאם נולדה בזה אסורה בזה כמ"ש בסי' תקי"ג, דכיון שהן אין עושין שני ימים אלא מחמת מנהג אבותיהם, אין צריך להחמיר יותר מאבותיהם שהיה מותר להם). נמצא שאף בזמנינו, יום טוב שני יש לו דין ספק.

[3] **רמב"ם** פ"א הכ"ב (יום טוב שני אע"פ שהוא מדברי סופרים, כל דבר שאסור בראשון אסור בשני). **טור ושו"ע** ס"א (בגליות שעושין שני ימים טובים מספק, כל מה שאסור בראשון אסור בשני).

וכן הדין במצות החג, אשר דינם ביום טוב שני כמו בראשון, כדלעיל סי' תעה ס"ל (שאין לחלק כלל בין יום טוב ראשון לשני בשום דבר, שלא יבואו בו לזלזל על ידי כן), אך מכל מקום הקילו בכמה פרטים במצה וחמץ בפסח, ובסוכה וד' מינים בסוכות, כמפורט לעיל שם (הערה רג).

וכן הדין לענין ספק מוקצה, אשר דינו ביום טוב שני כמו בראשון, כדלקמן סי' תקטו ס"ד (ואפילו בספק החמירו חכמים אף ביום טוב שני של גלויות ... כדי שלא לחלק בינו לראשון, אבל לענין שאר דברים אין דינו כודאי של דבריהם אלא כספק), והיינו שלענין ספק חוץ לתחום הקילו ביום שני, כדלקמן סי' תצח ס"ז (אע"פ שספק מוקצה אסור ביום טוב שני של גליות ... ספק תחומין מותר), ושם נסמן (הערה 29).

[4] **גמרא** פסחים נב, א (דרב ושמואל דאמרי תרוייהו, מנדין על שני ימים טובים של גליות). טור ושו"ע שם (והיו מנדין למי שמזלזל בו).

ויתבאר לקמן ס"ב, שמנדים אף על מלאכה מדברי סופרים ביום טוב שני, ועל מלאכה מן התורה ביום טוב ראשון.

[5] משא"כ בשוגג, כדלקמן סוף סעיף הבא.

[6] גמרא שם (דאזל מבי רב לפומפדיתא ביום טוב שני של עצרת). רמב"ם שם (שיצא חוץ לתחום), שאיסורו מדברי סופרים, כדלעיל סי' שצו ס"א (שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, יש אומרים שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום, ושיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל, וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפים אמות שהן מיל אחד. ויש אומרים שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל אלא אפילו יותר מי"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל). הרי שעכ"פ האיסור לצאת חוץ לאלפיים אמה, הוא לדברי הכל מדברי סופרים.

וכן הוא ביום טוב, כדלקמן סי' תקכח ס"ב (כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת אלא אם כן הניח עירובי תחומין, כך הוא ביום טוב).

[7] ענין הנידוי ודיניו נתבארו לעיל סי' קצט סי"א (מי שנידוהו על דבר עבירה אין מצ(ט)רפין אותו לזימון, לא לג' ולא לעשרה, שזהו ענין נידוי שמרחיקים אותו ומבדילים אותו מאגודתם). וסי' לח סי"א (מנודה אם מותר בתפילין יתבאר ביו"ד סי' של"ד).

והדברים שחייבים בנידוי נתבארו לעיל סי' נו ס"א (צריך ליזהר מאד בעניית הקדיש (והשומע ואינו עונה, הוא בנידוי מ' יום)). סי' קנח סט"ו (כל המזלזל בנטילת ידים חייב נידוי). סי' תסח ס"ג (העושה מלאכה בזמן הזה [בערב פסח] מחצות ואילך, משמתין אותו, כדין העובר על דברי חכמים). לקמן יו"ד סי' יח סי"ז וקונטרס אחרון ס"ט (טבח שלא הראה סכינו לחכם מנדין אותו, משום אפקירותא שהחציף פניו, כדקיי"ל מנדין על כבוד הרב, עכ"ל רש"י ור"ן. אבל הרמב"ם וסמ"ג והכלבו כתבו הטעם לפי

ב במה דברים אמורים ביום טוב שני שעיקרו מדברי סופרים, וכשמחללו אפילו בדבר שהוא מדברי סופרים הרי עוקר לכל המצוה, שהרי עיקרו אינו אלא מדברי סופרים, לכן מנדין אותו. אבל דבר שעיקרו מן התורה, כגון יום טוב ראשון, אין מנדין אותו אלא אם כן עשה בו מלאכה האסורה מן התורה, אבל אם חללו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים, אין מנדין אותו[8], אלא מכין אותו מכת מרדות[9].

ואם עשה על פי הוראת חכם שטעה[10], או שעשה בשוגג[11], אין מלקין ואין מנדין אותו אפילו חללו בדבר שאיסורו מן התורה:

ג כל מקום שהוא חייב נדוי, אם הוא תלמיד חכם אין מנדין אותו, אלא מכין אותו מכת מרדות[12]:

דברים שהתירו ביום טוב שני

ד אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת[13], כמו שיתבאר בסי׳ תקכ״ו[14].

וכן[15] לכחול את העין, אע״פ שאין בו סכנה אם לא יכחול, כגון שכבר התחילה העין להתרפאות, דביום

שיסמוך על בדיקתו פעם אחרת ותהיה פגומה וישחוט בה עכ״ל, דסבירא להו דעל כבוד הרב אין מנדין אלא כשביזהו וגינהו בדברים שהם גנאי לתלמיד חכם, אבל לא משום שאינו מכבדו).

ויש שאמרו עליהם שהוא כמנודה, ראה לעיל סי׳ ב מהדו״ק ס״ט (המונע מנעלים מרגליו הרי הוא כמנודה למקום).

[8] **ר״ן** יז, ב ד״ה ואיכא (ובפרק כירה (מ, ב) אמרינן דהמבשל בחמי טבריא לוקה מכת מרדות מדבריהם ... יש לומר דבמילתא דהוי עיקריה מדרבנן, דכי עקר ליה קא עקר ליה לכולא מצוה, משמתינן ליה ... אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים, מכין אותו מכת מרדות). (**מ״מ**). **ב״י** ריש הסי׳ (ותמיהני דהא מדרב ושמואל דאמרי מנדין על שני ימים טובים של גליות משמע דיום טוב ראשון שוה ליום טוב שני ועל איזה מהם מנדין, הרי שאף על פי שהראשון עיקרו מן התורה משמתינן ליה ... וצריך לומר דהא דאמרי רב ושמואל מנדין על שני ימים טובים של גליות, אף על גב דבחד כללא כיילי להו, הא בדאיתיה והא בדאיתיה, דעל יום טוב ראשון אין מנדין אלא על דבר שאיסורו מן התורה, אבל לא על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן, וביום טוב שני ליכא לפלוגי ביה הכי, שהרי כל איסורו אינו אלא מדרבנן, והילכך לעולם משמתינן ליה). **מ״א** סק״א (דכל דבר שעיקרו מדבריהם ועוקר לכוליה מצוה מנדין, אבל בדבר שעיקר איסורו מדאורייתא, כגון ביום טוב ראשון, אם עשה מלאכה דאורייתא משמתינן, אבל אם עשה מלאכה דרבנן בדבר שעיקרו דאורייתא, מכין אותו מכת מרדות (הר״ן).

ואף שאיסור שיש לו עיקר מהתורה הוא חמור יותר, כדלקמן סי׳ תקז ס״ד (לא החמירו חכמים כל כך באיסור מוקצה, שאין לו עיקר מן התורה), ולעיל סי׳ תמב בקונטרס אחרון ס״ק ט (בחמץ לפני הפסח יש לומר דאפשר לא מקילינן כולי האי ... לפי שיש לו עיקר מן התורה).

מכל מקום לענין חיוב נידוי להעובר עליהם, חמורה יותר מלאכה שאין לה עיקר מהתורה, כי העובר עליה ״הרי עוקר לכל המצוה״.

[9] והיינו כיון שמכת מרדות היא קלה יותר מנידוי, כדלקמן ס״ג (והערה 12), ובשו״ת סי׳ כד (דשמתא חמירא מנגידא ... והן י״ג מכות לפי דעת רש״י, ולפי דעת הרשב״א לא יותר מארבעים, כמ״ש התשב״ץ ח״ב סי׳ נ״א, וגם היא על בגדיו כמ״ש בתשובה, ושוטים הן על בשר), ושם נסמן. וראה יגדיל תורה (נ.י.) א ע׳ מו.

ויתבאר לקמן הלכות נזקי גוף ונפש סט״ז (שחכמים תקנו לנדות או להכות מכת מרדות אבל לא עונשים אחרים. וגם באלו השנים יש חילוק, פעמים שמנדין ופעמים שמכין, וגם יש חילוק בין תלמיד חכם לעם הארץ, וגם יש חילוק בין העובר על דברי תורה (לעובר על דברי סופרים) לעובר על המנהג, וגם יש עובר על דברי סופרים ופטור מעונש שאין האיסור אלא לכתחילה, ובחבלות וחירופים יש חילוקים בין התחיל במריבה ללא התחיל, ופעמים שאף שלא התחיל חייב, וגם יש חירופים שחייב עליהם נידוי ויש שחייב עליהם מלקות ארבעים לזכרון צער בלבד ולביישו, ויש שפטור לגמרי). שו״ת רבינו סי׳ ט (ולפי דעת הרמב״ם וסמ״ג וסיעתם, הנידוי הוא משום חשש פגימה ולא משום כבוד החכם, דאין מנדין אלא מי שמבזהו [להחכם] ח״ו, ולא מי שאינו מכבדו).

[10] משפט צדק ח״א סי׳ לו ד״ה וי״ל (ואין לנדות לראובן זה כדין המחלל יום טוב שני ...דאיהו לא זלזל, אלא המתיר לו עשה מה שעשה). כנסת הגדולה הגה״ט. **מ״א** סק״א (ואם עשה על פי הוראות חכם אין מנדין). וכדלעיל סי׳ שיח ס״ב (אם עשה על פי הוראת חכם שטעה, נקרא שוגג).

[11] שו״ת מבי״ט ח״ג סי׳ קמט (עוד יש טעם אחר לפטור את זה מנידוי, משום שהי׳ עם הארץ והי׳ שוגג, וכתב בספר המצות ... דוקא במזיד, אבל בשוגג שאינו יודע שהוא אסור, אין לנדותו, וכן כתב הרמב״ם ז״ל בסוף הלכות שבועות [פי״ב ה״י] אם הוא שוגג אין לנדותו, אלא מזהירו שלא לשנות בכך). כנסת הגדולה הגה״ט. **מ״א** שם (והוא הדין בשוגג).

[12] **גמרא** שם (דבמערבא מימנו אנגידא דבר בי רב, ולא מימנו אשמתא), ופרש״י (תלמיד שסרח היו נמנין להלקותו, ולא לנדותו, משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה). טור ושו״ע שם (ואם הוא צורבא דרבנן, לא היו מחמיריו לנדותו, אלא היו מלקין אותו). מ״א סק״ב (פירוש, מכת מרדות).

[13] רבא ו, א (מת ביום טוב ראשון יתעסקו בו עממים, מת ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל). טור ושו״ע ס״ב (אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת).

[14] סעיף ו (ביום טוב שני, אפילו יום טוב שני של ראש השנה, כיון שאינו אלא מדבריהם, הרי הוא כחול לענין קבורת המת).

[15] סיכום פרטי הלכה זו:

יום ראשון של יום טוב דינו כשבת, שנתבאר בסי׳ שכח (ס״ט וסי״ט-כ):

(א) במקצת חולי, מותרת רק מלאכה מדברי סופרים על ידי נכרי.

(ב) חלה כל גופו, מותרת גם מלאכה מן התורה על ידי נכרי, או בעצמו על ידי שינוי.

טוב ראשון אין לכחול אלא על ידי נכרי, מכל מקום בשני מותר לכחול אפילו על ידי ישראל[16], כיון שיש בו קצת חולי[17], אף על פי שאין החולי כולל את כל הגוף[18]:

ה ואין צריך לומר שמותר לעשות כל שבות מדברי סופרים למי שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו[19], בענין שאפילו ביום טוב ראשון מותר לעשות לו שבות מדברי סופרים על ידי שינוי כמו שנתבאר בסימן שכ"ח[20], וביום טוב שני אין צריך שינוי כלל.

חוץ מיום טוב שני של ראש השנה[21], שאין חילוק בינו ליום ראשון אלא לענין מת בלבד, כמ"ש בסימן תקכ"ו[22], מטעם שיתבאר בסי' ת"ר[23] עיין שם.

אבל דבר שאיסורו מן התורה, אסור לעשות לו על ידי ישראל אפילו ביום טוב שני, ואפילו חלה כל גופו אם אין בו סכנה[24]:

ו מי שנפל ונצרר הדם, אסור להקיז דם שקורין קעפפי"ן[25], אפילו על ידי נכרי, מפני שאפשר להמתין עד

(ג) מלאכה מדברי סופרים על ידי ישראל, אסורה אף בחלה כל גופו.

אמנם ביום טוב שני של גלויות:

(א) התירו לכחול את העין על ידי ישראל, במלאכה מדברי סופרים, אף שהוא מקצת חולי.

(ב) אם חלה כל גופו, התירו גם שאר מלאכות מדברי סופרים על ידי ישראל.

[16] **גמרא** כב, סוע"א (בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין (לשום בו כחול לרפואה, רש"י) ביום טוב, היכא דאיכא סכנה כגון רירא דיצא דמא דמעתא וקדחתא ותחלת אוכלא (תחלת החולי של כל אלו, רש"י) לא מבעיא לי, דאפילו בשבת שרי, כי קמבעיא לי, סוף אוכלא ופצוחי עינא (שקרוב להתרפאות הוא, רש"י) מאי. אמר ליה אסור ... אמימר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא, איכא דאמרי, אמימר גופיה כחל עינא מנכרי בשבתא ... אמימר שרא למכחל עינא ביום טוב שני של ראש השנה).

הרי שאם כבר התחילה להתרפאות, ביום טוב ראשון לא הותר – אלא על ידי נכרי, וביום טוב שני הותר – אף על ידי ישראל; אלא שאמימר התיר אף ביום טוב שני של ראש השנה, וקיי"ל לאסור, כדלקמן בסמוך.

ויום ראשון של יום טוב דינו בזה כמו בשבת, כדלעיל סי' שכח ס"ט (החושש בעיניו ... בסוף החולי של כל אלו, דהיינו שכבר הוא קרוב להתרפאות ולא נשאר בה אלא מקצת חולי שקודחת מעט, אין עושין אפילו על ידי נכרי אלא דבר שהוא משום שבות, כגון לכחול בסמנים השחוקים מאתמול).

הטעם שמתיר רבי יהודה לכחול אף ביום טוב ראשון, נתבאר לעיל סי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק ד (שרי לרבי יהודה משום דדריש לכם לכל צרכיכם ... לכחול העין, שהן בכלל צרכי האדם, ואין צריך כאן למתוך), ולא קיי"ל כוותיה.

והטעם שלא התירו ביום טוב ראשון מתוך שהותרה לצורך, נתבאר לעיל שם (בשיטה מקובצת בשם הרא"ה כתב, דלכחול העין אינו נהנה מהמלאכה עצמה, ומשום הכי דמי למכשירין, כמו כיבוי הנר שאינו נהנה מהכיבוי עצמה), ובמכשירין אין אומרים מתוך.

[17] **ב"ח** ריש הסי' (דלא מיבעיא ליה אלא בחולי שאין בו סכנה, ומשום צערא, ואהא מסיק דשרי ביום טוב שני, אבל כשאין שם חולי אסור). **פר"ח** ס"ב (מדברי הרמב"ן והר"ן ושאר המפרשים ז"ל נראה דסבירא להו דמיירי שיש שם חולי).

[18] מ"א סק"ג (אע"פ שאינו חולי הכולל כל הגוף).

[19] ר"ן יא, ב ד"ה אמימר (ומינה שמעינן דכל צרכי חולה שאין בו סכנה נעשין על ידי ישראל ביום טוב שני של גליות). **רמ"א** ס"ב (או שאר חולי שאין בו סכנה).

[20] סעיף יט (נפל למשכב או שמצטער כל כך עד שחלה ממנו כל גופו, אין עושין לו דבר האסור מדברי סופרים על ידי ישראל אלא בשינוי מדרך החול. ועל ידי שינוי מותר לעשות אפילו מלאכה גמורה).

וכאן נראה שגם בזה לא הותרה מלאכה גמורה על ידי שינוי, אלא "שבות מדברי סופרים על ידי שינוי".

ואפשר שהכוונה לומר, שביום טוב ראשון אפילו שבות דרבנן לא הותר לעשות אלא על ידי שינוי (ועל ידי שינוי מותר אף מלאכה ממש), וביום טוב שני הותר לעשות שבות דרבנן אפילו כדרכו (בלי שינוי).

[21] רי"ף יא, ב (אמימר שרא למכחל עינא ביום טוב שני של ראש השנה, דסבירא ליה כנהרדעי, דסבירא להו דשתי קדושות הן, ולית הילכתא כוותיה, דקי"ל דקדושה אחת הן. אלא מיהו גמרינן מיהא דאמימר דשרי למכחל עינא ביום טוב שני של גליות). רא"ש שם פ"ב סי' כ. טור ושו"ע שם (חוץ מיום טוב שני של ראש השנה, דשני ימים קדושה אחת אריכתא הן).

[22] סעיף ו (אפילו יום טוב שני של ראש השנה, כיון שאינו אלא מדבריהם הרי הוא כחול לענין קבורת המת).

[23] סעיף ג (בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן, אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך, וקדושה אחת הן אף לבני ארץ ישראל ... חוץ מלענין מת ביום שני, כמ"ש בסי' תקכ"ו).

[24] רמב"ן בתורת האדם שער המיחוש (מיהו איכא למימר דהני מילי כגון מיכחל עינא דמלאכה גופה שבות היא, אבל להתיר אבות מלאכות, אין לנו). הובא במ"מ פ"א הכ"ד (העלה הרמב"ן ז"ל שאין מתירין לו מלאכות גמורות על ידי ישראל אפילו ביום טוב שני, אבל כל שבות מתירין לו). **ר"ן** שם (כלשון הרמב"ן). **רמ"א** סוף ס"ב (ודוקא שבות דרבנן דומיא דמכחל עינא, אבל אב מלאכה אסור לישראל לעשותו אפילו ביום טוב שני).

[25] לשאוב הדם שנצרר.

למוצאי יום טוב[26]:

בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ

ז בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני בישוב ישראל[27] אפילו בצנעא[28]. ואפילו במדבר[29], אם הוא תוך התחום לעיר שישראל דרין בה[30], ואפילו דעתם לחזור למקומם[31], מטעם שנתבאר בסי׳ תס״ח[32].

ומכל מקום אם עשו מלאכה אין מנדין ואין מלקין אותם, כיון שדעתם לחזור למקומן[33]:

ח אם חל יום טוב שני בערב שבת, אינם צריכים לערב עירובי תבשילין, מפני שהוא דבר שבצנעא[34],

---

[26] איסור והיתר כלל נט אות כו (אדם הנופל או ניגוף ונצרר דם במקום נפילתו או נגיפתו, אין חשוב חולה הפנימי. ומאחר שאין מצטער כל כך ויכול להמתין למחר בלי סכנה, נראה דאסור להקיז דם שקורין קופפ״ן אפילו ביום טוב שני של גליות, ואפילו על ידי כנעני). **מ״א** סק״ג (מי שנפל ונצרר הדם, אסור להקיז דם שקורין קעפ״פן אפילו על ידי עכו״ם, שיכול להמתין עד למחר (איסור והיתר)).

וכעין זה לקמן סי׳ תקכו ס״י (וכל זה כשרוצים לקברו בו ביום, דכיון שהמצוה נגמרת בו ביום, עשאוהו חכמים כחול לענין מצוה זו, אבל אם לא יקברו אותו עד הערב, אסור לחלל יום טוב שני אפילו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים לצורך מצוה הנעשית בחול), ושם נסמן (הערה 48.

[27] רב ספרא פסחים נא, סע״ב (כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא, ביישוב לא עבידנא (מלאכה ביום טוב שני, הואיל ונהגו בו איסור לא אשנה לעיניהם את המנהג, רש״י) מפני שינוי המחלוקת). שו״ע ס״ג (בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני ביישוב). רדב״ז ח״ד סי׳ עג (אם דעתו לחזור למקומו, כיון שעדיין לא הגיע למקום ישוב ישראל, מותר בעשיית מלאכה). מ״א סק״ה (דוקא בישוב ישראל (רדב״ז)).

[28] תוס׳ שם נב, רע״א (ביישוב לא עבדינן, אפילו בצינעא, ואפילו דעתו לחזור, דלא אפשר למלאכה בצינעא כמו שאר דברים). ר״ן שם (דמלאכה קלא אית ליה, וכל ביישוב מפרסמא מילתא). מ״א סק״ד (והתוס׳ כתבו דמלאכה אסור, דאי אפשר לעשות בצנעה. וכן כתב בכנסת הגדולה בשם רדב״ז ח״א ע״ג ורנ״ח, ומשפט צדק ח״ב [מ]״ט ורשד״מ ט״ו).

וכן הוא לעיל סי׳ תסח סוף ס״י (ואפילו רוצה לעשות בצנעה אסור, שאי אפשר למלאכה להיות כל כך בצנעה שלא יודע הדבר לשום אדם), ושם נסמן (הערה נח).

[29] אף דאמרינן פסחים נב, רע״א (במדבר מאי. אמר ליה הכי אמר רב אמי, ביישוב אסור במדבר מותר). היינו במדבר שהוא חוץ לתחום, כדלקמן הערה הבאה.

[30] חולין קי, א (חוץ לתחום אכלתינהו). מלחמות פסחים יז, א (וחוץ לתחום אין בו משום מחלוקת). כל בו סוס״י מח (וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם), וארחות חיים בדיני ערבי פסחים ס״ה. מ״א ס״ק ה (ואם הוא תוך תחום הוי כאלו הוא בתוך העיר).

וכן הוא לעיל שם (ומותר לו לעשות מלאכה בשדה חוץ לתחומה של עיר, אבל בתוך התחום אסור לשנות מנהגם).

[31] אף שבדעתו לחזור לא חלו עליו חומרי אותו מקום, כדאמר רב אשי נא, א (הני מילי היכא דאין דעתו לחזור, ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה). רא״ש שם פ״ד סי׳ ד (משום שהיה דעתו לחזור לארץ ישראל, ולהכי לא נהג חומרי המקום שהלך לשם). ר״ן שם ד״ה ונמצינו (הנכנס מעיר אחרת לתוכה ודעתו לחזור, בכי האי גוונא לא חיילי עליה חומרי מקום מדינה).

וכן הוא לעיל שם (ואם אין דעתו להשתקע לעולם באותה העיר, אלא דעתו לחזור למקום שיצא משם או למקום אחר שנוהגין בו היתר, אפילו דעתו שלא לחזור עד לאחר זמן מרובה, מכל מקום כיון שאין דעתו להשתקע באותה העיר לעולם, לא חלו עליו חומרי אותו מקום).

ומכל מקום אסור ביישוב מפני המחלוקת, כמבואר בתוס׳ שם (ואפילו דעתו לחזור). **הרז״ה** שם יז, א (והני דנחתי ממערבא, אסור להו למעבד עבידתא ביום טוב שני ביישוב אפילו דעתו לחזור, לפי שהוא מנהג גדול שפשט בכל הגולה כולה ואין לפרוץ בו). ר״ן שם יז, ב ([ורב ספרא בא מארץ ישראל לבבל הוה] ובודאי דדעתו לחזור הוה ... ואפילו הכי אמרינן דביישוב אסור). כל בו סוס״י מח יא, א (ובני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ, אסורין לעשות מלאכה ביום טוב שני בישוב, אפילו דעתו לחזור, לפי שזהו מנהג שנהגו כל הגולה ואין לפרוץ בו). ארחות חיים בדיני ערבי פסחים ושאר ימים טובים ס״ה. **שו״ע** שם (אפילו דעתו לחזור).

*

ולא חילק כאן בין דעתו לחזור לזמן מועט או לזמן מרובה (שנה או יותר). ונתפרש יותר לעיל סי׳ תסח ס״ט (אם אין דעתו להחזיר דירתו לעולם למקום שיצא משם), וס״י (ואם אין דעתו להשתקע לעולם באותה העיר ... אפילו דעתו שלא לחזור עד לאחר זמן מרובה, מכל מקום כיון שאין דעתו להשתקע באותה העיר לעולם, לא חלו עליו חומרי אותו מקום). וכמבואר בפר״ח סי׳ תסח ס״ד ד״ה ובתוספות (משמעות כל הפוסקים שאין לחלק בין דעתו לחזור מיד לדעתו לחזור לאחר זמן, והכי נקטינן). ונתבאר לעיל שם (הערה נו).

אבל בלקוטי שיחות חי״ז ע׳ 504 (תמוה ביותר לפסוק כהפר״ח (סי׳ תס״ח) נגד הרדב״ז, שהוא דוקא שהובא להלכה בכל האחרונים ... רבינו הזקן).

וראה דעה האי׳ דלקמן סי״א, ושם נסמן (הערה 45), אם דעה זו חולקת גם בנידון דידן.

[32] ס״י (אסור לשנות מנהגם מפני המחלוקת). וכדאמר רב ספרא שם נב, רע״א (ביישוב לא עבידנא מפני שינוי המחלוקת).

[33] שו״ת מבי״ט ח״ב סי׳ קמט (נראה לי שאינו חייב נידוי, דדוקא לבני חוץ לארץ הוא שמנדין למי שמזלזל ביום טוב שני של גליות, אבל לא למי שבא מארץ ישראל ודעתו לחזור, אעפ״י שהוא אסור לעשות בו בישוב חוצה לארץ מה שאסור לבני חוץ לארץ). מ״א סק״ז (בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ ועשו מלאכה, אין מנדין אותן (מבי״ט ח״ב סי׳ קמ״ט)).

ולכן אין צריך לנהוג בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור (עיין סי׳ תס״ח[35]). ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת שמונה עשרה בלחש ביום טוב שני[36], וכן להניח תפילין בצנעא[37], כיון שדעת[ם] לחזור נותנים עליהם חומרי המקום שיצאו משם כמו שנתבאר בסי׳ תס״ח[38]. אבל צריכים ללבוש מלבושי יום טוב, מפני שהוא דבר של פרהסיא[39]:

ט אבל אם אין דעתם לחזור למקומן, אם הגיעו תוך תחום לעיר מעיירות שבחוץ לארץ[40], אפילו אין בעיר ישראל[41], נעשו כבני חוץ לארץ מיד, ואסורין לעשות מלאכה ביום טוב שני בין תוך התחום בין חוץ לתחום[42], ומתפללין כבני חוץ לארץ, וכן צריכים לערב עירוב תבשילין כבני חוץ לארץ.

אבל כל זמן שלא הגיעו לתוך התחום של עיר מעיירות של חוץ לארץ, עדיין לא הוקבעו להיות כבני חוץ לארץ, ומותרים לעשות מלאכה ביום טוב שני, והרי הם עדיין כבני ארץ ישראל לכל דבר[43]:

י העוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ, אף על פי שדעתו לחזור דינו כמי שאין דעתו לחזור[44]:

---

[34] רדב״ז שם (הכלל שינהוג בכל דבריו כשאר בני העיר, חוץ מאכילה ובצנעא. ולענין לבשל מיום טוב שני לשבת בלא הנחת עירובי תבשילין, הדבר נראה ברור שהוא מותר לבשל, שהרואה אומר הניח עירובי תבשילין או על אחרים סמך, וזה פשוט). **מ״א** שם (וכשחל יום טוב ערב שבת, מבשל בלא עירוב תבשילין).

[35] סעיף יא (אבל שאר כל חומרות שאינן באיסור מלאכה שמחמירין באותו מקום שהלך לשם, אם אין דעתו להשתקע שם, רשאי להקל בהן אפילו בתוך העיר, רק שיהיה בצנעה שלא יודע הדבר להמון עם ויבואו לידי מחלוקת).

[36] רדב״ז שם (רואה אני שיתפללו הבאים מארץ ישראל י״ח כמנהג מקומם). מ״א שם (ומתפללין י״ח כמקומן).

[37] **פר״ח** סוף הסימן (אני כשהלכתי למצרים ודעתי לחזור לארץ ישראל, ביום טוב שני בבוקר בביתי בצינעא הנחתי תפילין וקריתי קריאת שמע עמהם).

למנהגינו שאיננו מניחים תפילין בחול המועד, היינו דוקא בשמחת תורה ובאחרון של פסח, ויום טוב שני של שבועות. אבל לפי הנפסק לעיל סי׳ לא ס״ב (וכן נוהגין בכל גלילות אלו להניחן במועד ולברך עליהן), כן הוא אף ביום טוב שני של פסח וסוכות.

[38] סעיף יג (ואם אין דעתו להשתקע שם לעולם אלא דעתו לחזור למקומו או למקום אחר שנוהגין בו איסור, נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, ואסור לו לעשות מלאכה בין בצנעה בין בפרהסיא).

[39] רדב״ז שם (ולענין המלבוש, לפי שיש לנו בגדים מיוחדים לשבתות ומועדים ובגדים מיוחדים לחול, רואה אני שילבש בגדי המועד, דהוי מילתא דפרהסיא, שהרואה אומר כחול הוא נוהג). **פר״ח** שם (ומלבושי יום טוב לבשתי, משום דהויא מילתא דפרהסיא, וכן כתב רדב״ז בסימן ע״ג). מ״א סק״ז (ולובשין מלבושי יום טוב).

[40] רז״ה שם (ואם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור, הוקבע ביניהם ונעשה כמותם, ואסור). כל בו וארחות חיים שם. שו״ע שם (אם הגיעו ליישוב, ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן ואסור). וכבר נתבאר לעיל ס״ז, שתוך התחום הוא כמו תוך היישוב.

וכן הוא לעיל סי׳ תסח ס״ט (אם אין דעתו להחזיר דירתו לעולם למקום שיצא משם אלא דעתו להשתקע שם במקום שהלך לשם, הרי הוא נעשה מיד כאנשי אותו מקום וחלו עליו כל החומרות שמחמירין באותו מקום, ואסור לו להקל אפילו בצנעה).

[41] רדב״ז שם (ונראה לי דרך סברא, שאם אין דעתו לחזור, כיון שנכנס לישוב מצרים שעושים שני ימים, הוקבע ביניהם ונעשה כמותם). **מ״א** סק״ו (אפילו ישוב עכו״ם, כיון שאין דעתו לחזור (רדב״ז)).

[42] רז״ה שם (ואם הגיע לישוב ואין דעתו לחזור, הוקבע ביניהם ונעשה כמותם, ואסור בין בישוב בין במדבר). כל בו וארחות חיים שם. שו״ע שם (ואסור בין במדבר בין ביישוב).

וכן הוא לעיל שם (ואסור לו להקל אפילו בצנעה, ואפילו חוץ לתחומה של אותה העיר).

[43] רז״ה שם (ובמדבר מותר אפילו אין דעתו לחזור, כל זמן שלא הגיע לישוב, לפי שעדיין לא הוקבע להיות כמותם). כל בו וארחות חיים שם. **שו״ע** שם (וכל חוץ לתחום, אין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם).

וכן הוא לעיל שם ס״י (ומכל מקום כשעדיין לא הגיע לתוך תחומה של אותה העיר, לא חלו עליו עדיין חומרי אותה העיר), ושם נסמן (הערה נג).

[44] רדב״ז שם (ואם עקר דירתו משם ואשתו ובניו, אעפ״י שדעתו לחזור להתיישב בארץ ישראל, לא נקרא דעתו לחזור). פר״ח שם (במי שעוקר דירתו ואשתו ובניו לילך לאיזה מקום לישא וליתן ולהרויח, אף שדעתו לחזור ולהתיישב למקומו הראשון, לא מקרי דעתו לחזור, דסתמא דמילתא כיון דעקרינהו לאינשי ביתיה, כל שמוצא פרנסתו מרווחת באותו מקום שהלך לשם אינו זז משם). **מ״א** שם (והעוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ, אף על פי שדעתו לחזור דינו כמי שאין דעתו לחזור (רדב״ז)).

והיינו דוקא אם ״עוקר דירתו עם אשתו ... דעתו לחזור״. אבל אם נוסעים למטרה מיוחדת לזמן קצר, כתב הפר״ח שם (זולתי אם עקרן להוליכן לזיהרא של ארץ ישראל, או להבריחן ממגפה בר מינן, או מחמת סיבה אחרת כיוצא בה, שאז הדבר ברור דבכל גוונא דעתו לחזור מיקרי), וראה לעיל שם (הערה נו), אם גם הרדב״ז ורבינו מודים בזה.

וראה שו״ת תורת שלום לכ״ק אדמו״ר מוהרש״ב נ״ע סי׳ כג. אגרות קודש חי״א אגרת ג׳תשעג. חי״ז ו׳קצג. לקוטי שיחות חי״ז ע׳ 504.

יא בני חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל, אע״פ שדעתן לחזור אין עושין אלא יום אחד כבני ארץ ישראל[45]. ויש חולקין.

כל מי שאין דעתו לחזור למקומו, אף על פי שאשתו נשארה במקומו, נקרא אין דעתו לחזור[46]:

[45] רב ספרא פסחים נא, סע״ב (כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא, ביישוב לא עבידנא מפני שינוי המחלוקת, במדבר מאי, אמר ליה הכי אמר רב אמי, ביישוב אסור במדבר מותר), לפירוש רבנו חננאל שם (אמר ליה רב ספרא לר׳ אבא כגון אנא דידענא בקביעא דירחא ובני מקומי עושין שני ימים, כי בעינא למיסק לארץ ישראל דלא עבדי אלא יום אחד, בישוב לא עבידנא. במדבר ארץ ישראל מהו לעשות ביום שהוא ברור לי שהוא חול, מי אמור רבנן בכי הא מילתא במדבר ארץ ישראל נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם או לא. אמר ליה הכי אמר ר׳ אמי, בישוב אסור במדבר מותר), והיינו כשהגיע לישוב ארץ ישראל ״לא עבידנא״ שני ימים, אלא יום אחד. וכשהגיע למדבר ארץ ישראל, איבעי לי׳, ומסיק שבמדבר מותר לעשות שני ימים וביישוב אסור.

ראב״ן פסחים שם קסב, ב (אנא דידענא בקביעא דירחא, ובני מקומי עושין ב׳ ימים, כי קאזלינן לארץ ישראל דלית להו אלא חד יומא, ביישוב לא עבידנא, משום חומר מקום שאני שם, במדבר של ארץ ישראל מי עבידנא ביום שהוא חול, מי אמור רבנן בכהאי גוונא במדבר נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם או לא. ואמר ליה הכי אמר רבי אמי, ביישוב אסור במדבר מותר). וראה אבן שלמה שם ס״ק לז.

[בדפו״ר צוין בפנים לדעה הא׳ ולדעה הב׳, ואילו על הגליון צויין רק הראב״ן, שהיא דעה הא׳ המבוארת כאן].

חכם צבי סי׳ קסז (וכיון שבארץ ישראל איסור הוא להוסיף יום אחד על המצוה, ואין ביד אנשי ארץ ישראל להוסיף יום אחד יותר מהכתוב בתורה ולהחמיר, אף הבאים מחוץ לארץ אסורים הם לנהוג שני ימים טובים של גליות כל זמן שהם בארץ ישראל אפילו דרך ארעי, כיון שהמקום גורם, ואין זה בכלל חומרי מקום שיצא משם).

ולפי זה הי׳ אפשר לפרש לכאורה, שיש הפרש בין היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, שנתבאר לעיל ס״ז-י (שבהגיעו לתחום היישוב לא יעשה שם מלאכה מפני המחלוקת), לבין בני חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל, שבזה הובאו כאן ב׳ דעות. כי מה שבחוץ לארץ עושים שני ימים, אינו מעיקר הדין, אלא מטעם מעשה אבותינו בידינו, ואילו בארץ ישראל יש איסור בל תוסיף שלא להוסיף יום אחד, ולכן כשבא לארץ ישראל, עושה כבני ארץ ישראל.

*

אמנם לעיל סי׳ א במהדורא בתרא ס״ח (גם בני ארץ ישראל הבאים לחוץ לארץ חייבים בקדושת היום, אף שדעתם לחזור, כמו שנתבאר בהלכות יום טוב). הרי שבמהדורא בתרא פסק כדעה זו גם לענין בני ארץ ישראל הבאים לחוץ לארץ.

ולפי זה חולקת דעה זו גם על האמור לעיל ס״ז-י לענין יצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, כמבואר באגרות קודש ח״ז אגרת ב׳פט (במה שרוצה לחלק בענין יום טוב שני של גליות בין אותם העולים לאה״ק או להיפך. הנה מהסוגיות בש״ס והוא בפסחים נא, ע״א, מגילה יט, ע״א, מובן שאין לחלק בזה בענינים הנוגעים בדין, ואפילו במה שתלוי בחומרי מנהג המקום שמחלקים בפסחים מי כייף למי, הנה לא שייך זה בנדון דידן כמובן. ומה שמעורר ומדייק בלשון רבינו הזקן בשו״ע שלו סוף סי׳ תצ״ו מהשינוי שבין סעיף ז׳ – לי״א, על כרחך צריך לומר שבסעיף ז׳ סומך על האמור בסעיף י״א, שמוכיח על תחלתו שבמחלוקת תלוי הדבר, והוא עפ״י דרך רבינו הזקן בכ״מ בשו״ע שלו, להעתיק הדינים באופן ובמציאות שמצאם בהספרים והפוסקים שקדמו לו, ועל דרך כלל הרמב״ם בכגון דא).

ולמעשה ראה שער הכולל פ״א אות ב (לנהוג כדעה זו). משמרת שלום סי׳ לב ס״ק ד. אג״ק אדמו״ר מוהרש״ב ח״ב ע׳ תרכו (לנהוג כדעה דלעיל ס״ז-י). אג״ק ח״ד ע׳ רמד. ח״ז ע׳ קסט. ח״י ע׳ שפו. קובץ דברי תורה (צפת) ח״ג ע׳ 65. באגרות מלך ע׳ סו. קונט׳ יום טוב שני (לונדון תשנ״ה).

[46] משפט צדק ח״ב סי׳ מט (ומה שבא בשאלה, אם כצאתו את העיר, הגם שאשתו שם, אם חייב לנהוג כהסכמה ההיא, לזה אומר דלדעת רב[ב]תא, כל היוצא את העיר חוץ לתחום ואין דעתו לחזור לשם, אפילו שתהיה אשתו שמה, לא משום הכי יתחייב לעשות כחומרי המקום שיצא משם). כנה״ג הגב״י. **מ״א** סק״ז (וכל שאין דעתו לחזור, אף על פי שאשתו נשארת שם, הוי כאין דעתו לחזור (משפט צדק ח״ב מ״ט. כנה״ג)).

תצז דין הכנה ביום טוב

ובו ל״ב סעיפים

צידת דגים

א (אין[1] צדין דגים מן הביברין ביום טוב[2], שהרי אפשר לצודן מערב יום טוב[3]).

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) צידת דגים (ס״א-ד).
(ב) בעלי חיים המוקצים (ס״ה-ט).
(ג) בעלי חיים שבבית (ס״י-טו).
(ד) הזמנת יונים (סט״ז-כה).
(ה) טלטול בהמה שנטרפה (סכ״ו-לב).

[2] משנה ביצה כג, ב (אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב), טור ושו״ע ס״א (אין צדין דגים מן הביברים).
אלא שבתחלה מיירי בביברים גדולים שאי אפשר לצודן אלא על ידי מצודה, שבזה יש איסור צידה לכל הדעות, וכנסמן לקמן (הערה 14). ואחר כך יבאר דין הביבר הקטן שאפשר לצוד בהם בידים בלי מצודה.

דגים המכונסים בביברים מערב יום טוב, אסור ליטול מהם ביום טוב, אפילו הוא ביבר קטן מאד[4], בענין שאין צריך לבקש תחבולות כדי לצודן[5] על ידי פריסת מאכל[6] או על ידי מצודה[7], אלא יכול לתפסן בידו בקל. ואע"פ שהצד בשבת מביבר קטן כזה פטור[8], לפי שאינה נקראת צידה. מכל מקום מדברי סופרים אסור ליטול מהם אפילו לצורך אכילת יום טוב, מפני שהם מוקצין[9], (א) כיון שהם מכוסין מן העין ואין דעתו עליהם מן הסתם[10].

אלא אם כן הכין אותם מערב יום טוב, כגון שהכניסם לארגז מלא מים[11], או שסכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב[12], דכיון שעשה בהם מעשה מערב יום טוב כדי להזמינם, אין זה מוקצה[13],

---

[3] רש"י במשנה שם (אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב, טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה חייש למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח, אבל צידה אפשר לצודו מבעוד יום ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלהו).

והוא כדלעיל סי' תצה ס"ה (מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב, ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום ... אסור לעשותה ביום טוב. אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול).

וכאן בצידת דגים אסרו לגמרי, אפילו בשינוי. וגזרו אפילו שלא ליתן להם מזונות, כדלקמן ס"ה (דגים, אין ... נותנים לפניהם מזונות, שמא ישכח ויקחם לאכול).

*

טעם איסור צידה ביום טוב כבר נתבאר לעיל סי' תצה ס"ט (אסרו הצידה, לפי שעל הרוב אין דרך לעשותה לצורך היום אלא לצורך מחר, לפי שאין האדם סומך על הספק שלא לתקן מאכלו עד שיצוד, שהרי אינו יודע שמא תעלה מצודתו ריקנית, אלא עיקרה מיום לחבירו).

אמנם כאן מיירי בדגים שבביברין, שיודעים שנמצאים שם דגים, ויודע מה שתעלה מצודתו. ולכן הוצרך רש"י לטעם האמור כאן "שהרי אפשר לצודן מעבר יום טוב". וכעין זה דעת הרמב"ם גם בשאר המלאכות, כמובא לעיל שם (הערה 62).

[4] משנה כג, ב (אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב ... אבל צדין חיה ועוף מן הביברין). כפירוש הראב"ד בהשגות פ"ב ה"ז (חיה ועוף שהתירו, אינו אלא ביברים קטנים, ואפילו הכי דגים אין צדים). **מ"מ** שם (הר"א סבור ... דגים בכל ביבר אסורין). רמ"א ס"א (אפילו במקום שאינם מחוסרים צידה).

[5] **רש"י** כד, א ד"ה הבא מצודה (כלומר שצריך לבקש תחבולות לתפשו, והיינו שיעורא דביבר גדול דלעיל, ואידך ביבר קטן).

[6] **ט"ז** סוף סק"א (פירש"י שיצטרך לתחבולות לצוד אותו, דהיינו שיפרוס שם מאכל).

[7] גמרא שם (כל שאומר הבא מצודה ונצודנו).

[8] כדלעיל סי' שטז סי"ג (וכל זה בנוטל הדג ממקום שהיה ניצוד ועומד שם ואינו מחוסר צידה כלל, כגון ספל וחבית (עיין סי' תצ"ז), אבל אם נטלו ממקום שהיה מחוסר צידה שם ... חייב משום צידה).

[9] יתבאר לקמן סי' תקט סט"ז (אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב, לפי שאכילת יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור של דבריהם. ואף על פי שכל מלאכות הותרו לצורך אכילת יום טוב, אבל מאכלות אסורות לא הותרו), ושם נסמן (הערה 79).

[10] ראב"ד שם (הטעם מפני שהם מכוסין מן העין). ט"ז ס"ק א (וזהו הטעם שכתב הראב"ד מפני שהם מכוסים מן העין, דקשה לכאורה וכי שימת עין הוא זו שמתרת איסור צידה, והלא כבר אין שם צידה כיון דאין צריך למצודה, אלא ודאי דמטעם מוקצה קאמר).

*

ואף שהמ"א מפרש בהראב"ד שהאיסור בביברים הוא משום צידה, שכשאין המים צלולים הדגים נשמטים ומחוסרים צידה, וההיתר באמת המים שסכר, כיון שאינה רחבה אלא אמה אחת, ולכן גם כשהכניסו לארגז מים, אם רחבו יותר מו' טפחים אסור לצודם.

מוכיח בקונטרס אחרון ס"ק א כדברי הט"ז, ואם כן אין הפרש אם המים צלולים או לאו, ואם המקום פחות או יותר מששה טפחים, כי כל זמן שאין צריך מצודה אין בה משום צידה.

[11] ט"ז שם (ולפי דעתי יש היתר גמור בדגים שמכינים מערב יום טוב ונותנים אותן לתוך תיבה גדולה נקובה במים, כיון שכולם אין מחוסר צידה ואין בהם מוקצים, הוי ממש כסוכר אמת המים שזכרנו).

[12] **גמרא** שם כה, רע"א (הסוכר אמת המים מערב יום טוב (סותמה שלא יכנסו בה דגים מבחוץ משתחשך, ואת אלה הכין והזמין על ידי מעשה זה, רש"י) ולמחר השכים ומצא בה דגים מותרין ... הכא קא עביד מעשה (דזמון גדול הוא זה שעושה מעשה לשם הזמנה, רש"י)). טור ושו"ע ס"ה (אם סכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב, מותר ליקח ממנה דגים ביום טוב).

[13] ט"ז שם (דעיקר טעם מוקצה כיון דמאתמול אקצי דעתי' ממנו ולא הכין אותו, וזה שסכר מאתמול אמת המים, ודאי אין כאן מוקצה. וזה מבואר מלשון רש"י שזכרנו שכתב ואלה הכין ומבחוץ לא יכנסו).

*

ובאמת סגי כאן הכנה בדיבור בלא מעשה, כמו ביונים דלקמן סי"ח (וכיצד הוא הזימון עומד מערב יום טוב ובורר מהן מה שיצטרך לו ביום טוב, או אומד בדעתו כמה יצטרך ביום טוב ועושה בהן סימן או טביעת עין שיכירם למחר ויאמר אלו אני נוטל למחר).

ויתירה מזו הכא בדגים סגי אף כשיחשוב בערב יום טוב שיטול אותם מביבר זה ביום טוב, וכדלעיל סי' תצה סי"ד (אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אף על פי שלא הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו ... אבל כל מוקצה שהקצאתו

ומותר לצודן ביום טוב, אם הוא בענין שאינו צריך מצודה אלא יכול לתופסן בידו[14]. ואפילו אינו יכול לתופסן בשחיה אחת אלא צריך לטרוח כמה פעמים עד שיתפוס[15]:

ב (ואפילו אם הוא בענין שיכול לתופסן בקל בידו, טוב ליזהר שלא לצודן במצודה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול[16]):

ג ואם הם בבור עמוק, אינו צריך לירד למטה כדי לתופסן בידו, אלא עומד למעלה ותופסן על ידי כלי[17]:

ד אם בשעה שהכניס הדגים לארגז, או בשעה שסכר אמת המים, היה בדעתו שאפשר שיצטרך ביום טוב לכל הדגים שבארגז או שבאמת המים, אם כן הרי הוכנו כל הדגים, ולכן מותר לברור מהם ביום טוב מה שצריך ולהחזיר השאר למים. ואין זה מטלטל מה שאינו ראוי לו, כיון שכבר הוכנו כולם קודם יום טוב לצורך יום טוב[18].

אבל אם בשעה שהכניס הדגים לארגז או לאמת המים היה יודע שבודאי לא יצטרך ביום טוב לכל הדגים אלא למקצתן, אם כן הרי לא הוכנו אלא אותם שיצטרך להם ביום טוב, (ב) ולכן אסור לברור מהם ביום טוב מה שצריך לו ולהחזיר למים המותר, שהרי הוא מטלטל מוקצה[19], אלא צריך ליקח ולאכול כל

באה לו על ידי מעשה בני אדם ... הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה).

ומה שהצריכו ביוני שובך שיזמינם בדיבור דוקא, היינו מטעם האמור לקמן סי״ח (אם לא ברר מערב יום טוב ואמר סתם מכאן אני נוטל למחר, אין הזמנה זו מועלת כלום ואסור ליטול מהם ביום טוב ... גזרה שמא יברור השמנות מן הכחושות ויטול את השמנות ויניח את הכחושות, ונמצא טלטל את הכחושות שהן מוקצה, שהרי לא היה בדעתו להזמין אלא מה שיאכל ביום טוב).

משא״כ במקום שאין חשש זה, סגי בהזמנה במחשבה אף ביוני שובך, כמבואר ברמב״ם פ״ה הי״ח (יוני שובך ... מוקצה הן ואסור לאכול מהן ביום טוב עד שיכין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה). ונתבאר לעיל סי׳ תצה בקונטרס אחרון ס״ק ח (מיירי כשאין שם רק ב׳ יונים, דליכא למימר מטלטל ושביק).

וכן כאן בדגים שאין חשש שמא יברור השמנות כו׳, כדלקמן סוף ס״ד (אסור לברור מהם ביום טוב מה שצריך לו ולהחזיר למים המותר, שהרי הוא מטלטל מוקצה, אלא צריך ליקח ולאכול כל שיעלה בידו בין טוב ובין רע), מובן אם כן שגם בזה סגי במה שיחשוב עליהם לאכילה (ראה לקמן הערה 19).

ומה שהביא כאן הדוגמאות של הכניסם לארגז או שסכר אמת המים בכניסה וביציאה, היינו לומר שבזה ״מותר לצודן ביום טוב, אם הובא בענין שאינו צריך מצודה״, ודלא כמ״א. וכפי שהאריך בזה בקונטרס אחרון ס״ק א.

[14] הלכות ומנהגי מהר״ש סי׳ ק (ולכך אסור ליתן לחם לדגים שבבאר בחצר ביום טוב, מאחר דאסור לצודן). מהרי״ל הל׳ יום טוב ע׳ קפא (והני דגים שמחזיקים בבית ליטול מהן מתי שירצה, אם ... אינו יכול לצודם ביד רק על ידי כלי, אסור ליטול מהן ביום טוב, וגם אסור להאכילם מזון). מ״א סק״ו (ומהרי״ל כתב אם יכול לתפסן בידים אין בהם צידה, ואם אינו יכול לצודן רק על ידי כלי אסור ליטול מהן ביום טוב). וכדלעיל בתחלת הסעיף, שבמקום שצריך מצודה אסור אף משום צידה.

[15] **ט״ז** סוף סק״א (אפילו מושיט איזה פעמים עד שיוציאנו משם, אין קפידא בזה, כנלע״ד); אלא שהוא התיר אף כשצריך בזה מצודה קטנה, ובזה לא קיי״ל כוותיה, כמבואר בקונטרס אחרון סק״א ד״ה ועוד כתב הט״ז (ואע״ג דלא קיימא לן כוותיה בזה, שהרי מהרי״ל ומג״א חולקין על זה, מכל מקום יש לסמוך עליו לתפוס בידו הרבה פעמים עד שיצוד, כמו שכתבתי בפנים).

ואף שלענין צידת חיה ועוף בביבר יתבאר לקמן סי״א (בענין שיכולין לצוד אותה בשחיה אחת). מכל מקום לענין צידת דגים בביבר, סגי ״אפילו אינו יכול לתופסן בשחיה אחת״.

[16] **פר״ח** סוף ס״ה (אינו נראה כלל להתיר על ידי מצודה קטנה או חכה וכיוצא, משום דמחזי כעובדין דחול, אלא דוקא ביד).

[17] **מ״א** שם (אם יכול לתופסה בידו, רק שאינו רוצה לירד לתוך המים ונוטלן בכלי, שפיר דמי).

[18] **רמ״א** סי״א (ואם הוא אפשר שיצטרך כל השובך, יכול להזמין כל השובך ולמחר נוטל מה שצריך).

וכמו ביונים דלקמן סי״ט (כיון שאפשר שיאכל מכולם, מועלת הזמנתו לכל מה שזימן, ולפיכך מותר לברור מהם ביום טוב מה שצריך לו ולהניח השאר, ואף על פי שמטלטל השאר בידו אין בכך כלום, שהרי אינם מוקצה כלל).

[19] **רש״ל** בישש״ש ביצה פ״ג סי׳ יא (ונראה בעיני, הא דשרינן הדגים בסוכר אמת המים, היינו ליקח כל הדגים, אבל לברור מהן כפי הצורך אסור, דשמא שביק האי מין כו׳, שהרי לא ידע מבעוד יום איזה מיני דגים שיש בו. ואין לומר, מאחר שסכר אמת המים הוי כאלו זימן כולם, אם כן לעיל (י׳ ע״א) גבי גוזלות נמי יזמין כולם מבעוד יום, ולעיל משמע שצריך לזמן להדיא לומר אלו אני נוטל, ולא יכול לזמן יותר מכדי צרכו). הובא **במ״א** סק״ה (דוקא ליקח כולן מותר. אבל אסור לברור כמ״ש ס״י גבי יונים (ישש״ש)).

אבל עכ״פ אותם שיצטרך להם ביום טוב מועלת להם הכנה, אף שלא בירר אותם ביחוד לפני יום טוב, כמבואר ברמ״א סי׳ תצה ס״ד (וכל מוקצה שאינו בעלי חיים, כגון אוצר של פירות ועצים, סגי כשיאמר מכאן אני נוטל). מ״א שם ס״ק י (וכתב בד״מ שם [סי׳ תקיח ס״ק ג] ... דקיי״ל בדרבנן יש ברירה עכ״ל, ולכן פסק כאן אין צריך שירשום). וכדלעיל סי׳ שצז ס״י (שבשל דבריהם יש ברירה, דהיינו שאנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שזה היה חלקו המגיע לו מערב יום טוב), ושם נסמן (הערה יז).

ואף דלא קיי״ל בזה כרמ״א, כדלעיל סי׳ תצה סי״ד (צריך להזמינם מבעוד יום ... ויאמר מכאן ועד כאן אני אוכל ביום טוב ... אף על פי שאמר מכאן אני אוכל למחר אין אמירה זו מוציאה אותם מידי הקצאתן).

שיעלה בידו בין טוב ובין רע[20]:

בעלי חיים המוקצים

ה כל שאסור (ג) לאכלו ביום טוב מפני שהוא מוקצה, בין בהמה בין חיה ועוף בין דגים, אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנים לפניהם מזונות, שמא ישכח ויקחם לאכול[21].

במה דברים אמורים לפניהם ממש, אבל ברחוק מהם קצת, מותר ליתן מזונות או מים והן באים ואוכלים ושותים[22], דכיון שהצריכוהו להרחיק מהם קצת יש לו היכר ולא ישכח ולא יבא ליקח אותן:

ו כל דבר שאין ראוי לאכילה כגון בהמות טמאים ועופות טמאים, כיון שאין לחוש שמא ישכח ויקחם לאכול, לכן מותר ליתן מזונות לפניהם ממש ולהשקותן[23], אם מזונותן עליו, כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ד[24] עיין שם:

ז כל דבר שאסור לאכלו ביום טוב או להשתמש בו מפני שהוא מוקצה, אסור לטלטלו[25]:

ח כל[26] דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה, כגון מצודות חיה עופות ודגים שהיו פרושות

היינו דוקא בפירות שהוקצו על ידי מעשה, כדלעיל שם (כל מוקצה שהקצאתו באה לו על ידי מעשה בני אדם ... הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה (דהיינו שישער בדעתו מערב יום טוב כמה יצטרך ליטול מהם ביום טוב) ומיחד לו מקום אחד בתוך הפירות שמאותו מקום בלבד יטול פירות ביום טוב וירשום (פירוש שיעשה סימן) אותו המקום בתחלתו ובסופו ויאמר מכאן ועד כאן אני אוכל ביום טוב, אבל אם אינו רושם מערב יום טוב, אף על פי שאמר מכאן אני אוכל למחר, אין אמירה זו מוציאה אותם מידי הקצאתן שהיתה על ידי מעשה).

משא״כ כאן בדגים שלא הוקצו על ידי מעשה בני אדם, סגי במה שאומר ״מכאן אני נוטל למחר״, שתועיל הכנה זו לאותם שיצטרך להם למחר.

וראה לעיל (הערה 13), אי סגי אף במחשבה.

[20] ואף שלגבי יונים יתבאר לקמן סי״ח (ואפילו אם לא ירצה לברור כלום, אלא רוצה ליטול מן הבא לידו הן כחושה הן שמינה, אסור, גזרה שמא יברור השמנות מן הכחושות ויטול את השמנות ויניח את הכחושות, ונמצא טלטל את הכחושות שהן מוקצה, שהרי לא היה בדעתו להזמין אלא מה שיאכל ביום טוב).

הכא אין חוששים לזה, כמו שביאר **ט״ז סק״ז** (דגבי דגים אין חשש זה, בודאי אף אם לא ייטב בעיניו הדג, לא יחזיר וישליכנו במים, אלא יחזור לצוד עוד אחר ויאכל כולם כדרך כל הארץ).

[21] משנה כג, ב (ואין נותנין לפניהם מזונות). **ירושלמי** שבת פי״ג ה״ז (שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן). **רש״י** שבת קו, ב ד״ה ואין (ואין נותנין לפניהן מזונות, כיון דהן מוקצה). **רמב״ם** פ״ב הי״ז (דגים ועופות וחיה שהן מוקצה, אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות, שמא יבא ליקח מהן). **מ״מ** (שאסור באלו שבמינן ראויין לאכילה). **שו״ע** ס״ב (כלשון הרמב״ם).

ולכן אסור אף בבהמה שראויה לאכילה ואין בה צידה, כמבואר במ״א ס״ק ב (כתב הב״י סי׳ תצ״ח דסבירא ליה [להרמב״ם], דוקא דגים וחיה ועופות אסור להשקותן, דחיישינן שמא יצוד אותן, אבל בבהמה דלא שייך צידה, אפילו הוא מוקצה מותר להשקות. אבל במ״מ משמע דמה שראוי לאכילה אסור להאכילן, דגזרינן שמא יבא לאוכלן).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ג.

[22] **מ״א** שם (ומכל מקום נראה לי דלכו״ע דוקא לפניהם ממש אסור ליתן, אבל ברחוק מהם קצת מותר ליתן. ועסי׳ שכ״ד סי״ג).

והוא כדלעיל סי׳ שכד ס״י במאכיל בהמה עשבים מוקצים (לא יעמידנה על גבי דבר האסור בטלטול מדברי סופרים, מפני שאיסורו קל בעיני הבריות וחוששים שמא יטול ממנו בידיו להאכילה. ולא אסרו אלא להעמידה על גבה ממש, אבל מותר לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה, שכיון שאינו עומד סמוך לעשבים אין לחוש). וכדאמרינן שבת קכב, א (דקאים לה באפה ואזלא היא ואכלה), ופרש״י (אבל הוא אינו עומד על העשבים קרוב להם דניחוש לשמא יטול ויאכיל).

וכשם שמחלקים שם במאכיל בהמה עשבים מוקצים, כן יש לחלק כאן בנותן מזונות לבהמה מוקצה.

[23] מ״מ פ״ב הי״ז (דע שאע״פ שאסור באלו שבמינן ראויין לאכילה אלא שהן מוקצין, אינו אוסר בבהמה טמאה ועופות טמאין). **מ״א** שם (ולא שרי אלא בבהמה טמאה ועופות עיי״ש. וכ״כ הב״ח לדעת הרמב״ם). **ב״ח** סי׳ תצח ד״ה ומ״ש אבל (אכן בדברי הרמב״ם (פ״ב הי״ז) יש לדון דסבירא ליה להחמיר, ושאני עורבים וכלבים, שאינן מוקצה דדעתיה עילוייהו להשתמש בהם לכל צרכיו, אף על פי שאינן ראויים לאכילה).

[24] סעיף ז (אין נותנין מים ולא מזונות לדבורים ולא ליוני שובך ויוני עלייה, ואפילו להשליך לפניהם אסור, מפני שאין מזונותן עליך שיוצאים ואוכלים בשדה).

והיינו שיש שני טעמים לאסור נתינת מזונות לבעלי חיים:

(א) בעלי חיים טהורים ומוקצים, שמא יקחם לאכול.

(ב) בעלי חיים שאין מזונותן עליו, אף אם הם טמאים.

[25] **רמב״ם** שם (כל שאסור לאכלו או להשתמש בו ביום טוב, מפני שהוא מוקצה, אסור לטלטלו). **שו״ע** שם.

וכן הוא לקמן סי׳ תקטו ס״א (וכל שאינו ראוי לאכילה, אסור לטלטלו ביום טוב), וס״ד (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום), ושם נסמן (הערה 18).

[26] סיכום פרטי ההלכה של ספק מוקצה וספק תחומין, ביום טוב ראשון ושני:

מערב יום טוב ולמחר מוצא בהם ואינו יודע אם נצוד היום או אתמול, אסורים[27] בין באכילה בין בטלטול[28] עד הערב[29], בין שהיום הוא יום טוב ראשון בין שהוא יום טוב שני של גליות[30], לפי שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין לפיכך הולכין בספיקו להחמיר[31] (עיין סי׳ תקט״ו[32]).

ואם מצא המצודה מקולקלת מערב יום טוב, בידוע שניצוד בה מערב יום טוב, ולפיכך נתקלקלה המצודה מחמת שהדבר שנצוד מת[פר]ק ומתנתק לצאת[33]:

ט ואפילו אם ידוע שניצוד ביום טוב, אינו אסור אלא ביום טוב עצמו, אבל למוצאי יום טוב מותר מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביום טוב, שהרי מאליו ניצוד על ידי מצודות הפרושות מערב יום טוב[34].

(א) ספק מוקצה ביום טוב ראשון אסור, מטעם דבר שיש לו מתירין (תצז, ח. תקיג, ד).
(ב) ואסור אף ביום טוב שני, כי לענין זה יש לו דין ודאי של דבריהם (תקטו, ד).
(ג) ספק תחומין ביום טוב ראשון אסור, מטעם דבר שיש לו מתירין (שכה, יד. תקטו, טז).
(ד) אבל ביום טוב שני מותר (תצח, ז), מטעם ספק ספיקא, שיום טוב שני הוי ספק (תקטו, טז).

[27] **משנה** ביצה כד, א (מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב). גמרא שם ע״א (ספק מוכן, רבן גמליאל מתיר ורבי יהושע אוסר. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר׳ יהושע), וע״ב (רבי שמעון בן אלעזר אומר בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב, בידוע שמערב יום טוב נצודו ומותרין ... הא ספיקא נעשה כמי שנצודו ביום טוב ואסורין. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר). ספר התרומה סי׳ רמט (ואם ספק אם נלקטו היום או נצודו הדגים והעופות בשבת או ביום טוב, על זה שנינו ספק מוכן אסור), וסמ״ג ל״ת סה כ, ב (ואם ספק אם נלקטו ביום טוב אם לאו, הא תנן ספק מוכן אסור), וסמ״ק סי׳ רפא (וספק אם נלקטו בשבת או לא, אותו היום אסור). טור ושו״ע ס״ג (אפילו ספק צידה אסור, כגון מצודות חיה דגים ועופות שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוציא בהם, אסורים, אלא אם כן ידוע שניצודו מבעוד יום).

וכן הוא לקמן סי׳ תקטו ס״ד (ואפילו בספק החמירו חכמים), ושם נסמן (הערה 62).

[28] **גמרא** כד, ב (מותרין למאי, רב אמר מותרין לקבל), ופרש״י (בטלטול, דכולי האי לא אחמור בספק מוכן דלתסרו בטלטול, אבל באכילה לא שרינהו רבן גמליאל). וקאי על רבן גמליאל במשנה שם כד, א שהתיר ספק מוקצה. נמצא שלדידן דקיי״ל לאסור בספק מוקצה, אסרינן אף בטלטול. ר״ן יג, א ד״ה (אמר שמואל הלכה כרבי יהושע, דספק מוכן אסור אפילו בטלטול).

וכן הוא בתערובת מוקצה, כדלקמן סי׳ תקיג ס״ד (ואם נתערבה בביצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול).

[29] מ״א סק״ג (אבל לערב מותרין, אפילו ודאי ניצודו היום ממילא). וכדלקמן סעיף הבא (למוצאי יום טוב מותר מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו).

[30] יש״ש פ״ג סי׳ ז (ספק מוכן אין חילוק בין יום טוב א׳ ליום טוב ב׳, וכל מה שאסור בראשון, אם בא ביום ב׳ גם כן נאסר, כי לא מצינו שיש חילוק ביניהם). מ״א סוף סק״ד (וביש״ש סי׳ [ז]׳ פסק להחמיר ביום טוב שני אפילו בספק, וכן עיקר).

וכן הוא לקמן סי׳ תצח ס״ז (שספק מוקצה אסור ביום טוב שני של גליות, כמ״ש בסי׳ תצ״ז). סי׳ תקטו ס״ד (ואפילו בספק החמירו חכמים אף ביום טוב שני של גלויות).

[31] רב אשי ד, א (ספק יום טוב ספק חול, הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל). ט״ז סק״ג (אפילו למאן דסבירא ליה איסור צידה דרבנן, מכל מקום הולכין בספיקן להחמיר, דהוי ליה דבר שיש לו מתירין). מ״א ס״ק ג (אף על גב דקי״ל ספיקא דרבנן לקולא, הכא אסור משום דבר שיש לו מתירין).

וכן הוא לקמן סי׳ תקטו ס״ג (לפי שהוא דבר שיש לו מתירין ... לפיכך אין אומרים כאן ספק דברי סופרים להקל), וסט״ז (יש להחמיר אף בספק, כיון שהוא דבר שיש לו מתירין).

[32] ס״ד (ואע״פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק, ונמצא שיש כאן ב׳ ספיקות להקל. מכל מקום כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם לענין זה שלא להתיר בו ספק מוקצה. שעיקר איסור המוקצה בשבת הוא סייג לאיסורי תורה, שלא יעלה ויתלוש כמ״ש בסימן שכ״ב, או משום גדר להוצאה כמ״ש בסימן ש״ח, לפיכך החמירו בספיקו אף ביום טוב שני, כדי שלא לחלק בינו לראשון. אבל לענין שאר דברים אין דינו כודאי של דבריהם, אלא כספק). וראה קונטרס אחרון שם סק״ג.

[33] **גמרא** שם (בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב, בידוע שמערב יום טוב נצודו ומותרין (מתוך שמתפרקת ומתנתקת לצאת, המצודות מתקלקלות כולן, רש״י) ... הא ספיקא נעשה כמי שנצודו ביום טוב ואסורין). שו״ע שם (ואם מצא המצודות מקולקלות מבערב יום טוב, בידוע שמערב יום טוב ניצודו).

[34] תוס׳ עירובין לט, ב ד״ה אי (בפירות הנושרין, או שעשה הנכרי בשביל עצמו, אין צריך בכדי שיעשו). רא״ש פ״ג סי׳ ב (והאי טעמא לא שייך אלא בנכרי שעושה בשביל ישראל, אבל אם עשה בשביל עצמו, מותר לערב מיד). טור ושו״ע סי׳ תקטו ס״ב (תלשן הגוי או צדן לעצמו, או נפל מן האילן מעצמו, או ניצוד מעצמו ... לערב מותרין מיד במוצאי יום טוב). **מ״א** כאן סק״ג (אבל לערב מותרין, אפילו ודאי ניצודו היום ממילא).

וכן הוא לעיל סי׳ שכה סי״ז (אבל למוצאי שבת אין צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שהנכרי ליקט לצורך עצמו). לקמן סי׳ תקה ס״ז (ואפילו נחלב ביום טוב ראשון, מותר לאכלו בליל יום טוב שני מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו). סי׳ תקיג ס״ח (נולדה ביום טוב ראשון מותרת בליל יום טוב שני של גליות מיד).

אבל אם חל שבת במוצאי יום טוב, אסור באכילה ובטלטול עד מוצאי שבת כמ"ש בסי' תקט"ו[35].

ואפילו[36] בגליות שעושין שני ימים טובים, אם ניצוד בראשון מותר בשני מיד[37]. חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת והן כיום אחד ארוך מטעם שיתבאר בסי' ת"ר[38]. עיין סי' תקט"ו[39]:

---

[35] סעיף ז (אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו או צידה זו הן מוכנין לאכילה, ואין יום טוב מכין לשבת), ושם נסמן (הערות 85-86).

[36] מוסב על תחילת הסעיף, שלא רק בארץ ישראל מותר מיד במוצאי יום טוב, אלא אף במוצאי יום טוב ראשון של גלויות.

[37] שיש בזה שני פרטים:

(א) שביום שני של גלויות מותר, מטעם דממה נפשך אחד מהם חול, ואין לאסור מטעם הכנה מיום טוב ראשון לשני.

(ב) שבליל יום טוב שני מותר מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, שהרי מאליו ניצוד.

[38] סעיף ד (דאף הבית דין עצמן שהיו מקדשין על פי הראייה היו עושין לפעמים שני ימים ... ונמצא ששני הימים הן קודש, וכיום אחד הן חשובים).

שיש בזה שני פרטים:

(א) "שני הימים הן קודש" (לא כמו שאר ימים טובים, ששני הימים נחשבים ספק), וכדלקמן סי' תקיג ס"ח (מפני ששני הימים הן קודש), ובסי' תקטו ס"א (וכן הדין בשני ימים טובים של ראש השנה, ששני הימים הן קדושים בודאי כמ"ש בסי' ת"ר).

ומטעם זה יתבאר לקמן סי' תקכז סכ"ב לענין עירובין (בשני ימים טובים של ראש השנה, אע"פ שנזכר ביום ראשון, אי אפשר לו לערב בתנאי, לפי שאין כאן ספק חול, ששני הימים הן קדושים בודאי, והן כיום אחד ארוך), ולעיל סי' שצג ס"א (בב' ימים טובים של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי, מפני שהם כיום אחד ארוך). שבשתי הלכות אלו "אינו יכול לערב על תנאי", אף בלא טעם "כיום אחד ארוך", אלא כיון "ששני הימים הן קדושים בודאי".

(ב) "כיום אחד הן חשובים".

ומטעם זה נפסק בשו"ע סי' תטז ס"א לענין עירובי תחומין (יום טוב שחל להיות סמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה, או שני ימים טובים של גליות, יש לו לערב שני עירובין לשתי רוחות ... אבל בשני ימים טובים של ראש השנה הרי הן כיום אחד, ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת). ושם ס"ב (המערב לשני ימים טובים של גליות, או לשבת ויום טוב, אף על פי שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים, צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל ב' כל בין השמשות), ובמ"א שם ס"ק א (אבל בראש השנה, אפילו נאכל בראשון יצא בשני, דקדושה אחת הן אפילו לקולא).

וכאן לענין ניצוד בראשון אסור בשני, דינו לפום ריהטא כמו חל שבת במוצאי יום טוב, שהובא לעיל (הערה 35), שאסור באכילה ובטלטול בשבת מטעם ש"אין יום טוב מכין לשבת", וכדלקמן סי' תקטו ס"ז (נתלש וניצוד ביום טוב ... אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו או צידה זו הן מוכנין לאכילה, ואין יום טוב מכין לשבת), וס"ח (נמצא שעל ידי הציד שבשבת הותר לאכילה ביום טוב, והרי זה דומה כאילו שבת הכינה ליום טוב), וסי' תקיג ס"ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב, לפי שעל ידי לידה זו היא מוכנת לאכילה ... וכבר נתבאר שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב). וכך גם בראש השנה "ששני הימים הן קודש", ואם כן אסורה הכנה מיום ראשון לשני, כדלעיל סי' תקג ס"ג (להדיח כלים וכיוצא בזה אסור ... לצורך יום טוב שני של ראש השנה).

אמנם אנן קיי"ל, שאין לאסור בכל אלה מטעם הכנה, אלא מטעם שחשובים כיום אחד ארוך, כדלקמן סי' תקא סי"ח (יום טוב שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביום טוב שיורי הלפידים והפתילות שנדלקו וכבו בשבת ... שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת ומכינה אותם להדלקה ביום טוב, ואין שבת מכינה ליום טוב ... אבל יום טוב שני שחל בשני בשבת וממנו ואילך מותר ... ואפילו ביום טוב שני של ראש השנה מותר להדליק ממה נפשך ... אם שניהם קדושים, אם כן הרי הן קדושה אחת, שהרי כיום אחד ארוך הן חשובים, ואין שייך כאן איסור הכנה מיום טוב לחבירו כיון שהן יום אחד). והיינו שכיון שהם יום אחד, אין לאסור משום הכנה, שהרי זה כאילו יום הראשון לעצמו הכין.

אבל דעת הטור וסיעתו נתבארה בקונטרס אחרון שם (הנה הטור אוסר גם בזה ... דקדושה אחת הן להחמיר, אבל לא להקל), כמבואר ביש"ש פ"א סי' ג (דלהחמיר אמרינן [קדושה אחת] הן, ולא להקל, אלא אמרינן שתי קדושות הן, כמו שבת ויום טוב. ולא דמי לשני ימים טובים של גליות, דאחד קודש ואחד חול ושרי ממה נפשך בשני, אבל הכא כולן קדושים הם. ולענייַן הכנה אמרינן שתי קדושות).

ואנן לא קיי"ל כדעת הטור, כדמסיים בקונטרס אחרון שם (והנה אנן לא קיי"ל כסברא זו, שהרי בסי' תי"ו פסק השו"ע וכל האחרונים כהרמב"ם והרשב"א ומגיד משנה דאפילו להקל הן קדושה אחת).

נמצא שלדעת הטור וסיעתו, מה שנולד או נתלש או ניצוד בראשון של ראש השנה אסור בשני הוא מטעם הכנה כנ"ל (דקדושה אחת הן להחמיר אבל לא להקל). אבל לדידן לא נאסר בכל אלה הכנה. והטעם שאסור הוא כיון שחשובים כיום אחד ארוך, וכיון שהוקצה לבין השמשות של יום הראשון, נאסר לשני הימים של ראש השנה, כדלקמן סי' תר ס"ג (ישראל וביצה שנולדה בראשון או דבר שנתלש מן המחובר בראשון או דבר שניצד בראשון, כשם שאסור בו ביום משום מוקצה ונולד, כך אסור ביום שני, שהם כיום אחד ארוך).

וכל זה הוא בניצוד בראשון, או פירות שנשרו בראשון, או ביצה שנולדה בראשון, שכיון שהוקצו לראשון הוקצו גם לשני. אבל בשיורי הלפידים והפתילות, שאינן מוקצה ביום טוב ראשון, אין איסור להדליקן ביום טוב שני של ראש השנה.

*

וכיון שהן קדושה אחת, לכן נחלקו הפוסקים אם צריך לומר שהחיינו ביום טוב שני של ראש השנה, כדלקמן שם ס"ה (בליל שני של ראש השנה, יש אומרים שאין אומרים זמן, כיון ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד הן חשובין, אם כן נפטר בזמן של אתמול שהוא תחילת קדושת היום, ולמה יחזור לומר זמן באמצע. וכן ביום שני על השופר אין לומר זמן, שכבר נפטר בזמן שאמר אתמול על השופר. אבל יש אומרים שצריך לומר זמן בין בקידוש ליל שני בין על השופר, משום שמה שהן נחשבין כיום אחד ארוך אינו אלא מחמת מנהג אבותינו ... ששני הימים הן יום טוב אחד וקדושה אחת עליהם, וכיון שאבותינו היו מברכין זמן ביום שני אף שהיו עושין אותן קדושה אחת וכיום אחד ... לפיכך גם לנו יש לברך זמן בליל שני (אף בארץ ישראל), כמו שמברכין בכל יום טוב שני של גליות כדי שלא לשנות ממנהג אבותינו).

בעלי חיים שבבית

י אווזים ותרנגולים ויונים שבבית[40], וכן שאר עופות שהן בבית[41], כיון שהן באין לכלובן לערב הרי אינם מחוסרין צידה, והצד אותן בשבת אפילו חוץ לכלובן פטור[42]. ולפיכך מותר לצודן לכתחלה ביום טוב לצורך אכילה[43], אפילו אי אפשר לתופסן אלא על ידי מצודה[44]. אבל כשאינו צריך לאכלן, אסור לצודן ביום טוב כמו בשבת[45], כמו שנתבאר בסי׳ שי״ו[46]:

יא אבל אווזין ותרנגולים ויונים שקנה מחדש ועדיין לא הורגלו בביתו ואינן באין לכלובן לערב, דינן כשאר כל חיה ועוף שאינן בני תרבות, ואם הן מחוסרין צידה בענין שהצד אותם בשבת חייב על דרך שנתבאר בסי׳ שי״ו[47], אסור לצודן ביום טוב אפילו לצורך אכילה[48].

ואם אינן מחוסרין צידה, כגון חיה שנכנסה מערב יום טוב לביבר קטן[49] כל כך בענין שיכולין לצוד אותה בשחיה אחת[50], וכן עוף שנכנס מערב יום טוב לבית קטן או ביבר קטן מקורה בענין שיכול לתפסו בשחיה אחת[51], וכן צפור דרור שנכנס מערב יום טוב למגדל[52], שכל אלו כבר ניצודין ועומדין הן. אע״פ

---

[39] סעיף א (וכן הדין בשני ימים טובים של ראש השנה, ששני הימים הן קדושים בודאי כמ״ש בסי׳ ת״ר), וס״ו (אם ידוע שלא ליקט וצד בשביל ישראל, מותרין לערב, אפילו הוא יום טוב שני של גליות, שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול. אבל אם הוא יום טוב שני של ראש השנה, אפילו אם הואה ספק אם נתלש וניצוד ביום טוב ראשון, אסור באכילה ובטלטול גם בשני עד הערב, לפי ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך הן), ושם נסמן (הערה 82).

[40] ברייתא כד, א (הצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות, פטור).

[41] משאת בנימין סי׳ ח (נראה דלאו דוקא אווזין ותרנגולין, אלא הוא הדין כל חיה ועוף שברשותו ונעשין בני תרבות ובאין לכלובן לערב, הנך נמי הוי כאווזין ותרנגולין). מ״א סק״ז (והוא הדין שאר עופות שהן בני תרבות ובאין לכלובן לערב).

[42] **גמרא** שם (הללו באין לכלובן לערב), ופרש״י (ונוח לתפשן שם, הלכך הרי הן כנצודין ועומדים, ומותר לצודן אפילו חוץ לכלובן). מ״א שם (ובאין לכלובן לערב ... הוה להו כניצודין ושרי לתופסן אפילו חוץ לכלובן (רש״י)).

וכן הוא לעיל סי׳ שטז סכ״ד (עופות הגדילים בבית, שכשהן באין לכלובן בערב נוח לתופסן שם, מפני שאז אינן עשויין להשמט ולברוח, ולפיכך אף כשהן חוץ לכלובן אינן נקראים מחוסרים צידה, כיון שלערב יבואו לכלובן מאליהן).

[43] טור ושו״ע ס״ז (אווזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר ... מותר לצודן). הגהות מיימוניות הל׳ שבת פ״י אות ר (חיה ועוף שברשותו הצדן פטור, וכל פטורי דשבת פטור אבל אסור ... ביום טוב שצדן לכתחלה, כדי לשוחטן ולאכלן, אבל הכא בשבת לא). רמ״א סי׳ שטז סי״ב (ויש אומרים דאסור לצוד חיה ועוף שברשותו, ואם צדן פטור). מ״א שם ס״ק כו (והנה ההג״מ סבירא ליה כמ״ש סי׳ תצ״ז ס״ז דאווזים ותרנגולים מותר לתופסם ביום טוב, ולכן כתב דדוקא ביום טוב כדי לאוכלן, אבל בשבת אסור).

ואף שהובא בשו״ע שם דעת המתירים גם בשבת, כתב המ״א כאן ס״ק ח (ועמ״ש שם, דהעיקר כמ״ש רמ״א שם).

[44] רבנו ירוחם נ״ד ח״א ל, ב (ואווזין ותרנגולין ויוני הדורסיאות שמגדלין בבית, אע״פ שצריך לומר הבא מצודה וכו׳, מותר לצודן ביום טוב). מ״א סק״ז (ואפילו צריך לומר הבא מצודה ונצודנו מותר (רי״ו)).

[45] משאת בנימין שם (ונראה דכל מה שהקילו חכמים בצידת יום טוב היינו דוקא באווזין ותרנגולין העומדים לאכילה, ומשום שמחת יום טוב). מ״א סק״ח (משום שמחת יום טוב, אבל כשאין צריך לאכלן אסור לצודן).

[46] סעיף כד (עופות הגדילים בבית, שכשהן באין לכלובן בערב נוח לתופסן שם מפני שאז אינן עשויין להשמט ולברוח, ולפיכך אף כשהן חוץ לכלובן אינן נקראים מחוסרים צידה כיון שלערב יבואו לכלובן מאליהן. ומכל מקום מדברי סופרים אסור לצודן דהיינו לרדוף אחריהן עד שיכנסו למקום שנוח לתופסן שם).

וכיון שגם בשבת אין צידתן אסורה אלא מדברי סופרים, לכן מותר לצודן ביום טוב לצורך אכילה.

ויתבאר בסעיף הבא, שכן הדין בבעלי חיים שאינן בני תרבות אלא שנכנסו למקום שאינן מחוסרין צידה, שבשבת אסור לצודן מדברי סופרים, וביום טוב מותר לצורך אכילה.

[47] שם ס״א וסכ״ד נתבארו כמה אופנים שהצד אותם בשבת חייב.

[48] משאת בנימין שם (אבל אווזין ותרנגולין המורדין, כגון שלפעמים קונה אדם מן השוק אווזין ותרנגולין ועדיין לא הורגלו בבית, וכשבורחין מן הבית הן מורדין ואינן נוחין לתפוס אותן, גם לא באין לכלובן לערב, הני ודאי אסורין לדחותן, והצדן חייב חטאת). **מ״א** סק״ז (אבל אותן שקנה מחדש ועדיין לא הורגלו בביתו ואין באין לכלובן לערב, דינן כשאר חיה ועוף, שכל מה שאסור דאורייתא אין חילוק בין שבת ליום טוב, וכן כתב המשאת בנימין).

דין המורדים נתבאר לעיל סי׳ שטז סכ״ה (וכל זה בשלא מרדו, אבל אם מרדו, אפילו פרה שמרדה, ואין צריך לומר חיה ועוף שמרדו, הצדן בשבת חייב). וכדאמרינן בירושלמי שבת פי״ד סוף ה״א (שור שמרד, הצדו בשבת חייב).

וכאן מפרש המשאת בנימין, שכן הוא גם באווזין ותרנגולין שעדיין לא הורגלו בבית, וכשבורחין מן הבית הן מורדין.

[49] **משנה** כג, סוע״ב (אבל צדין חיה ועוף מן הביברין), ופרש״י (המכונסים מאתמול ... דמוקפים גדר הוו להו כנצודין ועומדין). טור ושו״ע ס״ז (וכל שאין מחוסרים צידה, מותר לצודם).

[50] רב אשי כד, א (כל היכא דרהיט אבתרה ומטי לה בחד שחיא, ביבר קטן).

ואף שבצידת דגים בביבר, נתבאר לעיל ס״א (אפילו אינו יכול לתופסן בשחיה אחת), מכל מקום בצידת חיה ועוף בביבר, צריך שיהא ״בענין שיכולין לצוד אותה בשחיה אחת״.

[51] גמרא שם (בביבר מקורה). מ״א ס״ק ט (עופות חשובין כניצודים מפני שבית הוא קטן).

שבשבת אסור לצודן מדברי סופרים[53], מכל מקום ביום טוב משום שמחת יום טוב התירו לצודן לצורך אכילה[54], אפילו לא ידע בהן מערב יום טוב, ואין בהם משום מוקצה[55]:

יב איל או צבי שקננו בפרדס הסמוך לעיר[56] בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים[57], וילדו בו עפרים, ועדיין הן קטנים שאינם צריכים צידה, מותר ליקח אותם ביום טוב, אע״פ שלא זימן אותם מערב יום טוב, ואין בהן משום מוקצה, כיון שרואה אותם בכל יום ודעתו עליהם הרי הוא כאילו זימן אותם. אבל אם הפרדס הוא חוץ משבעים אמה וד׳ טפחים, ודאי אין דעתו עליהם לצורך יום טוב, ואסור ליקח מהן ביום טוב[58], אלא אם כן זימן אותם מערב יום טוב[59]:

---

[52] ברייתא וגמרא שם (צפור, למגדל אין, לבית לא ... בצפור דרור עסקינן שאינה מקבלת מרות).

וכן הוא לעיל סי׳ שטז ס״א (אם הפריח את העוף עד שהכניסו לבית שחלונותיו סתומין או לביבר מקורה וסתום מכל צד ונעל הדלת בפניו, או שרדף אחר חיה עד שהכניסה לבית או לביבר ... ובלבד שלא יהא הבית או הביבר גדול כל כך בענין שצריך לבקש תחבולות לתפוס שם העוף או החיה, וכל שהבית או הביבר גדול כל כך שאינו יכול להגיע ולתפוס החיה או העוף במרוצה אחת מפני שנשמטין ממנו וצריך לרוץ אחריהם שנית הרי הן מחוסרין צידה עדיין ופטור. והצד צפור דרור דהיינו מין צפור שדרכה לדור בבית כמו בשדה שיודעת להשמט בזוית הבית לכל צד (ולכך נקרא דרור, על שם דירה, שדרה בכל מקום) אינו חייב עד שיפריחנה למגדל שהיא ניצודה בו, דהיינו למגדל שאינו גדול מאד, אלא הוא בענין שיוכל לתפסו שם בלי תחבולות).

[53] תוס׳ שבת קו, ב ד״ה ואין (דמדרבנן אסור לצודן, כדתנן בפרק שמונה שרצים (קז, א), חיה ועוף שברשותו, הצדן פטור, משמע אבל אסור). רמ״א סי׳ שטז סי״ב (ויש אומרים דאסור לצוד חיה ועוף שברשותו, ואם צדן פטור).

וכן הוא לעיל שם סוף ס״א (והצד ממקום ... שאינו מחוסר צידה, מותר לצוד לכתחלה ביום טוב, אבל לא בשבת, משום איסור טלטול, ויש אוסרים גם משום איסור צידה מדברי סופרים), ושם נסמן (הערה טז).

[54] כנסמן לעיל (הערה 45).

[55] כדלקמן סי״ד (אפילו לא זימן אותם מערב יום טוב, לפי שמן הסתם הן עומדין לאכילה). סי׳ תקיח סי״ג (אע״פ שלא היה יודע מזה עד כניסת יום טוב אין בכך כלום). לעיל סי׳ שי ס״ח (אף על פי שלא ידעו הבעלים כלל באותה שעה שנתייבשו ואחר כך נודע להם שבבין השמשות כבר היו יבשים, מותרין באכילה, שמתחלה כשהקצו אותן והסיחו דעתם מהם לא הוקצו אלא עד שיתייבשו, והרי נתייבשו והוכנו מבעוד יום).

*

בשני סעיפים אלו נתבארו הלכות צידה בבעלי חיים.

הלכות מוקצה בבעלי חיים (שיש בהם צידה, או שאין בהם צידה), יתבארו בסעיפים הבאים.

[56] **גמרא** כה, א (חיה שקננה בפרדס (מקום המשתמר ואין הולד יוצא, שאינו יכול לברוח, וקל לצודו, ואינו צריך זמון, רש״י) אינה צריכה זמון ... והתניא חיה שקננה בפרדס צריכה לזמן ... אמר רב נחמן בר יצחק, אידי ואידי בדידה (בולד, רש״י), הא בגנה הסמוכה לעיר (דחזי ליה כל יומא ודעתיה עילויה וכמו שזימנו דמי, ר״ן), הא בגנה שאינה סמוכה (דאסוחי אסח דעתיה מיניה, ר״ן)). טור ושו״ע ס״ח (איל וצבי שקננו בפרדס וילדו בו עפרים, ועדיין הם קטנים שאין צריכים צידה, מותרים בלא זימון. ודוקא בפרדס הסמוך לעיר ... דדעתיה עלויה). מ״א ס״ק י (וכיון דחזי ליה כל יומא, כמי שזימנן דמי, אבל כשאינה סמוכה, אסח דעתיה מיניה (ר״ן)).

[57] טור ושו״ע שם (בתוך שבעים אמה). פר״ח ס״ח (ועוד ד׳ טפחים, דהיינו ע׳ אמה ושירים האמורים בכל מקום).

וכדלעיל סי׳ שצח ס״ו (ע׳ אמה ושירים, שהם ב׳ שלישי אמה ועוד משהו, שזהו שיעור צלע אחד מצלעות בית סאתים המרובעות ממש), ושם נסמן (הערה מב).

וכן הוא לקמן סי׳ תקא ס״ח (שהוא עומד בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים לעיר).

ואף שבבהמות היוצאות ולנות חוץ לעיר, יתבאר לקמן סי׳ תצח ס״ה (בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות תוך התחום, הרי אלו מוכנות, ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביום טוב. אבל בהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ, אף שנכנסים לבית בתחילת ימות הגשמים, מכל מקום כל ימי הקיץ אין דעת אנשי העיר עליהם והרי הן מוקצין). מכל מקום בעפרים שנולדו חוץ לעיר, אין דעתו עליהם אלא כשהם תוך שבעים אמה ושיריים סמוך לעיר.

[58] יתבאר לקמן סי׳ תקט סט״ז (אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב, לפי שאכילת יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור של דבריהם. ואף על פי שכל מלאכות הותרו לצורך אכילת יום טוב, אבל מאכלות אסורות לא הותרו), ושם נסמן (הערה 79).

[59] ואף שלענין ביבר נתבאר בסעיף הקודם (חיה שנכנסה מערב יום טוב לביבר קטן ... אפילו לא ידע בהן מערב יום טוב, ואין בהם משום מוקצה).

הכא שאני שאינם ברשותו ממש, כמבואר בקונטרס אחרון סק״א ד״ה ויש לסמוך (וכן חיה שילדה בפרדס רחוק מן העיר, שאף על פי שאין בהם משום צידה אעפ״כ צריכים זימון, משום דאין דעתו עליהם, כיון שאינן ברשותו ממש כמ״ש בגמרא. אבל שאר חיה ועוף שאין מחוסרים צידה, אינם צריכים זימון, לפי שהן דומין לאווזין ותרנגולין שאינם צריכים זימון, מפני שהן ברשותו).

*

נמצא יש כאן ג׳ אופנים:

(א) מחוסר צידה, אין הזמנה מועלת (סי״ג).

(ב) אינו מחוסר צידה והוא בתוך רשותו, אין צריך הזמנה (סי״ד).

(ג) אינו מחוסר צידה והוא מחוץ לעיר, צריך הזמנה ומועלת (סי״ב).

יג כל שמחוסר צידה בענין שהצד אותו בשבת חייב, אפילו זימן אותו מערב יום טוב ודעתו עליו אין מועיל כלום, ואסור ליקח אותו ביום טוב[60] אפילו ניצוד מאליו ביום טוב, כיון שבין השמשות היה מחוסר צידה הרי זה מוקצה[61]:

יד כל שאינו מחוסר צידה, כגון חיה ועוף שהן בני תרבות וגדלין בביתו של אדם[62], או שכבר נצודו מערב יום טוב למקום שאין צריך לצודן משם על ידי מצודה או תחבולות אחרות[63], מותר ליקח אותן ביום טוב אפילו לא זימן אותם מערב יום טוב, לפי שמן הסתם הן עומדין לאכילה.

אלא אם כן היה דעתו בבירור עליהם לגדל ולדות או לגדל ביצים, שאז הן צריכים זימון מערב יום טוב לצורך יום טוב, לדברי האוסרין מוקצה ביום טוב[64] כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ה[65]:

טו כל אלו שאין צריך לזמן אותם מערב יום טוב, מותר לברור מהם ביום טוב ליטול מה שצריך לו והוטב בעיניו ומה שלא הוטב בעיניו יחזיר למקומו, ואע״פ שהוא מטלטל מה שאין צריך לאכלו ביום טוב, אין בכך כלום, כיון שאינו מוקצה כלל[66]. ומכל מקום כל ירא שמים יברור מערב יום טוב כל מה שיצטרך ליום טוב, כדי שלא יצטרך לטרוח ביום טוב[67]:

הזמנת יונים

טז יוני שובך ויוני עליה, דהיינו יוני הפקר שבאים ומקננים בשובך ובעליה, וכן צפרים שקננו בטפיחים

---

[60] **גמרא** שם (אמה בזמון סגי לה, צידה מעליותא בעיא). טור ושו״ע ס״ח (והאם, אפילו זימון אין מועיל לה, כיון שמחוסרת צידה).

כי דוקא בדבר שאינו מחוסר צידה מועלת הזמנה, כמו דגים שאינם מחוסרים צידה, שנתבאר לעיל ס״א ״שהם מוקצין כיון שהם מכוסין מן העין״, ומועלת בהם הזמנה.

וכן ״איל או צבי שקננו בפרדס ... וילדו בו עפרים ועדיין הן קטנים שאינם צריכים צידה ... חוץ משבעים אמה וד׳ טפחים״, שנתבאר בסעיף הקודם שהם מוקצה, ומועלת בהם הזמנה.

משא״כ המחוסר צידה, ״אפילו זימן אותו מערב יום טוב ... הרי זה מוקצה״, ואין מועלת בהם הזמנה. והטעם נתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א ד״ה ויצא לו (דגים חיה ועוף שבביברין גדולים, שאפילו זימון אינו מועיל להם, כיון שאין זה תלוי בדעתו שיתפסו, שהרי אפשר שלא ישיגם כלל, לכן אינו מועיל כלום מה שמזמן אותם ואומר זה וזה אני נוטל).

וכן הוא לקמן סט״ז (ואפילו זימן אותם מערב יום טוב אין מועיל כלום), וסכ״ה (כיון שצריך לבקש תחבולות כדי לתפסן, אין מועיל כלום ... לפי שאין זה הדבר תלוי בדעתו, שמא לא יוכל לתפסן). לעיל סי׳ שי סוף ס״ג (ודבר שהיה מחוסר צידה מבעוד יום וצד אותו הנכרי בשבת, אף אם היה בדעתו לצוד בשבת אין דעתו מועלת כלום, שאין הדבר תלוי בו, והרי הוא אסור בשבת משום מוקצה, שכיון שלא היה ברשותו של אדם כלל אין זה מן המוכן), ושם נסמן (הערה כה).

[61] שאף שעתה אין בו משום צידה, מכל מקום נשאר עליו איסור מוקצה מבין השמשות שהי׳ בו משום צידה, כדתנן כד, א (מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב), וכדלעיל ס״ח (מצודות חיה עופות ודגים שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוצא בהם ואינו יודע אם נצוד היום או אתמול, אסורים).

וכן הוא לעיל ס״ט. סי׳ שי סוף ס״ג. סי׳ שכה סוף ס״ח.

[62] **גמרא** כה, א (אווזים ותרנגולים ויוני הרדסיאות וחיה שקננה בפרדס, מותרין, ואין צריכין זמון). טור ושו״ע ס״ו (אווזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר, העומדים לאכילה, מותר לצודן ואין צריכים זימון).

ונתבאר לעיל ס״י שאין בהם משום צידה, וכאן מבואר שאין צריכים זימון.

[63] משנה כג, ב (אבל צדין חיה ועוף מן הביברין). כד, א (מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב, לא יטול מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב). טור ושו״ע ס״ז (וכל שאין מחוסרים צידה, מותר לצודם).

הרי שאין חוששים בהם למוקצה.

[64] אור זרוע ח״ב סי׳ שלד (וכן מי שיש לו תרנגולות בביתו שהקצה אותן לגדל בצים, צריך להזמין אותן מערב יום טוב, אם עלה על דעתו לאכול מהן ביום טוב). הגהות אשרי פ״א סי׳ יד. הובא ב״י ד״ה כתב. לבוש ס״ו (אם יש בהם שעומדים לגדל ביצים, צריכין זימון מערב יום טוב, שהרי הם מוקצים מאכילה). פר״ח שם (דתרנגולת העומדת לגדל בצים היא מוקצה, וצריך שיזמין אותה מבעוד יום).

[65] סעיף יג.

[66] אור זרוע והגהות אשרי שם (תרנגולת העומדת לאכילה, אין לחוש אי מטלטל ושביק, ויכול לברור איזה שירצה, דכולן חזו לאכילה ומותרין כולן לטלטל). הובא בב״י שם. ב״ח ד״ה אווזין. ט״ז ס״ק ה (אין להקשות, שמא יבואו כחושין לידם ויטלטלם בחנם, כיון שאין כאן מוקצה אין חשש בזה). **אחרונים**.

ואם צריך לזמן אותם (כגון אלו דלעיל סי״ב), אזי תלוי אם בשעה שהזמינם היה בדעתו שאפשר שיצטרך לכולם ביום טוב, שאז הוכנו כולם ומותר לברור מהם ביום טוב, או שיצטרך רק למקצתן, שאז לא הוכנו אלא אותם שיצטרך להם ביום טוב, ולכן אסור לברור מהם ביום טוב, כדלעיל ס״ד (לענין דגים).

[67] ראבי״ה סי׳ תשלב (ומיהו ירא שמים יתן עיניו מתחלה ליטול ולישחוט ולא יברור ויניח, דאף על גב שאינו מוקצה, הלא חשו חכמים לטרחא). הובא בהגהות מיימוניות פ״ב אות ו. **רש״ל** בישו״ש פ״ג סי׳ ב. **מ״א** סק״ח (ורש״ל כתב, ירא שמים יברור מערב יום טוב ויאמר זה וזה אני נוטל).

(פירוש, כלי חרס הבנויים בכותל לקנן בהם העופות), אע״פ שהן באין לכלובן לערב[68], מכל מקום כיון שעשויין להשמט ולברוח מפני בני אדם ובורחין עד קינן וצריך לעלות אחריהן וגם שם נשמטין ממנו ויורדין ואין נוח לתפסן אפילו בכלובן[69], לפיכך הצד אותם בשבת אפילו מכלובן חייב[70]. ולכן אסור לצודן ביום טוב אפילו לצורך אכילה[71]. ואפילו זימן אותם מערב יום טוב אין מועיל כלום[72]. ואפילו אם נוח לתפסן אסור, כיון שאין מזונותם עליך לא חשיבי כמזומן[73]:

יז במה דברים אמורים בגדולים שיכולין לפרוח היטב[74], אף על פי שאין יכולין לפרוח חוץ לתחום[75], מכל מקום כיון שהם יכולין לברוח מפני בני אדם הרי הן מחוסרין צידה, ולפיכך אסור לצודן ביום טוב. אבל קטנים שאין מפריחין אלא מעט[76] ואין יכולים לברוח מפני בני אדם, אין בהם איסור צידה, שכבר

---

[68] **גמרא** ביצה כד, א (יוני שובך ויוני עלייה (יוני הבר הן ושטין ואוכלין בחוץ, רש״י) דבאין לכלובן לערב, ותניא הצד יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחין בבירות (כמין פכין נותנין בחומות הבירות והמגדלים לקנן שם עופות הבר, רש״י) חייב). טור ושו״ע ס״ט (יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחים, אסור לצודן).

וראה לקמן הל׳ הפקר ס״ו (יוני שובך ויוני עליה שהם של הפקר, והשובך והעליה לא קנו אותן לבעליהם מתורת חצר הואיל ואינן משתמרים בהם).

[69] רב מרי שם (הני עבידי לרבויי (יוני שובך עשויין להשמט ולברוח מפני בני אדם, רש״י) ... לכלובן (פורחין עד קינן וצריך לעלות אחריהן, וגם שם נשמטין ממנו ויורדין, **רש״י**)). מ״א ס״ק יא (משום שעבידין להשמט ולברוח מפני בני אדם ואין נוח לתפסן (גמרא)).

[70] ברייתא שם (חייב). מ״א שם (וחייב חטאת).

וכן הוא לעיל סי׳ שטז סכ״ד (הצד יוני שובך ויוני עלייה חייב, שמחוסרין צידה הן, שכשאדם בא ליטלן מקיניהן הן עשוין להשמט ולברוח מקיניהן).

[71] טור ושו״ע שם (אסור לצודן). שמה שאמרו בברייתא ״חייב״, היינו בשבת, ומה שכתבו בטור ושו״ע ״אסור לצודן״ היינו ביום טוב. וכדלעיל סי״א (ואם הן מחוסרין צידה בענין שהצד אותם בשבת חייב, על דרך שנתבאר בסי׳ שי״ו, אסור לצודן ביום טוב אפילו לצורך אכילה ... אעפ״י שבשבת אסור לצודן מדברי סופרים, מכל מקום ביום טוב משום שמחת יום טוב התירו לצודן לצורך אכילה).

[72] טור ושו״ע שם (לפיכך אין זימון מועיל להם). וכדלעיל סי״ג (כל שמחוסר צידה בענין שהצד אותו בשבת חייב, אפילו זימן אותו מערב יום טוב ודעתו עליו אין מועיל כלום), ושם נסמן (הערה 60).

[73] אף שלדעת רב מרי הנ״ל אין בהם משום צידה אלא כשעשויין להשמט ולברוח ואין נוח לתופסן, חוששים גם לדעת שמואל בגמרא שם (הללו באין לכלובן לערב ומזונותן עליך והללו באין לכלובן לערב ואין מזונותן עליך). והיינו דהא דתניא התם (הצד אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסאות פטור), וכדלעיל ס״י (אווזים ותרנגולים ויונים שבבית, וכן שאר עופות שהן בבית, כיון שהן באין לכלובן לערב הרי אינם מחוסרין צידה), היינו כיון שבאים לכלובן לערב ומזונותן עליך. משא״כ יוני שובך, אף אם באין לכלובן לערב ונוח לתפסן שם, מכל מקום אין מזונותן עליך, בזה תניא שם (הצד יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחין בבירות חייב).

מ״א שם (וטעמא אף על פי שבאין לכלובן לערב, מכל מקום אין מזונותן עליך ולא חשיבי כמזומן. אי נמי משום שעבידין להשמט ולברוח מפני בני אדם ואין נוח לתפסן (גמרא). וברא״ש גבי אווזין משמע כטעם הראשון, ובר״ן משמע כטעם השני, ויש לחוש לשני הטעמים).

וכן הוא לעיל סי׳ שכד ס״ז (יוני שובך ויוני עליה ... שאין מזונותן עליך, שיוצאים ואוכלים בשדה), ושם נסמן (הערה מו).

*

ואף שבדברי שמואל נראה שכיון שאין מזונותיו עליך חייב משום צידה. ולכאורה כוונת הדברים, שאם מזונותיו עליך ובאים אליך לקבל מזונותיהן, הרי אינן מחוסרין צידה. משא״כ כשאין מזונותיו עליך.

מכל מקום מבאר כאן שחוששים לדברי שמואל רק לענין ״לא חשיב כמזומן״. ומקורו במ״א שם ״אין מזונותן עליך, ולא חשיבי כמזומן״.

[74] משנה ט, א (בית שמאי אומרים אין מוליכין את הסולם משובך לשובך, אבל מטהו מחלון לחלון. ובית הלל מתירין). **תוס׳** שם (תימה, אפילו הכין אותם מאתמול, מכל מקום אית בהו משום צידה, כדאמרינן לקמן (כד, א) הצד יוני שובך [ויוני עליה] חייב. ויש לומר דמיירי בקטנים שלא פרחו). **רא״ש** פ״א סי׳ טו (דהתם מיירי בגדולים והכא מיירי בקטנים). **ר״ן** ה, א ד״ה בש״א (כי אמר דמהני זימון דוקא במדדין, אבל במפריחין לא, דהא אמר בפרק אין צדין (כד, א) הצד יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחין ובבירות חייב). טור ושו״ע שם (והני מילי בגדולים, אבל בקטנים שאינם מפריחים מותר לצודן, אבל זימון צריכים). לבוש ס״ט (והני מילי בגדולים שיכולין לפרוח, אבל הקטנים שאינם מפריחין מותר לצודן, אבל זימון צריכין).

וראה קונטרס אחרון ס״ק א ד״ה ויצא, ביאור דעת הרמב״ם, שגם במפריחים מועלת הכנה בערב יום טוב.

[75] מ״א סקי״ב (דוקא במדדין שרי, דאינו מדדה יותר מנ׳ אמה, או מפריחין מעט. וגם בטור סי׳ תקי״ז והרא״ש בפסקיו לא כתב תיבת חוץ לתחום ... אם מפריחים שצריך מצודה לצודן אסור).

[76] ר״ן שם ד״ה זימן (פריחה מועטת). מ״א שם (מפריחין מעט).

וכן הוא לקמן סכ״ב (אם הן יכולין לפרוח מעט).

הן ניצודים ועומדים. אבל יש בהן משום מוקצה, שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו[77], ולפיכך צריך לזמן אותם מערב יום טוב:

יח וכיצד הוא הזימון, עומד מערב יום טוב וברור מהן מה שיצטרך לו ביום טוב, או אומד בדעתו כמה יצטרך ביום טוב ועושה בהן סימן או טביעת עין שיכירם למחר, ויאמר אלו אני נוטל למחר[78].

אבל אם לא ברר מערב יום טוב, ואמר סתם מכאן אני נוטל למחר, אין הזמנה זו מועלת כלום ואסור ליטול מהם ביום טוב. ואפילו אם לא ירצה לברור כלום, אלא רוצה ליטול מן הבא לידו הן כחושה הן שמינה אסור, גזרה שמא יברור השמנות מן הכחושות ויטול את השמנות ויניח את הכחושות, ונמצא טלטל את הכחושות שהן מוקצה, שהרי לא היה בדעתו להזמין אלא מה שיאכל ביום טוב[79]:

יט ואפילו אם זימן את כל היונים שבשובך ואמר את כולם אני נוטל למחר, ויודע שבודאי לא יאכל את כולם ביום טוב[80], וכן אם אמר אלו שני זוגים אני נוטל למחר ויודע שבודאי לא יאכל ביום טוב אלא זוג אחד[81], אין הזמנתו מועלת כלום לאותם שלא יאכל מהם ביום טוב, והרי הם נשארים מוקצה, ולפיכך אסור ליקח אפילו פרידה אחת מן היונים שזימן בהזמנה זו, ואפילו רוצה ליטול מן הבא לידו אסור, גזרה שמא יברור[82].

אבל אם אינו יודע שבודאי לא יאכל מן כל היונים שזימן, אע"פ שאין ברור לו שבודאי יאכל מכל מה שזימן, מכל מקום כיון שאפשר שיאכל מכולם, מועלת הזמנתו לכל מה שזימן. ולפיכך מותר לברור מהם ביום טוב מה שצריך לו ולהניח השאר. ואף על פי שמטלטל השאר בידו, אין בכך כלום שהרי אינם מוקצה כלל[83]:

---

[77] ואינן ניתרים משום שמחת יום טוב, כדלקמן סי' תקט סט"ז (אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב, לפי שאכילת יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור של דבריהם. ואף על פי שכל מלאכות הותרו לצורך אכילת יום טוב, אבל מאכלות אסורות לא הותרו), ושם נסמן (הערה 79).

[78] **משנה** י, א (עומד ואומר זה וזה אני נוטל). רש"י שם ד"ה הני מילי (כלומר היכא דידע מערב יום טוב דהני הוא דאזמינן). טור ושו"ע ס"י (כיצד הוא הזימון, אומר זה וזה אני נוטל למחר, ואין צריך לנענעם).

והיינו שאין צורך לעשות בהם הכנה במעשה (כדלעיל סי' תצה סי"ד), אלא אומד בדעתו שיקח למחר אלו שיש בהם סימן או טביעות עין.

ואינו מסתפק במחשבתו זו, אלא צריך לומר בפיו "אלו אני נוטל למחר", מטעם שהובא לעיל סי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק ח (הערה 341).

[79] **גמרא** שם (ובית הלל למה ליה למימר זה וזה אני נוטל, לימא מכאן אני נוטל למחר. וכי תימא בית הלל לית להו ברירה, והתנן ... הכא היינו טעמא, דלמא מטלטל ושביק מטלטל ושביק וקא מטלטל מידי דלא חזי ליה), ופרש"י (בית הלל דאית להו ברירה, והכא במתניתין היינו טעמא דצריך לברר ולומר אלו אני נוטל, דלמא למחר מטלטל ובודק השמנים ושביק הא ושקיל אידך, נמצא מטלטל מה שלא הזמין, שהרי לא היה דעתו אלא בכדי צרכו, הלכך אומר זה וזה אני נוטל, ולמחר על כרחיה הני מילי דשקיל). ר"ן ה, א (אמר בגמרא דדוקא באומר זה וזה אני נוטל, אבל באומר מכאן אני נוטל למחר, לא סגי, דאע"ג דהוה לן למשרייהו כי האי גוונא משום ברירה, אפילו הכי חיישינן דזימנין דמנח כחושים ושקיל שמנים, ונמצא שטלטל אותם שלא הזמין ... ולפיכך צריך שיאמר מערב יום טוב זה וזה אני נוטל, שמאחר שאינו מקפיד למשמש בהן, כבר נמלך עליהן בדעתו בין שיהו שמנים בין שיהיו כחושים, ולא אתי לטלטל ולמשבק). שו"ע שם (אבל באומר מכאן אני נוטל למחר, לא סגי). ט"ז ס"ק ו (דחיישינן שמא יבואו לידו כחושין ויניחם ונמצא מטלטל בחנם). מ"א ס"ק יג (ואף על גב דבדרבנן יש ברירה. הכא חיישינן דלמא שבק כחושים ונטל שמנים ומטלטל מידי דלא חזי ... אבל כשאמר מערב יום טוב זה וזה אני נוטל, שוב לא יטול אחרים).

וכל זה ביונים, משא"כ בדגים אין חוששים לזה, כדלעיל ס"ד (אסור לברור מהם ביום טוב מה שצריך לו ולהחזיר למים המותר, שהרי הוא מטלטל מוקצה, אלא צריך ליקח ולאכול כל שיעלה בידו בין טוב ובין רע), והטעם נתבאר בט"ז סק"ז (דגבי דגים אין חשש זה, בודאי אף אם לא ייטב בעיניו הדג, לא יחזיר וישליכנו במים, אלא יחזור לצוד עוד אחר ויאכל כולם כדרך כל הארץ).

[80] רבנו ירוחם נ"ד ח"ד לד, ב (ואם זמן כל השובך ואינו צריך אלא לזוג, אינו מועיל, עד שיאמר זה וזה אני נוטל)). **שו"ע** סי"א (אם זימן כל השובך ואינו צריך אלא לזוג, אינו מועיל).

[81] **פר"ח** סי"א (הוא הדין אם זימן שני זוגים ואין צריך אלא לזוג אחד, שאינו מועיל).

[82] אבל עכ"פ אותן שיאכל מועלת להן הזמנתו (מטעם דאמרינן ברירה), ונשאר דינו כמו באומר מכאן אני נוטל, שחיישינן "שמא יברור", "ולפיכך אסור ליקח אפילו פרידה אחת מן היונים שזימן בהזמנה זו".

[83] רבנו ירוחם שם (ואם אפשר שיצטרך לכלן, מזמין כל השובך, ולמחר נוטל כל מה שצריך), בשם תוס' (רבנו פרץ) שם. ב"י ד"ה וכתב עוד. **רמ"א** סי"א (ואם הוא אפשר שיצטרך כל השובך, יכול להזמין כל השובך ולמחר נוטל מה שצריך).

וכמו לענין דגים, שנתבאר לעיל ס"ד (אם בשעה שהכניס הדגים לארגז, או בשעה שסכר אמת המים, היה בדעתו שאפשר שיצטרך ביום טוב לכל הדגים שבארגז או שבאמת המים, אם כן הרי הוכנו כל הדגים, ולכן מותר לברור מהם ביום טוב מה שצריך ולהחזיר השאר למים, ואין זה מטלטל מה שאינו ראוי לו, כיון שכבר הוכנו כולם קודם יום טוב לצורך יום טוב).

כ זימן שני יונים ומצא שלשה, ואינו מכיר אותם שזימן, כולם אסורים[84], מפני אחד שאינו מזומן שנתערב בהם[85], ואינו מתבטל ברוב מפני שהוא דבר שיש לו מתירין[86]. ואם נאכל אחד מהן או נאבד או נפל לים, הרי השנים הנשארים מותרים[87], ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' ק"י[88] עיי"ש:

כא זימן יונים שחורים בקן אחד ולבנים בקן שאצלו, ולמחר מצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים[89], אם הן יכולין לפרוח מעט[90], כולם אסורים, שאנו חוששים שמא אותם שזימן פרחו והלכו להם ואלו אחרים הן שבאו ממקום אחר לכאן. אבל אם זימן בקן אחד שחורים בצד זה ולבנים בצד זה, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, הרי הם מותרים, שאנו תולין לומר שהן הן הראשונים אלא שהחליפו מקומן[91]:

כב אם בשעה שזימן את היונים היו בתוך הקן ולמחר מצא אותם על פתח הקן, מותרים[92], אף על פי שאינו מוצאן במקומן, הרי הזמין מה שיהיו בכל הקן. אבל אם מצאן לפני הקן[93], אם הן יכולין לפרוח[94]

וכמו שאר בני תרבות, שנתבאר לעיל סט"ו (כל אלו שאין צריך לזמן אותם מערב יום טוב, מותר לברור מהם ביום טוב, ליטול מה שצריך לו והוטב בעיניו ומה שלא הוטב בעיניו יחזיר למקומו, ואע"פ שהוא מטלטל מה שאין צריך לאכלו ביום טוב, אין בכך כלום, כיון שאינו מוקצה כלל).

[84] **משנה** י, ב (זימן ... שנים ומצא שלשה (ואינו מכיר את המוכנים, רש"י), אסורים). טור ושו"ע סי"ב (זימן שנים ומצא שלשה ... אסורין, אלא אם כן מכירן).

[85] גמרא שם (מה נפשך, אי אחריני נינהו, הא אחריני נינהו, ואי לא אחריני נינהו, הא איכא חד דמערב בהו). מ"א סקי"ד (ואם כן איכא חד שאינו מוכן דמיערב בהו).

[86] תוס' שם ד"ה איכא (ואם תאמר ולבטיל ברובא. ויש לומר ... הוה ליה דבר שיש לו מתירין לאחר יום טוב, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל). ר"ן ה, א (וליכא למשרינהו משום דחד בתרי בטיל ... דכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל). מ"א שם (וליכא למימר חד בתרי בטיל, דדבר שיש לו מתירין הוא (ר"ן)).

ועוד טעם לאיסור כתבו שם ושם (דבעלי חיים לא בטלי דחשיבי). וכאן הסתפק בטעם של דבר שיש לו מתירין. ובפרמ"ג א"א שם (דנפקא מינה אם נשחטו בשוגג ובנוצתן, עיין יו"ד ק"ב, אפילו הכי אסירי דבר שיש לו מתירין).

[87] **מ"א** שם (ולפי זה אם נאכל אחד מהן או נפל לים כולן מותרים, כמ"ש ביו"ד סי' ק"י ס"ז ח' עיי"ש).

[88] בשו"ע שם סעיף ז (דבר שיש לו מתירין, שנתערב באחרים ונאכל אחד מהם בשוגג, (בין שאכלו עצמו בשוגג בין שאכלוהו אחרים בשוגג), או נפל מעצמו לים בענין שנאבד מן העולם, הותרו כל האחרים, שאנו תולין לומר האיסור הלך לו).

אלא שבזה לא הותר אלא "על דרך שנתבאר" שם, והיינו כאמור שם (ודוקא כשאוכל הנשארות שתים שתים ביחד, דממה נפשך איכא חדא דהיתרא, אבל לאוכלם אחת אחת, אסור). ועוד תנאים נתבארו ברמ"א שם.

וכן הוא לעיל סי' תמז סי"ד (חמץ בפסח שנתערב יבש ביבש, כגון חתיכת חמץ באלף חתיכות מצה, ונאבדה אחת מהחתיכות מן העולם לגמרי, כגון שנאכלה בשוגג או שנשרפה, הרי כל התערובת מותר אפילו באכילה, שאנו תולין לומר אותה החתיכה של חמץ היא שנאבדה מן העולם, כיון שמה שחמץ בפסח אינו מתבטל ברוב אינו אלא מדברי סופרים וספק דבריהם להקל, ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' ק"י, עיי"ש הטעם עם כל פרטי דין זה), ושם נסמן (הערה קכה).

[89] משנה שם (זימן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים ... אסורים), וגמרא שם (כגון שזמן שחורים ולבנים והשכים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, מהו דתימא הני אינהו נינהו ואתהפוכי אתהפוך, קמ"ל הנך אזדו לעלמא והני אחריני נינהו). שו"ע סי"ב (זימן שחורים ולבנים בקינים המובדלים במחיצה), ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, אסורין). לבוש סי"ב (דכיון ששינו מקומן, חיישינן שמא הראשונים שהזמין כולן הלכו להם והני אחריני נינהו).

[90] גמרא שם יא, א (במפורחין איכא למימר הנך אזלו לעלמא והני אחריני נינהו).

וכן הוא לקמן סכ"ב (אם הן יכולין לפרוח מעט, אסורים).

משא"כ אם יכולים לפרוח היטב, אסורים בכל אופן משום צידה, כדלעיל סי"ז (כיון שהם יכולין לברוח מפני בני אדם הרי הן מחוסרין צידה, ולפיכך אסור לצודן ביום טוב. אבל קטנים שאין מפריחין אלא מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם, אין בהם איסור צידה, שכבר הן ניצודים ועומדים. אבל יש בהן משום מוקצה, שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו, ולפיכך צריך לזמן אותם מערב יום טוב), ושם נסמן (הערה 74).

ואם אינם יכולים לפרוח אפילו מעט, רק לדדות, יתבאר דינם לקמן סכ"ב.

[91] רש"י שם (בשני קנין, וכל הקנין מובדלין במחיצות ועליות, כדרך כל שובכין עשויין עליות הרבה וכל עליה יש בה מחיצות הרבה). אור זרוע סי' שלד (אבל אם זימן שחורים ולבנים בקן אחד, ומצא לבנים במקום שחורים ושחורים במקום לבנים, מותרין, דהני ודאי איתהפוכי איתהפוך). הגהות אשרי פ"א סט"ו (אבל בקן אחד ודאי איתהפיכו ומותרין, מאו"ז). טור ושו"ע שם (בקינים המובדלים במחיצה), **מ"א** סקט"ו (כדרך קינין שבשובכין. אבל בקן אחד, אמרינן ודאי אינהו נינהו ואתהפוכי אתהפיך (הג"א רש"י)).

[92] תוספתא פ"א ה"ז (זימן בתוך הקן ומצא לפניה – אסורין. על פתחה – מותרין). **אור זרוע** הל' יום טוב סי' שלד (אבל מצא על פתחה של הקן מותרין, כדתניא בתוספתא). **רמ"א** סי"ד (ואם הזמין תוך הקן ומצא על פתח הקן, מותרים). **רשב"א** (אולי שייך לסכ"ה, ששם חסר הציון לרשב"א).

[93] משנה י, ב (זימן ... בתוך הקן ומצא לפני הקן, אסורין). טור ושו"ע סי"ד (זימן בתוך הקן ומצא לפני הקן, אסורים).

[94] גמרא יא, א (במפורחין, איכא למימר הנך אזלו לעלמא והני אחריני נינהו). טור ושו"ע שם (אם הם מפריחים).

מעט[95], אסורים, שאנו חוששין שמא אלו שהזמין פרחו והלכו להם ואלו הן אחרים שבאו ממקום אחר לכאן.

אבל אם אין היונים שהזמין יכולים לפרוח אפילו מעט, אלא יכולין לדדות מעט מעט[96], אם לא היה אתמול[97] קינים אחרים של יונים תוך חמשים אמה[98] סביבות זה הקן שהזמין היונים שבו, הרי אלו היונים שמצאן לפני הקן מותרים, כיון שאינן יכולין אלא לדדות, וכל המדדה אינו מדדה יותר מן חמשים אמה, ואם כן אלו היונים בודאי לא באו ממקום אחר אלא הן הן היונים שהזמין[99].

ואפילו יש קינים אחרים של יונים סביבות זה הקן, אלא שהן בקרן זוית, בענין שאי אפשר לראותם ממקום שלפני זה הקן שמצא בו היונים שזימן, הרי אלו מותרים, לפי שכל המדדה אינו מדדה אלא עד מקום שיכול לראות משם את קנו שיצא ממנו[100].

אבל אם אתמול בשעה שזימן אותם היו קינים אחרים של יונים מוקצים תוך חמשים אמה סביבות זה הקן, וביום טוב בשעה שמצא את היונים שזימן לפני הקן (ד) לא מצא מנין יונים של מוקצה שבקינים אחרים כמו שהיה מנינם אתמול, יש לחוש שמא היונים שזימן הלכו להם ואלו שלפני הקן הן יונים מוקצים, שהיו מדדין והולכין עד שהגיעו עד לפני זה הקן ולפיכך הם אסורים[101]:

כג וכן הדין אם זימן לבנים בקן אחד ושחורים בקן שאצלו, ולמחר מצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, אם אין יכולים לפרוח אלא לדדות, ותוך חמשים אמה סביבות אלו הקינים אין שם קינים אחרים של יונים שיהיה אפשר לראותם מתוך הקינים שזימן, הרי אלו היונים שזימן מותרים[102] מטעם שנתבאר:

כד אם זימן שלשה יונים בקן אחד ולמחר לא מצא באותו הקן רק שנים[103], אפילו יש סביבות זה הקן קינים של יונים אחרים, ויש לחוש שמא הראשונים הלכו להם ואלו השנים הן של קינים המוקצים, אעפ"כ הן מותרים[104], לפי שאנו תולין שהשלישי הלך לו והנשארים הן אותם שזימן[105].

וכן הוא לעיל סכ"א (אם הן יכולין לפרוח מעט), ושם נסמן (הערה 90).

[95] ר"ן ה, א (פריחה מועטת). מ"א ס"ק יב (מפריחין מעט). משא"כ אם מפריחים היטב, אסור משום צידה, כדלעיל סי"ז.

[96] גמרא שם (אלא במדדין). **טור** (וכגון שאינו פורח, דליכא למיתלי דאתו מעלמא, אלא מדדה מעט מעט), ושו"ע שם (והני מילי במדדין). לבוש סי"ד (אם אינם יכולין לפרוח אלא מדדין מעט מעט).

[97] **רש"י** שם ד"ה ואם (אם אין סביבותיהם אתמול אלא הן). ויתבאר לקמן בהמשך הסעיף (והערה 101), ובקונטרס אחרון ס"ק ד.

[98] **גמרא** שם (אי דליכא קן בתוך חמשים אמה, פשיטא דמותרין, דאמר מר עוקבא בר חמא כל המדדה אין מדדה יותר מחמשים אמה). טור ושו"ע שם (ואם אין סביבותיהם קן אחר, הרי אלו מותרים). מ"א סקט"ז (ואם אין סביבותיהם, פירוש בתוך נ' אמה).

[99] רש"י במשנה שם ד"ה הרי אלו מותרים (דודאי אלו הן שהזמין בתוך הקן ובאו לפניה).

[100] **גמרא** שם (לעולם דאיכא קן בתוך חמשים אמה, וכגון דקיימא בקרן זוית, מהו דתימא אדדויי אדדו, קמ"ל כל היכא דמדדה והדר חזי לקניה מדדה ואי לא לא מדדה). טור ושו"ע שם (ואפילו יש קן אחר בתוך נ' אמה, אם הוא בקרן זוית שאינו יכול לראותו מקן זה, כיון שאינם מפריחין אלא מדדין, משום דכל היכא דמדדה ולא הדר חזיה לקניה לא מדדה).

[101] **פר"ח** סי"ד (כל שזימן בתוך הקן ומצא לפני הקן מותרין, ומתניתין דקתני אסורין, מתוקמא בב' קינין ... דהשתא איכא תרתי לריעותא, חדא שלא מצאן במקומן, ועוד דאינך דהוו מוקצין לא מצאן כלל, מעתה כיון דהנך יוני כולהו נעקרו ממקומן ומקצתן אזדי להו, אף על פי שהניחן בתוך הקן ומצא לפני הקן, לא אזלינן בהא בתר קורבא ואסורים ... אף למסקנא). **רש"י** שם ד"ה ואם אין שם אלא הן (אם אין סביבותיהם אתמול אלא הן); אבל אם היו שם אתמול יונים בקן שני, וביום טוב לא מצא מנין יונים של מוקצה שבקינים אחרים, והיונים שמצא היו לפני הקן, אם כן איכא תרתי לריעותא ואסור. ויתבאר בקונטרס אחרון סק"ד.

[102] **פר"ח** שם (ומ"ש ואם אין סביבותיהם כו', זה הדין עצמו ישנו בדין זימן שחורים ולבנים דלעיל סעי' י"ב, דכל שאינם אלא מדדין ואין סביבותיהם קן אחר, על כרחך נתחלפו והלכו השחורים למקום הלבנים והלבנים במקום השחורים, ומותרים).

[103] **משנה** י, ב (שלשה ומצא שנים, מותרים), ופרש"י (האחד הלך והשנים נשארו. ולא אמרינן הואיל והאחד הלך, כן הלכו כולם, ואלו אחרים הם). טור ושו"ע סי"ג (זימן שלשה ומצא שנים, מותרים).

[104] דבלאו הכי מותרים בכל אופן, כדתנן בסיפא "ואם אין שם אלא הם הרי אלו מותרים".

[105] גמרא י, ב (מאי טעמא, הני אינהו נינהו וחד מנייהו אזל לעלמא). לבוש סי"ג (דאמרינן הני אינהו דאזמין וחדא לעלמא אזל).

ואפילו אם בשעה שזימן אותם (ה) קשר את שלשתן זה בזה[106] ולמחר לא מצא רק שנים קשורים זה בזה[107] או מותרין זה מזה, הרי אלו מותרין, לפי שדרך הבעלי חיים להתפרק ולהנתק מקשירתם.

ואפילו לא זימן אלא שנים בקן אחד וקשרן זה בזה, ולמחר מצא שלשה קשורין זה בזה, הרי כולם מותרים, שבודאי אדם קשרן זה בזה, ומן הסתם לא קשרן ביום טוב אלא בערב יום טוב, ואם כן הרי כל השלשה מוכנין מערב יום טוב על ידי קשירה זו[108].

אבל אם למחר מצא שלשה מפורדין זה מזה, הרי כולן אסורין, שהרי יש כאן אחד שלא זימן אותו מערב יום טוב, וכיון שאינו מכירו כולם אסורים[109].

ואם מצא שנים קשורין זה בזה והשלישי אינו קשור, השנים הקשורין מותרים, שאנו אומרים שהן הן אותן שזימן, והשלישי שלא זימנו מערב יום טוב אסור[110]:

כה כל דבר שהוא מוקצה, אינו אסור אלא אם כן בעליו הקצו אותו והסיחו דעתם ממנו, אבל אם בעליו לא הסיחו דעתם ממנו אינו נקרא מוקצה כלל, ולכן נכרי שהביא דורון לישראל בני יונה קטנים שאינם צריכים צידה משובכות שיש לו בתוך התחום[111], מותרים, לפי שאין הנכרי מקצה מדעתו כלום[112] כמו שנתבאר בסי' ש"י[113].

אבל אם הם גדולים כל כך עד שצריכים צידה, אסורים, אע"פ שלא צדן בשביל ישראל[114], כיון שצריך

---

[106] רב אשי שם (הכא בגוזלות מקושרים וכיסים מקושרים עסקינן, גוזלות מנתחי אהדדי, כיסין לא מנתחי אהדדי). ר"ן ה, א ד"ה זימן (ולא מיבעי בשאינם מקושרין, דמבעי לן למימר הכי, אלא אפילו בגוזלות שהניחם מקושרים ובא ומצאן שאינן מקושרין, הואיל ומנתחי אהדדי ואורחייהו בהכי, אמרינן דהני אינהו נינהו וחד מנייהו אזל לעלמא, וכדמתרץ לה רב אשי בגמרא). **רמ"א** סי"ג (ואפילו היו מקושרים ביחד, מנתחי מהדדי). **פר"ח** סי"ג (ויראה לי ... אף לדעת הרמב"ם שפוסק בפ' ו' מהלכות מעשר שני כמאן דאמר בשני כיסין מחלוקת ... אעפ"כ הדין דין אמת דגוזלות מנתחי אהדדי, וטפי אית לן למתלי בהכי מלומר שהשלשה שהיו מקושרים לקחום והניחו שם שנים אחרים מקושרים ... והכי נקטינן).

ויתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ה.

[107] **ט"ז** סוף סק"ט (ונראה דמיירי כאן דעכשיו אינם קשורים הם, אלא בשעת הזימון היו קשורים). פר"ח סוף סי"ג (אף על פי שיש רעותא שהניחם מקושרים והשתא מצאן מותרים – אין בכך כלום).

[108] **ט"ז** שם (ואם הם עדיין קשורים לפנינו, אותן הנשארים פשיטא דמותרין, דכאן ליכא חשש אלא שמא הני אזלי לעלמא והני אחרינא נינהו, דמי קשר אותם אחר ביאתם לכאן. ואפילו תרצה לומר שאדם אחר קשרן, בודאי ביום טוב לא קשרן, אלא בערב יום טוב, ונמצא מוכנים הם).

[109] ט"ז שם (בזימן ב' קשורים ומצא ג' שאינן קשורים, אסורים מחמת תערובת). וכדלעיל ס"כ (זימן שני יונים ומצא שלשה, ואינו מכיר אותם שזימן, כולם אסורים, מפני אחד שאינו מזומן שנתערב בהם).

[110] ט"ז שם (בזימן ב' ומצא ג' והשנים קשורים והא' הנוסף אינו קשור ... לישתרי אלו השנים הקשורים). **פר"ח** שם (בזימן ב' מקושרין ומצא ג' עמהם, מותר, בהא לא מיירי מתניתין, והדבר ברור שמותרות).

[111] שאם הם משובכות של ישראל צריכים זימון, כדלעיל סי"ז (קטנים שאין מפריחין אלא מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם, אין בהם איסור צידה, שכבר הן ניצודים ועומדים. אבל יש בהן משום מוקצה, שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו, ולפיכך צריך לזמן אותם מערב יום טוב).

אבל אם הם משובכות של נכרי, אין צריכים זימון.

[112] ירושלמי פ"ג ה"ב (אין העכו"ם צריך הכן). רמב"ן שבת קכב, א ד"ה מתני' (שאין הגוי מקצה כלום ודעתו על הכל ואין צריך הכן, כמו שאמרו בירושלמי). שו"ת רשב"א ח"ד סי' מז (כותי שהביא דורון לישראל ביום טוב בני יונה קטנים משובכו שיש לו בתוך העיר ... נראה דמותרים הם, כיון שאינם צריכים צידה, דהוה להו כפירות שאין במינם במחובר, דאפילו הביאם מחוץ לתחום, מותרים למי שלא באו בשבילן). שו"ע סט"ו (גוי שהביא דורון לישראל ביום טוב בני יונה קטנים משובכות שיש לו בעיר, כיון שאין צריכים צידה, מותרים). מ"א ס"ק יז (דשל עכו"ם אין צריך הכן, ואם כן אפילו מי שהובאו בשבילו מותר), וסי' תקטו סקכ"ז (כיון דהיו בין השמשות תוך התחום של בעליו, לא אתקצאי, ומותרים כל ישראל לאכול עמו, דפשיטא דאם אדם אחד הביא דבר עמו חוץ לתחום מותר חבירו לאכול עמו, וכ"כ הראב"ן. והיינו טעמא דשל עכו"ם אין צריך הכן, דהעכו"ם אין מקצה כלום מדעתו, וכיון דמוכן לבעל הבית מוכן לכל).

וראה מראי מקומות וציונים.

[113] סעיף ג (שאין דין מוקצה בשל נכרי, לפי שהכל מוכן אצלו, שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל, וכיון שהוא מוכן לאיש אחד מוכן לכל), ושם נסמן (הערה יט).

וכן הוא גם לקמן סי' תצח ס"ו. סי' תקה ס"ד.

[114] שו"ת הרא"ש כלל כג סי' ו (ואף על גב דנלקטו לשם כותים, ואם נלקטו היום הוו אסורין משום מוקצה. הילכך, אם היונים גדולים שיכולין לפרוח חוץ לתחום, אסורים משום מוקצה). טור ושו"ע סי' תקיז ס"ב (ישראל שאמר לגוי מבעוד יום, תקנה לי יונים למחר, לא יפה עושה, אבל אם עשה כבר, מותר לאכול מהם ביום טוב, והוא שלא יהיו מפריחין). ט"ז שם ס"ק ד (דאם כן הוה ליה מוקצה).

לבקש תחבולות כדי לתפסן, אין מועיל כלום מה שאין הנכרי מקצה דעתו מהן, לפי שאין זה הדבר תלוי בדעתו שמא לא יוכל לתפסן[115]:

טלטול בהמה שנטרפה

כו הבודק בהמה ביום טוב, יבדקנה במקום שיהא באפשר להניחה שם אם תהיה טריפה, לפי שאסור לטלטלה כשתמצא טריפה ממקום זה למקום אחר[116]. וכן חכם המורה הוראה בדבר שיהא אסור לטלטלו אם יאסר[117], לא יורה עד שיניחוהו מקודם במקום המיוחד לו, כי אחר שיאסור יהא אסור לטלטלו[118]:

כז השוחט בהמה ביום טוב, מותר להפשיטה קודם הבדיקה, ואין חוששין שמא תמצא טריפה, לפי שמעמידין אותה בחזקת היתר[119], שרוב בהמות הן כשרות[120].

וטוב לו שיפשיטנה קודם בדיקה, שאם יבדוק ותמצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה[121], שהרי הוא עושה מלאכה גמורה שלא לצורך אכילה[122]:

כח אם נמצאת טריפה אסור לטלטלה[123] אפילו מחמה לצל[124], (ו) לדברי האוסרים נולד ביום טוב, שהרי

וכן הוא לעיל סי׳ שי ס״ג (ודבר שהיה מחוסר צידה מבעוד יום, וצד אותו הנכרי בשבת, אף אם היה בדעתו לצוד בשבת, אין דעתו מועלת כלום, שאין הדבר תלוי בו, והרי הוא אסור בשבת משום מוקצה, שכיון שלא היה ברשותו של אדם כלל אין זה מן המוכן), ושם נסמן (הערה כה).

[115] כדלעיל סי״ג (כל שמחוסר צידה בענין שהצד אותו בשבת חייב, אפילו זימן אותו מערב יום טוב ודעתו עליו אין מועיל כלום, ואסור ליקח אותו ביום טוב אפילו ניצוד מאליו ביום טוב, כיון שבין השמשות היה מחוסר צידה הרי זה מוקצה), ושם נסמן (הערה 60).

[116] משום נולד, כדלקמן סכ״ח (אם נמצאת טריפה אסור לטלטלה אפילו מחמה לצל, לדברי האוסרים נולד ביום טוב).

[117] שזה מותר בשבת ויום טוב, כדלעיל סי׳ שכג ס״י (מותר ... להורות כל הוראה להיתר, ואינו חשוב כמתקן, שהרי דבר זה היה מתוקן מאליו, אלא שלא היה ידוע להשואל עד שבא המורה והורה לו).

אבל אסור להורות ביום טוב להתיר בכור, כדלקמן סי׳ תצח סי״ז (בכור בזמן הזה שאין יכול לשחטו בלא מום, אין חכם ולא שלשה הדיוטות יכולין לראותו אם יש בו מום כדי להתירו לשחטו, כיון שאפילו אם יש בו מום ולא הראהו לחכם או לשלשה הדיוטות ושחטו הרי זה אסור, ואם כן ראיית החכם או שלשה הדיוטות היא המתרת את הבכור והרי זה דומה למתקן).

[118] **שבת דף קנו**, סוע״ב (לוי כי הוו מייתי טריפתא לקמיה ביומא טבא (בהמה שנולד בה ספק טרפות וצריכה להוראת חכם, רש״י), לא הוה חזי לה אלא כי יתיב אקילקליתא (על האשפה, שאם יראנה טריפה יניחה שם, רש״י), דאמר דילמא לא מתכשרא, ואפילו לכלבים לא חזיא).

[119] רבנו ירוחם נתיב ד ח״ב לא, ב (שוחטין אותה ביום טוב, ולא חיישינן שיבדקוה אחר השחיטה ותמצא טריפה ונמצא שטרח בה ושחטה שלא לצורך). כל בו סי׳ נח (ואם ירצה להפשיט הבהמה אחר השחיטה קודם הבדיקה, הרשות בידו, לפי שמשנשחטה בחזקת התר עומדת). הובא בב״י ד״ה השוחט.

[120] חולין יא, ב (דאמר רחמנא שחוט ואכול, וליחוש שמא במקום נקב קא שחיט, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא). ביצה כה, א (נשחטה, בחזקת היתר עומדת, עד שיודע לך במה נטרפה), ופרש״י (ומשנשחטה כראוי הרי היא בחזקת היתר, דסתם בהמות אינן טרפות).

וכן הוא לקמן סי׳ תצח סט״ז (מותר לשחוט בהמות ביום טוב ... לפי שאנו הולכים אחר רוב בהמות שבעולם שהן כשרות). חיו״ד סי׳ כד ס״ק מא (היא בחזקת היתר לענין שמוטה, דרוב בהמות אינן שמוטות). סי׳ כה ס״ק י (דנשחטה בחזקת היתר עומדת מכח הרוב, דרוב בהמות כשירות הן).

[121] רבנו ירוחם שם (וכתבו המפרשים ולא יבדקנה עד שיפשיט עורה, שמא תטרף ויאסר לטלטלה ולא יוכל להפשיטה). **טור ושו״ע** סט״ז (השוחט בהמה ביום טוב, טוב לו שלא יבדוק עד שיפשיט, שאם תמצא טריפה לא יהא רשאי להפשיטה).

[122] ב״ח ד״ה השוחט (ומה שאסור ההפשט כשנמצאת טרפה ולא שרינן סופו משום תחלתו, היינו טעמא, דהפשט הוא אב מלאכה, ושלשה דברים דהתירו סופן משום תחלתן (ביצה יא, ב) אינן אלא באיסורא דרבנן). מ״א סקי״ח (דלא שרי סופן משום תחלתן אלא במלאכה דרבנן, אבל הפשט הוא דאורייתא (ב״ח)). שהרי המפשיט הוא אחד מל״ט מלאכות, כדתנן שבת עג, א (השוחטו והמפשיטו). ולענין יום טוב, ראה לקמן סי׳ תצט.

ואם הבהמה כשרה, ההפשטה היא לצורך אכילה, משא״כ כשהבהמה טרפה.

[123] שבת **שם** (דילמא לא מתכשרא ואפילו לכלבים לא חזיא). טור ושו״ע סי״ז (אם נמצאת טריפה, אסור לטלטלה).

ואינו מחלק כאן אם היתה בריאה בשעת שחיטה או מסוכנת, כהא דלקמן סי׳ תצח סי״א (בהמה שהיא מסוכנת והוא ירא שמא תמות ... שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית), שאם נמצאת טרפה אסורה בטלטול.

ואף שיתבאר לקמן סי׳ תקיח סי״א (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב מותר לטלטלה ולחתכה לפני הכלבים ביום טוב, לפי שמאתמול היא עומדת ומוכנת לכלבים, שהוא יודע שתמות ביום טוב).

היינו דוקא במתה מאליה, אבל בנשחטה, אין דעתו מועלת בנולד. ויתבאר בארוכה לקמן שם בקונטרס אחרון ס״ק ה.

[124] מ״א סקי״ט (דלא שריא מחמה לצל).

אתמול היתה עומדת ומוכנת לאכילת אדם ועכשיו שנטרפה עומדת לכלבים והרי זה נולד[125], וכבר נתבאר בסי׳ תצ״ה[126] שיש להחמיר ולאסור נולד ביום טוב:

כט במה דברים אמורים בדורות הראשונים שלא היו טרפות מצויין, אבל בזמן הזה שאנו מחמירין הרבה חומרות בטרפות ולפיכך הטרפות מצויין מאד, ואם נאסור לטלטל הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, לפיכך התירו לו לטלטלה מחמה לצל[127]:

ל וכן מטעם זה התירו לו למכרה לנכרי[128], על דרך שיתבאר[129] במכירה לישראל, דהיינו שלא יטול דמים ולא ישקול ולא יזכור לו סכום דמים, ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון[130]:

---

[125] **גמרא** שבת כט, א (מסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. מסיקין בתמרין, אכלן אין מסיקין בגרעיניהן, דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. מסיקין באגוזים, אכלן אין מסיקין בקליפותיהן, דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר. וצריכא, דאי אשמעינן קמייתא, בהיא קאמר רבי יהודה משום דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי, והוה ליה נולד ואסור, אבל תמרים דמעיקרא גרעינין והשתא גרעינין אימא שפיר דמי. ואי אשמעינן גרעינין הוה אמינא דמעיקרא מכסיין והשתא מיגליין, אבל קליפי אגוזין דמעיקרא מיגלו והשתא מיגלו אימא שפיר דמי, צריכא). **תוס׳** שם ד״ה והא (ובאגוזים דמעיקרא מגלו והשתא מגלו ... אע״ג דמטעם זה עושה צריכותא, מכל מקום מטעם זה לפי האמת אין נראה לו לחלק ביניהם). הרי שגם בקליפות הוו נולד (ולא מוקצה), וכן בבהמה שנמצאת טריפה. **מ״א סי׳ תצט סק״ט** (משמע דכשנשחטה ביום טוב אסור לטלטל המעיים שהסריחו, דנולד היא, דאתמול היה עומד לאדם ועכשיו עומד לכלבים. אם כן חלבים נמי אסור לטלטלן כמו גרעיני תמרה ... לפמ״ש סי׳ תצ״ה דנולד אסור, גם החלבים אסור לטלטלן כשנשחטה ביום טוב), **עיי״ש**.

ונתבאר בקונטרס אחרון סק״ו.

ההוכחות לדברי המ״א, ותשובה למי שהשיג על דברי המ״א בזה, יתבארו לקמן סי׳ תצט בקונטרס אחרון ס״ק ג ד״ה הנה מהר״צ.

סיכום פרטי הלכה זו – לקמן שם (הערה 110).

[126] סוף סי״ג (ולענין הלכה יש להחמיר בנולד ביום טוב).

[127] **רש״ל** ביש״ש פ״ג סי׳ יז (מאחר שהתירו כמה דברים סופן משום תחילתן ... הכי נמי נימא במוקצה דרבנן, אם לא התירו לו לטלטל ממקומן אם כן יתקלקל ... מימנע ולא שחיט מהאי חששא, דהא חששא דטריפות האידנא שכיחי). **מ״א** סקי״ט (ורש״ל כתב ... האידנא דשכיח טריפות, שרי להצניע, דאם לא כן מימנע ולא שחיט).

וכמו טלטול עור הבהמה שנשחטה, כדלקמן סי׳ תצט ס״ג (בהמה שנשחטה ביום טוב, מותר לטלטל עורה מחמה לצל אף על פי שאין עליה בשר, ומותר ליתנה במקום דריסת הרגלים שלא יפסד העור, שאם לא נתיר לו, ימנע מלשחוט, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב).

וטעם היתר זה הוא כדלקמן סי׳ תקז ס״ט (לצורך תיקון אוכל נפש התירו לטלטל מוקצה), וסי׳ תקט ס״ז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה).

ואף שכאן כבר שחט, מכל מקום נחשב גם זה לצורך אוכל נפש, כדלקמן סי׳ תקיח ס״א (מותר להוליך סידורים ומחזורים לבית הכנסת כשצריך לקרות בהם בו ביום. וכשם שמותר להוליכן כך מותר להחזירן לביתו, אף על פי שבחזרה זו אין בה צורך יום טוב כלל, שהרי אינו מחזירן אלא כדי שלא יגנבו ויאבדו, ואין זה צורך היום אלא צורך ממונו, אעפ״כ התירו לו חכמים להחזירן, כדי שלא ימנע מלהוליכם מחמת שיתיירא שלא יוכל להחזירן).

וכן הדין בהחזרת דלת החנות, כדלקמן סי׳ תקיט ס״א (שאם לא נתיר לו להחזיר לא ירצה לפתחו, שיחוש שמא יגנבו, וימנע משמחת יום טוב).

וכן בקבורת המת ביום טוב, כדלקמן סי׳ תקכו סט״ו (מותר ללוות את המת ביום טוב ... שני אפילו חוץ לתחום ... אפילו ליווהו כמה מילין מותרין לחזור למקומן בו ביום. אע״פ שבחזרה זו אין בה כבוד המת, מכל מקום אם לא יהיו מותרין לחזור למקומן לא ילווהו כל כך וימעטו בכבודו. ומטעם זה מותרים הקברנים להחזיר עמהם לבתיהם את כל כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום).

[128] והיינו שגם היתר המכירה בלא הזכרת דמים וכו׳, הוא כדי שלא ימנע ולא ישחוט כלל ונמצא ממעט בשמחת יום טוב.

טור (ובענין מכירה לעו״ג נראה שמותר, כדרך שהתירו מכירה לישראל שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים, ואם אינו מאמינו יקח ממנו משכון, שאם לא כן לא ישחטו ואתי לאמנועי משמחת יום טוב), **ושו״ע** סי״ז (אם נמצאת טריפה ... מותר למכרה לגוי כדרך שהתירו מכירה לישראל, שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים. ואם אינו מאמינו, יקח ממנו משכון). דברי הטור הביא **רש״ל** שם. **מ״א** שם.

הלכה זו שלא ליתן במתנה ביום טוב אלא כשהוא לצורך שמחת יום טוב, נתבארה לעיל סי׳ שו סט״ו (שאסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת וים טוב אלא מיני מאכל ומשקה שלצורך היום), ושם נסמן (הערה קי).

אבל בהיתר זה של קניית מאכלים בשבת ויום טוב בלא הזכרת דמים וכו׳, נתבאר לקמן סי׳ תקיז ס״א (מותר ליקח מן החנוני מיני מאכל ומשקה ביום טוב, ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין ולא שם מדה ולא שם דמים כדי שלא יהא נראה כמקח וממכר, אלא כשאלה, כמ״ש בסי׳ שכ״ג לענין שבת, והוא הדין ליום טוב), ותוכן היתר זה נתבאר לעיל שם (סי׳ שכג הערה ג).

וכאן מבואר, שגם היתר קניית מאכלים בלי הזכרת דמים כו׳, הוא דוקא כשקונה המאכלים לצורך שבת ויום טוב, והיתר מכירה לנכרי הוא דוקא כדי שלא יבוא למעט בשמחת יום טוב.

ויש לעיין לפי זה טעם היתר מכירת מאכלים לנכרי בשבת, בשו״ת רבינו סי׳ ב.

[129] סי׳ תק, וסי׳ תקיז. ולעיל סי׳ שכג.

[130] שאף לקיחת משכון בשבת ויום טוב לא הותרה אלא לצורך השבת ויום טוב, כדלעיל סי׳ שז ס״כ (השואל מחבירו בשבת ואין הלה מאמינו, יכול להניח משכון אצלו, ויניחנו בסתם ולא יאמר לו הילך משכון, שזהו כמעשה חול. במה דברים אמורים בשואל

לא וכן מטעם זה התירו למכור לנכרי חלק האחורים אפילו מבהמה כשרה במקום שאין מנקר מצוי[131]. ואם אפשר להצניע עד לאחר יום טוב בענין שלא יסריח, אסור למכור לנכרי טרפה או אחוריים. ואם שחטה ערב יום טוב והיה לו שהות למכור לנכרי קודם יום טוב, אסור למכור ביום טוב אפילו אי אפשר לשמור שלא יסריח, שלא התירו למכור אלא כדי שלא ימנע מלשחוט אם נאסור לו למכור, אבל כשנשחטה בערב יום טוב והיה לו שהות למכור קודם יום טוב, אף אם נאסור לו למכור ביום טוב לא ימנע מלשחוט בשביל זה, שהרי אפשר לו למכור קודם יום טוב[132]:

לב דבר שאין הטרפות מצוי בו, כגון אווזין ותרנגולים, אסור לטלטלו מחמה לצל אם נטרף, ואפילו יסריח בוודאי, וכן אסור למוכרו לנכרי, כיון שאין הטרפות מצוי בו לא ימנע מלשחוט בשביל כך[133]:

קונטרס אחרון

(א) כיון שהם מכוסים כו'. הנה[134] המגן אברהם[135] מיקל אם המים צלולים, דלא כמשמע מסתימת כל האחרונים, שהרי סתם מים הן צלולים ואפילו הכי אסרו. ובפרט לפי סברת הט"ז[136] שהטעם הוא משום מוקצה, ודאי אין טעם כלל לחלק בין צלולים לעכורים[137]. והמגן אברהם לא כתב כן אלא לפי שיטתו שהאיסור הוא משום צידה[138], ולכן אוסר בארגז רחב מששה טפחים[139], אבל לפי דעת הט"ז אין לחלק

מיני מאכל ומשקה שהם צורך השבת, לכן התירו להניח משכון כשאין הלה מאמינו, אבל שלא לצורך השבת, אסור להניח משכון כלל).

[131] **לבוש** סי' תק ס"א (במקומות שאין שם מנקרי ישראלים לנקר האחוריים, יכולין ליתן בכהאי גוונא האחוריים לגוים בלא פיסוק דמים, מטעמא דלעיל שהתירו סופן משום תחלתן, שלא יבואו לממנע משמחת יום טוב ולא ירצו לשחוט בהמות ליום טוב). **מ"א** סקי"ט (וכתב הלבוש סי' ת"ק דבמקום שאין מנקר מותר למכור האחוריים לעכו"ם כדרך זה, דאם לא כן לא ישחטו בהמות ליום טוב).

[132] **מ"א** (ונראה לי דאם יש לשמרו עד אחר יום טוב שלא יסריח, אסור למכור לעכו"ם טריפה או אחוריים. ואם נשחטה מערב יום טוב בכל ענין אסור כמ"ש סי' תצ"ט, אלא אם כן נשחטה סמוך ליום טוב שלא היה אפשר למכור קודם יום טוב).

והוא כדלקמן סי' תצט ס"ה (אבל אם נשחטה בערב יום טוב, אפילו הופשטה ביום טוב, אסור ... דאף אם נאסור לו לא ימנע מלשחוט בערב יום טוב, דהרי יכול להפשיטה ולעשות כל צרכי העור בערב יום טוב. אבל אם נשחטה סמוך לחשכה, שלא היה שהות להפשיטה קודם יום טוב, מותר ... אבל אם יודע בודאי שלא יפסד העור, אסור).

[133] **רש"ל** שם (ומן הגמרא אינו ראיה, דלוי חזי טריפות אקילקלתא כו', אפשר דבעירו לא היו טריפות שכיחי כולי האי. אי נמי טריפות דתרנגולת ואווזות חזא, וכל כה"ג דלא שכיחי בהו טריפות). **מ"א** שם (באווזים ותרנוגלים אסור להצניען, דלא שכיח בהו טריפות ... ואם כן למכרו לעכו"ם נמי אסור).

[134] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"א נתבאר שדגים המכונסים בביברים, ויכול לתפסן בידו בלי מצודה, אין בה משום צידה, ואסורים משום מוקצה, כיון שהדגים מכוסין מן העין ואין דעתו עליהם מן הסתם. אלא אם כן הכניסם לארגז מלא מים, או שסכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב כדי להזמינם, שאז אינם מוקצה ומותר לצודן ביום טוב

ומבאר דהוא כדעת הראב"ד שאיסור הדגים שבביברים הוא "מפני שהם מכוסין מן העין", וכפירוש הט"ז "דמטעם מוקצה קאמר".

ואף שהמ"א מפרש בהראב"ד שהאיסור בביברים הוא משום צידה, שכשאין המים צלולים הדגים נשמטים ומחוסרים צידה, וההיתר באמת המים שסכר הוא כיון שאינה רחבה אלא אמה אחת ויכול לתפסן ביד. ולכן גם כשהכניסן לארגז מים, אם רחבו יותר מו' טפחים אסור לצודם.

יש להוכיח כדברי הט"ז שאיסורו אינו אלא משום מוקצה. ולענין צידה, אין הפרש בין אם המים צלולים או לאו, ובין אם המקום פחות או יותר מששה טפחים, כי כל זמן שאין צריך מצודה אין בה משום צידה.

ומצרף להיתר את דעת הרמב"ם, שכל שאין צריך להביא מצודה אין בה משום צידה, ודעת הרש"ל, שאין בדגים איסור צידה, אלא איסור עוקר דבר מגידולו, כשהם במקום גידולם בים ונהר, ולא כשהם באמת המים שסכר או בארגז.

ומסיק בסוף הקונטרס אחרון, שאף המ"א אינו אוסר בזה בבירור, אלא מחומרא, וכיון שהט"ז מיקל בהדיא יש לסמוך עליו.

*

בחלקו השני של הקונטרס אחרון מבאר את שיטת הרמב"ם, שכל איסור צידה ביום טוב אינו אלא משום מוקצה, ואם הכינו אין בו משום צידה.

לכללות קונטרס אחרון זה ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[135] סק"א (אם כן אם המים צלולים שרואין הדגים, מותר אם אין מחוסרים צידה).

[136] סק"א (וזהו הטעם שכתב הראב"ד מפני שהם מכוסים מן העין ... ודאי דמטעם מוקצה קאמר).

[137] וכעין האמור לעיל סי' שנה ס"י (הואיל ואין בקיעת הדגים נראית), דהיינו אף אם המים צלולים.

[138] ס"ק א (והדגים נשמטים, לפי שהם מכוסים מן העין).

כלל אלו החלוקים[140].

ויש לסמוך על הט"ז. דבלאו הכי הרמב"ם מיקל[141], וכן פסקו הרב בית יוסף[142] ופרי חדש[143]. ועוד, דבגמרא[144] וכל הפוסקים משמע בהדיא כהט"ז[145], שהרי אמרו הסוכר אמת המים כו'. וכתב הבית יוסף[146] דמשמע בגמרא דאשמעינן דאין צריך זימון, דסכירת אמת המים חשיב זימון עכ"ל, עיין בגמרא התם קעביד כו'[147]. ועוד, דאם לא כן למה הזכירו כלל הסוכר, כיון שהאמה אין בה צידה ואפילו היא ארוכה הרבה מאד, כמו שכתבו המגיד משנה[148] והמגן אברהם[149], אם כן סכירה זו אינה מועלת כלום לענין צידה, דבלאו הכי נמי שרי מפני שהאמה היא צרה. אלא על כרחך צריך לומר דאם לא סכר אסור משום מוקצה, כמו יוני שובך להאומרים[150] שאין בהם משום צידה או קטנים לדברי הכל[151], וכן חיה שילדה בפרדס רחוק מן העיר[152], שאף על פי שאין בהם משום צידה, אעפ"כ צריכים זימון, משום דאין דעתו עליהם כיון שאינן ברשותו ממש כמ"ש בגמרא[153]. אבל שאר חיה ועוף שאין מחוסרים צידה אינם צריכים זימון[154], לפי שהן דומין לאווזין ותרנגולין שאינם צריכים זימון, מפני שהן ברשותו, כמו שכתבו הרי"ף[155] ורא"ש פרק קמא[156]. ובדגים נחלקו הרמב"ם וראב"ד[157], מר[158] מדמי לה לחיה ועוף שאינן מחוסרים צידה, ומר[159] סבר כיון שמכוסים מן העין חשובים כאינן ברשותו, ודומין ליוני שובך שצריכים זימון. וזה ברור ופשוט ומוכרח כסברת הט"ז, דדגים שאינם צריכים צידה יש בהם משום מוקצה להראב"ד, דלא כמג"א שמתיר במים צלולין.

---

139 על מ"ש המ"מ פ"ב ה"ז (אמת המים אפילו ארוכה כמה, כיון שאינה רחבה כל כך, דגים שבתוכה כנצודין הן, וכן הדין בביברים קטנים), כתב המ"א סק"ו (וכל ארגז שהוא רחב יותר מששה טפחים אסור ליקח ממנו ביום טוב). והיינו שכשם שבדגים יש צידה אף כשאין צריך מצודה, אם המים אינם צלולים, כן יש צידה בדגים באמת המים שהיא רחבה יותר מו' טפחים.

140 שכל זמן שאין צריך מצודה אין בהם משום צידה, והאיסור הוא רק משום מוקצה כיון שהם מכוסים.

141 פ"ב ה"ז (דגים שבביברין ... כל שאינו צריך מצודה, הרי זה מוכן וצדין אותו ביום טוב), הרי שכל שאינו צריך מצודה, בכל אופן אין בו משום צידה (ותתבאר שיטת הרמב"ם לקמן בחצי השני של הקונטרס אחרון, שאיסור צידה ביום טוב כשאינו מן המוכן הוא משום מוקצה, כשאינו מן המוכן).

142 על מ"ש הטור (אין צדין דגים מן הביברים ביום טוב ... ואם סתם אמת המים בכניסה וביציאה מערב יום טוב מותר ליקח ממנה דגים ביום טוב, דהוי להו ניצודין ועומדין), כתב הב"י (ואפשר לפרש דברי רבינו ... דכהרמב"ם סבירא ליה, דדגים שוים לחיה ועוף ... דביברים דידהו שאינם מחוסרין צידה מותר ליקח מהן). הרי שכל זמן שאין צריך מצודה אין בהם משום צידה.

143 סעיף ה (ולכן עיקר כדעת הרמב"ם דכל ביבר שאינו מחוסר צידה מותר ליקח ממנו).

144 ביצה כה, א (הסוכר אמת המים מערב יום טוב ולמחר השכים ומצא בה דגים, מותרין ... קא עביד מעשה).

145 שטעם חומרת הדגים היא משום מוקצה (ולא משום צידה).

146 ד"ה ואם סתם (ומשמע בגמרא דאשמועינן שאינן צריכין זימון, דסכירת אמת המים חשיב זימון).

147 בגמרא שם (הכא קעביד מעשה), ופרש"י (ואת אלה הכין והזמין על ידי מעשה זה).

148 שם (ואמת המים אפילו ארוכה כמה, כיון שאינה רחבה כל כך, דגים שבתוכה כנצודין הן).

149 סק"ו (ואפילו היא ארוכה הרבה שרי (מ"מ)).

150 כדלקמן בהמשך הקונטרס אחרון ד"ה ויצא לו (והערה 211).

151 כנפסק בפנים סי"ז (אבל קטנים שאין מפריחין אלא מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם, אין בהם איסור צידה, שכבר הן ניצודים ועומדים, אבל יש בהן משום מוקצה, שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו, ולפיכך צריך לזמן אותם מערב יום טוב).

152 כנפסק בפנים סי"ב (איל או צבי שקננו בפרדס ... וילדו בו עפרים, ועדיין הן קטנים שאינם צריכים צידה ... אם הפרדס הוא חוץ משבעים אמה וד' טפחים, ודאי אין דעתו עליהם לצורך יום טוב, ואסור ליקח מהן ביום טוב אלא אם כן זימן אותם מערב יום טוב).

153 כה, א (חיה שקננה בפרדס אינה צריכה זמון ... התם לא קא עביד מעשה).

154 כנפסק בפנים סי"א (חיה שנכנסה מערב יום טוב לביבר קטן כל כך בענין שיכולין לצוד אותה בשחיה אחת ... שכל אלו כבר ניצודין ועומדין הן ... התירו לצודן לצורך אכילה אפילו לא ידע בהן מערב יום טוב, ואין בהם משום מוקצה).

155 ה, א (אווזין ותרנגולין ויוני הרדיסיאות אינן צריכין זימון מפני שהן ברשות אדם).

156 סי' טו (כלשון הרי"ף).

157 פ"ב ה"ז.

158 הרמב"ם.

159 הראב"ד.

וכיון שהעיקר כהט"ז[160], אם כן אין צריך לדחוק ולומר דאמת המים מפני שאינה רחבה מששה טפחים אין בה משום צידה, משא"כ בביבר קטן[161], דזהו דבר שאין הדעת סובלתו, דאמה ארוכה כמה מילין ואינה רחבה אלא ו' טפחים אין בה צידה, וביבר קטן ארכו ו' טפחים ומשהו ורחבו ו' טפחים ומשהו יש בו צידה. ואין אומרים כל שיעורי חכמים כך הוא כו'[162], אלא במקום שנזכר בגמרא בפירוש[163], אבל זה לא נזכר בגמרא בהדיא. דלשון אמת המים מצינו בגמרא גם כן על יותר מו' טפחים במשנה דפאה פ"ב[164], וכמו שהאריך בזה הפרי חדש[165]. עיין שם שמסכים להט"ז. וכיון שלהט"ז לא קשה מידי על הראב"ד מאמת המים, אין לנו להמציא חילוקים מלבנו, ויש להתיר אפילו בארגז רחב מו' טפחים. ובפרט ביום טוב שאין איסור צידה בו אלא מדברי סופרים[166], יש לסמוך על המיקל.

ויש לצרף דעת רש"ל[167] שפסק דבארגז ובאמת המים שסכר אין איסור צידה מן התורה אפילו בשבת, וכן פסק הפרי חדש[168] בשם הירושלמי דביצה[169]. ומה שהקשה המג"א[170] על רש"ל, דהירושלמי דשבת מיירי בארגז ואפילו הכי חייב וכן הוא בגמרא דילן[171] כו' עיי"ש. לא דק, דאדרבה בגמרא מוכח כרש"ל, שהרי אמרו השולה דג מן הים חייב משום נטילת נשמה, ולא אמרו משום צד. אלא דרש"י[172] ורמב"ם[173]

---

[160] שגם בדגים, כל שאין צריך להביא מצודה אין בהם משום צידה.

[161] כפירוש הב"ח ד"ה ואם סתם (ולא דמי לאמת המים דשרי, דגבול יש לה דאינה רחבה אלא אמה, שעל כן נקראת אמת המים, וכל שרחב יותר מאמה בת ו' טפחים אסורים הדגים), והמ"א ס"ק ו (וכל ארגז שהוא רחב יותר מששה טפחים אסור ליקח ממנו ביום טוב).

והיינו שמה שאסרו במשנה בביבר קטן, היינו דוקא ברחב יותר מו' טפחים, ומה שהתירו בגמרא באמת המים, היינו דוקא באמה שאינה רחבה יותר מו' טפחים.

[162] כדאמרינן ר"ה יג, א (כל מדות חכמים כן הוא (מצומצת, רש"י), בארבעים סאה הוא טובל, בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן, כביצה מטמא טומאת אוכלין, כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלין, שלשה על שלשה מטמא מדרס, שלשה על שלשה חסר נימא אחת אינו מטמא מדרס).

הובא לקמן חיו"ד סי' קצ ס"ק נה (שכיון שנתנו חכמים שיעור כתורמוס לפשפש וגריס למאכולת, לא פלוג רבנן בשיעורן בין רב למעט ... שמדת חכמים כך הוא ליתן קצבה לדבריהם ושיעור אחד שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע לעולם).

[163] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל נו.

[164] משנה ב (אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת, רבי יהודה אומר מפסקת).

[165] סעיף ה (אינו מוכרח דבכל מקום דקתני אמת המים דלהוי האי שעורא, דלפעמים קתני אמת המים ואינה בת ששה טפחים, כדתנן בפרק ב' דפיאה, אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת רבי יהודה אומר מפסקת, הרי דקתני אמת המים ואינו תלוי בטפחים אלא אם יכול להקצר או לא. ובפרק המוכר פירות גרסינן, אמה בית השלחין אני מוכר לך, נותן לו ב' אמות לתוכה, וכתבו בתוס' דהיינו להרחיב אמת המים שתהא רחבה ב' אמות).

[166] כדלעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה והעימור והזרייה וברירת מיני תבואה ... וכן אסרו הצידה). לקמן סי' תצח בקונטרס אחרון ס"ק ה (צידה דאין בה אלא איסור דרבנן לרוב הפוסקים).

[167] בישש"ש פ"ג סי' ב (ומכל מקום נראה לי, דוקא בביבר, שהדגים שטים במים כמו בבריכה ואוכלין מעפר הארץ ועשבים, אם כן הצד אותם הוי כעוקר אותם ממקום גידולם, ומשום הכי אמרינן נמי בירושלמי פרק כלל גדול (שבת פ"ז ה"ב) רבנן דקסריא אמרי, ההוא דצייד כוורא וכל דבר שאתה מבדילו מחיותו, חייב משום קוצר ... לא קאמר דמחייב משום צד, האב מלאכה דצד דהוה במשכן דהיינו חיות ועופות, כולן מחוסרין צידה הן ואם אין מחוסרין צידה לא. אבל גבי דגים, שהן מכוסין מן העין וגדלין במים, כל מה שאתה צד מהם הוי כקצירה שלהם, ומשום הכי חייב אפילו ביום טוב. ומכל מקום דוקא בביברין שהן על הארץ, אבל מה שיש ארגז מנוקב בתוך המים לא שייך בהו צידה כלל, אפילו אם צריך מצודה קטנה להושיט מן הארגז אין שם צידה עליהן ושרי ביום טוב לצוד מהן), וסי"א (ולי נראה דלא דמי לביבר קטן, אפילו הם נצודין כבר, מכל מקום חיותו וגדולו כבר [כאן] הוא, וכשאתה צדיהו משם היא צידה שלו שהרי אתה מבדילו ממקום חיותו מיד, וכדפרישית לעיל בסי' ב'. אבל אמת המים, [שגידולו] של דג בכל האמה דרך הילוכו לארכו היה שלו, ועכשיו שאתה סוכר אמת המים אם כן דומה לצידה, שהרי כבר הוא נצוד ממקום גידולו כשסוכר אמת המים, שאינו יכול לשוט עוד במקום גידולו כבראשונה).

הובא בט"ז ס"ק א ובמ"א סק"ו.

[168] סוף ס"ה (מיהו אף על פי שהיא גדולה שבקושי יכול לצוד דגים ביד, ודכותה בביבר צריך לומר הבא מצודה, שפיר דמי, וכדגרסינן בירושלמי שמואל אמר צד הוא בפיטם, פירוש חבית גדולה, וכדגרסינן בראש השנה התוקע לתוך הבור או לתוך הפיטם, ואי דאין צריך לומר הבא מצודה, מאי איריא פיטם אפילו ביבר נמי, אלא משמע דהא קמ"ל, דאע"פ שבחול צריך לומר הבא מצודה, מותר לצוד ממנו ביד ביום טוב, דלא שייך צידה בפיטם).

[169] פ"ג ה"א (שמואל אמר צד הוא בפיטם).

[170] ס"ק ו (דהא דאיתא בירושלמי, כל דבר שאתה מבדילו מחיותו חייב משום קוצר, מיירי בדג שהוא ניצוד ועומד בספל של מים והעלהו מן הספל בשבת חייב, שגורם לדג שימות. וכן הוא בגמרא דילן סוף דף ק"ז ברש"י ותוספת).

[171] שבת קז, סוע"ב (השולה דג מן הים, כיון שיבש בו כסלע חייב).

[172] שם ד"ה השולה (שהיה ניצוד ועומד מבעוד יום).

[173] הלי' שבת פי"א ה"א (אם העלה דג מספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק).

פירשו דמיירי בדג הניצוד כבר[174], והירושלמי לא סבירא ליה הכי[175].

ועוד כתב הט"ז[176] טעמים אחרים להקל בארגז לצוד אפילו על ידי מצודה קטנה. ואע"ג דלא קיימא לן כוותיה בזה[177], שהרי מהרי"ל[178] ומג"א[179] חולקין על זה, מכל מקום יש לסמוך עליו לתפוס בידו הרבה פעמים עד שיצוד, כמו שכתבתי בפנים[180], וכמו שכתב הט"ז לענין מצודה קטנה[181].

ואין[182] להקשות להרמב"ם[183] דסבירא ליה דבדגים שאין מחוסרין צידה אינם צריכים זימון, למה הוזכר[184] הסוכר אמת כו'. לא קשה מידי, דלהרמב"ם על ידי הסכירה הן ניצודין[185], כמו שכתב רש"ל[186] עיין שם. וכן משמע לשון הרמב"ם[187] עיין שם.

ומה שמשמע בגמרא דהסכירה היא משום זימון[188], לא קשה מידי, דלהרמב"ם דא ודא אחת, דאין איסור צידה ביום טוב אלא משום מוקצה, כמו שכתב בהדיא הרמב"ם בפ"ב[189] וז"ל אווזין ותרנגולים הרי הן מוכנים ואינם צריכים זימון, דגים וחיה ועוף שבביברין גדולים, כל שהן שמחוסרים צידה הרי זה מוקצה ואין צדין אותן ביום טוב, וכל שאין צריך מצודה הרי זה מוכן וצדין אותן ביום טוב עכ"ל, משמע בהדיא דאיסור צידה הוא משום מוקצה. וכן בפרק א'[190] כשהזכיר מלאכות האסורות ביום טוב לא הזכיר הצידה עמהם. וכן כתב בהדיא בפירוש המשנה בפרק ג'[191]. וכן הראב"ד שם[192] שנתן טעם לאסור כל מלאכות

---

[174] וכן הוא לעיל סי' שטז סי"ג (אם נטל דג מן ספל של מים והניחו עד שמת חייב משום חונק ... וכל זה בנוטל הדג ממקום שהיה ניצוד ועומד שם ואינו מחוסר צידה כלל, כגון ספל וחבית (עיין סי' תצ"ז), אבל אם נטלו ממקום שהיה מחוסר צידה שם, כגון נהר או בריכה, אפילו החזירו מיד למים שבכלי, חייב משום צידה).

[175] אלא דאף בשולה דג מן הים אינו חייב (משום צידה) אלא משום עוקר דבר מגידולו.

[176] סוף ס"ק א (בתיבה שהיא מרובעת ואף אם ישמט קצת מידו אין לו מקום לברוח ... במושיט על ידי מצודה להתיבה ללוקחו, אפילו מושיט איזה פעמים עד שיוציאנו משם, אין קפידא בזה).

[177] להתיר לצוד בארגז על ידי מצודה.

[178] הל' יום טוב ע' קפא (והני דגים שמחזיקים בבית ליטול מהן מתי שירצה, אם ... אינו יכול לצודם ביד רק על ידי כלי, אסור ליטול מהן ביום טוב).

[179] סק"ו (ומהרי"ל כתב, אם יכול לתפסן בידים אין בהם צידה, ואם אינו יכול לצודן רק על ידי כלי אסור ליטול מהן ביום טוב).

[180] סוף ס"א (ומותר לצודן ביום טוב אם הוא בענין שאינו צריך מצודה אלא יכול לתופסן בידו. ואפילו אינו יכול לתופסן בשחיה אחת אלא צריך לטרוח כמה פעמים עד שיתפוס).

[181] שהתיר גם במצודה, ואנן קיי"ל להתיר מטעם זה רק בידים.

[182] בחלקו השני של הקונטרס אחרון מבאר את שיטת הרמב"ם, שכל איסור צידה ביום טוב הוא משום מוקצה, ואם הכינו, אין בו משום צידה.

ובסופו חוזר לנידון הראשון, להוכיח כדעת הט"ז, שכל זמן שאינו צריך מצודה אין בו משום צידה, אף אם המים אינם צלולים, ואף אם הארגז רחב יותר מששה טפחים. ואף המ"א אינו אוסר בזה בבירור, אלא מחומרא.

[183] פ"ב ה"ז (דגים שבביברין גדולים ... כל שהוא מחוסר צידה עד שאומרים הבא מצודה ונצודנו, הרי זה מוקצה ואין צדין אותן ביום טוב ... וכל שאינו צריך מצודה, הרי זה מוכן וצדין אותו ביום טוב).

[184] בגמרא כה, א (הסוכר אמת המים מערב יום טוב, ולמחר השכים ומצא בה דגים, מותרין ... קא עביד מעשה).
ונתבארה לעיל הלכה זו לפי שיטת הראב"ד (דאם לא סכר, אסור משום מוקצה). אמנם לפי שיטת הרמב"ם (וכל שאינו צריך מצודה, הרי זה מוכן וצדין אותו ביום טוב), אם כן "למה הוזכר הסוכר אמת המים".

[185] שאם לא סכר את האמה, והדגים יכולים לברוח משם לנהר, יש בהם משום צידה.

[186] פ"ג סי' יא (ועכשיו שאתה סוכר אמת המים אם כן דומה לצידה, שהרי כבר הוא נצוד ממקום גידולו כשסוכר אמת המים, שאינו יכול לשוט עוד במקום גידולו כבראשונה).

[187] פ"ב ה"ח (הסוכר אמת המים מערב יום טוב ולמחר השכים ומצא בה דגים, הרי אלו מותרין, שכבר ניצודו מערב יום טוב והרי הן מוכנין).

[188] דקאמרינן דטעם ההיתר הוא ד"קא עביד מעשה".

[189] ה"ה וה"ז.

[190] ראה שם הלכות ג; ד; ז.

[191] משנה א (ומחוסר צידה הוא כל שאומרין הבא מצודה ונצודנו, שכל שהוא כך הרי הוא מוקצה).

[192] פ"א ה"ח (בכל אלה אין טעם למ"ד אין תולשין ירק ואין מלקטין פירות ביום טוב מן האילן ... והירושלמי סומך אותו על אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וסמיך ליה ושמרתם את המצות שהיא מלאכה בתלוש).

שבמחובר, אין טעם נכון לאסור הצידה שהיא בתלוש[193].

ואע"פ שאפשר לעשותה מערב יום טוב[194]. נראה לי דסבירא ליה להרמב"ם דלא נקרא אפשר כו' אלא דבר שהוא בידו של אדם כמו הקצירה והסחיטה ודומיהן[195], אבל הצידה אינה בידו שהרי אפשר (אי נמי מטעם שכתב הרמב"ן במלחמות פרק ג'[196] עיין שם) שלא ישיג את הניצוד[197]. וכל דבר שבודאי ישיגנו ואי אפשר להשמט ממנו, זה נקרא אין מחוסר צידה ואין בה איסור כלל[198].

ואין להקשות אם כן למה הצריכו להמתין בכדי שיעשו[199], כיון שאין כאן איסור אלא משום מוקצה[200]. לא היא, דכיון שאסור באכילה בו ביום משום מוקצה, אם כן יש כאן מלאכה גמורה צידה שלא לצורך יום טוב[201]. והרי זה כיש במינו במחובר, שהתלישה גם כן אינה אסורה אלא מדברי סופרים לרוב הפוסקים[202].

ויצא לו להרמב"ם דין זה מהא דמשמע בגמרא דאין איסור ביוני שובך ועליה אלא משום מוקצה, כמ"ש בפרק אין צדין[203] במה דברים אמורים ביוני שובך כו' אבל אווזין כו' אינם צריכים זימון כו' עיין שם, משמע דביוני שובך מהני זימון, ואע"פ שהצדן בשבת חייב[204] לפי שהם מחוסרין צידה. ומה שתירצו תוס'[205] והרא"ש[206] דמיירי בקטנים שלא פרחו. זהו דוחק גדול[207], דאם כן מה שהקשו בגמרא דף י"א[208]

---

[193] אלא נראה שגם להראב"ד איסור צידה הוא משום מוקצה.

[194] שבזה אסר הרמב"ם פ"א ה"ה (כל מלאכה שאפשר להעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב, אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה).

ואם כן מדוע הוצרך הרמב"ם לאסור הצידה משום מוקצה.

[195] כמבואר ברמב"ם פ"א ה"ז (כיצד, אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב, שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון).

[196] יג, ב (והצידה עצמה אי אפשר לעשותה מבערב [יום טוב], ואם צד דגים מן הים בערב יום טוב וחזר וצד ביום טוב, זו צידה אחרת היא אי אפשר לו לעשותה מבערב, ומה יאמר רבינו ז"ל למי שעלתה מצודתו ריקם בערב יום טוב ונזדמנו לו ביום טוב).

[197] כדלעיל סי' תצה ס"ט. ובפנים כאן סכ"ה.

[198] ואם כן בכל אופן אין לאסור משום איסור צידה; אלא במקום שאינו מוכן ומשום מוקצה.

[199] כנפסק ברמב"ם פ"ב ה"י (כותי שהביא תשורה לישראל ביום טוב ... דגים שאפשר לצודן בו ביום, הרי אלו אסורין עד לערב, וימתין בכדי שיעשו).

וכן הוא לקמן סי' תקטו ס"א (נכרי שהביא דורון לישראל ... מיני בעלי חיים שיש מאותו המין מחוסר צידה, שיש לומר שאלו שהביא היו מחוסרין צידה בתחלת כניסת יום טוב, הרי אלו אסורין באכילה ובטלטול עד הערב ... ואפילו לערב אינן מותרין אלא לאחר שהמתין בכדי שיעשו).

[200] ולענין מוקצה נתבאר בפנים ס"ט (ואפילו אם ידוע שניצוד ביום טוב אינו אסור אלא ביום טוב עצמו, אבל למוצאי יום טוב מותר מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביום טוב שהרי מאליו ניצוד על ידי מצודות הפרושות מערב יום טוב), ושם נסמן (הערה 34).

[201] וכיון שצד (ועובר על איסור מוקצה) לצורך ישראל, אסור בכדי שיעשו.

[202] שצידה ביום טוב (שאיסורו משום מוקצה), ותלישת מחובר ביום טוב, איסור שניהם אינו אלא מדברי סופרים, וכשעושים אותם לצורך ישראל, אסור בכדי שיעשו.

[203] כה, א (צריכה לזמן ... במה דברים אמורים ביוני שובך ויוני עליה וצפרים שקננו בטפיחין ובבירה).

[204] ברייתא כד, א (הצד יוני שובך ויוני עלייה וצפרים שקננו בטפיחין בבירות, חייב). וכן הוא בפנים סט"ז (יוני שובך ויוני עליה ... הצד אותם בשבת אפילו מכלובן חייב. ולכן אסור לצודן ביום טוב).

[205] ט, א ד"ה אין (דמיירי בקטנים שלא פרחו).

[206] פ"א סי' טו (ויש לומר דהתם מיירי בגדולים והכא מיירי בקטנים).

וכן הוא בפנים סי"ז (אבל קטנים שאין מפריחין אלא מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם, אין בהם איסור צידה, שכבר הן ניצודים ועומדים, אבל יש בהן משום מוקצה, שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו).

[207] ולכן פסק הרמב"ם פ"ב ה"ה (יוני שובך ויוני עליה וצפרים שקיננו בטפיחין או בכירה ובפרדס, הרי אלו מוקצה, וצריך לזמן). ובמ"מ שם (ודע שדעת קצת מפרשים שמשנתנו וכל הדינין שיתבארו בדין הזימון, הם ביוני שובך שאינן יכולין לפרוח, אלא שהם מדדין או מפריחין מעט, ואינם מחוסרים צידה, ומותר ללקחן, אלא שצריכין זימון, אבל מפריחין מחוסרין צידה ואסור לצודן, ואין זימון מועיל להן ... ויש מתירין בזימון בכל גונא, לפי שאין יוני שובך צריכין צידה מעליא, וכן דעת העטור).

והוא בעטור הל' יום טוב מחלוקת ה (יוני שובך ויוני עלי', אף על גב דצדן חייב, מהני בהן זימן ונוטלין הן בלא צידה). והיינו שאף שבשבת הצדן חייב, מכל מקום ביום טוב מהני בהן זימן.

[208] ע"א (היכי דמי, אילימא במפורחין ... אלא במדדין).

היכי דמי, אי במפורחין כו׳, צריך לומר דהיינו מפריחין מעט כמו שכתבו הפוסקים[209], וזה לא נזכר כלל בגמרא[210]. משום הכי משמע ליה להרמב״ם דאין איסור צידה ביום טוב אלא משום מוקצה. ולכן מועיל זימון ליוני שובך ועליה, כיון שהן באין לכלובן לערב[211], ונוח לתופסן יותר מדגים חיה ועוף שבביברין גדולים, שאפילו זימון אינו מועיל להם[212], כיון שאין זה תלוי בדעתו שיתפסו, שהרי אפשר שלא ישיגם כלל[213], לכן אינו מועיל כלום מה שמזמן אותם ואומר זה וזה אני נוטל. וזה ברור ומוכרח בלשון הרמב״ם[214].

וכן מוכח דעת הראב״ד, כמו שנתבאר לעיל[215]. ועוד, מדלא הגיה עליו כלום, אלא כתב על לשון הרמב״ם דגים שבביברין גדולים הרי זה מוקצה כו׳, אמר אברהם זה אינו כו׳, כיון שמכוסים מן העין עכ״ל, משמע בהדיא דהראב״ד סבירא ליה כהרמב״ם דאסור משום מוקצה. וכמו שכתב הט״ז[216].

וכן עיקר[217]. דהא אנן קיימא לן[218] דצידה היא ממלאכות האסורות ביום טוב כקצירה וסחיטה ודומיהן, אי משום טעמיה דרש״י ז״ל[219] אי מטעם התוס׳[220]. ואם כן על כרחך[221] הני תרי מילתא, דהיינו, מה שחילק המג״א[222] בין מים צלולים לאינן צלולין, ומה שחילק[223] בין רוחב ו׳ טפחים ליותר מו׳ טפחים, הם סותרין זה את זה, דאם נאמר דהכל תלוי ברוחב ו׳ טפחים ואפילו ארוכה הרבה שרי, כמו שכתבו המגיד משנה[224] ומג״א[225], אם כן למה הוזכר[226] סכירה באמת המים, ועל כרחך צריך לומר כדי לאפוקי

---

[209] ר״ן ה, א (ומוקמינן לה בגמרא במדדין דליכא למיחש דאתו מעלמא, אבל במפריחין אפילו פריחה מועטת כל היכא דאיכא למיחש דילמא אתו מעלמא אסורין).

וכן הוא בפנים סי״ז (קטנים שאין מפריחין אלא מעט), וסכ״א-ב (אם הן יכולין לפרוח מעט ... אין היונים שהזמין יכולים לפרוח אפילו מעט אלא יכולין לדדות מעט מעט).

[210] וראה גם רש״י שם ד״ה מפורחים (גדולים ופורחים למרחוק). ואם כן למה לא יהא אסור משום צידה.

[211] כדאמרינן כד, א (יוני שובך ויוני עלייה דבאין לכלובן לערב).

[212] כמבואר בפנים סי״ג (כל שמחוסר צידה בענין שהצד אותו בשבת חייב, אפילו זימן אותו מערב יום טוב ודעתו עליו, אין מועיל כלום, ואסור ליקח אותו ביום טוב).

[213] כמבואר בפנים סכ״ה (אם הם גדולים כל כך עד שצריכים צידה, אסורים אע״פ שלא צדן בשביל ישראל, כיון שצריך לבקש תחבולות כדי לתפסן, אין מועיל כלום מה שאין הנכרי מקצה דעתו מהן, לפי שאין זה הדבר תלוי בדעתו שמא לא יוכל לתפסן).

[214] פ״ב ה״ה-ח (שרק ביוני שובך מועיל זימון, וכן בסוכר אמת המים שעל ידי צידתן הן כמוכנין, משא״כ בדגים וחיה ועוף שבביברין).

[215] ד״ה ומה שמשמע (וכן הראב״ד שם שנתן טעם לאסור כל מלאכות שבמחובר, אין טעם נכון לאסור הצידה שהיא בתלוש), אלא משום מוקצה.

[216] ס״ק א (וזהו הטעם שכתב הראב״ד מפני שהם מכוסים מן העין ... ודאי דמטעם מוקצה קאמר).

[217] כדעת הראב״ד לפי פירוש הט״ז; ודלא כמ״א שכתב שהטעם הוא משום צידה.

[218] כנפסק בטור ושו״ע ס״א (אין צדין דגים מן הביברים). וכן הוא בפנים ס״א).

[219] רש״י במשנה כג, ב (אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן והותרו לצורך יום טוב, טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה חייש למכמר בשרא פן יתחמם ויסריח, אבל צידה אפשר לצודו מבעוד יום ויניחנו במצודתו במים ולא ימות ולמחר יטלהו).

וכן הוא בפנים ריש ס״א (שהרי אפשר לצודן מערב יום טוב).

[220] ג, א ד״ה גזרה (תנן אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב, ואמאי הא אוכל נפש הוא ... דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש וסמיך ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמשימור ואילך הם מותרות, דהיינו מלישה ואילך, אבל שאר מלאכות דמקודם לכן אסורין).

וראה לעיל סי׳ תצה ס״ט (וכן אסרו הצידה, לפי שעל הרוב אין דרך לעשותה לצורך היום אלא לצורך מחר, לפי שאין האדם סומך על הספק שלא לתקן מאכלו עד שיצוד, שהרי אינו יודע שמא תעלה מצודתו ריקנית, אלא עיקרה מיום לחבירו הוא), שהוא הטעם שכתב הר״ן יב, ב (ואף צידת דגים נמי אסרו, לפי שאין דרך לצוד אותם יום יום, לפי שאינו סומך על הספק שלא לתקן מאכלו, שהרי אינו יודע אם תעלה מצודתו ריקנית, אלא עיקרה מיום לחבירו הוא, ולפיכך אסרוהו מדבריהם).

[221] כיון דקיי״ל שהצידה אסורה, ואמת המים מיירי שאין בה צידה, והצריכו בה סכירה שלא יהי׳ בזה מוקצה. אם כן אין מקום לחלק בזה בין רחב יותר מו׳ טפחים או לאו, ובין מים צלולין לעכורין, כי בכל אופן אין בה משום צידה ויש בה משום מוקצה.

[222] סק״א (שאם המים אינם צלולין, הדגים נשמטים ואסורים משום צידה).

[223] סק״ו (שאם הארגז רחב יותר מששה טפחים יש בו משום צידה).

[224] פ״ב ה״ז (ואמת המים אפילו ארוכה כמה כיון שאינה רחבה כל כך דגים שבתוכה כנצודין הן).

[225] ריש ס״ק ו (שהביא את דברי המ״מ).

[226] בגמרא כה, א (הסוכר אמת המים מערב יום טוב ולמחר השכים ומצא בה דגים, מותרין).

מאיסור מוקצה, ואם כן, תו לא מהני מה שהמים צלולין.

סוף דבר יש לפסוק כהט"ז[227] בהני תרי מילי, משום דבדין הראשון יש לומר דלא פליג מג"א על הט"ז דלשניהם הדבר תלוי אם צריך מצודה או אין צריך[228]. ומטעם זה יש לומר דגם בדין הב' לא פליגי אהדדי, דהרי על כרחך עיקר הטעם של האוסרין ברחב מו' טפחים אינו אלא משום דהדגים נשמטים, כמו שכתב רמ"א[229], וצריך מצודה, דאם אינו צריך מצודה בודאי מותר, דמה טעם לחלק בין דגים המכוסים שאין צריכים מצודה לחיה ועוף שאין צריכים מצודה, ובצריך מצודה גם הט"ז מודה דהוא פשוט במשנה לאיסור[230]. ועוד, דהא כתב המג"א[231] דהעולם נוהגין כהט"ז, ואף הוא ז"ל התיר על ידי נכרי, מכלל דלא סבירא ליה בזה איסור ברור, וכן משמע מלשונו שכתב ויש להחמיר לעשות על ידי נכרי, משמע דאינו אלא חומרא בעלמא ולכן מותר לעשות על ידי נכרי. וכיון שהט"ז מיקל בהדיא, יש לסמוך עליו באיסור דרבנן שהולכין בו להקל[232]:

(ב) ולכן אסור לברור כו'. כן[233] כתב רש"ל[234] ועולת שבת[235] ואליה זוטא[236] ופרי חדש[237]. ואף המג"א[238] לא חלק עליו בבירור. ואף שהט"ז בס"ק א' חלק עליו[239]. מכל מקום הרי בס"ק ז' חזר בו וכתב בעצמו דאסור לברור[240], אלא דלא חיישינן דלמא מטלטל ושביק, ולכן מותר ליקח כל הבא לידו בלא ברירה ולא יחזיר המותר למים. ומה שכתב הט"ז אחר כך[241] ויחזיר מה שלא ייטב בעיניו, אינו אלא פירוש

---

[227] שכל זמן שאין צריך מצודה אין בו משום צידה.

[228] ואין הכי נמי, אם המים עכורין עד שצריך מצודה, גם הט"ז יודה שאסור משום צידה.

[229] ס"א (שהביבר רחב הרבה והדגים נשמטים אילך ואילך).

[230] במשנה (כל המחוסר צידה אסור), ובגמרא (כל שאומר הבא מצודה ונצודנו).

[231] אף אם נאמר שהמ"א חולק על הט"ז, ואוסר בכל אופן כשארגז רחב יותר מששה טפחים, הרי כתב המ"א סק"ו (כל שהארגז רחב אסור, והעולם נוהגין להקל. ויש להחמיר עכ"פ לעשותו על ידי עכו"ם כשהארגז רחב).

[232] כדלעיל ד"ה וכיון שהעיקר כהט"ז (ובפרט ביום טוב שאין איסור צידה בו אלא מדברי סופרים, יש לסמוך על המיקל).

[233] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ד נפסק כדעת הרש"ל וסיעתו, שאם בשעה שהכניס הדגים לארגז או לאמת המים היה יודע שיצטרך רק מקצת מהדגים, אזי לא הוכנו אלא אותם שיצטרך להם ביום טוב, ולכן אסור לברור מהם ביום טוב מה שצריך לו ולהחזיר למים המותר, שהרי הוא מטלטל מוקצה, אלא יקח מה שעולה בידו הן רע הן טוב.
ומבאר דאף שהמ"א והט"ז נוטים להתיר בכל אופן. מכל מקום נראה שאינם חולקים על הרש"ל בבירור.
אלא שהרש"ל אסר ליטול מהארגז דגים, מחשש שמא שביק האי ויקח אחר ויטלטל מוקצה, ואילו הט"ז סבירא ליה דגבי דגים אין חשש זה. וקיי"ל כהט"ז, שיקח מה שעולה בידו הן רע הן טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה – ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[234] פ"ג ס"ב (כשיש שם דגים מרובים, וביום טוב רוצה ליקח מהן אחד או שתים, אסור אם לא יקשרו מבערב יום טוב בחוט), וסי"א (ונראה בעיני, הא דשרינן הדגים בסוכר אמת המים, היינו ליקח כל הדגים. אבל לברור מהן כפי הצורך אסור. דשמא שביק האי מין כו', שהרי לא ידע מבעוד יום איזה מיני דגים שיש בו).

[235] סק"א (ואם אינו רוצה ליקח כל הדגים, יקשור חוט על הדג שרוצה ליקח ביום טוב).

[236] סק"א (ודוקא אם רוצה ליקח כולן ולבשלן, או שאין שם דגים הרבה, אבל כשיש שם דגים מרובים וביום טוב רוצה ליקח מהן אחד או שתים, ירא שמים יזהר בדבר לכתחלה ויקשרם בחוט אותו שצריך לו, ים של שלמה ריש פרק אין צדין).

[237] ס"ה (אלא אם כן יברר הדגים שירצה מערב יום טוב, ויקשור לכל דג חוט אחד ארוך שיוצא מן הביבר, ולמחר ימשוך הדגים הקשורין בחוטין).

[238] סק"ה (דוקא ליקח כולן מותר, אבל אסור לברור, כמ"ש ס"י גבי יונים (יש"ש). ואפשר דדמי לאווזים ותרנגולים שבבית שאין צריך זימון).

[239] שכתב (דוקא ביונים יש איסור מוקצה, ועיקר ההיתר על ידי הזימון, על כן צריך שיזמן כראוי כמ"ש בסימן זה, מה שאין כן באלו שאינם צריכים זימון, ואין כאן מוקצה כיון שהם בביברים קטנים. וכן בדגים, אם הוא סוכר אמת המים מאתמול, הוה כאלו נוטל כל דג בפני עצמו והניחו לשם, וקשירת חוט אין צריך כפי ענ"ד). הרי שכל הדגים מוכנים, ומותר לברור מהם.

[240] שכתב (דגבי דגים אין חשש זה בודאי, אף אם לא ייטב בעיניו הדג, לא יחזיר וישליכנו במים, אלא יחזור לצוד עוד אחר ויאכל כולם כדרך כל הארץ). הרי שאסר לברור, אלא שמותר ליקח הדגים שרוצה, ואין חשש שיברור ומה שלא ייטב בעינינו ישליך למים.

[241] סוף סק"ז (ואפשר שכונתו על דרך שכתבתי שיקח הכל בלא ברירה ויחזיר למים מה שלא ייטב לו).
ודברים אלו מחוסרי הבנה, וכתב על זה בפרי מגדים (ומה שכתב בסוף "ויחזיר למים" נראה לי להגיה 'ולא' יחזיר למים מה שלא הוטב). וגם לפי גרסתינו יש מפרשים "בלא ברירה ויחזיר למים", דהיינו שלא יברר ויחזיר למים כו'.

לדברי רש"ל, אבל אין דעתו מסכמת לזה, אלא כמו שכתב הט"ז תחילה, וז"ל דגבי דגים אין חשש זה, דודאי אם לא ייטב בעיניו לא ישליכנו למים עכ"ל. משמע בהדיא שאסור להחזירו למים דהרי טלטול מוקצה, דאין הזמנתו מועלת אלא למה שיצטרך ביום טוב, כמו שכתוב בשו"ע סעיף י"א[242]:

(ג) כל שאסור לאכלו מפני שהוא מוקצה כו'. כן[243] כתב המגיד משנה[244]. וכן כתב רש"י[245]. וכן הוא בירושלמי[246] עיין במגיד משנה. וכן כתב באליה זוטא[247]. וכן משמע בלבוש סעיף ז'. וכן משמע דעת המג"א[248] שכתב אבל במגיד משנה כו', משמע דסבירא ליה כוותיה[249]. ובפרט לפי מ"ש לעיל[250] דלהרמב"ם אין איסור בצידה אלא משום מוקצה, אם כן אי אפשר לומר בענין אחר. עיין מג"א. ועיין מה שכתבתי בסי' תצ"ח[251]:

(ד) לא מצא מנין יונים כו'. כן[252] כתב הפרי חדש[253]. וכן משמע מפירוש רש"י[254] שפירש אם לא היה

אמנם פירוש זה בדברי הט"ז אינו מובן, שאיך אפשר לפרש בדברי הרש"ל, שמותר ליקח הכל בלא ברירה, הרי מפורש ברש"ל שגם בלא ברירה אסור, דחוששין "שמא שביק האי מין כו'".

על כן מפרש רבינו פירוש הט"ז שהוא "פירוש לדברי רש"ל", שלא הותר אלא באופן שנתבאר בפנים ס"ד (אם בשעה שהכניס הדגים לארגז או בשעה שסכר אמת המים היה בדעתו שאפשר שיצטרך ביום טוב לכל הדגים שבארגז או שבאמת המים, אם כן הרי הוכנו כל הדגים, ולכן מותר לברור מהם ביום טוב מה שצריך ולהחזיר השאר למים). שזהו פירוש הט"ז בדברי הרש"ל (שיקח הכל בלא ברירה [שיהי' דעתו בתחלה שיקח הכל, ואז יהיו כולם מזומנים] ויחזיר למים מה שלא ייטב לו).

משא"כ אם לא הי' דעתו כן, אסור ליקח מהם בכל אופן, ודינם כמו יוני שובך שנתבאר בפנים סי"ט (אסור ליקח אפילו פרידה אחת מן היונים שזימן בהזמנה זו, ואפילו רוצה ליטול מן הבא לידו אסור, גזרה שמא יברור).

ועל זה מסיים כאן "אבל אין דעתו [של הט"ז] מסכמת לזה ... דגבי דגים אין חשש זה".

וכן (כדעת הט"ז) נפסק בפנים ס"ד (אם בשעה שהכניס הדגים לארגז או לאמת המים היה יודע שבודאי לא יצטרך ביום טוב לכל הדגים אלא למקצתן ... צריך ליקח ולאכול כל שיעלה בידו בין טוב ובין רע).

כן נראה לענ"ד פירוש הדברים כאן.

[242] "אם זימן כל השובך, ואינו צריך אלא לזוג, אינו מועיל".

[243] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ה נתבאר שאסור להשקות או לתת מזונות לפני בעלי חיים מוקצים, שמא ישכח ויקחם לאכול. ודלא כשיטת הפוסקים שהוא משום חשש שיבוא לצוד אותם.
ומוכיח כאן שכן דעת כמעט כל הפוסקים.

לכללות קונטרס אחרון זה – ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[244] פ"ב הי"ז (וכן פירש"י ז"ל שטעם איסור המזונות מפני שהן מוקצין).

[245] שבת קו, ב ד"ה ואין (ואין נותנין לפניהן מזונות, כיון דהן מוקצה).

[246] שבת פי"ג ה"ז (אין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך, שאין עושין תקנה לדבר שאינו מן המוכן).

[247] סק"ב (דלכך דקדק הלבוש וכתב לצוד וליקח מהם, רוצה לומר כיון דאסור לצוד אם כן הוי מוקצה, ולכך אסור ליתן לפניו מזונות).

[248] סק"ב (אבל במ"מ משמע דמה שראוי לאכילה אסור להאכילן, דגזרינן שמא יבא לאוכלן).

[249] וכן הוא לקמן סי' תקג קונטרס אחרון סק"א (וכתב על זה, אבל בהגהות מיימוניות חולק, וכן פסק ב"י עכ"ל, משמע שכן עיקר).
וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל קמא.

[250] קונטרס אחרון סק"א (ד"ה ואין להקשות).

[251] קונטרס אחרון סק"א (וכוונתו לתרץ שלא יקשה, שהרי אסור ליתן מזונות לפני כל דבר שהוא מוקצה, אף שאינו מחוסר צידה כמ"ש בסי' תצ"ז. ועל זה תירץ, כדי שלא ימות התירו לו מפני צער בעלי חיים).

[252] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סכ"ב נתבאר, שמה שאסרו מדדין כשמצאן לפני הקן ויש עוד קן בתוך חמשים אמה, היינו דוקא כשהיו יונים מוקצים באותו קן בערב יום טוב וביום טוב לא מצאן שם, שיש ב' ריעותות, שהיונים שהזמין הלכו להם, ואלו שלפני הקן הן המוקצים.
ומוסיף שכן נתבאר בפרי חדש, ומוכיח כן גם מדברי רש"י.

לכללות קונטרס אחרון זה – ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[253] סעיף יד (כל שזימן בתוך הקן ומצא לפני הקן מותרין, ומתניתין דקתני אסורין, מתוקמא בב' קינין ... דהשתא איכא תרתי לריעותא, חדא שלא מצאן במקומן, ועוד דאינך דהוו מוקצין לא מצאן כלל, מעתה כיון דהנך יוני כולהו נעקרו ממקומן ומקצתן אזדי להו, אף על פי שהניחן בתוך הקן ומצא לפני הקן, לא אזלינן בהא בתר קורבא ואסורים ... אף למסקנא).

[254] יא, א ד"ה ואם אין שם אלא הן (אם אין סביבותיהם אתמול אלא הן).

אתמול כו׳, משמע דביום טוב גם ברישא מיירי דאין שם יונים אחרים[255], ולכן אסורים אלו, שמא הן הן המוקצים שלא נמצאו בקניהם, ואם כן האיך קאמר בסיפא ואם אין שם אלא הם[256]. ומשמע[257] דאיונים קאי ולא אקן מדקתני לשון רבים. ולכך פירש אם לא היה אתמול. ודו״ק:

(ה) קשר את שלשתן כו׳. כן[258] כתב רמ״א[259] ולבוש[260] ופרי חדש[261]. וכן דעת הש״ך ביו״ד סימן ס״ג[262], שהרי כתב שם להתיר אם הניח עשר ומצא ט׳, אם כן מוכח דסבירא ליה כמאן דאמר[263] בכיס אחד מחלוקת, כדעת הטור סי׳ תל״ט[264].

ואין לומר כסברת הט״ז[265] דמספקא ליה[266], ובבדיקת חמץ מקילינן[267] כמו שכתב הט״ז. דהא שם[268] יש

---

[255] ברישא של המשנה י, ב (בתוך הקן ומצא לפני הקן, אסורין), מיירי שהיו שם אתמול עוד יונים בקן שני, וביום טוב לא מצא מנין יונים של מוקצה שבקינים אחרים, והיונים שמצא היו לפני הקן, אם כן איכא תרתי לריעותא ואסור.

[256] אלא ודאי מיירי סיפא, שגם אתמול לא היו סביבותיהם אלא הן, ולכן מותרים (דליכא אלא חדא ריעותא).

[257] והוכחת רש״י לפרש כן במשנה, כי אם נפרש שהאמור במשנה ״ואם אין שם אלא הם, הרי אלו מותרין״, קאי על הקן (משא״כ אם יש שם עוד קנים אסורים בכל אופן, אפילו בלא ב׳ ריעותות), אם כן מהו שאמרו במשנה ״אין שם אלא הם״, הי׳ צריך לומר ״אין שם אלא הוא״ – הקן הזה. אלא ודאי משמע דאיונים קאי, ולכן פירש שברישא מיירי שאתמול היו שם יונים והיום אינם (שיש ב׳ ריעותות), ולכן אסורים, ובסיפא מיירי דליכא היום ואתמול, ולכן מותרים.

[258] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ״ד נתבאר, שאם זימן שלשה יונים וקשר אותן, ולמחר מצא רק שנים, מותרין, לפי שדרך בעלי חיים להתפרק ולהנתק מקשירתן, כמבואר בפוסקים.

ומוסיף דאף שהט״ז כותב שהטור מסתפק בדין זה, ומחמיר בספק מוקצה, כמבואר בפנים ס״ח שבמוקצה אזלינן בספיקו להחמיר.

יש להוכיח מדברי הפוסקים דקיי״ל להתיר ביונים אף במקושרים. ואף אם יש בזה ספק, יש להקל בספיקא דדינא של מוקצה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[259] סעיף יג (ואפילו היו מקושרים ביחד, מנתחי מהדדי).

[260] סעיף יג (כלשון הרמ״א).

[261] סעיף יג (ויראה לי ... אף לדעת הרמב״ם שפוסק בפרק ו׳ מהל׳ מעשר שני כמאן דאמר בשני כיסין מחלוקת ... אעפ״כ הדין דין אמת דגוזלות מנתחי אהדדי, וטפי אית לן למתלי בהכי מלומר שהשלשה שהיו מקושרים לקחום והניחו שם שנים אחרים מקושרים ... והכי נקטינן).

והיינו שמה שחילקו בין מעות (אם הניח מאתים ומצא מנה) וחמץ (אם הניח עשרה ככרות מצה ומצא ט׳), דאמרינן שאחד נטל הכל ואחד הניח כאן מנה אחת או ט׳ ככרות של חמץ, לבין גוזלות (אם זימן שלשה ומצא שנים), דאמרינן תולין שהשלישי הלך לו והנשארים הן אותם שזימן. יש בזה ב׳ דעות בגמרא, אי מיירי בכיסין וגוזלות מקושרות או באינן מקושרות. ועל זה כתב בפר״ח, דלא מיבעי למאי דקיי״ל שהחילוק ביניהם הוא במקושרות, כדלעיל סי׳ תלט ס״ז (אם הניח עשרה ככרות חמץ קשורים ומצא ט׳, ואינו מכיר אם הן הן הככרות שהניח, צריך לבדוק כל הבית או עד שימצא עשרה ככרות, לפי שאנו אומרים מה שהניח נטלו קטנים או עכברים, שאי אפשר להם להתיר ... אבל אם לא היו קשורים יחד אין צריך לבדוק, אלא עד שימצא ככר אחד). אם כן פשוט שבגוזלות מותר אפילו במקושרות. אלא אף לדעת הפוסקים שהחילוק ביניהם הוא באינן מקושרות, מכל מקום מודים שבגוזלות מותר אף במקושרות.

[262] סק״ח, לענין בשר שנתעלם מן העין (כתב הטור בשם הרשב״א דאפילו הניח עשר ומצא תשעה אסורים, דחיישינן שמא ניטלו ואלו אחרים הן ... וכתב הר״ב בתורת חטאת סוף כלל ל״ב, דאין המנהג כהרשב״א בהניח י׳ ומצא ט׳ אלא מתירין בכל ענין ... מיהו יש לומר דהרב בתורת חטאת לא קאמר דנוהגין להקל אלא באינן קשורים, דכן הוא המנהג להניח כמה חתיכות ביחד בלתי מקושרים, ובכה״ג אפשר דסבירא ליה כסברת התוספות והטור באו״ח סוס״י תל״ט, דאף גבי חמץ לא אסור אלא בקשורים, והביאו המחבר באו״ח שם, אבל בקשורים אין להקל, כיון דבכהאי גוונא גבי חמץ לכו״ע אסור ... וכ״כ מהרש״ל פג״ה סי׳ כ״ב דבקשורים פשיטא דאסור, אבל באינן קשורים נראה להתיר, כיון דהר״ב אסהיד שכן המנהג, וגם האיסור והיתר הארוך מתיר לגמרי).

[263] ביצה י, ב – לענין כספי מעשר שני, שהניח מאתיים ומצא מנה (למ״ד בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל).

[264] ״והא דאמרינן בהניח י׳ ומצא ט׳ שצריך לבדוק אחר כל העשרה, דוקא כשקשורין ביחד, אבל אם אינן קשורין ביחד אין צריך לבדוק אלא אחר האחד״.

וכיון דקיי״ל להתיר במעות וחמץ שאינם מקושרים, אם כן מוכח שמתירים ביונים אפילו במקושרות, כדאמר רב אשי י, סע״ב (הכא בגוזלות מקושרים וכיסים מקושרים עסקינן, גוזלות מנתחי אהדדי כיסין לא מנתחי אהדדי).

[265] ס״ק ט (ונראה לי דלא קשה מידי, דאין להטור שום הכרעה כדברי מי בפלוגתא דכיס א׳ או ב׳ כיסים, ומשום הכי כאן בספק מוכן דקיי״ל דאזלינן לחומרא כמש״ל ס״ג, על כרחך יש לנו לומר דלמא הלכה כמ״ד בב׳ כיסין מחלוקת, וכאן בזימון מותר אפילו לרבנן משום עשוי׳ לדדות, אבל במקושרים מודים דלא תועיל סברא דעשוי לדדות, ואסורים, דודאי נטלו כולם והני אחרינא הם, על כן לא כתב כאן להתיר במקושרים. ולאיסור נמי לא רצה לכתוב, דדלמא מהני סברא דלדדות אפילו במקושרים. וכל שכן למאן דאמר בכיס אחד מחלוקת, דמוכח בבירור דאפילו במקושרים מותרים מכח סברא דלדדות. אבל לעיל סי׳ תל״ט גבי חמץ יש ספק אם צריך לבדוק אחר כל העשר, הוי ספק דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי, סמכינן בספיקא לקולא כמאן דאמר בכיס א׳ מחלוקת, והיינו ב׳ מקושרים, משום הכי אסור במקושרים כרבנן דרבי, ובאינן מקושרים אזלינן לקולא אפילו לרבנן,

ספיקא דאורייתא שמא נתחלף בבשר נבילה. ועל כרחך צריך לומר כן, שהרי בבדיקת חמץ משום דהיא דרבנן מיקל הטור סי׳ תל״ט אם הניח במקום זה ומצא במקום אחר באותו הבית[269], וביו״ד סי׳ ס״ג[270] קיימא לן דאם מצא הבשר שלא במקום שהניח אסור, ומשמע שם מלשון כל הפוסקים אפילו באותו בית, ועל כרחך צריך לומר משום דהוא ספיקא דאורייתא. וכן כתב החק יעקב סוף סי׳ תל״ט[271].

ובלאו הכי[272] לא מסתבר כלל להחמיר במוקצה דרבנן בספיקא[273] דפלוגתא, אלא בספק מעשה[274], דהא פסקו הרא״ש וסיעתו בפרק ג׳ דביצה[275] דאין מוקצה לחצי שבת, משום דזהו פלוגתא דאמוראי[276] ובמוקצה דרבנן הלך אחר המיקל. וכן כתב בסוף פרק ה׳[277] גבי מדבריות[278] עיין שם[279]. ובפרט בנידון דידן דאף האוסר אינו אוסר אלא מחמת ספק[280], פשיטא דסמכינן על המיקל בספק דברי סופרים.

ומה שכתב הט״ז[281] דכן משמע מרמב״ם[282] וטור שלא כתבו אפילו מקושרים. לא משמע מידי. דהא במתניתין[283] נמי סתמא קתני כלשון הרמב״ם וטור, ואפילו הכי מקשה לימא מתניתין רבי היא[284]. ועל

דמודים בשני כיסין שאינן קשורים. כן נראה לי דעת הטור על נכון, ואין להתיר כאן במקושרים מטעמא דכתיבנא, וכן ראוי להלכה)..

[266] להטור, כמאן הלכתא.

[267] אבל בספק מוקצה מחמירים.

[268] בבשר שנתעלם מהעין, שהתיר הש״ך.

[269] שם סוף הסימן (הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת, אם ביטל אין צריך לבדוק). וכן הוא לעיל שם ס״ט (אם יודע מנין הככרות ומצא בזוית אחרת כמנין שהניח, אין צריך לבדוק אם ביטל או שיכול עדיין לבטל, כיון שהבדיקה אינה אלא מדברי סופרים, אנו תולין להקל, שמן הסתם הן הן הככרות שהניח כיון שהן שוין במנינם).

[270] בטור שם (וכן אם אבד ומצאו, אסור הכל אם אין בו סימן או טביעות עין, אבל אם מצאו במקום שהניחו מותר), ובשו״ע שם סעיף ב (תלה כלי מלא חתיכות בשר, ונשבר הכלי ונפלו החתיכות לארץ, ובא ומצא חתיכות ואין לו בהם לא סימן ולא טביעות עין, הרי זה אסור, שיש לומר אותו בשר שהיה בכלי גררתו חיה או שרץ, וזה בשר אחר הוא).

[271] ס״ק יא (ומזה הטעם פסק הרשב״א וסיעתו לענין בשר שנתעלם מן העין, דיש חששא דאורייתא דבשר נבלה וטרפה, אם לא מצאו במקום שהניח, אפילו בבית, הוא אסור מספיקא והוא ברור).

[272] אחר שהוכיח דקיי״ל להתיר בב׳ כיסין, בהניח ב׳ ומצא א׳ (ואם כן מתירים ביונים אף במקושרות).
מוסיף ומבאר, שאף אם לא היינו מתירים בב׳ כיסין אלא מספיקא דרבנן, יש להתיר בספיקא דדינא של מוקצה (ביונים מקושרות).

[273] כדלעיל ס״ח (שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין לפיכך הולכין בספיקו להחמיר).

[274] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל קח.

[275] סי׳ ז (בעי מיניה הלל מרבא, יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת ... ואיכא תרי לישני. בלישנא קמא אמר ליה יש מוקצה לחצי שבת ובלישנא בתרא אמר ליה אין מוקצה לחצי שבת, ומיסתבר כלישנא בתרא, דבשל סופרים הלך אחר המיקל).
וכן נפסק לעיל סי׳ שי ס״ז (ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת הוקצה לשארית השבת כולה).

[276] ביצה כו, ב (בעי מיניה הלל מרבא, יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת ... אמר ליה יש מוקצה ... איכא דאמרי אמר ליה אין מוקצה לחצי שבת).

[277] סי׳ יד (ובעל ה״ג כתב מוקצה דרבנן, וכיון דאיכא תרי לישני, חד דאית ליה מוקצה לרבי שמעון במדבריות וחד דלית ליה, עבדינן לקולא, ושוחטין את המדבריות).

[278] בגמרא מ, ב (איבעית אימא הני נמי כגרוגרות וצמוקין דמי (מדבריות שאין נכנסות לישוב כלל, כגרוגרות וצמוקין דמיין שמקצה אותן מאצלו בידים) ... ואיבעית אימא לדבריהם דרבנן (דאית להו מוקצה, רש״י) קאמר להו, לדידי אין מוקצה, אלא לדידכו אודו לי מיהת היכא דיוצאות ורועות בפסח ונכנסות ברביעה ראשונה דבייתות הן), והיינו דאיכא תרי לישנא אם מדבריות דינו כסתם מוקצה (דקיי״ל לעיל סי׳ תצה סי״ג שמותר ביום טוב) או כגרוגרות וצימוקים (דקיי״ל לעיל סי׳ שי ס״ב שאסור אף בשבת), וכתב הרא״ש שם בשם בה״ג (הלכות יום טוב לז, ד) דאזלינן לקולא (כיון שמוקצה מדרבנן).

[279] דקיי״ל לאיסור לקמן שם ס״ה (בהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ, אף שנכנסים לבית בתחילת ימות הגשמים, מכל מקום כל ימי הקיץ אין דעת אנשי העיר עליהם והרי הן מוקצין).

[280] שמא אחריני נינהו.

[281] שם (בטור לא כתוב האי אפילו מקושרין).

[282] פ״ב ה״ו (זימן ... שלשה ומצא שנים מותרין).

[283] י, ב (שלשה ומצא שנים מותרים).

[284] בגמרא י, ב (לימא מתניתין רבי היא ולא רבנן), ואם פשטות לשון המשנה מיירי כשאינן קשורים, שדומה לב׳ כיסים, שאפשר בזה מודים חכמים לרבי, אם כן מהי הקושיה.

כרחך צריך לומר משום דסתמא משמע כמו כן אפילו מקושרים, עד שיש להקשות לימא רבי היא, ואם כן לא הוצרכו הרמב"ם וטור גם כן לפרש יותר. ולא אמרינן דרך הפוסקים לפרש[285], אלא במקום שיש להסתפק, אבל כאן אילו היה מקום להסתפק לא היה הגמרא מקשה מידי.

ועוד כיון שהר"ן[286] התיר בהדיא במקושרים, ולא מצינו לאחד מן הראשונים שיחלוק עליו בהדיא, אם כן פשיטא דנקטינן כוותיה. וכן מסתימת המג"א, שלא חלק על רמ"א[287], משמע דסבירא ליה כוותיה[288]. וכן כתבו החק יעקב[289] ופרי חדש[290] סי' תל"ט:

(ו) לדברי האוסרים נולד כו'. הנה[291] דעת הרמב"ם[292] וסמ"ג[293] ורש"ל[294], דכל דבר שלא נשתנה גופו ביום טוב, אף על פי שאינו מוכן עכשיו למה שהיה מוכן מערב יום טוב, אין זה נולד, אלא מוקצה, עיין שם גבי בהמה שמתה.

אבל המגן אברהם כתב בסי' תצ"ט ס"ק ט' דבהמה שמתה הוי נולד[295]. וכן משמע בגמרא ובתוס' שבת דף כ"ט[296] דקליפין הוי נולד אף על גב דמעיקרא מיגלי והשתא מיגלי, עיין שם בד"ה והא כו', דאם לא

---

[285] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל כו.

[286] ה, א ד"ה זימן (ולא מיבעי בשאינם מקושרין, דמבעי לן למימר הכי, אלא אפילו בגוזלות שהניחם מקושרים ובא ומצאן שאינן מקושרין, הואיל ומנתחי אהדדי ואורחייהו בהכי, אמרינן דהני אינהו נינהו וחד מנייהו אזל לעלמא, וכדמתרץ לה רב אשי בגמרא).

[287] סי"ג (ואפילו היו מקושרים ביחד, מנתחי מהדדי).

[288] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל שיא.

[289] על מ"ש בשו"ע סי' תלט ס"ג (ויש אומרים דהני מילי בקשורים יחד, אבל אם אינם קשורים יחד אין צריך לבדוק אלא אחר האחד), כתב הח"י ס"ק י (מדברי הרב לקמן סי' תצ"ז מבואר שדעה זו עיקר להלכה, וכן דעת הלבוש, וכ"כ האחרונים, וכן פסק בפרי חדש ביו"ד סי' ס"ג ע"ש).

[290] סי' תלט ס"ג (ומה שכתב ויש אומרים דהני מילי בקשורין יחד כו'. כן דעת התוספות [שם י, א ד"ה הניח] והטור והרבה מהמפרשים ... וכן נראה עיקר).

[291] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ"ח נתבאר, שאם בדקו הבהמה ביום טוב ונטרפה, אסורה משום נולד, אף שלא נשתנה גופה ביום טוב, "שהרי אתמול היתה עומדת ומוכנת לאכילת אדם ועכשיו שנטרפה עומדת לכלבים".

ומוסיף שאף שדעת הרמב"ם וסיעתו היא שאינו נחשב נולד אלא אם כן נשתנה גופו ביום טוב. והרי קיי"ל להתיר מוקצה גם ביום טוב.

מכל מקום יש להוכיח מהפוסקים דקיי"ל שגם זה נחשב נולד. והרי מנהגינו לאסור נולד ביום טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה – ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[292] פ"ב הט"ז (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב, הרי זה מחתכה לכלבים, ואם לאו, הואיל ולא היתה דעתו עליה הרי זה מוקצה, ולא יזיזנה ממקומה).

[293] ראה ל"ת עה כה, ד (אגוזים ותמרים ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן, מפני שהן נולד), ולא הזכיר בהמה שמתה.

[294] ביש"ש פ"ג סי"ז (לשיטת ר"ח ור"י והסמ"ג (לאוין ע"ה) דסבירא להו, דלא מחלקין כלל בין שבת ליום טוב בשום איסור מוקצה ולכל מילי שוין הן, אם כן בהמה שמתה, לכאורה שרי בכל ענין... אפילו בריאה), ובחכמת שלמה שבת קמג, א ד"ה תוס' (ונבילה אין בה אלא איסור מוקצה).

וכן הוא לעיל סי' תצה קונטרס אחרון סק"ז (הים של שלמה ... לשיטתיה אזיל, דסבירא ליה מתניתין שמחתכין את הנבלה הוה מוקצה ולא נולד).

[295] "מותר להשליך הבני מעיים שהסריחו לכלבים, אף על גב דנולד הוא, כמו נבילה שנתנבלה בשבת, ואפילו הכי שרי, כיון שדעתו היה מאתמול ליתנו לכלבים כשיסריח".

וכן הוא לקמן סי' תקיח סי"א (בהמה שמתה ביום טוב ... אסור לטלטלה ביום טוב, לדברי האוסרים נולד ביום טוב), ובקונטרס אחרון סק"ה (והנה במג"א ... הולך לשיטתו שכתב בסי' תצ"ט סק"ט דבהמה שמתה (מאליה) נקרא נולד).

ההוכחות לדברי המ"א, ותשובה למי שהשיג על דברי המ"א בזה, יתבארו לקמן סי' תצט בקונטרס אחרון ס"ק ג ד"ה הנה מהר"צ.

סיכום פרטי הלכה זו – לקמן שם (הערה 110).

[296] ע"א (מסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. מסיקין בתמרין, אכלן אין מסיקין בגרעיניהן, דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. מסיקין באגוזים, אכלן אין מסיקין בקליפותיהן, דברי רבי יהודה ורבי שמעון מתיר. וצריכא דאי אשמעינן ... גרעינין הוה אמינא דמעיקרא מכסיין והשתא מיגליין, אבל קליפי אגוזין דמעיקרא מיגלו והשתא מיגלו אימא שפיר דמי, צריכא). ובתוס' שם ד"ה והא (ובאגוזים דמעיקרא מגלו והשתא מגלו ... אע"ג דמטעם זה עושה צריכותא, מכל מקום, מטעם זה לפי האמת אין נראה לו לחלק ביניהם). הרי שגם בקליפות הוו נולד (ולא מוקצה), וכן בבהמה שנמצאה טריפה.

כן, טעמא רבה איכא לחלק בינייהו, דזה מוקצה וזה נולד[297]. וכן משמע בהדיא בתוספות שם דף קמ"ג בד"ה שמואל[298], וכן כתב במהרש"א שם[299]. וכן משמע בהדיא ברש"י בחולין דף י"ד ע"ב ד"ה שפיר דמי דלאו נולד כו'[300], משמע דסלקא דעתך דהוי נולד, וכן הוא במסקנא היכא דלא הוה אוכלא דאפרת, כגון שמתה או שנמצאת טרפה. וכן החלבים [ו]העור, וכמו שכתב המג"א בסי' תצ"ט ס"ק ט'[301]. וכן משמע בהדיא בגמרא דחולין שם[302], דאם לא כן לימא שאני התם דהוי נולד משום דנשתנה גופו, אלא על כרחך דהכל הולך אחר ההכנה, ואם נשתנית הכנתו ביום טוב הרי זה נולד. וכן משמע בהדיא ברשב"א שם בשם הר"ר יונה[303], עיין שם. וכן משמע בהדיא במג"א סי' תמ"ו ס"ק ג'[304]:

וכן הוא לקמן סי' תקא סט"ז (ואם אכלן ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן, אפילו הן ראויים למאכל בהמה, מפני שאתמול היו מחוברים וטפלים להאוכל ונחשבין כאוכל עצמו, ועכשיו אין נחשבין כאוכל כלל, והרי זה נולד).

[297] שהגרעינים נולד, והקליפות מוקצה.

[298] דאמרינן בגמרא קמב, סע"ב – קמג, רע"א (אמר רבא לשמעיה טווי לי בר אווזא ושדי מיעיה לשונרא (ואע"ג דהאידנא לא חזי לאדם, דלאו אורח ארעא למיכלא ביום טוב, ומיהו מאתמול לאדם הוו קיימי, רש"י), התם כיון דמסרח, דעתיה עילויה מאתמול ... שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים (שנשברו היום דהוו להו נולד, רש"י)). ובתוס' שם ד"ה התם (אע"ג דבשער של אפונין ושל עדשים אסרינן לרבי יהודה, אע"ג דחזו למאכל בהמה, וכן גרעינין דלעיל בפרק במה מדליקין (כט, א) דאמרינן לרבי יהודה אכלן אין מסיקין בגרעינן. מכל מקום הכא שרי). הרי מדמין בני מיעיים לשברי כלים שאסורים משום נולד.

עוד אמרינן בגמרא שם (הני גרעינין דתמרי ... דפרסייתא אסור), ובתוס' שם (נבלה שנתנבלה). הרי שמדמה גרעיני תמרה לנבלה שנתנבלה, ששניהם אסורים משום נולד.

[299] בד"ה התם (אף על גב דגרעינין הוי כנולד, מדמו להו הנך מיעיה נמי דהוי כנולד, כיון דמבעוד יום עדיין אין מסריחין, אלא דמהנו בהו טפי הא דדעתייהו עלייהו מבעוד יום כמ"ש התוס' התם. ובהכי ניחא נמי דמייתי הכא אבני מיעיה מהא דאוד דנשבר כו', דהוה ליה נולד כפירש"י, דהכי נמי הכא בבני מיעיה הוה ליה כנולד ואסור, אי לאו דדעתו עלייהו מאתמול. וניחא נמי מה שהביאו התוס' לקמן אהך דגרעינין מהך דנבילה שנתנבלה בשבת, דדמי נמי לנולד, כיון שמתה בשבת ולא היה דעתיה עלה מאתמול).

[300] בגמרא שם (מי דמי התם מעיקרא כלי והשתא שבר כלי, והוה ליה נולד ואסור, הכא מעיקרא אוכלא ולבסוף אוכל, אוכלא דאיפרת הוא, ושמעינן ליה לרבי יהודה דאמר אוכלא דאיפרת שפיר דמי), ופרש"י (שפיר דמי, דלאו נולד חשבינן ליה), הרי שבלאו טעמא של אוכלא דאיפרת נחשב נולד.

[301] "לפמ"ש סי' תצ"ה דנולד אסור, גם החלבים אסור לטלטלן כשנשחטה ביום טוב".

וכן הוא לקמן סי' תצט ס"ח (עור שהופשט ... ביום טוב ... לדברי האוסרים נולד ביום טוב אסור לטלטלו, דאתמול היה טפל לבהמה ונחשב כבהמה עצמה, ועכשיו הוא כלי בפני עצמו, והרי זה נולד), וס"י (חלבים ... אסור לטלטלן, לדברי האוסרים נולד ביום טוב, שהרי אתמול היו מחוברים וטפלים לגבי הבהמה ונחשבים כבהמה עצמה, ועכשיו אינן ראויים ועומדים אלא להדלקה, והרי זה נולד).

[302] שמדמין דין נשחטה בשבת לדין כלים שנשברו. וראה חדושי שאול בן הלוי סי' מג-ד. אסוקי שמעתתא ביצה יא, ב.

[303] "הכא מעיקרא אוכלא והשתא אוכלא, דמעיקרא ועד סוף לאכילה היתה עומדת, ושמעינן ליה לרבי יהודה דאמר אוכלא דאפרת שפיר דמי. ואם תאמר למה הוצרך עוד להאריך ולומר אוכלא דאפרת הוא ושמעינן ליה לר' יהודה וכו', והלא כבר חלק והפריש ביניהם בטעם נכון. יש לומר כדי שלא יקשה עליך, דמכל מקום גם כאן בא ענין מחודש בשבת, דהיינו השחיטה, ועל ידי אותו חדוש נתקנה לאכילה, דמעיקרא לא היתה נראית לאכילה ועכשיו נתקנה ונראית לאכילה, ואלו בכלי מעיקרא היה ראוי להשתמש בו אדם ועכשיו ראוי לתשמיש אדם, לפיכך הוצרך לפרש דבאוכלין לא שייך ביה נולד כלל, ואפילו נשתנו לכמה שינויין, בין מאכילה לאכילה, ואפילו מאכילה לשתייה, דשמעינן ליה לרבי יהודה דאמר אוכלא דאפרת שפיר דמי, כך פי' רבינו". הרי שלולי הטעם של אוכלא דאפרת הי' אסור משום נולד, מטעם "דמעיקרא לא היתה נראית לאכילה ועכשיו נתקנה ונראית לאכילה".

[304] "ונראה לי דאפילו למאן דאמר נולד אסור בשבת, מכל מקום הכא שרי, דמאתמול היה דעתו להשליכה לכלבים בשעה ה' כדאמרי' בשבת דף קמ"ג", הרי שלולי הטעם ד"מאתמול היה דעתו להשליכה לכלבים" הי' אסור משום נולד, אף שלא נשתנה גופו בשבת

ולדידן דקיי"ל שנולד מותר בשבת, ראה לעיל סי' תמד סי"ג.

תצח דין שחיטה ביום טוב

ובו ל"ח סעיפים

בדיקת הסכין על ידי החכם

א אין[1] מראין סכין לחכם ביום טוב לראות אם היא ראויה לשחוט בה[2], כמו שהיה המנהג בימי חכמי

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) בדיקת הסכין על ידי החכם (ס"א-ג).
(ב) הולכת הסכין והבהמה (ס"ד).
(ג) מוקצה בבהמות (ס"ה-ז).

הש"ס[3], שמא תהיה פגומה ויאמר לו שאסור לשחוט בה מפני פגימותה וילך ויחדדנה במשחזת[4], ונמצא מתקן כלי ביום טוב[5]. אבל החכם יכול לראות סכין כדי שישחוט בה הוא בעצמו, ויכול להשאילה לאחרים[6]. וכן חכם יכול להראות סכינו לחכם אחר, מפני שהחכם יודע שהשחזה אסורה ביום טוב ולא יבא להשחיזה[7]:

ב וכן בזמן הזה שכל שוחט בודק הסכין בעצמו, אסור לו לבדוק ביום טוב שמא ישחיזנה[8].

ויש אומרים[9] שלא אסרו להראות הסכין לחכם משום דשמא ישחיזנה, אלא משום דבימיהם לא היה אפשר לו לשחוט בלא ראיית החכם את הסכין אפילו אם הסכין יפה, ונמצא ראיית החכם לבד היא המכשרת את הסכין, והרי זה דומה קצת למתקן כלי. אבל בזמן הזה אין ראיית הסכין אלא כדי לברר הספק אם יש בה פגימה אם לאו, ונמצא שאין הדבר תלוי בראייה אלא בשלימות הסכין שלא היתה פגומה (קודם שהתחיל לבודקה), וראייה זו בעצמה אינה מכשרת את הסכין אלא מבררת את הספק בלבד, ולכן אין לאסרה ביום טוב[10].

והלכה כסברא הראשונה. ומכל מקום בשעת הדחק, כגון שלא בדק הסכין מערב יום טוב ונצרך לבשר

(ד) עגל שנולד ביום טוב (ס"ח-י).
(ה) שחיטת בהמה מסוכנת (סי"א-טז).
(ו) בדיקת הבכור ממום (סי"ז-כא).
(ז) שחיטת בהמה שבשותפות הנכרי (סכ"ב).
(ח) תלישת הצמר והנוצות שבמקום השחיטה (סכ"ג).
(ט) טלטול אפר ועפר (סכ"ד-לד).
(י) שחיטת וכיסוי דם כוי (סל"ה-ח).

[2] **גמרא** כח, ב (איבעיא להו מהו להראות (הטבח, רש"י) סכין לחכם ביום טוב (לבדוק, שהטילו חכמים על הטבחים להראות סכין לחכם קודם שישחוט שום בהמה, ומהו לעשות כן ביום טוב, רש"י). רב מרי בריה דרב ביזנא שרי, ורבנן אסרי). טור ושו"ע ס"א (אין מראין סכין לחכם ביום טוב לראות אם הוא ראוי לשחוט בו).

[3] לבוש ס"א (בזמן חכמי התלמוד, שהיו נוהגין שלא לשחוט בהמה בסכין עד שהראו הסכין לחכם לראות אם ראוי לשחוט בו שאינו פגום, אסרו חכמים לחכם ביום טוב לראותו אם הוא פגום אם לא), וכמבואר בשו"ע יו"ד סי' יח סי"ז (טבח שלא הראה סכינו לחכם, היו מנדין אותו. והאידנא נהגו למנות אנשים ידועים על השחיטה והבדיקה, ולהם מחלו חכמים כבודם, כי הם זהירים וזריזים), ולקמן שם ס"ק כז (ומתוך כך נתבטלה בדיקת החכם לגמרי גם למי ששוחט לביתו).

[4] **רמב"ם** פ"ד ה"ט (ומפני זה אסרו להראות סכין לחכם ביום טוב, שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה, וילך ויחדדנה במשחזת). **שו"ע** שם (שמא תהיה פגומה ויאמר לו אסור לשחוט בה מפני פגימתה, וילך ויחדדנה במשחזת).

[5] כדלקמן סי' תקט ס"ד (אחת סכין שנפגמה ואחת סכין שעמדה, אפילו אינו יכול לחתוך בה כלל, אין משחיזין אותה במשחזת המיוחדת לכך, מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב).

[6] **גמרא** שם (ורב יוסף אמר תלמיד חכם רואה לעצמו (בביתו סכין שלו, רש"י) ומשאילה לאחרים). טור ושו"ע שם (וחכם שראה סכין לעצמו, יכול להשאילו לאחרים).

[7] מ"א סק"א (והוא הדין שחכם יכול להראותו לחכם אחר, שידע ליזהר שלא ישחיזנו (כן משמע במ"מ), והוא ממ"ש במ"מ שם (טעם רבינו שנראה ממנו שלא נאסר אלא לעם הארץ ... שכיון שהזכירו שתלמיד חכם רואה לעצמו ומשאילה, ממילא שלא אסרו אלא לראות לעם הארץ. וטעמו נראה עיקר, שלפי שהטעם הוא מפני איסור ההשחזה, הותר לחכם לראותה ולהשאילה).

[8] מהרי"ל הל' יום טוב ע' קעג (ואמר מהר"י סג"ל, השוחט ביום טוב, יזהר לבדוק סכינו קודם יום טוב, ויניחנו כך במקום מוצנע שלא יפגם, דביום טוב אין מתירין בדיקת סכין קודם השחיטה, דחיישינן פן יבא להשחיזו). מהר"י וייל בהגהות הלכות שחיטה (ואם לא בדק הסכין קודם יום טוב ורוצה לשחוט ביום טוב ... יש אומרים שאסור לו לשחוט, משום גזירה שמא יראה בו פגימה וישחיזנה ויחדד הסכין במשחזת ביום טוב, וזהו אסור). דרכי משה סק"א (ונראה דמטעמו של רמב"ם כתב מהרי"ל, הרוצה לשחוט ביום טוב צריך לבדוק הסכין מערב יום טוב ולשמרו מהפגימה. וכן כתב מהר"י וייל בהגהות הלכות שחיטה. ונראה דטעמו מאחר דבזמן הזה אין מראין הסכין לחכם אלא כל שוחט בודק לעצמו הסכין, יש לחוש שמא ימצאנה פגומה וישחיזנה, דמאחר שאין כל השוחטים תלמידי חכמים יש לגזור גזירה זו כמו בימיהם). רמ"א ס"א (ועכשיו בזמן הזה שכל שוחט רואה סכין בעצמו, כל הרוצה לשחוט ביום טוב, יבדוק סכינו מערב יום טוב, ולא ביום טוב, שמא ישחיזנו).

[9] **ר"ן** טו, ב (והר"ז הלוי ז"ל כתב דמשום הכי אין מראין סכין לחכם, משום דהוה ליה כעין ראיית מומין של בכור שאסרו. וכתב הרמב"ן ז"ל שאם היה בטעם זה עיקר, אף תלמיד חכם בדין הוא שלא יהא רואה לעצמו. ואין זו קושיא אצלי, דלעצמו אינו אלא לברר את הספק, אבל לאחרים אינו אלא שמפני כבודו של חכם אמרו שלא יהא ראוי הסכין לשחוט בו עד שיתן רשות, ונמצאת נתינת רשותו תקון גמור כעשיית כלי), בשם **רז"ה** יד, א (ולי נראה, ראיית סכין כראיית בכור היא שמעכבת השחיטה, ונראה כמתקן וכדן את הדין). הובא בב"י ד"ה אין. והוא כדלקמן סי"ז בראיית בכור.

[10] ראה ר"ן שם (דלעצמו אינו אלא לברר את הספק).

וכעין זה הוא לעיל סי' שכג ס"י (מותר לשער ששים אפילו נתערב מערב שבת, וכן להורות כל הוראה להיתר, ואינו חשוב כמתקן, שהרי דבר זה היה מתוקן מאליו, אלא שלא היה ידוע להשואל עד שבא המורה והורה לו).

ביום טוב, יש לסמוך על סברא האחרונה, ומותר לבדוק הסכין ביום טוב[11]:

ג וכל אדם אפילו אינו תלמיד חכם מותר לבדוק הסכין אחר השחיטה, משום דאף אם ימצאנה פגומה בודאי לא ישחיזנה[12]:

הולכת הסכין והבהמה

ד הטבח יכול להוליך הסכין אצל הבהמה[13], אפילו דרך רשות הרבים[14], וכן מותר להוליך הבהמה והסכין אצל הטבח, ואין חוששין שמא ימלך ולא ישחט ונמצא טרח ביום טוב שלא לצורך[15], אפילו גדי קטן שצריך להוליך על כתיפו[16]. ואע"פ שהיה אפשר להוליכו מאתמול[17], לפי שלא גזרו על ההוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב, מטעם שנתבאר בסי' תצ"ה[18]:

מוקצה בבהמות

ה בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות תוך התחום, הרי אלו מוכנות, ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביום טוב. אבל בהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ, אף שנכנסים לבית בתחילת ימות הגשמים[19], מכל מקום כל ימי הקיץ אין דעת אנשי העיר עליהם, והרי הן מוקצין[20]. ואם

---

[11] ד"מ שם (ומצאתי כתוב בשחיטות ישנים, דאם לא בדק מערב יום טוב, מותר לבדוק ביום טוב בשעת הדחק). **רמ"א** שם (מיהו אם לא בדקו מערב יום טוב, והוא שעת הדחק, יכול לבדקו ביום טוב).

[12] מהרי"ל שם (אכן בדיקת סכין דלאחר שחיטה צריכין להכשיר הבשר, והוי צורך אוכל נפש, ואם נפגם לא בעי השחזה). דרכי משה שם בשם שחיטות ישנים (אבל לאחר השחיטה יבדוק ואין בכך כלום). לבוש ס"א (יראה שהבדיקה שעושין אחר השחיטה מותר לבדוק שהיא כמו שעת הדחק, ואפשר לומר שגם היא אסורה). באר שבע סוף השו"ת (נשאלתי ... אם מותר ביום טוב לבדוק הסכין בבדיקה שעושין אחר השחיטה, או לאו. והשבתי לו למה זה תשאל לשמי, הלא כבר כתב מ"ו הגאון מהר"ם יפה בעל הלבושים ז"ל בהלכות יום טוב בריש סימן תצ"ח, שיש אוסרין ויש מתירין, ונתן טעם לשבח לסברת שניהם, האוסרין והמתירין, ולא הכריע ביניהם הלכתא כמאן, ואם רבי לא ידע חייא מניין לו. ומיהו תמהני טובא על מורי ז"ל למה נחבא אל הכלים ולא הכריע הלכתא כסברת המתירין, שהיא עיקר בעיני מכמה טעמים נכונים). הובא בשיירי כנסת הגדולה הגה"ט. **מ"א** סק"ב (וכל אדם מותר לבדוק הסכין אחר השחיטה (באר שבע. וכ"מ בד"מ בשם שחיטות ישנים) דלא כלבוש שנסתפק בזה).

[13] **(משנה)** [ברייתא] יא, א (בית שמאי אומרים אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה, ולא בהמה אצל טבח וסכין (אם היו רחוקים זה מזה, דלמא [בתר] דטריח ממליך, רש"י), ובית הלל אומרים מוליכין זה אצל זה), וכבית הלל. טור ושו"ע ורמ"א ס"ב (יכול להוליך סכין והבהמה אצל טבח לשחוט ... והוא הדין שהטבח יכול להוליך הסכין אצל הבהמה).

[14] ר"ן ה, א ד"ה גרסינן (פירוש ואפילו דרך רשות הרבים). ב"י ד"ה ויכול. לבוש ס"ב (ואפילו דרך רשות הרבים).

[15] כדלעיל מרש"י, שרק בית שמאי חוששים לזה, משא"כ בית הלל.

וכן הוא לקמן ס"ל (ואין חוששין שמא אחר כך ימלך ולא ישחוט, ונמצא טרח שלא לצורך).

[16] טור ושו"ע שם (ואפילו גדי קטן שצריך להוליכו על כתפו).

[17] ר"ן שם (ואף על גב דאפשר דעביד לה מאתמול, אפילו הכי שרי). שו"ע שם (ואפילו שהיה אפשר להוליכו מאתמול, אפילו הכי שרי).

וכן הוא לענין מדוך ומדוכה, כדלקמן סי' תקד ס"ג (ומותר להוליך תבלין או מדוך אצל מדוכה, או מדוכה אצל תבלין ומדוך, ואין חוששין שמא ימלך ולא ידוך ונמצא טרח ביום טוב שלא לצורך, ואפילו דרך רשות הרבים מותר להוליכם, אף על פי שהיה אפשר להוליכם מערב יום טוב, לפי שלא גזרו על הוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב, מטעם שנתבאר בסימן תצ"ה).

[18] סעיף ח (לא אסרו ההוצאה אף שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב, ולמה לא אסרוה, כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמו שידיו אסורות).

[19] **משנה** מ, א (אין משקין ושוחטין את המדבריות (משום מוקצה, רש"י), אבל משקין ושוחטין את הבייתות. אלו הן בייתות, הלנות בעיר, מדבריות, הלנות באפר). ברייתא שם (אלו הן מדבריות ... כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות (לישוב, רש"י) ברביעה ראשונה (במרחשון, רש"י). ואלו הן בייתות, כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום. רבי אומר אלו ואלו בייתות הן, אלא אלו הן מדבריות, כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסות לישוב לא בימות החמה ולא בימות הגשמים). רי"ף כב, א (ורבי דאמר אלו ואלו בייתות הן, לית הלכתא כוותיה, דלא קי"ל דהלכתא כרבי אלא לגבי יחיד, אבל לגבי רבים לא. והוו להו מדבריות דאינן באות ולנות בתוך התחום מוקצות, דלאו דעתיה עלייהו, דהא אינן באות בתוך התחום). טור ושו"ע ס"ג (בהמות שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום, הרי אלו מוכנות ולוקחין מהן ושוחטין אותן ביום טוב. אבל הרועות והלנות חוץ לתחום, אם באו ביום טוב, אין שוחטין אותן ביום טוב).

ואף שבעפרים שנולדו חוץ לעיר, אין דעתו עליהם אלא כשהם תוך שבעים אמה ושיריים סמוך לעיר, כדלעיל סי' תצז סי"ב (איל או צבי שקננו בפרדס הסמוך לעיר בתוך שבעים אמה וד' טפחים, וילדו בו עפרים, ועדיין הן קטנים שאינם צריכים צידה, מותר ליקח אותם ביום טוב, אע"פ שלא זימן אותם מערב יום טוב, ואין בהן משום מוקצה, כיון שרואה אותם בכל יום ודעתו עליהם הרי הוא כאילו זימן אותם. אבל אם הפרדס הוא חוץ משבעים אמה וד' טפחים, ודאי אין דעתו עליהם לצורך יום טוב, ואסור ליקח מהן ביום טוב).

מכל מקום בבהמות היוצאות ולנות חוץ לעיר סגי בסמוך לעיר תוך תחום שבת.

[20] **גמרא** שם ע"ב (הני נמי כגרוגרות וצמוקין דמי), וכדלעיל סי' תצה סי"ג (דאין איסור מוקצה בשבת אלא ... מוקצה כעין גרוגרות וצמוקין שמעלין אותן לגג ליבשן, ואדם מסיח דעתו מהם, מפני שאין ראויים לאכילה עד לאחר זמן מרובה).

באו ביום טוב לעיר, אין שוחטים אותן ביום טוב אם בבין השמשות היו חוץ לתחום[21], אע"פ שבאו לעיר (מאליהם) ביום טוב שלא מדעת הישראל אין שוחטים אותן[22]:

ו במה דברים אמורים בבהמת ישראל, אבל בהמות של נכרי אין בהם דין מוקצה[23], כמ"ש בסי' ש"י[24]. ולפיכך נכרי שהביא בהמות במקולין[25] ביום טוב, אם הביאן לצורך נכרי, או אפילו אם הביאן סתם לעיר שרובה נכרים, שכל המביא מן הסתם לצורך הרוב הוא מביא, הרי אלו מותרים, אפילו אם ידוע שלנו חוץ לתחום, שהרי איסור מוקצה אין בהם כיון שהן של נכרי, ומשום שבאו מחוץ לתחום אין לחוש כיון שלא הביאן לצורך ישראל[26]:

ז אע"פ[27] שספק מוקצה אסור ביום טוב שני של גליות, כמו שנתבאר בסי' תצ"ז[28], ספק תחומין מותר. כיצד בהמות של נכרי שהן רגילות ללון חוץ לתחום וביום טוב שני נמצאו בתוך העיר, מותר ליקח מהן ולשחטן ביום טוב, שאנו תולין לומר מאמש הכניסן לתוך התחום וחוץ לחומת העיר לנו, ולפיכך לא ראינו אותם אמש[29]. וכל שכן הנמצאות בעיר בבוקר שחזקה מאמש הכניסם לתוך התחום[30]:

והיינו שאף דקיי"ל שמוקצה ביום טוב מותר, כדלעיל סי' תצה סי"ג (במוקצה נוהגין להקל במדינות אלו אף ביום טוב).

מכל מקום במוקצה כזה הכל מודים שאסור, שדומה לגרוגרות וצמוקים, שאסורים לדברי הכל אף בשבת, כדלעיל סי' שי ס"ב (חוץ מגרוגרות וצמוקים, שאסור לאכול מהם או לטלטלן משהניחם במוקצה).

[21] אבל אם באו לעיר קודם בין השמשות, דעתו עליהם ואינם מוקצה.

[22] רמב"ם פ"ב ה"ב (אם באו ביום טוב, אין שוחטין אותן ביום טוב, מפני שהן מוקצין, ואין דעת אנשי העיר עליהם). שו"ע שם.

והיינו שאם הביאם נכרי "מדעת הישראל", הרי הם אסורים אף משום מלאכת הנכרי לצורך ישראל, כמבואר לקמן רס"י תקטו. ואף אם באו לעיר "מאליהם ... שלא מדעת הישראל", אעפ"כ אין שוחטין אותן, משום מוקצה.

[23] ר"ן כב, א (מיהו כי אמרינן דאסירי משום מוקצה, הני מילי בבהמות של ישראל, אבל של נכרי לית בהו משום מוקצה, דהא אמרינן בירושלמי (בפ"ק דשבת ה"ז ופ"ג דביצה ה"ב) דאין הנכרי צריך הכן. ומיהו יש לחוש אם באו בשביל ישראל). שו"ע ס"ג (והני מילי בבהמות ישראל, אבל של גוי לית בהו משום מוקצה, דאין הגוי צריך הכן. אלא אם כן באו בשביל ישראל, שאז אסור).

[24] סעיף ג (שאין דין מוקצה בשל נכרי, לפי שהכל מוכן אצלו, שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל, וכיון שהוא מוכן לאיש אחד מוכן לכל), ושם נסמן (הערה יט).

וכן הוא לעיל סי' תצז סכ"ה (שאין הנכרי מקצה מדעתו כלום), ושם נסמן (הערה 112). לקמן סי' תקה ס"ד (במה דברים אמורים בבהמת ישראל. אבל מותר לחלוב בהמת הנכרי לתוך המאכל אף על פי שהיא מוקצית לחלבה, דאין מוקצה שייך בשל נכרי, כמ"ש בסימן תצ"ח).

[25] מקום שחיטת הבהמות.

[26] **רשב"א** בעבודת הקדש שער ה סי' ב (גוי שהביא בהמה למקולי ישראל ... אם ידוע שלנות חוץ לתחום ... אם הביאום לצורך גוי, או אפילו סתם בעיר שרובה גויים, מותר ... כל שמביא לצורך הרוב הוא מביא). **שו"ע** שם (לפיכך גוי שהביא בהמה במקולין, אם ידוע שלנות חוץ לתחום ... אם הביאום לצורך הגוים, או אפילו סתם בעיר שרובה גוים, מותר, שכל המביא לצורך הרוב מביא). והיינו שאז לא נאסר משום איסור תחומין שעשה הנכרי (כיון שאינו לצורך ישראל), ואף לא משום מוקצה (כי נכרי אין לו מוקצה).

ומיירי שהמקולין הן בתוך העיר המוקפת חומה, כדלקמן סי' תקטו סט"ו (רק שיזהר שלא יטלטלנו חוץ לד' אמות במקום שאסור לטלטל בשבת ... ואף על פי שהותר לו לאכלו בו ביום, מכל מקום לא הותר לו להוציא חוץ לד' אמות בכרמלית ... דכיון שיצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות כמ"ש בסימן ת"א. אבל במקום שמותר לטלטל שם בשבת, כגון בחצר או בעיר שתיקנו מבואותיה בלחי או קורה או צורת הפתח, או שהיא מוקפת חומה ... מותר לטלטל בהן גם כן מה שהובא מחוץ לתחום, דכל רשות שמותר לטלטל בו בשבת הרי כולו נחשב כד' אמות לענין יוצא חוץ לתחום).

[27] תוכן ההלכה שבסעיף שלפנינו:

בשני הסעיפים הקודמים נתבארו שתי הלכות:

(א) בהמות מוקצות, שלנות כל הקיץ חוץ לתחום.

(ב) נכרי שהביא בהמה מחוץ לתחום לצורך ישראל.

ועל זה מבאר כאן, שלענין ספק יש חילוק בינם:

(א) ספק מוקצה, אסור אף ביום טוב שני, כיון שיש לו מתירין (כדלעיל סי' תצז ס"ח), ולענין מוקצה נחשב יום טוב שני כודאי (כדלקמן סי' תקטו ס"ד).

(ב) ספק הובא על ידי נכרי מחוץ לתחום, אסור ביום טוב ראשון כיון שיש לו מתירין (כדלעיל סי' שכה סי"ד). אבל ביום שני מותר, מטעם ספק ספיקא (כדלקמן סי' תקטו סט"ז).

[28] סעיף ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה ... אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב, בין שהיום הוא יום טוב ראשון בין שהוא יום טוב שני של גליות, לפי שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין, לפיכך הולכין בספיקו להחמיר).

[29] רשב"א בעבודת הקודש שם (שאין המוקצה אלא מדברי סופרים והולכין בספיקו להקל, ולפיכך גוי שהביא בהמה למקולי ישראל, אף על פי שהובאו לצורך ישראל, אם ידוע שלנות חוץ לתחום אסורות, ואם ספק מותר). **שו"ע** ס"ד (בהמות הידועות

עגל שנולד ביום טוב

ח עגל[31] שנולד ביום טוב, אם האם עומדת לאכילה, מותר לשחטו ביום טוב, אף להאוסרין מוקצה ביום טוב, כיון שאמו מוכנת ועומדת לאכילה הרי הוא מוכן אגב אמו, שאם היה רוצה היה שוחט האם קודם שנולד העגל ואוכל שניהם ביום טוב[32].

ואפילו אם ידוע שהאם היא טרפה, מכל מקום אינה מוקצה ביום טוב, שהרי היא מוכנת כבר לכלבים, אם כן גם העגל אינו מוקצה שהרי הוא מוכן מערב יום טוב לכלבים אגב אמו, שאם קודם שנולד היה רוצה לטלטל שניהם ולהשליכם לכלבים היה מותר, וכיון שהעגל מוכן לכלבים, מותר גם כן לאכלו, שהרי אינו מוקצה[33].

ומכל מקום צריך שידע שכלו לו[34] תשעת חדשי העיבור לגסה וחמשה חדשים לדקה, כדי שיצא מתורת

ללון חוץ לתחום ונמצאו בעיר ביום שני, אני אומר שמא מבערב הכניסן וחוץ לחומה לנו, ומותרות). **מ"א** סק"ז (השו"ע שפוסק כההיא דחוששין שמא חוץ לחומה לנו, לחומרא, וכמ"ש סי' תקט"ו ס"ז, אם כן סבירא ליה ביום טוב ראשון אסור, אבל ביום טוב שני מותר), ובסי' תקטו ס"ק כד (ועיין מה שכתבתי סי' תצ"ח ס"ד, דביום טוב שני יש להקל).

והיינו אף שהרשב"א התיר ספקו בסתם, אף ביום טוב ראשון, מכל מקום אנן קיי"ל כנפסק בשו"ע, לאסור ספק תחומין ביום טוב ראשון ולהתיר ביום טוב שני, כדלקמן סי' תקטו סט"ז (וכל זה כשידוע בבירור שהביא ביום טוב מחוץ לתחום בשביל ישראל, אבל אם יש להסתפק שמא בתחלת כניסת יום טוב היה הנכרי כבר בתוך תחום העיר, יש להקל ביום טוב שני של גליות אף למי שהובא בשבילו, כיון שיש כאן ב' ספיקות, שהרי יום טוב שני עיקר תקנתו מחמת הספק. אבל ביום טוב ראשון יש להחמיר אף בספק, כיון שהוא דבר שיש לו מתירין).

וטעם החילוק ביום טוב שני בין ספק מוקצה (שאוסרים) לבין ספק הובא מחוץ לתחום על ידי נכרי (שמתירין), נתבאר לקמן סי' תקטו ס"ד (ואע"פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק, ונמצא שיש כאן ב' ספיקות להקל. מכל מקום כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם לענין זה שלא להתיר בו ספק מוקצה, שעיקר איסור המוקצה בשבת הוא סייג לאיסורי תורה ... לפיכך החמירו בספיקו אף ביום טוב שני, כדי שלא לחלק בינו לראשון. אבל לענין שאר דברים אין דינו כודאי של דבריהם, אלא כספק), ובקונטרס אחרון שם ס"ק ג (צריכים אנו לטעם זה לענין יום טוב ב' של גליות, דבספק מוכן אסור כמו שכתב המג"א סי' תצ"ז סק"ד, ובספק תחומין מותר, כמו שכתב המג"א סי' תצ"ח סק"ז, וסי' זה סקכ"ד).

[30] עבודת הקודש שם (וכל שכן השוחטין בבקר, שחזקה מבערב הכניסום לתוך התחום), כלומר וכל שכן השוחטים בבוקר, והנכרי הביאם למקולין בבוקר כדי שישחטוהו. שו"ע שם (וכל שכן השחוטות בבוקר, שחזקה מבערב הכניסן לתוך התחום).

[31] תוכן ההלכות שבשלושת הסעיפים שלפנינו:

(א) הולד אינו מוקצה, כי הי' מוכן לאכילה אגב אמו.

(ב) ואף אם האם טרפה אינו מוקצה, כי הי' מוכן לכלבים אגב אמו.

(ג) ואין לאסרו משום נולד, כי הי' מוכן לאכילה אגב אמו.

(ד) ובשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה אין בו משום הכנה, כי הי' מוכן לאכילה קודם לידה.

(ה) ואם אמו עומדת לגדל ולדות, הרי הוא מוקצה אגב אמו, ותלוי בדין מוקצה ביום טוב.

[32] **גמרא** ו, א (עגל שנולד ביום טוב ... הואיל ומוכן אגב אמו בשחיטה), ופרש"י (בעודו בתוך מעיה, אם נשחטה האם היה נאכל). ובריתא ו, ב (עגל שנולד ביום טוב מותר ... מוכן אגב אמו בשחיטה). רמב"ם פ"ב ה"א (עגל שנולד ביום טוב אם היתה אמו עומדת לאכילה, מותר, מפני שהוא מוכן על גבי אמו, ואילו שחט אמו היה זה שבמעיה מותר ביום טוב, אף על פי שלא נולד). טור ושו"ע ס"ה (עגל שנולד ביום טוב, מותר לשחטו אם האם עומדת לאכילה). מ"א ס"ק ח (דמוכן אגב אמו, דאי בעי היה ש[ו]חטה ואוכלה עם הולד).

והיינו שאף שבכניסת היום טוב לא ידע שתולד, אין אומרים שהיא מוקצה מחמת זה, כי גם קודם לידה הי' מוכן אגב אמו.

[33] גמרא ו, סע"א (עגל שנולד מן הטרפה ... הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים ... מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם, דדעתיה דאיניש אכל מידי דחזי ליה), ופרש"י (דבין השמשות היתה אמו עומדת לכך). מ"מ פ"ב ה"א (מכאן אתה למד שמה שכתב רבינו אם היתה אמו עומדת לאכילה, לא בא למעט אם היתה טרפה, לפי שהטרפה עומדת היא לכלבים). לבוש ס"ה (ואפילו אם היתה האם טריפה, הולד שנולד ממנה ביום טוב מותר, שגם הטריפה מוכנת ועומדת היא לכלבים, והוה לה גם כן מוכנת). מ"א שם (ואפילו האם טריפה, דמוכן לכלבים הוי מוכן לאדם).

והיינו שקודם הלידה הי' הולד מוכן לכלבים אגב אמו, ואחר הלידה הולד מוכן לאדם.

וכן הוא לעיל סי' שח ס"ט (מאכלות האסורות באכילה ומותרות בהנאה, שיכול להאכילן לכלבים, אם הן מוכנין ועומדים להאכילן לכלבים, כגון נבלות וטרפות וכיוצא בהן, מותר לטלטלן כשאר מאכלי בהמה), ושם נסמן (הערה צב).

וראה מראי מקומות וציונים.

[34] שבת קלו, א (עגל שנולד ביום טוב שוחטין אותו ביום טוב. הכא במאי עסקינן דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו). רי"ף ביצה ג, ב (והוא דקים ליה שכלו לו חדשיו, אבל אי לא קים ליה שכלו לו חדשיו, אסור עד ליל שמיני). **רא"ש** פ"א ס"ז. טור ושו"ע שם (והוא דקים ליה בגויה שכלו לו חדשיו).

נפל כמ"ש ביו"ד סי' ט"ו[35] (ויש מחמירין[36] שצריך שיפריס על גבי קרקע, כמו שיתבאר בסמוך[37]):

ט ולפי מנהג מדינות אלו שאין אוסרין מוקצה ביום טוב אלא נולד[38], יש להתיר עגל שנולד ביום טוב אפילו אם אמו עומדת לגדל ולדות[39]. ואין לאסרו משום נולד, כיון שהלידה לא עשתה שינוי בגופו כלל, שהרי אף קודם לידתו היה ראוי לאכילה כמו אחר שנולד[40]:

י ומטעם זה אם הם שבת ויום טוב סמוכים זה לזה ונולד באחד מהם, מותר באכילה ביום שלאחריו, אף על פי שהוא יום טוב או שבת, ואין שבת מכינה ליום טוב ולא יום טוב לשבת (עיין סימן תקי"ג[41]), לפי שאין לידה זו חשובה הכנה, כיון שהיה ראוי לאכילה קודם הלידה כמו אחר הלידה[42]:

שחיטת בהמה מסוכנת

יא בהמה שהיא מסוכנת והוא ירא שמא תמות, אם כבר גמר סעודת יום טוב ואין צריך לה עוד ביום טוב, אסור לשחטה ביום טוב[43], שמשום הפסד ממונו לא התירו לו מלאכה גמורה שלא לצורך יום טוב שיש בה איסור מן התורה[44]. אבל אם אין במלאכה איסור מן התורה, כגון שיש שהות ביום לאכול מבהמה זו כזית צלי[45] אחר שתצא נפשה[46] (כמ"ש ביו"ד סי' כ"ז[47]), אע"פ שאין שהות ביום כדי לבדקה קודם

---

[35] בשו"ע שם ס"ב (בהמה שילדה, אם ידוע שכלו לו חדשיו, דהיינו ט' חדשים לגסה וה' לדקה, מותר מיד ביום שנולד, ולא חיישינן שמא נתרסקו אבריו מחבלי הלידה. ואם אין ידוע שכלו לו חדשיו, אסור משום ספק נפל, עד תחלת ליל שמיני). **ועיין שם** סי' יג ס"ג ברמ"א (ועכשיו אין להתיר שום ולד הנמצא בבהמה, אם האם טריפה ... דחיישינן שמא אינו בן ט'), ובמ"א כאן סק"ט (והאידנא אין אנו בקיאין בזה, כמ"ש ביו"ד סימן י"ג סוף ס"ג) **דעכשיו אין אנו בקיאין בזה**.

[36] **רמ"א** ס"ה (ובעינן גם כן שהפריס על גבי קרקע, דחיישינן שמא יראה בו ריעותא באיברים הפנימיים ונמצא שחט ביום טוב שלא לצורך).

[37] סעיף טז (ויש חולקין ... ולפי דבריהם עגל שנולד ביום טוב אסור לשחטו ביום טוב אלא אם כן הפריס על גבי קרקע, דשמא על ידי שנתרסק בבית הרחם שהוא צר ימצא בו טרפות גמור). וראה יגדיל תורה (נ.י.) א ע' מז. ד ע' ס.

[38] כדלעיל סי' תצה סוף סי"ג.

[39] **רש"ל** בישו"ש פ"א סי' יח (כתב הרא"ש (סי' ז') וז"ל, עגל שנולד ביום טוב מותר הוא, הואיל ומוכן הוא אגב בהמה. ובבהמה העומדת לאכילה, דאי בבהמה העומדת לגדל וולדות, אסור למאן דאית ליה מוקצה ... ואם כן לפי מה דקיי"ל כרבי שמעון במוקצה, שרי אף ביום טוב). **מ"א** סק"ח (וכתוב בישו"ש, לפי מאי דקיי"ל כרבי שמעון, שרי בכל ענין, אפילו עומדת לגדל ולדות).

[40] ישו"ש שם (אומר אני, דשרי אפילו לדעת ר"ת ור"י דסבירא להו בנולד לא קיי"ל כרבי שמעון, ואסור, מכל מקום כהאי גוונא לא קרוי נולד, שהרי בעלי חיים הוא, ובבעלי חיים אין שייך איסור נולד, כמ"ש התוס' (ו' ע"ב, ד"ה עגל) להדיא על עגל שנולד ביום טוב. ואפשר שהטעם הוא ... דאף קודם לידתו הוא ראוי לאכול כמו אחר לידתו ... וכן דעת רוב המחברים, שכתבו סתמא עגל שנולד ביום טוב מותר, ולא חלקו בין אמו עומדת לאכילה או לגדל ולדות). הובא במ"א שם.

והיינו שאף שיתבאר לקמן סי' תקה ס"ג (בהמה שהקצוה לחלבה, כיון שאין דעתו לשחטה אין עליה תורת אוכל כלל, אפילו להמתירין מוקצה ביום טוב, שהרי אין דעתו לאכלה, ונמצא שהחלב המופרד ממנה יש עליו תורת נולד, שהרי כשהיה בגוף הבהמה לא היה אוכלו ביום טוב).

שאני עגל שנולד ביום טוב, שהלידה לא עשתה שינוי בגופו כלל, שראוי לאכילה קודם לידתו.

[41] סעיף א (לענין ביצה שנולדה ביום טוב שחל אחר השבת), וס"ט (לענין ביצה שנולדה בזה אסורה בזה), וסי"ט (לענין אפרוח שנולד בזה אסור בזה).

[42] עטור הל' יום טוב קלח, א (ומסתברא דוקא ביצה ודכוותי', אבל עגל שנולד בשבת, מותר ביום טוב, ואין לידתו הכנה). **רא"ש** פ"א סי' ז (ולא שייך הכא טעמא דהכנה, דדוקא לידת ביצה חשיב הכנה, משום דעל ידי לידה הוכנה לגדל אפרוח, דאילו נמצאת במעי אמה אינה מגדלת אפרוח, וגם טובה יותר לאכול, אבל ולד, הוא טוב לאכילה וראוי לכל דבר אם נשחטה אמו ונמצא במעי אמו, כמו אחר הלידה). **שו"ע** ס"ה (ואם היו שבת ויום טוב סמוכים זה לזה, נולד בזה מותר בזה). ט"ז ס"ק ג (דאין שייך הכנה בלידת העגל). מ"א ס"ק יא (דלידת עגל לא חשיב הכנה, דבשלמא ביצה אין ראוי לגדל אפרוח במעי אמה, וביציאתה נגמרה לגדל אפרוח (טור והרא"ש)).

ומה שכתבו שמותר לאכלו בשבת, היינו באופן המותר, וכדלעיל סי' שי ס"ו (בעלי חיים שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה, ושחטם בשבת לצורך חולה שחלה היום, מותר לבריא לאכול מהם חי).

[43] **משנה** כה, א (בהמה מסוכנת (שהוא ירא שתמות, ואינו צריך לה שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט, רש"י) לא ישחוט). טור ושו"ע ס"ו (בהמה מסוכנת שירא שמא תמות, והוא אכל כבר ואין צריך לה, אסור לשחטה).

[44] **פסחים מו**, ב (בהמה המסוכנת ... ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא), וכדלקמן סי' תקג ס"א (ואם אפה ושחט ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך מחר ... הרי זה לוקה מן התורה).

[45] משנה שם (אלא אם כן יש שהות ביום לאכול ממנה כזית צלי, רבי עקיבא אומר אפילו כזית חי מבית טביחתה), וכת"ק. טור ושו"ע שם (אלא אם כן יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבעוד יום), שאז אין צריך שריה ומליחה.

[46] מ"א סקי"ב (אחר שתצא נפשה, כמ"ש ביו"ד סי' כ"ז).

[47] בשו"ע שם (חתך מבהמה לאחר שנשחטה כראוי ועודה מפרכסת, אסור לאכול ממנה עד שתמות הבהמה). ש"ך שם (אבל לאחר שמתה מותר לאכול ממנה אפילו מה שחתך ממנה קודם שמתה). ט"ז שם (אבל לאחר שמתה מותר לאוכלה).

אכילת הכזית[48]. ואע"פ שלא יאכל שום אדם ממנה כלום ביום טוב[49], מכל מקום כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית, אין איסור מן התורה לשחטה ביום טוב, מפני שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום ורוצים לאכול מבהמה זו היתה השחיטה מותרת[50], אם כן שחיטה זו נקראת מלאכת אוכל נפש[51], ולכן אף שאין לו אורחים שרוצים לאכול ממנה, מכל מקום כיון שהשחיטה מתרת ומכשרת את הבשר שיהא ראוי לאכול ביום טוב אם יזדמנו לו אוכלים, אין בשחיטה זו איסור מן התורה, אלא שחכמים אסרוה כל שאין בה צורך יום טוב[52], ובמקום הפסד לא העמידו חכמים את דבריהם[53]:

יב ומזה הטעם התירו לו גם כן להפשיטה, אם הוא בענין שאם לא יפשיטנה יסריח הבשר, כיון שמן התורה מותר להפשיטה כשם שמותר לשחטה[54], ומן הטעם שנתבאר[55], אלא שחכמים אסרוה, ולא העמידו חכמים את דבריהם במקום הפסד[56]:

יג ומכל מקום העור הוא נולד כמו שיתבאר בסי' תצ"ט[57], ואסור לטלטלו ביום טוב, אלא אם כן שייר בו אבר אחד[58], שאז העור בטל לגבי האבר ומותר לטלטלו עמו[59]:

וראה שו"ת צמח צדק יו"ד סי' נה אות ג (והאיסור לאכול ממנה עד שתצא נפשה אינו שייך כלל לדין אבר מן החי, דאם לא כן, אף לאחר שתצא נפשה היה אסור באכילה).

[48] רא"ש פ"ג סי' ד (והתירו לאכול כזית מבית טביחתה בלא בדיקה, משום הפסד ממונו). טור ורמ"א ס"ו (ואפילו אין שהות לנתחה ולבודקה תחילה).

וכן הוא לקמן הל' שחיטה סי' א קונטרס אחרון ס"ק ה (כגון בהמה המסוכנת ששוחטים אותה ביום טוב אף שאין שהות ביום להפשיטה ולהוציא הריאה ולבדוק, אלא שיש שהות לאכול כזית מבית טביחתה בלא הפשט ובדיקה, דשרינן ליה למיכל בלא בדיקה).

[49] מ"מ פ"א הי"ב (ופירשו, כל שיש שהות ביום כדי לאכול, אע"פ שאינו אוכל, מותר, דמשום הפסד ממונו התירו לו בכך). הובא בישי"ש פ"ג סי"ב. **מ"א** סקי"ב (ואפילו אינו אוכל ממנה שרי (מ"מ ישי"ש)).

וכן הוא לקמן סי' תקג ס"ב (אם אפשר ליהנות ממנה ביום טוב עצמו, אע"פ שאינו רוצה ליהנות ממנה ביום טוב ואינו עושה אותה אלא לצורך חול, הרי זה פטור מן התורה).

[50] **פסחים שם** (הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה ... הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל, משום הכי ישחוט).

[51] שהותרה ביום טוב, כדלעיל סי' תצה ס"ב. וראה מראי מקומות וציונים.

[52] בעל המאור פסחים יד, ב (אף על גב דפליג רבה לענין מלקות, מודה הוא דלכתחלה אין לו לאפות). ר"ן שם ד"ה איתמר (לאחר סעודתו של יום טוב שאינו בדעתו לאכול עוד בו ביום, אינו לוקה, אבל איסורא מיהא איכא), וביצה א, ב ד"ה ואידך שני (דמשום הואיל, לא פקע אלא איסורא דאורייתא, ואכתי אית ביה איסורא דרבנן ... והיינו דאמר רבה האופה מיום טוב לחול אינו לוקה, דמשמע מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא דרבנן מיהא איכא). מ"א רס"י תקכז (דשרי על ידי הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה, מכל מקום איסורא איכא).

וכן הוא לקמן סי' תקג ס"ב (הרי זה פטור מן התורה ... ומכל מקום חכמים אסרוה). סי' תקכז ס"א (אלא שחכמים אסרו לטרוח ביום טוב לצורך החול).

[53] שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרפא (ואסור לאחר סעודה, ולא התירו אלא המסוכנת משום הפסד ממון של ישראל). מ"מ שם (דמשום הפסד ממונו התירו לו בכך). הובא בב"י.

[54] אף שהפשט הוא אחד מל"ט מלאכות, כדתנן שבת עג, א (אבות מלאכות ... והמפשיטו).

מכל מקום מותר לצורך אוכל נפש כמו השחיטה, וכעין האמור לקמן סי' תקכז ס"ז (שהיתר השחיטה והפשט העור ומליחת הבשר ... שכל המלאכות שקודם הבישול נכללים בהיתר הבישול).

*

כאן יתבאר דין הפשטת וטלטול עור בהמה מסוכנת ששחטה ביום טוב ואינו אוכלה ביום טוב.

ודין הפשטת וטלטול עור בהמה ששחט ביום טוב ואינה מסוכנת, יתבאר לקמן סי' תצט ס"א-ח.

[55] "אם יזדמנו לו אוכלים", והיינו שאם היו אורחים רבים שרוצים לאכול את כל הבשר, הי' מותר להפשיטה כולה.

[56] **מ"א** סקי"ד (נראה לי הטעם, כיון דליכא איסור דאורייתא בהפשטה משום הואיל ואי מקלעי אורחי' וכו', שרי ליה רבנן משום הפסד שלא יסריח הבשר).

[57] ס"ח (עור שהופשט ... ביום טוב, אם הוא ... יבש, לדברי האוסרים נולד ביום טוב, אסור לטלטלו, דאתמול היה טפל לבהמה ונחשב כבהמה עצמה ועכשיו הוא כלי בפני עצמו, והרי זה נולד, וכבר נתבאר בסי' תצ"ה דיש להחמיר בנולד עצמו), אלא אם כן נשחטה ביום טוב, מהטעם דלקמן שם ס"ג (בהמה שנשחטה ביום טוב מותר לטלטל עורה מחמה לצל אף על פי שאין עליה בשר ... שאם לא נתיר לו ימנע מלשחוט ונמצא ממעט בשמחת יום טוב).

הרי שאם נשחטה ביום טוב כדי לאכלה ביום טוב, התירו טלטול העור מחמה לצל בכל אופן. משא"כ כאן שאינו שוחטה אלא משום הפסד, לא התירו טלטול העור אלא אם כן שייר בו אבר אחד.

[58] **ירושלמי** פ"ג ה"ג (כיצד הוא עושה, משייר ממנה אבר אחד ומביאו עמו). הובא בר"ן יד, א. **שו"ע** ס"ו (אינו נוטל עורה, אלא אם כן שייר ממנו אבר אחד ומביאו עמו).

יד ויש אומרים[60] שלא התירו לו כלל להפשיטה ביום טוב כל שאינו רוצה לאכול ממנה ביום טוב, וכן השוחט עוף מפני שהוא מסוכן ואין דעתו לאכול ביום טוב, אסור למרוט נוצתו ביום טוב[61]. ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה[62], מכל מקום יש להחמיר כסברא האחרונה[63]:

טו השוחט בהמה בשדה, לא יביאנה לעיר במוט או במוטה, כדרך שהוא עושה בחול, משום זלזול יום טוב, אלא מביאה בידו אברים אברים[64]:

טז עוף שנדרס ברגלים ויש לחוש שמא נתרסקו אבריו, ולכן צריך להשהותו מעת לעת ואחר כך ישחטנו ויבדוק אותו אחר השחיטה שמא נתרסקו איבריו הפנימיים, כמ"ש ביו"ד סי' נ"ח[65] עיי"ש, ואם כלה כבר המעת לעת, מותר לשחטו ביום טוב[66], ואין חוששין שמא ימצא טרפה ונמצא עשה מלאכה שלא לצורך יום טוב, לפי שמעמידין אותו בחזקת היתר, שרוב העופות הן כשרים[67]. ומזה הטעם מותר לשחוט בהמות ביום טוב אף במקום שהטרפות מצויות כל כך כמו הכשרות[68], לפי שאנו הולכים אחר רוב בהמות שבעולם שהן כשרות.

ויש חולקין על זה[69] ואומרים, דבמקום שהטרפות מצויות כל כך כמו הכשרות אסור לשחוט בהמה ביום

---

[59] לבוש סוף ס"ו (ואם הניח בה אבר בשר מטלטלה אגב אותו אבר).

[60] **שלטי גבורים** יד, א אות א, בשם ריא"ז (אבל להפשיטה לא התירו אלא לצורך יום טוב, וכן ביאר מז"ה). **רמ"א** ס"ו (ויש אומרים דאין להפשיטה כלל, אלא אם כן שחטה לצורך יום טוב).

והיינו שאז מותר להפשיטה כדי להגיע אל הבשר שתחתה, משא"כ כאן שאינו מפשיטה אלא כדי שלא יסריח הבשר.

[61] מ"א סקי"ד (ולדידי' בעוף אסור למרוט הנוצות), כדי שלא יסריח הבשר.

[62] פר"ח סוף ס"ו (ומה שכתב ויש אומרים דאין להפשיטה כלל כו'. אין זה עיקר, אלא כפסק המחבר ז"ל).

[63] רמ"א שם (וכן ראוי להורות). ב"ח ס"י ד"ה כתב הר"ן (וכן ראוי להורות). אליה זוטא סק"ו (וכן ראוי להורות (רמ"א וב"ח)).

[64] **משנה** כה, א (שחטה בשדה, לא יביאנה במוט ובמוטה (שני בני אדם, משום דאוושא מלתא היא, ומזלזל ביום טוב, רש"י), אבל מביא בידו אברים אברים). טור ושו"ע ס"ז (אם שחט בהמה בשדה, לא יביאנה במוט או במוטה כדרך שעושה בחול, אלא יביאנה בידו איברים איברים).

וראה לקמן סי' תקי סי"ט (הנושא משאות שדרכן לישא אותן במוט, ישא אותן על גבו מאחוריו. ושדרכן לישא אותן על גבו מאחוריו, ישא אותן על כתפו. ושדרכן להנשא על הכתף, ישא אותן בידו לפניו). והיינו שאי אפשר לחלק המשא לחלקים, והצריכוהא לשנות.

[65] בשו"ע שם ס"ב (העוף שדרסו אדם ברגליו .. חוששין לו), וס"ג (נפולה שאמרנו שחוששין לה ... אם שהתה מעת לעת ואחר כך שחטה, צריך לבדקה כנגד כל החלל כולו מקדקד הראש עד הירך, אם ימצא בה טרפות מהטרפות שמנו חכמים).

[66] **גמרא** לד, א (בעא מיניה ר' ירמיה מרבי זירא מהו לשחטה ביום טוב (מי חיישינן הואיל וצריכה בדיקה ואיתיליד בה רעותא, רש"י), מי מחזקינן רעותא (בגוה, משום חשש איסור מלאכה ביום טוב, דלמא משתכח טרפה ונמצא שוחטה שלא לצורך, רש"י) ביום טוב (כלומר משום חומר מלאכה ביום טוב, רש"י) או לא). רמב"ם פ"ב ה"ד (בהמת חולין שנפלה מן הגג ועמדה מעת לעת והרי היא צריכה בדיקה, שוחטין אותה ביום טוב ותבדק, אפשר שתמצא כשירה ותאכל). מ"מ שם (ומה שכתב שמותר לשוחטה ביום טוב, בעיא פרק המביא ולא אפשיטא, ויש מי שפסק בה להחמיר, ורבינו פסק להקל, וכבר הוכיח הרשב"א ז"ל כדבריו בספרו) רא"ש פ"ד סי' טו (ונראה דהכי הלכתא). טור **ושו"ע** ס"ח (עוף שנדרס ברגלים, ויש לחוש שנתרסקו איבריו ולכן צריך שהייה מעת לעת ובדיקה אחר שחיטה, מותר לשחטו ביום טוב, ולא חיישינן שמא ימצא טריפה, אע"ג דאתיליד ביה ריעותא). ט"ז ס"ק ז (מותר לשחטו ביום טוב, פירוש, אחר ששהא מעת לעת והוא מחוסר בדיקה).

[67] ד"מ ס"ק ה (משום דמוקמינן ליה אחזקה הראשונה דהוי ליה חזקת כשרות, ולכן לא חיישינן שמא יהיה טרפה). לבוש ס"ח (אף על גב דאתיליד בה ריעותא, ולענין טריפות מחמירין בה להצריכה בדיקה. דלענין מלאכה ביום טוב מקלינן בה ואוקמינן ליה אחזקתיה דקודם דריסה משום שמחת יום טוב, דאמרינן שרוב בהמות ועופות אינן טריפות). ב"ח ד"ה עוף (סמכינן ארובא, אע"ג דאתייליד ביה ריעותא דנדרס). מ"א ס"ק טז (אף על גב דצריך בדיקה, מכל מקום כיון שהיה לו חזקה דכשרות מותר לשוחטו).

[68] ב"י (כתוב בהגהות אשיר"י בפרק המביא כדי יין (סי' טו) בשם אור זרוע (ח"ב סי' שסד) דמקום שהטרפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחוט בהמה ביום טוב, עד כאן. וזה כדעת מי שפוסק בהאי בעיא לחומרא, דאילו לדעת מי שפוסק בה לקולא, פשיטא דשרי, דלא עדיף מה שהטרפות מצויות מהיכא דאתייליד ריעותא בגוף העוף עצמו).

[69] אור זרוע הל' יום טוב סי' שסד (ולפי זה משמע, אם אנו רואין שרובן טריפות או שהטריפות מצויות כמו הכשרות, שאסור לשחוט ביום טוב, הואיל שאסרנו על עצמנו שלא לאכול כי אם בבדיקה. וכמדומה אני שמורי רבינו שמחה זצוק"ל היה רגיל לאסור מטעם זה ביום טוב לשחוט הבהמות בזמן הזה, משום דהאידנא שכיחי טריפה). **הגהות אשרי** פ"ד סי' טו (במקום שהטרפות מצויות כמו הכשרות, אסור לשחוט בהמה ביום טוב, מאו"ז). **רש"ל** בישש"ש פ"ד סי' יט (אני אומר, מאחר דר' זירא פשיט לאיסורא להדיא, ואף רבי ירמיה עמד בבעיותא לישנא בתרייתא, אם כן פשיטא דאזלינן לחומרא. וכן דעת הר"ן וז"ל, ולא אפשיטא בעיין, הלכך מסתברא דנקטינן בה לחומרא, דהוה ליה ספק דאורייתא ע"כ. וכן דעת האור זרוע (ח"ב סימן שס"ד, הג"א סימן ט"ו) שכתב וז"ל, במקום שהטריפות מצויין כמו הכשירות, אסור לשחוט ביום טוב, ואם כן מכל שכן היכא דאתחזק ריעותא, והאו"ז בעל הוראה היה, ובתראי הוא, וראוי לחוש לדבריו, וכל שכן לפי מה שכתבתי לעיל, דהכי מסתבר). **ט"ז** סוף סק"ח (רש"ל כתב דבעיא לא אפשיטא, וכתב הר"ן דאזלינן לחומרא, וכן כתב אור זרוע במקום ששכיחי טריפות כמו כשירות,

טוב. וכן עוף שנדרס ברגלים שצריך בדיקה אסור לשחטו ביום טוב, שמא ימצא טרפה ונמצא ששחט שלא לצורך יום טוב[70]. ולפי דבריהם עגל שנולד ביום טוב אסור לשחטו ביום טוב אלא אם כן הפריס על גבי קרקע[71], דשמא על ידי שנתרסק בבית הרחם שהוא צר ימצא בו טרפות גמור[72].

ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה[73], מכל מקום יש להחמיר כסברא האחרונה.

ועכשיו נהגו העולם שלא לשחוט בהמה ביום טוב אפילו במקום שאין הטרפות מצויין[74], שמא תמצא טרפה. ולפי שזהו חומרא יתירה, לכן אם צריך לה ביום טוב יש להקל. והוא הדין במקום הפסד כגון מסוכנת[75]:

בדיקת הבכור ממום

יז בכור בזמן הזה שאין יכול לשחטו בלא מום, אין חכם ולא שלשה הדיוטות[76] יכולין לראותו אם יש בו מום כדי להתירו לשחטו, כיון שאפילו אם יש בו מום ולא הראהו לחכם או לשלשה הדיוטות ושחטו הרי זה אסור, ואם כן ראיית החכם או שלשה הדיוטות היא המתרת את הבכור, והרי זה דומה למתקן[77]. אבל מותר לראות את הבכור ולשתוק ולא להתירו, ואע"פ שהוא גומר בלבו שהוא מותר, אין בכך כלום, שהרי אינו מתקן כלום[78]:

יח אם עבר וראה המום שבו והתירו, אסור לשחטו ביום טוב, מפני שהוא מוקצה[79]. ואפילו להמתירין

וראוי לחוש לזה). מ"א ס"ק טז (וביש"ש פ"ד סי' י"ט כתב דקי"ל כהגהות אשרי, דבמקום שהטריפות מצויות כמו הכשרות אסור לשחוט ביום טוב, קל וחומר היכא דאיתחזק ריעותא).

[70] ר"ן יט, א (דילמא מישתכח טרפה ונמצאת שחיטה שלא לצורך, דבשלמא שאר בהמות, אף על גב דמחמירין אנפשין ובדקינן, מיהו סמכינן ארובא, ורוב בהמות אינן טרפות. ולא איפשיטא בעיין, הלכך מסתברא דנקיטינן בה לחומרא דהוה ליה ספק דאורייתא). כלבו סי' נח יט, ב (והבעל ההשלמה פסק זה לחומרא).

[71] דרכי משה ס"ק ה (ונראה לי דדוקא גבי עוף הנדרס מתיר הרא"ש, משום דמוקמינן ליה אחזקה הראשונה דהוי ליה חזקת כשרות, ולכן לא חיישינן שמא יהיה טרפה. אבל במקום דלא הוי ליה חזקת כשרות אסור, וכמו שכתבתי לעיל (אות ג) גבי עגל שנולד ביום טוב, שהוא אסור לדעת הרא"ש, כן נראה לי). **רמ"א** ס"ה (ובעינן גם כן שהפריס על גבי קרקע, דחיישינן שמא יראה בו ריעותא באיברים הפנימיים, ונמצא שחט ביום טוב שלא לצורך).

והיא דעת המחמירים דלעיל סוף ס"ח (ויש מחמירין שצריך שיפריס על גבי קרקע).

[72] חולין נא, סוע"א (אמר רב נחמן בית הרחם (עגל שנולד היום, שיצא מבית הרחם צר, רש"י) אין בו משום ריסוקי אברים ... הכא במאי עסקינן שהפריס על גבי קרקע). מ"א סק"י (אף על פי שאם נולד עגל בחול מותר בו ביום, ואין חוששין לריסוק איברים, כמ"ש ביו"ד סימן ט"ו ס"ב, מכל מקום ... אין שוחטין אותו ביום טוב, דחוששין שמא ימצא בו טריפות גמור). והוא הנפסק בשו"ע שם (בהמה שילדה, אם ידוע שכלו לו חדשיו, דהיינו ט' חדשים לגסה וה' לדקה, מותר מיד ביום שנולד, ולא חיישינן שמא נתרסקו אבריו מחבלי הלידה).

[73] ב"י ד"ה עוף (ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם והרשב"א [והרא"ש] ז"ל).

[74] **רש"ל** שם (והאידנא, אין נוהגין בזמנינו ובמקומינו לשחוט שום בהמה ביום טוב, אפילו היכא דלא שכיח טריפות כמו כשרות).

[75] **מ"א** סוף סקט"ז (וביש"ש פ"ד סי' יט כתב ... והאידנא אין נוהגין בזמנינו לשחוט שום בהמה ביום טוב, אפילו היכא דלא שכיחי טריפות ... ונראה לי דכשצריך לה ביום טוב יש להקל, והוא הדין במסוכנת), וכדלעיל סי"א.

[76] כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שט ס"ב (אפילו כשיפול בו מום בגלוי וניכר לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו וכיוצא בו, אינו רשאי לשחטו אלא על פי מומחה שיורה לו שהוא מום הראוי לישחט עליו. ואם אין חכם מומחה, ניתר על פי ג' בני הכנסת).

[77] **משנה** כו, רע"א (רבי שמעון אומר, כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן), ופרש"י (לאו משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה מוקצה, אלא לפי שמתירו ביום טוב נראה כמתקנו ... והכי קאמר, אין התרתו היתר ואינו מוכן להכשר). גמרא שם (ברואין מומין קמפלגי, דרבי יהודה סבר רואין מומין ביום טוב, ורבי שמעון סבר אין רואין מומין ביום טוב). טור ושו"ע ס"ט (בכור בזמן הזה, שאינו יכול לשוחטו בלא מום, אין חכם יכול לראותו ביום טוב אם יש בו מום).

וקי"ל כטעם זה, שאיסורו משום שנראה כמתקנו, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ב (שכתבו רש"י ותוס' ור"ן והרז"ה, וכן כתב המג"א, דהטעם הוא משום מתקן), ושם נסמן.

[78] **רש"ל** ביש"ש פ"ג סי' טו (אבל לראותו ביום טוב, ולשתוק ולא להתירו, אין נראה בעיני שיהיה איסור בדבר, אפילו גמר בליבו שהוא מום, דברים שבלב הן, ואינן דברים לענין איסורי שבת ויום טוב). הובא בט"ז סוף סק"ט, ובמ"א ס"ק יז.

ואף שגם הראיה היא חלק מתיקון הבכור, כדלעיל (ראיית הבכור ... היא המתרת). ולקמן סי"ט (שהתירו הוא מחמת ראייתו, והראייה היתה מאתמול, אם כן כבר נגמר עיקר ההיתר מערב יום טוב).

מכל מקום, כיון דלא סגי בראייתו לבדה, עד שיתירו, לכן אין ראייתו נחשבת תיקון האסור ביום טוב.

[79] **משנה** שם (רבי שמעון אומר, כל שאין מומו ניכר מבעוד יום, אין זה מן המוכן), ופרש"י (הכי קאמר, אין התרתו היתר ואינו מוכן להכשר), ובריתא שם (נולד בו מום ביום טוב, רבי שמעון אומר, אין זה מן המוכן), ופרש"י (ואפילו עבר ובקרו לא ישחוט). טור ושו"ע שם (ואפילו אם עבר וראהו ומצא שיש בו מום, אינו יכול לשחטו). ר"ן יד, א (אסר לי' משום מוקצה אפילו בקרו

מוקצה ביום טוב[80], מודים במוקצה גדול כזה, שהרי אתמול ודאי הסיח דעתו ממנו מלאכלו ביום טוב, שלא היה בדעתו כלל שיעשה אדם איסור ויעבור על דברי חכמים שאסרו להתיר בכורות ביום טוב[81].

אבל אם נולד ביום טוב[82], ונפל בו מום ביום טוב, ועבר וראה את המום שבו והתירו[83], מותר לשחטו ביום טוב אם כלו לו חדשיו[84]. לפי שבין השמשות, שהוא התחלת כניסת יום טוב[85] היה מוכן וראוי לאדם אגב אמו, שאלו היה רוצה היה שוחט את אמו ואוכל גם את העובר שבמעיה[86], וכיון שבין השמשות לא היה מוקצה, לכן אף שחזר ונעשה מוקצה כשנולד, שהרי הסיח דעתו מלאכלו ביום טוב משום דאין מתירין בכורות ביום טוב[87], מכל מקום כשעבר וראהו והתירו, הרי הוא חוזר להתירו[88], כמו שנתבאר בסי׳ ש״י[89] דאין מוקצה לחצי שבת עיין שם, והוא הדין ביום טוב:

יט אם ראה המום מערב יום טוב, וראה שהוא מום קבוע שראוי לשחוט עליו, יכול לחקור עליו אם נפל המום מאליו, ומתירו[90], כיון שהתירו הוא מחמת ראייתו, והראייה היתה מאתמול, אם כן כבר נגמר עיקר ההיתר מערב יום טוב, ואינו מתקן כלום ביום טוב[91]:

חכם, דהכי דייקא לישנא דאינו מן המוכן, והכי נמי מפרשים לה משום מוקצה בסוף פרק כירה (מו, ב), ומשום טעמא דמי יימר דמיזדקיק ליה חכם).

[80] כדלעיל סי׳ תצה סי״ג.

[81] לבוש ס״ט (מה היה יודע הבעל שיזדקק לו החכם ויעבור ויראהו). מ״א ס״ק יח (דהוי מוקצה אפילו לרבי שמעון, דמי יימר דמזדקיק ליה חכם).

וכעין האמור לקמן סי׳ תקא ס״א (ואפילו להמתירין מוקצה ונולד ביום טוב, מודים במוקצה גדול כזה, דקורה בריאה וחזקה אינה עשויה כלל להשבר).

ואף שנתבאר לעיל סי׳ שי ס״ו (דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם, לא הוקצה לכל השבת כולה ... כגון בעלי חיים שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה).

אפשר שלא הותר התם אלא אם כן ״שחטם בשבת לצורך חולה שחלה היום״, משא״כ כאן.

[82] **גמרא** [ברייתא] כו, רע״ב (ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו, שזה מן המוכן). טור ושו״ע שם (אבל אם נולד במומו ועבר וראהו, נשחט על פיו).

[83] פר״ח ס״ט (ומה שכתב אבל אם נולד ומומו עמו כו׳, לאו דוקא, אלא הוא הדין אם נולד תם ובו ביום נפל בו מום קבוע ועבר החכם וראהו מותר).

[84] כדלעיל ס״ח (ומכל מקום צריך שידע שכלו לו תשעת חדשי העיבור לגסה וחמשה חדשים לדקה, כדי שיצא מתורת נפל).

[85] כדלעיל סי׳ רעא קונטרס אחרון סק״ג (בין השמשות ... שהוא התחלת השבת ... (ומהאי טעמא כל מוקצה דאתקצאי בבין השמשות אתקצאי לכולה יומא)).

[86] רש״י חולין נא, ב ד״ה ושוין (מוכן הוא, שלא נאסר מעולם, דהא במעי אמו היה מוכן אגב אמו).

[87] שמטעם זה, לכאורה הי׳ מקום לאסור אף בנולד ומומו עמו. ומכל מקום מבאר הטעם שחוזר להיתרו – אף אם נולד תם ונעשה בו מום ביום טוב.

[88] ב״י ד״ה והוי (כיון דסבירא ליה דאין מוקצה לחצי שבת ... אם עבר וראהו – שוחטין אותו ביום טוב). יש״ש שם (דהא מעיקרא הוה חזי אגב אמיה, ואחר כך נדחה, וחזר ונראה, שפיר דמי, משום דאין מוקצה לחצי שבת). לבוש שם (אם נולד ביום טוב במומו מבהמה שהיתה עומדת לאכילה, אף על גב שגם בזה אסור לחכם לראותו לכתחלה משום שדומה לתיקון ודין, מכל מקום אם עבר וראהו, נשחט על פיו, שהרי זה לא היה מוקצה מעולם, שהיה מוכן אגב אמו מאתמול ולא היה בחזקת איסור מעולם, אף על פי שמשעת הלידה שנולד ביום טוב עד שראוהו חכמים החזיקוהו בחזקת איסור, אין זה נקרא הקצאה, שאין מוקצה אלא כשנתקצה בין השמשות, דקי״ל אין מוקצה לחצי שבת). מ״א סקי״ט (דכיון שהיה מוכן בין השמשות אגב אמו, אף על גב דאדחי ליה כשנולד, אין מוקצה לחצי שבת (ב״י)).

[89] סעיף ז (דבר שהיה ראוי בבין השמשות ... ואחר כך נתקלקל בענין שנאסר באכילה או בטלטול ... ואחר כך חזר וניתקן, חזר להתירו, ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת הוקצה לשארית השבת כולה, שאין אומרים כן אלא כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות, שאז הוקצה ליום שלם, אבל כשלא הוקצה עד אחר כך, שאין כאן יום שלם, לא הוקצה לשארית היום, שאין מוקצה לחצי שבת).

[90] **גמרא** כז, סוע״א ורע״ב (רבי אמי כי חזי מאתמול הוה חזי (אם קבוע אם עובר, רש״י), וביום טוב שיולי קא משייל היכי הוה עובדא). טור ושו״ע ס״ט (ואם ראה המום מערב יום טוב, וראה שהוא מום שראוי לישחט עליו, יכול לחקור עליו ביום טוב אם נפל בו המום מאיליו, ומתירו).

ואולי גם כאן צריך להיות״ ״יכול לחקור עליו [ביום טוב]״.

[91] ר״ן יד, רע״ב (אחר שראוהו מערב יום טוב, כיון דהיתרו הוי מחמת ראייתו וראיה מאיתמול הוות, אין כאן תקון כלל). לבוש ס״ט (וזאת החקירה מותרת לו לעשות אפילו ביום טוב, כיון שכבר ראה את המום מאתמול והסכים בדעתו שהוא מותר, אין בחקירה זו שום הכנה ותיקון בגוף הבכור אלא בעדות).

וראה לעיל (הערה 78).

כ בכור שנפל לבור, אסור להעלותו, שהרי אינו ראוי לשחטו ביום טוב, והרי הוא מטלטל דבר שאינו ראוי לו ביום טוב, אלא עושה לו פרנסה במקומו[92] (א) כדי שלא ימות[93]:

כא אותו ואת בנו שנפלו לבור, מעלה את הראשון על מנת לשחטו ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני על מנת לשחטו, רצה זה שוחט רצה זה שוחט, דמשום צער בעלי חיים התירו לו להערים[94]. אבל עכ"פ צריך לשחוט את אחד מהן[95]. אבל אם נפלו בהמות שאינן אותו ואת בנו, מותר להעלותן אע"פ שאינו שוחט אחד מהן, כיון שראויות כולם לשחטן היום[96]:

שחיטת בהמה שבשותפות הנכרי

כב בהמה שהיא חציה של ישראל וחציה של נכרי, מותר לשחטה ביום טוב, ואינו כשוחט גם בשביל הנכרי, דכיון שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, נמצאת כל השחיטה הוא צורך הישראל[97].

ואפילו אם יש להם שתי בהמות בשותפות, יכולין לשחוט שתיהן[98], שאי אפשר לחלוק שיטול זה אחד וזה אחד, לפי שאי אפשר שיהיו שוות בכל העניינים, שאם זו גדולה וכחושה וזו קטנה ושמינה, אף שהן שוות בדמים, יכול לומר אי אפשי ליקח כל חלקי בקטנה, או אי אפשי ליקח כל חלקי בכחושה[99]. אבל אם הם שוות לגמרי בכל העניינים[100], וכל שכן אם הנכרי רוצה ליתן לו הגדולה והטובה, אסור לשחוט

---

[92] משנה כה, ב (בכור שנפל לבור ... כל שאין מומו ניכר מבעוד יום, אין זה מן המוכן), ואם כן דינו כדאמרינן לז, א (עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות). **רמב"ם** פ"ב ה"ד (בכור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו, שהרי אינו יכול להעלותו מפני שאינו ראוי לשחיטה ביום טוב). רמ"א ס"ט (ואם נפל בכור לבור, אסור להעלותו, דהא אינו ראוי לשוחטו, אלא עושה לו פרנסה במקומו).

[93] **מ"מ** שם (דלדידן דקי"ל כמאן דאמר אין רואין מומין, אפילו נפל לבור לא ירד מומחה לבור לראות אם יש בו מום כדי להעלותו, אלא עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א (שהרי אסור ליתן מזונות לפני כל דבר שהוא מוקצה אף שאינו מחוסר צידה כמ"ש בסי' תצ"ז, ועל זה תירץ כדי שלא ימות התירו לו מפני צער בעלי חיים), וכדאמרינן לז, א (עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות).

וכן לענין שבת נתבאר לעיל סי' שה סכ"ו (בהמה שנפלה לאמת המים, אם יכול ליתן לה פרנסה במקומה, מפרנסין אותה עד מוצאי שבת).

[94] **גמרא** [ברייתא] לז, א (אותו ואת בנו שנפלו לבור, רבי אליעזר אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ושוחטו, והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות. רבי יהושע אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה השני, רצה זה שוחט רצה זה שוחט). רמב"ם פ"ב ה"ד (אותו ואת בנו שנפלו לבור, מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ואינו שוחטו, ומערים ומעלה את השני על מנת לשוחטו, ושוחט את אי זה מהן שירצה, משום צער בעלי חיים התירו להערים). מ"מ שם (וקיי"ל דרבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כר' יהושע). טור ושו"ע ס"י (אותו ואת בנו שנפלו לבור, מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, ואינו שוחטו, וחוזר ומערים ומעלה את השני, רצה זה שוחט, רצה זה שוחט). מ"א ס"ק כ (דמשום צער בעלי חיים התירו להערים).

[95] רשב"א בעבודת הקדש ש"ב סי' ב (וראוי לחוש ולהחמיר ושוחט אחד מהן). מ"מ שם (כן כתב הרשב"א ז"ל, שראוי להחמיר ולשחוט אחד מהם). ב"י ד"ה תניא. מ"א שם (ועכ"פ צריך לשחוט אחד מהם (מ"מ)).

והוא כעין האמור לקמן סי' תקג ס"ד (והוא שיקיים הערמתו), ושם נסמן (הערה 24).

[96] **מ"א** שם (ומשמע דאם נפלו בהמות שאינן אותו ואת בנו, מותר להעלותן אף על פי שאינו שוחט אחד מהם, כיון שראויון כולן לשחיטה, וכן משמע ס"ט בהג"ה. וצ"ע). ובקונטרס אחרון סוף סק"ב (הנה המג"א הניח בצ"ע אם נפלו ב' בהמות שאינן אותו ואת בנו, ואני כתבתי בפשיטות להתיר), ומבאר ההוכחות לזה.

[97] **גמרא** כא, א (בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל, מותר לשחטה ביום טוב, דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביום טוב, דהא אפשר ליה למפלגה בלישה). טור ושו"ע סי"א (בהמה, חציה של גוי וחציה של ישראל, יכולים לשחטה ביום טוב). ט"ז ס"ק י (משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה).

דין עיסה בשותפות יתבאר לקמן סי' תקו סי"ב (היה לו קמח או עיסה בשותפות עם הנכרי, אסור לו לאפות כל הקמח או כל העיסה ולחלוק עם הנכרי אחר האפייה, שהרי הוא אופה ביום טוב בשביל נכרי).

סקירת פרטי הלכה זו, לקמן סי' תקו ס"ו (הערה 43).

[98] **רא"ש** פ"ב סי' יג (ובהמה אפילו הן שתים אי אפשר למיפלגן לפי שאינן שוות). טור ושו"ע שם (ואפילו יש להם שתים, יכול לשחוט שתיהן).

[99] **ב"י** (ולי נראה שאע"פ שהן שוות בדמיהן, אם אינן שוות לגמרי, כגון שזו גדולה וכחושה וזו שמנה וקטנה, שזה יכול לומר אי איפשי ליקח כל חלקי בכחושה או אי איפשי ליקח כל חלקי בקטנה, ולפיכך יכול לשחטה ביום טוב. ולכן סתם הרא"ש וכתב לפי שאינן שוות, ללמד שאע"פ שהן שוות בשום ענין, כיון שאינן שוות לגמרי אי אפשר למיפלגינהו). מ"א ס"ק כא (שאי אפשר לחלוק שיטול זה אחד וזה אחד, לפי שאי אפשר שיהיו שוות בכל הענינים (ב"י יש"ש)).

[100] ב"י ד"ה ומכל מקום (אם אינן שוות לגמרי ... יכול לשחטה ביום טוב). לבוש שם (אלא אם כן הן שוות בכל ענין, וזה דבר שאינו מצוי).

את השניה[101], שהרי אפשר לו לחלק.

אבל מותר לו (ב) לשחוט אחד מהן ביום טוב ולחלק אותה עם הנכרי, ואחר יום טוב יחלקו את השניה. ואין אומרים ישחוט הישראל בהמה אחת לצרכו בלבד בלא שותפות הנכרי, שהרי הן שוות לגמרי או שהנכרי רוצה ליתן הגדולה והטובה, לפי שאין הישראל רוצה לשחוט בהמה שלימה לצרכו, מפני שאינו צריך אלא לחציה, ואם תהיה כולה שלו יפסד הבשר[102]:

תלישת הצמר והנוצות שבמקום השחיטה

כג השוחט בהמה ביום טוב, לא יתלוש את הצמר שבמקום שחיטה כדי לעשות מקום לסכין. אע"פ שאין דרך גזיזה בכך, והעושה כך בשבת אינו חייב משום גוזז, מכל מקום הרי הוא חייב משום עוקר דבר מגידולו[103]. לפיכך אסור לעשותה ביום טוב, שהרי אין בה צורך אכילה, מפני שאפשר לשחוט אף אם לא

---

[101] **מ"א** סקכ"א (ואם כן, אם העכו"ם רוצה ליתן לו הגדולה והטובה, אסור לשחוט השניה).

[102] **ב"י** (אף על גב דאפשר למיפלגה מחיים, שמא אינו רוצה לשחוט לצרכו בהמה שלימה, שאינו צריך אלא לחציה, ואם תהיה כולה שלו יפסיד הבשר, והשתא ששוחטה בלא חלוקה מחיים אינו נוטל אלא חציה, ומפני חלקו הוה לן למישרייה משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ושמא יש לומר שלא כתב כן הרא"ש אלא בששוחט את שתיהן ביום טוב, דאילו בשוחט אחת מהן לבד, אף על פי שהן שוות לגמרי שרי מטעמא דפרישית). **לבוש** שם בהגהה (ומכל מקום זה הטעם אינו אלא בשוחט את שתיהן ביום טוב, דאילו בשוחט אחת מהם לבד אף על פי שהם שוות לגמרי שרי, דאע"ג דאפשר למפלגא מחיים, שמא אינו רוצה לשחוט לצרכו בהמה שלימה שאינו צריך אלא לחציה, ואם תהיה כולה שלו יפסיד הבשר, והשתא ששוחטה בלא חלוקה מחיים אינו נוטל אלא חציה, ומפני חלקו אית לן למישרייה משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה). משמעות המ"א שם. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[103] לענין תלישת צמר ממקום שחיטת בכור, תנן בכורות כד, ב (רבי יוסי בן המשולם אומר השוחט את הבכור עושה מקום בקופיץ מיכן ומיכן ותולש את השער).

ולענין תלישת צמר ביד ממקום שחיטה ביום טוב, יש ג' סברות בגמרא שם (תולש לאו היינו גוזז, וביום טוב אסור דהוה ליה עוקר דבר מגידולו ... תולש היינו גוזז, והיינו טעמא דשרי דהוה ליה דבר שאין מתכוין ... אמר רב הלכה כרבי יוסי בן המשולם ... כנגדו ביום טוב מותר ... דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד).

והיינו שמלאכת גוזז צמר היא בעיקר בכלי, ואם תולש ביד יש ג' סברות:

(א) אף שאינו חייב משום מלאכת גוזז, מכל מקום חייב משום עוקר דבר מגידולו, דהיינו משום מלאכת קוצר, כדאמרינן בירושלמי שבת פ"ז ה"ב (דצייד כוורא, וכל דבר שאתה מבדילו מחיותו, חייב משום קוצר), שחייבים עליו אף כשתלש ביד, כדלעיל סי' שלו סט"ז (דרך תלישה ... ביד), וסי' תקי בקונטרס אחרון ס"ק א (שהתולש ביד הוא תולדת הקוצר בכלי).

(ב) חייב אף משום מלאכת גוזז, שלפעמים תולשים גם הצמר ביד, ולא התירו אלא באינו מתכוין לתלוש.

(ג) התולש בידו פטור אף משום עוקר דבר מגידולו, כיון שהוא כלאחר יד (כי אף שדרך לתלוש פירות מהעץ, מכל מקום אין דרך לתלוש צמר מהכבש).

וקיי"ל כרב הן לגבי בכור והן לגבי יום טוב, כנפסק ברמב"ם הל' מעילה פ"א הי"א (השוחט בכור או שאר מוקדשין, תולש את השיער מכאן ומכאן לעשות מקום לסכין). ובהלכות יום טוב פ"ג ה"ג (השוחט בהמה ביום טוב, מותר לו לתלוש צמר למקום הסכין בידו). וכן הוא בהל' שבת פ"ט ה"ז (הגוזז צמר ... חייב), ונתבאר במ"א סי' שמ ס"ק ג (משמע דתולש צמר מן הבהמה פטור). והיינו שרק בגוזז (בכלי) חייב, משא"כ בתולש (ביד). ובב"י סי' תצח (והרמב"ם נראה שסובר ... בתר דאסיקנא ... דתולש לאו היינו גוזז, דהוי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד, תו לא צריכינן למימר דלא שרי אלא בשאינו מתכוין דוקא, דאפילו במתכוין נמי שרי, משום דהוה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד). והיינו שאיסורו הוא רק מדברי סופרים, ובמקום שחיטת בכור ושחיטת יום טוב התירו לגמרי לצורך מצוה ולצורך שמחת יום טוב.

אמנם תוס' וראי"ש וטור פירשו, שאף רב לא התיר בבכור וביום טוב אלא באינו מתכוין לתלוש, כמבואר ב**תוס'** שם ד"ה והיינו (ותולש דקתני מתניתין, כשאין מתכוין ואינו פסיק רישיה קאמר ... וקמיבעיא להו כנגדו ביום טוב מהו, דדלמא דוקא בכור דתולש לאו היינו גוזז וליכא איסורא דאורייתא, הוא דשרי דבר שאין מתכוין, אבל ביום טוב דאיכא איסורא דאורייתא דעוקר דבר מגידולו, לא שרינן בשאין מתכוין, או דלמא בבכור נמי איכא איסורא דאורייתא, דתולש היינו גוזז, וכי היכי דשרי בבכור משום דאין מתכוין, שרי נמי ביום טוב), ושם כה, א ד"ה דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד (אין ללמוד מכאן שיהא מותר לתלוש ... דהא לעיל פריש דהא דשרי הכא משום שאין מתכוין). **רא"ש** שם פ"ג סי' ה (וקא מיבעיא ליה, כנגדו ביום טוב מהו, דדלמא דוקא בבכור דתולש לאו היינו גוזז, וליכא איסור דאורייתא, הוא דשרי דבר שאין מתכוין. אבל ביום טוב דאיכא איסור דאורייתא עוקר דבר מגידולו, לא שרינן אפילו כשאין מתכוין, או דלמא בבכור נמי איכא איסורא דאורייתא דתולש היינו גוזז, וכי היכי דשרי בבכור משום דבר שאין מתכוין, שרי נמי ביום טוב. אמר להו, כנגדו ביום טוב מותר). הובא בטור (ור"י פסק ... בתלישת הצמר לאוסרו, אלא אם כן אינו מתכוין לתולשו, אבל במתכוין אסור, ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל).

ואילו ב**שו"ע** חילק בין בכור, שנפסק ביו"ד סי' שח ס"ג (כשבא לשחטו או לראות מומו, (מותר) לתלוש הצמר של מקום שחיטה, כדי לעשות מקום לשחיטה. ודוקא ביד, אבל לא בכלי), לבין יום טוב שנפסק כאן סי"ב (השוחט בהמה ביום טוב, אינו רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין).

ולכן פירש במ"א ס"ק כב (דהוי עוקר דבר מגדולו). וביאר דבריו בס"ק כג (דדעת השו"ע דבכור מותר לכתחלה לתלוש, דתולש לאו היינו גוזז. וביום טוב אסור, דהוה ליה עוקר דבר מגידולו, כמ"ש התוס'). ופירש דבריו במחצית השקל (רוצה לומר דהרב ב"י הכריע מסברת עצמו לחלק בין בכור ליום טוב. ובבכור פסק כהרמב"ם דמותר לכתחלה, וביום טוב פסק כהרא"ש דאוסר). והטעם שלענין יום טוב פסק כתוס' וראי"ש וטור, כיון שיש לחוש בזה לאיסורא דאורייתא דעוקר דבר מגידולו.

אמנם לענין שבת נפסק לעיל סי' שמ ס"א (התולש צמר בידו מן הבהמה או מהעור, פטור, שאין דרך גזיזה בכך). והיינו כיון שהן לדעת הרמב"ם והן לדעת התוס' וראי"ש וטור, קיי"ל כרב "דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד", ואיסורו רק מדברי סופרים.

יעשה כן[104].

וכן מזה הטעם, השוחט עוף ביום טוב, לא ימרוט את הנוצה כדי לעשות מקום לסכין, שהרי הוא עוקר דבר מגידולו. ועוד, שהעושה מלאכה זו בשבת יש לחייבו גם משום גוזז, שהרי כן דרך העוף לתלוש נוצתו ביד[105].

אבל (ג) מותר לפנות הצמר, או הנוצה, ממקום השחיטה, על ידי שימשכם בידו אילך ואילך[106]**. ובלבד שלא יתכוין לתלוש, ואם נתלש מאליו אין בכך כלום, שהרי הוא אינו מתכוין לכך, ודבר שאינו מתכוין מותר אפילו באיסורי תורה**[107].

במה דברים אמורים כשמפנה בידו. אבל אסור לפנות על ידי סכין או כלי אחר, מפני שאי אפשר לו ליזהר היטב שלא יתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, ולפיכך אע"פ שאינו מתכוין לכך אסור[108]**, כמו שנתבאר בסי' ש"כ**[109].

ואפילו (ד) אם אי אפשר לו לשחוט אלא אם כן תלש הצמר או הנוצה בידו, או על ידי שיפנה אותם על ידי שימשכם אילך ואילך על ידי כלי, אעפ"כ אסור לעשותן ביום טוב, מפני שמלאכות אלו רוב פעמים

אלא שלענין יום טוב קיי"ל כדעת התוס' ורא"ש וטור, לאסור לתלוש בידים (אף לצורך שחיטה ביום טוב), כיון שבזה חוששים אנו לסברה שהובאה בגמרא, שבזה "הרי הוא חייב משום עוקר דבר מגידולו".

וראה מה שדנו בזה בקובץ יגדיל תורה ירושלים גליון י ע' 209 (שאלת הגרש"ז גרליק ומענה הגאון מטשעבין). מראי מקומות וציונים. חקרי הלכות ח"א כח, א.

עוד בענין עוקר דבר מגידולו (משום תולש), ראה לעיל סי' של ס"ב. סי' שלו סי"א. סי' תצז בקונטרס אחרון ס"ק א ד"ה וכיון.

[104] **מ"מ** פ"ג ה"ג (אינו ראוי לדחות איסור אלא דברים המכשירין בהכרח, והיא השחיטה, אבל התלישה, כיון שאין הכרח לעשותה קודם השחיטה, אינו מן הדין שתדחה). הובא במ"א סוף סקכ"ד. לבוש שם.

וכדלקמן הל' שחיטה סי' כד סקי"ד (מדינא סגי לפנות הצמר אילך ואילך, ואין צריך לתלוש אלא משום זהירות לכתחלה. וכן בעופות נהגו למרוט הנוצות).

וכמו בכל תיקון מכשירים שאפשר בלאו הכי, אסור לתקנם, כדלקמן סי' תקט ס"א (אפשר למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו), ושם נסמן (הערה 4).

ועוד יתבאר לקמן בהמשך הסעיף, שאפילו אי אפשר לו לשחוט אלא אם כן תלש, אסור מטעם שאפשר לעשותן מערב יום טוב. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ד.

[105] ריש לקיש שם כה, א (שאני כנף דהיינו אורחיה), ופרש"י (שדרך נוצת עוף לת[ולשה] ולא לגזזה), ותוס' (אין ללמוד מכאן שיהא מותר לתלוש נוצה מצואר של עוף כדי לשחוט ביום טוב, דהא לעיל פריש דהא דשרי הכא משום שאין מתכוין. וללשון נמי שפירש דאפילו במתכוין [שרי, היינו בצמר, אבל] בנוצה לא הוי כלאחר יד, כדקתני בסמוך בתולש את [הכנף, דהיינו אורחיה]). **רא"ש** שם (אין להתיר בשביל זה תלישת נוצה ביום טוב בשעת שחיטה, דהא אסקינן דכנף היינו אורחיה ... ועוד דהא פרישנא דאפילו בצמר לא שרינן אלא באין מתכוין). רמב"ם שם (אבל בעוף לא ימרוט, מפני שהוא דרכו, ונמצא תולש ביום טוב), ומ"מ שם (ותירצו שאני הנך דהיינו אורחיה, ומתוך כך למד רבינו האיסור בעוף שדרכו בתלישה. וכן דעת הרב ר' יונה ז"ל). טור **ושו"ע** סי"ג (השוחט את העוף, לא ימרוט את הנוצה כדי לעשות מקום לסכין). ט"ז סקי"א (דאורחיה בכך, והוה גוזז, משא"כ מצמר).

*

ומוסיף כאן "יש לחייבו גם משום גוזז", היינו שחייב שנים.

אמנם לעיל סי' שיג סי"ד "ויתחייב משום בונה ... או משום מכה בפטיש", ולא משום שניהם יחד. ונסמן שם (סוף הערה פה).

[106] כדי שלא יחליד הסכין תחת הצמר ויהי' אסור משום חלדה, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' כד ס"ח (החליד את הסכין ... תחת צמר מסובך בצואר הבהמה ... ושחט, שחיטתו פסולה). ולקמן שם ס"ק יד (מדינא סגי לפנות הצמר אילך ואילך, ואין צריך לתלוש, אלא משום זהירות לכתחלה).

[107] גמרא שם כד, ב (והיינו טעמא דשרי, דהוה ליה דבר שאין מתכוין, וביום טוב דבר שאין מתכוין מותר), ופרש"י (אלא מפנהו ומושכו אילך ואילך, אם נתלש נתלש). טור ושו"ע ורמ"א סי"ב (אלא מפנהו (בידו) ומושכו אילך ואילך, ואם נתלש נתלש). **פר"ח** סי"ג (את הנוצה ... ומיהו לכולי עלמא מותר לפנות ביד אילך ואילך, ואם נתלש נתלש, כדלעיל סעיף י"ב).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג (קיי"ל דבר שאינו מתכוין מותר אפילו באיסורא דאורייתא, והוא פשוט ומוסכם בש"ס ובכל הפוסקים בכמה דוכתי).

[108] **רמ"א** סי"ב (מפנהו (בידו)). **מ"א** סקכ"ג (ואפשר דכוונת רמ"א דאסור לפנות במסרק, דפסיק רישיה הוא, וכמ"ש סי' תקכ"ג ס"ב. מיהו בגמרא משמע דאסור בכל כלי). **ועיין שם**.

ולענין מסרק נתבאר לקמן סי' תקכג ס"ב (אין מגרדין הבהמה במגרדת ביום טוב, מפני שמשרת שער, וחייב משום גוזז. ואף על פי שהוא אינו מתכוין להשיר שער, מכל מקום כיון שהוא דבר מוכרח דכשמגרד במגרדת הוא משיר שער, הרי זה אסור).

[109] סכ"ב (אסור להדוק מוכין בפי פך שיש בו משקין, שמא יבא לידי סחיטה, שעל ידי ההידוק יסחטו המשקין הבלועין במוכין לתוך הפך. ואף שאינו מתכוין, מכל מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא כשיהדק היטב. ולכן אסרו להדק כלל, שמא יהדק היטב), ונתבאר בקונטרס אחרון סי' רעז סק"א.

אפשר לעשותן מערב יום טוב[110]. עיין סי׳ תצ״ה[111]:

טלטול אפר ועפר

כד אפר כירה שהוסק מערב יום טוב, מותר לטלטלו ביום טוב, מפני שהוא מוכן לכל צרכי האדם[112], לכסות בו רוק או צואה[113] או דם חיה ועוף[114]. אבל אם הוסק ביום טוב אסור לטלטלו[115]. ואף המתירים בנולד[116], מודים בנולד גדול כזה, דמעשה חדש הוא, שאתמול היה עצים ועכשיו אפר[117].

ואם הסיק ביום טוב עצים על גבי אפר של אתמול ונתערב אפר של היום באפר של אתמול, בענין שאפר של היום לא היה ניכר מעולם בפני עצמו, הרי הוא בטל ברוב. ואין דנין כאן דין דבר שיש לו מתירין, כיון שמעולם לא נקרא עליו שם איסור, שהרי בתחלת הוויתו נתבטל ברוב באפר של אתמול[118]:

כה אפר כירה שהוסק ביום טוב והוא עדיין חם שראוי לצלות בו ביצה, מותר לטלטלו לכל צרכי האדם, שהרי הוא עומד וראוי למלאכתו הראשונה שהיה ראוי לה כשהיה עצים, דהיינו לאפיה ולבישול[119]. וכן

---

[110] **רא״ש** שם (כל מה דעביד, מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא, ואסור, מידי דהוה שאסור להביא הבהמה מחוץ לתחום כדי לשוחטה). מ״א סקכ״ד (היה יכול לעשות מאתמול (הרא״ש) ... והמ״מ פ״ג כתב הטעם ... אין דוחה יום טוב אלא דבר ההכרח, כגון שחיטה, אבל תלישה, שאין הכרח לעשותה קודם שחיטה, אינה דוחה).

ואף שעיקר טעם האיסור נתבאר לעיל בתחלת הסעיף, כדעת המ״מ, ״מפני שאפשר לשחוט אף אם לא יעשה כן״. מכל מקום מסיים שאפילו אם אי אפשר, אסור משום שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ד (הגם שלדעת המגיד משנה אינו אסור אלא מדרבנן משום שאפשר לשחוט בלאו הכי, משמע דאם אי אפשר בענין אחר שרי. ומכל מקום כיון דלדעת הרא״ש אסור מדאורייתא יש להחמיר כדבריו).

[111] סעיף ד (כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש, אלא בדבר המכשירו לאכילה, הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

[112] **משנה** ב, א (אפר כירה מוכן הוא). ברייתא וגמרא ח, א (לא אמרו אלא שהוסק מערב יום טוב), ופרש״י (מאתמול דעתיה עלויה לכל מילי). טור ושו״ע סט״ו (אפר כירה שהוסק מערב יום טוב, מותר לכסות בו). לבוש סט״ו (דכיון שהיה אפר מאתמול, דעתיה עילויה לכל מילי שיצטרך).

[113] תוס׳ שם ד״ה הכי (כגון לכסות בו צואה וכיוצא בו). וכדלעיל סי׳ שי סי״ז (אפר שמותר לטלטלו מפני שראוי לכסות בו רוק או צואה), ושם נסמן (הערה קג).

[114] דקיי״ל ביו״ד סי׳ כח סכ״ג (בכלל עפר ומכסין בהם ... ואפר נקרא עפר).

משא״כ דם בהמה שאינו טעון כיסוי, כדלקמן סל״ה וש״נ.

[115] **גמרא** שם (אבל הוסק ביום טוב אסור). טור ושו״ע שם (אבל אם הוסק ביום טוב אסור).

[116] דעה האי׳ דלעיל סי׳ תצה סי״ג.

[117] תוס׳ שם ד״ה אמר (דאפילו רבי שמעון מודה דהאי דהוסק ביום טוב דהוי נולד גמור, דמעיקרא עצים והשתא אפר). רא״ש פ״א סי׳ י (ורבי שמעון מודה בהך נולד, שהוא מעשה חדש, דמעיקרא עצים והשתא אפר). ב״י ד״ה ומ״ש רבנו דכשהוסק. מ״א סקכ״ח (אפילו לרבי שמעון, דמעשה חדש הוא, דמעיקרא עצים והשתא אפר).

וכעין זה לעיל סי׳ שה סל״ב (שהוא מעשה חדש שנולד בשבת ... ואינו דומה לשאר נולד בשבת, שמותר, מפני שהיה כבר בעולם מבעוד יום אלא שנשתנה בשבת), ושם נסמן (הערה קפז). ושם בקונטרס אחרון סוף ס״ק א (דדמי לאפר שהוסק ביום טוב בסי׳ תצ״ח). סי׳ שי סי״ט (אין האפר מותר בטלטול אלא כשהוסק מבעוד יום, אבל אם הוסק בשבת אסור משום נולד, כמ״ש בסימן תצ״ח).

[118] **מ״א** שם (ואם הסיק עצים על גבי אפר של אתמול, ונתערב האפר של היום בשל אתמול, בענין שלא היה ניכר מעולם, בטל ברוב, כמ״ש ביו״ד סוס״י ק״ב, ולעיל סי׳ ש״כ ס״ב).

והוא כמבואר ברמ״א יו״ד סי׳ קב ס״ד (כל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב, הוא בטל, אף על פי שהוא דבר שיש לו מתירין). ולעיל סי׳ שכ ס״ד (אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה, אף על פי שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית ויוצא מהן עוד יין, מותר לשתות מגיגית זו בשבת, שכל מעט יין היוצא מהענבים בשבת מתבטל בס׳ ביין שהיה כבר בגיגית. ואף על פי שהוא דבר שיש לו מתירין, שלאחר השבת יהיה מותר בלא ביטול, מכל מקום כיון שיין זה היוצא בשבת לא היה ניכר מעולם קודם שנתערב ולא היה עליו שם יין מעולם ... לא חל עליו שם דבר שיש לו מתירין עד לאחר שכבר נתבטל, ולא אמרו שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא כשהאיסור בעין מתחלה וחל עליו שם דבר שיש לו מתירין ואחר כך נתערב).

וכן הוא לעיל סי׳ שי סי״ט (ואם נתערב אפר שהוסק בשבת באפר של אתמול, בטל ברוב, אם עדיין לא היה ניכר מעולם בפני עצמו).

וראה חקרי הלכות ח״א כח, א.

[119] **גמרא** שם (ואם ראוי לצלות בו ביצה (שיש עדיין רמץ חם, רש״י) מותר (דמאתמול בעודם עצים היו מוכנים להסק ולבשל ולצלות ועודנו בתשמישו זה, ואיידי דחזי להפוכי ביה מידי לצליית ביצה, שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם, רש״י). טור ושו״ע סט״ו (אלא אם כן הוא חם שראוי לצלות בו ביצה). לבוש סט״ו (דאתמול בעודן עצים גם כן הם מוכנים להסיק ולבשל ולצלות בו, ועכשיו עודנו בתשמישו זה, ואיידי דחזי לאפוכי ביה ולצלות בו ביצה, שקיל ליה נמי ומנח ליה על הדם). מ״א ס״ק כט (דאז עומד למלאכתו ראשונה).

אם נצטנן וחזר והוחם מותר לטלטלו[120]:

כו גחלים עוממות אסור לטלטלן ביום טוב, אפילו נתעממו מערב יום טוב, שהרי אינן ראוים לכלום[121]:

כז אם הכניס מערב יום טוב עפר הרבה לצורך גינתו או לצורך חורבתו, והוא כנוס וצבור במקום אחד, מותר לטלטלו, לפי שאינו מוקצה כלל, שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך[122]. במה דברים אמורים כשהכניס עפר הרבה, שאינו בטל אגב קרקע הגינה והחורבה, אבל אם הכניס מלא קופתו עפר ושטחה בקרקעית הגינה או החורבה, מאחר שהעפר מועט, הרי הוא בטל לגבי הקרקע ואסור לטלטלו[123].

במה (ה) דברים אמורים בגינה וחורבה[124], אבל אם הכניס מערב יום טוב מלא קופתו עפר[125] ועירה את העפר בקרקעית החצר או הבית[126], אינו בטל לגבי הקרקע ומותר לטלטלו. והוא שיחד לו קרן זוית, דכיון שלא שטחו באמצע החצר והבית למרמס רגלים, ניכר הדבר שחפץ בו לעשות צרכיו ודעתו עליו לכל מה שיצטרך[127]:

כח במה דברים אמורים דמותר לטלטלו לכל מה שיצטרך, כשהכניסו בסתם[128], דמן הסתם דעתו לכל מה שיצטרך למחר. אבל אם הכניסו מערב יום טוב כדי לכסות בו דם חיה ועוף שישחוט למחר, אסור לכסות בו צואה, שהרי אתמול כשהכין את העפר לא היה יודע שיעשה התינוק צרכיו במקום המאוס שיצטרך לכסות צואתו, ולא היתה כוונתו בהכנסתו את העפר אלא לכסות דם חיה ועוף שברור לו שישחוט למחר, והמכין לדבר שודאי לו, אין הכנתו מועלת לצורך דבר שספק לו בשעת הכנה[129], וכן כל כיוצא

---

[120] מ"א סי' תקז סקי"ו (ונראה לי דאם נצטנן וחזר והוחם שרי, כמ"ש סי' ש"י ס"ג). והוא כדלעיל סי' שי ס"ז (שאין אומרים כן אלא כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות, שאז הוקצה ליום שלם, אבל כשלא הוקצה עד אחר כך, שאין כאן יום שלם, לא הוקצה לשארית היום, שאין מוקצה לחצי שבת בין באיסור אכילה בין באיסור טלטול).

[121] **מ"א** סקכ"ט (ונראה לי דגחלים עוממות אסור לטלטלן ביום טוב). פרמ"ג (גחלים כבים שאין חמין הוה מעשה חדש כאפר).

וראה מסגרת השלחן סי' צט ס"ק ה. פתחא זוטא סי' כז.

[122] **גמרא** ח, א (הכניס עפר לגנתו ולחורבתו, מותר לכסות בו), ופרש"י (הרבה במקום אחד, לצורך גינתו או לצורך חורבתו לשוטחן בהן, מותר לכסות בו, דכל זמן שהוא צבור דעתיה עלויה לכל צרכיו). טור ושו"ע סט"ז (הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו, והוא כנוס במקום אחד, מותר לכסות בו, שכל זמן שהוא צבור דעתו עליו לכל מה שיצטרך).

[123] **טור** (אבל אם הכניס מלא קופתו לצורך גנתו, לא, דכיון שהוא מועט בטל). **ב"י** (ומשמע לרבינו דכיון דפירש רש"י הכניס עפר הרבה לצורך גנתו וכו', ודוקא בהכניס הרבה הוא דמותר לכסות בו, אבל אם הוא מועט לא, דבטל לגבי קרקע הגינה או החורבה). שו"ע שם (אבל אם הכניס מלא קופה לצורך גינתו, לא, שמאחר שהוא מועט, בטל).

[124] **ב"י** שם (דבטל לגבי קרקע הגינה או החורבה, מה שאין כן בהכניסו לבית או לחצר ... אינו בטל לגבי קרקע הבית והחצר). וכן הוא בלבוש סי"ז (אבל בבית מכניס ... לא אמרינן שבטל אגב קרקע הבית, שאין דרך לבטלו ולהניחו בבית כמו בגנה). הרי שעיקר החילוק הוא בין הכניסו לגינה או חורבה שבטל, לבין הכניסו לבית או לחצר שאינו בטל.

ומה שכתבו בטור ושו"ע סט"ז (הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו). שלפום ריהטא נראה שגם כשהכניס לביתו לצורך גינתו דינו כהכניסו לגינתו. מבאר בקונטרס אחרון ריש ס"ק ה (לאו דוקא לביתו, אלא לרשותו), אבל אם הכניסו לביתו לצורך גינתו דינו כהכניסו לביתו וחצרו.

[125] רב יהודה ב**גמרא** שם (מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו), ופרש"י (בסתם, ונותנו במקום אחד, ועושה בה כל צרכיו, ולא אמרינן בטלה לה לגבי קרקע הבית איידי דזוטרא). טור ושו"ע סי"ז (מכניס אדם מלא קופתו עפר לבית, בסתם, ועושה בו כל צרכו, ולא אמרינן שהוא בטל אגב קרקע הבית).

[126] **רש"י שבת דף נ** ע"א ד"ה מכניס (ומערה העפר בביתו לארץ ונוטלו תמיד לכל צרכיו).

[127] מר זוטרא שם (והוא שייחד לו קרן זוית), ופרש"י (ולא שטחה, דמוכחא מילתא דלצרכיו קא בעי לה). טור ושו"ע שם (והוא שייחד לו קרן זוית, דכיון שלא שטחו, מוכחא מילתא דלצרכו בעי ליה).

וככל הדברים האלו כן הוא לענין שבת, כדלעיל סי' שח סע"ז (מכניס אדם מלא קופתו עפר מבעוד יום ומערה אותו בביתו לארץ, ומותר לעשות בו כל צרכיו בשבת, כגון ליטול ממנו לכסות רוק או צואה וכיוצא בזה. והוא שייחד לו קרן זוית, שאז ניכר הדבר שהוא מוכן ועומד לכך, אבל אם עירה אותו באמצע ביתו למדרס רגלים, הרי הוא בטל לגבי עפר קרקע הבית, ומוקצה הוא ואסור לטלטלו).

[128] רש"י שם ד"ה מכניס (בסתם). טור **וב"י** ד"ה מכניס (בסתם). שו"ע שם.

[129] רבא ח, ב (הכניס עפר לכסות בו צואה, מותר לכסות בו דם צפור, דם צפור, אסור לכסות בו צואה), ופרש"י (אם יש לו תינוק קטן והטיל צואה ביום טוב. מאי טעמא, דם צפור ודאי היה לו שישחטנו ויהא צריך כסוי, אבל הצואה ספק הוא אם יארע במקום המאוס לו, ודעתו לודאי ולא לספק). ישי"ש פ"א סי' כג (שאם הכניס עפר לכסות בו דם צפור, שאסור לכסות בו צואה. והיינו טעמא, מאחר שהכניס לצורך ודאי, אבל הכניס עפר בסתם, נראה לי דשרי לכסות בו צואה). **מ"א** סקל"ג (בסתם, אבל אם הכניסו לכסות בו דם צפור, אסור לכסות בו צואה, דדם צפור ודאי שיודע מאתמול שישחטו, וצואה הוי ספק אם יעשה התינוק צרכיו במקום המאוס (ישי"ש סכ"ג גמרא)).

בזה[130]:

כט במה דברים אמורים דמותר לטלטל עפר ביום טוב, כשהעפר תיחוח כל כך שאינו עושה גומא בנטילתו[131], שמיד שנוטל העפר נופל עפר אחר תחתיו למקומו[132]. אבל אם אינו תיחוח כל כך, אפילו הוא תלוש ונתון בכלי, אסור ליטלו מן הכלי, שלא יעשה גומא בהעפר[133].

ואף על פי שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי אינו צריך להגומא עצמה אלא לעפרה, ומן התורה אין חייבים על מלאכה כזו[134]. מכל מקום לכתחלה אסור לעשותה מדברי סופרים[135].

אבל מותר ליטלו בענין שלא יעשה גומא בעפר, כגון שהוא צבור כעין הר מותר ליטלו מן ראש השיפוע[136]:

ל מי שיש לו אפר הראוי לטלטלו, או עפר תיחוח מוכן מערב יום טוב, בענין שמותר ליטלו ביום טוב, ועל דרך שנתבאר[137], הרי זה שוחט חיה ועוף ביום טוב ומכסה דמם[138]. ומותר ליתן עפר או אפר למטה

---

[130] אמנם יש הפרש בין דרכו ליחדו לכך או אין דרכו ליחדו לכך, כדלעיל סי׳ שח סנ״ב (שאר עצים, וכן נדבך של אבנים ... שסדרם מבעוד יום כדי שיהיו מוכנים לישב עליהם למחר ... מועיל להוריד עליהם תורת כלי, אע״פ שאין דרכם לייחד לכך ... להתיר לטלטלם בשבת לסדרם לישב עליהם ... לטלטלם שלא לצורך ישיבה, אלא לצורך מקומם או לצורך אחר, אסור בכל ענין, שאין מעשה הסידור מועיל אלא לטלטול שלצורך ישיבה, שבשביל כך סידרום), וסנ״ג (בקעת עץ או אבן ... עשה בהם שום מעשה של תיקון המוכיח שהם מוכנים ועומדים לכך, שאז מותר לטלטלם לצורך אותו דבר שהוכנו לו, אבל לא לצורך אחר ... אבל אם חשב עליהם להשתמש בהם למחר תשמיש שדרכם לייחד אותם לתשמיש זה ... מותר לטלטלה גם לכל צרכיו), ושם נסמן (הערה שעה).

ולענין עצים ביום טוב יש ב׳ דעות, כדלקמן סי׳ תקב ס״ח (אין סומכין את הקדרה ולא שום דבר אחר בבקעת של עץ, ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד, לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך, אבל שלא לצורך הסקה אסור לטלטלן, אפילו לצורך גופן ומקומן, מפני שאין עליהם תורת כלי כלל, והרי הן כאבנים שאסור לטלטלן שלא לצורך אוכל נפש ... ויש אומרים, דעצים יבשים, כיון שהן ראויים להסקה הרי הן מוכנים ליום טוב, ואין עליהם דין מוקצה, ומותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צלייה).

[131] רש״י שם ד״ה והוא (ובעפר תיחוח קאמר, שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה, אלא הכנה). טור ושו״ע סי״ז (ואם הוא עפר תיחוח, מותר לכסות בו). מ״א ס״ק לב (ובעפר תיחוח מיירי, שאינו מחוסר לא חפירה ולא כתישה, אלא הכנה (רש״י)).

וכן הוא לקמן סי׳ תקיד ס״ט (לתחבו לתוך חול תיחוח, בענין שאין נעשית בו גומא, כמ״ש בסי׳ תצ״ח).

[132] **מ״א** שם (ומיירי בעפר תיחוח כל כך דלא עביד גומא). עפ״י **תוס׳** שם ע״א ד״ה בעפר (שכל המקום סביב עפר תיחוח, וכשמגביה הביצה אז נופל הקרקע, ואין ניכר כאן שיש גומא), **ור״ן** ד, א (שהוא תיחוח כל כך שכשהוא נותן הביצה על גב עפר נכנסת מאליה בתוכה, ואיהו לא עביד מידי, הלכך ליכא שום גומא).

וכן הוא לעיל סי׳ שח סוף סע״ז (ובלבד שיהא העפר תיחוח כל כך בענין שאין בו משום עשיית גומא, כמו שיתבאר בסי׳ תצ״ח).

[133] **מ״א** ס״ק לב (וכתב שם הר״ן דלכו״ע בפירות ובקמח ליכא משום גומא, וכמ״ש סי׳ תקי״ו ס״א. משמע שבחול ועפר שייך גומא אם הוא קשה, אפילו תלוש מן הקרקע. ואם כן, מה שתוחבין ביום טוב נר שעוה לתוך החול הקשה, או כשנוטלין אותו ממנו, לאו שפיר עבדי, דעושה גומא). והיינו שנותנים העפר בתוך כלי ותוחבין בתוכו נר שעוה.

והיינו דוקא בחול ועפר, אבל אם נותן קמח בכלי ותוחב בו נר שעוה, בזה יתבאר לקמן סי׳ תקו ס״ב (שאין איסור עשיית גומא שייך לא בקמח ולא בפירות, שהרי איסור עשיית גומא אינו אלא משום בונה, ואין בנין אלא בקרקע או במחובר לקרקע).

וכן בקש ותבן אין איסור עשיית גומא, כדלעיל סי׳ שיא סוף סי״ד (אבל פירות הטמונים בקש או תבן ... מותר לדברי הכל ... שאין איסור גומא שייך אלא בעפר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בסי׳ תק״ו).

[134] ואף לדעת הסוברים שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, כדלעיל סי׳ רעח ריש ס״ג (וכל זה להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואינה אסורה אלא מדברי סופרים, אבל יש חולקין על זה ואומרים שאפילו מלאכה שאין צריכה לגופה חייב עליה מן התורה). ובסי׳ שטז סכ״ב (כל בעל נפש יש לו להחמיר על עצמו באיסור של תורה), ובסי׳ שלד סכ״ט (כל בעל נפש יש לו להחמיר לעצמו).

מכל מקום אין חייבין על עשיית גומא מטעם מקלקל, כדאמרינן בשבת עג, ב (החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה, ואפילו לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הני מילי מתקן, האי מקלקל הוא). ולכן מסיק לקמן סל״ג (כיון שאינו אסור אלא מדבריהם כמו שנתבאר, לא העמידו את דבריהם במקום מצות כיסוי).

[135] תוס׳ ח, א ד״ה ואינו צריך אלא לעפרה פטור (דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ... אבל אסור לכתחלה). מ״א סקכ״ה (קי״ל דהחופר גומא ואינו צריך לה אלא לעפרה פטור אבל אסור).

[136] **ט״ז** סקי״ח (שאותו עפר תיחוח מונח על הארץ כמו הר, וכל שהוא ניטל משם ולמעלה אין שייכות חפירה).

וכנראה מיירי באופן כזה גם לקמן סי׳ תקז ס״כ (מותר לסתום פי התנור בטיט המוגבל מערב יום טוב ... בטיט התלוש מן הקרקע, כגון הטיט שברחוב וכיוצא בו), שמטעם זה אין בו משום חופר גומא.

[137] סכ״ד (אפר כירה) וסכ״ז-ט (עפר תיחוח ומוכן).

[138] **משנה** ב, א (בית שמאי אומרים יחפור בדקר ויכסה. ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום), וכבית הלל. טור ושו״ע סי״ד (לא ישחוט אדם חיה ועוף ביום טוב אלא אם כן יש לו עפר מוכן מבעוד יום).

קודם השחיטה, כמ"ש ביו"ד סימן כ"ח[139], ואין חוששין שמא אחר כך ימלך ולא ישחוט, ונמצא טרח שלא לצורך[140]:

לא אבל אם אין לו עפר או אפר הראויים לטלטול, הרי זה לא ישחוט[141].

ואם עבר ושחט, אם יש לו אפר כירה שהוסק ביום טוב[142], או עפר שאינו מוכן[143], והוא תיחוח כל כך עד שאין נעשה גומא בנטילתו ממקומו[144], מותר לכסות בהם, מפני שמצות כיסוי שהיא מן התורה דוחה איסור טלטול מוקצה שאינו אלא מדבריהם[145]:

לב ואם אין לו אפר שהוסק ביום טוב, ולא עפר תיחוח הרבה, אלא עפר תיחוח מעט[146], והוא מונח על גבי עפר קשה, בענין שאם יטול קצת מן העפר ישאר גומא במקום נטילתו[147], אם זה העפר הוא מוכן מערב יום טוב[148], כגון שתלשו מן הקרקע והניחו בחצרו כדי לכסות בו ביום טוב[149], או אפילו אם הוא מחובר לקרקע אלא שנעץ בו דקר מערב יום טוב[150] כדי לכסות בו ביום טוב, הרי הזמין אותו לצורך יום טוב ואין בו משום מוקצה[151], ולפיכך מותר לכסות בו אם כבר עבר ושחט. ואם לא נעץ אלא דקר אחד ולמחר נצרך לדקירות הרבה מפני ששחט הרבה, מותר לדקור כמה דקירות ביום טוב בעפר תיחוח שנעץ

---

139 בשו"ע שם ס"ה (צריך שיהיה למטה עפר תיחוח). ט"ז שם ס"ק ו (דכתיב בעפר, מלמד שצריך ב' כיסויים).

140 **גמרא** ז, ב (רבה סבר אי איכא עפר למטה אין, אי לא לא, חיישינן דלמא ממליך ולא שחיט (לאחר חפירה ממליך ולא שחיט, נמצא שחופר בחנם, רש"י) ולדידי [לרב יוסף] הא עדיפא (דלא תגזור הכי, רש"י), דאי לא שרית ליה אתי לאמנועי משמחת יום טוב). מ"א סוף סקכ"ה (ופשוט דבעפר מוכן מותר ליתן עפר למטה, ולא חיישינן דילמא מימלך ולא שחיט, כדאיתא בגמרא).

וכן הוא לעיל ס"ד (ואין חוששין שמא ימלך ולא ישחט, ונמצא טרח ביום טוב שלא לצורך).

141 **משנה** ב, א (לא ישחוט, אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום). טור ושו"ע סי"ד (לא ישחוט אדם חיה ועוף ביום טוב, אלא אם כן יש לו עפר מוכן מבעוד יום).

ואף שהט"ז מתיר ליטול עפר שאינו מוכן ולכסות, כדי שלא לבטל משמחת יום טוב. לא הועתקו דבריו בפנים. ומבאר הטעם בקונטרס אחרון ס"ק ה, כי מוכח בכמה מקומות שאין לכסות בעפר שאינו מוכן, אלא אם כן עבר ושחט.

142 שהוא נולד ואסור לטלטלו ביום טוב, כדלעיל סכ"ד (אם הוסק ביום טוב אסור לטלטלו). ומכל מקום מותר לכסות בו.

תוס' ח, א סוד"ה אמר (בשלא שחט, אבל שחט שרי אע"ג שהוסק ביום טוב, שלא לעקור מצות כסוי), **ורא"ש** פ"א סי' י, בשם **ירושלמי** פ"א ה"ג (במה דברים אמורים בשלא שחט, אבל אם שחט, מוטב שיטול מאפר שהוסק ביום טוב). טור ושו"ע סט"ו (אפר כירה שהוסק ... ביום טוב ... אם שחט, מותר לכסות בו).

143 שאסור לטלטלו, כדלעיל סכ"ז (הרי הוא בטל לגבי הקרקע ואסור לטלטלו).

ישי"ש פ"א סי' כא (באיסור מוקצה לחוד שרי בדיעבד), וסכ"ג (שאף באין מוכן כלל שרי בדיעבד). הובא במ"א סקכ"ה (וכתב הישי"ש ... שרי לכסות בו אם שחט, אפילו אין לו דקר נעוץ מבעוד יום, דחד איסורא שרי).

144 **תוס'** שם ד"ה בעפר (שכל המקום סביב עפר תיחוח, וכשמגביה הביצה אז נופל הקרקע, ואין ניכר כאן שיש גומא). **מ"א** שם (שאינו עושה גומא, שמיד שנוטל העפר נופל עפר תחתיו), וסקל"ב (ומיירי בעפר תיחוח כל כך דלא עביד גומא). וכנסמן לעיל (הערה 132).

145 תוס' סוד"ה אמר (שלא לעקור מצות כסוי).

ואף שלענין תקיעת שופר נתבאר לקמן סי' תקפו סכ"ב (שופר של ראש השנה אין מחללין עליו יום טוב ... ואפילו בדבר שאיסורו אינו אלא מדרבנן אין מחללין עליו, לפי שחכמים השוו את דבריהם לשל תורה והעמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה), וסכ"ו (השופר הוא נולד ביום טוב, ואסור הישראל לטלטלו כדי לתקוע בו, שאין דוחין שבות מפני תקיעת שופר).

מכל מקום התירו כאן באיסור אחד דרבנן. וראה יגדיל תורה (נ.י.) א ע' מח.

146 גמרא ח, רע"א (כדי שלא יצטרך לעשות כתישה), כדלקמן סל"ד.

147 שאז יש בו עכ"פ משום עושה גומא.

תוס' שם ד"ה בעפר (הכא מיירי שהוא קשה סביב, והעפר תיחוח באמצע, ואם כן כשמגביה ה[עפר] ניכרת הגומא).

148 שאז יש בו רק איסור אחד של עשיית גומא האסורה מדברי סופרים, ואין בו משום איסור עפר שלא הוכן.

רא"ש פ"א סי' י (ואף על גב דבשחט בעו בית הלל דקר נעוץ, אבל בלא דקר נעוץ לא. משום דאיכא תרתי איסורי, חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא, אף על גב דאינו צריך אלא לעפרה, איסורא מיהא איכא). **מ"א** סקכ"ה (ואף על גב דעביד גומא, הא קי"ל דהחופר גומא ואינו צריך לה אלא לעפרה פטור אבל אסור, ומשום שמחת יום טוב שרי. אבל אם אין לו דקר נעוץ, הוי תרתי איסורא, חדא שאינו מוכן ועוד דעביד גומא (הרא"ש)).

149 כדלעיל סכ"ז (אם הכניס מערב יום טוב מלא קופתו עפר ועירה את העפר בקרקעית החצר או הבית, אינו בטל לגבי הקרקע ומותר לטלטלו), וסכ"ח (דמן הסתם דעתו לכל מה שיצטרך למחר).

150 גמרא ז, סוע"ב (והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום). טור ושו"ע סי"ד (ואם עבר ושחט, אם יש לו דקר נעוץ מבעוד יום בעפר תיחוח, מכסהו בו).

151 **תוס'** ח, א סוד"ה ואינו (ואם תאמר אם כן למה לי דקר נעוץ. ויש לומר דמכל מקום בעינן שיהא מוכן מערב יום טוב). מ"א סקכ"ו (דכיון שיש לו דקר נעוץ הרי מוכן ועומד הוא), וסקל"ב (שכתבתי לעיל שהטעם דבעי דקר נעוץ משום הכנה).

בו הדקר בערב יום טוב, שהרי כבר הכינו לכך מערב יום טוב[152]. ואע"פ שיש כאן איסור עשיית גומא[153], מכל מקום כיון שאינו אסור אלא מדבריהם כמו שנתבאר[154], לא העמידו את דבריהם במקום מצות כיסוי[155].

אבל אם לא נעץ בו דקר מערב יום טוב כדי להכינו לצורך יום טוב, אסור לכסות בו ביום טוב, אפילו כבר עבר ושחט, כיון שיש כאן שני איסורים, איסור עשיית גומא ואיסור טלטול מוקצה[156], לא רצו חכמים לבטל דבריהם כל כך, ויש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה[157]:

לג ואפילו אם נעץ דקר בעפר המחובר לקרקע שהוא תיחוח כל כך עד שאין נעשה גומא בנטילתו ממקומו, אעפ"כ לכתחלה אסור לשחוט חיה ועוף ביום טוב אם אין לו אפר או עפר אחר מוכן, מפני שנעיצת הדקר אין עושה הכנה גמורה, ואין סומכין עליה אלא אם כן כבר עבר ושחט[158]:

לד אם כבר עבר ושחט ואין לו אלא גוש עפר שאין ראוי לכסות בו עד שיכתשנו, כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח[159], הרי זה לא יכתשנו ביום טוב[160] מן התורה[161], שאין מצות עשה של כיסוי הדם דוחה את לא תעשה של יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה[162], שהרי נאמר בה שבתון, כלומר שבות ממלאכה, וזוהי

---

[152] ב"י ד"ה ומיהו (אף על פי שלא הזמין עפר, מאחר שיש לו דקר נעוץ, מכסה אפילו בכמה דקירות). רמ"א סי"ד (ואפילו היה צריך לכמה דקירות, שרי).

[153] גמרא שם (והא קא עביד גומא).

[154] סעיף כט.

[155] תוס' שם ד"ה ואינו (דמשום שמחת יום טוב מותר אפילו לכתחלה). מהרש"א שם (לבית שמאי שפיר כתבו התוס' דמשום שמחת יום טוב מותר אפילו לשחוט לכתחילה, ולבית הלל ודאי ניחא להו, דמשום מצות כיסוי מותר אפילו לכתחלה, כיון שכבר שחט), וד"ה אמר (שלא לעקור מצות כסוי). וכדלעיל סוף סל"א (מפני שמצות כיסוי שהיא מן התורה דוחה איסור טלטול מוקצה שאינו אלא מדבריהם).

וראה מראי מקומות וציונים. חקרי הלכות ח"א כח, ב.

[156] **רא"ש** פ"א סי' י (בלא דקר נעוץ לא, משום דאיכא תרתי איסורי, חדא דאינו מוכן ועוד דקא עביד גומא). מ"א סקכ"ה (אם אין לו דקר נעוץ, הוי תרתי איסורא, חדא שאינו מוכן ועוד דעביד גומא (הרא"ש)).

[157] תוס' ח, ב ד"ה תני (דשב ואל תעשה, יש כח בידם). יבמות צ, א (שב ואל תעשה שאני), ופרש"י (ואמור רבנן שב ואל תאכל, לאו עקירה בידים הוא אלא ממילא היא מיעקרא).

וכן הוא לעיל סי' שה סכ"ו (שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה), ושם נסמן (הערה קנה).

[158] **רא"ש** פ"א סי' ט (דמוכח לשון המשנה, דדקר נעוץ דשרו בית שמאי לכתחלה, שרו בית הלל בדיעבד). **רמב"ם** סופ"ב (מי שהיה לו דקר נעוץ מערב יום טוב ונתקו ביום טוב והעלה עפר, אם היה אותו עפר תיחוח, הרי זה מכסה בו ומטלטלו), וריש פ"ג (מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמותר לטלטלו, הרי זה שוחט חיה ועוף ומכסה דמם), לפירוש המ"מ שם סוף פ"ב (מלשון רבינו שכתב כאן וראש פ"ג, נראה בבאור שאין מותר לשחוט על סמך דקר נעוץ, שכך כתב ונתקו וכו' וכ"כ פ"ג ואם אין לו עפר מוכן או אפר כירה וכו', וכן נראה מן הגמרא). **רשב"א** ז, ב ד"ה והוא (ואסיקנא ודוקא בעפר תחוח ואפילו הכי לכתחילה לא ישחוט לבית הלל, דקסברי דסתם דקר נעוץ אינה הכנה גמורה לסמוך עליה לכתחילה, אבל אם שחט סומכין דכמוכן קצת דמי), ובעבודת הקדש שער ב ס"ב (לא הכין עפר ואין לו אפר כירה, לא ישחוט לכתחילה, ואף על פי שיש לו עפר למטה ויש לו דקר נעוץ מבעוד יום, שאין נעיצת הדקר עושה הכנה גמורה). פר"ח סי"ד (וכן נראה מדברי הרשב"א שכתב לא ישחוט לכתחילה אף על פי שיש לו דקר נעוץ, שאין נעיצת הדקר עושה הכנה גמורה).

והיינו שאף שמצות כיסוי הדם דוחה איסור מוקצה, מכל מקום אסור לשחוט לכתחלה ולכסות במוקצה, כי שמחת יום טוב אינה דוחה איסור מוקצה. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ה ד"ה הנה הט"ז.

[159] בשו"ע שם ס"ה (צריך שיהיה למטה עפר תיחוח), וס"ז (ולכסות עפר תיחוח עליו). ש"ך שם ס"ק לו (כתב הסמ"ג דבעינן עפר דק ונפרך).

[160] **גמרא** ז, סע"ב (והא קא עביד כתישה), ופרש"י (שעדיין רגבים מדובקים הם ואינן ראוין לכסוי אלא אם כן כותשן וכותש תולדה דטוחן הוא ומלאכה היא). **רמב"ם** ספ"ב (אבל אם העלה גוש עפר, הרי זה לא יכתוש אותו ביום טוב).

[161] כדלעיל סי' שא ס"א (הטוחן הוא אב מלאכה). וגם כאן אסור מהתורה, כיון שהם מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כעין האמור לקמן סי' תקא ס"ב (שהוא תולדת טוחן ... שזהו כמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב).

[162] גמרא שם (אימר דאמרינן אתי עשה ודחי את לא תעשה, כגון מילה בצרעת אי נמי סדין בציצית ... יום טוב עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה).

והיינו שמה שנתבאר לעיל סי' ט ס"ב "כלאים הותרה בציצית" הוא מטעם "אתי עשה ודחי את לא תעשה ... סדין בציצית". והוא דוקא כשיש בה לא תעשה לבד, משא"כ יום טוב שיש בו עשה ולא תעשה, אמרינן "אין עשה דוחה את לא תעשה ועשה".

וכן הוא לקמן סי' תקו ס"ט (המפריש חלה מעיסה טמאה או מעיסה טהורה ונטמאת החלה, הרי זה לא ישרפנה ביום טוב, אף על פי שיש מצות עשה בשריפתה, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, לפיכך בזמן הזה שכולנו טמאים ונטמאת החלה אסור לשורפה ביום טוב). סי' תקכו ס"א (מת המוטל לקברו, אם הוא יום טוב ראשון, לא יתעסק בו ישראל ... אין מצות עשה של קבורה דוחה את לא תעשה ועשה של יום טוב). סי' תקפו סכ"ב (שופר של ראש השנה אין מחללין עליו יום טוב, מפני שיום טוב הוא עשה ולא תעשה כמ"ש בסי' תצ"ח, ואין עשה דשופר דוחה את לא תעשה ועשה).

מצות עשה[163]:

שחיטת וכיסוי דם כוי

לה כוי שהוא ספק חיה ודמו טעון כיסוי, ספק שהוא בהמה ואין דמו טעון כיסוי, אין שוחטין אותו ביום טוב, ואם עבר ושחטו אין מכסין את דמו ביום טוב[164], אפילו יש לו אפר או עפר תיחוח מוכן מערב יום טוב, מפני הרואים שלא יבאו להתיר חלבו, שיאמרו ודאי חיה הוא[165], דאם לא כן לא היו מטריחין מספק לכסות דמו ביום טוב[166].

ומזה הטעם אסור לשוחטו לתוך הכלי[167] וליתן עפר מעט לתוך הכלי לקבל בו הדם כדי לכסותו לערב, אע"פ שבחול מותר לעשות כן כמ"ש ביו"ד סי' י"א[168], מכל מקום ביום טוב אסור לעשות כן, שלא יבאו הרואים להתיר חלבו[169]. ואם עבר ושחטו ביום טוב ונבלע הדם בקרקע, אם רישומו ניכר במוצאי יום טוב, צריך לכסותו[170], כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח[171].

במה דברים אמורים שאין מכסין את דמו ביום טוב, כששחטו בקרן זוית וכיוצא בזה, מקום שאין בו דריסת הרגל תמיד. אבל אם שחטו באמצע החצר, אפילו דם בהמה יכול לכסות אם יש לו אפר או עפר מוכן, מפני שהוא צריך לכסות כדי שלא יתלכלכו כליו בחצר[172]. ולכן גם הרואה שמכסה דם הכוי לא

ואפילו עשה ולא תעשה אין דוחין עשה ולא תעשה, כדלעיל סי' תמו ס"ה (ששביתת יום טוב יש בה מצות עשה ולא תעשה, כמו שיתבאר בסי' תצ"ה, וביעור חמץ בפסח אין בו גם כן אלא מצות עשה תשביתו שאור וגו', ולא תעשה בל יראה ובל ימצא, ואין דוחין עשה ולא תעשה מפני עשה ולא תעשה).

*

ומכל מקום מותר להוציא ביום טוב מפני מצוה עוברת, כדלעיל סי' תצה ס"ג (וקבלו חכמים, שכל מלאכות אוכל נפש, מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו ... צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום). והיינו כשיש שני תנאים: (א) שהיא מלאכה הרגילה באוכל נפש. (ב) מצוה עוברת.

וכן הוא לקמן סי' תקיח ס"ה (דמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש ... לצורך מצוה כגון קטן למולו וספר תורה לקרות בו), שהרי מילה בזמנה וקריאת התורה, הן מצוות עוברות, שאי אפשר לדחותן למחר.

ואילו בדוגמאות שהובאו לעיל, אין עשה דוחה עשה ולא תעשה, כי:

(א) שריפת חלה טמאה אינה מצוה עוברת, שהרי אפשר לשרפה למחר.

(ב) קבורת מת אסורה משום בנין, שאין במלאכה אוכל נפש.

(ג) תיקון שופר אסור משום תיקון כלי, שאינו במלאכת אוכל נפש.

(ד) כתישת גוש עפר אסור משום שחיקה, שישנו גם במלאכת אוכל נפש, כדלעיל סי' תצה ס"ט (התירו שחיקת המלח ותבלין). ומכל מקום לא התירוה, כיון שהם מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב.

וראה מראי מקומות וציונים.

[163] כדלעיל סי' תצה סוף ס"א (שהרי נאמר בהן שבתון, כלומר שבות), ושם נסמן (הערה 6).

[164] **משנה** חולין פג, ב (ואין שוחטין אותו ביום טוב (משום דלמא בעי כסוי, ומספקא לא מחללינן יום טוב אם שחטו), ואם שחטו אין מכסין את דמו). טור ושו"ע סי"ח (כוי אין שוחטין אותו ביום טוב. ואם שחטו, אין מכסין את דמו).

[165] **גמרא** ביצה ח, ב (כוי היינו טעמא דלא מכסינן, גזירה משום התרת חלבו), ופרש"י (דאי שרית לכסוייה אתי למימר חיה הוא), טור ושו"ע שם (מפני שהרואה יאמר ודאי חיה הוא ... ויבא להתיר חלבו).

והיינו אף שחלב כוי אסור, כמבואר ביו"ד סי' סד ס"א (חלב שור וכבש ועז אסור, ושל שאר מינים מותר. כוי, חלבו אסור)

[166] רי"ף ד, ב (אתי למימר דמין חיה הוא, דאי ספק הוא לא הוו מטרחי רבנן לכסות לדמיה ביום טוב מספיקא, ואתי למישרייה תרבא דיליה). רא"ש פ"א סי' יא. שו"ע שם (דאם לא כן לא היו מטריחין לכסות דמו ביום טוב).

[167] רא"ש חולין פ"ו סי' א (ולכתחלה לא ישחוט ויקבל הדם בכלי ויכסה בלילה, דאסור לשחוט בכלי). טור יו"ד סי' כח (ואין יכולים לקבל הדם בכלי לכסותו בלילה, שאין שוחטין לתוך הכלים).

[168] סעיף ג (אם יש בכלי עפר, מותר לשחוט בתוכו).

[169] **מ"א** סקל"ד (ומהאי טעמא אסור ליתן עפר מעט בכלי לקבל בו הדם, עי' ביו"ד סי' כ"ח). דרישה יו"ד שם ס"ק ב (ואין שוחטין כוי ביום טוב ... צ"ע, יתן מעט עפר בכלי, דאז מותר לשחוט בכלי וכמ"ש בסי' י"א. ואפשר שגם בזה יש חשש מפני הרואה, שיאמר שלוקח עפר לכסות בו הכוי בציווי חכם שהורה לו כן, ויבוא להתיר חלבו). . **ש"ך ביו"ד** שם (**סי' יא**) ס"ק י (והא דלא שרי על ידי נתינת מעט עפר בכלי, כדלעיל סי' י"א, משום דגם בזה יש חשש לפני הרואה, שיאמר שלקח עפר לכסות בו, ויבא להתיר חלבו, כן כתב הדרישה).

[170] **רא"ש** שם (ואם נשאר מן הדם עד הלילה יכסה). **טור ושו"ע** סי"ח (ולערב, אם רשומו ניכר, יכסנו).

[171] סעיף ג (ובלילה, אם רישומו ניכר, יכסנו).

[172] פסקי רי"ד ח, ב ד"ה תני. פסקי **ריא"ז** פ"א ה"ב ס"ה. **שלטי גבורים** ד, א אות ד (והוא שהיה הדם בזוית אחד, אבל אם היה באמצע החצר שמלכלך חצרו, הרי זה הדבר מאוס וכגרף של רעי וראוי לכסותו בעפר מוכן, ואפילו היה דם בהמה). **רמ"א** סי"ח (ודוקא ששחטו בקרן זוית וכהאי גונא, אבל אם שחטו באמצע החצר, אפילו דם בהמה יכול לכסות, אם יש לו עפר מוכן, דהוי

יטעה להתיר חלבו, כי יודע הוא גם כן שהוא עושה לנקר חצרו[173]:

לו שחט כוי וחיה ועוף[174], או בהמה וחיה ועוף[175], ונתערבו דמם זה בזה בענין שחייב בכיסוי[176], כמ"ש ביו"ד סימן כ"ח[177]. אם הוא בענין שאם לא היו הדמים מעורבים היה מכסה דם חיה ועוף ביום טוב, כגון שיש לו דקר נעוץ מערב יום טוב[178], ואין צריך לומר אם יש לו אפר או עפר תיחוח הרבה מוכן מערב יום טוב, הרי זה מכסה כל תערובת הדמים ביום טוב.

במה דברים אמורים כשיכול לכסות את הכל במעט דקירות[179], בענין שאף אם לא היה צריך אלא לכסות את דם החיה ועוף בלבד היה צריך לכל כך דקירות. אבל אם אין יכול לכסות כל דם התערובות אלא על ידי דקירות הרבה יותר ממה שהיה צריך לדם חיה ועוף בלבד, (ו) אסור לעשות אפילו דקירה אחת[180], ואפילו באפר או בעפר תיחוח מוכן מערב יום טוב[181], דשמא לא יכסה דם המחוייב בכיסוי ונמצא טורח ביום טוב שלא לצורך[182]. ואין צריך לומר שאסור לכסות את כל דם התערובת, שהרי בודאי הוא טורח שלא לצורך[183]:

ליה כגרף של רעי, וצריך לכסות שלא יתלכלכו כליו בחצר). לבוש סי"ח (במה דברים אמורים ששחטו במקום שאין בני הבית מצויים שם, כגון בקרן זוית וכהאי גוונא).

[173] **ט"ז** סק"כ (פירוש, הרואה לא יטעה להתיר חלבו, כי יודע הוא גם כן דעושה לנקר חצירו).

[174] **רשב"א** בעבודת הקדש שער ב ס"ב (נתערב דמו [של כוי], או דם בהמה, בדם חיה או עוף, אם יכול לכסות הכל בדקירה אחת, יכסה, ואין גוזרין דקירה אחת משום שתי דקירות. ואם לאו, לא יכסה, שהרי נמצא טורח ומטלטל מחמת דם הכוי ודם הבהמה). פר"ח סוף הסימן (כתב הרשב"א בספרו, דלאו דוקא נתערב בדם בהמה, אלא הוא הדין נתערבה בדם כוי, שאם יכול לכסות הכל בדקירה אחת, יכסנו, ואם לאו, אל יכסנו. ונכון הוא).

[175] **גמרא** ח, ב (שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמן זה בזה, אסור לכסותו ביום טוב (דאיכא חד דטעון כסוי, אפילו הכי אין מכסין, משום דקא טרח נמי בשל בהמה, רש"י). אמר רבי יוסי בר יאסיניאה לא שנו אלא שאין יכול לכסותו בדקירה אחת, אבל יכול לכסותו בדקירה אחת מותר. פשיטא (דהא לא טרח בשביל בהמה מידי, רש"י). מהו דתימא נגזר דקירה אחת אטו שתי דקירות, קמ"ל). טור ושו"ע סי"ט (שחט בהמה וחיה ונתערב דמם, ויש לו עפר מוכן או אפר כירה, אם יכול לכסותו בדקירה אחת, שאינו צריך להרבות בשביל דם הבהמה, יכסנו, ואם לאו, לא יכסנו).

[176] **מ"א** סקל"ו (בענין שחייב בכיסוי, עיין ביו"ד סי' כ"ח סי"ג י"ד).

[177] סי"ג (נתערב הדם ... בדם בהמה, רואים ... דם בהמה כאילו הוא מים, ואילו נתערב במים כשיעור הזה היה בו מראית דם, חייב לכסות), וסי"ד (שחט עוף או חיה ושחט עליה בהמה, פטור מלכסות (שהרי דם בהמה למעלה ומה יכסה). אבל אם שחט בהמה ושחט עליה חיה או עוף, חייב לכסות).

[178] טור (שחט בהמה וחיה ונתערבו דמם זה בזה, אם יכול לכסותו בדקירה אחת, שאין צריך להרבות בשביל דם הבהמה, יכסנו ... אפילו אין לו עפר מוכן, רק שיהיה לו דקר נעוץ ועפר תיחוח). ב"ח ד"ה שחט (דאפילו בדקר נעוץ יכול לכסותו בדקירה אחת). מ"א ס"ק לז (והוא הדין בדקור נעוץ בעפר תיחוח שרי בדקירה אחת, דהא לא טרח טפי בשביל הבהמה (טור, ב"ח, דלא כב"י)).

וכדלעיל סל"ב (נעץ בו דקר מערב יום טוב כדי לכסות בו ביום טוב, הרי הזמין אותו לצורך יום טוב ואין בו משום מוקצה).

[179] **פר"ח** שם (אם לכסות דם החיה והעוף לבדם היה צריך יותר מדקירה אחת, ועכשיו בשתי דקירות יכול לכסות כל דם התערובת, דבר ברור הוא שמותר לכסות בשתי דקירות).

ומיירי שיש לו דקר נעוץ, כדלעיל שם (ואם לא נעץ אלא דקר אחד ולמחר נצרך לדקירות הרבה מפני ששחט הרבה, מותר לדקור כמה דקירות ביום טוב בעפר תיחוח שנעץ בו הדקר בערב יום טוב, שהרי כבר הכינו לכך מערב יום טוב).

[180] **טור** (ואם לאו, לא יכסנו, ואפילו דקירה אחת אסור לעשות ולכסות בה). **רש"ל** בישי"ש פ"א סוס"י כג (ונראה, היכא שלא יספיק לו דקירה אחת, אז לא יכסה כלל, אפילו דקירה אחת, דשמא לא יכסה הדם המחוייב בכיסוי, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך). **מ"א** סקל"ח (לא יכסנו, אפילו בדקירה אחת, דטרח בשביל הבהמה (טור ישי"ש)). **ב"ח** סוף הסימן (כיון דאינו יכול לכסותו בדקירה אחת, לא יכסנו כל עיקר, ואפילו דקירה אחת אסור, דשמא יכסה בדקירה זו דם הבהמה ולא יכסה דם החיה כל עיקר). **פר"ח** שם (אם דם החיה והעוף לבדם צריך שתי דקירות, ועכשיו בשביל התערובת לא סגי ליה בהכי וצריך שלש דקירות לכסות הכל, שלא יכסה כלל).

דלא כט"ז סוף סקכ"א (ולענ"ד נראה דאיסור זה אינו מוכרח כלל, דהא קיי"ל ביו"ד סי' כ"ח דאין צריך לכסות כל הדם, אלא דרשינן דמו, אפילו מקצת דמו, ואם כן כאן שנתערבו הדמים ביחד, אין שייך כאן חלוקה לומר שמא נשאר במקום אחד דם חיה או עוף לבד בלא דם בהמה, דהא נתערב הכל ואין חלק לזה בלא זה ... זה נראה לענ"ד ברור ונכון בס"ד).

וההוכחות שלא כדבריו, יתבארו בקונטרס אחרון ס"ק ו.

[181] רמב"ם פ"ג ה"ב (אם היה לו עפר מוכן או אפר ויכול לכסות הכל בדקירה אחת, הרי זה יכסהו). שו"ע שם (ויש לו עפר מוכן או אפר כירה).

[182] רש"ל שם (דשמא לא יכסה הדם המחוייב בכיסוי, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך). ב"ח שם (דשמא יכסה בדקירה זו דם הבהמה, ולא יכסה דם החיה כל עיקר).

[183] שבזה מודה אף הט"ז שאסור.

לז שחט חיה ועוף בערב יום טוב ולא כיסה דמם, אסור לכסותם ביום טוב[184], אפילו בעפר מוכן, שהרי אף אם לא יכסה יהא מותר לאכלם ביום טוב[185], ונמצא טורח שלא לצורך יום טוב[186], מה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב[187]:

לח השוחט חיה ועוף ביום טוב על גבי קרקע קשה, ושכח ולא נתן עפר תיחוח למטה. אע"פ שבחול צריך לגרור את הדם וליתנו על עפר תיחוח ולכסותו, כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח[188], מכל מקום ביום טוב אין לעשות כן אם נתייבש הדם קצת, לפי שיש בכאן מלאכה גמורה, שנוטל גבשושית מעל הארץ[189], ובשבת חייב משום בונה כמו שנתבאר בסי' שי"ב[190]:

קונטרס אחרון

(א) כדי שלא ימות כו'. כן[191] כתב המגיד משנה[192]. וכוונתו לתרץ שלא יקשה שהרי אסור ליתן מזונות לפני כל דבר שהוא מוקצה, אף שאינו מחוסר צידה, כמ"ש בסי' תצ"ז[193]. ועל זה תירץ כדי שלא ימות התירו לו מפני צער בעלי חיים. ובזה נדחה מה שכתב הפרי חדש בסי' תצ"ז[194] דלא כמגיד משנה[195], והוכיח[196]

---

[184] **גמרא** ח, סוע"ב (אמר רבה שחט צפור מערב יום טוב, אין מכסין אותו ביום טוב), ופרש"י (דהיה לו לכסות מבעוד יום. ומשום אמנועי משום שמחת יום טוב ליכא, דמשום דלא מכסי דם לא מתסר צפור באכילה). טור ושו"ע ס"כ (שחט צפור מערב יום טוב ולא כיסה דמו, לא יכסנו ביום טוב). לבוש ס"כ (אע"ג דכששחט ביום טוב מותר לכסותו, היינו מפני שהוא מן הדברים שהם מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, אבל כאן היה אפשר לעשותו מערב יום טוב, שהרי שחטו בערב יום טוב).

[185] נזכר גם בקונטרס אחרון ס"ק ה (הלא מותר לאכול אף אם לא יכסנו).

[186] רשב"א ח, ב ד"ה והא דאמרינן כי (דשחט צפור מבערב יום טוב אין מכסין אותו ביום טוב, ואפילו בעפר מוכן, משום דלא התירו טלטול עפר דרבנן במקום דאפשר לו מערבי יום טוב) וד"ה אתי (ואפילו בעפר מוכן נמי, משום טירחא בעלמא, אמר רבה בסמוך דהיכא דשחט צפור מערב יום טוב אין מכסין את דמו ביום טוב). ובעבודת הקדש שער ב ס"ב (שחט מערב יום טוב ולא כיסה אין מכסין אותו ביום טוב, ואפילו באפר כירה ובעפר מוכן). מ"א סקל"ט (אפילו בעפר מוכן, דהא אפילו לא מכסה ליה מותר לאכול העוף (גמרא)).

[187] וכעין זה לקמן סי' תקו ס"ו (עיסה שנילושה מערב יום טוב אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב, שהרי היה יכול להפרישה בערב יום טוב).

אלא שיש שני חילוקים בינם:

(א) כיסוי הדם בעפר מוכן, איסורו משום טורח שלא לצורך (תצח, לו), ואילו הפרשת חלה איסורה מפני שהוא כמתקן (תקו, ה).

(ב) אף אם לא יכסה הדם יהא מותר לאכלו (תצח, לו), אבל אם לא יפריש חלה, יצטרך ללוש עוד עיסה (תקו, ז) או ישייר מקצתה כו' (תקו, ו).

ושני החילוקים תלויים זה בזה, כיון שהמפריש חלה הוא כמתקן, לכן אסור אף אם לא יהא מותר לאכלו. משא"כ כיסוי הדם איסורו רק משום טורח שלא לצורך, והיינו כיון שאף אם לא יכסה יהא מותר לאכלו, וטורח רק לצורך מצות כיסוי.

ושניהם אסורים כיון שהי' יכול לעשותם מערב יום טוב.

סיכום פרטי ההלכה של אפשר לעשותו מערב יום טוב, כשאין מלאכה אלא טורח או עובדין דחול, ראה לקמן סי' תקא ס"ב-ג, ושם נסמן (הערה 11).

[188] סעיף ז (שחט ולא היה עפר למטה, צריך לגרור הדם וליתנו בעפר תיחוח, ולכסות עפר תיחוח עליו).

[189] **מ"א** סקכ"ה (ואם שחט על גבי קרקע קשה ויש שם דם הרבה, יטול קצת ממנו ויתנו בעפר תיחוח ויכסהו, כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח ס"ז. אבל אם נתייבש הדם קצת, נראה לי דאסור לגוררו ביום טוב, דקמשווה גומות בבית, והוי מלאכה דאורייתא). והיינו שכיון שנתייבש הדם קצת יצטרך לגרר הדם יחד עם הקרקע, דקמשווה גומות.

[190] סי"ד (בשדה ... והרי זה משוה את החרישה, והוא תולדת חורש), ושם הערה מט (בבית חייב משום בונה, בשדה חייב משום חורש), וסי' שיג סכ"ד (בבית או בחצר ... הרי זה בונה וחייב)

וכן הוא לקמן סי' תקכו ס"ג (שהסותם גומא בעפר חייב משום בונה, כמ"ש בסי' שי"ב).

[191] לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[192] פ"ב ה"ד (דלדידן דקי"ל כמ"ד אין רואין מומין, אפילו נפל לבור לא ירד מומחה לבור לראות אם יש בו מום כדי להעלותו, אלא עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות). וכדאמרינן לז, א (עושה לו פרנסה במקומו, כדי שלא ימות).

[193] סעיף ה (שאסור לאכלו ביום טוב מפני שהוא מוקצה, בין בהמה בין חיה ועוף בין דגים, אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנים לפניהם מזונות, שמא ישכח ויקחם לאכול).

[194] ס"ב (דהא תליא בהא, אם צידה מותרת, מותר נמי ליתן לפניהם מזונות, ואי לא, אין נותנין לפניהם מזונות, גזירה שמא יצוד).

[195] פ"ב הי"ז (וכן פירש"י ז"ל שטעם איסור המזונות מפני שהן מוקצין). והוא ברש"י שבת קו, ב ד"ה ואין (ואין נותנין לפניהן מזונות, כיון דהן מוקצה). ונתבאר לעיל סי' תצז קונטרס אחרון ס"ק ג.

[196] הפר"ח סי' תצח ס"ג (הרמב"ם מיירי בדגים ועופות וחיה המחוסרים צידה, הא לאו הכי מותר ליתן לפניהם מזונות ... והכי משמע מדין בכור שנפל לבור שכתב הרמב"ם בפרק ב' [שם הלכה ד] שעושה לו פרנסה במקומו, הביאו בהגהה לקמן סעיף ט', אף על פי שאינו ראוי לשוחטו והוי מוקצה).

ממה שכתב הרמב"ם כאן, וכבר נתבאר דלא קשה מידי:

(ב) אבל מותר לו לשחוט אחד מהן כו'. הנה[197] אף שהט"ז[198] לא כתב כן, מכל מקום דעת הרב בית יוסף[199] ולבוש[200] כמו שכתבתי. וכן דעת המג"א[201] שכתב אבל אם הנכרי נותן לו הגדולה והטובה אסור לשחוט השנייה עכ"ל, ועל כרחך מיירי שהוא רוצה לשחוט שתיהן ולחלוק כל אחת עם הנכרי (דאם לא כן[202] פשיטא דאסור לשחוט השנייה שאין לישראל חלק בה). ודוקא שתיהן אסור לשחוט, אבל אחת מותר לשחוט, אע"פ שיש לנכרי חלק בה והוא רוצה ליתן להישראל לבדו גדולה וטובה, אפילו הכי שרי. ומה שהקשה הט"ז מהתוס'[203]. לא קשה מידי, דהתם כיון דהנכרי יכול לכוף את הישראל שיתן לו חלקו קודם אפייה, מפני שאינו רוצה לאפות היום, או מאיזה טעם שיהיה, או אפילו בלא שום טעם, מחויב הישראל ליתן לו חלקו קודם אפייה, אם כן כשהישראל אופה הכל ביחד הוא נהנה מחלק הנכרי[204], משא"כ כאן שאין הנכרי יכול לכוף את הישראל שיקח לו בהמה אחת לחלקו, אלא צריך ליתן לו מכל בהמה ובהמה, שהרי הן שותפין בכל אחת ואחת, אם כן אין נהנה מחלק הנכרי אלא מחלקו[205], שבשעת השותפות היה לו זכות זה שיהיה לו חלק בכל בהמה ובהמה[206]:

*

הנה[207] הט"ז בס"ק ט' האריך בענין הוראה ביום טוב בדבר שאם יאסרנו אסור לטלטלו. ולא העתקתיו,

---

והיינו שמ"ש הרמב"ם פ"ב הי"ז (דגים ועופות וחיה שהן מוקצה, אין משקין אותן ביום טוב ואין נותנין לפניהם מזונות, שמא יבא ליקח מהן), אין זה מטעם מוקצה, אלא מטעם שמחוסרים צידה, ולכן כתב בפ"ב ה"ד (כור שנפל לבור עושה לו פרנסה במקומו שהרי אינו יכול להעלותו מפני שאינו ראוי לשחיטה ביום טוב), כי מותר ליתן מזונות לפני מוקצה, ואסור רק במחוסרים צידה.

[197] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סכ"ב נתבאר, שאם יש לו שתי בהמות בשותפות עם הנכרי, מותר לו לשחוט אחת מהן ביום טוב ולחלוק אותה עם הנכרי, ואחר יום טוב יחלקו את השניה, כדעת הב"י והלבוש ומשמעות המ"א.
ואף שהט"ז חולק על זה ומוכיח כן מהתוס'. יש לחלק בינם.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[198] ס"ק י (ולענ"ד לא נראה היתר זה ... אין מועיל מה שמגיע לו הנאה מחלק העכו"ם במה שלא יפסיד בשר שלו, כיון שעכ"פ אין לו יכולת לאכול חלק העכו"ם אם ירצה, נמצא ששוחט באיסור חלק העכו"ם, כיון שאפשר בחלוקה כיון שהם שוות לגמרי, זה נראה לי ברור).

[199] ד"ה ומכל מקום (אף על גב דאפשר למיפלגה מחיים, שמא אינו רוצה לשחוט לצרכו בהמה שלימה, שאינו צריך אלא לחציה, ואם תהיה כולה שלו יפסיד הבשר, והשתא ששוחטה בלא חלוקה מחיים אינו נוטל אלא חציה, ומפני חלקו הוה לן למישרייה משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ושמא יש לומר שלא כתב כן הרא"ש אלא בששוחט את שתיהן ביום טוב, דאילו בשוחט אחת מהן לבד, אף על פי שהן שוות לגמרי שרי מטעמא דפרישית).

[200] הגהת הלבוש סי"א (ומכל מקום זה הטעם אינו אלא בשוחט את שתיהן ביום טוב, דאילו בשוחט אחת מהם לבד אף על פי שהם שוות לגמרי שרי, דאע"ג דאפשר למפלגא מחיים, שמא אינו רוצה לשחוט לצרכו בהמה שלימה שאינו צריך אלא לחציה, ואם תהיה כולה שלו יפסיד הבשר, והשתא ששוחטה בלא חלוקה מחיים אינו נוטל אלא חציה, ומפני חלקו אית לן למישרייה משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה).

[201] ס"ק כא (ואם כן, אם העכו"ם רוצה ליתן לו הגדולה והטובה אסור לשחוט השניה).

[202] אם נאמר שחלקו וקיבל הישראל בהמה שלמה בחלקו, ולכן יכל לשחוט אותה.

[203] בט"ז שם (דאיתא בגמרא שהעיסה חצי' של עכו"ם וחצי' של ישראל אסור לאפותה ביום טוב, דהא אפשר למיפלגה בלישה, וכתבו התוס', ואם תאמר הא אמרינן לעיל ממלאה אשה תנור פת ואעפ"י שאין צריך אלא לפת אחת, מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא, ושרי לאפות ביום טוב אפילו לכתחלה. ויש לומר דשאני התם דכל הפת של ישראל, שהרשות בידו לאכול כל אחת ואחת, או זה או זה, אבל הכא חציה של עכו"ם אסור לאפות ביום טוב עכ"ל. הרי מפורש דכל שהוא ראוי לחלוקה, דאין היתר בשביל התועלת המגיע לו מחלקו של עכו"ם, כיון שאין לו רשות לאכול חלק העכו"ם אם ירצה).
וכן הוא לקמן סי' תקו סי"ב (ואע"פ שגם חלקו הוא משתבח ומתעלה על ידי חלקו של נכרי, שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור. מכל מקום כיון שחלקו של נכרי אינו ברשותו של ישראל לאכלו אם ירצה, ואין לו בו אלא מעט טובת הנאה, ועיקר הנאת האפייה היא לנכרי, הרי הנאה מועטת זו של הישראל בטילה אצל הנאת הנכרי שהיא מרובה ממנה, והרי כל האפייה היא להנאת הנכרי. וכיון שאפשר לחלוק עם הנכרי קודם האפייה אסור לו לאפות עיסתו של נכרי ביום טוב).

[204] ההנאה שיש לישראל מאפיית תנור מלא, הוא נהנה מחלק הנכרי.

[205] שאי אפשר לכזית בלא שחיטה וכל השחיטה לצורך חלק הישראל.

[206] ואין הנכרי יכול לכופו לקבל בהמה אחת בחלקו.

[207] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סי"ז נתבאר, שעיקר הטעם שאסור לחכם לראות את הבכור, כי ראיית הבכור היא המתרת, והרי זה דומה למתקן.

משום דכל דבריו אינן אלא לדעת המגיד משנה[208], אבל לפי מה שכתבו רש"י[209] ותוס'[210] ור"ן[211] והרז"ה[212] וכן כתב המג"א[213] דהטעם הוא משום מתקן, משמע בהדיא דבלאו הכי[214] אין לאסור כלל, ודלא כסברת המגיד משנה, וכן עיקר. ועיין בחק יעקב סי' תמ"ו ס"ק ד'[215]:

*

הנה[216] המג"א[217] הניח בצ"ע אם נפלו ב' בהמות שאינן אותו ואת בנו. ואני כתבתי[218] בפשיטות להתיר, משום דבתוספתא[219] וירושלמי[220] מתירין אפילו באותו ואת בנו, כמו שכתבו הפרי חדש[221] ומגיד משנה[222], וכדאי הן לסמוך עליהם עכ"פ אם אינן אותו ואת בנו, שאינו מפורש לאיסור בשום פוסק. וגם דברי רמ"א[223] נוטין להתיר כמו שכתב המג"א[224]. וכן עיקר:

(ג) אבל מותר לפנות הצמר או הנוצה כו'. כן[225] כתב הפרי חדש[226] בפשיטות, דאף בעוף דאיכא איסורא

ומבאר דאף שהט"ז הביא הטעם הא' שבמ"מ, שמא ימצא שאינו מום והוא מוקצה, ואי אפשר שלא יטלטלנו. ועל פי זה רוצה הט"ז לאסור להורות בדבר שאם החכם יאסרנו אסור לטלטלו. אמנם לא קיי"ל כטעמו, ולכן לא הועתקו דברי הט"ז.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[208] פ"ב ה"ג (ודע שיש נותנין טעם אחר לאסור ראיית המומין, יש מי שאמר מפני שיבא לטלטל לפעמים מה שאינו ראוי, כלומר שאם ימצא שאין המום מום, נמצא שאין הבהמה ראויה ואי אפשר שלא יטלטלנה).

[209] כו, א ד"ה אין זה (לאו משום מוקצה אסר ליה, דהא לית ליה מוקצה, אלא לפי שמתירו ביום טוב נראה כמתקנו).

[210] שם רע"א (דאין רואין מומין ביום טוב וטעמא משום דנראה כמתקן ... עד כאן פירש רש"י).

[211] יד, א (דאין רואין מומין ביום טוב דהוה ליה מתקן).

[212] המאור שם (ראיית בכור היא שמעכבת השחיטה, ונראה כמתקן).

[213] סקי"ז (דמחזי כמתקן).

[214] בשאר הוראות שאינן בכור, שאינן אלא גילוי מילתא שמותר, ואינו כמתקן.

[215] "וראוי ליזהר כל מורה הוראה, ליחד חדר או תיבה מסוגרת ... כדי כשיחמיץ איזה דבר לשואלו, שיכול להשליכו שם מיד, ולא יטלטל תו"; הרי שמותר להורות, ויש ליזהר שלא לטלטל.

[216] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ"א נתבאר, שאם נפלו ב' בהמות לבור, מותר להעלותן, אף שאינו שוחט אף אחת מהן. ומבאר דאף שהמ"א סיים בצ"ע, מכל מקום נראה מהפוסקים להתיר בפשיטות.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[217] סק"כ (ומשמע דאם נפלו בהמות שאינן אותו ואת בנו, מותר להעלותן אף על פי שאינו שוחט אחד מהם, כיון שראויין כולן לשחיטה, וכן משמע ס"ט בהג"ה. וצ"ע).

[218] בסעיף כא.

[219] פ"ג ה"ג (אותו ואת בנו שנפל לבור ... רבי יהושע אומר מעלה את הראשון על מנת לשוחטו, ואין שוחטו, ומערים ומעלה את השני על מנת לשחוט, רצה לשחוט רצה שלא לשחוט אחד מהן, הרשות בידו).

[220] פ"ג ה"ד (אף על פי שלא חישב לשחוט אחד מהן מותר).

[221] סעיף י (בתוספתא גרסינן רצה לשחוט רצה שלא לשחוט אחד מהן הרשות בידו, ובלשון הירושלמי נמי קתני ויערים ויעלה את השני, אף על פי שלא חישב לשחוט אחד מהם מותר. ולפיכך נראה לי שהמיקל כהירושלמי ותוספתא לא הפסיד).

[222] פ"ב ה"ד (ובירושלמי נראה דאפילו אינו שוחט אחד מהם מותר).

[223] סעיף ט (ואם נפל בכור לבור אסור להעלותו, דהא אינו ראוי לשוחטו).

וכן הוא בפנים ס"כ (אסור להעלותו, שהרי אינו ראוי לשחטו ביום טוב).

[224] שם (וכן משמע ס"ט בהג"ה), והיינו שלא אסרו אלא כשאינו ראוי לשוחטו, משא"כ אם ראוי לשוחטו אינו מוקצה, ומותר לטלטלו ולהעלותו.

וראה גם לעיל סי' תצז ס"ד (הרי הוכנו כל הדגים ... ואין זה מטלטל מה שאינו ראוי לו), וסוף סי"ט (ואע"פ שמטלטל השאר בידו, אין בכך כלום, שהרי אינם מוקצה כלל).

[225] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ"ג נתבאר, שמותר לפנות הצמר או הנוצה ממקום השחיטה ובלבד שלא יתכוין לתלוש, שאינו מתכוין מותר.

ומבאר דאף דמשמע בתוס' וראי"ש לחלק בין צמר, שאיסור תלישתו מדרבנן, לבין נוצה, שאיסור תלישתה מן התורה, שגם אינו מתכוין אסור.

היינו דוקא בביאור דברי רב, אבל למסקנא קיי"ל להתיר אינו מתכוין אף בדאורייתא ואף בנוצה.

לכללות קונטרס אחרון זה – ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

דאורייתא מותר לפנות אילך ואילך. וכן כתב המג"א בס"ק כ"ג[227], דלדידן קיי"ל דבר שאינו מתכוין מותר אפילו באיסורא דאורייתא. והוא פשוט ומוסכם בש"ס[228] ובכל הפוסקים בכמה דוכתי.

ואף דלכאורה לא משמע כן מדברי התוס'[229] והרא"ש[230] שחילקו בין בהמה[231] לעוף שדרכו בכך[232]. אבל כד דייקית תשכח דלא כתבו כן אלא לדעת רב[233], דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין אסור באיסורא דאורייתא, יש לחלק בין בהמה לעוף. וכן להמפרשים שמתירין ביום טוב לתלוש ביד משום דסבירא להו דהתולש ביד הוי עוקר דבר מגידולו כלאחר יד, ולא מיתסר אלא מדרבנן, כמו שכתבו התוס'[234] בסוף ד"ה והיינו טעמא עיין שם, וכן כתב הבית יוסף לדעת הרמב"ם[235], דלפי דבריהם אפילו מתכוין לתלוש שרי, ולכן יש לחלק בין בהמה לעוף דאיכא איסורא דאורייתא ולא שרי במתכוין. אבל לפי מה שכתבו הטור ושו"ע[236] לפסק הלכה דלא שרי אלא בשאינו מתכוין, שוב אין חילוק בין עוף לבהמה. וכן כתב הרא"ש בהדיא וז"ל ועוד[237] דהא פרישנא לעיל דאפילו בצמר של בכור לא שרי אלא בשאינו מתכוין (והיא שיטת התוס'. וכן פסקו הטור ושו"ע) וכן [ביום טוב] שרי באין מתכוין עכ"ל, משמע דאפילו בעוף שרי באין מתכוין. וכן כתב המעדני מלך[238] שם על לשון הרא"ש וז"ל ותלישת נוצה אי אפשר אלא במתכוין לתלוש, דפנייתן אילך ואילך לא מהני כלום, ולכן אסור עכ"ל, משמע בהדיא דכשאינו מתכוין לתלוש שרי אפילו בעוף. וזה ברור ופשוט:

(ד) ואפילו אם אי אפשר לו לשחוט כו'. זהו[239] האמת הברור לדעת הרא"ש[240], דקרי ליה מכשירין שאפשר

---

[226] סוף סי"ג (לא ימרוט את הנוצה ... ומיהו לכולי עלמא מותר לפנות ביד אילך ואילך ואם נתלש נתלש כדלעיל סעיף י"ב, משום דדבר שאין מתכוין מותר).

[227] "בשו"ע פסק דלא שרי אלא לפנות השער משום דהוה ליה דבר שאינו מתכוין, אם כן אפילו בכלי מותר לפנות. ואפשר דכוונת רמ"א דאסור לפנות במסרק דפסיק רישיה הוא), הרי שאף בכלי, שאיסור גזיזתו מהתורה, הי' מותר לולי שהוא פסיק רישיה.

[228] מסקנת הגמרא שבת מו, סע"ב (והא הכא דכי מיכוין איסורא דאורייתא איכא, כי לא מיכוין שרי רבי שמעון לכתחילה).

[229] בכורות כה, א ד"ה דהוה (אין ללמוד מכאן שיהא מותר לתלוש נוצה מצואר של עוף כדי לשחוט ביום טוב, דהא לעיל פריש דהא דשרי הכ[י] משום שאין מתכוין). והיינו שלא התירו אלא בצמר [שאיסור תלישתו מדרבנן] משום שאין מתכוין, משא"כ בנוצה [שאיסור תלישתו מהתורה] לא התירו אינו מתכוין.

[230] שם פ"ג סי' ה (אף על גב דשרינן תלישת צמר ביום טוב בשעת שחיטה, אין להתיר בשביל זה תלישת נוצה ביום טוב בשעת שחיטה, דהא אסקינן דכנף היינו אורחיה ... דאפילו בצמר לא שרינן אלא באין מתכוין), משא"כ בתלישת נוצה דהיינו אורחיה ואיסורו מהתורה, לא שרינן אף באין מתכוין.

[231] שעוקר דבר מגדולו ביד הוי כלאחר יד, ואיסורו מדרבנן, ובאין מתכוין מותר.

[232] שלכן איסור תלישתו מהתורה, וגם אם אינו מתכוין אסור.

[233] בכורות כה, א (לעולם סבר רב דבר שאין מתכוין אסור, ותולש לאו היינו גוזז (להכי אמר רב הלכה כר' יוסי בבכור, רש"י), וביום טוב היינו טעמא דשרי, דהוה ליה עוקר דבר מגידולו כלאחר יד (דאין דרך לתלוש צמר אלא לגזוז, רש"י)).

[234] שם כד, ב.

[235] פ"ג ה"ג (השוחט בהמה ביום טוב מותר לו לתלוש צמר למקום הסכין בידו). וכתב על זה הב"י ד"ה כתב הרמב"ם (וטעמו מדתנן ... ואסיקנא דביום טוב מותר, דתולש לאו היינו גוזז ... שאני כנף דהיינו אורחיה, ומשמע דכיון דהיינו אורחיה דכנף ביום טוב אסור).

[236] סעיף יב (השוחט בהמה ביום טוב, אינו רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין, אלא מפנהו בידו ומושכו אילך ואילך, ואם נתלש נתלש).

[237] טעם נוסף שאסורה תלישת הנוצה בעוף, אלא אם כן אינו מתכוין.

[238] מעדני יום טוב על הרא"ש שם אות פ.

[239] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ"ג נתבאר בתחלת הסעיף, טעם איסור התלישה במקום שחיטה, כדעת המ"מ "מפני שאפשר לשחוט אף אם לא יעשה כן".

אמנם בסוף הסעיף נתבאר טעם האיסור כדעת הרא"ש "אפילו אם אי אפשר לו לשחוט אלא אם כן תלש ... מפני שמלאכות אלו רוב פעמים אפשר לעשותן מערב יום טוב".

ומבאר ש"כיון דלדעת הרא"ש אסור מדאורייתא יש להחמיר כדבריו".

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[240] בכורות פ"ג סי' ה (כל מה דעביד, מכשירי אוכל נפש דאפשר למיעבד מאתמול הוא, ואסור, מידי דהוה שאסור להביא הבהמה מחוץ לתחום כדי לשוחטה).

לעשותן מערב יום טוב, דאסור לעשותן ביום טוב אפילו אם אי אפשר לו זולתו, כמ"ש בסימן תצ"ה[241]. הגם שלדעת המגיד משנה[242] אינו אסור אלא מדרבנן, משום שאפשר לשחוט בלאו הכי, משמע דאם אי אפשר בענין אחר שרי. ומכל מקום כיון דלדעת הרא"ש אסור מדאורייתא יש להחמיר כדבריו. ואף שהמג"א[243] הקשה עליו, מכל מקום לא מלאו לבו לחלוק עליו, בשגם שיש לתרץ כל קושיותיו:

(ה) במה דברים אמורים בגינה כו'. כן[244] כתב הבית יוסף[245] וז"ל דבטל לקרקע הגינה וחורבה משא"כ בבית וחצר עכ"ל, וכן כתב הלבוש[246]. ולפי זה צריך לומר דמה שכתבו הטור ושו"ע[247] הכניס עפר הרבה לביתו, לאו דוקא לביתו אלא לרשותו[248]:

*

הנה[249], הט"ז[250] התיר בשעת הדחק ליטול עפר שאינו מוכן ולכסות, כדי שלא לבטל משמחת יום טוב. ולא העתקתי דבריו משום שאינן מובנים. דאי איירי בדיעבד שכבר שחט[251], מאי שמחת יום טוב איכא, הלא מותר לאכול אף אם לא יכסנו[252]. ואי איירי לכתחלה[253], אם כן אין לנו לפסוק כדבריו, שהרי עיקר

---

[241] ס"ד (נקראין מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה, אפילו אם הוא בענין שאם לא כן יפסיד אכילתו לגמרי ויתענה ביום טוב ... במה דברים אמורים במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

ונתבאר בקונטרס אחרון סק"ד ד"ה וצריך לומר, שלדעת הרא"ש גם מכשירין מותר כשאי אפשר באופן אחר, ולא קיי"ל כוותיה בזה.

[242] פ"ג ה"ג פ"ג ה"ג (אינו ראוי לדחות איסור אלא דברים המכשירין בהכרח, והיא השחיטה, אבל התלישה, כיון שאין הכרח לעשותה קודם השחיטה, אינו מן הדין שתדחה).

[243] ס"ק כד (היה יכול לעשות מאתמול (הרא"ש). וקשה ... ועוד קשה ... ועוד ... והמ"מ פ"ג כתב הטעם ... אין דוחה יום טוב אלא דבר ההכרח, כגון שחיטה, אבל תלישה שאין הכרח לעשותה קודם שחיטה, אינה דוחה).

[244] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סכ"ז נתבאר החילוק בין הכניס עפר הרבה לצורך גינתו או חורבתו, דבטל לגבי קרקע הגינה או החורבה, לבין הכניסו לבית או לחצר, שאינו בטל לגבי קרקע הבית והחצר. שכן פירשו הב"י ולבוש.

ומבאר דמה שכתבו בטור ושו"ע סט"ז "הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו", שלפום ריהטא נראה שגם כשהכניס לביתו לצורך גינתו דינו כהכניסו לגינתו. אין הכוונה דוקא לביתו, אלא לרשותו. אבל אם הכניסו לביתו לצורך גינתו דינו כהכניסו לביתו וחצרו.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' לג-ז.

[245] ד"ה מכניס אדם (דבטל לגבי קרקע הגינה או החורבה, מה שאין כן בהכניסו לבית או לחצר ... אינו בטל לגבי קרקע הבית והחצר.

[246] סי"ז (אבל בבית מכניס ... לא אמרינן שבטל אגב קרקע הבית, שאין דרך לבטלו ולהניחו בבית כמו בגנה). הרי שעיקר החילוק הוא בין הכניסו לגינה או חורבה שבטל, לבין הכניסו לבית או לחצר שאינו בטל.

[247] סעיף טז (הכניס עפר הרבה לביתו לצורך גינתו), שלפום ריהטא נראה שגם כשהכניס לביתו לצורך גינתו דינו כהכניסו לגינתו.

[248] אבל אם הכניסו לביתו לצורך גינתו, דינו כהכניסו לביתו וחצרו.

[249] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סל"א-ב נתבאר, שאם אין לו עפר הראוי לטלטול, הרי זה לא ישחוט. ואם כבר שחט, לא יכסה אלא אם כן נעץ בו דקר מערב יום טוב.

ומבאר דאף שהט"ז מתיר ליטול עפר שאינו מוכן ולכסות, כדי שלא לבטל משמחת יום טוב. ונראה מדבריו שמטעם זה מתיר לשחוט לכתחלה ולכסות במוקצה.

לא הועתקו דבריו בפנים, משום שלא ברור בדבריו באיזה אופן מתיר, ומוכח בכמה מקומות ששמחת יום טוב אינה דוחה איסור מוקצה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[250] סקי"ב (כתב ר"ת, תמוה לי על מה הצריכו העולם הכנה, וזכור אני דבימי נערותי לא היו מצריכין כלל ... וכתב סמ"ג, מורי כתב היכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן, שיכול לכסות באינו מוכן, כדאמרינן ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ... וכתב ב"י על זה, ולי נראה דטעמו של רבו דהסמ"ג, שהיה סומך על פירוש ר"ת בדיעבד ... דאנו להלכה לא מקלינן כר"ת אלא בדיעבד סמכינן עליה ... בלא שום דקר נעוץ. וכיון שהסמ"ג עם רבו והסמ"ק הסכימו לזה, נראה בשעת הדחק לסמוך עליהם, שלא לבטל שמחת יום טוב, וליקח עפר מן הבא בידו אפילו אינו מוכן כלל, לכסות בו, אם אין לו אפר כירה שהוסק מערב יום טוב).

[251] לומר שיכול לכסות אף בלא דקר נעוץ; דלא כמובא בפנים סל"ב (אבל אם לא נעץ בו דקר מערב יום טוב כדי להכינו לצורך יום טוב, אסור לכסות בו ביום טוב, אפילו כבר עבר ושחט), ושם נסמן (הערה 156).

[252] כמבואר ברש"י ח, סוע"ב (ומשום אמנועי משום שמחת יום טוב ליכא, דמשום דלא מכסי דם לא מתסר צפור באכילה).

טעמו של המתיר בגמרא הוא משום שמחת יום טוב כמ״ש בגמרא[254], ואפילו הכי קיימא לן לאסור[255], דלא שרינן איסורא משום שמחת יום טוב, עיין בגמרא. ואף רבו דהסמ״ג[256] לא פסק כר״ת, אלא כדי שלא לבטל מצות כיסוי דאורייתא[257].

וכל עיקר דברי הט״ז[258] בנויין על מה שכתב דלדידן יש לומר דעשה דוחה לא תעשה, כרבא דסבירא ליה דיום טוב לא הוי עשה ולא תעשה[259]. וזה תמוה מכמה פנים, חדא דאנן קיימא לן בסי׳ תקפ״ו[260] דאין דוחין אפילו שבות דיום טוב מפני מצות שופר, משום דיום טוב היא עשה ולא תעשה כמ״ש בגמרא פ״ד דר״ה[261]. ועוד, דאפילו לרבא אין היתר אלא אם כן מקיים המצוה באותו הרגע שדוחה הלא תעשה, כדאמרינן בגמרא[262] בהדי דכתיש קמכסי עיי״ש.

ועוד, מה שכתב[263] דרב יהודה דסבירא ליה דבעינן דקר נעוץ[264] היינו למאן דסבירא להו דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, מדלא התיר אלא בדיעבד, אבל לבית הלל אליבא דר״ת עשה דוחה לא תעשה ועשה[265] ומותר לכתחילה. לא הבנתי[266]. ואדרבה נהפוך הוא[267], דבדיעבד איכא מצות עשה דכיסוי, אבל

ואף במקום שהתירו, היינו מטעם מצות כיסוי, כמבואר בפנים סוף סל״א (מפני שמצות כיסוי שהיא מן התורה דוחה איסור טלטול מוקצה שאינו אלא מדבריהם), וסל״ב (כיון שאינו אסור אלא מדבריהם כמו שנתבאר, לא העמידו את דבריהם במקום מצות כיסוי).

ובמקום שלא התירו משום מצות כיסוי, אין כאן משום שמחת יום טוב.

[253] לומר שבמקום שמחת יום טוב יש לסמוך על ר״ת, לשחוט לכתחלה אף שאין לו דקר נעוץ.

[254] ט, ב – י, א (גבי שמחת יום טוב ... לקולא).

[255] דלא קיי״ל כר״ת, כמובא בפנים סל״א (אם אין לו עפר או אפר הראויים לטלטול, הרי זה לא ישחוט), ושם נסמן (הערה 141), ולקמן בסוף הקונטרס אחרון.

[256] לאוין עה כו, א (מורי כתב דהיכא דשחט כבר ואין לו עפר מוכן, שיכול לכסות באין מוכן ... וכן היה זכור רבינו תם שלא היו רגילים מקודם להכין שום עפר ל[כסות]). הובא בט״ז שם.

[257] שאם כבר שחט יכול לכסות אף בלא דקר נעוץ, כדי שלא לבטל מצות כיסוי; ולא משום שמחת יום טוב.

[258] שם (ואף על גב דבדף ח׳ אמרינן דאין דוחה לא תעשה ועשה, הא כתבו התוספות דרבא לא סבירא ליה דיש עשה ולא תעשה ביום טוב, ורב יהודה סבירא ליה כרבא).

[259] שבת כד, סע״ב (רבא אמר ... רב אשי אמר שבתון עשה, והוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה). תוס׳ ביצה ח, ב ד״ה סוף (משמע דרבא לית ליה ההוא טעמא). ט״ז שם (ואף על גב דבדף ח׳ אמרינן דאין דוחה לא תעשה ועשה, הא כתבו התוספות דרבא לא סבירא ליה דיש עשה ולא תעשה ביום טוב, ורב יהודה סבירא ליה כרבא). והיינו שמטעם זה יש לשחוט ולכסות, דאתי עשה דשמחת יום טוב ודחי לא תעשה של יום טוב.

[260] סכ״ב (שופר של ראש השנה אין מחללין עליו יום טוב, מפני שיום טוב הוא עשה ולא תעשה כמ״ש בסי׳ תצ״ח, ואין עשה דשופר דוחה את לא תעשה ועשה. ואפילו בדבר שאיסורו אינו אלא מדרבנן אין מחללין עליו, לפי שחכמים השוו את דבריהם לשל תורה, והעמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה).

אלא שגם לדידן יש הפרש בין מצות שופר שאינה דוחה אפילו שבות דיום טוב, לבין מצות כיסוי, שעכ״פ לפעמים דוחה שבות, כמובא בפנים סל״א (מפני שמצות כיסוי שהיא מן התורה דוחה איסור טלטול מוקצה שאינו אלא מדבריהם), וסל״ב (לא העמידו את דבריהם במקום מצות כיסוי).

[261] לב, ב (שופר עשה הוא, ויום טוב עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה). וכדלעיל סי׳ תצה ס״א (וכל העושה מלאכת עבודה באחד מהן הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו. וכל השובת בהן ממלאכת עבודה, הרי זה קיים מצות עשה, שהרי נאמר בהן שבתון, כלומר שבות).

[262] ביצה ח, ב (אימר דאמרינן אתי עשה ודחי את לא תעשה, כגון מילה בצרעת אי נמי סדין בציצית, דבעידנא דקא מעקר לאו, קא מוקים לעשה, הכא בעידנא דקא מעקר לאו לא מוקים עשה. הא לא קשיא דבהדי דכתיש קא מכסי).

והיינו דוקא במלאכת כתישה (שהיא תולדת טוחן), אבל חפירת גומא וטלטול מוקצה, אינם באותו הרגע שמקיים מצות כיסוי, ולכן אין מצות כיסוי דוחה אותם.

[263] הט״ז שם (ורב יהודה דמוקי לה בדקר נעוץ, היינו למאן דסבירא להו דאין עשה דוחה לא תעשה, מדלא התיר אלא דיעבד. אבל בית הלל סבירא להו באמת שחופר ומכסה). והיינו שמטעם עשה דשמחת יום טוב שדוחה לא תעשה דיום טוב, שוחט לכתחלה וחופר ומכסה.

[264] שם ז, סוע״ב (אמר רבי זריקא אמר רב יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום).

[265] אולי תיבת ועשה מיותרת (וכדלעיל, שלדעה זו הוי רק לא תעשה).

[266] תוכן הקושיות עליו:

(א) שמחת יום טוב אינה מצות עשה, כדי שתדחה לא תעשה של יום טוב.

(ב) אף להסוברים שהיא מצות עשה, מודים שאינה דוחה לא תעשה, כיון שהיא תלוייה בדעת האדם.

(ג) הא קיי״ל ששמחת יום טוב אינה דוחה איסור צידה.

לכתחילה אין כאן מצות עשה כלל, דהא דאמרינן[268] אין שמחה אלא בבשר, היינו שלמי שמחה, כמו שכתב הבית יוסף בסי׳ תקכ״ט[269] עיי״ש.

ואף שרש״ל פ״[ב] דביצה[270] חלק עליו. מכל מקום מודה דאין מצות עשה זו דוחה את שום לא תעשה, כיון שהיא תלוייה בדעת האדם, שהרי מותר להתענות תענית חלום ביום טוב משום דהתענית עונג לו כמו שנתבאר בסי׳ רפ״ח[271], וכל מצוה שתלויה בדעת האדם אינה דוחה את לא תעשה, כדאיתא בפ״ג דכתובות גבי אונס ומפתה[272].

ותדע, דהא לא שרינן צידה דאין בה אלא איסור דרבנן לרוב הפוסקים[273], ומשמע אפילו אם אין לו בשר אחר כי אם מה שיצוד[274].

ועוד[275], דהא משום מצות כיסוי שרינן איסור מוקצה לכסות באפר כירה שהוסק ביום טוב[276], ובהמות מדבריות[277] ויונים שאינם מזומנים[278] וחיה שקננה בפרדס בניה צריכים זימון[279], ולא שרינן משום שמחת יום טוב אם אין לו בשר אחר. אם כן אף אם כוונת הט״ז להתיר לכסות בעפר שאינו מחוסר חפירה[280], מכל מקום יש לאסור משום מוקצה, לדידן דלא שרינן משום שמחת יום טוב להשתמש במוקצה או לאכלו[281] (עיין[282] מה שכתב המג״א בסי׳ תצ״ט ס״ק י״א[283] ותק״ט ס״ק ט״ו[284], ועיין במהרש״א דף

(ד) הא קיי״ל ששמחת יום טוב אינה דוחה מוקצה.

[267] דאף במקום שמצות כיסוי דוחה, אין שמחת יום טוב דוחה, שאינה מצות עשה כלל.

[268] פסחים קט, א (תניא רבי יהודה בן בתירא אומר, בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה׳ אלהיך, ועכשיו שאין בית המקדש קיים, אין שמחה אלא ביין).

[269] ד״ה כתב הרמב״ם (ויש לתמוה על הרמב״ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין, דהא בברייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין, ומשמע דביין סגי בלא בשר).

וכן הוא לקמן שם ס״ז (אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו, כיון שאין לנו בשר שלמים).

[270] סי׳ ה (ואני אומר, דרבי יהודה בן בתירא לא בא למעט אכילת בשר, פשיטא שאין שמחה אלא בבשר, דהא שמחת יום טוב היא הסעודה, ולא נקרא הסעודה להיות בו לב טוב ושמחה בלא אכילת בשר. אלא שבזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים, והיו עומדים על קרבנותיהם, והיה מספיק להם שמחה זו, אפילו היו שותין מים בתוך הסעודה).

[271] סעיף ג (מותר להתענות תענית חלום בשבת ... שאין כאן ביטול עונג שבת לגמרי, כיון שנפשו עגומה עליו בשביל חלומו אם לא יתענה, ואם יתענה בטוח הוא שיקרע גזר דינו, אם כן הרי התענית הזה תענוג הוא לו).

[272] מ, א (היכא אמרינן ניתי עשה ונידחי לא תעשה, כגון מילה בצרעת דלא אפשר לקיומיה לעשה, אבל הכא אי אמרה דלא בעינא, מי איתיה לעשה כלל).

וראה צבי תפארת סי׳ יג. רשפי אש (לאדז) שנה א׳ חוב׳ ב סי׳ ט. חוב׳ ג סי׳ טז. כללי הפוסקים וההוראה כלל נח.

[273] כדלעיל סי׳ תצה סוף ס״ט (אסרו הצידה, לפי שעל הרוב אין דרך לעשותה לצורך היום אלא לצורך מחר), ושם נסמן (הערות 79-80). סי׳ תצז קונטרס אחרון סק״א (ובפרט ביום טוב שאין איסור צידה בו אלא מדברי סופרים ... להרמב״ם ... אין איסור צידה ביום טוב אלא משום מוקצה).

ולא קיי״ל כדעת התוס׳ ג, א ד״ה גזרה (תנן אין צדין דגים מן הביברין ביום טוב, ואמאי, הא אוכל נפש הוא ... דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש וסמיך ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמשימור ואילך הם מותרות, דהיינו מלישה ואילך, אבל שאר מלאכות דמקודם לכן, אסורין), הרי שאיסור צידה ביום טוב הוא מהתורה.

[274] הרי ששמחת יום טוב אינה דוחה איסור צידה דמדרבנן.

[275] ועוד מצינו, דאף במקום שמצות כיסוי דוחה, שמחת יום טוב אינה דוחה.

[276] כמובא בפנים סל״א (אם יש לו אפר כירה שהוסק ביום טוב ... מותר לכסות בהם, מפני שמצות כיסוי שהיא מן התורה דוחה איסור טלטול מוקצה שאינו אלא מדבריהם).

[277] כמובא בפנים ס״ה (בהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ ... הרי הן מוקצין, ואם באו ביום טוב לעיר, אין שוחטים אותן ביום טוב).

[278] כדלעיל סי׳ תצז סי״ז ([יוני שובך ויוני עליה] קטנים שאין מפריחין אלא מעט ואין יכולים לברוח מפני בני אדם, אין בהם איסור צידה, שכבר הן ניצודים ועומדים. אבל יש בהן משום מוקצה, שהרי אינן ברשותו של אדם ואינן מוכנין לו, ולפיכך צריך לזמן אותם מערב יום טוב).

[279] כדלעיל שם סי״ב (איל או צבי שקננו בפרדס הסמוך לעיר ... אם הפרדס הוא חוץ משבעים אמה וד׳ טפחים, ודאי אין דעתו עליהם לצורך יום טוב, ואסור ליקח מהן ביום טוב, אלא אם כן זימן אותם מערב יום טוב).

[280] כעין המבואר בפנים סל״א (עפר ... תיחוח כל כך עד שאין נעשה גומא בנטילתו ממקומו).

[281] כדלקמן סי׳ תקט סט״ז (אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב, לפי שאכילת יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור של דבריהם ... וכשם שאסור לאכול את המוקצה כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה).

ח׳[285] ודו״ק). וכן עיקר, שלא להתיר טלטול מוקצה גמור משום שמחת יום טוב[286], כדעת רש״י[287] ורמב״ם[288] ותוס׳[289] ורא״ש[290] ור״ן[291] וכל האחרונים ז״ל:

(ו) אסור לעשות אפילו דקירה אחת כו׳. כן[292] כתבו הטור וכל האחרונים ז״ל[293].

ומה שכתב הט״ז[294] דאין צריך לכסות אלא מקצת הדם, לדבריו קשה, אפילו נתערבו דם חיה בחיה[295] אסור לעשות כי אם בדקירה אחת, ואפילו יש לו הרבה דקרים נעוצים מערב יום טוב[296], כיון דלכתחלה אסור לשחוט אפילו יש לו דקר נעוץ[297], מוכח דיש חשש איסור אפילו בדקר נעוץ, אם כן למה לנו לעשות איסור בחנם כיון דאין צריך רק דקירה אחת לכיסוי הרבה דמים[298], והוא ז״ל בעצמו התיר אם יש לו הרבה דקר נעוץ[299] וכתב דכן מוכח מגמרא ומכל הפוסקים[300].

---

[282] ואף שעדיין יש לעיין בזה, שלכאורה יש בזה סתירה בדברי המ״א ובדברי מהרש״א, שהובאו כאן ולקמן סי׳ תקט סט״ז (ראה מה שציין בזה בנימוקי יום טוב הערות ח-י). מכל מקום רואים דקיי״ל שאין לטלטל בשביל כיסוי הדם משום שמחת יום טוב.

[283] ״נראה לי דאפילו כלי המוקצה מחמת חסרון כיס מותר לטלטלו לקצב עליו משום שמחת יום טוב״.
וכן הוא לקמן סי׳ תצט סי״ג (אע״פ שבשבת אסור לטלטל כל כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפיד עליו מלהשתמש בו תשמיש אחר, מכל מקום ביום טוב מותר לטלטלו לצורך שמחת יום טוב, כגון לקצב עליו בשר וכיוצא בזה. עיין סי׳ תק״ט).

[284] ״נראה לי שמותר לטלטל המוקצה בשביל אוכל נפש, אבל אסור לאכלו״.

[285] ע״א בתוס׳ ד״ה אמר (ואור״י דמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש כו׳ עכ״ל. ומיהו לענין כיסוי אוסר רב יהודה בהוסק ביום טוב, משום דהאי טלטול אינו משום אוכל נפש אלא משום הכיסוי, ואסור בשלא שחט).

[286] שלא כדעת ר״ת שהתיר כנ״ל, אלא כדעת כו׳.

[287] ט, ב ד״ה מוחלפת (שמשנה זו אינה מוחלפת, ולבית הלל לא ישחט אלא אם כן יש לו עפר מוכן).

[288] סוף פ״ב וריש פ״ג (כנסמן לעיל הערה 158).

[289] ט, ב ד״ה אמר, שחולקים על ר״ת, ומסיקים ״אם כן יפה נהגו העולם שלא לכסות רק בעפר מוכן״.

[290] פ״א סי׳ ט (כנסמן לעיל שם).

[291] ה, ב (ולפי גירסא זו לא מתהפכה), שלדעתם משנה זו אינה מוחלפת, אלא ״ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום״.

[292] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סל״ו נתבאר, שאם נתערבו דם בהמה וחי׳ ועוף, וצריך להוסיף בדקירות בשביל דם הבהמה שנתערב, אסור לעשות אפילו דקירה אחת, דשמא לא יכסה בדקירה זו דם המחוייב בכיסוי, כמבואר בפוסקים.
ומבאר דאף שהט״ז חלק על זה, והקשה מהא דסגי בכיסוי מקצת הדם, ומהא דבלח יש בילה.
מכל מקום מבאר זאת על פי ההלכה שאין צריך כיסוי אלא במקום שדם החיה ניכר במים, והחשש הוא שמא בדקירה זו יכסה רק הדם הפטור מכיסוי.
ואף שבלח יש בילה, מכל מקום מפורש במשנה שאין כל חלקי התערובת שוין, והחשש הוא שמא בדקירה זו יכסה רק הדם שאינו ניכר במראיתו.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[293] כנסמן לעיל (הערה 180), מהטור, רש״ל, מ״א, ב״ח ופר״ח.

[294] סוף סקכ״א (ולענ״ד נראה דאיסור זה אינו מוכרח כלל, דהא קיי״ל ביו״ד סי׳ כ״ח דאין צריך לכסות כל הדם, אלא דרשינן דמו אפילו מקצת דמו, ואם כן כאן שנתערבו הדמים ביחד, אין שייך כאן חלוקה לומר שמא נשאר במקום אחד דם חיה או עוף לבד בלא דם בהמה, דהא נתערב הכל ואין חלק לזה בלא זה ... זה נראה לענ״ד ברור ונכון בס״ד).

[295] שגם שם נתערב הכל ויש בכל חלק דם שתי החיות, וסגי בכיסוי מקצת הדם.

[296] שלדעת הרמ״א סי״ד סגי בדקר נעוץ אחד להכנת הרבה דקירות, ולדעת הט״ז (ס״ק כא, קרוב לסופו) היינו דווקא כשהיה לו הרבה דקרים נעוצים מערב יום טוב. וקיי״ל לעיל סל״ב כרמ״א.

[297] כמבואר בפנים סל״ג (שנעיצת הדקר אין עושה הכנה גמורה, ואין סומכין עליה אלא אם כן כבר עבר ושחט), ושם נסמן (הערה 158).

[298] לא מיבעי לדם חיה אחת, שאף אם צריך כמה דקירות לכסות כולה סגי בכיסוי מקצת הדם (כמבואר ביו״ד סי׳ כח סט״ו), אלא אפילו כשנתערב דם חיה בחיה, לדעת הט״ז שהכל נתערב ויש בכל חלק דם שתי החיות, אם כן יהי׳ סגי בכיסוי מקצת הדם בדקירה אחת.

[299] שעכ״פ בזה הסכים לפסק הרמ״א שהתיר בכמה דקירות.

[300] בט״ז שם (במה שכתוב בגמרא בזה ובפוסקים דתערובות אסור בב׳ דקירות, משמע הא בלא תערובות שרי הרבה דקירות ... דכאן בתערובות אמרינן אפילו אם היו לו הרבה דקירות נעוצים מערב יום טוב, דמותר בעוף לבד לכסות בהרבה דיקורים, אבל בתערובות לא הותר כי אם בדקירה אחת, כיון שאינו מותר אלא בדיעבד בעוף לבדו אפילו בדקירה אחת, ממילא בתערובות לא נסמך להקל בהרבה דקירות, כיון שהוא עושה דקירה נוספת בשביל הבהמה, כן נראה לענ״ד נכון).

אלא הדבר ברור דלא סגי בדקירה אחת[301], שהרי כאן מיירי שאם היה דם הבהמה מים היה מראית דם ניכר בו, דאם לא כן אין צריך כיסוי כלל, כמו שכתוב ביו"ד סי' כ"ח סעיף י"ג[302], ומשנה שלימה שנינו בפרק ז'[303] דמסכת מקואות נפל לתוכו יין ושינו מקצת מראיו, עיין שם דמוכח אפילו לח בלח אינו מתערב בשוה בכל החלקים מהתערובת, אלא יש במקום אחד יותר מבמקום אחר באותו תערובת, ולכן במקום אחד יש בו מראה אדמומיות ובמקום אחד אין בו. ולכן אסור לכסות אפילו בדקירה אחת, כיון שאנו רואים דם הבהמה כאילו הוא מים, אם כן שמא יהא הכיסוי במקום שאין בו מראה דם החיה והעוף, ונמצא טרח ביום טוב ולא קיים שום מצוה. זהו כוונת רש"ל[304].

ומה שהקשה הט"ז מענין ביטול בששים[305], לא קשה מידי, דודאי מתערב בכל התערובת ואין משהו מהתערובת שלא יהא בו משהו מהדבר שנתערב, דבלח יש בילה כמ"ש בפרק קמא דר"ה[306], ולכן נתבטל בס'. אבל מכל מקום אין כל חלקי התערובת שוין, דבמקום שנפל דבר שנתערב שם, באותו חלק ממש וסמוך לו נרגש יותר דבר שנתערב מבחלקים אחרים, הן במראיתו וכמ"ש במשנה דמקואות, והן בטעמו. ומכל מקום כיון דגם בחלקים אחרים בכל משהו מהם יש גם כן משהו מן דבר שנתערב, לכן אם יש ס' פעמים כמותו נתבטל טעמו, מחמת עוצם מיעוטו וקלישתו אפילו באותו חלק שנתערב שם תחלה, מחמת שהולך ומתפשט משם לחלקים אחרים רבים כל כך[307]:

[301] כי הדם לא נתערב לגמרי, ושמא לא כיסה בדקירה הראשונה את דם החיה השנית.
ולכן גם כאן בדם חיה שנתערבה בדם בהמה, לא התירו אפילו דקירה אחת, שהרי כאן כו'.

[302] "נתערב הדם ... בדם בהמה, רואים ... דם בהמה כאילו הוא מים, ואילו נתערב במים כשיעור הזה היה בו מראית דם, חייב לכסות".

[303] משנה ד (נפל לתוכו יין או מוחל ושנו מקצת מראיו, אם אין בו מראה מים ארבעים סאה הרי זה לא יטבול בו). טור ושו"ע יו"ד סי' רא סכ"ו (היו בו מ' סאה, ונפל לתוכו יין ונשתנו מראיו של חציו, אם אין בו מראה מים מ' סאה הרי זה לא יטבול בו).

[304] ביש"ש פ"א סוס"י כג (ונראה, היכא שלא יספיק לו דקירה אחת, אז לא יכסה כלל, אפי' דקירה אחת, דשמא לא יכסה הדם המחוייב בכיסוי, ונמצא שטרח ביום טוב שלא לצורך).

[305] "נתערב הכל ואין חלק לזה בלא זה. ותדע לך שהרי קי"ל באיסורים בתערובות לח בלח דבטל בס', ואמאי לא ניחוש שמא נשאר האיסור במקום אחד בפני עצמו. ואם כן הכא נמי כן, בכל חלק יש עכ"פ דם חיה או עוף, ושפיר יש לכסות מקצת דמו".

[306] יג, סוע"ב (לכל אין בילה, חוץ מיין ושמן), ופרש"י (שדבר לח נבלל יפה).

[307] ראה לעיל תמז סכ"ב (אבל חמץ שנתערב בהיתר לח בלח שהן נבללין ונתבטל קודם הפסח בס' ... מותר לאכלו בתוך הפסח, דכיון שגוף האיסור בלול בגוף ההיתר ונתבטל בתוכו, הרי הוא כמי שאינו בעולם כלל), וסי' תסז סמ"ו (אם הגעילו יורה מחומצת קודם הפסח ושפכו מי הגעלה המחומצים וירדו לבור ... קודם הפסח ונתבטלו שם בס' מותרין. ומכל מקום אם יש לחוש שמי הגעלה אינן מתערבין יפה במימי הבור אלא הם נקוים ועומדים למעלה, אסור לשאוב מהבור בפסח, אלא אם כן כבר שאב ממנו פעמים רבות קודם הפסח לאחר שירדו לשם מי הגעלה, שעל ידי השאיבה מתערבים יפה מי הגעלה במימי הבור ומתבטלים בהם בס' קודם הפסח).

תצט דין הפשט ומליגה ומליחה ביום טוב

ובו י"ג סעיפים

הפשט ומליגה

א אין[1] מרגילין ביום טוב[2]. כיצד הוא המרגיל, זה המפשיט את העור מרגליה[3] כלפי ראשה[4] ומוציא כל

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) הפשט ומליגה (ס"א-ב).
(ב) טלטול ומליחת העור (ס"ג-ח).
(ג) טלטול ומליחת החלבים (ס"ט-יא).
(ד) טלטול העלי (סי"ב-ג).

[2] **גמרא** [ברייתא] בכורות לג, א (אין מרגילין ביום טוב). טור ושו"ע ס"א (אין מרגילין ביום טוב).

[3] **רש"י** שם ד"ה אין מרגילין (להפשיטו דרך הרגלים כל העור שלם, לעשות ממנו מפוח לנפחים, או למוכרי דבש ושמן שנותנין אותו בעורות כבשים המפשיטין שלימים). לבוש ס"א (וכיצד נקרא מרגילין, כשמפשיטין הבהמה מוציאין כל הבשר מרגליה, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע, כדי לעשות ממנה נוד או מפוח וכיוצא בו).

[4] רש"י חולין קכג, א ד"ה המרגיל (מרגליה כלפי ראשה ... לחמת). ב"י ד"ה אין.

העור של הגוף שלם כדי לעשות ממנו נאד, שנמצא שטורח ביום טוב שלא לצורך היום[5].

ויש אומרים[6] דאינו אסור אלא להוציא כל הבשר מרגל אחד, כדי שיוציא כל העור שלם בלי שום קרע, שטורח בהפשט זו טורח גדול שלא לצורך יום טוב.

ויש להחמיר כסברא הראשונה[7]:

ב אסור למלוג כל הבהמה כדי להפשיטה על ידי כך, מפני שקל יותר להפשיט מלמלוג[8]. ואפילו למלוג הגדי כדי לאכלו בעורו אסור[9], מפני שנראה יותר כמעשה חול במליגה מבהפשט[10].

אבל עוף שאי אפשר להפשיטו מותר למולגו ולהבהב כל גופו[11]. וכן מותר למלוג הראש ורגלים אפילו של בהמה[12], כמו שיתבאר בסי' ת"ק[13]:

טלטול ומליחת העור

ג בהמה[14] שנשחטה ביום טוב, מותר לטלטל עורה מחמה לצל, אף על פי שאין עליה בשר, ומותר ליתנה במקום דריסת הרגלים, שלא יפסד העור[15], שאם לא נתיר לו ימנע מלשחוט ונמצא ממעט בשמחת יום

---

[5] ט"ז ס"ק א (והטעם דהיא טירחא יתירא).

[6] **רמב"ם** פ"ג ה"ו (כיצד הוא המרגיל, זה המוציא כל בשר מרגל אחת, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע, מפני שטורח בהפשט זה טורח גדול, ואין בו צורך למועד). שו"ע ס"א.

[7] **ב"ח** ריש הסימן (ורבינו [הטור] סתם וכתב, פירוש, שמפשיט העור שלם וכו', נראה שסובר דלענין יום טוב אין חילוק, דכל שמפשיט העור שלם, דקטרח טירחא דלא חזיא ליה ביום טוב, אסור ... ולענין מעשה ראוי להחמיר בכל ענין במפשיט העור שלם כדברי רבינו, נראה לי). מ"א סק"א (והב"ח כתב דיש ליזהר שלא להפשיט העור שלם כפירש"י). **ט"ז** שם (ותימא על רמ"א שלא הביא דעת הטור).

[8] **בה"ג** הלכות יום טוב לז, ב (אמר גאון, מדקא אמרינן מולגין את הראש, דווקא ראש ורגלים, אבל גדיא כוליה לא עבדינן מלוג ביום טוב, דאיפשר לאשלוחיה למשכיה). תוס' לד, א ד"ה מולגין (אבל כל גופו של גדי אסור, הואיל ויכול בהפשט הקלה לעשות טפי). **רא"ש** פ"ד סי' טז (בעל ה"ג אוסר למלוג את כל הגדי כדי לאכול העור, משום דקל יותר להפשיט ואיכא טירחא יתירא). טור ושו"ע ס"ב (אסור למלוג גדי). לבוש ס"ב (אסור למלוג גדי כדי להפשיטו על ידי כך).

[9] רא"ש שם (כדי לאכול העור). טור (אם רצה למלגו כדי לאכול עורו), לגירסת **הרש"ל** בישי"ש פ"ד סי' כא (נראה שט"ס הוא, אלא [הכי] ראוי להיות, אפילו אם רצה למולגו כדי לאכול עורה, מפני שיש בו טורח יותר מבהפשטה. והיינו כדברי הרא"ש, וכן עיקר). ב"ח ס"ב (נראה לי גירסת ספרים אחרים בספרי רבינו עיקר, שכך כתוב שם, כתב בה"ג אסור למלוג גדי כדי לאכול עורו, מפני שיש בו טורח יותר מבהפשט עכ"ל, שזה מסכים למ"ש הרא"ש ושאר מחברים בשם בה"ג). הובאו בט"ז ס"ק ב, ובמ"א סק"ב (הגירסא הנכונה, שאפילו רוצה לאכול העור אסור למלוג. כן כתבו הב"ח וישי"ש). **אחרונים**.

[10] הרשב"א בעבודת הקדש ש"ב סי' ג (שנראין יותר כמעשה החול). הובא במ"מ פ"ג ה"ז.

[11] הגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסח (אבל בעוף דלא שייך הפשט, מותר למלוג ולהבהב כל הגוף). הובא בב"ח שם. ט"ז שם. מ"א שם.

[12] ברייתא לד, א (מולגין (ברותחין, רש"י) את הראש ואת הרגלים).

[13] סעיף יב (מולגין את הראש ואת הרגלים ברותחין כדי להסיר השיער, ומהבהבין אותן באור).

[14] סיכום פרטי ההלכות שיתבארו בסעיפים שלפנינו:

כששוחטים בהמה ביום טוב, מפשיטים את עורה (סי' תצח סי"ב), ומוציאים את חלבה, ומולחים את הבשר (סי' תק סי"ג), ומבשלים אותו לאכילה, והעור והחלב נשארים מוקצה או נולד.

אלא שאם ישאיר את העור והחלבים מבלי לטפל בהם, הם יתקלקלו, וימנע מלשחוט, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב. ולכן התירו חכמים כמה אופני טיפול בעור ובחלבים:

(א) התירו טלטול העור והחלבים מחמה לצל, אף שהם מוקצה או נולד (ס"ג וס"ח וס"י). ואם העור יבש ולא יתקלקל (ס"ח), או שהם מונחים בצל במקום שמור (ס"י), אסור לטלטלם.

(ב) התירו ליתן העור במקום דריסת הרגלים, שאינו ניכר שנותנו שם לתקנו, אלא לישב עליו (ס"ג), ובחלב לא שייך תיקון זה.

(ג) התירו הערמה למלוח בשר לצלי על גבי העור, אבל לא מליחה מרובה לצורך בישול (ס"ד), ובחֵלב אסרו אף מליחה מועטת, שגם היא מתקנת אותו (ס"ט).

(ד) ובשניהם לא התירו לשוטחם באויר, כי ניכר שהוא לתיקון, ויבוא לעבדן ולמלחן (ס"ג וס"י).

ואם נשחטה מערב יום טוב, והי' יכול לתקנם בערב יום טוב, אין להתיר מטעמים הנ"ל, ולכן:

(א) העור הלח הוא מוקצה, שאינו ראוי לכלום. והעור היבש מותר בטלטול (ס"ח).

(ב) החֵלב עומד להדלקה, ודינו כעצים שמותר להבעירם, ולצורך אחר יש מחלוקת אם מותר לטלטלם (סי"א).

[15] **משנה** יא, א (בית שמאי אומרים אין נותנין את העור לפני הדורסן, ולא יגביהנו, אלא אם כן יש עמו כזית בשר, ובית הלל מתירין), וכבית הלל. טור ושו"ע ס"ג (בהמה שנשחטה ביום טוב, מותר להגביה עורה, וליתנה במקום דריסת הרגלים, אף על פי שאין עליו בשר כלל).

והתירו אף להצניעו שלא יגנב, כדלקמן ס"י (מותר לטלטלן מחמה לצל כדי שלא יסריחו, או להצניען בשביל שלא יאבדו), ושם נסמן (הערה 51).

טוב[16].

אבל אסור להגביה העור לשוטחה על גבי יתדות, מפני שניכר הדבר שאינו עושה אלא לצורך העור, ואם נתיר לו זה, יתיר לעצמו לעשות גם כן שאר צרכי העור, דהיינו מליחה ועיבוד. ולא התירו אלא ליתנה במקום דריסת הרגלים, שאין ניכר שהתירו לו משום צורך העור בלבד, אלא מפני שראוי לישב עליה[17]**:**

ד ואין מולחין על גבי העור בשר לקדרה[18]**, אפילו אם הוא מונח בשיפוע, שאין בו איסור משום מולח על גבי כלי שאינו מנוקב**[19]**, אעפ"כ אסור, מפני שצריך למלחו היטב, ונמצא מעבד את העור**[20]**, אבל מותר למלוח עליו בשר מליחה קלה כדרך שמולחין לצלי**[21]**, שיתן המלח טעם בו, דהצלי אין צריך מליחה**[22] **כמ"ש ביו"ד סי' ע"ו**[23]**. ומותר להערים ולמלוח כאן בשר מעט וכאן בשר מעט עד שימלח את כולה**[24]**:**

ה במה דברים אמורים כשנשחטה ביום טוב, שאם לא יתירו לו לעשות כן ימנע מלשחוט. אבל אם נשחטה בערב יום טוב[25]**, אפילו הופשטה ביום טוב**[26]**, אסור לטלטל את העור וליתנו במקום דריסת**

והתירו אף אם הוא לח ואינו ראוי לישיבה שהוא מוקצה, כדלקמן ס"ח (שאם הוא לח, אסור לטלטלו, לפי שאינו ראוי לישיבה).

והתירו אף שאין עליו בשר, שאם יש עליו אבר אחד, נתבאר לעיל סי' תצח סי"ג (שייר בו אבר אחד, שאז העור בטל לגבי האבר ומותר לטלטלו עמו).

[16] עולא שם יא, ב (התירו סופן (שאינו צורך יום טוב, רש"י), משום תחלתן (שהוא צורך יום טוב, ואי לא שרית סופן לא עביד תחלתן, רש"י)). ישי"ש שם (משום שמחת יום טוב, דהיינו שהתירו סופן משום תחילתן). לבוש ס"ג (התירו חכמים סופן משום תחלתן, שאם לא נתיר להם טלטול העור והנוצות שלא יתקלקלו, לא ישחטו ביום טוב, ויבואו למנוע משמחת יום טוב). מ"א שם (דאי לא שרית ליה לא ישחוט, ואתי לאמנועי משמחת יום טוב).

וכן הדין בכמה הלכות, כדלעיל סי' תצז סכ"ט (אם נאסור לטלטל הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, לפיכך התירו לו לטלטלה מחמה לצל), ושם נסמן (הערה 127).

וראה מראי מקומות וציונים.

[17] ברייתא וגמרא יא, סע"א (אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן, משום רבי יהושע אמרו שוטחן ברוח על גבי יתדות ... אמר רב מתנה אין הלכה כרבי יהושע ... מהו דתימא מסתבר טעמיה דרבי יהושע, דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט, קא משמע לן. ומאי שנא מעור לפני הדורסן (דשרו בית הלל משום דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט, רש"י). התם לא מוכחא מלתא (שתהא שטיחתו לצורך עבוד, רש"י), משום דחזי למזגא עליה (דמימר אמר האי דשרו ליה רבנן לתתו לפני הדריסה מפני צורך יום טוב התירו, שאף שטיחתו צורך יום טוב דחזי למזגא עליה, רש"י), הכא אתי למימר מאי טעמא שרו לי רבנן, כי היכי דלא לסרח, מה לי למשטחינהו מה לי לממלחינהו (גבי חלבים כי שרית לשוטחן, מוכחא מלתא שלתקון החלבים התרתו, ואתי נמי לממלחינהו, ומליחה מאבות מלאכות היא בדבר שיש בו עבוד, דתנן (שבת עג, א) והמולחו והמעבדו, רש"י)). **מ"א** ס"ק ג (על כרחך אסור להגביה העור על גבי יתידות).

וכן הוא לקמן ס"י (אין מהפכין את החלבים, ואין שוטחין אותן באויר על גבי יתדות, כדי שלא יסריחו, אפילו נשחטה הבהמה ביום טוב. ואין מתירין לו כדי שלא ימנע מלשחוט, לפי שהדבר ניכר שעושה כן לצורך החלבים, ואם נתיר לו לעשות כן אף הוא יתיר לעצמו לעשות שאר צרכי החלבים דהיינו למולחן).

[18] **גמרא** יא, א (אמר אביי לא שנו אלא לצלי, אבל לקדרה לא), והיינו שלא ימלח עליו בשר כדי להכשירו לבישול בקדרה.

[19] **מ"א** סק"ד (וצריך לומר שמונח העור בשיפוע, דאם לא כן, הוה ליה כלי שאינו מנוקב), וכמבואר בשו"ע יו"ד סי' סט סט"ז (אין מולחין אלא בכלי מנוקב ... או במקום מדרון, בענין שאם ישפך שם מים יצאו מיד).

[20] מ"א שם (דבעי מליחה טפי, ומעבד העור), והיינו שצריך למלוח את הבשר היטב, ובמילא ימלח גם את העור היטב, שאיסורו נתבאר לעיל סי' שכא ס"ב (המעבד את העור הוא מאבות מלאכות, שכן במשכן היו מעבדין עורות תחשים ואילים. והמולח את העור, חייב משום מעבד, שהמליחה היא מצרכי העיבוד).

[21] ברייתא שם (ושוין שמולחין עליו בשר (אע"פ שהמלח מועיל לעבוד), לצלי (דאין מולחין אותו יפה, רש"י)). טור ושו"ע ס"ג (ומותר למלוח עליו מליחה קלה כדרך שמולחים לצלי). והיינו שכיון שאינו מולח אלא מליחה מועטת, דלא סגי לעיבוד העור, התירו בו הערמה זו.

וראה קונטרס אחרון ס"ק ג (ד"ה הנה המג"א), שסומכים על זה גם בזמנינו.

[22] תוס' שם ד"ה ושוין (לאו משום דצריך מליחה לצלי, כדמפרש בחולין (קיא, א), אלא משום שנהגו למלחו כדי ליתן טעם). מ"א שם (שיתן המלח טעם בו, דהא צלי אין צריך מליחה (תוס'). עיין ביו"ד סי' ע"ו).

[23] ס"א (הצלי אין צריך מליחה), ורמ"א ס"ב (והמנהג להדיח תחלה, וגם למלחו קצת).

וראה פסקי אדמו"ר הזקן לסי' עו ס"א.

[24] ירושלמי פ"א ה"ו (ר' אחא בשם רב, מולח ומערים מולח ומערים, מלח הכא ומלח הכא, עד דו מלח כוליה). הובא בריי"ף ה, ב. **רמב"ם** פ"ג ה"ד (ומערימים בדבר זה. כיצד מולח מעט בשר מכאן ומעט מכאן, עד שימלח העור כולו). טור ושו"ע שם (ומותר להערים למלוח כאן מעט וכאן מעט, עד שימלא את כולו).

[25] **גמרא** יא, ב (עור לפני הדורסן ... התירו סופן משום תחלתן, דיום טוב אין, דערב יום טוב לא), ופרש"י (דאי נמי לא שרית ליה, אינו נמנע מלשחוט מערב יום טוב). טור ושו"ע ס"ג (אבל אם נשחטה מערב יום טוב, אסור).

[26] **רא"ש** פ"א סי' יז (הלכך לא שרינן נתינת עור לפני הדורסן אלא כשנשחט ביום טוב, אבל כשנשחט מערב יום טוב לא, דלא מימנעי). **טור** (אבל אם נשחטה מערב יום טוב, אסור). כפירוש הב"י ד"ה ונראה (ונראה שמפרש רבינו, דכי אמרינן דערב יום טוב

הרגלים, וכן אסור למלוח עליו בשר אפילו מליחה קלה[27], דאף אם נאסור לו לא ימנע מלשחוט בערב יום טוב, דהרי יכול להפשיטה ולעשות כל צרכי העור בערב יום טוב. אבל אם נשחטה סמוך לחשכה, שלא היה שהות להפשיטה קודם יום טוב, מותר[28] לטלטל העור מחמה לצל, וליתנו במקום דריסת הרגלים, ולמלוח עליו מליחה קלה, כדי שלא יפסד העור.

אבל אם יודע בודאי שלא יפסד העור, אסור אפילו לטלטלו מחמה לצל, ואפילו נשחטה ביום טוב[29]:

ו בגליות שעושים שני ימים טובים מספק, הרי יום טוב ראשון נחשב לחול לגבי יום טוב שני, לפיכך אם נשחטה ביום טוב ראשון דינה כאלו נשחטה בערב יום טוב לענין טלטול העור ומליחתו[30]:

ז נוצות של עוף הן מוקצים, שהרי אינן ראויים לכלום, ולפיכך אין לטלטלם ביום טוב, אלא אם כן נשחט העוף ביום טוב, דאז התירו לטלטלן להצניען כדי שלא ימנע מלשחוט[31]:

ח עור שהופשט מערב יום טוב, דינו כמו בשבת, שאם הוא לח אסור לטלטלו לפי שאינו ראוי לישיבה ואם הוא יבש מותר לטלטלו[32], כמו שנתבאר בסי׳ ש[״ח][33]. אבל אם הופשט ביום טוב, אם הוא לח

לא, היינו לומר דכל שנשחטה מערב יום טוב, אף על פי שהופשטה ביום טוב, לא התירו. וכן נראה מדברי הרא״ש ז״ל). עבודת הקדש ש״א סי׳ יא (אבל שחט מערב יום טוב, אפילו לא הופשט עד למחר, אסור, שהרי אפשר היה לו למולחו וליתנו לפני הדורסן מערב יום טוב). מ״מ פ״ג ה״ד (ויש אומרים שאפילו נשחט מערב יום טוב והופשט ביום טוב, אסור. וזה דעת הרשב״א ז״ל). ישי״ש פ״א סל״א (מאחר דנשחטה מבעוד יום, היה לו להפשיט מבעוד יום, ולא שייך להתיר סופן משום תחילתן. וכ״כ הרא״ש (סימן י״ז) להדיא, דלא התירו סופן משום תחילתן אלא אם נשחטה ביום טוב, אבל אם נשחטה בערב יום טוב, לא. וכ״כ המ״מ (שם) בשם הרשב״א, ועיקר). ב״ח ס״ג (אבל בערב יום טוב, לא, דאי נמי לא שרית ליה אינו נמנע מלשחוט מערב יום טוב, דהא יכול לשטחו מבעוד יום ... דעת הרא״ש והרשב״א להחמיר, כיון שנשחטה מערב יום טוב, וכך כתב רבינו, והכי נקטינן). מ״א סק״ה (אפילו הופשטה ביום טוב אסור, דמשום זה לא ימנע מלשחוט, דהא יכול להפשיטו מערב יום טוב (הרא״ש טור ב״ח ישי״ש מ״מ)).

[27] שאין להתיר באף אחד משלושת ההיתרים הנ״ל:

(א) אסור לטלטל.

(ב) אסור ליתנו במקום דריסת הרגלים.

(ג) אסור למלוח עליו בשר.

[28] **מ״א סי׳ תצז סקי״ט** (אלא אם כן נשחטה סמוך ליום טוב, שלא היה אפשר למכור קודם יום טוב), וכאן סק״ה מסתפק (ואפשר אם שחטה סמוך לחשיכה, שלא הי׳ שהות להפשיטה מערב יום טוב, מותר, וצ״ע).

וכן הוא לעיל סי׳ תצז סל״א (ואם שחטה ערב יום טוב, והיה לו שהות למכור לנכרי קודם יום טוב, אסור למכור ביום טוב ... אף אם נאסור לו למכור ביום טוב, לא ימנע מלשחוט בשביל זה, שהרי אפשר לו למכור קודם יום טוב), משא״כ אם לא היה לו שהות.

[29] מ״א סוף סק״ג (אבל אם יודע שלא יפסיד העור, אסור לטלטלו), וסי׳ תצז ס״ק יט (ונראה לי דאם יש לשמרו עד אחר יום טוב שלא יסריח, אסור).

וכן הוא לעיל שם (ואם אפשר להצניע עד לאחר יום טוב בענין שלא יסריח, אסור). לקמן ס״ח (ואם הוא יבש, לדברי האוסרים נולד ביום טוב אסור לטלטלו), וסי״א (אבל אם הן מונחים בצל במקום המשתמר, אסור לטלטלן).

[30] הלכות ומנהגי מהר״ש סי׳ שצג (הפשטה נראה לו לעשות ביום טוב ראשון אחר השחיטה, דאם לא כן, היה נקרא איפשר לעשותו בערב יום טוב לגבי יום טוב שני). **מהרי״ל** הל׳ יום טוב ע׳ קעט (הפשטת העור נראה לעשות באותו יום לאלתר אחר שחיטתו, דהוי אפשר לעשות קודם יום טוב שני). **מ״א** שם (ואם נשחטה ביום טוב ראשון, צ״ע אם חשיב אפשר, דיומא קמא לגבי תנינא הוי חול), ובמ״א **סי׳ תקט סק״ב** (והוא הדין אם היה אפשר לתקנו בראשון אסור לתקנו ביום טוב שני, דיום טוב ראשון חשיב חול לגבי שני לענין זה, אף על גב דאנן בקיאין בקביעא דירחא (מהרי״ל). ועמ״ש סי׳ תצ״ט ס״ג).

וכן הוא לקמן שם סוף ס״א (ואם נכפף ביום טוב ראשון, אסור לתקנו ביום טוב שני של גליות, אם יש שהות ביום טוב ראשון כדי לתקנו. ואע״פ שהוא יום טוב ואסור לתקנו, מכל מקום כיון שאנו עושין שני ימים מחמת הספק שמא הראשון הוא חול, הרי זה כאילו היה אפשר לעשותו ולתקנו ביום ראשון), וס״ב (וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש, שאם היה אפשר לעשותן ביום טוב ראשון אם היה חול, אסור לעשותן ביום טוב שני של גליות).

[31] **מרדכי** רמז תרנז בהגהה (מה שהתירו לטלטל [נוצה] של עופות לאחר שהסירו אותן מעוף, מידי דהוה אעור לפני הדורסן, דהתירו סופן משום תחלתן). [ר]**מ״א** ס״ג (ונוצות של עוף דינן כמו בעור, דמותר לטלטלן כדי להצניען, כמו בעור). **מ״א** סק״ו (אבל בלאו הכי אסור לטלטלן, דלא חזי למידי).

והיינו שאין ראויים לכלום, עד שיעשו בהם תיקון, כדלעיל סי׳ שב ס״ג (נוצות שלימות, שאינן ראויות לכר וכסת עד שימרוט אותן מקנים שלהן שהם קשים, ואינם ראוים לשכב עליהן, אסור לטלטלן בשבת, כמ״ש בסי׳ תצ״ט לענין יום טוב).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א, הטעם שהתירו לטלטלן להצניען אף דלא חזי למזגא עלייהו.

[32] תוס׳ שבת מט, א סד״ה טומנין (ור״ת מפרש דהכא מיירי ביבשין דחזי למזגא עלייהו, והתם בלחין), וזבחים צד, א – לגירסת השטמ״ק שם (ר״ת דמפרש בבמה טומנין גבי טומנין בשלחין ומטלטלין אותן, דמיירי ביבשין, אבל לחין לא ... כיון דלא שכיח שייחדו לישיבה בעוד שהוא לח, אסור לטלטל). ר״ן ביצה ה, א (ותירץ ר״ת ז״ל, דהתם ביבשין דחזו שפיר למיזגא עלייהו, והכא

מותר לטלטלו מחמה לצל כדי שלא יסריח כמו שנתבאר[34], ואם הוא יבש, לדברי האוסרים נולד ביום טוב אסור לטלטלו[35], דאתמול היה טפל לבהמה ונחשב כבהמה עצמה ועכשיו הוא כלי בפני עצמו[36], והרי זה נולד, וכבר נתבאר בסי׳ תצ״ה[37] דיש להחמיר בנולד עצמו[38]:

טלטול ומליחת החלבים

ט אע״פ שאין עיבוד באוכלין כמו שנתבאר בסי׳ שכ״א[39], מכל מקום דבר שאינו אוכל גמור, כגון חלבים[40], המולחן חייב משום מעבד[41]. לפיכך אין מולחין את החלבים ביום טוב, אפילו נשחטה הבהמה ביום טוב[42], שהרי הם אסורים באכילה, ונמצא עושה מלאכה שלא לצורך יום טוב[43].

ואסור למלוח עליהם בשר באויר בענין שאינו נוגע בהם כדי שיפול המלח גם עליהם, ואפילו מליחה קלה אסור למלוח עליהם, משום דחלבים די להם במליחה מועטת, ונמצא דהרי הוא כמעבד[44]:

בלחין שאינן ראוין להשתמש בהן אלא מדוחק). ב״י ד״ה והקשה בשם הרא״ש. **מ״א** סוף סק״ט (ועור שהופשט מערב יום טוב, אם הוא לח אסור לטלטלו, ואם הוא יבש מותר לטלטלו, כמ״ש סי׳ ש״ח סכ״ה).

[33] שהעיקר כדעה הא׳ שבסעיף נח שם (במה דברים אמורים שמותר לטלטל עורות שאינן עבודין, כשנתייבשו כבר, אבל כשהם לחים אינם ראויים להסמך ולשבת עליהם אלא מדוחק, ואין דרכם בכך, ולכן אין עליהם תורת כלי בשביל כך, ואסור לטלטלם. ויש מי שמתיר אף בלחין של בהמה גסה, ואוסר של בהמה דקה אף ביבשין, מפני שאינן ראויין להסמך ולשבת עליהם מחמת קטנן. והעיקר כסברא הראשונה, כמו שיתבאר בסימן של״ד וסימן תצ״ט).

[34] סעיף ג.

[35] מ״א שם (אבל כשנשחט ביום טוב הוה ליה נולד, ואם הוא לח מותר לטלטלו שלא יסריח, אבל אם הוא יבש אסור לטלטלו, דהוה ליה נולד. כן נראה לי עיקר הדברים דוק ותשכח), וכדלעיל ס״ה (אם יודע בודאי שלא יפסד העור, אסור אפילו לטלטלו מחמה לצל, ואפילו נשחטה ביום טוב), ושם נסמן (הערה 29).

[36] כמו בקליפות, שיתבאר לקמן סי׳ תקא סט״ז (אגוזים ושקדים, ואם אכלן ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן, אפילו הן ראויים למאכל בהמה, מפני שאתמול היו מחוברים וטפלים להאוכל ונחשבין כאוכל עצמו, ועכשיו אין נחשבין כאוכל כלל, והרי זה נולד).

וראה מראי מקומות וציונים.

[37] סוף סי״ג.

[38] היינו אחר שהעור אינו ״טפל לבהמה״, אלא ״הוא כלי בפני עצמו״.

[39] סעיף ב (המולח בשר חי, אפילו מולחו הרבה כדי שיתקיים זמן מרובה ולא יסריח, פטור, שאין עיבוד באוכלין מן התורה).

ולכן מותר למלוח בשר ביום טוב, כדלקמן סי׳ תק סי״ג (מותר למלוח הבשר ביום טוב כדי להוציא את דמו ... שאיסור מליחת בשר בשבת ויום טוב אינו אלא מדברי סופרים, דמן התורה אין עיבוד באוכלין, כמ״ש בסי׳ שכ״א, לפיכך הקילו בו).

[40] שאסורים באכילה, כמבואר ביו״ד סי׳ סד ס״א (חלב שור וכבש ועז, אסור).

[41] **ר״ן** ה, ב (חלבים דלאו אוכלין גמורין הן, יש בו משום מעבד). **מ״א** סק״ז (דמולח דבר שאינו אוכל גמור, דשייך בו עבוד, יש בו משום מעבד (ר״ן)). וכן מוכח בגמרא **מנחות כא**, סוע״א (תקריב ואפילו בשבת, תקריב ואפילו בטומאה), ופרש״י (דמליחתן עבודה היא, ודחי שבת וטומאה כשאר עבודות), והקשה הרשב״א שם (יש להקשות, אי זה מלאכה יש כאן דלצטריך קרא לומר דדחיא שבת, והלא מולח אינו אלא משום מעבד, ואין עיבוד באוכלין). ועל זה מבאר כאן, שעיקר הכוונה למליחת החלבים, שאינם אוכל גמור.

וראה מראי מקומות וציונים.

[42] **גמרא** [ברייתא] יא, א (אין מולחין את החלבים), ופרש״י (ביום טוב כדי שלא יסריחו, ואפילו נשחטה הבהמה ביום טוב). טור ושו״ע ס״ד (אין מולחין את החלבים ... אף על פי שנשחטה ביום טוב).

[43] רמב״ם פ״ג ה״ה (מפני שאינן ראויין לאכילה).

והיינו שיש שני חילוקים בין מליחת הבשר שמותרת, כדלקמן סי׳ תק סי״ג, לבין מליחת החלבים שאסורה, כמבואר כאן:

(א) מליחת הבשר שרוצה לאכלו ביום טוב היא מלאכת אוכל נפש המותרת, משא״כ החלבים ש״אסורים באכילה״.

(ב) מליחת הבשר שאינו רוצה לאכלו בשבת אינה אסורה אלא מדברי סופרים, דאין עיבוד באוכלין, ״לפיכך הקילו בו״, משא״כ מליחת החלב ״שאינו אוכל גמור ... חייב משום מעבד״.

וראה מראי מקומות וציונים.

[44] **טור** (דעל גבי החלבים אסור בכל ענין, משום דבמליחה מועטת סגי להו, ואפילו במליחה לצלי הוי בהו כעיבוד), **ושו״ע** שם (וכן אסור למלוח בשר עליהם באויר). ט״ז ס״ק ה (דאי אפשר להניח בשר על חלב, וטעם האיסור בחלבים, משום דבמליחה מועטת סגי להו, ואפילו במליחה לצלי הוה כעיבוד).

והיינו שיש שני חילוקים בין מליחת בשר על גבי העור, דלעיל ס״ד, לבין מליחת הבשר על גבי החלבים, שאסורה בכל אופן, כמבואר כאן:

(א) מליחה קלה לצלי אינה מועלת לעור אלא מעט, ולכן התירו להערים ולמלוח מליחה קלה של בשר על גבי העור. משא״כ חלבים די להם במליחה מועטת, ולא התירו להערים בזה.

י וכן אין מהפכין את החלבים[45], ואין שוטחין אותן באויר על גבי יתדות[46], כדי שלא יסריחו[47], אפילו נשחטה הבהמה ביום טוב[48]. ואין מתירין לו כדי שלא ימנע מלשחוט, לפי שהדבר ניכר שעושה כן לצורך החלבים, ואם נתיר לו לעשות כן אף הוא יתיר לעצמו לעשות שאר צרכי החלבים, דהיינו למולחן[49].

אבל מותר לטלטלן מחמה לצל כדי שלא יסריחו[50], או להצניען בשביל שלא יאבדו[51], שאם לא נתיר לו ימנע ולא ישחוט כלל[52], וכיון שאין מתירים לו (א) אלא טלטול בעלמא ואין מתירין לו לשטחן באויר, אין חוששים שמא יתיר לעצמו אף מליחתן[53]. אבל אם הן מונחים בצל במקום המשתמר, אסור לטלטלן[54], לדברי האוסרים נולד ביום טוב, שהרי אתמול היו מחוברים וטפלים לגבי הבהמה ונחשבים כבהמה עצמה ועכשיו אינן ראויים ועומדים אלא להדלקה והרי זה נולד[55]:

יא במה דברים אמורים כשנשחטה ביום טוב, אבל אם נשחטה מערב יום טוב מותר לטלטל החלבים ביום טוב, (ב) אם לא הקצה אותם לסחורה[56], שהרי מאתמול הן עומדים להדלקה ואין כאן נולד כלל. וכן חתיכת שעוה שיוכל להניח פתילה על גבה, מותר לטלטלה ביום טוב[57], אלא אם כן הקצה אותה

(ב) מותר למלוח הבשר על העור, אף שנוגעים זה בזה. משא"כ חלבים האסורים באכילה, שאפילו בחול אסור שיגעו בבשר בעת המליחה.

[45] **גמרא** [ברייתא] יא, א (ואין מהפכין בהן). טור ושו"ע ס"ד (ולא מהפכים בהם).

[46] ברייתא שם (משום רבי יהושע אמרו שוטחן ברוח על גבי יתדות ... איכא דאמרי אמר רב מתנה אין הלכה כרבי יהושע), וכת"ק. טור ושו"ע שם (אפילו לשטחן על גבי יתדות).

[47] גמרא שם רע"ב (כי היכי דלא לסרח).

[48] רש"י שם (ואפילו נשחטה הבהמה ביום טוב). טור ושו"ע שם (אף על פי שנשחטה ביום טוב).

[49] גמרא שם (ומאי שנא מעור לפני הדורסן (דשרו בית הלל משום דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט, רש"י) התם לא מוכחא מלתא, משום דחזי למזגא עליה, הכא אתי למימר מאי טעמא שרו לי רבנן כי היכי דלא לסרח, מה לי למשטחינהו מה לי לממלחינהו). ט"ז סק"ד (דכיון דלא חזו לאכילה, מוכח מלתא שלתיקון החלבים הוא מכוין, אי שרית ליה לשטוח כדי שלא יסריחו, אתי למישרי גם מליחה, ובמליחה יש משום עיבוד. אבל גבי עור, אף על גב דשרינן ליה ליתן במקום דורסן, מימר אמר דחזי למיזגא עלייהו). מ"א ס"ק ח (דמוכח מלתא שעושה כדי שלא יסריח, ואתא גם כן למימלחינהו (גמרא), משא"כ בעור כמ"ש ס"ג).

וכיון שלענין לשוטחה על גבי יתדות אין הפרש בין חלבים לעור, לכן אסרו זה גם בעור, כדלעיל ס"ג (אסור להגביה העור לשוטחה על גבי יתדות, מפני שניכר הדבר שאינו עושה אלא לצורך העור, ואם נתיר לו זה, יתיר לעצמו לעשות גם כן שאר צרכי העור, דהיינו מליחה ועיבוד. ולא התירו אלא ליתנה במקום דריסת הרגלים, שאין ניכר שהתירו לו משום צורך העור בלבד, אלא מפני שראוי לישב עליה).

[50] כמו גבי עור דלעיל ס"ג (מותר לטלטל עורה מחמה לצל).

ונתבארו ההוכחות לזה בקונטרס אחרון ס"ק א.

[51] ישיש פ"א סל"א (ולטלטל, אפילו כעין מחמה לצל, דהיינו שלא יגנובו). מ"א ס"ק ג (וכתב הישיש דאפילו מחמה לצל שרי לטלטלו). הובאו בקונטרס אחרון סוף ס"ק א (דשלא יאבדו, דמי למחמה לצל).

[52] **מ"א** סק"ט (החלבים ... לטלטלן ... להצניען מותר, דשריא סופן משום תחילתן).

[53] אף "שהדבר ניכר שעושה כן לצורך החלבים". מכל מקום לא הוצרכו לטעם חזי למזגא אלא להתיר שום עסק, אבל טלטול שרי בכל אופן. וההוכחות לזה נתבארו בקונטרס אחרון ס"ק א.

[54] שכיון שאין בהם חשש שיסריחו, ואין בהם חשש שיגנבו, לא התירו לטלטלן, וכדלעיל ס"ה (אם יודע בודאי שלא יפסד העור, אסור אפילו לטלטלו מחמה לצל, ואפילו נשחטה ביום טוב), ושם נסמן (הערה 29).

[55] **מ"א** שם (כשנשחט ביום טוב הוה ליה נולד), וכדלעיל ס"ח (דאתמול היה טפל לבהמה ונחשב כבהמה עצמה ועכשיו הוא כלי בפני עצמו, והרי זה נולד), ושם נסמן (הערה 36).

[56] ט"ז סוף סק"ה (ונראה דאם הקצה אותם לסחורה אסורים בטלטול).

ואף שנתבאר לעיל סי' שח ס"ג (כלי שהקצה אותו מלהשתמש בו שום תשמיש, כגון כלים המוכנים ועומדים לסחורה שאין רגילים להשתמש בהם שום תשמיש, מכל מקום אם אינו מקפיד עליהם מלהשתמש בהם, לא הסיח דעתו עדיין מהם לגמרי מלהשתמש בהם, ולפיכך אין להם דין מוקצה להאסר בטלטול).

היינו דוקא בכלי ממש, או אוכל ממש, משא"כ בחלבים שאין עליהם אלא תורת כלי, וכדלעיל שם (במה דברים אמורים בדבר שהוא כלי ממש, אבל דבר שאינו כלי ממש אלא שיש עליו תורת כלי מחמת שראוי להשתמש בו איזה תשמיש בשבת, כגון גיזין של צמר שראויין להסמך ולשבת עליהם וכן כל כיוצא בהם, אם הכניסן לאוצר לסחורה, ביטל תורת כלי שהיה עליהם, ואסור לטלטלם אף על פי שאינו מקפיד כלל עליהם מלהשתמש בהם). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[57] **מ"א** שם (כשנשחטה מערב יום טוב מותר לטלטל חלבים, דחזי להדלקה. והוא הדין חתיכת שעוה, דיכול להניח פתילה על גבה דחזו להדלקה).

לסחורה, שהרי היא ראויה להדלקה (ג).

ומכל מקום נכון ליזהר שלא לטלטלן כי אם לצורך הרבה, כגון שמתיירא שלא יגנבו וכיוצא בזה כמו שיתבאר בסי׳ תק״ב[58] גבי טלטול עצים יבשים עיי״ש:

טלטול העלי

יב עלי, שהוא דף עב וכבד, וכלי הוא, אלא שמלאכתו לאיסור, לכתוש בו הריפות[59], מותר לטלטלו לצורך מקומו או לצורך גופו, כגון לקצב עליו בשר[60]. ולאחר שקצב עליו בשר אסור לטלטלו שלא לצורך גופו או מקומו[61], כדין כלי שמלאכתו לאיסור, כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח[62]:

יג אע״פ שבשבת אסור לטלטל כל כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפיד עליו מלהשתמש בו תשמיש אחר[63], מכל מקום ביום טוב מותר לטלטלו לצורך שמחת יום טוב, כגון לקצב עליו בשר[64] וכיוצא בזה.

עיין סי׳ תק״ט[65]:

קונטרס אחרון

(א) אלא טלטול בעלמא כו׳. כן[66] מוכרח לדעת המג״א[67] שמתיר לטלטלן סופן משום תחילתן, ובגמרא[68]

---

[58] ס״ח (לא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד, לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך ... ויש אומרים דעצים יבשים ... מותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ... ולענין הלכה לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה, אבל אם הוא שעת הדחק, כגון שנצרך לו מאד להשתמש בעץ יבש, יש לסמוך על סברא האחרונה).

[59] איסור כתישת הריפות נתבאר לקמן סי׳ תקד ס״ז (אין כותשין הריפות (פירוש, שכותשין חטים ושעורים להסיר קליפתן) במכתשת גדולה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול משום זלזול יום טוב ... מקומות שאין רגילין בריפות ודי להם כל השנה במכתשת קטנה, ואין להם שינוי בקטנה, לכך אסור להם לכתוש ביום טוב אף במכתשת קטנה).

[60] **משנה** יא, א (בית שמאי אומרים אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר, ובית הלל מתירין), ופרש״י (עלי מלאכתו לאיסור, לכתוש במכתשת, משום הכי אסרי ליה בית שמאי). טור (מותר לטלטלו לצורך גופו לקצב עליו בשר), ושו״ע ס״ה (עלי, שהוא דף עב וכבד וכלי הוא, אלא שמלאכתו לאיסור, לכתוש בו הריפות, מותר לטלטלו לקצב עליו בשר).

[61] ברייתא שם (ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו), וכאוקמיתא דגמרא שבת קכד, א (אמר רבא ... דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין, מחמה לצל לא ... איתיביה ושוין שאם קיצב עליו בשר שאסור לטלטלו ... מחמה לצל). רי״ף ה, ב (והני מילי מחמה לצל, אבל לצורך גופו ולצורך מקומו מותר). דעה הא׳ בטור, ושו״ע שם (ולאחר שקצב עליו אסור לטלטלו מחמה לצל), ורמ״א שם (אבל לצורך גופו ומקומו שרי).

[62] סעיף יב (כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו בין לצורך גופו ... בין לצורך מקומו, אבל לצורך הכלי עצמו ... אסור).

וראה יגדיל תורה (נ.י.) א׳ ע׳ מח.

[63] ברייתא שם (ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו), וכאוקימתא דגמרא שבת קכג, א (אמר רבא ... דבר שמלאכתו לאיסור, לצורך גופו מותר. איתיביה ... ושוין שאם קצב עליו בשר שאסור לטלטלו ... כיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום), וכן רא״ש ביצה פ״א סי׳ טו (ור״י פירש דאפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור). דעה הב׳ בטור (ולר״י אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו נמי אסור, ולזה הסכים א״א הרא״ש ז״ל).

וכדלעיל סי׳ שח ס״ד (כל הכלים ... שמלאכתם לאיסור ומקפיד עליהם מלהשתמש בהם תשמיש אחר שלא יפחתו דמיהם, אסור לטלטלו בשבת אפילו לצורך מקומו ... או לצורך גופו).

[64] משנה שם (בית שמאי אומרים אין נוטלים את העלי לקצב עליו בשר, ובית הלל מתירין), לאוקימתא הנ״ל דמיירי שמקפיד עליו והוי מוקצה מחמת חסרון כיס, וכפירוש התוס׳ שם ד״ה הא (מכל מקום משום שמחת יום טוב מותר לטלטלו לקצב עליו בשר). **מ״א** סקי״א (נראה לי דאפילו כלי המוקצה מחמת חסרון כיס מותר לטלטלו לקצב עליו, משום שמחת יום טוב, כמ״ש התוס׳ פי״ז דשבת ... אף הרי״ף לא נחלק עליו לדינא).

[65] סט״ז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות, מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה. אבל אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב).

ואף שסיים לקמן שם (וכשם שאסור לאכול את המוקצה כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה, כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים, שההנאה שהוא נהנה במה שמשתמש במוקצה, היא אסורה כאכילה, לפי שתשמישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם).

ביאר במנחת פתים (ונראה דדוקא לקצב עליו שרי במוקצה מחמת חסרון כיס משוס שמחת יום טוב, כיון דאינו משתמש במוקצה גופא, אבל לקצב בו בשר אסור. וכן נראה מלשון הר״ב כאן, שציין על דין דמג״א לסי׳ תק״ט, ושם איתא חילוק הנ״ל). ועדיין יש לעיין מהו ההפרש בין לסמוך הקדרה על המוקצה, שאסור, לבין לקצב על המוקצה דשרי.

וראה לעיל סי׳ תצח קונטרס אחרון סוף סק״ה (דלא שרינן משום שמחת יום טוב להשתמש במוקצה או לאכלו (עיין מה שכתב המג״א בסי׳ תצ״ט ס״ק י״א, ותק״ט ס״ק ט״ו, ועיין במהרש״א דף ח׳ ודו״ק)). ואפשר זאת הכוונה כאן ולעיל שם, שיש לעיין מהו ההפרש בין שני דינים אלה.

אמרינן דלא מהני סברא זו אלא גבי עור דחזי למיזגא עלייהו ולא מוכחא מילתא, וכמ"ש המג"א בס"ק ג'[69]. וכן צריך לומר לדעת המרדכי[70] ורמ"א[71] שמתירין לטלטל נוצות להצניען אף על גב דלא חזי למיזגא עלייהו. ועל כרחך צריך לומר דלא מצריכים דבר זה[72] אלא כשמתירין לו שום עסק, כגון לשוטחן באויר או להפכן, וכן ליתן העור לפני הדורסן, אבל בטלטול בעלמא דשרינן ליה, לא אתי למשרי שום עסק גמור דהיינו מליחה. ובזה נסתלקה תמיהת הפרי חדש[73] על המרדכי ורמ"א ז"ל.

ולפי זה לטלטלן מחמה לצל נמי שרי, כמו שכתב המג"א בס"ק ג' בשם רש"ל[74]. ובסי' ש"ח[75] נתבאר דשלא יאבדו דמי למחמה לצל עיין שם:

(ב) אם לא הקצה כו'. כן[76] כתב הט"ז[77] לפי שיטתו כשנשחטה ביום טוב[78], אבל לשיטת המג"א[79] דלא

---

[66] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ג נתבאר שהתירו לטלטל העור מחמה לצל, וליתנה במקום דריסת הרגלים. ובפנים ס"י נתבאר שגם בחלבים התירו לטלטלם מחמה לצל.

ומבאר דאף שלענין ליתנה במקום דריסת הרגלים אמרו בגמרא טעם ההיתר כי אינו ניכר שהוא לצורך העור, אלא לישב עליה.

היינו דוקא להתיר שום עסק, משא"כ בטלטול מחמה לצל שרי אף בלא טעם זה, כי אין חוששים שיבוא להתיר גם מליחתם.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[67] סק"ט (החלבים ... לטלטלן ... להצניען מותר, דשריא סופן משום תחילתן). אף שבחלבים לא שייך הטעם של "חזי למיזגא". ומזה מוכרח שבטלטול בעלמא אין חוששים שמא יתיר גם המליחה.

[68] יא, ב (עור לפני הדורסן (דשרו בית הלל משום דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט, רש"י). התם לא מוכחא מלתא (שתהא שטיחתו לצורך עבוד, רש"י), משום דחזי למזגא עליה (דמימר אמר, האי דשרו ליה רבנן לתתו לפני הדריסה מפני צורך יום טוב התירו, שאף שטיחתו צורך יום טוב, דחזי למזגא עליה, רש"י)).

[69] "דאמרינן דאסור לשטוח חלבים על גבי יתידות, ופריך מאי שנא מעור לפני הדורסן, ומשני התם לא מוכחא מלתא".

[70] רמז תרנז בהגהה (מה שהתירו לטלטל [נוצה] של עופות לאחר שהסירו אותן מעוף, מידי דהוה אעור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן).

[71] ס"ג (ונוצות של עוף דינן כמו בעור, דמותר לטלטלן כדי להצניען, כמו בעור).

וכן הוא בפנים ס"ז (נוצות של עוף הן מוקצים, שהרי אינן ראויים לכלום, ולפיכך אין לטלטלם ביום טוב, אלא אם כן נשחט העוף ביום טוב, דאז התירו לטלטלן להצניען כדי שלא ימנע מלשחוט).

[72] שיהיה ראוי למיזגא עלייהו.

[73] ס"ג ד"ה ומ"ש ונוצות (ומה שכתב ונוצות של עוף כו', אף על פי שכתב כן המרדכי בפרק קמא דביצה, אינו מחוור בעיני, דשאני עור דחזי למזגא עליה על ידי הדחק, ולפיכך התירו סופן משום תחילתן).

[74] כי אף שכתב המ"א בס"ק ט (לפמ"ש סי' תצ"ה דנולד אסור, גם החלבים אסור לטלטלן כשנשחטה ביום טוב, אלא להצניען מותר, דשרינן סופן משום תחילתן). הרי שהתיר רק "להצניען" שלא יגנבו. מכל מקום כתב בס"ק ג (וכתב הישי"ש דאפילו מחמה לצל שרי לטלטלו). והוא בישי"ש פ"א סל"א (ולטלטל, אפילו כעין מחמה לצל, דהיינו שלא יגנובו).

ולכן התיר שניהם בפנים ס"י (אבל מותר לטלטלן מחמה לצל כדי שלא יסריחו, או להצניען בשביל שלא יאבדו).

[75] סי"ב (לצורך הכלי עצמו כגון שהכלי מונח במקום שירא שלא יגנב משם או שלא יפול וישבר או שמונח בחמה וירא שלא יתבקע שם ורוצה לטלטלו משם למקום הצל), וסט"ז (שחושש עליו שלא ישבר, או שלא יגנב משם, ומטלטלו משם להצניעו, או שמטלטלו מחמה לצל שחושש שלא יתבקע בחמה).

[76] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"י נתבאר שחלבים מבהמה שנשחטה ביום טוב אסורים משום נולד, ומותר לטלטלם מחמה לצל כדי שלא ימנע מלשחוט. ולא חילק בין הקצה אותם לסחורה או לאו.

ובסי"א נתבאר, שאם נשחטה בערב יום טוב, מותרים בטלטול, אלא אם כן הקצה אותם לסחורה.

ומבאר, אשר כל זה הוא כדעת המ"א, שהוכיח כן מהתוס'. ודלא כהט"ז, שהתיר את החלבים בטלטול אף בנשחטה בשבת, ואסר כשהקצה אותם לסחורה.

ההוכחות לדברי המ"א שיש להם דין נולד, נתבארו לקמן ס"ק ג ד"ה הנה מהר"צ, וסי' תקיח בקונטרס אחרון ס"ק ה, ולעיל סי' תצז בקונטרס אחרון ס"ק ו.

וההוכחות שנשחטה ביום טוב התירו טלטול מוקצה בכל אופן, נתבארו לעיל ס"ק א.

ומבאר הטעם שאוסרים בהקצה אותם לסחורה, אף שמוקצה מותרת בשבת וביום טוב. כי כשמקצה החלבים לסחורה מתבטל מהם תורת כלי.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[77] סק"ה (ונראה דאם הקצה אותם לסחורה אסורים בטלטול).

שרי לטלטל אלא להצניע, אם כן אפשר דאפילו הקצה לסחורה שרי להצניע, דאם לא כן, מימנע ולא שחיט, אם אינו צריך לו להדלקה אלא לסחורה, דהא אפילו להפסד מועט חששו, כגון נוצות של תרנגולים דשרי לטלטלן כדי שלא ימנע מלשחוט[80].

ולכן לא העתקתי דבריו[81], אלא בשנשחטה מערב יום טוב, דאז אסור לטלטלם אם הקצם לסחורה, אפילו להמתירין מוקצה ביום טוב, כיון[82] שאין עליהם תורת כלי כלל, וגם מקפיד מלהדליקם ביום טוב[83], אם כן הרי הם כאבנים ולבינים הסדורים לבנין, דאסור לטלטלן אפילו בשבת דמוקצה מותר בו לדברי הכל[84], וכמ"ש המ"א בסי' ש"ח ס"ק ל"ו[85] עיין שם:

(ג) ומכל מקום נכון ליזהר כו'. זהו[86] פשוט, דלדברי האומרים[87] לא ניתנו עצים אלא להסקה, וכן פסק בשו"ע סי' תק"ב[88], ופירש הר"ן[89] ומג"א שם[90] הטעם משום דאין תורת כלי עליהם. אם כן הוא הדין

---

[78] שבתחלת דבריו שם כתב (פסק בהגהות אשרי דמותר לטלטל החלבים, דלאו מוקצה הוא). והוא מ"ש בהגהות אשרי פ"א סט"ז (נשחטה הבהמה ביום טוב ... לטלטלן מותר, דלא מוקצה הוא). ועל זה כתב הט"ז "דאם הקצה אותם לסחורה אסורים בטלטול".

[79] שדחה את דברי הגהות אשרי הנ"ל, בסק"ט (הא כתבו התוס' בשבת דף כ"ט ... הגרעינין צריכי לאוכל וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לכך חשיב להו נולד, ולא מהני מה שדעתו עליו מאתמול עכ"ל, אם כן ... חלבים נמי אסור לטלטלן, כמו גרעיני תמרה ... אלא להצניען מותר, דשרינן סופן משום תחילתן).

[80] כמובא בפנים ס"ז (נוצות של עוף הן מוקצים ... אלא אם כן נשחט העוף ביום טוב, דאז התירו לטלטלן להצניען כדי שלא ימנע מלשחוט).

[81] של הט"ז (שחלבים שהקצה לסחורה הוו מוקצה).

[82] ואף שנתבאר לעיל סי' שח ס"ג (כלי שהקצה אותו מלהשתמש בו שום תשמיש, כגון כלים המוכנים ועומדים לסחורה שאין רגילים להשתמש בהם שום תשמיש, מכל מקום אם אינו מקפיד עליהם מלהשתמש בהם, לא הסיח דעתו עדיין מהם לגמרי מלהשתמש בהם, ולפיכך אין להם דין מוקצה להאסר בטלטול).

היינו דוקא בכלי ממש, משא"כ החלבים שאין עליהם אלא תורת כלי, וכדלעיל שם (במה דברים אמורים בדבר שהוא כלי ממש, אבל דבר שאינו כלי ממש אלא שיש עליו תורת כלי מחמת שראוי להשתמש בו איזה תשמיש בשבת, כגון גיזין של צמר שראויין להסמך ולשבת עליהם וכן כל כיוצא בהם, אם הכניסן לאוצר לסחורה, ביטל תורת כלי שהיה עליהם, ואסור לטלטלם אף על פי שאינו מקפיד כלל עליהם מלהשתמש בהם).

[83] שאם הקצה את החלבים לסחורה, בודאי מקפיד מלהדליקם ביום טוב.

ולכן אסורים בטלטול אף אם היינו אומרים שחלבים העומדים להדלקה יש עליהם תורת כלי, וכדלעיל שם ס"ד (וכל הכלים שהם עומדים לסחורה והוא מקפיד עליהם שלא להשתמש בהם שום תשמיש ... אסור לטלטלו בשבת ... וזהו הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס).

וראה מה שהאריך בזה בנמוקי יום טוב.

[84] כדלעיל סי' תצה ריש סי"ג (כבר ביארנו בהלכות שבת, דאין איסור מוקצה בשבת).

[85] על מ"ש בשו"ע שם סי"ז (לבנים שנשארו מהבנין ... אם סידרן זה על זה, גלי אדעתיה שהקצן לבנין ואסור לטלטלם), כתב המ"א שם (ואסור לטלטלם, דליכא תורת כלי עליה). והיינו שאינו משום שהקצה אותם מלהשתמש בם, כי אם משום שמעתה אין עליהם תורת כלי.

וכן הוא לעיל סי' שח סמ"ח (לבנים שנשארו מהבנין ... אם סידרם זה על זה, גילה דעתו שהקצם לבנין ואסור לטלטלם, שאין תורת כלי עליהם).

ונתבאר לעיל סי' רנט קונטרס אחרון סק"א (מידי דהוה אליבני דשרגינהו, שאין האיסור בהם אלא משום דביטלם מתורת כלי בסידורם ... דבהדיא פירש המג"א עצמו שם בס"ק ל"ו משום דליכא תורת כלי עלייהו).

[86] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"א נתבאר שחלבים מבהמה שנשחטה בערב יום טוב, וכן שעוה, מותרים בטלטול רק אם הוא מתיירא שלא יגנבו, ודינם כמו עצים יבשים, שיש דעה האוסרת לטלטלם, וההכרעה היא להתיר לטלטלם לצורך הרבה.

ומבאר הטעם לזה, כי יש לחוש לכתחלה לדעת הפוסקים שעצים יבשים, וכן חלבים ושעוה, העומדים להסקה, אין תורת כלי עליהם.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[87] משנה לב, ב (ואין סומכין את הקדרה בבקעת ... ורבי אלעזר ברבי שמעון מתיר), וכת"ק. ובברייתא לג, א (לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה).

[88] ס"ג (אין סומכין את הקדרה ולא את הדלת, בבקעת).

והיא דעה האי' דלקמן שם ס"ח (אין סומכין את הקדרה ולא שום דבר אחר בבקעת של עץ, ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד, לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך, אבל שלא לצורך הסקה אסור לטלטלן).

[89] יח, רע"ב (לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה. פירוש, שכיון שאין מיוחדין אלא להסקה בלבד אין תורת כלי עליהם).

והוא הטעם לחלב ושעוה שאין עליהם תורת כלי[91] ואינם עומדים אלא להסקה, דהרי הם כעצים יבשים העומדים להסקה.

ומה שסתם המג"א כאן[92] דמותר לטלטלן, היינו משום דאיירי כאן אליבא דהגהות אשר"י[93] ורש"ל[94], דהם סוברים דמותר לטלטל עצים לכל דבר, כמ"ש בסי' תק"ב במג"א[95] וט"ז[96] עיין שם. אבל לענין הלכה ודאי יש לחוש לכתחלה לדעת הרי"ף[97] ורמב"ם[98] ור"ן[99] ומגיד משנה[100], שבשו"ע[101] פסק כמותם בלי שום חולק[102]:

*

הנה[103] המג"א[104] מסתפק דבזמן הזה שאין דרך למלוח על גבי העור, אפשר דאסור למלוח על גביו ביום

---

[90] סקי"א (אפילו למאן דשרי מוקצה כמ"ש סי' ש"ח ס"ז, דבעצים ואבנים לכו"ע אסור ... ולא שרי להשתמש בהם אלא לצורך הסקה).

וכן הוא לקמן שם (מפני שאין עליהם תורת כלי כלל, והרי הן כאבנים שאסור לטלטלן).

[91] ראה גם לעיל סי' שיד סכ"א (אם אין בשעוה זו משום איסור טלטול, כגון שהכינה לתשמיש מבעוד יום), וסי' תצה קונטרס אחרון סק"ח (שהרי השעוה והאבנים אינם ראויים לכלום בשבת). ואם כן יש להם ביום טוב דין עצים העומדים להסקה.

אבל בנר שלם של שעוה, נתבאר לעיל סי' שח סל"ג (נר שלם של שעוה או של חלב ... נקרא כלי שמלאכתו לאיסור). ואם כן יש לו ביום טוב דין כלי שמלאכתו להיתר.

וכן הוא דין הפתילה, כדלעיל שם (פתילה שלימה ... היא נקראת כלי, ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור). ואם כן יש לה ביום טוב דין כלי שמלאכתו להיתר.

[92] סק"ט (כשנשחטה מערב יום טוב מותר לטלטל חלבים, דחזי להדלקה. והוא הדין חתיכת שעוה, דיכול להניח פתילה על גבה דחזו להדלקה).

[93] פ"א סי' טז (לטלטלן מותר, דלאו מוקצה הוא, דחזו להדלקה). פ"ד סי' יב (ולית הלכתא כוותיה אלא כרבי שמעון קי"ל דמותר).

[94] ביש"ש פ"א סי' לב (וכתב האור זרוע ... אבל לטלטלן מותר, דלאו מוקצה הוא, דחזו להדלקה), ופ"ד סי' טז (היכא דחזי להסקה שרו בית הלל לכל דבר).

[95] סקי"ג (והיש"ש פסק כהטור, דמותר להשתמש ביבשים בכל תשמיש).

[96] סק"ד (יבשה שראוי' להסקה, מותרת לכל דבר. כן כתב הטור, וכן כתב רש"ל).

שהיא דעה הב' דלקמן שם ס"ח (ויש אומרים דעצים יבשים, כיון שהן ראויים להסקה, הרי הן מוכנים ליום טוב, ואין עליהם דין מוקצה, ומותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צלייה).

שתי הדעות הובאו גם לעיל סי' תמו בקונטרס אחרון ס"ק ג (הנה המגן אברהם כתב ... בשם מהר"ם לובלין, משום דעצים אין תורת כלי עליהם אפילו ביום טוב, והיינו כדעת הר"ן בפרק ד' דביצה שהביא הבית יוסף סימן תק"ב. אבל התוספות והרא"ש חולקין על זה, וכן פסק הטור ורש"ל וט"ז, דיש תורת כלי על עצים ביום טוב ומותר לטלטלן).

[97] יח, רע"ב (תניא נמי הכי, אין סומכין את הקדירה בבקעת, וכן הדלת, לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה).

[98] פ"ד הי"א (ואין סומכין את הקדרה ולא את הדלת בבקעת של קורה, שלא התירו לטלטל עצים ביום טוב אלא להסקה בלבד).

[99] יח, רע"ב (לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה, פירוש, שכיון שאין מיוחדין אלא להסקה בלבד, אין תורת כלי עליהם, יש להם דין מוקצה).

[100] שם (ואין סומכין את הקדרה בבקעת וכו', שם אין סומכין את הקדרה בבקעת, וכן הדלת, ובגמרא טעמא לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה).

[101] כנסמן לעיל (הערה 88).

[102] וכן נפסק לקמן סי' תקב סוס"ח (ולענין הלכה לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה, אבל אם הוא שעת הדחק, כגון שנצרך לו מאד להשתמש בעץ יבש, יש לסמוך על סברא האחרונה).

[103] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ד נתבאר שמותר למלוח בשר מליחה קלה לצלי, על גבי העור. ובס"ט נתבאר שאסור למלוח עליהם בשר באויר אפילו מליחה קלה, משום שהחלבים די להם במליחה מועטת, משא"כ בעור.

ומבאר, דאף שהמ"א מביא את טעם הר"ן לחלק בינם, דאין דרך למלוח על גבי החלבים, ומוכחא מילתא דלעבדן קעביד. ולפי זה מסתפק המ"א, שאפשר בזמן הזה שאין דרך למלוח על גבי העור, יהי' אסור גם בעור כמו בחלבים.

לא העתיק בפנים סברא זו, כי:

(א) הטור אינו סובר טעם הר"ן, ולדידיה אין לחלק בין זמן לזמן.

(ב) גם להר"ן יש לומר דלא חילקו חכמים בין זמן לזמן.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[104] סקי" (והר"ן כתב, כיון דאין דרך למלוח עלייהו מחמת איסור, מוכחא מלתא דלעבדן קעביד, עד כאן. ואפשר דבזמן הזה דאין דרך למלוח על גבי עור, אסור למלוח על גביו ביום טוב, וגם בחול אין דרך למלוח העור).

טוב כמו על החלבים, לטעמו של הר"ן ז"ל[105]. ולא העתקתיו, משום דלדעת הטור[106] פשיטא דאין לחלק בהכי, דאם לא כן למה לו ליתן טעם משום דבמליחה מועטת די להו, תיפוק ליה כיון דאין דרך למלוח על גבי חלבים מוכחא מילתא. וכיון דלהטור פשיטא ליה, אין ספיקו של הר"ן מוציא מידי ודאי של הטור[107]. ועוד שגם להר"ן יש לומר דלא חלקו חכמים בין זמן לזמן ולגמרי התירו מליחה על גבי העור ביום טוב. וכהאי גוונא ממש כתב הבית יוסף בסי' י"ג[108], והביאו לפסק הלכה המג"א שם בס"ק ז' עיין שם[109]:

*

הנה[110] מהר"צ שפיץ[111] השיג בכאן על המג"א[112], וכל דבריו אינן אלא להראות בקיאות, שידע מה שכתבו התוס' פרק נוטל[113], כאילו נעלמו דבריהם מהמג"א. ונהפוך הוא, כי הוא לא עיין מה שכתבו[114]

---

[105] ה, ב ד"ה אין מולחין (שמתוך שאין דרך למלוח על החלבים מחמת איסורן, מוכחא מילתא דלעבדן קא עביד). והכוונה לאיסור נתינת טעם החלבים בבשר שמולחין על גביו.

[106] "דעל גבי החלבים אסור בכל ענין, משום דבמליחה מועטת סגי להו, ואפילו במליחה לצלי הוי בהו כעיבוד".

וכן הוא בפנים ס"ט (ואפילו מליחה קלה אסור למלוח עליהם, משום דחלבים די להם במליחה מועטת, ונמצא דהרי הוא כמעבד).

[107] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל לב.

[108] ד"ה גרסינן (רבינא הוה קא אזיל בתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא, איפסק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידי ... גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה ... ואפשר לומר דהא דאמרינן בגמרא דלא צריך למשדייה היינו דוקא בטליתות דידהו, שהיו נושאים אותם במקום גלימא, ואם היו פושטים אותם בשוק איכא משום כבוד הבריות, אבל טלית דידן שאין לובשים אותו משום מלבוש, אפילו אם יפשטנו אין בו משום כבוד הבריות, והילכך אפילו בכרמלית דרבנן פושטו אם נפסל. ואפשר ... דמשום דבטליתות דידהו היה זלזול בפשיטתן, ולא גזור רבנן בכרמלית לגבי טלית, בשום טלית לא גזרו, דלא פלוג רבנן בין טלית לטלית).

[109] וכן הוא לעיל שם ס"ח (אם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית, שאין איסורו אלא מדרבנן, שהטלית שעליו פסול, אין צריך לפשטו, דלא העמידו דבריהם במקום כבוד הבריות. ואפילו בטליתות שלנו שאינם אלא לשם מצוה ואינם גנאי בהפשטתן, מכל מקום כיון ... שלא גזרו להפשיט את הטלית בכרמלית, לא רצו לחלק בין טלית לטלית, ואינו צריך לפשוט מעליו שום בגד בכרמלית).

[110] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ח נתבאר, שעור שהופשט מבהמה שנשחטה ביום טוב נחשב נולד, שאתמול נחשב אוכל ועכשיו הוא כלי.

וכן נתבאר בס"י, שהחלבים מבהמה שנשחטה ביום טוב נחשבים נולד, שאתמול נחשבו אוכל ועכשיו עומדים להדלקה.

וכן לקמן סי' תקא סט"ז, שקליפי אגוזים שאכלן ביום טוב, וראוים עתה לבהמה, נחשבים נולד מטעם זה.

ולעיל סי' תצז סכ"ח, שבהמה שנשחטה ביום טוב ונמצאת טריפה נחשבת נולד מטעם זה.

וסי' תצה סי"ג, שעצמות שנתפרקו מן הבשר, וראויים עתה לכלב, נחשבים נולד מטעם זה.

וסי' שח ס"ס, שעצמות שנתפרקו מהבשר וקליפות מהפירות, נחשבים נולד מטעם זה.

ומבאר דאף שדעת הרמב"ם וסיעתו שאינם נחשבים נולד אלא מוקצה. נתבאר לעיל סי' תצז בקונטרס אחרון ס"ק ו, ולקמן סי' תקיח ס"ק ה, דקיי"ל בכל אלו כדעת המ"א, שלמד כן מהתוס', ושכן מוכח בכמה מקומות.

ואף שמהר"צ שפיץ השיג על יסוד זה של המ"א, והוכיח ממה שהתירו בשבת אם הוא עדיין ראוי למאכל בהמה. משיב להשגותיו בקונטרס אחרון שלפנינו, בסגנון חריף, שלא התירו נולד אלא בשבת, ולא ביום טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[111] הגהותיו של מהר"צ שפיץ נדפסו על גליון שלחן ערוך (מהדורת דיהרנפורט תס"ב ואילך), בין הגהות עטרת זקנים. ואחר כך הדפיס אותן בספרו מלא רצון (פפד"מ ת"ע), בהגהתו למסכת שבת קמג, א.

שמו המלא מוהר"ר אברהם נפתלי צבי הירש הלוי שפיץ רעבין, אב"ד ווירמיישא והגליל.

[112] על מ"ש המ"א ס"ק ט (כתבו התוס' בשבת דף כ"ט ... הגרעינין צריכי לאוכל וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לכך חשיב להו נולד, ולא מהני מה שדעתו עליו מאתמול עכ"ל, אם כן ... חלבים נמי אסור לטלטלן, כמו גרעיני תמרה). כתב על זה מוה"ר צבי שפיץ (נראה לי דכל דבריו בסעיף זה הם שלא בעיון בפוסקים היטב ... וכבר השגתי עליו גם כן בסימן תצ"ה, שדבריו אינו נכון בו, ודו"ק).

והוא מ"ש המ"א בסי' תצה ס"ק ז (שרמ"א סבירא ליה שעל כל פנים הנוהגין היתר במוקצה, [אין] לנהוג היתר בנולד, אם כן אין לטלטל עצמות שנתפרקו ביום טוב), ובהגהת מהר"צ שפיץ (הפירוש מה שכתב מוהרמ"א אבל נולד אסור, היינו נולד שאינו ראוי למאכל בהמה ... ועיין לקמן סימן תצ"ט וסימן ת[ק]"א מה שהשגתי שם, וק"ל).

והוא מ"ש המ"א בסי' תקא ס"ק יד (אין מסיקין בקליפיהם, ואפילו ראוים למאכל בהמה, מכל מקום הוה ליה נולד, דאתמול היו עומדים לאדם). ובהגהת מהר"צ שפיץ (נראה לי דלא דק ... מה שכתב השו"ע דאם אכלם ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן, היינו אאגוזים ושקדים קאי, דאין קליפיהן ראוים למאכל בהמה, אבל היכא דראויים למאכל בהמה, הוא פשוט להתירא, ודלא כבעל מ"א, ודוק).

[113] קמג, א ד"ה עצמות וקליפין (ורבי שמעון בעי לכל הפחות ראויות למאכל בהמה, דקתני מעבירין מעל השלחן פירורין כו' מפני שהוא מאכל בהמה), וד"ה אנו אין לנו אלא בית שמאי כרבי יהודה כו' (במסכת עדיות לא מיתניא בהדי קולי בית שמאי וחומרי

הרי"ף[115] ורמב"ם[116] ורז"ה[117] והרמב"ן[118] והרשב"א[119] ומגיד משנה[120] שהם חולקים על התוס'[121] ומחלקין בין שבת ליום טוב, כמבואר בב"י סי' תצ"ה, וכן פסק שם בשו"ע[122]. ואף רמ"א[123] לא חלק עליו שם אלא במוקצה, אבל בנולד מודה דיש חילוק בין שבת ליום טוב כמ"ש המג"א שם[124], עיין שם הטעם. וכן מוכח בהדיא בסי' תצ"ח ס"[ו][125] ובסי' תק"א ס"א[126], שהשו"ע פסק להחמיר בנולד ביום טוב ולא חלק עליו רמ"א. ואין לומר שסמך על מה שכתב בסי' תצ"ה[127], שהרי בסי' תצ"ה לא התיר אלא מוקצה, אבל נולד משמע מדבריו שם דיש להחמיר ביום טוב כמו שכתב המג"א שם[128].

ומה שכתב מהר"ץ שפיץ שם[129] דרמ"א מיירי בנולד שאינו ראוי למאכל בהמה, אין בדבריו כדאי להשיב עליהם, ופירוש משובש הוא מחמת כמה תמיהות[130]. ואחת מהן, מאי קאמר רמ"א לדבריהם[131], הלא

בית הלל, והיינו כרב נחמן). והיינו דקיי"ל כבית הלל, שסובר כרבי שמעון, שמוקצה מותרת, וכן עצמות וקליפין שראוים למאכל בהמה.

ומזה מוכיח מהר"צ שפיץ שם דלא כמ"א (ואם כן לפי זה ודאי החלבים מן הבהמה שנשחטה ביום טוב מותר לטלטל, דהא הם ראויים לכלבא ולשונרא).

[114] שמה שהתירו הפוסקים בעצמות וקליפין כרבי שמעון, הוא דוקא בשבת, משא"כ ביום טוב יש פוסקים האוסרים אף מוקצה, ומכל שכן נולד, וההכרעה היא לאסור נולד ביום טוב, כדלעיל סי' תצה סי"ג, ושם נסמן.

[115] ב, א (דקי"ל דבשבת סבירא לן כרבי שמעון דלית ליה מוקצה, וביום טוב כרבי יהודה, ממילא שמעינן דהני מילי דאינון עז לחלבה ורחל לגיזתה וכו' דכולהו ביום טוב אסירי).

[116] פ"א הי"ז (ויש ביום טוב מה שאין בשבת, איסור מוקצה, שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת, מפני שיום טוב קל משבת אסרו בו המוקצה שמא יבוא לזלזל בו).

[117] ב, א (ממילא שמעינן דהני מילי דאינון עז לחלבה וכו' דכולהו ביום טוב אסירי, ומאי דחזי מיניהון למיכל מיניה בשבת, כגון תמרי דעיסקא, שרי למיכל מיניה בשבת, אלמא בשבת שרי למיכל תמרי דעיסקא, ולא ביום טוב), ודף יח, ב (ומכל זה נראה לנו שהלכה כרב נחמן, דאית ליה מוקצה ביום טוב ולית ליה מוקצה בשבת).

[118] במלחמות א, ב (נמצינו למדין שכל מוקצה, בין מחמת מיאוס בין מחמת דבר אחר, אף על פי שמותר בשבת אסור ביום טוב), ודף יח, ב (אין לך מכל הסברות והדעות בזה אלא דברי רבינו אלפסי ז"ל, שחדש לסמוך על דברי ר' נחמן במוקצה, יום טוב אסור ובשבת מותר).

[119] ב, ב ד"ה ונפלגי (מיהו מסתברא כותיה בדינא, דבשבת קי"ל כרבי שמעון וביום טוב כרבי יהודה ... וכן פסק הרי"ף ז"ל), ובעבודת הקדש ש"ב ס"ט (אסור משום מוקצה ויש מוקצה ביום טוב ... אבל בשבת כל שהן ראויין למאכל בהמה, מסלקין מעל השולחן וזורקן, לפי שאין מוקצה ונולד בשבת ... שמוקצה מחמת מיאוס הוא, ויש מוקצה ביום טוב)..

[120] שם (כבר הכריע בעל המאור והרמב"ן והרשב"א ז"ל כדברי ההלכות ורבינו, והביאו ראיות לזה ועיקר).

[121] כמובא בראא"ש סוף ביצה (רש"י כתב לעיל (לג, א ד"ה והלכתא) אמתניתין דאין סומכין את הקדירה, דקי"ל כרבי שמעון אף ביום טוב. וכן ר"ת ור"י ז"ל).

[122] סעיף ד (מוקצה, אעפ"י שמותר בשבת, החמירו בו ביום טוב ואסרוהו).

[123] שם (יש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב, אבל נולד אסור).

[124] סק"ז (שרמ"א סבירא ליה, שעכ"פ הנוהגין היתר במוקצה אין לנהוג היתר בנולד).

[125] בשו"ע שם (שחטה, אינו נוטל עורה).

וכן הוא לעיל שם סי"ג (ומכל מקום העור הוא נולד, כמו שיתבאר בסי' תצ"ט, ואסור לטלטלו ביום טוב).

[126] בשו"ע שם (אין מבקעין עצים ... מקורה שנשברה ביום טוב).

וכן הוא לקמן שם ס"א (אין מבקעין עצים ... מקורה שנשברה ביום טוב ... אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר ... להאוסרים נולד ביום טוב אסור לבקעות ממנה, דאתמול היה כלי שלם ראוי למלאכתו דהיינו בנין, והיום היא שבר כלי, והרי זה נולד ביום טוב. וכבר נתבאר דיש להחמיר בנולד ביום טוב).

וראה דובר שלום ע' רכה ואילך.

[127] רמ"א שם ס"ד (ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב, אבל נולד אסור לדבריהם אפילו בשבת).

[128] כנסמן לעיל (הערה 124).

[129] בסי' תצה ס"ד כתב הרמ"א (ויש מתירין מוקצה אפילו ביום טוב, אבל נולד אסור לדבריהם, אפילו בשבת). וכתב על זה המ"א שם ס"ק ז (רמ"א סבירא ליה שעכ"פ הנוהגין היתר במוקצה אין לנהוג היתר בנולד. אם כן אין לטלטל עצמות שנתפרקו ביום טוב). והשיג עליו מוהר"צ שפיץ (מה שכתב מוהרמ"א אבל נולד אסור, היינו נולד שאינו ראוי למאכל בהמה).

[130] וכן השיב עליו בעל החוות דעת בספרו קהלת יעקב סי' תצה ס"ד (ומ"ש בהג"ה הנדפס במגינים דפוס אמשטרדם בצידו כאן, ובסי' תצ"ט, ובסי' תק"א, דנולד שכתב הרב בהג"ה, היינו עצמות שאינן ראויין כלל אפילו למאכל בהמה עיי"ש, והוא תמוה מאד, דבאינן ראויין כלל אסורין לכו"ע אפילו נתפרקו מערב שבת, כמו אבנים וצרורות ומעות, כיון דליכא תורת כלי עליה. אלא על כרחך מיירי בראויין למאכל בהמה, וחשובין נולד, דאתמול כשהי' דבוקין בבשר נתבטלו למאכל אדם והיו חשובין כמאכל אדם לאדם, וכשנתפרקו בשבת עומדין ומוכנין לבהמה ... והוי נולד).

[131] "נולד אסור לדבריהם".

אף השו"ע מודה בזה לאסור, כמ"ש בסי' ש"ח סעיף כ"ז[132] עיין שם בב"י[133]. וכן משמע בהדיא בסי' תק"א ס"ו[134] בהג"ה עיין שם.

וגם מה שכתב[135] ולפי זה מתורץ הרמב"ם וטור ושו"ע כו'. מלבד שאין צריך תירוץ כלל, שדין גרעין כבר הוזכר בסי' ש"ח סעיף ל'[136]. אלא שתירוצו מוכיח שלא ידע שדעת הרמב"ם ושו"ע לחלק באיסור מוקצה ונולד בין שבת ליום טוב כמבואר בסי' תצ"ה[137]:

[132] "אם אין הקליפים ראוים למאכל בהמה, אסור לטלטלם".

וכן הוא לעיל שם ס"ס (ואם אין הקליפות ראויות לבהמה, כגון קליפי אגוזים [ו]שקדים וכיוצא בהן, שהן אסורות בטלטול כעצים ואבנים, אסור להעבירן מעל השלחן).

[133] ד"ה עצמות (ורבי שמעון בעי לכל הפחות ראויין למאכל בהמה), וד"ה ומ"ש פירורין (כשאין בשולחן אלא קליפי אגוזים ועצמות שאינן ראויין למאכל בהמה ... אסור להגביהה ולטלטלה כמות שהיא).

[134] "ואם הסיק בכלים, אסור להפוך באש לאחר שהודלקו במקצת, דאז הוי שבר כלי".

וכן הוא לקמן שם סי"א (כבר נתבאר שיש להחמיר בנולד ביום טוב, לפיכך כלים שנשברו ביום טוב ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה כמ"ש בסי' תצ"ה, אין מסיקין בהן, מפני שהן נולד ואסורין בטלטול), וסי"ג (מסיקין בכלים שלמים ... אבל אסור להפוך באש לאחר שהודלק מקצתו, דאז נעשה שבר כלי).

[135] בגליון השו"ע לסי' תצט שם (ולפי זה מתורץ הרמב"ם ז"ל והטור והשו"ע בסימן תק"א, שהביאו דאין מסיקין בכלים שנשברו ביום טוב, וגם הביאו דאין מסיקין בקליפת ש[קד]ים ואגוזים, ולא הביאו דין דגרעיני תמרה. והיינו משום דגבי גרעיני תמרה יש ... מהן ראוים למאכל בהמה).

[136] "גרעיני תמרים, במקום שמאכילים אותם לבהמה מותר לטלטלן".

וכן הוא לעיל שם סס"ו (גרעיני תמרים, במקומות שדרכם להאכילן לבהמות, מותר לטלטלן).

[137] סעיף יג, וכנסמן לעיל (הערות 116 ; 122).

תק הנצרך לבשר ביום טוב היאך יתנהג וסדר מליחתו

ובו כ"ב סעיפים

קניית בהמה בשותפות

א דברים[1] רבים אסרו ביום טוב משום גזרת מקח וממכר[2], כיצד חבורה שרוצין ליקח בהמה שלימה מהטבח, אין פוסקין לו דמים עליה, אלא הטבח מביא שתי בהמות שוות ואומר להם ראו שזו כזו, והן לוקחין אחת מהן ושוחטים ומחלקים ביניהם[3] בלא הטלת גורל[4], כמו שנתבאר בסי' שכ"ב[5] עיי"ש,

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) קניית בהמה בשותפות (ס"א-ד).
(ב) שקילתה ומדידתה (ס"ה-י).
(ג) נקיבת הבשר ומליגה (סי"א-ב).
(ד) מליחת, ניקור ושריית הבשר (סי"ג-כב).

[2] **רמב"ם** פ"ד הי"ט (דברים רבים אסרו ביום טוב משום גזירת מקח וממכר, כיצד ...).

דיני מקח וממכר בשבת נתבארו לעיל סי' שו ס"ד ואילך. דיני קניית צרכי שבת בשבת נתבארו לעיל סי' שכג. דיני קניית צרכי יום טוב ביום טוב יתבארו לקמן סי' תקיז. וכאן יתבארו דיני קניית בהמה או בשר בשותפות ביום טוב.

[3] משנה כז, ב (אין נמנין על הבהמה לכתחלה ביום טוב). **גמרא** שם (מאי אין נמנין, אמר רב יהודה אמר שמואל, אין פוסקין דמים לכתחלה על הבהמה ביום טוב. היכי עביד, אמר רב מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו).

ומיירי שלוקחים את הבהמה בחבורה, כאמור בהמשך המשנה (ושוחטין ומחלקין ביניהם), ובברייתא (הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע). טור ושו"ע ס"א (אין קונים בשר בפיסוק דמים ... מביא שתי בהמות ויאמר זו כזו).

[4] אור זרוע ח"ב סי' שנז (והא דתנן ומחלקין אותה ביניהן, מספקא ליה לריב"א אם אפילו מותר להפיס, או כך בלא פייס דווקא מחלקין, אבל להפיס אסור, דבשבת ודאי אסור ... והשתא מספקא ליה אם הוא הדין אסור להפיס ביום טוב אם לאו. הילכך פירש דאסור להפיס ביום טוב). הגהות אשרי פ"ג סי' ט (ואסור להפיס ביום טוב כשמחלקין בשר או שום דבר, מאו"ז). שבלי הלקט סי' רנד (והא דאמרינן שוחטין ומחלקין ביניהם, פירש רבינו שלמה זצ"ל דוקא בלא גורל, כגון שהן מוותרין זה לזה, אבל אם מקפידין אם יקח חבירו מנה יפה וצריכין גורל, אסור). מ"א סק"א (דוקא בלא גורל, כגון שהם מוותרים זה לזה ואין מקפידין אם יקח חבירו מנה יפה, אבל אם מקפידין וצריכין גורל, אסור (ש"ל)).

[5] בשו"ע שם ס"ו (המחלק לבני ביתו מנות בשבת, יכול להטיל גורל, לומר למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו ... אבל עם אחרים, אסור).

ולאחר יום טוב יודעים כמה דמי השניה, וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו[6].

ולא יאמרו הלוקחין לטבח מה שאתה נוטל למחר בעד זו אנו ניתן לך בעד זו שנשחוט היום, מפני שזהו סכום מקח, שאסור להזכיר ביום טוב[7]:

ב ולא יאמר אדם להלוקחין הריני שותף עמכם בסלע, דהיינו שאטול עמכם חלק בשר ששוה סלע, מפני שאסור להזכיר סכום דמים ביום טוב, אלא אומר להם הריני שותף עמכם לשליש הבשר או לרביע, דאז אינו ניכר ונראה כמקח וממכר אלא כשותפות[8]:

ג אבל אסור לומר להנכרי הריני שותף עמך לשליש או לרביע[9], שהדבר ידוע שאין רגילות להשתתף עם הנכרי, וניכר שהוא מקח וממכר, אף שאינו מזכיר סכום דמים[10].

במה דברים אמורים בדבר שאין שיעור מקחו ידוע, כגון בשר, שאין כל הבהמות שוות. אבל דבר ששיעור מקחו ידוע, כגון ביצים ואגוזים, מותר ליקח עם הנכרי אם אינו מזכיר לו סכום דמים, כמו שיתבאר בסי׳ תקי״ז[11]. ואפילו אם מזכיר לו סכום דמים יש מתירין כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ג[12], עיין שם

---

[6] רש״י שם ד״ה מביא (למחר שמין את הנותרת). רמב״ם שם (ולמחר יודעין כמה דמי השנייה, וכל אחד ואחד נותן דמי חלקו). טור ושו״ע שם (ולמחר שמין הנשארת, וכפי ששוה כך יפרע לו).

[7] שבלי הלקט סי׳ רמד (שאלו לפני רבינו יצחק בר׳ יהודה זצ״ל, מה לילך אצל [נכרי] המכירו ליטלו ממנו אגודות עשב ביום טוב ל[בהמ]ה או תבן או עמיר, ואומר לו מה שאתה נוטל מן השאר שהן כיוצא בו אתן לך מאלו למחר. והשיב ... אפילו מישראל אסור, לפי שהוא זכירת סכום מקח). **מ״א** סק״ב (אבל אסור שיאמר לו מה שאתה נוטל בעד זו למחר אתן לך בעד זו, דהוי סכום מקח (ש״ל)). אליה רבה ס״ק ד (אבל אסור לומר מה שאתה נוטל בעד זו למחר, אתן לך בעד זו, דהוי סכום מקח).

והאמור כאן ״שזהו סכום מקח״, אין הכוונה ל״סכום דמים״ דלעיל סי׳ שכג ס״א (מובא לקמן הערה 12), אלא לסכום מסויים של דמים, כדלקמן ס״ג (אם מזכיר לו סכום דמים יש מתירין כמ״ש בסי׳ שכ״ג).

ומכל מקום אסור כאן לדברי הכל, שהרי בדעה המתרת נתבאר לעיל שם (כשאומר תן לי בעד כך וכך, אינו נראה שמתכוין למקח וממכר כלל, אלא שמודיע לו כמה צריך לו, והמעות כך וכך שמזכיר לו אינו אלא לסימן בעלמא שצריך לו כמה ששוה כך וכך מעות). ואילו כאן לוקחים את כל הבהמה, ואינם אומרים זאת אלא כדי לידע כמה יצטרכו לשלם.

[8] **גמרא** [ברייתא] שם (לא יאמר אדם לחברו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים, אבל אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע). **רמב״ם** שם (כשהן מחלקין ביניהן, לא יאמר זה, אני בסלע ואתה בשנים, שאין מזכירין שום דמים, אלא זה נוטל שליש וזה רביע). ב״ח (דהוא הדין נמי דאסור לומר בשעה שמחלקין ביניהם אני בסלע ואתה בשתים, שאין מזכירין שם דמים, אלא זה נוטל שליש וזה נוטל רביע).

וגם האמור כאן ״להזכיר סכום דמים״, אין הכוונה ל״סכום דמים״ דלעיל סי׳ שכג ס״א (מובא לקמן הערה 12), אלא לסכום מסויים של דמים, כדלקמן ס״ג (אם מזכיר לו סכום דמים יש מתירין כמ״ש בסי׳ שכ״ג).

ומכל מקום אסור כאן לדברי הכל, כדלעיל שם (שאסור להזכיר שם דמים ... בדבר שאין מקחו ידוע, כגון הלוקח בשר מהטבח שאסור לומר לו תן לי בדינר בשר כמ״ש בסי׳ ת״ק, לפי שאי אפשר לומר שאינו אלא מודיע לו כמה בשר הוא צריך, שהרי אינו יודע כמה יתנו לו בעד דינר), וכן הוא גם כאן, שאין מקחו ידוע עד אשר למחר ישוו את שתי הבהמות זו לזו.

ולכן אסרו כאן בסתם בברייתא (לא יאמר אדם לחברו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים), שהוא אסור לדעת כל הפוסקים.

[9] אור זרוע ח״ב סי׳ שנז (אבל אומר לו הריני עמך על למחצה לשליש ולרביע, וכתב רבינו יצחק אלפס, והני מילי ישראל בישראל, אבל ישראל לגבי עכו״ם אסור). הגהות אשרי פ״ג סי׳ ט. **רמ״א** ס״א (ויש אומרים דדוקא ישראל לגבי ישראל שרי כהאי גונא, אבל ישראל עם גוי, אפילו בכהאי גונא אסור).

ומיירי כאן שרוצה ליקח ממנו בהמה בשותפות, ואחר כך לשחוט אותה, כדלעיל סי׳ תצח סכ״ב (בהמה שהיא חציה של ישראל וחציה של נכרי, מותר לשחטה ביום טוב, ואינו כשוחט גם בשביל הנכרי, דכיון שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה נמצאת כל השחיטה הוא צורך הישראל).

[10] **מ״א** סק״ג (פירוש, שישראל אסור לומר לעכו״ם הריני עמך למחצה לשליש ולרביע (כ״מ בהג״א עיי״ש). ונראה לי הטעם, משום דאין רגיל להשתתף עם העכו״ם, מיחזי טפי כמקח וממכר).

[11] ס״א (ובלבד שלא יזכיר לו ... שם דמים, כדי שלא יהא נראה כמקח וממכר), וס״ו (אין היתר אלא כששומת המקח ידוע, ואין צריך לקצוץ דמים עם הנכרי).

[12] ס״א (ויש מתירין אפילו להזכיר שם דמים ... רק שלא יזכיר לו סכום דמים ... דהיינו שלא יאמר לו תן לי בעד כך וכך מעות וכבר יש לך בידי בעד כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך, שכיון שמזכיר לו בסכום המעות שחייב לו, ניכר שהוא מקח וממכר ... שכיון שמזכיר לו בסכום המעות שחייב לו, ניכר שהוא מקח וממכר ... אבל כשאומר תן לי בעד כך וכך, אינו נראה שמתכוין למקח וממכר כלל, אלא שמודיע לו כמה צריך לו, והמעות כך וכך שמזכיר לו אינו אלא לסימן בעלמא, שצריך לו כמה ששוה כך וכך מעות ... והעיקר כסברא הראשונה. ואעפי״כ במדינות אלו נתפשט המנהג כסברא זו, להקל בהזכרת שם דמים).

והאמור כאן ״סכום דמים יש מתירין״, אין הכוונה ל״סכום דמים״ הנזכר לעיל שם, אלא לסכום מסויים של דמים, שבזה יש מתירין לעיל שם.

וכן האמור לעיל ״שאינו מזכיר סכום דמים״, ובס״ב ״להזכיר סכום דמים״, ובס״א (שזהו סכום מקח), בכל אלו לא מיירי שאומר ״וכבר יש לך בידי בעד כך וכך, ויהיה לך בידי כך וכך״, אלא לסכום של דמים.

ומכל מקום, האמור לעיל ס״א-ב אסור לדברי הכל, כדלעיל (הערות 7-8).

הטעם.

ויש אומרים[13] דאפילו דבר שאין שיעור מקחו ידוע מותר ליקח אפילו מן הנכרי, אם אין מזכיר לו סכום דמים, וטוב להחמיר כסברא הראשונה:

ד אין לוקחין בשר מהטבח בפיסוק דמים שיאמר לו תן לי בסלע או בשתים[14], וכן לא יאמר לו הריני שותף עמך בסלע, כדי שיהא נראה כשותפות ולא כמקח וממכר, דמכל מקום כיון שמזכיר לו סכום דמים ניכר שהוא מקח וממכר. אלא הטבח מחלק להם שלישיות או רביעיות[15], או כפי דרך החלקים שדרך לחלק בעיר[16], בלא הזכרת סכום דמים, ומביא שתי בהמות שוות ואומר להם ראו שזו כזו, ולמחר שמין הנשארת, וכפי ששוה כך יפרעו לו[17], כמו שנתבאר למעלה[18]:

משקל ומדידה

ה אסור לשקול ביום טוב, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול[19]. ואפילו לשקול בשר בביתו לידע כמה יבשל אסור[20], ואפילו אינו מדקדק במשקלו רק פוחת מעט או מוסיף מעט אסור[21], וכן אסור ליקח ביד אחת המשקל וביד השניה בשר לשער משקלו[22], וכן אסור לשקול מנה כנגד מנה[23] שיודע כבר משקלה[24]:

---

[13] **פר"ח** ס"א (ולא ידעתי מה חילוק יש בין ישראל לעכו"ם לדין זה, ומה איסור יש לומר לעכו"ם הריני עמך לשליש ולרביע). **מ"א** סוף סק"ג (ודיוקו של הג"א מדקתני אומר אדם לחברו, משמע למעוטי עכו"ם ... אפשר דהכא נמי חבירו לאו דוקא, וצ"ע).

[14] **משנה** כח, סוע"ב (לא יאמר אדם לטבח שקול לי בדינר בשר). טור ושו"ע ס"א (אין קונים בשר בפיסוק דמים, לומר לטבח תן לי בסלע או בשתים).

ואף לדעת המתירים להזכיר שם דמים, כדלעיל ס"ב (ואפילו אם מזכיר לו סכום דמים יש מתירין כמ"ש בסי' שכ"ג). היינו דוקא במקחו ידוע, משא"כ כאן שאין מקחו ידוע עד למחרת שישומו הבהמה הנשארת שהיא שוה לבהמה זו.

[15] ברייתא כז, סוע"ב (לא יאמר אדם לחברו הריני עמך בסלע הריני עמך בשתים, אבל אומר לו הריני עמך למחצה ולשליש ולרביע).

וכבר נתבארה הלכה זו לעיל ס"ב, לפי המפרשים ברייתא זו באחד שאומר להשותפים הריני שותף עמכם בסלע. וכאן נתבארה הלכה זו, לפי פירוש הטור ושו"ע שם (וכן לא יאמר לו [לטבח] הריני שותף עמך בסלע, אלא מחלק להם שלישיות או רביעיות), דלא מיירי בחבורה, אלא ביחיד שאומר כן לטבח המוכר.

[16] **גמרא** כט, רע"א (דבסורא אמרי תרטא ופלגו תרטא, בנרש אמרי חלקא ופלגו חלקא, בפומבדיתא אמרי אוזיא ופלגו אוזיא, בנהר פקוד ובמתא מחסיא אמרי רבעא ופלגו רבעא), ופרש"י (כל הטבחין היו מנתחין בהמותיהם בשוה כך וכך נתחים מן הבהמה, ולאותן הנתחים קרו להו בסורא תרטא ובנרש חלקא ובפומבדיתא אוזיא ובנהר פקוד רבעא). **טור ושו"ע** שם (כפי החלקים שדרך לחלק בעיר, בלא פיסוק דמים).

[17] טור ושו"ע שם (ומביא שתי בהמות ויאמר זו כזו, ולמחר שמין הנשארת, וכפי ששוה כך יפרע לו). **ב"י** (ומשמע דהכא נמי היה מביא שתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר זו כזו, דאם לא כן, היאך ידעו כמה צריך לפרוע, שהרי יש בהמה שנתח ממנה שוה דינר ויש בהמה שנתח ממנה שוה שני דינרים).

[18] סעיף א.

[19] **משנה** כח, רע"א (וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר), ופרש"י (שאסור לשקול בליטרא, דהיינו מעשה חול). טור ושו"ע ס"ב (אסור לשקול בשר). לבוש ס"ב (וכל זה אסור משום שהוא עובדא דחול).

[20] רשב"א ד"ה אמר רב יהודה (ואפשר לי לומר דלא אסרו לשקול אלא בלוקח מן הטבח ... אבל לשקול בתוך ביתו לדעת כמה יבשל מותר, שכן אדם עושה בתוך ביתו ... ומיהו בגמרין לקמן בשלהי פרקין לא משמע הכי). **טור ושו"ע** ס"ב (אפילו בביתו לידע כמה יבשל).

ומכל מקום התירו למדוד תבלין כדי ליתן בקדרה, מהטעם האמור לקמן סי' תקד סט (מותר לאדם למדוד תבלין וליתן בקדרה במדה וצמצום, כדי שלא יקדיח תבשילו).

[21] **מ"א** סק"ד (אפילו אינו מדקדק, רק פיחת מעט או מוסיף מעט, אסור, אף על גב דבמדה שרי כמ"ש סי' שכ"ג, שאני התם דאינו נראה כמודד, רק כשופך לכלי, אבל במשקל בכל ענין אסור).

[22] גמרא שם (אמר רב יהודה אמר שמואל, טבח אומן אסור לשקול בשר ביד), ופרש"י (לאחוז הליטרא בידו אחת והבשר בידו אחרת ולכוין), והיינו שמי שאינו אומן מותר לו לשקול בדרך זה. אבל בטור ושו"ע שם (ומותר לשקול בידו, שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה, וטבח אומן אפילו זה נמי אסור). **ב"ח** ד"ה ומ"ש ומותר (ורבינו דקדק וכתב תחלה ומותר לשקול בידו שלוקח וכו', להורות דבאינו אומן נמי לא שרי אלא בשוקל בידו בלא ליטרא, אבל בליטרא אסור אפילו ביד, ואפילו אינו אומן). **מ"א** סוף סק"ד (אסור ליקח ביד אחת המשקל וביד השני בשר לשער המשקל (ב"ח)).

[23] **גמרא** שם (ר' חייא ור"ש ברבי שוקלין מנה כנגד מנה ביום טוב ... אמר ליה אביי ודלמא לא היא ... הכא דמחזי כעובדין דחול, לא). רי"ף טו, א (והא דר' חייא ור"ש ברבי דהוו שקלי מנה כנגד מנה ביום טוב, לא קיימא לן כוותייהו, אלא כרבנן דאמרי אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר). **טור ושו"ע** שם (ואפילו לשקול מנה כנגד מנה, אסור).

[24] רש"י שם ד"ה הואיל (דמנה כנגד מנה, ויודע כמה משקל ראשונה ושוקל כנגדה). אליה זוטא ס"ק ו (פירוש, שהיה לו בשר ליטרא שקול, ושקל כנגדו).

ו ומותר לשקול בידו, שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה משקלה[25]. וטבח אומן שיודע לכוון לשער בצמצום, אסור לו לשקול חתיכת בשר ביד[26] כדי למכרה, אבל אם אינו רוצה למכרה רק שהוא שוקלה לידע כמה יבשל, מותר לשקלה ביד אפילו הוא טבח אומן[27]:

ז טבח אומן שהוא יודע לכוין בדרך חתיכתו לחתך ליטרא או חצי ליטרא, חותך כדרכו ואינו חושש[28], אפילו חותך כדי למכור, כיון שאינו שוקל ביד[29]:

ח כלי שיש בו שנתות[30], ונותן בו מעט מים ומניח הבשר במים וכשהמים מגיעים עד השנתות יודע כמה ליטרות יש בבשר, אסור לעשות כן ביום טוב, אפילו פיחת מעט או הוסיף מעט, מפני שניכר הדבר שמכוין למדה[31]:

ט אסור להניח בשר בכף מאזנים, ואפילו אינו רוצה לשקלו, רק שהוא מניחו שם כדי לשמרו מן העכברים, אם הכף מאזנים הוא תלוי במקום שרגילין לשקול שם, אסור, מפני שנראה כרוצה לשקול[32]:

י אע"פ שאסור להזכיר שם דמים ביום טוב[33], מכל מקום שם משקל מותר להזכיר, דהיינו שיאמר לו תן לי ליטרא בשר, דאינו מכוין למשקל אלא לומר לו כמה הוא צריך[34], כמו שנתבאר גבי שם מנין בסי' שכ"ג[35] עיין שם:

נקיבת הבשר ומליגה

יא אין נוקבין נקב בבשר בסכין כדי לתלותו בו[36], כדרך שהוא עושה בחול כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, לפי שביום טוב צריך לשנות, לעשות היכר שאין מקח וממכר מותר בו[37]. ולפיכך אין נוקבו בסכין אלא באצבעו, כדי לשנות[38]. ואם רוצה לעשות בו סימן שלא יחליפנו אדם,

---

[25] **טור ושו"ע** שם (ומותר לשקול בידו, שלוקח החתיכה בידו ומשער כמה יש בה), וכנסמן לעיל (הערה 22).

[26] **גמרא** שם (ואמר רב יהודה אמר שמואל, טבח אומן אסור לשקול בשר ביד). רא"ש פ"ג סי' ט (יודע לכוין המשקל בידו אחת). ר"ן טו, א (ואחרים פירשו שהוא יודע לכוין משקל הבשר בלא ליטרא, ואסור, שהרי הוא כמאזנים). טור ושו"ע שם (וטבח אומן, אפילו זה אסור). מ"א סק"ה (שיודע לכוין לשער בצמצום).

[27] **מ"א** שם (ומשמע ביש"ש, דוקא למכור אסור, אבל בביתו מותר).

[28] תוספתא פ"ג ה"ד (אבל חותך בכלי ונותן לזה ולזה). **רשב"א** כח, א ד"ה ואמר (ובתוספתא נמי גרסינן ... אבל חותך בסכין ונותן לזה ולזה, עד כאן, כלומר אף על פי שהוא יודע לאמן את ידיו לחתוך בכיוון כאלו שוקל בליטרא, אפילו הכי מותר, דמכל מקום אין נראה כאן כעובדין דחול כלל), ובעבודת הקדש שער ב סי' ד (הטבח האומן, אף על פי שיודע לכוין דרך חתיכתו לחתוך ליטרא וחצי ליטרא, חותך כדרכו ואינו נמנע). **שו"ע** סוף ס"ב (אם הוא יודע לכוין דרך חתיכתו לחתך ליטרא או חצי ליטרא, חותך כדרכו ואינו חושש).

[29] שהרי אם אינו חותך כדי למכור, מותר אפילו לשקול ביד, כדלעיל סעיף הקודם.

[30] סימנים למדידה.

וראה גם לעיל סי' קס ס"ד (אם המים בכלי שיש בו שנתות, ונתן לתוכו בשר ועולין המים עד השנתות ובזה יודע משקלו).

[31] **גמרא** כח, א (ואמר רב יהודה אמר שמואל, טבח אומן אסור לשקול בשר במים), ופרש"י (שיש לו שנתות וסימנים בכלי, ונותנין בו מים, והסימנים מודיעין אותו כמה המים עולין למעלה בשביל ליטרא בשר), וכגירסת הרי"ף טו, א (ואמר ר' יהודה אמר שמואל אסור לשקול בשר במים), והיינו שגם מי שאינו אומן אסור. טור **ומ"א** סק"ח (איתא בגמרא, כלי שיש בו שנתות ונותן בו מעט מים, ומניח הבשר במים וכשיגיע עד השנתות יודע כמה ליטרות יש בו, אסור לעשות כן ביום טוב, אפילו פיחת מעט או מוסיף מעט, דמוכחא מילתא שמכוין למדה).

[32] משנה שם (וחכמים אומרים אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר). **גמרא** שם (מאי כל עיקר, אמר רב יהודה אמר שמואל, אפילו לשמרו מן העכברים (אין נותנין אותו במאזנים התלויין ביתד גבוה, רש"י). אמר רב אידי בר אבין, והוא דתליא בתריטא (בטבעת שתולין אותן בה כששוקלין, דמחזי כנותנו לשם משקל, רש"י)). טור ושו"ע שם (ואפילו ליתנו בכף מאזנים לשמרו מן העכברים אסור, אם היא תלויה במקום שרגילים לשקול בה). לבוש שם (מפני שנראה כשוקל).

[33] כדלעיל ס"ב (שאסור להזכיר סכום דמים ביום טוב), ושם נסמן (הערה 8).

[34] **מ"א** סק"ו (ונראה לי דמותר לומר תן לי ליטרא בשר, דאינו מכוון למשקל אלא לומר לו כמה צריך, כמ"ש סי' שכ"ג גבי מדה).

[35] סעיף ג (מותר לומר לחבירו תן לי ביצים ואגוזים במנין, וכן לומר לחנוני תן לי עשרים ביצים או חמשים אגוזים, ואין אומרים שזה דומה למקח וממכר).

[36] **גמרא** כח, א (ואמר רב חייא בר אשי אסור לעשות בית יד בבשר), ופרש"י (נקב לאחוז בו). טור ושו"ע ס"ג (אין נוקבין נקב בבשר בסכין לתלותו בו).

[37] **רש"י** ד"ה ובידא (בסכין דרך חול הוא, כשמוכר בשר עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, וביום טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר מותר בו). ב"י ד"ה אין. לבוש ס"ג. מ"א סק"ז (דצריך שינוי, לידע שמקח וממכר אסור בו (רש"י). ואם כן מותר לנקוב חתיכת האפיקומן בפסח לתלותו, דלא כיש מחמירין).

מותר לנוקבו אפילו בסכין[39]:

יב מולגין את הראש ואת הרגלים ברותחין כדי להסיר השיער, ומהבהבין אותן באור[40], וטומנין אותן ברמץ[41], שכל אלו הן מלאכות שלצורך אכילה. אבל אין טופלין אותן בסיד ולא בחרסית ולא באדמה, מפני שנראה כמעבד. ואין גוזזין אותן במספרים, מפני שנראה כעושה לצורך השיער[42]:

מליחת, ניקור ושריית הבשר

יג מותר למלוח הבשר ביום טוב כדי להוציא את דמו, אע"פ שהיה אפשר למלחו מערב יום טוב, משום דאם היה מולחו מערב יום טוב היה צריך להשהותו במלח עד למחר, דאם לא כן היה מתקלקל, ודבר ידוע הוא כשהבשר שוהא במלח הוא מפיג טעמו, לפיכך מותר למלוח ביום טוב הבשר שרוצה לאכול בו ביום[43].

ואפילו הבשר שאינו רוצה לאכלו ביום טוב[44], (א) אם חושש שמא יסריח[45], מותר למלחו ביחד עם הבשר שרוצה לאכול[46], כיון שטורח אחד הוא טורח לכל הבשר ואינו מוסיף טרחא יתירה בשביל מליחת הבשר שאינו רוצה לאכול ביום טוב, שהרי מולח הכל ביחד[47]. ואע"פ שהוא מוסיף קצת טרחא,

---

וכדלעיל סי' תעז סי"א (הנוהגין לנקוב חתיכת אפיקומן ולתלותה, אין בזה איסור משום נוקב ביום טוב).

[38] גמרא שם (אמר רבינא ובידא שרי), ופרש"י (לנקוב באצבעו שרי, דלאו דרך חול הוא). טור ושו"ע שם (אבל ביד מותר).

[39] גמרא שם (אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר), ופרש"י (שלא יחליפהו הנושאו). טור ושו"ע שם (ואם לעשות בו סימן, מותר אפילו בסכין). מ"א ס"ק ח (שלא יחליפנו אדם).

[40] **גמרא** [ברייתא] לד, א (מולגין את הראש ואת הרגלים (ברותחין, רש"י), ומהבהבין אותן באור). טור ושו"ע ס"ד (מולגין הראש והרגלים, ומהבהבים אותם באור).

והיינו דוקא בראש ורגלים, אבל לא את כל הבהמה, כדלעיל סי' תצט ס"ב (אסור למלוג כל הבהמה כדי להפשיטה על ידי כך ... ואפילו למלוג הגדי כדי לאכלו בעורו אסור).

[41] **מ"א** סק"ט (והוא הדין שמותר לטומנו ברמץ).

[42] ברייתא שם (אבל אין טופלין אותם בחרסית ולא באדמה ולא בסיד (להסיר שערן דהוי דרך העבדנין, רש"י), ואין גוזזין אותן במספרים (דמחזי כצריך לשער, **רש"י**)). **טור ושו"ע** שם (אבל אין טופלין אותם בסיד ולא בחרסית ולא באדמה, דמתחזי כעיבוד. ואין גוזזין אותם במספרים, שנראה כעושה לצורך השיער).

[43] **גמרא** יא, ב (מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת ... מערים ומלח גרמא גרמא), שהן שתי ההלכות דלקמן בסמוך – האופנים שהתירו למלוח הבשר שאינו רוצה לאכלו ביום טוב. ומזה מובן שמכל שכן מותר למלוח הבשר שרוצה לאכלו ביום טוב.

ואף שהובא במרדכי רמז תרנז (רבינו אבי העזרי כתב, אותם בני אדם שקונין בשר מערב יום טוב ומולחין אותם ביום טוב, כתב רבינו אפרים דאיסורא עבדי, דאפשר לעשות מערב יום טוב).

השיב עליו בהלכות ומנהגי מהר"ש מנוישטט סי' נא (ומליחת בשר ביום טוב נוהגין בה היתר, לפי כשנמלח היום אז טוב יותר מאילו נמלח אתמול, והוי כמו מפיג טעמו ... אע"פ שהמרדכי אסר למלוח בשר ביום טוב היכא דאיפשר למלוח מערב יום טוב, בזה המדינה נהגו היתר). הובא במהרי"ל הל' יום טוב ע' קעא (אמר מהר"ש מליחת בשר ביום טוב נוהגין בו היתר, לפי כשנמלח היום מוטעם יותר מאשר נמלח אתמול, וחשוב מפיג טעמו). תרומת הדשן סי' פ (אחד מהגדולים קבל מרבותיו, דלא נהגינן בהיא כמרדכי, דהדבר ידוע שהבשר השוהה במלח מפיג טעמו). **רמ"א** ס"ה (ומותר למלוח הבשר ביום טוב אף על פי שהיה אפשר למולחו מערב יום טוב). ט"ז ס"ק ג (הטעם שם, דטפי מעלי בשרא כשאין שוהא במלח). מ"א סקי"א שם (ונראה לי דמיירי שמולחו להוציא דמו, והכי פירושו, אם היה מדיחו ומולחו מערב יום טוב להוציא דמו, היה צריך אחר הדחה שניה למולחו, דאחר כך מתקלקל כשעומד בלא מלח).

וכדלקמן סי"ז (כיצד יעשה שלא יסריח אחר שמלחו להוציא את דמו, לא ידיחנו מיד אלא ישהנו במלחו עד קרוב לי"ב שעות כמ"ש ביו"ד סי' ע', ואחר כך ידיחנו, ובליל יום טוב שני יכול לחזור ולמלחו). וכך גם כאן, שאם ימלחנו בערב יום טוב וידיחנו, יצטרך למולחו שוב בליל יום טוב עד שעה שירצה לבשלנו בבוקר, ו"כשהבשר שוהא במלח הוא מפיג טעמו".

והיינו בזמניהם, שלא הי' להם מקרר, וכדי שהבשר לא יתקלקל הוצרכו למלחו שוב.

[44] רב יהודה אמר שמואל ב**גמרא** יא, ב (מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת, אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת). טור ושו"ע שם (מותר למלוח כמה חתיכות בבת אחת אף על פי שאינו צריך אלא אחת).

[45] "משמעות הפוסקים", שגם היתר זה הוא משום "שיש חשש שמא יסריח". ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א.

והיינו כיון (א) שחושש שמא יסריח ולא ישחט, (ב) מולח הכל ביחד, (ג) מן התורה אין עיבוד באוכלין, הקילו בו.

[46] גם כאן מייירי שמולחו כדי להוציא את דמו, ובאופן שיתבאר לקמן סי"ז (כיצד יעשה שלא יסריח, אחר שמלחו להוציא את דמו, לא ידיחנו מיד אלא ישהנו במלחו עד קרוב לי"ב שעות כמ"ש ביו"ד סי' ע', ואחר כך ידיחנו, ובליל יום טוב שני יכול לחזור ולמלחו). ובנידון דידן היינו, שאחר כך במוצאי יום טוב יחזור וימלחנו כדי שישאר במלחו ולא יסריח.

וכן יהי' הדין גם כשמולחו כדי שיתקיים זמן מרובה ולא יסריח; אלא שזה שייך דוקא כשמולחו בליל יום טוב (ולא בשחרית), כדלקמן שם (ובליל יום טוב שני יכול לחזור ולמלחו ... אבל ביום טוב שני בשחרית אסור ... שהרי הבשר שרוצה לאכול יבשלנו מיד ואין צריך מליחה).

[47] **רש"י** שם ד"ה בבת אחת (דחד טרחא לכלהו). לבוש ס"ה (דחד טירחא לכולהו).

שהרי צריך להפך כל חתיכה וחתיכה בפני עצמה כדי למולחם בצד השני[48], מכל מקום כיון שאיסור מליחת בשר בשבת ויום טוב אינו אלא מדברי סופרים, דמן התורה אין עיבוד באוכלין כמו שנתבאר בסי׳ שכ״א[49], לפיכך הקילו בו[50]:

יד ואפילו אם אינו מולח הכל ביחד, אלא זה אחר זה, מותר על ידי שיערים על כל חתיכה לומר מזו אני חפץ לאכול היום ומולחה, דהיינו לאחר שמלח חתיכה אחת לאכלה ביום טוב אומר חבירתה עריבה עלי ביותר לאכלה היום ומולחה גם כן. וכן יעשה בכל חתיכה וחתיכה שימלח[51]. ואע״פ שהיה אפשר לו למלוח מערב יום טוב[52], ולמה התירו לו דבר זה[53], כדי שלא ימנע מלשחוט מחמת שיחוש להפגת טעם הבשר הנמלח מערב יום טוב[54], וירבה בשמחת יום טוב[55]:

טו במה דברים אמורים קודם אכילת סעודת שחרית, אבל לאחר סעודת שחרית אסור למלוח בשר[56] כדי

וכעין ההיתר דלקמן סי׳ תקג ס״ד (כיון דבשעת עשיית המלאכה, דהיינו בשעה שנותנה על האש, היא נעשית כולה כאחת, ואינו מוסיף מלאכה לצורך החול).

[48] כנפסק ביו״ד סי׳ סט ס״ד (ומולחו משני צדדים).

[49] סעיף ב (המולח בשר חי, אפילו מולחו הרבה כדי שיתקיים זמן מרובה ולא יסריח, פטור, שאין עיבוד באוכלין מן התורה).

[50] **רא״ש** פ״א סי׳ טז (מולח אדם כמה חתיכות בבת אחת ... משום דאין עיבוד באוכלין מיקל במליחת בשר. ואף על גב ... צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה).

[51] רב אדא בר אהבה ב**גמרא** יא, ב (מערים ומלח גרמא גרמא), ופרש״י (לאחר שמלח זו לאכלה היום, אומר, חברתה ערבה עלי לאכלה היום וחוזר ומולחה). וקיי״ל דרב אדא אינו חולק על שמואל דלעיל, אלא מוסיף עליו. **רשב״א** בעבודת הקדש שער ב סי׳ ג (מולח אדם כמה חתיכות זו אחר זו ואף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת, ומערים לומר זו אני צריך וזו איני רוצה, עד שימלח את כולם, ובמקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו). הובא במ״מ פ״א ה״י (והרשב״א ז״ל פסק כרב אדא, וכתב, במקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו). **רבנו ירוחם** נ״ד ח״ב לא, ג (ואפילו להערים ולמלוח חתיכה אחת ואחר כך ליטול אחרת ולומר זו אני רוצה ליום טוב שהיא יפה מהראשונה, עד שמולחן כולן, מותר). **ב״י** ד״ה ודע. לבוש ס״ה (ואפילו אם אינו יכול למולחו בבת אחת, יכול להערים כדי שלא יסריח הבשר, מאחר שמלח אחת מהן או שתים או יותר לאוכלם היום, יכול לומר חבירתה עריבה עלי יותר לאוכלה היום, וחוזר ומולחה עד שימלחו כולם). רמ״א (להערים רק קודם אכילת שחרית). פר״ח ס״ה (ומה שכתב ויש אומרים דלא שרי להערים רק קודם אכילת שחרית, אהערמה דר׳ אדא קאי, אף על פי שלא הוזכרה בדברי המחבר, מכלל דסבירא ליה שאף דעת המחבר לפסוק כרבי אדא). עולת שבת ס״ה (מדברי הרב נראה דיש חסרון בדברי המחבר, וכך צריך להיות, ומותר להערים ולמלוח בזה אחר זה, שאומר בזה אני רוצה, עד שמליח כולן). באר הגולה אות ל (דאפילו להערים ולמלוח חתיכה אחת ואחר כך ליטול אחרת ולומר בזה אני רוצה, מותר). **ט״ז** סק״ב (והטור לא זכר הא דרב אדא, וכן הרמב״ם פ״א דיום טוב, וכתב הרב המגיד דהרמב״ם מפרש דהם חולקים, ששמואל לא התיר אלא בבת אחת ורב אדא התיר אפילו בזה אחר זה בהערמה, וכ״כ ב״י לדעת הטור שפסק כשמואל. ואני משתומם כשעה חדא, דהא כבר כתב הטור בסי׳ תצ״ט דמותר למלוח בשר על גבי העור כאן מעט וכאן מעט עד שימלח את כולו ... וכן הרמב״ם בפ״ג כתב דין זה וז״ל מולח מעט בשר מכאן ומעט מכאן עד שימלח העור כולו ... וברור לפענ״ד דהך דין דמליחה דבשר דכאן הוא ממש דין דמליחת בשר על גבי העור ... והיינו כרב אדא, ועל זה סמכו הטור ורמב״ם דלא כתבו הא דרב אדא, כיון דמוכח מהך דעל גבי עור דבשביל הבשר עצמו מותר בכל גווני).

וכן גם דעת המ״א, כמבואר בקונטרס אחרון ס״ק א (הפוסקים כרב אדא ... ופסקו כן האחרונים (עיין מג״א ס״ק י״ב)), ושם נסמן (הערה 97).

[52] פר״ח סוף ס״ה (הכא שאין עיבוד באוכלים, ועוד שהבשר שמלחוהו מערב יום טוב מפיג טעמו קצת וכמ״ש בספר תרומת הדשן [סי׳ פ], לפיכך התירו למולחה ביום טוב אף על פי שהיה שהות למולחו מערב יום טוב, ואגב זה התירו למלוח נמי שאר חתיכות בשר שהותירו לו, אף שהיה שהות למולחם מערב יום טוב).

[53] אף שבבישול אסרו הערמה, כדלקמן סי׳ תקג סי״ב.

[54] כדלעיל סי״ג (ודבר ידוע הוא כשהבשר שוהא במלח הוא מפיג טעמו), ושם נסמן (הערה 43).

[55] רש״י יז, ב ד״ה ואם (ולא דמי להערמה דרב אדא בר אהבה דמלח גרמא גרמא, דאין עבוד באוכלין, ואי משום טרחא, הא עדיפא דלמא חס שלא יסריח הבשר וממנע ולא שחיט). תוס׳ שם ד״ה ובלבד (ואם תאמר מאי שנא מההיא דרב אדא דמערים ומלח גרמא גרמא, ויש לומר דשאני התם דהוי עבוד אוכלין בעלמא, ומשום שמחת יום טוב התירו, דאי לאו הכי חייש שמא יסריח הבשר וממנע ולא שחיט). רשב״א ח״א סי׳ תרפא (ומה שהביא ראיה מדרב אדא בר אהבה דמלח גרמא גרמא, טעות גמורה הוא בידו, דהתם היינו משום שמחת יום טוב והתירו סופן משום תחלתן, שאם אין אתה מתיר כן אף הוא לא ישחוט ואתי למנועי משמחת יום טוב). ב״י סי׳ תקג ד״ה כתב בעל העיטור. ט״ז סק״ב (דרש״י פירש בפ״ב דף י״ז, וכן תשובת הרשב״א שמביא ב״י סי׳ תק״ג, שבהך דרב אדא הוה הטעם גם כן משום התירו סופן משום תחילתן).

והיינו שכיון (א) שחושש שמא יסריח ולא ישחט, (ב) מערים על כל חתיכה, (ג) מן התורה אין עיבוד באוכלין, הקילו בו.

[56] **תוס׳** יא, ב ד״ה מערים (מיהו ה״ר שמואל היה אומר, היינו דוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה לא). רבנו ירוחם שם (וכתב ה״ר שמואל מאוירא, ודוקא קודם אכילה, אבל לאחר אכילה לא). הגהת סמ״ק סי׳ קצד ע׳ קסה (ומיהו דוקא קודם אכילת שחרית, אבל לאחר אכילה לא). ב״י ד״ה ורבנו ירוחם. **רמ״א** ס״ה (ויש אומרים דלא שרי להערים רק קודם אכילת שחרית).

וכן הוא לענין הערמה בבישול בשר, כדלקמן סי׳ תקג ס״ט (אין היתר להערים אלא קודם אכילת שחרית, הואיל ומבשל בשעה שכל הבשר הוא ראוי לו, שאילו היה רוצה היה אוכל כל בשר הזה בסעודת שחרית. אבל אחר אכילת שחרית אין היתר להערים), ושם נסמן (הערה 41).

שלא יסריח, ואפילו רוצה לבשל ולאכול חתיכה ממנו, ומולח זו החתיכה עם שאר החתיכות ביחד[57], אעפ״כ אסור למלוח שאר החתיכות, דכיון שאינו צריך לאכול זו החתיכה, ואינו אוכלה אלא כדי להתיר לו מליחת שאר החתיכות, הרי זו הערמה:

טז במה דברים אמורים, כשאינו מולח אלא משום חשש שמא יסריח, אבל אם ידוע לו שבודאי יסריח, מותר למלחו אפילו אחר אכילה משום הפסד ממונו[58], ואפילו זה אחר זה על ידי שיערים על כל חתיכה לומר מזו אוכל היום[59], ואוכל כזית[60] מאחת מהן.

ולא התירו דבר זה, למלוח אחר אכילה אלא כששחט ביום טוב[61], כדי שלא ימנע מלשחוט, אבל אם שחטה מערב יום טוב, כיון שהיה אפשר למלוח קודם יום טוב, אסור למלוח בשר שאינו צריך לו ביום טוב אלא אם כן מולחו קודם אכילה, ועל דרך שנתבאר[62]:

יז ואפילו קודם סעודת שחרית אינו רשאי למלוח הבשר שאינו רוצה לאכלו ביום טוב, אלא מליחה שהיא כדי להוציא את הדם[63], אבל לאחר שנמלח הבשר מליחה זו אסור לו לחזור ולמלחו פעם שנית כדי שלא יסריח, אפילו אם מולחו ביחד עם הבשר שרוצה לאכלו ביום טוב. דכיון שהבשר שרוצה לאכלו היום אין צריך למליחה זו השניה, שהרי יבשלנו מיד, ואם כן אינו טורח אלא בשביל הבשר שאינו רוצה לאכלו ביום טוב. אלא כיצד יעשה שלא יסריח אחר שמלחו להוציא את דמו, לא ידיחנו מיד אלא ישהנו במלחו עד קרוב לי״ב שעות כמ״ש ביו״ד סי׳ ע׳[64], ואחר כך ידיחנו, ובליל יום טוב שני יכול לחזור ולמלחו על ידי שיערים על כל חתיכה לומר מזו אוכל למחר, אבל ביום טוב שני בשחרית אסור למלוח על ידי הערמה זו, שהרי הבשר שרוצה לאכול יבשלנו מיד ואין צריך מליחה[65]:

יח מותר לנקר בהמה ביום טוב, אע״פ שנשחטה מערב יום טוב והיה אפשר לנקרה קודם יום טוב, לפי

---

[57] **מ״א** סק״י (הערמה מאן דכר שמיה ... וצריך לומר דסבירא ליה, אף על גב דחד טרחא הוא, אם בא למלוח הרבה חתיכות אחר אכילה ולומר אוכל ממנה כזית אסור), בפירוש דברי **הרמ״א** ס״ה (ויש אומרים דלא שרי להערים רק קודם אכילת שחרית).

והיינו שהמחבר לא הזכיר היתר של הערמה (דלעיל סי״ד), אלא היתר של בבת אחת (דלעיל סי״ג). וממה שכתב על זה הרמ״א ״דלא שרי להערים רק קודם אכילת שחרית״, מוכח שגם בהיתר של בבת אחת אינו מתיר אלא קודם שחרית.

[58] **מ״א סקי״א** (ונראה לי דבמקום שיש ודאי הפסד שיסריח, מותר להערים ולמלוח אפילו אחר אכילה, כמו שהתירו במסוכנת בסי׳ תצ״ח). והוא כדלעיל סי׳ תצח סי״א (בהמה שהיא מסוכנת והוא ירא שמא תמות, אם כבר גמר סעודת יום טוב ואין צריך לה עוד ביום טוב ... אם אין במלאכה איסור מן התורה, כגון שיש שהות ביום לאכול מבהמה זו כזית צלי אחר שתצא נפשה ... במקום הפסד לא העמידו חכמים את דבריהם), ושם נסמן.

הובא בקונטרס אחרון סק״א.

[59] מ״א סוף סק״י (וב״ח כתב דאם שחט ביום טוב מותר להערים אפילו אחר אכילה, ולמלוח אפילו גרמא גרמא, כדי שלא יסריח הבשר, כמ״ש סי׳ תצ״ט ס״ג), והוא כדלעיל שם ס״ד (ומותר להערים ולמלוח כאן בשר מעט וכאן בשר מעט עד שימלח את כולה).

ואף דלא קיי״ל כב״ח להתיר להערים אחר אכילה, מכל מקום למדנו מכאן, שאם ידוע לו שבודאי יסריח, מותר למלחו אף על ידי שיערים על כל חתיכה.

[60] שצריך לקיים הערמתו ולאכול ממנה כזית, כדלקמן סי׳ תקג ס״ד (והוא שיקיים הערמתו), וס״י (וטועם כזית), וסי״א (הרי זה טועם כזית).

[61] מ״א סוף סקי״א (ודוקא כשנשחט ביום טוב).

ואף שלענין קודם שחרית התירו אף כששחט קודם יום טוב, כדלעיל סי״ד (ואע״פ שהיה אפשר לו למלוח מערב יום טוב). מכל מקום לא התירו אחר אכילה אלא כששחט ביום טוב.

[62] סעיף יד.

[63] שמותרת ביום טוב, כדלעיל סי״ג (מותר למלוח הבשר ביום טוב כדי להוציא את דמו).

[64] סעיף ה (יש אומרים שבשר שנמלח אסור להשהותו במלחו לאחר פליטת כל צירו, דהיינו י״ב שעות, לפי שחוזר ובולע מלחלוחית דם שעליו ושעל המלח. ויש מתירים להשהותו במלחו אפילו כמה ימים. ולכתחלה יש לחוש לדברי האוסרים, ובדיעבד מותר). וראה פסקי אדמו״ר הזקן שם.

[65] **מ״א** סקי״א (ונראה לי הא דמותר למלוח בשר ביום טוב בשחרית בהערמה שלא יסריח, היינו שמולחו להוציא דמו ומניחו במלח עד לאחר יום טוב ... או לאחר שמלחו והדיחו מולחו בליל יום טוב על ידי הערמה שאומר מזו אוכל למחר, אבל בשחרית אפילו קודם אכילה לאחר שמלחו והדיחו, אסור למולחו שנית, דאפילו צריך לאכלו, הרי מבשל אותו מיד ואין צריך מליחה כן נראה לי).

והיינו, שהמליחה להוציא הדם נצרכת גם לבשר שיבשל ביום טוב, ולכן אפשר למלוח יחד אתו גם שאר הבשר, או להערים. אבל המליחה כדי שלא יסריח אינה נצרכת לבשר שיבשל ביום טוב, ולכן אי אפשר להערים, אלא אם כן מולחו בליל יום טוב השני, כדי שלא יסריח ויבשלו בשחרית, ואז יוכל להערים בליל יום טוב.

שהניקור אין בו מלאכה גמורה[66], אע"פ שהוא בורר ומפריד אוכל מאוכל אין בכך כלום, כיון שהכל מין אחד אלא שהתורה אסרתו באכילה, ואין איסור בורר שייך אלא בבורר ומפריד שני מינים זה מזה או פסולת מתוך האוכל שהן כעין שני מינים[67].

ומכל מקום לכתחלה טוב לשנות בניקור בהמה שנשחטה מערב יום טוב והיה אפשר לנקרה קודם יום טוב, דהיינו שינקר בקרדום או בקופיץ או שינוי אחר. אבל אם אי אפשר לו לשנות, מותר לנקר כדרכו[68], אפילו חלק האחוריים שיש טורח רב בנקירתו, כיון שהוא צורך אוכל נפש[69]:

---

[66] ראב"ן ביצה קעא, א (נראה לי דמותר לנקר הבשר ביום טוב ... ואפילו נשחט מערב יום טוב). ראבי"ה סי' תשל (וכתב רבינו זקיני, והוא הדין דמותר לנקר בשר ביום טוב, ואפילו שנשחט מערב יום טוב). הגהות מיימוניות פ"ג אות ב (פסק ראבי"ה שמותר לנקר בשר ביום טוב, ואפילו נשחט מערב יום טוב, ואינו כבורר אוכל מתוך אוכל). **מרדכי** רמז תרסד (מצאתי שיש היתר בניקור בשר ביום טוב ... וברירה לא שייכא כאן). **שו"ע** ס"ו (נוהגין לנקר בשר ביום טוב, אפילו נשחט מערב יום טוב).

*

וכן התירו למלוח הבשר שנשחט מערב יום טוב, כדלעיל סי"ג (מותר למלוח הבשר ביום טוב כדי להוציא את דמו, אע"פ שהיה אפשר למלחו מערב יום טוב).

אלא שבמליחת הבשר, שהיא אסורה מדברי סופרים, כדלעיל שם (שאיסור מליחת בשר בשבת ויום טוב אינו אלא מדברי סופרים), לא התירו אלא מטעם האמור לעיל שם (משום דאם היה מולחו מערב יום טוב היה צריך להשהותו במלח עד למחר, דאם לא כן היה מתקלקל, ודבר ידוע הוא כשהבשר שוהא במלח הוא מפיג טעמו).

משא"כ בניקור שאין שייך בו איסור בורר, אלא טרחא, התירו אף שהי' יכול לנקרה קודם יום טוב, וכדלקמן סי"ט (שהרי הניקור אינו מפיג טעם הבשר כלל, ואדרבה כשאינו מנוקר מסריח יותר במהרה, ואם כן היה לו לנקרה קודם יום טוב).

פרטי ההלכה של אפשר לעשותו מערב יום טוב, כשאין כאן מלאכה אלא טורח או עובדין דחול, ראה לקמן סי' תקא ס"ב-ג, וסיכום הדברים – שם נסמן (הערה 11).

[67] **מ"א** סקי"ב (ואין בזה משום בורר אוכל מתוך אוכל ... כלומר דזה לא מקרי ברירה, דברירה לא שייך אלא בדבר המעורב, אבל הכא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. וכן כתב המרדכי בסתמא וברירה לא שייך כאן עכ"ל. ואפילו למ"ש סי' תק"י, היינו בדבר שהוא פסולת גמור, או בב' מיני אוכלין, אבל הכא הוא מין אחד ואינו פסולת, אלא אסורא הוא דרביע עליו).

והוא כדלעיל סי' שיט ס"ד (אין איסור משום בורר אלא בבורר פסולת מאוכל או להיפך, אבל אם בורר אוכל מאוכל, אפילו אינו חפץ לאכול כלל אלא אחד מהם והשני נוטלו וזורקו, אינו נקרא פסולת בשביל כך הואיל והוא ראוי לאכילה, ולפיכך מותר לברור אותו מתוך האוכל שחפץ לאכול ואין בזה משום בורר פסולת מתוך אוכל. ואם אינו ראוי לאכילה אלא מתוך הדחק, אף על פי שאינו נקרא פסולת גמור ואין איסור בברירתו מן התורה, מכל מקום אסור מדברי סופרים כמו בפסולת גמור, ולכן אסור להסיר העלין המעופשים מן הירק (שקורין שלאטי"ן) אפילו אם הן ראויין לאכילה על ידי הדחק), וס"ה (במה דברים אמורים שמותר לברור אוכל מאוכל כשהכל מין אחד, אבל אם היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים, ורוצה לברור לאכול אחד מהם לאלתר ולהניח השני לאכלו לאחר זמן, הרי אותו המין שרוצה לאכלו לאלתר נקרא אוכל והשני חשוב כפסולת).

והיינו שבשני מינים ובורר אחד מהם להשאיר, המין שמשאיר נחשב פסולת ואסור משום בורר. ואפילו במין אחד, אם מסיר ממנו את הפסולת (עלים מקולקלים) שבו, אסור משום בורר. אבל מין אחד שלוקח חלקו להניחו, כמו החֵלב שמפריד מהשומן כדי להניחו, אין בו משום בורר.

וכן הוא לקמן סי' תקד ס"ו (שהן חשובים כשני מינים שונים, שאסור לברור מין אחד מתוך חבירו).

ויתירה מזו נתבאר בהלכתא רבתא לשבתא (שבעוד שהפרי מונח בקליפתו כולו או מקצתו מותר להסיר קליפתו בידו, ואין בו משום בורר פסולת מאוכל). והיינו כיון שהקליפה היא שומר לפרי, נחשבת הקליפה מין אחד עם הפרי, ואינו נחשב בורר (אלא שיש שם שתי דעות בביאור דעת רבינו שם, ונתבאר לעיל שם הערה טו).

והוא כמו במלאכת מפרק, שנתבאר לעיל סי' שה סוף סכ"ח (כשהחֵלב הוא אוכל, הרי הוא כמו דבר אחד עם גוף הבהמה שנתפרק ממנה, שהוא גם כן אוכל, והרי זה כנוטל מאכל עב וחוקק מתוכה מעט אוכל, שאין בזה משום מפרק אוכל ממקום שנתכסה בו מפני שאין זה נחשב כיסוי לזה).

וראה חמדת ישראל מט, ג. קובץ הערות וביאורים תשמח ע' 70. תשנד ע' 40.

[68] הלכות ומנהגי מהר"ש סי' תיח (הורה מה"ר שלום על תרנגולים שנשחטו בערב ראש השנה ולא נקרו אותם, לנקר אותם בראש השנה בקורדם, דהוי שינוי), וסי' תסח (אבל שנשחט מערב יום טוב, אין מנקרין אותו ביום אלא על ידי שינוי, ואמר שמה"ר לאובמן ז"ל היה נוהג לנקרו בקורדום). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קעב (ושאלו את פיו אם מותר לנקר ביום טוב האחוריים של הבהמה, כי לא היה לו די בחלק הלפנים, ואמר אילו היה הלפנים, שהן הצלעות, מחוסרין ניקור, היה מותר לנקרם ביום טוב על ידי שינוי, כגון בקופיץ או בקרדום וכה"ג בשעת הדחק, אכן האחוריים שצריכים ניקור גדול לחטט אחר החלב והגידין ולקלוף בכמה מקומות, אין נראה להתיר על ידי שינוי, דלא מצי לנקר יפה כתקנה). תרומת הדשן סי' פד (שחט מערב יום טוב, דאין הניקור מפיג טעמו, ואדרבה מסריח טפי ... לכך נראה דיש לנקר על ידי שינוי, כמו בקופיץ או בקורדום). **רמ"א** ס"ו (וטוב לשנות קצת, אם יוכל לשנות באיזה דבר). **מ"א** ס"ק יג (וטוב לשנות, משמע דאם אי אפשר לשנות מותר בלא שינוי).

וכדלעיל סי' תצה ס"ה (מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום ... אסור לעשותה ביום טוב, אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול). וכאן שאינה מלאכה (כמובא לעיל), אלא טורח ביום טוב, לכן אין חייב לשנות, אלא טוב לשנות אם אפשר.

[69] **ט"ז** סוף סק"ד (לענין ניקור, כבר פסק ב"י ושו"ע כרוב הפוסקים שמביא דמותר לנקר בסתם, משמע אפילו באחוריים, וכן רמ"א לא חילק. על כן אין לנו להחמיר גם באחוריים דרך שינוי, שאפשר דאין חילוק ביניהם).

ואף שכתב מהרי"ל שבניקור האחוריים בשינוי "לא מצי לנקר יפה כתקנה". היינו דוקא בשינוי, "אבל אם אי אפשר לו לשנות, מותר לנקר כדרכו, אפילו חלק האחוריים".

יט במה דברים אמורים בבשר שרוצה לאכלו ביום טוב[70]. אבל בשר שאינו רוצה לאכלו ביום טוב, אסור לנקרו ביום טוב, שהרי הוא טורח לצורך חול[71]. אלא אם כן (ב) חושש שלא יסריח הבשר[72] ורוצה למלחו ביום טוב על ידי הערמה, ועל דרך שנתבאר[73], ואי אפשר למלחו קודם הניקור כמ"ש ביו"ד סי' ס"ה[74], אזי מותר לנקרו גם כן על ידי הערמה, דהיינו, לאחר שניקר חתיכה אחת לאכלה היום אומר חברתה עריבה עלי יותר לאכלה היום וחוזר ומנקרה גם כן[75].

ולא התירו לו דבר זה אלא כשנשחטה ביום טוב, כדי שלא ימנע מלשחוט. אבל אם נשחטה מערב יום טוב והיה אפשר לנקרה קודם יום טוב, אסור לנקר ביום טוב אלא הבשר שרוצה לאכול היום[76], שהרי הניקור אינו מפיג טעם הבשר כלל, ואדרבה כשאינו מנוקר מסריח יותר במהרה, ואם כן היה לו לנקרה קודם יום טוב[77].

ואפילו אם נשחטה ביום טוב, אסור לנקר על ידי הערמה זו לאחר שכבר אכל סעודת שחרית, מטעם שנתבאר למעלה[78]:

כ בשר מנוקר ששהה בלא מליחה שני ימים קודם יום טוב, ויום השלישי חל להיות ביום טוב, ואם לא ישרנו במים בו ביום יהא אסור לאכלו כי אם צלי כמ"ש ביו"ד סימן ס"ט[79], מותר לשרותו במים, אף שכבר אכל סעודתו ואינו צריך כלל לבשר זה ביום טוב, מכל מקום כיון שראוי לאכלו היום שהרי כבר ניקרו מערב יום טוב, מותר גם כן לשרותו, כדרך שמותר לטלטלו מחמת שהוא ראוי לאכילה בו ביום[80].

ואע"פ שאסור לעשות שום מעשה לצורך חול אף שאין בו מלאכה, כגון להדיח הכלים ולשפשפן, כמו שיתבאר בסי' תק"ג[81] ותק"ט[82], מכל מקום כיון שאינו מדיח הבשר בידיו, רק ששורה אותו במים, אינו דומה להדחת כלים שעושה מעשה בידים שמדיחן[83]:

---

[70] שאין בו שום איסור, מלבד טרחא ביום טוב.

[71] ט"ז ס"ק ד (מה שצריך ביום טוב פשיטא דשרי, אלא הוצרך לתת טעם על הנשאר, דהוא טירחא שלא לצורך).

[72] נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א דהיינו אפילו בחשש, ולא ודאי שיסריח.

[73] סעיף יד.

[74] בשו"ע שם ס"א (ומליחה לא מהני בהו, אם לא שיחתכם תחלה ואחר כך ימלחם).

[75] אור זרוע ח"ב סי' שלו (ומשום פסידא שלא יסריח הבשר התירו על ידי הערמה. ואומר רבינו יצחק בר אשר זצ"ל, דעל דא סמכינן לנקר הבשר ביום טוב ואפילו אין צריך אלא למקצתה ... ועל כל חתיכה וחתיכה יכול לומר בהא הוה ניחא ליה, ודמי להאי דמערים ומלח גרמא גרמא). הובא **בהגהות אשרי** פ"א סי' טז, ו**בט"ז** ס"ק ד. **אחרונים**.

מ"א ס"ק יב (ומ"ש הג"א ומשום פסידא, נראה לי דמיירי אם ישהא אחר יום טוב יסריח הבשר, וצריך למלחו על ידי הערמה, ואי אפשר למלחו אלא אם כן מנקרו, לכן שרי). והיינו שאין צריך לנקרו כדי שלא יסריח, מכל מקום צריך למלחו שלא יסריח, וכדי שיוכל למלחו צריך לנקרו קודם, ולכן התירו הערמה גם במליחה וגם בניקור.

[76] כדלעיל סי"ח.

[77] מ"א שם (דוקא בנשחט ביום טוב, אבל נשחט מערב יום טוב, אסור, כמ"ש תרומת הדשן), וסי"ג (שכתב בתרומת הדשן דכשנשחט בערב יום טוב אסור, דהוי לי' לנקרו בערב יום טוב). והוא בתרומת הדשן סי' פד (שחט מערב יום טוב, דאין הניקור מפיג טעמו, ואדרבה מסריח טפי).

משא"כ במליחה דלעיל סוף סי"ד, התירו להערים אף כששחט מערב יום טוב, מטעם האמור לעיל סי"ג (דאם היה מולחו מערב יום טוב היה צריך להשהותו במלח עד למחר, דאם לא כן היה מתקלקל, ודבר ידוע הוא כשהבשר שוהא במלח הוא מפיג טעמו).

[78] סעיף טו.

[79] בשו"ע שם סי"ב (בשר ששהה ג' ימים מעת לעת בלא מליחה, נתייבש דמו בתוכו ולא יצא עוד על ידי מליחה, ואין לאוכלו מבושל, אלא צלי).

[80] **מ"א** סקי"ג (ואם הבשר הוא ביום השלישי לשחיטתו, ואם ישהא אחר יום טוב יהיה אסור לאכלו כי אם צלי ... אם נקרו מערב יום טוב, מותר להדיחו ביום טוב, הואיל וראוי לאכילה). שאפילו בשבת, שאסור לבשלו, מותר לטלטלו, כדלעיל סי' שח סס"ח (בשר חי אפילו תפל שאינו מלוח כלל מותר לטלטלו מפני שראוי לאכילת אדם שיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חי), וכל שכן ביום טוב שיכול לבשלו ולאכלו.

[81] סעיף ג (ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל, כגון להדיח כלים וכיוצא בזה, אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול).

[82] סעיף טו (להדיח כלי אכילה ושתיה ולשפשפן ביום טוב ... דינן כמו בשבת).

[83] מ"א שם (ולא דמי להדחת כלים שאסור, כמ"ש סי' שכ"ג, דהתם עושה מעשה בידים שמדיחו, מה שאין כן כאן ששופך עליו מים ודיו, שרי, כמו ירקות. אבל בשבת נראה לי דאסור).

כא אע"פ שהבשר שרוצה לאכלו ביום טוב מותר למלחו, אע"פ שהיה אפשר לו למלחו מערב יום טוב[84], מכל מקום דגים שקרעו אותם מערב יום טוב אסור למלחן ביום טוב, שהדגים משביחין כששוהין במלח, ואם כן היה לו למלחן מערב יום טוב[85]. ומכל מקום מותר לתת מלח לתוך המחבת שמבשלין אותם בה, דאין איסור במליחה אלא משום גזרת עיבוד, וזה אין שייך בתבשיל שנותן המלח לתוך המים[86]:

כב במה דברים אמורים במיני דגים שמשביחים במלחן, אבל מיני דגים שבשרם רך ומתקלקלים כששוהים במלח, מותר למלחן ביום טוב, אע"פ שהיה אפשר לו למלחן בערב יום טוב[87], ודינן כמליחת בשר לכל דבר:

קונטרס אחרון

(א) אם חושש כו'. כן[88] משמעות הפוסקים. עיין מג"א ס"ק י"א[89].

וכן[90] משמע בהדיא בב"י[91] בשם הרשב"א[92] ומגיד משנה[93]. עיין שם שכתב דרב אדא בר אהבה חולק על

ולענין שבת, ראה לעיל סי' שכא ס"ו (מותר להשקות ירקות תלושים כדי שלא יכמשו, שכיון שירקות הללו ראויים לאכילה ביומן מותר להשקותן כדרך שמותר לטלטלם ... אסור להדיח בשר שלא נמלח שחל יום שלישי להיות בשבת כדי שלא יאסר לבישול ... שכיון שאינו רוצה לאכלו היום יש איסור בהדחתו משום שטורח משבת לחול. ואינו דומה לירקות שראויים היום לאכילת כל אדם, ואינו ניכר כלל שטורח משבת לחול, כי שמא יאכלם היום, משא"כ בשר חי ... אין דרכו כלל לכוססו חי אלא לבשלו, וניכר הדבר שטורח משבת לחול).

ואף שאסור להכין משבת לחול אף בהכנה מועטת שאין בה טרחא, כדלקמן סי' תקג ס"ג (ולכן יש ליזהר שלא להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני).

שאני התם שכל ההכנה היא רק לצורך יום ב', ולא לצורך היין שלא יתקלקל. משא"כ כאן שההכנה היא לצורך שמירת הבשר שלא יתקלקל, לא אסרו אלא טרחא, או שניכר שהוא בשביל חול. ונתבאר לעיל סי' רנד ס"י (הערה צה).

[84] כדלעיל סי"ג.

[85] **תרומת הדשן** סי' פ (מסתפקינא בדגים שקרעו אותם מערב יום טוב, אי שרי למולחם ביום טוב, דדלימא משום דהמליחה מעלה טפי לדגים מלבשר ... אם כן יש להחמיר בדגים טפי. אך אדרבה נראה לעינים שיש מיני דגים שבשרם רך שמתקלקלים בשהייה מועטת במלח, ובודאי מפיגים טעמן טפי מבשר, ואינהו ודאי שרי. ויש גם כן מיני דגים שאדרבה אם שוהין במלח משביחים, ואינהו ודאי צריך למולחן מערב יום טוב). **אחרונים**. הובא בט"ז סק"ג, ובמ"א סקי"א.

[86] **ט"ז** שם (ומכל מקום נראה לי דיכול לבשלם ולתת מלח לתוך המחבת שמבשל אותם, כיון שעיקר טעם האיסור משום צד עיבוד, וזה אין שייך בתבשיל שנותן המלח לתוך המים).

[87] **תרומת הדשן** שם. הובא בט"ז שם.

[88] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ג נתבאר, שהיתר מליחת בשר שרוצה לאכול ביום טוב יחד עם בשר שאינו רוצה לאכול ביום טוב, הוא דוקא כשיש חשש שמא יסריח.

ומבאר דאף שטעם זה נתבאר בפוסקים לענין היתר הערמה שבפנים סי"ד. יש להוכיח מדבריהם שכן הוא גם בהיתר המליחה בבת אחת שבסי"ג.

אמנם מוכח מדבריהם דסגי בחשש פסידא לבד, שמא יסריח.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[89] על מה שכתב הרמ"א (ומותר למלוח הבשר ביום טוב, אעפ"י שהיה אפשר למלחו מערב יום טוב), כתב המ"א (דידוע כשהבשר שהוא נמלח מפיג טעמו). הרי שגם היתר מליחת הבשר שרוצה לאכלו הוא דוקא כשיש חשש שמא יתקלקל הבשר, אשר כן כתבו טעם ההיתר בהלכות ומנהגי מהר"ש ובתרומת הדשן (כנסמן לעיל הערה 43).

ומזה מובן שגם מה שהתירו למלוח ביחד אתו את הבשר שאינו רוצה לאכול ביום טוב, הוא דוקא כשחושש שמא יתקלקל.

[90] תוכן ההוכחה היא, שבב"י מבאר בדעת הרמב"ם והטור ששמואל ורב אדא חולקים, ששמואל התיר רק כשמלח בבת אחת (ההלכה דסי"ג), ורב אדא התיר גם בהערמה (ההלכה דסי"ד). ואם נאמר שהיתר דסי"ג (בבת אחת) הוא גם בלא חשש שיתקלקל ואילו היתר דסי"ד (הערמה) הוא דוקא כשיש חשש שיתקלקל, אם כן מהיכן למדנו שחולקים זה על זה. אלא ודאי שבשניהם מתירים רק כשיש חשש שיתקלקל.

[91] ד"ה מותר למלוח (וכתב הרב המגיד, רבינו הזכיר מימרא דשמואל ולא כתב דרב אדא בר אהבה, ואפשר שהוא סבור שהם חולקים, ששמואל לא התיר אלא בבת אחת, ורב אדא בר אהבה התיר בזו אחר זו ומערים בכל אחת ואומר בזו אני רוצה, וקיי"ל כשמואל. והרשב"א פסק כרב אדא, וכתב ובמקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו ... ורבינו [הטור] אפשר שהוא מפרש כן, ופסק כשמואל לחומרא).

[92] עבודת הקודש בית מועד שער ב סי' ג (מולח אדם כמה חתיכות זו אחר זו ואף על פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת, ומערים לומר זו אני צריך וזו איני רוצה עד שימלח את כולם, ובמקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו).

[93] פ"א ה"י (והרשב"א ז"ל פסק כרב אדא, וכתב במקום הפסד ממונו שלא יסריח הבשר התירו לו הערמה זו).

שמואל[94], ורב אדא לא התיר אלא משום הפסד, כדמשמע מכל הפוסקים כרב אדא, וכמו שכתב הרשב"א משום הפסד כו', וכן כתב בהגהות אשר"י[95] משום פסידא כו' עיין שם, ופסקו כן האחרונים[96] (עיין מג"א ס"ק י"ב[97]), ואם שמואל מתיר אף אם ידוע שאין הפסד, אם כן לא פליגי אהדדי[98], אלא על כרחך צריך לומר דאף שמואל לא שרי אלא משום חשש הפסד. והדעת מכרעת כן, דלמה נתיר שבות דמליחה[99], וגם טרחא שלא לצורך יום טוב, כמו שכתב הרא"ש[100], בדבר שאין בו הפסד אם לא יעשנו עד לאחר יום טוב.

והך פסידא[101] אין צריך להיות פסידא ודאית, אלא אפילו משום חשש הפסד התירו לו, דאם לא כן מאי איכא בין אחר אכילה לקודם אכילה[102], דבפסידא ודאית אף לאחר אכילה שרי, כדמוכח בגמרא גבי מסוכנת[103], וכן כתב המג"א[104]. ולפי זה צריך לומר דמה שכתב המג"א בסוף ס"ק י"ב[105], יסריח הבשר כו', היינו אפילו שיש חשש שמא יסריח[106], שהרי בהגהות אשר"י נלמד דין זה מדרב אדא[107]. והא דנקט לישנא דמשתמע לתרי אפי, ולא פירש בהדיא שמא יסריח, היינו משום סיפא, לאשמועינן רבותא, דאפילו ודאי יסריח, אפילו הכי אסור אם נשחטה מערב יום טוב[108]:

(ב) חושש שלא יסריח כו'. נתבאר במ"ש לעיל באות א'[109]:

---

[94] יא, ב – ששמואל התיר רק בבת אחת ורב אדא בר אהבה התיר אף להערים.

[95] פ"א סי' טז, שהעתיק כן מאור זרוע ח"ב סי' שלו (ומשום פסידא שלא יסריח הבשר התירו על ידי הערמה).

[96] כרב אדא שהתיר אף להערים (כנסמן לעיל הערה 51).

[97] שהתיר הערמה אף בניקור, משום חשש פסידא (ומה שכתב הג"א ומשום פסידא, נראה לי דמיירי אם ישהא אחר יום טוב יסריח הבשר, וצריך למלחו על ידי הערמה), וכמבואר בפנים סי"ט (אלא אם כן חושש שלא יסריח הבשר, ורוצה למלחו ביום טוב על ידי הערמה).

[98] שבלא פסידא התיר שמואל רק בבת אחת, ועם פסידא התיר רב אדא אף בהערמה.

[99] כמובא בפנים סי"ג (שאיסור מליחת בשר בשבת ויום טוב אינו אלא מדברי סופרים, דמן התורה אין עיבוד באוכלין).

[100] פ"א סי' טז (מולח אדם כמה חתיכות בבת אחת ... משום דאין עיבוד באוכלין, מיקל במליחת בשר. ואף על גב ... צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה). ומובא בפנים סי"ג.

[101] שכתב הג"א פ"א סי' טז (ומשום פסידא שלא יסריח הבשר התירו על ידי הערמה), והובא במ"א סוף ס"ק יב.

[102] כמבואר בפנים סט"ו-ז (במה דברים אמורים, קודם אכילת סעודת שחרית, אבל לאחר סעודת שחרית אסור למלוח בשר כדי שלא יסריח ... במה דברים אמורים, כשאינו מולח אלא משום חשש שמא יסריח, אבל אם ידוע לו שבודאי יסריח, מותר למלחו אפילו אחר אכילה משום הפסד ממונו).

[103] כה, א. וכדלעיל סי' תצח סי"א (בהמה שהיא מסוכנת והוא ירא שמא תמות, אם כבר גמר סעודת יום טוב ואין צריך לה עוד ביום טוב ... אם אין במלאכה איסור מן התורה, כגון שיש שהות ביום לאכול מבהמה זו כזית צלי אחר שתצא נפשה ... במקום הפסד לא העמידו חכמים את דבריהם), ושם נסמן.

[104] סוף סקי"א (ונראה לי דבמקום שיש ודאי הפסד שיסריח, מותר להערים ולמלוח אפילו אחר אכילה, כמו שהתירו במסוכנת בסי' תצ"ח).

[105] "ומ"ש הג"א ומשום פסידא, נראה לי דמיירי אם ישהא אחר יום טוב יסריח הבשר, וצריך למלחו על ידי הערמה".

[106] וכן הוא בפנים סי"ט (אלא אם כן חושש שלא יסריח הבשר, ורוצה למלחו ביום טוב על ידי הערמה).

[107] שלמד דין הערמה בניקור מדין הערמה במליחה. ולגבי הערמה דמליחה כתבו הפוסקים דהיינו משום חשש הפסד.

[108] כמבואר בפנים סוף סי"ט (ולא התירו לו דבר זה אלא כשנשחטה ביום טוב, כדי שלא ימנע מלשחוט, אבל אם נשחטה מערב יום טוב והיה אפשר לנקרה קודם יום טוב, אסור לנקר ביום טוב, אלא הבשר שרוצה לאכול היום).

[109] דהיינו אפילו בחשש, ולא ודאי שיסריח.

תקא עצים האסורים והמותרים ביום טוב

ובו י"ח סעיפים

ביקוע עצים להסקה

א אין[1] מבקעין עצים מן הקורות העומדות לבנין, מפני שהן מוקצה[2] מחמת חסרון כיס[3], שאדם מקפיד

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) ביקוע עצים להסקה (ס"א-ה).

עליהן מלהסיקן, ובין השמשות לא היה דעתו עליהן להיסק (עיין סי׳ ש״[ח] סעיף כ״ו[4]).

ולא מקורה שנשברה ביום טוב, משום דאתמול לא היה יודע שתישבר ולא היה דעתו עליה להיסק[5]. ואפילו להמתירין מוקצה ונולד ביום טוב[6], מודים במוקצה גדול כזה, דקורה בריאה וחזקה אינה עשויה כלל להשבר[7].

אבל אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר, כיון שהיה יודע שתשבר ודעתו עליה להסקה, לכן מותר לבקעות ממנה[8] להמתירים נולד ביום טוב. אבל להאוסרים נולד ביום טוב אסור לבקעות ממנה,

---

(ב) ליקוט עצים להסקה (ס״ו-י).
(ג) הסקה בכלים (סי״א-ז).
(ד) הדלקה בשיורי לפידים ופתילות (סי״ח).

[2] **משנה** לא, סוע״א (אין מבקעין עצים לא מן הקורות). **גמרא** שם רע״ב (חסורי מחסרא (וטעמא דרישא משום מוקצה, רש״י), והכי קתני, אין מבקעין מן הסואר של קורות (המושכבות לארץ של בנין, רש״י) ... תניא נמי הכי, אין מבקעין עצים לא מן הסואר של קורות ... לפי שאינו מן המוכן). טור ושו״ע ס״א (אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדות לבנין).

[3] תוס׳ ב, ב ד״ה אין (מיירי בסואר של קורות דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ובהא כו״ע מודו, אפילו רבי שמעון). ב״י ד״ה ומ״ש אפילו. לבוש ס״א (אין מבקעין עצים מן הקורות שעומדים לבנין, מפני שהן מוקצין מחמת חסרון כיס שהוקצו לבנין, ואסור לכולי עלמא). מ״א סק״א (דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור אפילו לרבי שמעון).

[4] בשו״ע שם (נסרים של ... אומן אסור, אלא אם כן חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים או תשמיש אחר).

וכן הוא לעיל שם סנ״ט (נסרים של ... אומן אסור, מפני שהוא מקפיד עליהם מלהשתמש בהם שום תשמיש שלא יתקלקלו, והרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס. ואם חשב עליהם מבעוד יום ליתן עליהם פת לאורחים בשבת או שום תשמיש אחר, מותר לטלטלם).

ונתבאר לעיל סי׳ רנט קונטרס אחרון סוף סק״א (ולא דמי לנסרים של אומן, משום דלא אתעביד בהו מעשה של הקצאה. אי נמי משום דאיהו הוא דקפיד אבל בעל הבית דאינהו רובא דאינשי לא קפדי, ונמצאת קפידתו באה על ידי מחשבתו שחשב עליה למוכרה, לכך היא נפקעת גם כן על ידי מחשבה בעלמא ... דכיון שמצד עצמם ראויות ליחודי לתשמיש כמו של בעל הבית, אלא שהאומן מקפיד עליהם, לכך נפקע על ידי מחשבתו).

וכן נתבאר לעיל סי׳ תצה סי״ד (כל מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם, שהסיח דעתו מלאכלו ומלהשתמש בו ... אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה, אף על פי שלא הוציא בשפתיו, הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו ... לפי שמחשבה זו מוציאה מיד מחשבה הראשונה, וכן כל כיוצא בזה. אבל כל מוקצה שהקצאתו באה לו על ידי מעשה בני אדם ... וצריך להזמינם מבעוד יום ... הכנה זו אינה במחשבה בלבד, שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה).

[5] משנה שם (ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב), ופרש״י שם ע״ב (ואע״ג דהשתא להסקה קיימא, בין השמשות לאו להכי קיימא). טור ושו״ע שם (ולא מקורה שנשברה ביום טוב).

[6] כדלעיל סי׳ תצה סי״ג.

[7] גמרא ב, רע״ב (גבי יום טוב דסתם לן תנא כרבי יהודה, דתנן אין מבקעין עצים מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב), והיינו שב״קורה שנשברה״ מתיר רבי שמעון ורבי יהודה אוסר.

וכתבו התוס׳ שם (ואם תאמר, והא רבי שמעון אינו מתיר אלא ביושב ומצפה (לקמן ל, ב). ויש לומר דהכא נמי הואיל ונשתברה בשבת, מסתמא היתה רעועה מאתמול, והוי כיושב ומצפה מתי תשבר קורתו ותהיה ראויה להסקה). והיינו שמחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה היא בקורה רעועה, משא״כ בקורה בריאה וחזקה שנשברה מודה רבי שמעון שאסור. וכן הוא בטור (לרבי שמעון מותר אם היא רעועה וקרוב הוא שתשבר, ואם אינה רעועה, אפילו רבי שמעון מודה). **מ״א** סק״ב (קורה בריאה שנשברה, לכו״ע אסור).

ולכאורה מיירי שהיא קורה של בעל הבית, שאינה מוקצה מחמת חסרון כיס, כדלעיל סי׳ שח סנ״ט (נסרים של בעל הבית מותר לטלטלם, ושל אומן אסור, מפני שהוא מקפיד עליהם מלהשתמש בהם שום תשמיש שלא יתקלקלו, והרי הם מוקצה מחמת חסרון כיס).

דאי מיירי בקורה שהיא מוקצה מחמת חסרון כיס, הרי אסורה אף אחר שנשברה, כדלעיל סי׳ שח סכ״ז (כלים המוקצים מחמת חסרון כיס, שנשברו, אף על פי שהשברים אינם מוקצים מחמת חסרון כיס, אם נשברו בשבת או ביום טוב, אסור לטלטלם בו ביום, שמתוך שהוקצו מדעת האדם בבין השמשות כשהיה הכלי המוקצה שלם עדיין, הוקצו לכל היום כולו).

וכן הדין במוקצה מחמת איסור שנשבר, כדלקמן סי׳ תקיח ס״כ (אפילו אם נפלה הסוכה ביום טוב אסור לטלטלן ... כיון שבתחלת כניסת יום טוב, דהיינו בבין השמשות, היה אסור לטלטלן מחמת איסור סתירת בנין, ומתוך שנאסרו בבין השמשות נאסרו לכל היום כולו, ואף המתירים נולד ביום טוב מודים במוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בבין השמשות, שאף בשבת הוא אסור).

והטעם שאסור כאן לדברי הכל, אף שבבין השמשות לא הי׳ מוקצה, היינו כי בנולד כזה שאינו עשוי להשבר כלל, מודה רבי שמעון שאסור, כמבואר במ״א סוף ס״ק ב (ונראה לי דבכלי אפילו היה שלם אתמול ונשבר ביום טוב שרי לרבי שמעון, דכלי עשוי להשבר, משא״כ בקורה), הרי שאם הכלי לא הי׳ עשוי לישבר, ונשבר ביום טוב, הי׳ אסור מטעם האמור כאן, אף שבהיותו כלי לא הי׳ מוקצה.

וראה מה שדנתי בזה בדובר שלום ע׳ רכה ואילך.

[8] גמרא ב, רע״ב (גבי יום טוב דסתם לן תנא כרבי יהודה, דתנן אין מבקעין עצים ... מן הקורה שנשברה ביום טוב), לפירוש התוס׳ שם ד״ה אין (היתה רעועה מאתמול, והוי כיושב ומצפה מתי תשבר קורתו ותהיה ראויה להסקה), והיינו שבזה מתיר רבי שמעון

דאתמול היה כלי שלם ראוי למלאכתו, דהיינו בנין, והיום היא שבר כלי, והרי זה נולד ביום טוב[9]. וכבר נתבאר[10] דיש להחמיר בנולד ביום טוב:

ב אבל[11] אם נשברה מערב יום טוב[12], אם אי אפשר להסיקה בלא ביקוע מחמת גדלה ועביה, מותר[13] לבקעות ממנה חתיכות גדולות, ואע"פ שהיה אפשר לו לבקעות מערב יום טוב. לפי שאין בבקיעת עצים לחתיכות גדולות מלאכה גמורה, ואף בשבת אינו אסור אלא מדברי סופרים משום עובדין דחול[14],

---

ורבי יהודה אוסר. טור (לרבי שמעון מותר אם היא רעועה וקרוב הוא שתשבר). מ"א שם (וקרובה להשבר, זהו אליבא דרבי יהודה, אבל לרבי שמעון מותר ברעועה (טור)).

[9] **מ"א** שם (ונראה לי דאפילו היתה רעועה מקרי נולד, דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי).

וכן הוא לקמן סט"ו (יש עליו תאר כלי ונשבר ביום טוב, אסור להסיקו ביום טוב, מפני שהוא נולד), ושם נסמן (הערה 70).

ונתבאר בפר"ח ס"א (ואף על פי שהיא רעועה ביותר, דדמיא למסוכנת שיתבאר לקמן סימן תקי"ח סעיף ו' שמחתכה לכלבים משום דדעתיה עילוה, שאני הכא דאסיר משום נולד). והיינו כדלקמן סי' תקיח סי"א (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב מותר לטלטלה ולחתכה לפני הכלבים ביום טוב, לפי שמאתמול היא עומדת ומוכנת לכלבים, שהוא יודע שתמות ביום טוב. אבל אם לא היתה מסוכנת מערב יום טוב, אע"פ שהיתה חולה, אסור לטלטלה ביום טוב, לדברי האוסרים נולד ביום טוב ... שהרי אתמול כשהיתה עדיין חיה אינה מוכנת לכלבים, שלא היה יודע שתמות ביום טוב, והיום שמתה הוכנה לכלבים, והרי זה נולד ביום טוב).

וכיון שאף ברעועה ביותר מקרי נולד, לכן לא מהני דעתו עילוה, כמבואר בקונטרס אחרון שם סוף ס"ק ה (נקרא נולד אף על פי שדעתו עליהם מערב יום טוב ... האמת יורה דרכו דבנולד גמור, ככלים שנשברו ביום טוב, לא מהני דעתו), והאריך להוכיח כן מהפוסקים.

[10] לעיל סי' תצה סוף סי"ג (ולענין הלכה יש להחמיר בנולד ביום טוב). וכן נפסק כאן בשו"ע ס"א (ולא מקורה שנשברה ביום טוב, אפילו אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר). ונתבאר לעיל סי' תצט בקונטרס אחרון ס"ג ד"ה הנה מהר"צ (וכן מוכח בהדיא בסי' ... תק"א ס"א, שהשו"ע פסק להחמיר בנולד ביום טוב, ולא חלק עליו רמ"א).

[11] סיכום פרטי ההלכה של אפשר לעשותו מערב יום טוב, במכשירים, באוכל נפש, וכשאינה מלאכה אלא טורח או עובדין דחול:

(א) מכשירים שאפשר לעשותן מבעוד יום, נפסק לעיל סי' תצה ס"ד (מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

(ב) אוכל נפש שאפשר לעשותו מבעוד יום, נפסק לעיל שם ס"ה (מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ... אסור לעשותה ביום טוב, אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול).

(ג) מכשירי אוכל נפש שאין בהם אלא עובדין דחול, ואפשר לעשותן מערב יום טוב, התירו חכמים על ידי שינוי, כמבואר כאן ס"ב-ג (שאין בבקיעת עצים לחתיכות גדולות מלאכה גמורה, ואף בשבת אינו אסור אלא מדברי סופרים משום עובדין דחול ... כיון שהיה אפשר לבקעות מערב יום טוב הצריכוהו חכמים לשנות).

(ד) אוכל נפש, שאינה מלאכה ממש, ואפשר לעשותה מערב יום טוב, התירו חכמים, אבל לכתחלה טוב לשנות, כדלעיל סי' תק סי"ח (מותר לנקר בהמה ביום טוב, אע"פ שנשחטה מערב יום טוב והיה אפשר לנקרה קודם יום טוב, לפי שהניקור אין בו מלאכה גמורה ... ומכל מקום לכתחלה טוב לשנות בניקור בהמה שנשחטה מערב יום טוב והיה אפשר לנקרה קודם יום טוב, דהיינו שינקר בקרדום או בקופיץ או שינוי אחר).

(ה) ולפעמים הצריכו לשנות, כדלקמן סי' תקו ס"ג (אם כבר נרקד הקמח פעם אחת ורוצה לרקדו שנית ביום טוב כדי שיהא הפת נאה, מותר ... ומכל מקום כיון שהיה אפשר לו לטרוח טרחא זו קודם יום טוב (ועוד שהיא כעין עובדין דחול), (לפיכך) צריך לשנות קצת ברקידתו).

(ו) טורח לצורך מצוה, ואפשר לעשותה מערב יום טוב, אסרו חכמים, כדלעיל סי' תצח סל"ז (שחט חיה ועוף בערב יום טוב ולא כיסה דמם, אסור לכסותם ביום טוב, אפילו בעפר מוכן, שהרי אף אם לא יכסה יהא מותר לאכלם ביום טוב, ונמצא טורח שלא לצורך יום טוב מה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב).

(ו) וכן הוא במדידה לצורך מצות חלה, כדלקמן סי' תקו ס"א (אסור למדוד ביום טוב, מפני שהוא עובדין דחול ... ואפילו מתכוין למצוה, כגון שמודד קמח לעיסתו כדי לידע שיעור חלה, לא ימדוד ... שהרי היה אפשר למדוד מערב יום טוב),.

[12] גמרא לא, ב (אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מערב יום טוב). טור ושו"ע ס"א (אבל אם נשברה מערב יום טוב ... מבקעין ממנה).

[13] רשב"א לא, א ד"ה אין מבקעין (ובתוספות אמרו שלא התירו לבקע אלא מן הקורות גדולות, אבל עצים דקים שנוחים להדליק בלא בקוע, אסור, דמלאכה שאינה צריכה היא ... וכן נראה גם כן בדברי הרמב"ם ז"ל, שכך כתב, אפשר היה לו לבקע מערב יום טוב, ומפני מה לא אסרו הבקוע כלל, מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יוכל להבעירו וימנע מלבשל, ולפיכך התירו לו לבקע בשינוי). רמב"ם פ"ד ה"י (ולמה לא נאסר הביקוע כלל, מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יוכל להבעירו). רא"ש פ"ד סי' ד (ויראה דהיתר הביקוע דאיירי ביה, היינו לבקע מן הקורה שאי אפשר לאפות ולבשל בה בלא ביקוע). **טור ושו"ע** שם (אם אי אפשר להסיקה בלא ביקוע, מבקעין ממנה).

[14] ראבי"ה סי' תשעד (וביקוע דאמרי דשרי, הני מילי לחתיכות גסות, ואף על פי שאפשר לעשותן מערב יום טוב, לאו מלאכה היא, אלא עובדין דחול). הובא במרדכי רמז תרצא. שו"ע שם (מבקעין ממנה חתיכות גדולות). לבוש ס"ב (כיון שבקיעת עץ גדול לחתיכות גדולות אינו מלאכה גמורה, ואינה אסורה ביום טוב אלא משום שהוא עובדין דחול, התירוהו חז"ל). מ"א ס"ק ג (ואף על גב דהוי מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, שרי, דלאו מלאכה היא אלא עובדא דחול). וכדלעיל סי' שיד סט"ז (המבקע עצים לחתיכות ... גדולות ואינו מקפיד על מדתן, אין בו איסור אלא מדברי סופרים, משום שהוא מעשה חול וזלזול שבת).

וכיון שאינה מלאכה גמורה, רק טרחא או עובדין דחול, מותר אף שהי' אפשר לעשותה בערב יום טוב, אלא שהצריכו שינוי (ויתבאר לקמן הערה 21).

ומשום שמחת יום טוב התירו לגמרי[15].

אבל אסור לבקעות ממנה חתיכות קטנות מאד, כדרך שמבקעים עצים (א) דקים מאד כדי להצית בהן האור[16], מפני שהעושה כן בשבת חייב מפני שהוא תולדת הטוחן[17], כמו שנתבאר בסי׳ שכ״א[18], לפיכך לא התירו דבר זה משום שמחת יום טוב, לפי שזהו כמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב[19]:

ג וכשהוא מבקע, לא יבקע בקרדום ולא במגל ולא במגירה[20] כדרך שמבקע בחול, דכיון שהיה אפשר לבקעות מערב יום טוב הצריכוהו חכמים לשנות[21] שלא יבקע אלא בקופיץ[22] (פירוש[23] סכין של קצבים, ויש עושים בו שני ראשים, ודומה קצת לקרדום), ובצד הקצר שלו אבל לא בצד הרחב[24], כדי לשנות. ועכשיו שאין אנו בקיאים מהו קרדום ומהו קופיץ, יש להחמיר שלא לבקעות אלא בסכין או ביד[25]:

ד במה דברים אמורים בעצים גדולים מאד שאי אפשר להסיקן כלל בלא ביקוע, כגון קורה וכיוצא בה. אבל עצים של הסקה שהן גדולים קצת וראויים להסקה בלא ביקוע, לא יבקעם כלל אפילו בסכין, כיון

---

[15] רמב״ם שם (ולמה לא נאסר הביקוע כלל, מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יוכל להבעירו וימנע מלבשל, לפיכך התירו). לבוש שם (ואפשר ביום טוב כשירצה ליקח מהם יפגע בעץ עבה שלא יוכל להבעירו, וימנע מלבשל, ויבטל שמחת יום טוב).

[16] היינו כמו גפרורים שעשויים להצית בהן האור, ולא כמו עצים דקים שעשויים להבערה.

[17] ראבי״ה ומרדכי שם (אבל דק דק לא, דאיפשר לבקע מערב יום טוב, ואמרינן בפרק כלל גדול (עד, ב) האי מאן דסלית סילתא מחייב משום טוחן). רשב״א שם (אבל עצים דקים שנוחים להדליק בלא בקוע, אסור, דמלאכה שאינה צריכה היא, ומלאכה גמורה דאורייתא היא, וכדאמרינן בשלהי כלל גדול, האי מאן דסלית סלתי חייב משום טוחן), וראי״ש שם (אבל עצים של הסקה והם גדולים קצת לא יבקעם, כיון שיכול לבשל ולאפות בהם בלא ביקוע, טרחא שלא לצורך הוא, ואב מלאכה, כדאמר בפרק כלל גדול, האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן).

וכתב ה**ט״ז** סק״ב (יש לדקדק למה הוצרך לכתוב דהוי טירחא שלא לצורך דזה הוי מדרבנן, וסיים על זה ואב מלאכה ... נראה כוונתו בשני טעמים אלו, דאפילו במקום שאין לומר בו שהוא אב מלאכה, דהיינו שאין בוקע דקים מאד, ולא דמי להיא דסלית סילתא, פירוש עצים דקים להבעיר האש דהוי אב מלאכה משום טוחן, דזה דוקא בעצים דקים מאוד כדרך להבעיר אש ... על כן כתב שאסור עכ״פ מצד טרחא. ואם כן כלל בזה שני דברים, דאם בוקע לדקים קצת, יש משום טירחא, ואם דקים מאוד, יש בו אב מלאכה).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א (היינו בבוקע מעצים הראוים להסקה בלא ביקוע, דבהכי מיירי כמבואר בדבריו, אבל המבקע מקורה, כיון שהותר לו הביקוע אין לנו לחייבו שידקדק שלא יבקע רק עצים גדולים קצת הראויין להסקה בלא ביקוע, אלא מבקע כדרכו, ואף אם מבקע מהקורה עצים דקים אין בכך כלום, כל שאינו מבקע ממנה עצים דקים מאד בענין שיש חיוב חטאת על בקיעתן בשבת).

[18] ס״י (אסור לחתוך הירק דק דק כדי לאכלו, וכן גרוגרות וחרובים לפני זקנים, ואם חתך דק דק חייב משום טוחן), ובסי׳ שיד סט״ז (אם מבקע לחתיכות דקות מאד להבעיר בהן האש, חייב משום טוחן).

[19] ראב״ד פ״ד ה״י (אין מבקעין ... קי״ל כרבי יהודה דמכשירין ... אפשר לעשותן מערב יום טוב). מ״א שם (ואף על גב דהוי מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, שרי, דלאו מלאכה היא אלא עובדא דחול, אבל דקות אסור, דחייב משום טוחן). והיינו שדקות הוו מכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב, שאסור, כדלעיל סי׳ תצה ס״ד (כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש אלא בדבר המכשירו לאכילה, הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

ואף שהבערת העצים אינה נחשבת מכשירים, מכל מקום ביקוע העצים נחשב מכשירין, כדלעיל סי׳ תצה קונטרס אחרון סק״א (ואנן קיימא לן שם כדעת ראבי״ה ומרדכי וראי״ש וראב״ד (עיין מגן אברהם שם) והסכמת האחרונים, דבבוקע קורה לעצים דקים ביום טוב חיובא איכא, ועל כרחך משום דהוי מכשירין).

[20] **משנה** לא, סוע״א (ואין מבקעין לא בקרדום (סתם קרדום עשוי כמין כלי אומנות, רש״י) ולא במגרה (כעין סכין מלאה פגימות וממהר לקוץ בו עצים וכלי אומן הוא, רש״י) ולא במגל (וכולן כלי אומן הן ונראה כעושה בו מלאכה לפיכך אסור, רש״י)). טור ושו״ע ס״א (ולא יבקע לא בקרדום, ולא במגל, ולא במגירה).

[21] **ראב״ד** שם (ואם אפשר לעשותן מערב יום טוב, עושין אותן על ידי שינוי). **רא״ש** פ״ד סי׳ ד (ולא ידענא מאי שינוי קאמר, כבר מפורש במשנה היתר הביקוע בקופיץ דוקא, ולא בדבר שהוא כלי אומנות). **רמב״ם** פ״ד ה״י (למה אסרו בקורדום וכיוצא בו, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שהרי אפשר היה לו לבקע מערב יום טוב).

[22] משנה שם (אלא בקופיץ). טור ושו״ע שם (אלא בקופיץ).

[23] רש״י שם (סתם קופיץ הוא סכין של קצבים, דומה לקרדומות שלנו שאינן כלי אומן, ויש שעושין בו שני ראשין, והשני דומה קצת לקרדום).

[24] לישנא בתרא בגמרא לא, ב (אמר רב חיננא בר שלמיא משמיה דרב, לא שנו אלא בזכרות שלו, אבל בנקבות שלו אסור). טור ושו״ע שם (ובצד הקצר שלו, אבל לא בצד הרחב).

[25] תוס׳ שם ד״ה אבל (ופירשו התוספות דאין אנו בקיאין בקרדום היאך הן נעשין, ולכך יש לנו לאסור לבקע עצים רק ביד). הגהת סמ״ק סי׳ קצד ע׳ קע (ומיהו בתוספות פירש, דאין אנו בקיאין מהו זכרות ומהו נקבות, והכל אסור. ומכל מקום נראה דלבקע בסכין שרי). **טור ושו״ע** שם (ויש מי שאוסר אפילו בקופיץ, לפי שאין אנו בקיאין מהו, ולא התירו אלא בסכין).

שאפשר להסיקן בלא ביקוע הרי זה טרחא שאינה צריכה[26]. ולכן יש להחמיר שלא לשברן אפילו ביד, אפילו לחתיכות גדולות בענין שאין לאסור משום תולדת טוחן[27], וכן לא יכניס העץ בחור כדי לשברו, כיון שאפשר להסיקו כמו שהוא[28]:

ה והמדקדקים נוהגים לאסור הביקוע של עצים הראויים להסקה בלי ביקוע אפילו בחול המועד, ומתקנים ומכינים כל העצים הקטנים הצריכים לבישול דגים קודם יום טוב, דחוששין לטרחא שאינה צריכה, שהרי יכול לבערם בלא ביקוע, וכן נכון להחמיר. ומכל מקום במקום שהעצים יקרים, דיש הפסד מרובה אם נצריך להבעיר בלי ביקוע, מותר לו לבקע במועד אפילו עצים שאפשר להסיקן בלא ביקוע[29].

במה דברים אמורים לבקעות בכלי, אבל לשבר ביד[30], כיון שאינו עושה כדרך שהוא עושה בחול, אין להחמיר בו כלל במועד, אפילו במקומות שאין העצים יקרים:

ליקוט עצים להסקה

ו עצים המפוזרין בחצר[31], בין שהם גדולים בין שהם קטנים[32], אסור לגבבן ביום טוב, מפני שנראה כמלקט לצורך חול, שכן דרך לגבב היום לצורך מחר. אבל אם רוצה לבשל קדרתו בחצר מותר לגבב סמוך למקום בישול קדרתו, מפני שקדרתו מוכחת עליו שאינו מגבב לצורך מחר[33].

---

[26] רשב"א לא, א ד"ה אין מבקעין (ובתוספות אמרו שלא התירו לבקע אלא מן הקורות גדולות, אבל עצים דקים שנוחים להדליק בלא בקוע, אסור, דמלאכה שאינה צריכה היא ... וכן נראה גם כן בדברי הרמב"ם ז"ל, שכך כתב, אפשר היה לו לבקע מערב יום טוב, ומפני מה לא אסרו הבקוע כלל, מפני שאפשר שיפגע בעץ עבה ולא יוכל להבעירו וימנע מלבשל, ולפיכך התירו לו לבקע בשינוי). **רא"ש** פ"ד סי' ד (ויראה דהיתר הביקוע דאיירי ביה, היינו לבקע מן הקורה שאי אפשר לאפות ולבשל בה בלא ביקוע, אבל עצים של הסקה והם גדולים קצת, לא יבקעם, כיון שיכול לבשל ולאפות בהם בלא ביקוע, טרחא שלא לצורך הוא). **טור ושו"ע** ס"ב (עצים גדולים קצת וראוים להסקה בלא ביקוע, לא יבקע כלל). ט"ז ס"ק ב (דאפילו במקום שאין לומר בו שהוא אב מלאכה, דהיינו שאין בוקע דקים מאד, ולא דמי לההיא דסלית סילתא ... אסור עכ"פ מצד טרחא ... דאם בוקע לדקים קצת, יש משום טירחא). הובא בקונטרס אחרון ס"ק א (כתב הט"ז ... דאף שאין דקין כל כך, אסור משום טרחא שאינה צריכה, היינו בבוקע מעצים הראוים להסקה בלא ביקוע).

[27] **טור** (מלשון א"א הרא"ש ז"ל יראה דאפילו לשברם ביד נמי אסור. וטוב להחמיר). שו"ע שם (ואפילו לשברם ביד יש מי שאוסר). ט"ז סק"ב (וראוי לחוש למעשה לאסור לשבור אפילו ביד, במקום שאסור בסכין).

[28] אף שהתיר בזה בתוספתא פ"ג ה"י (לא יתן אדם אבן על גבי בקעת כדי לשוברה, אבל מכניסה בחור ושוברה). הובא בישי"ש פ"ד ס"ז. **מ"א** ס"ה (וישי"ש מתיר אפילו להכניסם בחור ולשברם).

מכל מקום סיים בישי"ש שם (אלמא דשרי לבקוע ביד). נמצא שלדידן שמחמירים "שלא לשברן אפילו ביד ... לא יכניס העץ בחור כדי לשברו". ואפשר מפרשים שהתוספתא מיירי בעצים גדולים שאי אפשר להסיקן בלא ביקוע.

[29] **רש"ל** בישי"ש פ"ד סי' ז (והמדקדקים נהגו לאיסור אף בחול המועד, ומתקנים כל העצים הקטנים הצריכין, אף לבישול דגים, קודם יום טוב, משום דחוששין לטירחא יתירא, כמ"ש הרא"ש, שהרי יכול לבערו כך בלא ביקוע, ואין להקל. אבל במקום שדמי עצים יקרים, לא חיישינן לטירחא יתירא, דהא הפסד מרובה הוא). הובא ב**ט"ז** סק"ב, ומ"א סק"ד.

[30] **ט"ז** שם (ונראה, לשבור ביד אין להחמיר כלל בחול המועד).

[31] **משנה** לג, א (רבי אליעזר אומר ... מגבב מן החצר ומדליק (מגבב קסמין דקין וקשין מן החצר ומדליק בהן, רש"י), שכל מה שבחצר מוכן הוא. וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק). וקיי"ל כחכמים שאסור לגבב בחצר, אלא אם מגבב משלפניו (סמוך למקום בישול) ומדליק.

רמב"ם פ"ב הי"ד (מגבב הוא בשדה מלפניו ומדליק שם), ופירש במ"מ שם (נראה שרבינו מפרש, שחכמים לא הזכירו חצר לפי שהן סוברין שבכל מקום יכול לגבב משלפניו ולהדליק שם), ובב"י ד"ה והרמב"ם (ביאור הדברים דחכמים לא שאני להו בין חצר לשדה, אלא הכל תלוי בין מלפניו לשלא מלפניו, דמלפניו, דהיינו סמוך למקום בישול הקדירה, אפילו בשדה מותר, ושלא בפניו, אפילו בחצר אסור, דכיון דרחוק ממקום בישול הקדירה הוא, ליכא למימר קדירתו מוכחת עליו, ומיחזי כמי שמגבב לצורך מחר). שו"ע ס"ג (כלשון הרמב"ם). **רמ"א** שם (וכן בחצר לוקח מלפניו). וקיי"ל שלא הותר אלא בחצר, ולא בשדה, כדלקמן בסעיף הבא.

[32] בגמרא לג, ב (תנו רבנן, מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא, ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין. ורבי שמעון מתיר). וכתב הר"ן יט א (דת"ק דקי"ל כוותיה ... ואף על גב דקי"ל כרבנן דמתניתין שאין מותר לגבב אלא משלפניו. נפקא מינה לעצים גסים דלא בטילי אגב חצר, ולא מיתסר אפילו לרבנן, דאינהו לא אסרי אלא בקסמין דקים מפני שהם מתבטלין אגב חצר, אבל בגסים לא, ואפילו הכי אסור לעשות מהן ציבורין ציבורין). והיינו שבמשנה מיירי בקסמין דקים, וקיי"ל כחכמים שלא התירו אלא משלפניו. ובברייתא מיירי בעצים גסים, וקיי"ל כת"ק שלא אסרו אלא לעשות צבורין צבורין. והשיב עליו **רש"ל** בישי"ש פ"ד סי"ח (והרי"ף והרא"ש לא הביאו האי ברייתא כל עיקר, וסבירא להו דת"ק דברייתא הוא ת"ק דמתניתין, דהיינו רבי אליעזר, וחכמים פליגי וסבירא מגבב מלפניו ומדליק, כל שכן שלא יעשה ציבורין, ואין חילוק בין עצים גדולים לעצים קטנים). **מ"א** ס"ק ח (ואין חילוק בין קטנים לגדולים, וכ"כ הישי"ש).

[33] **גמרא** לג, ב (תנו רבנן מגבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא, ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין. ורבי שמעון מתיר. במאי קא מפלגי, מר סבר מחזי דקא מכניף למחר וליומא אחרינא, ומר סבר קדרתו מוכחת עליו), והיינו שלת"ק אסור לעשות צבורין מטעם דמחזי כו', ולרבי שמעון מותר מטעם דקדרתו מוכחת עליו. מ"א ס"ק ז (סמוך למקום בשול קדירתו, דקדירתו

במה דברים אמורים בעצים המפוזרין, אבל עצים המכונסים ברשות היחיד מותר ליטול מהן ולהוליכן אפילו לחצר אחרת ולהסיקן שם[34]:

ז במה דברים אמורים בחצר. אבל בשדה אסור ללקט עצים אפילו רוצה לבשל קדרתו בשדה וללקט עצים סמוך למקום בישול קדרתו, לפי שדרך עצים להיות גדלים בשדה והמלקט שם עצים נראה כמעמר דבר במקום גידולו[35] (עיין סי׳ ש״מ[36]), וכבר נתבאר בסי׳ תצ״ה[37] שהעימור הוא ממלאכות שלא הותרו לצורך אוכל נפש. ולפיכך אפילו מן המכונסים שבשדה אסור ליקח[38], גזרה שמא יקח מן המפוזרין ונראה כמעמר[39]:

ח קרפף, שהוא מקום המוקף מחיצות, אע״פ שאינו מוקף לדירה[40], אם יש לו מסגרת או שהוא עומד בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים לעיר[41], כיון שהוא מקום המשתמר הרי הוא כחצר ומותר להביא מן העצים המכונסים שבתוכו[42]. אבל אם אין לו מסגרת ואינו עומד בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים לעיר, כיון שאינו מקום המשתמר הרי הוא כמי שאינו מוקף מחיצות כלל, ואין מביאין ממנו עצים אפילו מן המכונסים שבתוכו[43]:

מוכחת עליו שאינו מגבב לצורך מחר). והיינו שזהו גם טעם חכמים שבמשנה, דקיי״ל כוותיהו, שסמוך למקום בישול קדירתו מוכחת עליו, ושלא במקום בישול מחזי דקא מכניף למחר.

[34] **משנה** לא, רע״א (מביאין עצים מן השדה מן המכונס ומן הקרפף אפילו מן המפוזר), וגמרא שם (אמר רב יהודה אמר שמואל אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף. והא אנן תנן מן הקרפף ואפילו מן המפוזרים. מתניתין יחידאה היא). רמב״ם שם (ומביאין מן המכונסין שברשות היחיד). שו״ע ס״ג (ומביאין מהמכונסין שברשות היחיד). לבוש ס״ג (מן המכונסים שבקרפף, אפילו היתה מוקפת שלא לשם דירה מביאין מתוכה), והיינו שמביאין מתוכה לחצר אחרת, וכיון שנוטלם מהמכונסים שברשות היחיד, אינו נראה שמגבב לצורך מחר.

[35] **רש״ל** בישו״ש פ״ד סי׳ ו (ואני אומר, דבודאי גבוב דשרי, היינו שאינן במקום גידולן, וכמו שפירשו התוס׳ (ד״ה מן הקרפף) דאב מלאכה דמעמר אינו אלא במקום גידולן ... ומשום הכי מגבב עצים מן החצר שאינו במקום גידולן, אבל במקום גדולן לא התירו משום אוכל נפש, דהוו כמו קוצר וחותך עצים מן המחובר דאסור אפילו לצורך אוכל נפש ... משום הכי בשדה אסור לכו״ע). **ב״ח** סד״ה וכשמלקט (הגיבוב דמלפניו אין להתיר אלא בחצר, אבל לא בשדה, ודלא כהרמב״ם דמיקל בזה). **מ״א** סק״ז (ובישו״ש אוסר בשדה, דמחזי כמעמר ממקום גדולו, וחייב חטאת כמו המגבב קנים לחילתא). **וכן דעת הר״ן** יז, א (ואחרים פירשו דטעמא משום גבוב, והוי כמעמר). וראה מראי מקומות וציונים.

[36] סעיף טו (המעמר הוא מאבות מלאכות, שהיה במשכן בסמנים הזרועים, ואין עימור אלא כשמאספו במקום גידולו, כעין קמה קצורה שמגבב השבלים במקום גידולן).

[37] סעיף ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה והעימור).

[38] **גמרא** לא, א (אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף).

[39] **ר״ן** שם בשם אחרים (ומכונס שבשדות מיחלף במפוזר). **מ״א** סק״ו (מכונסין, דמיחלף במפוזר). **רש״ל** שם (וגזרו על המכונסין שבשדה). **ב״ח** ד״ה אין מביאין (והר״ן כתב ... ומכונס נמי מיחלף במפוזר).

[40] **משנה** לא, רע״א (מביאין עצים מן ... הקרפף), ופרש״י (שהוא משתמר ומוקף סביב). רמב״ם פ״ב הי״ד (ומביאין מן המכונסין שברשות היחיד, ואפילו היתה מוקפת שלא לשם דירה). שו״ע שם. וכדלעיל סי׳ שנח ס״א (כל היקף מחיצות שלא הוקף לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד, כגון ... הקרפף, והוא היקף גדול להכניס בו עצים).

[41] כעין זה לעיל סי׳ תצז סי״ב (הסמוך לעיר בתוך שבעים אמה וד׳ טפחים).

[42] משנה שם (איזהו קרפף, כל שסמוך לעיר, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר כל שנכנסין לו בפותחת, ואפילו בתוך תחום שבת). גמרא שם (שמע מינה רבי יוסי תרתי לקולא קאמר, שמע מינה. אמר רב סלא אמר רבי ירמיה הלכה כרבי יוסי להקל), וכפירוש **רש״י** שם ד״ה תרתי (ורבי יוסי בתרתי אקיל, דמכשיר בסמוך בלא פותחת ובפותחת בלא סמוך). **ראב״ד** בהשגות שם (ואיכא למימר דסמוך לעיר נמי בלא פותחת מוכן הוא, אבל לסוף התחום שהוא רחוק, בעי ר׳ יוסי פותחת). **רשב״א** בעבודת הקדש שער ב סי׳ ו (ובאיזה קרפף אמרו, בקרפף שהוא סמוך לעיר אף על פי שאין לו פותחת. ואם יש לו פותחת אף על פי שאינו סמוך לעיר מביאין ממנו, כל שהוא תוך תחום שבת לעיר). **רא״ש** פ״ד סי׳ ג (שמע מינה דרבי יוסי תרתי לקולא קאמר שמע מינה. אמר רב סלא אמר ר׳ ירמיה הלכה כרבי יוסי). **טור** (מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר בתוך ע׳ אמה וד׳ טפחים, ואפילו אין לו פותחות, או שיש לו פותחות אפילו בסוף התחום). **רש״ל** בישו״ש פ״ד סי׳ ו (מן המכונסין שבקרפף הסמוך לעיר תוך ע׳ אמה ושיריים, ואפילו אין לה פותחות, או שיש לה פותחות, אפילו בתוך התחום). ט״ז סק״ד (הטור כתב אפילו אין מסגרת מותר כל שהוא סמוך לעיר תוך ע׳ אמות וד׳ טפחים, והוא ע״פ פרש״י, וכן הסכימו הרשב״א והרא״ש, וכתב רש״ל שכן יש לפסוק להלכה). **מ״א** סק״ט (והישו״ש פסק כהפוסקים דבחד סגי, או מסגרת או סמוכה בתוך ע׳ אמה ושיריים). **פר״ח** ס״ג (ודע שרוב המפרשים חלוקין על פסק הרמב״ם וסבירא להו דחדא מתרתי סגי, או בפותחת אף על פי שהוא רחוק, ובלבד שיהיה בתוך תחום שבת, או בסמוך לעיר, דהיינו בתוך שבעים אמה ושיריים, אפילו בלא פותחת, וכן עיקר).

ומה שלא הזכיר כאן ״ובלבד שיהיה בתוך תחום שבת״ הנזכר במשנה ובפוסקים הנ״ל. כי מובן מעצמו שאם הוא חוץ לתחום שבת אינו יכול לילך לשם ביום טוב.

[43] שאז דינו כשדה דלעיל סעיף הקודם.

ט עלי קנים ועלי גפנים שהן מכונסים ומונחים בקרפף[44], אע"פ שיש לו מסגרת ועומד בתוך שבעים אמה וד' טפחים לעיר, הרי הן כמפוזרים ואסור ליקח מהן ביום טוב, מפני שאנו חוששים שמא יפזרם הרוח בשעה שיבא ליקח אותם ויבא ללקטם[45]. ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב שלא יפזרם הרוח, מותר ליקח מהן ביום טוב[46]:

י עצים שנשרו מן האילן ביום טוב, אין מסיקין בהן ביום טוב אפילו להמתירין נולד ביום טוב, לפי שהן בכלל גזרת פירות הנושרין מאליהן בשבת או ביום טוב, שאסרום חכמים בו ביום באכילה[47] ובטלטול[48] משום גזרה שמא יעלה ויתלוש[49] כמו שנתבאר בסי' שכ"[ה][50]. ואם נפלו לתוך התנור יתבאר בסימן תק"ז[51] בעז"ה[52]:

הסקה בכלים

יא כבר נתבאר[53] שיש להחמיר בנולד ביום טוב. לפיכך כלים שנשברו ביום טוב[54] ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה[55], כמו שנתבאר בסי' תצ"ה[56], אין מסיקין בהן, מפני שהן נולד[57] ואסורין בטלטול.

---

[44] **גמרא** לא, א (אמר רבא, עלי קנים ועלי גפנים, אף על גב דמכנפי להו ומותבי, כיון דאי מדלי זיקא מבדר להו, כמפוזרים דמו ואסורין). טור ושו"ע ס"ד (עלי קנים ועלי גפנים, אף על פי שהם מכונסים בקרפף, כיון שהרוח מפזרת אותם הרי הם כמפוזרין ואסורים).

[45] ר"ן יז, רע"ב (משום דאע"ג דמכונסין נינהו, חיישינן שמא בשעת שירצה ללקטם יפזרם הרוח ואתי לגבב). הובא **ב"י** ד"ה עלי. מ"א סק"י (דחיישינן שמא בשעה שיבא ליקח אותם יפזרם הרוח, ויבא ללקטם (ב"י)).

[46] רבא **בגמרא** שם (אמר רבא ... ואי אתנח מנא מאתמול עלייהו, שפיר דמי). טור ושו"ע שם (ואם הניח עליהם כלי כבד מערב יום טוב, הרי אלו מוכנים).

[47] **גמרא** ד, ב (אמר ר' יוחנן, עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב). רי"ף ב, א (ועצים שנשרו מן הדקל ... ביום טוב אסור להסיקן ביום טוב). טור ושו"ע ס"ה (עצים שנשרו מן האילן ביום טוב, אין מסיקין בהם).

[48] כדלקמן סי' תקטו ס"ד (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום), ולעיל סי' שכה ס"ח (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום), ושם נסמן (הערה פה).

[49] **גמרא** ב, סע"ב (פירות הנושרין טעמא מאי גזרה שמא יעלה ויתלוש). **רי"ף** שם (ועצים שנשרו ... אסרי להו רבנן שמא יעלה ויתלוש). מ"א סקי"א (ואסרי להו רבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש).

[50] סעיף ח (כל מחובר שנתלש מאליו או על ידי נכרי, אף על פי שאינו מאכל אדם ... אסורים משום גזרת פירות הנושרים ... ואפילו עצים שתלשן הנכרי לעצמו או שנשרו מאליהן ביום טוב הם בכלל גזרה זו, כמו שיתבאר בסימן תק"ז).

ואפשר קריאת התיבה בדפוס ראשון היא "שכ"ב", והוא בשו"ע שם ס"ג (פירות שנשרו מן האילן בשבת, אסורים בו ביום). ובמ"א שם ס"ק ג (משום שמא יעלה ויתלוש).

[51] ס"ג-ד.

[52] ראה כעין זה לעיל סי' ח ס"ג (כאשר יתבאר כל אחד ואחד במקומו בס"ד). שם בקונטרס אחרון ס"ק ב (כמו שיתבאר בעזרת השם יתברך). סי' יז ס"א (שיתבאר בעז"ה). סי' רמו בקונטרס אחרון ס"ק ד (עי' במה שכתבתי בסי' תמ[ה] בס"ד). סי' תלב בקונטרס אחרון ס"ק ב (בסי' רס"ג ... עי' במה שכתבתי שם בס"ד). סי' תמב בקונטרס אחרון ס"ק ז (עי' במ"ש סי' תמ"ו בעז"ה). לקמן סי"ג (כמו שיתבאר בסימן תק"ז בעז"ה). סי' תקו בקונטרס אחרון ס"ב (עיין במ"ש בסי' תנ"ז בעזרת ה'). סי' תריא ס"ג (וכמו שיתבאר לפנינו בעז"ה). וראה שו"ע אדה"ז המבואר.

ויש לעיין עד כמה אפשר להוכיח מזה, קדימה ומאוחר בכתיבת השו"ע על ידי רבינו.

[53] ס"א (וכבר נתבאר דיש להחמיר בנולד ביום טוב).

[54] **גמרא** שבת כט, א (ואין מסיקין בשברי כלים, דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר). ביצה לג, א (לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים). טור ושו"ע ס"ו (כלים שנשברו ביום טוב, אין מסיקים בהם מפני שהם נולד).

[55] הרשב"א בעבודת הקדש שער ה ס"ב (ואם נשברו ביום טוב אין מסיקין בשבריהן. במה דברים אמורים בשאין השברים ראויין לכעין מלאכתן הראשונה, אבל אם היו ראויין לכעין מלאכתן הראשונה ... מסיקין בהן). מ"מ פ"ב הי"ב (ודע ששבר כלי העושה מעין מלאכתו הראשונה, הרי הוא כלי גמור ושלם ומסיקין בו). פר"ח ס"ו (ביום טוב, כל שאינו עושה מעין מלאכתו הראשונה יצא מתורת כלי ואסור משום נולד, וכן כתב הרשב"א). מ"א סי' שח סקט"ו (ולמ"ד נולד אסור, בעינן שיהא ראוי למלאכתו ראשונה).

וכן הוא לעיל שם סכ"ד-ה (כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת, ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה, אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי ... הרי זה נולד, שנעשה כלי חדש, ומותר בשבת ולא ביום טוב ... אבל אם השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה ... אין זה נולד, ומותר לטלטלם אף אם נשברו ביום טוב).

[56] סוף סי"ג (כגון כלי שנשבר בשבת או ביום טוב ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי מה שהיה יכול להשתמש כשהכלי היה שלם, אלא תשמיש אחר ... שתשמיש זה נולד בשבת או ביום טוב, ואתמול לא היה הכלי עומד ומוכן לתשמיש זה), ושם נסמן (הערה 118).

[57] רש"י שבת קכד, ב ד"ה הא (הא רבי יהודה, מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, דאית ליה מוקצה ונולד. כלים לאו מוקצה נינהו, שברים נולד נינהו).

ואפילו לשורפן במקומן אסור, אע"פ שאינו מטלטלן, לפי שהמוקצה אסור להשתמש בו וליהנות ממנו[58], כמו שיתבאר בסימן תק"ט[59]:

יב וכן נכרי שחקק בית קבול בבקעת ביום טוב, הרי עשאה כלי, ואין מסיקין בה מפני שהוא נולד[60]:

יג אבל מסיקין בכלים שלמים[61] שנעשו מערב יום טוב. אע"פ שהוא נהנה מן הכלי לאחר שהודלק מקצתו ונעשה שבר כלי, אין בכך כלום, כיון שההנאה באה לו מאליה, שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה[62], עיין סוף סי' תק"ט[63].

אבל אסור להפוך באש לאחר שהודלק מקצתו, דאז נעשה שבר כלי. וכיצד הוא עושה, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, דאז יכול להפוך באש אף לאחר שהודלקו מקצת מן הכלים, לפי שהן בטלים ברוב עצים המוכנים[64], כמו שיתבאר בסימן תק"ז[65] בעז"ה[66]:

יד במה דברים אמורים כשאין לו עצים מוכנים כדי כל צרכו[67], אבל אם יש לו כדי כל צרכו, אסור להסיק

---

[58] **מ"א** סקי"ב (ואפילו לשרפן במקומן אסור, דמוקצה אסור ליהנות ממנו).

[59] סעיף טז (ואסרו להשתמש בכל דבר שהוא מוקצה ... כשעושה מעשה בגוף המוקצה, כגון ... שמסיק בעצים המוקצים, אף על פי שאינו מזיזם ממקומם, מכל מקום כיון שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם, הרי עושה מעשה בגוף המוקצה).

והיינו, שאף שיתבאר לקמן סי"ג שהנאה הבאה מאליה מהמוקצה מותרת, מכל מקום כשמבעיר אותם נחשב עושה מעשה בגוף המוקצה כדי ליהנות ממנה.

אבל אם אינו שורפה כדי להשתמש בה, אלא לשריפת חמץ, נתבאר לעיל סי' תמו ס"ה (לשרפה במקומה ... שאינו מטלטלו), ושם נסמן (הערה נב).

[60] **גמרא** שבת כט, רע"א (נכרי שחקק קב בבקעת, ישראל מסיקה ביום טוב. ואמאי, נולד הוא). **מ"א** שם (עכו"ם שחקק קב בבקעת הוה ליה נולד, ואין מסיקין בו (שבת דף כ"ט)).

וכן הוא לעיל סי' שח סכ"ג (נכרי שעשה כלי חדש בשבת מעצמו ... ביום טוב יש להחמיר בנולד).

אלא שלפעמים גם זה מותר:

(א) אם גמרו בידי אדם, כדלעיל סי' רנב סי"ב (ואף שיש להחמיר בנולד ביום טוב כמו שיתבאר בסי' תצ"ה, מכל מקום כאן אין בו משום נולד הואיל והוא דבר שגמרו בידי אדם), ושם נסמן (הערות קח-ט).

(ב) אם עשה הנכרי את הכלי מחומר שלו, כדלקמן סי' תקפו סכ"ה (כשעשה הנכרי השופר מקרן שלו, דאין בו משום איסור נולד ביום טוב, כיון שבין השמשות היה הקרן ביד הנכרי, והנכרי לא הקצה דעתו מלעשות ממנו שופר, שהרי בידו וברשותו הוא לעשות ממנו מה שירצה).

וראה מראי מקומות וציונים.

[61] **גמרא** שם (מסיקין בכלים). שו"ע שם (מסיקין בכלים שלמים).

והטעמים שאין בזה משום מלאכת סותר, נתבארו במ"א ס"ק יג.

[62] רשב"א שם (כי אדליק בה פורתא הוה ליה שבר כלי, וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך. מכאן נראה לי דאין איסור ליהנות מן המוקצה, דהא לא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו, כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו, אף על פי שהתבשיל מתבשל בו אין בכך כלום. והיינו נמי דאמרינן לעיל גבי פתילת הבגד הכא בשלש על שלש מצומצמות עסקינן ... ואף על גב דממילא דולק והולך ונעשה שבר כלי ונהנה ממנו ומשתמש לאורו, שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו, ואפילו להשתמש בו בידים, כגון הדלקה או לסמוך בו כרעי המטה ... אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי). מ"א שם (כשמדליק כלי שלם, אף על פי שנתקלקל לסוף, ההנאה באה אחר כך מאיליה).

[63] סט"ז (מותר להשתמש במוקצה כשאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה, כגון להתחמם כנגד המדורה הנעשית מעצי מוקצה, או להשתמש לאורן. ואע"פ שהוא נהנה מהמוקצה, מכל מקום כיון שההנאה בא לו מאליה, שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה, לא גזרו חכמים על כך), ושם נסמן (הערות 83-84).

[64] **גמרא** שם (לרבי יהודה דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, כיון דאדליק בהו פורתא הוה ליה שברי כלים, וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך. דעבד כדרב מתנה, דאמר רב מתנה אמר רב, עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב, מרבה עצים מוכנין (עליהן ומבטלן ברוב, רש"י) ומסיקן). רמ"א ס"ו (ואם הסיק בכלים, אסור להפוך באש לאחר שהודלקו במקצת דאז הוי שבר כלי, אלא אם כן ריבה עליהם עצים מוכנים).

[65] סעיף ג (אם יש בתנור עצים אחרים של היתר, אף על פי שעצי האיסור הם הרבה מהם, מותר להוסיף ולהניח עוד עצים של היתר בתוך התנור כדי לבטל עצי האיסור ברוב עצי היתר, ואחר כך מסיקן), ושם נסמן (הערה 20).

אלא ששם אינו יכול להרבות עליהם, אלא אם כן יש כבר בתנור עצי היתר. משא"כ כאן, שבשעה שמוסיף את עצי ההיתר, הכלי עדיין שלם ואינו נולד. וראה מראי מקומות וציונים.

[66] ראה כעין זה לעיל ס"י (יתבאר בסימן תק"ז בעז"ה), ושם נסמן (הערה 52).

[67] **מ"א** סקי"ג (ועל כל פנים צריך לומר שאין לו עצים, דאם לא כן עבר על בל תשחית, כדאיתא בשבת דף קכ"ט).

בכלים שלמים אפילו בחול, מפני שהוא עובר על בל תשחית[68]:

טו כלי שנשבר מערב יום טוב[69] ואין עליו תאר כלי, מותר להסיקו ביום טוב, שהרי הוא כבר מוכן ועומד להסקה. ואם יש עליו תאר כלי ונשבר ביום טוב, אסור להסיקו ביום טוב, מפני שהוא נולד[70]:

טז הכלים והאוכלין מטלטלין אותן לכל דבר, ואין אומרים לא ניתנו הכלים אלא לתשמישן והאוכלין אלא לאכילה. ולפיכך מסיקין באגוזים ושקדים[71].

ואם אכלן ביום טוב, אין מסיקין בקליפיהן[72], אפילו הן ראויים למאכל בהמה[73], מפני שאתמול היו מחוברים וטפלים להאוכל ונחשבין כאוכל עצמו ועכשיו אין נחשבין כאוכל כלל והרי זה נולד[74]:

יז עץ שמחתין בו האש, כיון שהוא מיוחד לכך הרי הוא כלי. ואם נשבר ביום טוב אסור להסיקו[75] כמו

---

[68] **גמרא** שבת קכט, א (אמר רב חייא בר אבין אמר שמואל, הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז. שמואל צלחו ליה תכתקא דשאגא (לא מצאו עצים מוכנים להיסק ביום הקזה, וצוה ובקעו כסא של תדהר שהוא מעולה בדמים, רש"י) ... והא קעבר מר משום בל תשחית, אמר ליה בל תשחית דגופאי עדיף לי).

וכן הוא לקמן סי' תקיח קונטרס אחרון סק"ה ד"ה ועוד דבסי' תק"א (שהרי על כרחך צריך לומר דאין לו עצים כל צרכו, דאם לא כן עובר על בל תשחית). חו"מ הל' שמירת גו"נ סט"ו (אם מקלקלו על מנת לתקן גופו, כגון ששורף כסא ושולחן להתחמם בהם, אם אין לו עצים אחרים).

[69] שבת קכד, ב (בשברי כלים ... דנשברו מערב יום טוב, עצים בעלמא נינהו (דהא מאתמול להסקה קיימי, רש"י) ... דברי הכל מותרין, הואיל והוכנו למלאכה מבעוד יום). שו"ע ס"ו (מסיקין ... בכלים שנשברו מבעוד יום).

וכן הוא לעיל סי' שח סוף סכ"ד (אלא אם כן נשברו מערב יום טוב, שאז הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום ואין זה נולד), וסכ"ו (ואם אין השברים ראויים לשום מלאכה ... אם נשברו מבעוד יום, מותר לטלטלם להסקה, אם הם ראויים לכך, כמו שמותר לטלטל ביום טוב שאר עצים העומדים להיסק, אף שאין תורת כלי עליהם).

[70] **ירושלמי** ביצה פ"ד ה"ג (בקורה שנשברה מערב יום טוב מותר, בשאין בהן תואר כלי, אבל אם יש עליה תואר כלי, אפילו נשברה מערב יום טוב אסור). הובא **ב"י** ד"ה גרסינן. ד"מ ס"ק א (ונראה דמיירי שמאתמול היה עליו עדיין תואר כלי, ואחר כך נשבר ביום טוב, ולכן אסור). **מ"א** ס"ק ב (ונראה לי דאפילו היתה [קורה] רעועה מקרי נולד, דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי. וכ"כ הרב"י בשם הירושלמי, אפילו כלי שנשברה מערב יום טוב ויש בו תואר כלי, ונשבר ביום טוב אסור).

וכן הוא לעיל ס"א (אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר ... להאוסרים נולד ביום טוב אסור לבקעות ממנה, דאתמול היה כלי שלם ראוי למלאכתו, דהיינו בנין, והיום היא שבר כלי, והרי זה נולד ביום טוב), ושם נסמן (הערה 9).

[71] ברייתא שבת כט, א (מסיקין באגוזים). ירושלמי פ"ד ה"ג (תני ר' חייה מסיקין באוכלין). **רשב"א** בעבודת הקדש שער ה ס"ב (הכלים והאוכלים מטלטלים אותם לכל דבר ועושה אדם מהם כל צורכו, ואין אומרים לא ניתנו הכלים אלא לתשמישן והאוכלים לאכילה, ולפיכך מסיקין באגוזים ובתמרים). **פר"ח** ס"ז (משמע דסבירא ליה דיכול להסיק האוכל עצמו לבדו). **מ"א** סקט"ו (מאי שנא מכלים שמסיקין בהם אף על פי שאין מיוחדים להסקה ... כיון דאיכא תורת כלי עליהם, כל שכן אוכלים ... בירושלמי איתא מסיקין באוכל).

ואף לפי דעה הראשונה דלקמן סי' תק ס"ח (לא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד, לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך, אבל שלא לצורך הסקה אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן, מפני שאין עליהם תורת כלי כלל, והרי הן כאבנים שאסור לטלטלן).

היינו דוקא בעצים "שאין עליהם תורת כלי כלל", משא"כ "הכלים והאוכלין מטלטלין אותן לכל דבר", וכמו שמסיקים בכלים שלמים (כדלעיל סי"ג), כן מסיקין באוכלין (כמבואר כאן).

[72] ברייתא שבת כט, א (מסיקין באגוזים, אכלן אין מסיקין בקליפותיהן, דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר), וכרבי יהודה, דקיי"ל לאסור נולד ביום טוב. טור ושו"ע ס"ז (שקדים ואגוזים ... אם אכלם ביום טוב, אין מסיקין בקליפיהם).

[73] רא"ש סוף ביצה (ואין לומר משום דאף לבהמה לא חזיין, דבפרק במה מדליקין (כט, א) מוכח דחזו לבהמה. אלא ודאי משום נולד הוא דאסור). מ"א סקי"ד (ואפילו ראוים למאכל בהמה, מכל מקום הוה ליה נולד, דאתמול היו עומדים לאדם).

שאם אינם ראויים למאכל בהמה, הרי הם אסורים בטלטול אף בשבת כמו עצים ואבנים, כדלעיל סי' שח ס"ס (ואם אין הקליפות ראויות לבהמה, כגון קליפי אגוזים [ו]שקדים וכיוצא בהן, שהן אסורות בטלטול כעצים ואבנים).

ואם "הן ראויים למאכל בהמה", אין איסורן אלא משום נולד, ואסורים בטלטול רק ביום טוב, כדלעיל שם (עצמות שראויים לכלבים וקליפי פירות שראויות לבהמה ... מותרים בטלטול כשאר מאכלי בהמה ... והרי הן נולד ... מותר בשבת, אבל ביום טוב יש להחמיר בנולד, ולהזהר שלא להעבירן מעל השלחן אלא כמו שיתבאר).

[74] **תוס'** שם ד"ה אכלן (הכא הגרעינין צריכין לאוכל, וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לכך חשיב להו נולד). הובא **במ"א סי' תצט** סק"ט.

והיינו, אף שגם בשעה שהיו הקליפות והגרעינים מחוברים לאוכל לא היו ראויים למאכל אדם, מכל מקום נחשבו אז כאוכל עצמו, כיון שהם צריכים לאוכל, ועתה הם מאכל בהמה, וחשובים נולד.

ההוכחות לדברי המ"א, ותשובה למי שהשיג על דבריו, נתבארו לעיל סי' תצט בקונטרס אחרון ס"ק ג ד"ה הנה מהר"צ. סיכום פרטי ההלכה – לעיל שם (הערה 110).

[75] **גמרא** לג, א (אוד שנשבר אסור להסיקו ביום טוב, לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים). טור (אוד שהוא עץ שמחתין בו האש, ונשבר ביום טוב, אין מסיקין בו לרבי יהודה, מפני שהוא שבר כלי). ישי"ש פ"ד סי"ז (ואוד שנשבר ביום טוב, אסור להסיקו ביום טוב). **מ"א** סוף סקי"ג (עץ שמחתין בו האש שנשבר אסור להסיקו, דהוה ליה נולד (ישי"ש גמרא), ודוקא שהי' מיוחד לכך).

שנתבאר[76]:

הדלקה בשיורי לפידים ופתילות

יח יום טוב שחל להיות אחר שבת, אסור להדליק ביום טוב שיורי הלפידים והפתילות שנדלקו, וכבו בשבת, אלא אם כן נדלקו וכבו פעם אחת קודם השבת, מפני שהם יותר נוחים להדליק כשנדלקו כבר פעם אחת וכבו, שהאור נאחז בהן היטב[77], ונמצא שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת ומכינה אותם להדלקה ביום טוב, ואין שבת מכינה ליום טוב[78], כמו שיתבאר בסי׳ תקי״ג[79] עיי״ש.

לפיכך אסור להדליקן ביום טוב, אפילו בצד השני שלא נדלק עדיין, גזרה שמא ידלק באותו צד שנדלק כבר ונכבה בשבת[80]. וכיון שאסור להדליקן ביום טוב, יש על שיורי הפתילה דין כלי שמלאכתו לאיסור, שאין לטלטלו כי אם לצורך גופו או מקומו[81] כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח[82]. אבל שיורי הלפידים, כיון שאין

וכדלקמן סי׳ תקז ס״ז (אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור, אפילו הוא יבש וראוי להסיק בו ביום טוב, מפני שהוא כמתקן כלי ביום טוב), הרי שאם הוא מיוחד לכך, הוא כלי.

[76] סעיף יא.

[77] כדלעיל סי׳ רסד סי״ד (נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה, כדי שתהיה מחורכת קודם שתדליקנה לשם מצוה, כדי שתאחז בה האור יפה).

[78] ירושלמי פ״א ה״א (שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת, מהו להדליקם ביום טוב, רב ורבי חנינה תריהון אמרין אסור, ורבי יוחנן אמר מותר). **ספר התרומה** סי׳ רנג (דיני שירי פתילה של יום טוב ראשון, אם מותרין בשבת הסמוך לה, או בשני ימים של ראש השנה ... אם תחלת כבויין היה בשבת או ביום טוב, אסורין, ואם כבן תחלה בחול, ואחרי כן הדליקן לצורך יום טוב או לצורך שבת, וכבו ביום טוב או בשבת, מתירין לחזור ולהדליקה למחר לצורך יום טוב שני, כי הכבוי ראשון שהיה בחול הוה הכ[נ]ה. שנינו בירושלמי פ״ק דביצה ... שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת, מהו להדליקן ביום טוב, רב ור׳ חנינא תרויהו אמרי אסור, ור׳ יוחנן אמר מותר ... טעמא דרב דאסר שירי פתילה משבת ליום טוב ... משום הכנה דרבה, דכבוי קרי הכנה, שיותר הן טובות להדליק כשנדלקות וכבויות תחלה ... פסק, הלכך נראה לי דבשני ימים טובים של ראש השנה או יום טוב הסמוך לשבת לפניה, אותן הפתילות שמדליק לצורך יום טוב ראשון, אם נכבו תחלה ביום טוב, כבוי זה קרוי הכנה, שהן טובות יותר להדליק, ואסור להדליקן למחר ביום טוב שני או לשבת, דאין יום טוב מכין לשבת, וצריך להדליקן בחול ולכבותן בחול, או מוכבות הן בחול, וכי חוזר ומדליקן לצורך יום טוב ראשון וכבו אחרי כן, אין בכך כלום, וחוזר ומדליקן לצורך יום טוב שני ... וכן לפידים שהובערו קצת ביום טוב ראשון וכבו, אסור להדליקן ביום טוב שני של ראש השנה, וכן אסור להדליק לפידים הנותרים משבת ביום טוב שאחריו, כי הכבוי הוא הכנה, שטובות הן יותר לחזור ולהדליקן ... אבל בשני ימים טובים של גליות של פסח עצרת וסכות, אין חששא בכל אלה, שיום אחד חול, ואיסור הכנה לא שייך מיום טוב לחול, דהא ביצה שנולדה בשבת או ביום טוב מותרת בחול, וכן פירות שנשרו מאיליהם ביום טוב מותרין בחול, וכן בשני ימים טובים של גליות, מה שאין כן בשני ימים טובים של ראש השנה, או יום טוב הסמוך לשבת לפניה או לאחריה). הובא בראא״ש פ״א סוף סי׳ א (ה״ר ברוך בעל התרומות ז״ל כתב ... משום הכנה, שיותר טובות הן להדליק כשהודלקו כבר וכבו, הלכך בשבת ויום טוב ושני ימים טובים של ראש השנה, אסור להדליק בלילי יום טוב שיורי הפתילה שכבו בראשונה, אם לא שנדלקו ונכבו בחול, דהשתא הוכנו מערב יום טוב, וכן הלפידים שכבו בראשון). סמ״ג ל״ת סה (כ, ב). **ראבי״ה** סי׳ תשטו (שירי פתילה ושירי מדורה שהדליקו מערב שבת ... וכבו, אסורים להדליקן למחרת ביום טוב, וטעמא משום דדמי להכנה, כי במקום שנכבית הפתילה שם נעשית וניתקנה בהיותה פחם והוכנה להדלקה ... ודכותיה בשירי מדורה נתיבשו, וטובים להבעיר שנית). הובא במרדכי רמז תרמד (פסק ראבי״ה, דכי היכי דביצה שנולדה בשבת אסורה ביום טוב משום הכנה, הכי נמי שירי פתילה ושירי מדורה שהדליקו מערב שבת [וכבו] בשבת ... אסור להדליקו ביום טוב למחרת[ו], וטעמא משום דדמי להכנה, כי במקום שנכבית הפתילה נעשה וניתקנת בהיותה פחם והוכנה להדלקה ונדלקת יותר בקל ... ודכוותיה בשירי מדורת העצים שנתייבשו ונוחים להבעיר שנית). **טור** כאן (אסור להסיק ביום טוב ב׳ של ראש השנה הלפידים שכבו ביום טוב ראשון, וכן בכל יום טוב שאחר השבת אסור להסיק באותן שכבו בשבת ... ובשאר יום טוב מותר), ובסי׳ תקיד (נר שכבה ... בליל ב׳ של ראש השנה, וכן בליל יום טוב של אחר השבת, אסור להדליק שירי פתילה שכבו בראשון, שבמה שכבה בראשון הוכנו להדליק בו פעם שני, והוה ליה מכין משבת ליום טוב, ואסור אם לא שהודלק ונכבה מערב שבת).

ולא מיירי כאן בלפיד שבראשו סמרטוט או חומרי בעירה, כי אם בעצים שמבעירים למדורה, וכל אחד מהעצים שבו נקרא לפיד, כמובא לעיל מירושלמי והראבי״ה ומהמרדכי ״שירי מדורה״, וכדלקמן בסמוך (שירי הלפידים ... שאין עליהם תורת כלי כלל).

[79] סעיף ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב, לפי שעל ידי לידה זו היא מוכנת לאכילה, שיותר טובה היא לאכילה ביצה שנולדה ויצאה לאויר העולם מביצה הנמצאת במעי תרנגולת השחוטה, וכבר נתבאר שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב).

[80] **תרומת הדשן** סי׳ פא (נראה דאע״ג דלא חשיבי הכנה באידך גיסא, מכל מקום אסור להדליק בה שם ... גזרינן דילמא אתי למיעבד באידך גיסא). **מ״א** סוף סקט״ז (וכתוב בתרומת הדשן, דביום טוב שאחר השבת אסור להדליקה אפילו בצד השני). ט״ז ס״ק ז (ובתרומת הדשן מראה פנים לאיסור להדליק אפילו בצד השני שלא הדליק עדיין, מטעם גזירה שמא ידלק בצד השני).

[81] ראבי״ה שם (ונראה שגם אסורים לטלטלם). מרדכי שם (ונראה לראבי״ה דאסור לטלטלה). תרומת הדשן שם (ולפי מה שבארנו שאסור להדליק באידך גיסא, אם כן אסור לטלטל, כדכתב ראבי״ה). ישי״ש פ״א סי׳ ד (ואסור אפילו לטלטל, ואם מונחת בפי הנר, מותר ליטלה משם, משום דצורך מקומו מותר). הובא במ״א סקט״ז. וראה מראי מקומות וציונים.

[82] סי״ב (כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו ... בין לצורך מקומו, אבל לצורך הכלי עצמו ... אסור), וסל״ג (שברי פתילה שאינן עומדים עוד להדלקה בנר, הרי הן כצרורות ואבנים שאסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן, אבל פתילה שלימה, אפילו נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה, היא נקראת כלי, ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור, שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו).

ראויים להסקה ביום טוב, אסור לטלטלם אפילו לצורך גופן ומקומן, לפי שאין עליהם תורת כלי כלל[83].

במה דברים אמורים ביום טוב ראשון, אבל יום טוב שני של גליות שחל להיות במוצאי שבת, מותר להדליקן בצד השני שלא נדלק עדיין, דכיון שיום טוב שני אינו אלא מדברי סופרים, לא גזרו שמא ידליק בצד שנדלק כבר, וכיון שהן ראויים להדלקה מותר גם כן לטלטלן[84], כדין כלי שמלאכתו להיתר שנתבאר בסי' ש"ח[85].

אבל יום טוב שני שחל בשני בשבת וממנו ואילך, מותר להדליק בו שיורי פתילות ולפידים אפילו באותו צד שנדלקו בו ביום טוב ראשון[86], ואפילו (ב) ביום טוב שני של ראש השנה מותר להדליק, ממה נפשך אם יום שני חול, מותר להדליק בו כמו בחול, ואם הוא קודש ויום ראשון חול, כל שכן שמותר, שהרי חול מכין ליום טוב, ואם שניהם קדושים, אם כן הרי הן קדושה אחת שהרי כיום אחד ארוך הן חשובים[87], ואין שייך כאן איסור הכנה מיום טוב לחבירו כיון שהן יום אחד[88].

ויש אומרים[89] דאפילו ביום טוב ראשון שחל להיות אחר השבת מותר להדליק שיורי הלפידים והפתילות

---

[83] משמעות הרא"ש שם (אסור להדליק בלילי יום טוב ... הלפידים שכבו בראשון, אם לא שירבו עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב כדרב מתנה, ובלבד שלא יגע בהן). ומפרש רבינו, שמה שכתב "אם לא שירבו עליהם ... ובלבד שלא יגע בהן", קאי רק על שיורי לפידים (ולא על שיורי פתילה, שמותר לטלטלם לצורך גופם ומקומם).

וכן נראה בטור (אסור להסיק ביום טוב ב' של ראש השנה הלפידים שכבו ביום טוב ראשון, וכן בכל יום טוב שאחר השבת אסור להסיק באותן שכבו בשבת, אלא אם כן ירבה עליהם עצים אחרים ויבטלם ברוב, ובלבד שלא יגע בהן עד אחר שיתבטלו ברוב).

ואף שגם לענין שיורי פתילה כתב הראבי"ה (ונראה שגם אסורים לטלטלם כמו ביצה).

מכל מקום חלק עליו בתרומת הדשן שם (ולפי מה שבארנו שאסור להדליק באידך גיסא, אם כן אסור לטלטל, כדכתב ראבי"ה. והיה נראה אפילו היא מונחת בפי הנר, דצריך הוא למקומה להניח אחרת תחתיה. ואף על גב דקי"ל דכל כלי אף על פי שהוא מוקצה לטלטל מכל מקום לצורך גופו ומקומו מותר. גבי פתילה לא שרי, דלאו כלי הוא ... אמנם בתוס' פרק כירה (מז, א ד"ה הנח) דקאמר הנח לנר ופתילה, איתא להדיא דפתילה שלימה חשיב כלי, ודוקא שברי פתילה מיקרי צרורות ולא כלי. וכן משמע בכמה דוכתי בגמרא, דיש בפתילות משום תיקון מנא, משמע קצת דכלי היא).

וכן הוא לעיל סי' שח סל"ג (שברי פתילה שאינן עומדים עוד להדלקה בנר, הרי הן כצרורות ואבנים שאסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן. אבל פתילה שלימה, אפילו נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה, היא נקראת כלי, ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו).

משא"כ הלפיד, שהוא בקעת עץ הבוער במדורה (כדלעיל סוף הערה 78) אם אסור להסיק בו ביום טוב, אין עליו תורת כלי כלל, וכדלקמן סי' תקב ס"ח (ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד, לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך, אבל שלא לצורך הסקה, אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן, מפני שאין עליהם תורת כלי כלל).

ואפילו לדעה המתרת שם (ויש אומרים דעצים יבשים כיון שהן ראויים להסקה הרי הן מוכנים ליום טוב, ואין עליהם דין מוקצה, ומותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צלייה), מכל מקום כיון שאסור להדליקו ביום טוב, אין עליו תורת כלי, והוא מוקצה גמור.

[84] **תרומת הדשן** שם (והא דאסר לה ראבי"ה לטלטל, אף על גב דחזי להדליק בה באידך גיסא. צריך לומר דאיירי כגון שהיא קצרה, שאינה ראויה להדליק בה באידך גיסא). **מ"א** סוף סקט"ז (אבל ביום טוב שני שלאחר השבת, או ביום טוב שני של ראש השנה, מותר להדליקה בצד השני, ולכן מותר לטלטלם).

[85] סעיף טז (כלי שמלאכתו להיתר ... מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו, אלא לצורך הכלי).

[86] ספר התרומה שם (אבל בשני ימים טובים של גליות של פסח עצרת וסכות, אין חששא בכל אלה, שיום אחד חול, ואיסור הכנה לא שייך מיום טוב לחול, דהא ביצה שנולדה בשבת או ביום טוב מותרת בחול, וכן פירות שנשרו מאיליהם ביום טוב מותרין בחול, וכן בשני ימים טובים של גלויות). ט"ז שם (ובשני ימים טובים של גליות מותר לכו"ע להדליק בליל ב' מה שכבה ביום הראשון).

[87] כדלקמן סי' תר ס"ג (אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן, אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך, וקדושה אחת הן אף לבני ארץ ישראל).

[88] מהרי"ל הלכות ר"ה ע' רעט (אמר מהר"י סג"ל דיש רבותינו אומרים שיורי עצי אש מיום ראשון אסורים להבעיר בשני כמו ביצה שנולדה בזה אסורה בזה. והקשה מהר"י סג"ל, מאחר דביום טוב של גלויות הנשאר מהבערה שחרית מותר בצהרים באותו יום, אם כן הכי נמי ממה נפשך יהא מותר בשני אם הן קדושה אחת, ואם שתי קדושות, מכל שכן יהא מותר). הביאו **רש"[ל]** ביש"ש פ"א סוף ס"ג. ב"ח סוף הסימן (לענין הלכה אין נראה לאסור בשני ימים טובים של ראש השנה).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[89] **ר"י** הובא **במרדכי** שם (ור"י פירש, דתלמוד שלנו אינו חושב זה הכנה ... ונראה דעל זה סמכו העולם לחזור ולהדליקה בשבת אחר יום טוב או ביום טוב אחר שבת). **ב"י** סוף הסימן (ולענין הלכה, כיון ששאר פוסקים לא הזכירו איסור זה, משמע דלא סבירי להו כדברי בעל התרומה, אלא אפילו ביום טוב שני של ראש השנה וכן ביום טוב שאחר השבת שרי להדליק שיורי פתילה ולפידים שכבו ביום ראשון), ובסי' תקיד ד"ה ומ"ש רבנו אבל (ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תק"א (סוף הסימן) שדעת רוב הפוסקים שמותר להדליק ביום טוב שני של ראש השנה או ביום טוב שלאחר השבת בשיירי פתילה שכבו ביום ראשון, והכי נקטינן). **רמ"א** ס"ז (ולפידים שנשארו מיום טוב ראשון, שכבו, מותר לחזור ולהדליקם אפילו ביום טוב שני של ראש השנה או יום טוב אחר שבת), ובסי' תקיד ס"ד (ושיורי שמן ופתילה מותרין אפילו ביום טוב אחר שבת או שני ימים טובים של ראש השנה).

שנדלקו וכבו בשבת, לפי שאין כבייה זו חשובה הכנה גמורה, כיון שגוף הפתילה כבר היה בעולם, אלא שעל ידי כבייה זו היא נוחה יותר להדליק, ואין בזה כדאי לאסור את גוף הפתילה והלפידים[90].

ולענין הלכה יש לחוש לסברא הראשונה[91] ולעשות פתילות חדשות, ואם הישנה מונחת על פי הנר מותר להוציאה משם כדי להניח אחרת במקומה, דכיון דאיסור טלטול אינו אלא מדברי סופרים, יש לסמוך על סברא האחרונה[92]:

קונטרס אחרון

(א) דקים מאד כו'. כן[93] כתב הט"ז[94]. ואע"פ שסיים[95] דאף שאין דקין כל כך אסור משום טרחא שאינה צריכה, היינו בבוקע מעצים הראוים להסקה בלא ביקוע, דבהכי מיירי כמבואר בדבריו, אבל המבקע מקורה, כיון שהותר לו הביקוע אין לנו לחייבו שידקדק שלא יבקע רק עצים גדולים קצת הראויין להסקה בלא ביקוע, אלא מבקע כדרכו, ואף אם מבקע מהקורה עצים דקים אין בכך כלום, כל שאינו מבקע ממנה עצים דקים מאד בענין שיש חיוב חטאת על בקיעתן בשבת, והמחמיר עליו הראייה:

(ב) ביום טוב ב' של ראש השנה כו'. הנה[96] הטור[97] אוסר גם בזה, והעתיקו האחרונים דבריו. וכבר הקשה

---

[90] **מרדכי** שם (כיון שגוף הפתילה ועצי המדורה בעולם, והוי כמו אפייה ובישול דפירשתי לעיל גבי ואין יום טוב מכין לשבת, דלא מיקרי הכנה כיון שאינו מתקן אלא דבר שישנו בעולם כבר). מ"א סקט"ז (דלא שייך הכנה כיון שהגוף היה בעולם, והוי כמו אפייה ובישול דלא מקרי הכנה (מרדכי)).

והוא כמבואר בתוס' ב, ב ד"ה והיה (כל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה, שאינו מחוסר רק תקון בעלמא, דמעיקרא הוה חזי ליה, רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היתה בעולם ולא היתה ראויה כלל מעיקר). וכן הוא בעירובין לח, א ד"ה משום (וריצב"א אומר דלא שייך הכנה באפיה ובישול, דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל, ולא שייך הכנה אלא לענין ביצה ועירוב שהוא דבר חדש).

אמנם אנן קיי"ל שגם בישול וכיו"ב נחשבת הכנה מיום טוב לשבת, כנזכר בשוע"ר בכמה מקומות, ונתבאר לקמן סי' תקכז ס"א (והערה 8).

ומכל מקום יש דברים שאינם הכנה ממש, והקילו בהם, כדלעיל סי' תצח ס"י (אם הם שבת ויום טוב סמוכים זה לזה ונולד באחד מהם, מותר באכילה ביום שלאחריו, אף על פי שהוא יום טוב או שבת ואין שבת מכינה ליום טוב ולא יום טוב לשבת (עיין סימן תקי"ג), לפי שאין לידה זו חשובה הכנה, כיון שהיה ראוי לאכילה קודם הלידה כמו אחר הלידה).

ובנידון דידן מסיק כאן לחומרא (ולענין הלכה יש לחוש לסברא הראשונה).

[91] **תרומת הדשן** שם (נראה דאע"ג דלא חשיבי הכנה באידך גיסא, מכל מקום אסור להדליק בה שם). **ב"ח** סוף הסימן (בשבת ויום טוב ראוי להחמיר מאחר שמפורש בירושלמי לאיסור, ודלא כהגהות שלחן ערוך (ס"ז) שכתב להתיר אף בשבת ויום טוב, נראה לי). **רש"ל** בישש"ש פ"א ס"ג (דין דשיורי פתילה, או שיורי שמן, וכן הלפידים שכבו ביום טוב ראשון של ראש השנה, אסור להדליק ולהסיקן ביום שני), וס"ד (דין פתילה שכבתה בשבת ועדיין היא ארוכה, אסור להדליקה ביום טוב שאחר השבת). **מ"א** (וכתוב בתרומת הדשן דביום טוב שאחר השבת אסור להדליקה אפילו בצד השני).

[92] **ט"ז** סוף סק"ז (ראוי לכל אחד לצאת ידי הכל ולעשות פתילות חדשות. ויכול לטלטלן בליל שני להפתילה הישנה. ואף על פי שהמרדכי בשם ראבי"ה אוסר גם הטלטול, בהא ודאי נסמוך על המקילים, כן נראה לענ"ד).

והיינו ששיורי הלפידים, שלסברא הראשונה אסור לטלטלה אפילו לצורך מקומה, יש לסמוך על הסברא האחרונה. וראה מראי מקומות וציונים.

[93] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ב נתבאר, שאסור לבקע מהקורה חתיכות קטנות מאד להצית בהן האור (כמו גפרורים), כי הוא תולדת טוחן. אבל מותר לבקע ממנה חתיכות דקות קצת, שאינן דקות מאד.

ומבאר דמה שהט"ז אוסר לבקע חתיכות דקות קצת, משום טרחא שאינה צריכה, היינו דוקא בבוקע מעצים הראוים להסקה בלא ביקוע, משא"כ כשמבקע מקורה, מבקע כדרכו.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[94] ס"ק ב (ההיא דסלית סילתא, פירוש, עצים דקים להבעיר האש, דהוי אב מלאכה משום טוחן, דזה דוקא בעצים דקים מאוד כדרך להבעיר אש).

[95] שם (דאפילו במקום שאין לומר בו שהוא אב מלאכה, דהיינו שאין בוקע דקים מאד, ולא דמי להההיא דסלית סילתא ... אסור עכ"פ מצד טרחא ... דאם בוקע לדקים קצת, יש משום טירחא).

[96] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ח נתבאר, שאף שלפידים ופתילות שכבו בשבת אסור להדליקם ביום טוב שלאחריו, משום הכנה משבת ליום טוב. מכל מקום אם כבו ביום טוב ראשון, מותר להדליקן ביום טוב שני, שהרי ודאי אחד מהם הוא יום חול, ואפילו בראש השנה.

ומבאר דאף שהטור וסיעתו אוסרים גם בראש השנה, שיום ראשון אינו מכין ליום שני. כבר הקשה עליו הב"י, שאם כן יהי' אסור להדליקן אף בו ביום.

ואף שהד"מ וסיעתו סוברים שראש השנה היא קדושה אחת רק להחמיר ולא להקל. וכיון שאין אומרים יומא אריכתא לקולא, נחשבים שתי קדושות, ואם כן יש לאסור ההכנה מיום ראשון ליום שני. מכל מקום:

עליו הב"י[98], ותירצו האחרונים[99]. אבל על מה שהקשה הב"י על הטור לאסור ביום טוב ב' של ראש השנה, דאם כן אף בו ביום ליתסר, לא תירצו כלום[100].

ובים של שלמה[101] ובדרכי משה[102] ובפרי חדש[103] תירצו, דקיי"ל בסי' תק"ג[104] דקדושה אחת הן להחמיר, אבל לא להקל. והנה אנן לא קיי"ל כסברא זו, שהרי בסי' תי"ו[105] פסק השו"ע וכל האחרונים כהרמב"ם[106] והרשב"א[107] ומגיד משנה[108] דאפילו להקל הן קדושה אחת. עיין שם בבית יוסף[109]. ומסי'

(א) אנן קיי"ל שהם קדושה אחת אף להקל, והוי כמו חזר והדליק באותו יום.
(ב) היכא דאיכא למימר ממה נפשך, אפשר שכולם מודים שהם קדושה אחת אף להקל.
(ג) כיון שיש פוסקים רבים המתירים בפשיטות, אין להחמיר בראש השנה, באיסור דרבנן.
(ד) כיון שלכו"ע מותר ביום ראשון של ראש השנה, הרי לעצמו הכין, ואין בו משום הכנה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[97] "אסור להסיק ביום טוב ב' של ראש השנה הלפידים שכבו ביום טוב ראשון".

וכן הוא בס' התרומה סי' רנג (בשני ימים של ראש השנה אסורין מזה לזה). סמ"ג ל"ת סה כ, ב (וכן הלפידים שהובערו קצת ביום טוב ראשון וכבו, אסור לחזור ולהדליקן ביום טוב שני של ראש השנה). רא"ש פ"א סי' א (הילכך בשבת ויום טוב, ושני ימים טובים של ראש השנה, אסור להדליק בליל יום טוב שני [שיורי] הפתילה שכבתה בראשונה).

הובאו גם לקמן בסוף הקונטרס אחרון (וסמ"ג וספר התרומה ורא"ש שאוסרים).

[98] סודי"ה וכתב הרא"ש (ואיני יורד לסוף דעתו של בעל התרומה, דלפי דבריו הוה ליה למיסר ביום טוב של ראש השנה שיורי פתילה והלפידים שכבו בו ביום). וכן הקשה מהרי"ל בהלכות ראש השנה ע' רעט (מאחר דביום טוב של גליות הנשאר מהבערה שחרית מותר בצהרים באותו יום, אם כן הכי נמי ממה נפשך יהא מותר בשני, אם הן קדושה אחת, ואם שתי קדושות מכל שכן יהא מותר).

[99] ט"ז סק"ז (דודאי האיסור משום הכנה, כמ"ש בעל התרומה, דאין שבת מכין ליום טוב, כן שני ימים של ראש השנה, למאן דאמר שני קדושות הן אין מכין מקדושה אחת לחברתה, אבל לבו ביום עצמו, פשיטא דמכין מיום טוב לאותו יום עצמו, דאין זה בכלל איסור הכנה). מ"א סקט"ז (ומ"ש הרב"י דאי חשיב הכנה אף בו ביום ליתסר להדליקו, כמו ביצה שנולדה ... ולי נראה דמעיקרא לא קשה מידי, דמן הדין אף ביצה שנולדה ביום טוב מותר, אלא דגזרינן שלפעמים יהיה יום טוב בא' בשבת, ויתירו גם כן הביצה, ולא ידעו להבחין דמאתמול נגמרה לה, אבל הכא ליכא למיגזר שאם יבואו להדליק אותן שכבו היום ידלקו גם כן אותן שכבו אתמול בשבת, דבין יום טוב לשבת לא טעי אינשי).

[100] שעדיין קשה, שאם ביום ראשון מותר, גם ביום שני של ראש השנה צריך להיות מותר, שהרי שני הימים הם קדושה אחת ויומא אריכתא.

[101] פ"א סי' ג (ואין להקשות, מה הכנה שייך בב' ימים של ראש השנה גבי שיורי שמן ופתילה, מאחר דקדושה אחת היא ויומא אריכתא הוא, אם כן לישרי בשני כמו ביום הראשון. ולא קשה מידי, דלהחמיר אמרינן [קדושה אחת] הן, ולא להקל, אלא אמרינן שתי קדושות הן, כמו שבת ויום טוב. ולא דמי לשני ימים טובים של גליות, דאחד קודש ואחד חול ושרי ממה נפשך בשני, אבל הכא כולן קדושים הם. ולעניין הכנה אמרינן שתי קדושות).

[102] ס"ק ג (אף על גב דכיומא אריכתא דמי. דדוקא להחמיר אמרו כן, ולא להקל. ואם כן, אפשר לומר דאע"ג דחשבינן ראש השנה כיומא אריכתא, לומר דשני ימיו ודאי אסורין, כשבת ויום טוב זה אחר זה, ולא כשני ימים טובים של גליות, מכל מקום נחשבים כשני ימים לאסור להכין מאחד לחבירו, אבל לעשותו כיום אחד ממש לא עשו אותן, דאז הוה אמרינן להקל כיומא אריכתא דמי).

[103] סעיף ז (דהא דקיימא לן דקדושה אחת היא, אינו אלא להחמיר, אבל לא להקל ... ולפיכך ביום טוב ראשון של ראש השנה מותר להדליק בהם, שהרי מכין לעצמו, אבל ליום טוב שני אסור, שאין יום טוב מכין לחבירו).

[104] ס"א (אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר... ואפילו בשני ימים של ראש השנה), ובמ"א שם ס"ק א (דלהחמיר אמרינן קדושה אחת הם, ולא להקל).

וכן הוא לקמן שם ס"ג (ואפילו לצורך יום טוב שני של ראש השנה שהן קדושה אחת, ונחשבים כיום אחד ארוך להחמיר, אבל לא להקל).

[105] ס"א (בשני ימים טובים של ראש השנה הרי הן כיום אחד, ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת), וס"ב (המערב לשני ימים טובים של גליות או לשבת ויום טוב, אף על פי שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים, צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל ב'), ובמ"א שם ס"ק א (אבל בראש השנה, אפילו נאכל בראשון יצא בשני, דקדושה אחת הן אפילו לקולא (מ"מ רשב"א ורמב"ם)).

[106] הל' עירובין פ"ח ה"ח (המערב לשני ימים טובים של גליות או לשבת ויום טוב, אע"פ שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים, צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל שני כל בין השמשות ... מפני שהן שתי קדושות, ואינן כיום אחד כדי שנאמר מליל ראשון קנה העירוב לשני ימים).

[107] עבודת הקדש שער ה סי' יח (שני ימים טובים של ראש השנה קדושה אחת הן ושניהם כיום אחד ארוך, ולפיכך אין מערבין בהן שני עירובין, ואם נאכל עירובו בראשון, עירובו עירוב אף לשני. ויש מי שהורה שאם נאכל בראשון שאינו עירוב לשני, שלא אמרו שהן קדושה אחת אלא להחמיר שלא לערב שני תחומין, אבל להקל לא אמרו. והראשון נראה לי עיקר).

[108] שם (וממ"ש רבינו מפני שהן שתי קדושות ואינן כיום אחד, נראה שדעתו שבשני ימים טובים של ראש השנה שהן כיום אחד נאכל בראשון יוצא עליו בשני. ועל זה כתוב בהשגות, א"א טעה בזה, שאפילו בשני ימים טובים של ראש השנה שהם קדושה אחת, לקולא לא, דבעינן שיהא העירוב קיים בליל שני ובמקומו, לחומרא אמרינן שהן קדושה אחת לקולא לא אמרינן, עד כאן.

תק״ג לא קשה מידי[110], כמו שכתב שם המג״א[111]. ואדרבה לפי תירוצו שם משמע שהכל מודים לרמב״ם ורשב״א דהיכא דאיכא לומר ממה נפשך, אף להקל הן קדושה אחת. אם כן בנידון דידן כיון דשייך לומר ממה נפשך, אמרינן קדושה אחת אפילו להקל[112].

וכיון שבנידון דידן הרב בית יוסף[113] ורמ״א[114] הסכימו להתיר בפשיטות, וכתב הב״י שכן דעת רוב הפוסקים, וגם האחרונים זולת רש״ל[115] וב״ח[116] לא החליטו לאיסור בזה, אלא שהט״ז[117] כתב ראוי לצאת לכל הדיעות, וגם כל האחרונים בסי׳ תי״ו לא חלקו על הרמב״ם ורשב״א ומגיד משנה ושו״ע[118], פשיטא דהכי נקטינן, ובפרט באיסור דרבנן דקיי״ל הלך אחר המיקל[119].

ועוד בלאו הכי אין לנו לאסור בב׳ ימים טובים של ראש השנה משום הכנה, דהרי קיי״ל כסברת הרמב״ן[120] והר״ן[121] שכל המותר ביומו אין בו משום הכנה משום דלעצמו הכין, דלא כרש״ל סי׳ ג׳[122] שחלק על זה, כמו שכתב המג״א בסי׳ תקי״ג ס״ק ח׳[123] עיי״ש. ואם כן, בנידון דידן כיון שביום טוב א׳ ראויין הפתילות והלפידין, הרי יום א׳ לעצמו הכין (ואפילו נכבה כשהאיר היום דשוב אין צריך לנר, מכל מקום ראוי לסמוך לחשכה בו ביום כמ״ש בסי׳ תקי״ד, עיין שם בב״י[124] ובמג״א ס״ק י״ד[125]). וכן

ואני אומר לא טעה רבינו ... ודאי כל שהן בקדושה אחת לכל דבריהם הוא ... דקדושה אחת הן ואפילו לקולא. ולזה הסכים הרשב״א ז״ל בספר קצר שלו. וכן כתב ר׳ פנחס הלוי באזהרות שלו, ועיקר).

109 ד״ה ומ״ש וכן (וכתב הרב המגיד בפרק ח׳ מהלכות עירובין (ה״ח), דמדברי הרמב״ם נראה דשני ימים טובים של ראש השנה כיום אחד לגמרי הן, ואם כן, נאכל עירובו בראשון יוצא עליו בב׳ ... וכתב שכן דעת הרשב״א ז״ל).

110 שנפסק לקמן שם ס״ג (להדיח כלים וכיוצא בזה אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך ... ואפילו לצורך יום טוב שני של ראש השנה, שהן קדושה אחת ונחשבים כיום אחד ארוך להחמיר אבל לא להקל).

111 סי׳ תטז סק״א (וצ״ע דבסימן תק״ג פסק דאסור לבשל מיום ראשון לחבירו אפילו בראש השנה, דלהקל לא אמרינן קדושה אחת הן. וצריך לומר דקי״ל ראשון עיקר, ואם כן אסור לבשל בו ליום ב׳). סי׳ תקג סק״א (וקשה דבסי׳ תי״ו ס״ב כתב המערב לב׳ ימים טובים של גליות, וכתבו המ״מ והרשב״א והרמב״ם אבל בראש השנה אפילו נאכל בראשון יוצא בשני, דקדושה אחת הן אפילו לקולא עיי״ש. ויש לומר דהא באמת ראשון עיקר, ואם כן אסור לבשל בו ליום שני, דמכין מיום טוב לחול, אבל התם ממה נפשך, אי אמרינן יום שני חול הוא, אין צריך עירוב).

112 כי אף לדעת הפוסקים שיומא אריכתא הוא רק לחומרא ולא לקולא, ואם נאכל בראשון, דינו כשאר ימים טובים ש״צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל שני״.

מכל מקום יודו כאן שיומא אריכתא הוא גם לקולא, מטעם ממה נפשך, כי בין אם נאמר שדינו כשאר ימים טובים ובין אם נאמר שהוא יומא אריכתא, אין לאסור משום הכנה.

113 סוף הסימן (ולענין הלכה, כיון ששאר פוסקים לא הזכירו איסור זה, משמע דלא סבירי להו כדברי בעל התרומה, אלא אפילו ביום טוב שני של ראש השנה, וכן ביום טוב שאחר השבת, שרי להדליק שיורי פתילה ולפידים שכבו ביום ראשון), ובסי׳ תקיד ד״ה ומ״ש רבנו אבל (ולענין הלכה כבר כתבתי בסימן תק״א (סוף הסימן) שדעת רוב הפוסקים שמותר להדליק ביום טוב שני של ראש השנה, או ביום טוב שלאחר השבת, בשיירי פתילה שכבו ביום ראשון, והכי נקטינן).

114 ס״ז (ולפידים שנשארו מיום טוב ראשון, שכבו, מותר לחזור ולהדליקם אפילו ביום טוב שני של ראש השנה או יום טוב אחר שבת), ובסי׳ תקיד ס״ד (ושיורי שמן ופתילה מותרין אפילו ביום טוב אחר שבת או שני ימים טובים של ראש השנה).

115 בישו״ש פ״א ס״ג (דין דשיורי פתילה או שיורי שמן, וכן הלפידים שכבו ביום טוב ראשון של ראש השנה, אסור להדליק ולהסיקן ביום שני), וס״ד (דין פתילה שכבתה בשבת ועדיין היא ארוכה, אסור להדליקה ביום טוב שאחר השבת).

116 סוף הסימן (בשבת ויום טוב ראוי להחמיר, מאחר שמפורש בירושלמי לאיסור, ודלא כהגהות שלחן ערוך (ס״ז) שכתב להתיר אף בשבת ויום טוב, נראה לי).

117 סוף סק״ז (ראוי לכל אחד לצאת ידי הכל ולעשות פתילות חדשות).

118 דאמרינן קדושה אחת היא אפילו לקולא.

119 ע״ז ז, א.

120 במלחמות ב, ב (דשבת מכינה לעצמה, וכן יום טוב, ואין צריך לומר למחר בשני שמותרת).

121 א, ב ד״ה דרב (אם היינו יכולים לומר שלעצמו הכינה, הדבר ברור שאף בשני מותרת).

122 בישו״ש פ״א (סברא רעועה היא לומר שתהא נקרא הכנה בעבור שלא הכינה לעצמה).

123 ״ואיסור זה אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא אפילו בראשון שרי, ואם כן לעצמו הכין, עכ״ל הר״ן״.

וכן הוא לקמן סי׳ תקיג ס״ט (וכיון שמותרת בו ביום, נמצא שעל ידי לידה זו הוכנה לאכלה בו ביום, ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו, כיון שיום זה לעצמו הכין ולא ליום שאחריו).

124 ד״ה וכתב אדוני אבי (שכתבו התוספות בפרק ב׳ דיום טוב (כב, א ד״ה אין) דמה שנהגו העולם להדליק הנר מיום טוב לחבירו ואין מדקדקין אם הוא לילה, יש לומר דאף על גב שאינו לילה, מכל מקום הוא סמוך לחשכה, ואף באותו יום צורך הוא אותה הדלקה).

כתב בהדיא בים של שלמה שם[126] דלדעת הר״ן הנ״ל הדבר ברור דשרי. וסמ״ג וספר התרומה ורא״ש[127] שאוסרים, אזלי לטעמייהו דלא סבירא להו כסברת ר״ן, אלא כשינוייא קמא בתוס׳ דף ד׳ ע״א ד״ה אלא כו׳, כמבואר בים של שלמה[128] עיין שם היטב ודו״ק:

---

[125] ״ואם הוא סמוך לחשיכה, אפילו בביתו שרי להדליק, דצריך הוא לו באותה שעה (יש״ש ב״י)״. והוא ביש״ש פ״ב סי׳ כט (אף על פי שאין לילה, מכל מקום סמוך לחשיכה הוא, ואף באותו יום צריך לאותה הדלקה, לפי זה שרי אפילו בבית).

וכן הוא לקמן שם סט״ו (ומכל מקום מותר לאדם להדליק נרות בביתו ביום טוב ראשון סמוך לחשכה, ואין זה כמכין מיום טוב לחבירו, שהרי אף באותה שעה שמדליק הוא צריך לאור הנר, כיון שכבר החשיך היום).

[126] ״משום דסבירא ליה דלא שייך הכנה בדבר שהוא מותר ביום ראשון, ואם כן הכינה לעצמה, וכסברת הר״ן״.

[127] שנסמנו לעיל (הערה 97), שאוסרים בשני ימים של ראש השנה.

[128] ״וז״ל התוס׳ (ד׳ ע״א ד״ה אלא), על הא דאמרינן רב אית ליה הכנה דרבה, ותימא, דהא אמרינן (לעיל ב׳ ע״ב) כל דאיתילדא האידנא מאתמול גמרה לה, ואם כן כשחל יום טוב לאחר שבת והביצה נולדה בשבת, היא נגמרת ביום שהוא חול, ואם כן מאי הכנה איכא. ויש לומר, דמכל מקום כשנולדה בשבת הרי זו הכנה, דגם בשעת לידה שייך הכנה. ועוד יש לומר, דכיון דאם נולדה ביום טוב הרי זו אסורה, אם נאמר כשנולדה בשבת הרי היא מותרת בשביל אותה לידה דשבת, אם כן הוי שבת מכין ליום טוב, עד כאן. אבל לפי דעתי דשינויא קמא עיקר ... אזלינן בתריה, כי סברא רעועה היא לומר שתהא נקרא הכנה בעבור שלא הכינה לעצמה, או בעבור שאסור בשני״. ולכן הביצה שנולדה בשבת אסור לאוכלה ביום טוב שלאחריה, אף שמותר לאכול את הביצה בשבת, אין אומרים שבת לעצמה הכינה.

ולכן אסרו הסמ״ג וספר התרומה והרא״ש להדליק הפתילה ביום ב׳ של ראש השנה, אף שיום א׳ של ראש השנה לעצמו הכין, שמותר להדליקה ביום א׳ של ראש השנה. אבל לדידן קיי״ל כדעת הר״ן, שכיון שביום א׳ של ראש השנה מותר להדליקה, הרי לעצמו הכין, ומותר להדליקו ביום ב׳ של ראש השנה.

תקב דיני האש ביום טוב

ובו ט׳ סעיפים

איסור עשיית האש

א אין[1] מוציאין האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר, כגון צפיעי הבקר, ולא מן המים, שמקרבין נעורת של פשתן אצל זכוכית לבנה מלאה מים שמניחין אותה כנגד עין השמש שיחזור נגהה להנעורת ותדלק[2], כל זה וכיוצא בו אסור לעשות ביום טוב[3], מפני שהוא מוליד[4] דבר חדש ודומה קצת למלאכה[5]. וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יום טוב, אסור לעשות ביום טוב[6]. ואם עבר ועשה, מותר

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:

(א) איסור עשיית האש (ס״א-ד).

(ב) סדור העצים באופן הדומה לאהל (ס״ה-ו).

(ג) הסרת עצים מהמדורה (ס״ז).

(ד) טלטול עצים שלא להסקה (ס״ח).

(ה) בישול בקדרה חדשה של חרס (ס״ט).

[2] **משנה** לג, סוע״א (אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר (צפיעי בקר או צאן מטמינן בעפר, וכשמרקיבין יוצא מהן אור, ר״ן) ולא מן הרעפים ולא מן המים (נותנים מים בכלי זכוכית לבנה ונותנו בחמה כשהשמש חם מאד, והזכוכית מוציאה שלהבת, ומביאין נעורת ומגיעים בזכוכית והיא בוערת, כך שמעתי בפיוט יוצר שיסד אחד מגאוני לומברדיא״ה, רש״י)). טור ושו״ע ס״א (אין מוציאין אש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר (צעיפי הבקר (ר״ן), מ״א) ולא מן המים (שנותנין זכוכית מלאה מים נגד השמש ונותן בו נעורת של פשתן ותדלק (הר״ן ורש״י), מ״א)).

[3] רמב״ם פ״ד ה״א (כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב).

[4] גמרא לג, סוע״ב (מאי טעמא, משום דקא מוליד ביום טוב). רש״י במשנה שם (משום דמוליד). ראב״ד בהשגות שם (מפני שהוא מוליד ואין כאן הכנה, והוא הטעם שמפרש בגמרא). לבוש שם (מפני שבכל אלו הוא מוליד אש ביום טוב שהוא מלאכה).

והוא אחד משלושה דברים שאסרו חכמים משום מוליד, שהוא דומה למלאכה, כדלקמן סי׳ תקיא ס״ז (שאסור להוליד ריח ביום טוב בדבר שלא היה בו ריח, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה), ושם נסמן (הערה 53), ולעיל סי׳ שכ סט״ז (השלג והברד וכל כיוצא בהם אסור לרסק אותם בידים, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיהן, משום שדומה למלאכה, שבורא מים הללו), ושם נסמן (הערה קח), וסי׳ שכו ס״י (והרי זה כמוליד בשבת ודומה למלאכה, כמו שנתבאר בסי׳ ש״כ שאסור לרסק שלג או ברד מטעם זה), וסי׳ שיח סכ״ה (והרי זה דומה למרסק חתיכת ברד בשביל שיזובו מימיו, שאסרו חכמים מפני שמוליד בשבת, ודומה למלאכה שבורא מים הללו, כמו שיתבאר בסי׳ ש״כ).

[5] **רש״י** כג, א ד״ה דקמוליד, לענין ריח (שנכנס בחרס שלא היה בו ריח, ואסור מדרבנן, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה). שבת נא, ב ד״ה כדי, לענין ריסוק שלג (משום דקא מוליד בשבת, ודמי למלאכה).

[6] רמב״ם שם (להמציא אש אסור, שהרי אפשר להמציא אותה מבערב). מ״מ שם (ולא אסרוהו אלא מפני שלא היה לו להוליד כיון שאפשר לו מבערב. והטעם הזה כתב ג״כ הרשב״א ז״ל, וכדברי רבינו). והוא בעבודת הקודש שער ב ס״ו (מפני שהוא מוליד, ואפשר לו מערב יום טוב, וכל שאפשר לו מערב יום טוב ואינו אוכל נפש אסור, ואפילו מכשירי אוכל נפש). לבוש שם (והואיל

להשתמש בהאש ביום טוב[7], שלא קנסו חכמים להעושה מלאכה ביום טוב[8] כמו שקנסו להעושה מלאכה בשבת החמורה[9]:

ב אין עושין פחמין[10], אפילו רוצה להסיקן תחת תבשילו ביום טוב[11], מפני שהוא מתקן כלי, שהרי הן ראויים לצורפי זהב[12], ועוד שהוא מכבה, שבעשיית הפחם נכבה האש[13]:

ג אין נופחין במפוח, כדי שלא יעשה כדרך שהאומנין עושין. אבל נופחין בשפופרת[14]. והעולם נוהגין היתר במפוח של בעלי בתים על ידי שינוי להפכו מלמעלה למטה. אבל במפוח של אומן אסור אפילו על ידי שינוי[15]:

ד מותר לכסות האש בכלי[16] או בעפר מוכן[17], כדי שישתמר האש ולא יכבה לגמרי. ואע"פ שעל ידי כיסויו אפשר שהאש נכבה מעט, מכל מקום כיון שאפשר בלא כיבוי, אף אם נכבה מעט אין בכך כלום, כיון שאינו מתכוין לכיבוי[18].

ואפשר להמציא אש מערב יום טוב שיהיה לו מוכן ביום טוב, לא התירו חז"ל להוליד ולהוציאו ביום טוב). מ"א סק"א (שהרי אפשר להמציאה בערב). פר"ח ס"א (והרמב"ם כתב לפי שאפשר להמציא אותם מבערב. ולפי זה הא דאיצטריך תלמודא לטעמא דמוליד הוא, משום דאי לאו האי טעמא, אף על פי שהיה אפשר להמציאו מבערב הוה שרינן ליה ביום טוב, אבל השתא דאית ביה איסור מוליד, וגם היה יכול להמציא אותם מבערב, אסור להמציאו ביום טוב).

[7] **מ"מ** שם (ונראה שאם הוציא, שמותר להשתמש בו). לבוש שם (מיהו אם עבר והוציא מותר להשתמש בו). **ב"ח** ריש הסימן (ואם הוציא אין איסור להשתמש בו). **מ"א** שם (והמ"מ כתב ... ונראה שאם הוציא אש מותר להשתמש בו עכ"ל).

[8] כדלקמן סי' תקג סי"ג (המבשל במזיד ביום טוב לצורך החול, הרי תבשיל זה מותר במוצאי יום טוב מיד ... לא קנסוהו חכמים).

וכאן שמבעיר לצורך יום טוב, מותר להשתמש בו גם ביום טוב.

[9] כדלעיל סי' שיח ס"א (המבשל בשבת, או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד, אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה, משום קנס ... אם היה שוגג, אסור בו ביום).

וכן הוא לקמן סי' תקג סי"ג (וגם על מה שכבר עבר ובישל ביום טוב לא ראו חכמים לקונסו על איסורי יום טוב הקלים, אלא על איסורי שבת החמורים הוא שקנסו, כמ"ש בסי' שי"ח ושכ"ג ושל"ט), ושם נסמן (הערות 73-75).

[10] **משנה** לב, א (ואין עושין פחמין ביום טוב). טור ושו"ע ס"א (ואין עושין פחמים). ופירש בערוך השלחן ס"ה (והיינו ליטול עצים ולהבעירן עד שיעשו פחמין).

[11] ברייתא לב, א (לבו ביום), ופרש"י (ואע"ג דלצורך יום טוב הן עושין). תוספתא פ"ג ה"י (אפילו לאותו היום). רשב"א בעבודת הקדש שער ב ס"ו (אפילו להסיקו תחת תבשילו).

[12] **רש"י** שם ד"ה ואין (דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב). לבוש ס"א (מפני שעושה כלי, שהפחם הוא כלי לצורפי זהב). מ"א סק"ד (משום דעושה כלי לצורפי זהב (רש"י)).

[13] **ר"ן** יז, ב (משום דמכבה הוא). לבוש שם (ועוד שהוא מכבה, שבעשיית הפחם נכבה האש). מ"א שם (ור"ן פירש משום דהוא מכבה).

[14] **גמרא** [ברייתא] לד, א (אין נופחין במפוח, אבל נופחין בשפופרת), ופרש"י (דמחזי כאומן עושה מלאכה). טור ושו"ע ס"א (ואין נופחין במפוח אלא בשפופרת). לבוש ס"א (ואין נופחין במפוח, מפני שדומה למלאכת אומן, ובשפופרת מותר להפיח האש).

[15] **תוס'** שם ד"ה אין (מפוח של בעל הבית ... העולם נהגו בו היתר על ידי להפכו מלמעלה למטה). **שו"ע** שם (ונהגו היתר במפוח של בעלי בתים על ידי שינוי להפכן מלמעלה למטה).

[16] אגודה פ"ב סי' לד (לכסות האש באפר, כדי שימצא למחר ביום טוב, מותר). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קעד (אמר מהר"י סג"ל, מותר לכסות האש להשמר מכיבוי בלילה לצורך מחר, ובשחר לצורך צהרים). דרכי משה ס"ק א (שרי ואפילו בכלי, כמו שאומר שם בגמרא [כב, א] שכופין כלי על גבי הנר מפני תשמיש המטה, וכל שכן לצורך אוכל נפש, כן נראה לי). והוא כדלקמן סי' תקיד ס"ה (אסור לכבות את הנר, אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת הגוף ... אלא יכפה עליו את הכלי). **רמ"א** ס"א (ומותר לכסות האש בכלי או בעפר מוכן, אם אינו מכבהו).

[17] רמ"א שם (או בעפר מוכן). אבל בעפר שאינו מוכן אסור.

ואף שכתב במהרי"ל שם (דמשום אוכל נפש אין לחוש למוקצה, כי כן ראה בהג"ה באשר"י, דמשום אוכל נפש התירו את המוקצה, וז"ל מכאן נהגו לסלק אפר הכירה ביום טוב, דמשום אוכל נפש התירו את המוקצה). והוא לקמן סי' תקז ס"ט (ואם נפל לתוכו [של התנור] מטיח הטיט שבדפנותיו ... מותר לגרפו מן התנור, אע"פ שהוא מוקצה ואסור בטלטול, שהרי אינו ראוי לכלום ביום טוב, מכל מקום לצורך תיקון אוכל נפש התירו לטלטל מוקצה, כמו שיתבאר בסי' תק"ט עי"ש), ובסי' תקט סט"ז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה. אבל אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב).

מכל מקום נתבאר לקמן שם (אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה, כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים, שההנאה שהוא נהנה במה שמשתמש במוקצה היא אסורה כאכילה), וכך גם כאן, כיון שמשתמש עם העפר לכסות בו האש, לא הותר אלא בעפר מוכן.

[18] ישי"ש פ"ב סי' כט (וכן נראה להקל, בפרט כהאי גוונא דדבר שאין מתכוין הוא). מ"א ס"ק ה (וישי"ש כתב דאפילו מכבהו, דבר שאין מתכוין הוא).

במה דברים אמורים כשצריך להאש ביום טוב עצמו, אבל אסור לכסותו כדי שישתמר ליום טוב שני[19], אפילו הוא ראש השנה[20], דאין מכינין מיום טוב אחד לחבירו כמו שיתבאר בסימן תק"ג[21]:

סדור העצים באופן הדומה לאהל

ה דרך עושי מדורה גדולה לעשות ארבע שורות של עצים לארבע רוחות, כעין ארבע דופני התיבה, ונותנים עליהם עצים למעלה, ודומה לאהל[22]. לפיכך הרוצה לעשות כך ביום טוב, לא יעשה הדפנות תחלה ואחר כך יעשה עליהם הגג, מפני שזהו דרך בנין[23], ואפילו בנין עראי אסור ביום טוב[24]. אלא אדם אחד יאחוז העצים העליונים שהם לגג בידיו באויר, ואחר כך יסדרו הדפנות תחתיהם, כדי לשנות מדרך חול.

וכן אם הוא מסדר עצים כעין גג על גבי שני אבנים העשויין כעין דפנות, יאחוז העצים בידיו באויר ואחר כך יסדרו האבנים תחתיהם[25]. וכן השופת את הקדרה על גבי שני אבנים, יאחוז הקדרה בידו באויר ואחר כך יסדר האבנים תחתיה[26], כדי שלא יעשה אהל עראי בלי שינוי. וכן ביצים כשצולין אותן ומניחים אחד על גבי שנים והאש ביניהם, יאחוז העליונה בידו ויתן האחרות תחתיה[27]:

ו במה דברים אמורים כשמניח אש בין שתי התחתונות, שהרי הוא צריך לאויר שביניהם, והרי זה דומה לאהל שהוא צריך לאויר שתחתיו, אבל אם אין צריך לאויר שביניהם, אינו דומה כלל לעשיית אהל, ומותר לסדר העליונה על גבי התחתונה[28]. ולכן מותר לסדר דף השלחן על גבי רגליו אע"פ שיש להן

---

[19] מהרי"ל שם (אך לא יכסה ביום לצורך הלילה דבתריה). רמ"א שם (ודוקא לצורך יום טוב ראשון, אבל לצורך יום טוב שני, אסור).

[20] פר"ח ס"א (פירוש ואפילו בשני ימים של ראש השנה).

[21] סעיף ג (להדיח כלים וכיוצא בזה אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ... ואפילו לצורך יום טוב שני של ראש השנה, שהן קדושה אחת ונחשבים כיום אחד ארוך להחמיר, אבל לא להקל).

[22] רש"י לב, סוע"ב ד"ה האי (היסק גדול שעושין לפני שרים כדרך בנין, עושין לו כתלים מד' רוחות, וסודרין עצים למעלה, ודומה לאהל). **ב"י** (וביאור דבריו, שכשעושין מדורה גדולה, עושין ארבע שורות של עצים לארבע רוחות כעין ארבעה דופני התיבה, ונותנים עליהם עצים למעלה, ודומה לאוהל, ובהא קאמר שלא יעשה הדפנות תחלה ואחר כך יעשה עליהם הגג, משום דהוי דרך בנין). **מ"א** ס"ק ז (דוקא כשמסדר ד' שורות עצים כעין ד' דופני התיבה, ואחר כך נותן עצים עליהם, אבל בלאו הכי אין צריך שינוי).

[23] רב יהודה ב**גמרא** שם (האי מדורתא מלמעלה למטה (להתחיל תחלה מן הגג ואחר כך יסדרו תחתיו עצי הכתלים, רש"י) שרי, מלמטה למעלה (לסדר העצים של כתלים תחלה לעשות עליהם הגג, רש"י) אסור (שדרך בנין הוא, רש"י)). תוס' שם (משום דהוי דרך בנין). טור ושו"ע שם (העושה מדורה ביום טוב, כשהוא עורך את העצים, אינו מניח זה על זה עד שיסדר המערכה, מפני שנראה כבונה, אלא או שופך העצים בעירבוב, או עורך בשינוי. כיצד, מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו ואחר תחתיו עד שהוא מגיע לארץ).

[24] גמרא שם (וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע). רמב"ם פ"ד הי"ד (ואע"פ שהוא בנין עראי אסור), וכדלעיל סי' רנט ס"ו (שאין כאן בנין קבוע אלא בנין עראי, ואינו אסור אלא מדברי סופרים), ושם נסמן (הערה לח).

דין זה האמור כאן הוא רק ביום טוב, ולא בשבת, שאסור לעשות בו מדורה או לבשל או לצלות. אבל יש דברים שאסורים משום עשיית אהל עראי גם בשבת, ונתבאר לעיל סי' שטו ס"ט-יב.

[25] **מ"א** שם (כשנותנין ב' אבנים ועצים עליהם, צריך שיתפוס העצים בידו ויתן האבנים תחתיהם).

[26] **גמרא** לג, רע"א (וכן קדרה), ופרש"י (שמושיבין על ב' חביות, לא יקיפנה תחלה ואחר כך יושיב הקדרה עליהם, אלא העליונה יתלה באויר ויאחזנה בידו, ויסדרו החביות תחתיה סביב). רמב"ם שם הט"ו (וכן הקדרה, אוחז אותה ומכניס האבנים תחתיה. אבל לא יניחנה על גבי האבנים). שו"ע שם (כלשון הרמב"ם).

[27] גמרא שם (וכן ביעתא), כפירוש התוס' לב, ב ד"ה מלמטה (וכן פר"ח גבי ביעתא, כגון שיש ביצים מכאן וביצים מכאן ואחד על גביהן, והאור תחת אוירן). רא"ש פ"ד סי' יא (וכן ביצים, כשרוצה לצלות אותם ומניח אחת על שתים או על שלש והאש ביניהם).

וראה לעיל סי' שטו סי"ט (אבל אם אינה חסרה טפח, אין בה משום אהל, שכל אהל שאין לו חלל טפח אינו קרוי אהל כלל). בדי השלחן סי' קכ סק"ב.

[28] תוס' עירובין קא, א ד"ה וכן (מה שאנו מסדרין ככר מכאן וככר מכאן וככר על גביהם, או בספר, ליכא איסורא אלא כשצריך לאויר שתחתיהם). **רשב"א** ביצה לג, א ד"ה וכן (ואמרו בתוספות דאפילו בכי הא לא אמרו אלא כשצריך לאויר של מטה, אבל במה שאין צריך לאויר, לא, ועל כן כתבו שמותר להניח ספר מכאן וספר מכאן וספר על גביהם, לפי שאין צורך לאויר שתחתיהם). **טור** (כתב הרב רבינו שלמה בן אדרת בשם התוספות, שלא אסרו אלא כי האי גוונא שצריך לאויר שלמטה, אבל אם אינו צריך לאויר מותר, על כן מותר להניח ספר מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן, כיון שאינו צריך לאויר שלמטה). **רמ"א** סוף ס"א (ויש אומרים דאפילו מגיע לארץ, כל זמן שאינו צריך לאויר של תחתיו, שרי). **שו"ע סי' שטו** ס"ז (מותר להניח ספר (אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן) רמ"א שם ס"א (הואיל ואין צריך לאויר שתחתיהן).

וכן הוא לעיל סי' שטו סי"ב (אבל מותר להניח ספר אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן, אף שנעשה ביניהן חלל טפח, שהואיל ואין צריך כלל לאויר שביניהם, אינו דומה לאהל שמשתמשים בחללו).

דפנות מגיעות לארץ[29] מארבע רוחות, כיון שאין צריך לאויר שביניהן, ועיין בסימן שט"ו[30]:

הסרת עצים מהמדורה

ז אגודה של עצים שהודלקה במדורה, כל עץ שלא אחז בו האור מותר לשמטו מן המדורה[31]. אבל אותן עצים שאחזה בהן האור אסור לסלקן מן המדורה, שהרי הוא מכחיש אורן, דכשהן באגודה אחת הן דולקין יותר בטוב מכשהן נפרדין[32], והרי זה דומה למכבה[33].

אבל מותר ליטלן מצד אחד של המדורה ולהניחן בצד אחר של המדורה, או להניחן במדורה אחרת, דכיון שאינו מסירן לגמרי מן האש אינו דומה למכבה. ואף שלפעמים הן נכבים קצת קודם שמחזירן למדורה, אין בכך כלום, כיון שאפשר בלא כיבוי כלל והוא אינו מתכוין לכבוי[34].

במה דברים אמורים שאינו רשאי להסירן לגמרי, בעצים אגודים ביחד[35], או אפילו אם אינן אגודים אלא שהם עצים דקים דכשמסיר אחד מהם הוא קרוב ליכבות, אבל עצים גסים שאינם אגודים, מותר להסירן לגמרי מן האש, אפילו כבר אחזה בהן האור[36]. ומכל מקום העולם נזהרים בכך, ואין מסירין לגמרי מן המדורה שום עץ שאחזה בו האור, וכן נכון להחמיר[37]:

---

[29] רמ"א כאן סוף ס"א (וכן שלחן שיש לו דפנות המגיעות לארץ, צריך שינוי ... ויש אומרים דאפילו מגיע לארץ, כל זמן שאינו צריך לאויר של תחתיו, שרי), וכדעת יש אומרים.

[30] סוף סי"ב (משא"כ בחבית, צריך הוא לאויר שביניהן שלא יתעפשו החביות, שבשביל כך הוא מסדרם כן. וכן במטה, אף אם אין לה אלא ב' מחיצות זו כנגד זו, יש לו צורך באויר שתחתיה שמשתמש שם בנתינת סנדלים וכיוצא בהם, ואין צריך לומר אם יש לה ד' מחיצות כדפני התיבה, שיכול להצניע שם חפציו כמו בתיבה). משא"כ בשלחן שאין צריך לאויר שביניהן (שהוא סתום ואין מניחים להניח בתוכו מאומה).

וראה שם סוף סי"א (לא אסרוהו חכמים אלא אם כן יש לו תחתיו מחיצות המגיעות לארץ, שאז הוא דומה לאהל. ואם הן מגיעות בפחות מג' טפחים סמוך לארץ, יתבאר בסי' תק"ב). והכוונה למה שדן בזה כאן במ"א ס"ק ט.

[31] **גמרא** כב, א (אמר רב קנבא שרי), לגירסת ולפירוש הר"ח שם (פירוש יש מי שאומר כגון אבוקה שהיא עשויה מחתיכות עצים קטנים, אם נוטל ביום טוב מאותן העצים שלא אחזה בהן האור, שרי), ורי"ף שם יא, ב (כלשון הר"ח). רמב"ם פ"ד ה"ג (אגודה של עצים שהודלקה במדורה, כל עץ שלא אחזה בו האש מותר לשמטו, ואינו דומה למסיר שמן מן הנר). טור ושו"ע ס"ב (כלשון הרמב"ם).

איסור הסרת שמן מהנר יתבאר לקמן סי' תקיד ס"ו (נר של שמן שהוא דולק, אסור להגביהו קצת כדי שיסתלק השמן לאחוריו ולא יכבה את האש, ואין צריך לומר שאסור להסתפק מהשמן שבנר הדולק, דכיון שמסיר שמן מעט מהנר, הוא גורם שהשמן הנשאר בנר מתרחק מעט מאור הדולק, ועל ידי זה כהה אורו קצת, והרי זה כמכבה).

והיתר נטילת החלקים שלא אחזה בהן האש, יתבאר לקמן שם ס"ט (אם מונחים הרבה חתיכות חלב או שעוה בתוך הנר, מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילה, שהרי אינו נוגע בגוף דבר הדולק, כיון שחתיכה שהוא נוטל אינה מחוברת עם חתיכה הדולקת), ושם נסמן (הערה 35).

[32] כדאמרינן תענית ז, א (מה אש אינו דולק יחידי), ופרש"י (עץ אחד אינה דולקת, אלא ב' או ג' ביחד).

[33] משמעות **רמב"ם** ו**שו"ע** שם. מרדכי רמז תרפב (ולפי זה משמע שאם אחז בהן האור אסור להסירן ביום טוב). רוקח סי' רצט (עצים שבאש אין לסלק דהוי כמכבה).

[34] **מרדכי** שם (מיהו ליקח האוד מצד זה להניחו לצד זה של מדורה מותר, כיון שאין מתכוין כלל לכבוי). הובא **ב"י** ד"ה ומ"ש רבנו מדורה. **רא"ה** הובא ב**שיטה מקובצת** כב, א (וכתב הרא"ה שאם נטל אפילו מאותם שאחז בהן האור להדליק ממנו במקום אחר, מותר, ולא חיישינן לגורם כבוי, כיון שעושה לצורך יום טוב. ואין צריך לומר אם חזר ומניחו שם, שהוא מותר). רמ"א ס"ב (ומותר ליקח עץ הדלוק מצד זה של מדורה ולהניחו בצד אחר, הואיל ואינו מכוין לכבוי). **ט"ז** סוף סק"ג (ולפי הטעם דכאן דאינו מתכוין לכיבוי, משמע דהוא הדין אם מניחה למדורה אחרת דמותר).

וראה לקמן סי' תקיא ס"ג (כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש, שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול בענין זה, התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור, שהרי סופו מבעיר). סי' תקיד ס"ז.

[35] **ב"י** שם בדעת הרמב"ם (והרמב"ם כתב בפרק ד', אגודה של עצים, משמע דדוקא באגודת עצים הוא דאין מותר להסיר מהם אלא בשלא אחזה בהם האור, ולא כשאחזה).

[36] **ב"י** שם (אבל עצים גסים, אפילו אחזה בהם האור, מותר להסיר מהם). **מ"א** שם (משמע דאם אין אגודין יחד, אפילו אותן שאחזה בהם האור מותר לסלקן. ודוקא אם העצים גסים, אבל אם העצים דקים אסור (ב"י)).

[37] **מרדכי** רמז תרפג (אם לוקח אדם אוד מן המדורה להאיר בלילה, לא דמי למסתפק מן הנר. מיהו העולם רגילין ליזהר ונכון). הגהות מיימוניות פ"ד אות א (אם יש צורך גדול ליקח אדם אוד מן המדורה בלילה להאיר, נראה לי שאין כאן איסור כל כך שאינו אלא גרם כבוי ואינו מתכוין לכך, ופעמים שאינו מכבה, ולא דמי להך דהכא שמכחיש אור הנר. אך העולם נהגו ליזהר בכך, ויש להחמיר). הובא במ"א סק"י (ולכן דקדק רמ"א וכתב להניחו בצד אחר, אבל ליקח אותו לגמרי מהכירה להאיר, נכון להחמיר). **מ"א** שם (וז"ל הג"מ ומרדכי, מותר ליקח אוד להאיר, שאינו אלא גרם כיבוי ואינו מכוין לכך, ופעמים שאינו מכבה. אך העולם רגילים ליזהר. ונכון להחמיר. וכ"כ הרוקח. עס"י תקי"ד ס"ב, וצ"ע. ולכן דקדק רמ"א וכתב להניחו בצד אחר, אבל ליקח אותו לגמרי מהכירה להאיר, נכון להחמיר), ממשמעות ה**רמ"א** שם.

וראה מראי מקומות וציונים.

טלטול עצים שלא להסקה

ח אין סומכין את הקדרה[38], ולא שום דבר אחר[39], בבקעת של עץ, ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד[40], לפי שהן עומדין ומיוחדין לכך[41], אבל שלא לצורך הסקה אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן, מפני שאין עליהם תורת כלי כלל[42], והרי הן כאבנים שאסור לטלטלן שלא לצורך אוכל נפש, כמו שיתבאר בסי׳ תק״ט[43].

אבל ענף עץ שהוא חד בראשו כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו, מותר לטלטלו כדי לצלות בו, מפני שתשמיש זה דומה להסקה, דמה לי לצלות בו או לצלות בגחלתו, שאילו היה רוצה היה מסיקו תחת תבשילו[44].

במה דברים אמורים, כשהוא יבש, דראוי להסקה, אבל אם הוא רטוב, שאינו ראוי להסקה בלי תערובת עצים אחרים, ואינו יכול לצלות בגחלתו בלבד, אסור לתקעו בצלי כעין שפוד[45]. ומכל מקום מותר לטלטלו להסיק עם עצים אחרים, אף על פי שאינו ראוי להסיק בפני עצמו[46].

---

[38] **משנה** לב, ב (ואין סומכין את הקדרה בבקעת). טור ושו״ע ס״ג (אין סומכין את הקדרה ... בבקעת).

[39] משנה שם (וכן בדלת). גמרא לג, רע״א (אימא וכן הדלת), ופרש״י (אין סומכין אותו בבקעת). שו״ע שם (ולא את הדלת בבקעת). לבוש ס״ג (או שום דבר אחר).

*

וכל זה הוא כשרוצה לטלטל את הבקעת לסמוך עליה את הקדרה, אבל אם הבקעת מונחת במקומה, אפשר לסמוך עליה את הקדרה, כדאמרינן ג, ב (ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה), ויתבאר לקמן סי׳ תקז בקונטרס אחרון ס״ק ד ד״ה כתב (עיין שם דף ג׳ ע״ב ... קתני אין מטלטלין לסמוך כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה מותר לסמוך עליה כרעי המטה, משום דהוה הנאה הבאה מאליה), וסי׳ תקט ס״ק ג (וכן משמע בפרק קמא דביצה אין מטלטלין אותה לסמוך בה כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה שפיר דמי לסמוך בה).

[40] ברייתא לג, א (לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה, ורבי שמעון מתיר), וכת״ק. רי״ף יח, רע״ב (לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה). רמב״ם פ״ד הי״א (שלא התירו לטלטל עצים ביום טוב אלא להסקה בלבד). מ״א סקי״א (ולא שרי להשתמש בהם אלא לצורך הסקה).

[41] סוכה מ, א (סתם עצים, ולהסקה הן עומדין).

[42] **ר״ן** יח, רע״ב (שכיון שאין מיוחדין אלא להסקה בלבד, אין תורת כלי עליהם, יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות). הובא **ב״י** ד״ה אין סומכין.

[43] סעיף טז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות, מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב).

[44] **גמרא** לג, א (חזרא (ענף עץ שהוא חד כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו, רש״י), רב נחמן אסר (ביום טוב משום דמוקצה נינהו לטלטל, שלא עשאו לכלי מבעוד יום, רש״י), ורב ששת שרי. ברטיבא כולי עלמא לא פליגי דאסור (שאינו ראוי לטלטלו אפילו להסקה, רש״י), כי פליגי ביבשתא, מאן דאסר אמר לך, לא נתנו עצים אלא להסקה, ומאן דשרי אמר לך מה לי לצלות בו (לתחבו לתוכו, רש״י) מה לי לצלות בגחלתו (הרי ראוי לטלטלו לעשותו גחלת וצולה בה, רש״י) ... והלכתא, יבשתא שרי, רטיבתא אסור). וקיי״ל כרב ששת לפי אוקימתא זו שבגמרא.

והיינו בענף עץ שהוא חד בראשו וראוי לתקעו בצלי כשפוד. אבל אם צריך לפצעו שיהי׳ ראוי לזה, יתבאר לקמן סי׳ תקח ס״ב (אין פוצעין את הקנה לעשותו כמין שפוד ... כמתקן כלי ביום טוב).

ואף אם אינו פוצעו אסור לחתות בו התנור, כדלקמן סי׳ תקז ס״ז (אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור, אפילו הוא יבש וראוי להסיק בו ביום טוב, מפני שהוא כמתקן כלי ביום טוב, אבל אם הכינו לכך מערב יום טוב מותר).

ודינו אחר שצלה בו, יתבאר לקמן סי׳ תקיח ס״ה (שפוד שצלו בו בשר, אם הוא אינו מיוחד לשפוד, אלא שלקח עץ חד כעין שפוד וצלה בו באקראי בעלמא, אחר גמר הצלייה שומטו מלפניו בגרירה ובטלטול מן הצד).

[45] **רי״ף** שם (חיזרא, רב נחמן אסר ורב ששת שרי, פירוש, עצים ממיני קוצים ונקראין חיזרא, רב נחמן אסר ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד לצלות בו הצלי, ורב ששת שרי. ברטיבא כולי עלמא לא פליגי דאסיר, דכמוקצה דמי. כי פליגי ביבישא, מאן דאסר אמר לך לא ניתנו עצים אלא להסקה, ומאן דשרי אמר לך מה לי לצלות בו ומה לי לצלות בגחלתו. והלכתא, יבישא שרי, רטיבא אסיר). **רמב״ם** פ״ב הי״ג (קוץ רטוב הרי הוא מוקצה מפני שאינו ראוי להסקה. לפיכך אסור לו לעשות כמו שפוד לצלות בו בשר, וכן כל כיוצא בזה). **רשב״א** בעבודת הקדש שער ה סי׳ א (נוטל אדם מקל עץ לצלות בו בשר בשפוד, דכשם שמותר לצלות בגחלתו כך מותר לצלות בו. במה דברים אמורים בעץ יבש הראוי להסיקו תחת תבשילו בפני עצמו, אבל רטוב שאין ראוי לצלות בגחלתו בפני עצמו, אסור, שאין אומרים מתוך שמותר לצלות בתערובת גחלתו מותר לצלות בו). **ר״ן** שם ד״ה והלכתא (דכיון דרטיבא לא חזי אלא על ידי תערובות, לא אמרינן מה לי לצלות בו מה לי לצלות בתערובת גחלתו, כיון שאינו ראוי לצלות בגחלתו בפני עצמו כדרך שהוא צולה בו לבד). **מ״מ** פ״ד הי״א (וכבר נתבאר למעלה פרק שני שקוץ רטוב אסור לצלות בו, וקוץ יבש כתבתי שם שמותר). מ״א סקי״ב (לצלות בו, היינו בעץ יבש, דאמרינן מה לי לצלות בו, דהיינו שתוחב בו הבשר, מה לי לצלות בגחלתו. אבל בעץ לח אסור לצלות בשר. כן הוא בגמרא ובפוסקים).

[46] ר״ן שם (והלכתא, יבישא שרי רטיבא אסיר. לאו למימרא דרטיבא אסור למיתביה בהיסק גדול). רמ״א ס״ג (מותר לצלות בו, וכל שכן שמותר להסיק בו עם שאר עצים, אף על גב שאינו ראוי להסיק בפני עצמו).

וראה מראי מקומות וציונים.

ויש אומרים[47] דעצים יבשים כיון שהן ראויים להסקה הרי הן מוכנים ליום טוב, ואין עליהם דין מוקצה, ומותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צלייה. אבל עץ רטוב, שאינו ראוי להסקה בפני עצמו רק על ידי תערובת עצים אחרים, אסור לטלטלו אפילו לצורך צלייה, רק להסיקו עם עצים אחרים, וכמו שנתבאר[48].

ולענין הלכה, לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה[49]. אבל אם הוא שעת הדחק, כגון שנצרך לו מאד להשתמש בעץ יבש, יש לסמוך על סברא האחרונה:

בישול בקדרה חדשה של חרס

ט אסור לבשל בקדרה חדשה של חרס ביום טוב, מפני שעל ידי בישול הראשון הן מתחזקין ומתקשין ומחזיקין מים בטוב, וזהו גמר תיקון עשייתן, ואסור משום תולדת מכה בפטיש שהוא גמר מלאכה של כל דבר ודבר[50], כמו שנתבאר בסי׳ ש״ב[51] עיי״ש.

אבל מותר לבשל בכלי חרס המצופין[52] שקורין (גיגליזר״ט), לפי שהן מחזיקין מים בטוב אפילו קודם הבישול הראשון[53], ונמצא שאין הבישול גמר מלאכתן.

ויש מתירין[54] לבשל בכלי חרס חדשים שלנו אפילו אינן מצופין, לפי שכל תיקונן וגמר עשייתן של כלי חרס שלנו הוא בתנור של יוצרים.

ולענין הלכה יש להחמיר כסברא הראשונה, ולכן נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח מבשלין בהם פעם

---

[47] **רא״ש** פ״ד סי׳ יב (היכא דחזו להסקה שרו בית הלל לכל דבר, ורטיבא דלא חזי להסקה, אסרי לכל דבר). **טור** (אין סומכין הקדירה בבקעת עץ לחה, דכיון שהיא לחה ואינה ראויה להסקה, אסור לטלטלה לצורך שום דבר, אבל יבישה שראויה להסקה מותרת לכל דבר). **רש״ל** בישו״ש פ״ד סי׳ טז (אין סומכין הקדרה בבקעת עץ הלחה, אבל ביבשה שרי לסמוך). הובא במ״א סקי״ג (והישו״ש פסק כהטור דמותר להשתמש ביבשים בכל תשמיש). ט״ז סק״ד (אין סומכין כו׳, פירוש, בבקעת לחה, כיון שהיא לחה ואינה ראויה להסקה אסור לטלטלה לצורך שום דבר, אבל יבשה שראוי׳ להסקה, מותרת לכל דבר. כן כתב הטור וכן כתב רש״ל).

הובא לעיל סי׳ תמו בקונטרס אחרון סק״ג (וכן פסק הטור ורש״ל וט״ז, דיש תורת כלי על עצים ביום טוב, ומותר לטלטלן, כדין כלים שמלאכתן להיתר שמותר לטלטלן).

[48] לעיל, לפי הדעה הראשונה.

[49] **שו״ע** ס״ג (אין סומכין את הקדרה ולא את הדלת, בבקעת). **פר״ח** ס״ג (אף על פי שהרב השמיט טעם שלא ניתנו עצים אלא להסקה, מכל מקום מדמסתם קסתים, דמשמע דאף בבקעת יבישה אין סומכין, על כרחך דסבירא ליה כהרי״ף [יח, ב] והרמב״ם [שם ד, יא], וכמו שכתב הר״ן [שם דבור ראשון] לדעתן דנקטינן כהסוגיא דהמביא [ביצה לג, א] דאף בבקעת יבישה אין סומכין, לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה, פירוש, שכיון שאינן מיוחדים אלא להסקה בלבד, דאין תורת כלים עליהן, יש להם דין מוקצה לגבי שאר מלאכות).

וכן הוא לעיל סי׳ תצט קונטרס אחרון ריש סק״ג (דלדברי האומרים לא ניתנו עצים אלא להסקה, וכן פסק בשו״ע סי׳ תק״ב, ופירש הר״ן ומג״א שם הטעם משום דאין תורת כלי עליהם ... לענין הלכה ודאי יש לחוש לכתחלה לדעת הרי״ף ורמב״ם ור״ן ומגיד משנה, שבשו״ע פסק כמותם בלי שום חולק).

[50] גמרא לד, א (תניא אחד ... שופת את הקדרה ... כולן חייבין ... בשלמא כולהו, קא עבדי מעשה, אלא שופת את הקדרה מאי קא עביד. אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן, ומשום לבון רעפים נגעו בה). לפירוש **הרא״ש** פ״ד סוף סי׳ טו (והיינו משום חיסום, דאיכא חיוב חטאת משום מכה בפטיש). **טור** (אין מבשלין בקדירות של חרס חדשות, אלא אם כן הרתיחן תחלה מערב יום טוב, מפני שהבישול הראשון מחזקן, והוא גמר תיקונם). רמ״א ס״ד (ויש אוסרין, וכן המנהג).

דין ליבון רעפים יתבאר לקמן סי׳ תקח ס״א (אין מלבנים את הרעפים ביום טוב כדי לאפות או לצלות עליהם ... מפני שעל ידי הליבון הן מתחסמין (פירוש מתקשין ומתחזקין)).

ודין אפיה בתנור וכיריים חדשים יתבאר לקמן סי׳ תקז סט״ז.

והדין שלפנינו הוא כשיש בקדרה תבשיל, אבל העמדת קדרה חדשה על האש, בלא תבשיל, נתבאר לעיל סי׳ רנג ריש סכ״ו (אבל לא קדרה חדשה), ושם נסמן (הערה ריא).

[51] סעיף ה (דרך האומנים העושים כלי מתכת, להכות בפטיש על הכלי אחר שנגמר כדי להשוות עקמימותו בהכאה זו, והכאה זו היא גמר מלאכת הכלי, והוא אב מלאכה שהיתה בכלי המשכן. וכל העושה שום דבר שהוא גמר עשיית הכלי ותיקונו, הרי גמר זה נחשב למלאכה, והוא תולדות מכה בפטיש).

[52] בהיתוך זכוכית, כדלעיל סי׳ תנא סעיף סט (כלי חרס המצופים מתוכם בהיתוך זכוכית שקורין (גיגלייזר״ט)).

[53] **מ״א** סקי״ד (וידוע דכלים המצופים שקורין גלזיר״ט מחזיקין מים בטוב אפילו קודם בישול, לכן מותר לבשל בהם ביום טוב בתחלה, שרוב תשמישן בגלזיר״ט).

[54] **רבנו ירוחם** נ״ד ח״ב לא, ב (ונראה דבקדרות שלנו, שכל תקונן וגמר עשייתן הוא בבישולן בתנור של יוצרים, שאינו אסור, וכן עמא דבר). ב״י סוף הסימן (וכן המנהג פשוט היום לבשל בקדירות חדשות ביום טוב, ומעולם לא ראינו מי שפקפק בדבר). **שו״ע** ס״ד (לדידן, מותר לבשל בקדרות חדשות ביום טוב).

אחת קודם יום טוב[55]. אבל בשעת הדחק, כגון שאין לו קדרות אחרות, ונמצא בטל משמחת יום טוב, יש לסמוך על סברא האחרונה[56]:

[55] הגהות מיימוניות פ"ג אות ז (מהר"ם הנהיג לבשל בכל קדרה מערב יום טוב, אם רוצים לבשל בה ביום טוב). **רמ"א** ס"ד (נהגו כשקונין קדרות חדשות בפסח, מבשלין בהם קודם יום טוב).

[56] הגהות מיימוניות שם (וכן מצאתי בתוס' דיום טוב של ה"ר משה מפירר"א בהה"ר מאיר, דאסור, אם לא מדוחק, כגון דאין לו מה יאכל). רמ"א שם (אם לא על ידי הדחק). לבוש ס"ד (מיהו על ידי הדחק, שאין לו קדירות אחרות, מתירין לבשל בקדירה חדשה). **ט"ז** שם (נראה לי, אף על גב דכתב רמ"א שמנהגנו לבשל בחדשות קודם יום טוב, מכל מקום אם הוא שעת הדחק והוא שכח לבשלם קודם יום טוב, או שלא מצא קדירות רק ביום טוב, יש לסמוך על המתירים לבשל ביום טוב בחדשות). מ"א סקט"ו (על ידי הדחק, שאין לו מה לאכול (הג"מ ב"י ישי"ש)).

תקג שלא להכין מיום טוב לחבירו

ובו י"ג סעיפים

בישול והכנה מיום טוב לחול

א כל[1] מלאכת אוכל נפש לא הותרה ביום טוב אלא אם כן עושה אותה כדי ליהנות בה ביום טוב, אבל אסור לאפות ולשחוט[2] ולבשל ביום טוב מה שיאכל בחול[3].

ואם אפה ושחט ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת שחל להיות אחר יום טוב, הרי זה לוקה מן התורה[4]:

ב במה דברים אמורים, כשעשה המלאכה[5] ביום טוב סמוך לחשכה בענין שאי אפשר כלל ליהנות ממנה ביום טוב עצמו[6]. אבל אם אפשר ליהנות ממנה ביום טוב עצמו, אע"פ שאינו רוצה ליהנות ממנה ביום טוב ואינו עושה אותה אלא לצורך חול, הרי זה פטור מן התורה. אע"פ שאין המלאכה צריכה לו כלל ביום טוב, שכבר אכל כל סעודתו, הואיל אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היתה מלאכה זו צריכה להם, והיה מותר לו לעשותה, אם כן הרי מלאכה זו נקראת מלאכת אוכל נפש, ואף שאין לו אורחים אין איסור מן התורה לעשותה[7]. ומכל מקום חכמים אסרוה[8], והעושה כן מכין אותו

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) בישול והכנה מיום טוב לחול (ס"א-ג).
(ב) שני אופנים שהתירו לצורך החול (ס"ד-יג).

[2] אפיה ובישול יתבארו כאן, ושחיטה נתבארה לעיל סי' תצח סי"א.

[3] ברייתא יז, א (אין אופין מיום טוב לחברו), וכגירסת הרי"ף ט, ב (אין אופין מיום טוב לשבת, קל וחומר מיום טוב לחול), וראי"ש פ"ב סי' ט. **רמב"ם** פ"א ה"ט (אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שיאכל בחול. ולא הותרה מלאכה שהיא לצורך אכילה אלא כדי ליהנות בה ביום טוב). שו"ע ס"א (אסור לאפות או לבשל או לשחוט ביום טוב לצורך מחר).

[4] **גמרא** פסחים מו, ב (האופה מיום טוב לחול (לאחר שאכל וגמר סעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול, רש"י), רב חסדא אמר לוקה, רבה אמר אינו לוקה. רב חסדא אמר לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים (שיהו צריכין לפת זה היום, רש"י) חזי ליה. רבה אמר אינו לוקה, אמרינן הואיל). ואף לרבה לוקה כשאופה סמוך לחשכה, דליכא הואיל, כדלקמן הערה הבאה.

[5] לא רק מלאכת הבישול אלא אף שאר מלאכות, כדלקמן סי' תקכז ס"א (המבשל (או עושה שאר מלאכות) ביום טוב לצורך החול אינו לוקה מן התורה, הואיל והתבשיל ראוי לבו ביום), וכמבואר בפר"ח סי' תצה ס"א (וראיתי מי שכתב, דדוקא בבישל לצורך חול אינו לוקה מטעם הואיל, אבל בהוצאה והבערה לצורך גוים או לצורך חול, דהתם ליכא למימר הואיל, לוקה לדעת הרמב"ם והמגיד משנה. ואינו מחוור כלל).

[6] **תוס'** שם ד"ה רבה (ברודה סמוך לשקיעת החמה, שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו), ובשבת צה, א ד"ה והרודה (ואור"י דאיכא לאוקמי ברודה סמוך לחשיכה, דלא חזי תו לאורחין). מרדכי רמז תרסח (במכין סמוך לחשיכה). **ר"ן**. **מ"א** ריש **סי' תקכז** (וכתבו התוס' בפסחים דף מ"ו, דאם בישל סמוך לחשיכה דליכא למימר שיקלעו ליה אורחים, לוקה. וכ"כ המרדכי רפ"ב דביצה).

וכן הוא לקמן סי' תקכז ס"א (אלא אם כן בישל סמוך לחשכה שאין עוד שהות ביום לאכול ממנו), וס"ח (אם אין שהות ביום ליהנות ממלאכתו, הרי יש כאן איסור מן התורה בעשיית מלאכה זו, כמ"ש בסי' תק"ג).

[7] **גמרא** פסחים שם (רבה אמר אינו לוקה (לאחר שאכל וגמר סעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול, רש"י), אמרינן הואיל (שיהו צריכין לפת זה היום, רש"י)). רי"ף פסחים טו, א (הלכתא כרבה). רא"ש שם פ"ג סי' ו. רמב"ם פ"א הט"ו (המבשל ביום טוב לכותים או לבהמה או להניח לחול, אינו לוקה, שאילו באו לו אורחים היה אותו תבשיל ראוי להן).

וכן הוא לעיל סי' תצח סי"א (שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום ורוצים לאכול מבהמה זו, היתה השחיטה מותרת ... אין בשחיטה זו איסור מן התורה). לקמן סי' תקכז ס"א (בעוד היום גדול, דהיינו שיש שהות ביום שאם היו מזדמנים

מכת מרדות[9]:

ג ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל[10], כגון להדיח כלים וכיוצא בזה, אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול, ואפילו לצורך שבת שלאחריו אם לא הניח עירובי תבשילין[11], וכן לצורך יום טוב שני בגולה[12], ואפילו לצורך יום טוב שני של ראש השנה שהן קדושה אחת ונחשבים כיום אחד ארוך להחמיר, אבל לא להקל[13], שהרי אנו בקיאין בקביעות החדש ואנו יודעים שיום אחד הוא קדש מן התורה ויום שני חול גמור מן התורה, ונמצא מכין מיום טוב לחול[14].

ולכן יש ליזהר שלא להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני[15], וכן לא יחפש

לו אורחים שלא אכלו היום היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בין השמשות ממלאכתו שעשה ביום טוב) וס"ל (שמן התורה אין כאן איסור בעשיית מלאכה זו, הואיל והיא ראויה לו לבו ביום אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' מח.

[8] **רז"ה פ"ג דפסחים** יד, ב (אף על גב דפליג רבה לענין מלקות, מודה הוא דלכתחלה אין לו לאפות). ר"ן שם ד"ה איתמר (לאחר סעודתו של יום טוב שאינו בדעתו לאכול עוד בו ביום, אינו לוקה, אבל איסורא מיהא איכא). ביצה א, ב ד"ה ואידך שני (דמשום הואיל, לא פקע אלא איסורא דאורייתא, ואכתי אית ביה איסורא דרבנן ... והיינו דאמר רבה, האופה מיום טוב לחול אינו לוקה, דמשמע מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא דרבנן מיהא איכא). מ"א רס"י תקכז (כתב הר"ן פ"ג דפסחים ... דשרי על ידי הואיל, ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה, השתא נמי חזי ליה, מכל מקום איסורא איכא).

וכן הוא לעיל סי' תצח סי"א (אלא שחכמים אסרוה כל שאין בה צורך יום טוב). לקמן סי' תקכז ס"א (המבשל (או עושה שאר מלאכות) ביום טוב לצורך החול אינו לוקה מן התורה ... אלא שחכמים אסרו לטרוח ביום טוב לצורך החול, כיון שאפשר לטרוח בחול עצמו).

[9] כדלעיל סי' תצו ס"ב (אם חללו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים ... מכין אותו מכת מרדות).

[10] **מ"א** ריש הסימן (אסור להכין מיום טוב לחבירו, אפילו דבר שאינו מלאכה. עיין סוס"י תרס"ז מ"ש ועיין סי' תי"ו, וכל שכן האידנא דאנן בקיאים בקביעא דירחא, יום טוב שני לגבי ראשון חול הוא דאסור), וברס"י תקכז (מיום טוב לשבת סמוך לחשיכה ... ועיין סי' תי"ו ס"ב דהכנה מועטת אסור. ועיין סוף סי' תרס"ז). והוא בטור ושו"ע סי' תטז ס"ב (שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אפילו בדיבור. וכל שכן שאינו יכול לערב בפת שלא עירבו בו כבר ביום הראשון, מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב, ונמצא מכין), ורמ"א סי' תרסז (ואסור להכין ביום טוב לצורך ליל יום טוב, ולכן אסור להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, דהוי הכנה).

וכן הוא לעיל סי' רנד ס"י (שאסור להכין משבת לחול, אפילו בענין שאין בו שום סרך מלאכה אלא טלטול בעלמא), ויש בזה כמה אופנים, ונתבארו לעיל שם הערה צה.

וראה גם סי' שב ס"י. סי' שכא ס"ו (והערה פג). סי' שכג ס"ו (והערה נח). סי' תצד סי"ד. סי' תק ס"כ. סי' תקיד סט"ו.

[11] והיינו שעירוב תבשילין מועיל להדחת כלים בשביל הסעודה. ראה אהלי שם ח ע' קנא.

[12] הלכות ומנהגי מהר"ש סי' שצד (מה"ר שלום הקפיד על השמש שהדיח ביום טוב שביעי של פסח קערות ליום טוב של אחריו). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קפ (אמר מהר"י סג"ל, כשם שאין לבשל מיום טוב לצורך מחר, וכן לא משחר לליל שני, כן לא ידיח הקערות מזה לזה, וכן אמר מהר"ש). אליה זוטא סק"א (וכן הדין הדחת קערות מזה לזה (מהרי"ל)).

וכן הוא לעיל סי' שכג ס"ו (לאחר סעודה שלישית אסור להדיח כלי אכילה, מפני שטורח ומכין משבת לחול). סי' תמד ס"ח (אסור להדיחם בשבת). סי' תק ס"כ (כגון להדיח הכלים ולשפשפן, כמ"ש בסי' תק"ג ותק"ט). לקמן סי' תקט סט"ו (להדיח כלי אכילה ושתיה ולשפשפן ביום טוב ... דינן כמו בשבת וכמ"ש בסימן שכ"ג).

ולענין לשרותו במים בלא הדחה ביד, ראה לעיל סי' תק ס"כ. ונתבארו הפרטים בהנסמן לעיל (הערה 10).

[13] הגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסה אות י (וכן יש ליזהר שלא ישחוט מיום טוב לחבירו, שמא השני חול, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, דאף על גב דקדושה אחת הן, דוקא להחמיר ולא להקל). **שו"ע** ס"א (ואפילו בשני ימים של ראש השנה). לבוש ס"א (ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה, ואף על גב דקדושה אחת הן, הני מילי להחמיר ולא להקל). ט"ז סק"א (אף על גב דכיומא אריכתא נינהו, הני מילי להחמיר אבל לא להקל). מ"א ס"ק א (דלהחמיר אמרינן קדושה אחת הם, ולא להקל).

והיינו שבהגהות סמ"ק ובשו"ע מיירי במלאכה גמורה, ומזה למדים שכן הוא אף לדבר שאין בו אלא משום הכנה.

*

והיינו דוקא לנידון הכנה מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, אבל לשאר דברים, קיי"ל שהם קדושה אחת אף להקל, כדלעיל סי' תקא בקונטרס אחרון ס"ק ב (לא קיי"ל כסברא זו, שהרי בסי' תי"ו פסק השו"ע וכל האחרונים כהרמב"ם והרשב"א ומגיד משנה דאפילו להקל הן קדושה אחת. עיין שם בבית יוסף. ומסי' תק"ג לא קשה מידי, כמו שכתב שם המג"א), ושם נסמן (הערות 105-112).

[14] מ"א שם (דהא באמת ראשון עיקר, ואם כן אסור לבשל בו ליום שני דמכין מיום טוב לחול), וכדלקמן סי' תר סוף ס"ד (ולעולם יום ראשון הוא עיקר, והוא יום טוב של תורה).

[15] **מ"א סי' תרסז** סק"ג (וכ"כ במנהגים הל' פסח, דאסור להביא יין מיום טוב לחבירו), והוא במנהגים (טירנא) הל' פסח ע' נט (ואפילו להביא יין וכה"ג ראיתי אוסרין עד [הלילה] אחר ברכו. וכן בכל יום טוב ראשון, גם בראש השנה).

וכן הוא לעיל סי' רנד ס"י (שאסור ... להביא יין מהמרתף לבית בשבת לצורך הבדלה במוצאי שבת וכל כיוצא בזה, וכמו שיתבאר בסי' תק"ג לענין יום טוב). סי' תצה סט"ו (אסרו לעשות שום הכנה מיום טוב לחבירו ... כגון להכניס יין מן המרתף לבית ביום טוב ראשון כדי לקדש עליו בליל יום טוב שני).

בספר תורה ביום טוב ראשון מה שצריך לקרות ביום טוב שני או בשבת שאחר יום טובם[16], אע"פ שהניח עירובי תבשילין, שאין עירוב תבשילין מתיר אלא תיקון צרכי סעודת שבת אבל לא שאר הכנות מיום טוב לשבת[17], כמו שנתבאר בסי' שצ"ג[18]:

שני אופנים שהתירו לצורך החול

ד בשני דרכים התירו חכמים לעשות מלאכת אוכל נפש ביום טוב לצורך החול[19], אם נהנה מן מקצת מלאכה זו ביום טוב עצמו,

הא', שעושה כל המלאכה בבת אחת, כגון שממלא חבית של מים ונותנה על האש ואין צריך לו ביום טוב אלא קיתון אחד, הרי זה מותר[20], כיון דבשעת עשיית המלאכה דהיינו בשעה שנותנה על האש היא נעשית כולה כאחת, ואינו מוסיף מלאכה לצורך החול[21].

---

[16] מ"א שם (וגם במהרי"ל אוסר לחפש הספר תורה משבת ליום טוב משום הכנה), והוא במהרי"ל הל' תפלת יום טוב ע' קפח (שאלו את פי מהר"י סג"ל אם לחפש בשבת הסדר לקרותו למחר ביום טוב, ואמר אין שבת מכין ליום טוב, ויחפשו במוצאי שבת אחר סיום התפלה). והיינו לחפש ולגלול הספר תורה למקום שצריך לקרות בו למחר.

[17] ר"ן ט, א ד"ה ת"ר (דלא שרו אלא עירובי תבשילין דבר שהוא דומה לתקון סעודה, כגון אפייה ובישול).

ואף שנוסח עירוב תבשילין הוא "ולאדלוקי שרגא". היינו דוקא בהנאת הגוף, משא"כ בהכנה לקריאת התורה.

ואף שנוסח עירוב תבשילין הוא "ולמעבד כל צרכנא". היינו כדלקמן סי' תקכז ס"ז (והיתר הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, וכן שאר כל מלאכות אוכל נפש, נכללים במה שאומר ולמעבד כל צרכנא), משא"כ הכנה לקריאת התורה.

ואף שמעיקר הדין מותר להכין מיום טוב לשבת, כדלקמן סי' תקכז ס"א (תיקנו חכמים שלא לבשל ולעשות שאר כל מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך שבת שלאחריו אפילו בעוד היום גדול, אלא אם כן הניח עירוב תבשילין), משא"כ החיפוש בספר תורה, שאינו קשור לתיקון סעודה, היה צריך להיות מותר בלא עירוב תבשילין.

הנה טעם היתר זה נתבאר לקמן שם (שחכמים אסרו לטרוח ביום טוב לצורך החול, כיון שאפשר לטרוח בחול עצמו. אבל שבת שאחר יום טוב, כיון שאי אפשר לטרוח בשבת עצמה, היה ראוי להתיר לטרוח ביום טוב לכבוד השבת, כיון שהוא שעת הדחק שאי אפשר בענין אחר), משא"כ החיפוש בספר תורה אפשר לעשותו בשבת, ולא התירוהו חכמים ביום טוב שלפניו.

ולפי זה יש לעיין אם אפשר להביא ספר תורה דרך רשות הרבים כדי לקרוא בו בשבת, כיון שאי אפשר להביאו בשבת עצמה, ויהי' מותר אף בלא עירוב תבשילין.

[18] ס"א (אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביום טוב שחל להיות בערב שבת).

וטעם זה, שהוא משום הכנה, הוא בתוס' עירובין לח, א ד"ה ורבי אליעזר (ולא עירובי חצרות ... על כרחך משום הכנה).

והטעם שעירוב תבשילין אינו מועיל בו, הוא בדרכי משה סי' תקכח אות א (בהר"ן בפ"ב דביצה ... כתב דלא מהני עירובי תבשילין אלא לצרכי סעודה דהיינו אפייה ובישול, משמע אבל לקניית עירוב לא מהני). וברמ"א שם ס"ב (אפילו אם הניח עירוב תבשילין). ובמ"א שם סק"ב (דעירובי תבשילין אין מתיר אלא צרכי סעודה (ר"ן)).

אמנם מסקנת רבינו לעיל שם, שאיסורו "מפני שנראה כמתקן דבר", ובשולי הגליון שם כתב (הערה ב) "דלא כתוס' עירובין ל"ח".

וכן לקמן סי' תקכח ס"ג, לא הביא טעם הרמ"א והמ"א הנ"ל, אלא כתב סתם "אם מניחים עירובי חצירות ושיתופי מבואות ועירובי תחומין מיום טוב לשבת, נתבאר בסימן שצ"ג ותי"ו".

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' מט.

[19] וכן הדין לצורך יום טוב שני, כדלקמן ס"ו-ח (לצורך ליל יום טוב שני), או לצורך שבת כשלא הניח עירוב, כדלקמן ס"ו (או לצורך שבת ולא הניח עירוב תבשילין). ויתבאר יותר לקמן סי' תקכז סכ"ז (כמ"ש כל זה בסי' תק"ג (עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן) ... עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן לענין זה).

[20] **גמרא** [ברייתא] יז, א (באמת אמרו ממלאה אשה כל הקדרה בשר (דבחד טרחא סגי, וכן בנחתום לגבי מלוי, רש"י) אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, ממלא נחתום חבית של מים אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד, אבל לאפות (כל ככר וככר צריכה אפיה ורדיה לעצמה, רש"י) אינו אופה אלא מה שצריך לו). טור ושו"ע ס"א (ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת), וס"ב (ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד).

והלכה זו נתבארה כאן רק בחבית מים, כי בחבית מים לא שייך ההיתר השני דלקמן (שהתבשיל יותר משתבח ומיתקן כשיש בשר הרבה בקדרה), כמבואר בט"ז ס"ק ב (משום הכי מותר בנחתום במים, ששם אין הטעם דיש מעלה בריבוי, אלא משום חד טרחא כמו התנא קמא).

[21] **רשב"א** בעבודת הקדש שער ב ס"א (ובלבד שיתן את הכל קודם שיניח חבית על גבי האש). מ"מ פ"א ה"י (כתב הרשב"א, ובלבד שיתן את הכל קודם שהניח חבית על גבי האש). רמ"א ס"ב (אבל אסור להוסיף אם כבר החבית אצל האש). וראה מראי מקומות וציונים.

ואף דקיי"ל לעיל סי' שכח סי"ח (שאסור להרבות בשיעור הדבר שהמלאכה נעשית בו, אע"פ שאינו מרבה בטורח המלאכה שהכל נעשית בבת אחת).

ביאר הר"ן ט, ב (לא דמי רבויי בשיעורא ביום טוב לרבויי שיעורא בשבת, שהשבת דחויה היא אצל חולה ולא הותרה, ולפיכך כל שהעיקר מלאכה אסור, אף תוספתו כמוהו, ומיתסר מדאורייתא. אבל יום טוב שאוכל נפש הותר בה ... כל שהוא מרבה על העיקר, ובלבד שיהא בטורח אחד, תוספתו כמוהו). והובא לקמן סי' תקי בקונטרס אחרון ס"ק ב (דודאי מלאכת אוכל נפש

ומכל מקום (א) אסור לומר בפה בשעת בישול המים שהמותר יהיה לחול, אלא מבשל סתם[22].

ואפילו אם אינו צריך ביום טוב אפילו קיתון אחד של מים שמבשל ביום טוב, מותר לו להערים ולומר צריך אני לקיתון אחד של מים חמין, ומותר לו לבשל חבית מלאה מים כדי להשתמש בקיתון אחד של מים חמין ביום טוב[23].

והוא שיקיים הערמתו וישתמש ביום טוב בקיתון אחד של מים שמבשל[24]:

ה הב', שמקצת המלאכה שנהנה ממנה ביום טוב היא משבחת ומתעלה על ידי שארית המלאכה שהיא לצורך החול[25], ולפיכך אע"פ שאין כל המלאכה נעשית בבת אחת הרי זה מותר. כיצד, מותר למלאות קדרה בשר אע"פ שביום טוב אינו צריך אלא חתיכה אחת, ואע"פ שלאחר שהעמיד הקדרה אצל האש הוסיף בה עוד בשר[26], ואפילו היתה קדרה קטנה ועירה ממנה לקדרה גדולה והוסיף בה הכל, מותר[27].

הותרה לגמרי ביום טוב, כמו שכתב הר"ן בפ"ב עיי"ש, ואין אומרים יום טוב דחוי אצל מלאכת אוכל נפש ... הותרה לגמרי לצורך אכילה, ואם כן לא מהדרינן כלל אהתירא).

וכן מטעם זה הותר להערים, כדלקמן סוף ס"ו (לפי שלא חלקה התורה במלאכת אוכל נפש בין שצריך לאכול בין שאינו צריך לאכול ואוכל, וכיון שמה שיאכל ביום טוב הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר שיאכל בחול, ואינו מוסיף בשביל החול, הרי זה היתר גמור).

[22] **פר"ח** ס"ב (שממלאו בבת אחת ... דוקא בסתמא, אבל לומר בפה בפירוש שהוא רוצה אותו לצורך מחר, אסור), הרי שבהיתר זה דחד טרחה, אסור לומר בפה.

וכן הוא בהיתר השני דלקמן ס"ה, שיש בו שבח ועילוי, כדלקמן סוף ס"ה (אבל אסור לומר בפה בשעת בישול שהמותר יהיה לצורך החול).

וכן כשישנם שני ההתרים יחד, אלא שהוא בדרך הערמה, כדלקמן ס"ו (ובלבד שלא יאמר בפיו שהוא מבשל שאר הבשר לצורך החול, כיון שהיתר זה הוא על ידי הערמה, שהרי באמת אינו צריך כלל לאכול מקדרה זו).

אבל אם יש שלושת התנאים להיתר: (א) דחד טירחא. (ב) דשבח ועילוי. (ג) שאין כאן הערמה, אזי מותר לומר כן בפירוש, כדלקמן סוס"ו (אבל אם אינו מערים כלל, אלא באמת הוא צריך לקצת בשר שבקדירה זו, מותר לומר בפה שהמותר צריך לו לחול, כיון שאין כאן שום חשש איסור כלל, שהרי הוא צריך למעט בשר, ואותו המעט הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר, וגם אותו המועט משתבח ומתעלה על ידי שאר הבשר). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א. וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' נ.

[23] מ"א ס"ק ב (הערמה ... בקדירה דחד טרחא הוא, שרי), וסק"ד (דחד טירחא הוא, ומשמע דגם בזה שרי להערים קודם האכילה).

*

היתר הערמה יש בו כמה תנאים:

(א) שעושה כל המלאכה בבת אחת (ס"ו).

(ב) שמקיים הערמתו ואוכל או שותה מהתבשיל ביום טוב (ס"ד).

(ג) שאינו אומר בפה שהמותר יהיה לצורך החול (ס"ד).

(ד) שמערים קודם אכילת שחרית (ס"ט).

(ה) נכון שלא להערים לצורך חול, אלא לצורך יום טוב שני, כי יש אוסרים כל הערמה (ס"ח).

(ו) בשתי קדרות אין להערים במין אחד, אלא בב' מטעמים (ס"י).

נמצא שהיתר זה של הערמה הוא נדיר, שהרי מועיל רק (א) קודם אכילת שחרית. (ב) שבסעודת שחרית יסיימו את כל מה שהכינו עבורה לסעודה זו, ואומר שרוצה לטעום גם מהקדרה השנית.

או שסעודת היום וסעודת הלילה הם שני סוגי מטעמים, ואומר שרוצה לטעום בסעודת היום גם מהסוג השני, כדלעיל בתנאי האחרון.

[24] מ"א סק"ב (ועכ"פ צריך ליזהר לאכול קצת ממנו).

וכן הדין בכל הערמה, כדלקמן ס"י וסי"א. סי' תקיב ס"ו. סי' תקכז סכ"ז. לעיל סי' תנח סי"ז. וכעין זה לעיל סי' תצח סכ"א.

[25] ברייתא **וגמרא** יז, א (רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא. אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר).

[26] **רשב"א** בעבודת הקודש שער ב ס"א (וממלאה אשה את התנור פת, מפני שהפת יפה בשעה שהתנור מלא. וממלאה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, כדי שיאכלו משמנים. ולפיכך יראה שאפילו ליתן בקדרה חתיכה אחר חתיכה, אפילו לאחר שהניח קדרה על גבי האש, מותר). הובא במ"מ שם. ט"ז שם (ופשוט הוא דגם רבי שמעון בן אלעזר דקי"ל כוותי' סבירא ליה גם כן הטעם של תנא קמא דמותר כל שאין שם אלא חד טרחא, דהא משום הכי מותר בנחתום במים, ששם אין הטעם דיש מעלה בריבוי, אלא משום חד טרחא כמו התנא קמא, אלא שרבי שמעון בן אלעזר מוסיף להתיר אפילו בתרי טרחות, כגון אפיית פת, מצד המעלה של ריבוי. וכן הטור סבירא ליה כן, ואם כן מה שכתב היתר בתבשיל עם בשר הוי דינו גם כן אפילו בב' טרחות, דהיינו שכבר הקדירה שפותה אצל האש, יכולה לעשותה מעשה חדש להשים שם עוד חתיכה מפני מעלת הריבוי, כמו בפת לרבי שמעון בן אלעזר). מ"א סק"ב (אפילו אחר שהניחה הקדירה על האש מותרת להוסיף בשר, מפני שהתבשיל מתוקן יותר כשיש שם הרבה).

ואע"פ שהוא מוסיף במלאכה לצורך החול, מכל מקום כיון שהתבשיל יותר משתבח ומיתקן כשיש בשר הרבה בקדרה, נמצא שמה שהוא לצורך יום טוב הוא מתעלה על ידי מה שהיא לצורך החול, והרי כל המלאכה היא לצורך יום טוב[28].

אבל אסור לומר בפה בשעת בישול שהמותר יהיה לצורך החול, אלא יבשל בסתם[29]:

ו אבל אם אינו צריך כלל לקדרה זו ביום טוב, שיש לו אחרות, ואינו מבשל אלא לצורך החול, או לצורך יום טוב שני, או לצורך שבת ולא הניח עירוב תבשילין, אף על פי שרוצה לאכול ביום טוב גם מקדרה זו, אין הערמה זו מועלת לו כלום, כיון שאינו אוכל אלא כדי להתיר לו הבישול[30].

במה דברים אמורים כשאינו עושה כל המלאכה בבת אחת, דהיינו שלאחר שנתן הקדרה אצל האש הוסיף בה בשר לצורך מחר, ונמצא שהוא מוסיף במלאכה לצורך מחר, ולפיכך אע"פ שמה שאוכל מקדרה זו ביום טוב עצמו הוא משתבח ומתעלה על ידי תוספת מלאכה זו, אין שבח ועילוי זה מועיל כלום, כיון שהוא בעצמו אינו צריך לשבח ועילוי זה כלל, שהרי אינו צריך לאכול כלל מן קדרה זו ביום טוב, ואינו אוכל ממנה אלא כדי להתיר לו לבשלה לצורך מחר. אבל אם הוא עושה כל המלאכה בבת אחת, דהיינו שמתחלה נתן כל הבשר בקדרה והעמידה אצל האש, ונמצא בשעת עשיית המלאכה דהיינו עמידת הקדרה אצל האש היא נעשית כולה כאחת[31], מותר להערים ולומר אוכל מקדרה זו היום, ואע"פ

כאן נתבארה ההלכה של הוספת בשר בקדרה אחר שעומדת על האש, ולקמן סי' תקז סי"ב תתבאר ההלכה של הוספת פת בתנור (מותר לאפות תנור מלא פת אף על פי שאינו צריך ביום טוב אלא פת אחד, מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתוך התנור, ונמצא שאפיית כל הפת היא צורך יום טוב).

סקירת פרטי הלכה זו, לקמן סי' תקו ס"ו (הערה 43).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' נ.

[27] **מ"א** שם (ומשמע דאפילו הוא בקדירה קטנה, מותר ליתנו בקדירה גדולה ולהוסיף עליו כדי שיהיה שמן ביותר).

[28] ב"ח ד"ה ויש אומרים (דטעם ההיתר הוא מפני שהתוספת גורמת טעם בתבשיל, והוה ליה כאילו כל התבשיל נתבשל לצורך היום).

וכן הוא לקמן סי' תקיב סוף ס"ד (נמצא שכל האפייה היא צורך יום טוב).

[29] **רוקח** סי' רחצ (ממלאה אשה קדירה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא חתיכה אחת. אבל אין לומר אלו יהיו לצורך יום טוב ולא אלו). **רש"ל** בישיש פ"ב סי' טו (נראה שאסור לומר בפירוש שהוא אין צריך לאותו היום, דלא התירו אלא במבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך יום טוב ... חשב זה נמי לעילוי כדי שיאכל משמנים, אם כן כדאי הוא להתירו בסתם. וכן פסק הרוקח (סימן רח"צ). וכן הוא עיקר). **ב"ח** שם (הרוקח ז"ל ...הזהיר שלא תאמר כך, מפני שמדבריה ניכר קצת הערמה, וכן נכון להזהיר על זה). **ט"ז** סק"ג (הטור פוסק אפילו אם אומרת בפירוש שמוספת לאכילה בחול מותר, כיון שעכ"פ יש מעלה ביום טוב מצד הריבוי, וכתב שיש אוסרין בזה, וכתב רש"ל שיש להחמיר שלא תאמר בפירוש כן, אלא בסתם). **פר"ח** ס"א (ודע שאע"פ שמותר למלאות הקדרה בשר לצורך מחר, אין לומר בפה אלו יהיו לצורך יום טוב ולא אלו). הרי שבהיתר זה של שבח ועילוי אסור לומר בפירוש.

וכן הוא בהיתר הראשון דחד טירחא, כדלעיל ס"ד (ומכל מקום אסור לומר בפה בשעת בישול המים שהמותר יהיה לחול, אלא מבשל סתם), ונתבארו לעיל שם (הערה 22) פרטי הלכה זו.

וראה גם לקמן סי' תקז בקונטרס אחרון ס"ק ז (אם צריך לחתיכה אחת, אף על פי שמוסיף בשביל מחר, שרי, אף על פי שאינו מתכוין להשביח. אלא דבכהאי גוונא אסור לומר בפירוש בשביל מחר אני מבשל, אלא מבשל סתם).

[30] הג"מ פ"א אות ו (בפירוש ר"ח כתב ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי, היינו דלא כרבינו יואל שהתיר), והוא בפירוש ר"ח יז א (וקיי"ל מרבותינו, ובלבד שלא יערים). ב"י (אבל הגהות מימון כתבו ... בפירוש רבינו חננאל כתב ובלבד שלא יערים, כך קיבלתי מרבותי, היינו דלא כרבינו יואל שהתיר ... ודבר פשוט הוא שאין הלכה כרבינו יואל). **רש"ל** פ"ב סי' טו (אבל להערים כדברי רבינו יואל, לא נהירא בעיני. וכן נמצא בהגמי"י (הל' יום טוב פ"א אות ו') וז"ל: בפירוש ר"ח כתב, ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי. והיינו דלא כרבינו יואל שהתיר). ט"ז ס"ק ה (כתב המרדכי פ"ב, דביצה דרבינו יואל ... ובהג"מ חולק על זה, דפירש ר"ח דמערים אסור). **מ"א** ס"ק ב (והג"מ כתב דזה מקרי הערמה ואסור), וסי' תקז ס"ק יד (דוקא כשצריך לאכול, אבל אם אין צריך לאכול רק שמערים לאכול מעט ממנו, אסור).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א (אסור להערים ... שהעתיק הט"ז דברי המרדכי בסוף הסימן שהתיר להערים, וכתב על זה אבל בהגהות מיימוניות חולק, וכן פסק ב"י עכ"ל, משמע שכן עיקר. וכן פסקו רש"ל ומג"א). וכן הוא לקמן סי' תקו בקונטרס אחרון ס"ק ג (ואם הוא מערים, הרי המג"א בעצמו פסק בסי' תק"ז דאסור להערים בפת, וכן כתב רש"ל, וכן כתבו ב"ח וט"ז סוף סי' תק"ג בשם הגהות מיימוניות ור"ח ... וכן כתב הפרי חדש כאן ובלבד שלא יערים). סי' תקז סי"ח (אבל אם אינו צריך אפילו פת אחד ביום טוב, אסור להערים ולומר אוכל פת אחד ביום טוב כדי להתיר לו לאפות פת הרבה), וקונטרס אחרון שם ס"ק ז (דאנן קיי"ל דבהאי גוונא אסור להערים, דהיינו אם אינו צריך אפילו לחתיכה אחת).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' נא.

[31] **ט"ז** ס"ק ג וס"ק ה (והוכחה מדבריו, שמתיר ההערמה כשהוא בחד טירחה, ואוסר ההערמה בהיתר של שבח ועילוי, נתבארה בקונטרס אחרון ס"ק א). **מ"א** ס"ק ב (דזה מקרי הערמה ואסור. ויש לומר דדוקא בפת החמיר, מפני שצריך כל ככר טרחא

שאינו צריך כלל לאכילה זו, אעפ״כ מותר לו לבשלה בשביל אכילה זו[32], לפי שלא חלקה התורה במלאכת אוכל נפש בין שצריך לאכול בין שאינו צריך לאכול ואוכל, וכיון שמה שיאכל ביום טוב הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר שיאכל בחול, ואינו מוסיף בשביל החול, הרי זה היתר גמור[33].

ובלבד שלא יאמר בפיו שהוא מבשל שאר הבשר לצורך החול, כיון שהיתר זה הוא על ידי הערמה, שהרי באמת אינו צריך כלל לאכול מקדרה זו[34].

אבל אם אינו מערים כלל, אלא באמת הוא צריך לקצת בשר שבקדירה זו, מותר לומר בפה שהמותר צריך לו לחול, כיון שאין כאן שום חשש איסור כלל, שהרי הוא צריך למעט בשר, ואותו המעט הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר, וגם אותו המועט משתבח ומתעלה על ידי שאר הבשר[35]:

ז ועכשיו נהגו העולם לבשל ביום טוב ראשון בשחרית לצורך ליל יום טוב שני, וטועמין מעט מתבשיל זה ביום טוב ראשון[36], ואין נזהרין מלומר בפירוש שמבשלין לצורך הלילה, וצריך להזהירם על כך[37].

וגם צריך להזהירם שלא יוסיפו בשר בקדרה אחר שכבר העמידוה אצל האש, כיון שאינו אוכל ממנה אלא מעט, נמצא שהוא מוסיף במלאכה בשביל יום טוב שני, ולא הותרה הערמה אלא אם כן עושה כל המלאכה בבת אחת[38]:

ח וגם נכון להזהירם שלא ינהגו כן אלא ביום טוב ראשון לצורך ליל יום טוב שני, שהוא לצורך מצות שמחת יום טוב, אבל לא יבשלו בהערמה זו ביום טוב שני לצורך החול[39]. לפי שיש מחמירין[40] ואוסרים

ותיקון בפני עצמו ... אבל בקדירה דחד טרחא הוא, שרי), וסק״ד (דחד טירחא הוא, ומשמע דגם בזה שרי להערים קודם האכילה).

[32] **תוס׳ דף יז**, ב ד״ה ובלבד (פרש״י בשתי קדרות שיאמר אני צריך להזמין אורחים, או יבאו לי אורחים, אבל בקדרה אחת מותר להערים ולהרבות). **הגהות אשרי** פ״ב סי׳ י (פירש רש״י בשתי קדירות שיאמר אני צריך להזמין אורחים, אבל בקדירה אחת מותר להערים ולהרבות, כדאמר לעיל פרק שני. העתק מן התוס׳).

[33] שמטעם זה הותר להוסיף, ומטעם זה אין צריך לאהדורי אהתירא, כדלעיל (הערה 21).

וראה מראי מקומות וציונים.

[34] **ט״ז** סק״ה (נראה דאסור לומר בפירוש שמין אחד יהי׳ ליום טוב שני. ואפילו הטור דמתיר כמו שכתבתי, היינו בקדירה אחת להוסיף מפני מעלת הריבוי, אבל כאן שאין ההיתר אלא לפי שהוא קודם האכילה ויטעום ממנה כזית, אם יאמר בפירוש שהוא לצורך יום טוב שני לא מהני ליה הטעימה ממנו). ונתבאר בקונטרס אחרון סק״א (משמע מדבריו להלכה שאין להחמיר אלא במערים).

[35] **רש״ל** בישי״ש פ״ב סט״ו (נראה, שאסור לומר בפירוש שהוא אין צריך לאותו היום, דלא התירו אלא במבשל סתם, שנראה שאינו מבשל אלא לצורך יום טוב, בפרט מאחר דליכא שריותא לתנא קמא אלא שהוא חד טרחא, אבל בב׳ טרחות [לא], אלא שרבי שמעון מתיר בב׳ טרחות משום עילוי ... אם כן כדאי הוא להתירו בסתם. וכן פסק הרוקח (סימן רח״צ) וכן הוא עיקר. אף שהטור הכריע להתיר). **טור** (ויש אומרים דאפילו אמרה בפירוש שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר, ויש אוסרין, ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל, אם כן אפילו פירשה בפירוש נמי מותר).

הרי שהטור התיר לומר בפירוש גם בהיתר של שבח ועילוי, והרש״ל לא התיר לומר בפירוש אלא בהיתר דחד טרחא. והט״ז לא התיר לומר בפירוש אלא כשאין כאן הערמה. ולכן יש להתיר לומר כן בפירוש – בשלושת התנאים להיתר: (א) חד טירחא. (ב) שבח ועילוי. (ג) אין כאן הערמה.

[36] **מ״א** סק״ב (והעולם נוהגים היתר שמבשלין בשחרית לצורך הלילה), וכדלעיל סעיף הקודם (אם הוא עושה כל המלאכה בבת אחת ... מותר להערים ולומר אוכל מקדרה זו היום, ואע״פ שאינו צריך כלל לאכילה זו, אעפ״כ מותר לו לבשלה בשביל אכילה זו).

וראה מנחת פתים או״ח בהוספות (דהיינו שמבשלין קדרה אחת לצורך סעודת היום, ועוד קדרה מאותו מין לצורך ליל יום טוב שני, וטועמין מהתבשיל של הקדרה השנית). יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ נב.

[37] כדלעיל סעיף הקודם, שבמקום הערמה אסור לומר בפירוש שהוא לצורך הלילה.

[38] כדלעיל סעיף הקודם, שאם מוסיף בשר אחר שהעמיד הקדרה אצל האש, אסורה הערמה.

[39] **מ״א** סוף סק״ב (נראה לי, מאחר שמנהג להקל שמבשלין בשחרית וטועמין דבר ממנו, שאין לאסור להם, אבל להכין מיום טוב לחול כהאי גוונא אסור). והיינו שאף במקום שהותרה הערמה, לא ינהגו כן אלא לצורך יום טוב שני.

או כדלקמן סי׳ תקז סי״ט (ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק, כגון מי שלא הניח ערוב תבשילין וצריך לו פת לשבת).

[40] **ב״ח** ד״ה כתב בעל העיטור (פשוט דקודם אכילה נמי, אם אינו צריך אפילו לחתיכה אחת, שכבר בישל לצורך סעודת שחרית כמה מיני תבשילין, אף שאינו אוכל מכל תבשיל רק מקצתו, וחוזר ומבשל תבשיל אחד לצורך הלילה, דאסור, ואף על פי דאוכל ממנו כזית בתוך הסעודה שחרית. דלשון הברייתא משמע להדיא דוקא כשצריך לחתיכה אחת הוא דשרי, הא לאו הכי הויא הערמה ואסור). **פר״ח** ס״א (כל מין הערמה אסור ... מה שנוהגין קצת בעלי בתים לבשל לצורך הלילה בקדרה אחרת ובסעודת שחרית מערימין ונותנין מעט מאותו תבשיל על השלחן לאכול ממנו, ראוי לבטל המנהג ... וזו היא הסכמת הב״ח, וכן עיקר).

ההערמה לגמרי, ואין היתר אלא אם כן באמת הוא צריך למעט בשר, ואז התירו לו חכמים על דרכים הללו שביארנו. וכל בעל נפש יחוש לדבריהם אף ביום טוב ראשון לצורך ליל יום טוב שני:

ט ואף לסברא הראשונה אין היתר להערים אלא קודם אכילת שחרית[41], הואיל ומבשל בשעה שכל הבשר הוא ראוי לו, שאילו היה רוצה היה אוכל כל בשר הזה בסעודת שחרית[42]. אבל אחר אכילת שחרית אין היתר להערים. אלא אם כן באמת הוא צריך לחתיכה אחת, מותר לו להוסיף בקדרה כמה חתיכות אפילו בזה אחר זה[43], ואע"פ שעושה כן לצורך החול, מכל מקום כיון שמה שלצורך יום טוב משתבח ומתעלה על ידי ריבוי הבשר, הרי הכל נחשב צורך יום טוב[44]:

י ואפילו קודם אכילה אין היתר להערים[45] אלא בקדרה אחת[46]. אבל אסור לבשל מין אחד בשתי קדרות ולטעום מעט מכל אחת, כיון שטעם שתי הקדרות הוא שוה, אם כן כל מה שטועם משתיהן יכול לטעום מאחת, ונמצא שהקדרה השנית אינה מתבשלת אלא לצורך החול[47].

אבל מותר לבשל[48] כמה מטעמים בכמה מיני קדרות[49] קודם אכילת שחרית (ביום טוב ראשון לצורך ליל יום טוב שני[50]), וטועם כזית מכל אחת ואחת, ואפילו מטעים לתינוק די בכך[51], לפי סברא הראשונה

רדב"ז ח"ד סי' קיב (לא התירו אלא אם כן הוא צריך לאכול, אבל אם אינו צריך לאכול והוא שוחט לצורך מחר אלא שאוכל ממנו מעט, ודאי דבר זה אסור, ואין לך הערמה גדולה מזו). הובא בכנסת הגדולה הגב"י, ומ"א שם (אחר כך ראיתי שכתב בכנסת הגדולה בשם רדב"ז, דוקא שאכל דרך אכילה ולא להערים).

[41] תוס' יא, ב ד"ה מערים ומלח גרמא גרמא (ה"ר שמואל היה אומר היינו דוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה לא). בעל העיטור ח"ב הל' יום טוב מחלוקת יד קמז, ד (ומסתברא, יום ראשון קודם אכילת שחרית יכול להרבות בבישול כרשב"א. אבל לאחר מכאן אינו יכול לבשל, כלומר אוכל ממנה כזית ומה שהותיר יהיה לליל שני, דאין הערמה גדולה מזו). **טור ושו"ע** ס"א (ודוקא קודם אכילה, אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנה כזית, דהוי הערמה).

והיינו שלמדים תנאי זה מהאמור לענין מליחה ונפסק לעיל סי' תק סט"ו (במה דברים אמורים קודם אכילת סעודת שחרית, אבל לאחר סעודת שחרית אסור ... למלוח שאר החתיכות, דכיון שאינו צריך לאכול זו החתיכה ואינו אוכלה אלא כדי להתיר לו מליחת שאר החתיכות, הרי זו הערמה).

ונתבאר לעיל שם (ואפילו רוצה לבשל ולאכול חתיכה ממנו, ומולח זו החתיכה עם שאר החתיכות ביחד). נמצא לכאורה שגם ההיתר של בבת אחת, דלעיל ס"ד (שעושה כל המלאכה בבת אחת), לא התירו אלא קודם אכילת שחרית.

[42] לבוש ס"א (ודוקא קודם אכילת שחרית, שנראה שהוא עושה הכל לצורך אכילת היום).

[43] שכבר נתבאר לעיל ס"ו, שבזה אחר זה אין הערמה מועלת כלל, אלא אם כן באמת הוא צריך לחתיכה אחת. ואם כן מותר אף אחר סעודת שחרית ואף להוסיף בזה אחר זה.

וראה לקמן סי' תקז סי"ט (מותר לו לאפות בערב שבת (קודם אכילת שחרית, עיין סי' תק"ג) לצורך השבת, אם הוא צריך לפת אחד בו ביום עצמו).

[44] כדלעיל ס"ה.

[45] **גמרא** יז, ב (מבשל הוא ליום טוב, ואם הותיר הותיר לשבת, ובלבד שלא יערים).

[46] **רש"י** שם ד"ה שלא יערים (לאחר שבשל לצורך, לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת, אבל בקדרה אחת אם ירבה לשבת, הא אמר דאפילו לחול שרי, כדלעיל, ממלאה אשה קדרה בשר ואע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת). **תוס'** שם ד"ה ובלבד (פרש"י בשתי קדרות שיאמר אני צריך להזמין אורחים או יבאו לי אורחים, אבל בקדרה אחת מותר להערים ולהרבות, דהא חזינן לעיל דאפילו מיום טוב לחברו שרי בכך).

[47] **ט"ז** סק"ה (התוס' מיירי במין אחד בב' קדירות, והוא די לו בקדירה אחת, בזה אין שם רק הערמה לחוד אף על פי שהוא קודם אכילה, ובזה ודאי לא מהני טעימת כזית מכל אחת, כיון שבאמת אין צריך לזה הטעימה כלל).

וראה לעיל סי' תנח סי"ז.

[48] **רמ"א** ס"א (וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחת מעט).

[49] **ט"ז** שם (אין זה סותר למה שכתבתי בפירוש דברי הטור דמותר קודם אכילה אפילו הרבה קדירות. דשם הוה בכל קדירה מין תבשיל אחר, ואפשר שיטעם מכולם, ואם כן יש כאן צד אמת עם הערמה, והוה ליה ממש כמו בקדירה אחת).

[50] כדלעיל ס"ח (שלא ינהגו כן אלא ביום טוב ראשון לצורך ליל יום טוב שני), וכן לצורך שבת שאחר היום טוב (כשלא עירב תבשילין), כדלקמן סי' תקכז סכ"ז (מי שלא עירב כלל או שנאבד עירובו קודם שתיקן צרכי סעודת שחרית של יום טוב שחל להיות בערב שבת, מותר לו לבשל הרבה קדירות לצורך יום טוב, אף על פי שיודע שבודאי לא יאכל כולם ויותיר מהם לשבת. והוא שלא יהיה מין תבשיל אחד בשתי קדירות, אלא בכל אחת ואחת מין תבשיל אחר שאינו דומה לחבירו, ויטעום מכל תבשיל ותבשיל ביום טוב עצמו, כמ"ש כל זה בסי' תק"ג).

[51] ט"ז שם (ונראה, אפילו בטעימת תינוק סגי בזה, וכמ"ש סי' תקי"ב). והוא כדלקמן סי' תקיב ס"ו (על ידי שיתן פת אחד מהם לתינוק).

שביארנו[52] שהיא עיקר:

יא וכל[53] זה לכתחלה. אבל בדיעבד[54] שכבר בישל ביום טוב לצורך החול, אפילו אחר אכילת שחרית[55], ואפילו בישל בכמה קדרות, אם הם מיני מטעמים שונים בכל קדרה וקדרה, הרי זה טועם כזית מכל קדרה ביום טוב[56], ומותר לאכלם במוצאי יום טוב מיד, ואינו צריך להמתין כלום. ואף על פי שבישל באיסור לא קנסוהו חכמים, כיון שטעם מכל קדרה וקדרה ביום טוב ולא היה בישולו לגמרי לצורך החול.

ואפילו לא טעם מאומה מהקדרות, אלא שבשעת הבישול היה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת, אם בישל קודם אכילת שחרית, מותר לאכול מהם במוצאי יום טוב מיד, כיון שבישולו היה בהיתר שהיה רוצה לאכול מכל אחת ואחת[57]:

יב אבל אם בישל[58] לצורך החול[59] שתי קדרות ממין אחד שווין בטעמן, אע"פ שבישל קודם אכילת שחרית על סמך היתר הערמה, דהיינו שיאכל כזית מכל אחת ואחת, או אפילו אכל כזית מכל אחת ואחת[60], או שהערים לומר שמא יזדמנו לי אורחים ואצטרך לשתי הקדירות[61], בין שאכל מהן ביום טוב בין שלא אכל[62], הרי מאכלים הללו אסור לו ולכל (ב) אנשי ביתו[63] לעולם[64], כיון שהורה היתר לעצמו

---

[52] שמותר להערים, כשכל הבישול נעשה בבת אחת.

[53] סיכום פרטי ההלכה של "בדיעבד", המתבארים בסעיפים שלפנינו:

(א) הערים באופן המותר קודם אכילת שחרית (כדלעיל ס"ט), והוא בישל אחר שחרית, מותר בדיעבד.

(ב) הערים באופן שצריך לקיים הערמתו (כדלעיל ס"ד וס"י), והוא לא קיימה, מותר בדיעבד.

(ג) הערים באופן שאינו צריך לקדרה זו ואין המלאכה בבת אחת (כדלעיל ס"ו וס"י), אסור בדיעבד.

(ד) בישל ביום טוב במזיד, בלא הערמה, מותר בדיעבד.

(ה) בישל בשבת במזיד, בלא הערמה, אסור בדיעבד.

[54] שו"ע סוף ס"א (מיהו אם עברה ובשלה, (או שחט) מותר לאכלו).

[55] ריב"ש סי' רנד (לאחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנו כזית, דאין לך הערמה גדולה מזו ... ומכל מקום, לענין זה, לאסור הבשר הנשחט או התבשיל, בזה נראה שמותר אף על פי שעבר ושחט או אפה ובשל). משמעות השו"ע שם (שהתיר בסתם). רש"ל בישו"ש פ"ב סי' טו (ומכל מקום נראה, שאם הערים באכילת כזית, אפילו לאחר אכילה, שרי בדיעבד, דהערמת אכילת כזית אין לו דין מערים לאסור על זה התבשיל ... וכ"כ ריב"ש בתשובה (סימן רנ"ד)). הובא בט"ז סוף סק"ה.

[56] **ט"ז סי' תקכז סק[כ]"ב** (אם יש שינוי ביניהם בטעם, מהני אפילו בשני קדירות קודם אכילה, בהערמה זו לאכול מעט ממנה).

[57] ט"ז **שם סק"כ** (והוא שיאכל מכל אחד. נראה לי דודאי לכתחלה קאמר כן, דצריך שיראה לכל שאוכל ממנו ביום טוב, אבל אם אירע שלא אכל כלל ממין אחד, אינו אסור לשבת, כיון שעכ"פ בשעת הבישול נתכוין לאכלו היום, הרי היה מעשה שלו בהיתר, ומה שלא אכל אחר כך אין זה גורם איסור).

וכן הוא לקמן שם סכ"ז (מכל מקום אם עבר או שכח ולא טעם ממנה ביום טוב, אפילו בישל הרבה מיני קדירות קודם סעודת שחרית, והיה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת ביום טוב עצמו, ואחר כך עבר או שכח ולא טעם מאומה, מותר לאכלם בשבת כיון שבישולו היה בהיתר).

[58] **גמרא** יז, ב (ואם הערים אסור. אמר רב אשי הערמה קא אמרת, שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד).

[59] רמב"ם פ"א הי"א (ובלבד שלא יערים, ואם הערים אסור, ואפילו בשבת שאחר יום טוב, מפני שהחמירו במערים יותר מן המזיד). מ"מ שם (ומשם למד רבינו דכל שכן במערים לצורך חול שאסור, וכן כתבו המפרשים ז"ל).

[60] טור ושו"ע סי' תקכז סכ"ד (אם הערים לבשל ב' קדרות לצורך היום והותיר אחת לצורך מחר, אסור לאכלה). ט"ז שם סקכ"ב (מיירי במבשל מין אחד בב' קדירות, דבזה לא מהני מה שירצה לאכול ממנו מעט, דהא טעם אחד לשניהם ... קודם אכילה).

[61] רש"י שם (שלא יערים לאחר שבשל לצורך, לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותירם לשבת).

[62] כדלעיל ס"י (כל מה שטועם משתיהן יכול לטעום מאחת, ונמצא שהקדרה השנית אינה מתבשלת אלא לצורך החול). וראה מראי מקומות וציונים.

[63] תוס' עירובין מ, א סד"ה אדעתא (דבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל, אסור לכל בני ביתו לאכול, דאדעתא דכולהו קאתי). **מ"א סי' רנג סקי"א** (ולבני ביתו פשיטא דאסור, דהוה ליה כמי שנתבשל בשבילו).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב.

וכן הוא לעיל שם סכ"ד (ומכל מקום לבני ביתו אין להתיר, שגם בשבילם הוחזר), וראה שם (הערה קצז). גם לעיל סי' תמז סס"א (שאסור לו ולאנשי ביתו, ומותר לאחרים). לקמן סי' תקטו ס"א (וכן אנשי ביתו כמותו), וסי"א (ולכל אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו).

[64] כמו בדין מזיד בשבת, דלעיל סי' שיח ס"א (המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד, אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס). וראה קונטרס אחרון.

להערים הערמה שאסרוה חכמים, יש לחוש שמא יתיר לעצמו פעם אחרת, וגם אחרים ילמדו ממנו היתר זה[65], לכך קנסוהו חכמים. אבל אחרים מותרים לאכול מהם במוצאי יום טוב מיד[66]:

יג וכל זה במערים שסבור שעושה כהיתר חכמים[67]. אבל המבשל במזיד ביום טוב לצורך החול, הרי תבשיל זה מותר[68] במוצאי יום טוב מיד[69], אפילו להמבשל עצמו[70], דכיון שהוא רשע שעשה במזיד אין לחוש שמא ילמדו אחרים ממנו לעשות כמעשהו במזיד, וגם הוא עצמו משים אל לבו ושב, לכך לא קנסוהו חכמים[71]. וגם על מה שכבר עבר ובישל ביום טוב לא ראו חכמים לקונסו על איסורי יום טוב הקלים, אלא על איסורי שבת החמורים הוא שקנסו[72] כמו שנתבאר בסי׳ שי״ח[73] ושכ״ג[74] ושל״ט[75]. וכן הדין בעושה שאר מלאכות אוכל נפש לצורך החול, או לצורך שבת שלאחריו ולא הניח עירובי תבשילין, או לצורך יום טוב שני:

קונטרס אחרון

(א) ומכל מקום אסור לומר בפה כו׳, עד סוף הסימן[76]. הנה בים של שלמה[77] מפורש בהדיא, שלא החמיר

---

[65] **רש״י** שם (מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדין הימנו). יש״ש פ״ב סי׳ יז (דאיכא למיחש, שמא ילמדו ממנו, או הוא גופא לעולם יעבור). מ״א שם ס״ק כז (ואיכא למיחש שיעבור תדיר), וס״ק כח (דבהערמה חיישינן שילמדו אחרים לעשות כן).

[66] כמו בדין מזיד בשבת, דלעיל סי׳ שיח ס״א (אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד, ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו).

וראה כאן קונטרס אחרון סק״ב. מראי מקומות וציונים.

[67] רש״י שם (דשאני הערמה ממזיד, דאיכא למימר אחמור בה רבנן בהערמה טפי ממזיד ... מערים סבור לעשות בהיתר).

[68] בעיא בגמרא יז, סוף ע״א (איבעיא להו, עבר ואפה מאי). עיטור הל׳ יום טוב קמח רע״ג (והלכה עבר ואפה מותר). **רשב״א** ח״ה סי׳ ח (ולא איפשיט בעיין. ורי״ף ז״ל לא פסק בה כלל. ומיהו מסתברא דשרי ... וכן כתב הרב בעל העיטור במאמרות שחיבר. ולזה דעתי נוטה). הובא **ב״י** סוף הסימן. **פר״ח** סוף ס״א (ולפי זה ביום טוב אף שיש תבשילים אחרים ובישל במזיד תבשיל אחר, מותר לאוכלו ... העיקר כפסק המחבר ושאר המפרשים, דאף במבשל לצורך חול אף במזיד, כל שאינו מערים מותר התבשיל). **שו״ע סי׳ תקכז סכ״ג** (אם עבר במזיד ובישל כמה קדרות שלא לצורך יום טוב, מותר לאכלן בשבת או בחול). וראה אמרי יושר ח״א סוס״י קסז.

[69] שהרי זה פשוט שביום מותר לאכול התבשיל, וכל הדיון בגמרא ובפוסקים הוא אם יכול לאכלו במוצאי יום טוב מיד.

[70] וכן הוא לקמן סי׳ תקה ס״ה (חלב זה מותר באכילה בו ביום אפילו להחולב עצמו). לעיל סי׳ תקב סוף ס״א (ואם עבר ועשה, מותר להשתמש בהאש ביום טוב, שלא קנסו חכמים להעושה מלאכה ביום טוב כמו שקנסו להעושה מלאכה בשבת החמורה).

[71] **רש״י** שם (דאיכא למימר אחמור בה רבנן בהערמה טפי ממזיד, דאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב).

[72] **גמרא** שם (תא שמע, המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל. אסורא דשבת שאני). שו״ת הרשב״א שם (חזרו והקשו שם מהמבשל בשבת, ופריקו, איסורא נינהו, ובהנהו הוא דאסרינן במזיד דידהו, אבל במזיד דיום טוב כלל [ו]כלל לא).

וכן הוא לעיל סי׳ תקב ס״א (שלא קנסו חכמים להעושה מלאכה ביום טוב כמו שקנסו להעושה מלאכה בשבת החמורה).

[73] סעיף א (המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס).

[74] סוף ס״ח (העושה מלאכה בשבת אפילו של דבריהם שאסור לו ליהנות ממנה עד לערב).

[75] סעיף ז (אם הפריש תרומות ומעשרות במזיד, לא יאכל מזה בו ביום לא הוא ולא אחרים, כדין העושה כל דבר האסור מדברי סופרים במזיד שאסור ליהנות ממנו אפילו לאחרים עד למוצאי שבת, ובמוצאי שבת מותר מיד אפילו לו).

[76] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ד-ו נתבאר, שבשעת בישול אסור לומר בפירוש שהמותר יהי׳ בשביל החול בשלושה אופנים: (א) בהיתר הראשון דחד טרחה, (ב) בהיתר השני שיש בו שבח ועילוי, (ג) כשיש כאן הערמה.

אבל אם יש שלושת התנאים להיתר: (א) חד טירחא. (ב) שבח ועילוי. (ג) אין כאן הערמה, נתבאר בסוף ס״ו, שמותר לומר כן בפירוש.

בחלק הראשון כאן מוכיח שאסור לומר בפה כו׳, כשחסר טעם ההיתר מתבשל בבת אחת (אף שאין בו הערמה ואף שמשתבח בשאר הבשר), או כשחסר טעם ההיתר של אינו מערים (אף שמתבשל בבת אחת ומשתבח בשאר הבשר). ובחלק השני מוכיח שכן הוא גם כשחסר הטעם של משתבח בשאר בשר (אף שאין בו הערמה ואף שמתבשל בבת אחת); אלא אם כן יש כאן שלושת התנאים להיתר.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ נג.

[77] פ״ב סי׳ טו (נראה שאסור לומר בפירוש שהוא אין צריך לאותו היום, דלא התירו אלא במבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך יום טוב. בפרט מאחר דליכא שריותא לתנא קמא אלא שהוא חד טרחא, אבל בב׳ טרחות [לא], אלא שרבי שמעון מתיר בב׳ טרחות משום עילוי, והרשב״א חשב זה נמי לעילוי כדי שיאכל משמנים, אם כן כדאי הוא להתירו בסתם. וכ״פ הרוקח (סימן רח״צ) וכן הוא עיקר. אף שהטור הכריע להתיר).

כהרוקח[78] אלא כשאין שם היתר דחד טירחא, אבל כשהוא חד טירחא מודה להטור[79] דמותר, עיין שם בפרק [ב׳] סוף סימן ט״ו. וכן הוא דעת הט״ז, שבסק״ג[80] העתיק דברי רש״ל להחמיר, ובסק״ה[81] משמע מדבריו להלכה שאין להחמיר אלא במערים. ובמה שנתבאר הוא מתורץ, דבסק״ג מיירי כשאין שם היתר דחד טירחא כמבואר שם בהדיא[82], ובסק״ה מיירי כשיש היתר דחד טירחא[83]. שהרי[84] התיר להערים, ואם אינו חד טירחא אסור להערים[85], כמו גבי אפיית פת שהעתיק הט״ז[86] דברי המרדכי[87] בסוף הסימן שהתיר להערים וכתב על זה אבל בהגה״מ חולק, וכן פסק ב״י[88] עכ״ל, משמע שכן עיקר[89]. וכן פסקו רש״ל[90] ומג״א[91], וכתבו[92] הטעם משום דאין שם היתר דחד טירחא רק היתר של שבח ועילוי בלבד. ואם כן הוא הדין והוא הטעם לנותן בשר בקדרה בזה אחר זה אחר שהעמידה אצל האש. ואין לחלק[93] בין טרחת הבשר שהיא מועטת לטרחת הפת שהוא מרובה, שהרי עיקר טעם האיסור בפת אינו משום טירחא בלבד, שהרי בחבית גדולה של מים הוא טורח טירחא גדולה למלאותה ולהעמידה אצל האש ואינו צריך אלא לקיתון אחד, ואפילו הכי כיון שעיקר מלאכת הבישול דהיינו עמידה אצל האש נעשה כולו כאחת מותר אפילו להערים כמו שכתב המג״א, אם כן על כרחך חומרת הפת אינה משום טירחא אלא שאין מלאכת האפייה נעשיה בבת אחת[94], הכי נמי בקדירה דמאי שנא[95].

---

[78] סי׳ רחצ (ממלאה אשה קדירה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא חתיכה אחת. אבל אין לומר אלו יהיו לצורך יום טוב ולא אלו).

[79] ״ויש אומרים דאפילו אמרה בפירוש שהיא רוצה אותו לצורך מחר שהוא מותר, ויש אוסרין, ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שהתוספת גורם טעם בתבשיל, אם כן אפילו פירשה בפירוש נמי מותר״.

[80] ״הטור פוסק אפילו אם אומרת בפירוש שמוספת לאכילה בחול מותר, כיון שעכ״פ יש מעלה ביום טוב מצד הריבוי. וכתב שיש אוסרין בזה. וכתב רש״ל שיש להחמיר שלא תאמר בפירוש כן, אלא בסתם״. הרי שלא התיר לומר בפירוש אף בלא הערמה.

[81] ״ובזה נראה דאסור לומר בפירוש שמין אחד יהי׳ ליום טוב שני, ואפילו הטור דמתיר כמו שכתבתי, היינו בקדירה אחת להוסיף מפני מעלת הריבוי, אבל כאן שאין ההיתר אלא לפי שהוא קודם האכילה ויטעום ממנה כזית, אם יאמר בפירוש שהוא לצורך יום טוב שני לא מהני ליה הטעימה ממנו״, הרי שלא אסר לומר בפירוש אלא בהערמה.

[82] לכן אסר בכל אופן.

[83] לכן לא אסר אלא בהערמה.

[84] וההוכחה שבס״ק ה מיירי הט״ז בחד טירחא, שהרי אם אינו חד טירחא אסור להערים. וכאן התיר להערים (אלא שלא יאמר בפירוש).

[85] כמבואר בפנים ס״ו (אין הערמה זו מועלת לו כלום ... כשאינו עושה כל המלאכה בבת אחת), ושם נסמן (הערה 30).

וכן הוכיח לקמן סי׳ תקו בקונטרס אחרון ס״ג ד״ה הנה (ואם הוא מערים, הרי המג״א בעצמו פסק בסי׳ תק״ז דאסור להערים בפת, וכן כתב רש״ל, וכן כתבו ב״ח וט״ז סוף סי׳ תק״ג בשם הגהות מיימוניות ור״ח ... וכן כתב הפרי חדש כאן ובלבד שלא יערים).

[86] סוף ס״ק ה (כתב המרדכי פ״ב דביצה, דרבינו יואל ... ובהג״מ חולק על זה, דפירש ר״ח דמערים אסור. וכן פסק ב״י). והוא בהג״מ פ״א אות ו (בפירוש ר״ח כתב, ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי, היינו דלא כרבינו יואל שהתיר), ובפירוש ר״ח יז א (וקיי״ל מרבותינו ובלבד שלא יערים).

[87] רמז תרעה, בשם ראבי״ה סי׳ תשנא, בשם אביו רבנו יואל (וראיתי שהתיר אבא מורי לאפות ביום טוב [בריצלי״ש] צורך ברית מילה שחלה להיות ממחרת בחולו של מועד, והיה יום אידם שלא היו [יכולים] לאפות אם לא ביום טוב, ולא היה די לקהל במלוי תנור אחד, והתירו לאפות שני פעמים, מפני צריכות פת אחד לכל תנור ותנור לשנים ושלשה בני אדם).

[88] ״אבל הגהות מימון כתבו ... בפירוש רבינו חננאל כתב ובלבד שלא יערים, כך קיבלתי מרבותי, היינו דלא כרבינו יואל שהתיר ... ודבר פשוט הוא שאין הלכה כרבינו יואל״.

[89] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל קמא.

[90] פ״ב סי׳ טו (אבל להערים כדברי רבינו יואל, לא נהירא בעיני. וכן נמצא בהגמי״י, וז״ל, בפר״ח כתב, ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי. והיינו דלא כרבינו יואל שהתיר).

[91] סק״ב (והמרדכי כתב ... והג״מ כתב דזה מקרי הערמה ואסור), ובסי׳ תקז ס״ק יד (דאפילו בתנורים שלנו מותר. ודוקא כשצריך לאכול, אבל אם אין צריך לאכול, רק שמערים לאכול מעט ממנו, אסור).

[92] במ״א ס״ק ב (ויש לומר דדוקא בפת החמיר, מפני שצריך כל ככר טרחא ותיקון בפני עצמו (עסי׳ תק״ז ס״ב בב״י), אבל בקדירה דחד טרחא הוא, שרי).

[93] ואין לחלק ולומר שלא אסרו להערים אלא בפת שיש טרחא יתירה (כלשון המ״א: שצריך כל ככר טרחא ותיקון בפני עצמו), ולא בבשר שהיא טרחא מועטת יותר, שהרי עיקר טעם האיסור בפת אינו משום טירחא בלבד.

[94] וכן הוא לקמן סי׳ תקז סי״ח (שלא התירו להערים אלא כשכל המלאכה נעשית בבת אחת, כגון שאופה ככר אחד גדול מאד כדי שיותיר ממנו לחול, אבל לא כשאופה ככרות הרבה ואוכל אחד מהן ביום טוב, כיון שאין דרך להניחה בתוך התנור בבת אחת אלא בזה אחר זה, וכל אחד ואחד הוא מלאכה בפני עצמה ... אסרו להערים בכל ענין).

והנה[96] לפי מה שנתבאר, אם הוא חד טירחא ויש שם היתר של שבח ועילוי אלא שהוא מערים אסור לומר בפירוש, כמו שכתב הט"ז[97], וכל שכן אם אינו מערים אלא שאין שם היתר של שבח ועילוי דאסור לומר בפירוש, כמו שכתב הפרי חדש[98]. שהרי[99] אם אין שם היתר דחד טירחא ואין שם היתר של שבח ועילוי אסור לדברי הכל כמפורש בגמרא[100], ואם יש שם היתר של שבח ועילוי ואין שם היתר דחד טירחא, אע"פ שהוא מערים, מותר לדעת המרדכי ורבינו יואל, מכלל דמעלת של שבח ועילוי עדיף ממעלת שאינו מערים, ודו"ק:

(ב) אנשי ביתו לעולם כו'. הנה[101] בגמרא[102] משמע בהדיא דמערים ביום טוב דינו כמזיד בשבת, ובמזיד בשבת קיי"ל בסי' שי"ח[103] דאסור לו לעולם. וכתב שם המג"א[104] דהוא הדין מי שנתבשל בשבילו דינו כלו.

ואע"פ שאחר כך כתב בשם הבית יוסף להקל בזה[105]. מכל מקום הרי בסימן רנ"ג ס"ק י"א כתב בפשיטות דאנשי ביתו דינו כמי שנתבשל בשבילו[106], משמע בהדיא דמי שנתבשל בשבילו אין דינו כאחרים, אלא כלו בעצמו, והוא הדין לאנשי ביתו. ובפרט במערים שסבור לעשות בהיתר, דלא שייך לומר אין אדם חוטא ולא לו, כמו שכתב המג"א בסימן שי"ח סק"ב[107]:

---

[95] אלא ודאי הט"ז מיירי הכא כשמבשל בבת אחת, ולכן התיר הערמה, ולכן התיר לומר בפה כו' כשאינו מערים.

[96] כאן מוכיח שאסור לומר בפה כו', כשחסר הטעם של משתבח בשאר בשר (אף שאין בו הערמה ואף שמתבשל בבת אחת), כמבואר בפנים ס"ד.

[97] כנסמן לעיל (הערה 81).

[98] ס"ב (שממלאו בבת אחת מן הבור ... ואף במאי דשרי, דוקא בסתמא, אבל לומר בפה בפירוש שהוא רוצה אותו לצורך מחר אסור), וכמבאר בפנים ס"ד (ומכל מקום אסור לומר בפה בשעת בישול המים שהמותר יהיה לחול, אלא מבשל סתם).

[99] ההוכחה לדעת הפרי חדש בזה, שהרי חסרון שבח ועילוי הוא חסרון גדול יותר מאשר חסרון הערמה.

[100] יז, א (שלא התירו אלא כשהוא חד טירחא או כשיש שבח ועילוי, משא"כ בלאו הכי אסור אף כשאין בו הערמה).

[101] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סי"ב נתבאר שאם בישל ביום טוב בהערמה שאסורה חכמים, נאסר לו ולכל אנשי ביתו לעולם.
ומבאר כאן, שמ"ש שאסור לעולם, הוא על פי הגמרא שמדמה דינו למבשל במזיד בשבת.
ומה שאסר גם לבני ביתו, אף שבמבשל בשבת לא נאסר אלא למבשל, ולא לאחרים שבישל בשבילם.
היינו כי בבישול בשבת אין חוששים שהאחרים יבקשוהו לבשל שוב בשבילם, שאין אדם חוטא ולא לו. משא"כ כאן בהערמה, יש לחוש שיבקשו שימשיך ויערים ויבשל בשבילו.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[102] יז, ב (ובלבד שלא יערים, ואם הערים אסור ... שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ... המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל).

[103] סעיף א (המבשל בשבת, או שעשה אחת משאר מלאכות, במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס).

[104] סק"ב (נראה לי דלמי שנתבשל בשבילו הוי גם כן דינו כמו הוא עצמו, כמ"ש ביו"ד סי' צ"ט ס"ה, דהכא נמי טעמא משום קנסא). והוא האמור בשו"ע שם (עבר וביטלו או שריבה עליו, אם בשוגג מותר. ואם במזיד, אסור למבטל עצמו אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו).

[105] יו"ד סי' צט ד"ה ומ"ש רבנו בשם הרמב"ם (דכיון דטעמא דקנסא כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים ויבא לעשות כן פעם אחרת, אם אתה מתירו למי שנתבטל בשבילו, איכא למיחש שמא יעשה כן פעם אחרת. ואף על גב דקיימא לן (ב"מ ה, ב) אין אדם חוטא ולא לו, ואם כן לא הוה ליה למיחש להכי. איכא למימר דשאני הכא דלא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא במילתא, הילכך חיישינן).
הרי שלא אסר אלא למי שנתבטל בשבילו, דחיישינן שיאמר לו לבטל פעם אחרת בשבילו. משא"כ במבשל בשבת לא שייך חשש זה, ויש להתיר לאחרים שנתבשל בשבילם.
וראה תהלה לדוד ח"ב הל' שבת סי' לו.

[106] וכ"ה לעיל סי' רנג סוף סכ"ד (ומכל מקום לבני ביתו אין להתיר שגם בשבילם הוחזר).
וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל ס.

[107] "ומיהו מדברי הרב"י שם משמע ... לישראל לא חיישינן, דאין אדם חוטא ולא לו". וכן הוא לעיל שם ס"א (המבשל בשבת ... לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד, ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו, אף אם בישל בשבילם ... שהישראל לא ישמע לו, שאין אדם חוטא ולא לו). והיינו שהתירו לאכול התבשיל אף אם בישל בשבילם, כי אין חוששים שאם יאכל מיד יאמר לו לעשות מלאכה בשבת הבאה כדי שיוכל הוא לאכול במוצאי שבת מיד, כי אין אדם חוטא ולא לו.

משא"כ במערים לא שייך לומר אין אדם חוטא ולא לו, ולכן יש לחוש שגם ביום טוב הבא יאמר לו להערים ולבשל בשבילו, כדי שיוכל לאכלו מיד אחר יום טוב, ולכן אסר גם לאנשי ביתו לעולם.

תקד דין התבלין ביום טוב

ובו ט' סעיפים

א דכין את התבלין במכתשת כדרכן, ואין צריך לעשות שום שינוי, כיון שאי אפשר לו לעשות מלאכת אוכל נפש זו בערב יום טוב בלא הפסד וחסרון טעם, שהרי אם ידוך אותם מערב יום טוב יפיגו טעמן[1]. והוא הדין כל הנידוכין המפיגין טעמן כגון שום ושחליים[2] ופלפלין[3]. אבל אסור לדוך ביום טוב דבר שאינו מפיג טעם אם היה נידוך מערב יום טוב כגון מלח[4] וכרכום[5], אלא אם כן הטה המכתשת על צדה בשעת דיכה[6], או שידוך בקערה[7], כדי שישנה מדרך הדיכה בחול ויהיה ניכר שהיום הוא יום טוב[8] ולא יבאו לזלזל בו בשאר מלאכות.

[1] משנה יד, א (בית הלל אומרים תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן, והמלח במדוך של עץ (שנוי בעי, רש"י)). **גמרא** שם (מאי טעמא ... כל התבלין מפיגין טעמן (אם ידוכן מאתמול, רש"י) ומלח אינה מפיגה טעמה ... אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנדוכין נדוכין כדרכן, ואפילו מלח. והא אמרת מלח בעיא שנוי, הוא דאמר כי האי תנא ... אמרי ליה רב אחא ברדלא לבריה, כי דייכת (מלח, רש"י) אצלי אצלויי ודוך (הטה המדוכה על צדה, דסבר כשמואל דאמר נידוכת כדרכה במדוך של אבן, ומיהו שנוי זוטא בעי לשנויי). רב ששת שמע קל בוכנא (במדוכת מלח, רש"י), אמר, האי לאו מגוויה דביתאי הוא (יודע אני שאין זה בתוך ביתי, שאסרתי עליהם לדוך במדוך של אבן בלא שנוי, רש"י)). והיינו דלא קיי"ל כהמשנה שבמלח יש לשנות ולדוך במדוך של עץ, אלא דסגי בשינוי קטן של הטיית המדוכה על צדה.

רי"ף ו, ב (וממילא שמעינן דהא דאמר רב לרב אחא ברדלא, אצלי דוך, לענין מלח קאמר ליה, אבל תבלין לא בעו הצלאה, והכי איפסיקא הילכתא בהלכות פסוקות ובהלכות גדולות). **רמב"ם** פ"ג הי"ב (דכין את התבלין כדרכן, שאם ידוך אותן מבערב יפוג טעמן. אבל מלח אינו נידוך ביום טוב אלא אם כן הטה המכתש, או שידוך בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה. שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפוג טעמו). טור (דעה הא') ושו"ע ס"א (דכין את התבלין כדרכן, שאם ידוך אותם מבעוד יום יפיג טעמן, אבל מלח אינו נידוך ביום טוב אלא אלא אם כן הטה המכתש, או שידוך בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה, שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפיג טעמו).

*

ואף שהטחינה היא מהמלאכות האסורות ביום טוב. מכל מקום הותרה שחיקת התבלין, כדלעיל סי' תצה סוף ס"ט (התירו שחיקת המלח ותבלין וברירת מיני קטניות, לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד. אלא שכל שאפשר לעשותו מערב יום טוב אסור לעשותו ביום טוב כי אם על ידי שינוי), ושם נסמן (הערה 85).

וכן הוא בכל המלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כדלעיל שם ס"ה (מדברי סופרים, כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום ... אסור לעשותה ביום טוב, אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול).

[2] ירושלמי פ"א ה"ט (השום והשחליים והחרדל נידוכין כדרכן). תוס' שם ד"ה איכא (ומיהו שומין מותר לתקנם ביום טוב בלא שנוי). מ"מ שם (וכן כל הנידוכין נידוכין כדרכן כגון כרכום ושום ושחלים וכיוצא בהן). יש"ש פ"א סל"ט (ומיהו שומין ודאי מותרין לדוך כדרכן ... הכי איתא בירושלמי ר' אמי בשם ר' יוחנן, השום והשחליים והחרדל נידוכין כדרכן). מ"א סק"א (והוא הדין כל הנידוכין, כגון שום ושחליים).

[3] **תוספתא** פ"א הי"ב (והפלפלין הוי כתבלין). תוס' שם (ופלפלין נמי מפיג טעמן). **רמב"ם** שם (הפלפלין ... דך אותן במדוכה ככל התבלין). **רא"ש** פ"א סי' כא (פילפלין מפיגין טעמן ... נידוכין כדרכן במדוכה ובמדוכה של אבן. וכן תניא בהדיא בתוספתא, הפילפלין הרי הן כתבלין). **ר"ן** ו, ב ד"ה ומדמסקינן (מסקינן דתבלין לא בעו שינוי כלל). **טור** (תבלין או פלפלין נידוכין כדרכן לרב אלפס, אפילו במדוך של אבן). **סמ"ג** ל"ת עה כד, ב (ותניא בתוספתא, הפילפלין כתבלין, שבית הילל מתירין כדרכן אף במדוך של אבן). **ט"ז** ס"ק א (דוקא תבלין שהם כמו פלפלין שהם מפיגים טעמן, משום הכי לרי"ף מותר בכל גווני). **מ"מ** שם (וכתב הרשב"א ז"ל ... הפלפלין ... נדוך הוא כדרכו). **ב"י** ד"ה ומ"ש רבנו ומיהו (הפלפלים ... נדוכין הן במדוך של אבן, כדין התבלין, והכי תניא בהדיא בתוספתא הפלפלים כתבלין). **פר"ח** ס"א (ופלפלין נמי מפיגין טעמן, וכדאיתא בתוספתא פלפלין הרי הן כתבלין). **שו"ע** שם (הפלפלין ... דך אותם במדוכה ככל התבלין).

[4] כנסמן לעיל (הערה 1).

[5] גמרא שם (מאי בינייהו, איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי, אי נמי במוריקא), ופרש"י ד"ה אי נמי (שיש קדרה שמתבלין אותה בכרכום, ואינו מפיג טעמו אם נדוך מבעוד יום). **רש"ל** בישו"ש פ"א סי' לט (כגון שמתבלין הקדרה בכרכום, ואינו מפיג טעמן אם נדוך מערב יום טוב). **מ"א** סק"א (והוא הדין כרכום).

[6] **גמרא** שם (אמר ליה רב אחא ברדלא לבריה, כי דייכת אצלי אצלויי ודוך). ופרש"י (הטה המדוכה על צדה דסבר כשמואל דאמר נידוכת כדרכה במדוך של אבן, ומיהו שנוי זוטא בעי לשנויי). **רמב"ם** שם. טור ושו"ע שם (אלא אם כן הטה המכתש).

[7] **משנה** שם (והמלח בפח), ופרש"י (בפך של חרס ידוכנו ולא במדוכה). רמב"ם שם (או שידוך בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה). שו"ע שם.

[8] לבוש ס"א (כדי שישנה מעובדא דחול ויזכור שהוא יום טוב).

ויש חולקין על זה[9] ואומרים דאפילו תבלין המפיגין טעמן אסור לדוכן כדרכן ביום טוב בלא שום שינוי, שמחמת קלקול טעם מועט שהיה מתקלקל אם היה נידך מערב יום טוב[10] אין אנו מתירים לו לעשות מלאכה גמורה ביום טוב, אלא אם כן לא ידע בערב יום טוב אם יצטרך כלל לתבלין ביום טוב, דהיינו שלא ידע איזה מין תבשיל יבשל למחר, שאין כל תבשילין צריכים תבלין, ויש להחמיר כדבריהם:

ב ואפילו אם לא ידע בערב יום טוב אם יצטרך לתבלין ביום טוב[11] נוהגין להחמיר לשנות קצת בדיכתן, כדי שמתוך כך יהיו זכורין שאסור לדוך יותר ממה שצריך ליום טוב[12]. וכן ראוי להורות להמון עם, שאינן יודעין לחלק בין ידע מאתמול שיצטרך לתבלין למחר לשלא ידע אם יצטרך[13]:

ג ומותר להוליך תבלין או מדוך אצל מדוכה או מדוכה אצל תבלין ומדוך[14], ואין חוששין שמא ימלך ולא ידוך ונמצא טרח ביום טוב שלא לצורך[15]. ואפילו דרך רשות הרבים מותר להוליכם אף על פי שהיה אפשר להוליכם מערב יום טוב[16], לפי שלא גזרו על הוצאה שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב מטעם שנתבאר בסימן תצ"ה[17]:

ד וכל זה במדוכה, אבל אסור לשחוק את הפלפלין[18] ואת החרדל[19] ברחיים קטנים שלהם, אפילו שוחקן

---

[9] בגמרא שם (דכולי עלמא מיהת מלח בעיא שנוי, מאי טעמא, רב הונא ורב חסדא, חד אמר כל הקדרות כולן צריכות מלח (כל מיני תבשיל צריכות מלח, הלכך מאתמול הוה ידע דאיבעי ליה לדוכה, רש"י), ואין כל הקדרות צריכות תבלין (ואדם אינו יודע מה יעלה בלבו לאכול מחר, רש"י), וחד אמר כל התבלין מפיגין טעמן (אם ידוכן מאתמול), ומלח אינה מפיגה טעמה. מאי בינייהו, איכא בינייהו דידע מאי קדרה בעי לבשולי (ללישנא קמא בעי שנוי, ללישנא בתרא לא בעי שנוי, רש"י), אי נמי במוריקא (תבלין של מוריקא איכא בינייהו, שיש קדרה שמתבלין אותה בכרכום, ואינו מפיג טעמו אם נדוך מבעוד יום, והוא לא היה יודע מה יבשל מחר, ללישנא בתרא בעי שנוי, ללישנא קמא לא בעי שנוי)). **תוס'** שם ד"ה איכא (פסק ר"י שיש לאסור בכל ענין, דאזלינן לחומרא, אע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל, הואיל ולכל אחד ואחד יש קולא וחומרא מכל צד, עבדינן לחומרא). **רא"ש** שם (וצריך ליזהר שלא לידוך תבלין כדרכן היכא דידע מאי קדירה בעי לבשולי, דלא ידענא כמאן הלכתא. ואין לומר בשל סופרים הלך אחר המיקל, דמר מיקל בחד צד ומר מיקל בחד צד). הובא בטור. יש"ש שם (דקיי"ל כמשנה שם, וכב' הלשונות בגמרא שם). ב"ח ד"ה ומ"ש אבל (ולענין הלכה נראה דתפסינן לחומרא כדעת התוספות, וצריך שינוי בכל תבלין היכא דידע).

וכן הוא לעיל סי' תמה בקונטרס אחרון ס"ק ב (וכהאי גוונא אף בדרבנן נקטינן כחומרי דמר וחומרי דמר, כמה שכתבו התוס' סוף פ"ק דביצה). וראה כללי הפוסקים כלל מא.

[10] תוס' שם (מיהו שומין מותר לתקנם ביום טוב בלא שנוי, מפני שמתקלקלין ביותר אם יעשה אותן מערב יום טוב). הרי שכל מה שמחמירים כשידע בערב יום טוב שיצטרך לתבלין זה, היינו דוקא בתבלינים שאינם מקלקלין ביותר אם יעשה אותם מערב יום טוב. משא"כ בשומין שמתקלקלין, לא יועיל מה שידע בערב יום טוב.

[11] **ט"ז** (משום דאתי למטעי בחילוק זה דיודע או לא יודע, ואתי להתיר בכל גוונא, על כן החמירו בכל גווני להצריך שינוי. כן נראה לי כוונת רמ"א שכתב וכן ראוי להורות).

והיינו שאף אם הוא תבלין המפיג טעמו, וגם לא ידע בערב יום טוב אם יצטרך לו ביום טוב, מכל מקום נוהגים לשנות קצת, מהטעמים דלקמן.

[12] הגהת סמ"ק סי' קצד אות א (ונהגו העולם כששוחקין פלפלין ביום טוב במדוך של אבן לעשות שינוי קצת או דרך הטייה או לדוך מעט מעט, ושמא היינו טעמא משום דמתוך כך הם זכורים שלא לדוך יותר מן הצורך ליום טוב). הובא בהגהות מיימוניות (קושטא) פ"ג הי"ב. **רמ"א** ס"א (ומיהו נוהגין לשנות קצת בדיכת תבלין, וכן ראוי להורות). מ"א סק"ד (שמתוך כך יהיו זכורין שאסור לדוך יותר ממה שצריך ליום טוב (סמ"ג)). **ט"ז** שם (ועוד יש טעם דשמא ידוך ביום טוב יותר ממה שצריך לאותו יום).

[13] **ט"ז** (דראוי להורות כן בפני המון עם).

[14] ברייתא יא, א (בית שמאי אומרים, אין מוליכין תבלין ומדוך (בוכנא שדוכין בו תבלין במדוכה, רש"י) אצל מדוכה, ולא מדוכה אצל תבלין ומדוך, ובית הלל אומרים, מוליכין זה אצל זה), וכבית הלל. טור ושו"ע ס"ב (מותר להוליך תבלין ומדוך אצל מדוכה, או מדוכה אצלם).

[15] **גמרא** שם – בביאור דעת בית שמאי (קדרה נמי אתי לאימלוכי, דאמר נשבק האי קדרה דבעיא תבלין (מין תבשיל זה שיהא צריך תבלין כגון בשר ובצלים, רש"י) ומייתינא אחריתי דלא בעיא תבלין (כגון כרוב ולפת)), ובית הלל אין חוששין לזה. לבוש ס"ב (ולא חיישינן דלמא אתי לאמלוכי ולא יבשל הקדירה דבעי תבלין, ונמצא טרח שלא לצורך).

וכן הוא לענין הולכת סכין שחיטה, כדלעיל סי' תצח ס"ד (הטבח יכול להוליך הסכין אצל הבהמה אפילו דרך רשות הרבים, וכן מותר להוליך הבהמה והסכין אצל הטבח, ואין חוששין שמא ימלך ולא ישחט ונמצא טרח ביום טוב שלא לצורך).

[16] ב"י ד"ה מותר (ונראה דאפילו דרך רשות הרבים שרי להוליך זה אצל זה). שו"ע שם (אפילו דרך רשות הרבים, אעפ"י שהיה אפשר להוליכם מערב יום טוב).

[17] סעיף ח (לא אסרו ההוצאה אף שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב, ולמה לא אסרוה, כדי להרבות בשמחת יום טוב ויוליך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמו שידיו אסורות).

[18] **משנה** כג, א (שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרים ... ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהן), וכחכמים. טור ושו"ע ס"א (ואין שוחקין את הפלפלין ... בריחים שלהם).

[19] הרשב"א בעבודת הקדש שער א סי' ז (ויראה לי שאין טוחנין את החרדל ברחים שלהם, שטחינה גמורה היא זו ואסור. ולמה הדבר דומה לשוחק את הפלפלין ברחים שלהם שאסור). הובא במ"מ פ"ג הי"ב. שו"ע שם (ולא את החרדל).

אחד אחד[20], כיון שדרך לשחוק הרבה ביחד ביום אחד לצורך ימים רבים הרי זה דומה לעובדין דחול[21] והוא זלזול ליום טוב[22].

ומטעם זה אסור לגרר ביום טוב התמכא שקורין קריי"ן במורג חרוץ, לפי שדרך לגררו הרבה ביחד לצורך ב' וג' ימים[23]:

ה אבל מותר לגרור הגבינה במורג חרוץ[24], לפי שאין דרך לגרור הרבה אלא מה שהוא צריך לשעתו[25]. ומכל מקום צריך לשנות קצת מדרך החול, כיון שהיה אפשר לגרור אותה מערב יום טוב ולא היה טעמה מפיג[26]. ואפילו אם היה טעמה מפיג, יש להחמיר ולעשות שינוי מעט, אם היה יודע מאתמול שיצטרך לגרור למחר[27], מטעם שביארנו למעלה[28] לסברא האחרונה:

ו אבל מותר לגרור כדרכו במורג חרוץ לחם האפוי, כיון שהחטים כבר נטחנו פעם אחת שוב אין איסור טחינה שייך בהם, שאין טחינה אחר טחינה[29] כמו שנתבאר בסי' שכ"א[30].

אבל מכל מקום צריך ליזהר שלא לברור פירורין הגדולים קצת מתוך פירורים[31] הנטחנים ודקים כקמח,

---

[20] **הגהות מיימוניות** (קושטא) פ"ג הי"ב (אפילו חדא חדא אסור ביום טוב). הובא ב"י ד"ה ומ"ש רבנו ומיהו. **מ"א** סק"ב (אפילו אחד אחד (הג"מ)).

[21] תוס' יד, א ד"ה איכא (ומכל מקום אסור לטחון פלפלין ברחים שלהם, משום דמחזי כעובדא דחול כשטוחנין ברחים). רא"ש פ"א סי' כא (ריחים שאני דמיחזי כעובדא דחול). **ריב"ש** סי' קפד (דשאני פלפלין וחרדל בריחים שלהן, שהוא רגילות לשחוק בהן הרבה ביחד, ומשום הכי דמי לעובדין דחול). שו"ע שם (משום דהוי כעובדין דחול). **מ"א** סק"ז (ולא דמי לחרדל שאסור לשוחקו ברחיים, דהתם רגילין לשחוק הרבה ביחד, ודמי לעובדא דחול).

הובא גם לקמן סי' תקו קונטרס אחרון סוף סק"א (גבי שחיקת פלפלין ברחיים שלהם, עיין מג"א סי' תק"ד ס"ק ז, מה שכתב בשם הריב"ש).

והיינו שכבר נתבאר לעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חכמים ... הטחינה של כל מינים הנטחנים ברחיים שדרך לטחון אותם הרבה ביחד ... אבל התירו שחיקת המלח ותבלין ... לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד). ומכל מקום, כיון שטוחן את הפלפלין וחרדל ברחיים, שהוא כלי שדרך לטחון בו הרבה ביחד, הרי זה דומה לעובדין דחול.

וראה יגדיל תורה (נ.י.) כח ע' קפה. נט ע' רמב.

[22] שכל עובדין דחול הוא זלזול יום טוב, כדלעיל סי' תצה סי"א (משום זלזול יום טוב שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול), ושם נסמן (הערה 91).

[23] **מ"א** שם (ולפי זה התמכא שקורין קריי"ן אסור לגרדו ביום טוב (בלי שינוי כמו גבי מלח) שדרך לגרד הרבה לשני או לג' ימים).

וכאן אינו מזכיר ההיתר של גרידא בשינוי, כי כל מה שדרך לעשותו לכמה ימים אסרוהו חכמים אף בשינוי, כדלעיל סי' תצה ס"ט (אסור גם ביום טוב, אפילו על ידי שינוי, ואפילו לא היה אפשר לעשותם מערב יום טוב, לפי שכל מלאכות הללו דרכן להעשות הרבה ביחד ביום אחד לצורך אכילת ימים הרבה ... חשו חכמים).

[24] גבינה קשה שצריך לגרור אותה לפני האכילה, וגוררין אותה במורג חרוץ.

[25] **ריב"ש** שם (שבזה אפשר לחלק, דשאני פלפלין וחרדל בריחים שלהן שהוא רגילות לשחוק בהן הרבה ביחד, ומשום הכי דמי לעובדין דחול, אבל בכלי זה [מורג חרוץ], אין דרך לגרוד אלא מה שצריך לשעתו). **רמ"א** ס"ג (ומותר לגרור גבינה ביום טוב על הכלי שהוא מורג חרוץ). מ"א שם (כאן אין דרך לגרוד אלא מה שצריך לשעתו (ריב"ש)).

ואף שבשבת אסרוהו, כדלעיל סי' שכא ס"ח (אבל אסור לגוררה דק דק במורג חרוץ בעל פיפיות (שקורין רי"ב אייזי"ן בל"א) אפילו כדי לאכול מיד, דכיון שהכלי מיוחד לכך הרי זה דרך חול).

היינו כי בשבת אסרו לגרור בכלי שמיוחד לכך. משא"כ ביום טוב שלא אסרו אלא בכלי שדרכו לגרור הרבה ביחד, ואילו הגבינה אין דרך לגוררה במורג חרוץ הרבה ביחד.

[26] ריב"ש שם (ומכל מקום נראה, שאפילו ביום טוב צריך לעשות איזה שנוי, דומיא דמלח, שהרי אם היה עושה מערב יום טוב לא היה מפיג טעמו). רמ"א שם (מיהו צריך שינוי מעט, כמו דיכת מלח).

[27] **מ"א** שם (מיהו יש מחמירין אם ידע מאתמול).

[28] סוף ס"א (ויש חולקין על זה ... אלא אם כן לא ידע בערב יום טוב אם יצטרך כלל לתבלין ביום טוב).

[29] הלכות ומנהגי מהר"ש סי' מא אות א (ומותר לדוך מצה ביום טוב, כי קיימא לן דאין טחינה אחר טחינה). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קע (ולדוך מצה ביום טוב של פסח מותר, דקי"ל דאין טחינה אחר טחינה). **רמ"א** ס"ג (ומותר לגרור ... מצות, בלא שינוי, משום דאין טחינה באוכלין, שהיו טחונין תחלה). הובא בט"ז סי' תצה סק"ב.

[30] סעיף י (מותר לפרר הלחם דק דק לפני התרנגולים, ואין בזה משום טוחן, הואיל וכבר נטחנה התבואה שממנה נעשה הלחם, ואין טחינה אחר טחינה).

[31] מהר"ש ומהרי"ל שם (אך יזהר שלא יברור פירורין הגדולים מתוך הקטנים, כי איסור בורר יש נמי באוכלין). הובא ב**מ"א** סק"ט, ו**בט"ז** שם.

לפי שהן חשובים כשני מינים שונים[32], שאסור לברור מין אחד מתוך חבירו אפילו ביום טוב כמ"ש בסי' תק"ו[33] עיי"ש, על דרך שנתבאר בסימן שי"ט[34] עיי"ש:

ז אין כותשין[35] הריפות[36] (פירוש[37] שכותשין חטים ושעורים להסיר קליפתן) במכתשת גדולה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול[38] משום זלזול יום טוב[39]. אבל כותשין במכתשת קטנה, שזהו שינוי שלהם.

במה דברים אמורים במקומות שרגילין כל השנה באכילת הריפות, והן עיקר תבשיליהם, ולכך רגילין לעשותן במכתשת גדולה, ומכתשת קטנה היא שינוי להם[40]. אבל בארץ ישראל[41] וכיוצא בה מהמקומות שאין רגילין בריפות[42], ודי להם כל השנה במכתשת קטנה ואין להם שינוי בקטנה, לכך אסור להם לכתוש ביום טוב אף במכתשת קטנה:

ח ועכשיו כיון שאין אנו יודעים איזו מכתשת נקראת גדולה ואיזו קטנה, יש לאסור הכל בכל המקומות[43]:

ט אע"פ שאסור למדוד ביום טוב[44], מכל מקום מותר אדם למדוד תבלין וליתן בקדרה במדה וצמצום

---

[32] **מ"א** שם (ואף על גב דבסי' שי"ט ס"ג כתב דמותר לברור חתיכות גדולות מקטנות במין אחד), וכדלעיל סי' שיט ס"ו (כל שהוא מין אחד, אף על פי שבורר חתיכות גדולות מתוך קטנות אינה נקראת ברירה כלל, הואיל והכל ראוי לאכילה ואין כאן פסולת).

מתרץ המ"א (דוקא בחתיכות, אבל הכא מה שנטחן הוי כקמח, ולכן יש להחמיר), וראה לעיל סי' תסו ס"ט (הקמח שנתייבש ... ומתערבין בשאר הקמח .... דומה לתערובת יבש בלח).

[33] סעיף ד (קמח שנרקד מערב יום טוב ונפל לתוכו צרור או קיסם ביום טוב, אסור ליטלו משם בידיו, שהרי הוא בורר פסולת מתוך האוכל, והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו חייב משום בורר).

אבל במין אחד מותר, כדלעיל סי' תק סי"ח (שהכל מין אחד ... ואין איסור בורר שייך אלא בבורר ומפריד שני מינים זה מזה, או פסולת מתוך האוכל שהן כעין שני מינים).

[34] סעיף ה (היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים ... ואם בוררו ומניחו לאכלו לאחר זמן, אפילו לבו ביום, חייב).

[35] **גמרא** [ברייתא] יד, א (תנו רבנן, אין עושין טיסני, ואין כותשין במכתשת ... אין כותשין במכתשת גדולה אבל כותשין במכתשת קטנה).

[36] **רמב"ם** פ"ג הי"ג (אין כותשין את הריפות במכתשת גדולה, אבל כותשין במכתשת קטנה, שזה הוא השינוי שלה). טור **ושו"ע** ס"ג.

[37] **מ"א סי' רח סק"ב** (הריפות והן שעורים שהוסרה קליפתן).

ומפרש כאן שהסרת הקליפות היא על ידי הכתישה, וכמו דישה, שעל ידי חביטה במוט גרעיני הדגן מתפרקים ונופלים מהשבלים (ראה לעיל סי' שה סכ"ח הערה קסג).

אלא שאם כן נתבאר לעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה ... אפילו על ידי שינוי).

ומה שהתירו כאן בשינוי, הוא כדלקמן סי' תקי ס"א (מותר למלול שבלים של תבואה בידיו כדי שיפול הזרע מן השבולת ... ואף על פי שהוא מפרק דבר מגידולו ואילו היה עושה כן בשבת על ידי כלי המיוחד לכך, או שהיה מפרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם היה חייב משום דש, מכל מקום ביום טוב, כיון שאיסור הדישה לצורך אכילה אינו אלא מדברי סופרים, לא גזרו אלא על דישה גמורה שכיוצא בה בשבת חייב חטאת. ויש חולקין על זה ואומרים דאף ביום טוב לא התירו למלול ולפרך אלא על ידי שינוי דהיינו שימלול ויפרך בראשי אצבעותיו של ידו אחת בלבד).

[38] **לחם משנה** שם (דמכתשת גדולה מחזי כעובדי דחול, ודמי לריחים של פלפלין דאסור משום האי טעמא). לבוש ס"ג (אין כותשין את הריפות במכתשת גדולה, שזהו עובדא דחול).

[39] שכל עובדין דחול הוא זלזול יום טוב, כדלעיל סי' תצה סי"א (משום זלזול יום טוב שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול), ושם נסמן (הערה 91).

[40] **ראב"ד** בהשגות שם (אנשי בבל עיקר תבשיליהן דייסא שאוכלין בו הלחם, והיו עושין אותה במדוכה מכתשת גדולה, ומכתשת קטנה הרי היא להם שינוי גדול, אבל אנשי ארץ ישראל די להם כל הימים בקטנה, ואין בה שינוי). **רשב"א** בעבודת הקדש שער א סי' ז (במה דברים אמורים, לבני בבל ובמקומות שתדירין לאכול הריפות וכותשין הרבה וצריכין למכתשת גדולה, ולפיכך הקטנה שנוי להם, אבל בארץ ישראל ובמקומות שאין תדירין לאכול כן, אפילו בקטנה אסור, שאין כתישה בקטנה שנוי להם). הובא במ"מ שם. מ"א ס"ק ו (ובב"י כתב הטעם, דבארץ ישראל לא שכיחא דייסא).

[41] **גמרא** שם רע"ב (לא קשיא, הא לן והא להו). רמב"ם ושו"ע שם (ובארץ ישראל אפילו בקטנה אסור).

[42] רשב"א שם (בארץ ישראל ובמקומות שאין תדירין לאכול כן). מ"מ שם. הובא **בב"י** סוד"ה אין כותשין. **מ"א** (שזהו הטעם בארץ ישראל).

[43] **טור ושו"ע** ס"ג (וכיון שאין אנו יודעים עכשיו מה נקראת גדולה או קטנה, יש לאסור הכל).

[44] כדלקמן סי' תקו ס"א (אסור למדוד ביום טוב, מפני שהוא עובדין דחול ונראה כמוכר ... ואפילו מתכוין למצוה כגון שמודד קמח לעיסתו כדי לידע שיעור חלה, לא ימדוד, אלא יקח באומד הדעת, שהרי היה אפשר למדוד מערב יום טוב).

כדי שלא יקדיח תבשילו[45]. ועכשיו שאף בחול אין נוהגין למדוד תבלין, ונותנין בקדרה באומד הדעת ואינן חוששין לקדיחת התבשיל, לפיכך אף ביום טוב אסורים למדוד[46]:

[45] **גמרא** כט, סוע"א (הנחתום מודד תבלין ונותן לתוך קדרתו, כדי שלא יקדיח תבשילו). מ"מ פ"ד הכ"ב (ופירוש לאו דוקא נחתום, אלא הוא הדין לכל אדם, אלא שדברו חכמים בהוה). טור ושו"ע ס"ד (מותר אדם למדוד תבלין ליתן בקדירה, בשביל שלא יקדיח תבשילו).

והיינו למדוד תבלין, אבל אסור לשקול בשר אפילו כדי לידע כמה יבשל, שאין בזה חשש שיקדיח תבשילו, וכדלעיל סי' תק ס"ה (ואסור לשקול בשר בבית לידע כמה יבשל אסור).

וכן אסור למדוד קמח לשיעור חלה, כדלקמן סי' תקו ס"א (קמח לעיסתו כדי לידע שיעור חלה, לא ימדוד).

[46] **מ"א** סק"י (נראה לי דהאידנא דאף בחול לוקחים באומד הדעת, אסור למדוד ביום טוב).

תקה דין החולב בהמה ביום טוב

ובו ח' סעיפים

א כבר נתבאר בסימן תצ"ה[1] שאסור לחלוב בהמה ביום טוב, אפילו רוצה לאכול החלב בו ביום.

במה דברים אמורים, כשחולב לתוך כלי ריקן, או לתוך כלי שיש בו משקין[2], אבל מותר לחלוב לתוך כלי שיש בו מאכל[3], לפי שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל[4] ונמצא שאין על החלב תורת משקה אלא תורת אוכל, והרי זה כמפריד אוכל מאוכל בחליבתו. ואין זה מפרק, כיון שאינו עושה כדרך פריקתו, שהוא הפרדת החלב שהוא משקה מגוף הבהמה שהוא אוכל[5]:

ב במה דברים אמורים, כשחולב לתוך המאכל כדי לתקנו על ידי חלב זה[6], או שיש בכלי פירורין והחלב נבלע בהם ומתערב עמהם יפה[7], שאז הוא בטל לגבי האוכל ותורת אוכל עליו. אבל החולב חלב הרבה לתוך כלי שיש בו מעט לחם, אע"פ שמעט חלב נבלע בלחם, כיון שהרבה חלב נשאר לבדו בכלי שאינו מעורב עם האוכל, הרי תורת משקה עליו[8], ואסור משום מפרק[9]:

[1] סוף ס"ט (וכן אסרו חליבת הבהמה, לפי שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים רבים, שהרי אדם חולב כל צאנו ביחד).

[2] שכן הדין גם לענין סחיטת פירות בשבת, כדלעיל סי' שכ ס"י (שלא אמרו אלא משקה הבא לאוכל הוא כאוכל, ולא הבא למשקה).

[3] **גמרא** שבת קמד, ב (אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה). רי"ף שם סא, א (הלכה נמי כרב חסדא דקא ילף מיניה, דחולב אדם עז ביום טוב לתוך הקדרה, אבל לא לתוך הקערה). טור ושו"ע (אם לקדירה שאין בה אוכלין, אסור. ואם יש בה אוכלין, מותר).

ומבאר כאן דלא שנא אם היא קדרה או קערה, ועיקר החילוק הוא אם יש בו מאכל או לאו. וראה שבת כהלכה פט"ו הערה נד, וביאורים אות יד*.

וכן הדין לענין מן התורה בשבת, כדלעיל סי' שה סכ"ח (אם חולב לתוך כלי שיש בו אוכלין פטור, מפני שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, ונמצא שאין שם משקה על חלב זה אלא שם אוכל, ודדי הבהמה הם גם כן אוכל, והרי זה כמפריד אוכל מאוכל ואין בזה משום מפרק ... ומכל מקום מדברי סופרים אסור לחלוב אפילו לתוך האוכלים, לפי שכיון שהבהמה אינה ראויה לאכילה בשבת מחמת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה והרי היא כפסולת, והמפרק מתוכה החלב שהיא אוכל הרי זה דומה לדש שמפרק אוכל מתוך הפסולת. אבל ביום טוב שהיא ראויה לאכילה, מותר לחלוב לתוך האוכלין, ע"ד שיתבאר בסי' תק"ה).

וכן הדין בסחיטת פירות בשבת, כדלעיל סי' שכ ס"ו (מותר לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדרה שיש בה תבשיל כדי לתקן (עיין סי' תק"ה) האוכל, שכל משקה הבא לאוכל כאוכל הוא חשוב ואין עליו שם משקה כלל, והרי זה כמפריד אוכל מאוכל).

[4] גמרא שם (אלמא קסבר משקה הבא לאוכל אוכל הוא). מ"א סק"ב (ואם יש בה אוכלים, הוה ליה משקה הבא לאוכל, וכאוכל דמי).

[5] **רש"י** שם ד"ה לתוך (דמוכחא מילתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל, ואין זה דרך פריקתו, והוי כמפריד אוכל מאוכל).

[6] **רש"י** שם (לתוך הקדרה של תבשיל, לתקנו). ריב"ש סי' קכא (לתוך הקדרה שהוא מותר כשיש בה אוכל, משום דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, זהו כשבא לתוך האוכל לתקנו, שאז נראה דלא בעי ליה למשקה ... ולשון רש"י ז"ל: לתוך הקדרה, לתבשיל, לתקנו). שו"ע (וכגון שבא החלב לתקנו).

וכן הדין בסחיטת פירות בשבת, כמובא לעיל (כדי לתקן האוכל).

[7] סמ"ג ל"ת סה יב, ד (ואם יש בקערה פירורין שפיר דמי). הגהות **סמ"ק** סי' רפב ע' רפב (ויש נוהגין בחלב לתת בקערה או במחבת לחם וחולבים עליו ביום טוב, ושבוש הוא בידם, דכיון דהחלב אינו מתערב עם הפת בתוכו אין זה כמו משקה הבא לאוכל, דדוקא ביש פירורין של פת או של גבינה שהחלב נכנס לתוכו ונעשה אוכל, זהו משקה הבא לאוכל). הגהות מיימוניות (קושטא) הל' שבת פ"ח ה"י. **שו"ע** (או שיש בה פירורין והחלב נבלע בהן).

[8] **ריב"ש** שם (הנה כבר נראה מבואר, שאפילו מעט המשקה הבא לאוכל לאו אוכל הוא, אלא אם כן מתערב באוכל או נותן בו טעם או שהיה הפת צריך לו ליפותו ולהחליקו. ואם כן בזאת החליבה שעושין אלו בנתינת מעט פת בכלי, אין הפת צריך לכל זה החלב, ואין כל החלב מתערב באותו פת, ולא נשאר בו). שו"ע (אבל החולב כל צאנו, לא הותר מפני פרוסה שנותן בכלי). ט"ז ס"ק ב (ושלא כדין נוהגין הרבה מהמון עם, שנותנין מעט לחם בכלי וחולבין עליו הרבה חלב, אלא צריך שיהיה הרבה חלב נבלע באוכל).

ג ואפילו חולב לתוך המאכל לתקנו, אין היתר אלא בבהמה העומדת לאכילה, דהיינו שלא הקצוה לחלבה אלא דעתו לשחטה, ואם היה רוצה היה שוחטה ואוכלה ביום טוב עם החלב שבתוכה[10], ונמצא שאין על החלב תורת נולד, כיון שאף כשהיה בגוף הבהמה היה יכול לאכלו ביום טוב, ואינו אלא כמפריד אוכל מאוכל המחובר לו, שאין על שום אחד משניהם תורת נולד[11].

אבל בהמה שהקצוה לחלבה, כיון שאין דעתו לשחטה, אין עליה תורת אוכל כלל[12], אפילו להמתירין מוקצה ביום טוב[13], שהרי אין דעתו לאכלה, ונמצא שהחלב המופרד ממנה יש עליו תורת נולד, שהרי כשהיה בגוף הבהמה לא היה אוכלו ביום טוב, ולפיכך אע"פ שחולבו לתוך המאכל ויש תורת אוכל עליו, מכל מקום אסור (א) לאכלו ביום טוב משום נולד, למנהגינו שאנו מחמירים בנולד ביום טוב[14]. ואסור לחלוב שלא לצורך יום טוב[15]:

וראה משב"ז ס"ק ב. שו"ת צמח צדק או"ח סי' כה ד"ה ובש"ע. שבת כהלכה פט"ו הערה עג.

[9] שאסור ביום טוב מטעם האמור לעיל סי' תצה ס"ט, וקונטרס אחרון שם ס"ק ו. וראה מראי מקומות וציונים.

[10] תוס' ב, א ד"ה אוכלא (אוכל הנפרד מן האוכל הוא, דהביצה שנולדה נפרדה היא מן התרנגולת, ואי בעי שחיט לה ואכיל כל שבגוה).

[11] **ר"ן** א, א ד"ה ואיכא (דכיון דתרנגולת עומדת לגדל ביצים יצתה מתורת אוכל לגמרי, וביצה שלה אף על פי שהוא אוכל גמור ... על כרחך נולד הוא ומיתסר [דהשתא הוא דמשוי אוכל] ... והיינו נמי ההיא דחולב אדם עז לתוך הקדרה, דבעז העומדת לאכילה עסקינן). **הגהות אשרי** פ"א סי' א (וההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, מיירי בבהמה שלא הקצוה לחליבה ועומדת לאכילה, דאי בעי שחיט לה ולא חשיב נולד. ואפילו הכי לתוך הקערה אסור משום נולד, דמעיקרא אוכל והשתא משקה, אבל לתוך הקדירה, מעיקרא אוכל והשתא אוכל, וליכא נולד ושרי ... מאו"ז). והוא באור זרוע הל' יום טוב סי' שכט. יש"ש פ"א ס"א, והוא משו"ת מהרש"ל סי' עה (יש מן המפרשים שכתבו, דלא שרינן האי חלבא אלא בעז העומדת לאכילה, אבל עז העומדת לחלבה אסורה ... ואומר אני, לא מבעיא לאותן דסבירא להו ... ביום טוב קיי"ל כרבי יהודה [=שהמוקצה אסור], אם כן אסורה החלב אגב אמה משום מוקצה ... אלא אפילו לפי דעת ר"ת דפסק כרבי שמעון אף ביום טוב [=שהמוקצה מותר והנולד אסור], מכל מקום חלבה אסורה משום נולד, אם לא היתה הבהמה עומדת לאכילה). **שו"ע** (בהמה שהיא עומדת לאכילה ורוצה לחלוב אותה לאכול החלב, אם לקדירה שאין בה אוכלין, אסור. ואם יש בה אוכלין, מותר). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א.

[12] אור זרוע שם והגהות אשרי שם (וההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, מיירי בבהמה שלא הקצוה לחליבה ועומדת לאכילה, דאי בעי שחיט לה ולא חשיב נולד). ר"ן שם (יצתה מתורת אוכל לגמרי). ובקונטרס אחרון שם (והטעם הוא כמו שכתב הר"ן, כיון שאין דעתו לאכלה אין עליה תורת אוכל כלל, הילכך לא שייך לומר אוכלא דאפרת הוא, והרי זה נולד גמור).

והיינו דוקא בחלב מבהמה שהקצוה לחלבה, אבל בעגל שנולד ביום טוב, נתבאר לעיל סי' תצח ס"ט (יש להתיר עגל שנולד ביום טוב אפילו אם אמו עומדת לגדל ולדות, ואין לאסרו משום נולד, כיון שהלידה לא עשתה שינוי בגופו כלל, שהרי אף קודם לידתו היה ראוי לאכילה כמו אחר שנולד).

[13] מהרש"א ב, א בתוס' ד"ה אוכלא (בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, אף על גב דהכי נמי אי בעי שחיט לה ואכיל כל שבגוה, דהא שרי מוקצה, מכל מקום כיון דנולדה הביצה מדבר המוקצה לא שרינן לה מהאי טעמא).

[14] כדלעיל סי' תצה סוף סי"ג.

[15] שהרי מטעם זה כתבו כמה פוסקים, שאסרו לחלוב הבהמה ביום טוב משום שהחלב הוא נולד, ואסור לחלוב שלא לצורך.

רמב"ן שבת פכ"ב ס, ב (ובתוך הקערה אסור, דמעיקרא לאו משקה והשתא משקה, והוה ליה כזיתים וענבים שיצאו מהם משקין שאסורין משום נולד ... ובתשובה לרבינו הגדול ז"ל כלשון הזה מצינו בה ... וחולב בתוך הקערה, דמלאכת משקין היא, לא הותרה ביום טוב, אלו דברי רבינו הגדול ז"ל שכתב בתשובתו). וכן הוא בחדושי הרמב"ן לשבת קמד, ב.

והוא בשו"ת הרי"ף סי' שיב (וחולב לתוך הקערה, והיא מלאכת משקין, לא הותרה ביום טוב ... היינו טעמא דהיוצא מהן אסור ... נפקי להו מתורת אוכל לתורת משקין, והוו להו נולד ואסירי).

אור זרוע הל' יום טוב סי' שכט (ההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, מיירי בבהמה שלא הקצוה לחליבה ועומדת לאכילה, דאי בעי שחיט לה, ואפילו הכי לתוך הקערה אסור משום נולד, דמעיקרא אוכל והשתא משקה), וסוס"י שמא. הובא בהגהות אשרי פ"א סי' א.

והובא גם לעיל סי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק ו (הנה הרמב"ן בספר המלחמות פרק כ"ב דשבת כתב בשם הרי"ף בתשובה, דלא אסרו החליבה ביום טוב לתוך הקערה משום סרך מלאכה, אלא משום שאסור לאכול ביום טוב את החלב שהוא נולד, עיין שם. וזהו דעת הגהות אשר"י ריש פרק קמא דביצה שיתבאר בסימן תק"ה, שבהמה העומדת לאכילה שחלבה לתוך הקערה, יש על החלב תורת נולד), ולקמן סי' תקיח בקונטרס אחרון ס"ק ה (וכן משמע בהדיא ברמב"ן בפרק כ"ב דשבת, שכתב שם בשם הרי"ף בתשובה, שלא אסרו לחלוב הבהמה ביום טוב אלא משום שהחלב הוא נולד עיי"ש).

ואף שיתבאר לקמן (הערה 25) שמה שהרי"ף והרמב"ן מחשיבין זאת לנולד, הוא מטעם גזירת משקין שזבו; וקיי"ל שהעיקר הוא כדעה הראשונה דלקמן, שהחולב לכלי ריקן אינו נחשב נולד (כדלקמן הערה 29), והאיסור לחלוב בכלי ריקן הוא מטעם אחר (כמובא לעיל הערה 1).

מכל מקום למדים מדבריהם, שבמקום שהוא אסור משום נולד, "אסור לחלוב שלא לצורך יום טוב".

וראה מראי מקומות וציונים.

*

ואף שלפי זה הי' לכאורה מקום לאסור גם משום איסור מפרק אוכל (החלב שחולב לתוך האוכל) מתוך פסולת (הבהמה שאין עליה תורת אוכל), וכמו בשבת שנתבאר לעיל סי' שה סכ"ח (מדברי סופרים אסור לחלוב אפילו לתוך האוכלים, לפי שכיון שהבהמה

ד במה דברים אמורים בבהמת ישראל. אבל מותר לחלוב בהמת הנכרי לתוך המאכל, אף על פי שהיא מוקצית לחלבה, דאין מוקצה שייך בשל נכרי[16], כמו שנתבאר בסימן תצ"ח[17], והרי זו כאילו היתה עומדת לאכילה, שמותר לחלוב ממנה לתוך המאכל[18]:

ה וכל[19] זה[20] לכתחלה, אבל בדיעבד שכבר נחלב לתוך כלי ריקן, והיא[21] עומדת לאכילה, הרי חלב זה מותר באכילה בו ביום, אפילו להחולב עצמו[22]. ואין צריך לומר שאם חלבה הנכרי אפילו מדעת הישראל[23] שהוא מותר, לפי שאין תורת נולד על חלב זה, כיון שהבהמה עומדת לאכילה, ואילו היה הישראל רוצה היה חולבה בעצמו בהיתר דהיינו לתוך המאכל, ונמצא שחלב זה הוא מוכן מערב יום טוב, שהרי בידו הוא לחלוב את בהמתו בכל עת שירצה[24].

ויש חולקין על זה[25] ואומרים דאפילו היא בהמת הנכרי, ואפילו חלבה הנכרי לצרכו וישראל ראהו (דאם

אינה ראויה לאכילה בשבת מחמת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה והרי היא כפסולת, והמפרק מתוכה החלב שהיא אוכל הרי זה דומה לדש, שמפרק אוכל מתוך הפסולת).

מכל מקום לא אסרו החליבה ביום טוב אלא מטעם האמור לעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חליבת הבהמה, לפי שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים רבים, שהרי אדם חולב כל צאנו ביחד). משא"כ בחולב לתוך האוכל אינו נעשה לצורך ימים רבים. ודינו כמבואר בהמשך דבריו לעיל שם (אבל התירו שחיקת המלח ותבלין וברירת מיני קטניות לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד), ושם נסמן (הערה 85).

וראה נימוקי יום טוב.

[16] שו"ת הרשב"א ח"ה סי' רכו (נכרי החולב ביום טוב שחל להיות אחר השבת, ובפני ישראל ... החלב אינו מוקצה, שהרי מוכן הוא). **מ"א** סק"ג (הרשב"א מיירי ... בבהמת עכו"ם דלא שייך בה מוקצה).

[17] סעיף ו (בהמות של נכרי אין בהם דין מוקצה כמ"ש בסי' ש"י). ובסי' שי ס"ג (שאין דין מוקצה בשל נכרי לפי שהכל מוכן אצלו, שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל). וכן הוא לעיל סי' תצז סכ"ה (שאין הנכרי מקצה מדעתו כלום כמ"ש בסי' ש"י).

[18] כדלעיל רס"ג (בבהמה העומדת לאכילה ... שאין על החלב תורת נולד).

וראה מראי מקומות וציונים.

[19] תוכן ההלכה בסעיף זה ושלאחריו:

(א) בהמה העומדת לאכילה אסור לחלבה לכלי ריקן משום מפרק, כדלעיל ס"א.

(ב) מכל מקום החלב אינו נאסר בדיעבד משום קנס, אף שעבר על מפרק.

(ג) גם לא נאסר משום נולד, אף שהחלב הופרד מאוכל, כיון שבידו לחלוב לתוך המאכל.

(ד) אבל יש אוסרים החלב בדיעבד, משום שנכלל בגזירת משקין שזבו.

(ה) בהמה העומדת לחלבה, החלב אסור משום נולד, כי הופרד מהבהמה שאינה חשובה אוכל.

[20] קאי על תחלת ס"א (שאסור לחלוב בהמה ביום טוב ... כשחולב לתוך כלי ריקן).

[21] הבהמה.

[22] ואף שאסרו חכמים לחלוב לכלי ריקן, כדלעיל ס"א (שאסור לחלוב בהמה ביום טוב). מכל מקום נתבאר לעיל סי' תקג סי"ג (המבשל במזיד ביום טוב לצורך החול, הרי תבשיל זה מותר במוצאי יום טוב מיד, אפילו להמבשל עצמו ... לא קנסוהו חכמים ... לא ראו חכמים לקונסו על איסורי יום טוב הקלים).

[23] שלא נעשית בזה שום מלאכה האסורה.

[24] **רשב"א** שם (נכרי החולב ביום טוב ... דאפילו ישראל איפשר דמותר הוא לחלוב תוך הקדרה, שיש בה אוכל). רמ"א (וגוי החולב בהמה ביום טוב, וישראל רואהו, יש להקל). מ"א שם (שהרי מוכן הוא, שאפילו ישראל מותר לחלוב אותו לאכלן (רשב"א) ... לכן כתב הרשב"א אף על פי שהעכו"ם חלבו לקדירה שאין בה אוכלין, שרי, שלא מקרי נולד, שהישראל עצמו היה מותר לחלוב אותה לקדירה שיש בה אוכלין).

*

ואף שהטעם שבבהמה העומדת לאכילה החולב לאוכל אינו נולד, נתבאר לעיל ס"ג כיון שהוא אוכלא דאיפרת, משא"כ החולב לכלי ריקן אינו אוכלא דאיפרת, ואם כן מה יועיל שבידו לחלוב לתוך המאכל, הרי ישאר אוכלא דאיפרת.

אפשר שזהו כעין ההלכה של שברי כלים דלעיל סי' תצה סי"ג (ומהו נולד, דבר שאינו ראוי היום למה שהיה ראוי בבין השמשות, כגון כלי שנשבר בשבת או ביום טוב ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי מה שהיה יכול להשתמש כשהכלי היה שלם אלא תשמיש אחר. כגון כלי משקין שנשברו או נקבו ביום טוב או בשבת, ואינו יכול להשתמש בשבריהם משקין כמקודם). משא"כ כאן שעדיין החלב ראוי לאכלו תוך המאכל ואינו נולד.

[25] כבר הובאה לעיל (הערה 15) שיטת הרי"ף והרמב"ן ואור זרוע **והגהות אשרי**, לאסור החלב שנחלב לכלי ריקן מטעם נולד.

אמנם הוסיף הרי"ף שם (וטעמא דנולד דאסור משום ... משקין שזבו גזירה שמא יסחוט). וכן כתב הרמב"ן במלחמות שם בשמו (וגזירה נמי שמא יסחוט). וכן הוא בחדושי הרמב"ן שם (דהוה ליה נולד ומעיקרא לאו משקה והשתא משקה, אי נמי כל למשקין גזירה משום משקין שזבו, דהוא משום שמא יסחוט, ובהן עצמן יש לומר שמא יחלוב לגבן דהוי דישה אסורה).

ומה שלא הסתפקו בטעם "נולד" לחוד. אפשר שהוא מטעם הרשב"א הנ"ל, שאינו אסור כאן משום נולד, ומכל מקום אסרו משום משקין שזבו.

לא כן בלאו הכי אסור משום חלב הנכרי כמ"ש ביו"ד סי' קט"ו[26]), הרי חלב זה אסור בו ביום, לפי שכשהיה חלב זה בגוף הבהמה היה עליו תורת אוכל מפני שהוא טפל לגבי הבהמה ונחשב אוכל כמותה, ועכשיו שנחלב לתוך כלי ריקן הרי תורת משקה עליו[27], והרי זה דומה למשקין שזבו מהאוכלין שאסורין בו ביום משום גזרה שמא יסחוט כמו שנתבאר בסי' ש"כ[28] עיין שם.

ולענין הלכה כבר נהגו כסברא האחרונה ואין לשנות[29]:

ו וכל זה[30] בבהמה העומדת לאכילה, או שהיא של נכרי[31]. אבל אם היא עומדת לחלבה והיא של ישראל[32], אפילו חלבה נכרי לתוך המאכל לצרכו שלא מדעת הישראל, וראהו ישראל אחר[33], הרי זה אסור משום נולד[34] אף לסברא הראשונה, שהרי אף אם הישראל היה רוצה לא היה מותר לו לחלבה אפילו לתוך המאכל, כיון שהיא עומדת לחלב:

ז וכל זה[35] בחלב שנחלב ביום טוב עצמו. אבל אם נחלב בשבת שלפניו, אפילו היתה הבהמה עומדת לאכילה, הרי זו כאילו היתה עומדת לחלבה, כיון שאינו יכול לשחטה בו ביום, ולפיכך אפילו חלבה נכרי לצרכו שלא מדעת הישראל וראהו ישראל אחר, הרי חלב זה אסור בשבת (משום נולד, אפילו חלבה לתוך המאכל) כמו שנתבאר בסי' ש"ה[36] עיין שם. ואפילו ביום טוב שלאחריו אסור משום הכנה, שאין שבת מכינה ליום טוב[37], כמו שיתבאר בסימן תקי"ג[38] עיין שם הטעם.

וראה מראי מקומות וציונים כאן, והערות וביאורים ח"ט ע' ק, ובנימוקי יום טוב לסי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק ו.

[26] בשו"ע שם ס"א (חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, אסור).

[27] משא"כ אם נחלב לתוך המאכל, כדלעיל סי' שה סל"ב (אם חלבה לתוך האוכלין, שאין על החלב תורת משקה, ואינו בכלל גזרת משקין), ובקונטרס אחרון שם ס"ק ב (ומשום משקין שזבו אין לאסור בלתוך האוכלין).

[28] ס"ג (משקין שזבו בשבת מאליהם מזיתים וענבים, אסורים עד לערב, גזרה שמא יסחוט בידים).

ואף שכאן אינם משקין שזבו מעצמן, אלא על ידי נכרי. מכל מקום גזרו גם בזה כמו בזבו מאליהן, כדלעיל סי' שכה ס"ח (שאם סחטן נכרי אפילו לעצמו, אסורים המשקים לישראל עד לערב, אם הוא בענין שהיו אסורים אם היו זבים מאליהן כמו שנתבאר בסי' ש"כ, לפי שגם אלו המשקין הבאים לישראל על ידי סחיטת נכרי, הם בכלל הגזרה שגזרו על משקין שזבו מאליהן, מפני שגם אלו באים להישראל ממילא כמו הזבין מאליהן), ושם נסמן (הערה עד).

[29] **רמ"א** (וגוי החולב בהמה ביום טוב וישראל רואהו, יש להקל, אך נהגו בו איסור, ואין לשנות).

ונתבאר לקמן סי' תקיח בקונטרס אחרון סק"ה (דעת הרשב"א, שכמה מהאחרונים הסכימו עמו, וכן משמע בהדיא ברמ"א סי' תק"ה, שכתב יש להקל (כהרשב"א) אך נהגו כו', משמע שאינו אלא מנהג, ומדינא שרי).

[30] דעה הראשונה דלעיל סעיף הקודם, שאין תורת נולד על החלב.

[31] שדינה כעומדת לאכילה, כדלעיל ס"ד (דאין מוקצה שייך בשל נכרי ... והרי זו כאילו היתה עומדת לאכילה).

[32] נתבאר לעיל ס"ג שאסורה מטעם נולד אף אם חולבה לתוך המאכל.

[33] כדי שיהיה על החלב דין חלב ישראל, כדלעיל. משא"כ אם הי' רואהו הישראל בעל הבהמה, הרי זה נחשב "מדעת ישראל" שאפשר הי' צריך למחות בו.

[34] **מ"א** שם (ואם אינה עומדת לאכילה וחולב לתוך אוכלין, תליא בפלוגתא שכתב סי' תצ"ה). והיינו שתלוי בב' הדעות דלעיל שם סי"ג, אם נולד אסור ביום טוב.

[35] גם בזה קאי אלעיל ס"ה, שכל מה שהתירה הדעה הראשונה, שאם כבר נחלב לתוך כלי ריקן מותר בדיעבד, היינו דוקא כשנחלב ביום טוב עצמו, משא"כ אם נחלב בשבת שלפניו, אסור בכל אופן לדברי הכל אף בדיעבד.

[36] סוף סכ"ח (מדברי סופרים אסור לחלוב אפילו לתוך האוכלים, לפי שכיון שהבהמה אינה ראויה לאכילה בשבת מחמת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה, והרי היא כפסולת, והמפרק מתוכה החלב שהיא אוכל, הרי זה דומה לדש, שמפרק אוכל מתוך הפסולת. אבל ביום טוב שהיא ראויה לאכילה מותר לחלוב לתוך האוכלין, ע"ד שיתבאר בסי' תק"ה), וסוף סל"ב (מה שהתירו ביום טוב לחלוב לתוך האוכלין, הוא מפני שכיון שהבהמה ראויה לאכילה ביום טוב עם החלב שבה, שאם היה רוצה היה שוחטה ואוכל גם החלב ... משא"כ בשבת שאין הבהמה ראויה לאכילה, הרי החלב שנחלב ממנה נקרא נולד גמור, שנולד בעולם בשבת).

[37] **מ"א** שם (שהחלב אסור בו ביום ... וגם ביום ראשון אסור, דאין שבת מכין ליום טוב).

[38] סעיף ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב ... כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה, כמו שנתבאר, נמצא שיום זה שנולדה בו הכין את הביצה לאכלה ביום שלאחריו, וכיון שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב, לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים). וכך גם כאן, כיון שאסור לאכול החלב בשבת, אסור לאכלו גם ביום טוב שלאחריו מדברי סופרים.

אבל מותר לאכול חלב זה ביום טוב שני של גליות שחל להיות בשני בשבת[39]. ואפילו נחלב ביום טוב ראשון, מותר לאכלו בליל יום טוב שני מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, אפילו אם חלבו נכרי מדעת ישראל לתוך כלי ריקן והיא עומדת לחלב, שהרי ממה נפשך, אם יום ראשון הוא קודש יום שני הוא חול ואין איסור נולד נוהג בו[40]. ואין שייך לגזור כאן שמא יאמר להנכרי לחלוב ביום טוב לצורך הלילה, כדי למהר אכילתו בליל שני אם נתיר לו לאכול החלב בליל שני מיד. שהרי אפילו לכתחלה מותר לומר לנכרי חלוב פרתי אפילו בשבת משום צער בעלי חיים[41], כמו שנתבאר בסי׳ ש״ה[42]:

ח מי שהוא מצטער מחמת רעבון, מותר לינק מהבהמה ביום טוב, אע״פ שאסור בשבת, לפי שמפרק כלאחר יד הוא ובמקום צער לא גזרו ביום טוב[43], שאיסור מפרק בו אינו אלא מדברי סופרים[44].

---

[39] ואין בזה משום הכנה משבת ליום טוב שני, מטעם האמור לקמן סי׳ תקיג ס״י (ואם שני ימים טובים של גליות חלו להיות אחר השבת, ביצה שנולדה בשבת מותרת באכילה ביום טוב שני, שהרי אם יום שני הוא קדש יום הראשון הוא חול, ונמצא שיום חול מפסיק בין לידת הביצה לאכילתה).

[40] אור זרוע הל׳ יום טוב סי׳ שמא (ואם חלבו עכו״ם וישראל רואהו, והביאו דורון לישראל ביום טוב ראשון, בב׳ ימים טובים של גליות, מותר בערב, כדגים ופירות וביצה וירקות). הגהות אשרי פ״א סכ״ה (ואם חלבו נכרי וישראל רואהו, והביאו דורון לישראל ביום טוב ראשון, בשני ימים טובים של גליות, מותר לערב כביצה. מאו״ז). **רמ״א** (מיהו ביום טוב של גליות מותר ביום טוב שני). ט״ז ס״ק ד (כל שכן אם נחלב בשבת שלפני יום טוב, דמותר ביום שני של גליות, דאפילו ביצה מותרת בזה, כמ״ש סי׳ תקי״ג). מ״א שם (דאין שבת מכין ליום טוב, אבל ביום שני שרי).

ושני פרטים בזה:

(א) ביום שני של גלויות, מותר מטעם ממה נפשך, כדלקמן סי׳ תקיג ס״ח (נולדה ביום טוב ראשון, מותר בליל יום טוב שני של גליות מיד, שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול), ושם נסמן (הערה 50).

(ב) בליל יום טוב שני מותר מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כדלעיל סי׳ תצז ס״ט (ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביום טוב), ושם נסמן (הערה 34).

[41] מהרי״ל הלכות שבועות (מהר״י סג״ל היה מורה היתר לאכול החלב שנתחלבה ביום ראשון של שבועות, או בשבת שלפניו ה׳ סיון, על ידי גוי, לאוכלה ביום שני של שבועות. ואמר דהכי איתא בהג״ה באשר״י מספר או״ז ... והטעם משום דיש היתר גבי חלב אמירת גוי משום צער בעל חיים, דבהמה לא אסח דעתיה מיניה), כפירוש **מ״א** שם (ולי נראה דברי מהרי״ל כפשטן, משום דקי״ל דעכו״ם שצד דגים או ליקט פירות בשבת יש אוסרין אפילו ביום שני בשבת, משום גזירה שמא יאמר לעכו״ם, כמ״ש סי׳ תקט״ו, ולכן כתב דגבי חלב שרי, ואמר הטעם, דאיתא בהג״א מאו״ז ... כיון שיש היתר כו׳, ואם כן מותר בשני בשבת, דלא שייך ל[ג]זור שמא יאמר לעכו״ם לחלוב, דהא מותר לומר לעכו״ם לחלוב, אלא שהחלב אסור בו ביום ... וגם ביום ראשון אסור, דאין שבת מכין ליום טוב, אבל ביום שני שרי, כן נראה לי ברור בפירוש דברי מהרי״ל).

והיינו שאף שיתבאר לקמן סי׳ תקטו ס״א (נכרי שהביא דורון לישראל מיני פירות שיש מאותו המין במחובר לקרקע, שיש לומר שאלו שהביא היו מחוברין לקרקע בתחילת כניסת יום טוב, וכן אם הביא מיני בעלי חיים שיש מאותו המין מחוסר צידה, שיש לומר שאלו שהביא היו מחוסרין צידה בתחלת כניסת יום טוב, הרי אלו אסורין באכילה ובטלטול עד הערב ... ואפילו לערב אינן מותרין אלא לאחר שהמתין בכדי שיעשו ... ויש אומרים שמה שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו ... שחששו חכמים אם נתיר לו ליהנות במוצאי יום טוב מיד מן המלאכה שנעשית בשבילו ביום טוב, שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב כדי למהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב ... אם הביא לו ביום טוב ראשון צריכים הוא ואנשי ביתו להמתין במוצאי יום טוב שני בכדי שיעשו אף אם הוא יום טוב שני של גליות. ואף על פי שממה נפשך אחד מהם הוא חול, מכל מקום כיון שעכשיו אסרו לנו חכמים לעשות מלאכה בשני הימים, אם נתיר לו ביום טוב שני במה שהובא בשבילו ביום טוב ראשון, יש לחוש שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב ראשון כדי שימהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב שני). הרי שאסרו מטעם זה: (א) ביום טוב שני. (ב) בכדי שיעשו במוצאי יום טוב שני.

מכל מקום כאן בחלב לא חששו לזה, ״שהרי אפילו לכתחלה מותר לומר לנכרי חלוב פרתי אפילו בשבת, משום צער בעלי חיים״, ולכן: (א) מותר ביום טוב שני. (ב) גם בליל יום טוב שני אין צריך להמתין בכדי שיעשו.

[42] סעיף כט (מותר לומר לנכרי לחלוב הבהמה בשבת מפני שהיא מצטערת מרוב החלב, ולא גזרו על אמירה לנכרי במקום צער בעלי חיים).

[43] ברייתא כתובות ס, א (גונח יונק חלב בשבת, מאי טעמא יונק מפרק כלאחר יד ובמקום צערא לא גזרו רבנן). יבמות קיד, א (אבא שאול אומר נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביום טוב ... דאיכא צערא, וקסבר מפרק כלאחר יד הוא, שבת דאיסור סקילה, גזרו רבנן, יום טוב דאיסור לאו, לא גזרו ביה רבנן). ר״ת בתוס׳ שם ד״ה שבת (בפרק אע״פ (כתובות ס, א) גונח יונק חלב בשבת, קסבר מפרק כלאחר יד הוא ומשום צערא לא גזור רבנן, והכא אסר ליה בשבת ... ואמר ר״ת דהתם מחמת חולי, והכא מחמת רעב קרי שפיר צער), וכתובות שם ד״ה גונח (דהתם מיירי בצער של רעב, והכא בצער של חולי, שהוא קרוב לסכנה, ובשבת לא גזרו). רא״ש שבת פכ״ב סי׳ ד (ויש מפרשים דההיא דאבא שאול בצער של רעב הוא). מ״א סוף סק״ג (מצטער מחמת רעבון מותר לינק מן הבהמה בפיו ביום טוב, דמפרק כלאחר יד הוא ובמקום צער לא גזרו). טור ושו״ע סי׳ שכח סל״ג (גונח, מותר לינק חלב מהבהמה, דבמקום צערא לא גזרו רבנן. ויש אומרים שאם אין לו אלא צער של רעב, אסור לינק מהבהמה בשבת). מ״א שם ס״ק מ (אבל ביום טוב מותר).

וכן הוא לעיל שם ס״מ (הגונח מכאב לב, שרפואתו לינק בפיו מן הבהמה, מותר לינק בשבת, מפני שמפרק כלאחר יד הוא, שאין דרך לינק בפיו אלא לחלוב לתוך כלי ולשתות ממנו, לפיכך אין ביניקה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים ומשום צערו לא גזרו. במה דברים אמורים בצער של הגונח, אבל אם אין לו אלא צער של רעב, אסור לינק מהבהמה בשבת, אבל ביום טוב מותר לינק).

[44] כדלעיל סי׳ תצה ס״ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה ... וסחיטת פירות שהיא תולדת דישה). וראה גמרא שם (יום טוב דאיסור לאו, לא גזרו ביה רבנן).

ואם יש לו מאכל, אסור לינק בפיו אלא יחלוב לתוך המאכל, וכן אם יש נכרי יחלוב לו הנכרי[45]:

קונטרס אחרון

(א) לאכלו ביום טוב משום נולד כו'. כן[46] כתב בהדיא בהגהות אשר"י[47] ור"ן[48] ובים של שלמה סי' א'[49]. וכן משמע בגמרא[50] קא סלקא דעתין כו' דשרי במוקצה בנולד אסור כו', ולא אמרינן אוכלא דאפרת הוא. וכן כתב שם מהרש"א[51] עיי"ש. והטעם הוא כמו שכתב הר"ן כיון שאין דעתו לאכלה אין עליה תורת אוכל כלל, הילכך לא שייך לומר אוכלא דאפרת הוא והרי זה נולד גמור:

---

[45] תוס' יבמות שם (קשה לר"י, דלמה היו יונקים, והלא היו יכולין לחלוב לתוך הקדירה. ומיהו לפירוש ר"ת לא קשה, דמסתמא כיון שהיו רעבים לא היה להם שום מאכל בקדירה). מ"א סי' שכח סק"מ (מיהו אם יש לו מאכל לחלוב בו, אסור לינק בפיו ביום טוב, אלא יחלוב לתוך המאכל כמ"ש סי' תק"ה (תוס' יבמות דף קי"ד)).

וכן הוא לעיל סי' שכח ס"מ במוסגר (אם אי אפשר לו לחלוב על ידי נכרי, וגם אין לו מאכל לחלוב לתוכו).

והיינו אף שכשהנכרי חולב יש על החלב דין נולד, כדלעיל ס"ו (אפילו חלבה נכרי לתוך המאכל ... הרי זה אסור משום נולד). וראה בדי השלחן סי' קלד אות ז ד"ה וילי"ע במש"כ אדמו"ר.

[46] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ג נתבאר שבהמה שהקצוה לחלבה, אפילו אם חלבוה לאוכלים, יש על החלב שלה דין נולד.

ומבאר דאף דקיי"ל שמוקצה מותר ביום טוב, ואם כן יכול לשחטה ביום טוב ולאכלה עם החלב שבה. מכל מקום, כיון שאין דעתו לשחטה אין עליה תורת אוכל, ומה שחלב לתוך האוכלין לא הוי אוכלא דאיפרת, אלא נולד. ומוכיח כן מהפוסקים.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[47] פ"א סי' א (וההיא דחולב אדם עז לתוך הקדירה אבל לא לתוך הקערה, מיירי בבהמה שלא הקצוה לחליבה, ועומדת לאכילה, דאי בעי שחיט לה ולא חשיב נולד ... מאו"ז). והוא באור זרוע הל' יום טוב סי' שכט.

[48] א, א ד"ה ואיכא (דכיון דתרנגולת עומדת לגדל ביצים, יצתה מתורת אוכל לגמרי, וביצה שלה אף על פי שהוא אוכל גמור ... על כרחך נולד הוא ומיתסר [דהשתא הוא דמשוי אוכל] ... והיינו נמי ההיא דחולב אדם עז לתוך הקדרה, דבעז העומדת לאכילה עסקינן).

[49] פ"א. והוא משו"ת מהרש"ל סי' עה (יש מן המפרשים שכתבו, דלא שרינן האי חלבא אלא בעז העומדת לאכילה, אבל עז העומדת לחלבה אסורה ... ואומר אני, לא מבעיא לאותן דסבירא להו ... ביום טוב קיי"ל כרבי יהודה [=שהמוקצה אסור], אם כן אסורה חלב אגב אמה משום מוקצה ... אלא אפילו לפי דעת ר"ת דפסק כרבי שמעון אף ביום טוב [=שהמוקצה מותר והנולד אסור], מכל מקום חלבה אסורה משום נולד, אם לא היתה הבהמה עומדת לאכילה).

[50] ב, א (בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ... קא סלקא דעתין אפילו מאן דשרי במוקצה בנולד אסר).

[51] בתוס' ד"ה אוכלא (בתרנגולת העומדת לגדל ביצים, אף על גב דהכי נמי אי בעי שחיט לה ואכיל כל שבגוה, דהא שרי מוקצה, מכל מקום כיון דנולדה הביצה מדבר המוקצה, לא שרינן לה מהאי טעמא).

דלא כמ"א ס"ק א (ולמאן דשרי מוקצה, הכל שרי, דאי בעי שחיט לה ואוכל הכל), וס"ג (דאי אינה עומדת לאכילה, אפילו לחלוב לאוכלין אסור, להאוסרין מוקצה).

תקו דיני לישה ביום טוב

ובו ט"ו סעיפים

מדידה והרקדה

א אסור[1] למדוד ביום טוב[2], מפני שהוא עובדין דחול, ונראה כמוכר[3], ואפילו לעצמו (שאינו מוכר כלום)

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:

(א) מדידה והרקדה (ס"א-ד).

(ב) הפרשת חלה (ס"ה-י).

(ג) אפיית פת (סי"א-ד).

(ד) הפרשת זרוע לחיים וקיבה (סט"ו).

[2] גמרא כט, א (לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב). טור ושו"ע ס"א (אין מודדין).

וכן הוא לעיל סי' תנו ס"ט (שביום טוב אסור למדוד). סי' תק ס"ח (כלי שיש בו שנתות ונותן בו מעט מים ומניח הבשר במים וכשהמים מגיעים עד השנתות יודע כמה ליטרות יש בבשר, אסור לעשות כן ביום טוב). סי' תקד ס"ט (שאסור למדוד ביום טוב). לקמן סי' תקיז ס"ט (לא ימוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו, שאסור למדוד ביום טוב).

וכמו בשבת, כדלעיל סי' שו סי"ח (אסור למדוד שום דבר בשבת בין ביד בין בחבל). סי' שכג ס"א (שאסור למדוד שום דבר בשבת). סי' שכד ס"ב (שהמדידה אסורה).

[3] גמרא שם (קא עביד כדעבדין בחול). רש"י שם ד"ה ואתא (דמחזי שפיר כמודד ומוכר, כעובדין דחול), ובד"ה לא ימדוד (שנראה כמודד למכור). תוס' שבת קכו ב ד"ה ומדבריהן (מדידה ... לא הוי איסור כל כך, אלא משום דהוי כעובדא דחול).

אסור למדוד. ואפילו מתכוין למצוה, כגון שמודד קמח לעיסתו כדי לידע שיעור חלה, לא ימדוד[4], אלא יקח באומד הדעת[5], שהרי היה אפשר למדוד מערב יום טוב[6]:

ב אין צריך לערות הקמח מהכלי לתוך העריבה, אלא מותר ליקחו בידיו מהכלי, אע"פ שעושה גומא בקמח הנשאר בכלי, שאין איסור עשיית גומא שייך לא בקמח ולא בפירות[7], שהרי איסור עשיית גומא אינו אלא משום בונה[8], ואין בנין אלא בקרקע או במחובר לקרקע[9]:

וכן הוא בשבת, כדלעיל סי' שו סי"ח (מפני שהוא מעשה חול וזלזול שבת). סי' שכג ס"א (מפני שהוא מעשה חול וזלזול לשבת). סי' שכד ס"ב (משום עובדין דחול).

וכן אסור לשקול מטעם זה, כדלעיל סי' תק ס"ה (אסור לשקול ביום טוב, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול).

[4] שמואל ב**גמרא** שם סוע"א (אמר רב, מודדת אשה קמח ביום טוב ונותנת לתוך עיסתה כדי שתטול חלה בעין יפה (שיעור חלה אחד מכ"ד לכהן, וכשאינה יודעת מדת עיסתה, היא מקמצת ואומרת אין כאן כל כך, אבל כשיודעת מדת עיסתה יודעת מה תפריש ועינה יפה בה, רש"י), ושמואל אמר אסור ... שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועינן). רי"ף שם טז, א (וכן הלכתא). רמב"ם פ"ד הכ"ב (האשה לא תמוד קמח לעיסה). טור ושו"ע שם (אין מודדין קמח ביום טוב כדי ללוש).

וכן הוא לעיל סי' תנו ס"ט (כשרוצה ללוש עיסה ביום טוב, יש ליזהר לכתחלה למדוד הקמח בעשרון מערב יום טוב, שביום טוב אסור למדוד אפילו לדבר מצוה, כמו שיתבאר בסי' תק"ו).

ומכל מקום התירו למדוד תבלין ליתן לקדרה, מטעם דלעיל סי' תקד ס"ט (אע"פ שאסור למדוד ביום טוב, מכל מקום מותר אדם למדוד תבלין וליתן בקדרה במדה וצמצום, כדי שלא יקדיח תבשילו).

וכן התירו מדידה של מצוה, כדלעיל סי' שו סי"ח (ומותר למדוד מדידה של מצוה כגון למדוד אם יש במקוה מ' סאה, או למדוד החור אם יש בו פותח טפח להביא הטומאה מהחדר שהמת בו להחדר הסמוך לו ... כיון שהוא מודד שיעורי תורה אינו נראה כמעשה חול).

והיינו כשהמדידה עצמה היא יש בה מצוה, כדלעיל סי' שח ספ"ח (שלא התירו מדידה של מצוה אלא כשהמדידה בעצמה יש בה מצוה, כגון למדוד המקוה וכיוצא בה, אבל כאן המדידה בעצמה אין בה שום ענין מצוה). כי היתר זה אינו מטעם שהמצוה דוחה איסור המדידה, אלא שמדידת שיעורי תורה אינה נראית כמעשה חול. משא"כ כשמודד את הקמח כדי לדעת אם יתחייב בחלה.

וראה מראי מקומות וציונים. קובץ הערות וביאורים תשלג ע' 51. כנישתא דבי רב סי' שו סי"ח.

[5] שו"ע ס"א (אלא יקח באומד הדעת). וכדאמרינן בגמרא שם (לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב, אבל קודר הוא קב או קבים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש), ופירש הרי"ף שם (פירוש קודר, משער באומר דעתו). תוס' כט, ב ד"ה שמואל (כדי שתטול חלה ... יש לנו לשער מאומד שתהיה בריוח כשיעור, משום הברכה). רא"ש פ"ג סי' טו (וכן זהירות הנשים שלא למדוד במדה שמודדין בה בחול, אלא או פוחתות או מוסיפות).

וכן הוא לעיל סי' תנו ס"ט (ואם לא מדד מערב יום טוב, יקח עשרון קמח באומד הדעת).

[6] סמ"ג ל"ת עה כו, ד (וכן פסק בתשובת הגאונים בשם ישיבת דפומבדיתא דאסור, מפני שיכול למדוד מערב יום טוב). רא"ש שם (וטעמייהו משום דיכול למדוד מאתמול). מ"א סק"א (דהיה יכול למדוד מאתמול). **רש"י** כט, רע"ב ד"ה אין שונין קמח (דאפשר לו מאתמול).

והיינו שלא זו בלבד, מה שנתבאר לעיל סי' תצה ס"ה (כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ... אסור לעשותה ביום טוב), אלא אף מדידה לצורך מצוה, והרקדה שנית, שאין איסורן אלא משום עובדין דחול (כאמור כאן ולקמן ס"ג), גם הם נאסרים מטעם שהיה אפשר לעשותם מערב יום טוב.

וכן הוא לעיל סי' תנו ס"ט (כשרוצה ללוש עיסה ביום טוב יש ליזהר לכתחלה למדוד הקמח בעשרון מערב יום טוב).

סיכום פרטי ההלכה של אפשר לעשותו מערב יום טוב, כשאין כאן מלאכה אלא טורח או עובדין דחול, ראה לקמן סי' תקא ס"ב-ג, ושם נסמן (הערה 11).

[7] ירושלמי שבת פ"ג ה"ג (שהוא עושה חריץ, אילו אמר בקמח יאות). **ר"ן** פ"א ד, א (מיהו לכולי עלמא, אפילו תמצא לומר דבעפר תיחוח איכא משום גומא, בפירות ובקמח וכיוצא בו ליכא משום גומא, שאם לא תאמר כן יהא אסור ליטול קמח ביום טוב ללוש. והכי מוכח בירושלמי בפרק כירה, דבקמח אין בו משום גומא ... אלמא בקמח אין בו משום חריץ וגומא). שבת פ"ג יח, א ד"ה מיהו (אלמא בקמח אין בו משום חריץ ולא משום גומא). **רמ"א** ס"א (ומותר ליקח הקמח מן הכלי, אף על פי שעושה גומא בקמח).

והיינו אפילו כשהקמח אינו תיחוח, שעושה גומא בקמח הנשאר בכלי. אבל אם הוא תיחוח מותר אף בעפר, כדלעיל סי' תצח סכ"ט (במה דברים אמורים דמותר לטלטל עפר ביום טוב, כשהעפר תיחוח כל כך שאינו עושה גומא בנטילתו, שמיד שנוטל העפר נופל עפר אחר תחתיו למקומו, אבל אם אינו תיחוח כל כך, אפילו הוא תלוש ונתון בכלי, אסור ליטלו מן הכלי, שלא יעשה גומא בהעפר).

וכן אין איסור גומא בקש, כדלעיל סי' שיא סי"ד (אבל פירות הטמונים בקש או תבן ... מותר ... להוציאם, שאין איסור גומא שייך אלא בעפר וכיוצא בו, כמו שיתבאר בסי' תק"ו).

[8] רש"י ח, רע"א (דכיון דאינו צריך אלא לעפרה ולא לגומא, אינו בונה ולא חורש, אלא מקלקל וכל המקלקלים פטורים). לבוש ס"א (שאין איסור משום גומא אלא בקרקע משום חורש או בנין).

ומה שכתבו "חורש או בנין", הוא כדאמרינן עג, ב (בבית חייב משום בונה, בשדה משום חורש).

[9] כדלעיל סי' שיג סי"ז (שכל דבר המחובר בקרקע יש בו בנין וסתירה), ושם נסמן (הערה צד).

ולענין כלים שאינם מחוברים לקרקע, נתבאר לעיל שם סי"ט (לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים, אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע ... אבל העושה כלי מתחלתו הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה, והשובר כלי שלם הרי זו סתירת בנין גמור וחייב משום סותר), ויש בזה ב' דעות, כנסמן לעיל שם (הערה פה).

ג ההרקדה היא ממלאכות האסורות ביום טוב[10] אפילו לצורך אכילה, כמו שנתבאר בסימן תצ"ה[11]. לפיכך אפילו על ידי שינוי אסור לרקד[12]. ואפילו לא היה אפשר לו לרקד מערב יום טוב[13].

ומכל מקום יש להתיר לרקד על ידי נכרי, אם ישנה קצת[14], לפי שיש מי שאומר[15] שאפילו ישראל מותר לרקד על ידי שינוי קצת, לכך יש לסמוך על דבריו להקל על ידי נכרי[16].

במה דברים אמורים בהרקדה ראשונה, אבל אם כבר נרקד הקמח פעם אחת ורוצה לרקדו שנית ביום טוב כדי שיהא הפת נאה, מותר[17], לפי שאין איסור במרקד אלא משום שהוא בורר אוכל מתוך הפסולת על ידי נפה או כברה[18], וכאן הכל יוצא מהנפה ואין שם פסולת[19]. ומכל מקום כיון שהיה אפשר לו לטרוח טרחא זו קודם יום טוב[20] (ועוד שהיא כעין עובדין דחול[21]), (לפיכך) צריך לשנות קצת ברקידתו, דהיינו

ולענין מאכלים יש לעיין לקמן סי' תקי סי"א (אין עושין גבינה ביום טוב), ולעיל סי' שיט סכ"ו (עשאו גבינה חייב משום בונה). סי' תקב ס"ה (דרך עושי מדורה גדולה לעשות ארבע שורות של עצים לארבע רוחות כעין ארבע דופני התיבה ונותנים עליהם עצים למעלה, ודומה לאהל, לפיכך הרוצה לעשות כך ביום טוב לא יעשה הדפנות תחלה ואחר כך יעשה עליהם הגג, מפני שזהו דרך בנין, ואפילו בנין עראי אסור ביום טוב, אלא אדם אחד יאחוז העצים העליונים שהם לגג בידיו באויר ואחר כך יסדרו הדפנות תחתיהם... וכן ביצים כשצולין אותן ומניחים אחד על גבי שנים והאש ביניהם, יאחוז העליונה בידו ויתן האחרות תחתיה).

[10] משמעות ה**גמרא** כט, רע"ב (אין שונין קמח ביום טוב (שרקדו מאתמול ובא לשנותו בנפה ליפותו אין שונין, רש"י). משום רבי פפייס ור' יהודה בן בתירא אמרו שונין), הרי שהרקדה ראשונה אסורה לדברי הכל. רמב"ם פ"א ה"ז (ולא מרקדין ביום טוב), ופ"ג הי"ד (הקמח אף על פי שרקדו מערב יום טוב והסיר ממנו הסובין אין מרקדין אותו פעם שנייה ביום טוב), ומ"מ שם (מדברי רבינו אתה למד שהרקדה ראשונה אסורה ביום טוב. וכן העלה הרשב"א ז"ל), והוא בעבודת הקודש שער א ס"ח (אין מרקידין את הקמח ביום טוב, שהריקוד מלאכה גמורה היא). טור ושו"ע ס"ב (אין מרקדין הקמח בתחלה).

וכשם שהרקדה ראשונה אסורה ביום טוב, כן גם ברירת הפסולת מתוך האוכל נאסרה ביום טוב, כנסמן לקמן (הערה 28).

[11] סעיף ט (אסרו חכמים ... וההרקדה ... לפי שכל מלאכות הללו דרכן להעשות הרבה ביחד ביום אחד לצורך אכילת ימים הרבה, שהרי דרך האדם ... ולרקד קמח הרבה).

והרמב"ם שם כתב טעם אחר (שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון). ונתבארה שיטתו בקונטרס אחרון ס"ק א.

[12] **תוס'** שם ד"ה אגבא (אין להתיר תחלת הרקדה על ידי שנוי). רא"ש פ"ג סי' טז (אבל בתחילת הרקידה, אפילו על ידי שינוי אסור). טור ושו"ע שם (אפילו על ידי שינוי).

[13] שאילו היה אפשר לעשותם מערב יום טוב, היה אסור גם בשאר המלאכות, כדלעיל סי' תצה ס"ה-ו.

וכן הוא לעיל שם (ואפילו לא היה אפשר לעשותם מערב יום טוב).

[14] **רמ"א** ס"ב (מותר לעשות על ידי גוי אפילו תחלת הרקידה, אם ישנה קצת).

[15] **רשב"ם** בתוס' שם (ורשב"ם פירש דעל ידי שנוי אין לחלק).

[16] תוס' שם (ויש לסמוך עליו לענין להתיר לשפחה נכרית תחלת הרקדה על ידי שנוי, אבל אנו לעצמנו אין לסמוך). ט"ז סק"ד (דרשב"ם פסק דשינוי מהני אפילו בהרקדה ראשונה ... על כן כתבו התוס' דעל ידי עכו"ם יש להקל בשינוי קצת).

[17] **גמרא** שם (דרש רבא בר רב הונא זוטי אפתחא דנהרדעא, שונין קמח ביום טוב (שרקדו מאתמול ובא לשנותו בנפה ליפותו, רש"י). אמר להו רב נחמן, פוקו ואמרו ליה לאבא (לחברי, רש"י) שקילא טיבותך ושדי אחזרי (אין אנו מחזיקין לך טובה בכך, נטולה היא טובתך, ומוטלת על הקוצים טיבותיך, רש"י), פוק חזי כמה מהולתא (נפות, רש"י) הדרן בנהרדעא (שכולן יודעות שמותר, רש"י). דביתהו דרב יוסף נהלא קמחא אגבא דמהולתא (באחורי הנפה כדי לשנות, רש"י), אמר לה חזי דאנא רפתא מעליתא בעינא (אי את צריכה לשנות, דשונין קמח ביום טוב, רש"י)).

[18] כדלעיל סי' שיט ס"א (הבורר אוכל מתוך הפסולת כדי לאכול לאלתר, אינו חייב, אלא אם כן בורר בנפה או כברה, שזהו דרך ברירתו ... ולא אסרתו תורה אלא לעשותו בכלי המיוחד לכך, דהיינו נפה וכברה). ועל זה אומר כאן, שכמו בורר על ידי נפה וכברה, איסורו הוא בבורר אוכל מתוך פסולת, כך גם מרקד, איסורו משום בורר אוכל מתוך פסולת.

עיקר החילוק בין בורר למרקד נתבאר ברש"י עה, ב ד"ה הרי הוא אורג (זורה ובורר ומרקד, דזה בקשין, וזה בצרורות, וזה בקמח). והיינו שבתחלה (אחר דישה) באה מלאכת זורה, לברר את גרעיני הדגן מהקשין, ואחר כך באה מלאכת בורר (בנפה וכברה), לברר את גרעיני הדגן מהצרורות, ואחר כך (אחרי הטחינה) באה מלאכת מרקד, לברר את הקמח מהמורסן.

והטעם ששניהם נחשבים בורר אוכל מתוך פסולת (ולא פסולת מתוך אוכל), בין אם הפסולת נשארת למעלה בנפה והקמח יורד למטה, ובין אם המוץ נופל למטה והתבן נשאר למעלה בכברה, נתבאר לעיל שם (הערה ח).

[19] **רש"י** ביצה שם ד"ה כל שכן (והשונה אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין). לבוש ס"ב (אין זה הרקדה שבורר הקמח מתוך הסובין, שהרי הכל רואין שהכל יוצא ואין כאן סובין, לפיכך מותר). מ"א סק"ג (השונה, פירוש שרקדו פעם שניה, אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא ואין שם סובין (רש"י)).

וכעין זה מצינו לענין בורר בשבת, כדלעיל סי' שיט סי"ג (יין או מים שהם צלולים, מותר לסננן במשמרת כדי שיהיו צלולין יותר, או אפילו מפני הקמחין שע"פ היין, או שנפלו בו קסמין דקין, ואינו חשוב כבורר הואיל וראוי לשתיה לרוב בני אדם בלא ברירה זו).

[20] **רש"י** שם ד"ה אין שונין (אין שונין, דאפשר לו מאתמול).

סיכום פרטי ההלכה של אפשר לעשותו מערב יום טוב כשאין כאן מלאכה אלא טורח או עובדין דחול בלבד, ראה לעיל סי' תקא ס"ב-ג, ושם נסמן (הערה 11).

שלא ירקד על גבי עריבה כדרכו בכל השנה אלא על גב השלחן[22]. ואם אף בכל השנה הוא מרקד על גב השלחן צריך לעשות שינוי אחר[23]:

ד קמח שנרקד מערב יום טוב ונפל לתוכו צרור או קיסם[24] ביום טוב[25], אסור ליטלו משם בידיו[26], שהרי הוא בורר פסולת מתוך האוכל, והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו חייב משום בורר, כמו שנתבאר בסי׳ שי״ט[27], (א) ומלאכת הברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב[28] אפילו לצורך אכילה, כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ה[29].

---

[21] כעין האמור לקמן סי׳ תקי ס״ב (שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה ביחד, לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה לימים רבים), וס״ו (שאסור לנפותן בנפה וכברה מטעם שביארנו למעלה), שאף במקום שאין לאסור בורר, אסור לרקד בנפה וכברה מטעם שנראה כעושה לימים רבים ודמי לעובדין דחול. ובקונטרס אחרון כאן סק״א (דטעם איסור ברירת הקטניות בנפה וכברה הוא משום עובדין דחול).

וראה מראי מקומות וציונים.

[22] **גמרא** שם (דביתהו דרב אשי נהלא קמחא אגבא דפתורא, אמר רב אשי הא דידן ברתיה דרמי בר חמא, ורמי בר חמא מרא דעובדא הוה, ואי לאו דחזיא מבי נשא לא הוה עבדא), כפירוש התוס׳ שם ד״ה אגבא (על גבי השלחן ממש, וחשיב שנוי, לפי שדרך לרקד בעריבה). רמב״ם פ״ג הי״ד (ואם שינה מותר, כגון שירקד מאחורי הנפה, או שריקד על גבי השלחן וכיוצא בשינוי זה). טור ושו״ע שם (רוצה לרקדו שנית כדי שיהא הפת נאה, צריך שינוי קצת, כגון על גבי שלחן). מ״א ס״ק ה (דבחול דרכו לנפות על גבי עריבה).

[23] **מ״א** שם (ואם כן, מי שדרכו לנפות בחול על גבי שלחן, צריך שינוי אחר).

[24] **גמרא** כט, ב (ושוין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין. תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביום טוב, אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו, אמר ליה כל שכן דאסור, דהוה ליה כבורר), ופרש״י (דמחזי כבורר, ובורר אב מלאכה היא כהרקדה).

[25] רש״י כט, רע״ב (דאפשר לו מאתמול ... נפל לתוכן צרור או קיסם), הרי מיירי שהצרור נפל לתוכן היום, ואי אפשר לו מאתמול. וכדפירש ר״ן טז, א ד״ה תנו רבנן (פירש רש״י ז״ל משום דאפשר מאתמול ... ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין, דהא לא אפשר מאתמול, דביום טוב נפל). ט״ז סי׳ תקי סוף סק״ג (התם קאי אנפל צרור היום, ואם כן הוה אי אפשר מערב יום טוב).

הובא בקונטרס אחרון סק״א (והכא מיירי שנפל ביום טוב, כמבואר ברש״י ור״ן, עיין בית יוסף וט״ז).

[26] **ראב״ד** פ״ג הי״ד (ואם נפל בו צרור או קיסם אסור, ואם שינה מותר), לפירוש המ״מ שם (ביאור דבריו, שאסור לסלק הצרור ביד, אבל יכול לשנות הקמח). הובא **ב״י** ד״ה גרסינן. רמ״א ס״ב (ויש אומרים דמותר ליטול הצרור או הקיסם בידו. אבל יש מחמירין ואוסרין), והמתירים הם הרשב״א בעבודת הקודש שם (נפל צרור או קיסם בתוך הקמח, יש מי שהורה שאסור ליטלן ביד, לפי שזה כבורר. ולא יראה לי כן, אלא מותר ליטול ביד), והרמב״ם שם, כפירוש המ״מ שם (הרשב״א ז״ל פירש שמותר לסלקו ביד, וזה נראה דעת רבינו, שלא כתב איסור הנטילה ביד). הלכות ומנהגי מהר״ש סי׳ מא אות א (ומותר לדוך מצה ביום טוב, כי קיי״ל דאין טחינה אחר טחינה. אך יזהר (עצמו) שלא יברור ליזרוק הגדולים, כי יש איסור בורר באוכלין). **מהרי״ל** הל׳ יום טוב ע׳ קע (ולדוך מצה ביום טוב של פסח מותר, דקי״ל דאין טחינה אחר טחינה, אך יזהר שלא יברור פירורין הגדולים מתוך הקטנים, כי איסור בורר יש נמי באוכלין). **מ״א סי׳ תקד** סק״ט (ולי נראה, דמהרי״ל סבר דאסור ליטול קיסם בידו מקמח וכמ״ש סי׳ תק״ו ס״ב בהג״ה, ולכן אסור גם כן ליטול המצות. ואף על גב דבסי׳ שי״ט ס״ג כתב דמותר לברור חתיכות גדולות מקטנות במין אחד, דוקא בחתיכות, אבל הכא מה שנטחן הוי כקמח, ולכן יש להחמיר כמ״ש מהרי״ל). **פר״ח** ס״ב (ושורש מחלוקת זה תלוי בגרסאות, דבגמרא הכי איתא, תני תנא קמיה דרבינא אין שונין קמח ביום טוב, אבל נפל צרור או קיסם בורר בידו, אמר ליה כל שכן דאסור, דהוה ליה כבורר, זו היא גירסת רש״י ורוב הספרים, ולפי זה אסור ליטלן ביד. ויש גירסא אחרת דגרסי, תנא תנא קמיה דרבינא ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין, ואמר ליה רבינא כל שכן דאסור, פירוש למאן דאמר אין שונין, דכיון דאפילו הרקדה שנייה דלא מיחזי כמרקד אסור, כל שכן בנפל צרור דמחזי כבורר. ועל פי גירסא זו כתב הרשב״א שמותר ליטול ביד. ויש להחמיר). ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א.

וכן הוא לעיל סי׳ תקד ס״ו (מותר לגרור כדרכו במורג חרוץ לחם האפוי ... אבל מכל מקום צריך ליזהר שלא לברור פירורין הגדולים קצת מתוך פירורים הנטחנים ודקים כקמח, לפי שהן חשובים כשני מינים שונים, שאסור לברור מין אחד מתוך חבירו אפילו ביום טוב, כמ״ש בסי׳ תק״ו).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ עח.

[27] סעיף א (נטילת הפסולת, אין זו דרך אכילה, אלא דרך תיקון האוכל שיהא ראוי לאכילה, הרי זו מלאכה גמורה).

[28] **שיטה מקובצת** רפ״ג (**הרמב״ן** פירש, שלא התירה תורה אלא מלאכות שדרכן לעשותן לפי שעה, ולא לזמן מרובה ... וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור). **ירושלמי** פ״א ה״י (מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין, ר׳ אחא בשם רשב״ל, כל מלאכה לא יעשה בהם (בא יב, טז-יז), עד ושמרתם את המצות), ופירשו התוס׳ ג, א סוד״ה גזרה (פירש רבינו נתנאל מקינו״ן, דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש, וסמיך ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמשימור ואילך הם מותרות, דהיינו מלישה ואילך, אבל שאר מלאכות דמקודם לכן, אסורין), ור״ן יב, ב (ובירושלמי ... מניין שאין טוחנין ולא מרקדין, רבי יוסי בשם ר״ל אומר, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, מן ושמרתם את המצות, כלומר מלישה ואילך, למעט טחינה והרקדה וכל שכן קצירה ודישה).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א (דסבירא להו דברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב כהרקדה. וכן כתב בשיטה מקובצת ריש פרק אין צדין. וכן כתב הר״ן שם בשם הירושלמי, והביאו התוס׳ מקצת לשונו, מלישה ואילך כו׳ עיי״ש).

וכשם שברירת הפסולת מתוך האוכל נאסרה ביום טוב, כן גם הרקדה ראשונה אסורה ביום טוב, כנסמן לעיל (הערה 10).

[29] ס״ט (אסרו חכמים ... וברירת מיני תבואה, שדרך לבור אותם הרבה ביחד).

וכן הוא לקמן סי׳ תקי ס״ג (הברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב אף לצורך אכילה).

אבל מותר לרקדו פעם השנית ביום טוב ואינו צריך לשנות כלל[30], שלא הצריכו שינוי אלא במקום שהיה אפשר לעשות מערב יום טוב, וזה שאינו חוזר ומרקד כדי שיהא הפת נאה אלא בשביל צרור וקיסם שנפל לתוכו, וכיון שלא נפל לתוכו אלא ביום טוב, אם כן בערב יום טוב לא היה צריך לחזור ולרקדו[31]:

הפרשת חלה

ה הלש עיסה ביום טוב, מותר להפריש ממנה חלה[32], אפילו אין לפניו כהן שיתן לו לאכול, או שהוא במקומות שהחלה נשרפת[33], ואין צורך אכילה כלל בהפרשה זו. ואע"פ שהפרשת תרומות ומעשרות ביום טוב יש בה משום שבות[34], מפני שהוא כמתקן[35] כלי[36] ביום טוב. מכל מקום כיון שהתירו ללוש ביום טוב כדי שיאכל פת חמה[37], ואי אפשר לו לאכול בלא הפרשת חלה[38], התירו גם כן להפריש:

ו אבל עיסה שנילושה מערב יום טוב אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב[39] שהרי היה יכול להפרישה בערב יום טוב[40].

---

[30] **גמרא** [ברייתא] שם (ושוין שאם נפל לתוכן צרור או קיסם ששונין). טור ושו"ע שם (אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית, מותר אף בלא שינוי).

והיינו שאף שהרקדה ראשונה אסורה ביום טוב, כדלעיל ס"ג (ההרקדה היא ממלאכות האסורות ביום טוב). מכל מקום כאן היא הרקדה שנית המותרת.

ואף שכאן מרקד "בשביל צרור וקיסם שנפל לתוכו", עדיין נחשבת הרקדה שנית המותרת.

וכעין זה לעיל סי' תסו ס"ח (אם נפלו מים על קמח ... אם הוא יום טוב ... כיון שכבר נרקד הקמח פעם אחת קודם יום טוב ויצאו ממנו כל הסובין, ואינו חוזר ורוקדו אלא כדי לבער החמץ מתוכו, אם כן אין כאן מלאכה גמורה, אלא שבות מדברי סופרים, כמו שיתבאר בסי' תק"ו). והיינו שעיקר איסור ההרקדה הוא רק בהרקדה הראשונה, משא"כ הרקדה שנית מותרת מעיקר הדין, אף אם הוא מרקידה שנית "כדי לבער החמץ מתוכו" או "בשביל צרור וקיסם שנפל לתוכו".

ולכן אף שאסור ליטול משם הצרור או קיסם בידו, משום איסור בורר פסולת מתוך אוכל, מכל מקום מותר לרקדו פעם שנית כדי להוציא משם הצרור או הקיסם.

וראה מה שדנו בזה בבית מאיר. אגלי טל, בורר אות ו. נימוקי יום טוב על הקונטרס אחרון ס"ק א הערה א.

[31] כנסמן לעיל (הערה 25). לבוש שם (אבל אם רקדו מאתמול ונפל בו צרור או קיסם ורוצה לרקדו פעם שנית, מותר אף בלא שינוי, שזה לא היה אפשר לו לעשותו מאתמול, שהדבר נפל בו היום).

לכללות סעיף זה – ראה שבת כהלכה פי"ג הערות ד-ז.

[32] **גמרא** לז, א (ולא מגביהין תרומות ומעשרות ... והני מילי פירי דטבילי מאתמול, אבל פירי דטבילי האידנא, כגון עיסה לאפרושי מינה חלה, מפרשינן). אבוה דשמואל ט, רע"א (גלגל עיסה מערב יום טוב, אין מפריש ממנה חלתה ביום טוב), ופרש"י (דלא התירו להפריש חלה אלא בעיסה שנתגלגל ביום טוב, אבל זו היה לו להפריש מערב יום טוב). רי"ף ד, ב (והילכתא כאבוה דשמואל, דגרסינן בפרק משילין, ולא מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב ואפילו ליתנם לכהן בו ביום, והני מילי דטבילי מאיתמול אבל פירי דטבילי האידנא, כגון עיסה לאפרושי ממנה חלה, מפרשינן ויהבינן לכהן). טור ושו"ע ס"ג (הלש עיסה ביום טוב, יכול להפריש ממנה חלה).

[33] שבמקומות שהחלה נאכלת לכהן טהור, מותר אף לאפותו (לצורך יום טוב) וליתנו לכהן טהור, כדלקמן ס"י (אם יש שם כהן טהור מקרי, מותר לאפותה).

ואפילו אין לפניו כהן כו', שאסור לאפותה, כדלקמן ס"ט (אסור לאפותה שהרי היא אסורה באכילה). עכ"פ מותר להפריש ממנה חלה, כדי לאכול שאר הפת שהפרישו ממנה חלה.

[34] משנה לו, ב (ולא מגביהין תרומה ומעשר, כל אלו ביום טוב אמרו, קל וחומר בשבת), וכן הוא לקמן סי' תקכד ס"א (כשם שבשבת ... ולא מפרישין חלה ... כך אין עושין אחד מכל אלו ביום טוב). ולענין שבת – לעיל סי' רס ס"ה (שאין מפרישין חלה בשבת).

[35] רש"י ט, א ד"ה אוכל (כשאר הגבהת תרומה דגזור בה רבנן מפני שנראה כמתקן). רמב"ם הלכות שבת פכ"ג ה"ט (אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן). והי"ד (מפני שהוא כמתקן אותן בשבת). וכן הוא לעיל סי' שלט ס"ז (ואין מפרישין תרומות ומעשרות מפני שהוא כמתקן דבר שלא היה מתוקן).

[36] כל איסור מתקן דבר הוא משום תיקון כלי. וראה מראי מקומות וציונים.

[37] **רש"י** שם ד"ה גלגל (מותר לגלגלה ביום טוב ולאפותה, כדי לאכול פת חמה). וכדלעיל סי' תצה ס"ה (מותר ללוש ולאפות ... כדרכו בחול, לפי שאם עשה ... מערב יום טוב יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם שנילוש ונאפה היום כלחם שנילוש ונאפה מאתמול).

[38] אף בחוץ לארץ, עכ"פ לכתחלה, כדלעיל סי' רס ס"ה (ואף שחלת חוץ לארץ אוכל והולך ומשייר מעט ואחר כך מפרישה מעיקר הדין, מכל מקום לכתחלה נוהגים להפרישה קודם אכילה, שמא ישכח אחר כך, ונמצא שאכל טבל למפרע), וקונטרס אחרון שם ס"ק ב (שכבר נהגו כל ישראל מדורות הראשונים להפריש דוקא קודם אכילה, שמא ישכח אחר כך).

[39] **גמרא** שם ושם (כנסמן לעיל הערה 32). טור ושו"ע ס"ג (אבל עיסה שנילושה בערב יום טוב, אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב).

[40] רש"י שם ד"ה אין (אבל זו היה לו להפריש מערב יום טוב). לבוש ס"ג (וזה היה יכול לעשותו מאתמול).

וכמו כל צורך אוכל נפש, שנתבאר לעיל סי' תצה ס"ה (מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ... אסור לעשותה ביום טוב).

אלא כיצד יעשה, אם הוא בחוץ לארץ, לא יאפה כל העיסה ביום טוב, אלא ישייר מקצתה, ואחר יום טוב יפריש חלה מן המשוייר ויפטור כל העיסה שאכלה ביום טוב[41], שהקילו בחלת חוץ לארץ להיות אוכל והולך ואחר כך מפריש חלה מהמשוייר כמ"ש ביו"ד סי' שכ"ג[42] עיי"ש.

אבל[43] אסור לאפות כל העיסה ביום טוב, ולשייר מקצת הפת כדי להפריש ממנה חלה לאחר יום טוב, שהרי מקצת זה אינו יכול לאכלו ביום טוב, ונמצא כשאפה אותו עשה מלאכה שלא לצורך אכילה[44]. ואע"פ שהתירו למלאות התנור פת אע"פ שאינו צריך לכל הפת ביום טוב, מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור, כמו שיתבאר בסי' תק"ז[45]. מכל מקום לא התירו לו אלא כשכל הפת שלו, שאפשר לו לאכול כל פת ופת איזו שירצה, ואם יזדמנו לו אורחים יכול לאכול את כל הפת[46], אבל כשמקצת הפת אינו ברשותו לאכלו כשירצה, ובערב יום טוב היה אפשר לו להפריש ולחלק מקצת זה מכל העיסה[47], אסור לאפותו ביום טוב כמו שיתבאר[48].

---

[41] **רמ"א** ס"ג (אלא אוכל ומשייר קצת, ולמחר מפריש מן המשוייר חלה). מ"א ס"ק ז (היינו בחלת חוץ לארץ). ואם הוא בארץ ישראל – יתבאר לקמן ס"ז מה יוכל לעשות.

[42] בשו"ע (ואם רצה לאכול תחלה ואחר כך יפריש החלה, בחוץ לארץ מותר, מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם), וברמ"א (וצריך לשייר מעט יותר משיעור חלה שמפריש, כדי שיהא שיריים בשעה שמפריש).

וכן הוא לעיל סי' רס ס"ה (שחלת חוץ לארץ אוכל והולך ומשייר מעט ואחר כך מפרישה). סי' רסא ס"ב (יכול לאכול בלא הפרשת חלה, ולשייר מעט עד אחר השבת, ולהפריש מן המשוייר). סי' תמד סי"ב (אם הוא בחוץ לארץ שמותר לאכול בלא הפרשת חלה, רק שישייר ממנו שיעור חלה ועוד משהו, כדי שלאחר השבת יפריש חלה מן המשוייר הזה גם על הלחם שאכל בשבת, שהקילו חכמים בחלת חוץ לארץ להיות אוכל והולך ואח"כ מפריש). סי' תנז ס"ט (שמותר לו לאכול כל המצות הללו קודם הפרשת חלה, רק שישייר חתיכה מאחת מהן ויפריש חלה מחתיכה זו על כל המצות שאכל, שהקילו חכמים בחלת חוצה לארץ להיות אוכל והולך ואחר כך מפריש).

[43] סיכום ותוכן דיני שחיטת בהמה ואפיית פת לצורך יום טוב, כשחלקה של נכרי או חלה טמאה:

(א) אסור לאפות ולשחוט ולבשל מיום טוב לחול (תקג, א).

(ב) אסור לבשל ביום טוב לצורך נכרי (תקיב, א).

(ג) אסור לאפות ביום טוב חלה טמאה (תקו, ט).

(ד) מותר לשחוט בהמה שבשותפות עם נכרי, כי אינו יכול לחלק הבהמה לפני שחיטה (תצח, כב)

(ה) אסור לאפות עיסה שבשותפות עם נכרי, כי יכול לחלק העיסה קודם אפייה (תקו, יב).

(ו) מותר להוסיף בפת ובשר, מפני שמשתבחים כשיש פת ובשר הרבה (תקג, ה. תקז, יח).

(ז) ואם העיסה והבשר הם בשותפות עם נכרי, אסור, כיון שאינו יכול לאכול כל הפת והבשר (תקו, יב).

(ח) ומטעם זה אסור להוסיף פת ובשר בשביל עבדו ושפחתו שמזונותיהם עליו (תקיב, ד).

(ט) וכן אסור לאפות עיסה שלא הפריש חלתה, כיון שאינו יכול לאכול כל הפת (תקו, ו).

(י) ובפסח התירו מטעם "דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה" (פסחים מח, א), כי אם לא יאפה כל החלה היא תחמיץ (תנז, יח).

(יא) וכן התירו מחמת הדחק לאפות פת לבני חיל שנתנו קמח, אם אינן מקפידין כשנותן מהפת לתינוק (תקיב ס"ו).

(יב) ויש מתירין לאפות גם עיסה שלא הפריש חלתה, כיון שהחלה עצמה אסור להפרישה ולחלקה מהעיסה (תקו, ו).

(יג) מותר להוסיף בקדרת בשר, אם כל המלאכה נעשית בבת אחת (תקג, ד. תקג, ו. תקיב, ד).

(יד) משא"כ בפת, שגם הלישה אסורה לצורך נכרי, ואינה נעשית בבת אחת (תקו, יב תקיב, ד).

[44] **מרדכי** רמז תרנד (והוא הדין דאין לאפות ביום טוב, כיון שאין יכול לאוכלה). **ב"ח** ד"ה וכשפירש (הכי קאמר ... לפי שיש בעיסה חלק ממנה דטרח באפייתה שלא לצורך, דהיינו מה שהוא כדי חלתה, מידי דהוה אעיסה חציה של גוי וחציה של ישראל דאסור לאפותה משום דאפשר למיפלגא בלישה (ביצה כא, א), והכי נמי אפשר למיפלגא ... הילכך אסור לאפות כל העיסה בשביל חלק החלה שבה, והכי נקטינן). **ט"ז** סק"ז (בזה שהיום לא יאכל הכהן חלקו, שהרי אסור להפריש, אם כן אופה חלק אחד שלא לצורך יום טוב).

[45] סעיף יח (מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שאינו צריך ביום טוב אלא פת אחד, מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתוך התנור ונמצא שאפיית כל הפת היא צורך יום טוב), ושם נסמן (הערה 79).

[46] תוס' כא, א ד"ה עיסה (ואם תאמר והאמר לעיל, רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה תנור פת ואע"פ שאינה צריכה אלא לפת אחת, מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא, ושרי לאפות ביום טוב אפילו לכתחילה ... ויש לומר דשאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה, ועוד דלמא מקלעי ליה אורחים, אבל הכא דחציה של נכרי, אסור לאפותה ביום טוב). מ"א סקט"ו (אף על פי שהפת משביח בכך כמ"ש סי' תק"ז ס"ו. דהתם אוכל איזה פת שירצה, אי נמי אי מקלעי ליה אורחים אוכלים כל הפת, משא"כ כאן).

[47] **ט"ז** שם (כיון דבשעת הלישה היה חול, ואפשר להפרישה ... שפיר קרינן ביה אפשר למיפלגינהו בלישה, ואסור).

[48] סעיף יב (היה לו קמח או עיסה בשותפות עם הנכרי, אסור לו לאפות כל הקמח או כל העיסה ולחלוק עם הנכרי אחר האפייה, שהרי הוא אופה ביום טוב בשביל נכרי).

ויש חולקין על זה[49] ואומרים דאין איסור אלא כשאפשר לו להפריש ולחלק מקצת זה מהעיסה ביום טוב בשעה שרוצה לאפותה, אבל כאן שאסור לו להפריש חלה ביום טוב. אע"פ שמותר לשייר מקצת העיסה שיש באותו מקצת יותר מכדי שיעור חלה, מכל מקום כיון שאותו מקצת היותר על כדי שיעור חלה אין איסור לאפותו ביום טוב שהרי הוא מותר באכילה לזרים, והחלה עצמה שאינה ראוייה לאכילה אסור להפרישה ולחלקה מהעיסה אף על פי שאינו קורא לה שם[50]. אע"פ שבערב יום טוב היה אפשר לו לחלקה מהעיסה[51], מכל מקום כיון שבשעת האפייה אי אפשר לו לחלקה מהעיסה, מותר לאפות הכל ביחד. לפי שאפיית החלה היא גם כן צורך יום טוב, שאם לא יהא מותר לו לאפותה לא יוכל לאפות כל העיסה ויתבטל משמחת יום טוב[52].

ואע"פ שהעיקר כסברא האחרונה[53], מכל מקום לכתחלה יש (ב) להחמיר ולחוש לסברא הראשונה[54]:

ז ואם הוא בארץ ישראל, וכן בחוץ לארץ אם הוא רוצה[55], יוכל ללוש עוד עיסה קטנה ביום טוב, ויצרף שתי העיסות (ג) בכלי אחד בענין שהם מצטרפות לחלה[56], וכיון שגם עיסה הקטנה נתחייבה בחלה על ידי צירוף זה, יפריש ממנה חלה גם על העיסה שנילושה בערב יום טוב[57]. ואם רוצה ללוש עוד עיסה

---

[49] **רמ"א** שם (ומותר לאפות הפת על ידי שיאכל ממנו ויפריש אחר כך חלה). **ב"י** ד"ה כתב המרדכי (ויש לתמוה על מה שכתב דגלגל עיסה מערב יום טוב אין לאפותה ביום טוב לפי שאינו יכול לאכלה, ואמאי אינו יכול לאכלה, הרי תרומת חוץ לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש, ואם כן שפיר יכול לאפותה, שהרי ראויה לאכלה ביום טוב, ובלבד שישייר ממנה. וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שיכול לאפותה ביום טוב). **מ"א** סק"י (וב"ח פסק כמרדכי דאסור לאפות, כמו עיסה חציה של עכו"ם (כמ"ש ס"ו) משום דאפשר לחלק העיסה, אלא דאיסורא דרביע עליה, דאין מגביהין חלה ביום טוב עכ"ל, ונראה לי ראיה ברורה דשרי ממתני' פ"ג דפסחים, כמ"ש סי' תנ"ז ס"ב, דהתם גם כן מותר להפרישה, רק שעושה משום איסור חמץ). **פר"ח** ס"ג ד"ה ומ"ש ומותר (כיון דאי אפשר למיפלגא דמיא לבהמה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל שמותר לשוחטה ביום טוב, משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, והכא נמי כיון דאי אפשר למיפלגא מותר לאפות כולה בשביל חלק המצטרך לו ליום טוב).

[50] כמבואר בב"י (ורבינו חיים כתב בשם רש"י דאפילו מה שאוכל ומשייר החלה הוי בכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות ... דאוכל ומשייר שכתב רבינו לאו כגוונא דאוכל ומשייר שכתב רבינו חיים בשם רש"י, דההוא אוכל ומשייר היינו לומר שאוכל כל הפת ומשייר בו כדי חלה בלבד או מעט יותר, דהוה ליה כמפריש ממש, ואוכל ומשייר שכתב רבינו, היינו שמשייר הרבה יותר מכדי חלה, דתו לא הוי כמפריש חלה ביום טוב, שהרי במוצאי יום טוב מפריש חלה מתוך פת מרובה). וכיון שאסור להפריש את שיעור החלה מהמקצת היותר על כדי שיעורי חלה, מותר לאפות הכל ביחד.

[51] כמובא לעיל (הערה 47) שמטעם זה אסר הט"ז.

[52] כדלעיל סי' תצח סכ"ב (בהמה שהיא חציה של ישראל וחציה של נכרי מותר לשחטה ביום טוב, ואינו כשוחט גם בשביל הנכרי, דכיון שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה נמצאת כל השחיטה הוא צורך הישראל).

[53] **מ"א** שם (ומכל מקום נראה לי להקל). **פר"ח** שם (ואם כן יפה תמה הב"י על המרדכי, אמאי לא התיר לאפותה ביום טוב ... ולדעת המרדכי צריך לומר ... והמחמיר תבוא עליו ברכה).

[54] **ט"ז** שם בסופו (ואף על פי שזה קצת דוחק, מכל מקום כיון שדעת המרדכי בפירוש כן, ולא נמצא בפירוש לסתור דבריו, ראוי לחוש לדבריו, כיון שיש לו טעם נכון).

[55] שאף שבחוץ לארץ אינו צריך להפריש מיד, ויוכל לעשות כמבואר בסעיף הקודם, מכל מקום "אם הוא רוצה", יוכל לעשות גם בחוץ לארץ כמו בארץ ישראל, וכפי שיתבאר בסמוך.

[56] משנה חלה פ"ב מ"ד (העושה עיסתו קבים ונגעו זה בזה פטורים מן החלה עד שישוכו. רבי אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל, הסל מצרפן לחלה), וכרבי אליעזר. טור ושו"ע יו"ד רס"י שכה (שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים ... ואם אינם נדבקים, והם בסל אחד, הסל מצרפן). וכן כאן שעיסה האחת היא כשיעור והב' פחות מכשיעור, שהכלי מצרפן לחייב חלה גם את העיסה הקטנה.

[57] תוס' ט, א סד"ה גלגל (ומיהו אם ירצה לעשות דבר קל, יעשה מצה אחת ויאפה אותה ויצרפם, ויפריש [מאחת על] כל האחרות אגב אותה, מפני שחיובה בא עכשיו). הגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסח (ואם שכח ולא הפריש מערב יום טוב כיצד הוא עושה ביום טוב, חוזר ולש ביום טוב שיעור חלה, ומצרפין בכלי עם אותה שנילושה מערב יום טוב ומפריש). מרדכי פסחים רמז תקצז (וכתב ה"ר שמואל מפלייז"א, דצריך לאפות מצה אחת, ובשעת הפרשה יפריש מאחת על כולן ותפטור את האחרות בצירוף).

וכן הוא לעיל שם סט"ז (ילוש עוד עיסה קטנה ויאפה אותה, ויצרפה בכלי אחד עם כל המצות הללו, ועל ידי כן נתחייבה בחלה אף על פי שאין בה כשיעור, ויפריש ממנה על המצות החייבות עדיין).

ומוכיח בקונטרס אחרון ס"ק ג, שכשמצרף עיסה קטנה לגדולה, אם מפריש עליהם מהגדולה אין צריך צירוף כלי, ואם מפריש עליהם מהקטנה צריך צירוף כלי. וכאן שאינו יכול להפריש מהגדולה (שנילושה בערב יום טוב), אלא מהקטנה (שלש ביום טוב), לכן צריך צירוף כלי.

ואם לש בערב יום טוב ב' עיסות שכל אחת היא פחות מכשיעור, יכול לצרפן ביום טוב ולהפריש מהן, כדלעיל סי' תנז סי"א (אם נצטרפו ביום טוב, אין צריך לשייר מהם כלום, אלא יכול להפריש מהן חלה ביום טוב, שלא אסרו להפריש חלה ביום טוב אלא מעיסה שנילושה ונתחייבה בחלה מערב יום טוב, שהיה אפשר לו להפרישה מבעוד יום, אבל מצות הללו שהיו פטורות בערב יום טוב ונתחייבו ביום טוב על ידי צירוף כלי, מותר להפריש מהן ביום טוב, כדרך שמותר להפריש מעיסה שנילושה ביום טוב).

גדולה שיש בה שיעור חלה, אינו צריך לצרפן בכלי אחד[58], רק שיזהר שבשעת הפרשת חלה יהיו שתי העיסות סמוכות זו אצל זו, כמו שנתבאר בסימן תנ"ז[59]:

ח במה דברים אמורים כשצריך לעיסה הקטנה ביום טוב, אבל אם אינו צריך לה ביום טוב ואינו אופה אותה אלא כדי להפריש ממנה חלה על העיסה הנילושה מערב יום טוב, הרי זה אסור[60], אלא אם כן אוכלה כולה ביום טוב[61]:

ט המפריש חלה מעיסה טמאה, או מעיסה טהורה ונטמאת החלה, הרי זה לא ישרפנה ביום טוב, אע"פ שיש מצות עשה בשריפתה, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה[62]. לפיכך בזמן הזה שכולנו טמאים ונטמאת החלה, אסור לשורפה ביום טוב[63].

וגם אסור לאפותה, שהרי היא אסורה באכילה[64]. וגם לטלטלה אסור[65], שהרי אינה ראויה לכלום[66]. אבל מיד כשקרא לה שם חלה ועדיין היא בידו קודם שהניחה רשאי לטלטלה לכל מקום שירצה[67], כמו

---

[58] **רמ"א** ס"ג (ואם רוצה יוכל ללוש עוד עיסה אחת ביום טוב ויצרפם יחד, ויפריש מאותה עיסה גם על מה שלש מערב יום טוב). מ"א ס"ק יב (פירוש שיהיו סמוכים יחד).

וכן הוא לעיל שם סט"ז (אם יש בעיסה זו שיעור חלה בפני עצמה בלא צירוף כלי, אין צריך ... לצרפה בכלי עם המצות מעיקר הדין, אלא יקיפם יחד, ויפריש מעיסה זו גם על המצות החייבות עדיין).

[59] סעיף ח (צריך שיהיו כל המצות הללו מונחות לפניו סמוכות זו לזו בשעה שמפריש מאחת מהן על כולן, שחלת ארץ ישראל אינה ניטלת אלא מן המוקף (פירוש מן הסמוך) כמו שנתבאר ביורה דעה סי' שכ"ג, אבל אין צריך שיגעו זה בזה בשעת הפרשה, אלא כיון שהן סמוכות ומקורבות זו לזו הרי זה מן המוקף).

[60] מרדכי שם (שיש להתירו אפילו בגלגל מערב יום טוב, דאין עושין בהם שום מעשה, אלא שמחשב לפטור האחרות אגב המצה המחויבת). **מ"א** סקי"א (וכתב במרדכי הנ"ל, דוקא כשצריך לפת חמה דלא עבד כלום רק מחשבה).

והיינו שלא הותר אלא כשפת העיסה הגדולה אינה מספקת לו, וצריך לאכול אף מעט מפת העיסה הקטנה, ולכן מותר ללוש ולהפריש ולאפות את העיסה הקטנה, ואינו מוסיף שום מעשה בשביל הפרשת החלה הגדולה, אלא מחשבה בלבד, שמחשב לפטור גם הגדולה בהפרשת החלה.

אבל אם אין צריכה לו העיסה קטנה לאכילה, רק כדי להפריש ממנה חלה, אזי אסור אף ללוש אותה, וכל שכן שאסור לאפותה, כדלקמן סי"ג (אם יש לאדם פת נקיה הרבה מספיק לו לכל היום, אסור לו לאפות עוד פת ביום טוב).

[61] שאז מותר אף אם אינו צריך לעיסה השנית ביום טוב.

והיינו שאוכלה כולה – חוץ מהחלה שמפריש ממנה, שאותה מניח עד מוצאי יום טוב, כדלקמן ס"ט, או שנותנה לכהן טהור באופן שיתבאר לקמן ס"י.

וראה מראי מקומות וציונים.

[62] **גמרא** שבת כד, סוע"ב (שאין שורפין קדשים ביום טוב ... הוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה, ואין עשה (דבאש תשרופו, רש"י) דוחה את לא תעשה ועשה (יום טוב דהוא לא תעשה ועשה, רש"י)). רש"י פסחים מו, א ד"ה כיצד (כיצד מפרישין חלה בטומאה ... לשורפה ... אי אפשר, שאין שורפין קדשים ביום טוב). **רמב"ם** פ"ג ה"ח (אין שורפין אותה ביום טוב, שאין שורפין קדשים שנטמאו ביום טוב, ששריפת קדשים שנטמאו מצות עשה שנאמר באש ישרף, ועשיית מלאכה שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה). שו"ע ס"ד (המפריש חלה ביום טוב והיא טמאה ... ולא ישרפנה, שאין שורפין קדשים ביום טוב). ט"ז סק"ח (דאע"פ שהיא טמאה ויש מצות עשה בשריפתה, שנאמר באש תשרף, מכל מקום עשיית מלאכה שאינו צורך אכילה הוא עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה).

וכן הוא לעיל סי' תנז סי"ז (שאם ילוש כשיעור ויפריש ממנה חלה ... לשורפה ... אינו יכול, שאין שורפין קדשים ביום טוב, כמ"ש בסימן תק"ו).

וכן הוא בשאר מצות שאינן דוחות יום טוב, כדלעיל סי' תצח סל"ד (שאין מצות עשה של כיסוי הדם דוחה את לא תעשה של יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה, שהרי נאמר בה שבתון כלומר שבות ממלאכה וזוהי מצות עשה), ושם נסמן (הערה 162).

ודוקא מצוה עוברת אמרינן בה מתוך שהותרה הבערה לצורך כו', כדלעיל סי' תצה ס"ג (צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום), ושם נסמן (הערה 29).

[63] מ"א סקי"ג (כגון בזמן הזה שכולנו טמאים). וכן הוא לעיל סי' תנז ס"כ (בזמן הזה שכלנו טמאי מתים ונטמאת החלה).

[64] רמב"ם שם (לא יבשל את החלה, שאין מבשלין ביום טוב אלא לאכול, וזו לשרפה עומדת). שו"ע שם (לא יאפה אותה).

[65] **משנה** כז, ב (ומעשה ושאלו את רבי טרפון ... על החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיזם ממקומם). רמב"ם פ"ב הט"ז (תרומה שנטמאת לא יזיזנה ממקומה). **מ"א** סקי"ד (ואסור גם כן לטלטלה (משנה פ"ג דביצה)).

וכן הוא לעיל סי' תנז סוף סי"ח (החלה שהיא אסורה בטלטול לאחר שקרא לה שם, כמו שיתבאר בסי' תק"ו).

[66] רש"י שם ד"ה חלה שנטמאה (אינה ראויה לכהן היום, דהא באכילה אסורה לעולם, ובהסקה או לתתה לכלבו ביום טוב אסור, דאין מבערין קדשים טמאים מן העולם ביום טוב, ואפילו על ידי אכילת בהמה, דקי"ל שאין שורפין קדשים ביום טוב).

[67] מהריל הל' חלה ע' פד (ואמר מהר"י סג"ל, גם ביום טוב, הואיל דהחלה בידו שהפרישה בברכה, מותר לטלטלה במקום שרוצה לשומרה שם עד מוצאי יום טוב). דרכי משה סי' תנז את ה (ומיהו בעודה בידו מותר לטלטלה לכולי עלמא, וכן פסק מהרי"ל).

שנתבאר בסי׳ רס״ו[68] עיי״ש, ומניחה שם עד מוצאי יום טוב, ואז ישרפנה[69]:

י במה דברים אמורים, בחלת ארץ ישראל שהיא אסורה לטמאים[70], וכן בחלת חוץ לארץ במקומות שאין נוהגים להאכילה לכהן טהור מקרי, דהיינו כהן קטן פחות מט׳ שנים[71], או כהן גדול[72] שטבל לקריו[73], או אפילו במקום שנוהגין להאכילה אלא שאין שם כהן טהור מקרי. אבל אם יש שם כהן טהור מקרי, מותר לאפותה. ומותר לו להוליכה לו לביתו[74], אפילו אם הפרישה מערב יום טוב[75] והיה אפשר להוליכה לו קודם יום טוב[76]:

אפיית פת

יא מותר לאפות ככרות עבות וגדולות, אע״פ שככרות קטנות יש בהן טורח יותר בעריכת כל אחת ואחת, אבל ככרות גדולות אין בהן טורח כל כך, אין אנו מחייבין אותו לעשות ככרות קטנות כדי להטריחו ועל ידי כן לא יבא לאפות יותר מכדי צורך יום טוב[77]:

---

[68] סעיף יט (ואין בזה איסור טלטול מוקצה, דכיון שהמוקצה ישנו עליו כבר הרי הוא יכול לנושאו עליו לכל מקום שירצה, כמו שיתבאר בסי׳ ש״ח), ובסי׳ שח סי״ג (ואפילו אם שכח ונטל בידו מוקצה גמור, רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה, כיון שכבר הוא בידו. ויש מי שאוסר במוקצה גמור, וראוי לחוש לדבריו אלא אם כן במקום הפסד).

וכאן לא הצריך הפסד, כיון שנטלו בידו לפני שנאסר בטלטול. אבל ראה לעיל שם סע״ד (ולפי מה שנתבאר שם שטוב להחמיר בזה, גם כאן טוב ליתן לתוכם מים אף שעודן בידו).

[69] רמב״ם פ״ג ה״ט (כיצד יעשה בה, יניחנה עד הערב וישרוף אותה). שו״ע שם (אלא מניחה עד הערב ושורפה).

[70] רי״ף פסחים פ״ג יד, ב (אבל חלת חוצה לארץ דמדרבנן היא, לא צריכה ולא מידי, אלא קורא לה שם, ואפילו לכתחלה, ואכיל לה כהן קטן, דאמר שמואל (בכורות כז, א) אין חלת חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו, באיש עד שיראה קרי). תוס׳ פסחים מו, א ד״ה עד (אומר ר״י אנן שרינן לקרות לה שם קודם אפייה ... דהא אי איכא כהן קטן חזיא ליה, כדאמר בפרק עד כמה (בכורות כז, א) אין תרומת חוץ לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו, וכן פסק בה״ג בסדר פסח בשם רב כהן צדק ריש מתיבתא). מ״מ פ״ג ה״ח (ודע שאין חלה טמאה עומדת לשרפה אלא בארץ, אבל בחוץ לארץ, אי איכא כהן קטן, או גדול שטבל לקריו, אוכל אותה, לפי שאינה אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו). טור ורמ״א סי׳ תנז ס״ב (ואם יש כהן קטן שלא ראה קרי, או גדול שטבל לקריו, מותרים לאפות החלה בשבילו).

וכן הוא לעיל סי׳ תנז ס״כ (חלת חוצה לארץ ... כהן הטהור מזב ומקרי, כגון כהן קטן פחות מבן ט׳ שנים ויום אחד ... וכן כהן גדול שראה קרי אלא שטבל לקריו במ׳ סאה במים כשרים ... רשאי הוא לאכול חלת חוצה לארץ, אף על פי שהוא טמא מטומאת מת ושאר טומאות, וגם החלה טמאה היא, אף על פי כן הקילו חכמים בחלת חוץ לארץ שאינה אלא להיכר ולזכרון שלא תשתכח תורת חלה).

[71] נדה לב, ב (אין לי אלא איש, בן תשע שנים ויום אחד מנין, ת״ל ואיש). רמב״ם הל׳ אבות הטומאה פ״ה ה״ב (אין שכבת זרע של קטן מטמאה עד שיהיה בן ט׳ שנים ויום אחד).

ואף שהתינוק מטמא בזיבה, נתבאר לעיל שם (וגם מן הסתם לא ראה זיבה כיון שהוא פחות מבן ט׳), ושם נסמן (הערות קכב-ג).

[72] מעל ט׳ שנים.

[73] טור יו״ד סי׳ שכב (ויש אומרים, כיון שאין חלה נאכלת בארץ ישראל, גם בשאר המקומות ... שורפה). מהרי״ל הל׳ חלה ע׳ פב (אף על גב דיש מרבותינו התירו לאפות החלה ביום טוב גם אם קרא עליה שם, ונותנין לכהן קטן או לגדול שטבל לקריו ... אכן לא נהגינן הכי). שו״ת מהר״י ווייל סי׳ קצג (אף על גב דאיכא כהן קטן בעיר, דאין נוהגין לתת החלה לכהן קטן). רמ״א סי׳ תנז ס״ב (ויש אומרים שאין מאכילין חלה בזמן הזה לשום כהן), ויו״ד סי׳ שכב ס״ה (ויש אומרים, כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל, גם בשאר מקומות אין צריכין להפריש רק חלה אחת, ולשרפה. וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו, שאין מפרישין רק חלה אחת בלא שיעור, ושורפין אותה).

וכן הוא לעיל סי׳ תנז סכ״א (שכבר נהגו במדינות אלו שלא להאכיל חלה לכהן)

[74] **משנה** יב, ב (בית שמאי אומרים אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב, בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום, ובית הלל מתירין), וכבית הלל. טור ושו״ע ס״ג (ולהוליכה לכהן).

[75] ב״י ד״ה הלש (ומשמע דאפילו תרומה שהורמה מאמש שרו בית הלל להוליך). **רמ״א** ס״ג (שרי אפילו הפרישה מאתמול).

וכן הוא לקמן סט״ו (ומותר להוליכם לכהן, אפילו נשחטה הבהמה בערב יום טוב והיה אפשר להפרישן קודם יום טוב).

[76] כדלעיל סי׳ תצה ס״ח (לא אסרו ההוצאה אף שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב).

[77] **גמרא** כב, ב (תנו רבנן בית שמאי אומרים אין אופין פת עבה בפסח, ובית הלל מתירין ... מאי פת עבה, פת מרובה, ואמאי קרו ליה פת עבה, משום דנפישא בלישה ... תניא נמי הכי בית שמאי אומרים אין אופין פת מרובה ביום טוב, ובית הלל מתירין), וכבית הלל. תוס׳ שם ד״ה דנפישא (נראה לי דפת מרובה דקאמר היינו פתים גדולים ביותר, ועושה לצורך חול הואיל ואין בו טורח כל כך. והכי משמע בירושלמי (פ״ו ה״ו) מתוך שאתה מיגעו, ממנע ואין עושה אלא כדי צרכו, דפת קטן יש בו טורח יותר בעריסת כל אחד ואחד ... מתוך שעושה ככרות גדולות אתי למעבד יותר מצורך יום טוב). טור ושו״ע ס״ה (מותר לעשות ביום טוב פתין גדולים, ולא חיישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך), והיינו שהחשש הוא שיוסיף באפיית הפת באופן אסור, המבואר לקמן סי׳ תקז סי״ח-ט.

יב היה לו קמח או עיסה בשותפות עם הנכרי[78], אסור לו לאפות כל הקמח או כל העיסה ולחלוק עם הנכרי אחר האפייה, שהרי הוא אופה ביום טוב בשביל נכרי[79].

ואע"פ שגם חלקו הוא משתבח ומתעלה על ידי חלקו של נכרי, שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור[80]. מכל מקום כיון שחלקו של נכרי אינו ברשותו של ישראל לאכלו אם ירצה[81], ואין לו בו אלא מעט טובת הנאה, ועיקר הנאת האפייה היא לנכרי, הרי הנאה מועטת זו של הישראל בטילה אצל הנאת הנכרי שהיא מרובה ממנה, והרי כל האפייה היא להנאת הנכרי[82]. וכיון שאפשר לחלוק עם הנכרי קודם האפייה אסור לו לאפות עיסתו של נכרי ביום טוב[83]:

יג אם יש לאדם פת נקיה הרבה מספיק לו לכל היום, אסור לו לאפות עוד פת ביום טוב[84] (אלא אם כן רוצה לאכול פת (חמה[85]) שנילושה היום), אלא אם כן יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה[86]. אבל

---

[78] שאסור לאפות עבור הנכרי ביום טוב, כדלקמן סי' תקיב ס"א (כל מלאכות אוכל נפש לא הותרו אלא לצורך אכילת ישראל, אבל לא לצורך אכילת נכרי).

[79] **גמרא** כא, א (אמר רב חסדא, בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל, מותר לשחטה ביום טוב, דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל, אסור לאפותה ביום טוב, דהא אפשר ליה למפלגה בלישה). טור ושו"ע ס"ו (היה לו קמח או עיסה בשותפות עם גוי, אסור לאפותה ביום טוב, אלא יחלקנה ויאפה את שלו).

כלומר, שאף שנתבאר לעיל סי' תצח סכ"ב (בהמה שהיא חציה של ישראל וחציה של נכרי מותר לשחטה ביום טוב, ואינו כשוחט גם בשביל הנכרי, דכיון שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה נמצאת כל השחיטה הוא צורך הישראל). היינו כיון שלפני השחיטה אי אפשר לחלק ביניהם הבהמה, משא"כ בעיסה, כדלקמן בסוף הסעיף (וכיון שאפשר לחלוק עם הנכרי קודם האפייה אסור לו לאפות עיסתו של נכרי ביום טוב).

[80] שמטעם זה מותר לקמן סי' תקז סי"ח (מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ שאינו צריך ביום טוב אלא פת אחד, מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתוך התנור, ונמצא שאפיית כל הפת היא צורך יום טוב), ושם נסמן (הערה 79).

[81] **תוס'** שם ד"ה עיסה (ואם תאמר, והאמר לעיל, רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה תנור פת ואע"פ שאינה צריכה אלא לפת אחת, מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא, ושרי לאפות ביום טוב אפילו לכתחילה ... ויש לומר דשאני התם דכל הפת של ישראל, שהרשות בידו לאכול כל אחד ואחד או זה או זה, ועוד דלמא מקלעי ליה אורחים, אבל הכא דחציה של נכרי, אסור לאפותה ביום טוב). **מ"א** סקט"ו (אף על פי שהפת משביח בכך כמ"ש סי' תק"ז ס"ו. דהתם אוכל איזה פת שירצה, אי נמי אי מקלעי ליה אורחים אוכלים כל הפת, משא"כ כאן).

ביאור נושא זה – ראה לעיל סי' תצח בקונטרס אחרון ס"ק ב.

סקירת פרטי הלכה זו, לעיל ס"ו (הערה 43).

[82] **תוס'** כז, ב ד"ה ועל החלה (ותירץ רבינו יצחק, דתחת תבשילו הואיל ואית ביה נמי צורך גבוה, בטל ליה צורך הדיוט אצל צורך גבוה, והוי כאילו כולו של גבוה), וכן הוא כאן, שעיקר הנאת האפיה היא לנכרי. וראה מראי מקומות וציונים.

[83] מתוכן הדברים נראה שאיסור זה הוא אף אם עושה מהם ככר אחד, ומכניסם לתנור בבת אחת.

ואף שלענין בישול נתבאר לעיל סי' תקג ס"ד (עושה כל המלאכה בבת אחת, כגון שממלא חבית של מים ונותנה על האש ואין צריך לו ביום טוב אלא קיתון אחד, הרי זה מותר, כיון דבשעת עשיית המלאכה, דהיינו בשעה שנותנה על האש, היא נעשית כולה כאחת, ואינו מוסיף מלאכה לצורך החול).

וכן בקדרת בשר, כדלעיל שם ס"ו (אם הוא עושה כל המלאכה בבת אחת, דהיינו שמתחלה נתן כל הבשר בקדרה והעמידה אצל האש, ונמצא בשעת עשיית המלאכה, דהיינו עמידת הקדרה אצל האש, היא נעשית כולה כאחת מותר).

וכן הדין כשמוסיף בשר בקדרה בשביל עבדו ושפחתו שמזונותם עליו, כדלקמן סי' תקיב ס"ד (כשמוסיף בשר בקדרה קודם שנתנה אצל האש, דנמצא שכל מלאכת הבישול, דהיינו נתינת הבשר אצל האש, נעשה בבת אחת, ואינו מוסיף שום מלאכה בשבילן), ושם נסמן (הערה 13).

מכל מקום אינו מועיל היתר זה כאן באפיית הפת, שהרי גם הלישה אסורה לצורך נכרי, ולישת שני חלקי השותפות אינה נעשית בבת אחת, ומוסיף מלאכה בשביל הנכרי.

ולכן גם אסור להוסיף בעיסה בשביל עבדו ושפחתו, אף אם עשה מהם פת אחת והכניסה לתנור בבת אחת. וכדלקמן שם (וכן מותר לאפות בשבילם פת בתנור שאפה בו לצרכו, ואף על פי שעושה מלאכה בשבילם, שהרי כל פת ופת צריך טרחא בפני עצמו, מכל מקום כיון שכל הפת ראוי לו, שהרי יש לו מאכלים אחרים ליתן לפניהם), ושם נסמן (הערה 19), והיינו שלענין פת לא הביא ההיתר הראשון של עשיית המלאכה בבת אחת, אלא ההיתר השני שיש לו מאכלים אחרים שיוכל ליתן לעבדו ושפחתו. וראה לקמן סי' תקז סי"ח (והערה 82).

אבל אם יש לו עיסה בשותפות, כאמור כאן בפנים "היה לו ... עיסה בשותפות עם הנכרי", שאינו צריך ללוש אותה יותר רק להכניס לתנור, נראה לכאורה שמותר, כיון שכל המלאכה נעשית בבת אחת.

[84] **תוס'** שבת קיז, ב ד"ה הציל (אומר ר"י כשאפו ביום טוב של פסח מצות מסולת נקיה, שיש לו די לצורך יום טוב, אין אופין אחריהן פת של הדראה). **רא"ש** שם פט"ז סי' ג (ביום טוב של פסח, אם יש לו מצות נקיות מספיקות לאותו היום, אין לאפות אחר כך פת הדראה). **שו"ע** ס"ז (אם יש לאדם הרבה פת נקייה, אינו אופה פת אחרת).

וכמו בהצלה מדליקה, כדלעיל סי' שלד ס"ג (הציל פת נקיה לשלש סעודות, לא יחזיר ויציל פת הדראה, אבל אם הציל פת הדראה יכול לחזור ולהציל פת נקיה).

פת הדראה פרש"י שם (פת קיבר שניטל הדרה).

[85] כדלעיל ס"ה (שהתירו ללוש ביום טוב כדי שיאכל פת חמה), ושם נסמן (הערה 37).

אם יש לו פת הדראה הרבה, מותר לו לאפות פת נקיה לצורך יום טוב[87]:

יד אסור לעשות שאור לעיסה ביום טוב, אלא על ידי שינוי, מפני שהיה אפשר לעשותו מערב יום טוב, שכל כך יפה הפת שנעשה שאור שלו מאתמול כמו הפת שנעשה שאור בו ביום[88]:

הפרשת זרוע לחיים וקיבה

טו מותר להפריש המתנות[89], שהם הזרוע והלחיים והקבה[90], ומותר להוליכם לכהן[91], אפילו נשחטה הבהמה בערב יום טוב והיה אפשר להפרישן קודם יום טוב, לפי שאין שום איסור כלל בהפרשה זו אפילו בשבת שהרי אינו מתקן כלום, שאף אם לא הפרישן הבהמה מותרת באכילה, ועוד שמפורשות ועומדות הן, שהרי ניכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה וכשמפרישן אינו עושה כלום:

קונטרס אחרון

(א) ומלאכת הברירה כו'. הנה[92] הט"ז פירש טעמו של הראב"ד[93], לפי שאפשר לשנותו, שאין שם

---

[86] רא"ש שם (ויראה, אם יש לו בני בית ורגיל להאכילן פת הדראה, שמותר). שו"ע שם (אלא אם כן יש לו בני בית שרגיל להאכילם פת הדראה).

[87] תוס' שם (מתחילה יעשה של הדראה ואחרי כן יעשה הנקיה). הגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסה (ואם יש לאדם פת הדראה יכול לאפות פת נקייה). שו"ע שם (אבל אם יש לו פת הדראה הרבה, יכול לאפות פת נקיה).

והיינו דוקא בלי הערמה, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ג.

[88] **מרדכי** רמז תרנז (דאפשר לעשות מערב יום טוב ... אשה שעושה שאור לעיסה ביום טוב, נראה דאסור). ב"י סוף הסימן (שכל כך יפה הפת שנעשה שאור שלו מבעוד יום כמו כשנעשה ביומו, עד כאן. ומכל מקום נראה דעל ידי שינוי מותר). **שו"ע** ס"ח (אסור לעשות שאור ביום טוב, אלא על ידי שינוי, מפני שהיה אפשר לעשותו מבעוד יום).

וכדלעיל סי' תצה ס"ה (מדברי סופרים, כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום ... אסור לעשותה ביום טוב אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול).

[89] רשב"א יב, ב ד"ה רבא (דמתנות כיון דאיכא תרתי, חדא דלא טבלן, ועוד דכמופרשות ועומדות הן, דניכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה, כי מפריש להו השתא לאו מידי קא עביד). הובא במהר"י אבוהב ד"ה וכן מתנות, ו**בב"י** סוף הסימן. **שו"ע** ס"ט (אפילו נשחטה הבהמה מערב יום טוב, מותר להפריש המתנות ביום טוב). ט"ז סק"ה (מצאתי להגאון מהרי"א שכתב שיש חילוק בין מתנות לעיסה, דבמתנות אפילו נשחטו מאמש יכול להפרישן, משא"כ בעיסה. וטעמא משום דמתנות כיון דלא טבלי (פירוש שאין איסור טבל אם אוכל הבשר קודם שהפריש המתנות), ועוד דכמפורשות ועומדות דמי ונכרין הן קודם הפרשה כלאחר הפרשה, כי מפריש לה השתא לאו מידי קעביד, משא"כ בעיסה). מ"א סקי"ז (דלא טבלן, ואם כן אינו מתקן כלום, דמפורשים ועומדות הן, דניכרות בפני עצמן).

[90] רש"י יב, ב ד"ה מתנות (הזרוע והלחיים והקיבה, אף הן הרמתן הותרה לו).

[91] משנה יב, ב (בית שמאי אומרים אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב, בין שהורמו מאמש בין שהורמו מהיום, ובית הלל מתירין), וכבית הלל.

וכדלעיל ס"י (ומותר לו להוליכה לו לביתו אפילו אם הפרישה מערב יום טוב), ושם נסמן (הערות 74-76).

[92] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ג נתבאר שההרקדה היא מהמלאכות האסורות ביום טוב, וכן נתבאר בפנים ס"ד שברירת הפסולת מתוך האוכל היא מהמלאכות האסורות ביום טוב.

ומה שיובא לקמן סי' תקי ס"ג שהבורר קטניות המעורבים עם עפרורית בורר כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל, יתבאר לקמן שם, שלא אמרו דהברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב אלא בברירת תבואה, שדרך לבור אותה הרבה ביחד, אבל מיני קטניות שאין דרך לבור אותן אלא מה שצריך לו מהם בו ביום מותר לברור כדרכו. וככל הדברים האלה נתבאר לעיל סי' תצה ס"ט.

חילוק זה נתבאר בשיטה מקובצת בשם הרמב"ן, ומבאר כאן שחילוק זה מוכח בכמה פוסקים.

ואף שבט"ז כתב באופן אחר, ומבאר כאן שיטתו. ואף שהרמב"ם כתב באופן אחר, ומבאר כאן שיטתו. מכל מקום קיי"ל כדעת הפוסקים הנ"ל.

ואיך שיהי' טעמו של הרמב"ם, גם לדעתו מוכרח לחלק בין ברירת קטניות לשאר ברירות, והכי נקטינן.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' עח.

[93] מה שכתב הראב"ד פ"ג הי"ד (ואם נפל בו צרור או קיסם אסור, ואם שינה מותר), פירש הט"ז סק"ג (פירוש, הרקדה שנייה כדרכה בלא שינוי, כי הוא מפרש ... כמאן דאמר שונין. ואפילו הכי אסור ביד, כיון דאפשר בלא אב מלאכה, כן נראה לי לדעת הראב"ד), והיינו שאסור להוציא את הצרור ביד שהיא אב מלאכה, כיון שיכול להוציא הצרור על ידי הרקדה פעם שנית, שאינה אב מלאכה.

ואזיל הט"ז לשיטתו שכתב בסי' תקי ס"ג (בבורר שאפשר מערב יום טוב ... מדרבנן אסור). ואף שכאן נפל בו הצרור ביום טוב, ואי אפשר לבררו מערב יום טוב. מכל מקום אסור, כיון שיכול להוציא האבן מהקמח על ידי הרקדה שנית בלא מלאכה.

מלאכה, כמו שכתב רש"י[94]. ולפי זה מה שכתב במהרי"ל[95] לאסור לברור פירורי מצות הנטחנין ביום טוב, אין הטעם משום דאפשר לרקדו, דודאי איסור גמור הוא לרקדו אפילו על ידי שינוי, דלא עדיף מקטניות שאסור על ידי נפה וכברה[96]. ובפרט לפי מה שכתב המג"א בסי' תק"ד[97] דהדקים הן כקמח ונחשבין כמין אחר עיי"ש, דלפי זה יש לאסור ההרקדה כהרקדה ראשונה של קמח. אלא הטעם[98] הוא משום דאפשר לטחנו ולברור מערב יום טוב, וכ"מ בהדיא בט"ז סי' תק"י סק"[ג] עיי"ש[99].

אבל אין כן דעת המג"א, שהרי פירש[100] טעמו של מהרי"ל דסבירא ליה כהאוסרין ליטול הצרור מהקמח, והכא[101] מיירי שנפל ביום טוב, כמבואר ברש"י ור"ן[102] עיין בית יוסף[103] וט"ז[104], אלא על כרחך צריך לומר דטעמם של הראב"ד ומהרי"ל הוא דסבירא להו דברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב כהרקדה. וכן כתב בשיטה מקובצת ריש פרק אין צדין[105]. וכן כתב הר"ן שם[106] בשם הירושלמי[107], והביאו התוס'[108] מקצת לשונו מלישה ואילך כו' עיי"ש.

ומה שהתירו ברירת הקטניות[109], תירץ בשיטה מקובצת[110] בשם הרמב"ן לפי שאין דרך לברר לימים

---

[94] כט, ב ד"ה כל שכן (והשונה אינו מרקד, שהרי נראה שהכל יוצא ואין כאן סובין). ואף שכאן מרקד כדי להוציא ממנה הצרור שנפל בה, מכל מקום אין זו מלאכה (ראה לעיל הערה 30).

[95] הל' יום טוב ע' קע (ולדוך מצה ביום טוב של פסח מותר, דקי"ל דאין טחינה אחר טחינה, אך יזהר שלא יברור פירורין הגדולים מתוך הקטנים, כי איסור בורר יש נמי באוכלין). הובא לעיל סי' תקד ס"ו (אבל מכל מקום צריך ליזהר שלא לברור פירורין הגדולים קצת מתוך פירורים הנטחנים ודקים כקמח, לפי שהן חשובים כשני מינים שונים, שאסור לברור מין אחד מתוך חבירו אפילו ביום טוב כמ"ש בסי' תק"ו).

ולפי דברי הט"ז הנ"ל יוקשה למה אסור, הרי מיירי שטחן המצות ביום טוב, ולא הי' יכול לברר ממנו הפירורים הגדולים מערב יום טוב. וגם אינו יוכל לרקדו, שהרי זו הרקדה ראשונה (אחר שטחן המצות) שהוא איסור גמור.

[96] משנה יד, ב (הבורר קטניות ... אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה). שו"ע סי' תקי ס"ב (הבורר קטניות ... אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה). וכן הוא לקמן שם ס"ו (אסור להניח הקטניות ... ואין צריך לומר שאסור לנפותן בנפה וכברה). ומכל שכן שאסור לרקד פירורי המצות בנפה וכברה.

[97] סק"ט (ואף על גב דבסי' שי"ט ס"ג כתב דמותר לברור חתיכות גדולות מקטנות במין אחד ... דוקא בחתיכות, אבל הכא מה שנטחן הוי כקמח, ולכן יש להחמיר). וכן הוא לעיל שם ס"ו (אבל מכל מקום צריך ליזהר שלא לברור פירורין הגדולים קצת מתוך פירורים הנטחנים ודקים כקמח, לפי שהן חשובים כשני מינים שונים, שאסור לברור מין אחד מתוך חבירו אפילו ביום טוב כמ"ש בסי' תק"ו).

[98] לפי דעת הט"ז הנ"ל, שאין איסור מדינא לברר ביום טוב, על כרחך צריך לומר, דזה שמהרי"ל אסר לברר פירורי המצות שנטחנו ביום טוב, כי יכל לטחון וגם לברור הכל מערב יום טוב.

[99] כמובא לעיל (הערה 93) מה שהט"ז כתב שם שאיסור ברירה ביום טוב הוא מטעם שהיה אפשר מאתמול. ואם כן יבאר כן גם דעת מהרי"ל, שמטעם זה אסר לברר הפירורים הגדולים מהמצה שטחן.

[100] בסי' תקד ס"ק ט (ולי נראה דמהרי"ל סבר דאסור ליטול קיסם בידו מקמח, וכמ"ש סי' תק"ו ס"ב בהג"ה, ולכן אסור גם כן ליטול המצות).

[101] האיסור ליטול הצרור והקיסם בידו מהקמח מיירי שנפלו לקמח ביום טוב ואי אפשר היה ליטלם משם בערב יום טוב.

[102] ברש"י כט, רע"ב (דאפשר לו מאתמול ... נפל לתוכן צרור או קיסם), הרי מיירי שהצרור נפל לתוכן היום, ואי אפשר לו מאתמול, וכדפירש ר"ן טז, א ד"ה תנו רבנן (פירש רש"י ז"ל משום דאפשר מאתמול ... ושוין שאם נפל לתוכו צרור או קיסם ששונין, דהא לא אפשר מאתמול, דביום טוב נפל).

[103] ד"ה וכתב הר"ן.

[104] סי' תקי סוף סק"ג (התם קאי אנפל צרור היום, ואם כן הוה אי אפשר מערב יום טוב).

[105] "הרמב"ן פירש, שלא התירה תורה אלא מלאכות שדרכן לעשותן לפי שעה, ולא לזמן מרובה ... וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור).

[106] יב, ב ד"ה אין צדין ב (ובירושלמי ... מניין שאין טוחנין ולא מרקדין, רבי יוסי בשם ר"ל אומר, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, מן ושמרתם את המצות, כלומר מלישה ואילך, למעט טחינה והרקדה וכל שכן קצירה ודישה).

[107] פ"א ה"י (מניין שאין בוררין ולא טוחנין ולא מרקידין, ר' אחא בשם רשב"ל כל מלאכה לא יעשה בהם (בא יב, טז-יז), עד ושמרתם את המצות).

[108] ג, א סוד"ה גזרה (פירש רבינו נתנאל מקינו"ן דבירושלמי יש אך אשר יאכל לכל נפש, וסמיך ליה ושמרתם את המצות, אותם מלאכות שמשימור ואילך הם מותרות, דהיינו מלישה ואילך, אבל שאר מלאכות דמקודם לכן, אסורין).

[109] משנה יד, ב (הבורר קטניות ביום טוב ... בית הלל אומרים בורר כדרכו). טור ושו"ע סי' תקי ס"ב (הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו).

וכן הוא לקמן שם ס"ג (קטניות המעורבים עם עפרורית או עם מוץ שלהם, בורר כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל).

[110] שם (וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור, לאפוקי ברירת קטניות).

הרבה עיי"ש (ודוחק לומר[111] דמשום טבלא פירשו הכי). ובאמת שכן הוא מוכרח ממה שכתבו רש"י[112] ור"ן[113] ומגיד משנה[114] ושאר פוסקים דטעם איסור ברירת הקטניות בנפה וכברה הוא משום עובדין דחול[115], ולא פירשו משום דההרקדה היא ממלאכות האסורות ביום טוב[116] (אלא על כרחך צריך לחלק בין קטניות לקמח ומיני תבואה ומטעם הנ"ל[117]).

ובזה[118] אפשר לתרץ מה שכתב הרמב"ם בפרק א'[119] ולא בוררים ולא טוחנים את החטים עכ"ל, ובפרק ג'[120] כתב משנתנו[121] הבורר קטניות כו'. דאפשר דגם הרמב"ם סבירא ליה לאסור דבר שדרך לעשותו לימים הרבה, כדמוכח במגיד משנה גבי נפה וכברה עיי"ש[122]. וכן משמע גבי שחיקת פלפלין ברחיים שלהם[123], עיין מג"א סי' תק"ד סק"ז מה שכתב בשם הריב"ש[124]. אלא דסבירא ליה דיש קצת מלאכות שאין דרך לעשותן לימים הרבה ואעפ"כ אסרוהו חכמים, לפי שעל הרוב אפשר לעשותם מערב יום טוב[125].

ואיך שיהיה טעמו של הרמב"ם, מכל מקום כיון שדעת הרמב"ם והראב"ד והרמב"ן ומהרי"ל ומג"א

וכן הוא לעיל סי' תצה סוף ס"ט (אבל התירו ... ברירת מיני קטניות, לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד). לקמן סי' תקי סוף ס"ג (אבל מיני קטניות שאין דרך לבור אותן אלא מה שצריך לו מהם בו ביום מותר לברור כדרכו).

[111] הגהה זו היא על הבא לקמן בסמוך, שרש"י אסר משום עובדין דחול ולא מטעם מלאכה האסורה ביום טוב, היה אפשר לומר דקאי רק על מה דאמרינן שם "אבל לא בטבלא" (משא"כ נפה וכברה אסור מדינא). אבל דוחק הוא.

[112] בברייתא יב, סע"ב (המולל מלילות ... מנפח על יד על יד ואוכל אפילו בקנון ואפילו בתמחוי, אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה), פרש"י (דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה). משא"כ בידו או בקנון ותמחוי אין דרך לעשות הרבה, ולכן מותר.

ומזה מובן שכן הוא גם בקטניות שהתירו לברר ביום טוב כיון שאין דרך לעשות הרבה, ומכל מקום אסור בנפה וכברה משום "שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה", ולכן "מחזי כמאן דעביד לצורך מחר".

וכן הוא (לענין "זרעונים אחר שנתפרכו מהשבלים ועדיין הם מעורבים עם המוץ") לקמן סי' תקי ס"א (אבל לא ינפה אותם בנפה וכברה ... כיון שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה ביחד, לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה לימים רבים), ולענין קטניות שם ס"ו (שאסור לנפותן בנפה וכברה מטעם שביארנו למעלה).

[113] ו, א (דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא לימים הרבה).

[114] פ"ג הט"ו (ולא אסרו נפה וכברה אלא משום דמחזי כבורר לימים מרובים. וכן פירש"י ז"ל).

[115] שכיון שדרך לעשותו הרבה הרי זה דומה לעובדין דחול, כדלעיל סי' תקד ס"ד (אסור לשחוק את הפלפלין ואת החרדל ברחיים קטנים שלהם, אפילו שוחקן אחד אחד, כיון שדרך לשחוק הרבה ביחד ביום אחד לצורך ימים רבים, הרי זה דומה לעובדין דחול והוא זלזול ליום טוב), ושם נסמן (הערה 21).

[116] ראה שביתת השבת מלאכת בורר אות נד.

[117] שכשם שהתירו ברירה בקטניות התירו גם הרקדת קטניות, ונאסר בנפה וכברה מטעם עובדין דחול.

וכן הוא כאן בפנים ס"ג במוסגר, לענין הרקדה שנית (ועוד שהוא כעין עובדין דחול).

[118] לפי מה שהובא לעיל מהמ"מ, בדעת הרמב"ם, טעם איסור ברירת קטניות בנפה וכברה "משום דמחזי כבורר לימים מרובים", בזה אפשר לתרץ שגם הרמב"ם סובר לאסור דבר שדרך לעשותו לימים הרבה.

[119] הלכה ז (ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב, שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב ואין בכך הפסד ולא חסרון).

[120] הלכה טו (הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו).

[121] יד, ב (הבורר קטניות ביום טוב, בית שמאי אומרים בורר אוכל ואוכל, ובית הלל אומרים בורר כדרכו).

ולכאורה יוקשה, שלפי הטעם שכתב לענין חטים "אפשר לעשותן מערב יום טוב", היה צריך לאסור אף קטניות, שכן אפשר לבררם מערב יום טוב.

[122] פ"ג הט"ז (שאסר לדעת הרמב"ם מטעם דמחזי כבורר לימים מרובים), כנסמן לעיל הערה 114).

[123] שכתב הרמב"ם פ"ג הי"ב (אין שוחקין את הפלפלין בריחיים שלהן), שגם בהם הטעם הוא כדלעיל סי' תקד ס"ד (כיון שדרך לשחוק הרבה ביחד ביום אחד לצורך ימים רבים הרי זה דומה לעובדין דחול), ושם נסמן (הערה 21).

[124] ריב"ש סי' קפד (דשאני פלפלין וחרדל בריחים שלהן, שהוא רגילות לשחוק בהן הרבה ביחד, ומשום הכי דמי לעובדין דחול). הובא במ"א שם (ולא דמי לחרדל שאסור לשוחקו ברחיים, דהתם רגילין לשחוק הרבה ביחד, ודמי לעובדא דחול, אבל כאן אין דרך לגרוד אלא מה שצריך לשעתו (ריב"ש)).

[125] כי זה שכתב הרמב"ם בפ"א ה"ז "שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב", הוא במלאכות שאין דרך לעשותן לימים הרבה.

ולפי זה יש לעיין בטעם היתר ברירת קטניות אף שאפשר לבררם מערב יום טוב.

לחלק בין ברירת קטניות לשאר ברירות מאיזה טעם שיהיה, הכי נקטינן[126]:

(ב) להחמיר ולחוש כו'. עיין במ"ש בסי' תנ"ז[127] בעזרת ה'[128]:

(ג) בכלי אחד כו'. הנה[129] המג"א[130] כתב דאין צריך כלי אחד, ומיירי כשיש בעיסה הב' שיעור חלה. אבל כשאין בה שיעור חלה, פשיטא דצריך צירוף כלי, כמ"ש ביו"ד סי' שכ"ה[131].

עיין[132] שם בש"ך סק"ו[133] משמע שם דדוקא כשמפריש מהגדולה שיש בה שיעור חלה אין צריך צירוף כלי, אבל כשמפריש מהקטנה צריך צירוף כלי. וכן משמע בהדיא בש"ך סי' שכ"ד ס"ק י"ט[134] ויש בעיסה שניה שיעור שחייבת בחלה כו', משמע דאם אין בה שיעור, צריך צירוף כלי. דליכא למימר דאם אין בה שיעור אין תקנתו מועיל כלום[135]. זה אינו, דהא בהדיא מבואר בר"ש[136] ורא"ש[137] וטור[138] והביאו רמ"א דמועיל[139]. וכן משמע בהדיא בטור שם, דאם אין בה כשיעור צריך צירוף כלי, עיין שם שכתב

---

[126] אם הכוונה שהכי נקטינן, כאמור בפנים ס"ד (קמח שנרקד מערב יום טוב ונפל לתוכו צרור או קיסם ביום טוב, אסור ליטלו משם בידיו, שהרי הוא בורר פסולת מתוך האוכל ... ומלאכת הברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב), אם כן יש לעיין היכן מצאנו זאת ברמב"ם, שהרי כבר הובא לעיל (הערה 26) שהמ"מ מוכיח מדבריו שמתיר. והובא לעיל (הערה הקודמת) שהרמב"ם מפרש טעם איסור ברירה כיון שאפשר לעשותן מערב יום טוב, משא"כ בצרור שנפל ביום טוב אי אפשר לעשותן בערב יום טוב.

[127] בקונטרס אחרון; אמנם קונטרס אחרון להל' פסח, מאמצע סי' תמז ואילך, לא הגיעו לידינו.

וראה בפנים שם סי"ח, הטעם שהתירו לאפות העיסה אם לש אותה בפסח ולא קרא שם על החלה.

[128] ראה כעין זה לעיל סי' תקא ס"י (יתבאר בסימן תק"ז בעז"ה), ושם נסמן (הערה 52).

[129] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ז נתבאר, שאם יש לו עיסה שנילושה בערב יום טוב וחייבת בחלה, יכול ללוש ביום טוב עוד עיסה ולהפריש ממנה גם על העיסה הראשונה. אלא שאם העיסה השנית היא פחות משיעור חלה, צריך לצרפה בכלי לעיסה הראשונה ולהפריש ממנה. ואם העיסה השניה יש בה שיעור חלה, סגי במה שהן סמוכות זה לזה.

ומוכיח מדברי הפוסקים, שכשמצרף עיסה קטנה לגדולה, אם מפריש עליהם מהגדולה, אין צריך צירוף כלי, ואם מפריש עליהם מהקטנה, צריך צירוף כלי. וכאן שאינו יכול להפריש מהגדולה (שנילושה בערב יום טוב), אלא מהקטנה (שלש ביום טוב), לכן צריך צירוף כלי.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[130] על מה שכתב הרמ"א ס"ג (ואם רוצה יוכל ללוש עוד עיסה אחת ביום טוב ויצרפם יחד, ויפריש מאותה עיסה גם על מה שלש מערב יום טוב). פירש המ"א ס"ק יב (פירוש שיהיו סמוכים יחד), ולא הצריך צירוף כלי.

[131] ס"א (שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים ... ואם אינם נדבקים, והם בסל אחד, הסל מצרפן), וס"ב (אם יש בכל עיסה כשיעור, ורוצה להפריש מזו על זו, אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון ששתיהן לפניו מפרישין מזו על זו). והוא על פי המשנה חלה פ"ב מ"ד (העושה עיסתו קבים [כל עיסה קב אחד, שהוא פחות משיעור חלה] ונגעו זה בזה, פטורים מן החלה עד שישוכו. רבי אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל, הסל מצרפן לחלה), וכרבי אליעזר.

[132] אלא שכאן מיירי שהעיסה שנילושה אתמול יש בה שיעור חלה, והעיסה שלש ביום טוב אין בה שיעור חלה. ועל זה בא להוכיח, שאילו הי' יכול להפריש מהגדולה לא היה צריך צירוף כלי, אבל כאן שאינו יכול להפריש מהגדולה (שנילושה בערב יום טוב) אלא מהקטנה (שלש ביום טוב), לכן צריך צירוף כלי.

[133] "ונראה דבב' עיסות, אחת יש בה כשיעור ואחת אין בה כשיעור, דינן כב' עיסות שיש בכל אחת מהן כשיעור, דאפילו נגיעה לא בעי אלא שיהו סמוכות, ומפריש מן העיסה שיש בה כשיעור שיעור חלה".

[134] על מ"ש בשו"ע שם סי"א (נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה, והכל ממין אחד, אם יש לו קמח או עיסה שלא ניטל ממנה חלה, מפריש ממנו על זה השאור), כתב הש"ך ס"ק יט (ויש בעיסה שניה שיעור עיסה שחייבת בחלה, נותנת בכלי אצל העיסה שהורמה חלתה, כדי שיהא מן המוקף, וסגי כשהן סמוכות, אף על פי שאין נוגעים וליכא נמי צירוף כלי).

[135] שאין צירוף כלי מועיל אלא כששניהם פחות משיעור, משא"כ כאן שרוצה להפריש מהעיסה הקטנה גם על הגדולה.

[136] שבחלה פ"ג מ"ח, הביא את התוספתא פ"ב ה"ב (הנוטל שאר מעיסה שלא הורמה חלתה, הרי זה מביא קמח ממקום אחר ומצרפו לחמשת רבעים, לחייב עליו לפי חשבון). ופירש הר"ש פ"ג מ"ח (יכול לצרפן על ידי סל למאן דאמר הסל מצרף). והרי מיירי שם שהעיסה השנית היא פחות משיעור חלה (חמשת רבעים), ומצרפה לעיסה שבה שעור החייב בחלה, ומכל מקום סגי בצירוף סל.

[137] הלכות קטנות חלה סי' ט (ובתוספתא קתני שמביא קמח ולש עיסה להשלים עם השאור לה' רבעים, ומצטרף עם השאור), הרי מועלת הפרשת העיסה הקטנה על העיסה החייבת.

[138] יו"ד שם (יביא רובע הקב מקמח, ויערבנו עם זו העיסה, ויפריש ממנה), ופירש הב"ח (דהיינו שנותנה בתוך העיסה שהורמה חלתה ויהיו נושכות העיסות זו עם זו, וזהו פירוש ויערבנו שיערב יחד העיסות בנשיכה), וכשם שהנשיכה מועלת כך מועיל גם צירוף כלי.

[139] שם סי"א (ואפילו אין בזה שעור חלה, ובלבד שיניחנו אצל העיסה הגדולה), והיינו שמועיל הצירוף אף שאין בשנית שיעור חלה, אלא שאז צריך צירוף כלי.

ויערבנו עם זאת העיסה, ולא כתב כן קודם דין זה[140]. ומה שכתב הט"ז[141] בשם רש"ל, מיירי כשיש בעיסה הב' כשיעור. ועיין שם בדרכי משה בשם תרומת הדשן[142].

*

הנה[143] המג"א[144] העתיק דברי התוס'[145] דאפילו לכתחלה מותר לאפות פת הדראה ואחר כך פת נקיה. וצריך עיון, דאם הוא צריך לשתיהן, פשיטא דשרי, ואם הוא מערים, הרי המג"א בעצמו פסק בסי' תק"ז[146] דאסור להערים בפת, וכן כתב רש"ל[147], וכן כתבו ב"ח[148] וט"ז סוף סי' תק"ג[149], בשם הגהות מיימוניות[150] ור"ח[151]. ומהתוס' אין ראיה, דאפשר דסבירא ליה כהמרדכי[152] ורבינו יואל דמתירין להערים. וכן כתב הפרי חדש כאן[153] ובלבד שלא יערים עיי"ש. וצ"ע:

---

[140] שכך כותב הטור (אם יש לו קמח או עיסה שלא ניטל ממנה חלה, מפריש ממנו על זה השאור ... או אם ירצה יביא רובע הקב מקמח [שהוא פחות משיעור חלה] ויערבנו עם זו העיסה ויפריש ממנה), הרי שאין צריך ש"יערבנו" אלא כשהעיסה השנית אין בה שיעור חלה.

[141] שם סקי"א (וכתב רש"ל דאין צריכין שיערבנו בעיסה, אלא אף נותן אותה בצד עיסה אם ירצה). וראה נימוקי יום טוב.

[142] בשו"ת הרא"ש כלל ב סי' ג (אותן שמחמיצין בשאור של כותים ... ילישו מעט קמח, וישימו אותה עיסה קטנה על העיסה הגדולה, ואחר כך יפרישו אותו מעט קמח שלש חלה על העיסה הגדולה).

הובא בתרומת הדשן סי' קצ (והרא"ש כתב בתשובה, שיעשה עיסה קטנה וישים אותה על העיסה גדולה ויפרוש מן העיסה הקטנה שהיא ודאי של חיוב).

ובדרכי משה שם ס"ק ג (ובתרומת הדשן סימן ק"ץ דטוב להחמיר כשהחמיץ בשאור של פטור ... יש לעשות עיסה קטנה אף על פי שאין בה שיעור חלה, ויניחנו על הבצק הגדול, ויטול ממנה חלה).

ולפי האמור לעיל מיירי שצירפם בסל.

[143] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ג נתבאר שאם יש לאדם פת הדראה מותר לו לאפות פת נקיה לצורך יום.

ומבאר דאף שהמ"א התיר להערים לאפות פת הדראה ואחר כך פת נקיה אף לכתחלה. צריך עיון, שהרי אסור להערים בפת.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[144] סקט"ז (משמע בתוס' דשבת דף קי"ז, דמותר לכתחלה לאפות פת הדראה ואחר כך פת נקיה).

[145] שבת קיז, ב ד"ה הציל (מתחילה יעשה של הדראה ואחרי כן יעשה הנקיה).

[146] סקי"ד (ודוקא כשצריך לאכול, אבל אם אין צריך לאכול רק שמערים לאכול מעט ממנו, אסור). ובסי' תקג ס"ק ב (והגהות מיימוניות כתב דזה מקרי הערמה ואסור).

וכן הוא לקמן סי' תקז סי"ח (אבל אם אינו צריך אפילו פת אחד ביום טוב, אסור להערים ולומר אוכל פת אחד ביום טוב כדי להתיר לו לאפות פת הרבה), ולעיל סי' תקג ס"ו (אין הערמה זו מועלת לו כלום, כיון שאינו אוכל אלא כדי להתיר לו הבישול).

[147] פ"ב סי' טו (אבל להערים כדברי רבינו יואל, לא נהירא בעיני. וכן נמצא בהגמי"י (הל' יום טוב פ"א אות ו') וז"ל: בפירוש ר"ח כתב, ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי. והיינו דלא כרבינו יואל שהתיר).

ונתבאר בקונטרס אחרון סי' תקג ס"ק א (אסור להערים ... שהעתיק הט"ז דברי המרדכי בסוף הסימן שהתיר להערים, וכתב על זה אבל בהגהות מיימוניות חולק, וכן פסק ב"י עכ"ל, משמע שכן עיקר. וכן פסקו רש"ל ומג"א), ולקמן סי' תקז ס"ק ז (דאנן קיי"ל דבהאי גוונא אסור להערים, דהיינו אם אינו צריך אפילו לחתיכה אחת).

[148] ד"ה ומה שכתבו התוס' (ורבינו יואל פירש ההיא דממלאה אשה וכו', דשרי אפילו בהערמה, והא דתניא ואם הערים אסור, לאו הלכתא היא. וכל הגאונים חולקין עליו).

[149] ס"ק ה (כתב המרדכי פ"ב דביצה דרבינו יואל ... ובהגהות מיימוניות חולק על זה, דפירש ר"ח דמערים אסור).

[150] פ"א אות ו (בפירוש ר"ח כתב ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי, היינו דלא כרבינו יואל שהתיר).

[151] יז, א (וקיי"ל מרבותינו, ובלבד שלא יערים).

[152] רמז תרעה, בשם ראבי"ה סי' תשנא, בשם אביו רבנו יואל (וראיתי שהתיר אבא מורי לאפות ביום טוב [בריצלי"ש] צורך ברית מילה שחלה להיות ממחרת בחולו של מועד, והיה יום אידם שלא היו [יכולים] לאפות אם לא ביום טוב, ולא היה די לקהל במלוי תנור אחד, והתירו לאפות שני פעמים, מפני צריכות פת אחד לכל תנור ותנור לשנים ושלשה בני אדם).

[153] סעיף ז (ומיהו אם מערים שכונתו להותיר לצורך חול, אסור לכולי עלמא).

תקז דיני אפייה ביום טוב

ובו כ"א סעיפים

אפיה בפורני

א מותר לאפות בפורני, דהיינו תנור גדול ופיו מן הצד כעין תנורים שלנו, ואף על פי שהוא טורח טרחא מרובה יותר משהיה אופה בתנור קטן שפיו למעלה, מכל מקום כיון שהוא צריך לכך, כגון שיש לו

אוכלין הרבה וצריך להרבה פת, אין חוששין לטרחא מרובה[1].

במה דברים אמורים בפורני ישנה, דהיינו שאפו בה כבר פעם אחת קודם יום טוב, אבל אם היא חדשה שעדיין לא אפו בה כלל, אסור לאפות בה פעם הראשונה ביום טוב, שמא תפחת מחמת גודלה, ויפסד הלחם וימנע משמחת יום טוב[2].

במה דברים אמורים בפורני גדולה, אבל בקטנה מותר[3]. לפיכך יש להקל (א) בתנורים שלנו שאינן גדולים מאד[4], ועוד שתנורים שלנו אין דרכן ליפחת לעולם אפילו כשהן חדשים[5]:

ב מותר להחם חמין באנטיכי[6], דהיינו יורה גדולה[7], ואין חוששים למראית העין שמא יאמרו בודאי לצורך חול הוא מחמם הרבה כל כך[8]:

עצים שנשרו מהאילן

ג אף על פי[9] שעצים שנשרו מן האילן ביום טוב אסור להסיקן ביום טוב[10], כמו שנתבאר בסי׳ תק״א[11], מכל מקום אם נפלו לתוך התנור[12], או שהניחם שם (ב) נכרי[13] שלא מדעת הישראל[14], אם יש בתנור

---

[1] **גמרא** [ברייתא] לד, א (ואופין בפורני (הן תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם, ולא חיישינן לטרחא, אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור, **רש״י**)), טור ושו״ע ס״א (אופין בפורני, דהיינו תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם). לבוש ס״א (ולא חיישינן לטירחא גדולה). ב״ח (דאיכא טירחא מרובה בהסקה ובכיבוד הגחלים במכבדות מקמי שישים הפת בתנור, מה שאין כן אם יאפה הכל בתנורים קטנים שפיו למעלה, שאין בהן טורח).

[2] ברייתא שם (ואין אופין בפורני חדשה, שמא תפחת). רמב״ם פ״ג ה״י (אין אופין בפורני חדשה, גזירה שמא תפחת ותפסיד הלחם וימנע משמחת יום טוב). טור ושו״ע שם (ובלבד שלא תהא חדשה, דחיישינן שמא תפחת ויפסד הלחם וימנע משמחת יום טוב).

[3] תוס׳ שם ד״ה ואין אופין (דהכא שאני בפורני שהוא גדול ויש לחוש יותר שמא תפחת). **ב״י** ריש הסימן (דאילו בפורני קטן משמע התם בגמרא דשרי).

[4] **דרכי משה ס״ק** א (מאחר שכתב רבינו לקמן סימן זה דמותר להסיק תנור חדש, שמע מינה דסתם תנורים שלנו אינם נקראים גדולים). וכדלקמן סט״ז (מותר לאפות ולבשל בתנור וכיריים חדשים ביום טוב), ושם נסמן (הערה 73). הובא מ״א ריש הסימן.

לענין תנורים שלנו ראה גם לקמן סי״ב וסי״ט. לעיל סי׳ רנד ס״ט. סי׳ שח סל״ז.

ולענין שיעור תנור קטן, ראה לעיל סי׳ תמז ס״ט (שהתנור קטן שאינו מחזיק י״ב עשרונים), ושם נסמן (הערה צב-ד).

[5] **מ״א** שם (ועוד נראה לי להקל, דהא אין דרכן של תנורים שלנו ליפחת).

וגם אין חוששים שמא יחסמן בהיסק ראשון, כמבואר בקונטרס אחרון ס״ק א.

[6] **גמרא** [ברייתא] לד, א (ומחמין חמין באנטיכי). טור ושו״ע ס״א (ומחמין חמין באנטיכי).

[7] שבת מא, א (אנטיכי ... בי דודי), ופרש״י (יורה גדולה, עושין לה שתי שוליים, ונותנין גחלים בין שניהם והמים על העליונים. מגיד משנה פ״ג הי״א (ופירוש אנטיכי יורה גדולה).

[8] **מגיד משנה** שם (ואין חוששין שמא יאמרו לחול הוא עושה). ר״ן יט, ב (ואף על פי שמשמר חומו הרבה אפילו לאחר יום טוב, לא חיישינן דמחזי כמאן דמחמם לצורך חול). לבוש שם (ולא חיישינן שמא יאמרו לצורך חול הוא עושה).

וראה לעיל סי׳ תקג ס״ד (ממלא חבית של מים ונותנה על האש ואין צריך לו ביום טוב אלא קיתון אחד, הרי זה מותר, כיון דבשעת עשיית המלאכה דהיינו בשעה שנותנה על האש היא נעשית כולה כאחת ואינו מוסיף מלאכה לצורך החול), וכאן אין חוששים שמא יאמרו שהוא רק לצורך חול.

[9] תוכן ההלכה שבשני הסעיפים שלפנינו, ובקונטרס אחרון ס״ק ב-ד:

(א) עצים שנשרו מהאילן לתוך התנור, הקילו חכמים בביטולם.

(ב) גם אם נשרו בחוץ והניחם נכרי לתוך התנור, שהוא יותר שכיח, הקילו חכמים בביטולו.

(ג) מה שהקילו חכמים בביטולם היינו: (א) שבטל אף שיש לו מתירין. (ב) שמותר לבטל בידים.

(ד) מה שהקילו בהם הוא כיון: (א) שיש בתנור עצי היתר. (ב) איסורם מדברי סופרים. (ג) הנאתו מהם כשנשרפו.

(ה) ההיתר באפיית הפת, כי אפייתה היא כשנשרפו העצים ונעשו גחלים.

(ו) ההיתר בבישול, כי הנאת אכילת התבשיל היא מחום האש שמובדל מגוף האש.

(ז) ההיתר להתחמם ולהשתמש לאורן, כי ההנאה באה מאליה מאיסור העומד לאפיה ובישול.

[10] טור ושו״ע ס״ב (אף על פי שעצים שנשרו מן הדקל ביום טוב ... אסור להסיקן).

[11] סעיף י (עצים שנשרו מן האילן ביום טוב, אין מסיקין בהן ביום טוב, אפילו להמתירין נולד ביום טוב, לפי שהן בכלל גזרת פירות הנושרין מאליהן).

[12] **גמרא** ד, ב (אמר רב מתנה, עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן). טור ושו״ע שם (אם נשרו ביום טוב בתוך התנור, מרבה עליהם עצים מוכנים ומבטלן).

[13] אף שאין להקל בזה משום דהוא מילתא דלא שכיחא (כמו בנפלו לתוך התנור). והוכיח כן בקונטרס אחרון ס״ק ב.

[14] והיינו שמותר אף אם הנכרי עשה כן ״לצורך ישראל״, אבל לא יעשה כן ״מדעת ישראל״.

עצים אחרים של היתר[15], אף על פי שעצי האיסור הם הרבה מהם, מותר להוסיף ולהניח עוד עצים של היתר בתוך התנור כדי לבטל עצי האיסור ברוב[16] עצי היתר, ואחר כך מסיקן. רק שיזהר מליגע בעצי האיסור קודם שיבטל ברוב[17].

ואף על פי שאסור לבטל איסור בידים, וגם הוא דבר שיש לו מתירין, שהרי לאחר יום טוב הן מותרים בלא ביטול[18], וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל. מכל מקום כיון שאיסורן אינו אלא מדברי סופרים[19], (ג) וגם[20] אינו נהנה מהם עד אחר שנשרפו, שאז אופה את הפת, ואז אין האיסור בעין[21], לכך הקילו חכמים לבטלן[22] אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין.

ומכל מקום מותר ליהנות מהן אפילו בשעת ביעורן, כגון לבשל קדרה כנגדן, אע"פ שעדיין האיסור הוא בעין[23], מכל מקום כיון שבישול התבשיל אינו עיקר הנאתו, אלא אכילתו היא עיקר הנאתו, ובשעת אכילתו אינו נהנה אלא מחום האש של איסור שבתבשיל, וחום זה שבתבשיל הוא מופרד ומובדל כבר

ונתבאר בקונטרס אחרון שם (ואין לחוש אם הניחם נכרי לצורך ישראל ... יש מתירין לכתחלה לומר לנכרי לטלטל מוקצה ... אם כן פשיטא דבדיעבד יש לסמוך עליהם).

[15] **ר"ן** ב, סוע"א (איכא מאן דאמר, דדוקא בשיש בתנור עצים של היתר, הא לאו הכי, לא. והכי מוכחי מקצת נוסחי, דגרסי מוסיף ומרבה עליהם עצים מוכנים). **מ"א** סק"א (לכאורה משמע דנקט תוך התנור משום דרגילין להיות שם עצים אחרים, ולכן אף על פי שהם אינן רבים על אלו, מותר להוסיף עליהן. אבל נפל למקום שאין שם עצים, אסור להרבות עליהן. וכ"פ ביו"ד סי' צ"ט ס"ו. וכ"פ הר"ן). **שו"ע יו"ד סי' צט** ס"ו (אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו).

וכן הוא לעיל סי' תקא סי"ג (אסור להפוך באש לאחר שהודלק מקצתו, דאז נעשה שבר כלי. וכיצד הוא עושה, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, דאז יכול להפוך באש אף לאחר שהודלקו מקצת מן הכלים, לפי שהן בטלים ברוב עצים המוכנים, כמו שיתבאר בסימן תק"ז), ושם נסמן (הערות 64-65).

[16] אפילו אינו חד בתרי, כדלעיל סי' תמב סי"ד (ונתערבו בחטים יבשים כשרים הרבה מהם), ושם נסמן (הערה קמ).

[17] גמרא שם (והא קא מהפך באיסורא. כיון דרובא דהיתרא נינהו, כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך). טור ושו"ע שם (ובלבד שלא יגע בהם עד שיתבטלו ברוב). וראה קונטרס אחרון ס"ק ג, שאחרי הביטול ברוב יכול ליגע אף לפני שנשרף.

[18] משא"כ אם יהי' להם אחר כך היתר רק על ידי ביטול, כדלעיל סי' תמז סי"ח במוסגר (ואינו נקרא דבר שיש לו מתירין, דהיינו לאחר הפסח, כיון שאף לאחר הפסח אין לו היתר אלא על ידי שנתבטל ברוב, שהרי החמץ שהוא עומד בעינו שעבר עליו הפסח אסור בהנאה).

[19] משא"כ באיסור מן התורה, כדלקמן ס"ו (לפי שאיסור הכנה משבת ליום טוב הוא מן התורה, ולא הקילו). ואפילו באיסור דרבנן שיש לו עיקר מן התורה, כדלקמן ס"ד (לא החמירו חכמים כל כך באיסור מוקצה שאין לו עיקר מן התורה), ושם נסמן (הערה 30).

[20] והיינו שלא התירו אלא אם כן יש בזה שני טעמים להיתר (שהוא דרבנן, ומקלא קלי).

גמרא שם (והא קא מבטל איסורא לכתחלה, ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה. הני מילי בדאורייתא, אבל בדרבנן מבטלין. ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל, מאי איכא למימר. הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא). רא"ש פ"א סי' ב (והא דקאמרינן נמי דמבטלין איסורא דרבנן לכתחלה, היינו דוקא היכא דמיקלי קלי איסורא, אבל בעלמא אין מבטלין לכתחילה אפילו באיסורא דרבנן, ואפילו אין לו מתירין). טור ורמ"א יו"ד סי' צט ס"ו (ויש אומרים דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגין, ואין לשנות). ש"ך שם ס"ק יז (נראה לי עיקר לדינא, דאפילו איסורים של דבריהם שאין להם עיקר כלל בתורה אין לבטלו או להוסיף עליו, וכדעת הרב). ט"ז כאן ס"ק ב (אף על גב דאין מבטלין איסור לכתחלה, שאני הכא דמקלי קלי האיסור ... וגם האיסור הוא דרבנן).

ובקונטרס אחרון ס"ק ב (למדו הפוסקים לכל איסורי דרבנן שמבטלין לכתחלה, כמ"ש ביו"ד סי' צ"ט, עיין שם בשו"ע ... הרא"ש וטור חולקין על זה, וכן קיי"ל), וס"ק ג (לדידן דקיי"ל ביו"ד סי' צ"ט, עיין שם ברמ"א וש"ך, דאסור לבטל איסור דברי סופרים אלא אם כן מקלי קלי כו').

[21] **גמרא** שם (הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא). **טור סי' תרעז** (כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק ... עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב, שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן ... שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן). **ט"ז** כאן ס"ק ב (דמקלי קלי האיסור, ואין נהנין ממנו רק עד אחר שנשרף ואינו בעין), וביו"ד סי' צט ס"ק יב (דמקלי קלי לאיסורא, פירוש שאין נהנה מהם עד שעת ביעורן מן העולם, ואז אין ממש באיסור). מ"א ס"ק ג (שאין נהנה מהם עד אחר שנשרפו, אופה בהן פת, מותר).

והוא כדאמרינן סוכה מ, א (יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן), ופרש"י (משנעשו גחלים אופין בהן). ב"ק קא, ב (יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן), ופרש"י (שלאחר ביעורן שנעשים גחלים הוא דהויא עיקר הנאתן).

[22] אף כשהוא עדיין בעין, כיון שלא יהנה מהם עד אחר שישרפו. ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג.

[23] אף שלענין איסורי הנאה קיי"ל כרבי בפסחים כז, סע"א (פת דאסר דיש שבח עצים בפת, לרבי היכי משכחת ליה. אמר ר' פפא כשאבוקה כנגדו). טור ושו"ע יו"ד סי' קמב ס"ד (הסיק בהם את התנור ... ואפה בו את הפת בעוד שהאבוקה כנגדו, הרי זה אסור בהנאה, דיש שבח עצי איסור בפת).

וכן הוא לעיל סי' תמה ס"ט (ואם הוסק התנור בחמץ ואפה בו את הפת או שבישל בו תבשיל ... הרי פת ותבשיל זה אסורין בהנאה).

מן גוף האש של איסור, הרי אינו נהנה כלל מגוף האיסור שהוא בעין[24]:

ד וכן (ד) מותר להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן, אף על פי שהוא נהנה מגוף האיסור שהוא בעין[25]. לפי שעצים שנתלשו ביום טוב דינם כעצי מוקצה שמותר להנות מהם הנאה הבאה מאליה[26] שאינו עושה מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה, כמ"ש בסי' תק"ט[27] עיי"ש, ואינו אסור אלא להסיקן, שעושה מעשה בגוף המוקצה[28]. ועצים הללו שנפלו לתוך התנור, כיון שבשעה שרוצה להסיק אינן עומדין להנאת חימום כנגדן ולהשתמש לאורן, שהנאה זו היא מגוף האיסור שהוא בעין, אלא כבר הן עומדין להנאת אפייה ובישול, שהנאה זו היא לאחר שהאיסור אינו בעין[29], לפיכך הן בטלים ברוב, אע"פ שעכשיו בשעת הסקה עדיין האיסור בעין, מכל מקום כיון שעיקר הנאתן שלכך הן עומדים ולכך הוא מסיקן אינה באה לו אלא עד לאחר שהאיסור אינו בעין, לא החמירו חכמים כל כך באיסור מוקצה שאין לו עיקר מן התורה[30], וגם עיקר הנאתו אינו נהנה ממנו בשעה שהאיסור הוא בעין:

ה וכל זה כשעצי האיסור אינן ניכרים תוך עצי היתר, אבל אם הם ניכרים אפילו באלף אינן בטילין[31]:

---

[24] **ריטב"א פ"ג דסוכה** מ, א (יצאו עצים שאין בהם הנאה במה שנתבשל, אלא לאחר ביעורן, כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל).

אלא שבריטב"א התיר כשנהנה אחר ביעור העצים, וכאן מבאר, שאף אם העצים עדיין בוערים, מכל מקום חום העצים שבתבשיל הוא מופרד מגוף האש של האיסור. וראה נימוקי יום טוב (הערה ה).

[25] אף דאמרינן ב"ק קא, סע"ב (והא איכא עצים דמשחן (שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו, רש"י. ור"ח פירש ... שמחממין בו, כגון במדורה שעשויה להתחמם, תוס'), דהנאתן וביעורן שוין (דבשעת ביעורן מתחמם כנגדן, תוס'. תיחול עלייהו שביעית, רש"י)). ואם כן יהי' אסור גם כאן, שבשעת הנאה עדיין האיסור בעין.

[26] **מ"א** ס"ק ג (וצ"ע דהתוס' כתבו בפסחים דף ה' [ד"ה ואומר] דכל דבר שאין יכול ליהנות מהן בתחלת ביעורן אסור לשרוף ביום טוב ... ליהנות לאורן אסור דנהנה מן האור עצמו. ולפי מ"ש סי' שכ"ה ס"ד, לא קשה מידי, דמוקצה אינו אסור בהנאה, ואיסור ההסקה משום טלטול עצים הוא).

והיינו שלפי דברי התוס' הנ"ל קשה מה מועיל כאן מה שאינו נהנה עד אחר שנשרפו, הרי בתחלת ביעורן אסור ליהנות לאורן, ואם כן יהי' אסור לשרוף כדי ליהנות מהן אחר שנשרפו. ומתרץ שכאן יכול ליהנות מהם גם בתחלת ביעורן, שכיון שעיקר שריפתן הוא לצורך אפיה ובישול, כדלקמן בסמוך (שעיקר הנאתן שלכך הן עומדים ולכך הוא מסיקן אינה באה לו אלא עד לאחר שהאיסור אינו בעין), לכן מותר אף להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן בתחלת ביעורן, שהיא הנאה הבאה מאליה.

משא"כ נרות חנוכה, שעשויות לאורן, נפסק בטור ושו"ע סי' תרעז ס"ד (הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה ... אם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו). מ"א שם ס"ק יב (ולא דמי לסי' תק"ז ס"ב, דהתם אין נהנה ממנו עד אחר ביעורו, משא"כ הכא דנהנה ממנו בשעת ביעורו, אסור לבטל). והיינו שכאן עיקר ההדלקה היא לבישול שהנאתו באה אחר שריפת העצים, והנאת החימום והאור באה ממילא, ואילו בנרות חנוכה עיקר ההדלקה היא לצורך השעה שהנר עדיין קיים.

[27] סעיף טז (מותר להשתמש במוקצה כשאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה, כגון להתחמם כנגד המדורה הנעשית מעצי מוקצה, או להשתמש לאורן. ואע"פ שהוא נהנה מהמוקצה, מכל מקום כיון שההנאה בא לו מאליה, שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה, לא גזרו חכמים על כך אפילו בשבת), ושם נסמן (הערות 83-84).

ונתבאר בארוכה בקונטרס אחרון ס"ק ד, דהיינו, הן במוקצה, והן בעצים שנשרו שאסורים מטעם שמא יתלוש, והן בהאסור משום משום אמירה לנכרי, והן בהאסור משום הכנה משבת ליום טוב.

[28] אף שאינו מזיזן, כדלקמן סי' תקט סט"ז (כשעושה מעשה בגוף המוקצה כגון ... שמסיק בעצים המוקצים, אף על פי שאינו מזיזם ממקומם, מכל מקום כיון שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם הרי עושה מעשה בגוף המוקצה).

[29] ב"ק שם (אמר רבא סתם עצים להסקה הן עומדין), ופרש"י (ולא להאיר), ותוס' שם (פירוש, להסקת תנור ניתנו, דהוי הנאתן אחר ביעורן, הלכך אפילו להתחמם מותר, דלא חל עליהם שם שביעית). וכך גם כאן, סתם עצים להסקת תנור לאפיה ובישול הם, הלכך אפילו להתחמם מותר, שהיא הנאה דממילא.

[30] תוס' ד, ב ד"ה ותנן (דהא דאמר בדרבנן מבטלין היינו בדבר שעיקרו מדרבנן, כגון מוקצה דעיקרו אינו אלא מדרבנן). פסחים ל, א ד"ה לשהינו (ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב שמרבה עליהן עצים מוכנים ומסיקן, דהתם איסור מוקצה אין לו שורש מן התורה).

אמנם לכמה פרטים נחשב המוקצה כיש לו עיקר מן התורה, כדלקמן סי' תקטו ס"ד (שעיקר איסור המוקצה בשבת הוא סייג לאיסורי תורה, שלא יעלה ויתלוש כמ"ש בסימן שכ"ב, או משום גדר להוצאה כמ"ש בסימן ש"ח).

[31] **ר"ן** ב, סוע"א (ומסתברא דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור שנתערבו, הא מכירן, אין ביטול מועיל להן, שאין ביטול מועיל לדבר שהוא ניכר לעין). **רמ"א** ס"ב (שלא יהיו עצי איסור ניכרים).

ואף שלענין סכך הפסול יתבאר לקמן סי' תרכו ס"ה (כשהיה הסכך פסול ... מעורבים זה בזה, כגון אילן שהיה מיצל על הסוכה שלמטה ממנו והשפיל ענפיו למטה ועירבן, אם הסכך הכשר הוא מרובה הרבה מן הסכך הפסול המעורב בו, הרי הפסול נתבטל ברוב ... ואף על פי שסכך הפסול הוא ניכר בין הכשר ואינו מעורב יפה והוא יכול להסירו משם, אעפ"כ הוא בטל).

נתבאר טעם החילוק בינם לקמן שם (ואף על פי שבכל איסורין שבתורה אם הוא מכיר את האיסור ויכול להסירו מן התערובות אינו בטל אפילו באלף, היינו שאסור לאכול את התערובות, שלא יפגע בגוף האיסור עצמו שלא נתבטל, כיון שיכול להסירו משם.

ו עצים שנתלשו מן האילן בשבת, אסור להסיק בהן ביום טוב שלאחריו, לפי שתלישה זו מכינה אותם להסקה, ואין שבת מכינה ליום טוב[32], כמ"ש בסי' תקי"ג[33]. ואפילו ביטול ברוב אין מועיל להתירן[34], לפי שאיסור הכנה משבת ליום טוב הוא מן התורה[35], ולא הקילו בדבר שיש לו מתירין מחמת שאינו נהנה מאיסור שהוא בעין, אלא בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים[36]:

תיקון העצים

ז אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור[37], אפילו הוא יבש וראוי להסיק בו ביום טוב[38], מפני שהוא כמתקן כלי ביום טוב[39]. אבל אם הכינו לכך מערב יום טוב מותר[40]:

ח אותן המסיקין בתבן, דרכן לעשות מהתבן קודם הסקה חבילות חבילות קטנות ואוגדים החבילות ומסיקין בהם, וכשרוצין להסיק בתבן ביום טוב צריכים לאגוד החבילות מערב יום טוב, אבל ביום טוב אסור לאוגדן, מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב[41]:

אבל כאן אינו נהנה כלל מן האיסור, שהרי אף אם ינטל סכך הפסול מן הסוכה יהיה צלתה מרובה מחמתה מחמת סכך הכשר, ואין אנו צריכים לבטל את הפסול ברוב אלא כדי שלא יהיה לו כח לפסול את הסכך הכשר המעורב עמו).

[32] **גמרא** ד, ב (אמר ר' יוחנן, עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב (הסמוך לו, רש"י)). רי"ף ב, א (ועצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב, משום הכנה דרבה). טור ושו"ע ס"ב (אם נפלו בתנור בשבת, אסור להסיקן ביום טוב שלאחריו). ט"ז ס"ק ג (שאז אסור מן התורה משום הכנה, דכתיב והכינו את אשר יביאו, אין שבת מכין ליום טוב).

[33] סעיף א (התורה אמרה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וגו' ... ואמרה תורה ביום הששי, כלומר סתם ששי יום חול הוא, ובו והכינו את אשר יביאו, כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קדש שלאחריו ... גם יום טוב נקרא שבת ואכילתו היא חשובה בעיני המקום להצריך לה הכנה והזמנה מיום חול כמו שבת).

[34] **טור** (ואחי ה"ר יחיאל ז"ל כתב, שאם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן ביום טוב שלאחריו אפילו על ידי ביטול ברוב), **ושו"ע** שם (אפילו על ידי ביטול ברוב).

[35] תוס' ב, ב ד"ה והיה (הכנה דאורייתא). טור בשם אחיו רבנו יחיאל (אסורין מדאורייתא ביום טוב משום הכנה). **רש"ל** בים של שלמה פ"א סי' ו (אם נשרו בשבת, שאין ראוין להסקה כלל, הוי הכנה ליום שלאחריו). מ"א ס"ק ד (וביש"ש כתב דהתלישה הוי הכנה גמורה).

וכן הוא לקמן סי' תקטו ס"ח (שהפירות שנתלשו בשבת ... בפירות שאינן נאכלין חיים, כיון שאינן ראויים לאכילה בשבת עצמה, שאסור לבשלן, נמצא ששבת הכינה ליום טוב שלאחריו, לפיכך הן אסורין מן התורה ביום טוב).

וראה מראי מקומות וציונים.

[36] טור (ולא דמי לנשרו ביום טוב, דבהיא ליכא אלא איסור דרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש, אבל הנך שנשרו בשבת אסורין מדאורייתא ביום טוב משום הכנה, ובאיסור דאורייתא אין מבטלין איסור). רש"ל ביש"ש פ"א סי' ז (ויפה כתב, דלא סמכינן אשנויא דמקלי קלי לאיסורא, כי אם באיסור דרבנן). ט"ז שם (ובאיסור דאורייתא אין מבטלין איסור לכתחלה בכל גווני).

וכן הוא לעיל ס"ג (כיון שאיסורן אינו אלא מדברי סופרים, וגם אינו נהנה מהם עד אחר שנשרפו .... לכך הקילו חכמים לבטלן אע"פ שהוא דבר שיש לו מתירין), ושם נסמן (הערה 20).

[37] גמרא לג, א (דרש רבא, אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהן אוד), ופרש"י (עץ לעשות אוד לתנור). טור ושו"ע ס"ג (אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור).

והיינו לחתות בו. אבל מותר לתקעו בצלי כמין שפוד, כדלעיל סי' תקב ס"ח (ענף עץ שהוא חד בראשו כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו, מותר לטלטלו כדי לצלות בו, מפני שתשמיש זה דומה להסקה, דמה לי לצלות בו או לצלות בגחלתו, שאילו היה רוצה היה מסיקו תחת תבשילו).

[38] מ"א סק"ה (ולטעם זה אפילו יבש אסור). והיינו שלפי טעם האמור לקמן "שהוא כמתקן כלי ביום טוב", אין חילוק בין לח לבין יבש.

והיינו שאם הוא לח אסור אף משום מוקצה, כדלעיל סי' תקב ס"ח (עץ רטוב שאינו ראוי להסקה בפני עצמו, רק על ידי תערובת עצים אחרים, אסור לטלטלו).

[39] בה"ג הל' יום טוב לה, ג (דקמתקנא מנא ביום טוב אסיר). תוס' שבת קמג, א ד"ה ליטול (נראה לר"ת כפירוש ה"ג דאסירי משום תיקוני מנא). רא"ש פ"ד סוס"י יב (ור"ת ז"ל פירש משום דמיחזי כמתקן כלי לכבד בו את התנור. וכן פירש בה"ג). טור ושו"ע שם (דהוי ליה מתקן מנא). מ"א שם (דמיחזי כמתקן מנא).

וכדלעיל סי' תקא סי"ז (עץ שמחתין בו האש, כיון שהוא מיוחד לכך הרי הוא כלי). סי' תקב ס"ח (שכל שהוא עושה ומתקן דבר הראוי להשתמש בו הרי זה כמתקן כלי ביום טוב).

[40] מ"א שם (אלא אם כן הוכן לכך מערב יום טוב), והיינו שכבר נעשה כלי מערב יום טוב.

[41] **ט"ז סי' תקיח סק"ה** (דכל שהוא רוצה ליקח תבן להסקה, צריך לעשות אותו תחלה חבילות קטנות ולקשור אותם ואחר כך מסיק בם, וזה אסור לעשות ... דהוי שווי מנא).

וראה מראי מקומות וציונים.

גריפת התנור

ט תנורים שבימיהם היו עשוים כקדרה ופיהן למעלה, והיו מדבקין הפת בתוך התנור סביבות דפנותיו[42], והעצים והאש על שולי התנור, ולא היו צריכים כלל לגרוף את התנור. ואם נפל לתוכו מטיח הטיט שבדפנותיו, ויש בטיח זה כדי לחרך את הפת, דהיינו שטיח הזה שנפל לשולי התנור הוא גדול כל כך עד שנוגע בפת הדבוק בדפנות ומחרכו, מותר לגרפו מן התנור[43], אע"פ שהוא מוקצה ואסור בטלטול, שהרי אינו ראוי לכלום ביום טוב, מכל מקום לצורך תיקון אוכל נפש התירו לטלטל מוקצה[44], כמו שיתבאר בסי' תק"ט[45] עיי"ש. אבל אם אפשר לאפות בתנור בענין שלא יתחרך הפת, אסור לגרפו, מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך אוכל נפש[46]:

י וכן אם נפל מערב יום טוב וידע בו והיה לו שהות לתקנו או לגרפו, ושכח או עבר ולא תקנו, אסור לגרפו ביום טוב[47], מפני שהוא כמתקן כלי[48], והרי זה כמכשירי אוכל נפש שהיה אפשר לו לעשותן מערב יום טוב שאסור לעשותן ביום טוב, כמו שיתבאר בסי' תק"ט[49]:

יא אבל מותר להשכיב האש והאפר החם שבשולי התנור כדי שלא יגעו בפת כלל, אע"פ שהוא בענין שאף אם היו נוגעין בו מעט לא היה מתחרך[50], לפי שהאש והאפר החם אינן מוקצין כלל ביום טוב[51],

---

[42] **רש"י** יז, א ד"ה בזמן (שתנורים קטנים היו, ומדביקין פת בדפנות). לב, ב ד"ה טוי (שתנוריהם היו קטנים ופיהן למעלה). שבת כ, א ד"ה דגבי תנור (שהככרות נדבקים בדופני התנור סביב).

וכן הוא לעיל סי' רנג ס"ד (תנור שהוא עשוי כעין קדירה גדולה, רחב למטה וצר למעלה), וס"ט (בתנורים שבימיהם שהיה כעין קדירה, והיו מדביקים פת לדופני התנור). סי' שח סל"ז (תנורים שבימיהם שהיו כקדרה ומחוברים למטה בטיט). סי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק ד (בתנורים העשויים כקדרה). לקמן סי"ט (בתנורים שלהם שהיו קטנים והיו מדבקים הפת סביב דפנות התנור).

[43] **גמרא** לב, ב (ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו, מותר). רא"ש שם (הך גריפה דשמעתין מיירי כשנפל לתוך התנור מן הטפילה והטיח של תנור, ואין צריך כל כך בגריפה זו אלא שיהא הפת נאה שלא יגע בפת ושלא יגע בצלי ויחרך, ואפילו הכי התירוה). טור ושו"ע ס"ד (אם יש בטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם היה נוגע בהם, אף על פי שבלא גריפה היה אפשר לאפות ולצלות בו, כיון שהיה מתחרך מותר לגרפו).

[44] **רא"ש** שם (התירוה, דאין בה אלא איסור טלטול בעלמא). ב"י ד"ה תנור (כיון שהיה מתחרך מותר לגרפו, דחשיב טלטול לצורך). שו"ע שם (כיון שהיה מתחרך מותר לגרפו דחשיב טלטול לצורך).

[45] סעיף טז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה).

והיתר זה הוא לא רק בשעת האפיה, אלא אף כשגורף התנור כדי לאפות בו, כמבואר בתוס' ח, א ד"ה אמר (ואם תאמר ואנו היאך אנו מסלקין אפר הכירה ביום טוב לאפות הפשטיד"ה, אע"ג שאין ראוי לצלות בו ביצה. ואומר הר"ר יצחק דמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש ושמחת יום טוב).

[46] טור (תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט, אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה, אסור לגורפו). ב"י (וביאור דברי רבינו כך הם, אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי, אסור לגרפו, מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך). שו"ע שם (אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא גריפה ולא יתחרך הפת או הצלי, אסור לגרפו, מפני שהוא מטלטלו שלא לצורך).

[47] משנה לב, ב (ואין גורפין תנור וכיריים). גמרא כח, ב (גריפת תנור וכירים ביום טוב (שנפל לתוכו מן הטיח שלו ולא היה יודע מבעוד יום, רש"י) ... רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש ... שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב). ישי"ש פ"ד סי' יג (תנור שנפל תוכו מטיח הטיט, בין ביום טוב, בין מערב יום טוב ולא ידע שנפל, אזי אם צריך לגורפו כדי שיהא הפת נאה או הצלי שלא יחרוך, מותר לגורפו). מ"א סק"ז (אפילו נפל לתוכו מערב יום טוב ולא ידע מזה או שלא היה לו שהות לתקנו (ב"י ישי"ש)), וסי' תקט סק"ב (אבל אם שכח לתקנו מערב יום טוב אסור).

[48] רש"י לב, ב ד"ה ואין גורפין (אין גורפין אותו, דמתקן מנא הוא).

והיינו שבסעיף הקודם גורף את הטיח בעת האפיה, שאינו גורף כדי לתקן את התנור, ולכן אין בו איסור תיקון כלי, אלא טלטול מוקצה. משא"כ כאן גורף את הטיח בכדי שיוכל לאפות בתנור, ואיסורו משום תיקון כלי (ואין בו משום טלטול מוקצה, מטעם האמור בסעיף הקודם, והמובא בהערה 45).

וראה מראי מקומות וציונים.

[49] סעיף א (או אפילו נכפף מערב יום טוב ולא ידע ממנו עד שקידש היום, או אפילו ידע ממנו סמוך לחשכה ולא היה שהות לתקנו קודם יום טוב, מותר לתקנו ביום טוב).

משא"כ אם ידע ושכח לתקנו, נתבאר לעיל סי' תצה ס"ה (אפילו שכח ולא עשאה ... כיון שלא היה אנוס בדבר, אסור לעשותה ביום טוב).

[50] **משנה** לב, ב (אבל מכבשין), ופרש"י (משכיבין את האפר והעפר שיהא חלק, משפילו ומשווהו שלא יגע בפת שמדובקים בדפנותיו וישרפו). ב"י ד"ה תנור (אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל, אף על פי שאם היה נוגע בו לא היה כדי לחרכו). שו"ע שם (אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל, אף על פי שאם היה נוגע בו לא היה כדי לחרכו).

[51] **ב"י** שם (ומשמע מדברי רבינו דכי תנן מ[כבש]ין אאש ואפר קאי ... לא הזכיר גבי משכיבין אלא אש ואפר שהם מותרין בטלטול).

עיין סי׳ תצ״[ח][52]:

יב וכל זה בתנורים שלהם[53]. אבל תנורים שלנו שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה[54], מותר לגרפו מהאפר והגחלים[55], (ה) אפילו במכבדת שטיבלה במים[56]. ואע״פ שהוא מכבה, מכל מקום כיון שאי אפשר לאפות בלא כיבוי[57], הרי כיבוי זה צורך אוכל נפש ומותר, כמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש[58].

אבל[59] אם אפשר לאפות בלא כיבוי, כגון שהתנור גדול וגרף מקצת התנור ואפשר לאפות באותו מקצת, אסור לגרוף שאר הגחלים שבתנור אפילו אם הוא חושש שלא יגעו הגחלים בפת ויחרך מקצתו[60], לפי שבגריפה זו הוא מכבה מקצת הגחלים, אפילו מכבד אותם במכבדת (ו) שלא טיבלה במים[61]. ואע״פ שכיבוי זה יש בו צורך יום טוב קצת שלא יחרך מקצת הפת, מכל מקום כיון שאינו לצורך אוכל נפש,

---

[52] סכ״ה (אפר כירה שהוסק ביום טוב והוא עדיין חם שראוי לצלות בו ביצה, מותר לטלטלו לכל צרכי האדם, שהרי הוא עומד וראוי למלאכתו הראשונה שהיה ראוי לה כשהיה עצים, דהיינו לאפיה ולבישול).

[53] כדלעיל ס״ט (והיו מדבקין הפת בתוך התנור סביבות דפנותיו, והעצים והאש על שולי התנור, ולא היו צריכים כלל לגרוף את התנור).

[54] כדלעיל סי׳ רנד ס״ט (בתנורים שלנו שהפת מונחת על שולי התנור), ואם כן אי אפשר לאפות בלי גריפת הגחלים משולי התנור. וכן הוא לעיל סי׳ תצה בקונטרס אחרון ס״ק ד ד״ה והנה לפי (גריפת התנור ... דאי אפשר לאפות בענין אחר בתנורים שלנו).

[55] **רא״ש** פ״ד סי׳ ח (אבל בתנורין שלנו אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר). **טור ושו״ע** ס״ד (אבל תנורים שלנו, כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה, מותר לגרפו מהאפר והגחלים).

[56] **ב״י** (ואפשר שמ״ש רבינו אם אפשר לאפות זולתה וכו׳ אסור, נתכוין לטיבול המכבדת במים פעם שנית שכתבתי, דאסור ... לגרוף התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה יראה לי שהוא מותר ... שגורף כדרכו בחול ואינו חושש). ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ה (פעם שנית וכו׳, משמע דבפעם ראשון שרי. וכן משמע בשו״ע שהעתיק לשון הרשב״א אע״פ שהוא מכבה כו׳, דמיירי שטובל במים).

[57] ברייתא לב, ב (ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו, מותר). רא״ש שם (אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר). עבודת הקדש שער ב סי׳ ו (לגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר ואף על פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן). שו״ע שם (ואף על פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן).

[58] בטעם היתר הגריפה כשאי אפשר בלאו הכי, יש מחלוקת הפוסקים:

(א) רש״י פירש על הברייתא שם (ואם אי אפשר לו כו׳ מותר, כרבי יהודה). והיינו שכיבוי הגחלים הוא מכשירין, שהרי אינה נעשית בגוף האוכל אלא בגחלים. וכיון שאי אפשר לכבות הגחלים האלה מערב יום טוב, מותר לכבותן לרבי יהודה שמתיר מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. אבל לרבנן האוסרים מכשירין, אסור לכבותן.

(ב) רא״ש שם (אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר, ואפילו לרבנן, דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר, אף לרבנן). והיינו שכל שאי אפשר בלאו הכי אינו נקרא מכשירין, אלא אוכל נפש.

ומפשטות הדברים כאן נראה שהוא כשיטת הרא״ש (כיבוי זה צורך אוכל נפש ומותר, כמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש), וכן הוא לקמן סי׳ תקיד ס״ד (ואם ... אי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן, מותר לכבות, שהרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש). ומקורו בעבודת הקודש להרשב״א ש״ב ס״ח (היתה הבקעת מעשנת תבשילו, מותר לכבותה, שכל לצורך אוכל נפש מבעיר ומכבה).

אמנם נתבאר לעיל סי׳ תצה בקונטרס אחרון ס״ק ד (וכן הוא דעת רש״י, דלרבנן אע״ג דאי אפשר לאפות בענין אחר, אסור לגרוף, שהרי פירש על הא דתניא ואם אי אפשר לאפות בו כו׳ דאתיא כר׳ יהודה ... הרא״ש תופס עיקר ... דגריפת תנור שאי אפשר לאפות בענין אחר, או שלא תישרף הקדרה, הוה אוכל נפש ממש, ושרי אף לרבנן ... דמכשירין נקרא כל שאפשר לאכול אוכל זה בלא מלאכה זו ... וכיון שרש״י ורמב״ן ורשב״א ורא״ה ומגיד משנה מסכימים דכל שאין גופו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין, ואם היה אפשר לעשות מערב יום טוב אסור לעשות מן התורה ביום טוב אע״פ שאי אפשר בענין אחר, הכי נקטינן דלא כרא״ש, דבשל תורה הלך אחר המחמיר, ובפרט שהן רבים).

והיינו שדעת הרא״ש היא, שמלאכה בכלי המכשיר את התבשיל לאכילה, שאם לא יעשה אותה יפסיד אכילתו לגמרי, הרי היא נחשבת צורך אוכל נפש, ולא מכשירים. ובזה לא קיי״ל כוותיה.

משא״כ כאן מותר לדברי הכל, או מטעם שנחשב אוכל נפש, או מטעם שהם מכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. בזה מבאר את ההלכה כביאור הרא״ש והרשב״א.

וראה מראי מקומות וציונים. לקמן סי׳ תקיד ס״ד (הערה 13).

[59] ומכל מקום אסור כשאפשר לאפות בלא גריפה, כעין האמור לקמן סי׳ תקט ס״א (שפוד שנעקם ונכפף, אם ... אי אפשר לצלות בו בלא תקון, וגם אי אפשר למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו ... מותר לתקנו ביום טוב). והיינו שכל מכשירים לא הותרו אלא במקום שאי אפשר בלאו הכי.

[60] **ב״ח** (אם התנור גדול והגחלים מונחים במקום אחד בתנור ושאר התנור פנוי, דיכול לאפות הפת בלא כיבוד, אלא דאתא לכבד הגחלים כדי שלא יהיו סמוכין לפת שמא יהא נחרך בקצתו, דאסור). ט״ז ס״ק ו (שאם אין הכרח להאפיה בשביל זה, אסור אפילו אם מהני גריפת כל התנור כדי ליפותו). **מ״א** סק״ח (אם התנור גדול וגרף מקצתו ואפשר לאפות באותו מקצת, אלא שהוצרך לכבדו שלא יגע בפת ויחרך מקצתו אסור).

[61] משמעות הט״ז והשו״ע. ונתבאר בקונטרס אחרון.

שהרי אפשר לאפות בלא גריפה זו, אסור לעשותו ביום טוב[62]. ואין אומרים מתוך שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש[63], כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש עצמו, כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ה[64]:

יג ואפילו אם באותו מקצת שגרף נשארו בו גחלים דקים שאין מעכבין את האפייה, ורוצה לכבדן ליפות את הפת, אסור, אפילו לא טיבל המכבדת במים, מפני שהוא מכב[ה] שלא לצורך אוכל נפש[65]:

יד במה דברים אמורים כשאין צריך להפיג חום התנור, אבל אם הוסק התנור ביותר[66] וחושש שלא תשרף הפת[67], מותר לטבל המכבדת במים ולכבד[68] את (כל[69]) התנור, אפילו לא נשארו שם רק גחלים דקים, ואע״פ שהוא מכבה, כיון שהוא צורך אוכל נפש שלא תתקלקל הפת הרי זה מותר:

טו אבל אחר שכיבד התנור אסור לטבל המכבדת במים לכבותה שלא תשרף[70], שהרי הוא מכבה שלא לצורך אכילה. ואפילו אם הוא צריך לה עוד, שרוצה לאפות עוד בו ביום, מכל מקום כיון שכבייה זו אינה אלא מכשירי אוכל נפש, שהרי אין גופו נהנה מכבייה זו עצמה[71], לפיכך אם אפשר לו להשאיל מכבדת אחרת אסור לכבותה, אע״פ שתשרף כולה, עיין סי׳ תק״ט[72]:

תיקון התנור

טז מותר לאפות ולבשל בתנור וכיריים חדשים ביום טוב, אף על פי שלא הוסקו עדיין מעולם והיסק ראשון שלהם הוא ביום טוב[73].

---

[62] דכמו שאסרה תורה מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כך אסרו חכמים מכשירין במקום שאפשר בלי תיקון זה.

[63] **ב״ח** שם (אף על פי דאם יש בכיבוי צורך אוכל נפש מותר לכבות, מכל מקום לא אמרינן גביה מתוך). הובא בט״ז שם, ומ״א שם (ובכיבוי לא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך (ב״ח)).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ מ.

[64] סעיף ד (אבל אם אין גופו נהנה ביום טוב מגוף המלאכה עצמה, אלא מדבר שנתקן ונתכשר להנאת האדם על ידי עשיית המלאכה ... כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש אלא בדבר המכשירו לאכילה, הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה). ובקונטרס אחרון ס״ק ד (דלא אמרינן מתוך, אלא ממלאכת אוכל נפש למלאכת הנאת הגוף ממש, דהיינו שהגוף נהנה מהמלאכה עצמה ... אבל לא אמרינן מתוך שהותרה מלאכת אוכל נפש הנעשית בגוף האוכל שגופו נהנה מן המלאכה עצמה, הותרה במכשירי הנאת הגוף שאין הגוף נהנה מהמלאכה עצמה).

[65] **רש״ל** בישו״ש פ״ד סי׳ יג (אם כבר גרף, רק שרוצה לגרוף פעם אחרת הגחלים הקטנים ליפות הפת, אסור, מאחר שהוא מכבה). **ב״ח** שם (ולפי עניות דעתי נראה, דאף באינו מטבל פעם שנית במים, אלא חוזר ומכבד שנית הגחלים הקטנים והאפר ליפות, גם כן אסור, כיון דיכול לאפות זולתה). **מ״א** סקי״ב (אבל אם כבר גרף, רק שרוצה לגרוף פעם אחרת הגחלים הקטנים ליפות, אסור, מאחר שמכבה (יש״ש ב״ח)).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ מ.

[66] **ב״י** ד״ה ודוקא (אם הוסק התנור ביותר ומטבל המכבדת במים להפיג חום התנור, שרי). **ד״מ. טור. הרר״י. שו״ע**.

[67] **ב״ח** ד״ה ומ״ש ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו (האי כדי לאפות בו, היינו לומר שהוא חושש שמא ישרף הפת. אבל אם אינו חושש אלא לשמא יחרך ולא יהא פת נאה, אסור לכבות), וכדלקמן סט״ז (ואם הוסקו יותר מדאי וחושש שלא תשרף הפת ורוצה להפיגן בצונן, הרי זה מותר).

[68] טור (ואם צריך להפיגו כדי לאפות בו, כגון שהוסק יותר מדאי, יכול להפיגו בצונן. ולכך היה אומר הר״ר מאיר מרוטנבורק שמותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור, אף על פי שמכבה). שו״ע ס״ה (ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיגן בצונן כדי לאפות בהן, מותר. לפיכך מותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בה התנור, אף על פי שמכבה).

[69] כי אף שנתבאר לעיל סי״ב, דסגי בגריפת מקצת התנור מגחלים. מכל מקום כאן שהוא מחמת חום כל התנור, מותר לכבד את כולו.

[70] אגודה פ״ד סי׳ מט (אכן לאחר שכבו התנור והוציאו, אסור לטובלו במים כדי לכבות). **מ״א** סוף סקי״ב (וכתב האגודה, אחר שכבדו התנור, אסור לטבל המכבדת במים לכבותה שלא תשרף).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ מ.

[71] כדלקמן סי׳ תקיד ס״ב (שהרי כיבוי זה הוא כמכשירי אוכל נפש), ושם נסמן (הערה 5).

וראה מראי מקומות וציונים.

[72] ס״א (אם אי אפשר למצוא שפוד אחר, אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו), ושם נסמן (הערה 4).

[73] **רא״ש** פ״ד סי׳ טו (ואם תאמר כיון דבחדשים הן, מדצריכי עדיין חיסום, אם כן בלא הפגת צונן אפילו, היסק ראשון אסור ... שצריך לחסמן. ויש לומר דתנור אינו נגמר בהסקה עד שיפיגנו בצונן). טור ושו״ע ס״ה (תנור וכירים חדשים ... מותר להסיקן אפילו היסק ראשון). מ״א ס״ק י (שאינו נגמר בהסקה עד שיפיגנו בצונן (הרא״ש)).

ואפילו תנור שנבנה בטיט, מותר להסיקו בהיסק ראשון ביום טוב. ונתבאר בקונטרס אחרון סק״א.

ובלבד שלא יפיגם בצונן אחר הסיקן כדי לחסמן (פירוש להקשותן ולחזקן), מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב[74].

ואם הוסקו יותר מדאי וחושש שלא תשרף הפת ורוצה להפיגן בצונן, הרי זה מותר[75], לפי שאין דרך לחסמן במים צוננין, אלא מניחין אותן עד שיצטננו מאליהן, אבל הצוננים פעמים שמקלקלים אותה[76], לפיכך אינו אסור אלא אם כן מתכוין לחסמן על ידי כן[77]:

יז אבל אין סכין אותם בשמן להחליקן ולצחצחן, ואין שפין אותם במטלית, מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב[78]:

אפיה על ידי הערמה

יח מותר לאפות תנור מלא פת אע"פ (ז) שאינו צריך ביום טוב אלא פת אחד, מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתוך התנור, ונמצא שאפיית כל הפת היא צורך יום טוב[79].

אבל אם אינו צריך אפילו פת אחד ביום טוב, אסור להערים ולומר אוכל פת אחד ביום טוב כדי להתיר לו לאפות פת הרבה[80]. שלא התירו להערים אלא כשכל המלאכה נעשית בבת אחת[81], כגון שאופה ככר אחד

ולענין רעפים שאופין או צולין עליהם, ראה לקמן סי' תקח ס"א.

ולענין בישול בקדרה חדשה של חרס, ראה לעיל סי' רנג סכ"ו, וסי' תקב ס"ט.

[74] **גמרא** [ברייתא] לד, א (תנור וכירים חדשים ... ואין מפיגין אותן (לאחר הסקן, אין מפיגין הסקן, רש"י) בצונן כדי לחסמן), ופרש"י (שמתקשין על ידי הצונן. וכולהו משום דמתקן מנא). טור ושו"ע שם (ובלבד שלא יפיגם בצונן כדי לחסמן). לבוש ס"ה (שעל ידי שמפיגין אותו בצונן, הוא מתקשה ומתחזק בכך, והרי הוא מתקנו ביום טוב, לפיכך לא יפיגנו בצונן).

[75] ברייתא שם (ואם בשביל לאפות (להפיגה בשביל לאפות, שהוסקו הרבה וחושש שלא תשרף הפת, רש"י) הרי זה מותר). טור ושו"ע שם (ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיגן בצונן כדי לאפות בהן, מותר). ב"ח ד"ה ומ"ש ואם צריך (היינו לומר שהוא חושש שמא ישרף הפת).

וכן אין חוששים בזה למלאכת כיבוי (כדלעיל סי"ד).

[76] **תוס'** שם ד"ה ואין מפיגין (דתנור, כיון דהוא עושה על ידי משקין שאני, דאינו ודאי חוסמן). מ"א ס"ק יא (וצ"ע מאי שנא דאסור לבשל בקדירות חדשות כמ"ש סוס"י תק"ב). ועל זה מיישב כאן, שדוקא אם הסיקן יותר מדאי, ומחסמן על ידי מים צוננין, יכול להתקלקל בזה.

[77] והיינו שכיון שלפעמים מתקלקלים בזה (ואינו פסיק רישיה), וגם אינו מתכוין בזה לתיקון התנור, לכן מותר.

וכן הוא במיחם שפינה ממנו מים חמין, ורוצה ליתן לתוכו מים צוננים כדי להפשירן, כדלעיל סי' שיח סכ"א (כיון שאינו מכוין לתיקון הכלי אלא להפשיר המים, מותר, שאין כאן פסיק רישיה ולא ימות ... אפשר שלא יגיע לצירוף).

וראה מראי מקומות וציונים.

[78] **גמרא** [ברייתא] שם (אין סכין אותם שמן (להחליקן ולצחצחן, **רש"י**) ואין טשין (שפין, רש"י) אותן במטלית), ופרש"י (וכולהו משום דמתקן מנא). טור ושו"ע ס"ה (אין סכין אותם בשמן ולא טשין אותן במטלית). לבוש ס"ה (משום דמיתקן בכך, והוי מתקן מנא ביום טוב).

[79] **גמרא** יז, א (תנו רבנן ... אינו אופה אלא מה שצריך לו, רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא. אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר). טור ושו"ע ס"ו (מותר לאפות תנור מלא פת, אף על פי שאינו צריך אלא פת אחת).

וכן הוא לעיל סי' תקו ס"ו (שהתירו למלאות התנור פת אף על פי שאינו צריך לכל הפת ביום טוב, מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור, כמו שיתבאר בסי' תק"ז).

וכן הוא בבשר בקדרה, כדלעיל סי' תקג ס"ה (מותר למלאות קדרה בשר אע"פ שביום טוב אינו צריך אלא חתיכה אחת, ואע"פ שלאחר שהעמיד הקדרה אצל האש הוסיף בה עוד בשר, ואפילו היתה קדרה קטנה ועירה ממנה לקדרה גדולה והוסיף בה הכל, מותר. ואע"פ שהוא מוסיף במלאכה לצורך החול, מכל מקום כיון שהתבשיל יותר משתבח ומיתקן כשיש בשר הרבה בקדרה, נמצא שמה שהוא לצורך יום טוב הוא מתעלה על ידי מה שהיא לצורך החול, והרי כל המלאכה היא לצורך יום טוב). לקמן סי' תקיב ס"ד (מותר להוסיף בשר בקדרה אפילו לאחר שנתנה אצל האש (ועל דרך שנתבאר בסי' תק"ג), לפי שהתבשיל הוא יותר משתבח ומיתתקן כשיש הרבה בשר בקדרה, ונמצא שכל הבשר שבקדרה הוא לצורך יום טוב).

סקירת פרטי הלכה זו, לעיל סי' תקו ס"ו (הערה 43).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' מא.

[80] הג"מ פ"א אות ו (בפירוש ר"ח כתב ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי, היינו דלא כרבינו יואל שהתיר), והוא בפירוש ר"ח יז א (וקיי"ל מרבותינו, ובלבד שלא יערים). רש"ל פ"ב סי' טו (אבל להערים כדברי רבינו יואל, לא נהירא בעיני. וכן נמצא בהגמי"י (הל' יום טוב פ"א אות ו') וז"ל, בפירוש ר"ח כתב, ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי. והיינו דלא כרבינו יואל שהתיר). מ"א ס"ק יד (דוקא כשצריך לאכול, אבל אם אין צריך לאכול, רק שמערים לאכול מעט ממנו, אסור).

וכן הוא במוסיף בשר לקדרה, כדלעיל סי' תקג ס"ו (אם אינו צריך כלל לקדרה זו ביום טוב, שיש לו אחרות, ואינו מבשל אלא לצורך החול, או לצורך יום טוב שני, או לצורך שבת ולא הניח עירוב תבשילין, אף על פי שרוצה לאכול ביום טוב גם מקדרה זו, אין הערמה זו מועלת לו כלום, כיון שאינו אוכל אלא כדי להתיר לו הבישול ... אע"פ שמה שאוכל מקדרה זו ביום טוב עצמו הוא

גדול מאד כדי שיותיר ממנו לחול[82], אבל לא כשאופה ככרות הרבה ואוכל אחד מהן ביום טוב, כיון שאין דרך להניחה בתוך התנור בבת אחת אלא בזה אחר זה, וכל אחד ואחד הוא מלאכה בפני עצמה[83], לפיכך אפילו אם רוצה לאפות כולן בבת אחת לא חלקו חכמים בין אפייה לאפייה[84] ואסרו להערים בכל ענין. עיין סי׳ תק״ג[85]:

יט וכל זה בתנורים שלהם, שהיו קטנים והיו מדבקים הפת סביב דפנות התנור[86], ומתוך שיש בו פת הרבה, אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה. אבל בתנורים שלנו שמניחים הפת על שולי התנור, אפילו הוא קטן מאד, אסור לאפות בו יותר ממה שצריך לו ביום טוב[87].

ויש שאין מחלקין בין תנורים שלנו לתנורים שלהם[88]. ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק, כגון מי שלא הניח ערוב תבשילין וצריך לו פת לשבת[89], מותר לו לאפות בערב שבת (קודם אכילת שחרית עיין סי׳ תק״ג[90]) לצורך השבת, אם הוא צריך לפת אחד בו ביום עצמו:

משתבח ומתעלה על ידי תוספת מלאכה זו, אין שבח ועילוי זה מועיל כלום, כיון שהוא בעצמו אינו צריך לשבח ועילוי זה כלל, שהרי אינו צריך לאכול כלל מן קדרה זו ביום טוב, ואינו אוכל ממנה אלא כדי להתיר לו לבשלה לצורך מחר), ושם נסמן (הערה 30).

[81] כדלעיל שם ס״ד (ואפילו אם אינו צריך ביום טוב אפילו קיתון אחד של מים שמבשל ביום טוב, מותר לו להערים ולומר צריך אני לקיתון אחד של מים חמין, ומותר לו לבשל חבית מלאה מים כדי להשתמש בקיתון אחד של מים חמין ביום טוב), וס״ו (אם הוא עושה כל המלאכה בבת אחת, דהיינו שמתחלה נתן כל הבשר בקדרה והעמידה אצל האש, ונמצא בשעת עשיית המלאכה דהיינו עמידת הקדרה אצל האש היא נעשית כולה כאחת, מותר להערים ולומר אוכל מקדרה זו היום, ואע״פ שאינו צריך כלל לאכילה זו, אעפ״כ מותר לו לבשלה בשביל אכילה זו, לפי שלא חלקה התורה במלאכת אוכל נפש בין שצריך לאכול בין שאינו צריך לאכול ואוכל, וכיון שמה שיאכל ביום טוב הוא מבשל בבת אחת עם שאר הבשר שיאכל בחול, ואינו מוסיף בשביל החול, הרי זה היתר גמור).

וכן הוא באפיית מצות בפסח, שלא הותר אלא כשאוכל כזית מכל מצה שיאפה, דהוי כפת גדולה שנתבארה כאן, וכדלעיל סי׳ תנח סי״ז (מי שלש עיסה בערב פסח סמוך לחשיכה ולא הספיק לאפותה עד שחשיכה ליל יום טוב, אם אין דעתו לאכול ממנה ביום טוב ראשון אלא ביום טוב שני או בחולו של מועד, שיש לו מצות לצורך יום טוב ראשון ... אין לו תקנה להנצל מאיסור, אלא שיגמור בדעתו לאכול ביום טוב ראשון כזית מכל מצה ומצה שיאפה מעיסה זו, או שיאכיל לקטנים, ואז מותר לו לאפותה. ואף על פי שזו היא הערמה, שהרי אינו צריך כלל למצות הללו ביום טוב ראשון, ואין בדעתו לאכול מהן אלא כדי להתיר לו אפייתן, אף על פי כן התירו לו חכמים לעשות כן, כמו שיתבאר בסי׳ תק״ג ותק״ז).

[82] ומיירי שהיתה לו עיסה מוכנה מערב יום טוב, משא״כ אם לש כל העיסה ביום טוב, הרי לישת כל הפת אינה נעשית בבת אחת. וראה לעיל סי׳ תקו סי״ב (הערה 83). יגדיל תורה (נ.י.) נט ע׳ רמג.

[83] מ״א סי׳ תקג ס״ק ב (בפת החמיר מפני שצריך כל ככר טרחא ותיקון בפני עצמה). ובקונטרס אחרון שם ס״ק א (משום דאין שם היתר דחד טירחא, רק היתר של שבח ועילוי בלבד).

[84] **רשב״א פ״ק דחולין** טו, ב ד״ה המבשל (ובאפיית הפת גזרו אפילו בבת אחת, לפי שדרך האפי׳ ליתן זה אחר זה). והיינו לדעת חכמים. וכן הוא לדידן במערים.

[85] ס״ד-ו (כנסמן לעיל הערות 79-81).

[86] כדלעיל ס״ט (תנורים שבימיהם היו עשוים כקדרה ופיהן למעלה, והיו מדבקין הפת בתוך התנור סביבות דפנותיו), ושם נסמן (הערה 42).

[87] **רש״י** יז, א ד״ה בזמן (שתנורים קטנים היו, ומדביקין פת בדפנות, ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפת יפה). **רא״ש** פ״ב סי׳ ט (משמע, אבל בתנור גדול אין לאפות יותר מכדי צורכו). רוקח סי׳ רצז (ראיתי הלכה למעשה, שאבא מורי ה״ר יב״ק [=יהודה בן קלונימוס] וכל רבני מגנצא אסרו לאפות בתנור ביום טוב יתר מכדי צרכו, דאע״ג דפסיק רבא דהלכה כרבי שמעון בן אלעזר ממלאה אשה את התנור בפת מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא, היינו תנוריהם הקטנים, ולא בגדולים שלנו). **טור ושו״ע** ס״ו (ודוקא בתנוריהם, שהיו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם, ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה, אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך). ב״י ד״ה מותר (ומשמע לרבינו שהכל תלוי באם מדביקין הפת בדפנותיו אם לאו, הילכך תנורים דידן, אפילו קטן שבקטנים חשיב גדול לגבי תנורים דידהו, שהיו מדביקין הפת בדפנות והיה חומו יותר כשהוא מלא. וכן נראה ממה שכתבו הגהות מיימון בפרק א׳ (אות ז) בשם הרוקח (סי׳ רצז), וכתב שכן פירשו כל רבותינו).

[88] מרדכי סוף רמז תרדע (אמר רבא הלכתא כרבי שמעון בן אלעזר, לא שנא תנור קטן לא שנא פורני). ישי״ש פ״ב סי׳ טו (ואופין תנור מלא פת, אפילו אין צריך אלא לככר אחד, בין בתנור גדול בין בתנור קטן). מ״א סקי״ד (ורש״ל כתב, מדסתמו הרי״ף והרמב״ם והרא״ש והטור, שמע מינה דאפילו בתנורים שלנו מותר).

הובא לעיל קונטרס אחרון ס״ק א (דהמג״א עצמו העתיק דברי רש״ל, בס״ק י״ד, שאין סברא לחלק בין תנורים שלנו לשלהם, מדלא חלקו הרי״ף ורמב״ם).

[89] או כדלעיל סי׳ תקג ס״ח (נכון להזהירם שלא ינהגו כן אלא ביום טוב ראשון לצורך ליל יום טוב שני, שהוא לצורך מצות שמחת יום טוב).

[90] סעיף ט (אין היתר להערים אלא קודם אכילת שחרית, הואיל ומבשל בשעה שכל הבשר הוא ראוי לו, שאילו היה רוצה היה אוכל כל בשר הזה בסעודת שחרית. אבל אחר אכילת שחרית אין היתר להערים, אלא אם כן באמת הוא צריך לחתיכה אחת, מותר לו

סתימת פי התנור

כ מותר לסתום פי התנור בטיט המוגבל מערב יום טוב[91]. ואע"פ שהוא טח וממרח פי התנור, ובשבת היה חייב משום לש[92], מכל מקום ביום טוב מותר, כיון שהוא לצורך אכילה, שעל ידי כן התנור מחזיק חומו והתבשיל מצטמק יפה[93].

אבל אסור לגבל הטיט ביום טוב[94], שהרי אפשר לגבלו מערב יום טוב[95], וכל מכשירי אוכל שאפשר לעשותן מערב יום טוב אסור לעשותן ביום טוב מן התורה[96].

ואפילו בטיט המוגבל מבעוד יום אין היתר, אלא אם כן היה דעתו עליו מערב יום טוב לסתום פי התנור, שאז אין בו משום מוקצה[97].

במה דברים אמורים בטיט התלוש מן הקרקע, כגון הטיט שברחוב וכיוצא בו[98], אבל טיט המחובר לקרקע, כגון הטיט שעל שפת הנהר, אפילו זימון בפה אין מועיל לו, אלא צריך לנתקו מערב יום טוב ולעשות בו סימן, ואז מותר ליטול ממנו ביום טוב[99]:

להוסיף בקדרה כמה חתיכות אפילו בזה אחר זה. ואף על פי שעושה כן לצורך החול, מכל מקום כיון שמה שלצורך יום טוב משתבח ומתעלה על ידי ריבוי הבשר, הרי הכל נחשב צורך יום טוב).

ונתבאר כאן סי"ח, ולעיל שם ס"ו, שבזה אחר זה אין הערמה מועלת כלל, אלא אם כן באמת הוא צריך לחתיכה אחת, ואם כן מותר אף אחר סעודת שחרית, ואף להוסיף בזה אחר זה, כמבואר לעיל שם ס"ט. ויש לעיין מפני מה הצריך כאן "קודם אכילת שחרית".

[91] גמרא לב, ב (אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר לן רב אחא מהוצל, דמר (רב אשי, רש"י) שרקין ליה תנורא ביומא טבא (עבדי אדוני טחין סביבות כסוי פי התנור בטיט, שלא יצא חומו כשהצלי בתוכו, שהרוח קשה לצלי, ותימה לן מלתא, משום דגבול טיט תולדה דלישה הוא, רש"י). אמר ליה אנן ארקתא דפרת סמכינן), ופרש"י (על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר, שאין אנו צריכים לגבל טיט, ששפת פרת טיט מגובל הוא). והיינו שכיון שהטיט מוגבל הוא, מותר לסתום בו התנור. טור ושו"ע ס"ז (מותר לסתום פי התנור בטיט ורפש שעל שפת הנהר).

[92] רשב"א שם סד"ה וקטמא (אפילו לרב אשי דסמיך ארקתא דפרת, היכי שרי, והא איכא משום ממרח, דמלאכה דאורייתא, אלא משום דלא אפשר מערב יום טוב שרי). ר"ן יח, א (ואף על גב דאכתי איכא משום ממרח כשטח אותו בתנור ... דצורך אוכל נפש הוא). לבוש ס"ז (מותר לסתום פי התנור בטיט ורפש שנתרכך לכך מאתמול, אף על פי שהטיחה אב מלאכה תולדה דממרח, מכל מקום צורך אוכל נפש).

והיינו שכל האמור לקמן בענין גיבול הטיט, איסורו "משום לש", כמובא לעיל מרש"י (דגבול טיט תולדה דלישה הוא). ומה "שהוא טח וממרח פי התנור" איסורו "משום ממחק", כמובא כאן מהרשב"א והר"ן והלבוש (משום ממרח), וכדלעיל סי' שיד סכ"א (אין סותמין נקב בשעוה וכיוצא בה ... גזירה שמא ימרח השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב עד שיחליק פניה שם, ויתחייב משום ממחק).

ואפשר גם כאן צריך להיות "משום ממחק". וראה מראי מקומות וציונים.

[93] ומה שאחר כך יפתח התנור ויסתור הטיט, מותר גם בשבת, כדלעיל סי' רנט ס"ז, וסי' שיד סי"ט.

[94] גמרא שם (אנן ארקתא דפרת סמכינן), ופרש"י (על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר, שאין אנו צריכים לגבל טיט). רמב"ם פ"ג ה"י. טור ושו"ע שם (אבל לגבל טיט ביום טוב, אסור).

[95] לבוש שם (ועוד שזה אפשר לעשותו מאתמול).

משא"כ מירוח פי התנור אי אפשר לעשותו מערב יום טוב, כמובא לעיל מהרשב"א (משום דלא אפשר מערב יום טוב שרי).

[96] כדלעיל סי' תצה ס"ד (מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

[97] ראבי"ה סי' תשעט (מותר לטוח את התנור שמטמינים בו את [החמין], בטיט המוכן מערב יום טוב, או שהיה דעתו על הטיט שברחוב). הובא במרדכי סוף רמז תרצא. מ"א סקט"ו (או שהי' דעתו על הטיט שברחוב (מרדכי)).

משא"כ אם לא הי' דעתו עליו מערב יום טוב, הוי מוקצה ואסור לטלטלו.

ואף שיתבאר לקמן סי' תקט סט"ז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה).

היינו דוקא כשאינו משתמש במוקצה זה, וכדלקמן שם (אבל אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב, לפי שאכילת יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור של דבריהם. ואף על פי שכל מלאכות הותרו לצורך אכילת יום טוב, אבל מאכלות אסורות לא הותרו. וכשם שאסור לאכול את המוקצה כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה, כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים, שההנאה שהוא נהנה במה שמשתמש במוקצה היא אסורה כאכילה, לפי שתשמישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם. ולא חלקו חכמים בין עצים ואבנים לאוכלין ומשקין המוקצים, ואסרו להשתמש בכל דבר שהוא מוקצה). משא"כ כאן שסותם בו את פי התנור, לא הותר אלא כשאין בו משום מוקצה.

[98] מיירי כעין האמור לעיל סי' תצח סכ"ט (בענין שלא יעשה גומא בעפר, כגון שהוא צבור כעין הר, מותר ליטלו מן ראש השיפוע).

[99] גמרא שם (אנן ארקתא דפרת סמכינן. והני מילי הוא דצייריה מאתמול), ופרש"י (עשה בו סימן ונתקו לצד אחר). טור ושו"ע שם (בטיט ורפש שעל שפת הנהר ... עשה בו סימן ונתקו לצד אחד). מ"א שם (דוקא בטיט שבנהר שעדיין מחובר לקרקע צריך לנתקו מאתמול, אבל טיט שמונח ברחוב, תלוש הוא ולא בעי סימן).

כא וכל זה בטיט. אבל אפר מותר אפילו לגבלו ביום טוב ולסתום בו פי התנור[100], לפי שאם יגבלו מערב יום טוב יתייבש ולא יוכל לסתום בו[101]. ויש חולקין על זה[102] ואוסרין לגבל אפילו את האפר שאי אפשר לגבלו מערב יום טוב. ויש לחוש לדבריהם[103]:

קונטרס אחרון

(א) בתנורים שלנו כו'. כן[104] כתוב בדרכי משה[105] ומג"א[106]. ואף שאחר כך מסתפק המג"א בזה וכתב ומיהו יש לומר[107] כו', אין ספיקו מוציא מידי ודאי של רמ"א ז"ל[108].

ועוד[109], דהמג"א עצמו העתיק דברי רש"ל, בס"ק י"ד[110], שאין סברא לחלק בין תנורים שלנו לשלהם,

---

והיינו שהטיט שעל שפת הנהר דינו כעצים ואבנים שאין דרך להשתמש בהם, ולכן אין מחשבה מועלת להשתמש בהם, כדלעיל סי' שח סנ"ב (עצים וכן נדבך של אבנים, אף על פי שישב עליהם פעמים רבות בחול, וגם חשב עליהם שיהיו עומדים לישיבה גם בשבתות עד עת שיצטרך לפנותם מכאן, לא ירד עליהם תורת כלי על ידי כך, לפי שאין דרכם של שאר עצים ואבנים לייחדם לישיבה ... אלא אם כן עשה בהם מעשה רב להכינם לישיבה, דהיינו שסדרם מבעוד יום כדי שיהיו מוכנים לישב עליהם למחר, שמעשה גדול כזה מועיל להוריד עליהם תורת כלי אף על פי שאין דרכם לייחד לכך).

וכן כאן צריך מעשה וסימן, כמו בגרוגרות וצמוקים דלעיל סי' תצה סי"ד (תאנים וענבים שהעלן לגג ליבשן שיעשו גרוגרות וצמוקים ... הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה ... וירשום (פירוש שיעשה סימן) אותו המקום בתחלתו ובסופו, ויאמר מכאן ועד כאן אני אוכל ביום טוב).

משא"כ טיט שברחוב התלוש מן הקרקע שדרך להשתמש בו, ולכן דינו כחריות של דקל, דלעיל סי' שח ס"נ (חריות של דקל יש מהם שמייחדים אותם לישיבה ויש מהם שעומדים לשריפה כשאר עצים, ואם ... חשב עליהם מבעוד יום לישב עליהם למחר בשבת בלבד, ולמוצאי שבת ישתמש בהם לשריפה, מותר לטלטלם ולסדרם לישב עליהם בשבת זו).

[100] רבינא בגמרא שם (וקטמא שרי), ופרש"י (לגבלו ולטוח בו דלאו בר גבול הוא). דעה הא' בטור (ואפר מותר לרש"י לגבלו ולטוח בו). שו"ע ס"ז (ומותר לגבל אפר לסתום בו פי התנור).

[101] רשב"א שם ד"ה וקטמא (נראה לי דאפילו לגבלו ביד ממש מותר, משום דאי אפשר מערב יום טוב, דמיד מתייבש, וכל שאי אפשר מערב יום טוב מותר). הובא במ"מ פ"ג ה"י (וכבר דחה הרשב"א ז"ל פירוש זה, והכריח שלגבל האפר מותר, ונתן טעם לדבר, שאפילו יהיה אפר בר גיבול, כיון שמתייבש לשעתו ואי אפשר לגובלו מערב יום טוב, מותר לגבלו ביום טוב). לבוש ס"ז (ואין להקשות, אפר מאי טעמא שרי, שהרי יכול לגבלה מערב יום טוב. שהאפר דרכה להתייבש לשעתא, ואם יגבלנה מערב יום טוב לא יוכל לטוח בה את התנור ביום טוב).

והיינו שלענין גיבול אפר (שאינו בר גיבול) בשבת הובאו שתי דעות לעיל סי' שכא סט"ז (אפר וחול הגס ומורסן וקמח קלי וכיוצא בהם לאו בני גיבול הן, והמגבלן פטור ... ויש חולקין על כל זה ואומרים שאין חילוק בין דברים שהם בני גיבול לדברים שאינן בני גיבול, ובכולן חייב בנתינת מים לבד ... כי נתינת המים זהו גיבולו). אמנם אף לפי הדעה האוסרת שם, מותר כאן, כיון שאי אפשר לגבלו מערב יום טוב.

[102] תוס' שם ד"ה וקטמא (כלומר וקטמא שרי לסתום הסדקים של תנור שלא יוציא האור כמו שהוא יבש, בלא נתינת מים עליו. ועוד יש לומר דהכי פירושא, וקטמא שרי כגון שגבלו מערב יום טוב, ושרי בלא [גיבול]). רא"ש פ"ד סי' ט (אפשר לפרש דמיירי שנתן בו מים מערב יום טוב, ונתינתו זהו גיבולו, וכבר נתגבל מערב יום טוב). דעה הב' בטור (ולר"י אסור אלא אם כן נתן עליו מים מאתמול. ור"ת פירש דאפר נמי אסור לגבלו, ופירש הוא אפר מותר פירוש להניחו על פי התנור כדי שישמור חומו).

[103] יש"ש פ"ד סי' יד (ומשום הכי נראה, לגבל הדשן ביום טוב במים אסור). ט"ז סק"ח (ורש"ל פסק, כיון דלר"ת והרא"ש אסור, אין להתיר בגיבול האפר במים ביום טוב). מ"א סקט"ז (וביש"ש פסק כר"ת דאסור לגבל האפר במים רק להניחו עליו כך).

[104] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"א נתבאר, שבתנורים שלנו (הקטנים יותר) מותר לאפות אף בחדשים, ואין חוששים בהם שמא תיפחת בהיסק ראשון. ולא הובא חשש המ"א שמא יחסמן בהיסק ראשון.

ומוכיח שלענין חיסום אין הפרש בין תנורים שלהם לבין תנורים שלנו, שאין חוששים שיחסמן. וכל מקום שכתבו הפוסקים סתם, לא חלקו בין תנורים שלהם לתנורים שלנו. וכן מוכח מהגמרא, שאף בפורני אין חוששים שמחסמה בהיסק ראשון; אלא שמא תיפחת בהיסק ראשון.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' לח.

[105] ס"ק א (מאחר שכתב רבינו לקמן סימן זה דמותר להסיק תנור חדש, שמע מינה דסתם תנורים שלנו אינם נקראים גדולים).

[106] ריש הסימן (ועוד נראה לי להקל, דהא אין דרכן של תנורים שלנו ליפחת).

[107] "ומיהו יש לומר דוקא בתנורים שלהם, שהיו עשוים כקדירה של חרס. אבל בתנורים שלנו, ודאי נגמרים בהיסק ראשון, שהטיט מתייבש ומתחזק על ידי היסק".

[108] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל לב.

[109] יש להוכיח, שכל מקום שאמרו הפוסקים סתם, לא חלקו בין תנורים שלהם לתנורים שלנו.

[110] על מ"ש בשו"ע ס"ו (מותר לאפות תנור מלא פת אף על פי שאינו צריך אלא פת אחת. ודוקא בתנוריהם, שהיו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם, ומתוך שהוא מלא אין מקום לחומו להתפשט והפת נאפה יפה. אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך), כתב המ"א בס"ק יד (ורש"ל כתב, מדסתמו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור, שמע מינה דאפילו בתנורים שלנו

מדלא חלקו הרי"ף[111] ורמב"ם[112]. ואע"פ שרש"י[113] ורא"ש[114] וטור[115] חלקו ביניהם, לא חש לדבריהם (ובמג"א שם נפל טעות סופר[116], ודעת הרא"ש וטור מפורש כמ"ש). וכל שכן בנידון דידן שאף רש"י[117] ורא"ש[118] וטור ושו"ע[119] לא חלקו ביניהם[120]. ואדרבה איפכא משמע מלשון השו"ע, שכתב פורני דהיינו תנורים שלנו אסור לאפות בחדש שמא תיפחת כו', אבל משום שמחסמן ליכא.

ובלאו הכי דברי המג"א תמוהין, שכתב דדוקא בתנורים שלהם שהיו כקדירה של חרס כו'[121], דזה אינו אלא בתנוריהם, אבל בפורני מנין לנו[122] (וגם תנוריהם היה להם טפלה מטיט סביב). ובשו"ע[123] פירש בהדיא דהיינו תנורים שלנו, וכיון דפורני אמרו בגמרא[124] שמא תיפחת, משמע דאין בהם משום גמר מלאכה. ואין לומר דמיירי שהסיקן פעם אחת בחול[125], דאם כן שוב אין לחוש שמא תיפחת, כיון שכבר היו בה עצים ואש ולא נפחתה. ואם[126] בשביל שהוסיף בה פת ניחוש שמא תיפחת, אם כן אפילו בישנה אם אופה בה פת הרבה לצורך נישואין וכיוצא בזה, שלא אפה בה מעולם הרבה כל כך, ניחוש גם כן שמא תיפחת, ואין כן משמעות הגמרא והפוסקים. אלא ודאי דעיקר החשש הוא מחמת מדורת האש[127], כענין שאמרו[128] ברעפים חדשים שצריך לבדקן עיין שם בפירוש רש"י[129]. וכן הבאר היטב[130] לא העתיק דברי המג"א הללו:

(ב) נכרי כו'. הנה[131] בשיטה מקובצת[132] כתב, דוקא שנפלו בתוך התנור, דהוא מילתא דלא שכיחא, לכן

מותר). והוא בים של שלמה פ"ב סי' טו (דעת הרי"ף, שכתב הא דרבי שמעון בן אלעזר כצורתה. וכן הרמב"ם (הלכות יום טוב פ"א ה"י) פסק האי דין בסתמא, דמשמע אפילו לדידן שיש לנו תנורים גדולים, שרי).

וכן הוא לקמן סי"ט (ויש שאין מחלקין בין תנורים שלנו לתנורים שלהם).

[111] ט, ב (רבי שמעון בן אלעזר אומר אף ממלאה אשה את התנור פת, מפני שהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא. אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר).

[112] פ"א ה"י (וממלאה אשה תנור פת אף על פי שאינה צריכה אלא לככר אחד, שבזמן שהפת מרובה בתנור, היא נאפת יפה).

[113] יז, א ד"ה בזמן שהתנור מלא (שתנורים קטנים היו, ומדביקין פת בדפנות, ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו ואין מקום לחמימותו להתפשט והפת נאפת יפה).

[114] פ"ב סי' ט (אבל בתנור גדול אין לאפות יותר מכדי צורכו).

[115] "אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך".

[116] שכתב שגם הרא"ש והטור לא חלקו ביניהם והתירו אף בתנורים שלנו. וכן הקשה על המ"א באלי' רבה ס"ק טו (ותמהני דהרא"ש וטור אוסרים להדיא בשלנו).

[117] לד, א ד"ה פורני (הן תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם, ולא חיישינן לטרחא, אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור).

[118] פ"ד סי' טז (ומסיקין ואופין בפורני ... ואין אופין בפורני חדשה שמא תפחת).

[119] סעיף א (אופין בפורני, דהיינו תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצדם, ובלבד שלא תהא חדשה, דחיישינן שמא תפחת).

[120] לאמר שתנורים שלנו העשוי מטיט חוששים בחדשים שמא יחסמן בהיסק ראשון.

[121] לא חששו שיחסמן בהיסק ראשון, משא"כ תנורים שלנו שעשויים בטיט חוששים שיחסמן בהיסק ראשון.

[122] מנין לנו שאינם עשויים בטיט. מסתמא גם הם עשויים בטיט, ומכל מקום לא אסרו בגמרא משום שמחסמן.

[123] ס"א (בפורני, דהיינו תנורים שלנו).

[124] לד, א (ואין אופין בפורני חדשה, שמא תפחת).

[125] שאז אין לאסור מטעם שמחסמן.

[126] נאמר שבגמרא מיירי שכבר הסיקן פעם אחת בחול, ומה שחוששים שמא תיפחת, היינו כיון שבפעם הראשונה אפו בה מעט פת, ועתה הוסיף ואפה בה פת הרבה.

[127] שתיפחת מחמת מדורת האש. ואם כן ודאי מיירי שלא הסיקן אף פעם, ומכל מקום אין חוששין שמחסמן.

[128] לג, סע"ב (הכא ברעפים חדשים עסקינן, מפני שצריך לבדקן).

[129] ד"ה שצריך (דילמא פקעי).

הרי שאם כבר אפה בה פעם אחת ולא נתפקעו אין לחוש יותר שיתפקעו או שמא תיפחת, וכאן מיירי בגמרא שהוא היסק ראשון, וחוששים שמא תיפחת, אבל אין חוששים שמחסמן בהיסק ראשון.

[130] אף שבדרך כלל מעתיק פסקי המ"א; כי גם לדעתו אין לחוש בתנורים שלנו שמא יחסמן בהיסק ראשון.

[131] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ג נתבאר, שההיתר להוסיף עצים ולבטלם, הוא לא רק אם נפלו העצים האסורים לתוך התנור, אלא אף אם הניחם שם נכרי.

הקילו לבטל איסור בידים, אבל בעלמא לא. ולפי זה אם הניחם נכרי לתוך התנור אין מבטלין. אבל אנן לא קיי"ל הכי, שהרי מכאן למדו הפוסקים לכל איסורי דרבנן שמבטלין לכתחלה[133] כמ"ש ביו"ד סי' צ"ט, עיין שם בשו"ע[134]. ואף שהרא"ש[135] וטור[136] חולקין על זה, וכן קיי"ל[137]. מכל מקום הרי הטור עצמו פסק בסי' תרע"ז[138] דאיסורא דמיקלי קלי מבטלין אע"פ שהוא מילתא דשכיחא עיי"ש, שהרי להתערב שמן נר חנוכה בשמן חולין מילתא דשכיחא היא.

ואין לחוש אם הניחם נכרי לצורך ישראל[139]. דכיון שלא עשה רק טלטול בעלמא, אין לאסור, כמו שכתב רמ"א בסי' שכ"ה ס"י בהג"ה[140], עיין שם בט"ז ס"ק א'[141] וס"ק י'[142]. ועוד דהא יש מתירין לכתחלה לומר לנכרי לטלטל מוקצה, כמ"ש רמ"א בסי' רע"ו[143] עיי"ש, אם כן פשיטא דבדיעבד יש לסמוך עליהם, כיון שרמ"א וט"ז סומכין עליהם לכתחלה[144]. ובפרט בנידון דידן דמעשיו של נכרי לחוד לא

ומוכיח כן מהפוסקים, דלא כדעת הסוברים שלא התירו אלא בנפלו לתוך התנור דהוא מילתא דלא שכיחא.
וגם מוכיח מהפוסקים, שאין לחוש אם הניחם נכרי לצורך ישראל (משם איסור אמירה לנכרי).

לכללות סי' זה – ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[132] ד, ב ד"ה אבל בדרבנן (ויש מפרשים דאפילו בדרבנן, והוא שאינו של אוכל, לא התירו אלא בדאיתא תרתי נמי, חדא שנפלו לתוך התנור עצמו דהיא מלתא דלא שכיחא, ועוד דמיקלא קלי איסורא). וראה שדי חמד כללים מערכת א ס"ק מח.

[133] תורת הבית הארוך ב"ד ש"ג (באיסורין שעיקרן מדרבנן כגבינה של עו"ג וכיוצא בה, אם נפלה לפחות מששים, מרבה עליה לכתחילה ומבטלה, דגרסינן בפרק קמא דביצה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב מרבה עליהן עצים מוכנין ומסיקן, ואקשינן והא קא מבטל איסור לכתחילה ותנן אין מבטלין איסור לכתחילה, ופרקינן הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן מבטלינן).

[134] סעיף ו (איסור של דבריהם ... אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו), וט"ז שם ס"ק יב (וראייה לזה מעצים שנשרו מדקל לתוך התנור ביום טוב, שמרבה עליהם עצים מוכנים ומדליקן, כדאיתא בריש ביצה).

[135] פ"א סי' ב (והא דקאמרינן נמי דמבטלין איסורא דרבנן לכתחלה, היינו דוקא היכא דמיקלי קלי איסורא, אבל בעלמא אין מבטלין לכתחילה אפילו באיסורא דרבנן, ואפילו אין לו מתירין).

[136] יו"ד שם (וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו איסור דרבנן שנתערב אסור להוסיף עליו לבטלו, ולא התירו אלא בעצים שנשרו לתוך התנור, משום דמיקלי קלי לאיסורא).

ולפי זה הי' מקום לכאורה לפרש בדעת הטור וסיעתו, שלא התירו לבטל אלא במילתא דלא שכיחא.

[137] רמ"א שם ס"ו (ויש אומרים דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגין, ואין לשנות). ש"ך שם ס"ק יז (נראה לי עיקר לדינא, דאפילו איסורים של דבריהם שאין להם עיקר כלל בתורה, אין לבטלו או להוסיף עליו, וכדעת הרב).

וכן הוא לקמן קונטרס אחרון ס"ק ג (לדידן דקיי"ל ביו"ד סי' צ"ט, עיין שם ברמ"א וש"ך, דאסור לבטל איסור דברי סופרים אלא אם כן מקלי קלי כו').

[138] "הנותר מן השמן ... שורפו בפני עצמו, שהרי הוקצה למצותו. ואם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו, כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו. ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן, דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן, אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק".

והרי שאילו הי' שמן של נר חנוכה נחשב מקלא קלי, הי' מותר להוסיף עליו ולבטל.

נמצא שלשתי הדעות הנ"ל מותר להוסיף אף במילתא דשכיחא. וכן אם הנכרי הניחם שם.

[139] והרי אסור להנות ממעשה הנכרי, כדאמרינן כד, סע"ב (נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב ... חוץ לתחום אסור). וכדלעיל סי' רמג ס"ב (אם עשה הנכרי מעצמו בשביל ישראל, אסרו ליהנות בשבת ממלאכתו), ושם נסמן (הערה יח).

[140] "וכן נהגו היתר לומר אף לכתחלה לגוי להביא שכר, או שאר דברים, דרך כרמלית או בלא עירוב. ואף על פי שיש להחמיר בדבר, מכל מקום אין למחות ביד המקילין לצורך שבת ובשעת הדחק, דהא יש להקל באמירה לגוי לצורך, כמו שנתבאר סי' ש"ז, וכל שכן בכהאי גוונא".

[141] "לדידן דנוהגין להקל לשלוח אפילו לכתחלה חוץ לעירוב כמ"ש רמ"א ס"י ... והטעם, שהוא צורך שבת ... והוה כמו לצורך מצוה".

[142] "ואף על פי שיש להחמיר בדבר כו'. קשה לי מאי שנא ממ"ש בסי' רע"ו ס"ג, דמותר לומר לעכו"ם לילך עמו וליטול נר דלוק הואיל ואינו עושה רק טלטול בעלמא, הכא נמי כן הוא, דלא עביד העכו"ם אלא טלטול בעלמא חוץ לעירוב".

וכן הוא לעיל שם סט"ז (ועכשיו נהגו העולם היתר אפילו לכתחלה, לומר לנכרי להביא שכר או שאר דברים שהם צורך השבת דרך כרמלית. ויש שלמדו עליהם זכות לומר שצרכי שבת חשובים הם כדבר מצוה, שהתירו בו שבות דשבות).

[143] ס"ג (ומותר לומר לגוי לילך עמו ליטול נר דלוק כבר, הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא).

וכן הוא לעיל שם ס"ט (לומר לנכרי שיביא לו נר הדלוק כבר במקום אחר, יש מתירים אפילו אם אפשר לו בלעדו ... לפי שטלטול הנר אינו אסור אלא מפני שהוא מוקצה ... כשמביאו הנכרי באיסור בטלטול גמור אין בכך כלום).

[144] והיינו שאף שלעיל סי' רעו ס"ט וסי' שכה סט"ז הובאה דעת המתירים, מכל מקום אין סומכים עליהם אלא בדיעבד, או ללימוד זכות על המקילים.

וכן גם כאן בפנים ס"ג לא התיר אלא "שהניחם שם נכרי שלא מדעת הישראל", אבל לא התיר לעשות כן מדעת הישראל.

הועילו כלום, דאכתי מוקצה נינהו, אלא אם כן הישראל יבטלם ברוב. וגם אז, כיון שהם בטלים הרי הם חשובים כאין ואפס, ואינו נהנה כלל ממעשיו של נכרי, אפשר דכולי עלמא מודים בזה:

(ג) וגם אינו נהנה כו'. כן[145] כתב הטור סי' תרע"ז[146], וכן כתב הט"ז כאן[147] וביו"ד סי' צ"ט[148].

אבל מלשון המגיד משנה[149] וריא"ז[150] משמע דמפרשים דמקלי קלי כו' פירוש שהאיסור בשעה שהוא נשרף (וכן דעת הרוקח[151] שהביא הב"י סי' תקי"ד[152] עיי"ש) הרי הוא כמבוער לגמרי מן העולם וכאילו אינו כלל, על דרך[153] שאמרו[154] כל העומד לישרף כשרוף כו', כל שכן בשעה שהוא נשרף. וכן משמע פשטא דתלמודא[155].

והנה[156] לדידן דקיי"ל ביו"ד סי' צ"ט, עיין שם ברמ"א[157] וש"ך[158], דאסור לבטל איסור דברי סופרים, אלא אם כן מקלי קלי כו'[159], אי אפשר לפרש[160] אלא כפירוש הא', דלפירוש הב' איזו היתר יש לבטל

וראה נימוקי יום טוב.

[145] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ג נתבאר טעם היתר "הכא מקלא קלי איסורא", כיון שאינו נהנה מהם עד אחר שנשרפו.

ומבאר דאף שיש מפרשים דהיינו שמשתמש באיסור בשעה שהוא נשרף. מכל מקום מוכח מהפוסקים, דלא קיי"ל כן, שהרי לפי פירוש זה תהי' ההלכה:

(א) שירי שמן מוקצה שנתערב, מותר להוסיף עליהם שמן ולבטלן, כיון שהנר דולק בעת שמאיר (שיטת הרוקח).

(ב) איסור דרבנן דאינו מקלא קלי, מותר להוסיף ולבטלו (שיטת השו"ע יו"ד סי' צט), ולכן מותר לבטל העצים קודם שידלקו.

(ג) אחר שהעצים נתבטלו, אסור לטלטלם עד שידלקו (דלא כטור ושו"ע כאן שהתירו).

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[146] "הנותר מן השמן והפתילות ... בליל ח' עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו ... ואם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו, כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו, ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן ... שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן".

[147] ס"ק ב "דמקלי קלי האיסור, ואין נהנין ממנו רק עד אחר שנשרף ואינו בעין".

[148] ס"ק יב "דמקלי קלי לאיסורא, פירוש שאין נהנה מהם עד שעת ביעורן מן העולם".

[149] פ"ב הי"א (ואמרו שם דמשום שהן נשרפין מותרים בבטול ברוב).

[150] פסקי ריא"ז פ"א ה"א אות טו, הובא בשלטי גבורים ב, א סוף אות ג (הואיל ועצים הללו נשרפין הן, ואין עומדים בעין, בטלים הם ברוב).

[151] סי' שא (שירי שמן שכבו הנרות ביום טוב ... צריך להרבות השמן, דבכי האי גוונא מותר, כדאשכחן לגבי עצים שנשרו מן הדקל מרבה עליהם מוכנים ומבטלן); אף שעיקר ההנאה מנרות שמן היא לפני שנשרף והוא עדיין בעין, שלכן אסרו בזה מהר"ם מרוטנבורג והטור כנ"ל.

וכן הוא לקמן קונטרס אחרון סק"ד (והרוקח שהביא הב"י סי' תקי"ד שהתיר להוסיף על שמן המוקצה לבטלו ברוב, היינו משום דסבירא ליה כפירוש הב' שכתבתי לעיל, אבל אנן קיי"ל כפירוש הא', וכמו שכתב הטור בסי' תרע"ז דלהשתמש לאורן נקרא איסור בעין).

[152] ד"ה בהגהות מיימוניות.

[153] ולא ממש, כדלקמן בסוף הקונטרס אחרון "דלא אמרינן הכי אלא באיסורי הנאה"; ורק "בשעה שהוא נשרף", אמרינן שכל העומד לישרף כשרוף.

[154] מנחות קב, ב (כל העומד לשרוף כשרוף דמי).

וכן הוא לעיל סי' שסג סי"ח (שכיון שלשריפה עומדת הרי היא כאלו כבר נשרפה). לקמן סי' תקפו ס"ו (וכל העומד לישרף הרי הוא ככבר נשרף). סי' תרמט סי"א (הרי היא עומדת לשריפה וכל העומד לישרף הרי הוא כשרוף).

[155] ד, ב (הני מילי היכא דאיתיה לאיסורא בעיניה, הכא מקלא קלי איסורא), משמע כפירוש הב' שההיתר הוא כשאופה ומבשל בשעה שהאיסור בוער.

[156] אף שבכמה פוסקים משמע כפירוש הב' הנ"ל, וכן משמע פשטא דתלמודא. מכל מקום אי אפשר לפרש כאן בדעת הפוסקים דקיי"ל כוותייהו, אלא כפירוש הא' הנ"ל.

[157] סעיף ו (ויש אומרים דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא. וכן נוהגין, ואין לשנות).

[158] סקי"ז (נראה לי עיקר לדינא, דאפילו איסורים של דבריהם שאין להם עיקר כלל בתורה אין לבטלו או להוסיף עליו, וכדעת הרב).

[159] שטעם מקלי קלי שבגמרא הוא (לא רק לענין דבר שיש לו מתירין, אלא) אף לענין ביטול איסור לכתחלה (דלא כשו"ע שם שמתיר לבטל כל איסור דרבנן בידים).

והכי קיי"ל, כדלעיל ס"ק ב (שהרא"ש וטור חולקין על זה, וכן קיי"ל).

איסור בידים בשעה שהוא בעין ואינו דולק כלל[161], אבל לפירוש הא׳ אתי שפיר וכמ״ש בפנים לענין היתר הסקה.

וכן משמע בטור ושו״ע[162], שכתבו דלא יגע קודם שיבטלם ברוב, משמע דלאחר שיבטלם ברוב מותר לטלטלם אע״פ שאינן דולקים עדיין[163]. ודוחק לומר דאף לפירוש הב׳ שרי לפי שהן עומדים לישרף, דלא אמרינן הכי אלא באיסורי הנאה[164]:

(ד) מותר להתחמם כו׳. כן[165] כתב המג״א[166], וכן משמעות כל הפוסקים[167].

והנה[168] לכאורה דברי המג״א סותרים זה את זה, דכאן פסק דמוקצה מותר בהנאה, ובסי׳ תק״א ס״ק י״ב[169] כתב דמוקצה אסור ליהנות ממנו. אבל כד דייקת במה שכתב המג״א סוף סי׳ תק״ט[170] לחלק בין לכתחלה ודיעבד, שלכתחלה אסור להשתמש במוקצה אבל אם השתמש בו מותר לכתחלה ליהנות ממנו, אם כן הכל ניחא, דמה שכתב כאן ואיסור הסקה משום טלטול, הוא לאו דוקא[171], אלא משום דאסור

---

[160] כפירוש הב׳ הנ״ל, שההיתר הוא כשנהנה מהעצים בשעה שבוערים; שהרי בשעה שמבטל את עצי האיסור בעצי היתר, הם עדיין לא בוערים.

אלא כפירוש הא׳ הנ״ל, כיון שאינו נהנה מהם עד אחר שנשרפו, לכן מותר לבטלם אף קודם שבוערים.

[161] אלא ודאי מותר לדעתם לבטל כל איסור דרבנן (אפילו אינו מקלי קלי).

[162] סעיף ב (ובלבד שלא יגע בהם עד שיתבטלו ברוב).

וכן הוא בפנים (רק שיזהר מליגע בעצי האיסור קודם שיבטל ברוב).

[163] ואין נאסרים מטעם דבר שיש לו מתירין, כיון דמקלי קלי, והיינו כיון שלא יהנה מהם עד שנשרפו.

[164] דכתותי מיכתת שיעוריה, ולכן פסול לעירוב ולשופר ולאתרוג (כנסמן לעיל הערה 154).

[165] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ד נתבאר, שאם הוסיף על העצים וביטלם והבעירם כדי לאפות בהם, מותר להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן.

ואף שהנאת החום והאור היא כשהעצים עדיין בעין; כיון שעיקר הבערת התנור היא לצורך אפיית הפת, מותרת הנאת החום והאור שהיא באה מאליה.

ומאריך להוכיח שהנאה הבאה מאליה מותרת:

(א) במוקצה.

(ב) בעצים שנשרו, שבהנאה מהם אין חוששים שמא יתלוש.

(ג) באיסור אמירה לנכרי.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[166] ס״ק ג (וצ״ע דהתוס׳ כתבו בפסחים דף ה׳ [ד״ה ואומר] דכל דבר שאין יכול ליהנות מהן בתחלת ביעורן אסור לשרוף ביום טוב ... ליהנות לאורן אסור דנהנה מן האור עצמו. ולפי מ״ש סי׳ שכ״ה ס״ד, לא קשה מידי, דמוקצה אינו אסור בהנאה, ואיסור ההסקה משום טלטול עצים הוא).

והיינו שלפי דברי התוס׳ הנ״ל קשה מה מועיל כאן מה שאינו נהנה עד אחר שנשרפו, הרי בתחלת ביעורן אסור ליהנות לאורן, ואם כן יהי׳ אסור לשרוף כדי ליהנות מהן אחר שנשרפו. ומתרץ שכאן יכול ליהנות מהם גם בתחלת ביעורו שכיון שעיקר שריפתן הוא לצורך אפיה ובישול, מותר אף להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן בתחלת ביעורו שהיא הנאה הבאה מאליה.

[167] כדלקמן בכל המשך הקונטרס אחרון, שהנאה הבאה מאליה מותרת במוקצה, בעצים שנשרו, בנכרי שהניח העצים בתנור, וגם בהוכנו משבת ליום טוב. וכן הוא לקמן סי׳ תקט סט״ז, ובקונטרס אחרון שם ס״ק ג.

[168] בקטע שלפנינו יתבאר, שאף שמותר ליהנות מהמוקצה, ואף מותר לטלטלו לצורך אוכל נפש, מכל מקום אסור ליהנות מממנו על ידי מעשה בגופו.

[169] ״[כלים] שנשברו ביום טוב אין מסיקין [בהם], דאסור לטלטלם, ואפילו לשרפן במקומן אסור, דמוקצה אסור ליהנות ממנו. אבל כשמדליק כלי שלם, אף על פי שנתקלקל לסוף, ההנאה באה אחר כך מאליה״.

וכן הוא לעיל שם סי״א (כלים שנשברו ביום טוב ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה ... אין מסיקין בהן, מפני שהן נולד ואסורין בטלטול, ואפילו לשורפן במקומן אסור, אף על פי שאינו מטלטלן, לפי שהמוקצה אסור להשתמש בו וליהנות ממנו).

[170] ס״ק טו (אסור לבשל בעצי מוקצה ... דאסור להסיק בעצים שנשרו אפילו אין לו עצים אחרים. והתוספות בע״א דף ס״ו ע״ב כתבו דפת שאפה עכו״ם בעצים שנתלשו בשבת מותר, דלא אמרינן יש שבח עצים בפת אלא באיסורי הנאה, ומוקצה מותר בהנאה עכ״ל. צריך לומר דוקא בדיעבד מותר ליהנות ממנה, אבל לכתחלה אסור להשתמש בו).

ולקמן שם סט״ז (שמסיק בעצים המוקצים, אף על פי שאינו מזיזם ממקומם, מכל מקום כיון שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם הרי עושה מעשה בגוף המוקצה. אבל מותר להשתמש במוקצה כשאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה, כגון להתחמם כנגד המדורה הנעשית מעצי מוקצה או להשתמש לאורן), ונתבאר בקונטרס אחרון שם ס״ק ג.

[171] דהא מותר לטלטל, כמבואר במ״א שם (נראה לי שמותר לטלטל המוקצה בשביל אוכל נפש, אבל אסור לאכלו ולהשתמש בו).

להשתמש במוקצה כשעושה מעשה בגוף המוקצה, אבל כשאינו עושה מעשה בגוף המוקצה שרי, כמו שכתבו הרמב"ן[172] ור"ן בסוף פרק י"ו[173], וכן כתב המג"א סי' ש"ח ס"ק מ"א[174]. ולכך מותר להתחמם ולהשתמש לאורן אע"ג דאיתיה לאיסורא בעיניה, כמו שכתבו התוס' בפרק הגוזל[175] עיי"ש.

ואף[176] שכתבו[177] דלרבנן אינו נחשב איסור בעין לענין איסורי הנאה. מכל מקום אנן לא קיי"ל כרבנן, כמ"ש ביו"ד סי' קמ"ב[178], אפילו לענין בישל ואפה ואבוקה כנגדו. דלענין שביעית נקרא הנאתו אחר ביעורו[179], כדמשמע בגמרא[180] דוקא עצי דמשחן כו', אבל עצי הסקה אפילו אבוקה כנגדו אינו נקרא איסור בעין. וכן כתב הריטב"א בפ"ג דסוכה[181], וכמ"ש בפנים[182]. ולענין איסורי הנאה נקרא איסור בעין[183], כל שכן להתחמם כנגדן, דאפילו לענין שביעית נקרא איסור בעין, לפירוש ר"ח שכתבו התוס' שם, וכל שכן להשתמש לאורן, דאף לפירוש רש"י שם נקרא איסור בעין[184]. והרוקח[185] שהביא הב"י סי'

וכן הוא לקמן שם (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב).

[172] שבת קכב, א (הא דתנן בכבש ירד אחריו ישראל, דוקא בכבש וכיוצא בו, דליכא משום ... מוקצה, דמשתמש בעלמא הוא, וכיושב על האבן דמי, אבל לטלטל הכבש אסור).

[173] שם מו, ב ד"ה עשה (וכתב הרמב"ן ז"ל, דדוקא ירד אחריו, שאינו מטלטלו אלא שיורד בו, ואינו אלא כיושב על האבן, אבל לטלטלו אסור).

[174] "נראה לי ודאי היכא דאין מזיזן ודאי שרי לישב עליהן לכו"ע, דמוקצה אינו אסור בנגיעה".

וכן הוא לעיל שם סנ"ב (שמותר לישב על המוקצה כשאינו מטלטלו).

[175] ב"ק קא, ב ד"ה והאיכא, לענין שביעית (סתם עצים להסקה ניתנו, פירוש, להסקת תנור ניתנו דהוי הנאתן אחר ביעורן, הלכך אפילו להתחמם מותר).

[176] בקטע שלפנינו יתבאר, דאין לפרש טעם ההיתר כאן כרבנן שמתירין להתחמם כנגד איסורי הנאה ולהאיר בהן, מטעם שאינו נחשב איסור בעין. דלא קיי"ל כרבנן, אלא קיי"ל שנחשב איסור בעין אף בבישל ואפה ואבוקה כנגדו, וכל שכן להתחמם כנגדן, וכל שכן להשתמש לאורן.

ואין לפרש טעם ההיתר כאן כהרוקח, כיון שנהנה לאורו בשעה שהאיסור בוער. דלא קיי"ל כן. אלא טעם ההיתר כאן כאמור בפנים ס"ד, כיון שהיא הנאה הבאה מאליה.

[177] בהא דאמרינן פסחים כז, ב (אלא עצים דאיסורא לרבנן (דמתסרי בהנאה, רש"י) היכי משכחת להו. אמר ר' אמי בר חמא, בשרשיפא (כסא לישב עליו או להדום רגליו, דהנאתן כשהן בעין ועל ידי ממש, אבל הנאת היסק אין הנאתו אלא לאחר ביעורו או בשעת ביעורו, רש"י)).

כתבו התוס' ב"ק קא, ב ד"ה והאיכא (לענין עצי איסור לא היו אוסרין רבנן אפילו להתחמם כנגדן או להאיר בהן, אלא דוקא בשרשיפא, כדדרשינן בפרק כל שעה (פסחים כז, ב), דהנאה מיהא אינה מתחלת עד לאחר שמתחיל האיסור להיות כלה, הלכך לא אסרי רבנן אלא בשרשיפא).

והיינו שגם כשמתחמם כנגדו או להאיר בהם נחשבת ההנאה אחר שריפה, כמבואר בתוס' פסחים שם ד"ה מכלל (בשעת הנאה מבוערין הן כבר במקום השלהבת). ואם כן לכאורה היה אפשר להתיר מטעם זה גם כאן בעצים שנשרו "להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן".

[178] בשו"ע ורמ"א שם ס"ד (אפה בו את הפת, בעוד שהאבוקה כנגדו, הרי זה אסור בהנאה). הרי קיי"ל לאסור באיסור הנאה, לא רק להתחמם ולהאיר, אלא אף לאפות ולבשל בעצים; ולא הותר אלא כשאפה ובישל על גבי גחלים, שכבר נשרפו.

ויתירה מזו קיי"ל לענין עצי אשירה וחמץ, שאפילו על גבי גחלים אסור, כדלעיל סי' תמה ס"ט (ואם הוסק התנור בחמץ ואפה בו את הפת או שבישל בו תבשיל, בין שאפה ובישל על גבי הגחלים ... הרי פת ותבשיל זה אסורין בהנאה), ושם נסמן (הערה עו).

וכל שכן דלא קיי"ל כוותייהו להתיר אף להתחמם כנגדו ולהשתמש באורו, ואם כן אין ללמוד שום היתר מדרבנן שם לנידון דידן.

[179] כי רק לענין שביעית, הקל יותר משאר איסורי הנאה, התירה התורה לאפות ולבשל בעצי הסקה של שביעית, אפילו אבוקה כנגדו, כיון שההנאה היא אחר ביעור העצים.

[180] ב"ק שם (אמר קרא לאכלה, במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן. והא איכא עצים דמשחן (שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו, רש"י) דהנאתן וביעורן שוין). הרי שאינה נחשבת הנאה קודם ביעור העצים אלא ב"עצים דמשחן", משא"כ באפיה ובישול כשאבוקה כנגדו, נחשבת הנאתן אחר ביעור העצים.

[181] מ, א (דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לכם דומיא דלאכלה, מי שהנאתו וביעורו שוה, יצאו עצים שאין בהם הנאה במה שנתבשל אלא לאחר ביעורן, כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל). הרי שבבישול כנגד האבוקה נחשבת ההנאה אחר ביעורו.

[182] ס"ג (מותר ליהנות מהן אפילו בשעת ביעורן, כגון לבשל קדרה כנגדן ... אינו נהנה מגוף האיסור שהוא בעין).

[183] כמובא לעיל שלא התירו אלא על גבי גחלים, ולא כנגד האבוקה.

[184] כמובא לעיל מב"ק קא, ב (והא איכא עצים דמשחן, דהנאתן וביעורן שוין). ופרש"י (שמאירין כנר אבוקה לנושאן בידו). ובתוס' שם (ור"ח פירש והא איכא עצים דמשחן שמחממין בו, כגון במדורה שעשויה להתחמם, דהנאתן וביעורן שוה, דבשעת ביעורן מתחמם כנגדן).

תקי"ד[186] שהתיר להוסיף על שמן המוקצה לבטלו ברוב. היינו משום דסבירא ליה כפירוש הב' שכתבתי לעיל[187], אבל אנן קיי"ל כפירוש הא', וכמו שכתב הטור בסי' תרע"ז[188] דלהשתמש לאורן נקרא איסור בעין, ומכל מקום כאן מותר, מטעם[189] שכתב המג"א דמוקצה מותר בהנאה.

ואף[190] דיש להקשות על זה דמה ענין מוקצה לכאן, דהכא גזרינן שמא יעלה ויתלוש, לפיכך יש לאסור אף בהנאה כדי שלא יתלוש בשביל הנאתו[191], כמו שכתב הטור בסי' תרנ"ה[192] לענין בא מחוץ לתחום, משא"כ בשאר מוקצה לא אסרו כלל בהנאה. ומהתוס' דע"א[193] אין ראיה כלל, דאזלי לשיטתייהו שכתבו

הרי נתברר מכל זה דלא קיי"ל כרבנן, אלא בין להתחמם כנגדו ובין להשתמש באורו נחשב האיסור בעין, לא רק לענין איסורי הנאה אלא אף לענין שביעית. ואם כן מובן שאף לענין דידן (עצים שנשרו) נחשב האיסור בעין, כמבואר בפנים ס"ד (להתחמם כנגדן ולשהשתמש לאורן ... שהוא נהנה מגוף האיסור שהוא בעין), ומותר רק מטעם הנאה הבאה מאליה.

נמצא להלכה ד' חלוקים:

(א) עצי אשירה וחמץ, אפילו על גבי גחלים אסור.

(ב) איסורי הנאה, על גבי גחלים נחשבת הנאה אחר ביעורם, אבל אבוקה כנגדו נחשב האיסור בעין.

(ג) בעצי שביעית, אבוקה כנגדו נחשבת ההנאה אחר ביעורם. אבל להתחמם ולהשתמש באורה נחשב האיסור בעין.

(ד) בעצים שנשרו, מותר אף להתחמם ולהשתמש באורם, מטעם הנאה הבאה מאליה.

[185] סי' שא (שירי שמן שכבו הנרות ביום טוב ... צריך להרבות השמן, דבכי האי גוונא מותר, כדאשכחן לגבי עצים שנשרו מן הדקל מרבה עליהם מוכנים ומבטלן). הרי שהוא סובר שלענין להשתמש לאור העצים שנשרו, קיי"ל כרבנן שאין זה חשוב איסור בעין.

ובדבריו אין לומר שהוא מטעם הנאה דממילא (כמו שנתבאר לעיל), שהרי מיירי לענין להרבות השמן ולהדליק כדי להשתמש לאורו.

[186] ד"ה בהגהות מיימוניות.

[187] קונטרס אחרון סק"ג (דמפרשים דמקלי קלי כו' פירוש שהאיסור בשעה שהוא נשרף (וכן דעת הרוקח שהביא הב"י סי' תקי"ד עיי"ש) הרי הוא כמבוער לגמרי מן העולם וכאילו אינו כלל).

[188] "הנותר מן השמן ... בליל ח' עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו ... ואם נתערב ממנו בשמן אחר ואין ששים לבטלו, כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק שאין להוסיף עליו כדי לבטלו. ולא דמי לעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב שמרבה עליהם עצים מוכנין ומבטלן, דשאני התם שאין נהנה מהן עד אחר ביעורן, אבל הכא נהנה ממנו בשעה שהנר דולק".

וכן הובא בשו"ע שם ס"ד (ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו).

[189] שעל כרחך אינו מטעם רבנן, ולא מטעם הרוקח, אלא מהטעם שהובא לעיל (הערה 166) מהמ"א, כיון שהיא הנאה הבאה מאליה.

[190] בקטעים שלפנינו יתבאר, שאף שעצים שנשרו אסורים בהנאה, אין הטעם משום מוקצה, אלא מטעם שמא יעלה ויתלוש, וכן מלאכה שעשה הנכרי לצורך ישראל אסורה בהנאה, ולא משום מוקצה.

ואם כן הי' אפשר לומר לכאורה, שאין חילוק בין הנאה על ידי מעשה לבין הנאה הבאה מאליה, אלא שמשום מוקצה מותרת כל הנאה ובעצים שנשרו ומלאכה שעשה הנכרי לצורך ישראל אסורה כל הנאה, אף להתחמם כנגדן ולהשתמש באורן.

מכל מקום מוכח מהפוסקים שאין חילוק בינם, שבכל אלו אסורה הנאה שעל ידי טלטול ומותרת הנאה הבאה מאליה, אף להתחמם כנגדן ולהשתמש באורן.

[191] כדלעיל סי' תקא ס"י (עצים שנשרו מן האילן ביום טוב אין מסיקין בהן ביום טוב, אפילו להמתירין נולד ביום טוב, לפי שהן בכלל גזרת פירות הנושרין מאליהן בשבת או ביום טוב, שאסרום חכמים בו ביום באכילה ובטלטול משום גזרה שמא יעלה ויתלוש, כמ"ש בסי' שכ"[ה]), ושם ס"ח (כל מחובר שנתלש מאליו או על ידי נכרי, אף על פי שאינו מאכל אדם, הוא בכלל גזרה זו ... ואפילו עצים שתלשן הנכרי לעצמו או שנשרו מאליהן ביום טוב הם בכלל גזרה זו). ואם כן יש לומר שאף הנאה הבאה מאליה אסורה מטעם זה.

[192] "גוי שהביא לולב לישראל ביום טוב מחוץ לתחום ... אסרוהו לו ... באכילה ובהנאה". ומקורו בפוסקים שיובאו לקמן ד"ה ואף שבהבא מחוץ לתחום.

שטעם האיסור בזה הוא כדלקמן סי' תקטו ס"א (שלא יהנה כלום ממלאכת יום טוב הנעשית בשביל ישראל ... ויש אומרים ... שחששו ... שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב). ואם כן יש לומר שאף הנאה הבאה מאליה אסורה מטעם זה.

[193] כבר הובא לעיל (הערה 170) מה שהקשה המ"א (סי' תקט ס"ק טו) על הא דאסרו להסיק בעצים שנשרו, ממה שכתבו התוס' ע"ז סו, ב (דלא אסרינן משום שבח עצים, אלא דוקא באיסורי הנאה כדפרישית, ומוקצה מותר בהנאה הוא).

ותירץ המ"א (צריך לומר דוקא בדיעבד מותר ליהנות ממנה, אבל לכתחלה אסור להשתמש בו). והיינו שהן במוקצה והן בעצים שנשרו לא נאסר להסיק בהם אלא לכתחלה, אבל אם כבר הסיק בהם מותר ליהנות ממנה.

ולפי האמור לעיל יש לומר שאין הפרש בין לכתחלה לבין בדיעבד, אלא שבמוקצה מותר ליהנות ממנה לכתחלה, ובעצים שנשרו, ובהובאו מחוץ לתחום לצורך ישראל, אסורה ההנאה הבאה מאליה אפילו בדיעבד, ואפילו להתחמם כנגדן וליהנות באורו.

ומה שהתוס' התירו הנאה ממוקצה, אף דמיירי בעצים שנשרו. אזלי התוס' לשיטתייהו שאף שפירות הנושרים אסורים בהנאה משום שמא יתלוש, מכל מקום עצים שנשרו לא נאסר בהנאה משום שמא יתלוש, אלא אסורים בטלטול משום נולד.

אבל אנן קיי"ל שגם עצים שנשרו אסורים משום שמא יתלוש, ואם כן אסור אפילו להתחמם כנגדן וליהנות באורן.

בפרק קמא דחולין[194], דאף בדלועין לא שייך שמא יתלוש, לפי שאין אדם מתאוה להם כל כך, כל שכן בעצים דבעי נמי מרא וחצינא. עיין בתוס׳ בפרק קמא דביצה[195] ופרק ג׳ דעירובין[196]. אבל אנן קיי״ל כרי״ף[197] ורא״ש[198] דעצים נמי הוה בכלל גזירה שמא יתלוש (וכל קושיות התוס׳[199], לא קשה מידי על פי מה שכתב הר״ן[200] בשם הרמב״ן[201] ספי״ו דשבת, וכן כתב רשב״א שם[202], דבעכו״ם שתלש פרי האדמה לא שייך שמא יעלה ויתלוש[203], וכן כתב בשיטה מקובצת ריש פרק קמא דביצה[204]). וכן כתבו הטור[205] ורש״ל[206] ומג״א[207], עיין שם בסי׳ תק״א[208].

מכל מקום[209] מסתימת כל הפוסקים משמע דאין שום חילוק בין איסור מחמת גזירת שמא יתלוש לאיסור מוקצה מחמת מחובר[210], דו״ק ותשכח. וכן משמע בהדיא ברמב״ם בפ״ב[211] שפירש איסור עצים שנשרו

---

[194] יד, א ד״ה מחתכין את הדלועין (ליכא למיחש נמי שמא יתלוש, אלא בפירות האילן שהם קלים להשיר, ועוד דאדם מתאוה להם ושוכח ... אבל בדבר דבעי מרא וחצינא, לא).

[195] ג, א ד״ה גזרה (בדבר דבעי מרא וחצינא, כגון לפת וצנון, דלא שייך שמא יעלה ויתלוש דאדכורי מדכר הואיל ואין יכול בקל לתולשו).

[196] מ, א ד״ה הא (ואם תאמר, טעמא דמוקצה למה ליה, תיפוק ליה משום שמא יעלה ויתלוש. ויש לומר דשמא יעלה ויתלוש לא הוי אלא בפירות האילן שקלים ליתלוש, אבל לפתות, דבעי מרא וחצינא, לא).

[197] ביצה ב, א (ועצים שנשרו מן הדקל ... ביום טוב אסור להסיקן ביום טוב בפני עצמן, משום דהוו להו נולד, ואסרי להו רבנן שמא יעלה ויתלוש).

[198] פ״א סי׳ ב (כלשון הרי״ף).

[199] שם ושם הוכיחו התוס׳ שאין גוזרין שמא יתלוש בעצים ודלועין, דאי לאו הכי למה התירו (שבת קכב, א) כשהנכרי הדליק הנר לעצמו, או מילא מים לבהמתו, או עשה כבש לעצמו, ולא גזרינן שמא יעשנו הישראל.

[200] שבת מו, א (ומיהו איכא למידק כי היכי דאסרינן משקין שזבו ופירות הנושרין שמא יסחוט או שמא יעלה ויתלוש, נגזור נמי [בנכרי] העושה לצורך עצמו שמא יעשה [ישראל] בידים. תירץ הרמב״ן ז״ל דהיינו טעמא משום שאין הישראל מצוי אצל הנכרי בשבת שיבא להשתמש ממה שהנכרי עושה לצורך עצמו, וכיון דמילתא דלא שכיחא הוא לא גזרינן בה. ועוד דישראל מנכרי לא גזור במלאכת דשבת. אבל בפירות הנושרין דהויא מילתא דאתיא ממילא, בכי האי גונא גזרינן).

[201] שם קכב, א (זו שאמרו גזירה שמא יתלוש ושמא יסחוט, בדברים הנעשין מאליהן, כגון משקין שזבו ופירות שנשרו, הכל מודים שאסורין, דכיון דאיכא גזירה עשאום כמעשה שבת של ישראל, אבל גוי לעצמו ליכא למיגזר, דישראל מגוי לא גמר מלאכות דשבת).

[202] ד״ה גמרא (דמשקין שזבו ופירות הנושרין דממילא קא אתו, אי שרית ליה אתי למעבד איהו בידים, דמיחלף ליה, אבל מידי דלא אתי ממילא אלא תלי במעשה, כגון אפיה ובישול ונר וכבש ונעשה על ידי גוי בשביל גוי, שרי אפילו לישראל, דליכא למיגזר בהו מידי, דישראל בגוי לא מיחלף).

[203] כיון שאינם נושרים ממילא, רק במעשה על ידי גוי, ליכא למיגזר בהו מידי.

[204] ג, א (דמנכרי לישראל לא גזרינן משום דנכרי בישראל לא מיחלף).

[205] ״עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב ... איסור דרבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש״, הרי שעצים בכלל גזירה שמא יתלוש.

[206] בישו״ש פ״א סי׳ ז.

[207] ס״ק ד (תלשו ביום טוב ... דאסרי להו רבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש).

[208] במ״א שם סקי״א (אין מסיקין, דהוה ליה נולד, ואסרי להו רבנן גזירה שמא יעלה ויתלוש (רי״ף וראו״ש)).

וכן הוא לעיל שם ס״י (עצים שנשרו מן האילן ביום טוב אין מסיקין בהן ביום טוב, אפילו להמתירין נולד ביום טוב, לפי שהן בכלל גזרת פירות הנושרין מאליהן בשבת או ביום טוב, שאסרום חכמים בו ביום באכילה ובטלטול משום גזרה שמא יעלה ויתלוש).

[209] לפי כל האמור לעיל היה מקום לומר, שלדברי הכל הנאה במוקצה מותרת, ואילו הנאה בגזירת שמא יתלוש אסורה.

אלא שלשיטת התוס׳ עצים שנשרו לא נאסרו משום שמא יתלוש, אלא משום מוקצה, ולכן הנאה בהם מותרת. ולשיטת הרמב״ן וסיעתו, עצים שנשרו מאליהם אסורים משום שמא יתלוש, ולכן הנאה אסורה בהם, אף בהנאה הבאה מאליה. אבל עצים שנכרי תלש לא נאסרו משום שמא יתלוש, אלא משום מוקצה, ולכן הנאה מותרת בהם.

אך מכל מקום משמע מסתימת הפוסקים שגם באיסור גזירת שמא יתלוש לא אסרו הנאה הבאה מאליה.

ולפי זה, גם עצים שתלש נכרי נאסרו משום שמא יתלוש, וכדלעיל סי׳ שכה ס״ח (ואפילו עצים שתלשן הנכרי לעצמו, או שנשרו מאליהן ביום טוב, הם בכלל גזרה זו, כמו שיתבאר בסימן תק״ז), דלא כתוס׳ ודלא כרמב״ן הנ״ל.

נמצא שמה שאמרו שנכרי (שתלש עצים) ועשה מהם כבש לעצמו, יורד אחריו ישראל (משנה קכב, א), ואין חוששים להנאה:

(א) לדעת התוס׳ הוא כי עצים שנשרו לא נאסרו משום שמא יתלוש.

(ב) לדעת הרמב״ן וסיעתו הוא כי עצים שתלש הנכרי לא נאסרו משום שמא יתלוש.

(ג) למסקנת הפוסקים, גם באיסור גזירת שמא יתלוש לא אסרו הנאה הבאה מאליה.

[210] כי גם באיסור גזירת שמא יתלוש הותרה הנאה הבאה ממילא.

[211] הלכה יא (עצים שנשרו מן הדקל ביום טוב אסור להסיקן מפני שהן נולד).

משום נולד, ולא הזכיר משום שמא יתלוש כמו שכתב רבו הרי״ף[212], מכלל דאין נפקא מינה לדינא בשום ענין. וכן משמע בהדיא ברמב״ן בספר המלחמות ריש פ״ג דביצה[213] וז״ל, והכי נמי אמרינן בעכו״ם שליקט עשבים לעצמו שמותרים משום מלאכת שבת (פירוש שהרי שנינו[214] מאכיל אחריו ישראל) ואסורים בטלטול משום מוקצה, או שהם בכלל גזירת פירות הנושרים, דהויא משום שמא יעלה ויתלוש[215] עכ״ל, הרי לפניך דאף היכא דגזרינן שמא יתלוש אינו אסור ליהנות ממנו הנאה הבאה מאליה שאינו עושה מעשה בידים בגוף המוקצה, ולכך מותר להעמיד בהמתו על גבי עשבים הללו, כיון שאינו עושה מעשה בידים בגוף העשבים, ובפרט למאי דמוקי לה בגמרא שם דקאי באפה כו׳[216]. ועיין שם בתוס׳[217] ודו״ק.

ואף שבמה שכתב הרמב״ן דאף בעכו״ם שתלש עשבים שייך שמא יתלוש, הוא עצמו סותר את דבריו בפי״ו דשבת, וכמו שכתב הר״ן שם בשמו וכמ״ש לעיל[218]. מכל מקום בדין זה דמשמע מדבריו דפירות הנושרים מותרים בהנאה, אינו סותר את דבריו כלל. ואדרבה דאפילו פירות האילן דשייך בהן שמא יתלוש אף שתלשן עכו״ם, כמו שכתב שם[219] בהדיא, אפילו הכי מותרים בהנאה, כמו שכתב הר״ן שם[220] בהדיא בשמו, דעכו״ם שעשה כבש בשבת מעצים שתלשן בשבת לעצמו יורד אחריו ישראל עיי״ש (ודוחק לחלק בין פירות לעצים, דאף פירות אין נושרים אלא על ידי הרוח, וגם עצים דקים דרכן להנשר על ידי הרוח, כדאמרינן בגמרא[221] עצים שנשרו לתוך התנור כו׳). וכן משמע בהדיא בגמרא פ״ג דסוכה[222] ובכל הפוסקים, אתרוג במחובר אסור להריח בו, משמע דאם נתלש מותר להריח בו אם אינו מטלטלו, ולא גזרינן שמא יעלה ויתלוש[223].

ואף שבהבא מחוץ לתחום, דמשמע במרדכי[224] הביאו הב״י סי׳ תקפ״ו[225], ובתשובת רשב״א[226] הביאה

---

[212] כמובא לעיל (הערה 197) ״משום דהוו להו נולד, ואסרי להו רבנן שמא יעלה ויתלוש).

[213] יג, ב.

[214] שבת קכב, א.

וכן הוא לעיל סי׳ שכה סי״ז (ליקט נכרי עשבים מהמחובר לצורך בהמתו, מאכיל אחריו ישראל את בהמתו).

[215] וכן הוא לעיל שם ס״ח (נכרי שליקט עשבים מהמחובר, אפילו הוא בענין שאין בהם משום מוקצה, כגון שיש לישראל בהמות שיכולים לרעות שם בעשבים אלו והרי הם מוכנים לו, אעפ״כ אסורים משום גזרת פירות הנושרים).

[216] שבת שם (מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים בשבת, אבל לא על גבי מוקצה בשבת. דקאים לה באפה ואזלא היא ואכלה).

וכן הוא לעיל שם סי״ז (דהיינו שעומד בפניה שלא תוכל לנטות אלא דרך שם, כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ד בכל דבר האסור בטלטול, ואף עשבים אלו אסורים בטלטול), ובסי׳ שכד ס״י (לא יעמידנה על גבי דבר האסור בטלטול מדברי סופרים, מפני שאיסורו קל בעיני הבריות וחוששים שמא יטול ממנו בידיו להאכילה. ולא אסרו אלא להעמידה על גבה ממש, אבל מותר לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה, שכיון שאינו עומד סמוך לעשבים אין לחוש). ולא נאסרה הנאה הבאה מאליה.

[217] ראה אפיקי ים ח״ב סי׳ כג. נימוקי יום טוב תוספת ביאור יא.

[218] כנסמן לעיל (הערות 200-201), שנכרי שתלש עצים ביום טוב לא גזרו שמא יתלוש הישראל. ובר״ן שם (מו, א) הוסיף (עשבים שאין דרכן ליתלש, מאי טעמא לא שריא לישראל).

וראה תהלה לדוד סי׳ שכב סק״ג. נימוקי יום טוב תוספת ביאור יב.

[219] הרמב״ן בשבת שם (ומכל מקום משקין שסחטן הגוי, ופירות שתלשן, לצורך עצמו, אסורין משום גזירה הוא בלא דין מוקצה, דכיון דמילי דאתו ממילא נינהו, כי עשאן גוי נמי אסורין, דכולה חדא גזירה היא).

[220] מו, ב ד״ה עשה (וכתב הרמב״ן ז״ל, דדוקא ירד אחריו, שאינו מטלטלו אלא שיורד בו, ואינו אלא כיושב על האבן, אבל לטלטלו אסור, אלא אם כן היו העצים תלושין מערב שבת).

[221] ביצה ד, ב.

[222] לז, ב (אתרוג של מצוה מותר להריח בו ... אתרוג במחובר אסור להריח בו ... אי שרית ליה אתי למגזייה).

וכן הוא לעיל סי׳ שלו סט״ז (אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה, אסור להריח בו בעודו מחובר, גזרה שמא יקוץ אותו).

[223] ראה חדושי שאול בן הלוי דף לב.

[224] עירובין רמז תקיד, בשם רבנו שמשון משאנץ (דלא מצינו שאסרו חכמים הבא מחוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה), וסוכה רמז תשמז (שאסרו כו׳ הנאה).

[225] בסופו.

וכן הוא לקמן שם סכ״ו (אם נכרי הביא שופר ביום טוב מחוץ לתחום בשביל ישראל ... מותר לתקוע בו ... ואינו אסור אלא באכילה או בהנאה).

הטור סי׳ תרנ״ה, דאסור בהנאה. יש לומר דוקא להשתמש בו[227], או שאר הנאה הבאה לו על ידי שעושה מעשה בגוף המוקצה שמטלטלו וכהאי גוונא. אף שאין זה נקרא מעשה לענין הכנת מוקצה, כדאיתא בגמרא פ״ד דשבת דף נ״ד[228], מכל מקום לענין זה נקרא מעשה שאסור לעשותו. אבל כשאינו עושה כלום רק ההנאה באה לו מאליו, שרי אפילו במוקצה ונולד, כמו שכתבו התוס׳ דע״א[229], כל שכן בבא מחוץ לתחום שקל ממוקצה, כמ״ש בגמרא[230] ויתבאר בסי׳ תקט״ו[231]:

*

כתב[232] המג״א[233] דעצים שנשרו ביום טוב מותר להסיקן בשבת שלאחר יום טוב על ידי נכרי על ידי ביטול ברוב עכ״ל עיין שם. וכבר נתבאר בסוף סי׳ רע״ו[234] שאין היתר להסיק על ידי נכרי בשבת אלא כשהקור גדול, ובמדינתנו שאין הקור גדול כל כך בימי פסח וסוכות[235], לא שייך דין זה, ולכן לא העתקתיו.

ובפרט שדברים הללו המה תמוהים, דבלא ביטול נמי שרי, כמו שמותר לעבור על שבות אמירה לנכרי

---

[226] משאנץ. הובאה באור זרוע הל׳ ראש השנה סי׳ רסה (ואם העכו״ם הביא שופר מחוץ לתחום ביום טוב, מותר לתקוע בו, מידי דהוה אאתרוג, שכבר היה מעשה בישראל אחד שהביא לו עכו״ם לולב ואתרוג ביום טוב מחוץ לתחום, והתיר לו רבי׳ שמשון ב״ר אברהם, דלא מצינו שאסרו חכמים הבא מחוץ לתחום אלא או אכילה או הנאה), ובשו״ת מהר״ם מרוטנבורג (פראג) סי׳ כב, ובשו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תתמז, ובהגהות אשרי ראש השנה פ״ד סי׳ ו.

[227] וכן הוא לקמן שם (ואינו אסור אלא באכילה או בהנאה, דהיינו להשתמש בו).

[228] ראה שם נ, א (יושב (עליהן מבעוד יום ... גלי דעתיה דלישיבה קיימי, רש״י), אע״פ שלא קישר ואע״פ שלא חישב), ודף קכה, ב (פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא נדבך של אבנים (אבנים סדורות ומוקצות לבנין, רש״י), ואמר לתלמידיו צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, ולא הצריכן רבי למעשה. ור׳ יוחנן אמר הצריכן רבי למעשה).

ונתבאר לעיל סי׳ שח סנ״א (שכיון שדרכם של חריות לייחדם גם כן לישיבה, לפיכך כיון שישב עליהם הוכנו לישיבה על ידי כן ונעשה עליהם תורת כלי), וסנ״ב (שאר עצים וכן נדבך של אבנים, אף על פי שישב עליהם פעמים רבות בחול ... לא ירד עליהם תורת כלי על ידי כך, לפי שאין דרכם של שאר עצים ואבנים לייחדם ... אלא אם כן עשה בהם מעשה רב).

[229] כמובא לעיל (הערה 193) מה שכתבו התוס׳ ע״ז סו, ב ד״ה אמר (דלא אסרינן משום שבח עצים, אלא דוקא באיסורי הנאה כדפרישית, ומוקצה מותר בהנאה הוא).

[230] כה, רע״א (חוץ לתחום אסור, והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר).

[231] סעיף יד (דכיון שאיסור תחומים הוא קל, הקילו בו שלא לאסור אלא למי שהובא בשבילו).

*

והיינו, שאף כשעשה הנכרי מלאכה בשביל הישראל אסורה אף ההנאה הבאה מאליה, כדלעיל סי׳ רעו ס״א (נכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל, אסור לכל אדם להשתמש לאורו בשבת ... וכן אם הבעיר מדורת עצים בשביל ישראל, אסור לכל אדם מישראל להתחמם כנגדה), וסי׳ שכה סי״ט (אם אומר בפירוש שלצורך ישראל הוא עושה ... כגון שהדליק נר בבית שהישראל בו ... אסור להשתמש לאורו).

מכל מקום אם הביא מחוץ לתחום בשביל ישראל, שגם בזה אסרו הפוסקים דלעיל בהנאה, ״יש לומר דוקא להשתמש בו, או שאר הנאה הבאה לו על ידי שעושה מעשה בגוף המוקצה שמטלטלו וכהאי גוונא״.

[232] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ו נתבאר, שעצים שנתלשו בשבת אסור להסיק בהן ביום טוב שלאחריו, שאין שבת מכינה ליום טוב מן התורה, ואפילו ביטול ברוב אינו מועיל באיסור תורה.

והוסיף במ״א, שאם נתלשו ביום טוב, יכול להסיקן בשבת שלאחריהן על ידי נכרי על ידי ביטול ברוב, כי איסור ההכנה בזה הוא מדרבנן.

ומבאר כאן הטעם שלא הזכיר דבריו אלו בפנים, מכמה טעמים:

(א) היתר ההסקה על ידי נכרי בשבת הוא רק בקור גדול, ואין הקור גדול כל כך במדינתנו בימי פסח וסוכות.

(ב) קור גדול דינו כחולה שאין בו סכנה, שמותר ליהנות ממוקצה ומאיסור דרבנן אף בלא ביטול.

(ג) גם איסור הכנה דאורייתא אין בו איסור הנאה הבאה מאליה, ומותר ליהנות ממנה אף בלא ביטול.

(ד) אילו הי׳ צריך ביטול ברוב, לא הי׳ מועיל ביטולם בשאר העצים, כי גם הם מוקצים בשבת.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[233] סוף סק״ד (עצים שנשרו ביום טוב מותר להסיקן בשבת על ידי עכו״ם, על ידי ביטול ברוב).

[234] סעיף טו (וכל האיסורים שנתבארו בחימום כנגד המדורה או בית החורף, אינן אלא בארצות שאינן קרות, אבל בארצות הקרות כמו במדינות אלו, מותר לומר לנכרי לעשות מדורה בשביל ישראל ביום שהקור גדול, וכן לומר לו לחמם את בית החורף, לפי שהכל הם כחולים אצל הקור הגדול), ושם נסמן (הערות קו-ט).

[235] ומכל שכן בחג השבועות, שאין הקור גדול.

בשביל חולה שאין בו סכנה[236], שהכל חולים אצל הקור[237], או בשביל שהוא מצטער לדעת הגהות מיימוניות[238], כמ"ש המג"א בסוף סי' רע"ו[239], כך מותר ליהנות מאיסור הכנה שאין בו אלא איסור דברי סופרים לצורך חולה שאין בו סכנה[240], אם אין לו עצים אחרים[241], כמו שכתב המג"א בסי' שכ"ח ס"ק ט"ו[242] גבי מוקצה, או בשביל שהוא מצטער לדעת הגהות מיימוניות, כמ"ש בסי' שכ"ח סעיף ל"ג[243] עיין שם במג"א[244].

ואין לומר[245] דשאני הכנה ממוקצה שאין בו אלא משום גדר מלאכה, כמ"ש בפרק י"ז דשבת[246] אטו טלטול לאו צורך הוצאה כו', ולכן מותר כמו שמותר כל שבות מדברי סופרים, משא"כ הכנה דאיסורו הוא כמו מאכלות אסורות[247], שאסורים לחולה שאין בו סכנה אפילו אין איסורן אלא מדברי סופרים, כדמוכח בר"ן[248] שהביא הב"י סוף סי' שכ"ח גבי בישולי נכרים, והוא הדין לאיסורי הנאה מדברי

---

[236] כדלעיל סי' שכח סי"ט (חולה שנפל מחמת חוליו למשכב ואין בו סכנה ... הרי צרכיו נעשין על ידי נכרי אפילו במלאכות גמורות של תורה).

[237] כדלעיל סי' רעו סט"ו (לפי שהכל הם כחולים אצל הקור הגדול).

[238] הל' שבת פ"ו סוף אות ו, בשם ה"ר יום טוב (ואם אינם חולים ממש, מכל מקום מצטערין הם לכל הפחות בשבת, ואמרינן בכתובות גונח יונק חלב בשבת, ואף על גב דמפרק כלאחר יד הוא, משום צער לא גזור בהו רבנן).

[239] סקט"ו (ואפשר דהעולם סומכין על הגהות מיימוניות שכתב שאפילו במצטער שרי שבות).

ולא קיי"ל כן לענין שבת, אלא שלא למחות בהמקילין, כדלעיל סי' רעו סט"ו (והנוהגים היתר אף ביום שאין הקור גדול, מכל מקום אין מוחין בידם).

[240] שכאן אין אנו דנים באיסור הסקת הנכרי בשבת, שמותרת כשהקור גדול, אלא באיסור הנאת הישראל מדבר שהוכן מיום טוב לשבת, ואיסור הכנה זו אינה אלא מדרבנן, שמותרת לצורך חולה שאין בו סכנה, אפילו בלא ביטול העצים האסורים ברוב עצים המותרים.

והטעם שאינה אלא מדרבנן, נתבאר לקמן סי' תקטו ס"ז (נתלש ... ביום טוב ... אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו ... הן מוכנין לאכילה, ואין יום טוב מכין לשבת. ואיסור הכנה זו אינה אלא מדברי סופרים, שהרי מן התורה מותר ... בו ביום ... ואם כן יום טוב לעצמו הכין, אלא כיון שמדברי סופרים אסור ... ביום שנתלשו ... אלא ביום שלאחריו, נמצא שיום טוב הכין לשבת שלאחריו).

[241] ואם יש לו עצים אחרים, יתבאר לקמן בסמוך (והערות 251-252).

[242] "ומותר להאכילו מוקצה בידים, אם אי אפשר בענין אחר".

וכן הוא לעיל שם סכ"ב (ומותר להאכילו מוקצה אפילו בידים, אם אי אפשר בענין אחר).

וראה תהלה לדוד סי' רנה ד"ה והנה. נימוקי יום טוב הערה א. מחשבת חיים ע' רפג.

[243] "גונח מותר לינק חלב מהבהמה, דבמקום צערא לא גזרו רבנן".

וכן הוא לעיל שם ס"מ (הגונח מכאב לב, שרפואתו לינק בפיו מן הבהמה, מותר לינק בשבת, מפני שמפרק כלאחר יד הוא, שאין דרך לינק בפיו אלא לחלוב לתוך כלי ולשתות ממנו, לפיכך אין ביניקה איסור מן התורה אלא מדברי סופרים, ומשום צערו לא גזרו).

[244] סק"מ (מיהו אם יש לו מאכל לחלוב בו, אסור לינק בפיו ביום טוב, אלא יחלוב לתוך המאכל).

וכן הוא לעיל שם (אם אי אפשר לו לחלוב על ידי נכרי, וגם אין לו מאכל לחלוב לתוכו).

*

וכשם שבמקום צער וחולי מותר לינק חלב בפיו, ומותר להאכילו מוקצה, כן מותר ליהנות מאיסור הכנה, מה שהדליק הנכרי בשבת העצים שנשרו ביום טוב שלפניו, אף בלא ביטול ברוב.

[245] שמה שהצריך המ"א ביטול ברוב, היינו כי מה שהתירו בחולה שאין בו סכנה, הוא דוקא אכילת והנאה מהמוקצה, משא"כ אכילה והנאה מאיסור הכנה, שהוא כמו מאכלות אסורות.

[246] קכד, רע"ב (וטלטול גופיה לאו משום הוצאה היא), ופרש"י (בתמיה, הלכך אי מזלזלת בטלטול מזלזלת בהוצאה).

וכן הוא לקמן סי' תקטו ס"ד (שעיקר איסור המוקצה בשבת הוא סייג לאיסורי תורה ... משום גדר להוצאה, כמ"ש בסימן ש"ח), ובסי' שח ס"א (אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה ... ועוד מפני גדר הוצאה נגעו בה, שמא ישכח ויוציא הדבר שמטלטל בידו לרשות הרבים).

[247] כן הי' אפשר לכאורה לבאר דעת המ"א. אבל לא קיי"ל כן, כדלקמן סי' תקט סט"ז (אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב ... מאכלות אסורות לא הותרו), היינו שגם מוקצה הוא כמו מאכלות אסורות. ואם כן, כשם שהתירו בחולה שאין בו סכנה אכילת מוקצה, כן יש מקום להתיר אכילת דבר האסור משום הכנה.

[248] ע"ז ט, א ד"ה כי (אפשר שאין מתרפאין אף באיסורי הנאות של דבריהם כדרך הנאתן, דאפשר דכל שהוא כדרך הנאתן השוו אותן לשל תורה).

וכן הוא לעיל סי' שכח סי"ט (שכל מאכלות האסורות אפילו מדברי סופרים לא התירו אותן לחולה שאין בו סכנה).

סופרים[249] כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ג[250] לענין סתם יינן עיי"ש. אי נמי[251] דמיירי שיש לו עצים אחרים[252].

זה אינו[253], שהרי בגמרא מוכח בהדיא דאיסור הכנה אפילו דאורייתא מותר בהנאה הבאה מאליה, ואין אסור אלא לטלטלו ולהשתמש בו. עיין שם דף ג' ע"ב גבי הא דפריך בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי ספיקא דאורייתא כו', ואפילו הכי קתני[254] אין מטלטלין לסמוך כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה מותר לסמוך עליה כרעי המטה, משום דהוה הנאה הבאה מאליה. וכן משמע בסי' תקי"ג[255] (עיין בפרי חדש יו"ד סי' ק"ב[256] ו[מנחת] יעקב כלל ע"ד[257] ודו"ק), דאם היתה מאיסורי הנאה בלא טעמא דלחזותא עבידא אינה בטלה, שהרי נהנה ממנה[258]. ומסוף סי' תק"א[259] אין ראיה, דהתם כשמדליקה עושה מעשה בגוף הפתילה ומשתמש בה[260]. וכן משמע בכל הפוסקים שדין איסור הכנה שוה לאיסור מוקצה שאינו אסור בהנאה הבאה מאליה.

ועצי היתר[261] גם כן הן מוקצים בשבת, ואעפ"כ אומרים לנכרי לטלטלן ולהסיקן, והוא הדין לעצים אלו. דאי לא תימא הכי[262], האיך מותר לומר לו לטלטלן כדי לבטלן, אלא על כרחך משום דמאי שנא עצים אלו מעצי היתר, דשניהם אסורים לטלטלן ולהשתמש בהן, ומותרים בהנאה דהיינו להתחמם בהן:

(ה) אפילו במכבדת כו'. כן[263] משמע בב"י[264] שכתב בזה הלשון, ואפשר שמה שכתב רבינו אם אפשר

---

[249] כמו כאן דמיירי בהנאה מאיסור הכנה שמדברי סופרים (כדלעיל הערה 240).

[250] שו"ע ס"ב (אסור לעשות מרחץ מסתם יינם לחולה שאין בו סכנה).

כן היה אפשר לכאורה ליישב לדעת המ"א, אבל לא קיי"ל כן, כמבואר ברמ"א שם סי' קנה ס"ג (ואפילו יין נסך בזמן הזה, מותר להתרפאות בו ולעשות ממנו מרחץ, אף על פי שהוא כדרך הנאתן, ובלבד שלא יאכל וישתה האיסור).

[251] עוד אפשר לכאורה ליישב מה שהצריך המ"א ביטול ברוב.

[252] שכבר נתבאר לעיל (והערות 242-244) שאז אסור להאכיל מוקצה לחולה שאינו מסוכן, וכן כאן נשאר איסור ההנאה מאיסור הכנה.

[253] כל מה שנתבאר לדעת המ"א, שיש איסור הנאה מעצים ולא הותר אלא על ידי ביטול ברוב, זה אינו, שהרי כאן אינו מטלטל את המוקצה, ואינו אוכלו, כי אם הנאה דאתי מאליה על ידי הבערת הנכרי, וזה לא נאסר באיסור הכנה אפילו בבריא, ואפילו באיסור הכנה דמדאורייתא, שהרי בגמרא מוכח כו'.

[254] ברייתא שם (ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה).

וכן הוכיח לקמן סי' תקט בקונטרס אחרון סק"ג (וכן משמע בפרק קמא דביצה, אין מטלטלין אותה לסמוך בה כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה שפיר דמי לסמוך בה).

וראה מאורי אש דף מח.

[255] בשו"ע ס"ג (ביצה שנולדה ביום טוב וליבנו בה תבשיל וכיו"ב, מידי דלחזותא ולטעמא עבידא אינה בטלה).

ונתבאר לקמן שם ס"ז (אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל, כגון ללבנו ... אף על פי שיש בתערובת ששים כנגדה אינה בטלה); אבל בלאו הכי לא נאסר מטעם חזותא גרידא.

[256] שדן באיסור חזותא גרידא, ומסיק שם סק"ה (שמעינן מהך שמעתתא כיון דבעיין לא אפשיטא, דבכל מידי דלא אסיר אלא מדרבנן, אי איכא חזותא ולאו טעמא, הוה ליה ספקא במידי דרבנן ולקולא ... אבל במידי דאסיר מן התורה, חזותא מילתא היא).

וראה גם לקמן סי' תקיג קונטרס אחרון ס"ק ד (ד"ה והך).

[257] סק"ה (משמע דדוקא לענין ערלה ושביעית דכתיבי קרא ואיסורי הנאה הם, על כן אוסר אצלם חזותא, אכל לענין שאר דברים אמרינן דחזותא לאו כלום הוא ... הא מבואר שם בש"ס ע"ב דבמידי דרבנן לכו"ע חזותא לאו מילתא היא).

וראה גם לקמן בקונטרס אחרון שם.

[258] אלא ודאי, אף אם חזותא מילתא היא, מכל מקום הנאה הבאה מאליה מותרת באיסור הכנה.

[259] סי"ח (יום טוב שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביום טוב שיורי הלפידים והפתילות שנדלקו וכבו בשבת), הרי שאסור ליהנות מאיסור הכנה.

[260] כדלעיל ריש ס"ק ד, וכדלקמן סי' תקט סט"ז, ובקונטרס אחרון סק"ג, שבעושה מעשה אסורה גם ההנאה מהמוקצה, אבל הנאה הבאה מאליה מותרת.

[261] ובכל אופן אין לומר שטעם היתר היסק הנכרי הוא מטעם שהעצים שנשרו בטלים בשאר העצים, כי גם שאר העצים מוקצים בשבת. ואם התירו לנכרי היסק הנכרי בשאר העצים מחמת הקור, שיש לו דין חולה שאין בו סכנה, הוא הדין שיכול להסיק עצים אלו, ואין כאן ביטול העצים האסורים ברוב היתר.

[262] שאם נאמר שהיסק הנכרי מותר רק בשאר העצים, ולא בעצים שנשרו, אם כן האיך מותר לומר לו לטלטלן כדי לבטלן. ומסתמא לא מיירי המ"א בנשרו העצים מהאילן לתוך התנור.

[263] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה ושלאחריו:

לאפות זולתה אסור, נתכוין לטיבול המכבדת פעם שנית וכו׳, משמע דבפעם ראשון שרי. וכן משמע בשו״ע[265] שהעתיק לשון הרשב״א[266] אע״פ שהוא מכבה כו׳ דמיירי שטובל במים, כדמוכח בבית יוסף[267] שאחר לשון הנ״ל כתב אבל הרב המגיד[268] כתב בשם הרשב״א כו׳ כדרכו בחול כו׳ עיי״ש:

(ו) שלא טיבלה כו׳. כן[269] משמע בט״ז[270] שהקשה על זה ואע״ג דמצינו בגמרא[271] כו׳ עיי״ש, ובגמרא לא איירי כלל בטבולה במים. ובלאו הכי מוכח כן מסידור לשון הטור ושו״ע שלא הזכירו בפירוש טיבול המכבדת עד סוף סעיף ה׳:

(ז) שאינו צריך ביום טוב כו׳[272]. (כ״ה[273] במג״א[274]) ודבריו תמוהים, לא די שהן סותרין דברי כל הפוסקים כמו שכתב הב״י[275], אלא שהן סותרים זה את זה, שבסעיף קטן שאחרי זה[276] פסק בשם רש״ל[277] דאסור להערים, משמע דאם אינו מערים אלא באמת הוא צריך לפת אחד, מותר, אע״פ ש[אינו] מתכוין להשביח. וכן כתב [ה]מ״א עצמו בסי׳ תק״ג[278] בשם הגהות מיימוניות[279]. והמרדכי[280] מיקל יותר עיי״ש.

בפנים סי״ב נתבאר שבתנורים שלנו שאי אפשר לאפות בלא גריפה, מותר לגרפו אף במכבדת שטיבלה במים שמכבה. ואם אפשר לאפות בלא כיבוי, אסור לגרפו אף במכבדת שלא טיבלה במים.
בקונטרס אחרון זה מוכיח הדין הראשון, ובקונטרס אחרון הבא מוכיח הדין השני.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ מ.

[264] ד״ה ואפשר.

[265] סעיף ד (תנורים שלנו, כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה, מותר לגרפו מהאפר והגחלים, ואף על פי שהוא מכבה).

[266] עבודת הקדש שער ב סי׳ ו (ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף על פי שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן).

[267] שם (נתכוין לטיבול המכבדת במים פעם שנית שכתבתי דאסור ... אבל הרב המגיד כתב בפרק ג׳ (שם) בשם הרשב״א (שם) לגרוף התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה יראה לי שהוא מותר, ואף על פי שהוא מכבה ... ונראה מדבריו שגורף כדרכו בחול ואינו חושש).

[268] פ״ג ה״י.

[269] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה ושלפניו – ראה לעיל (הערה 263).

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[270] ס״ק ו (אם אין הכרח להאפיה בשביל זה אסור, אפילו אם מהני גריפת כל התנור כדי ליפותו. ואף על גב דמצינו בגמרא דאמר לה רבי חייא לדביתהו חזי דאנא ריפתי מעליא בעי, ורמז לה שתגרף).

[271] לב, ב (דביתהו דר׳ חייא נפל לה אריחא בתנורא ביומא טבא, אמר לה ר׳ חייא, חזי דאנא רפתא מעלייתא בעינא), ופרש״י (כלומר גרפי התנור). והיא ההלכה שבפנים ס״ט (ואם נפל לתוכו מטיח הטיט שבדפנותיו, ויש בטיח זה כדי לחרך את הפת ... מותר לגרפו מן התנור).

[272] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סי״ח נתבאר שמותר לאפות תנור מלא פת אע״פ שאינו צריך ביום טוב אלא לפת אחת, אבל אם אינו צריך, אסור להערים.
ומבאר שהמ״א מסיק שגם אם צריך ביום טוב פת אחת לא הותר אלא כשמתכוין להשביח את הפת. אבל יש להוכיח מהפוסקים שמותר אף שאינו מתכוין להשביח.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ מב.

[273] מוסגר זה נוסף בהוצאת זיטאמיר. ואוצ״ל: עיין במג״א.

[274] סקי״ג (כתב הארחות חיים בשם הרא״ה, דוקא במתכוין להשביח הפת, אבל בלאו הכי אסור, עד כאן. ואין נראה כן מדברי הפוסקים (ב״י). ולי נראה להחמיר. אף על גב דבסי׳ תק״ג כתב אפילו עושה לצורך חול שרי לבשל בקדירה אחת. שאני התם דחד טירחא הוא, אבל הכא כל ככר צריך טירחא בפני עצמה).

[275] ד״ה ומה שהתיר (שהביא את דברי ארחות חיים, ומסיק ״ואין נראה כן מדברי הפוסקים״).

[276] מ״א סקי״ד (ורש״ל כתב ... ודוקא כשצריך לאכול, אבל אם אין צריך לאכול, רק שמערים לאכול מעט ממנו, אסור).

[277] פ״ב סי׳ טו (נהי דשרי אפילו בתנור גדול על ידי צורך פת אחת, אבל להערים ... לא נהירא בעיני).

[278] סק״ב (והמרדכי כתב באחד שהיה צריך פת לברית מילה, והתיר רבי יואל לאפות ג׳ תנורים מפני צריכות פת אחת מכל תנור לב׳ וג׳ ישראלים. והגהות מיימוניות כתב דזה מקרי הערמה ואסור ... מפני שצריך כל ככר טרחא ותיקון בפני עצמו).

[279] פ״א אות ו.

[280] רמז תרעה (ורבינו יואל התיר לאפות ביום טוב ברצידל״י בלע״ז לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת בחולו של מועד, והיה יום אידם שלא היו יכולים לאפות אם לא ביום טוב, ולא היה די לקהל בתנור אחד, והתירו לאפות בב׳ פעמים, מפני שצריכות פת אחת לכל תנור ותנור, לשנים וג׳ ישראל).

וכן כתב בט"ז שם סוף הסימן[281].

ומה שכתב המג"א[282] דלאו חד טרחא היא. בסי' תק"ג מבואר בטור[283] ואחרונים[284] דבקדירה שנותן בה בשר זה אחר זה דלאו חד טירחא הוא, ואעפ"כ מותר, אפילו להערים לקצת פוסקים[285]. אלא דאנן קיי"ל דבכהאי גוונא אסור להערים[286], דהיינו אם אינו צריך אפילו לחתיכה אחת, אבל אם צריך לחתיכה אחת, אע"פ שמוסיף בשביל מחר שרי, אע"פ שאינו מתכוין להשביח. אלא דבכהאי גוונא אסור לומר בפירוש בשביל מחר אני מבשל, אלא מבשל סתם כמו שכתב הט"ז שם סק"ג בשם רש"ל[287]:

---

[281] סוף ס"ק ה (כתב המרדכי פ"ב דביצה, דרבינו יואל התיר לאפות ביום טוב לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת, והיה יום אידם שלא היו יכולים לאפות אם לא ביום טוב, ולא היה די בתנור אחד, והתיר לאפות בב' פעמים, מפני שצריכות פת לכל תנור. ובהגהות מיימוניות חולק על זה, דפירש ר"ח דמערים אסור. וכ"פ ב"י).

[282] סקי"ג (ולי נראה להחמיר ... הכא כל ככר צריך טירחא בפני עצמה).

[283] ראה ב"י שם ד"ה אבל ממלאה (והרב המגיד כתב בפרק א' (ה"י) בשם הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ב סי' א) ממלאה אשה קדירה וכו' כדי שיאכלו משמנים. לפיכך יראה לי שאפילו ליתן בקדירה חתיכה אחר שהניח הקדירה על גבי האש מותר עכ"ל. ומיהו לדברי רש"י שנתן טעם משום דחד טרחא הוא, כל כהאי גוונא דהוי תרי טירחי נראה דאסור. ודברי רבינו כדעת הרשב"א. שהרי נתן טעם מפני שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה. והכי נקטינן כמאן דמיקל, כיון דהוי מידי דרבנן).

[284] רש"ל פ"ב סי' טו (אבל להערים כדברי רבינו יואל, לא נהירא בעיני. וכן נמצא בהגמי"י (הל' יום טוב פ"א אות ו') וז"ל: בפירוש ר"ח כתב, ובלבד שלא יערים, כך קבלתי מרבותי. והיינו דלא כרבינו יואל שהתיר). מ"א ס"ק ב (והג"מ כתב דזה מקרי הערמה ואסור). וכן הוא בט"ז (כנסמן לעיל הערה 281).

וכן הוא לעיל שם ס"ו (כשאינו עושה כל המלאכה בבת אחת, דהיינו שלאחר שנתן הקדרה אצל האש הוסיף בה בשר לצורך מחר, ונמצא שהוא מוסיף במלאכה לצורך מחר, ולפיכך אע"פ שמה שאוכל מקדרה זו ביום טוב עצמו הוא משתבח ומתעלה על ידי תוספת מלאכה זו, אין שבח ועילוי זה מועיל כלום, כיון שהוא בעצמו אינו צריך לשבח ועילוי זה כלל, שהרי אינו צריך לאכול כלל מן קדרה זו ביום טוב, ואינו אוכל ממנה אלא כדי להתיר לו לבשלה לצורך מחר).

[285] רבנו יואל הנ"ל וסיעתו, כנסמן לעיל (הערה 280).

[286] וכן הוא לעיל סי' תקג בקונטרס אחרון ס"ק א (ואם אינו חד טירחא, אסור להערים, כמו גבי אפיית פת שהעתיק הט"ז דברי המרדכי בסוף הסימן שהתיר להערים, וכתב על זה אבל בהגה"מ חולק, וכן פסק ב"י עכ"ל, משמע שכן עיקר. וכן פסקו רש"ל ומג"א, וכתבו הטעם משום דאין שם היתר דחד טירחא רק היתר של שבח ועילוי בלבד).

[287] הרש"ל ביש"ש פ"ב סי' טו (נראה שאסור לומר בפירוש שהוא אין צריך לאותו היום, דלא התירו אלא במבשל סתם שנראה שאינו מבשל אלא לצורך יום טוב ... חשב זה נמי לעילוי כדי שיאכל משמנים, אם כן כדאי הוא להתירו בסתם. וכן פסק הרוקח (סימן רח"צ), וכן הוא עיקר). הובא בט"ז שם סק"ג (יש מעלה ביום טוב מצד הריבוי, וכתב שיש אוסרין בזה, וכתב רש"ל שיש להחמיר שלא תאמר בפירוש כן, אלא בסתם).

וכן הוא לעיל שם ס"ה (שהתבשיל יותר משתבח ומיתקן כשיש בשר הרבה בקדרה ... אסור לומר בפה בשעת בישול שהמותר יהיה לצורך החול, אלא יבשל בסתם), ושם נסמן (הערה 29).

תקח דברים האסורים ביום טוב להכנת צלי

ובו ג' סעיפים

א אין מלבנים את הרעפים ביום טוב כדי לאפות או לצלות עליהם[1], אפילו אם אי אפשר לו לאפות ולצלות בענין אחר, מפני שעל ידי הליבון הן מתחסמין (פירוש מתקשין ומתחזקין)[2], ואפילו הן ישנים, מכל מקום כל שעה שהן מתלבנים הן מתחזקין יותר[3], והרי זה מתקן כלי ביום טוב[4] (עיין סי' תצ"ה[5]):

---

[1] משנה לג, סוע"א (ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן). רמב"ם פ"ג הי"א (אין מלבנין את האבנים לצלות או לאפות עליהן). טור (אין מלבנין הרעפים כדי לצלות עליהם), ושו"ע ס"א (אין מלבנים את האבנים לצלות או לאפות עליהם). מ"א סק"א (כן היא הגירסא ברמב"ם שלפנינו, אבל במ"מ ובב"י משמע שנוסחת הרמב"ם הרעפים, וכן הוא בגמרא ובכל הפוסקים, אבל אבנים מותר ללבן, דלא שייך בהן חיסום).

וראה לקמן סי' תקי ס"ח (אבן ניסוקת).

[2] גמרא לד, רע"א (מפני שצריך לחסמן), ופרש"י (להקשותם ... מתחזקין ומתקשים). טור ושו"ע שם (מפני שמחסמן).

[3] מ"מ פ"ג הי"א (ורבינו לא הזכיר חדשים, לפיכך נראה שהוא מפרש ואמרי לה, דאפילו ישנים אסור, מפני שמחסמן בכל שעה שמלבנן ... וזהו שבהלכות לא הביאו אלא משנה כפשטה ולא חלקו בין חדשים לישנים), בדעת הרמב"ם (שם) והרי"ף (יט, א). מ"א סק"ב (ואפילו ישנים אסור, שבכל שעה הוא מחזקן יותר). ט"ז סק"א (אפילו בישנים).

והיינו בהסקה, אבל בבישול נתבאר לעיל סי' תקב ס"ט (שעל ידי בישול הראשון הן מתחזקין ומתקשין ... וזהו גמר תיקון עשייתן, ואסור משום תולדת מכה בפטיש).

וכן אסור להפיגם בצונן אחר הסקה, כדלעיל סי' תקז סט"ז (שלא יפיגם בצונן אחר הסיקן, כדי לחסמן (פירוש להקשותן ולחזקן), מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב).

[4] רש"י שם (כיון דבהסק זה נעשה כלי אסור). טור ולבוש ס"א (והוי ליה כמתקן מנא ביום טוב). ט"ז שם (והוה ליה כמתקן מנא).

ב הצולה דגים על גבי האסכלה[6], הרי זה לא יחתוך חתיכת נייר כדי לשרותה במים וליתנה תחת הדג על גבי האסכלה כדי שלא ישרף הדג[7], וכן לא ישבור חתיכת חרס כדי ליתנה תחת הדג[8], וכן לא יפצע את הקנה ליתן קרום שלו תחת הדג[9], וכן אין פוצעין את הקנה לעשותו כמין שפוד לצלות בו[10], לפי שכל שהוא עושה ומתקן דבר הראוי להשתמש בו הרי זה כמתקן כלי ביום טוב[11]:

ג מותר לפצוע את האגוז במטלית, ואין חוששין שמא תקרע[12], שאף אם תקרע הרי זה מקלקל[13] ופטור מן התורה, אלא אם כן קורע על מנת לתפור[14].

---

[5] ס"ד (מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה, אפילו אם הוא בענין שאם לא כן יפסיד אכילתו לגמרי ויתענה ביום טוב, שנאמר הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשיריו). ונתבאר בקונטרס אחרון שם ס"ק ד.

[6] רשת מתכת העשויה לצליה.

[7] משנה לב, ב (ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח), ופרש"י (חותכין נייר ושורין במים וסודרין הנייר על גב האסכלא, מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג). טור ושו"ע ס"א (ואין חותכין את הנייר לצלות עליהם). ט"ז ס"ק ב (פירש"י כשצולין דגים על האסכלא, שוברין חרס, או חותכין נייר ושורין אותו במים, וסודרן על גבי האסכלא שלא ישרף הדג).

[8] משנה שם (אין שוברין את החרס (כשצולין דגים על האסכלא, רש"י) ... לצלות בו מליח). טור ושו"ע שם (ואין שוברין את החרס). ט"ז שם (כשצולין דגים על האסכלא שוברין חרס ... וסודרן על גבי האסכלא שלא ישרף הדג).

[9] ברייתא לד, סע"ב (אין מפצעין את הקנה לצלות בו מליח), ופרש"י (לתת קרומיותיו תחת המליח על האסכלא), ובמשנה שם ד"ה שוברין (כשצולין דגים על האסכלא ... חותכין קנים ... וסודרין ... על גב האסכלא, מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג). מ"א ס"ק ב (אין פוצעין הקנה לתת קרום שלו תחת הדג על האסכלה).

[10] רמב"ם פ"ד ה"ח (ואין פוצעין את הקנה לעשותו כמו שפוד לצלות בו מליח). שו"ע ס"א.

והיינו כשרוצה לפוצעו כדי לעשותו כמין שפוד. אבל אם לוקח עץ דק כמו שפוד, נתבאר לעיל סי' תקב ס"ח (ענף עץ שהוא חד בראשו כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו, מותר), ושם נסמן (הערה 44).

ואם רוצה לחתות בו התנור, נתבאר לעיל סי' תקז ס"ז (אסור ליקח עץ מבין העצים לחתות בו האש בתנור ... מפני שהוא כמתקן כלי ביום טוב).

[11] גמרא לב, ב (מאי טעמא, משם דקא מתקן מנא). רש"י לד, א ד"ה אין מפצעין (דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תקון כלי). ט"ז שם (וביום טוב אסור משום תיקון מנא). מ"א שם (דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תיקון כלי (רש"י)).

וכן הוא לעיל סי' שמ סי"ז (אף על פי שחתיכת תלוש מותרת לכתחלה ... מכל מקום אם על ידי זה מתקנו להשתמש בו איזה תשמיש, חייב משום תיקון כלי, אם מחתכו בסכין ... ושלא בסכין, פטור אבל אסור, לפיכך אין שוברין את החרס ואין קורעין את הנייר המותרים בטלטול כדי להשתמש בהם איזה תשמיש, מפני שהוא כמתקן כלי, עיין סי' תק"ח). ובסי' שיד סי"א (שוברו במתכוין בשביל שיהא ראוי על ידי כך לאיזה תשמיש, שאז אסור משום תיקון כלי, כמ"ש בסי' ש"[מ]).

ואף שאינו עושה בזה כלי ממש, רק מתקנו כדי להשתמש בו, מכל מקום הרי זה נחשב כמתקן כלי שאסור משום מכה בפטיש, כי מלאכת מכה בפטיש אינה עצם עשיית הכלי, כי אם סיום הכנתו להשתמשות, בין אם הוא כלי או לאו.

וראה מראי מקומות וציונים.

[12] ברייתא שם (אבל מפצעין את האגוז במטלית, ואין חוששין שמא תקרע). טור ושו"ע ס"ב (פוצעים אגוזים במטלית, ולא חיישינן שמא תקרע).

וכן הוא לעיל סי' שב סוף ס"ד (ומותר לפצוע את האגוז במטלית, ואין חוששין שמא תקרע, כמו שיתבאר בסי' תק"ח).

[13] ראה מראי מקומות וציונים. מי טל (קורע) סי' ו ס"ק כה. סי' כט.

[14] רש"י שם ד"ה ואין חוששין (ואפילו נקרעת לא אכפת לן, דאין זה קורע על מנת לתפור). ט"ז סק"ג (דאפילו תקרע לא איכפת לן, דאין זה קורע על מנת לתפור). מ"א סק"ג (דאינו חייב אלא בקורע על מנת לתפור (רש"י)).

וכדלעיל סי' שב ס"ד (והקורע שלא על מנת לחזור ולתפור פטור, אבל אסור מדברי סופרים).

ומטעם זה לא חששו שמא יפצע בחוזק עד שאי אפשר שלא תיקרע, ויהי' פסיק רישיה, כדלעיל סי' רעז בקונטרס אחרון סק"א (וכן צריך לומר במה שכתב רש"י פ"ד דביצה, והעתיקום האחרונים סוף סי' תק"ח, דאין זה על מנת לתפור. ותיפוק ליה משום שאינו מתכוין ואינו פסיק רישיה, מדקתני שמא תקרע. ובאמת כן משמע ברמב"ם פכ"ב. אבל רש"י סבירא ליה דחיישינן שמא יפצע בחוזק עד שאי אפשר שלא תקרע).

ואף שנתבאר כאן שגם הקורע שלא על מנת לתפור אסור מדברי סופרים.

מכל מקום לא חששו שמא יפצע בחוזק, שהרי גם אם יקרע לא יעבור מן התורה.

אבל לפצוע בחוזק עד שיהי' פסיק רישיה, אסור אף במקום שהוא איסור מדברי סופרים, וכדלעיל סי' שלז ס"א (ופסיק רישיה ולא ימות הוא. ואע"פ שחופר כלאחר יד הוא, ואינו חייב אלא כשחופר במרא וכיוצא בו מהכלים שדרך לחפור בהם, וגם מקלקל הוא קרקעית הבית, וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה היא. אף על פי כן אסור מדברי סופרים), ושם נסמן (הערה יא).

תקט כמה דינים פרטיים להלכות יום טוב

ובו ט״ז סעיפים

שפוד שנעקם או נשבר

א שפוד[1] שנעקם ונכפף, אם יכול לצלות בו כמות שהוא בלי שיפשיטנו, אסור לפושטו ביום טוב אפילו בידו, מפני שהוא טורח ביום טוב טרחא שאינה צריכה[2].

ואם אי אפשר לצלות בו בלא תקון[3], וגם אי אפשר למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו[4], וגם לא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב, כגון שנכפף ביום טוב, או אפילו נכפף מערב יום טוב ולא ידע ממנו עד שקידש היום, או אפילו ידע ממנו סמוך לחשכה ולא היה שהות לתקנו קודם יום טוב[5], מותר לתקנו ביום טוב.

אבל אין מורין כן לאחר[6], ואדם הבא לשאול הלכה[7] (א) זו למעשה, דהיינו ששואל היאך לעשות מעשה, אין אומרים לו היתר זה[8], כדי שלא יטעו להתיר אף אם היה אפשר לתקנו מערב יום טוב[9] ושכח[10] ולא

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) שפוד שנעקם או נשבר (ס״א-ג).
(ב) סכין שנפגם (ס״ד-ז).
(ג) חוטי תפירת מילוי בשר (ס״ח-ט).
(ד) הגעלה וליבון (ס״י-יג).
(ה) ניקוב, הדחת והטבלת כלים (סי״ד-טו).
(ו) טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש (סט״ז).

[2] רב יהודה אמר שמואל כח, ב (שפוד שנרצף (נמעך, שדרסו עליו ונעקם, אבל לא נשבר, רש״י), אסור לתקנו ביום טוב (שהרי יכול להשתמש בו כמו שהוא וטרחא דלא צריך הוא, רש״י). פשיטא. לא צריכא דאע״ג דמפשיט בידיה (שמתפשט בידים ואינו צריך להכות עליו בפטיש, רש״י)). טור ושו״ע ס״א (שפוד שנרצף, אף על פי שהוא יכול לפשטו בידו, אין מתקנין אותו). טור ורמ״א שם (ודוקא שיוכל לצלות בו בלא תיקון). ט״ז ס״ק א (פירוש שנעקם ונכפף). מ״א ס״ק א (שנרצף, פירוש שנעקם).

ומיירי אפילו נכפף ביום טוב, שמותר לתקנו מעיקר הדין כדלקמן בסמוך, מכל מקום אסור משום טרחא שאינה צריכה.

ולענין שבת, נתבאר לעיל סי׳ שמ סי״ח (מחט שנתעקמה אפילו מעט אסור לפשטה (משום תיקון כלי)).

[3] רב חסדא שם (שפוד שנרצם (שנשבר ראשו, רש״י) ... רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש). טור ורמ״א שם (אם אינו יכול לצלות בו כך, ונשבר ביום טוב מותר לתקנו), כיון דהוי תיקון מכשירין שלא הי׳ אפשר לתקנו מערב יום טוב, וכדלעיל סי׳ תצה ס״ד (אבל מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון לתקן השפוד שנשבר ביום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב, שנאמר יעשה לכם, ודרשו חכמים לכם, לכל צרכיכם, לרבות מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב).

[4] מ״א סק״ג (נראה לי דאם יכול להשאיל לו אסור לתקנו).

וכן הוא לקמן ס״ג (אי אפשר למצוא שפוד אחר), וס״ד (אפשר לו לשאול סכין מחבירו). לעיל סי׳ תקז סט״ו (כיון שכבייה זו אינה אלא מכשירי אוכל נפש ... לפיכך אם אפשר לו להשאיל מכבדת אחרת אסור לכבותה).

וכן בכל תיקון מכשירים שאפשר בלאו הכי, אסור לתקנם, כדלקמן סי׳ תקיד ס״ב (אבל אם יוכל לאכול במקום אחר ... אסור לכבות) וס״ד (ואי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה ... מותר לכבות).

וכן הוא לעיל סי׳ תצח סכ״ג (לא יתלוש את הצמר שבמקום שחיטה כדי לעשות מקום לסכין ... שהרי אין בה צורך אכילה, מפני שאפשר לשחוט אף אם לא יעשה כן).

וכמו שאסרה תורה מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כך אסרו מכשירין במקום שאפשר בלי תיקון זה.

[5] רש״י כח, ב ד״ה ואחד (ולא היה יודע מבעוד יום). מ״א סק״ב (והוא הדין אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו).

וכן הוא לעיל סי׳ תצה ס״ד (או אפילו שנשבר בערב יום טוב, אלא שלא היה אפשר לו לתקנו בו ביום מחמת איזה אונס גדול), ונתבאר בקונטרס אחרון שם ס״ק ה.

[6] רבנו ירוחם נ״ד ח״א ל, ד (והלכה ואין מורין כן לרבים). רמ״א שם (ואין מורים כן לרבים).

ולמדו זאת מהאמור כן בגמרא לענין השחזת הסכין בשינוי (כדלקמן ס״ה, ושם נסמן הערות 29. 32)).

ומפרש דבריו הרמ״א, שכן הוא (לא רק בתיקון השפוד, אלא) בכל מכשירי אוכל נפש (כדלקמן ס״ב, ושם נסמן הערה 16).

[7] ב״י סי׳ תקיד ד״ה והם דברי רבינו ירוחם (ומה שכתב ואין מורין כן לרבים, אינו מדוקדק, דאפילו יחיד הבא לשאול אין מורין לו כן).

וכן הוא לקמן ס״ה (ואין צריך לומר שאין מורין היתר זה לאדם הבא לשאול הלכה למעשה).

[8] ואסור אף אם רוצה לומר לו ״הלכה ואין מורין כן״, כמבואר בקונטרס אחרון ס״ק א.

[9] רש״י שם ד״ה הלכה (אבל אין מורין לרבים כן, שלא יזלזלו אף בשאפשר לעשותו מבעוד יום). רבנו ירוחם שם (שמא יבא לתקן כשנרצם פיו מערב יום טוב). רמ״א שם (שלא יבואו לתקן גם כן בנשבר מערב יום טוב).

תיקנו, דאז אסור מן התורה לתקנו ביום טוב, כדין כל מכשירי אוכל נפש שהיה אפשר לעשותן מערב יום טוב[11]. אבל כל אדם מותר לעשות כן מעצמו. ובלבד שלא יעשה כן בפני אדם אחר שאינו יודע היתר זה, דכיון שעושה לפניו הרי זה כמורה לו הלכה למעשה[12].

ואם נכפף ביום טוב ראשון, אסור לתקנו ביום טוב שני של גליות, אם יש שהות ביום טוב ראשון כדי לתקנו. ואע"פ שהוא יום טוב ואסור לתקנו[13], מכל מקום כיון שאנו עושין שני ימים מחמת הספק שמא הראשון הוא חול, הרי זה כאילו היה אפשר לעשותו ולתקנו ביום ראשון[14]:

ב וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש, שאם היה אפשר לעשותן ביום טוב ראשון אם היה חול, אסור לעשותן ביום טוב שני של גליות. וגם אין היתר לעשותם[15] אלא בינו לבין עצמו בענין שלא ילמדו אחרים ממנו[16] וכמו שנתבאר למעלה:

ג שפוד שרוצה לצלות בו שהיה ארוך יותר מדאי, אסור לחתכו או לשרפו[17] כדי לקצרו. מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב[18]. ואם לא היה אפשר לקצרו מערב יום טוב[19], וגם אי אפשר למצוא שפוד אחר[20],

---

[10] מ"א ס"ק ב (אבל אם שכח לתקנו מערב יום טוב, אסור). וכן הוא לעיל סי' תקז ס"י (וכן אם נפל מערב יום טוב וידע בו ... ושכח ... ולא תקנו, אסור לגרפו ביום טוב).

[11] כדלעיל סי' תצה ס"ד (מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

[12] למדים זאת מדין סכין דלקמן ס"ה (ובלבד שלא יעשה כן בפני אדם שאינו יודע היתר זה, שלא ילמד ממנו להקל בדבר זה), ושם נסמן (הערה 29).

וכו הוא לעיל סי' ל ס"ב (ואין מורין כן הלכה למעשה, שמא יבאו להניחן לכתחילה בלילה. ולכן לא יעשה כן אלא בינו לבין עצמו, אבל לא ברבים, שמא יטעו לומר שמותר להניחן לכתחילה בלילה).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' פז.

ומה שכתב שם "אבל לא ברבים", ולא פירש שכן הוא גם ביחיד, ראה מראי מקומות וציונים. כללי הפוסקים וההוראה כלל סב.

*

ואף דאמרינן ב"ב קל, ב (אין למדין הלכה (כלומר אין למדין לעשות, רש"י) לא מפי למוד ולא מפי מעשה (אם יראה רבו עושה מעשה, אל יקבע הלכה בכך, דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה, רש"י), עד שיאמרו לו הלכה למעשה). מכל מקום חוששים שהרואה ילמד מכך הלכה למעשה, ויתיר אף אם היה אפשר לתקנו מערב יום טוב.

[13] ואף שלמעשה, "אם נכפף ביום טוב ראשון" מותר לתקנו בו ביום, דהוו מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב.

מכל מקום זה שאפשר לעשותו ביום טוב מטעם מכשירין, אינו אוסר לתקנו ביום טוב שני. אבל מטעם הספק "שמא הראשון הוא חול", אסור לתקנו ביום טוב שני. ועל זה כותב "ואע"פ שהוא יום טוב ואסור לתקנו".

נמצא לפי זה, אם נכפף ביום טוב ראשון של ראש השנה, מותר לתקנו הן ביום ראשון והן ביום שני.

או אולי הכוונה, כיון שאסור לתקנו ביום ראשון – כשאין דעתו לצלות ביום ראשון, אלא ביום שני של יום טוב.

[14] הלכות ומנהגי מהר"ש סי' שצב (גדי שהובא למרת שונדל בשביעי של פסח, הורה מה"ר שלום ... הפשטה נראה לי לעשות ביום טוב ראשון אחר השחיטה, דאם לא כן היה נקרא איפשר לעשותו מערב יום טוב לגבי יום טוב שני). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קעט (מהר"ש היה מורה על גדי שהובא לישראל בשביעי של פסח ... הפשטת העור נראה לעשות באותו יום לאלתר אחר שחיטתו, דהוי אפשר לעשות קודם יום טוב שני).

וכן הוא לעיל סי' תצט ס"ו (בגליות שעושים שני ימים טובים מספק, הרי יום טוב ראשון נחשב לחול לגבי יום טוב שני, לפיכך אם נשחטה ביום טוב ראשון דינה כאלו נשחטה בערב יום טוב, לענין טלטול העור ומליחתו).

ומזה למדים גם לענייננו, כמבואר במ"א כאן ס"ק ב (והוא הדין אם היה אפשר לתקנו בראשון אסור לתקנו ביום טוב שני, דיום טוב ראשון חשיב חול לגבי שני לענין זה, אף על גב דאנן בקיאין בקביעא דירחא (מהרי"ל)).

[15] מכשירי אוכל נפש שלא הי' אפשר לעשותן מערב יום טוב.

[16] רמ"א ס"א (והוא הדין לכל מכשירין שאי אפשר לעשותו מערב יום טוב), שמפרש כן בדברי רבינו ירוחם (כדלעיל הערה 6).

וכן נתפרש בהגהות סמ"ק ועוד, כנפסק לקמן ס"י (אלא שאין מורין כן, כדין מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב), ושם נסמן (הערה 49), וסי"ד (ואין מורין כן, כדין מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב), וסט"ו (אבל אין מורין כן, כדין מכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב).

ואם בכל אופן אי אפשר לעשותו מערב יום טוב, מותר אף לכתחלה, כדלקמן סי' תקיד סוף ס"ב וס"ד.

[17] אם הוא של עץ.

[18] תשובות רש"י סי' רפד (יתד של שפוד שתוחבין בו יריכי העוף היה ארוך יותר מדאי, ובא מעשה לפני רבינו, ואסר לחתכו בסכין, ולא לשרוף ראשו באור כדי שיתקצר, משום תיקון כלי). ראבי"ה סי' תשעז (וראיתי בתשובות, יתד שפוד שצולין בו עופות היה ארוך יותר מדאי, ואסר רבי לחתוך אותו ולא לשרפו, משום תיקון כלי). הובא במרדכי רמז תרצא. שו"ע ס"ב (שפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדאי, אסור לחתכו ולא לשרפו). מ"א ס"ק ד (אסור משום תיקון כלי (מרדכי)).

והיינו אף רוצה לחתכו ביד, כדלקמן סי' תקיד קונטרס אחרון ס"ק ד (לפי מה שכתב הבית יוסף שם, שוב אין לחלק בין יד לכלי. וכן לפי מה שכתב הט"ז שם, אין חילוק בין יד לכלי לענין תיקון מנא. וכן משמע בסי' תק"ט במג"א סק"ד וסק"ט).

מותר לקצרו, כדין מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב:

סכין שנפגם

ד אחת סכין שנפגמה ואחת סכין שעמדה, אפילו אינו יכול לחתוך בה כלל, אין משחיזין אותה במשחזת המיוחדת לכך, מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב[21]. ואפילו לא היה אפשר להשחיזה מערב יום טוב, כגון שנפגמה ועמדה ביום טוב[22].

(ואף על פי שכל מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב מותר לעשותם ביום טוב[23], (ב) מכל מקום בסכין החמירו חכמים, לפי שהוא דבר המצוי אצל רוב בני אדם, ורוב הפעמים אפשר לו לשאול סכין מחבירו לצורך יום טוב[24], לפיכך אפילו אם הוא בענין שאי אפשר לו למצוא סכין אחרת, לא רצו חכמים לחלק בכך, ואסרו השחזת הסכין כדרכה במשחזת בכל ענין[25]):

ה אבל התירו לחדדה על ידי שינוי, כגון על גבי סכין אחרת[26], או על גבי עץ או על גבי אבן או על גבי חרס[27], אפילו היה אפשר לו לחדדה מערב יום טוב[28].

ובלבד שלא יעשה כן בפני אדם שאינו יודע היתר זה[29], שלא ילמד ממנו להקל בדבר זה ויתיר לעצמו אף במשחזת[30]. אלא אם כן אין ניכר שהוא מתכוין לחדדה, אלא אפשר לומר שאינו אלא להעביר שמנוניתה, שהוא מותר[31].

---

[19] מ"א שם (וצריך לומר דמיירי שאפשר לעשותו מאתמול).

[20] כדלעיל ס"א (וגם אי אפשר למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו), ושם נסמן (הערה 4).

[21] משנה כח, א (אין משחיזין את הסכין ביום טוב). רמב"ם פ"ד ה"ט (אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה ... אם אינה יכולה לחתוך כלל אין משחיזין). מ"מ שם (עמדה או נפגמה). שו"ע ס"ב (כלשון הרמב"ם). מ"א ס"ק ז (דהוי ליה מתקן מנא). לבוש ס"ב (סכין שעמדה מלחתוך או שנפגמה ... אין משחיזין אותה במשחזת שלה שהיא מלאכה גמורה).

[22] מגיד משנה שם (שלעולם אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה, ואפילו עמדה או נפגמה ביום טוב). ב"י (והרמב"ם ... לא חילק בין נפגמה מערב יום טוב לנפגמה ביום טוב). לבוש שם (אפילו נפגמה ביום טוב).

[23] שלכן התירו בשפוד, כדלעיל ס"א (שפוד שנעקם ונכפף ... אם אי אפשר לצלות בו בלא תקון ... וגם לא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב, כגון שנכפף ביום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב).

וכדאמרינן כח, א (מאן תנא דבמשחזת אסור, אמר רב חסדא דלא כרבי יהודה, דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד, ר' יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש), ושם ע"ב (סכין שנפגמה ... באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן). וקיי"ל כרבי יהודה, כדלעיל סי' תצה ס"ד (מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כגון לתקן השפוד שנשבר ביום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב).

מכל מקום לענין סכין לא קיי"ל כרבי יהודה מהטעם דלקמן.

[24] רמב"ן במלחמות יא, א ד"ה ועוד (ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שאין צריכין כל כך, כגון סכין שעמדה, שאפשר בשאלה, שהרי מצויין לכל ... מותר על ידי שינוי). הובא בר"ן יא, ב ד"ה כי. ונתבאר בקונטרס אחרון.

[25] שאסרו בסתם – במשנה וברמב"ם ושו"ע שם (אין משחיזין את הסכין).

[26] משנה שם (אבל משיאה על גבי חברתה), ופרש"י (משני מדרך חול). מ"א סק"ה (על גבי סכין אחר).

ואף שנתבאר לעיל סעיף הקודם, שאם אפשר לשאול מחבירו סכין אחרת אסור (וכאן הרי יש לו סכין אחרת, שמחדד עליה את הסכין הראשונה). היינו דוקא השחזה כדרכו, אבל בשינוי התירו גם בזה, שהרי התירו "אפילו היה אפשר לו לחדדה מערב יום טוב".

[27] גמרא כח, ב (אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף, הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקולא (על פי הסל, רש"י) ... ואמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קא מעבר סכינא אשפתא דרחיא). רמב"ם שם (אבל מחדדה על גבי העץ או על גבי חרש או אבן). שו"ע שם.

[28] ב"י (שאין כאן מלאכה כלל, כיון שאינו משחיז במשחזת שלה, וגם הסכין חותך קצת ... הילכך לא חילק בהשחזת הסכין בין נפגם ביום טוב לנפגם מערב יום טוב, דאפילו בנפגמה מערב יום טוב מותר לחדדה על גבי העץ או על גבי חרס או אבן, דלאו מלאכה היא כלל).

[29] גמרא שם (הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקולא .... קסבר הלכה ואין מורין כן). הרי שאין לעשות כן בפני אדם שאינו יודע היתר זה.

[30] רמב"ם שם (ואין מורים דבר זה לרבים, כדי שלא יבאו לחדדה במשחזת). שו"ע שם. והיינו לומר שמא יחדד במשחזת אף את הסכין שהי' אפשר לחדדה מערב יום טוב, שאסור מן התורה.

[31] גמרא שם (ואמרי ליה, לחדדה קא עביד מר או להעביר שמנוניתה, ואמר לי להעביר שמנוניתה, וחזיתי לדעתיה דלחדדה קא עביד, וקסבר הלכה ואין מורין כן). ב"ח סוף הסי' (נראה לענ"ד דאף בדבר שהלכה ואין מורין כן, יכול לעשות כן בפני רבים היכי דמצי לאישתמוטי, כי הכא גבי סכין שנפגמה או שעמדה דיכול לחדדה בשל עץ, דמצי לאישתמוטי ולמימר דלהעביר שמנוניתה

ואין צריך לומר שאין מורין היתר זה לאדם[32] הבא לשאול הלכה למעשה[33], אפילו לא היה אפשר לחדדה מערב יום טוב[34], אלא כל אדם מעצמו מותר לעשות כן:

ו אבל אם אינו מתכוין לחדדה אלא להעביר שמנוניתה, מותר להשיאה על גבי חבירתה או על גבי עץ ואבן או על גבי חרס, ומורין כן לרבים[35]. אבל להעביר שמנוניתה על גבי משחזת, אין מורין כן[36], אלא כל אדם בינו לבין עצמו מותר לעשות כן:

ז לא התירו לחדדה על ידי שינוי אלא כשעדיין יכול לחתוך בה על ידי הדחק, דכיון שחידוד על ידי שינוי מועיל לה לפיכך אין חוששין שמא יחדדנה במשחזת. אבל אם אי אפשר לחתוך בה כלל, אסור לחדדה אפילו על ידי שינוי, דכיון שאין מועיל לה חידוד על ידי שינוי[37], יש לחוש אם נתיר לו לחדדה על ידי שינוי שמא ילך ויחדדנה במשחזת כדרכה[38]:

חוטי תפירת מילוי בשר

ח עופות שממלאים אותם בבשר וביצים ביום טוב, מותר לתפרם, שהרי תפירה זו צורך אוכל נפש היא[39].

ובלבד שיתקן החוט למדתו (שלא יהיה ארוך יותר מדאי) וישימנו במחט מערב יום טוב, כדי שלא יצטרך לחתוך את החוט ביום טוב כדי לקצרו. ואם לא נתנו במחט מערב יום טוב, אסור ליתנו במחט ביום טוב, שמא יהיה החוט ארוך יותר מדאי ולא יוכל לתפור בו ויחתכנו כדי לקצרו, ונמצא מתקן כלי ביום טוב. ואע"פ שהתירו לו התפירה, לא התירו לו מלאכת תיקון כלי, לפי שהוא ממכשירי אוכל נפש והיה אפשר לעשותה מערב יום טוב[40].

הוא דקא עביד, כדחזינן בהני עובדי דרבי נחמיה ואביי). מ"א סק"ו (אלא אם כן מצי לאשתמוטי ולומר דלהעביר שמנוניתא קמכוין).

[32] גמרא שם (הלכה ואין מורין כן). שו"ע שם (ואין מורים דבר זה לרבים).

וכאן אוסר אף לאדם יחיד הבא לשאול, כדאמרינן התם (אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף, הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקולא), הרי מיירי גם בפני יחיד.

וכן הוא לעיל ס"א (ואדם הבא לשאול הלכה זו למעשה, דהיינו ששואל היאך לעשות מעשה, אין אומרים לו היתר זה), ושם נסמן (הערה 7).

[33] ואסור אף אם רוצה לומר לו "הלכה ואין מורין כן", כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק א.

[34] אף שבזה מותר מהתורה אף במשחזת, כדלעיל (הערה 23). מכל מקום אין מורין להתיר אף בשינוי, שמא יחדד במשחזת אף את הסכין שהי' אפשר לחדדה מערב יום טוב.

[35] גמרא שם רע"ב (ואמר לי להעביר שמנוניתה), הרי שבזה מותר אף להורות לאחרים. כ"מ שם בסופו (איכא למידק, למה לא כתב רבינו דלהעביר השמנונית על גבי עץ או חרש או אבן מורין כן להתיר, כדאשכחן בהנך רבנן דאמרו להני רבנן דקמייהו דלהעביר שמנוניתא בעו. ואפשר לומר דכיון שכתב דלהשחיז אין מורין, ממילא משמע דלהעביר השמנונית מורין). ישי"ש פ"ג סי"ט (להעביר שמנונית על גבי עץ ואבן מותר, וכן על גבי סכין ... או אבן, מותר להעביר שמנונית, וכן עיקר). ב"ח (להעביר השמנונית משמע דמורים אף לרבים, בשל עץ). ט"ז סק"ג (אבל להעביר שמנונית הסכין על גבי עץ או חרס או סכין מורין ברבים להתיר, כן כתב רש"ל פרק אין צדין).

[36] ישי"ש שם (ולענין העברת שמנונית מעל הסכין, נראה, דשרי אפילו במשחזת של אבן ... ומכל מקום נראה דאף בזו הלכה ואין מורין כן). ב"ח (להעביר השמנונית ... על גבי משחזת [אסור]). מ"א שם (ועל גבי משחזת, אפילו להעביר שמנוניתא אין מורין (ישי"ש ב"ח)).

[37] כלומר, כיון שאינה יכולה לחתוך על ידי הדחק, שמא החידוד לא יועיל לה על ידי שינוי, ויחדדנה במשחזת, כמבואר בלבוש ס"ב (שגזרו בה חכמים, שמא מתוך שאינה יכולה לחתוך כלל, לא יספיק לה השחזה בעץ, ויבואו להשחיזה במשחזת).

[38] רב יוסף כח, ב (סכין שעמדה מותר לחדדה ביום טוב, והני מילי הוא דפסקא אגב דוחקא). שו"ע שם (במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק, או שנפגמה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל, אין משחיזין אותה אפילו על העץ, שמא יבא להשחיזה במשחזת). לבוש ס"ב (במה דברים אמורים כשיכולה לחתוך בדוחק, או שנפגמה בפגימה בעלמא ויכולין לחתוך בחוד שאצל הפגימה, וליכא למיחש שמא יבואו להשחיז במשחזת שלה, אבל אם אינה יכולה לחתוך כלל, אין משחיזין אותה אפילו על העץ, שגזרו בה חכמים שמא מתוך שאינה יכולה לחתוך כלל לא יספיק לה השחזה בעץ, ויבואו להשחיזה במשחזת שלה כדרכה שהוא מלאכה גמורה).

[39] שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקעו (השיב עוד, דמותר לתפור העוף ביום טוב שמלאוהו מבשר כתות מבפנים, שהרי אותה תפירה צורך אוכל נפש הוא). שו"ע ס"ג (עופות שממלאים אותם בשר וביצים, מותר לתפרם ביום טוב). לבוש ס"ג (שצורך אוכל נפש הוא)

[40] ירושלמי פ"ד ה"ה (הדא אמרה הדין סיקורה אסור מיעבד ביומא טבא, דהוא מקטע בגומיה). כפירוש רבנו ירוחם נ"ד ח"ב לב, ב (מולייתא, כלומר שממלאים מבשר וביצים ותופרין אותו, כתיב בירושלמי שאסור לעשותו ביום טוב, שמא יחתוך התפירה, אלא כיצד יעשה, יתקן מערב יום טוב החוט וישימנו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט, דכל מכשירין שאיפשר לעשותן מערב יום טוב

אבל מותר לחתוך החוט הנשאר תלוי בעוף לאחר התפירה, לפי שהיא מלאכה שאי אפשר לעשותה מערב יום טוב. ומכל מקום נהגו שלא לחתכו, אלא לשרפו. אע"פ שהכל אחד[41], שכמו כן הוא מתקן כלי (פירוש גוף העוף[42]) בשריפת החוט כמו בחתיכתו:

ט מותר לחתוך או לשרוף ביום טוב אגד גדיים ועופות הקשורים בשפוד שנצלו בו, וכן מותר לחתוך חוטי תפירתם, ואין בזה משום קורע, ואפילו בשבת מותר לחתכם[43], כמו שנתבאר בסימן שי"ד[44] עיין שם הטעם:

הגעלה וליבון

י כלי הצריך הגעלה או ליבון אסור להגעילו או ללבנו ביום טוב[45], מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב[46].

ואפילו אם רוצה להשתמש בו ביום לצורך אוכל נפש, מכל מקום אם היה אפשר להכשירו מערב יום טוב אלא ששכח[47], אסור להכשירו ביום טוב, כדין מכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב.

אסור לעשותן ביום טוב, כך כתב הראב"ד). ארחות חיים הל' יום טוב סי' ט (ירושלמי הדין סקריא אסור למעבד ביומא טבא, דלמא מפסיק בנימיה, פירוש סקריא, מולייתא שקורין בלעז קומפלידורא, גזרה שמא יחתוך חוט התפירה, אלא כיצד יעשה, יתקן מערב יום טוב חוט משזר וישימהו בחררה של מחט ... וביום טוב יתפור בו כפי הצורך המולייתא). שו"ע שם (והוא שיתקן מערב יום טוב החוט וישימנו במחט, ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב). לבוש ס"ג (לחתוך החוט ולהשים אותו במחט לא יעשה ביום טוב, שהוא דבר שיכול לעשותו מערב יום טוב). מ"א ס"ק ח (דאם ישימנו ביום טוב במחט, גזרינן שמא יחתוך החוט (רי"ו ירושלמי). משמע שם דאם לא שמוהו במחט מערב יום טוב, אסור ליתנו במחט ביום טוב).

[41] דרכי משה ס"ק א (לאחר שנתמלא העוף ונתפר, ורוצה להסיר משם המחט או החוט הנשאר, פשיטא דשרי אף לחתוך, דהא אי אפשר לעשות זה מערב יום טוב. אלא שנהגו לעשות בשריפת החוט). רמ"א ס"ג (נהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו בו). מ"א סק"ט (כללו של דבר, כל שאסור לחתוך אסור גם כן לשרוף ... וכל שמותר לשרוף מותר לחתוך, אלא שנהגו לשורפו).

[42] דהיינו שעל ידי חתיכת החוט מתקן את המולייתא שתוכל להתבשל. וכיון שאינו חותך את המולייתא עצמה, אלא את החוט, נחשב מכשירין. ומותר רק מטעם שאי אפשר לעשותה מערב יום טוב.

ואפילו אם מסיר מונע חיצוני מלאכלו נחשב תיקון כלי, כדלעיל סי' תקו ס"ה (שהפרשת תרומות ומעשרות ביום טוב יש בה משום שבות, מפני שהוא כמתקן כלי ביום טוב).

משא"כ חתיכת החוט אחר הצלי (שבסעיף הבא) אינו נחשב תיקון כלי.

וראה מראי מקומות וציונים.

[43] שבלי הלקט סי' פז (כשיושב אדם בסעודה בשבת, ופעמים מביאין לפניו תרנגולת צלויה או בשר צלוי וקשורים בגמי או בדבר אחר, מותר לו לחתוך אותו הקישור, ואין בו איסור, ופסיקת תלוש אינו אסור, אלא אם מתקנו (או) למדה, או לעשותו כלי. וכן מצאתי שהעידו על אדם גדול ומנו ר' שניאור ב"ר יהודה ב"ר ברוך זצ"ל, שראוהו שחתך קשרי הכבש שהיה קשור בו בשפוד כשהוא צלי). מרדכי רמז תרצא (מותר לחזור ולהפקיע קשרי השפוד שקושרין בו הטלה ולפעמים מהדקין אותו בחוט, וקרוב הדבר שאף בשבת מותר, ואפילו למאן דאמר יש בנין בכלים, שהרי אינו כלי, שאינו קשור לחבר שברים זה בזה ... וה"ר מרדכי זצוק"ל ראה בבית רבינו מאיר, שעל השולחן לפניו היו נוהגין לחתוך קשרי השפוד בשבת. וכן היו נוהגין בבית חמי רבינו יואל מפריש ז"ל). אגור סי' תרמה (מותר לחתוך ולהפקיע קשרי השפוד שקושרין בו הטלה, ולפעמים מהדקין אותו בחוט, וקרוב הדבר שאף בשבת מותר. מורי ה"ר מרדכי ראה בבית מהר"ם שהיו נוהגים לחתוך לפניו בשבת הקשרים שהיו בשפוד, מרדכי פ"ד דביצה. וכן פסק הר"ר שניאור בר יהודה. וכן מותר לחתוך אגד גדיים ועופות מקולסין וחוטי תפורים, משבלי הלקט). שו"ע ס"ד (מותר לחתוך ביום טוב אגד גדיים ועופות מקולסים וחוטים תפורים, וכן יכולים לשרוף פתילה או סמרטוט שקושרים בו העוף).

[44] סוף סט"ז (דבר תלוש שאין בחתיכתו משום מעשה חול, מותר לחתכו לכתחלה, כל שאינו מתכוין לחתוך במדה, ואינו חותך לחתיכות דקות מאד, וגם הוא דבר שאין בו תיקון כלי בחתיכתו וכמו שיתבאר בסי' ש"מ. לפיכך מותר לחתוך קשרי השפוד שקושרים בטלה או עוף הצלויים בו, וכן עופות ממולאים שתפרן מותר לחתוך חוט התפירה).

וראה מראי מקומות וציונים.

[45] הגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסד (ליבון זה ודאי אסור לעשותו ביום טוב, שניכר בטוב דלהכשירה הוא עושה, ומיתסרא מידי דהוה אהגעלת כלים דאסור לעשות ביום טוב כלל). הובא בהגהות מיימוניות פ"א אות ה, ובמרדכי ע"ז רמז תתסא. שו"ע ס"ה (אסור ללבנו), ורמ"א ס"ה (והוא הדין דאסור להגעיל כלי ביום טוב).

[46] לבוש סוף ס"ה (משום דמתקן כלי גמור הוא).

וראה לקמן (הערה 51), שיש בליבון זה שתי מלאכות: (א) תיקון כלי. (ב) הבערה שלא לצורך.

וכן נתבאר לקמן (סוף סי"א): "ונמצא עשה הבערה כדי לתקן כלי ביום טוב". היינו שיש בזה (א) מלאכת הבערה שלא לצורך אוכל נפש. (ב) מלאכת תיקון כלי.

ומה שמזכיר כאן רק הטעם של תיקון כלי, כי מיירי הכא אפילו באופן שהדליק האש, ובישל בה המים, לצורך בישול ליום טוב. אלא שאחר כך ליבן הכלי באש זו, או הגעיל הכלי במים אלו.

[47] מ"א סי' תקט ס"ק ב (אם שכח לתקנו מערב יום טוב אסור). וכדלעיל ס"א (אם היה אפשר לתקנו מערב יום טוב, ושכח ולא תיקנו, דאז אסור מן התורה לתקנו ביום טוב, כדין כל מכשירי אוכל נפש שהיה אפשר לעשותן מערב יום טוב). וסי' תקז ס"י (וכן אם נפל מערב יום טוב, וידע בו והיה לו שהות לתקנו ... ושכח ... ולא תקנו אסור ... והרי זה כמכשירי אוכל נפש שהיה אפשר לו

ואם לא היה אפשר להכשירו מערב יום טוב מותר להכשירו ביום טוב[48], אלא שאין מורין כן[49], כדין מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב[50]:

יא מותר ללבן ביום טוב כלי ברזל שאפו בו מאכל של גבינה כדי לאפות בו ביום מאכל של בשר[51], אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יום טוב[52], לפי שאינו ניכר שמתקן כלי[53], אלא הוא מחממו כדי לאפות בו.

ובלבד שמיד שיעבירנו מן האש יתן בו המאכל של בשר[54]. אבל אם יצטנן הכלי ואחר כך ילבנו שנית כדי לאפות בו, אם כן הרי ליבון הראשון לא היה רק להכשירו[55], ונמצא עשה הבערה כדי לתקן כלי ביום טוב[56]:

יב וכל זה כשמלבן מחלב לבשר או מבשר לחלב, דכיון שאין צריך ללבנו היטב עד שיהא נצוצות נתזים ממנו, אלא די לו בליבון קל, כמו שנתבאר בסי' תנ"א[57] וביו"ד בסי' קכ"א[58], אינו ניכר שמתקן כלי[59],

---

לעשותן מערב יום טוב שאסור לעשותן ביום טוב). וסי' תצה ס"ה (כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ... אפילו שכח ולא עשאה ... אסור לעשותה ביום טוב).

[48] תשובת הריב"א באור זרוע הל' יום טוב סי' שמה (השיב רבינו יצחק בר אברהם זצ"ל ... התרתי באותה מחבת שקורין [טרפ"א בלע"ז] במלכותינו ללבן אותה באור ... דלא אפשר לעשותה מערב יום טוב ... יצחק בר אברהם). הגהות אשרי ביצה פ"ב סי' יב (אבל מותר ללבן מחבת בת יומא באור ביום טוב). דרכי משה ס"ק ב (בהגעלה אסור, כל זמן שהיה יכול להגעילו מבעוד יום). מ"א סקי"א (ואם לא היה אפשר לעשותו מערב יום טוב שרי להגעיל).

[49] הגהת סמ"ק שם (ואי משום מכשירין, הא פסקינן דאין מורין כן).

[50] כדלעיל ס"א-ב (לא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב, אבל אין מורין כן לאחר ... וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש).

[51] תשובת הריב"א באור זרוע שם (מיהו כיוצא בזה התרתי באותה מחבת שקורין [טרפ"א בלע"ז] במלכותינו ללבן אותה באור ... ומשום תיקון ליכא איסורא, דנראה כמחממה לבשל תחתיה, ומשום מכשירין נמי ליכא, שהרי הבערה זו צריכה לבשל, ובלאו הכי נמי צריכה לצורך אוכל נפש). הובאה בסמ"ג ל"ת עה כה, א (ר"י התיר בתשובה אחת ללבן ביום טוב מחבת שקורין טרפ"א, שאפו בו [תחתיה] ביום פלדו"ן, ואחר הליבון אפו תחתיה מיד פשטיד"א של בשר, דמשום תיקון כלי אין כאן איסור, דנראה כמחממה לבשל תחתיה, ומשום מכשירין נמי ליכא שהרי הבערה זו צריכה לבשל, דבלא כן צריך לצורך אוכל נפש). סמ"ק סי' קצד ע' קסג (ור"י התיר ללבן את הטרפ"א של ברזל ביום טוב, מפני שנראה כמחממה לאפות בקל). שו"ע ס"ה (מותר ללבן ביום טוב כלי ברזל שאפו בו פלאדו"ן של גבינה, ואחר הליבון יאפו בו פשטיד"ה של בשר).

[52] דרכי משה ס"ק ב (ומשמע דבליבון שרי אף על גב דמאתמול היה יודע שצריך ליבון). מ"א סקי"א (ואפילו היה אפשר לעשותו מערב יום טוב שרי).

[53] כעין זה הוא גם לענין טבילת כלים בשבת, כדלעיל סי' שכג ס"ח (ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה, ואינו נראה כמתקן, מפני שאין הדבר ניכר שמתכוין להטבילו, שהרואה אומר לשאוב מים הללו היה צריך).

וכן הוא גם לענין טבילת אשה בשבת, כדלעיל סי' שכו ס"ז (אדם מותר לטבול מטומאתו בשבת, אפילו הצריך טבילה מן התורה, כגון נדה וכיוצא בהם, מפני שאינו נראה כמתקן אלא כיורד להקר).

והיינו כיון ששם לא מיירי בתיקון כלי מהתורה, אלא כאמור שם: "אסרוהו חכמים מפני שדומה למתקן כלי", ו"נראה כמתקן", הקילו חכמים כשאינו ניכר שהוא לשם מלאכה.

ואף שלא מיירי שם באיסור מפני מראית העין, אלא באיסור מפני תיקון כלי מדברי סופרים, מכל מקום התירו כשאינו ניכר שהוא לשם מלאכה.

והיינו אף שכאן בליבון מיירי בתיקון גמור, כאמור לעיל ס"י (כלי הצריך הגעלה או ליבון אסור להגעילו או ללבנו ביום טוב מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב). וכמובא לעיל (הערה 46) מהלבוש (דמתקן כלי גמור הוא).

והביאור בכל זה ראה לעיל סי' שיד ס"א (הערה ט).

[54] הגהת סמ"ק שם ע' קסד (צריך ליזהר שלא להמתין להשתמש בטרפא עד לאחר שתצטנן אחר הליבון, אלא מיד שיעבירו אותם מן הליבון יתנו אותה על המאכל שצריך לאפות). שו"ע שם (והוא שכשיתלבן יתנו אותו על המאכל מיד).

[55] מרדכי ע"ז רמז תתסא (ויזהרו לתתו על המולייתא שקורין פשטיד"א מיד אחר ליבונה, כדי שיועיל חמימות ליבונה לאפיית הפשטי"דאה, שאם ימתין עד שיצטנן מליבונה, נמצא שהליבון הוא שלא לצורך אוכל נפש). וראה מראי מקומות וציונים.

[56] היינו שיש בזה (א) מלאכת הבערה שלא לצורך אוכל נפש. (ב) מלאכת תיקון כלי. וכדלעיל (הערות 46. 51).

[57] ס"י (אע"פ שלא נתלבן כל כך עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו, שהרי כלי מתכות הן נכשרין על ידי הגעלה, וליבון קל הזה אינו גרוע מהגעלה), וסי"ג בהגהה (אם נבלע בהם על ידי האור דבר היתר ואחר כך נעשה איסור, כגון שנצלה עליהם בשר לבדו שהוא היתר, ואחר כך נבלע בהן חלב, הרי הן נכשרין על ידי הגעלה), ושם נסמן (הערה צח).

[58] ראה ש"ך שם ס"ק ח (גם במחבת של חלב או בשר סגי בהגעלה, כיון דהיתרא בלע).

[59] הגהת סמ"ק והגהות מיימוניות שם (ודוקא כשמלבנה מחלב לצורך בשר או איפכא, דאז לא בעי ליבון גמור שתסיר קליפתה, אלא סגי בליבון קצת ... אף בתשמישו על ידי האור, היכא דהיתרא בלע).

אלא הוא מחממו כדי לאפות בו[60].

אבל אסור ללבן ביום טוב כלי ברזל הבלוע מאיסור[61], אם היה אפשר ללבנו מערב יום טוב[62], אפילו רוצה לאפות מאכל של היתר[63] מיד שיעבירנו מן האש, דכיון שצריך ללבנו עד שיהיו נצוצות נתזים הימנו, הרי ניכר שמתכוין להכשירו ולתקן כלי ביום טוב[64]:

יג וכל זה בכלי שמן הדין צריך הגעלה או ליבון. אבל אם אינו צריך אלא מחמת חומרא בעלמא, כגון שפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלות בו ביום טוב, מותר ללבנו תחלה[65], אע"פ שהיה אפשר ללבנו מערב יום טוב[66], דכיון שמן הדין אינן צריך כלל ליבון ולא הגעלה[67], הרי אינו מתקן כלום[68]:

ניקוב, הדחת והטבלת כלים

יד כשם שאין נוקבין נקב חדש בחבית בשבת, מטעם שנתבאר בסי' שי"ד[69], כך אין נוקבין ביום טוב, אפילו לצורך אכילה, שהרי אפשר לנקבה מערב יום טוב[70]. ואם לא היה אפשר לנקבה מערב יום טוב מותר לנקבה ביום טוב[71], ואין מורין כן, כדין מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב[72]:

טו להדיח כלי אכילה ושתיה ולשפשפן ביום טוב, וכן להטביל כלי חדש ביום טוב, דינן כמו בשבת[73], וכמו שנתבאר בסימן שכ"ג[74]. ואם לא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב, מותר להטבילו ביום טוב[75]

---

[60] מכאן נראה שלהכשירו מהטעם שנבלע מבפנים סגי ליבון קל שעל ידי ההיסק מבחוץ. וראה לעיל סי' תנא ס"ז (ושם הערה נט).

[61] הגהת סמ"ק שם (אבל שבלועה מאיסור, וצריכה ליבון גמור שתשיר קליפתה, ליבון זה ודאי אסור לעשותו ביום טוב, שניכר בטוב דלהכשירה הוא עושה ומיתסרא). שו"ע ס"ה (אבל אם הוא בלוע מנבילה וכיוצא בה, אסור ללבנו).

[62] תשובת הריב"א באור זרוע שם (התרתי ... ללבן אותה באור ... דאי אפשר לעשותן מערב יום טוב). מ"א שם (ואם לא היה אפשר לעשותו מערב יום טוב שרי להגעיל).

ומה שנתבאר לעיל סי' תצד סט"ז (נוהגין בכל המקומות לאכול מאכלי חלב ביום א' של שבועות ... והנוהגים לאפות לחם נילוש בחלב או בחמאה, יזהרו כשמסיקין התנור קודם האפייה שיסיקוהו יפה בענין שיהיו נצוצות ניתזין ממנו כדי להפליט ממנו את רוטב של בשר שנשפך עליו לפעמים).

אפשר דמיירי שאופה הלחם הנילוש בחלב, ומלבנו קודם האפיה – קודם החג. או אפשר מיירי שצלה בו בשר בליל החג, ובבוקר אופה בו הנילוש בחלב, דמותר מטעם שלא הי' אפשר ללבנו מערב יום טוב.

[63] שו"ע סוף ס"ה (אפילו לאפות בו דבר היתר).

[64] נתבאר לעיל (הערה 53). וראה מראי מקומות וציונים.

[65] דרכי משה ס"ק ב (וכתב מה"ר אברהם מפראג וז"ל, נראה דכל שכן שפוד שצלו בו ביום כבד או בשר שאינו מלוח, שמותר ללבנו כדי לצלות בו ביום, מאחר שאין נראה שום תיקון, כמו בהכשר טרפ"א של חלב עכ"ל. ולי נראה דשרי מטעם אחר, דהרי אי אפשר לעשותו מבעוד יום). רמ"א ס"ה (ומותר ללבן שפוד שצלו בו בשר שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלות בו ביום טוב).

[66] מ"א סקי"ב (ולי נראה דלטעם ראי"פ, אפילו היה אפשר ללבנו מערב יום טוב שרי ללבנו ביום טוב, כיון שמדינא אין צריך ליבון כמ"ש ביו"ד סי' ע"ו ס"ד, אלא שנהגו ללבנו לא חשיב תיקון).

[67] כמבואר בשו"ע יו"ד סי' עו ס"ד (ויש מי שאוסר השפוד שצלו בו בשר בלא מליחה ... ויש מתירין בכל זה, וכן המנהג להתיר). וברמ"א שם (ואנו נזהרין לכתחלה, ומתירין בדיעבד).

[68] וכעין זה בטבילה בשבת, כדלעיל סי' שכו ס"ז (ומכל מקום מותר לטבול לקרי, שכיון שטבילה זו אינה מן התורה (ואף לא חיוב גמור מדברי סופרים, אינו נראה כמתקן ... וכן כל אשה שצריכה לחזור ולטבול לחומרא בעלמא מותרת לטבול בשבת...)).

[69] סעיף ג (גזרו חכמים על כל נקב, אפילו עשוי להוציא בלבד או להכניס בלבד, שמא יבא לעשות נקב שחייבים עליו. לפיכך אין נוקבים נקב חדש בחבית שיזוב בו היין. ואפילו היה בו נקב ובא להוסיף בו מעט להרחיבו, אסור).

[70] שו"ת הרא"ש כלל כג סי' א (אין נוקבין נקב חדש ביום טוב בחבית, דהוי מכשירי אוכל נפש, דיכול לעשותן מערב יום טוב). שו"ע ס"ו (אין נוקבין נקב חדש בחבית ביום טוב).

[71] מ"א סקי"ג (ואם אי אפשר לעשותו מערב יום טוב, שרי).

[72] כדלעיל ס"א-ב (לא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב, אבל אין מורין כן לאחר ... וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש).

[73] ב"י סוף הסי' (אסור להטביל כלי חדש, או להטבילו מטומאתו. ונתבאר בסימן שכ"ג ... במה מותר לשפשף את הכלים ובמה אסור, נתבאר בסימן שכ"ג לענין שבת, ונראה דהוא הדין לענין יום טוב). שו"ע ס"ז (להטביל כלי חדש ביום טוב דינו כמו בשבת, כדאיתא בסימן שכ"ג סעיף ז'), ורמ"א שם (ודין הדחה ושפשוף כלים ביום טוב, דינו כמו בשבת, כדאיתא סימן שכ"ג).

[74] ס"ז (לאחר סעודה שלישית אסור להדיח כלי אכילה, מפני שטורח ומכין משבת לחול. אבל כלי שתיה מותר להדיח כל היום, מפני שאין קבע לשתיה). ס"ח (מותר להטביל כלי חדש בשבת אפילו היה אפשר להטבילו מערב שבת, ואינו חשוב כמתקן כלי, הואיל ומן התורה מותר להשתמש בו בלא טבילה, ואין חיוב טבילתו אלא מדברי סופרים. ויש אומרים שאף על פי כן חשוב

לדברי הכל[76], אבל אין מורין כן, כדין מכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב[77]:

טלטול מוקצה לצורך אוכל נפש

טז מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה[78].

אבל אוכלין המוקצין אסור לאכלם ביום טוב, לפי שאכילת יום טוב אף על פי שהיא מצוה אינה דוחה אפילו איסור של דבריהם. ואף על פי שכל מלאכות הותרו לצורך אכילת יום טוב, אבל מאכלות אסורות לא הותרו[79].

וכשם שאסור לאכול את המוקצה כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה, כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים[80], שההנאה שהוא נהנה במה שמשתמש במוקצה היא אסורה כאכילה, לפי

כמתקן ואסור אפילו לא היה אפשר להטבילו מערב שבת ... ואין צריך לומר לדברי האומרים שטבילת כלים היא מן התורה כמ"ש ביו"ד סי' ק"כ שזהו תיקון חשוב לדברי הכל, ואסרוהו חכמים מפני שדומה למתקן כלי ממש, שהוא אב מלאכה), וסי"א (מותר לשפשף הכלים בכל דבר המותר בטלטול כדי לצחצחם לצורך היום, חוץ כלי כסף בגרתקון ... שהוא מגרר את הכסף וממחקו).

וראה גם לעיל סי' תק ס"כ (שאסור לעשות שום מעשה לצורך חול, אף שאין בו מלאכה, כגון להדיח הכלים ולשפשפן, כמ"ש בסי' תק"ג), וסי' תקג ס"ג (ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל, כגון להדיח כלים וכיוצא בזה, אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול).

[75] מ"א סקי"ד (ואם אי אפשר להטבילו מערב יום טוב שרי).

[76] לב' הדעות שהובאו לעיל לענין טבילת כלים בשבת.

וכן הוא לעיל סי' שכג ס"ח (אבל ביום טוב מותר להטבילו כשלא היה אפשר לו להטביל מערב יום טוב, כמו שיתבאר בסי' תק"ט).

[77] מ"א שם (ועיין ס"א בהג"ה דאין מורין כן), וכדלעיל ס"א-ב (לא היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב ... מותר לתקנו ביום טוב, אבל אין מורין כן לאחר ... וכן הדין בכל מכשירי אוכל נפש).

[78] משנה לא, ב (בית שהוא מלא פירות ונפחת, נוטל ממקום הפחת. רבי מאיר אומר אף פוחת לכתחלה ונוטל), וגמרא שם (באוירא דליבני (סדור של אבנים בלא טיט, רש"י) ... שרגינהו ודאי אקצינהו (סדרן זו על גלי דעתיה שמקצן לבנין ואסור לטלטלינהו, ומתניתין נמי נתסר מדרבנן שהרי מטלטלן, רש"י). אמר רבי זירא ביום טוב אמרו, אבל לא בשבת (ביום טוב התיר רבי מאיר, כיון דמדרבנן הוא דאסור, ומשום שמחת יום טוב שרי, שהרי מותר בו אוכל נפש, אבל לא לשבת משום טלטול, רש"י)), ותוס' (פירוש, דהתירו מוקצה משום אוכל נפש, אבל לא בשבת. מכאן יש ראייה לריצב"א שפירש לעיל דטלטול מוקצה התירו ביום טוב משום אוכל נפש). והוא בתוס' ח, א ד"ה אמר (ואם תאמר ואנו היאך אנו מסלקין אפר הכירה ביום טוב לאפות הפשטיד"ה אע"ג שאין ראוי לצלות בו ביצה. ואומר הר"ר יצחק דמוקצה אינו אסור לטלטל ביום טוב בשביל אוכל נפש ושמחת יום טוב). גמרא כח, ב (גריפת תנור וכירים ביום טוב), ותוס' שם (קשה ... תיפוק ליה דהוי אסור משום מוקצה, דאפר ואבנים שבתוכו מוקצות הן. ומכאן אומר ריצב"א דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש). רמב"ם פ"א הי"ז (וכל שאסור לטלטלו בשבת, אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה). מרדכי עירובין רמז תפט (מוקצה שהוא לצורך אוכל נפש, מותר לטלטלו כדי לקחת האוכל). רמ"א ס"ז (ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב).

וכן הוא לעיל סי' תצה סי"ג (אלא אם כן מטלטלו לצורך אכילת דבר היתר, דאז מותר לטלטלו כמו שהותרו כל המלאכות לצורך אכילה. עיין סי' תק"[ט]). סי' תקז ס"ט (מותר לגרפו מן התנור, אע"פ שהוא מוקצה ואסור בטלטול, שהרי אינו ראוי לכלום ביום טוב, מכל מקום לצורך תיקון אוכל נפש התירו לטלטל מוקצה, כמו שיתבאר בסי' תק"ט). לקמן תקיח ס"ה (אם צריך למקומו להעמיד שם קדירה או שאר אוכל נפש מותר לסלקו. וכן הדין בכל דבר שהוא מוקצה, כמו שנתבאר בסוף סי' תק"ט).

היתר טלטול מוקצה לצורך יום טוב, הוא אף באופן של התירו סופן משום תחלתן, כדלעיל סי' תצז סכ"ט (אם נאסור לטלטל הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, לפיכך התירו לו לטלטלה מחמה לצל). סי' תצט ס"ג (בהמה שנשחטה ביום טוב, מותר לטלטל עורה מחמה לצל ... שאם לא נתיר לו, ימנע מלשחוט, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב), וסי"י (אין מהפכין את החלבים ... אפילו נשחטה הבהמה ביום טוב ... אבל מותר לטלטלן מחמה לצל כדי שלא יסריחו, או להצניען בשביל שלא יאבדו, שאם לא נתיר לו ימנע ולא ישחוט כלל).

[79] מ"א ס"ק טו (נראה לי שמותר לטלטל המוקצה בשביל אוכל נפש, אבל אסור לאכלו ... הרי לך בהדיא דמותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה אבל אסור לאכלו כנ"ל עיקר דברים הללו).

ונתבאר לעיל סי' תצח קונטרס אחרון סק"ה (קיי"ל לאסור, דלא שרינן איסורא משום שמחת יום טוב ... ובהמות מדבריות ויונים שאינם מזומנים וחיה שקננה בפרדס, בניה צריכים זימון, ולא שרינן משום שמחת יום טוב אם אין לו בשר אחר).

והוא כדלעיל סי' תצז ס"א וסי"ב וסט"ז, וסי' תצח ס"ה.

וזה שיש להם דין מאכלות אסורות, יתבאר לקמן סי' תקטו ס"א (ואפילו עבר או שכח ונתן לתוך פיו, אסור לבלוע, אלא יפלוט מיד, כדין כל מאכלות אסורות).

[80] ברייתא ג, ב (אין מטלטלין אותה לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה). גמרא לג, רע"א (ואין סומכין את הקדרה בבקעת).

שתשמישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם[81]. ולא חלקו חכמים בין עצים ואבנים לאוכלין ומשקין המוקצים, ואסרו להשתמש בכל דבר שהוא מוקצה.

במה דברים אמורים כשעושה מעשה בגוף המוקצה, כגון שמטלטל את האבן לסמוך בה הקדירה, או שמסיק בעצים המוקצים אף על פי שאינו מזיזם ממקומם, מכל מקום כיון שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם הרי עושה מעשה בגוף המוקצה[82]. אבל מותר להשתמש במוקצה כשאינו עושה (ג) שום מעשה בגוף המוקצה, כגון להתחמם כנגד המדורה הנעשית מעצי מוקצה, או להשתמש לאורן. ואע"פ שהוא נהנה מהמוקצה, מכל מקום כיון שההנאה בא לו מאליה שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה, לא גזרו חכמים על כך אפילו בשבת[83], כמו שנתבאר בסי' ש"ח[84]:

קונטרס אחרון

(א) זו למעשה כו'. כן[85] משמע בגמרא[86], דלמה כיחש לו, הוי ליה למימר[87] הלכה ואין מורין כן. אלא כיון

---

[81] מהרש"א לג, א ד"ה גמרא אין סומכין (אפילו למאי שכתבו התוספות דלכו"ע שרינן טלטול מוקצה משום אוכל נפש, היינו לסלק המוקצה, כגון גריפת תנור ופחיתת הלבנים התירו משום אוכל נפש, אבל להשתמש בדבר מוקצה, כסמיכת קדירה בבקעת וכחיזרא, ודאי אסור לטלטל, דתשמישו וטלטולו זהו כעין אכילתו, דאסור). מ"א שם (אסור לאכלו ולהשתמש בו).

וכן הוא לעיל סי' תצח בקונטרס אחרון סוף ס"ק ה (דלא שרינן משום שמחת יום טום טוב להשתמש במוקצה או לאכלו).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' פח.

אמנם לעיל סי' תצט סי"ג (אף על פי שבשבת אסור לטלטל כל כלי שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס שמקפיד עליו מלהשתמש בו תשמיש אחר, מכל מקום ביום טוב מותר לטלטלו לצורך שמחת יום טוב, כגון לקצב עליו בשר וכיוצא בזה. עיין סי' תק"ט), וראה שם (הערה 65), שיש לעיין מהו ההפרש בין לסמוך הקדרה על המוקצה, שאסור, לבין לקצב על המוקצה דשרי.

[82] כדלעיל סי' שח סי"ד (ובלבד שלא יעשה מעשה בגוף המוקצה על ידי תשמיש זה, כגון להצית אש ביום טוב תחת עצי מוקצה אע"פ שאינו מזיזם כלל, כמו שיתבאר בסי' תק"א), ובסי' תקא (ואפילו לשורפן במקומן אסור, אף על פי שאינו מטלטלן, לפי שהמוקצה אסור להשתמש בו וליהנות ממנו כמו שיתבאר בסימן תק"ט).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג (ועל כרחך צריכים אנו לחלק בין ישיבה על גבי האבן או לסמוך בה כרעי המטה, שאינו עושה שום מעשה בגוף האבן, ואינו משתמש בגוף המוקצה ולא על גבי המוקצה, ובין הדלקת הפתילה שנעשה שבר כלי, דמפורש בגמרא בהדיא לאיסור).

[83] שבת כט, א (כיון דאדליק בהו פורתא הוה ליה שברי כלים, וכי קא מהפך, באיסורא קא מהפך), ורשב"א שם (מכאן נראה לי דאין איסור ליהנות מן המוקצה, דהא לא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו, כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו, אף על פי שהתבשיל מתבשל בו אין בכך כלום. והיינו נמי דאמרינן לעיל גבי פתילת הבגד הכא בשלש על שלש מצומצמות עסקינן ... ואף על גב דממילא דולק והולך ונעשה שבר כלי ונהנה ממנו ומשתמש לאורו, שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו, ואפילו להשתמש בו בידים, כגון הדלקה או לסמוך בו כרעי המטה ... אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי). ונתבאר בקונטרס אחרון סק"ג (כן כתב בהדיא הרשב"א בחידושיו פ"ב דשבת, וז"ל וכולי עלמא ... שלא אסרו אלא לטלטל, או לאכלו, או להשתמש בו בידים אף על פי שאינו מזיזו כגון הדלקה ... אפילו במקומו, אבל הנאה הבאה מאליה שפיר דמי ... ועל כרחך צריכים אנו לחלק בין ישיבה על גבי האבן או לסמוך בה כרעי המטה, שאינו עושה שום מעשה בגוף האבן, ואינו משתמש בגוף המוקצה ולא על גבי המוקצה, ובין הדלקת הפתילה שנעשה שבר כלי, דמפורש בגמרא בהדיא לאיסור).

[84] סי"ד (כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל ... לישב עליו ... מפני שכל מוקצה אינו אסור בהנאה להשתמש בו בלא טלטול. ובלבד שלא יעשה מעשה בגוף המוקצה על ידי תשמיש זה, כגון להצית אש ביום טוב תחת עצי מוקצה אע"פ שאינו מזיזם כלל, כמו שיתבאר בסי' תק"א), ובסי' תקא סי"א (ואפילו לשורפן במקומן אסור, אף על פי שאינו מטלטלן, לפי שהמוקצה אסור להשתמש בו וליהנות ממנו כמו שיתבאר בסימן תק"ט), וסי"ג (אבל מסיקין בכלים שלמים שנעשו מערב יום טוב, אף על פי שהוא נהנה מן הכלי לאחר שהודלק מקצתו ונעשה שבר כלי, אין בכך כלום, כיון שההנאה באה לו מאליה שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה, עיין סוף סי' תק"ט).

וכן הוא לעיל סי' רסד סט"ו (וכל נולד אסור להשתמש בו ביום טוב, אם כן מה שהוא מתעסק להדליק רוב היוצא ממנה חוץ לנר, אחר שהתחיל להדליקה, הוא עושה איסור בזה שמשתמש בנולד ביום טוב). סי' תקז ס"ד (מותר להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן, אף על פי שהוא נהנה מגוף האיסור שהוא בעין, לפי שעצים שנתלשו ביום טוב דינם כעצי מוקצה שמותר להנות מהם הנאה הבאה מאליה, שאינו עושה מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה, כמ"ש בסי' תק"ט), ובקונטרס אחרון שם סוף סק"ד (אינו אסור ליהנות ממנו הנאה הבאה מאליה, שאינו עושה מעשה בידים בגוף המוקצה, ולכך מותר להעמיד בהמתו על גבי עשבים הללו, כיון שאינו עושה מעשה בידים בגוף העשבים), וכדלעיל סי' שכד ס"י (לא יעמידנה על גבי דבר האסור בטלטול מדברי סופרים, מפני שאיסורו קל בעיני הבריות וחוששים שמא יטול ממנו בידיו להאכילה. ולא אסרו אלא להעמידה על גבה ממש, אבל מותר לעמוד בפניה בענין שלא תוכל להטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה, שכיון שאינו עומד סמוך לעשבים אין לחוש).

ועוד הוסיף בקונטרס אחרון שם (עיין שם דף ג' ע"ב ... אין מטלטלין לסמוך כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה מותר לסמוך עליה כרעי המטה, משום דהוה הנאה הבאה מאליה. וכן משמע בסי' תקי"ג), והוא לקמן סי' תקיג ס"ז (אם נתנה בקדרה ... ללבנו ... אע"פ שיש בתערובת ששים כנגדה אינה בטלה ... שכל דבר שיש לו מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף), ואין משום חזותא, כי ההנאה מהמוקצה אינה אסורה.

והיינו דוקא כששורפה כדי להשתמש בה, משא"כ כשהוא לשריפת חמץ, נתבאר לעיל סי' תמו ס"ה (לשרפה במקומה ... שאינו מטלטלו), ושם (הערה נב).

וראה קול תורה תרצ"ד חוב' א-ב. מאורי אש דף מו ואילך.

[85] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

שראה אותו עושה מעשה, אף אם היה אומר לו הלכה ואין מורין כן, הרי הורה שמותר לעשות מעשה. והוא הדין בנידון דידן[88]. ודו"ק:

(ב) מכל מקום בסכין כו'[89]. האחרונים[90] פירשו הטעם, דהוה ליה מתקן מנא. אבל לפי מה שכתב רמ"א בהג"ה[91], אי אפשר לומר כן, שהרי פסק שם בהג"ה דאם אי אפשר לתקן השפוד מערב יום טוב מותר לתקנו ביום טוב אף על פי שנשבר לגמרי, ואין לך תיקון גדול מתיקון שפוד שנשבר, ואף על פי כן מותר לצורך אכילה, וכל שכן חידוד הסכין שיכולה לחתוך אלא שנפגמה[92]. והשו"ע[93] אוסר אפילו לא אפשר להשחיזו מערב יום טוב כמבואר בבית יוסף[94] בביאורו להרמב"ם[95] שהעתיק לשונו בשו"ע עיי"ש, וכן כתב המגיד משנה[96].

ובאמת לפום ריהטא, דברי רמ"א תמוהין מאד למעיין במקור הדין, דהרמב"ם[97], דהיינו לשון השו"ע שבס"[א], מפרש שנרצף[98] היינו מעט, ואף על פי כן אין מתקנין אותו, וכל שכן הרבה, וכל שכן נשבר

בפנים ס"א נתבאר לענין תיקון שפוד, שאדם הבא לשאול הלכה זו למעשה אין אומרים לו היתר זה.
ומבאר דהיינו שגם אין לומר לו שהיא הלכה שאין מורין כן. ומוכיח זאת מהגמרא.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[86] כח, רע"ב (אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף, הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקולא, ואמרי ליה לחדדה קא עביד מר או להעביר שמנוניתה, ואמר לי להעביר שמנוניתה, וחזיתי לדעתיה דלחדדה קעביד, וקסבר הלכה ואין מורין כן).

[87] שמתכוין לחדדה, ושהיא הלכה ואין מורין כן.

[88] בגמרא שם מיירי לענין השחזת סכין – דלקמן ס"ה. והוא הדין בנידון דידן של תיקון שפוד (שלמדים מדין סכין, כדלעיל הערה 6).

[89] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ד נתבאר, שאף על פי שכל המכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב מותר לעשותם ביום טוב, מכל מקום בסכין החמירו חכמים, לפי שרוב הפעמים אפשר לו לשאול סכין מחבירו.
האיסור להשחיז הסכין ביום טוב אף שאי אפשר הי' להשחיזו מערב יום טוב, הוא במשנה כח, א (אין משחיזין את הסכין), ובגמרא שם (מאן תנא דבמשחזת אסור, אמר רב חסדא דלא כרבי יהודה) שמתיר מכשירים שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב. ובטעם הדבר שבזה לא קיי"ל כרבי יהודה, יש כמה דעות בפוסקים:
א) שיטת הרמב"ם, דלא קיי"ל כרבי יהודה.
ב) שיטת הר"ן, שלענין תיקון כלי לא קיי"ל כרבי יהודה.
אמנם להלכה לא קיי"ל כטעמים הנ"ל, שהרי התירו לתקן שפוד שאי אפשר הי' לתקנו בערב יום טוב.
ובהכרח לומר, שלענין סכין צירפו הטעם לאיסור המבואר במלחמות, וכאמור בפנים (לפי שהוא דבר המצוי אצל רוב בני אדם, ורוב הפעמים אפשר לו לשאול סכין מחבירו).

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' פד.

[90] ט"ז סק"ב (אין משחיזין, ואפילו לרבי יהודה, דכאן עשאה כלי גמור). ומקורו בר"ן טו, א (דבכי האי גוונא אפילו רבי יהודה מודה, לפי שהוא עושה כלי).
וכעין זה הוא במ"א סק"ז (דהוי ליה מתקן מנא). אלא שבדבריו לא מוכח שכוונתו למ"ש הר"ן, שאינו אלא מבאר מהי כאן המלאכה האסורה, וכמבואר גם כאן בפנים ס"א (מפני שהוא מתקן כלי ביום טוב).

[91] סעיף א (אם אינו יכול לצלות בו כך, ונשבר ביום טוב, מותר לתקנו).

[92] שבזה מיירי בשו"ע שאסור להשחיז במשחזת ומותר רק בשינוי, כמובא בפנים ס"ז (לא התירו לחדדה על ידי שינוי, אלא כשעדיין יכול לחתוך בה על ידי הדחק).

[93] סעיף ב (אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה).

[94] ד"ה נפגמה (והרמב"ם ... לא חילק בין נפגמה מערב יום טוב לנפגמה ביום טוב).
וכן הוא בפנים ס"ד (ואפילו לא היה אפשר להשחיזה מערב יום טוב, כגון שנפגמה ועמדה ביום טוב).

[95] פ"ד ה"ט (אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה).

[96] שם (שלעולם אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה, ואפילו עמדה או נפגמה ביום טוב).

[97] פ"ד ה"ח (שפוד שנרצף, אע"פ שהוא יכול לפושטו בידו, אין מתקנין אותו).

[98] דאמר רב יהודה אמר שמואל כח, ב (שפוד שנרצף, אסור לתקנו ביום טוב ... אע"ג דמפשיט בידיה).

לגמרי. ולכן גם להשחיז הסכין במשחזת אסור מטעם זה[99]. או מטעמו של הר"ן שהעתיק הט"ז[100] דבתיקון כלי אף רבי יהודה מודה מטעם המבואר בר"ן[101]. ולפי טעמו של הר"ן, נרצף היינו שנשבר לגמרי[102] ולפיכך אסור אפילו לרבי יהודה, אבל אם נכפף מותר והלכה ואין מורין כן כמבואר שם. ובין לפי טעמו של המגיד משנה ובית יוסף[103], ובין לפי טעמו של הר"ן, יש לאסור במשחזת, אפילו לדידן דקיי"ל כרבי יהודה[104].

אבל שיטת רש"י[105] ותוס'[106] ורא"ש[107] דאף בתיקון כלי פליג רבי יהודה, כדמוכח גבי שפוד שנרצם[108] דהיינו שנשבר לגמרי וקשרי רבי יהודה, ובין בגריפת תנור[109]. ולפי זה גם במשחזת פליג רבי יהודה כמבואר ברא"ש[110] וטור[111], והלכה ואין מורין כן. ורמ"א פסק[112] בשפוד כדעת רש"י ורא"ש, וגבי סכין סתם כשו"ע[113] כשיטת רמב"ם או ר"ן. דוק היטב בר"ן וברא"ש ובב"י ותשכח דהכי הוא כמה דאמינא.

ועל כרחך צריך לומר שדעת רמ"א לפסוק כשיטת רש"י ותוס' ורא"ש וטור דאינהו בתראי[114]. ולא חשש לסברת הר"ן דבתיקון כלי אף רבי יהודה מודה, שהרי כל הפוסקים חולקים על זה[115], וגם הרמב"ם מכללם[116], דלפי פירוש הר"ן דנרצם היינו מעט, אם כן למה לא הביא הרמב"ם דין דנרצם, אלא על כרחך צריך לומר דהרמב"ם לא סבירא ליה כר"ן, אלא סבירא ליה אין הלכה כרבי יהודה[117], כדמשמע

---

[99] וטעם הדברי נתבאר במ"מ שם ס"ט (שאין הלכה כרבי יהודה במכשירין ... שלעולם אין משחיזין את הסכין במשחזת שלה, ואפילו עמדה או נפגמה ביום טוב), ובב"י (מההיא דשפוד שנרצף משמע דהרמב"ם סבר לית הלכתא כרבי יהודה ... דעת הרב המגיד, דלרי"ף והרמב"ם לית הלכתא כרבי יהודה בשום מכשירין).

[100] כנסמן לעיל (הערה 90).

[101] שתיקון כלי נעשה לימים הרבה, ואסור כמו במלאכת אוכל נפש הנעשה לימים הרבה.

[102] כמבואר בר"ן טו, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שנרצף, כלומר נכפף לגמרי, ומשום הכי אסור לתקנו, אף על גב דמיפשט בידא, משום דשויי מנא הוא, ולא דמי לנרצם דלעיל, דהתם היינו שנתעקם מעט והוא הפוך מלשון צורם באזנו, ומשום הכי שרי, דלא שויי מנא הוא. כך פירש הר"ז הלוי ז"ל), והוא בבעל המאור טו, סע"א (שאין הנרצם דומה לנרצף, שהנרצם הוא שנעקם מעט, והוא הפוך מלשון צרם באזנו וכאלו הוא נרצם, אבל הנרצף הוא שנכפף לגמרי, ומשום הכי מודה בזה רבי יהודה דאסור לתקנו).

[103] דלא קיי"ל כרבי יהודה במכשירין.

[104] שעכ"פ לענין תיקון כלי לא קיי"ל כרבי יהודה במכשירין.

[105] כח, ב ד"ה הלכה (כרבי יהודה ומותר ... דכל הני דשרינן כגון שנתקלקלו ביום טוב), וד"ה אחד סכין (שפוד שנרצם, ביום טוב ... שנשבר ראשו), וד"ה שפוד שנרצף (נמעך שדרסו עליו ונעקם, אבל לא נשבר). הרי שבנשבר לגמרי קיי"ל כרבי יהודה להתיר תיקון השפוד.

[106] שם ד"ה גריפת תנור וכיריים (דמיירי בתנור חדש ועדיין יש בו אבנים ועפר שלא פינו, וכשיסיר אותם אבנים ועפר הויין כמו גמר מלאכתן, וחייב משום מכה בפטיש). הרי שגם בתיקון תנור מתיר רבי יהודה במכשירין.

[107] פ"ג סי' יג (שפוד שנרצף אסור לתקנו ביום טוב, ואף על גב דפשיט ליה בידיה, כי יכול לצלות בלא תיקון). משא"כ אם אי אפשר לצלות בלא תיקון – מותר לתקנו. הרי דקיי"ל כרבי יהודה להתיר תיקון השפוד.

[108] כמובא לעיל מרש"י.

[109] כמובא לעיל מתוס'.

[110] פ"ג סי' י (שאין להורות כן, אבל הלכה כרבי יהודה דאף במשחזת של אבן מותר).

[111] "במשחזת של אבן, אף על פי שמותר לחדד בה, אין מורין לעשות כן".

[112] סעיף א (אם אינו יכול לצלות בו כך, ונשבר ביום טוב מותר לתקנו).

[113] ס"ב, שהרי הרמ"א לא הגיה שם כלום.

[114] שהרא"ש וטור בתראי לגבי הרמב"ם, ולכן לא פסק בזה כהרמב"ם.

[115] מלבד הרז"ה (טו, סע"א), שבשמו מביא הר"ן סברה זו, ולכן לא פסק בזה כהר"ן.

וראה גם לעיל סי' תצה קונטרס אחרון ס"ק ד ד"ה וכן הוא דעת רש"י (ומה שכתב דבתיקון מנא לא שייך היתר אוכל נפש, היינו לשיטת הרז"ה ור"ן, אבל אנן לא קיימא לן הכי, כמו שכתב הרמ"א ריש סי' תק"ט, ועיין מ"ש שם באורך מזה), וד"ה וזהו דלא (ומתורץ בזה קושיית הר"ן, דלא קיימא לן כתירוצו, כמ"ש בסימן תק"ט עיין שם), וסוף ס"ק ה (שהט"ז בסי' תק"ז ותק"ט נראה כמסכים לדעת רז"ה ור"ן, דרבי יהודה מודה בזה לרבנן. אף דלא קיימא לן הכי, מפני שהרא"ש וטור ורמ"א ומג"א סי' תק"ט חולקין על זה, והתירו לתקן שפוד שנשבר). והוא מ"ש המ"א ס"ק ב, על דברי הרמ"א שהתיר לתקן השפוד (והוא הדין אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו), הרי שגם המ"א פוסק כהרמ"א להתיר תיקון השפוד.

[116] שאינו מחלק בין נרצם לנרצף, כסברת הר"ן (ואוסר בכולם).

[117] כנסמן לעיל (הערה 99).

מלשונו בפירוש המשנה פרק קמא דמגילה[118] עיין שם בגמרא[119]. אם כן[120] הרמב"ם יחידאי הוא נגד כל הפוסקים. וגם הרי"ף[121] ורז"ה[122] ורמב"ן[123] כולם פסקו כרבי יהודה גבי נרצם עיין שם היטב.

אלא[124] שגבי השחזת הסכין יש לחוש לסברת הרמב"ם ור"ן. ולאו מטעמייהו, אלא משום דפשט לשון הרי"ף[125] מורה כן (ולא כמו שכתב הרא"ש[126]), ופירש הרמב"ן בפרק ב'[127] גבי כיבוי[128] (וכן כתב הר"ן שם[129]), שדעת הרי"ף ור"ח[130] לחלק בין המכשירין, בין השחזת סכין דאפשר בשאלה לשאר מכשירין. וכיון שדעת ר"ח ורי"ף ורמב"ם ורז"ה ורמב"ן ור"ן ומגיד משנה להחמיר במשחזת[131], חשש רמ"א לדבריהם ולא הגיה כלום על השו"ע, שהעתיק לשון הרמב"ם, וטעם האיסור הוא כמו שכתב הרמב"ן, וכמ"ש בפנים:

(ג) שום מעשה כו'. כן[132] כתב בהדיא הרשב"א בחידושיו פ"ב דשבת[133], וז"ל וכולי עלמא אית להו דעולא

וראה גם לקמן סי' תקי קונטרס אחרון סק"ב (דיש לומר דהרמב"ם לשיטתיה אזיל שפסק [דלא] כרבי יהודה במכשירין).

[118] משנה ה (אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד).

[119] ז, ב (מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש, רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש). ובפירוש הרמב"ם שם (כבר ביארנו בסוף ביצה שזה דברי בית שמאי, אבל בית הלל יש אצלם דברים חוץ מאוכל נפש שמותרין ביום טוב ואסורין בשבת). ומכל מקום אינו מזכיר שלרבי יהודה מותרין גם מכשירי אוכל נפש כי לדעתו לא קיי"ל בזה כרבי יהודה.

[120] כיון שהרמב"ם לא סובר כהר"ן, אם כן הרמב"ם יחידאי (להא דלא קיי"ל כרבי יהודה) והר"ן יחידאי (להא שבתיקון כלי קיי"ל לאסור במכשירין).

[121] כמבואר בראי"ש פ"ג ס"י (וה"ר אלפסי ז"ל לא הביא כל הני לישני דקאמר רב יהודה אמר שמואל, משום דקיימי אמתניתין דאין משחיזין את הסכין, דלאו הלכתא היא, דקיי"ל כרבי יהודה). ובר"ן שם ביאר דברי הרי"ף (וקסבר הלכה ואין מורין כן. דנהי דהלכה דמותר להשחיז את הסכין במשחזת של עץ אפילו לחדדה כרבי יהודה, אפילו הכי אין מורין כן לכל). הובאו בב"י ד"ה וגריפת.

[122] כנסמן לעיל (הערה 102), שמתיר במכשירין (חוץ מתיקון כלי).

[123] במלחמות יא, א ד"ה ועוד (ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שאין צריכין כל כך, כגון סכין שעמדה, שאפשר בשאלה, שהרי מצויין לכל ... מותר על ידי שינוי). הרי שלא אסר אלא בסכין שאפשר בשאלה, משא"כ בשאר דברים קיי"ל כרבי יהודה המתיר מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב.

[124] אלא ודאי שהסכמת הרמ"א לשו"ע ס"ב, לאסור השחזת הסכין, היינו כי גבי השחזת הסכין כו'.

[125] טו, רע"ב (ודוקא אגב ריחיא או אגב דיקלא, אבל במשחזת לא).

[126] שפירש דברי הרי"ף הנ"ל, דהיינו שאין להורות כן (כנסמן לעיל הערה 121).

[127] יא, א (בגריפת תנור וכירים מצינו שהתירו לגמרי במקום שאי אפשר ... ודברים שהם מכשירי אוכל נפש אלא שאין צריכין כל כך, כגון סכין שעמדה, שאפשר בשאלה, שהרי מצויין לכל ... מותר על ידי שינוי), וכנסמן לעיל (הערה 123).

[128] היינו לענין כיבוי בגריפת התנור.

[129] יא, ב ד"ה כי קאמינא, שהביא את דברי הרמב"ן הנ"ל.

[130] כח, א-ב (שכתב כלשון הרי"ף שם, ופירש כן הרמב"ן שם בדבריו).

[131] מג' טעמים: א) ר"ח ורי"ף ורמב"ן, שאפשר בשאלה. ב) רמב"ם ומ"מ, דלא קיי"ל כרבי יהודה. ג) רז"ה ור"ן, שבתיקון כלי מודה רבי יהודה.

[132] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סט"ז נתבאר, שמה שאסרו להשתמש במוקצה ביום טוב, היינו דוקא כשעושה מעשה בגוף המוקצה, אבל הנאה הבאה מאליה לא גזרו חכמים, כמבואר ברשב"א.

ומבאר דאף שהרשב"א שם אוסר לסמוך בו כרעי המטה אפילו במקומו שאינו מזיזו כלל. מכל מקום קיי"ל שגם זה מותר, ולא אסרו אלא לטלטלה כדי לסמוך בה כרעי המטה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' פט.

[133] בגמרא שבת כח, ב (הכא בג' על ג' מצומצמות עסקינן, וביום טוב שחל להיות ערב שבת עסקינן, דכו"ע אית להו דרבי יהודה דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים (שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטלן, רש"י), ודכו"ע אית להו דעולא, דאמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב היוצא (צריך המדליק להדליק בידים, קודם סילוק ידיו, רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר, הלכך על כרחך צריך לעסוק בו לאחר שנפחת משלש, רש"י) ... וכיון דאדליק ביה פורתא הויא ליה שבר כלי, וכי קא מדליק בשבר כלי קמדליק (והא דאמרינן מסיקין בכלים, דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת, רש"י)), ושם כט, ב (לרבי יהודה דאמר מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים, כיון דאדליק בהו פורתא הוה ליה שברי כלים, וכי קא מהפך באיסורא קא מהפך). וברשב"א שם (מכאן נראה לי דאין איסור ליהנות מן המוקצה, דהא לא קשיא ליה אלא היכי מהפך בהו, כלומר שאסור לטלטל, הא אי לא מהפך בהו, אף על פי שהתבשיל מתבשל בו, אין בכך כלום. והיינו נמי דאמרינן לעיל גבי פתילת הבגד, הכא בשלש על שלש מצומצמות עסקינן, וכולי עלמא אית להו דרבי יהודה, וכולי עלמא אית להו דעולא דאמר צריך להדליק ברוב היוצא, דכי קא מדליק בשבר כלי קא מדליק, כלומר ואסור להשתמש בידים בשברי כלים, דאלמא אי לית להו

כו׳, אבל אי לית להו דעולא שפיר דמי, אע״ג דממילא דולק והולך ונעשה שבר כלי ונהנה ממנו ומשתמש לאורו, שלא אסרו אלא לטלטל או לאכלו, או להשתמש בו בידים אע״פ שאינו מזיזו, כגון הדלקה, או לסמוך בו כרעי המטה אפילו במקומו, אבל הנאה הבאה מאליה שפיר דמי עכ״ל.

ומכל מקום מה שכתב דאסור לסמוך בו כרעי המטה אפילו במקומו שאינו מזיזו כלל, לא קיי״ל כוותיה בהא, אלא כמו שכתב הר״ן בסוף פרק ט״ז דשבת[134] בשם הרמב״ן[135]. וכן פסק בדרכי משה בסי׳ ש״ח[136] ובמג״א שם ס״ק מ״א[137]. וכן משמע בפרק קמא דביצה[138] אין מטלטלין אותה לסמוך בה כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה שפיר דמי לסמוך בה. ועל כרחך צריכים אנו לחלק בין ישיבה על גבי האבן או לסמוך בה כרעי המטה, שאינו עושה שום מעשה בגוף האבן, ואינו משתמש בגוף המוקצה, ולא[139] על גבי המוקצה, ובין הדלקת הפתילה שנעשה שבר כלי, דמפורש בגמרא[140] בהדיא לאיסור (וכן העתיק המג״א סי׳ רס״ד ס״ק י״ד[141]), משום דכשמדליק עושה מעשה בגוף הפתילה שמאחיז בה האור, והרי זה משתמש בגוף המוקצה:

דעולא שפיר דמי. ואף על גב דממילא דולק והולך ונעשה שבר כלי ונהנה ממנו ומשתמש לאורו, שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו, ואפילו להשתמש בו בידים, כגון הדלקה, או לסמוך בו כרעי המטה ואפילו במקומו שאינו מזיזו ומטלטלו, אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי).

[134] מו, ב ד״ה עשה (עשה כבש לירד בו, ירד ישראל אחריו, כבש עושין בספינה גדולה לירד מן הספינה ליבשה, וכתב הרמב״ן ז״ל דדוקא ירד אחריו, שאינו מטלטלו אלא שיורד בו ואינו אלא כיושב על האבן, אבל לטלטלו אסור).

[135] בחידושיו שבת קכב, א (וליכא משום מוקצה, דמשתמש בעלמא הוא, וכיושב על האבן דמי, אבל לטלטל הכבש אסור).

[136] אות ח (וקצת משמע כן בהר״ן סוף פרק כל כתבי (מו, ב ד״ה עשה), דמותר לישב על אבנים בשבת).

[137] ״היכא דאין מזיזן, ודאי שרי לישב עליהן לכו״ע״.

וכן הוא לעיל שם סנ״ב (אבל לישב עליהם כך בלי שיגע בהם לסדרם, מותר).

[138] ג, ב (ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה).

וכן הוא לעיל סי׳ תקז בקונטרס אחרון ס״ק ד ד״ה כתב (בגמרא מוכח בהדיא דאיסור הכנה אפילו דאורייתא מותר בהנאה הבאה מאליה, ואין אסור אלא לטלטלו ולהשתמש בו. עיין שם דף ג׳ ע״ב גבי הא דפריך בשלמא לרבה דאמר משום הכנה הוי ספיקא דאורייתא כו׳, ואפילו הכי קתני אין מטלטלין לסמוך כרעי המטה, משמע דאם אינו מטלטלה מותר לסמוך עליה כרעי המטה, משום דהוה הנאה הבאה מאליה).

[139] אוצ״ל: אלא (ראה חדושי שאול בן הלוי סי׳ מו).

[140] שבת כח, ב (כמועתק לעיל הערה 133).

[141] ״יום טוב שחל להיות ערב שבת, אין מדליקין בחתיכות בגד שהיא ג׳ אצבעות על ג׳ אצבעות מצומצמים, דכיון דאדליק בה פורתא הוה ליה שבר כלי, ואסור להדליק בה״

וכן הוא לעיל שם סט״ו (ואם חל יום טוב בערב שבת, אסור להדליק בחתיכת בגד שהיא ג׳ אצבעות מצומצמות לא פחות ולא יותר ... ומיד שהתחיל להדליקה, קודם שהדליק רוב היוצא ממנה חוץ לנר ... נעשית שבר כלי ביום טוב, וזהו הנקרא נולד, שנולד ביום טוב, וכל נולד אסור להשתמש בו ביום טוב, אם כן מה שהוא מתעסק להדליק רוב היוצא ממנה חוץ לנר, אחר שהתחיל להדליקה, הוא עושה איסור בזה שמשתמש בנולד ביום טוב).

וראה אסוקי שמעעתא ביצה ד, ב. חדושי שאול בן הלוי סוס״י מה.

תקי כמה דברים האסורים לעשות ביום טוב ואיזו מהם מותרים על ידי שינוי

ובו כ״א סעיפים

מלילת שבלים וקטניות

א מותר[1] למלול שבלים של תבואה בידיו, כדי שיפול הזרע מן השבולת[2], אע״פ שהיה אפשר לו למלול

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) מלילת שבלים וקטניות (ס״א).
(ב) ברירת זרעונים וקטניות (ס״ב-ו).
(ג) סינון ותיקון חרדל ושמרים (ס״ז-י).
(ד) עשיית גבינה והעמדת חלב (סי״א-ב).
(ה) תיקון ירק ומליחת צנון (סי״ג-טו).
(ו) הולכת משאות (סט״ז-כא).

*

תוכן ההלכה בסעיף א:

מערב יום טוב[3].

וכן מותר לפרך השרביטים של קטניות בידיו, כדי שיתלשו הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט, ויוציאם מתוכם בידיו[4].

ואע"פ שהוא מפרק דבר מגידולו, ואילו היה עושה כן בשבת על ידי כלי המיוחד לכך, או שהיה מפרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם, היה חייב משום דש[5]. מכל מקום ביום טוב, כיון שאיסור הדישה לצורך אכילה אינו אלא מדברי סופרים[6], לא גזרו אלא על דישה גמורה, שכיוצא בה בשבת חייב חטאת.

ויש חולקין על זה ואומרים, דאף ביום טוב לא התירו למלול ולפרך אלא על ידי שינוי, דהיינו שימלול ויפרך בראשי אצבעותיו של ידו אחת בלבד[7].

ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום אם אפשר לו לעשות כן על ידי שינוי (א) טוב להחמיר

כבר נתבאר לעיל סי' תצה ס"ט "אסרו חכמים הקצירה והדישה". והיינו לפרק הזרעונים מהשבולת בין בכלי בין ביד, שבשבת חייב וביום טוב אסור מדברי סופרים.

ומכל מקום התירו למלול שבלים בידיו כדי שיפול הזרע, כי אף בשבת אין דישה זו כלאחר יד אסורה אלא מדברי סופרים. ויש אומרים שאף ביום טוב לא התירו אלא למלול בשינוי בראשי אצבעותיו של ידו אחת.

[2] ביצה יב, ב (אושפזיכניה דרבא בר רב חנן הוה ליה אסורייתא דחרדלא, אמר ליה מהו לפרוכי (השרביטין ולהוציא הזרע ביום טוב ... דתולדת דישה הוא, רש"י) ומיכל מנייהו ביום טוב. לא הוה בידיה. אתא לקמיה דרבא אמר ליה מוללין מלילות (דדש כלאחר יד הוא, ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא, אלא מדרבנן, רש"י)).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א (דמולל השבולת והזרע נופל מאליו הוי דש כלאחר יד, אבל אם היה מפרק הזרע בידו הוי דש גמור. וכן משמע ממה שכתב רש"י ולהוציא הזרע כו' דתולדת דישה הוא עכ"ל (וכוונתו שהוא שאל ממנו אם מותר להוציא הזרע ביד, והשיב לו ממוללין מלילות, פירוש שכלאחר יד מותר לדוש ביום טוב)). וכן הוא לעיל סי' שיט ס"ט (מלילות כדרכן בחול, דהיינו לשפשף שבלים בכפות ידיו כדי שיפול הזרע מהן ... שאינו מפרק אלא כלאחר יד).

טור ושו"ע ס"א (מוללין מלילות ... ביום טוב). ט"ז ס"ק א (פירוש, שבידו ימלול החטים כשהם רכים, דהוה דש כלאחר יד).

[3] רש"י שם ד"ה מהו (או דלמא כיון דאפשר מערב יום טוב, לא). ונתבאר לעיל סי' תצה ס"ה (כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא היה בה הפסד ... אסור לעשותה ביום טוב, אלא אם כן משנה קצת מדרך החול).

וכאן התירו מהטעם האמור בהערה הקודמת.

[4] גמרא שם (ומפרכין קטניות ביום טוב), ופרש"י (השרביטין, ולהוציא הזרע ביום טוב). טור ושו"ע שם (ומפרכין קטניות כדרכן ביום טוב). לבוש ס"א (שרביטי קטניות מותר לפרכן ולהוציא הזרע שבתוכו). ט"ז שם (ומפרכין קטניות היינו השרביטין ומוציא הזרע). וכן הם דברי רבינו כאן, להתיר לפרך השרביטין ולהוציא הזרעונים מתוכם בידיו.

אמנם מסיים בדבריו (ואילו היה עושה כן בשבת ... שהיה מפרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם, היה חייב משום דש. מכל מקום ביום טוב ... לא גזרו אלא על דישה גמורה, שכיוצא בה בשבת חייב חטאת). ולכן מפרש בקונטרס אחרון ס"ק א (שהוא שאל ממנו אם מותר להוציא הזרע ביד, והשיב לו ... ומפרכין קטניות, פירוש שמפרך השרביטים והזרע נופל מאליו). ומהו אם כן הטעם שהתיר כאן "לפרך השרביטים של קטניות בידיו ... ויוציאם מתוכם בידיו"?

אלא שגם כאן לא התיר ל"פרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם"; אלא "לפרך השרביטים של קטניות בידיו, כדי שיתלשו הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט".

ואחר שנתלשו ממקום חיבורם בשרביט, שוב מותר להוציאם "מתוכם בידיו", כדלעיל סי' שיט ס"ט (אין הקטניות מחוברות כלל בשרביטין, שכבר ניתקה מהם מערב שבת, אלא שהיא מונחת כך בתוכם, אזי מותר להוציאה מהם).

[5] כפי שהוכיח בקונטרס אחרון מהפוסקים (שנוטלים הקטניות מתוך השרביטים ביד, בלי שום שינוי, ובזה יש חיוב חטאת בשבת ... דמפרק ביד חייב משום שהוא תולדת הדש בכלי).

וכן הוא לעיל סי' שיט ס"ט (והמפרק ביד הוא תולדת הדש בכלי, כמ"ש בסי' ש"ה ... אסור לפרק השרביטין בשבת ולהוציא הקטניות מתוכן (בידים כי זהו מפרק גמור)). ובסי' שה סכ"ח (וכל המפרק אוכל או משקה ממקום שנתכסה בו ... הרי זה תולדת הדש). וכן הוא בפסקי הסדור, הלכתא רבתא לשבתא (פולין ... בשרביטין שלהם ... יש בהם משום מפרק לדברי הכל, שהוא תולדת הדש, וחייב חטאת וסקילה ח"ו).

[6] כדלעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה).

[7] שהמובא לעיל מרבא (ביצה יב, ב) למלול ביום טוב, פירש רבא עצמו שם יג, ב (כיצד מולל ... רבא אמר כיון דמשני, אפילו חדא אכולהו נמי), ופירש"י (כיצד מולל ביום טוב, דאמרן לעיל מוללין מלילות), ותוס' שם (פירוש ביום טוב), ובעל המאור שבת נא, א (וההיא דאמרינן התם כיצד מולל, ביום טוב מפרשינן לה, כדאמר רבה בר בר חנן לאושפזיכניה, מוללין מלילות ומפרכין קטנית ביום טוב).

והיינו שכאן (יג, ב) פירש רבא את דבריו שאמר לפני זה שם (יב, ב), שמה שהתיר למלול ביום טוב, הוא "אפילו חדא אכולהו נמי", וכהא דתניא שבת קכח, א (וחכמים אומרים מולל בראשי אצבעותיו ואוכל), דהיינו "אפילו חדא (אגודל) אכולהו (על גבי שאר כל אצבעותיו).

נמצא לפי פירוש זה, שגם ביום טוב לא התירו אלא על ידי שינוי, בראשי אצבעותיו.

ולחוש לסברא האחרונה[8]:

ברירת זרעונים וקטניות

ב הזרעונים[9] אחר שנתפרכו מהשבלים ועדיין הם מעורבים עם המוץ, מותר לנערן מידו האחת לידו השנית[10] ולנפח מהן המוץ[11]. ולא ינפח הרבה ביחד[12], מפני שנראה כמנפח לצורך החול[13], אלא מנפח מעט מעט ואוכל מיד[14]. ואפילו בקנון, שהוא כלי שראשו אחד רחב וראשו השני עשוי כמין מרזב קצר, מותר ליתן הזרעונים בתוך הרחב ולנענע והאוכל מתגלגל דרך המרזב והפסולת נשאר בכלי[15]. אבל לא ינפה אותם בנפה וכברה, אע"פ שלא היה אפשר לו לנפות מערב יום טוב, ואפילו אינו מנפה אלא מעט מעט ואוכל מיד, מכל מקום כיון שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה ביחד, לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה לימים רבים[16]:

---

[8] נתבאר בקונטרס אחרון, שמה שפסק כן הרמ"א, לענין שבת, בסי' שיט ס"ו (וטוב להחמיר, מאחר דיכול לאכלן כך בלא פירוק). היינו "דאם אי אפשר לאכלן כך, אין צריך להחמיר, לפי שהעיקר כסברא הראשונה".

"והא בהא תליא", שמחלוקת הפוסקים לענין יום טוב (אם מותר למלול כדרכו בידו), תלויה במחלוקת הפוסקים לענין שבת (אם מותר למלול בראשי אצבעותיו).

ולכן כן הוא גם לענין למלול כדרכו בידו ביום טוב, שאין צריך להחמיר בזה, אלא "אם אפשר לו לעשות כן על ידי שינוי".

[9] תוכן ההלכה בשני הסעיפים שלפנינו:

כבר נתבאר לעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חכמים ... וברירת מיני תבואה שדרך לבור אותם הרבה ביחד ... אבל התירו ... ברירת מיני קטניות, לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד). ולכן התיר כאן (ס"ג) לברור קטניות כדרכו; משא"כ זרעונים (ס"ב).

ומכל מקום התירו גם לברר המוץ מזרעוני תבואה בכמה אופנים.

[10] שאף שאסרו בשבת, כדאמרינן יד, רע"א (מנפח בידו אחת ובכל כחו). וכן הוא לעיל סי' שיט ס"י (היו לו חטים שנמללו מערב שבת מהשבלים ועדיין הם מעורבים במוץ, לא ינפה ... בשתי ידיו, דהיינו לנערן מיד לחבירתה כדי להפרידן מן המוץ, אלא מנפה בידו אחת בכל כחו כדי שישנה מדרך החול).

מכל מקום התירו ביום טוב לנער המוץ מעט מעט – אף "מידו האחת לידו השנית", ש"לא ינפח הרבה ... אלא מנפח מעט מעט".

[11] שאף שאסרו בשבת, כדלעיל שם (מנפה בידו אחת בכל כחו), ונתבאר שם (הערה סז) דהיינו שאסרו "לנפח" משום זורה ברוח פיו, והתירו רק "לנפות" (מלשון נפה, כלומר לנער).

מכל מקום התירו ביום טוב אף "לנפח מהן המוץ", ולא חששו לזורה ברוח פיו.

[12] ברייתא שם (מנפח על יד על יד (מעט מעט, רש"י)). טור ושו"ע שם (ומנפח מעט מעט). וכמובא לעיל, שביום טוב התירו "מעט מעט" אפילו בשתי ידיו.

[13] כדלקמן בסוף הסעיף (נראה כמנפה לימים רבים).

וראה מראי מקומות וציונים.

[14] ברייתא שם (מנפח על יד על יד, ואוכל). טור ושו"ע שם (ומנפח מעט מעט, ואוכל), והיינו לאכלו מיד; שדוקא בקטניות התירו "אפילו אינו אוכל מהם לאלתר, אלא בורר בשחרית לאכול בין הערבים" (כדלקמן ס"ג, ובקונטרס אחרון ס"ק ב). אבל בזרעונים לא התירו אלא כדי לאכלו לאלתר.

ודינם כמו בשבת, שנתבאר לעיל סי' שיט ס"א-ב (בורר האוכל בידו כדי לאכול לאלתר, מותר ... הבורר אוכל מתוך הפסולת שלא לאכול לאלתר, אלא להניחו לאכלו לאחר זמן, אפילו בו ביום, נעשה כבורר לאוצר וחייב).

וראה מראי מקומות וציונים.

[15] שאף שאסרו בשבת, כדתניא יב, סע"ב (המולל מלילות מערב שבת ... אבל לא בקנון ולא בתמחוי), וכדלעיל שם ס"א (אם בירר בקנון או תמחוי פטור מן התורה אבל אסור מדברי סופרים), וס"י (לא ינפה בקנון או תמחוי).

מכל מקום התירו ביום טוב "אפילו בקנון", וכדתניא התם (המולל מלילות מערב יום טוב, למחר מנפח על יד על יד ואוכל אפילו בקנון (כלי הוא, ראשו אחד רחב והשני עשוי כעין מרזב קצר ונותן הקטניות בתוך הרחב ומנענע והאוכל מתגלגל דרך המרזב והפסולת נשאר בכלי, רש"י) ואפילו בתמחוי). טור ושו"ע שם (ואפילו בקנון ותמחוי); שהרי אף בשבת לא נאסרה מהתורה, אלא מדברי סופרים, וביום טוב התירו.

[16] ברייתא שם (אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה), ופרש"י (דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר, שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה). טור ושו"ע שם (אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה). לבוש ס"א (מפני שדרך לעשות בכלים הללו הרבה ביחד ומיחזי כמאן דעביד לצורך מחר).

ואף שלכאורה אסור כאן מעיקר הדין (ולא רק משום "מחזי", שהרי לענין שבת נתבאר לעיל סי' שיט ס"א (הבורר אוכל מתוך פסולת כדי לאכלו לאלתר, אינו חייב אלא אם כן בורר בנפה או כברה שזהו דרך ברירתו). ולענין יום טוב נתבאר לעיל סי' תצה ס"ה (אסרו חכמים ... וברירת מיני תבואה שדרך לבור אותם הרבה ביחד), וסי' תקו ס"ג (ההרקדה היא ממלאכות האסורות ביום טוב אפילו לצורך אכילה כמ"ש בסימן תצ"ה). וכן הובא בקונטרס אחרון ס"ק ב ד"ה הא' (אלא אם כן עושה בענין שבשבת אין בו חיוב חטאת, כמו שכתב הרשב"א, שהסכים עמו הט"ז).

מסתבר דמיירי הכא בשבלים שהבהבו באור (קליות), או שנתבשלו (הריפות), כנזכר בסדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח (דגן ... שהוסרה קליפתו, ודרכו להאכל כך מבושל כגון הריפות של שעורים), והרי הם כקטניות, שאין דרך לבור אותם הרבה ביחד, ולכן גם בנפה וכברה לא אסרו חכמים אלא מטעם "שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה ביחד, לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה

ג הבורר קטניות המעורבים עם עפרורית או עם מוץ שלהם, בורר כדרכו[17] אפילו פסולת מתוך האוכל[18], ואפילו בקנון[19], ואפילו אינו אוכל מהם לאלתר אלא בורר בשחרית לאכול (ב) בין הערבים[20]. ואע"פ שכיוצא בו בשבת חייב חטאת אפילו בורר אוכל מתוך הפסולת[21], מכל מקום ביום טוב לצורך אכילה התירו לברור כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל[22]. ולא אמרו דהברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב אף לצורך אכילה, אלא בברירת תבואה שדרך לבור אותה הרבה ביחד, וכמו שנתבאר בסי' תצ"ה[23] עיין שם הטעם, אבל מיני קטניות שאין דרך לבור אותן אלא מה שצריך לו מהם בו ביום מותר לברור כדרכו[24]:

ד במה דברים אמורים כשהאוכל מרובה על הפסולת, שיש יותר טורח בברירת האוכל מתוך הפסולת מבברירת הפסולת מתוך האוכל, לפיכך (ג) הצריכו אותו לברור הפסולת כדי למעט בטורח ביום טוב, אבל אם הפסולת מרובה על האוכל, צריך לברור את האוכל ולהניח את הפסולת, כדי למעט בטורח[25]. וכן אפילו אם האוכל מרובה על הפסולת, אלא שיש יותר טורח בברירת הפסולת מברירת האוכל, כגון שהפסולת הוא דק מאוד ויש טורח ליקח אותו בידו, צריך לברור האוכל ולהניח הפסולת כדי למעט בטורח[26] וכן אם הפסולת מרובה על האוכל, אע"פ שיש יותר טורח בברירת האוכל מברירת הפסולת, כגון שהאוכל הוא דק מאד, צריך לברור את האוכל ולהניח את הפסולת, כיון שכמות הפסולת מרובה על כמות האוכל[27]. אבל אם כמות האוכל הוא שוה לכמות הפסולת ויש יותר טורח בברירת האוכל מברירת

לימים רבים", שמטעם זה אסרו אף ברירת הקטניות בנפה וכברה, כדלקמן ס"ו (הקטניות ... אסור לנפותן בנפה וכברה, מטעם שביארנו למעלה).

[17] משנה יד, ב (הבורר קטניות ביום טוב ... בית הלל אומרים בורר כדרכו). טור ושו"ע ס"ב (הבורר קטניות ביום טוב בורר כדרכו).

[18] יתבאר בסעיף הבא.

[19] משנה שם (בורר כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי). שו"ע שם (בורר כדרכו בחיקו ובתמחוי).

אבל לא בנפה וכברה, כדלקמן ס"ו (הקטניות ... שאסור לנפותן בנפה וכברה, מטעם שביארנו למעלה), וכדלעיל סעיף הקודם (בנפה וכברה ... נראה כמנפה לימים רבים).

ומה שלא נזכר כאן "בחיקו", ראה ב"י סי' שיט ד"ה הבורר (ובחיקו משמע שבורר בידו ונותן לתוך חיקו). וכן הוא בט"ז כאן ס"ק ג.

[20] מגיד משנה פ"ג הט"ו (שלא הזכירו כלל ביום טוב בורר לאלתר או לבו ביום, אלא הרי דינו כאופה ומבשל שמותר לאכול בו ביום). רמ"א ס"ב (אם רוצה לאכלו בו ביום). מ"א סק"ב (נראה לי דצריך לומר אפילו רוצה לאוכלו בו ביום, והכי פירושו, פשיטא כשרוצה לאכלו לאלתר דשרי, אלא אפילו רוצה לאוכלו לאחר זמן בו ביום).

[21] כדלעיל סי' שיט ס"ב (הבורר אוכל מתוך הפסולת שלא לאכול לאלתר, אלא להניחו לאכלו לאחר זמן, אפילו בו ביום, נעשה כבורר לאוצר וחייב).

[22] מ"מ שם (ברירת פסולת מתוך האוכל אפילו ביד יש בזה חיוב חטאת ... וביום טוב מותרת). מ"א שם (אפילו רוצה לאוכלו לאחר זמן בו ביום, דבשבת חייב חטאת, עיין סי' שי"ט, אפילו הכי שרי ביום טוב).

[23] סעיף ט (אסרו חכמים ... וברירת מיני תבואה, שדרך לבור אותם הרבה ביחד), וסי' תקו ס"ד (ומלאכת הברירה היא ממלאכות האסורות ביום טוב, אפילו לצורך אכילה).

[24] שיטה מקובצת רפ"ג, בשם הרמב"ן (וכן ברירת חטים שהן לזמן מרובה אסור, לאפוקי ברירת קטניות).

וכן הוא לעיל שם (אבל התירו ... ברירת מיני קטניות, לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד).

וראה אסוקי שמעתתא ביצה יד, ב.

[25] ברייתא יד, ב (במה דברים אמורים (דשרו בבית הלל ליטול פסולת ממש ולהשליך), כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל פסולת מרובה על האוכל, דברי הכל נוטל את האוכל ומניח את הפסולת). טור ושו"ע ס"ב (במה דברים אמורים, כשהאוכל מרובה על הפסולת, אבל אם היתה הפסולת מרובה על האוכל, בורר את האוכל ומניח את הפסולת). ט"ז ס"ק ב (אז אסור לברור האוכל). והיינו שלא זו בלבד שאז מותר לברור הפסולת מתוך האוכל, אלא שאז הצריכו אותו לברור הפסולת כדי למעט בטורח יום טוב. וכמבואר בהגהות מיימוניות פ"ג אות נ (דלמה יטרח טרחא יתירתא בחנם ביום טוב, כיון דיכול למעט טרחו בברירת האוכל). ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג.

[26] גמרא שם (לא צריכא דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא). ופרש"י (שישנו דק, והכי קאמר במה דברים אמורים, בזמן שטורח האוכל מרובה על של פסולת הוא דקא אמרי בית הלל נוטל פסולת, דמעוטי בטרחא עדיף, אבל אם טורח הפסולת מרובה על של האוכל, דברי הכל כו'). הובא בתוס' שבת קמב, ב סוד"ה שאוכל (והא דמוקי לה בספ"ק דביצה כגון דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא ... לפירש"י קאי אפסולת, ולא אאוכל [ועל כן לא יברור הפסולת דנפיש בטירחא]). טור ושו"ע שם (ואם היה טורח בברירת הפסולת מן האוכל יותר מטורח ברירת האוכל מן הפסולת, אעפ"י שהאוכל מרובה, בורר את האוכל ומניח את הפסולת). מ"א ס"ק ג (כגון שהפסולת הוא דק מאוד ויש טורח ליקח אותו בידו).

[27] תוס' שבת שם (והא דמוקי לה בספ"ק דביצה כגון דנפיש בטרחא וזוטר בשיעורא, אאוכל קאי, ולא אפסולת).

הפסולת, צריך לברור את הפסולת מתוך האוכל כדי למעט בטורח[28]. ואם האוכל והפסולת שניהם שוין בכמותן ובטירחתן, הרשות בידו לברור איזו שירצה[29]:

ה וכל זה כשלא היה אפשר לו לברור מערב יום טוב. אבל אם היה אפשר לו לברור מערב יום טוב, אסור לברור[30] פסולת מתוך האוכל, אפילו בידו, אע"פ שהאוכל מרובה על הפסולת ויש יותר טורח בברירת האוכל מבברירת הפסולת. ואפילו אוכל מתוך הפסולת אין לו לברור אלא מה שהוא צריך לאכול לאלתר, כמו שנתבאר בסימן שי"ט[31] לענין שבת, לפי שכל מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בכך הפסד ולא חסרון טעם, אסור לעשותה ביום טוב[32] מטעם שנתבאר בסימן תצ"ה[33]:

ו ואפילו אם לא היה אפשר לברור מערב יום טוב, אסור להניח הקטניות במים כדי שיצוף הפסולת למעלה או כדי שירד העפרורית למטה[34], ואין צריך לומר שאסור לנפותן בנפה וכברה[35] מטעם שביארנו למעלה[36]:

סינון ותיקון חרדל ושמרים

ז אין מסננין את החרדל במסננת שלו[37], מפני שנראה כבורר, שמשליך הסובין שלו[38]. אע"פ שאין זה

וראה אהלי שם ח"ז ע' רכ. נטעי גבריאל הל' יום טוב ע' תסד.

[28] לבוש ס"ב (אי נמי אפילו כמות פסולת הוא שוה כמו האוכל והאוכל הוא דק דק, שאז יש גם כן טורח יותר בברירת האוכל מברירת הפסולת). ט"ז ס"ק ב (אבל אם כמות הפסולת והאוכל שוין והאוכל הוא דק, אז אסור לברור האוכל).

[29] ט"ז שם (ולדברי הכל אם האוכל והפסולת שוין בכמותן ובטירחתן, בורר כדרכו, דהיינו זורק הפסולת. אלא דנראה דהרשות לברור איזה שרוצה).

[30] ט"ז סק"ג (דשאני מבשל שאי אפשר לעשותו מערב יום טוב, דמפיג טעמו, משא"כ בבורר שאפשר מערב יום טוב. ואף על פי שבאוכל נפש עצמו מותר אפילו ביכול לעשות בערב יום טוב, היינו מן התורה, אבל מדרבנן אסור).

ונתבאר בקונטרס אחרון סק"ב (דלענין דינא קיי"ל כהט"ז, שאם היה אפשר לברור מערב יום טוב אסור לברור ביום טוב, כי אם מה שצריך לאכול לאלתר, שהרי בסי' תצ"ה סתם רמ"א וכתב כלל לכל הלכות יום טוב, דיש אומרים שכל מלאכות אוכל נפש שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב).

וכנראה מיירי הכא, שעדיין לא היו הקטניות בידו מערב יום טוב, ולכן לא הי' אפשר לבררם מערב יום טוב.

[31] סעיף ג (בורר האוכל בידו כדי לאכול לאלתר מותר, מפני שנטילת האוכל מתוך הפסולת כדי לאכלו מיד אין זה מעין מלאכה כלל, שדרך אכילה כך הוא).

[32] שאף שבגמרא ושו"ע נאמרה הלכה זו רק לענין כתישת מלח וכרכום, כדאמרינן יד, א (מלח אינה מפיגה טעמה), וכדלעיל סי' תקד ס"א (אסור לדוך ביום טוב דבר שאינו מפיג טעם אם היה נידוך מערב יום טוב כגון מלח וכרכום), ולענין גבינה, כדאמרינן שבת קלד, א (מהו לגבן. אמר ליה אסור ... הכא אפשר (מאתמול, רש"י)). ולקמן סי"א (אין עושין גבינה ביום טוב לפי שאפשר לעשותה מערב יום טוב), ולא לענין שאר המלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב.

מכל מקום קיי"ל שכן הוא גם בכל מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב, כולל מלאכת הברירה, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ב (שהרי בסי' תצ"ה סתם רמ"א וכתב כלל לכל הלכות יום טוב דיש אומרים שכל מלאכות אוכל נפש שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב. ומשום הכי לא הוצרך לחשוב כרוכלא בכל (המקומות) היתר שנזכר בשו"ע דיש אומרים דהיינו כשאי אפשר לעשותה בערב יום טוב. ולכן סתם רמ"א בכאן).

[33] ס"ה (אבל מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד... אסור לעשותה). וכן הוא לענין ברירת הקטניות, כדלעיל שם סוף ס"ט (אלא שכל שאפשר לעשותו מערב יום טוב אסור לעשותו ביום טוב).

[34] במשנה שם (רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה), ובברייתא שם (כך היה מנהגן של בית רבן גמליאל שהיו מביאין דלי מלא עדשים ומציפין עליו מים (ונותנים בו מים עד שצפים על האוכל, רש"י), ונמצא אוכל למטה ופסולת למעלה. והתניא איפכא (אוכל למעלה ופסולת למטה, רש"י), לא קשיא, הא בעפרא (למטה מן האוכל, רש"י) הא בגילי (קש למעלה מן האוכל, רש"י)). רמב"ם בפירש המשניות שם (ואין הלכה כרבן גמליאל). ב"י ד"ה תנן שכן דעת הפוסקים. ישי"ש פ"א סי' מב (וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה, דאין הלכה כרבן גמליאל. וכן נראה שהיא דעת הפוסקים, שלא הזכירו זה. וטעמם משום דמשמע דפליג אתנא קמא, והלכה כתנא קמא, דסתם לן תנא כוותיה). מ"א סוף סק"ד (כתב ישי"ש דאסור להניח קטניות או שאר זרעונים במים שיציף הפסולת למעלה או שיפול העפר למטה. וכן משמע דעת הרב"י, מדהשמיטו בשו"ע).

[35] משנה שם (הבורר קטניות ... אבל לא בטבלא ולא בנפה ולא בכברה). שו"ע שם (הבורר קטניות ... אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה).

[36] סוף ס"ב (לענין מלילות, וכ"ה לענין קטניות).

[37] ברייתא שבת קלד, א (אין מסננין את החרדל במסננת שלו). טור ושו"ע ס"ג (אין מסננים החרדל במסננת שלו).

[38] גמרא שם (מיחזי כבורר), ופרש"י שם ד"ה במסננת (דמיחזי כבורר, שמשליך הסובין שלו). ט"ז סק"ג. מ"א סק"ה (כלשון רש"י).

בורר ממש, שהרי גם הסובין ראויים לאכילה ואינן נקראים פסולת[39], מכל מקום כיון שנראה כבורר אסרוהו חכמים, שהרי אפשר לסננו מערב יום טוב. אבל אם לא היה אפשר לסננו מערב יום טוב מותר לסננו ביום טוב[40]:

ח החרדל הוא מר, ורגילין למתקו על ידי שמכבין בתוכו גחלת או אבן ניסוקת, וביום טוב אסור לכבות בתוכו (ד) גחלת של עץ[41], לפי שאין כיבוי זה צורך אוכל נפש ממש, שאפשר לאכול בשר בלא חרדל ואין צריך אלא למעונגים, וכל דבר שאינו שוה לכל נפש, אסור לעשותו ביום טוב[42], כמ"ש בסימן תקי"א[43] עיין שם.

אבל מותר לכבות בתוכו גחלת של מתכת[44] או אבן ניסוקת[45], לפי שאין שייך כיבוי במתכת, שאף אם לא יכבנו לא ישרף, ולא יעשה פחם[46]. ואף בשבת אין איסור לכבותו אלא מדברי סופרים[47], וביום טוב

---

[39] תוס' שם ד"ה הכא (מיהו בורר לא הוי, שגם הפסולת ראוי לאכילה). מ"א שם (ובורר ממש לא הוי, דגם הפסולת ראוי לאכילה (תוס')).

וכן הוא לענין שבת, לעיל סי' שיט סכ"א (אין מסננין את החרדל מהסובין שלו, אף על פי שגם הם ראויים לאכילה ואין הסובין פסולת כלל ואין בו משום בורר מן התורה, אף על פי כן אסור מדברי סופרים, מפני שנראה כבורר אוכל מתוך הפסולת, הואיל ומסנן כדי לאכול החרדל ולהשליך הסובין).

וכדלעיל שם ס"ד (אין איסור משום בורר אלא בבורר פסולת מאוכל או להיפך, אבל אם בורר אוכל מאוכל, אפילו אינו חפץ לאכול כלל אלא אחד מהם והשני נוטלו וזורקו, אינו נקרא פסולת בשביל כך, הואיל והוא ראוי לאכילה), ושם נסמן (הערה כג).

[40] תוס' שם קלז, ב ד"ה תולין (אם היה עושהו מאתמול לא היה מתקלקל). מ"א שם (ודוקא כשהיה אפשר לעשותו מאתמול). וראה גם לקמן ס"ט (וכן שמרים של שאר משקים טובים וחזקים, בענין שאם היה מסננן מערב יום טוב לא היה המשקה היוצא מן השמרים כל כך טוב וחזק כמו שהוא עכשיו שמסנן בו ביום ששותה אותו), ושם נסמן (הערה 50).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב ד"ה ולא נעלם (שהרי במסננת של חרדל שהוזכר בגמרא בפירוש לאיסור, והמג"א התיר אם לא היה אפשר לו לסנן מערב יום טוב, אלמא דלא סבירא ליה כיון שמלאכה זו בעצמה אפשר לעשותה מערב יום טוב, וגם העושה עצמו, רוב הפעמים אפשר לו לעשותה מערב יום טוב, יהא אסור לעשותה ביום טוב, אלא אזלינן בתר העושה זה עצמו במלאכה זו בשעה זו, ואם לא היה לו שהות לעשותה מערב יום טוב מחמת אונס או מחמת טרדא, מותר לעשותה ביום טוב אפילו הוא מכשירי אוכל נפש).

[41] ברייתא קלד, א (החרדל ... אין ממתקין אותו (כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת או אבן ניסוקת, רש"י) ... בגחלת של עץ). טור ושו"ע ס"ג (החרדל ... אין ממתקין אותו בגחלת של עץ).

[42] גמרא שם (אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי (שצולין ביום טוב ואע"ג דמכבה, רש"י), אמר ליה התם לא אפשר, הכא אפשר), לגירסת ולפירוש בעל המאור ביצה יב, א (כלומר אי אפשר באכילת צלי אלא כך, כי הוא המובחר שבצלי, אבל מתוק החרדל אפשר בלעדיו, לפי שאין בו צורך אלא לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מדאי, ואינו דבר שוה לכל נפש, ולא שריא מלאכה בכל כי האי מילתא).

וגמרא שם לגירסת הרי"ף ביצה יב, א והרא"ש פ"ב סי' כג (אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי, אמר ליה, התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי). כפירוש הרמב"ן במלחמות שם יב, ב (לפי שאין כאן כבוי, שסופו מבעיר), ור"ן שם יב, א (התם ליכא כבוי, דהא סופו מבעיר). וכדאמרינן ביצה כב, סע"ב (תחלתו מכבה וסופו מבעיר).

וקיי"ל כשניהם, כדלקמן סי' תקיא ס"ג (מותר להניח בשר על גבי גחלים לצלותו, אע"פ שהשמנונית הנוטף מהבשר מכבה את הגחלים, וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש, שהרי אפשר לצלותו בשפוד, מכל מקום כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש, שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול בענין זה, התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר).

והיינו שבבישרא אגומרי התירו הכיבוי (א) כיון שיש בו צורך אוכל נפש קצת, (ב) הכיבוי סופו מבעיר; אבל בחרדל אסרו הכיבוי (א) כיון שאינו שוה לכל נפש אלא למפונקים, (ב) הכיבוי אין סופו מבעיר.

עוד יש פירוש רש"י בגמרא, ולא קיי"ל כוותיה, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ד (הלכה כרבים, וגם הרמב"ן וראש"ש ור"ן אינון בתראי נגד רש"י).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' יז, וסי' עט.

[43] סעיף ה (אסור להבעיר עצים כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות על גבי גחלתן, לפי שהנאה זו של טעם הבשמים אינה צריכה לכל נפש אלא להמעונגים ומפונקים בלבד, ולא התירה התורה לעשות שום מלאכה ממלאכות אוכל נפש אלא לדבר שהוא צריך לכל נפש שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו').

[44] גמרא שבת שם (כאן בגחלת של מתכת כאן בגחלת של עץ). טור ושו"ע שם (ואין ממתקין אותו בגחלת של עץ. אבל בשל מתכות, מותר).

[45] רש"י שם ד"ה ואין ממתקין (שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת או אבן ניסוקת). חמד משה ס"ק ב (ולפי זה הי' מותר למתקו באבן, דעדיף טפי מגחלת של מתכת).

[46] לבוש ס"ג (שאין שייך בו כיבוי, דכל דבר שאינו נשרף ואינו נעשה פחם וחוזר לכמות שהיה קודם הסקתו, אין שייך בו כיבוי). מ"א ס"ק ז (דאינו שורף וליכא כיבוי).

והיינו שטעם העיקרי שאין בו כיבוי הוא כי האש אינה שורפת את המתכת, והכיבוי אינה שומרה משריפה.

וטעם נוסף הוא "דאינו נעשה פחם", כי כל הבערה או כיבוי שאינם כדי לעשות פחם בכיבוי זה, הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, כדלעיל סי' רעח ס"א (ואפילו אם מכבה בשביל שצריך לפתילה ... הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה ... הפחם שבראשה שהכיבוי נעשה בו).

לצורך אכילה לא גזרו. ומטעם זה מותר ליתן שפוד של מתכת מלובן לתוך המשקה כדי שיתחמץ, אם הוא ראוי לשתותו בו ביום[48]:

ט משמרת שהיתה תלויה ועומדת מערב יום טוב, מותר ליתן בה שמרים של יין לסננן[49]. וכן שמרים של שאר משקים טובים וחזקים, בענין שאם היה מסננן מערב יום טוב לא היה המשקה היוצא מן השמרים כל כך טוב וחזק כמו שהוא עכשיו שמסנן בו ביום ששותה אותו[50].

אבל אסור לתלות את המשמרת לכתחלה ביום טוב כדי לסנן בה[51], שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול[52] משום זלזול יום טוב[53], שנראה כמתקן וקובע המשמרת לסנן בה יין הרבה בקבע[54]:

י ומותר להערים לתלות המשמרת כדי להניח בתוכה פירות ואחר כך נותן בה שמרים לסננן לצורך יום טוב[55]. והוא שנתן בה פירות קודם שנתן בה שמרים, אבל אם נותן בה שמרים קודם שנתן בה פירות, ניכר הדבר שתולה אותה בשביל השמרים ואסור[56]:

עשיית גבינה והעמדת חלב

יא אין עושין גבינה ביום טוב[57] לפי שאפשר לעשותה מערב יום טוב שהגבינה ישנה טובה מהחדשה[58]:

ומכל מקום חייב על הבערת מתכת, משום ריבוי האש. ונתבאר לעיל סי׳ תצה בקונטרס אחרון ס״ק ב (והערה 169).

וראה החשמל לאור ההלכה סי׳ א פ״ח אות ב. דברי אליהו שבת סי׳ יט ס״ג. דובר שלום ע׳ רכט.

[47] כדלעיל סי׳ שלד סכ״ט (גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי מן התורה, הואיל ואינה בוערת).

[48] מ״א שם (ונראה לי דמהאי טעמא מותר ליתן שפוד מלובן לתוך המשקה כדי שיתחמץ, אם ראוי לשתותו בו ביום).

[49] משנה שבת קלז, ב (אבל נותנין לתלויה ביום טוב). טור ושו״ע ס״ד (אם היתה תלויה ועומדת מותר ליתן בה שמרים לסננן).

ולענין שבת ראה לעיל סי׳ שיט סי״ב.

[50] תוס׳ שם ד״ה תולין (וצריך לפרש ולומר שאם היה עושהו מאתמול לא היה טוב כל כך וחזק. והא דתניא בפרקין דלעיל (קלד, א) דאין מסננין את החרדל במסננת שלו ביום טוב, אם היה עושהו מאתמול לא היה מתקלקל). מ״א ס״ק ט (ודוקא אם היה עושיהו מאתמול לא היה כל כך טוב וחזק, דאם לא תאמר הכי אסור משום בורר, כמ״ש ס״ג (תוס׳)).

והוא כמו לענין חרדל דלעיל ס״ז (שהרי אפשר לסננו מערב יום טוב. אבל אם לא היה אפשר לסננו מערב יום טוב מותר לסננו ביום טוב).

[51] משנה שם (וחכמים אומרים אין תולין את המשמרת ביום טוב). טור ושו״ע שם (אין תולין המשמרת ביום טוב לסנן בה שמרים).

[52] גמרא שם קלח, רע״א (מדרבנן היא, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול), ופרש״י (דלא שבקינן ליה למיתליה למיעבד עובדא דחול). מ״א סק״ח (דהוי כעובדא דחול).

[53] שכל עובדין דחול הוא זלזול יום טוב, כדלעיל סי׳ תצה סי״א (זלזול יום טוב, שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול), ושם נסמן (הערה 91).

[54] רשב״א שם ד״ה אלא (פירש רש״י ז״ל, דלאו משום אהל עראי הוא, אלא שלא יתקן לשמר בקבע כדרך שהוא עושה בחול).

ונתבאר (לענין שבת) לעיל סי׳ שטו סי״ד (משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסננן ומותחים פיה לכל צד, חשוב עשיית אהל ואסור לנטותה ולמותחה אם היתה תלויה עם השמרים מבעוד יום. ואף על פי שגג בלא מחיצות אינו אסור משום אהל, כאן אסרו, כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול משום זלזול שבת. אבל מותר לתלותה ולמותחה כדי ליתן בה פירות או שאר דברים, או אפילו כדי לסנן בה יין ומים צלולים שמותר לסננם בשבת, ואין כאן זלזול שבת כלל).

והיינו שבשבת אסרו אפילו אם היתה תלויה עם השמרים מבעוד יום (שאין בזה איסור סינון), שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, כדי לסנן בה (באיסור).

וכאן ביום טוב אסרו לתלות כדי לסנן בה (באופן המותר לסנן ביום טוב), שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שקובע המשמרת לסנן בה יין הרבה בקבע.

וראה מראי מקומות וציונים.

[55] רבה בר רב הונא שם קלט, ב (מערים אדם על המשמרת ביום טוב לתלות בה רמונים, ותולה בה שמרים). טור ושו״ע שם (ומערים ותולה אותם ליתן בה רמונים, ואחר כך נותן בה שמרים).

[56] רב אשי שם (והוא דתלה בה רמונים (ברישא, דמוכח מילתא דמעיקרא לאו לשמרים תלייה, רש״י) ... הכא מוכחא מילתא (לאיסור, דסתם תולה משמרת לשמרים הוא תולה, ואי לא יהיב בה רימונים ברישא להצניע בעלמא, כי יהיב בה שמרים מוכח דלהכי תלייה) מ״א סק״י (ונותן בה רימונים, אבל כשאינו נותן בה רימונים מוכחא מילתא שעושה משום שמרים (גמרא)).

[57] שבת קלד, א (מהו לגבן. אמר ליה אסור. מאי שנא מלישה. אמר ליה התם לא אפשר (דפת חמה מעליא טפי, רש״י), הכא אפשר (מאתמול, רש״י)). טור ושו״ע ס״ה (אין עושין גבינה ביום טוב).

תוכן מלאכה זו נתבאר לעיל סי׳ שיט סכ״ו (ואם גבנו ועשאו גבינה, חייב משום בונה, שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשה גוף אחד הרי זה תולדת בונה), ושם נסמן (הערה קנד).

וראה לעיל סי׳ תקו ס״ב (ואין בנין אלא בקרקע או במחובר לקרקע), ושם נסמן (הערה 9).

יב אין מעמידין חלב ביום טוב[59], דהיינו שנותנין לתוכה קיבה להעמידו, ואסור משום בורר שמפריד הקום מן החלב[60]. ואע"פ שהיא מלאכת אוכל נפש, מכל מקום כיון שדרך להעמיד הרבה חלב בבת אחת חששו חכמים אם נתיר לו להעמיד ביום טוב שמא יעמיד הרבה לצורך החול[61].

ומטעם זה אסור לעשות חמאה מן שומן שצף על פני החלב, שהרי הוא בורר שמפריד החלב מן החמאה שבו[62], ואפילו על ידי נכרי אסור לעשות[63], כדין שאר איסורי יום טוב שאסור אפילו על ידי נכרי[64]:

תיקון ירק ומליחת צנון

יג ירק תלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין, אין גוזזים אותם במספרים שדרך לחתכם בהם מהמחובר, מפני מראית העין, שהרואה (את המספרים אצל הירק) יאמר שהיום נגזזו מהמחובר[65]:

יד מותר לתקן את הקונדס ואת העכביות, והן מיני ירקות שיש טורח הרבה בתיקונן[66]:

טו מותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביחד אם רוצה לאכלם אחר כך בו ביום[67], אף על פי שאסור בשבת[68], שהרי אם היה עושה כן מערב יום טוב היה מפיג טעם הצנון. ויש מחמירין[69] שלא למלוח

---

[58] גמרא שם (הכי קאמרי דאפילו גבינה בת יומא מעליא). מ"א סקי"א (ואפשר לעשותו מאתמול שהגבינה ישנה טובה מן החדשה). ט"ז סק"ו (מפרש בגמרא דגבינה מעלי טפי יבשה מלחה, ואם כן הוה ליה לגבן קודם יום טוב).

וכיון שגבינה ישנה טובה מחדשה, אפשר שמטעם זה אסרו לגמרי, אפילו בשינוי (ראה לעיל סי' תצה ס"ו והערה 59).

[59] ירושלמי סופ"א (מהו להעמיד חלב ביום טוב. אם אומר את כן אף הוא חולב ומעמיד מיום טוב לחול). הובא בר"ן יב, א ד"ה ירושלמי. הגהות מיימוניות פ"ג אות ט. רמ"א ס"ה (ואין מעמידין חלב ביום טוב).

[60] גמרא צה, א (המחבץ (המעמיד החלב בקיבה, רש"י) ... מחבץ חייב משום בורר). רמב"ם הל' שבת פ"ז ה"ו (הלוקח חלב ונתן בו קיבה כדי לחבצו, הרי זה חייב משום תולדת בורר, שהרי הפריש הקום מן החלב). מ"א ס"ק יב (פירוש שנותן לתוכו קיבה, דהוי בורר).

ולענין שבת ראה לעיל סי' שיט סכ"ה (המחבץ, דהיינו שלוקח חלב ונותן בו קיבה כדי לחבצו, חייב משום בורר, שהרי הפריש הקום מן החלב).

[61] ירושלמי שם (אף הוא חולב ומעמיד מיום טוב לחול). לבוש ס"ה (שזה אף על גב דצורך אוכל נפש הוא ... שדרך לעשות הרבה ביחד, ויכין מיום טוב לחול).

וכן הוא לעיל סי' תצה ס"ט (חשו חכמים אם מלאכות אלו יהיו מותרין לו יטרח ביום טוב גם לצורך החול, כיון שדרך לעשותן לצורך ימים רבים).

[62] ריב"ש סי' קכא (וכן מה שמוציאין החמאה מן החלב, גם זה אסור משום בורר, דהרי הוא כמחבץ שהוא המעמיד חלב בקיבה, וגם זה מעמיד שומן החלב ונעשה חמאה על ידי טורח גדול וראוי ליאסר). רמ"א שם (והוא הדין דאין עושין חמאה מן החלב, ביום טוב). ט"ז ס"ק ז (הטעם בריב"ש משום בורר). מ"א סקי"ג (הוי בורר).

והיינו שעצם קליטת השומן מהחלב מותרת אף בשבת, כדלעיל סי' שיט סי"ח (מותר לקלוט שומן הצף על פי החלב שקורין (שמעטנע) מלמעלה ... והוא ששומן זה צריך לאכלו בו ביום). וכאן מיירי שעושה חמאה מהשומן, ומפריד החמאה מהחלב שבשומן.

[63] ריב"ש שם (ואפילו על ידי כותי, דאמירה לכותי שבות). ט"ז שם (וכתב שראוי לאסור אפילו על ידי עכו"ם, דאמירה לעכו"ם שבות). מ"א שם (ואסור אפילו על ידי עכו"ם (שם בריב"ש)).

[64] כדלעיל סי' תצה ס"י (כל שאסור לעשותו ביום טוב אסור לומר לנכרי לעשותו, שהאמירה לנכרי היא שבות ביום טוב כמו בשבת).

[65] ברייתא לד, א (ואין גוזזין את הירק בתספורת שלו), ופרש"י (התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין, אין גוזזין אותן בתספורת שלו שגוזזין בה מן המחובר, דמאן דחזי סבר שלקטן היום). טור ושו"ע ס"ו (אין גוזזין את הירק במספרים שדרכן לחתכם בהן מן המחובר). לבוש ס"ו (משום הרואה שיראה המספריים בידו יאמר היום ליקטן מן המחובר). ט"ז ס"ק ח (פירוש, התלוש שיש בו ראשי עלין נרקבין אין גוזזים בתספורת שלהם, דמאן דחזי סבר שליקטן היום). מ"א ס"ק יד (דמאן דחזי סבר שחתכו היום מן המחובר).

אבל בסכין וכיוצא בזה, שאין דרך לחתכם בהם מהמחובר, מותר ביום טוב; אף שבשבת גם זה אסור, כדלעיל סי' שיט ס"ד (אסור להסיר העלין המעופשים מן הירק (שקורין שלאטי"ן), אפילו אם הן ראויין לאכילה על ידי הדחק, אלא יברור הירק מן העלין דהיינו האוכל מתוך הפסולת).

[66] ברייתא לד, א (אבל מתקנין את הקונדס ואת העכביות), ופרש"י (מיני ירקות הן שיש טורח בתקונן). טור ושו"ע ס"ז (מתקנים את הקונדס והעכביות). ט"ז ס"ק ט (הן מיני ירקות שיש טורח בתיקונן).

[67] הלכות ומנהגי מהר"ש סי' רמד (גם ראיתי ממנו שמלח צנון הרבה חתיכות ביום טוב, ואכל בינתיים, ואחר כך אחר הצנון). הובא במהרי"ל הל' יום טוב ע' קפב (מהר"ש מלח צנון ביום טוב והניח חתיכה אצל חבירתה, ואכל שאר אוכלים בתר מליחתם, ואחר כך אכל הצנון). דעה האי' ברמ"א ס"ז (ומותר למלוח הרבה חתיכות צנון ביום טוב אם רוצה לאכלן, אף על פי שאסור בשבת).

[68] כדלעיל סי' שכא ס"ד (מותר להטביל אפילו כמה חתיכות כל אחת ואחת לבדה ולהניחה לפניו כדי לאכלם לאלתר זו אחר זו ... ובלבד שלא ישהה אותם זמן ארוך אפילו באותה סעודה עצמה ... ויש אוסרים להשהות כלל במלח אפילו שעה מועטת אפילו

הרבה חתיכות ביחד כמו שנתבאר בסימן שכ"[א] לענין שבת, שהרי אפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה[70], שאין האחת משבחת במליחת חבירתה[71]. וטוב לחוש לדבריהם בדבר שאין בו הפסד כלל:

הולכת משאות

טז אע"פ שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך אכילה[72], מכל מקום לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא נושא בחול, אלא צריך לשנות[73]. כיצד המביא כדי יין ממקום למקום לא יוליכם בסל או בקופה, דהיינו שלא יתן ארבעה או חמישה כדים בסל או בקופה כדרך שהוא עושה בחול, אלא יוליכם על כתפו או לפניו אחד אחד או שנים שנים, כדי שיהא ניכר שלצורך יום טוב הוא מוליכם[74]:

יז במה דברים אמורים כשמוליכם במקום שמצויים בו רבים, כגון ברחובות או במבואות, אבל אם מוליכם מבית לבית בחצר אחת אין צריך לשנות כלל, ומותר להוליך הרבה כדים בקופה אחת[75]. ואדרבה יותר טוב הוא להוליך הרבה ביחד משיוליך מעט מעט ויצטרך להרבות בהילוך, ואסור לטרוח ביום טוב טרחא שאינה צריכה[76]:

חתיכה אחת לבדה, ולכן אסור לטבול ב' חתיכות אחת אחת לבדה ולהניחן לפניו לאכלן מיד זו אחר זו, כי עד שיאכל הראשונה תשהה השניה במלחה, ואינו מותר אלא לטבול חתיכה ולאכלה תיכף ומיד. וכן נוהגין).

[69] מהרי"ל שם (ואמר לנו מהר"י סג"ל שכן הוא באור זרוע, אך הוא היה נוהג שלא לשהות הצנון במלח ביום טוב ולא בשבת, אך טבל ואכל מיד). והיינו שאף שכתב באור זרוע הל' שבת סי' עג (והכי הלכתא, דאסור למלוח צנון בשבת, אלא מטבל במלח ואוכל, וכן מותר לתחוב הצנון בתוך המלח ולהניחו שעה קטנה), שהיא הדעה הראשונה לענין שבת (כנסמן בהערה הקודמת). מכל מקום נהג שלא לשהות הצנון לא בשבת ולא ביום טוב.

דעה הב' ברמ"א שם (ויש מחמירין).

[70] ט"ז סק"י (נראה טעמם דאע"ג דאי אפשר מערב יום טוב, מכל מקום כיון שאפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה יעשה כן).

וראה לעיל קונטרס אחרון ס"ק ב ד"ה ואין להקשות (על כרחך יום טוב הותרה לגמרי לצורך אכילה, ואם כן לא מהדרינן כלל אהתירא). הערות וביאורים תשפג ע' 79.

[71] שאז הי' מותר, כדלעיל סי' תקג ס"ה (שמקצת המלאכה שנהנה ממנה ביום טוב היא משבחת ומתעלה על ידי שארית המלאכה שהיא לצורך החול, ולפיכך אע"פ שאין כל המלאכה נעשית בבת אחת הרי זה מותר).

[72] רמב"ם פ"א ה"ד (ההוצאה מרשות לרשות ... שמתוך שהותרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה הותרה שלא לצורך אכילה), ופ"ה ה"א (אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך). שו"ע ס"ח.

והיינו כשהוא על כל פנים לצורך יום טוב קצת, כדלעיל סי' תצה ס"ג (ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב). והפרטים בזה יתבארו לקמן סי' תקיח ס"א. וראה מראי מקומות וציונים.

[73] רמב"ם שם (לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול אלא צריך לשנות). שו"ע ס"ח.

[74] משנה כט, סוע"ב (המביא כדי יין ממקום למקום (בתוך התחום או על ידי ערוב, רש"י) לא יביאם בסל ובקופה (לתת שלש וארבע בתוך קופה וישאם, משום דנראה כמעשה דחול לשאת משאות, רש"י), אבל מביא הוא על כתפו (אחת או שתים דמוכח דלצורך יום טוב, רש"י) או לפניו). טור ושו"ע שם (כיצד, המביא כדי יין ממקום למקום, לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכו ארבעה או חמשה כדים, אלא יביאם על כתפו או לפניו אחד או שנים, דמוכח שלצורך יום טוב הביאם).

וכן הוא בשבת, במבוי המעורב שמותר לטלטל בו, כדלעיל סי' שכג ס"ד (המביא כדי יין לסעודה ממקום למקום דרך מבוי המעורב, לא יביאם בסל ובקופה לתת לתוכן ד' או ה' כדים, מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות, וזלזול לשבת הוא ... (וגם יחשדוהו שנושא משאות לצורך החול), אלא יביאם אחד אחד או ב' ב' בידו או על כתפו וכיוצא בזה, לשנות מדרך החול. ואפילו אם אין בשינוי קלות במשא צריך לשנות, כמ"ש בסי' תק"י לענין יום טוב, והוא הדין לשבת במבוי המעורב, ששוין הם בזה).

[75] תוס' שם ד"ה המביא (הכא מיירי ביום טוב שיכול להוציאו לחוץ ורואין אותו, ועל כן יהא אסור שהרואה אותו אומר לצורך חול מביא אותם ... דהתם מיירי בשבת דלא הוי כעובדי דחול, שאין מטלטל כי אם מזוית לזוית באותו בית). אור זרוע הל' יום טוב סי' שנט (פירש ריב"א, דווקא ממקום למקום, אבל מבית [לבית] בתוך העיר אין צריך לשנות). ב"י ד"ה אע"פ (ופירש רש"י ... ומשמע מדבריו דבמוליך הכדים בחוץ במקום רואים דוקא הוא דאמרינן דלא יביאם בסל ובקופה, אבל מטלטל במקום שאין רואים, כגון מזוית לזוית באותו בית מביא כי היכי דבעי). רמ"א ס"ח (ודוקא כשמוליכין ממקום למקום, אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר, שרי בכל ענין). לבוש ס"ח (ודוקא כשמוליכם ממקום למקום דרך הרחוב שהרבה בני אדם רואים אותו). מ"א ס"ק טו (מיירי שמוליכין דרך מבוי המעורבת דשכיחי רבים).

וכן הוא לעיל סי' שכג ס"ד (מפני שנראה כמעשה חול לשאת משאות וזלזול לשבת הוא כשעושה כן במבוי שרבים מצויים בו), ונתבאר שם (הערה מט). לקמן סי' תקטז ס"ו (כגון בחצר או במבוי המעורב, אם רבים מצויין שם אסור משום זלזול יום טוב).

וכן קיי"ל בכל דבר שנראה כהולך למקום רחוק או לשוק, שאסרו אף במבוי המעורב ובחצר – אם רבים מצויין בו, כדלקמן שם (הערה 20).

[76] תוס' שם ד"ה המביא (ולכך קאמר למעוטי בהלוכא עדיף טפי, משום טרחא יתירא). מ"א שם (וכתבו התוס' דעדיף לישא הרבה ביחד כדי למעט בהילוך).

וכן הוא לעיל שם ס"ה (אבל המביא כדי יין מזוית לזוית או מבית לבית באותה חצר שאין רבים מצויים שם, יותר טוב להביאם בסל ובקופה בבת אחת מלהביא כל אחד ואחד בפני עצמו, מפני שמרבה בהילוך), ושם נסמן (הערה נז).

יח המוליך תבן בקופה להיסק או לבהמה, לא יפשיל את הקופה לאחוריו, לפי שהוא גנאי יום טוב, שנראה כמי שמתכוין למלאכה רבה או להוליך למקום רחוק כדרך חול[77]:

יט הנושא משאות שדרכן לישא אותן במוט, ישא אותן על גבו מאחוריו, ושדרכן לישא אותן על גבו מאחוריו, ישא אותן על כתפו, ושדרכן להנשא על הכתף, ישא אותן בידו לפניו, או יפרוש עליהן בגד[78], אם הן משקין שאין לחוש בהן שמא יבואו לידי סחיטה, כגון ביין אדום או שאר משקין שאין מלבנים, ואף אם יסחוט אינו חייב משום מלבן[79] כמו שנתבאר בסימן שי"ט[80] עיי"ש:

כ וכל זה כשאפשר לו לשנות. אבל אם אי אפשר לו לשנות, כגון שזימן אורחים וצריך למהר ולהביא לפניהם[81], אף על פי שהאורחים הן מאותה העיר[82], שאין כאן מצות הכנסת אורחים[83], מכל מקום כיון שהוא נחפז וצריך למהר אינו צריך לעשות שום שינוי מדרך החול, ומותר להוליך הרבה כדים בסל ובקופה ולהפשילם לאחוריו:

כא אין מביאין עצים כרוכים בחבל, ולא במחצלת, ולא בקופה. אבל מביאין כרוכים במטפחת או בחיקו[84]:

קונטרס אחרון

(א) טוב להחמיר כו'. כן[85] משמע ממה שכתב רמ"א סי' שי"ט סעיף ו' בהג"ה מאחר דאפשר לאכלן כו'[86]

איסור הטרחה שאינה צריכה נזכר גם לעיל סי' תקא ס"ד (הרי זה טרחא שאינה צריכה). סי' תקט ס"א (מפני שהוא טורח ביום טוב טרחא שאינה צריכה). לעיל ס"ד (כדי למעט בטורח ביום טוב), ובקונטרס אחרון ס"ק ג (טירחא שאינה צריכה לא הותרה מעולם).

[77] משנה כט, סוע"ב (המוליך את התבן (להסק או לבהמה, רש"י) לא יפשיל את הקופה לאחוריו (דגנאי יום טוב שנראה כמתכוין למלאכה רבה או להוליך למקום רחוק כדרך חול, רש"י), אבל מביאה הוא בידו). טור ושו"ע ס"ט (המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אלא נוטלה בידו).

[78] גמרא ל, א (אתקין רבא במחוזא, דדרו בדוחקא לדרו ברגלא, דדרו ברגלא לדרו באגרא, דדרו באגרא לדרו באכפא, דדרו באכפא נפרוס סודרא עלויה). רמב"ם פ"ה ה"ב (משואות שדרכן לישא אותן במוט, ישא אותן על גבו מאחריו. ושדרכן לישא אותן מאחוריו, ישא אותן על כתפו. ושדרכן להנשא על הכתף, ישא אותן בידו לפניו, או יפרוש עליהן בגד, וכל כיוצא בזה משינוי המשא). שו"ע ס"ט.

וראה גם לעיל סי' תצח סט"ו (השוחט בהמה בשדה לא יביאנה לעיר במוט או במוטה כדרך שהוא עושה בחול, משום זלזול יום טוב, אלא מביאה בידו אברים אברים).

[79] תוס' שם ד"ה זימנין (מיירי ביין דסחיטה שלו אסורה משום דש, ואם כן כי נפיל לארעא הולך לאבוד ולא חיישינן לסחיטה). שבת קמח, ב ד"ה ניפרוס (מכאן מייתי ר"ת ראיה דביין ושמן לא שייכא סחיטה). המאור טז, ב ד"ה אתקין (כאן בכדי יין, שהכבוס והסחיטה אינה אלא במים, אבל ביין אין בו משום כבוס וסחיטה). יש"ש פ"ד ס"א (נפרוס סודר עליהן, ופירשו התוס' (ד"ה זמנין) וכן הרז"ה, דאיירי ביין שאין שייך בו ליבון, וסחיטה שלו אינה אסורה אלא משום דש, ואם כן כי נפל לארעא הולך לאיבוד ולא חיישינן לסחיטה, אבל על מים אסור למיפרס סודרא דחיישינן לסחיטה דליבון, שהוא תולדה דמלבן). הובא במ"א סקט"ז.

[80] סעיף יג (יין אדום או שכר או שאר משקין שאין מלבנין, שאין חוששין בהם לסחיטה מטעם שנתבאר שם), והוא כמבואר לעיל סי' שכ סכ"א (בגד שנשרה אפילו במשקין שאין מלבנין אסור לסחטו משום איסור מפרק שהוא תולדת הדש, כמו שסחיטת פירות אסורה משום מפרק. אלא שאינו חייב על סחיטה זו אלא אם כן צריך למשקין הנסחטין מהבגד, אבל אם אינו צריך למשקין הנסחטין ואינו סוחט אלא כדי לנקות הבגד, אין זה דומה לדישה כלל, שהדש הוא צריך לתבואה שמפרק מהשבלים. לפיכך אין בסחיטה זו איסור מן התורה אלא מדברי סופרים, ולכן לא גזרו שלא לשרות בגד במשקין שאין מלבנים משום גזרה שמא יסחוט ויתחייב משום מפרק, כיון שאינו חייב אלא אם כן צריך למשקין הנסחטין, וזה אין לחוש כלל שיסחוט הבגד לצורך המשקין שיסחטו ממנו, מפני שאינן חשובים כלום ואין דרך כלל לעשות כן).

[81] ברייתא ל, א (אם אי אפשר לשנות, מותר). טור ושו"ע שם (ואם אי אפשר, כגון שזימן הרבה אורחים וצריך למהר ולהביא לפניהם, עושה כדרכו).

וכן הוא לעיל סי' שכג סוף ס"ד (ואם אי אפשר לו לשנות, כגון שזימן אורחים הרבה וצריך למהר להביאם לפניהם, מותר).

[82] מ"א ס"ק יז (אורחים, אפילו מאותה העיר).

[83] כדלקמן סי' תקטו סוף ס"א (אם האורחין הן מעיר אחרת, שיש כאן מצות הכנסת אורחים). לעיל סי' שז סכ"ג (באורחים שאינן מעיר אחרת, אלא שזימן אליו אחוזת מרעהו מבני עירו לסעודת מריעות, שאינו סעודת מצוה, עיין סי' של"ג). והוא בסי' שלג ס"ו (ואינן נקראים אורחים אלא שבאו מעיר אחרת, בין שנתארחו אצלו בין שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו שבאותה העיר שיסעוד אצלו, אינו נקרא אורח וסעודת הרשות היא).

[84] תוספתא פ"ג ה"ז (אין מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת, אבל מביא במטפחת ובחיקו). שו"ע סי"א (אין מביאין עצים לא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת, אבל מביא במטפחת ובחיקו).

[85] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

עיי"ש, משמע דאם אי אפשר לאכלן כך, אין צריך להחמיר, לפי שהעיקר כסברא הראשונה (והא בהא תליא[87] כמבואר בראשונים עיין ברז"ה[88] ורמב"ן[89]), שהיא דעת הרי"ף[90] ורמב"ם[91] ורמב"ן[92] ורשב"א[93] ורא"ש[94] וטור[95] ור"ן[96] ומגיד משנה[97] ושו"ע[98] ורש"ל[99].

בפנים ס"א נתבארה מחלוקת הפוסקים, אם מותר ביום טוב למלול שבלים בידיו, או רק בראשי אצבעותיו. ומסיק, שאם אפשר לו למלול בשינוי בראשי אצבעותיו, טוב להחמיר לסברא האחרונה.

ומבאר המקור לזה, כי מחלוקת זו תלויה במחלוקת הפוסקים לענין שבת, אם מותר למלול בראשי אצבעותיו. ושם מסיק הרמ"א "וטוב להחמיר מאחר דיכול לאכלן כך בלא פירוק". והיינו שהעיקר כדעת הפוסקים להקל, אלא שבמקום האפשר, טור להחמיר.

וכל זה כשמולל בידיו והזרע נופל, אבל המפרק בידיו הוי תולדת הדש בכלי, וחייב.

והסוחט, בין ביד ובין בכלי, הוא תולדות הדש בכלי, וחייב.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' סה.

[86] "וטוב להחמיר, מאחר דיכול לאכלן כך בלא פירוק".

וכן הוא לעיל שם ס"ט (וטוב להחמיר, מאחר שיכול לשברן ולאכלן כך בלא פירוק).

[87] דאמרינן ביצה יב, ב (אתא לקמיה דרבא אמר ליה מוללין מלילות).

ושם יג, ב (כיצד מולל ... רבא אמר כיון דמשני, אפילו חדא אכולהו נמי), ופירש"י (כיצד מולל ביום טוב, דאמרן לעיל מוללין מלילות), ותוס' שם (פירוש ביום טוב), ובעל המאור שבת נא, א (וההיא דאמרינן התם כיצד מולל, ביום טוב מפרשינן לה, כדאמר רבה בר בר חנן לאושפזיכניה מוללין מלילות ומפרכין קטנית ביום טוב).

והיינו שכאן (יג, ב) בא רבא לפרש את דבריו לעיל שם (יב, ב), שמה שהתיר למלול ביום טוב, הוא "אפילו חדא אכולהו נמי", וכהא דתניא שבת קכח, א (וחכמים אומרים מולל בראשי אצבעותיו ואוכל), דהיינו "אפילו חדא (אגודל) אכולהו (על גבי שאר כל אצבעותיו).

ודעת המתירים למלול בשבת בין אצבעותיו מפרשים, שביום טוב התיר רבא (יב, ב) למלול אפילו בכל ידיו, ובשבת התיר (יג, ב) למלול בראשי אצבעותיו.

נמצא שמחלוקת הפוסקים לענין יום טוב (אם מותר למלול כדרכו בידו), תלויה במחלוקת הפוסקים לענין שבת (אם מותר למלול בראשי אצבעותיו).

וכיון שלענין מלילה בשבת בראשי אצבעותיו העיקר כדעת המתירים, הרי גם לענין מולל ביום טוב בידיו העיקר כדעת המתירים. ולא הצריך רמ"א להחמיר אלא כשיכול לאכלן בלאו הכי.

[88] שבת נא, א (והוי יודע שאסור למלול מלילות של תבואה ושל קטנית בשבת. וההיא דאמרינן התם כיצד מולל, ביום טוב מפרשינן לה, כדאמר רבה בר בר חנן לאושפזיכניה מוללין מלילות ומפרכין קטנית ביום טוב, דייקינן מינה ביום טוב הוא דשרי אבל בשבת אסור). שהיא דעה האוסרת בשבת אף למלול בראשי אצבעותיו, והתירה ביום טוב רק למלול בראשי אצבעותיו.

[89] במלחמות שם (ודאי בשבת הדברים אמורים, והא דאמר רבא לאושפזיכניה מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביום טוב, למימרא דביום טוב מותר כדרכו, ובשבת אסור אלא על ידי שינוי). שהיא דעה המתרת למלול בשבת בראשי אצבעותיו, ומתרת למלול ביום טוב אף בכפות ידיו.

[90] שבת נא, א (ומסקנא אם בא למלול בשבת היכי מולל ... רבא אמר כיון דקא משני, אפילו טובא נמי ... והלכתא כרבא, דקיימי רבנן כותיה, דאמרי בראשי אצבעותיו).

[91] הל' שבת פכ"א הי"ד (המולל מלילות מולל בשנוי, כדי שלא יראה כדש), והל' יום טוב פ"ג הט"ו (מוללין מלילות ומפרכין קטנית ביום טוב). והיינו שבשבת התיר בשינוי, וביום טוב לא הצריך שינוי.

[92] כמועתק לעיל.

[93] שבת קכח, א (כדברי הרב אלפסי ז"ל שפסק שמותר למלול בשבת כביום טוב, אלא שבשבת על ידי שינוי בראשי אצבעותיו, וביום טוב אפילו כדרכו, ושלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל).

[94] שבת פי"ח סוס"י ב (כלשון הרי"ף שהועתק לעיל).

[95] סי' שיט (אין מוללין מלילות בשבת, אלא מולל בשינוי מעט בראשי אצבעותיו), וכאן (מוללין מלילות ... ביום טוב). והיינו שבשבת התיר בשינוי, וביום טוב לא הצריך שינוי.

[96] ביצה ו, ב (דבשבת מותר למלול על ידי שינוי, כדמוכח ההיא דמפנין, וביום טוב מותר למלול בלא שנוי כלל).

[97] הל' שבת פכ"א הי"ד (דעת רבינו כדעת ההלכות, שבשבת מותר בשנוי, וביום טוב מותר אפילו כדרכו, כמ"ש פ"ג מהלכות יום טוב), ובהל' יום טוב פ"ג הט"ו (וסובר רבינו שביום טוב מוללו כדרכו בלא שינוי, וכן דעת ההלכות. ומה שאמרו שם כיצד מולל והצריכו שינוי, הוא בשבת בדוקא, כנזכר פרק כ"א מהלכות שבת, וכמו שכתבתי שם. ואע"פ שיש חולקין, כן עיקר).

[98] סי' שיט ס"ו (אלא מולל בשינוי מעט, בראשי אצבעותיו), וכאן ס"א (מוללין מלילות ... כדרכן, ביום טוב). והיינו שבשבת התיר בשינוי, וביום טוב לא הצריך שינוי.

[99] בים של שלמה ביצה פ"א סי' לח (הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בפרק מפנין סוברין, דהאי כיצד מולל כו', בשבת איירי, ושם הוא דבעי שינוי, אבל ביום טוב מותר למלול כדרכו, בלא שום שינוי. וכן הסכים המ"מ, וכן יראה מדעת הר"ן והטור, ועיקר).

ומה[100] שתמהו האחרונים[101] שם על מנהג העולם שאוכלים שרביטי קטניות בשבת. היינו לפי שנוטלים הקטניות מתוך השרביטים ביד, בלי שום שינוי, ובזה יש חיוב חטאת בשבת[102]. כדמשמע מפירוש רש"י[103] שפירש מולל מלילות הוא דש כלאחר יד, משמע משום דמולל השבולת והזרע נופל מאליו הוי דש כלאחר יד[104], אבל אם היה מפרק הזרע בידו הוי דש גמור. וכן משמע ממה שכתב רש"י ולהוציא הזרע כו' דתולדת דישה הוא עכ"ל (וכוונתו שהוא שאל ממנו אם מותר להוציא הזרע ביד, והשיב לו ממוללין מלילות, פירוש שכלאחר יד מותר לדוש ביום טוב, ומפרכין קטניות, פירוש שמפרך השרביטים והזרע נופל מאליו). וכן משמע ברמב"ם פ"ח[105] שכתב סתם המפרק הוא תולדת הדש, והחולב חייב משום מפרק עכ"ל, משמע דמפרק ביד חייב משום שהוא תולדת הדש בכלי, כמו שהתולש ביד הוא תולדת הקוצר בכלי כמבואר ברמב"ם שם[106]. וכן משמע עוד ממה שכתב הרמב"ם שם[107] הסוחט חייב

---

[100] עתה בא לבאר, שכל המחלוקת הנ"ל (הן לענין שבת והן לענין יום טוב), מיירי שמולל בידיו והזרע נופל מאליו, שאיסורו רק מדרבנן. משא"כ המפרק בידיו (הן במלילות והן בשרביטי קטניות), היא תולדת מלאכת דש על ידי כלי, וחייב. וכך גם בסחיטה, שהן ביד והן בכלי היא תולדת הדש וחייב.

[101] מהרי"ל הל' שבת סי"ב (פליאה בעיני מהר"י סג"ל, איך רשאין לאכול קטניות או פולין מתוך השרביטין שלהן שקורין שאוטן, דיהא אסור משום מפרק). מלבושי יום טוב בלבוש סי' שיט ס"ו (ומהר"ש תמה למה אוכלין פולין או קטניות מתוך שרביטהון, והא הוי מפרק). מ"א שם ס"ק ח (ושרביטין של קטניות משמע דאסור לפרכן ולהוציא הקטניות. וצריך עיון דכל העולם נוהגין היתר). אליה זוטא סק"ה (והא דאוכלין פולין או קטנית מתוך שרביטין).

ומדוע לא נאמר דהיינו כיון שהם מפרקים בראשי אצבעותיהם (שהרי בודאי אין נוטלים את הקטניות מהשרביטין בכל ידם).

ועל זה מתרץ, שאם נוטלים הקטניות ביד, חייב חטאת אף אם נוטלם בראשי אצבעותיהם.

וראה נימוקי יום טוב הערה ג.

[102] כמבואר כאן בפנים (מפרק דבר מגידולו ... בשבת על ידי כלי המיוחד לכך, או שהיה מפרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם ... חייב משום דש).

וכן הוא לעיל סי' שיט ס"ט (שמפרק האוכל מתוך השבלים בידים, והמפרק ביד הוא תולדת הדש בכלי כמ"ש בסי' ש"ה ... אבל (לדברי הכל) אסור לפרק השרביטין בשבת ולהוציא הקטניות מתוכן (בידים כי זהו מפרק גמור)). ובסי' שה סכ"ח (וכל המפרק אוכל או משקה ממקום שנתכסה בו ... הרי זה תולדת הדש). וכן הוא בפסקי הסדור, הלכתא רבתא לשבתא (פולין ... בשרביטין שלהם ... יש בהם משום מפרק לדברי הכל, שהוא תולדת הדש, וחייב חטאת וסקילה ח"ו).

ועל זה בא כאן להוכיח כן מדברי רש"י והרמב"ם.

[103] בגמרא יב, ב (אושפזיכניה דרבא בר רב חנן הוה ליה אסורייתא דחרדלא, אמר ליה מהו לפרוכי (השרביטין ולהוציא הזרע ביום טוב ... דתולדת דישה הוא, רש"י) ומיכל מנייהו ביום טוב. לא הוה בידיה. אתא לקמיה דרבא אמר ליה מוללין מלילות (דדש כלאחר יד הוא, ואפילו בשבת לאו דאורייתא הוא, אלא מדרבנן, רש"י) ומפרכין קטניות ביום טוב).

והיינו שאם מפרך השרביטין כדי "להוציא הזרע" בידיו, היא תולדת דישה. ואם מולל כדי שיפול הזרע מאליו, הוי "דש כלאחר יד", אפילו מולל בכל ידו, ולא רק כשמולל בראשי אצבעותיו (ראה נימוקי יום טוב הערה ו).

*

ויתירה מזו נתבאר בפנים ס"א (מותר לפרך השרביטים של קטניות בידיו, כדי שיתלשו הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט, ויוציאם מתוכם בידיו), אף שאין הזרע נופל מאליו.

והיינו שלא נאסר מהתורה אלא "מפרק הזרעונים בידיו ממקום חיבורם"; משא"כ כאן שלא בא אלא "לפרך השרביטים של קטניות בידיו, כדי שיתלשו הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט".

אמנם לאחר שכבר נתלשו ממקום חיבורם בשרביט, שוב מותר להוציאם "מתוכם בידיו", כדלעיל סי' שיט ס"ט (אין הקטניות מחוברות כלל בשרביטין, שכבר ניתקה מהם מערב שבת, אלא שהיא מונחת כך בתוכם, אזי מותר להוציאה מהם).

[104] וכן הוא לעיל סי' שיט ס"ו (שאף המולל כדרכו אינו אלא מפרק כלאחר יד, כיון שאינו נוטל האוכל ומפרקו בידו ממש, אלא שמולל השבולת והדגן נופל, ואין דרך לעשות כן אלא בכלי המיוחד לדישה. אלא שאעפ"כ אסור מדברי סופרים).

ובציונים שם (רש"י עג ע"ב), והיינו הא דאמרינן התם (אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי חייב ... משום מפרק, רב אשי אמר אין דרך ... פריקה בכך), ופרש"י (אין דרך ... פריקה בכך, על ידי זריקה, אלא או ביד או בכלי). והיינו שמה שהמובא כאן שאיסור מלילה הוא מדרבנן, הטעם בזה כיון שהדגן נופל מאליו על ידי המלילה, כמו הזורק על הדקל ונתפרקו התמרים מאליהם.

והקשה באגלי טל דש ס"ק כח אות ז (והסברא קשה לקבל, כיון דבכלי כה"ג הוא אב מלאכה ממילא, ביד כה"ג הוא תולדה דאורייתא).

ונתבאר בחידושי צמח צדק עג, סוע"ג (ורוצה לומר, דדש היינו שדש השבולת והדגן נופל, ומפרק הוא להפך, שנוטל האוכל מן השבולת. והנה דישה דרכה רק בכלי, ולא ביד, ולכן מולל דהוא דומיא דדש, שמולל השבולת והדגן נופל, כיון שמולל ביד, הוה ליה דש כלאחר יד, דדישה אורחא בכלי. משא"כ מפרק הוא ביד גם כן. ואעפ"כ הוא תולדת הדש בכלי, וחייב עליו ממש, ולכן המקלף שעורים ביד, כיון דהוא מפרק, חייב).

[105] הל' שבת פ"ח ה"ז (והמפרק הרי היא תולדת הדש וחייב, וכן כל כיוצא בזה, החולב את הבהמה חייב משום מפרק).

[106] הלכה ג (ותולש תולדת קוצר הוא).

וכן הוא לעיל סי' תצה ס"ט (והתלישה מהמחובר שהיא תולדת הקצירה).

משום מפרק, וסוחט היינו ביד, ובגמרא[108] אינו חייב אלא על דריכת כו׳, ודריכת היינו בכלי[109]. אלא על כרחך אין חילוק בין יד לכלי, אלא שהדש בכלי הוא אב והמפרק ביד הוא תולדה[110].

ומה שכתב רמ״א שם ולכן אסור[111] לפרך[112] כו׳, היינו אפילו על ידי שינוי[113], אבל בלא שינוי לכולי עלמא אסור בשבת כמבואר בראשונים:

(ב) בין הערבים כו׳. הנה[114] הט״ז בס״ק ג׳ כתב[115] דברירה אסורה ביום טוב לפי שאפשר לעשותן מערב יום טוב, ומה שהתירו לברור כאן היינו לאכול מיד, עיין שם היטב. וזה אינו[116] אלא לפי שיטת הטור סי׳ שי״ט[117] דאף בשבת מותר לברור פסולת מהאוכל (היינו לאכול מיד[118]) כדי לאכול לאלתר, וכן היא

וכמבואר ברש״י שבת עג, ב ד״ה אין דרך תלישה ופריקה בכך (אלא או ביד או בכלי), הרי שחייב גם על התלישה ביד וגם על הפריקה ביד.

[107] הלכה י (הסוחט את הפירות להוציא מימיהן, חייב משום מפרק).

[108] שבת קמה, סוע״א (תני דבי מנשה, דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת [כן היא גירסת רש״י שם, ורי״ף שם סא, א] זיתים וענבים בלבד).

[109] שדורך ברגליו על הכלי.

וראה שביתת השבת מלאכת דש אות ו. נימוקי יום טוב הערה ט.

[110] והיינו שהדש בכלי הוא אב. והמפרק בכלי הוא תולדה. והסוחט הוא תולדה הן בכלי והן ביד.

[111] ברמ״א סי׳ שיט ס״ו (אסור לפרק האגוזים לוזים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן הירוקה. וטוב להחמיר מאחר דיכול לאכלן כך בלא פירוק).

נראה מכאן לכאורה שהרמ״א מתיר אפילו לפרק ביד, אף שנתבאר לעיל ש״המפרק ביד הוא תולדה״.

ועל זה מבאר, שעל כרחך צריך לפרש שגם הרמ״א מיירי בפירוק על ידי שינוי.

וכן הוא לעיל שם ס״ט (ויש מחמירין שלא למלול ... אפילו בראשי אצבעותיו. ולכן אסור לפרק אגוזים לוזים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן העליונה הירוקה, שעל גבי קליפה הקשה והעבה, אפילו בראשי אצבעותיו. וטוב להחמיר, מאחר שיכול לשברן ולאכלן כך בלא פירוק).

[112] ברמ״א שם ״לפרק״. ומ״ש כאן ״לפרך״, הוא על פי ביצה יב, ב (מהו לפרוכי), ופרש״י (השרביטין ולהוציא הזרע).

[113] וכפי שנתבאר לעיל (ומפרכין קטניות, פירוש שמפרך השרביטים והזרע נופל מאליו).

[114] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ג נתבאר שבקטניות מותר לברר אפילו הפסולת מתוך האוכל, ואפילו כדי לאכלו בין הערבים.

ובס״ה נתבאר, שאם הי׳ אפשר לבררו מערב יום טוב, אזי אין לברר אלא האוכל מתוך הפסולת, ודוקא כדי לאכלו לאלתר.

ועל זה מבאר כאן, שהשו״ע מיירי שלא הי׳ יכול לבררו מערב יום טוב, ולכן מותר אפילו פסולת מתוך האוכל ואפילו כדי לאכלו בין הערבים; דלא כפירוש הט״ז שמחמת שהי׳ יכול לבררו מערב יום טוב, הותר רק כדי לאכלו לאלתר. שהרי לפי זה איך התיר בשו״ע לברר הפסולת מתוך האוכל.

אחר כך מבאר ומוכיח, שלענין אפשר לעשותו מערב יום טוב הולכים אחר העושה ולא אחר המלאכה עצמה, והיינו שאם לא הי׳ אפשר לו לעשותו מערב יום טוב מותר בכל אופן, אף שעל הרוב אפשר לבררו מערב יום טוב, ואף שהמלאכה מצד עצמה אפשר שתיעשה מערב יום טוב.

וכמו שהוא לענין מכשירי אוכל נפש, שאם לא הי׳ לו שהות לעשות מערב יום טוב מחמת אונס או טרדה, קיי״ל כדעת הפוסקים להתיר לעשותה ביום טוב.

ואף שלענין מכשירי מילה בשבת אזלינן בתר המלאכה עצמה, ואסור אף אם נפגם האיזמל בשבת או נתפזרו הסממנים בשבת. מכל מקום, לענין יום טוב התירו, אם לא היה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב.

ואף שעכ״פ יכול לעשותו ביום טוב עצמו בלא חילול, כגון לברר האוכל מתוך הפסולת קודם האכילה, שמותר גם בשבת. מכל מקום מלאכת אוכל נפש ביום טוב הותרה ולא רק דחויה, ולא מהדרינן אהתירא, אלא דאם אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור מדברי סופרים, כדי שלא יניח כל המלאכות ליום טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ עב-ה.

[115] ״דשאני מבשל שאי אפשר לעשותו מערב יום טוב, דמפיג טעמו, משא״כ בבורר שאפשר מערב יום טוב. ואף על פי שבאוכל נפש עצמו מותר אפילו ביכול לעשות בערב יום טוב, היינו מן התורה, אבל מדרבנן אסור ... ואם כן כשהתירו כאן ליקח הפסולת מאוכל, היינו לאכול לאלתר, כדינו בשבת, ובזה חילקו בין פסולת מרובה או איפכא״.

הובא גם לקמן סוף ס״ק ד.

[116] זה שכתב הט״ז, שאף דאפשר לברר מערב יום טוב, מכל מקום מותר לברר הפסולת מתוך האוכל כדי לאכלו לאלתר.

[117] ״הבורר ... בידו כדי לאכול מיד מותר ... וכיצד הוא בורר, אם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסולת בורר כדרכו לזרוק הפסולת״. הרי שהתיר לאלתר אף בירור הפסולת מתוך האוכל.

[118] אולי כפל לשון (לאכול מיד – לאכול לאלתר) ומיותר.

שיטת התוס׳ סוף פרק נוטל[119], כמ״ש בים של שלמה פרק קמא דביצה סי׳ מ״ב[120]. אבל לשיטת הרמב״ם[121] ורשב״א[122] ושו״ע סי׳ שי״ט, דבפסולת מתוך האוכל אסור אפילו לאכול לאלתר, אם כן ביום טוב דשרי לברור כדרכו אפילו פסולת מהאוכל[123], על כרחך צריך לומר כמו שכתב המגיד משנה[124], דברירת קטניות הותרה לגמרי אפילו במקום שכיוצא בו בשבת חייב[125]. ודלא כט״ז.

אלא דלענין דינא קיי״ל כהט״ז[126], שאם היה אפשר לברור מערב יום טוב אסור לברור ביום טוב כי אם מה שצריך לאכול לאלתר. שהרי[127] בסי׳ תצ״ה[128] סתם רמ״א וכתב כלל לכל הלכות יום טוב, דיש אומרים שכל מלאכות אוכל נפש שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב. ומשום הכי לא הוצרך לחשוב כרוכלא בכל (המקומות) היתר שנזכר בשו״ע, דיש אומרים דהיינו כשאי אפשר לעשותה בערב יום טוב. ולכן סתם רמ״א בכאן[129] וכתב אפילו לבו ביום, וכמו שכתב המג״א[130].

ולא נעלם ממני דאפשר לומר שכוונת הט״ז לאסור ברירת קטניות לבו ביום אפילו כשאי אפשר לו לברור מערב יום טוב, מחמת ב׳ טעמים.

הא׳, לפי שעל הרוב אפשר לברור בערב יום טוב, לכן אסרו מלאכה זו לגמרי (אפילו אם יקרה פעם שאי אפשר לו לעשותה מערב יום טוב. אלא אם כן עושה בענין שבשבת אין בו חיוב חטאת, כמו שכתב הרשב״א[131], שהסכים עמו הט״ז[132]). וכהאי גוונא כתב המגיד משנה ריש פ״א[133] לשיטת הרמב״ם[134]

---

[119] שבת קמב, ב ד״ה שאוכל (נראה לר״ת דטעמא משום דכי אוכל מרובה על הפסולת, הוה פסולת כבטל לגבי רובו, ומותר ליטלו מן האוכל ולזורקו), הרי שהתירו ליטול הפסולת מהאוכל כדי לאכול לאלתר.

[120] ״אבל התוס׳ כתבו בסוף פרק נוטל שהוכיח ר״ת מן הסוגיא הכי, אוכל מרובה על הפסולת, הוי פסולת כבטל לגבי רובא, ומותר ליטלו מן האוכל, ולזורקו״.

[121] הל׳ שבת פ״ח הי״ג (והבורר פסולת מתוך האוכל, ואפילו בידו אחת, חייב).

[122] אוצ״ל: ורמ״א ושו״ע סי׳ שי״ט ס״ד (הבורר פסולת מתוך אוכל, אפילו בידו אחת, חייב. רמ״א: ואפילו האוכל מרובה ויש יותר טורח בברירת האוכל, אפילו הכי לא יברר הפסולת, אפילו כדי לאכול לאלתר).

והכי קיי״ל לעיל שם סוף ס״א (אפילו אם האוכל מרובה על הפסולת ויש טורח יותר בברירת האוכל, אעפ״כ לא יברור הפסולת, אפילו כדי לאכול לאלתר).

שיטות הפוסקים בזה נתבארו בפסקי דינים צמח צדק יג, ד ואילך.

[123] כמפורש במשנה וברייתא יד, ב (הבורר קטניות ביום טוב ... בית הלל אומרים בורר כדרכו ... תניא אמר רבן גמליאל במה דברים אמורים (דשרו בית הלל ליטול פסולת ממש ולהשליך, רש״י) כשהאוכל מרובה על הפסולת).

[124] פ״ג הט״ו (ברירת פסולת מתוך האוכל אפילו ביד יש בזה חיוב חטאת בשבת, כנזכר פ״ח מהל׳ שבת, וביום טוב מותרת).

[125] ומזה מובן שמותר אף אם בורר כדי לאכול בין הערביים.

[126] שהתירו כאן מלאכת בורר כי מיירי דוקא כשלא היה אפשר לברור מערב יום טוב, וכמבואר בפנים ס״ה (וכל זה כשלא היה אפשר לו לברור מערב יום טוב, אבל אם היה אפשר לו לברור מערב יום טוב, אסור לברור פסולת מתוך האוכל, אפילו בידו, אע״פ שהאוכל מרובה על הפסולת ויש יותר טורח בברירת האוכל מבברירת הפסולת. ואפילו אוכל מתוך הפסולת אין לו לברור אלא מה שהוא צריך לאכול לאלתר, כמ״ש בסימן שי״ט לענין שבת).

[127] אף שבגמרא נאמרה הלכה זו רק לענין כתישת מלח וכרכום, כדאמרינן יד, א (מלח אינה מפיגה טעמה), וכדלעיל סי׳ תקד ס״א (אסור לדוך ביום טוב דבר שאינו מפיג טעם אם היה נידוך מערב יום טוב כגון מלח וכרכום), ולענין גבינה, כדאמרינן שבת קלד, א (מהו לגבן. אמר ליה אסור ... הכא אפשר (מאתמול, רש״י)). וכמבואר כאן בפנים סי״א (אין עושין גבינה ביום טוב לפי שאפשר לעשותה מערב יום טוב), ולא נאמר כן בגמרא לענין שאר המלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב.

מכל מקום קיי״ל שכן ההלכה בכל המלאכות.

[128] ס״א (ויש מחמירין אפילו באוכל נפש עצמו, כל שאינו מפיג טעם כלל אם עשאו מערב יום טוב). וכן נפסק לעיל שם ס״ה (מדברי סופרים, כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון טעם אם היתה נעשית מבעוד יום ... אסור לעשותה ביום טוב), וכאן בפנים ס״ה (שכל מלאכת אוכל נפש שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בכך הפסד ולא חסרון טעם, אסור לעשותה ביום טוב). ואם כן מובן שכן הוא גם במלאכה הברירה שאפשר לעשותה מערב יום טוב.

[129] סעיף ב (אם רוצה לאכלו בו ביום), אף שאינו כדי לאכלו לאלתר, כי הכא מיירי שלא הי׳ אפשר לברר קודם יום טוב.

[130] ס״ק ב (נראה לי דצריך לומר אפילו רוצה לאוכלו ... לאחר זמן בו ביום, דבשבת חייב חטאת עיין סי׳ שי״ט, אפילו הכי שרי ביום טוב). דמיירי כשאי אפשר לעשותה בערב יום טוב.

[131] עבודת הקודש ש״א ס״ה (הבורר אוכלין ביום טוב לא יברור בנפה ובכברה, לפי שזו ברירה גמורה ואסורה אפילו ביום טוב. אבל בורר הוא כדרכו בחיקו בקנון ובתמחוי, שאין כאן אפילו בשבת אלא משום שבות, ביום טוב לא גזרו משום צורך אוכל נפש).

[132] ס״ק ג (כתב הרב המגיד פ״ג [הט״ו-ז], שהרשב״א כתב כל שבשבת חייב חטאת אסור ביום טוב, ולמדו מדאסרו בנפה וכברה).

עיי״ש.

הב׳, שאין אנו הולכים כלל אחר העושה שלא היה אפשר לו לעשות מערב יום טוב, אלא כיון שהמלאכה עצמה אפשר לה להעשות מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב, כמו לענין מילה בשבת[135], וכמו לענין מכשירין[136] להר״ן[137] שאוסר אע״פ שלא ידע כלל מערב יום טוב שיצטרך למלאכה זו ביום טוב, כמ״ש בבית יוסף סי׳ תק״ז[138] גבי גריפת התנור עיי״ש.

אבל כיון שסברות אלו אינן מבוארים בהדיא בט״ז[139], ובמג״א מבואר בהדיא להפך, שהרי במסננת של חרדל שהוזכר בגמרא[140] בפירוש לאיסור, והמג״א[141] התיר אם לא היה אפשר לו לסנן מערב יום טוב, אלמא דלא סבירא ליה כיון שמלאכה זו בעצמה אפשר לעשותה מערב יום טוב, וגם העושה עצמו, רוב הפעמים אפשר לו לעשותה מערב יום טוב, יהא אסור לעשותה ביום טוב, אלא אזלינן בתר העושה זה עצמו במלאכה זו בשעה זו, ואם לא היה לו שהות לעשותה מערב יום טוב מחמת אונס או מחמת טרדא[142], מותר לעשותה ביום טוב אפילו הוא מכשירי אוכל נפש (שיש בהם איסורא דאורייתא[143]), כמו שכתב המג״א בסי׳ תק״ט סק״ב[144] וסק״ד[145] וסקי״ד[146]. וכן דעת רמ״א[147] והגהות אשר״י[148], כמו שכתב

והכי אמרינן לענין מלאכות שאסרו חכמים ביום טוב, כמבואר בפנים ס״א (ביום טוב, כיון שאיסור הדישה לצורך אכילה אינו אלא מדברי סופרים, לא גזרו אלא על דישה שכיוצא בה בשבת חייב חטאת).

אלא שלענין ברירת זרעונים מהמוץ, נתבאר טעם אחר בפנים ס״ב (אבל לא ינפה אותם בנפה וכברה ... כיון שבכלים הללו אין דרך לנפות מעט אלא הרבה ביחד, לפיכך המנפה בהם נראה כמנפה לימים רבים), ושם נסמן (הערה 16).

[133] הלכה ה (שדעת רבינו, שכל שבעיקר המלאכה אין הפסד, אע״פ שבחלק ממנה יש הפסד, אסרוה חכמים. רוצה לומר שכיון שבקצירת חטים וכיוצא בהן אין הפסד אם נקצרו מבערב, אע״פ שבתלישת קצת ירק וקצת פירות יש הפסד, לא רצו להתיר התלישה שהיא תולדת קצירה לחצאין).

[134] שכל טעם איסור מלאכה ביום טוב הוא כאמור ברמב״ם שם (כל מלאכה שאפשר להעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב אף על פי שהיא לצורך אכילה).

משא״כ לדידן, שעיקר טעם האיסור הוא כאמור לעיל סי׳ תצה ס״ט (אסרו חכמים הקצירה והדישה והעימור והזרייה וברירת מיני תבואה ... לפי שכל מלאכות הללו דרכן להעשות הרבה ביחד ביום אחד לצורך אכילת ימים הרבה).

מכל מקום למדנו מהמ״מ סברה זו, דאזלינן בתר רוב שאפשר לברור מערב יום טוב.

[135] שאין מכשירי מילה דוחים שבת אפילו אם לא היה אפשר להכינם מערב שבת, כדלעיל סי׳ שלא ס״ז (כל מכשירי מילה כגון תיקון האיזמל והבאתו אצל התינוק ושחיקת סמנים ותיקון החלוק שיתבאר, כיון שאפשר לעשותם מערב שבת אינן דוחים את השבת, אפילו אם נאנס ולא עשאם או שעשאם ונאבדו).

[136] שיש דעה שכן הוא אף לענין מכשירי אוכל נפש ביום טוב.

[137] טו, ב (ואחד גריפת תנור, שנפל לתוכו מהטיח שלו ולא היה יודע מבעוד יום, כך כתב רש״י ז״ל. אבל הרב בעל התוספות ז״ל אינו [מתיר] אלא בשנפל ביום טוב).

הובא גם לעיל סי׳ תצה קונטרס אחרון ריש ס״ק ה (הנה דעת הר״ן בשם התוספות, וכן כתב בשיטה מקובצת, דאפילו לא ידע כלל בערב יום טוב שנשבר השפוד אפילו הכי אסור לתקנו ביום טוב, דלא כרש״י ואור זרוע. ולכאורה היה נראה להחמיר בשל תורה כתוס׳ ור״ן, אבל כבר פסקו רש״ל ומגן אברהם כרש״י ואור זרוע, ואין לנו לזוז מדבריהם).

ועל דרך זה היה אפשר לומר לדעת הט״ז גם לענין מלאכת אוכל נפש (בורר), שכיון שהמלאכה עצמה אפשר לה להעשות מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב.

[138] ד״ה גרסינן (הביא דברי הר״ן הנ״ל).

[139] שכתב (משא״כ בבורר שאפשר מערב יום טוב), ולא נתפרש שהכוונה היא שכל בורר נחשב אפשר לעשותו מערב יום טוב.

[140] שבת קלד, א (אין מסננין את החרדל במסננת שלו).

[141] סק״ה (ודוקא כשהיה אפשר לעשותו מאתמול).

וכן הוא בפנים סוס״ז (אבל אם לא היה אפשר לסננו מערב יום טוב מותר לסננו ביום טוב).

[142] אף שלענין בורר כתב המ״א עצמו ס״ק ו (וכתב הב״ח אם היה טרוד בערב יום טוב ולא היה יכול לעשותו, מותר לעשותו ביום טוב. מיהו בסי׳ תק״ד ס״א משמע דאסור). הובא לעיל סי׳ תצה קונטרס אחרון ס״ק ה (שהרי המג״א עצמו בסי׳ תק״י סק״ו אוסר אם היה טרוד מערב יום טוב. אף שרש״י ואור זרוע התירו זה בפירוש, מכל מקום חשש לתוס׳ ור״ן).

[143] כדלעיל סי׳ תצה ס״ד (מכשירי אוכל נפש, שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה ... במכשירים שאפשר לעשותן מערב יום טוב).

[144] ״והוא הדין אם נשבר בערב יום טוב ולא ידע בו, או שלא היה לו שהות לתקנו״.

וכן הוא לעיל שם ס״א (אפילו נכפף מערב יום טוב ולא ידע ממנו עד שקידש היום, או אפילו ידע ממנו סמוך לחשכה ולא היה שהות לתקנו קודם יום טוב, מותר לתקנו ביום טוב).

[145] ״וצריך לומר דמיירי שאפשר לעשותו מאתמול״.

וכן הוא לעיל שם ס״ג (ואם לא היה אפשר לקצרו מערב יום טוב).

המג"א בס"ק י"א[149]. וכן הוא דעת רש"י דף כ"ח ע"ב[150] ודף ל"ב ע"ב.

והכי[151] מוכח בגמרא[152], דשרינן לתקן סכין שנפגמה ביום טוב ושפוד שנרצם ביום טוב, ואי סלקא דעתך דאזלינן בתר מלאכה עצמה, הוי ליה למיסר, כמו גבי מילה דמכשיריה לא דחו שבת אפילו בכהאי גוונא שנפגם איזמל בשבת, כדמוכח גבי נתפזרו סמנין קודם המילה שהסכימו רז"ה[153] ורשב"א[154] ומקצת האחרונים[155] דלא דחי שבת, ואי סלקא דעתך דאפילו מכשירין כהאי גוונא דחו שבת, פשיטא דלא גרעי סמנין ממכשירין[156], כיון שאי אפשר למול זולתם, הן מחמת סכנה הן מחמת חילול שבת[157] להרשב"א וסיעתו. עיין ביו"ד סי' רס"ו סעיף ו' משמע בהדיא דסמנין נקרא מכשירין[158], וכן משמע שם בר"ן[159] וב"י[160] וש"ך ס"ק ו'[161] עיי"ש. ומכשירי מילה שאינן דוחין שבת היינו לפי שאפשר לעשותן מערב שבת כמבואר שם בסעיף [ב'][162], אלמא כיון דאזלינן בתר מלאכה עצמה אפילו בכהאי גוונא אסור[163]. וביום טוב דשרינן כשנפגם ביום טוב, מכלל דלא אזלינן בתר מלאכה עצמה אלא בתר העושה אותה, ואם לא היה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב מותר לו לעשות ביום טוב, דלא כר"ן, אלא כרש"י

---

[146] "ואם אי אפשר להטבילו מערב יום טוב שרי".
וכן הוא לעיל שם סט"ו (ואם לא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב מותר להטבילו ביום טוב).

[147] בדרכי משה סי' תקט אות ב (בהגעלה אסור כל זמן שהיה יכול להגעילו מבעוד יום).
וכן הוא לעיל שם ס"י (ואם לא היה אפשר להכשירו מערב יום טוב, מותר להכשירו ביום טוב).

[148] פ"ב סי' יב (ואפשר לעשות מערב יום טוב (ומשום הכי) אסור).
והוא מאור זרוע הל' יום טוב סי' שמה (והא אפשר לעשותן מערב יום טוב).

[149] "ואם לא היה אפשר לעשותו מערב יום טוב שרי להגעיל (ד"מ הג"א פ"ב)".

[150] ד"ה הלכה (או שהיה אתמול טרוד) וד"ה ואחד (ולא היה יודע מבעוד יום).
וראה גם לעיל סי' תצה קונטרס אחרון ס"ק ה.

[151] מבאר, שמעצם ההלכה דשרינן מכשירי אוכל נפש שנפגמו ביום טוב, מוכח שלענין יום טוב אזלינן בתר העושה ולא בתר המלאכה עצמה.
שהרי לענין מכשירי מילה בשבת אסרינן אפילו כשנפגם האיזמל ונתפזרו הסממנים בשבת עצמה, דבשבת אזלינן בתר מלאכה עצמה. משא"כ לענין יום טוב לדברי הכל מותר כשנפגם ביום טוב, דאזלינן בתר העושה ולא בתר המלאכה עצמה.

[152] כח, ב (אחד סכין שנפגמה ואחד שפוד שנרצם ... במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב).
הרי שעכ"פ לענין נפגמה ביום טוב לא דמי דין מכשירי מילה בשבת לדין מכשירי אוכל נפש ביום טוב. ואם כן מסתבר שכן הוא גם לענין אנוס או לא ידע (דלא קיי"ל כר"ן וסיעתו אלא כרש"י וסיעתו).

[153] שבת נג, א (אם נשפכו קודם מילה, המילה נדחית ואין השבת נדחה ... מכשירין של מילה כגון חמין לרחוץ בו שאפשר להחם לו מערב שבת, אינן דוחין את השבת).

[154] שם קלד, ב (ולא התירו הגאונים ז"ל אלא בדאישתפוך חמימיה ואיבדור סממני לאחר מילה, הא קודם מילה, תדחה מילה, כיון דעל כרחין אתי למידחי שבת במישחק סממני ומיחם חמימי, וכן כתב הר"ז הלוי ז"ל מפורש).

[155] לבוש יו"ד סי' רסו ס"ד (ואם נתפזרו קודם המילה דוחה המילה עד למחר ולא יעשו הסמנין). ב"ח שם (דאי אישתפוך חמימי דבתר מילה מקמי מילה תדחה המילה כדי שלא יחללו שבת לאחר המילה באיסורא דאורייתא). ש"ך שם ס"ק ו (אם נתפזרו אותן הסמנים שהכינו ... דעת הרז"ה והרשב"א דתדחה המילה עכ"ל. וכתב בית יוסף שכן נראה דעת הרי"ף והרמב"ם, ואינו מוכרח. מיהו בעט"ז כתב דתדחה המילה, וכ"פ הב"ח).

[156] דכיון דאסרינן בנתפזרו הסממנים קודם מילה, אם כן פשיטא דאסרינן אף בנפגם האיזמל קודם מילה.
וכן הוא לעיל סי' שלא ס"ז (כל מכשירי מילה כגון תיקון האיזמל והבאתו אצל התינוק ושחיקת סמנים ותיקון החלוק שיתבאר, כיון שאפשר לעשותם מערב שבת אינן דוחים את השבת, אפילו אם נאנס ולא עשאם או שעשאם ונאבדו).

[157] כדלעיל שם סוס"א (אין להביאו לכתחלה לידי סכנה כדי שנצטרך לחלל שבת אחר כך).

[158] כדלעיל שם ס"א (לשחוק סמנים אחרים המעצרים הדם, תדחה המילה עד למחר, שאין דוחה שבת אלא מילה עצמה אבל לא מכשיריה), וס"ז (כל מכשירי מילה כגון תיקון האיזמל והבאתו אצל התינוק ושחיקת סמנים ותיקון החלוק שיתבאר כיון שאפשר לעשותם מערב שבת אינן דוחים את השבת).

[159] נג, א ד"ה ואינו כן (דכל היכא דאישתפוך חמימי ... מכשירין).

[160] יו"ד סי' רסו ד"ה אין שוחקין.

[161] "דאם נתפזרו אותן הסמנים שהכינו ... מכשירי מילה".

[162] "אבל מכשיריה אינם דוחים, כיון שהיה אפשר לעשותה מבעוד יום".
וכן הוא לעיל סי' שלא ס"ז (כל מכשירי מילה ... כיון שאפשר לעשותם מערב שבת אינן דוחים את השבת).

[163] כשאי אפשר היה לו לעשותה מערב שבת.

ואור זרוע ורמ"א ומג"א[164].

וכן כתב רש"ל בפ"ד סוף סי' י"ג[165], וכתב שם שכן דעת הרי"ף[166] ורמב"ם[167] ורא"ש[168] וטור[169] ומגיד משנה[170]. דאף דלפי מה שכתבו התוס' בדף כ"ח ע"ב ד"ה גריפת[171] אין ראיה מרי"ף ורא"ש, מכל מקום מסתימת דבריהם משמע שאין מפרשים כפירוש התוס'. ואף שאעפ"כ יש לומר שסמכו על מה שכתבו בפרק אין צדין[172], מכל מקום אין לזוז מדברי רוב האחרונים ז"ל שהסכימו לפסוק כרש"י ואור זרוע וטור. וכן משמע ברמב"ם, כמו שכתב המגיד משנה, אף שאין זו ראיה גמורה, דיש לומר דהרמב"ם לשיטתיה אזיל שפסק כרבי יהודה[173] במכשירין.

ואין להקשות לפי מ"ש לעיל[174] דלרמ"א היכא דאפשר לו לברור מערב יום טוב אסור לברור ביום טוב, אם כן ביום טוב עצמו אם אפשר בלא חילול יום טוב, דהיינו שימתין עד זמן אכילה אם אוכלם חיים ויברור אוכל מתוך הפסולת בענין שאפילו בשבת מותר[175], למה נתיר לו לברור לבו ביום לחלל יום טוב במה שאפשר זולתו[176]. לא קשה מידי, דודאי מלאכת אוכל נפש הותרה לגמרי ביום טוב כמו שכתב הר"ן בפ"ב[177] עיי"ש, ואין אומרים יום טוב דחוי אצל מלאכת אוכל נפש, שהרי האכילה אינה כל כך

---

[164] כנסמן לעיל (הערות 144-150).

וכן הוכיח לעיל סי' תצה ס"ק ה (ולכאורה היה נראה להחמיר בשל תורה כתוס' ור"ן, אבל כבר פסקו רש"ל ומגן אברהם כרש"י ואור זרוע, ואין לנו לזוז מדבריהם).

[165] "ולענין גריפת התנור, יש מפרשים דוקא שנפל ביום טוב, וז"ל הר"ן ... ורבינו לא חילק בין נפל ביום טוב לנפל מבעוד יום ... וכן הרי"ף והרא"ש לא חילקו בזה, ואף הטור, וכן נראה עיקר, אם לא שנפל בערב יום טוב וידע והיה שהות לתקנו".

הרי שפסק כרש"י וסיעתו, דלא כר"ן וסיעתו.

[166] יח, א (תני רבי חייא בריה דרב יוסף קמיה דרבי יוחנן, ואם אי אפשר לו לאפות אלא אם כן גורפו מותר), ומיירי שנפלו אבנים לתנור, ומתיר גריפת התנור, ואינו מחלק אם נפלו ביום טוב או קודם יום טוב (אם לא הי' יכול לגרפו קודם יום טוב).

[167] פ"ג ה"י (אם אי אפשר לאפות בו או לצלות אלא אם כן גרף מותר).

[168] פ"ד סי' ח (כלשון הרי"ף).

[169] סי' תקז (תנור שנפל לתוכו מטיח הטיט ... אם אי אפשר לאפות בלא גריפה מותר).

[170] שם (ורבינו לא חלק בין נפל ביום טוב לנפל מערב יום טוב)

ודייק הרש"ל, שמדברי כל אלו שלא חילקו, נראה שגם כשנפל קודם יום טוב ולא ידע מותר (דלא כהר"ן).

[171] "נראה לי דמיירי בתנור חדש ועדיין יש בו אבנים ועפר שלא פינו, וכשיסיר אותם אבנים ועפר הויין כמו גמר מלאכתן, וחייב משום מכה בפטיש, דכל גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש".

ונתבאר לעיל סי' תצה ס"ד וקונטרס אחרון שם ס"ק ה, שבזה אסור אפילו היה אנוס בערב יום טוב.

[172] רי"ף טו, ב (כאן במכשירין שאיפשר לעשותן מערב יום טוב וכאן במכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב), ורא"ש פ"ג סי' יא (כדברי הרי"ף).

[173] אוצ"ל "דלא כרבי יהודה", כדלעיל סי' תקט קונטרס אחרון סק"ב (על כרחך צריך לומר דהרמב"ם ... סבירא ליה אין הלכה כרבי יהודה, כדמשמע מלשונו בפירוש המשנה פרק קמא דמגילה עיין שם בגמרא), וכאן שהתירו, אפשר דמיירי רק באיסור טלטול).

[174] ד"ה אלא (בסי' תצ"ה סתם רמ"א וכתב כלל לכל הלכות יום טוב, דיש אומרים שכל מלאכות אוכל נפש שהיה אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור לעשותה ביום טוב. ומשום הכי לא הוצרך לחשוב כרוכלא בכל (המקומות)).

[175] כדלעיל סי' שיט ס"א (הבורר אוכל מתוך הפסולת כדי לאכול לאלתר אינו חייב), וס"ג (כל שהוא סמוך לסעודה מותר לברור לצורך כל אותה סעודה).

[176] שכעין זה מצינו לענין צורך מצוה, שנתבאר לעיל סי' תצה ס"ג (שכל מלאכות אוכל נפש, מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו ... צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום).

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי' תמו ס"ה (אין אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה, כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יום טוב). ובקונטרס אחרון שם ס"ק ג (היכא דאפשר לקיים המצוה בו ביום בלא חילול יום טוב, כגון להשליך החמץ לנהר, דלא דחינן יום טוב).

מכל מקום היינו דוקא לענין היתר מתוך שהתירה התורה לצורך אוכל נפש הותרה לצורך מצוה. אבל לצורך אוכל נפש ממש, לא מהדרינן אהתירא, וכמבואר בארץ צבי סי' סו (דהיינו דוקא גוף אוכל נפש, אבל מה דשרי מצד מתוך, הוי רק דחויה ולא הותרה).

[177] ט, ב סוד"ה ומיהא (לא דמי רבויי בשיעורא ביום טוב לרבויי שיעורא בשבת, שהשבת דחויה היא אצל חולה, ולא הותרה ... אבל יום טוב שאוכל נפש הותר בה ... ועוד שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש, לא הוצרכה לשקול ולדקדק).

וכן הוא לעיל סי' תצה ס"ב (שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יום טוב), וס"ג (שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי). לקמן קונטרס אחרון סק"ג (דמלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב, ולא דחויה, כמ"ש לעיל).

וראה הערות וביאורים תשפג ע' 79.

מצוה גדולה שתדחה עשה ולא תעשה דיום טוב[178], אלא על כרחך יום טוב הותרה לגמרי לצורך אכילה, ואם כן לא מהדרינן כלל אהתירא, כדאמרינן בפרק קמא דיומא[179] לענין טומאה שהותרה בציבור. אלא דאם אפשר לעשותה מערב יום טוב אסור מדברי סופרים, כדי שלא יניח כל המלאכות ליום טוב שהוא יום בטל ונמצא כל היום עוסק במלאכתו ובטל משמחת יום טוב, וכמו שכתב הרמב"ם בריש פרק קמא[180]. וקצת ראיה לסברא זו, מדאמרינן בגמרא[181] דלמאן דשרי מכשירין[182] מותר לכבות הנר מפני דבר אחר, ולא חלקו בין יש הרבה שמן בנר לאין שם אלא מעט דאפשר לו להמתין עד שיכבה הנר. ואע"פ שיש לדחות[183], מכל מקום הדבר ברור כמו שכתבתי[184]:

(ג) הצריכו כו'. כן[185] משמע בט"ז סק"ב[186], דאף דאיכא מלאכה גמורה בברירת הפסולת[187], אעפ"כ אם יש טורח יותר בברירת האוכל אסור לברור את האוכל משום טירחא שאינה צריכה[188]. והטעם, דמלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב ולא דחויה כמ"ש לעיל[189], אבל טירחא שאינה צריכה לא הותרה מעולם[190]:

---

178 שאפילו מצות עשה אינה דוחה עשה ולא תעשה דיום טוב, כדלעיל סי' תצח סל"ד (שאין מצות עשה של כיסוי הדם דוחה את לא תעשה של יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה, שהרי נאמר בה שבתון, כלומר שבות ממלאכה, וזוהי מצות עשה), ושם נסמן (הערה 162).

ומכל שכן מצות שמחת יום טוב שאינה דוחה איסור, כדלעיל סי' תצח בקונטרס אחרון ס"ק ה (דלא שרינן איסורא משום שמחת יום טוב).

ואין חובת הסעודה בשבת ויום טוב דוחה אלא שבות דשבות, כדלעיל סי' שכה סט"ז (שצרכי שבת חשובים הם כדבר מצוה שהתירו בו שבות דשבות ... ומכל מקום אין להקל אלא בשכר וכיוצא בו מהדברים הצריכים בשבת צורך גמור שאי אפשר להיות בלעדם אלא בדוחק קצת), או שבות בבין השמשות, כדלעיל סי' רסא בקונטרס אחרון ס"ק א (ואף שהוא לשבת אין זה נקרא דבר מצוה לענין לדחות שבות בשבילו ... אבל אם אין לו תבשילים אחרים מיקרי דבר מצוה וצורך שבת), ודוחה שבות בין השמשות.

179 ו, ב (היתר היא בציבור, ולא מהדרינן).

וכן הוא בפרמ"ג א"א סי' תצח ס"ק כג (יש לומר אוכל נפש הותרה ביום טוב ואין צריך לאהדורי באופן אחר, דומיא טומאה הותרה בציבור).

וראה בפנים סט"ו (שהרי אפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה).

180 הלכה ה (ולמה אסרו דבר זה, גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, וימנע משמחת יום טוב).

וכן הוא לעיל סי' תצה ס"ז (ולמה אסרו דבר זה, גזרה שמא ימנע אדם מלעשות כל מלאכות אוכל נפש שאפשר לו לעשותן מערב יום טוב ויניחן לעשות אותן ביום טוב שהוא יום בטל, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, ויתבטל משמחת יום טוב).

181 כב, א (מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר (לשמש מטתו, רש"י) ... אמר ליה אסור ... ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן). הרי שלרבי יהודה מותר לכבות הנר (מכשירין) כדי לשמש מטתו.

182 משא"כ לדידן, לא קיי"ל בזה כרבי יהודה, כדלקמן סי' תקיד ס"ה (אסור לכבות את הנר, אפילו צריך לכבודו בשביל הנאת הגוף, כגון שרוצה לשמש מטתו ואין לו חדר אחר).

וגם קיי"ל שאף במכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, אם יכול לשאול מחברו בלא מלאכה אסור לעשותו ביום טוב, כדלעיל סי' תקט ס"א (ואם אי אפשר ... למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו), וס"ד (אפשר לו לשאול סכין מחבירו לצורך יום יום טוב), ולקמן סי' תקיד ס"ב (אי אפשר לשאול כלים מאחרים לצורך אכילת יום טוב).

183 ראיה זאת מדין כיבוי הנר, שהם מכשירים.

184 שלצורך אוכל נפש ממש הותרה לגמרי, ולא מהדרינן כלל אהתירא.

185 תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ד נתבאר שאם בברירת האוכל יש יותר טורח, הצריכו לברור הפסולת מהאוכל. והיינו שלא זו בלבד שמותר לו לברור הפסולת, אלא הצריכוהו לעשות כן, כדי למעט בטרחת יום טוב.

ומבאר כאן ההוכחה מדברי הט"ז, והטעם לזה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' עז וסי' פ.

186 "אז אסור לברור האוכל".

187 כדלעיל סי' שיט סוף ס"א (נטילת הפסולת ... הרי זו מלאכה גמורה, ולפיכך אפילו אם האוכל מרובה על הפסולת ויש טורח יותר בברירת האוכל אעפ"כ לא יברור הפסולת אפילו כדי לאכול לאלתר).

188 הגהות מיימוניות פ"ג אות נ (דלמה יטרח טרחא יתירתא בחנם ביום טוב, כיון דיכול למעט טרחו בברירת האוכל).

189 קונטרס אחרון סוף סק"ב (דודאי מלאכת אוכל נפש הותרה לגמרי ביום טוב ... ואין אומרים יום טוב דחוי אצל מלאכת אוכל נפש).

190 ראה בפנים סי"ז (ואסור לטרוח ביום טוב טרחא שאינה צריכה), ושם נסמן (הערה 76).

(ד) גחלת של עץ כו'[191]. המג"א פירש דברי הב"ח, דלשיטת רש"י[192] יש להתיר על ידי שינוי. ולא העתקתיו[193].

דכיון שלשיטת רי"ף[194] ורמב"ן[195] ורא"ש[196] ור"ן[197] אין להתיר אפילו על ידי שינוי, ויחיד ורבים הלכה כרבים, וגם הרמב"ן ורא"ש ור"ן אינון בתראי נגד רש"י[198]. ובשגם דאף לשיטת רש"י כתב הפרי חדש סי' תצ"ה[199] דאין להתיר אפילו על ידי שינוי, עיין שם הטעם.

*

כתב הבית יוסף[200] דשאר דיני סינון נראה דיום טוב שוה לשבת, וכן כתב רמ"א בהג"ה[201]. והדבר פשוט שלא נתכוונו לכל דברים המותרים בשבת שהן מותרים ביום טוב, דזהו מילתא דפשיטא, אלא ודאי נתכוונו לדברים האסורים בשבת.

וחפשתי בסי' שי"ט ולא מצאתי אלא דין אחד[202], שאינו ענין להלכות סינון שאיסורו משום בורר, רק

---

[191] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בחלק הראשון:

בפנים ס"ח אסר בפשיטות למתק החרדל על ידי כיבוי בתוכו גחלת של עץ, ולא הביא סברת המ"א בדברי הב"ח, שלשיטת רש"י יש להתיר על ידי שינוי.

ומבאר הטעם לזה, כי לשיטת רוב הפוסקים בתראי שאחרי רש"י אין להתיר אף על ידי שינוי. וגם בדעת רש"י יש אומרים דאין להתיר על ידי שינוי.

*

בחלק השני:

הב"י והרמ"א כותבים "ושאר דיני סינון, ביום טוב כמו בשבת, כדאיתא סי' שי"ט". וכאן בפנים השמיט דברים אלה.

ומבאר הטעם שהשמיטם, כי דברים המותרים בשבת, פשוט שמותרים ביום טוב. דברים האסורים בשבת מטעם מלבן, פשוט שאסורים ביום טוב. דברים שצריך לשנות בשבת, פשוט שביום טוב אין צריך לשנות. וגם שאר הפרטים שנאסרו בשבת משום בורר, פשוט שמותרים ביום טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[192] על הברייתא וגמרא שבת קלד, א (ואין ממתקין אותו [החרדל] בגחלת ... אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי. אמר ליה התם לא אפשר, הכא אפשר), פרש"י (לא אפשר, לצלות מאתמול, דביומא שביחא טפי, אבל חרדל אפשר מאתמול).

וכתב על זה הב"ח ד"ה אין מסנניין (רש"י ז"ל גורס התם לא אפשר הכא אפשר, ופירש התם לא אפשר לצלות מערב יום טוב, דביומא שביחא טפי ... הכא גבי חרדל אפשר למתק מערב יום טוב ... הילכך אסור למתק ביום טוב בגחלת של עץ שמכבה ... אבל בעל המאור ... דלפי פירושו אפילו אם לא היה אפשר מערב יום טוב למתק החרדל, כגון שהיה טרוד, נמי אסור למתקו ביום טוב בגחלת של עץ). הרי שלפירש"י אם היה טרוד בערב יום טוב מותר למתקו ביום טוב.

וכתב על זה המ"א ס"ק ו (ורש"י פירש כיון שחרדל אפשר לעשותו מאתמול ... וכתב הב"ח אם היה טרוד בערב יום טוב ולא היה יכול לעשותו, מותר לעשותו ביום טוב. מיהו בסי' תק"ד ס"א משמע דאסור, דהא סתם מתניתין הוא דאין דכין מלח ביום טוב. ואפשר דהכי נמי קאמר דשרי על ידי שינוי). והיינו שבסי' תקד ס"א (מלח אינו נידוך ביום טוב, אלא אם כן הטה המכתש או שידוך בקערה וכיוצא בה, כדי שישנה, שאם שחק המלח מערב יום טוב לא יפיג טעמו), ולא חילק בין אם היה טרוד בערב יום טוב או לאו. ואם כן משמע שגם כאן בחרדל אסור בכל אופן, אף אם היה טרוד בערב יום טוב. ומסיק המ"א לפי דעה זו, דאפשר גם כאן שרי למתק החרדל על ידי שינוי.

[193] שכל ההיתר למתק על ידי שינוי הוא לשיטת רש"י שהאיסור הוא מטעם שהחרדל אפשר לעשותו מאתמול, וכדלעיל סי' תצה ס"ה (מדברי סופרים כל מלאכה שהיה אפשר לו לעשותה מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ... אסור לעשותה ביום טוב, אלא אם כן משנה קצת בעשייתה מדרך החול). משא"כ לשיטת הפוסקים דלקמן, אין השינוי מועיל כאן.

[194] יב, א (אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי אמר ליה התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי). ונתבאר בפנים ס"ח, שלפי זה טעם האיסור הוא "לפי שאין כיבוי זה צורך אוכל נפש ממש, שאפשר לאכול בשר בלא חרדל ואין צריך אלא למעונגים, וכל דבר שאינו שוה לכל נפש אסור לעשותו ביום טוב", ושם נסמן (הערה 42).

[195] במלחמות שם (ומפרקינן התם ליכא כבוי ומשום הכי מותר, הכא איכא כבוי).

[196] פ"ב סי' כג (אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי. אמר ליה התם ליכא כיבוי הכא איכא כיבוי).

[197] יב, א ד"ה אין (התם ליכא כבוי, דהא סופו מבעיר. זו היא גרסת הרב אלפסי ז"ל).

[198] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל סג.

[199] סעיף א (ומיהו אכתי קשיא לי מדין מתוק החרדל בגחלת של עץ אמאי לא התירוהו על ידי שינוי, ויש לומר דכיון דאפשר למתקו בגחלת של מתכת [כמבואר בשו"ע שם] השוו חכמים מדותיהם ואסרו בכל ענין למתק בגחלת של עץ, אף למי שאין לו גחלת של מתכת).

[200] ד"ה ומ"ש ותולה (וכבר נתבאר משפט דברים אלו בסימן שי"ט).

[201] סעיף ד (ושאר דיני סינון ביום טוב כמו בשבת, כדאיתא סי' שי"ט).

[202] שאפשר שלזה נתכוונו.

איסורו משום מלבן, דהיינו מה שנתבאר שם[203] דאסור לסנן מים בסודרים משום מלבן, ופשיטא דאסור ביום טוב, כיון שהמלאכה עצמה דהיינו הליבון אין בו צורך יום טוב כלל. וגדולה מזו כתב הר"ן[204] גבי השחזת סכין עיי"ש.

אבל שאר דברים האסורים בשבת, דהיינו שאסור לסנן בסודר אלא על ידי שינוי שלא יעשה גומא[205] וכן בכפיפה מצרית[206], וביום טוב פשיטא שאין צריך לשנות כלל, דעיקר טעם השינוי כדי שלא יבא לידי ברירה גמורה[207], וביום טוב מותר לשמר שמרים במשמרת[208] שהיא הגדולה שבברירות. ועוד כתב שם השו"ע[209] ומתחילים לירד ניצוצות יפסיק כו', ופשיטא דביום טוב מותר, שהרי אי אפשר לעשותה מערב יום טוב, שהיה שותה ממנה עד שהגיע להניצוצות ביום טוב[210]. ועוד דאף בשבת מותר אם רוצה לשתות מיד, שהרי בורר אוכל מתוך הפסולת, כמו שכתב המג"א[211], וכל שבשבת מותר לברור כדי לאכול, יש להתיר ביום טוב לברור כדי לאכול בו ביום, כמו גבי ברירת קטניות לשיטת המגיד משנה[212].

ואף לשיטת הט"ז[213] יש להתיר אם אי אפשר לעשותה מערב יום טוב, כמו שהוא בנידון דידן, וכמו שנתבאר[214]:

---

[203] ס"י (מותר לסננן במשמרת. אבל בסודר, מים אסור, משום ליבון).

וכן הוא לעיל שם סי"ג (בסודרין אסור לסנן את המים או יין לבן וכיוצא בהם, משום איסור ליבון, ששריית הבגד זהו כיבוסו).

[204] טו, א ד"ה אמר (שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו, וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שריא באוכל נפש מלאכות הנעשית לזמן מרובה ... וכיון שכן אי אפשר להתיר במכשירין יותר מזה, וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה).

ואף דלא קיי"ל כר"ן בזה, כדלעיל סי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק ד (ומה שכתב דבתיקון מנא לא שייך היתר אוכל נפש, היינו לשיטת הרז"ה ור"ן, אבל אנן לא קיימא לן הכי), ושם נסמן (הערה 212).

מכל מקום למדנו מכאן שאין היתר ליבון בגדים ביום טוב.

[205] כדלעיל שם סט"ו (כשמסנניין בסודר משקה עכור קצת צריך ליזהר שלא יעשה גומא בסודר לקבל המשקה, אלא ישפוך עליו והוא ישקע מעצמו כדי לשנות מדרך החול).

[206] כדלעיל שם סט"ז (כל משקה שמותר לסננו בסודר מותר לסננו בכפיפה מצרית, ובלבד שלא יגביה הכפיפה משולי כלי התחתון טפח, כדי לשנות מדרך החול).

[207] רמב"ם הל' שבת פכ"א הי"ז (לא יעשה גומא בסודר, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ויבא לשמר במשמרת).

[208] כבפנים כאן ס"ט (משמרת שהיתה תלויה ועומדת מערב יום טוב, מותר ליתן בה שמרים של יין לסננן).

[209] סי"ד (מותר לערות בנחת מכלי לחבירו, ובלבד שיזהר שכשיפסוק הקילוח ומתחילים לירד נצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת, יפסיק ויניחם עם השמרים). וכן הוא לעיל שם סי"ח (מותר לערות בנחת מכלי לחבירו, כדי שהפסולת והשמרים ישארו בשולי הכלי, ובלבד שיזהר שכשיפסיק הקילוח ומתחילין לירד ניצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת אזי יפסיק ויניחם עם השמרים).

[210] ראה אסוקי שמעתתא ביצה כט, ב.

[211] שם ס"ק טו (אבל כשמערה כך שרי כדי לשתות לאלתר).

וכן הוא לעיל שם סוסי"ח (ואם רוצה לאכלו לאלתר אינו צריך להניח ממנה כלום עם החלב, וכן המערה משקה מכלי לחבירו אינו צריך להפסיק כשיורדין הניצוצות, שהרי מותר לברור אוכל או משקה מתוך הפסולת כשרוצה לאכלו או לשתותו לאלתר, כל שאינו בורר על ידי כלי אלא בידו).

[212] פ"ג הט"ו (ברירת פסולת מתוך האוכל אפילו ביד יש בזה חיוב חטאת ... וביום טוב מותרת).

וכן הוא בפנים ס"ג (ואע"פ שכיוצא בו בשבת חייב חטאת אפילו בורר אוכל מתוך הפסולת, מכל מקום ביום טוב לצורך אכילה התירו לברור כדרכו אפילו פסולת מתוך האוכל).

[213] ס"ק ג (בבורר שאפשר מערב יום טוב ... כשהתירו כאן ליקח הפסולת מאוכל, היינו לאכול לאלתר, כדינו בשבת), כמובא לעיל ריש ס"ק ב.

[214] לעיל קונטרס אחרון ס"ק ב (וזה אינו אלא לפי שיטת ... אבל לשיטת ... על כרחך צריך לומר כמו שכתב המגיד משנה, דברירת קטניות הותרה לגמרי אפילו במקום שכיוצא בו בשבת חייב. ודלא כט"ז.

תקיא הבערה ולהחם מים מותר ביום טוב

ובו ז' סעיפים

הבערה לחמם מים ולהתחמם

א כבר[1] נתבאר בסימן תצ"ה[2] דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה,

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:

ובלבד שיהא בה צורך יום טוב. לפיכך מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביום טוב, וכן מותר להחם מעט מים לרחוץ בהם[3] פניו ידיו ורגליו[4] ביום טוב. אבל אסור להחם מים רבים כדי לרחוץ בהם כל גופו[5].

וזה האיסור יש אומרים[6] שאינו אלא מדבריהם, לפי שמן התורה מתוך שהותרו הבערה ובישול לצורך אכילה ושתיה הותרו לצורך רחיצת יום טוב. לפיכך אף מדבריהם מותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מערב יום טוב[7], ואין חוששין אם נתיר לו לרחוץ בחמין ביום טוב שמא יחם מים ביום טוב, כיון שאין איסור להחם מים ביום טוב אלא מדברי סופרים[8] אין גוזרין גזרה לגזרה[9].

(א) הבערה לחמם מים ולהתחמם (ס״א-ב).

(ב) כיבוי בבשר על גבי גחלים ובעישון פירות (ס״ג-ו).

(ג) הולדת ריח בפירות בבגדים ובגוף (ס״ז).

[2] סעיף ג (וקבלו חכמים שכל מלאכות אוכל נפש, מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי אפילו שלא לצורך אכילת יום טוב, ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב, אף על פי שאינו צורך אכילה, אלא צורך הנאת הגוף).

[3] משנה כא, ב (בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראויין לשתיה, ובית הלל מתירין. עושה אדם מדורה ומתחמם כנגדה). רשב״א שם (ומהא שמעינן דבית שמאי ובית הלל במתוך שהותרה הבערה לצורך פליגי). ר״ן יא, א (ובית הלל מתירין, דאית ליה מתוך ... דכיון דמתהני בה שרי משום מתוך).

והיינו שכשם שחולקים בית שמאי ובית הלל לענין צורך מצוה, כדתנן יב, א (בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים, ובית הלל מתירין), ובגמרא שם (מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך), כן חולקים גם לענין צורך הנאת הגוף. ובשניהם קיי״ל כבית הלל.

טור ושו״ע ס״א-ב (מותר לעשות מדורה להתחמם כנגדה. מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו). ט״ז סק״א (כתב הר״ן טעמא משום דמתוך שהותרה הבערה לצורך כו׳). מ״א סק״א (דמתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך).

[4] משנה שם (רגליו). תוס׳ שם ד״ה לא (ידיו ורגליו). רמב״ם פ״א הט״ז (פניו ידיו ורגליו). טור (רגליו) ושו״ע שם (ידיו).

[5] רי״ף יא, א (ודוקא חמין לרגליו הוא דשרו בית הלל, אבל כל גופו לא, כדתנן אמרו להם חכמים אם ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב. אסורין ברחיצה ומותרין בשתייה). והיינו כדתנן שבת לח, ב (מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון (מבעוד יום, רש״י) של צונן (כדי לחממן דהמים נמשכין ובאין כל השבת, רש״י) לתוך אמה של חמין (של חמי טבריא, רש״י) אמרו להם חכמים ... אם ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה). הרי שאסור להחם חמים ביום טוב לרחוץ בהם כל גופו, ואסור לרחוץ כל גופו במים שהוחמו ביום טוב – אף אם הוחמו ביום טוב מעצמם בהיתר.

תוס׳ שם (דוקא לרגליו, אבל לכל גופו מודה דאסור). רמב״ם שם (מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו. אבל כל גופו אסור). טור ושו״ע שם (מותר להחם ביום טוב מים לרחוץ ידיו, אבל לא כל גופו).

[6] רמב״ם שם (כל גופו אסור משום גזירת מרחץ). ר״ן שם ד״ה מתני׳ לא יחם (דמדרבנן בעלמא היא), ובשבת יח, ב (ונראה לי דסבירא להו דלהחם חמין ביום טוב לרחיצת כל הגוף, מדאורייתא שרי), בדעת הרי״ף.

וגזירת מרחץ היינו, שבשעה שאסרו לרחוץ בשבת במים שהוחמו בשבת, כדלעיל סי׳ שכו ס״א (אסרו חכמים לרחוץ כל גופו או רובו בחמין ... מפני הבלנים שהיו מחמין בשבת ואמרו מערב שבת החמנו), באותה שעה אסרו גם על היום טוב, אף שביום טוב עצמו מותר מעיקר הדין להחם לצורך רחיצה.

*

וכיון שאיסורה משום גזירת מרחץ, כמו בשבת, לכן אסרו (לקמן בסמוך):

(א) בתוך המרחץ – אף בחמין שהוחמו מערב יום טוב.

(ב) בתוך המרחץ – אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד.

(ג) בתוך המרחץ – אפילו רק להשתטף כל גופו.

(ד) מחוץ למרחץ – אפילו הוחמו בהיתר לצורך שתיה.

ונראה שבכל אלו מודה גם הדעה השנית, שהרי למדים הלכות אלו מהברייתא והגמרא. וכל המחלוקת שבינם היא רק לענין אם אסרו גם לרחוץ כל גופו מחוץ למרחץ, במים שהוחמו מערב יום.

ויש לעיין אם מקלחת שבתוך הבית נחשבת ״בתוך המרחץ״.

ולענין בזמנינו, ראה לקמן (הערה 22).

[7] רי״ף ביצה שם (חזינן לגאון דקא כתב הכי, דההיא דאמרינן לא ירחץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מערב שבת, דוקא בשבת, אבל ביום טוב שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יום טוב). רמב״ם שם (וחמין שהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו ביום טוב, שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד). שו״ע שם (אבל במים שהוחמו מערב יום טוב, מותר לרחוץ כל גופו אפילו כאחד).

ומה שבשבת נאסר אף בחמין שהוחמו מערב שבת, הובא לעיל סי׳ שכו ס״א (אסרו חכמים לרחוץ כל גופו או רובו בחמין ... אפילו הוחמו מערב שבת).

[8] ר״ן שבת שם (ונראה לי דסבירא להו דלהחם חמין ביום טוב לרחיצת כל הגוף מדאורייתא שרי, דאי מדאורייתא אסיר, כי היכא דגזרינן ערב שבת אטו שבת, לגזור נמי ערב יום טוב אטו יום טוב).

אבל אם הוחמו מים ביום טוב מעצמם (כמובא לעיל מהמשנה) או לצורך שתיה (כדלקמן בסמוך), בזה גזרו לדברי הכל.

במה דברים אמורים כשרוחץ חוץ למרחץ, אבל בתוך המרחץ אסור לרחוץ בחמין[10], אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד[11], וכ"ז[12] בחמין שהוחמו מערב יום טוב. אבל כל גופו בבת אחת אסור אפילו להשתטף בחמין שהוחמו מערב יום טוב[13].

וכן אסור לרחוץ כל גופו אפילו חוץ למרחץ בחמין שהוחמו ביום טוב, אפילו הוחמו לצורך שתיה[14], ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר אסור[15].

אבל תינוק שדרך לרחצו בכל יום, מותר לרחוץ כל גופו בבת אחת אפילו בחמין שהוחמו ביום טוב לצורך שתיה, דכיון שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו[16]. אבל אסור להחם ביום טוב בשביל רחיצתו בלבד, כמו שאסור להחם בשביל רחיצת כל גופו של הגדול. אלא אם כן הוא מחמם לצורך שתיה או לצורך הדחת כלי אוכל נפש, דאז מותר לו להוסיף מים בקדרה בשביל רחיצת הקטן[17]. והוא שיוסיף קודם שיתן הקדרה אצל האש[18], כמו שנתבאר בסימן תק"ג[19] עיין שם כל פרטי דין זה.

ועכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים, אף ביום טוב

---

[9] כדלעיל סי' רנב סי"ח (שאין גוזרין גזרה לגזרה), ושם נסמן (הערה קנה).

[10] ברייתא שבת מ, א (מרחץ שפקקו נקביו ... מערב יום טוב, למחר נכנס ומזיע, ויוצא ומשתטף בבית החיצון), ר"ן שבת שם (ומיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור, דהא תניא בברייתא בגמרא בסמוך פקקו נקביו מערב יום טוב למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון. והא מדקתני פקקו נקביו, בחמין שהוחמו מערב יום טוב מיירי, ואפילו הכי משתטף אין רוחץ לא. ומשתטף נמי, בבית החיצון אין בבית הפנימי לא, הילכך בתוך המרחץ אפילו בחמין שהוחמו בערב יום טוב אסור, חוץ למרחץ שרי), וביצה שם (ומיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור, מדקתני בברייתא בפרק כירה מרחץ שפקקו נקביו מערב יום טוב למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון, ובודאי מדקתני פקקו נקביו, בחמין שהוחמו מערב יום טוב מיירי, ואפילו הכי משתטף אין רוחץ לא. ומשתטף נמי, בבית החיצון אין בבית הפנימי לא, הלכך בתוך המרחץ אפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב אסור, אבל חוץ למרחץ שרי). שו"ע שם (מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור).

[11] כל בו סי' נח יח, ג. ארחות חיים הל' יום טוב אות יד (אבל במרחץ אסור אפילו פניו ידיו ורגליו). הובא בב"י סוד"ה כתב. לבוש ס"ב (ובלבד שלא ירחץ גם פניו ידיו ורגליו תוך המרחץ, גזירה שמא יבא לרחוץ כל גופו).

[12] בקונטרס השלחן הגיה: ואפילו (והיינו כמובא לעיל מהברייתא והר"ן, שבתוך המרחץ אסור אפילו הוחמו מערב יום טוב).

[13] כמובא לעיל מהברייתא והר"ן, שאפילו להשתטף בחמין שהוחמו מערב יום טוב, לא התירו אלא בבית החיצון.

[14] מ"א סי' שכו סק"ו (שמותר להחם מים לשתות, ואפילו הכי אסור לרחוץ בהן, כמ"ש סימן תקי"א).

והיינו שלא זו בלבד שאסור להחם מים ביום טוב לרחוץ בהם כל גופו, כאמור לעיל, אלא אף אם כבר הוחמו כדי לשתות, אסור לרחוץ בהם, וכמו שאסרו אף כשהוחמו ביום טוב מעצמם, כדתנן שבת לח, ב (כחמין שהוחמו ביום טוב ואסורין ברחיצה). רי"ף שם (אבל כל גופו לא, כדתנן אמרו להם חכמים אם ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב אסורין ברחיצה).

[15] ברייתא שבת מ, א (חמין שהוחמו מערב שבת, למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו אבר אבר, ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב). מ"מ פ"א הט"ז (מפורש שם בכירה, דאפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא אבר אבר, אסור, ומוסכם). שו"ע שם (אבל לא כל גופו, אפילו אינו רוחצו בבת אחת).

[16] יומא עח, ב (תינוקות מותרין בכולן (בכל הני דמתניתין אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה, רש"י) ... הנך דרביתייהו הוא לא גזרו בהו רבנן, דאמר אביי אמרה לי אם, רביתיה דינוקא מיא חמימי (לרחיצה, רש"י)).

וכן הוא לקמן סי' תרטז ס"א (כל הדברים האסורים ביום הכיפורים משום מצות עינוי בלבד, לא גזרו על הקטנים).

ואף שלענין רחיצה בחמין בשבת נתבאר לקמן שם (אסור לעשותה לקטן בידים, כמו שאסור להאכילו בידים כל האיסורין של דבריהם). מכל מקום התירו רחיצתו ביום טוב (כמו שהתירו רחיצתו בצונן ביום הכיפורים).

[17] מרדכי רמז תרפ (ורבינו יהודה כתב דמותר לרחוץ תינוק קטן, כדאיתא פ"ח דיומא דתינוקות מותרין ברחיצה וסיכה ביום הכיפורים, דכל מידי דאית ביה רביתא לתינוק לא גזרו בה רבנן. וצ"ע כי נראה לי דלא גזרו על תינוק לרחוץ, אבל אסור לגדול לעשות הבערה לצורך שום רחיצה). כל בו סי' נח יח, ג. ארחות חיים הל' יום טוב סי' יד (מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ומותר להחם הרבה מן המים, דומיא דממלאה אשה קדרה בשר. ועל זה הורו חכמים הראשונים במקום שיש תינוק שיש צורך לרחוץ כל גופו, שנותנין מים הרבה להחם להדיח הקערות, ומן השירים רוחצין גוף התינוק). רמ"א שם (אבל מותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו על ידי ישראל ביום טוב, אבל אסור לחמם לצרכו אפילו על ידי גוי, אבל כשצריך להם לבשל או להדיח, אז מותר להרבות בשבילו). מ"א ס"ק ה (כיון דהיינו רביתיה לא גזרו (מרדכי)).

והיינו שיש כאן שני איסורים: (א) בישול ביום טוב לצורך רחיצה. (ב) רחיצה בחמין שהוחמו ביום טוב.

והעצה לזה היא שיחממם יחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו (שאין בו איסור בישול), וירחוץ בהם התינוק (שלא גזרו עליו הרחיצה ביום טוב).

וראה קובץ כינוס תורה יז ע' לא.

[18] מ"א סק"ו (מותר להרבות, היינו דוקא בפעם אחת, אבל אסור להוסיף עליו, כמ"ש סוס"י תק"ג).

[19] סעיף ד (דבשעת עשיית המלאכה, דהיינו בשעה שנותנה על האש, היא נעשית כולה כאחת, ואינו מוסיף מלאכה לצורך החול).

אסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו ביום טוב[20], אפילו רוחצו אבר אבר[21].

אבל יש חולקין על כל זה[22] ואומרים דמן התורה אסור להחם מים רבים בשביל רחיצת כל הגוף (אלא אם כן הוא מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו[23], ועל דרך שנתבאר בסי תק"ג[24]), לפי שרחיצת כל הגוף אינה צורך כל נפש אלא למעונגים ומפונקים בלבד, ולא התירה התורה אפילו המלאכה שלצורך אכילה, אלא אם כן יש בה צורך כל נפש, אבל אם אין בה צורך אלא למעונגים, אסור לעשותה ביום טוב כמו שיתבאר[25]. וכיון שיש בזה איסור של תורה, יש לאסור לרחוץ כל גופו ביום טוב, אפילו חוץ למרחץ, ואפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב[26], גזרה שמא יחם מים ביום טוב בשביל רחיצת כל גופו ויעשה איסור מן התורה[27].

ולפי דבריהם אף תינוק שדרך לרחצו בכל יום אסור לרחצו אפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב כמו בשבת[28] וכמו שנתבאר בסי' של"א[29] גזרה שמא יחם ביום טוב בשבילו.

במה דברים אמורים, לרחוץ כל גופו בבת אחת, אבל לרחוץ כל גופו אבר אבר בחמים שהוחמו מערב יום טוב, מותר אפילו לגדול[30], שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר[31], דאין לגזור שמא יחם

[20] מ"א סק"ה (ונראה לי דהאידנא דאף בחול לפעמים אין רוחצין אותו ב' או ג' ימים, אף ביום טוב אסור לרחצו).
וכמו לענין רחיצה ביום הכיפורים, שיתבאר לקמן סי' תרטז ס"ג (ועכשיו שאין נוהגין לרחוץ ולסוך את הקטן בכל יום, ואין מניעת הרחיצה והסיכה ביום הכיפורים נחשבת לו לעינוי כלל, אין לרחצו ולסוכו ביום הכיפורים. וכן הוא המנהג).

[21] כדלעיל בגדול.

[22] תוס' שבת לט, ב ד"ה וב"ה (ואומר ר"י בשם ריב"א, דרחיצה אינה אלא לתענוג, ואסורה ... משום דאין שוה לכל נפש). רא"ש שם פ"ג סי' ז (והיה ריב"א נותן טעם לדבר, לפי שהרחיצה אינה שוה לכל נפש, שאינה אלא להתענג, הלכך אסורה). מ"א ס"ק ד (שאינו שוה לכל נפש אלא למעונגים).

ולכאורה הכוונה, שאף שכל אחד רוחץ עצמו כל גופו, מכל מקום רוב האנשים אינם רוחצים כל גופם בכל יום, ולכן אסור בשבת.
אמנם לא מצינו איסור זה אלא בדברים שאין צורך בהם כלל אלא למפונקים, כמו הבערת גחלים כדי לפזר עליהם בשמים (דלקמן ס"ה-ו), ומיתוק החרדל (דלעיל סי' תקי ס"ח). ובודאי מותר בישול בשר, אף אם אין רגילים לאכול בשר בכל יום, ונחשב הנאה השוה לכל נפש.
ואפשר הכוונה שרחיצת כל הגוף בבת אחת אינה שווה לכל נפש, שאין רגילים לרחוץ אלא אבר אבר.
ויש לעיין אם יש חילוק לדעה זו, בין מי שרגיל לרחוץ כל גופו בכל יום, או לאו, וכמו שאסרו לגבי תינוק דלקמן (אף תינוק שדרך לרחצו בכל יום אסור לרחצו אפילו בחמין שהוחמו מערב יום טוב כמו בשבת ... גזרה שמא יחם ביום טוב בשבילו).
ובכל אופן אין מקום לחלק בזה לדעה הראשונה, שאיסורו משום גזירת מרחץ, כמו בשבת.

[23] שהרחיצה עצמה בודאי אינה אסורה מן התורה.
וראה ציץ הקדש סי' לו ס"ק ז. מראי מקומות וציונים.

[24] כנסמן לעיל (הערה 19).

[25] סעיפים ה-ו.

[26] תוס' שבת מ, סע"א (בתוספתא גרסינן ונשתטפו בצונן, אלא שחמין שלו מחופים, ולא יסברו העולם שרחצו בחמין). רא"ש שבת פ"ג ס"ז (דאע"ג דהוסק מערב יום טוב אסור לרחוץ), ובביצה פ"ב סוס"י טו (דאסור לרחוץ כל גופו ביום טוב בחמין שהוחמו מערב יום טוב). טור (ור"י אסר, ולזה הסכים אדוני אבי הרא"ש ז"ל). רמ"א סוף ס"ב (ויש אוסרים בכל ענין).

[27] ר"ן שבת שם (מסתברא לי שלדברי רבותינו בעלי התוספות שאומרים דלהחם חמין ביום טוב לרחיצת כל הגוף מדאורייתא אסור, בחמין שהוחמו מערב יום טוב נמי אסור לרחוץ בהן כל גופו, גזירה ערב יום טוב אטו יום טוב), וביצה שם (וכבר כתבתי בפרק כירה מה שנראה לי, שלדברי רבותינו בעלי התוספות שאומרים דלהחם חמין ביום טוב לרחיצה כל הגוף מדאורייתא אסור, בחמין שהוחמו מערב יום טוב נמי אסור לרחוץ בהן כל גופו, גזירה ערב יום טוב אטו יום טוב, כי היכי דגזרינן התם ערב שבת אטו שבת). לבוש ס"א (ואפילו במים שהוחמו בערב יום טוב נוהגין לאסור לרחוץ כל גופו, משום גזירה שמא יחמם ביום טוב וירחץ כל גופו, ואפילו לרחוץ בהם חוץ למרחץ נהגו לאסור). ט"ז סק"ד (ויש אוסרים בכל ענין, מכח גזירה אטו חמין שהוחמו ביום טוב).

[28] מ"א סק"ז (נראה לי דלדידהו אסור לרחוץ תינוק, כיון דסבירא לן דיום טוב ושבת שוין הן, ובשבת פשוט דאסור לרחוץ תינוק אלא לצורך מילה, כמ"ש סי' של"א).

[29] סעיף יא (ודינו לרחוץ בשבת אם רצו, כדין רחיצת כל אדם, שאסור אפילו בחמין שהוחמו מבעוד יום, אלא פניו ידיו ורגליו בלבד).

[30] ר"ן שבת יח, ב ד"ה תניא כוותיה (מדלא איירי בחמין שהוחמו מערב יום טוב, שמע מינה דהוחמו מערב יום טוב רוחץ בהן כל גופו אבר אבר), וד"ה ולענין (ואם הוחמו מערב יום טוב, כל גופו אבר אבר מותר).
אבל חמין שהוחמו ביום מעצמם, או לצורך שתיה, כבר נתבאר לעיל (ואפילו אינו רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר אסור), ושם נסמן (הערה 15).

[31] רשב"א שבת לט, ב סוד"ה הא דתנן (לא חלקנו באיברים, שנאמר רגליו בלבד מותר אבל זרועו או שוקו אסור, וכיון שכן נמצא בשעה שהוא רוחץ אבר זה בהיתר הוא רוחץ, וכשחוזר ורוחץ את השני גם הוא בהיתר הוא רוחץ).

מים ביום טוב, שהרי מותר להחם מים ביום טוב בשביל רחיצת אבר אחד, ואין איסור אלא להחם בשביל רחיצת כל הגוף שאין צריך אלא למעונגים (אבל כל גופו בבת אחת אסור אפילו להשתטף בחמין[32], אפילו הוחמו מערב יום טוב).

ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה[33] בכל זה, מכל מקום כבר נהגו במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה[34], ואין לשנות המנהג:

ב יש מי שאומר[35] שאין היתר לעשות מדורה להתחמם כנגדה ביום טוב, אלא בשעה שהקור גדול כל כך עד שרוב בני אדם צריכים להתחמם כנגד המדורה, אבל אם אין הקור גדול כל כך, בענין שאין צריך למדורה, רק מי שהוא אסטניס (פירוש איש מצונן[36]) או מעונג, אין לעשות מדורה, ולא להחם תנורי בתי החורף, רק על ידי נכרי[37], כיון שמלאכה זו אינה צריכה לכל נפש. אבל אין המנהג כדבריו[38]. ואף לדבריו אם הקור גדול כל כך עד שהמאכלים השמנים שהוא רוצה לאכול יהיו נקרשים מחמת הקור, אע"פ שאין הקור גדול כל כך שיהיו רוב בני אדם צריכים להתחמם, מותר לו להחם בית החורף בשביל המאכלים, שהרי הוא צורך אוכל נפש[39]:

כיבוי בבשר על גבי גחלים ובעישון פירות

ג מותר להניח בשר על גבי גחלים לצלותו, אע"פ שהשמנונית הנוטף מהבשר מכבה את הגחלים[40], וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש[41] שהרי אפשר לצלותו בשפוד[42], מכל מקום כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש, שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול בענין זה, התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור

וראה יגדיל תורה (נ.י.) מה ע' קח.

[32] תוס' שם מ, סע"א (ומיהו בתוספתא גרסינן ונשתטפו בצונן אלא שחמין שלו מחופים ולא יסברו העולם שרחצו בחמין). רשב"א שם מ, א ד"ה למוצאי שבת (והא דקתני ומשתטף בבית החיצון כתב מורי הרב ז"ל דבצונן קאמר אבל לא בחמין, ואף על פי שהוחמו מערב יום טוב, והביא ראיה מן התוספתא (פ"ד ה"ב) דתניא התם בהדיא מרחץ שסתמו נקביו מערב יום טוב נכנס ביום טוב ומזיע ויוצא ורוחץ בצונן, אמר רבי יהודה מעשה במרחץ של בני ברק וכו' עד ויוצאין ורוחצין בצונן, אלא שהיו חמין שלה מחופין בנסרים, ומשום הכי דקדקו שהיו חמים שלה מחופין בנסרים גזירה שלא יאמרו בחמין רחצו).

[33] ר"ן ביצה שם (כיון דמדרבנן בעלמא היא, על דברי הגאונים ז"ל ראוי לסמוך).

[34] רמ"א שם (ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין). א"ר ס"ק א (דקדק לכתוב נוהגים. אבל מדינא נראה לי עיקר כפסק הב"י [ס"ב] דאפילו כל גופו בבת אחת מותר, דהא המתירים הם גאונים ורי"ף [יא ע"א] ורמב"ם [פ"א מהל' יום טוב הט"ז] וסמ"ג [לאוין עה כה ע"ד] וסמ"ק [סימן קצד עמ' קכה] ומגיד [שם] ור"ן [שם ד"ה מתני' לא יחם]).

[35] שו"ת מהרי"ל סי' קסו (נראה בעיני איסור גמור שמחממים יהודים בית החורף ביום טוב של פסח, אף כי לפעמים אין קור גדול כל כך, דמדמינא ליה למוגמר ולמרחץ דהוי איסור דאורייתא, דאינן שוה לכל נפש אלא למעונגים). ב"י סוף הסימן בשם תשובה אשכנזית. רמ"א ס"א (ויש אומרים דאסור להחם בית החורף ביום טוב, דלפעמים אין הקור גדול ואינו אלא למפונקים, והוי כמרחץ ומוגמר דאסור). לבוש ס"ב (יש אומרים שאסור להחם בית החורף ביום טוב על ידי ישראל, אם אין הקור גדול). מ"א סק"ג (כלומר כשאין הקור גדול יש איסור בדבר).

ומה שהזכיר מהרי"ל "ביום טוב של פסח", הוא כדלעיל סי' תקז בקונטרס אחרון סק"ד ד"ה כתב המג"א (במדינתנו [רוסיא] שאין הקור גדול כל כך בימי פסח וסוכות).

[36] פירוש המשניות להרמב"ם ברכות פ"ב מ"ו (ופירוש אסטניס, שגופו מצונן, נגזר מן צנה).

[37] משמעות מהרי"ל שם (איסור גמור שמחממים יהודים בית החורף ביום טוב), שהאיסור הוא דוקא שיהודים לא יחממו (אף שבתחלה, לענין שבת מיירי לענין חימום על ידי נכרי). מ"א סק"ב (משמע מלשון מהרי"ל דדוקא יהודים אסור לחממו, אבל על ידי עכו"ם שרי).

[38] רמ"א שם (ונהגו להקל).

[39] מ"א סק"ג (ונראה לי דאם הקור גדול כל כך שהמאכלים השמנים נקרשים, שרי להסיק, דהוי צורך אוכל נפש).

וראה גם לקמן סי' תרלט סכ"ב (אם העת קור שהמאכלים השמינים נקרשים בסוכה, אוכל כל סעודתו בבית).

[40] גמרא כג, א (מותר, מידי דהוה אבשרא אגומרי). שבת קלד, א (בישרא אגומרי (שצולין ביום טוב, ואע"ג דמכבה)). שו"ע סי' תקז סוף ס"ד (ואף על פי שהוא מכבה ... והרי זה כמניח בשר על הגחלים).

[41] הכיבוי אינו אלא מכשירי אוכל נפש, שמותר באופנים מסויימים, כדלקמן סי' תקיד ס"ב (כיבוי זה הוא כמכשירי אוכל נפש, שמותר לעשותן ביום טוב), ונתבאר שם (הערה 5). משא"כ כאן שאינו צורך אוכל נפש ממש, שהרי כו'.

[42] מלחמות יב, א (ואינו לצורך אוכל נפש ממש, שהרי אפשר לצלות בלא כבוי). ר"ן יב, א ד"ה מידי דהוה אבשרא אגומרי (אף על פי שאינו לצורך אוכל נפש ממש, שהיה אפשר לצלות סמוך לגחלים ולא על גבן). שיטה מקובצת כג, א בשם הריטב"א (דאפשר לו בלאו הכין, כגון על גבי כלי חרס ... ואפילו איפשר בשפו[ד]). מ"א סי' תקז סק"ט (ואף על פי שאפשר לצלות בשפוד או לבשל), וסי' תקי סק"ו (אף על גב שאפשר לצלותו בשפוד).

שהרי סופו מבעיר[43]:

ד וכן מותר לעשן פירות, דהיינו שמפזר מיני בשמים על גבי גחלים תחת הפירות כדי שיקלטו טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה[44]. ואע"פ שהגחלים נכבים קצת בתחלת הנחת הבשמים עליהם, וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש, שהרי הפירות ראויין לאכילה בלא עישון, מכל מקום כיון שהוא חפץ לאכול כך התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר[45]:

ה במה דברים אמורים כשמפזר את הבשמים על גבי גחלים שהובערו כבר לצורך אוכל נפש, או לצורך שאר דברים שמותר להבעיר בשבילם ביום טוב. אבל אסור להבעיר עצים כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות על גבי גחלתן[46], לפי שהנאה זו של טעם הבשמים אינה צריכה לכל נפש אלא להמעונגים ומפונקים בלבד[47], ולא התירה התורה לעשות שום מלאכה ממלאכות אוכל נפש אלא לדבר שהוא צריך לכל נפש שנאמר[48] אך אשר יאכל לכל נפש וגו':

ו ואפילו על גבי גחלים שהובערו כבר אין לפזר מיני בשמים כדי לגמר את הבית או את הכלים[49], דכיון שאין כאן צורך אכילה כלל, לא התירו אפילו הבערה מועטת שהבשמים מתבערים על הגחלים[50]. ואע"פ שההבערה הותרה אפילו שלא לצורך אכילה, מכל מקום לא הותרה אלא אם כן יש בה צורך יום טוב

---

[43] גמרא שם (אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי (שצולין ביום טוב ואע"ג דמכבה, רש"י). אמר ליה התם לא אפשר, הכא אפשר), לגירסת ולפירוש בעל המאור ביצה יב, א (כלומר אי אפשר באכילת צלי אלא כך כי הוא המובחר שבצלי, אבל מתוק החרדל אפשר בלעדיו, לפי שאין בו צורך אלא לאנשים מפונקים ומעונגים יותר מדאי ואינו דבר שוה לכל נפש, ולא שריא מלאכה בכל כי האי מילתא).

גמרא שם לגירסת הרי"ף ביצה יב, א והרא"ש פ"ב סי' כג (אמר ליה אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי, אמר ליה התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי). כפירוש הרמב"ן במלחמות שם יב, ב (לפי שאין כאן כבוי שסופו מבעיר), ור"ן שם יב, א (התם ליכא כבוי. דהא סופו מבעיר). וכדאמרינן ביצה כב, סע"ב (תחלתו מכבה וסופו מבעיר).

וקיי"ל כשניהם, כדלעיל סי' תקי (החרדל הוא מר ורגילין למתקו על ידי שמכבין בתוכו גחלת או אבן ניסוקת, וביום טוב אסור לכבות בתוכו גחלת של עץ, לפי שאין כיבוי זה צורך אוכל נפש ממש, שאפשר לאכול בשר בלא חרדל ואין צריך אלא למעונגים, וכל דבר שאינו שוה לכל נפש אסור לעשותו ביום טוב).

והיינו שבבישרא אגומרי התירו הכיבוי (א) כיון שיש בו צורך אוכל נפש קצת, (ב) הכיבוי סופו מבעיר; אבל בחרדל אסרו הכיבוי (א) כיון שאינו שוה לכל נפש אלא למפונקים, (ב) הכיבוי אין סופו מבעיר.

הובא בקונטרס אחרון ס"ק א ד"ה ובודאי (לשיטת הרי"ף ורמב"ן וראי"ש ור"ן, דגרסי בפרק רבי אליעזר דמילה, התם ליכא כיבוי כו', משמע דעיקר היתר בבישרא אגומרי משום דליכא כיבוי, מוכח מזה דלאו אוכל נפש הוא, כמו שכתבו הרמב"ן ור"ן ומג"א בסי' תק"י סק"ו).

עוד יש פירוש רש"י בגמרא, ולא קיי"ל כוותיה, כמבואר לעיל סי' קי בקונטרס אחרון ס"ק ד (הלכה כרבים, וגם הרמב"ן וראי"ש ור"ן אינון בתראי נגד רש"י).

[44] גמרא כב, ב (איבעיא להו מהו לעשן (פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבושם, רש"י), רב ירמיה בר אבא אמר רב אסור (דתפנוק יתירא הוא ואין שוה לכל נפש אלא לאיסטניס, רש"י) ושמואל אמר מותר ... תחלתו מכבה וסופו מבעיר ... רבא אמר על גבי גחלת נמי מותר מידי דהוה אבשרא אגומרי ... אמר ליה רב אשי לעולם לעשן, מידי דהוה אבשרא אגומרי). רי"ף יב, א (מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה ... ואסיקנא, רבא אמר על גבי גחלת נמי מותר, מידי דהוה אבישרא אגומרי, וכן אמר רב אשי לעשן שרי מידי דהוה אבשרא אגומרי, וכן הילכתא). טור ושו"ע ס"ד (אם עושה כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה, מותר אפילו אם מפזרן על גבי גחלת של עץ).

[45] מלחמות יב, א (דסבר רבא בר ירמיה דלאו אוכל נפש הוא, קא שרי ... מידי דהוה אבשרא אגומרי). ר"ן שם ד"ה איבעיא (אף על פי שאין זו צורך אוכל נפש ממש, מותר להניח לבונה על גבי אש הדולק לקדרה, לפי שאין כאן כבוי, שסופו מבעיר, וכיון שכבוי אין כאן הבערה אין כאן). והיינו שגם כאן מותר מהטעם האמור לעיל בבישרא אגומרי (כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש, שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול בענין זה, התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר).

[46] מלחמות יב, א-ב (מותר להניח על גבי אש הדלוק לקדרה). ב"ח סוף הסימן (ומשום הבערה נמי ליכא, דהניחו על גבי האש הדלוק לקדרה). מ"א סי' תקי סק"ו (והבערה נמי ליכא, שמיירי שצלאוהו במדורה שעשה לצורך הבישול, ולכן שרי).

[47] רש"י כב, ב ד"ה אסור (דתפנוק יתירא הוא ואין שוה לכל נפש אלא לאיסטניס). כתובות ז, א ד"ה עליך (מוגמר אינו אלא למפונקים).

[48] בא יב, טז. כתובות שם (עליך אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש, דבר השוה לכל נפש).

והיינו לומר, שלא זו בלבד שלא התירו לצורך הנאת הגוף שאינה שווה בכל נפש (כדלעיל ס"א-ב), אלא אפילו באוכל נפש ממש, לא התירו אלא כשהיא שווה בכל נפש.

[49] משנה וגמרא כב, ב (אף הוא אמר ... מניחין את המוגמר ביום טוב ... וחכמים אוסרין). גמרא שם (מחלוקת להריח, אבל לגמר אסור). טור ושו"ע ס"ד (אין עושין מוגמר, דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים, בין להריח ובין לגמר הבית או הכלים).

[50] גמרא כב, סע"ב (מפני שמבעיר). והיינו שאם עושה כן כדי להוסיף טעם באכילתן, מותר (א) כיון שיש בו צורך אוכל נפש קצת, (ב) הכיבוי סופו מבעיר. משא"כ אם הוא רק כדי לגמר הבית, כיון שאין בו צורך אוכל נפש כלל, אסרו אף הכיבוי שסופו מבעיר.

וראה מראי מקומות וציונים.

וצורך זה הוא שוה לכל נפש, כמו שנתבאר[51]:

הולדת ריח בפירות בבגדים ובגוף

ז ואפילו לעשן פירות (א) אין היתר אלא כשמתכוין כדי שיקלטו הפירות טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה[52]. אבל אסור לעשן פירות כדי שיקלטו ריח הבושם ובאכילתו אותם יהנה מריחם הטוב, לפי שאסור להוליד ריח ביום טוב בדבר שלא היה בו ריח, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה[53].

ואע"פ שכל המלאכות הותרו לצורך אכילה[54], מכל מקום הולדת ריח זה אין בו צורך אוכל נפש כל כך ואינו שוה לכל[55]. ולא התירו לעשן אלא כשאינו מתכוין שיקלטו הפירות ריח הבושם אלא טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה[56]. ואע"פ שממילא נולד בהן ריח חדש, מכל מקום כיון (שהעיקר) שהוא אינו מתכוין להוליד לא גזרו עליו, ולפיכך (ב) מותר להניח מיני בשמים על הבגד אם אינו מתכוין להוליד ריח בבגד, אבל אם הוא מתכוין לכך אסור[57].

ואם כבר היה מונח מין בושם זה על בגד זה בענין שכבר נכנס ריח הבושם בבגד, מותר להניח עליו ביום טוב עוד ממין בושם זה כדי להוסיף ריח בושם זה בבגד. אבל אסור להניח עליו מין בושם אחר, שהרי הוא מוליד ריח חדש בבגד ביום טוב[58].

ושלא כדין עושין במקצת מקומות שנותנין שמן שמריח (שקורין שפיגנאר"ד) לתוך המים שהכהנים נוטלין מהם לידים לעלות לדוכן, שהרי הם מתכוונים להוליד ריח חדש על ידי הכהנים. ואע"פ ששופכין השמן לתוך המים מערב יום טוב, מכל מקום ביום טוב כשהכהנים נוטלין ידיהן הן מולידין ריח חדש בידיהם, והן נהנים מריח זה והוא נוח להם ומתכוונים לכך, על כן יש למנוע מלעשות כן[59]:

---

[51] סעיף ה. ולעיל סי' תצה ס"ג (ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב ... והוא שתהא הנאת הגוף זו שוה לכל נפש).

[52] כדלעיל ס"ד (כדי שיקלטו טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה), ושם נסמן (הערה 44).

[53] גמרא כג, רע"א (משום דקא מוליד ריחא), ופרש"י (ואסור מדרבנן, שהמוליד דבר חדש קרוב הוא לעושה מלאכה חדשה).

והוא אחד משלושה דברים שאסרו חכמים משום מוליד, שהוא דומה למלאכה, כדלעיל סי' תקב ס"א (אין מוציאין האש ... אסור לעשות ביום טוב מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה), וסי' שכ סט"ז (השלג והברד וכל כיוצא בהם אסור לרסק אותם בידים, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיהן, משום שדומה למלאכה, שבורא מים הללו), ושם נסמן (הערה קח).

[54] כדלעיל סי' תצה ס"ב (מלאכת אוכל נפש, שהתורה התירה לעשות לצורך אכילת יום טוב).

[55] כתובות ז, א (אמר קרא אך אשר יאכל לכל נפש, דבר השוה לכל נפש).

[56] מלחמות יב, ב (ומשום אולודי ריחא נמי, כיון דלא מכוין להריח אלא להכשר אוכלין מותר). ר"ן יב, א ד"ה איבעיא (ומשום אולודי ריחא נמי המוזכר בגמרא לא מיתסרא, כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין). מ"א סוף סק"י (ומשום אולודי ריחא ליכא, שאין כוונתו להוליד ריח רק להכשיר אוכלין).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק א.

[57] גמרא שם (רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו סחופי כסא אשיראי (לכפות כוס מבושם על השיראים של מלבוש להכניס בהן ריח הבושם שבכוס, רש"י) ביומא טבא אסור, מאי טעמא, משום דקמוליד ריחא (בשיראים, רש"י)). אור זרוע הל' יום טוב סי' שנ (רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו [סחופי] כסא אשיריים ביומא טבא אסור, פירוש לכפות כוס מבושם על המ[לבוש] של שיריים להכנס בהם ריח הבושם שבכוס, אסור, דהא מוליד ריחא בשיריים). הגהות אשרי פ"ב סי' כב (אסור לכסות כוס מבושם על מלבוש של שיראים כדי שיכנס בו ריח הבושם משום דקא מוליד ריחא, מאו"ז). מ"מ פ"ד ה"ו (ושם מוכיח בגמרא, שאפילו כלי שנתגמר לא יכפה אותו על הבגדים כדי שיקלטו הבגדים את הריח, שהרי זה מוליד ריח בבגדים). רמ"א ס"ד (ואסור לסחוף כוס מבושם על הבגדים, משום דמוליד בהן ריחא). יש"ש פ"ב סי' לד (לא אסר להניח הכוס, אלא כדי למגמרו, כמו שכתב האור זרוע ... היכא דאינו מכוון למגמרו, נראה דשרי. ולא שייך הכא לומר פסיק רישא, אלא במלאכה ממש, אבל הגימור גופא אינו מלאכה). ט"ז סק"ח (ודבריו נכונים). ונתבאר בקונטרס אחרון סק"א (ואף שהוא פסיק רישא, הרי דעת האחרונים להתיר פסיק רישא בריח, שהרי הט"ז הסכים למהרש"ל).

וראה לעיל סי' שכא ס"ז (שמוליד ריח בבגד אע"פ שאינו מתכוין לכך כמ"ש בסי' תקיא). קובץ כינוס תורה יח ע' מד.

[58] גמרא כג, א (התם ריחא מיהא איתא, ואוסופי הוא דקא מוסיף ריחא). מ"א ס"ק יא (ואין להביא ראיה מכאן דבגד שמריח כבר מותר ליתן עליו בשמים שיריח יותר ... דמכל מקום מוסיף ריח חדש).

[59] ט"ז סוף הסימן (וראיתי בקצת קהילות השופכין שמן של ריח שקורין שפינגר"ד לתוך המים ביום טוב לצורך נטילת ידי הכהנים לדוכן, ואיסורא קא עבדי, דמולידין ריח במים. ואפילו שופכים בערב יום טוב, מכל מקום מולידין ריח ביום טוב על ידי הכהנים, וזה ניחא להו ומכונים לכך, על כן יש למנוע מלעשות כן). וראה גם מ"א סוף הסימן (ופשוט דאסור ליתן דבר המריח לתוך המים כדי שיריחו, דלא כמו שנוהגין קצת לעשות ליטול ידי הכהנים).

קונטרס אחרון

(א) אין היתר אלא כו׳. הנה[60] בשיטה מקובצת[61] פירש דרב יהודה ורבה פליגי אם שייך באוכלין איסור הולדת ריח. ואנן קיי״ל כרבה[62], דרבא נמי סבירא ליה כוותיה, אלא דשרי מידי דהוה אבישרא אגומרי[63], וכן משמע בכל הפוסקים[64].

אבל מפירוש רש״י[65] דפירש שמוליד ריח בחרס, משמע לכאורה שמה שמוליד ריח בפירות לכולי עלמא שרי, דבאוכלין לא שייך איסור הולדת ריח, וכסברת שו״ת חכם צבי סי׳ צ״ב[66]. אבל אין כן דעת האחרונים ז״ל[67], שהרי אסרו ליתן שמן שמריח לתוך המים, והחכם צבי השיג עליהם וז״ל כי היכי דשרי ליתן תבלין לתוך התמחוי ואין חוששין שמוליד ריח באוכלין ומשקין, הכי נמי שרי ליתן שמן שמריח לתוך המים לרחוץ בהם, ואין לחלק בין אכילה ושתיה לרחיצה כו׳ עכת״ד.

ובודאי יש לנו לקיים דברי רבותינו האחרונים ז״ל לפסק הלכה, ולומר שהעיקר לדינא הוא כפירוש שיטה מקובצת הנזכר. דלפירוש רש״י קשה, מאי טעמא דרבה דאסר, והלא אינו מתכוין כלל שיכנס הריח בחרס[68]. ואף שהוא פסיק רישא, הרי דעת האחרונים להתיר פסיק רישא בריח, שהרי הט״ז הסכים למהרש״ל[69]. ואף המ״א, שבסי׳ תרנ״ח הסכים לרמ״א[70], מכל מקום בכאן דעתו כמהרש״ל, שהרי העתיק[71] דברי הרמב״ן[72] ור״ן[73] שאין כוונתו להוליד ריח אלא להכשיר אוכלין עיי״ש, משמע דכשאינו

---

[60] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ז נתבאר, שההיתר לעשן פירות הוא ״כשמתכוין כדי שיקלטו הפירות טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה, אבל אסור לעשן פירות כדי שיקלטו ריח הבושם ובאכילתו אותם יהנה מריחם הטוב״.

ואף שיש פוסקים להתיר גם בזה, מטעם דבאוכלין לא שייך איסור הולדת ריח. מכל מקום מוכיח מדברי הפוסקים, שגם באוכלין לא התירו אלא כשמתכוין שיקלטו הפירות טעם הבושם, ולא כשמתכוין להולדת הריח באוכלין.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[61] בגמרא כב, ב (איבעיא להו מהו לעשן (פירות בעשן בשמים לקלוט טעם הבושם, רש״י) ... א״ר יהודה ... על גבי חרס (שהסיקו, רש״י) מותר (דכבוי ליכא, רש״י), ורבה אמר על גבי חרס נמי אסור, משום דקא מוליד ריחא). ובשיטה מקובצת שם כג, א (ורב יהודה דשרי סבירא ליה דבאוכלין לא שייך אולודי ריחא).

[62] שגם באוכלין יש איסור הולדת ריח.

[63] בגמרא כג, א (רבא אמר על גבי גחלת נמי מותר, מידי דהוה אבשרא אגומרי). וכנפסק בפנים ס״ג (מותר להניח בשר על גבי גחלים לצלותו). ולכן מתיר רבא לעשן הפירות, כדי שיהיו הפירות יותר טובים לאכילה (ולא כדי שיקלטו ריח הבושם).

ואם נאמר שהטעם שרבא מתיר לעשן הפירות, דלא שייך באוכלין איסור הולדת ריח, אם כן האיך למד זאת מדין בשרא אגומרי.

[64] שטעם ההיתר בזה הוא, כפי שיוכיח לקמן מדברי הפוסקים (על כרחך צריך לומר משום דאינו מתכוין).

וכן נפסק בפנים ס״ז (לעשן פירות אין היתר אלא כשמתכוין כדי שיקלטו הפירות טעם הבושם ויהיו יותר טובים לאכילה. אבל אסור לעשן פירות כדי שיקלטו ריח הבושם ובאכילתו אותם יהנה מריחם הטוב, לפי שאסור להוליד ריח ביום טוב בדבר שלא היה בו ריח).

[65] שם ד״ה דקמוליד ריחא (שנכנס בחרס שלא היה בו ריח).

[66] ״אומר אני, דאף ליתן בשמים לתוך המים בשבת ולרחוץ בהם מותר, כי היכי דמותר ליתן תבלין לתוך הקדרה או לתוך התמחוי בשבת ואינו חושש שמוליד ריח באוכלין ומשקין שבתוכם, שמע מינה דלא גזרו משום מוליד ריחא אלא בדבר שאינו אוכל ולא משקה, כמו חרס ופחמין ושיראי, אבל באוכלין ומשקין לית בהו משום מוליד ריחא״

[67] הט״ז ומ״א בסוף הסימן, שאסרו ליתן שמן בשמים לתוך המים. כנפסק בפנים בסוף הסימן.

[68] משא״כ לפירוש השיטה מקובצת אוסר רבא כיון שעכ״פ מתכוין שיכנס טעם הבושם לפירות.

[69] בישש״ש פ״ב סי׳ לד (לא אסר להניח הכוס, אלא כדי למגמרו ... היכא דאינו מכווין למגמרו, נראה דשרי. ולא שייך הכא לומר פסיק רישא, אלא במלאכה ממש, אבל הגימור גופא אינו מלאכה). ט״ז סק״ח (ודבריו נכונים).

אבל בט״ז סי׳ שכא סק״ז (ונראה לי דאין לשום הפלפלין תוך בגד ולכתוש בסכין עליו, דהוא מוליד ריחא, דומיא למ״ש בסי׳ תקי״א דאסור לסחוף כוס מבושם על הבגדים. ואף על גב דלא מיכוון לזה, כמ״ש שם בס״ד). וכן הוא לעיל שם ס״ז (ואין לשום הפלפלין תוך בגד ויכתוש בסכין עליו, מפני שמוליד ריח בבגד, אף על פי שאינו מתכוין לכך, כמ״ש בסי׳ תקי״א). ובמראי מקומות שם (הערה צב) ״עיין סי׳ תקיא, וצ״ע״.

וראה קובץ כינוס תורה חי״ח ע׳ מז.

[70] על האמור ברמ״א שם ס״ב (האתרוג מותר בטלטול, דראוי להריח בו. ואסור ליתנו על הבגד ... דמוליד ריחא), שמקורו ברוקח סי׳ רכ (אסור להשים אתרוגים על בגדים ביום טוב, שמוליד ריחא), ומהרי״ל הל׳ אתרוג (דרש מהר״י סג״ל דאסור ביום טוב להניח האתרוג על גבי שום בגד, משום דמוליד בו ריח), כתב המ״א בסק״ב (כתב בישש״ש פ״ב דביצה סי׳ ל״ד ... היכא דאינו מכוין למיגמריה שרי, דלא שייך פסיק רישיה אלא במלאכה גמורה, אבל הגימור אינו מלאכה ... ומכל מקום נראה לי דדברי מהרי״ל ורוקח עיקר).

[71] סק״י (ומשום אולודי ריחא ליכא, שאין כוונתו להוליד ריח רק להכשיר אוכלין).

מתכוין מותר אף שהוא פסיק רישא.

ובאמת שעל כרחך צריך לומר כן לשיטת הרי"ף[74] ורמב"ן[75] ורא"ש[76] ור"ן[77] דגרסי בפרק רבי אליעזר דמילה[78] התם ליכא כיבוי כו', משמע דעיקר היתר בבישרא אגומרי משום דליכא כיבוי, מוכח מזה דלאו אוכל נפש הוא[79], כמו שכתבו הרמב"ן ור"ן ומג"א בסי' תק"י סק"ו[80], ואם כן אמאי שרי לאולודי ריחא[81]. על כרחך צריך לומר משום דאינו מתכוין, כמו שכתבו הרמב"ן ור"ן[82]. וכיון שהרי"ף והרא"ש ורמב"ן ור"ן מסכימים לדעת מהרש"ל וט"ז, ואף המג"א עצמו העתיק כאן בסק"י דברי הרמב"ן ור"ן, ובסי' תרנ"[ח] נמשך אחר פירוש רש"י[83] דלמסקנא דשרי משום דסבירא ליה דהוא אוכל נפש, ודבריו שבכאן עיקר שנאמרו במקומן[84], והכי נקטינן.

ואף מלשון הרמב"ן ור"ן משמע דרבה דאסר היינו משום דמוליד ריח בפירות, שהרי כתבו שאין כוונתו להוליד ריח אלא להכשיר אוכלין, ומדלא כתבו סתם שאין כוונתו להוליד ריח בגחלים (כדכתב הר"ן אחר כך) אלא לעשן פירות, ומדנקטו להכשיר אוכלין, משמע דעיקר ההיתר הוא משום דכוונתו להכשירן ולמתקן שיהיו יותר טובים לאכילה ולא להוליד בהן ריח. וכן משמע בהדיא מלשון השו"ע[85], דלא שרי אלא כשמתכוין להשביחם לאכילה, דאם לא כן הוי ליה למימר רבותא טפי, דאפילו הן טובים מאד לאכילה אלא שמעשנן כדי שיקלטו ריח הבושם אפילו הכי שרי, אלא ודאי דבכהאי גוונא אסור, שהרי אף בכהאי גוונא[86] הוצרך לפלפל בבית יוסף[87] עיי"ש.

ואפשר להכריח דגם דעת רש"י כדעת האחרונים דבאוכלין שייך אולודי ריחא, אלא שאין להאריך בזה, דבלאו הכי אין דבריהם צריכים חיזוק.

---

[72] במלחמות יב, ב (ומשום אולודי ריחא נמי, כיון דלא מכוין להריח אלא להכשר אוכלין מותר).

[73] יב, א ד"ה איבעיא (ומשום אולודי ריחא נמי המוזכר בגמרא לא מיתסרא, כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין).

[74] יב, א (מאי שנא מבישרא אגומרי, אמר ליה התם ליכא כבוי).

[75] במלחמות שם (ומפרקינן, התם ליכא כבוי ומשום הכי מותר).

[76] פ"ב סי' כג (כלשון הרי"ף).

[77] שם ד"ה אין (הרב אלפסי ז"ל סובר דבבשרא אגומרי ליכא כבוי, שהוא גורס בסמוך התם ליכא כבוי, ולדבריו ז"ל הכי קאמר אף על פי שאין זו צורך אוכל נפש ממש, מותר להניח לבונה על גבי אש הדולק לקדרה, לפי שאין כאן כבוי שסופו מבעיר).

וכן הוא בפנים (מותר להניח בשר על גבי גחלים לצלותו, אע"פ שהשמנונית הנוטף מהבשר מכבה את הגחלים, וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש, שהרי אפשר לצלותו בשפוד, מכל מקום כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש, שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול בענין זה, התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר).

[78] שבת קלד, א – בגירסא שלנו (מאי שנא מבישרא אגומרי (שצולין ביום טוב ואע"ג דמכבה, רש"י), אמר ליה התם לא אפשר (לצלות מאתמול, דביומא שביחא טפי))

[79] שהיתר בשרא אגומרי אינו מטעם שנחשב כיבוי לצורך אוכל נפש, אלא מטעם שלא נחשב כיבוי.

[80] "דהוי כיבוי, ואין זה צורך אוכל נפש ממש ... ומשני, התם ליכא כבוי שסופו מבעיר ... ולכן שרי. זהו שיטת הרי"ף והרא"ש והרמב"ן".

[81] ואם כן מהו דאמרינן כג, א (רבא אמר, על גבי גחלת נמי מותר, מידי דהוה אבשרא אגומרי), הרי ההיתר של בשרא אגומרי הוא מטעם כיבוי שסופו מבעיר, ואיך למדים מזה טעם היתר להוליד ריחא.

[82] כנסמן לעיל (הערה 72-73).

[83] כנסמן לעיל (הערה 65).

[84] ראה כללי ההוראה והפוסקים כלל סז.

[85] ס"ד (ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה).

[86] שמתכוין להשביחם לאכילה.

[87] סוף הסימן (וכתב הר"ן ... הרי"ף סובר דבבישרא אגומרי ליכא כיבוי ... ומשום אולודי ריחא נמי לא מיתסר כיון שאינו מכוין להריח אלא להכשיר אוכלין, מידי דהוי אבישרא אגומרי דכולהו איתנהו ביה כיבוי והבערה כי הכא ואולודי ריחא בגחלים ... ומתוך דבריו יתבאר לך שמה שכתב הרי"ף גבי הא דאיבעיא לן מהו לעשן פירוש מהו לעשן את הפירות כדי להכשירן לאכילה, וגם הרמב"ם שכתב בפרק ד' (ה"ו) מותר לעשן תחת הפירות כדי שיוכשרו לאכילה, לאו למימרא דדוקא שנכשרים על ידי עישון זה לאכילה וזולת העישון לא היו ראויים לאכילה, אבל אם היו ראויים לאכילה קודם לכן אלא שעל ידי העישון מתעלים יותר לא, אלא אפילו היכא דקודם העישון ראויין לאכילה, כיון שהעישון מחשיבם יותר שרי, דהוי דבר השוה לכל נפש).

ומה שהשיג על זה החכם צבי[88], כבר נתברר דלא קשה מידי, דודאי מותר ליתן מיני בשמים באוכלין כדי שיקלטו טעם הבושם כמו שפירש רש"י ז"ל[89]. ואף שממילא הוא מריח ריחם הטוב ונהנה מזה, מכל מקום כיון שבשעת נתינת הבשמים אינו מתכוין אלא להנות מטעמן ולא מריחן, שרי, כדמשמע מפירוש רש"י שפירש שיקלטו טעם הבושם עיי"ש, משמע אבל לא ריח הבושם. וכן כתבו בהדיא הרמב"ן ור"ן, והעתיק המג"א בס"ק י' דבריהם, והיא גם כן שיטת הרי"ף והרא"ש, וכן דעת השו"ע כמ"ש לעיל, וכן עיקר:

(ב) ולפיכך מותר כו'. כבר נתבאר במ"ש לעיל[90] עיין שם:

[88] "אומר אני דאף ליתן בשמים לתוך המים בשבת ולרחוץ בהם מותר, כי היכי דמותר ליתן תבלין לתוך הקדרה או לתוך התמחוי בשבת ואינו חושש שמוליד ריח באוכלין ומשקין שבתוכם, שמע מינה דלא גזרו משום מוליד ריחא אלא בדבר שאינו אוכל ולא משקה".

[89] כב, ב ד"ה מהו לעשן (פירות בעשן בשמים, לקלוט טעם הבושם).

[90] קונטרס אחרון סק"א.

תקיב שלא לבשל לצורך נכרי ביום טוב

ובו ז' סעיפים

א כל מלאכות אוכל נפש לא הותרו אלא לצורך אכילת ישראל, אבל לא לצורך אכילת נכרי ולא לצורך אכילת בהמה, שנאמר הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לנכרים לכם ולא לבהמה[1].

לפיכך אסור לזמן נכרי שיבא אצלו לאכול בביתו, גזרה שמא ירבה לבשל[2] עוד קדרה אחרת בשביל הנכרי[3]. אבל מותר לשלוח לו מאכל לביתו, דכיון שאינו מזמינו לביתו אין חוששין שמא ירבה בשבילו[4].

רק שיזהר שלא ישלח לו דרך רשות הרבים, אפילו שולח לו על ידי נכרי, דאסור להוציא מרשות לרשות בשביל נכרי, וכל שאסור לעשותו אסור לומר לנכרי לעשותו. אבל מותר לשלוח לו על ידי נכרי דרך

[1] בא יב, טז. ברייתא כא, א-ב (אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ממשמע שנאמר לכל נפש, שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע, כענין שנאמר ומכה נפש בהמה ישלמנה, תלמוד לומר לכם, לכם ולא לכלבים ... לכם ולא לעובדי כוכבים). רמב"ם פ"א הי"ג (אין אופין ומבשלין ביום טוב כדי להאכיל כותים או כלבים, שנאמר הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לכותים לכם ולא לכלבים). טור ושו"ע ס"א (אין מבשלים לצורך גוי ביום טוב), וס"ג (אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים). ט"ז ס"ק א (דכתיב יעשה לכם ולא לעכו"ם לכם ולא לכלבים).

ואם בישל או עשה מלאכה אחרת לצורך נכרי או בהמה, פטור מן התורה, מטעם האמור לעיל סי' תקג ס"א (אם אפשר ליהנות ממנה ביום טוב עצמו, אע"פ שאינו רוצה ליהנות ממנה ביום טוב ואינו עושה אותה אלא לצורך חול, הרי זה פטור מן התורה. אע"פ שאין המלאכה צריכה לו כלל ביום טוב שכבר אכל כל סעודתו, הואיל אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היתה מלאכה זו צריכה להם, והיה מותר לו לעשותה, אם כן הרי מלאכה זו נקראת מלאכת אוכל נפש).

וכן הוא במבשל בשביל נכרי, כמבואר בפר"ח סי' תצה ס"א (וראיתי מי שכתב, דדוקא בבישל לצורך חול אינו לוקה מטעם הואיל, אבל בהוצאה והבערה לצורך גוים או לצורך חול, דהתם ליכא למימר הואיל, לוקה לדעת הרמב"ם והמגיד משנה. ואינו מחוור כלל).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' נח.

[2] גמרא כא, ב (מזמנין את הנכרי בשבת, ואין מזמנין את הנכרי ביום טוב, גזרה שמא ירבה בשבילו). טור ושו"ע ס"א (אסור להזמינו, שמא ירבה בשבילו).

ההיתר להזמין בשבת נתבאר לעיל סי' שכה ס"א (מותר לזמן נכרי לביתו לאכול עמו בשבת, אע"פ שאסור ביום טוב משום גזרה שמא ירבה לבשל בשבילו כמו שיתבאר בסי' תקי"ב, אבל בשבת אין לחוש לזה).

[3] רא"ש פ"ב סי' יד (וחייש שמא יבשל קדירה לבדה, שלא היה מבשל בה אם לא בשביל הנכרי, דאי לא הרבה בשביל הנכרי אלא בקדירה שהוא מבשל בה, ליכא חשש איסור זה). ר"ן י, ב ד"ה בעי (גזירה שמא ירבה בשבילו, פירוש בקדרה אחרת, דאי באותה קדרה ודאי שרי). דרכי משה ס"ק א. ט"ז סק"ב (שמא ירבה בשבילו, פירוש שמא יבשל קדירה לבדה, שלא היה מבשל אם לא בשביל העכו"ם, דאם לא הרבה בשביל עכו"ם אלא בקדרה שהוא מבשל בה, ליכא חשש איסור).

ואף שגם להוסיף בקדרה לצורך הנכרי אסור, כדלקמן ס"ג (לצורך הנכרי אסור להוסיף כלום). גם איסור זה הוא משום גזירה דידן, כדלקמן שם (כיון שהוא רוצה לכבדו ומוסיף בשר בשבילו, יש לחוש שמא יבשל בשבילו עוד קדרה אחרת, ונמצא עושה מלאכה ביום טוב בשביל הנכרי בלבד), ושם נסמן (הערה 11).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' ס.

[4] תשובת רבנו שמחה באור זרוע ח"א סי' תשעו (מותר לשלוח לעכו"ם). הגהות מיימוניות פ"א אות ח. רמ"א ס"א (ודוקא להזמינו לביתו, אבל לשלוח לו לביתו ... שרי). לבוש ס"א (ודוקא להזמינו לביתו אסור, דכיון שיבא הגוי לביתו וחפץ הוא ביקרו יש לחוש שמא לא יספיק וירבה לבשל בשבילו, אבל לשלוח לגוי ממה שבישל והכין לביתו שרי).

אלא שהם התירו לשלוח לו על ידי נכרי אפילו דרך רשות הרבים, ובזה לא קיי"ל כוותייהו, כדלקמן הערה הבאה.

כרמלית[5], שלא גזרו על שבות דשבות של איסור הוצאה ביום טוב, שהרי אם יש בה צורך יום טוב קצת מותר לעשותה על ידי ישראל[6]:

ב וכן נכרי שבא מאליו לבית הישראל שלא הזמינו כלל, וכן שליח שנשתלח אליו, מותר להאכילו עמו, ואין חוששין שמא ירבה בשבילו אלא כשמזמינו לביתו שהוא רוצה לכבדו[7].

במה דברים אמורים כשהישראל נותן לו לאכול בלי שום הזמנה והפצרה, אבל אסור להפציר בו שיאכל אצלו[8], אפילו כבר בישל (א) ותיקן כל צרכי סעודתו, דכיון שהוא מפציר בו ורוצה לכבדו יש לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת בשבילו[9]:

ג אף על פי שמותר להוסיף בשר בקדרה לצורך החול, ועל דרך שנתבאר בסי׳ תק״ג[10], מכל מקום לצורך הנכרי אסור להוסיף כלום, אע״פ שאינו מזמינו שמותר להאכילו עמו וכמו שנתבאר, מכל מקום כיון שהוא רוצה לכבדו ומוסיף בשר בשבילו יש לחוש שמא יבשל בשבילו עוד קדרה אחרת, ונמצא עושה מלאכה ביום טוב בשביל הנכרי בלבד[11].

---

[5] לענין הוצאה דרך רשות הרבים על ידי ישראל, כתב הר״י בתוס׳ כתובות ז, א ד״ה מתוך (הוצאה לצורך נכרי נראה דאסור).

ולענין הוצאה דרך כרמלית על ידי ישראל, כתב הרשב״א בתוס׳ שם (דמחצר שאינה מעורבת אין ללמוד ממנה לכרמלית, דחמיר טפי).

ולענין הוצאה דרך חצר שאינה מעורבת, נתבאר לקמן סי׳ תקיח ס״ב (אם היא מעורבת בענין שמותר לטלטל בה בשבת, מותר להוציא ולהכניס אפילו דבר שאין בו צורך היום כלל, ואין צריך לומר שמותר להוציא ולהכניס לצורך בהמה או לצורך נכרי, עיין סי׳ תקי״ב).

ולענין הוצאה דרך רשות הרבים על ידי נכרי, נתבאר בתשובת רבינו שמחה שבאור זרוע סי׳ תשעו (מותר לשלוח לעכו״ם על יד עכו״ם ביום טוב), ובהגמ״י פ״א אות ח (ולשלוח לגוי על ידי גוי ביום טוב כתב באור זרוע דשרי), וברמ״א ס״א (אבל לשלוח לו לביתו על ידי כותי שרי).

אמנם חלק עלהם בישו״ש פ״א סי׳ לו (ובהגמ״י כתב לשלוח לכותי על ידי כותי ביום טוב, כתב באור זרוע דשרי ... ואינו יודע למה, לפי מה דקי״ל כל מה שאסור לעשות לישראל אסור לומר לעכו״ם לעשותו, אפילו באיסורי דרבנן, כל שכן באיסורי דאורייתא). וכדלעיל סי׳ תצה ס״י (כל שאסור לעשותו ביום טוב אסור לומר לנכרי לעשותו).

והכריע המ״א סק״ב (ישו״ש אוסר אפילו על ידי עכו״ם. ונראה להקל בזמנינו שאין לנו רשות הרבים גמורה).

נמצא שאסור להוציא לכרמלית לצורך נכרי, ואסור להוציא לרשות הרבים על ידי נכרי לצורך נכרי, אבל מותר להוציא לכרמלית על ידי נכרי לצורך נכרי.

וכן הוא לצורך בהמה, כדלקמן ס״ז (ובלבד שיזהר שלא יעשה שום מלאכה בשבילה, אפילו שבות של דבריהם, כגון להוציא מרשות היחיד לכרמלית).

וכן הוא לקמן סי׳ תקטז בקונטרס אחרון ס״ק א (ועיין סי׳ תקי״ב דאפילו לצורך בהמה או נכרי אסור להוציא לכרמלית).

[6] כדלעיל סי׳ תצה ס״ג (וקבלו חכמים, שכל מלאכות אוכל נפש, מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי אפילו שלא לצורך אכילת יום טוב. ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב).

והטעם שלא התירו מטעם זה אלא בהוצאה, ראה חקרי הלכות ח״א ל, א.

[7] גמרא כא, ב (מרימר ומר זוטרא כי הוה מקלע להו נכרי ביום טוב, אמרו ליה, אי ניחא לך במאי דטריחא לן מוטב, ואי לא, טרחא יתירא אדעתא דידך לא טרחינן). כפירוש הרמב״ם פ״א הי״ג (אם בא הכותי מאליו, אוכל עמהן מה שהן אוכלין שכבר הכינוה), ומ״מ שם (וסובר שאין האמירה הזו מעלה ומורידה בהיתר הדבר). רא״ש פ״ב סי״ד (ואם נשלח שליח נכרי לישראל ביום טוב, מותר להאכילו ביום טוב), ומו״ק פ״ב סי״ב (גם שליח נכרי שנשתלח לישראל אוכל עמו בבית ביום טוב). שו״ע ס״א (שליח שנשתלח לו, וכן גוי שבא מאליו, מותר להאכילו עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו). ט״ז סוף ס״ק ד (שמהגמרא אין הוכחה שצריך אמירה).

[8] ט״ז סק״ד (ונראה לענ״ד להכריע להלכה, דאם בא מאליו והישראל נותן לו לאכול בלא הזמנה והפצרה שיאכל אצלו, אין איסור שמא ירבה, אבל אם מפציר בו שיאכל אצלו, אף על פי שבא מאליו, מכל מקום, כיון שחביב לו שיאכל אצלו, חיישינן שמא יבשל לו קדירה אחרת).

[9] משמעות הרמב״ם שהובא לעיל (אם בא הכותי מאליו אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שכבר הכינוה). ט״ז שם (ומשמע מדברי רמב״ם, דבמקום שיש חשש שמא ירבה לא מועיל מה שכבר הכינו, דיש לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת, כן נראה לענ״ד). ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק א.

[10] שם ס״ד-ה (בשני דרכים התירו חכמים לעשות מלאכת אוכל נפש ביום טוב לצורך החול, אם נהנה מן מקצת מלאכה זו ביום טוב עצמו. הא׳ שעושה כל המלאכה בבת אחת ... הב׳ שמקצת המלאכה שנהנה ממנה ביום טוב היא משבחת ומתעלה על ידי שארית המלאכה שהיא לצורך החול, ולפיכך אף על פי שאין כל המלאכה נעשית בבת אחת הרי זה מותר).

[11] ארחות חיים הל׳ יום טוב סי׳ יב (וכתב הר׳ אשר מלוניל ז״ל ... ומאי דאמרינן ממלאה אשה קדרה בשר, דוקא לצורך ישראל, אבל לצורך עכו״ם אסור). ואף שכתב הב״י ד״ה כתוב בארחות חיים (וכבר נתבאר בתחלת סימן זה שאין כן דעת הפוסקים), והיינו המובא לעיל (הערה 3) מהרא״ש והר״ן, שמעיקר הדין מותר להוסיף בקדרה אחת גם בנכרי. מכל מקום קיי״ל כארחות חיים, מטעם האמור בישו״ש פ״ב סי׳ כג (דחד טירחא היא וליתא ביה איסור כלל ... ומכל מקום הדין דין אמת, דאיכא למיחש שירבה קדרה אחרת בשבילן). רמ״א ס״א (להרבות ... באותה קדירה שמבשל בה לעצמו ... לשאר גוים, בכל ענין אסור). ט״ז ס״ק ה (שוב ראיתי לרש״ל פ״ב דביצה סי׳ כ״ג שכתב על דברי ארחות חיים הללו ... מכל מקום הדין אמת, דאיכא למיחש שמא

אבל מותר להוסיף בשר בשביל עבדו ושפחתו, או בשביל כלבו, בקדרה שמבשל בה לצורך יום טוב[12], דכיון שאינו נותן להם לאכול בשביל כבודם אלא מחמת שמזונותם עליו, אין לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת בשבילם, כיון שאינו רוצה ליתן להם בשר יותר ממה שמוסיף בשבילם[13]:

ד במה דברים אמורים כשמוסיף בשר בקדרה קודם שנתנה אצל האש, דנמצא שכל מלאכת הבישול דהיינו נתינת הבשר אצל האש נעשה בבת אחת ואינו מוסיף שום מלאכה בשבילן. אבל (ב) לאחר שנתן הקדרה אצל האש, אסור להוסיף בה בשר בשביל עבדו ושפחתו או בשביל כלבו. אע"פ שלצורך החול מותר להוסיף בשר בקדרה אפילו לאחר שנתנה אצל האש (ועל דרך שנתבאר בסי' תק"ג[14]), לפי שהתבשיל הוא יותר משתבח ומיתתקן כשיש הרבה בשר בקדרה, ונמצא שכל הבשר שבקדרה הוא לצורך יום טוב. מכל מקום היתר זה אינו מועיל אלא אם כן יכול לאכול כל הבשר ביום טוב אם ירצה[15], אבל כאן שאינו יכול לאכול כל הבשר ביום טוב אם ירצה, שהרי צריך ליתן מקצתו לעבדו ושפחתו וכלבו שמזונותיו עליו[16], אין היתר זה מועיל כלום מטעם שנתבאר בסי' תק"ו[17].

לפיכך אם יש לו מאכלים אחרים[18] שיוכל ליתן לעבדו ושפחתו, או לפני כלבו, מותר להוסיף בשבילם

יבשל עוד קדירה אחרת עכ"ל). מ"א ס"א (מה שכתב כאן [הרמ"א] אבל לשאר עכו"ם בכל ענין אסור, היינו משום דגזרינן שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת, כמ"ש הרא"ש בהדיא, וכ"פ היש"ש).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' סא.

[12] לענין כלבים נתפרש בברייתא כא, א (עיסת כלבים, בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת ... ונאפת ביום טוב). רמ"א ס"ג (ומותר להרבות בשביל הכלבים באותה קדירה שמבשל בה לעצמו, אפילו אם [אין] לו דבר אחר שיוכל ליתן לכלבים אם היה רוצה), כגירסת ופירוש עולת שבת ס"ק ה, ומ"א ס"ק ו (שבקדרה אחת מותר אפילו כשאין לו במה לפייסה).

ולענין עבדו ושפחתו, ברמ"א ס"א (ומותר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו). מ"א ס"ק ג (אפילו לא אפשר לפייסינהו בדבר אחר ... בקדירה אחת שרי אפילו אין לו במה לפייסן).

*

וכל זה בעיסה או בשר השייכים לישראל, אף שדעתו לתת מהם לכלבים או לעבדו ושפחתו. אבל עיסה שיש לו בשותפות עם נכרי, צריך לחלקה קודם האפיה, ואין לאפותם יחד אף שנתינתם אצל האש נעשית בבת אחת ואינו מוסיף שום מלאכה בשבילן, כדלעיל סי' תנז סי"ח (שהרי אמרו חכמים עיסה חציה של ישראל וחציה של נכרי אסור לישראל לאפותה כולה ביום טוב, אף שעושה ממנה ככר אחד ואופאו בבת אחת, ונמצא שיש באפייה זו גם צורך אכילת ישראל, אף על פי כן אסרו חכמים, הואיל שבאפיית חציה של נכרי אין בה צורך לאכילת הישראל, שהרי יכול לחלק עם הנכרי קודם האפייה ולאפות חלקו בלבדו), וסי' תצח סכ"ב (שהרי אפשר לו לחלק).

[13] רא"ש פ"ב סי"ד (דלא אסר רבי יהושע בן לוי אלא לזמן את הנכרי שהוא חפץ ביקרו ומרבה לו מנות, וחייש שמא יבשל קדירה לבדה שלא היה מבשל בה אם לא בשביל הנכרי, דאי לא הרבה בשביל הנכרי אלא בקדירה שהוא מבשל בה, ליכא חשש איסור זה, והא ליכא למיחש בעבדים ושפחות שבבית ישראל). ר"ן שם (דלשמא ירבה בשבילו ... קדרה אחרת, בעבדי דילן לא שייך הכי כלל). אורחות חיים הל' יום טוב סי"ב (אבל לצורך עבדו או שפחתו שמזונותם עליו מותר, דלא יעשה להם קדרה בפני עצמן).

[14] כדלעיל (הערה 10).

[15] שאף שמוסיף הבשר כדי לאכלו בחול, מכל מקום יכול לאכלו כולו ביום טוב אם ירצה.

[16] גמרא כא, א (שאני עיסת כלבים הואיל ואפשר לפייסן בנבלה), ופרש"י (ונמצאת כולה נאכלת לאדם).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[17] ס"ו (עיסה שנילושה מערב יום טוב ... אסור לאפות כל העיסה ביום טוב ולשייר מקצת הפת כדי להפריש ממנה חלה לאחר יום טוב, שהרי מקצת זה אינו יכול לאכלו ביום טוב, ונמצא כשאפה אותו עשה מלאכה שלא לצורך אכילה. ואף על פי שהתירו למלאות התנור פת אף על פי שאינו צריך לכל הפת ביום טוב מפני שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור, כמו שיתבאר בסי' תק"ז. מכל מקום לא התירו לו אלא כשכל הפת שלו, שאפשר לו לאכול כל פת ופת איזו שירצה, ואם יזדמנו לו אורחים יכול לאכול את כל הפת), וסי"ב (ואף על פי שגם חלקו הוא משתבח ומתעלה על ידי חלקו של נכרי, שהפת נאפה יפה כשיש פת הרבה בתנור. מכל מקום כיון שחלקו של נכרי אינו ברשותו של ישראל לאכלו אם ירצה, ואין לו בו אלא מעט טובת הנאה, ועיקר הנאת האפייה היא לנכרי, הרי הנאה מועטת זו של הישראל בטילה אצל הנאת הנכרי שהיא מרובה ממנה, והרי כל האפייה היא להנאת הנכרי).

[18] גמרא כא, א (הואיל ואפשר לפייסן בנבלה ... לא תימא הואיל ואפשר, אלא כגון דאית ליה נבלה דודאי אפשר לפייסן בנבלה). ר"ן י, ב ד"ה אמר (אוקים לה בגמרא כגון דאית ליה נבלה דאיפשר לפייס הכלבים בנבלה. ומשמע לי' דהאי טעמא עדיף טפי מהואיל, דאע"ג דאפילו לרבה דאית ליה הואיל הני מילי לענין מלקי הוא דלא לקי, אבל איסורא מיהא איכא, הכא אפילו איסורא ליכא משום דהכא לא מיתסר מידי, דהא אית ליה נבלה. אבל באופה מיום טוב לחול, הא מחסרי אורחים שצריך שיבואו מעלמא). ישי"ש פ"ב סי' כא (ואני אומר, דאפילו לרבה דאמר הואיל, היינו שאינו לוקה, אבל מכל מקום איסורא איכא. ובטעם שיכול לפייסן בנבלה עדיפא מטעם דהואיל, ואפשר דאפילו לכתחילה שרי, וכ"כ הר"ן, ועיקר). מ"א ס"ק ג (אסור להרבות בתנור אחד אפילו לעבדו ושפחתו או לבהמה, אלא אם כן יש לו במה לפייסן).

בשר בקדרה שמבשל לצורך יום טוב. וכן מותר לאפות בשבילם פת בתנור שאפה בו לצרכו[19]. ואע"פ שעושה מלאכה בשבילם, שהרי כל פת ופת צריך טרחא בפני עצמו. מכל מקום כיון שכל הפת ראוי לו, שהרי יש לו מאכלים אחרים ליתן לפניהם, וגם הפת שיאכל ביום טוב הוא משתבח ומיתתקן על ידי אפייה זו שאופה בשבילם, שהפת נאפה יפה בזמן שיש הרבה פת בתנור, נמצא שכל האפייה היא צורך יום טוב[20]:

ה (ג) ישראל האופה בתנורו של נכרי, וצריך לתת להנכרי בעד שכר התנור[21], לא ייחד לו פת אחד קודם האפייה, דאז נמצא שהוא אופה פת של נכרי, אלא יאפה כל הפת בסתם ואחר כך יתן לו פת אחד בשכר תנורו[22]:

ו בני החיל שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, אם אינן מקפידין כשהישראל נותן פת אחד לתינוק מהפת שאפה להם, מותר לאפות להם ביום טוב[23] (ד) על ידי שיתן פת אחד מהם לתינוק[24]. שהרי אם לא יאפה להם כל הפת לא יניחו ליתן לתינוק, כיון שכל הקמח הוא שלהם, נמצא שכל האפייה היא לצורך אכילת התינוק[25]. וכן אם אפילו הישראל נותן להם הקמח מחוק המלכות, אלא שאין הישראל רשאי לאפות מקמח פת אחד לתינוק אלא אם כן יאפה להם כל הפת, מותר לאפות להם ביום טוב על ידי שיתן פת אחד מהם לתינוק[26].

---

[19] לענין הוספת בשר בקדרה שיוכל ליתן לעבדו ושפחתו, הביא כאן שני אופנים להיתר: (א) שכל המלאכה נעשית בבת אחת. (ב) שיש לו מאכלים אחרים שיוכל ליתן להם. והיינו שהיתר שכל המלאכה נעשית בבת אחת מועיל אף אם חלק מהבשר צריך ליתן לעבדו, ואינו יכול לאכול בעצמו כל הבשר.

אבל לענין הוספת פת בתנור שיוכל ליתן לעבדו ושפחתו, הביא כאן רק ההיתר השני (שיש לו מאכלים אחרים), ולא ההיתר הראשון שכל עשיית המלאכה (הכנסה לתנור) בבת אחת דלעיל, שהרי גם הלישה אסורה לצורך נכרי, והלישה של חלק עבדו ושפחתו אינה נעשית בבת אחת, ומוסיף מלאכה בשביל הנכרי. וכן הוא בעיסה שיש לו בשותפות עם הנכרי, כדלעיל סי' תקו סי"ב (ושם הערה 83).

[20] ירושלמי חלה פ"א ה"ה (עיסת כלבים ... ונעשית ביום טוב ... דתני, רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה היא אשה את התנור פת מפני שהפת יפה בשעה שהתנור מלא). ב"י (ולדברי הכל איכא למידק, אפילו אית ליה נבלה שאפשר לפייסן בה, אמאי שרי לאפות כל העיסה, שהרי כיון שהכלבים אוכלין ממנה נמצא שאינה צריכה כולה לאדם ביום טוב ... מצאתי דמוקי לה בירושלמי בפרק קמא דמסכת חלה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר (ביצה יז, א) ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא). יש"ש שם (ויש להקשות, מאחר דמשמע להדיא מהאי מתניתין דאין אופין לכלבים, אם כן מה מועיל שיכול לפייסן, סוף סוף הואיל ואוכלין כלבים ממנה נמצא שאין צריך לכולה ונמצא שאפה יותר מכדי צורך האדם, ונראה דאיירי בתנור אחד דשרי ... מפני שהפת נאפת יפה, וכן איתא להדיא בירושלמי, בפ"ק דחלה).

והיינו שכדי להתיר להוסיף פת או בשר שדעתו לאכול בחול, צריך שני תנאים:

(א) שעל ידי הוספת הפת או הבשר נאפית הפת ומתבשל הבשר יפה יותר.

(ב) שיכול לאכול כל הפת או הבשר ביום טוב אם ירצה.

סקירת פרטי הלכה זו – לעיל סי' תקו ס"ו (הערה 43).

[21] שכן הי' דרכם, שהשוכר תנור לאפות בו, נותן לבעל התנור בשכרו ככר מן הככרות שאופה בתנורו, כדלעיל סי' תנ ס"ה (שדרך כל שוכרי תנור ליתן לבעל התנור בשכרו ככר מן הככרות שאופין בתנורו)

[22] כל בו סי' נח יח, ג (ראוי להזהיר לאלו שאופים פתן בתנורי הגוים ונותנים שכרם פת או ככר, שלא ייחדו לו אותו ככר עד אחר האפיה ... אך אחר האפיה נותן לו בשכרו אי זה שירצה, לפי שכל ככר ראוי לישראל), וארחות חיים הל' יום טוב סי' יג. רמ"א סוף ס"א (וישראל האופה בתנור של גוי וצריך לתת לו פת אחד, לא ייחד לגוי אחד קודם אפייה, דאז אופה של גוי, אלא יאפה סתם ויתן לו אחר כך אחד).

ואף שנפסק בסעיף הקודם, שלא הותר אלא כשיכול לפייסו בדבר אחר, וכאן הרי צריך לתת לו ככר מהככרות שאופה בתנור. נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג (וצריך לומר, דכיון שאם לא היה אופה פת המגיע להנכרי בשכרו, אלא היה נותן לו בצק בשכרו, לא היה הנכרי מניחו לאפות בתנורו, שכן דרך העולם ליתן בעד שכר התנור דוקא פת אפוי, ואם כן אפייה היא צורך יום טוב).

[23] גמרא כא, א (בעו מניה מרב הונא, הני בני באגא (ישראל הדרים בכפרים, רש"י) דרמו עלייהו קמחא דבני חילא (המלך הטיל עליהם לאפות ולבשל לבני חילו אנשי מלחמתו, רש"י), מהו לאפותה ביום טוב, אמר (ליה) חזינא אי יהבי ליה רפתא לינוקא ולא קפדי, כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי, ואי לאו אסור). שו"ע ס"ב (בני החיל שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, אם אינם מקפידים כשישראל נותן ממנו לתינוק, מותר לאפות להם).

[24] כדלעיל סי' תקג סוף ס"ד (והוא שיקיים הערמתו), ושם נסמן (הערה 24). ונתבאר בקונטרס אחרון.

[25] ר"ן י, ב ד"ה והוי יודע (דבדידיה קא טרח). מגיד משנה פ"א הי"ד (אם לא היו אופין כל הפת להם, לא היו יכולין לאפות ממנו פת אחת ולתתו לתינוק). מ"א סק"ד (שאם לא יאפו כל הפת, לא יניחו ליתן לתינוק פת אחת (מ"מ)). ט"ז ס"ק ו (כיון שהישראל לא יכול ליקח קמח לפת אחת לתינוק אם לא שיאפה הכל ... וכ"כ הרב המגיד תירוץ זה).

[26] מ"א סק"ד (ומטעם זה אפילו ישראל נותן להם הקמח מחק המלכות, אך שאין הישראל רשאי ליתן ממנו פת לתינוק אלא אם כן יאפה הכל, שרי).

ואע"פ שזו היא הערמה, שהרי אינו נותן הפת לתינוק אלא כדי להתיר לו לאפות ביום טוב, וכבר נתבאר בסי' תק"ז[27] שאסור להערים באפיית הפת. מכל מקום מחמת הדחק התירו לו להערים, שקשה להפטר מבני החיל שיש חיוב מחוק המלכות לאפות להם. ולפיכך התירו להערים אפילו לאחר שכבר אכלו סעודת יום טוב (עיין סי' תק"ג[28]). ואין ללמוד מכאן לשאר מקומות[29]:

ז מותר לטלטל מזונות שאינן ראויין אלא לבהמה[30], אפילו אין לו בהמה בביתו[31]. ואם יש לו, מותר לטרוח וליתן לפניה מזונות[32] כמו שנתבאר בסי' שכ"ד[33] לענין שבת.

ובלבד שיזהר שלא יעשה שום מלאכה בשבילה אפילו שבות של דבריהם[34], כגון להוציא מרשות היחיד לכרמלית[35] וכיוצא בזה. לפיכך אסור לגבל את המורסן[36], כי אם על ידי שינוי[37], על דרך שנתבאר בסי' שכ"ד[38] לענין שבת:

קונטרס אחרון

(א) ותיקן כל כו'. כן[39] משמע ברמב"ם[40], וכן כתב הט"ז[41].

ומילתא דפשיטא שאין לסמוך על התניא[42] כנגד הרמב"ם וט"ז[43]. והמג"א[44] אינו בא אלא לפרש דבריו

---

[27] סעיף יח (אסור להערים ולומר אוכל פת אחד ביום טוב כדי להתיר לו לאפות פת הרבה, שלא התירו להערים אלא כשכל המלאכה נעשית בבת אחת, כגון שאופה ככר אחד גדול מאד כדי שיותיר ממנו לחול, אבל לא כשאופה ככרות הרבה ואוכל אחד מהן ביום טוב, כיון שאין דרך להניחה בתוך התנור בבת אחת אלא בזה אחר זה, וכל אחד ואחד הוא מלאכה בפני עצמה).

[28] סעיף ט (אחר אכילת שחרית אין היתר להערים, אלא אם כן באמת הוא צריך לחתיכה אחת).

[29] ט"ז סק"ו (והנלע"ד דודאי מצד הדין הערמה אסורה ... אלא דכאן שהיה חיוב עליהם מצד חוק המלכות וקשה להיפטר מזה, ומשום הכי בקשו עילה למצוא היתר אפילו כל דהו, מה שלא מותר בלאו הכי ... וכן ראוי להורות הלכה למעשה, שאין לסמוך על הערמה זו דראוי לתינוק אלא דוקא בצירוף מקום שיש אונס).

[30] תוס' כא, ב ד"ה הני (אנו נותנין תבן לבהמה, ועוד תנן מטלטלין שער של אפונים הואיל שהוא ראוי למאכל בהמה, ועוד דאמר בשר תפוח מטלטלים אותו מפני שהוא ראוי למאכל כלבים). וכדלעיל סי' שח ס"ס (מותר להעביר מעל השלחן פרורין פחותים מכזית, אף שאינן עומדים לאכילת אדם אלא לבהמה או לעופות, וכן עצמות שראויים לכלבים, וקליפי פירות שראויות לבהמה, כגון שרביטים של קיטנית שהקיטנית גדל בתוכם), ושם נסמן (הערות תכ-תכג).

[31] כדלעיל שם סס"ד-ה (כל דבר שהוא ראוי למאכל מין חיה ועוף המצויים, מותר לטלטלו ... במקום שהצביים והיונים מצויים ... ודבר שאינו ראוי אלא לחיה ועוף שאינם מצויים באותה העיר, אם יש לו מאותו מין חיה או עוף, מותר לטלטל המאכל הראוי להם), הרי שבמקום שבעלי חי אלו מצויים מותר לטלטלם אף אם אין לו בהמה בביתו), ושם נסמן (הערה תנז).

[32] טור ושו"ע ס"ג (אבל מותר לטלטל מזונות וליתן לפניהם). מ"א ס"ק ה (משמע בתוס' דדבר שאינו ראוי למאכל בהמה אלא על ידי הדחק אסור לטלטלו, ומדעת הפוסקים משמע דשרי).

[33] ס"ד-ה (דבר שאינו אוכל, דהיינו שאינו ראוי לאכילה בלא איזה תיקון שאין בו סרך מלאכה, מותר לתקנו ולעשותו אוכל, כגון עצים שקצצן מן האילן מבעוד יום, ויש מאכילין אותם לבהמה בעודם לחים ומשפשפים בהם בידים להאכילם, שאינם ראויים בלא שפשוף, מותר לשפשפם בשבת. וכן דלועים שהם קשים, מותר לחתכם לפני הבהמה שאינה יכולה לאכלם בלא חתיכה ... נבלה הקשה שאי אפשר להם לאכלה בלא חתיכה, ואפילו נאכלת להם על ידי הדחק בלא חתיכה, מותר לטרוח לחתכה להם יותר).

[34] הרשב"א בעבודת הקדש שער ג סי' א (אין מוציאין תבן ותבואה מרשות לרשות להאכיל לבהמתו, שההוצאה מלאכה גמורה היא, ולא התירו אצל בהמה אלא טלטול לבד, שהוא מדברי סופרים). הובא במגיד משנה פ"א הי"ג. ב"י ד"ה ומ"ש רבנו ודוקא. וכאן נראה שאוסר אף טלטול מוקצה. וראה מראי מקומות וציונים.

[35] כמו בנכרי, כדלעיל ס"א (והערה 5).

[36] מרדכי רמז תרעט (אין עושין מורסן לעופות ביום טוב דממעטין). רמ"א ס"ג (וכן אסור לגבל המורסן לעופות).

[37] כל בו סי' נח (ושריית המורסן לתרנגולין מותר, ובלבד על ידי שנוי). רמ"א שם (כי אם על יד שינוי).

[38] סעיף ג (אסור מדברי סופרים לגבול מורסן לבהמה או לתרנגולים כדרכו בחול, אלא על ידי שינוי), ושם נסמן (הערה י).

[39] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ב נתבאר, שהאיסור להזמין או להפציר בנכרי שיאכל, דשמא יבשל בשבילו, הוא אפילו כבר בישל ותיקן כל צרכי סעודתו.
ומוסיף דאף שיש חולקים על זה. מכל מקום מוכיח דהכי קיי"ל.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[40] פ"א הי"ג (אם בא הכותי מאליו אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שכבר הכינוה), הרי שאם מזמינו אסור אף ממה שכבר הכינוה.

[41] סק"ד (ומשמע מדברי רמב"ם, דבמקום שיש חשש שמא ירבה, לא מועיל מה שכבר הכינו, דיש לחוש שמא יבשל עוד קדרה אחרת, כן נראה לענ"ד).

ולא לקבוע הלכה כמותו[45]:

(ב) לאחר שנתן כו׳. זהו[46] פשוט ומבואר בסי׳ תק״ג[47] דכשנותן בשר בקדרה זה אחר זה אחר שכבר היא אצל האש דינו כאפיית הפת, שהרי אין כאן חד טירחא, ואין היתר אלא מחמת שהתבשיל מיתתקן יותר, והיתר זה הוא גם כן בפת כמבואר בגמרא[48]. ואפילו הכי החמירו[49] רש״ל[50] וב״י[51] ומג״א[52]. וכן הוא בירושלמי[53], לפי שאינו חד טירחא. ואם כן הוא הדין והוא הטעם לנותן בשר בקדרה זו אחר זו שכבר היא אצל האש, דמאי שנא זה מזה שהרי גם כן אינו חד טירחא, וזה פשוט וברור. ועיין בים של שלמה שם מבואר הטעם באריכות כמ״ש בפנים:

(ג) ישראל האופה כו׳. כן[54] כתב רמ״א[55] בשם הכל בו[56].

---

[42] פנ״ה, ענין דברים המותרים והאסורים ביום טוב (אבל אם ירצה לזמנו לאחר שתיקן כל צרכי סעודתו וסמוך לסעודה, שאין לחוש שמא ירבה בשבילו, הרשות בידו).

[43] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל סה.

[44] סק״ב (אחר שתיקן כל צרכי סעודה סמוך לסעודה מותר להזמינו (תניא). ונראה לי דוקא שלא היה דעתו עליו קודם סעודה, כגון שהעכו״ם בא אליו סמוך לסעודה).

[45] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל שכט.

[46] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ד נתבאר, שכל ההיתר להוסיף בשר בקדרה בשביל עבדו ושפחתו, הוא דוקא כשנתינת כל הבשר על האש נעשה בבת אחת. אבל לאחר שנתן הקדרה על האש אסור להוסיף בה בשר.

ומבאר שלמד זאת מאיסור אפיית הפת, שכל פת ופת צריך טרחא בפני עצמו, ואסור אף שהפת נאפה יפה בזמן שיש הרבה פת בתנור; אלא אם כן יש לו מאכלים אחרים שיכול לתת לעבדו ושפחתו.

וכן הוא גם בבשר שמוסיף בקדרה שהיא כבר על האש, שדומה לאפיית הפת בכך שכל פת היא טרחא בפני עצמה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[47] סעיף ה (מותר למלאות קדרה בשר אף על פי שביום טוב אינו צריך אלא חתיכה אחת. ואף על פי שלאחר שהעמיד הקדרה אצל האש הוסיף בה עוד ... מכל מקום כיון שהתבשיל יותר משתבח ומיתקן כשיש בשר הרבה בקדרה, נמצא שמה שהוא לצורך יום טוב הוא מתעלה על ידי מה שהיא לצורך החול).

[48] יז, א (אינו אופה אלא מה שצריך לו. רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפת יפה בזמן שהתנור מלא. אמר רבא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר).

הרי שהוספת בשר אחר שהקדירה על האש דומה להוספת פת בתנור, שבשניהם התירו מפני שהפת והבשר משתבחים על ידי זה.

[49] שאין טעם זה מועיל להתיר לצורך עבדו ושפחתו אלא אם כן יש לו מאכלים אחרים שיכול לתת להם.

[50] ישי״ש פ״ב סי׳ כא (ויש להקשות, מאחר דמשמע להדיא מהאי מתניתין דאין אופין לכלבים, אם כן מה מועיל שיכול לפייסן, סוף סוף הואיל ואוכלין כלבים ממנה נמצא שאין צריך לכולה ונמצא שאפה יותר מכדי צורך האדם, ונראה דאיירי בתנור אחד דשרי ... מפני שהפת נאפת יפה, וכן איתא להדיא בירושלמי, בפ״ק דחלה). הרי שמה שהפת נאפית יפה אינו מועיל אלא כשיכול לפייסן במאכלים אחרים.

[51] סוף הסימן (ולדברי הכל איכא למידק, אפילו אית ליה נבלה שאפשר לפייסן בה, אמאי שרי לאפות כל העיסה, שהרי כיון שהכלבים אוכלין ממנה נמצא שאינה צריכה כולה לאדם ביום טוב ... מצאתי דמוקי לה בירושלמי בפרק קמא דמסכת חלה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר (ביצה יז, א) ממלאה אשה תנור פת מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא). הרי שגם דעתו, שמה שהפת נאפית יפה אינו מועיל אלא כשיכול לפייסן במאכלים אחרים.

[52] סק״ג (הישי״ש ... בתנור אחד אסור, דכל פת ופת צריך טירחא בפני עצמה, אלא אם כן יש לו במה לפייסן, וכמ״ש הב״י, וכן עיקר).

[53] חלה פ״א ה״ה (עיסת כלבים ... ונעשית ביום טוב ... דתני רבי שמעון בן אלעזר אומר ממלאה היא אשה את התנור פת מפני שהפת יפה בשעה שהתנור מלא), לפירוש הישי״ש והב״י שם, שאף שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא, מכל מקום לא התירו אלא כשאפשר לפייסן בנבלה.

[54] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ה נתבאר, שישראל האופה בתנורו של נכרי, וצריך לתת להנכרי מפת הנאפה בעד שכר התנור, יאפה כל הפת בסתם ואחר כך יתן לו פת אחד בשכר תנורו.

ומבאר דאף שבעבדו ושפחתו לא הותר אלא כשיכול לפייסו בדבר אחר, וכאן הרי צריך לתת לו ככר מהככרות שאופה בתנור.

מכל מקום יש להתיר כאן כיון שאם לא היה אופה פת המגיע לנכרי בשכרו, לא היה הנכרי מניחו לאפות בתנורו, ואם כן האפייה היא צורך יום טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ סב.

ובאמת[57] היה נראה דרמ"א לשיטתיה אזיל, דבדרכי משה[58] אינו מחלק בין פת לקדרה ובכל ענין שרי להוסיף בשביל נכרי, היכא דליכא למיחש שמא יאפה בשבילו בתנור אחר, כגון שאינו מזמינו[59] (עיין מג"א[60]). אבל לשיטת בית יוסף ורש"ל ומג"א דפסקו כהירושלמי[61], שאף בתנור אחד לא שרי אלא אם כן יש לו במה לפייסו, ואם כן ישראל זה שאופה בתנור של נכרי בעל כרחך צריך ליתן לו מפת זה פת אחד בעד תנורו, כדרך שהוא עושה בחול[62]. ודוחק לומר דמיירי בכהאי גוונא שיתרצה הנכרי אם יתן לו פת אחר בשכרו, שהרי המג"א סתם כרמ"א ולא פירש כלום[63].

וצריך לומר, דכיון שאם לא היה אופה פת המגיע להנכרי בשכרו, אלא היה נותן לו בצק בשכרו, לא היה הנכרי מניחו לאפות בתנורו, שכן דרך העולם ליתן בעד שכר התנור דוקא פת אפוי, ואם כן כל האפייה היא צורך יום טוב, כמו שכתבו הרמב"ם[64] ושו"ע בס"[ב][65].

ואף שהט"ז שם[66] פירש, דאין היתר אלא במקום שאם לא יעשה כן יהיה לו מניעה משמחת יום טוב. מלבד שיש לומר דהכא נמי אם לא יתן לו פת אפוי לא יניחנו לאפות וימנע משמחת יום טוב, דמסתמא אין לו תנור אחר כשאופה אצל נכרי. אלא דבלאו הכי לא קשה מידי, דעל כרחך לא החמיר הט"ז שם אלא כשכל האפייה היא לצורך הנכרי ואין בה צורך כלל לישראל, אלא שהוא מערים ונותן פת אחד לתינוק, אבל כשכל האפייה היא לצורך הישראל ואינו מערים כלל, אף הט"ז מודה דשרי בכל ענין כדמשמע מדבריו בהדיא עיי"ש. וזהו כוונת הבית יוסף שכתב על דברי ארחות חיים[67] שהעתיק רמ"א וז"ל, ואע"פ שיש לדקדק בדבריו, טוב לחוש ולהזהר עכ"ל, והיינו מטעמא דפרישית[68].

ואל יהיה בעיניך זה לדוחק, דצריך לומר דהנכרי אינו מתרצה כי אם בפת אפוי, דלא היא, דממה נפשך שרי, דאם הוא מתרצה בבצק אם כן פשיטא שיתרצה בדבר אחר הטוב מבצק, כיון שאינו מקפיד על פת דוקא כדרך מסיקי תנורים, והרי זה כמו שאפשר לפייסינהו בדבר אחר, דאף רש"ל ומג"א מודים דשרי

---

[55] סעיף א (וישראל האופה בתנור של גוי וצריך לתת לו פת אחד, לא ייחד לגוי אחד קודם אפייה, דאז אופה של גוי, אלא יאפה סתם ויתן לו אחר כך אחד).

[56] סי' נח יח, ג (ראוי להזהיר לאלו שאופים פתן בתנורי הגוים ונותנים שכרם פת או ככר, שלא ייחדו לו אותו ככר עד אחר האפיה ... אך אחר האפיה נותן לו בשכרו אי זה שירצה לפי שכל ככר ראוי לישראל). וכן הוא בארחות חיים הל' יום טוב סי' יג.

[57] קשה, דלפי הנ"ל ס"ד אין להתיר בזה, כיון שאינו יכול לפייסו במאכלים אחרים. ולכן היה נראה כו'.

[58] ס"ק ג (בלא טעמא דמצי לפייס הכלבים בנבלה, שרי). ולכן גם כאן, כשהפת נאפית יפה יותר כשהתנור מלא, שרי אף כשאינו יכול לפייסו בדבר אחר.

[59] כמבואר בפנים ס"א, שאם מזמינו אסור, מטעם גזרה שמא ירבה לבשל עוד קדרה אחרת בשביל הנכרי.

[60] ס"ק ג, שהקשה על מה שכתב הרמ"א ס"א (לשאר עכו"ם בכל ענין אסור), אף שהרמ"א מתיר כשהפת נאפית יפה יותר כשהתנור מלא, גם כשאינו יכול לפייסו בדבר אחר.

ותירץ (מה שכתב כאן אבל לשאר עכו"ם בכל ענין אסור, היינו משום דגזרינן שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת), והיינו כשמזמינו, משא"כ כשאינו מזמינו מותר לדעת הרמ"א אף כשאינו יכול לפייסו בדבר אחר. ולכן התיר גם בישראל האופה כו'.

[61] כדלעיל קונטרס אחרון הקודם (החמירו רש"ל וב"י ומג"א. וכן הוא בירושלמי), ושם נסמן (הערה 50-53).

[62] ואם כן אינו יכול לפייסו בדבר אחר, ולכאורה לדעתם אסור לאפות בתנור של נכרי.

[63] שהמ"א לא העיר כלום על הרמ"א בהלכה זו.

[64] פ"א הי"ד (אם כשנותנין פת ממנה לתינוק אין מקפידין, מותר לאפותו להן ביום טוב, שכל פת ופת ראוי לתינוק).

[65] "אם אינם מקפידים כשישראל נותן ממנו לתינוק, מותר לאפות להם".

וכמבואר בפנים ס"ו (שהרי אם לא יאפה להם כל הפת לא יניחו ליתן לתינוק, כיון שכל הקמח הוא שלהם, נמצא שכל האפייה היא לצורך אכילת התינוק), ושם נסמן (הערה 25).

וכעין הא דלעיל סי' תצח סכ"ב (בהמה שהיא חציה של ישראל וחציה של נכרי, מותר לשחטה ביום טוב, ואינו כשוחט גם בשביל הנכרי, דכיון שאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה נמצאת כל השחיטה הוא צורך הישראל).

[66] סק"ו (וכן ראוי להורות הלכה למעשה, שאין לסמוך על הערמה זו דראוי לתינוק אלא דוקא בצירוף מקום שיש אונס שיבוא על ידו ביטול שמחת יום טוב. כן נראה לי נכון וברור בס"ד).

[67] הלכה זו היא בכל בו ובארחות חיים (כדלעיל הערה 56). ובב"י ד"ה כתב הכל בו, הביא הלכה זו בשם הכל בו (שבדרך כלל שני חיבורים אלו דומים זה לזה).

[68] שבנידון דידן צריך להיות מותר בכל ענין, אף אם מייחד פת עבור הנכרי.

בכל ענין כמבואר בדבריהם[69], וכדאיתא בגמרא[70]:

(ד) על ידי שיתן כו'. זהו[71] פשוט דכיון דלא שרי ליה אלא מחמת הדחק כמו שכתב הט"ז[72], וכן כתב בשיטה מקובצת[73] בשם הריטב"א, אם כן כל כמה דמצי למעבד בהיתרא מחייב למעבד, וכיון שאין מקפידין אם יתן לתינוק, פשיטא דצריך ליתן לו כדי שלא תהא כל האפייה בשביל נכרי.

וכן משמע בט"ז שהקשה מסי' תק"[ג] ממה שכתב הטור שם[74], ולא הקשה קושיא אלימתא דכל הפוסקים לא התירו שם אלא אם כן אוכל ממש[75], וכאן שרי על ידי שיכול להאכיל, אלא ודאי דהכא נמי לא שרי אלא אם כן אוכל ממש מטעמא דפרישית:

[69] כנסמן לעיל (הערה 18).

[70] כא, א (שאני עיסת כלבים הואיל ואפשר לפייסן בנבלה).

[71] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ו נתבאר, לענין בני החיל שנתנו קמח שלהם לישראל לאפות להם פת, דלא סגי במה שאינם מקפידים שיתנו פת אחת לתינוק, אלא צריך ליתן בפועל פת אחד לתינוק.
וכאן מוכיח, שבמקום הערמה לא סגי במה שאפשר ליתנו לתינוק, אלא צריך ליתנו לו בפועל.
לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' סד.

[72] סוף סק"ו (שאין לסמוך על הערמה זו דראוי לתינוק אלא דוקא בצירוף מקום שיש אונס).

[73] כא, א ד"ה כל חדא (אף על גב דלא שרינן אפילו למאן דאית ליה הואיל אלא בדיעבד, הכא מותר, שלא יהא להם איבה או דוחק אחר, כן תירץ הריטב"א ז"ל).
והוא בריטב"א (שעדיין לא נדפס בתקופת רבינו) שם ד"ה כל חדא וחדא חזיא לינוקא ושרי.

[74] בט"ז שם (אלא אי קשיא לי הא קשיא לי, דהא כתב הטור בשם בעל העיטור בסי' תק"ג, דהא דיכול להרבות בבישול ביום טוב, דוקא קודם אכילה, אבל לאחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנו כזית, דאין לך הערמה גדולה מזו, עד כאן. והכא אנו מתירים לאפות לחם עכו"ם בשביל הערמת פת לתינוק).

[75] כדלעיל שם סוף ס"ד (והוא שיקיים הערמתו, וישתמש ביום טוב בקיתון אחד של מים שמבשל), ושם נסמן (הערה 24).

תקיג דין ביצה שנולדה ביום טוב

ובו י"ט סעיפים

ביצה שנולדה ביום טוב או בשבת

א ביצה[1] שנולדה ביום טוב שחל להיות אחר השבת או בשבת שאחר יום טוב[2], אסורה באכילה בו ביום[3] מן התורה[4], לפי שכל ביצה שנולדה ביום זה כבר היא נגמרת במעי התרנגולת ביום שלפניו, ונמצא שיום אתמול הכין את הביצה לאכלה ביום זה שנולדה בו, ואם אתמול היה שבת או יום טוב נמצא ששבת או יום טוב הכין ותיקן אכילת יום טוב או שבת שאחריו[5], והתורה אמרה[6] והיה ביום הששי והכינו את אשר

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) ביצה שנולדה ביום טוב או בשבת (ס"א-ג).
(ב) ספיקה ותערובתה (ס"ד-ז).
(ג) נולדה בראשון מתי אסורה בשני (ס"ח-י).
(ד) בדק מערב יום טוב ולא מצא ביצה (סי"א-ג).
(ה) הלוקח ביצים מן הנכרי (סי"ד-ז).
(ו) נשחטה ביום טוב ומצא בה ביצים (סי"ח).
(ז) אפרוח שנולד ביום טוב (סי"ט).

[2] רבה ב, ב (ביום טוב שחל להיות אחר השבת עסקינן). רמב"ם פ"א הי"ט (ביצה שנולדה ביום טוב אחר השבת אסורה).

[3] משנה ב, א (בית הלל אומרים לא תאכל), ופרש"י (בו ביום). טור ושו"ע ס"א (שלא לאכלה).

[4] גמרא ג, ב (וספיקא אסורה ... לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאורייתא, וכל ספיקא דאורייתא לחומרא). מ"א סק"א (דביום טוב שחל להיות באחד בשבת אסור מדאורייתא).

[5] גמרא ב, ב (כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה). רמב"ם שם (הואיל ומאמש נגמרה הביצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב).

[6] בשלח טז, ה.

יביאו וגו׳, ואין הכתוב מדבר באפייה ובישול ושאר תיקון צרכי סעודה הנעשים בידי אדם, שהרי כבר נאמר[7] את אשר תאפו אפו וגו׳, הא אין הכתוב מדבר אלא בהכנת שמים[8], כגון ביצה שנגמרת במעי אמה ומוכנת לאכלה למחר, ואמרה תורה ביום הששי, כלומר סתם ששי יום חול הוא[9], ובו והכינו את אשר יביאו, כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קדש שלאחריו, אבל יום קדש דהיינו יום טוב אינו מכין ליום קדש שלאחריו[10], וביצה שנגמרה במעי אמה ביום טוב אסורה בשבת שלאחריו, וכן שנגמרה בשבת אסורה ביום טוב שלאחריו, שגם יום טוב נקרא שבת[11], ואכילתו היא חשובה בעיני המקום להצריך לה הכנה והזמנה מיום חול כמו שבת. אבל ביצה שנולדה במוצאי שבת או במוצאי יום טוב מותרת באכילה בו ביום, שאין אכילת החול חשובה כלום ולא שייך בה כלל הכנה והזמנה[12]:

ב ומדברי סופרים שכל ביצה שנולדה בשבת שאינו לאחר יום טוב, או ביום טוב שאינו לאחר השבת, אפילו נולדה מתרנגולת העומדת לאכילה שאין כאן דין מוקצה כלל[13], הרי זו אסורה באכילה עד לערב, גזרה משום ביצה שנולדה בשבת שלאחר יום טוב או ביום טוב שלאחר השבת[14]:

ג וכיון שהיא אסורה באכילה, אסורה (א) גם כן בטלטול[15], שהרי אינה ראוייה לכלום בו ביום[16]. ואפילו ליגע בה אסור[17], אע״פ שמותר ליגע בכל דבר שהוא מוקצה, ואינו אסור אלא בטלטול[18], מכל מקום כיון שהביצה היא עגולה אם יגע בה קרוב הדבר שיזיזנה מעט[19]. אבל מותר לכפות עליה כלי בשביל שלא

---

[7] שם טז, כג. רש״י ב, ב ד״ה והכינו (דאי משום הכנה בידים ולומר שיאפו ויבשלו מבעוד יום, בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו).

[8] רש״י ד, א ד״ה הכנה (דאמר הכנה בידי שמים מתסרא מיום טוב לשבת, דסעודת שבת בעיא הזמנה מיום חול מגזרת הכתוב).

[9] רש״י ב, ב ד״ה והכינו (כתיב ביום הששי, וסתם ששי חול הוא, ואחשבה רחמנא לסעודת שבת שיזמיננה מבעוד יום ובחול).

[10] רבה שם (מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, ואין יום טוב מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב). רמב״ם שם (חול מכין לשבת וחול מכין ליום טוב, אבל אין יום טוב מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב).

[11] רש״י שם ד״ה ואין יום טוב (ויום טוב נמי קרוי שבת). וכדלעיל סי׳ תפז ס״א (שגם יום טוב נקרא שבת). סי׳ תפח ס״א (שגם יום טוב נקרא שבת, שנאמר ממחרת השבת יניפנו וגו׳). סי׳ תפט ס״ג (שנאמר ממחרת השבת יניפנו וגו׳, וקבלו חכמים שזה הוא ממחרת יום טוב).

[12] רש״י שם (ובעיא סעודתו הזמנה והזמנתה בחול. אבל סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, הלכך באחד בשבת בעלמא לית לן למיסר ביצה שנולדה ביה משום דאתכן בידי שמים, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום).

[13] גמרא ב, א (בתרנגולת העומדת לאכילה), ופרש״י (שאינה מוקצת). רבה ב, ב (לעולם בתרנגולת העומדת לאכילה). מ״א סק״א (אפילו מתרנגולת העומדת לאכילה).

וראה גם לעיל סי׳ תצח ס״ח (עגל שנולד ביום טוב, אם האם עומדת לאכילה מותר לשחטו ביום טוב, אף להאוסרין מוקצה ביום טוב). סי׳ תקה ס״א (בבהמה העומדת לאכילה, דהיינו שלא הקצוה לחלבה אלא דעתו לשחטה, ואם היה רוצה היה שוחטה ואוכלה ביום טוב עם החלב שבתוכה, ונמצא שאין על החלב תורת נולד).

[14] גמרא שם (אלא מעתה יום טוב בעלמא תשתרי. גזרה משום יום טוב אחר השבת. שבת דעלמא תשתרי. גזרה משום שבת אחר יום טוב). רמב״ם פ״א הי״ט (ואסרוה בכל יום טוב, גזירה משום יום טוב שאחר שבת. וכן ביצה שנולדה בכל שבת אסורה, גזרה משום שבת שאחר יום טוב). טור ושו״ע ס״א (ביצה שנולדה ביום טוב, אסור), וסי׳ שכב ס״א (ביצה שנולדה בשבת, אסור). מ״א שם ס״ק א (גזרה משום שבת שאחר יום טוב, שאז אסורה מדאורייתא משום הכנה).

[15] ברייתא ג, ב (אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה). רמ״א ס״א (לטלטלה).

וכן הוא בתערובתו, כדלקמן סעיף הבא (ואם נתערבה בביצים אחרות כולן אסורות באכילה ובטלטול). וכן הוא בספיקו, כדלעיל סי׳ תצז ס״ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה ... אסורים בין באכילה בין בטלטול).

[16] רי״ף יג, ב (אפילו לטלטלו נמי אסור, דמשום דלא חזי לאכילה מוקצה הוא). רא״ש שם (אפילו לטלטל נמי אסור, דלא חזי לאכילה, וכמוקצה דמי). מ״א סי׳ תקטו ס״ק ב (דלא חזי לאכילה, וכמוקצה דמי, דכיון דאסורין באכילה מחמת איסור היום אסורין בטלטול (הרי״ף והרא״ש)).

וכן הוא לקמן סי׳ תקטו ס״ד (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום), וס״א (וכל שאינו ראוי לאכילה אסור לטלטלו ביום טוב), ושם נסמן (הערה 18). ונתבאר בקונטרס אחרון סק״א.

[17] טור ושו״ע שם (אסור ליגע בה).

[18] כדלעיל סי׳ שח סי״ד (כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל מותר ליגע בו בידיו), ושם נסמן (הערה קלא).

[19] מ״מ הל׳ שבת פכ״ה הכ״ג (ואפשר שמא ינענע הביצה על ידי הכלי). ב״י ד״ה ומ״ש רבנו אסור ליגע בה (נראה דביצה שאני, דמתוך שהוא דבר המתגלגל חיישינן שמא ינענענו כשנוגע בו). מ״א סק״ב (דטעם איסור הנגיעה מפני שהביצה מתגלגלת והוי טלטול). ט״ז ס״ק ה (הטעם דשמא ינענע אותה).

וכן הוא לעיל סי׳ רסה ס״ו (פן יתנדנד קצת מנגיעתו). סי׳ שי ס״י (כשהמוקצה הוא דבר המתנענע על ידי נגיעת הכלי, כגון ביצה וכיוצא בה, שנמצא הוא מטלטלה על ידי הכלי).

תשבר[20], ובלבד שלא יגע בה הכלי[21], עיין סי׳ ש״ח[22]:

ספיקה ותערובתה

ד ואם[23] נתערבה בביצים אחרות, כולן אסורות[24] באכילה ובטלטול[25], ואינה בטלה אפילו באלף ביצים, שהרי למחר היא מותרת בלא ביטול[26] וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל[27], ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביום טוב או בחול, כולן אסורות[28], כיון שיכול לאכלם למחר בהיתר.

במה דברים אמורים, ביום טוב ראשון. אבל ביום טוב שני של גליות (ב) יש להתיר התערובת שנתערב בו ספק ביצה שנולדה ביום טוב, אם הוא צריך לביצים הללו לשמחת יום טוב[29], כיון שאף קודם שנתערבה היו כאן שתי ספיקות, ספק יום טוב ספק חול, ספק נולדה ביום טוב ספק נולדה בחול[30].

אבל ביום טוב ראשון יש להחמיר בספק ביצה שנולדה ביום טוב אפילו בשתי תערובות, דהיינו שמן תערובת הראשון נפלה ביצה אחת לתוך אלף ביצים אחרות, כולן אסורות באכילה ובטלטול, דכיון שיש להם היתר אכילה למחר, אין לסמוך על מה שנתבטלה ביצה האסורה בכמה תערובות ביצים של היתר[31]:

---

[20] ברייתא ג, ב (אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר). טור ושו״ע ס״ד (מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תשבר).

[21] ירושלמי ביצה פ״ה ה״א (ובלבד שלא יהא כלי נוגע בגופה של ביצה). ראב״ד שם (בירושלמי ובלבד שלא יגע בביצה). טור ושו״ע ס״ד (ובלבד שלא יגע בה הכלי).

[22] סי״ד (ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו), וס״ס (כשמגררן בסכין ... נעשה לו כיד ארוכה).

ובטעם איסור זה, הובאו ב׳ דעות לעיל סי׳ שי ס״י (ובלבד שלא יגע הכלי בהמוקצה, שאף שמוקצה מותר בנגיעה בעלמא אפילו בידיו כל שאינו מנענע כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח, מכל מקום כאן שהנחת הכלי על המוקצה לצורך המוקצה, אסור אפילו נגיעה על ידי הכלי. ויש חולקין על זה ואומרים שלא הזהירו חכמים שלא יגע הכלי בהמוקצה אלא כשהמוקצה הוא דבר המתנענע על ידי נגיעת הכלי, כגון ביצה וכיוצא בה, שנמצא הוא מטלטלה על ידי הכלי).

[23] תוכן ההלכה בסעיף שלפנינו:
(א) ספק ותערובת, אסורות.
(ב) ספק ותערובת ביום טוב שני, מותרות אם צריך להם לשמחת יום טוב.
(ג) ספק אחד וכמה תערובות, אסורות.

[24] ברייתא ג, ב (אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה ... ואם נתערבה באלף כולן אסורות). טור ושו״ע ס״א (ואם נתערבה, אפילו באלף, כולן אסורות).

[25] כדלעיל סעיף הקודם (אסורה גם כן בטלטול), ושם נסמן (הערה 15). וראה חקרי הלכות ח״א לא, א.

[26] רש״י שם ד״ה שיש לו מתירין (שיכול לאכלו אחר יום טוב בהיתר גמור).

ואם יש להם היתר רק על ידי ביטול, ראה לעיל סי׳ תמז סי״ח (במוסגר).

[27] גמרא שם (הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל). לבוש ס״ד. ט״ז סק״ב (דהוה דבר שיש לו מתירין לאחר שבת, וכל שיש לו מתירין אין לו ביטול היום). מ״א ס״ק ג (דהוי דבר שיש לו מתירין).

[28] ברייתא ג, ב (וספיקא אסורה, ואם נתערבה באלף כולן אסורות), לפירוש שו״ת הרא״ש כלל ב סוף סי׳ א (ומה שכתבו בשם רבינו דדבר שיש לו מתירין אפילו ספק ספיקא אסור, היינו דוקא על ידי תערובת. כההיא דפ״ק דביצה, ביצה שנולדה בשבת וביצה שנולדה ביום טוב וכו׳ וספיקא אסורה, נתערבה באלף כולן אסורות). טור (ואפילו ספק נולדה ביום טוב או בחול, אסורה, ואפילו נתערב באלף, כולן אסורות). טור ושו״ע יו״ד סי׳ קב ס״א (ואפילו ספק נולדה ביום טוב ונתערבה באחרות, אסורות). מ״א סק״ד (נראה לי להחמיר).

עצם ההלכה שספק מוקצה אסור מטעם יש לו מתירין, הובא גם לעיל סי׳ תצז ס״ט (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה ... לפי שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין לפיכך הולכין בספיקו להחמיר).

וכאן מוסיף דהיינו אף בספק מוקצה שנתערב באחרות, וכן הוא לקמן סי״ב (ואע״פ שהוא ספק דברי סופרים, מכל מקום כיון שהוא דבר שיש לו מתירין החמירו בו חכמים אפילו נתערבה באחרות, כמו שנתבאר למעלה).

[29] על פי המבואר ברמ״א יו״ד סי׳ קי ס״ח (יש אומרים דדבר שיש לו מתירין אין להתיר מכח ספק ספיקא. וטוב להחמיר אם לא לצורך, מאחר שיש לו היתר בלאו הכי). ונתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ב.

[30] והיינו שאף שבספק אם נולדה ביום טוב אסרינן אף ביום טוב שני, כדלקמן סי׳ תקטו ס״ד (ואע״פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק, ונמצא שיש כאן ב׳ ספיקות להקל. מכל מקום כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם לענין זה שלא להתיר בו ספק מוקצה).

מכל מקום לענין תערובת שנתערב בו ספק ביצה שנולדה ביום טוב, אמרינן שיש כאן שתי ספיקות, ולא אמרינן ש״הוא כודאי של דבריהם״. ויתבאר לקמן שם (הערה 70).

והטעם שהתירו כאן ספק ספיקא בתערובת, יתבאר בקונטרס אחרון כאן ס״ק ב.

[31] רמ״א יו״ד סי׳ קי ס״ח, לפירוש הש״ך שם ס״ק נו (משמע אפילו התערובות הג׳ אסור בדבר שיש לו מתירין ... מאחר דיש לו היתר בלאו הכי, אם כן הוא הדין ג׳ תערובות), וסי׳ קב סוף סק״ב (מ״ש הב״ח בכאן ... דבב׳ תערובות יש להתיר דבר שיש לו

ה וכל[32] זה כשאינו מכיר את הביצה האסורה. אבל אם הוא מכירה, אפילו אם נתבשלו עמה ונתנה בהם טעם, הרי היא בלבדה אסורה ושאר הביצים מותרות אם יש בהן ששים (דהיינו ס"א ביצים, כמ"ש ביו"ד סי' פ"ו[33] עיי"ש) כנגד ביצה האסורה, שלא החמירו באיסור שיש לו מתירין אלא בממשו של איסור שנתערב, אבל אם אין שם ממשו של איסור אלא טעמו בלבד, הוא בטל בששים כשאר כל האיסורין[34]. והוא שלא נתכוין לבטלו[35] במזיד, כמ"ש ביו"ד סי' צ"ט[36] עיי"ש.

ואם ביצה האסורה היא שלימה בקליפתה, אפילו ששים אינה צריכה, לפי שאינה פולטת כלל מגופה, שהקליפה מעכבתה מלפלוט[37]. ואם ביצה האסורה היא קלופה וביצים של היתר שנתבשלו עמה אינן קלופות[38], אם יש בביצים של היתר עם קליפותיהם ועם המים שנתבשלו בהם ס"א כנגד ביצה האסורה, מותר לאכלן ביום טוב, עיין ביו"ד סי' פ"ו[39]:

ו וכל זה כשנתבשלה עם ביצים אחרות. אבל אם נתבשלה עם בשר או שאר מיני תבשילין, (ג) אפילו נימוחה כל הביצה ונבללה בתבשיל אם יש בתבשיל ששים כנגדה מותר לאכלו בו ביום[40], אע"פ שיש בו

מתירין לכו"ע, ליתא כמ"ש בסי' ק"י שם, ועיי"ש). מנחת יעקב כלל עד ס"ק א (ומשמע שם דהוא הדין לענין ב' וג' תערובות גם כן יש לאסור, וכן כתב הש"ך בסימן ק"ב ס"ק ב ובסימן ק"י האריך בראיות על זה). ונתבאר בדובר שלום ע' רלב.

[32] האמור בסעיפים שלפנינו מיירי אף בביצה שבודאי נולדה ביום טוב.

[33] טור ושו"ע שם ס"ה (וצריך ס"א ביצים של היתר כנגדה לבטלה). ש"ך שם ס"ק טז (הטעם כתבו הרבה פוסקים, דלפי שיש בביצים גדולים וקטנים, והבא לבטל ביצה אינו משגיח עליה לראות אם זו וכולן שוות ממש, לפיכך הוסיפו אחת).

ואף אם מצרפים את המים שנתבשלו בהם, צריכים ס"א כנגד הביצה האסורה, כדלקמן בסמוך (אם יש בביצים של היתר עם קליפותיהם ועם המים שנתבשלו בהם ס"א כנגד ביצה האסורה).

אבל אם נתבשלה בתבשיל, סגי בששים כנגדה, כדלקמן ס"ו (אם יש בתבשיל ששים כנגדה), שהרי בתבשיל אין ששים ביצים, לומר שאינו משגיח אם כולן שוות.

וראה פסקי אדמו"ר הזקן שם.

[34] ר"ת בס' הישר, חידושים סי' תש (ונראה לי דבתערובת ש[נימו]חו, כגון שהאיסור אין בו ממש, אפילו יש לו מתירין, בטל). הובא בטור (ולפי מה שפירש ר"ת, דהא דאמרינן דבר שיש לו מתירין לא בטיל דוקא כשהוא בעין, אבל טעמו בטל בס', היה נראה שהתבשיל מותר). הגהות אשרי ע"ז פ"ה סי' כט (ודוקא שיש ממשות איסור, אבל אין ממשות האיסור, שנימוח, בטל, ואפילו מין במינו ויש לו מתירין, מהרי"ח). רמ"א יו"ד סי' קב ס"ד (הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין, או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו, בטל). ט"ז שם ס"ק ט (פירוש, שאם האיסור ניטל משם, רק שפלט שם טעם, אותו טעם אינו חמיר לאסור בשביל דבר שיש לו מתירין). ש"ך שם ס"ק ט (ולכאורה היה נראה ליישב קצת דבריו בהג"ה ולומר, דכל היכא שגוף האיסור עדיין בתערובות, אף על גב דליתיה בעיניה, כגון יין ביין וכה"ג, לא בטיל, אבל היכא שנפל שם חתיכת איסור וזרקו שלם, דקי"ל דאפילו הכי צריך לבטל פליטתו כדלעיל סי' צ"ח ס"ח משום טעמא דנפיק מיניה, בכה"ג הוא דבטל). מ"א כאן ס"ק ו (דעת רמ"א ביו"ד סי' ק"ב דטעמו בטל אפילו בדבר שיש לו מתירין). מנחת יעקב כלל עד ס"ק ח (במה שמשמע מדבריהם דאפילו אין שום ממשות לגמרי תוך התבשיל רק טעם, כמו ענבים שרוין משנסתלק האיסור לגמרי, גם כן אמרינן דאינו בטל בדבר שיש לו מתירין, זה אין נראה לי, דבכהאי גוונא אפשר דהמה מודים דבטל).

ואף שהש"ך מסיק שם לאסור אף כשנסתלק האיסור ונשאר רק הטעם, לא קיי"ל בזה כוותיה. ויתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג.

[35] טור (כיון שלא נתכוין לבטלה).

[36] טור ושו"ע שם ס"ה (אין מבטלין איסור לכתחלה ... עבר וביטלו, או שריבה עליו, אם בשוגג, מותר, ואם במזיד, אסור), וס"ו (איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. ואם עשה כן במזיד, אסור).

וכן הוא לעיל סי' תמז סס"א (ואם עבר ועירבו במזיד, דהיינו שידע שאסור לערבו ואף על פי כן עירבו ברוב היתר כדי לבטלו, דינו כשאר מבטל איסור במזיד, שאסור לו ולאנשי ביתו), ושם נסמן (הערות תנב-ה).

[37] חולין צז, סע"ב (למימרא דיהבה טעמא (כי מבשלה בהדי אחריני, רש"י), והא אמרי אינשי כי מיא דביעי בעלמא). ירושלמי תרומות פ"י ה"ו (הדא דתימר והוא ששולקן בקליפיהון). טור ושו"ע יו"ד שם (ביצת עוף טמא שנתבשלה עם אחרות, אם היא בקליפתה, אינה אוסרת. ואם היא קלופה, אוסרת).

וכן לענין ביצה שנולדה ביום טוב, נתבאר בכל בו סי' נח יט, א (וכתב ה"ר דוד ב"ר לוי ז"ל, מיהו ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג בו ביום עם בשר ותבשיל, הכל מותר, חוץ מן הביצה שמניח עד למחר, דהא קיימא לן געולי ביצים מותרות, דמיא דביעי הוא, כלומר שאין נותנין טעם כלל). הובא ב"י ד"ה כתב הכל בו. ט"ז כאן סק"ג (דלטעם הכל בו אין צריך ששים לבטל, דאין כאן איסור כלל). מ"א סק"ז (אם אינה קלופה ונתבשלה עם אחרות, אפילו ס' אין צריך, דמיא דביעי בעלמא הוא (כל בו)).

[38] שו"ת הרשב"א ח"א סי' מו (אלמא כל שהאסורה קלופה אוסרת את המותרת ואף על פי שאין המותרות קלופות, שאין הקליפה מעכבת מלבלוע). הובא בש"ך סי' פו ס"ק טו.

[39] רמ"א שם ס"ה (וקליפות האיסור מצטרפים גם עם ההיתר לבטל האיסור, וכל שכן קליפות ההיתר). ש"ך ס"ק יח (דבמקום שאין הפסד אין לצרף עצמות האיסור לבטל, והוא הדין כאן). והיינו שמצרפין רק הקליפות של הביצים של היתר.

[40] וכאן אין צריך שיתבטל בס"א (כדלעיל סעיף הקודם, והערה 33), כי כאן ליכא בתבשיל ששים ביצים, לומר שאינו משגיח אם כולן שוות.

ממשו של איסור שיש לו מתירין[41]. לפי שלא החמירו בדבר שיש לו מתירין אלא כשנתערב מין במינו, כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב[42] עיין שם[43] הטעם:

ז במה[44] דברים אמורים (ד) כשלא נתנה בקדרה כדי לתקן את התבשיל, אלא כדי שתתבשל בקדרה זו עם התבשיל ויאכלנה בפני עצמה. אבל אם נתנה בקדרה לתקן התבשיל[45], כגון ללבנו[46], או שמילאה בתרנגולת[47] עם תערובת שאר מינים, אע"פ שיש בתערובת ששים כנגדה אינה בטלה, אע"פ שבביצה זו בלבד אין בה כדי לתקן התבשיל ולא ללבנו אלא על ידי שמערב עמה דברים אחרים[48], מכל מקום כיון שהיא באה בתבשיל לתקנו הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל, וכבר נתבאר[49] שכל דבר שיש לו

---

[41] מ"א סק"ה (דמין בשאינו מינו בטיל בדבר שיש לו מתירין, אפילו נתערבה ונטרפה עם התבשיל).
וראה קונטרס אחרון סק"ג.

[42] טור ושו"ע ס"א (ואם נתערבה בשאינה מינה, בטלה בס'). ומקורו בירושלמי שביעית פ"ו ה"ג (כל דבר שיש לו מתירין ... לא נתנו להן חכמים שיעור, אלא מין במינו בכל שהוא, ושאינו במינו בנותן טעם). תוס' לח, א ד"ב ולבטיל (דהני מילי מין במינו, אבל מין בשאינו מינו כי הכא, בטל שפיר. והכי מפרש בהדיא בירושלמי). רמב"ם הל' מאכלות אסורות פט"ו הי"ב (יראה לי שאפילו דבר שיש לו מתירין, אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם, מותר). שו"ע ס"ג (ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, אם יש ס' כנגדו, הכל מותר).

וכן הוא לעיל סי' שלה ס"ד (שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אלא כשנתערב מין במינו, אבל לא בשאינו מינו, כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב). סי' שצז סי"ב (שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא במין שנתערב במינו, אבל בשאינו מינו בטל הוא אף על פי שיש לו מתירין).

[43] בט"ז סק"ה, ובש"ך סק"ד.

[44] סיכום תוכן ההלכה בסעיף שלפנינו ובקונטרס אחרון ס"ק ד, יובא לקמן (הערה 147).

[45] משנה לז, א (האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן), גמרא לח, א (אמאי, ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה), ולט, רע"א (רב אשי אמר משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל). תוס' שם ד"ה משום (ואם תאמר והא [פרישית] לעיל דלא שייך דבר שיש לו מתירין אלא במין במינו, ויש לומר ... דכיון דהעיסה אינה נילושה אלא על ידי המים, והקדרה נתקנה בשביל התבלין, אם כן כשערב זה בזה הוי כאילו מין אחד).

וכן הוא לעיל סי' שצז סי"ב (ואף על פי שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא במין שנתערב במינו, אבל בשאינו מינו, בטל הוא אף על פי שיש לו מתירין, מכל מקום כיון שהמים ומלח באים לתקן העיסה, הרי הם עמה כמין במינו לענין זה).

ומה שכתב "לענין זה" הוא כמבואר בפרי חדש לסי' קב סוף ס"ק ה (וכבר כתבתי בפרט זה לעיל בסי' צ"ח, והעליתי לשם דהיינו דוקא לענין דבר שיש לו מתירין, אבל בשאר איסורין לא. ועכשיו מצאתי להב"ח בשם מהרש"ל שכתב כן). והוא בישו"ש חולין פ"ח סי' פח (מאחר שמתקנת למאכל קרוי מין במינו, צריך לומר אף על גב דקיי"ל כרבא (ע"ז ס"ו ע"א) דבתר שמא אזלינן, ולא בתר טעמא, מכל מקום מה שמתקן המאכל הוי כגוף הדבר בעצמה ומינו ממש הוא), ובב"ח סי' קב ד"ה כתבו התוספות (וכתב עלה מהרש"ל (מכונות שם ס"ק ב, וישו"ש חולין פ"ח סי' פח) וצריך לומר, אף על גב דקי"ל כרבא (ע"ז סו א) דבתר שמא אזלינן, ולא בתר טעמא, מכל מקום מה שמתקן המאכל הוה כגוף הדבר בעצמו).

[46] ראבי"ה סי' תשטו (וקבלתי מרבותי שאם לבנו בביצה שנולד ביום טוב את המרק דלא משערינן ליה בשישים, חדא, דלחזותא ולטעמא היא דעביד ולא בטיל, ותו, דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו באלף לא בטיל, וכן כל ירק העשוי להטעים). שו"ת הרא"ש, תשובות נוספות סי' ט (ביצה שנולדה ביום טוב שליבן בה המאכל ... יהיב קצת טעמא, ואע"פ שאינו טעם גמור, כיון דהוי דבר שיש לו מתירין מחמרינן ולא בטיל). שערי דורא סי' עד (ביצה שנולדה ביום טוב ... אם לבנו בו מאכל). הגהת מהרא"י שם (נוכל לומר דסבר הוא כשינויי בתרא דתוס' דביצה פרק בתרא, דהיכא שהקדירה מיתקנת בכך, חשיב מין במינו, ובליבון הביצה גם כן מתקנת התבשיל, ואפשר התרנולת חשיב מתקנת בכך, דעושים כך לבשם התרנגולת). רמ"א יו"ד סי' קב ס"א (אם לבנו בה מאכל, או נתנו בקדירה לתקן הקדירה ... אינה בטלה). ש"ך שם ס"ק ו (הטעם כתב מהרא"י שם, דכל שנותנין זה בזה לתקן זה את זה מקרי מין במינו, כגון מים ומלח בעיסה דחשיבא מין במינו כיון שהם מתקנים העיסה, וכמ"ש התוספות פ"ב דביצה).

ומה שהזכיר הראבי"ה הטעם "דלחזותא ולטעמא", ביאר בהגהות מהרא"י שם (ויראה דמה שהוצרך ראבי"ה לתת טעם אחר לאוסרו, משום טעם וחזותא, ולא רצה לומר משום דהוי מין במינו. דסבר כשנויא קמא שבתוס'). וכדעה זו נפסק בשו"ע כאן ס"ג (אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד, לא בטיל). ובמ"א ס"ק ז (משמע דאם אינו ניכר במראה אלא בטעם, בטל, אף על פי שבא לתקן הקדירה כגון מים ומלח בעיסה, בטל, כמ"ש הרב"י בשם תרומת הדשן [=בהגהתו לשערי דורא שם] שדייק כן מראבי"ה עי"ש).

אמנם בקונטרס אחרון ס"ק ד האריך להוכיח דקיי"ל לאסור מטעם דבר שיש לו מתירין, ומסיק "וכן הוא הסכמת רוב הראשונים וכל האחרונים".

ומה שלא נאסר התבשיל מטעם הנאה מהחזותא של הביצה האסורה. היינו כיון שהנאה הבאה מאליה מהמוקצה מותרת, כדלעיל סי' תקז בקונטרס אחרון ס"ק ד (דהוה הנאה הבאה מאליה. וכן משמע בסי' תקי"ג), וכדלעיל סי' תקט סט"ז (כיון שההנאה בא לו מאליה שאינו עושה שום מעשה בגוף המוקצה בהנאתו ממנה, לא גזרו חכמים על כך), ושם נסמן (הערה 84).

[47] שערי דורא שם (או מלאו התרנגולת אפילו באחת מביצים שנתערב בהן אסור, ואינו בטל בששים המאכל). רמ"א שם (כגון שמלאוה בתרנגולת).

והיינו שאף אם אין נותנים אותה כדי ללבנה, אלא למלאות התרנגותת עם תערובת ביצה ושאר מינים, גם זה חשיב תיקון התרנגולת על ידי הביצה.

[48] כי אם יש בה כדי לתקן או ללבן התבשיל, אינה בטלה בו אף בלא דבר שיש לו מתירין. ונתבאר בקונטרס אחרון ד"ה והך בא.

[49] לעיל ס"ד (וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל), וס"ו (שלא החמירו בדבר שיש לו מתירין אלא כשנתערב מין במינו).

מתירין שנתערב מין במינו אינו בטל אפילו באלף אע״פ שאין טעמו נרגש כלל:

נולדה בראשון מתי אסורה בשני

ח נולדה ביום טוב ראשון, מותרת בליל יום טוב שני של גליות[50] מיד[51], שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול.

אבל שני ימים טובים של ראש השנה, נולדה בראשון אסורה אף בשני, מפני ששני הימים הן קודש, וכיום אחד ארוך הן חשובים[52]:

---

[50] רב ד, ב (שני ימים טובים של גליות, רב אמר נולדה בזה מותרת בזה), ופרש״י (דחד מינייהו חול הוא, וממה נפשך שריא). טור ושו״ע ס״ה (אם נולדה ביום טוב ראשון מותרת ביום טוב שני, בשני ימים טובים של גליות). לבוש ס״ה (נולדה ביום טוב ראשון של גליות מותרת ביום טוב שני, ממה נפשך, שהרי מספק אנו עושין שני ימים, וחד מנייהו חול הוא).

ונתבאר לקמן סי׳ תר ס״ב (אף אבותיהם לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק, שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החודש בארץ ישראל, וביצה שנולדה ביום ראשון מותרת ביום שני, שאם היום קודש למחר הוא חול ואין בו איסור מוקצה ונולד, ואם למחר קדש היום חול וכבר הוכנה הביצה מערב יום טוב, ולפיכך אף בניהם אחריהם היודעים בקביעות החודש ויודעים שיום ראשון הוא עיקר יום טוב ויום שני הוא גם כן יום טוב מדברי סופרים, אעפ״כ ... כיון שהן אין עושין שני ימים אלא מחמת מנהג אבותיהם אין צריך להחמיר יותר מאבותיהם שהיה מותר להם).

וכן הוא לקמן ס״י (ואם שני ימים טובים של גליות חלו להיות אחר השבת, ביצה שנולדה בשבת מותרת באכילה ביום טוב שני, שהרי אם יום שני הוא קדש יום הראשון הוא חול, ונמצא שיום חול מפסיק בין לידת הביצה לאכילתה).

וכן הוא לענין צידה, כדלעיל סי׳ תצז ס״ט (ואפילו בגליות שעושין שני ימים טובים, אם ניצוד בראשון מותר בשני מיד).

וכן הוא לענין חליבה, כדלעיל סי׳ תקה ס״ז (ואפילו נחלב ביום טוב ראשון מותר לאכלו בליל יום טוב שני ... שהרי ממה נפשך, אם יום ראשון הוא קודש יום שני הוא חול ואין איסור נולד נוהג בו).

וכן הוא לענין תולש (לקיטה) וצד, כדלקמן סי׳ תקטו ס״א (ממה נפשך, אם ערב זה הוא יום טוב, הרי יום טוב ראשון שהובא בו היה חול ואינו צריך להמתין כלל). וס״ו (אפילו אם ידוע שנלקטו וניצודו היום, אם ידוע שלא ליקט וצד בשביל ישראל, מותרין לערב, אפילו הוא יום טוב שני של גליות, שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול).

וכן הוא לענין בהמה ופירות מוקצים, שהכינם ביום טוב ראשון לאכלם בשני, כדלעיל סי׳ תצה סט״ו (ומותר לאכול מהפירות ביום טוב שני, שהרי לא הנהיגו חכמים את בני הגולה לעשות יום טוב שני אלא מחמת הספק שמא יום ראשון היה חול, ונמצא שפירות הללו הוכנו מחול ליום טוב ... בהמה העומדת לחלבה ופירות העומדין לסחורה (שנתבאר בסי׳ ש״י) להאוסרין מוקצה ביום טוב, מותר להכין אותם ביום ראשון של שני ימים טובים של גליות כדי לאכול מהם למחר ביום טוב שני ... הכנת המוקצה מותרת ביום טוב ראשון בממה נפשך, אם יום שני הוא קדש והמוקצה אסור בו, הרי יום ראשון הוא חול ומכין מחול ליום טוב, ואם יום ראשון הוא קדש, הרי יום שני הוא חול ומוקצה מותר בו ואין צריך להכין כלל).

וכן מועיל ממה נפשך זה לענין עירובי חצרות, כדלעיל סי׳ שצג ס״א (ואם חלו ב׳ ימים טובים ביום ה׳ וביום ו׳, ושכח ולא עירב מערב יום טוב, יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר ביום טוב א׳, אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר, אם היום קדש הרי עירבתי אתמול ואם היום חול יהא זה עירוב).

וכן לענין עירובי תבשילין, כלדקמן סי׳ תקכז סכ״א (ואם עבר או שכח ולא עירב בערב יום טוב ונזכר ביום טוב ראשון, מניח ערוב תבשילין בו ביום בתנאי ... ואומר אם היום הוא יום טוב, למחר הוא חול ואיני צריך לערב כלל, ואם היום הוא חול ולמחר יום טוב, בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי כו׳).

ולפעמים יוצא מזה חומרא, כמו לענין מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כדלעיל סי׳ תקט ס״א (ואם נכפף ביום טוב ראשון, אסור לתקנו ביום טוב שני של גליות, אם יש שהות ביום טוב ראשון כדי לתקנו. ואע״פ שהוא יום טוב ואסור לתקנו, מכל מקום כיון שאנו עושין שני ימים מחמת הספק שמא הראשון הוא חול, הרי זה כאילו היה אפשר לעשותו ולתקנו ביום ראשון).

וכן לענין טלטול ומליחת העור מבהמה שנשחטה ביום טוב, כדלעיל סי׳ תצט ס״ו (בגליות שעושים שני ימים טובים מספק, הרי יום טוב ראשון נחשב לחול לגבי יום טוב שני, לפיכך אם נשחטה ביום טוב ראשון, דינה כאלו נשחטה בערב יום טוב, לענין טלטול העור ומליחתו).

ומכל מקום יש דינים שיום טוב שני יש לו דין ודאי ולא דין ספק, כדלקמן סי׳ תצ ס״א (בכל יום טוב שני של גליות מתפללין כסדר התפלה של יום ראשון, וכן צריך לומר קידוש היום ושהחיינו. ואף על פי שאין אנו נוהגין בו קודש אלא מחמת ספק, שנסתפק לאבותינו שלא היו יודעין יום שנקבע בו החודש בארץ ישראל, מכל מקום אם לא יתפללו בו תפלת יום טוב, או שלא יאמרו בו קידוש היום ושהחיינו, יבאו לזלזל בו לומר שאינו יום טוב כלל, ועל ידי כן יבאו גם כן לעשות בו כל מלאכת עבודה).

וכן לענין ספק מוקצה, כדלקמן סי׳ תקטו ס״ד (ואפילו בספק החמירו חכמים, אף ביום טוב שני של גלויות. ואע״פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק, ונמצא שיש כאן ב׳ ספיקות להקל. מכל מקום כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם לענין זה שלא להתיר בו ספק מוקצה ... אבל לענין שאר דברים אין דינו כודאי של דבריהם, אלא כספק).

[51] ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כדלעיל סי׳ תצז ס״ט (ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביום טוב, שהרי מאליו ניצוד), ושם נסמן (הערה 34).

וכאן הכוונה כנראה, שלא יצטרך להמתין עד הבוקר, כדלקמן סי״א (שתרנגולת אינה יולדת כלל בלילה).

[52] גמרא ד, ב (שני ימים טובים של ראש השנה, רב ושמואל דאמרי תרוייהו נולדה בזה אסורה בזה), ופרש״י (שהם ודאי חוק קבוע להיות כיום ארוך מדרבנן, שמתחילה לא מחמת ספק התחילו לעשותן), ודף ה, א ד״ה עד המנחה (והרי קדושתו אחת ואין כאן לומר ממה נפשך חד מינייהו חול, דשמא אין כאן חול אלא שניהם קדש). טור ושו״ע ס״ה (אבל בשני ימים טובים של ראש השנה ... נולדה בזה אסורה בזה). לבוש ס״ה (וביום טוב של ראש השנה, אפילו לדידן נולדה בזה אסורה בזה, דקדושה אחת הן וכיומא אריכתא דמי).

ט שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני[53] עד הערב, לפי שעל ידי לידה זו היא מוכנת לאכילה, שיותר טובה היא לאכילה ביצה שנולדה ויצאה לאויר העולם מביצה הנמצאת במעי תרנגולת השחוטה[54], וכבר נתבאר[55] שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב[56].

ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים, שהרי ביצה זו מן התורה מותר לאכלה בו ביום שנולדה, שהרי נגמרה במעי אמה מערב שבת או מערב יום טוב[57], וכיון שמותרת בו ביום, נמצא שעל ידי לידה זו הוכנה לאכלה בו ביום, ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו, כיון שיום זה לעצמו הכין ולא ליום שאחריו. ואפילו יום זה שנולדה בו שבת, שאי אפשר לבשלה ולאכלה[58], מכל מקום ראויה לגמעה חיה[59]. אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה כמו שנתבאר[60], נמצא שיום זה שנולדה בו הכין את הביצה לאכלה ביום שלאחריו, וכיון שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב, לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים[61]:

ומבאר כאן שני טעמים לאיסור זה:

(א) "מפני ששני הימים הן קודש", והרי זה כיום טוב הסמוך לשבת, שיתבאר לקמן סי' תקטו ס"ז (נתלש וניצוד ביום טוב ... אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו או צידה זו הן מוכנין לאכילה, ואין יום טוב מכין לשבת). וכך גם בראש השנה "ששני הימים הן קודש", ואסורה הכנה מיום ראשון לשני, כדלעיל סי' תקג ס"ג (להדיח כלים וכיוצא בזה אסור ... לצורך יום טוב שני של ראש השנה).

(ב) "וכיום אחד ארוך הן חשובים", וכיון שהיו מוקצה ביום ראשון נאסרו גם ביום השני.

וכן הוא לעיל סי' תצז ס"ט (חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת והן כיום אחד ארוך, מטעם שיתבאר בסי' ת"ר), ונתבאר שם (הערה 38).

[53] גמרא ד, א (שבת ויום טוב (הסמוכין, והוא הדין ליום טוב ושבת, רש"י), רב אמר נולדה בזה אסורה בזה). טור ושו"ע ס"ה (בשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, נולדה בזה אסורה בזה).

[54] ירושלמי פ"א ה"א (לא דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ). הובא במלחמות ב, ב (אמרו בירושלמי לא דמי טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ ... וזה הטעם נמי למה שאמרו נולדה בזה אסורה בזה משום הכנה דרבה, שהלידה כמו כן נקראת הכנה, שמחמת לידתה אנו נהנין בה). רא"ש פ"א סי' ז (לידת ביצה חשיב הכנה, משום דעל ידי לידה ... טובה יותר לאכול). ר"ן א, ב ד"ה ומדפרכינן (ובירושלמי אמרו שאינו דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ). מ"א שם (ועוד, שטעמה משובח יותר כשנולדה (רמב"ן)), וכנסמן לקמן (הערה 93).

והיינו שגם מה שביום טוב נעשית הביצה טובה יותר טובה נחשבת הכנה לאסרה בשבת שלאחריה. דיעות הפוסקים בכיו"ב, ראה לקמן סי' תקכז ס"א (הערה 8).

[55] סעיף א. וראה גם לקמן סי"ט.

[56] גמרא שם (רב אית ליה הכנה דרבה), ופרש"י (הכנה בידי שמים מתסרא מיום טוב לשבת, דסעודת שבת בעיא הזמנה מיום חול מגזרת הכתוב).

[57] כדלעיל ס"א (שכל ביצה שנולדה ביום זה, כבר היא נגמרת במעי התרנגולת ביום שלפניו), ואילו היתה נגמרת היום היתה אסורה למחר מן התורה, אבל כיון שנגמרה מאתמול, לא נאסרה מטעם זה למחר.

[58] שאם לא היה אפשר לאכלה בשבת, היתה אסורה למחר מן התורה, כדלקמן סי' תקטו ס"ח (בפירות שאינן נאכלין חיים, כיון שאינן ראויים לאכילה בשבת עצמה, שאסור לבשלן, נמצא ששבת הכינה ליום טוב שלאחריו, לפיכך הן אסורין מן התורה ביום טוב).

[59] ראה רש"י ב, ב ד"ה תשתרי (לגמוע ביצה חיה שנולדה בו).

[60] סעיף ב (ומדברי סופרים, שכל ביצה שנולדה בשבת שאינו לאחר יום טוב, או ביום טוב שאינו לאחר השבת ... הרי זו אסורה באכילה עד לערב, גזרה משום ביצה שנולדה בשבת שלאחר יום טוב או ביום טוב שלאחר השבת).

[61] מלחמות שם (הכנת לידה מדין תורה הכנה ליומא היא, ומותרת היא ביומה, דשבת מכינה לעצמה, וכן יום טוב, ואין צריך לומר למחר בשני שמותרת. ולמה אסרו אותה מדבריהם, מפני שכבר נאסרה ביומא, ונמצאת הכנתה ליום שני, והוה ליום טוב מכין לשבת). ר"ן שם ד"ה דרב (דכיון דמיתסרא בראשון מדרבנן אסורה בשני משום הכנה, שאם אתה מתירה בשני נמצא שהראשון הכין לשני, ולא לעצמו, כיון שאסורה בו, והוה ליה כביצה שנגמרה בראשון ונולדה בשני שלא הכינה לעצמו כלום אלא לשני, אבל אם היינו יכולים לומר שלעצמו הכינה, הדבר ברור שאף בשני מותרת). מ"א ס"ק ח (ואיסור זה אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא אפילו בראשון שרי, ואם כן לעצמו הכין, עכ"ל הר"ן).

וכן הוא בנתלש או ניצוד ביום טוב, כדלקמן סי' תקטו ס"ז (וכן ספק שנתלש וניצוד ביום טוב ... אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו או צידה זו הן מוכנין לאכילה, ואין יום טוב מכין לשבת. ואיסור הכנה זו אינה אלא מדברי סופרים, שהרי מן התורה מותר לאכלן בו ביום שנתלשו וניצודו בו, ואם כן יום טוב לעצמו הכין, אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלן ביום שנתלשו וניצודו בו, אלא ביום שלאחריו, נמצא שיום טוב הכין לשבת שלאחריו).

ומטעם זה מותר לאכול בשבת התבשיל שנתבשל ביום טוב שלפניו, ולא נאסר משום הכנה מיום טוב לשבת, כדלקמן סי' תקכז ס"א (שהרי המבשל (או עושה שאר מלאכות) ביום טוב לצורך החול אינו לוקה מן התורה, הואיל והתבשיל ראוי לבו ביום ... שבת שאחר יום טוב ... היה ראוי להתיר ... אעפ"כ תיקנו חכמים ... עירוב תבשילין), ושם נסמן (הערה 8).

י יום טוב שני של גליות הסמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו, דינו כיום טוב ראשון לענין זה[62]. ואם שני ימים טובים של גליות חלו להיות אחר השבת[63], ביצה שנולדה בשבת מותרת באכילה ביום טוב שני, שהרי אם יום שני הוא קדש יום הראשון הוא חול, ונמצא שיום חול מפסיק בין לידת הביצה לאכילתה[64].

אבל אם שני ימים טובים של ראש השנה חלו להיות לפני השבת[65], ביצה שנולדה ביום טוב ראשון אסורה אף בשבת עד הערב, מפני ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך הן חשובין[66]:

בדק מערב יום טוב ולא מצא ביצה

יא ביצה שיצאה רובה ממעי אמה וחזרה למעי אמה מערב יום טוב, ואחר כך נולדה כולה ביום טוב, מותרת באכילה בו ביום, דכיון שיצאה רובה מערב יום טוב הרי היא כאילו כבר נולדה כולה מערב יום טוב[67].

לפיכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת ערב יום טוב סמוך לחשכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים קודם עלות השחר ומצא בה ביצה, מותרת, שתרנגולת אינה יולדת כלל בלילה, ובודאי יצאה רובה ממעי אמה בערב יום טוב ביום ואחר כך חזרה למעי אמה, ולפיכך לא מצא כלום כשבדק, ואחר כך בליל יום טוב נולדה כולה, דכיון שיצאה רובה ביום הרי כבר נולדה ביום ויכולה לחזור ולצאת בלילה[68]:

יב במה דברים אמורים כשיש תרנגול זכר תוך ששים בתים למקום התרנגולת, ואין מפסיק ביניהם נהר שאין בו גשר, דכיון שיכולה לבא אצל התרנגול, בודאי ביצה זו מהתרנגול היא, וביצה הנולדת מחמת תרנגול אינה נולדת אלא ביום. אבל אם אין תרנגול זכר תוך ששים בתים למקום התרנגולת, או שמפסיק ביניהם נהר שאין בו גשר, בענין שאין דרך התרנגולת לבא אצל התרנגול, ואז דרכה להתעפר בעפר להתחמם ולילד ביצים. וביצים הללו אף שרוב הפעמים דרכן להולד ביום, מכל מקום פעמים שהן נולדין

---

[62] ר"ן (א, ב) ד"ה איתמר (ולא שנא שבת ויום טוב ראשון ולא שנא שבת ויום טוב שני, כגון שחל להיות יום טוב ראשון בשבת ... שבת ודאי קדוש הוא, ויום טוב הסמוך לה נמי שמא יום טוב גמור הוא). הובא ב"י ד"ה כתב הר"ן. לבוש ס"ה (ואם יום טוב ושבת סמוכין זה לזה, לא שנא אם הוא יום טוב ראשון או יום טוב שני, כגון יום טוב שחל ביום ו' ז' או ביום ז' א', נולדה בזה אסורה בזה).

[63] היינו בפסח ושבועות שחלים ביום ראשון ושני (משא"כ סוכות ושמיני עצרת ושביעי של פסח אינם חלים ביום א' וב').

וכן אם חלו קודם השבת, דהיינו בפסח וסוכות ושמיני עצרת (משא"כ שביעי של פסח ושבועות אינם חלים ביום ה'), שהביצה שנולדה ביום טוב א', מותר לגומעה בשבת שלאחריה.

[64] דרכי משה ס"ק ג (ומיהו ביום שני של יום טוב שלאחר שבת, שרי, כגון אם אירע יום טוב יום א' ב' מותר ביום ב'. וכן הוא במהרי"ל (הל' יום טוב עמ' קעז סי' כג). וכן כתב ב"י. וכן משמע מדברי הר"ן שכתב שאם חל יום טוב ביום ז' א' אסור ביום טוב שני, משמע הא אם חל יום טוב א' ב', שרי ביום שני. דממה נפשך, אם יום ראשון הוא יום טוב, אם כן יום שני הוא חול ושרי, ואם יום שני יום טוב, אם כן יום ראשון היה חול, אם כן הפסיק יום חול בין שבת ליום טוב ושרי). רמ"א ס"ה (ואם יום טוב ביום א' ב' ונולדה בשבת שלפניהם, מותר ביום ב' של גליות). לבוש ס"ה (ואם חל יום טוב של גליות ביום א' ב' ונולדה בשבת, מותרת ביום שני ממה נפשך, שאם הוא יום טוב הרי לא היה יום א' יום טוב אלא חול, ואין זה שבת מכין ליום טוב כשיש חול בינתיים, ואם אינו יום טוב, פשיטא שמותר, דשבת ויום טוב מכין לחול)

[65] אבל לא אחר השבת, שלא אד"ו ראש.

[66] רוקח סי' ש (ואם ראש השנה יום ה"ו, ונשלח ביום ה' דבר המחובר לקרקע, או שצדו בו ביום חיה ועוף או דגים, אסורים עד יום א'). דעה הב' בכלבו סי' נח יט, ד (נוהגין היתר חכמי לוני"ל, וגם הראב"ד ז"ל, בפירות שנלקטו או בביצה שנולדה ביום טוב הראשון של ראש השנה והוא ביום ה' בשבת ... אמנם יש מן החכמים חולקין על זה בשני ימים טובים של ראש השנה). ב"ח ד"ה ומותר (ואם חל ראש השנה בה"ו ונולדה ביצה ביום ה', כתב בכל בו שיש מתירין הביצה בשבת ויש אוסרין. וכן פסק הרוקח לאיסור).

[67] רבי יוחנן ז, א (ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה, מותרת לאכלה ביום טוב), ופרש"י (אם יצתה רובה מערב יום טוב וחזרה בתוך מעיה וילדתה בלילה מותרת, דהויא ליה כאילו נולדה מאתמול). טור ושו"ע ס"ו (ביצה שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה ואחר כך נולדה ביום טוב, מותרת). לבוש ס"ו (דמיד שיצאה רובה חשיב לידה, והוי ליה כנולדה מערב יום טוב).

[68] רב מרי בריה דרב כהנא שם (בדק בקנה של תרנגולין מערב יום טוב (בין השמשות, רש"י) ולא מצא בה ביצה (דשוב לא ילדה אלא בלילה, רש"י), ולמחר השכים (קודם עלות השחר, רש"י) ומצא בה ביצה, מותרת ... אימר יצתה רובה וחזרה הואי), ופרש"י (והאי דנקט בדק, רבותא קמ"ל, דאע"ג דבדק ולא מצא, דליכא למתלייה בנולדה בחול, אפילו הכי מותרת, דסמכינן אברייתא דקתני כל שתשמישו ביום נולד ביום, והא ודאי לא ילדתו בלילה, אימר יצתה רובה וחזרה הואי, ואע"ג דמילתא דלא שכיחא היא, מגו דפשיטא לן דאינה יולדת בלילה, תלינן בה). והוא כדתניא התם (כל שתשמישו ביום נולד ביום (נקבותיו יולדות ביום, רש"י) ... זו תרנגולת). טור ושו"ע שם (לפיכך אפילו בדק בקינה של תרנגולת ערב יום טוב סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה, ולמחר השכים (קודם עלות השחר, מ"א) ומצא בה ביצה, מותרת, שתרנגולת אינה יולדת בלילה, ואנו תולין שמאתמול יצא רובה וחזר). לבוש ס"ו (אנו תולין לומר שודאי מאתמול יצא רובה וחזרה, וכגון זו יולדת בלילה).

אף בלילה, לפיכך אם בדק מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה, יש לחוש שמא נולדה בלילה[69]. ואין אנו תולין לומר שיצאה רובה מערב יום טוב וחזרה, לפי שהוא דבר שאינו מצוי. ואע"פ שלידתה בלילה הוא גם כן דבר שאינו מצוי, מכל מקום מידי ספק לא יצאנו, שמא נולדה בליל יום טוב. ואע"פ שהוא ספק דברי סופרים, מכל מקום כיון שהוא דבר שיש לו מתירין החמירו בו חכמים[70] אפילו נתערבה באחרות, כמו שנתבאר למעלה[71]:

יג אבל אם לא בדק מערב יום טוב, אע"פ שאינה יכולה לבא אצל התרנגול, הביצה מותרת, שאנו תולין לומר שבערב יום טוב נולדה ביום, שהרי אף הביצים הנולדים בלא תרנגול רוב הפעמים דרכן להולד ביום[72], וזה שמצא הביצה קודם אור היום[73], מן הסתם נולדה מערב יום טוב:

הלוקח ביצים מן הנכרי

יד לפיכך מותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל יום טוב ראשון, דמן הסתם נולדו מערב יום טוב[74]. וכן הדין בליל יום טוב שני של גליות[75], שהביצה שנולדה ביום טוב ראשון מותרת ביום טוב שני[76]. אבל ביצים הניקחין מנכרי בליל יום טוב שני של ראש השנה[77], וכן בליל יום טוב שלאחר השבת[78], אסורות, שמא נולדו ביום שלפני לילה זה:

טו נכרי המביא ביצים ביום טוב ראשון, ומסיח לפי תומו ואומר שנולדו מערב יום טוב, מותר לסמוך

---

[69] גמרא ז, סוע"א ורע"ב (והא אמר ר' יוסי בן שאול אמר רב, בדק בקנה של תרנגולת מערב יום טוב ולא מצא בה ביצה ולמחר השכים ומצא בה ביצה אסורה. התם בדספנא מארעא (מתחממת בקרקע ויולדת ביצים ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים ... והיא יולדת אף בלילה, רש"י) ... גמירי כל היכא דאיכא זכר לא ספנא מארעא. ועד כמה, אמר רב גמדא משמיה דרב כל היכא דשמעה קליה ביממא (שהקול אינו נשמע ביום כבלילה, רש"י). עבד רב מרי עובדא עד שתין בתי. ואי איכא נהרא לא עברא. ואי איכא מברא (גשר, רש"י) עברא). טור ושו"ע ס"ו (והוא שיש תרנגול זכר תוך ס' בתים, ואינו מפסיק נהר שאין בו גשר (דאז משמשת עמו ולא ספנא מארעא, מ"א), שאם לא כן, אפשר שתלד בלילה ואסור).

[70] גמרא שם ע"ב (דרבי יוחנן לא שכיח), ופרש"י (בדספנא מארעא לילד בלילה שכיח טפי מיצתה רובה). ט"ז ס"ק ז (ואף על פי שרובן אינן יולדת בלילה, כאן אזלינן בתר המיעוט, כיון שבדק אתמול והיום בשחרית ומצא, ולא תלינן דיצאה רובה מאתמול וחזרה, דזה לא שכיח לתלות בו בספק).

ונראה מדבריהם שאוסרים כיון שלידה בלילה שכיחי טפי מיצאה וחזרה ביום. אמנם כאן אין צריך לזה, כי גם בספק השוה אסרינן בדבר שיש לו מתירין.

[71] סעיף ד (וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל, ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביום טוב או בחול, כולן אסורות), ושם נסמן (הערה 28).

[72] גמרא ז, ב (כי לא בדק, אימא מאתמול הואי), ופרש"י (דכיון דרובא ביממא ילדן אי לא בדק תלינן ביממא). טור ושו"ע ס"ו (אבל אם לא בדק מערב יום טוב, אפילו ליכא זכר בהדה שריא, שאנו תולים שמאתמול נולדה, ובלא זכר רובן יולדת ביום).

[73] ואף שגם כשמצאה קודם אור היום נשאר ספק שמא נולדה בלילה ואסורה. מכל מקום אף בדבר שיש לו מתירין אזלינן בתר רוב להתיר, כמבואר ברשב"א ז, ב ד"ה כי לא (ואם תאמר והא דבר שיש לו מתירין היא, וקי"ל כרב אשי דאמר לעיל דבכל דבר שיש לו מתירין ספקו להחמיר. פירש רש"י ז"ל דאפילו ספנא מארעא רובן אינן יולדות אלא ביום). ויתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ה.

משא"כ אם מצא ביום אסורה מספק, כמבואר בט"ז ס"ק ח (אבל לא בדק בשחרית אלא ביום מצא, אסור מספק שמא יצא היום, דספק בדבר שיש לו מתירין אסור בספק השוה).

[74] רשב"א ז, ב ד"ה כי לא (והילכך לוקחין ביצים מן החנוני בליל ראשון של יום טוב, ואפילו של ראש השנה, דרובן של זכרים. ואפילו ספנא מארעא, רובן ביממא ילדן). רא"ש פ"א סי' ט (מותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל יום טוב ראשון, דרובן של זכרים). ר"ן ג, ב (ומהא שמעינן שמותר ליקח ביצים מן עובדי כוכבים בלילי יום טוב ראשון, לפי שרובן הן של זכרים שאינן יולדות אלא ביום. ואפילו בדספנא מארעא, הא אמרינן דרובן יולדות ביום). טור ושו"ע ס"ו (לפיכך מותר ליקח ביצים מן הגוי בליל ראשון של יום טוב, דתלינן שמערב יום טוב נולדו).

[75] רשב"א שם (וכן בליל שני של יום טוב), ובעבודת הקדש שער ה סי' ד (לפיכך לוקחין ביצים מן הנכרי בלילי ימים טובים של גליות שהאחד מהן חול). רא"ש שם (וכן בליל שני בימים טובים של גליות). ר"ן שם (וכן בליל יום טוב שני של גליות). טור ושו"ע שם (וכן בליל שני של שני ימים טובים של גליות).

[76] כדלעיל ס"ח (נולדה ביום טוב ראשון, מותרת בליל יום טוב שני של גליות).

[77] רשב"א שם (אבל של ראש השנה, לא, דאימא מאתמול הואי ואסירא). עבודת הקודש שם (וכן בליל ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה, אבל בליל שני אסור שמא ביום ראשון נולדה). ר"ן שם (אבל ביום טוב שני של ראש השנה אסור, דאפילו יולדת ביום אסורה, דקדושה אחת הן, ונולדה בזה אסורה בזה). טור ושו"ע שם (אבל לא בליל שני של ראש השנה).

[78] טור ושו"ע שם (ולא בליל יום טוב שאחר השבת). לבוש ס"ו (דכבר נתבאר בסמוך סעיף ה' דשני ימים טובים של ראש השנה או יום טוב ושבת הסמוכים זה לזה, נולדה בזה אסור בזה).

וכדלעיל ס"ח (אבל שני ימים טובים של ראש השנה, נולדה בראשון אסורה אף בשני), וס"ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני).

עליו[79], לפי שאיסור ביצה שנולדה ביום טוב אינו אלא מדברי סופרים[80], ובכל איסורי דברי סופרים סומכין על נכרי מסיח לפי תומו[81], כמ"ש ביו"ד סי' ס"ט[82]. לפיכך אם הביא ביצים ביום טוב ראשון שחל להיות אחר השבת, שאיסור ביצה שנולדה בו ביום הוא מן התורה, אין סומכין על הנכרי שמסיח לפי תומו ואומר שנולדה בערב שבת[83]. אבל יום טוב שני שחל להיות אחר השבת, אפילו הוא יום טוב שני של ראש השנה, כיון שאינו אלא מדברי סופרים, כמ"ש בסי' ת"ר[84], מותר לסמוך על הנכרי מסיח לפי תומו[85]:

טז ועכשיו במדינות אלו שמצויים הרבה ביצים למכור ומביאים הרבה בבת אחת, ודאי רוב הביצים שמביאין למכור הן הנולדים מאתמול[86], לפיכך אף ביום טוב ראשון שאחר השבת אין בביצים אלו איסור מן התורה, שאנו אומרים כל דפריש מרובא פריש, ומן הסתם הן מהנולדים (ה) מאתמול בשבת, ואין כאן איסור אלא מדברי סופרים[87] כמ"ש למעלה[88], לפיכך אם הנכרי הוא מסיח לפי תומו ואומר שמערב שבת נולדו, מותר לסמוך עליו:

יז וכל זה כשהנכרי אינו יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל. אבל אם הוא יודע מזה, אין סומכין

---

[79] מרדכי ריש ביצה רמז תרמא (ואם לוקח מחנוני הרגיל אצלו ... והחנוני עכו"ם מסיח לפי תומו שנולדה קודם יום טוב, נראה דשרי). רמ"א ס"ו (וגוי המביא ביצים ביום טוב ראשון ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול, מותר לסמוך עליו).

[80] כדלעיל ס"ב (ומדברי סופרים, שכל ביצה שנולדה בשבת שאינו לאחר יום טוב, או ביום טוב שאינו לאחר השבת ... הרי זו אסורה באכילה).

[81] תרומת הדשן סי' עט (דאין מסיח לפי תומו כשר אלא בעדות האשה ובשבויה דאקילו בה רבנן, ובשאר מילי דרבנן, ולא באיסורי דאורייתא ... והא דכתב במרדכי בריש ביצה, דנכרי מסיח לפי תומו נאמן על הבצים שנולדו קודם יום טוב ... יש לומר דההיא איירי ביום טוב דעלמא שאינו לאחר השבת, דבדידיה ביצה שנולדה אינה אסורה אלא גזירה דרבנן, כדאיתא בהדיא בגמרא, ולכך סומכים אדברי נכרי מסיח לפי תומו). מ"א סקי"ב (והוא הדין בכל מילי דרבנן).

וכן הוא לקמן סי' תקטו ס"י (ואין סומכים על נכרי מסיח לפי תומו אלא באיסור דברי סופרים ... אם הביאן בשבת שאין יום טוב ראשון סמוך לו מלפניו, או ביום טוב שאין שבת סמוך לו מלפניו, שבכל אלו אין שום חשש הכנה של תורה. ועיין בסי' תקי"ג אימתי סומכין על נכרי מסיח לפי תומו).

[82] בב"י ד"ה ואעפ"י (באיסור דרבנן נאמן במסיח לפי תומו, וכמ"ש בעל תרומת הדשן בסימן ע"ט). ט"ז יו"ד סי' סט סקכ"ד (דבמילי דרבנן נאמן בכל מקום, כמ"ש מהרא"י בתרומת הדשן סי' ע"ט).

וראה פסקי אדמו"ר הזקן לסי' סח ס"י.

[83] תרומת הדשן סי' עט (אבל לעולם ביום טוב שאחר השבת דאיכא חששא דאורייתא, לא סמכינן עליה). רמ"א שם (ודוקא ביום טוב שחל באמצע השבוע, אבל ביום טוב שחל באחד בשבת, שאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסור מדאורייתא ביום טוב, אין גוי מסיח לפי תומו נאמן), לפי הגהת המ"א סקי"ג (אף אם תמצי לומר שנולדה בשבת אינה אסורה ביום טוב אלא מדרבנן, וכמ"ש ס"ה. לכן נראה לי דצריך להגיה כאן שמא נגמרה בשבת).

והוא כדלעיל ס"ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני ... ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים). לכן כתב שהחשש כאן הוא שמא נולדה ביום טוב, ונגמרה בשבת שלפניו, שאז איסורה מן התורה, כדלעיל ס"א (ביצה שנולדה ביום טוב שחל להיות אחר השבת או בשבת שאחר יום טוב, אסורה באכילה בו ביום מן התורה).

[84] סעיף ד.

[85] תרומת הדשן שם (נראה דאם חל יום טוב ראשון בשבת וביום א', דהשתא הוי יום טוב שני יום טוב שלאחר השבת, אפילו הכי סמכינן אנכרי מסיח לפי תומו, משום דלדידן דבקיאינן בקביעותא דירחא אינו אלא מדרבנן). רמ"א שם (ביום טוב שני, אפילו ראש השנה, נאמן, דאינו אלא דרבנן).

[86] ריטב"א ז, ב (שמעינן דנכרי ששלח ביצים לישראל ביום טוב ואינם ניכרים אם היו מהיום או מאתמול, שהם מותרין, דבמאי דשכיח טפי תלינן, ורוב ביצים דעלמא מן הימים שעברו הם, וכל דפריש מרובא פריש). הובא בשטמ"ק ז, א וסיים (ואפילו לדברי הריטב"א ז"ל נראה לי דבראש השנה אילו שלח נכרי לישראל ביום טוב שני שהן אסורין, דדילמא מאתמול נולדה, ולא אמרינן זה כמה ימים נולד כי היכי דלישתרו, כן נראה לי). שו"ת מהר"י ווייל סי' קלא (וגוי שהביא ביצים ביום טוב ומסיח לפי תומו שנולדו קודם יום טוב דמותרים. נראה אפילו ביום טוב שלאחר השבת). ישי"ש פ"א סי' ו (ומהר"י ווייל פסק דמותרין אפילו ביום טוב שלאחר שבת ... ואף שיש לפקפק בדבריו ... מכל מקום נראין דבריו עיקר ... כי המרדכי שכתב ... דאין לסמוך אכותי מסיח לפי תומו במילי דאורייתא, הכא שאני, דרוב ביצים הן שנולדו כבר מכמה ימים, וכן [הוא] הדרך למכור אותן שנולדה כבר, והן רובא דעלמא. ונהי דלא שרינן משום רובא כה"ג, מאחר דמחמרינן בספיקא, שהרי אפילו נתערב באלף כולן אסורות, וכל שכן היכא דאיכא ספיקא במילי דאורייתא, והטעם, דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין. מכל מקום הא דבאלף לא בטיל אין זה אלא מדרבנן, משום הכי סמכינן אמסיח לפי תומו). הובא בט"ז ס"ק ט, ובמ"א סקי"ג (נראה לי, דבמדינתינו שכיחי הרבה ביצים ומביאים הרבה בבת אחת, ודאי הרוב שמביאים למכור הם מהנולדים כבר).

וראה לעיל סי' תנג סי"ח.

[87] שלדברי הכל אסור רק מדרבנן, להרש"ל וסיעתו מטעמיה ולהשיטה מקובצת לטעמיה, ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ה. וראה שו"ת צמח צדק יו"ד סי' קמח אות ו.

[88] סעיף ט.

עליו, אע"פ שהוא מסיח לפי תומו, דשמא הוא מערים כדי שיקחו ממנו[89]. אבל אם הביצים (ו) הן של הישראל, ונכרי מסיח לפי תומו ואומר שנולדו מערב יום טוב או מערב שבת, אע"פ שהוא יודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל, מכל מקום כיון שלנכרי בעצמו אין מגיע שום תועלת ממה שישקר לומר שנולדה מערב יום טוב, מותר לסמוך עליו, כיון שהוא מסיח לפי תומו. אבל אם שואלין אותו אימתי נולדה, כיון שהוא יודע שרוצים לסמוך על אמירתו, חוששין שמא ישקר[90]:

נשחטה ביום טוב ומצא בה ביצים

יח תרנגולת שנשחטה ביום טוב ומצא בה ביצים, מותרות, אפילו הוא יום טוב שאחר השבת, והביצים הן גמורות עם קליפתן כמו שרגילין להיות בשעת לידתן[91]. ואין חוששין שמא אם לא היה שוחטה היו נולדין היום ונמצא שכבר נגמרו מאתמול בשבת. דאף שנגמרה בשבת אין זו חשובה הכנה אלא אם כן נולדה על ידי גמר זה, אבל כשלא נולדה על ידי גמר זה, אין גמר זה נקרא הכנה[92], לפי שטעם הביצה הוא שוה קודם גמר זה ואחר גמר זה[93]:

אפרוח שנולד ביום טוב

יט אפרוח שנולד ביום טוב, אסור באכילה ובטלטול עד הערב, מפני שהוא מוקצה[94]. ואף המתירין מוקצה ביום טוב[95], מודים במוקצה כזה שעד שיצא האפרוח לאויר העולם לא היה ראוי לכלום[96], ואף

---

[89] מרדכי רמז תרמא (אבל אם ידע העכו"ם דנולד אסור, לא סמכינן עליו, דמתכוין להשביח מקחו ולהתירו). ב"י ד"ה ומ"ש אבל. מ"א סקי"א (ואם ידע העכו"ם דנולד אסור לישראל, אם מסיח לפי תומו אינו נאמן, דמתכוין להשביח מקחו להתירו (מרדכי)).

[90] מ"א שם (ואם הבצים של ישראל והעכו"ם מסיח לפי תומו שנולדו מאתמול, ויודע שנולד אסור לישראל, עיין ביו"ד סי' ס"ט ס"י, דהפרישה וב"ח אוסרין, וש"ך וט"ז מתירין עיי"ש).

והוא בט"ז שם סוף סקכ"ג (והך מסיח לפי תומו הוא בענין שמשמע שלא על דבר זה בא להודיע, כגון שמספר איזה דבר אחר ומתוך אותן הדברים נמשך הסיפור שהדיח הבשר, בכזה מהמנינן לי', ולא מזיק בזה מה שיודע בטיב ישראל, כיון שמוכח שלא על דבר זה נתכוון להודיע), ובש"ך שם סקמ"ג (בב"י כתב דאף כשיודע העובד כוכבים מנהג ישראל נאמן במסיח לפי תומו. והפרישה והב"ח תמהו עליו דהיאך שייך מסיח לפי תומו כשיודע שהאיסור והיתר תלוי בזה, והב"ח הוסיף להביא ראיה מלקמן סי' צ"ח. ולא קשה מידי, דודאי לא דמי לסי' צ"ח, דהתם יהבינן ליה לטעום אם יש בו איסור או לאו, ובלאו הכי ליכא למיקם עלה דמילתא, הלכך כשיודע שהאיסור והיתר תלוי בזה, ודאי אין כאן מסיח לפי תומו, משא"כ הכא דאפשר לומר, דאע"פ שיודע מנהג ישראל, מכל מקום משכחת לה כגון דהסיח לפי תומו לפני אחרים שלא שאלוהו אם הדיחו והסיח לפי תומו דהדיחו).

וכן מסיק בשארית יהודה שם ס"ק סד (וכתב הט"ז והש"ך דאפילו יודע מנהג ישראל שייך מסיח לפי תומו, כגון שמסיח לפי תומו לפני אחרים שלא שאלוהו כלל על הדחה זו ואומר שהדיחו יפה).

וראה קונטרס אחרון סק"ו, דהיינו אפילו כשהסיח לפני בעל הבית, ואפילו כשלא נמשך בדבריו מתוך דבר אחר שסיפר, כיון שאין מגיע לו שום תועלת מהאמירה.

[91] ברייתא ב, ב (השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן ביום טוב), ופרש"י (ואשמועינן הך מתניתין דאפילו ביום טוב אחר השבת מותרות, הואיל ואינם נולדות). רא"ש פ"א סי' א (דמשמע ליה, הא דקתני מותר לאוכלן ביום טוב בכל יום טוב אייריי, אף ביום טוב שאחר השבת). טור ושו"ע ס"ז (השוחט תרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות, ואפילו ביום טוב שלאחר השבת).

[92] רא"ש שם (ואם תאמר, כיון דאשכח גמורות, דלמא אם לא נשחטה היתה יולדת היום, ותיאסר מספק דהוה ליה ספיקא דאורייתא. ויש לומר דלא מיקריא הכנה אם לא שנגמרה הביצה היום על ידי הכנה שמאתמול, ובמעי אמה לא נגמרה עד שתצא לאויר העולם). מ"א סקי"ד (ואם תאמר דלמא אם לא נשחטה היתה הביצה נולדה היום, ואם כן נגמרה בשבת, ואין שבת מכין ליום טוב. ויש לומר דלא מקרי הכנה אם לא נגמרה הביצה היום על ידי הכנה של אתמול, ובמעי אמה לא נגמרה ... הרא"ש).

[93] ירושלמי פ"א ה"א (לא דומה טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ). הובא במלחמות ב, ב (אמרו בירושלמי, לא דמי טעם אכילתה מבפנים לטעם אכילתה מבחוץ). מ"א שם (ועוד שטעמה משובח יותר כשנולדה (רמב"ן)).

וכן הוא לעיל ס"ט (שיותר טובה היא לאכילה ביצה שנולדה ויצאה לאויר העולם מביצה הנמצאת במעי תרנגולת השחוטה).

[94] גמרא ו, א (אפרוח שנולד ביום טוב, רב אמר אסור ... מוקצה הוא), וכרב. ר"ח שם (אפרוח שנולד ביום טוב, רב אסר כי מוקצה הוא). רא"ש פ"א סי' ו (הלכתא כרב). טור (אפרוח שנולד ביום טוב, יש מתירין, והגאונים אוסרין, וגם רי"ף אוסר), ושו"ע ס"ח (אפרוח שנולד ביום טוב, אסור). לבוש ס"ח (אפרוח שנולד ביום טוב אסור משום מוקצה).

[95] כדלעיל סי' תצה סי"ג (במוקצה נוהגין להקל במדינות אלו אף ביום טוב).

[96] תוס' שם ד"ה הואיל, בתירוץ הב' (איצטריך אפילו לרבי שמעון דלית ליה מוקצה, דמודה בהאי מוקצה דהכא דהוי כגרוגרות וצמוקין), ושבת מה, ב ד"ה דאית ביה ביצת אפרוח (נראה לר"י דאסור לרבי שמעון, משום דכיון דאית ביה אפרוח הוי כמו גרוגרות וצימוקין). יש"ש פ"א סי' יח (משום דאפרוח קודם לידתו וגומרו אינו ראוי לכלום).

ואף שנתבאר לעיל סי' שי ס"ו (אבל דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם, לא הוקצה לכל השבת כולה, כגון דבר שהיה מוקצה מחמת איסור הבא מאליו ולא על ידי גרימת האדם, ומשחשכה נסתלק האיסור, שוב אין בו משום מוקצה).

מכל מקום נתבאר לעיל סי' תצח סי"ח (ואפילו להמתירין מוקצה ביום טוב, מודים במוקצה גדול כזה), וסי' תקא ס"א (ואפילו להמתירין מוקצה ונולד ביו טוב, מודים במוקצה גדול כזה).

הכלבים לא היו אוכלין אותו כשהיה בקליפתו[97].

ואם נולד בשבת, אסור ביום טוב שלאחריו[98] מן התורה[99], לפי שעל ידי לידה זו הוכן לאכילה[100], וכיון שבשבת אי אפשר לשחטו ולאכלו, נמצא שהוכן בשבת לאכלו ביום טוב שלאחריו, וכבר נתבאר[101] דאין שבת מכינה ליום טוב:

קונטרס אחרון

(א) ג"כ בטלטול כו'[102]. המג"א[103] בשם רש"ל[104] כתב כאן טעם אחר על זה. והנה רש"ל הולך לשיטתו[105] שהוא חולק על רי"ף[106] ורא"ש[107] ריש פרק אין צדין, עיין מג"א סי' תקט"ו ס"ק ב'[108]. אבל לדידן דקיי"ל כרי"ף ורא"ש[109], כמ"ש המג"א שם, והט"ז סי' ת"[ה] ס"ק ו'[110], אין צריך לטעמו של מהרש"ל, אלא הטעם הוא כמו שכתבו הרי"ף והרא"ש, וכמ"ש בפנים:

(ב) יש להתיר כו'. אף[111] שאין זה מפורש בהדיא באחרונים, מכל מקום מסתברא להקל בזה. שהרי אנן

---

[97] רש"י ו, סוע"א ד"ה לכלבים (אפרוח שבקליפה אינו עומד לאכילת כלבים, ואף לא היה ראוי). ושבת מה, ב ד"ה דאית בה ביצת אפרוח (וכלב לא אכיל לה משום קליפה).

וכן הוא לעיל סי' שט ס"י (ביצה שיש בה אפרוח, שביצה זו אסורה בטלטול מפני שאינה ראויה אף לכלב מחמת קליפתה).

וראה מראי מקומות וציונים.

[98] טור (ואם נולדה בשבת, כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל שאסור ביום טוב שלאחריו משום הכנה), שו"ע שם (ואם נולד בשבת, אסור ביום טוב שלאחריו).

[99] ט"ז סקי"א (כאן ביום טוב שאחריו אסור מדאורייתא, דאין שבת מכין ליום טוב, כמו בביצה שנולדה ביום טוב).

[100] טור ולבוש ס"ח (שגם משום הכנה יש בו, שהרי בעודו בקליפתו אינו ראוי לכלום, וכשיצא בשבת הרי הוכן משבת ליום טוב). מ"א סקט"ו (משום הכנה, כלומר דכשנולד נגמר, ואם כן שבת הכין ליום טוב).

משא"כ בעגל שנולד ביום טוב שלאחר השבת, נתבאר לעיל סי' תצח ס"י (שאין לידה זו חשובה הכנה, כיון שהיה ראוי לאכילה קודם הלידה כמו אחר הלידה).

[101] סעיף א.

[102] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ג נתבאר שביצה שנולדה ביום טוב אסורה אף בטלטול, מטעם שכל שאינה ראויה לכלום בו ביום אסורה בטלטול, כדעת הרי"ף והרא"ש.

ומבאר דאף שהרש"ל חלק עליהם, וכתב שכאן אסורה בטלטול משום לא פלוג. מכל מקום קיי"ל כהרי"ף והרא"ש שאסורה בטלטול מטעם הנ"ל.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[103] סקי"א (והא דאסורה בטלטול, משום לא פלוג (יש"ש)).

[104] יש"ש פ"א סי' ה (ומ"ש הרי"ף בסתמא, שהביצה אסורה לטלטל בכל ענין, אין לו הכרע מן הברייתא, דשמא איירי בתרנגולת העומדת לגדל וולדות דאסורה הביצה משום מוקצה, דהיינו נולד, אבל בעומדת לאכילה שאסורה משום הכנה, מאן לימא לן דאסורה לטלטל ... ומכל מקום גבי ביצה נראה שאין להקל ולחלק בין ביצה הבאה מתרנגולת העומדת לאכילה או מתרנגולת העומדת לגדל ביצים, מאחר ששתיהן אסורים באכילה, אם כן נמי תרווייהו אסורין בטלטול).

[105] יש"ש פ"ג סי' ט (אומר אני, דליתא לסברת הרי"ף, ואף שהרא"ש הסכים עמו).

[106] יג, ב (אפילו לטלטלו נמי אסור, דמשום דלא חזי לאכילה מוקצה הוא).

[107] פ"ג סוס"י ב (אפילו לטלטל נמי אסור, דלא חזי לאכילה, וכמוקצה דמי).

[108] "דלא חזי לאכילה, וכמוקצה דמי, דכיון דאסורין באכילה מחמת איסור היום אסורין בטלטול (הרי"ף והרא"ש)".

[109] כדלקמן סי' תקטו ס"ד (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום), וס"א (וכל שאינו ראוי לאכילה אסור לטלטלו ביום טוב), ושם נסמן (הערה 18).

[110] "ראיתי להעתיק דברי רש"ל ... עכ"ל, ואשתומם על זה ... שהאמת אתם כאשר אבאר ... כן נראה לי כל זה ברור, ורש"ל אגב חורפיה לא עיין שפיר בזה).

וראה לעיל סי' תה סוף ס"ט (ואעפ"כ מותר לטלטלם תוך ד' אמות, ואין להם דין מוקצה אף על פי שאינם ראויים באכילה לשום אדם מישראל, כיון שאין איסורן אלא משום קנס, לא רצו לקנוס אלא באכילה ולא בטלטול).

[111] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ד נפסק להתיר ספק אם נולדה ביום טוב שני שנתערב בביצים אחרות, כיון שיש כאן ב' ספקות קודם שנתערבה.

ואף דקיי"ל שיום טוב שני אין לו דין ספק, וקיי"ל לאסור ספק אחד בתערובת. מכל מקום יש להתיר ספק ביום טוב שני בתערובת, אם הוא צריך להם לשמחת יום טוב, שהרי יש פוסקים שספק ביום טוב שני יש לו דין ספק ספיקא, ויש פוסקים המתירים אף ספק אחד בתערובת, ויש פוסקים שבאיסור דרבנן מותר אף ספק אחד בתערובת, ו"אין עלינו לתפוס כל החומרות".

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

קיי"ל דספק ספיקא מותר אף בדבר שיש לו מתירין אם הוא לצורך, כמו שכתב רמ"א ביו"ד סי' ק"י ס"ח בהג"ה[112], עיין שם בש"ך סקנ"ו[113]. ומשמע שם אפילו אין שם הפסד מרובה, עיין שם בש"ך ס"ק נ"ח[114]. ואף בלא תערובת היה אפשר להקל לצורך.

אלא דמכל מקום יש להחמיר[115], מטעם שכתב המג"א בסי' תצ"ז ס"ק ד'[116] דיום טוב שני אין לו דין ספק, לפי שלא רצו חכמים לחלק בין ראשון לשני עיי"ש. ואף שהש"ך בסי' ק"י ס"ק נ"ו[117] נראה כחולק על זה, הרי כבר השיג עליו הפרי חדש שם[118] ודעתו כהמג"א.

אבל על ידי תערובת, כיון דהרבה מן הראשונים מקילין אפילו ביום טוב א'[119], פשיטא דיש לסמוך עליהם ביום טוב שני. ואפשר דאף החולקים ביום טוב א' מודים ביום טוב ב'. ועוד דהרי הב"ח והט"ז ביו"ד סי' ק"ב[120] מקילין אף ביום טוב א' בב' תערובות. ואף שהש"ך[121] ומנחת יעקב[122] חולקין עליהם. מכל מקום כיון שהש"ך[123] והמנחת יעקב (כלל ע"ד ס"ק כ"א[124]) עצמן סבירא להו דיום טוב ב' קיל מספיקא[125], פשיטא דאין להחמיר כלל. ואף לדידן דקיי"ל דיום טוב ב' אין לו דין ספק[126], מכל מקום על ידי תערובות יש להקל, דכיון שלא מצינו בשום פוסק שיחמיר בזה בפירוש, אין עלינו לתפוס כל

---

[112] "יש אומרים דדבר שיש לו מתירין אין להתיר מכח ספק ספיקא. וטוב להחמיר אם לא לצורך, מאחר שיש לו היתר בלאו הכי".

[113] "מיהו קשה דבאו"ח סימן תצ"ז ס"ד סתם הרב כדברי המחבר דספק מוכן ביום טוב שני מותר, משום דהוי ספק ספיקא עכ"ל, אף על גב דהוי דבר שיש לו מתירין ... ואפשר לומר ... סתם יום טוב לצורך הוא".

[114] "וצ"ע אם יש להקל בזה שלא במקום הפסד מרובה". הרי שרמ"א מתיר כשהוא לצורך, אפילו אין שם הפסד מרובה.

[115] כדלעיל סי' תצז ס"ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אנו מוקצה ... אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב, בין שהיום הוא יום טוב ראשון בין שהוא יום טוב שני של גליות, לפי שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין), ושם נסמן (הערה 30).

[116] "ובישי"ש סי' [ז]' פסק להחמיר ביום טוב שני אפילו בספק, וכן עיקר", והוא בישי"ש פ"ג סי' ז (ספק מוכן אין חילוק בין יום טוב א' ליום טוב ב', וכל מה שאסור בראשון, אם בא ביום ב' גם כן נאסר, כי לא מצינו שיש חילוק ביניהם).

הובא לקמן סי' תקטו ס"ד (ואע"פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק, ונמצא שיש כאן ב' ספיקות להקל. מכל מקום כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם לענין זה, שלא להתיר בו ספק מוקצה ... החמירו בספיקו אף ביום טוב שני, כדי שלא לחלק בינו לראשון).

[117] "כדכתב הר"ן נמי שם, כיון דאנן לא עבדינן יום טוב שני אלא משום מנהג אבותינו, לא מחמירינן טפי מנייהו, וכי היכי דלדידהו ספק לדידן נמי ספק, והוה ליה ספק ספיקא עכ"ל, והלכך אף על גב דבעלמא יש להחמיר, מכל מקום יום טוב שני דאינו אלא מנהג אוקמוה אדינא", הרי שהוא מקיל ביום טוב, ואינו מחמיר.

[118] סקמ"ג (גם מה שתירץ עוד, דיום טוב שני דאינו אלא מנהג אוקמוה אדינא, אינו מחוור, דאדרבא, כיון דהוי מנהג הוה ליה יום טוב ודאי דרבנן, ואין כאן ספק ספיקא).

[119] ר"ת בתוס' ג, ב ד"ה ואחרות (כדפירש ר"ת נתערבה באלף, אאיסור עצמו קאי). רשב"א שם ד"ה נתערבה באלף כולן אסורות (פירש ר"ת ז"ל, דאודאה קאי, דאי אספקא הוה ליה ספק ספיקא ושרי אפילו בדאורייתא). מ"מ פ"א ה"כ (ולדעת המתירין הסכים הרשב"א ז"ל, וכן נראה מדברי רבינו). שו"ע כאן ס"א-ב (ביצה שנולדה ביום טוב אסור ליגע בה ... ואם נתערבה, אפילו באלף, כולן אסורות. ספק אם נולדה ביום טוב או בחול, אסורה), כפירוש מ"א ס"ק ד (בטור כתוב איפכא ספק וכו' אסור, ואם נתערבה באלף כולן אסורות. מדהחליף הרב"י לשונו, שמע מינה דסבירא ליה דספק שנתערב כולן מותרים, דכל אחד הוה ליה ספק ספיקא, וכמ"ש המ"מ). ב"ח יו"ד סי' קב ד"ה ומ"ש ואפילו, בשם כמה פוסקים, שמתירין ספק אחד בגופו ואחד בתערובת.

אלא דאנן קיי"ל לאסור, כמבואר בפנים ס"ד (ואפילו אם הוא ספק אם נולדה ביום טוב או בחול, כולן אסורות), ושם נסמן (הערה 28).

[120] בב"ח שם (ובשני תערובות יש להתיר בדבר שיש לו מתירין), וט"ז ס"ק ד (ואם אותו התערובת נתערב אחר כך בתערובת שנית, כתב לקמן סי' ק"י סעיף ח' דמותר).

ומפרש רבינו בדבריהם, שמתירים ספק אחד בגופו ואחד בתערובת. וראה דובר שלום ע' רלד.

[121] שם סק"ב (כל מ"ש הב"ח בכאן אינו מוכרח כלל עיי"ש, גם מה שסמך אהמתירין בספק ביצת טרפה שנתערבה, לאו מילתא היא, דדבר שיש לו מתירין שאני, כיון דיש היתר לאיסורו). וסי' קי ס"ק נו (משמע אפילו התערובות הג' אסור בדבר שיש לו מתירין).

[122] כלל עד סק"א (ואם נתערב שוב מתערובת זה לתערובת אחר, כתב הב"ח בסי' ק"ב דיש להתיר, וכ"כ הט"ז שם ס"ק ד, וכתב שכן מתבאר בשו"ע סימן ק"י. ובאמת שם לא מתבאר כן ... וכן כתב הש"ך בסימן ק"ב ס"ק ב', ובסימן ק"י האריך בראיות על זה).

[123] כנסמן לעיל (הערה 117).

[124] "צריך לומר דשאני התם דאנן לא עבדינן יום טוב שני רק משום מנהג, וכ"כ הש"ך בסי' קי ס"ק נה".

[125] ולדעתם מתירין ביום טוב ב' מטעם ספק ספיקא, אפילו בלא תערובת.

[126] כנסמן לעיל (הערות 116 ; 118).

החומרות[127], ודי לנו להחמיר ביום טוב א׳ אפילו בב׳ תערובות כדעת הש״ך ומנחת יעקב[128], אבל ביום טוב ב׳ יש להקל אפילו בתערובות אחת, כהסכמת הב״ח וט״ז[129] וש״ך ומנחת יעקב[130].

ועיין[131] באחרונים ביו״ד[132] שכתבו דיש לחלק בין ב׳ ספיקות על ידי תערובות ובין ב׳ ספיקות בגופו, וכל שכן בנידון דידן דיש ב׳ ספיקות בגופו, דאף דמחמרינן דיום טוב ב׳ אין לו דין ספק, היינו בלא תערובות, אבל על ידי תערובות יש להקל, כיון שהספק הראשון אינו אסור אלא מדברי סופרים, עיין ש״ך סי׳ ק״י ס״ק ס״ב[133]. ואף שהוא דבר שיש לו מתירין[134], הרי פסק רמ״א[135] דלצורך יש להקל אף בדבר שיש לו מתירין:

(ג) אפילו נימוחה כו׳. כן[136] כתב המג״א[137], והוא פשוט, דכיון שהוא שלא במינו אף שיש שם ממשות האיסור בטל אם אינו בא לתקן את הקדרה[138]. אבל מין במינו, אם יש שם ממשות האיסור אינו בטל, כמ״ש הש״ך סי׳ ק״ב סק״ט[139] ופרי חדש שם[140] ומנחת יעקב (כלל ע״ד ס״ק ח׳[141]).

---

[127] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל מ.

[128] כנפסק כאן בפנים (אבל ביום טוב ראשון יש להחמיר בספק ביצה שנולדה ביום טוב אפילו בשתי תערובות), ושם נסמן (הערה 31).

[129] שהקילו אף ביום טוב א׳ בב׳ תערובות (כנסמן לעיל הערה 130).

[130] שהקילו ביום טוב ב׳ אף בלא תערובות (כנסמן לעיל הערה 124).

[131] ואף אם נתפוס ב׳ החומרות (של הש״ך ומנחת יעקב לאסור ספק אחד בגופו ואחד בתערובת, ושל המ״א שיום טוב שני לא חשיב ספק), עדיין יש סברא להקל, כיון דהוי ספק אחד שנתערב, בדרבנן (יום טוב שני של גלויות).

[132] כמובא בש״ך סי׳ קי ס״ק נו (אי נמי, והוא העיקר, כמ״ש הרא״ש בתשובה כלל ב׳ סוף דין א׳ וז״ל, ומה שכתבו בשם רבינו (רוצה לומר מהר״מ מרוטנבורק) דדבר שיש לו מתירין אפילו ספק ספיקא אסור, היינו דוקא בתערובות ... אבל ... לא אסרינן ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין עכ״ל). ובמ״א סי׳ תצז ריש ס״ק ד (דוקא כששני הספיקות בגופו, אבל בספק ספיקא על ידי תערובות אסור).

וכן הוא לקמן סי׳ תקטו ס״ג (אם הוא בענין שיש להסתפק שמא נלקט וניצוד מאתמול וגם יש להסתפק שמא ליקט וצד לצרכו או לצורך נכרי אחר ואחר כך נמלך והביאן לישראל, כיון שיש כאן ב׳ ספיקות להקל הרי אלו מותרים באכילה במוצאי יום טוב מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו).

[133] ״לטעם המחבר אפילו היה הספק הא׳ מדרבנן, כיון שהיה בגופו, אינו בטל בתערובות, ולטעם הרב, בטל ... ואפשר לומר דאף המחבר לא קאמר אלא היכא דהספק הראשון שהיה בגופו אסור מן התורה״. וכך גם כאן, שיום טוב ב׳ הוא מדרבנן, וכיון שיש בו ספק אחד בגופו ואחד בתערובת, יש להתיר.

[134] שיש אוסרים אפילו באיסור דרבנן, כמבואר בנקודת הכסף לט״ז שם ס״ק יא.

[135] כנסמן לעיל (הערה 112).

[136] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ה-ו נתבארה ההלכה של דבר שיש לו מתירין:

(א) נתערב ממשו מין במינו, החמירו חכמים אף הוא נימוח, אבל לא אסרו אם הוציא האיסור ונשאר רק הטעם.

(ב) נתערב מין בשאינו מינו, בטל בששים ״אפילו נימוחה כל הביצה ובללה בתבשיל״.

ומבאר דאף שמסקנת הש״ך והפר״ח לאסור אף בטעמו ולא ממשו, מכל מקום קיי״ל כרמ״א ומ״א ומנחת יעקב שלא אסרו אלא בממשו (אפילו אם נימוח בהיתר), ולא בטעמו (שהוציא משם האיסור, ונשאר רק הטעם).

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[137] ס״ק ה (דמין בשאינו מינו בטיל בדבר שיש לו מתירין, אפילו נתערבה ונטרפה עם התבשיל).

[138] כפי שיתבאר בפנים לקמן ס״ז.

[139] ״ולכאורה היה נראה ליישב קצת דבריו בהג״ה ולומר, דכל היכא שגוף האיסור עדיין בתערובות, אף על גב דליתיה בעיניה, כגון יין ביין וכה״ג, לא בטיל, אבל היכא שנפל שם חתיכת איסור וזרקו שלם, דקי״ל דאפילו הכי צריך לבטל פליטתו כדלעיל סי׳ צ״ח ס״ח משום טעמא דנפיק מיניה, בכה״ג הוא דבטל ... ובאמת לענין דינא נראה דאפילו הוציאו שלם טעמו לא בטיל וכדמשמע לכאורה מכל הנך ראיות דלעיל״.

הרי שאסר אף בטעם שלא נשאר שם ממשות האיסור, ומכל שכן אם האיסור נתערב בהיתר ונימוח שם.

[140] סק״ט, אחר שהביא דברי הש״ך הנ״ל (ולפי עיקר הדין בזה, דאף בטעמא דאיסור דליכא ממשא, איתיה לדין דבר שיש לו מתירין, והכי נקטינן). ומכל שכן שאוסר במקום דאיכא ממשו שנימוח.

[141] ״במה שמשמע מדבריהם דאפילו אין שום ממשות לגמרי תוך התבשיל רק טעם, כמו ענבים שרוין משנסתלק האיסור לגמרי, גם כן אמרינן דאינו בטל בדבר שיש לו מתירין, זה אין נראה לי, דבכהאי גוונא אפשר דהמה מודים דבטל״.

ומכל מקום[142] מה שכתב המג"א כאן[143] בשם רמ"א ביו"ד[144] הוא גם כן נכון לפסק הלכה, כמו שהכריע שם המנחת יעקב, עיין שם שהליץ בעד רמ"א[145] וחילק בין טעמו לממשו, וחילוק זה מוזכר ג"כ בש"ך שם[146]:

(ד) במה דברים אמורים כשלא כו'. הנה[147] המג"א[148] כתב, אם אינו ניכר במראה בטל בס', אע"פ שבא לתקן הקדירה, כמו מים ומלח בעיסה עכ"ל.

והנה אף אם נודה להמג"א שזהו כוונת השו"ע[149], מכל מקום כאן אינו עיקר מקום ביאור דיני דבר שיש לו מתירין, וביו"ד סי' ק"ב ששם עיקר מקומם, וגם דבתרא הוא, חזרו בהם הרב בית יוסף ורמ"א[150]. וז"ל הבית יוסף שם, בפרק בתרא דביצה[151] משמע כי כל דבר שצריך זה לזה, כגון מים ומלח בעיסה, חשוב מין במינו ואפילו באלף לא בטיל, וכן כתב רבינו ירוחם[152] בשם המפרשים עכ"ל, ולא הביא שום חולק

---

[142] שאף שהש"ך ופר"ח אוסרים אף בטעמו ולא ממשו, מכל מקום נראית הכרעת הרמ"א והמ"א והמנחת יעקב לחלק בין טעמו לממשו.

[143] סק"ו (דעת רמ"א ביו"ד סי' ק"ב, דטעמו בטל אפילו בדבר שיש לו מתירין).

[144] סי' קב ס"ד (הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין, או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו, בטל).

[145] מקושיות הש"ך שם.

[146] אף שמסיק שגם טעמו לחוד אינו בטל.

וכן מסיק רבינו בסוף קונטרס אחרון הבא (ועיין בש"ך סק"ב וסק"ט ובב"ח שם ובמנחת יעקב כלל ע"ד סק"ח, וכן כתב הפרי חדש, דדבר שיש לו מתירין אפילו טעמו לא בטיל, דלא כרמ"א שם. ועיין במנחת יעקב מה שהכריע לפסק הלכה, ורמזתיו לעיל).

[147] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה ובפנים ס"ז:

בפנים ס"ו נתבאר, שאם נתבשלה הביצה האסורה עם תבשיל, אין התבשיל נאסר מטעם דבר שיש לו מתירין, שלא החמירו בדבר שיש לו מתירין אלא במין במינו.

ובפנים ס"ז נתבאר, שאם נתן את הביצה בתבשיל כדי לתקנו, נחשב מין במינו, שאוסר בדבר שיש לו מתירין.

ומבאר דאף שיש פוסקים שגם מה שבא לתקן התבשיל אינו נחשב מין במינו, וכדעה זו נפסק בשו"ע כאן (אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד, לא בטיל), וביאר במ"א (משמע דאם אינו ניכר במראה אלא בטעם, בטל, אף על פי שבא לתקן הקדירה, כגון מים ומלח בעיסה, בטל).

מכל מקום מאריך להוכיח שהעיקר כדעת רוב הפוסקים, וכנפסק ברמ"א יו"ד סי' קב לאסור מטעם דבר שיש לו מתירין.

ואף שכל דבר שנותן לתבשיל כדי לתקנו אינו בטל אפילו בדבר שאין לו מתירין.

הנה כאן מיירי שהביצה בטלה בששים בתבשיל, שאינה יכולה לתקנו אלא בצירוף מיני היתר, ואינה אוסרת בדבר שאין לו מתירין. ומכל מקום נחשבת מין במינו, כיון שבאה לתקנו (יחד עם מיני היתר), ולכן אוסרת בדבר שיש לו מתירין.

ואף דמיירי הכא שהביצה נימוחה עד שאינה ניכרת במראה בתבשיל, והרי נתבאר בפנים ס"ה, ש"טעמו ולא ממשו" אינו אוסר בדבר שיש לו מתירין.

מכל מקום קי"ל כהכרעת הפוסקים, לחלק בין הוציא משם האיסור ולא נשאר בו אלא הטעם, שמותרת, לבין נימוחה עד שאינה ניכרת, שאוסרת.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[148] על פסק השו"ע בס"ג (אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד, לא בטיל). כתב המ"א ס"ק ז (משמע דאם אינו ניכר במראה אלא בטעם, בטל, אף על פי שבא לתקן הקדירה כגון מים ומלח בעיסה, בטל, כמ"ש הרב"י בשם תרומת הדשן, שדייק כן מראבי"ה עיי"ש).

והוא מ"ש הראבי"ה בסי' תשטו (וקבלתי מרבותי שאם לבנו בביצה שנולד ביום טוב את המרק דלא משערינן ליה בשישים, חדא, דלחזותא ולטעמא היא דעביד ולא בטיל, ותו, דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו באלף לא בטיל). וכתב על זה מהרא"י [בעל תרומת הדשן] בהגהותיו לשערי דורא סי' עד (ויראה דמה שהוצרך ראבי"ה לתת טעם אחר לאוסרו, משום טעם וחזותא, ולא רצה לומר משום דהוי מין במינו. דסבר כשנויא קמא שבתוס').

[149] וכיון שהרמ"א לא הגיה עליו, נראה שגם הוא מודה לדבריו. מכל מקום חזרו בהם שניהם ביו"ד סי' קב.

[150] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל סז.

[151] במשנה לז, א (האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה, הרי אלו כרגלי שתיהן), והקשו בגמרא לח, א (אמאי, ולבטיל מים ומלח לגבי עיסה), ותירץ רב אשי לט, רע"א (משום דהוי ליה דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל), וביארו בתוס' שם ד"ה משום (ואם תאמר והא [פרישית] לעיל דלא שייך דבר שיש לו מתירין אלא במין במינו, ויש לומר ... דכיון דהעיסה אינה נילושה אלא על ידי המים, והקדרה נתקנה בשביל התבלין, אם כן כשערב זה בזה הוי כאילו מין אחד).

[152] נט"ו ח"ה קמ, ג (וכתבו המפרשים, כי כל דבר שצריך עכ"פ זה לזה, כגון מים בעיסה ומלח, שהעיסה אינה בלי מים ומלח וכל כיוצא בו, חשוב כמין במינו ולא בטיל אם יש לו מתירין. וכן מוכח בביצה בהיא דאשה ששאלה תבלין ומלח ומים לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן).

על זה. וכתב על זה רמ"א בדרכי משה[153], וכן כתב הר"ן[154], והיא סברת התוס'[155], וכן כתב מהרא"י[156] עכ"ל. וכן כתב שם בהגהותיו[157]. וכן כתבו הב"ח[158] וט"ז[159] וש"ך[160] לפסק הלכה. וכן כתב הפרי חדש[161]. וכן כתב הרשב"א בתשובה[162] הביאה הכסף משנה בפרק ט"ו[163] מהלכות מאכלות אסורות. וכן כתב הרמב"ן בפסחים[164]. וכן כתב המג"א עצמו סי' שצ"ז סק"ט[165]. וכן כתב בחידושי רשב"א פ"[ו] דנדרים[166]. וכן כתב השבלי הלקט[167] בשם רבינו שמחה, הביאו ב"י או"ח סי' שי"ח[168]. וכן כתבו המג"א[169] וט"ז שם[170], ואם כן פשיטא דהכי נקטינן.

ואף שהר"ן בנדרים דף נ"ב[171] תירץ קושית תוס' פרק בתרא דביצה בענין אחר, מכל מקום אנן לא קיי"ל כתירוצו, כמו שכתב התורת חטאת כלל ע"ד דין ז'[172]. וכן כתבו הט"ז וש"ך בסי' ס"ט[173] וסי' ק"ב[174],

---

[153] ס"ק א.

[154] כא, א ד"ה גמרא (ואף על גב דלא אמרינן הכי אלא במין במינו, אבל בשאינו מינו אפילו דבר שיש לו מתירין בטל, וכדתניא בתוספתא משמיה דר"ש, דבר שיש לו מתירין, מין במינו במשהו, שלא במינו בנותן טעם. הכי נמי מים ומלח לגבי עיסה כמין במינו דמיין, זו היא שיטת הראשונים).

האמור כאן בשם התוספתא, הובא בירושלמי נדרים פ"ו ה"ד.

[155] כמועתק לעיל.

[156] בהגהת שערי דורא סי' עד, כמועתק לעיל.

[157] הרמ"א ביו"ד סי' קב ס"א (אם לבנו בה מאכל, או נתנו בקדירה לתקן הקדירה, כגון שמלאוה בתרנגולת, אינה בטלה).

[158] שם ד"ה כתב הרשב"א (כתבו התוספות בפרק משילין לחד שינויא, כיון דאין העיסה נילושה אלא על ידי המים, וגם הקדרה ניתקנה על ידי תבלין, אם כן כשיערבו זה עם זה הוי מין במינו עכ"ל, ומייתי לה בהגהת שערי דורא סימן ע"ד).

[159] שם סק"ו (דכל דבר שצריך זה לזה, כגון מים ומלח בעיסה, הוה מין במינו, כ"כ התוס' סוף פרק משילין).

[160] שם סק"ו (הטעם כתב מהרא"י שם, דכל שנותנין זה בזה לתקן זה את זה מקרי מין במינו, כגון מים ומלח בעיסה דחשיבא מין במינו כיון שהם מתקנים העיסה, וכמ"ש התוספות פ"ב דביצה).

[161] שם סוף סק"ה (דאע"ג דהוי מין בשאינו מינו, כיון שנותנין זה בזה לתקן זה את זה, מקרי מין במינו, כגון מים ומלח בעיסה דחשיב מין במינו).

[162] ח"א סי' תק (דמים ומלח לגבי עיסה כמין אחד, שאין עיסה בלא מים ולא יאכל תפל מבלי מלח).

[163] הלכה יב.

[164] במלחמות יט, א (מים ומלח לגבי עיסה כמין במינו דמי).

[165] "ולא אמרינן דליבטל מים ומלח בעיסה, דכיון שבאו לתקן העיסה הוה ליה כמין במינו, ולא בטל בדבר שיש לו מתירין".

וכן הוא לעיל שם סי"ב (כיון שהמים ומלח באים לתקן העיסה, הרי הם עמה כמין במינו לענין זה).

[166] נא, ב ד"ה אמרו לו (שאני מים ומלח, דכיון דאי אפשר לעיסה בלא מים ומלח, כמינה חשבינן).

[167] סי' פו (מצאתי בשם הר"ר שמחה משפירא ז"ל, על המלח שנתנו ביורה מרותחת במזיד בשבת איני רואה בה טעם לאסור ... ומטעם דבר שיש לו מתירין אין נראה לאסרו, שהרי נתבטל קודם שנעשו איסור על ידי בישול). הרי שמעיקר הדין יש לו דין דבר שיש לו מתירין.

[168] ד"ה כלי ראשון.

[169] סקל"א (ואף על גב דדבר שיש לו מתירין לא בטיל. כיון שנתבטל מקודם שנאסר, בטל, דנימוח מיד ואין נתבשל מיד).

[170] סקט"ו (ולא הוי דבר שיש לו מתירין אחר השבת דאפילו באלף לא בטיל. משום דכאן נתבטל קודם שנעשה האיסור).

ההלכה שהמלח אינו אוסר המאכל הובאה גם לעיל סי' שיח סוף סי"ז (ואם עבר ונתן מלח אפילו בכלי ראשון, אפילו הוא על האש, שעשה איסור, המאכל מותר, לפי שהמלח בטל נגד המאכל), ושם נסמן (הערה קסד), ולא נתפרש טעם היתר זה.

אמנם סברה זו, שמה שנתבטל קודם שנאסר בטל אף בדבר שיש לו מתירין, הובאה לעיל סי' שכ ס"ד (אם יש יין בגיגית שהענבים בתוכה, אף על פי שהענבים מתבקעים בשבת בגיגית ויוצא מהן עוד יין, מותר לשתות מגיגית זו בשבת, שכל מעט יין היוצא מהענבים בשבת מתבטל בס' ביין שהיה כבר בגיגית. ואף על פי שהוא דבר שיש לו מתירין, שלאחר השבת יהיה מותר בלא ביטול, מכל מקום כיון שיין זה היוצא בשבת לא היה ניכר מעולם קודם שנתערב ולא היה עליו שם יין מעולם (ועיין ביו"ד סי' קכ"ג אימתי חל עליו שם יין), לא חל עליו שם דבר שיש לו מתירין עד לאחר שכבר נתבטל, ולא אמרו שדבר שיש לו מתירין אינו בטל אלא כשהאיסור בעין מתחלה וחל עליו שם דבר שיש לו מתירין ואחר כך נתערב), ושם נסמן (הערה נב והערה נד).

ונראה שגם בסי' שיח סוף סי"ז כוונתו לסברה זו.

[171] ע"א ד"ה וקשיא (דבר שהוא ניתר עכשיו כמים ומלח, ראוי יותר שלא יתבטל לגבי עיסה, אף על גב דהוי מין בשאינו מינו ... אסיק רב אשי התם דמים ומלח שהן ניתרין עכשיו, אינן בטלין לגבי עיסה, אף על פי שהוא מין בשאינו מינו). והיינו שדבר שיש לו מתירין כזה שגם עכשיו אינו אסור לגמרי (שהעיסה עם המים ומלח שבו, שתיהן מותרין, ו"היא כרגלי שתיהן"), אף מין באינו אינו בטל.

[172] שהביא מ"ש בתרומת הדשן סי' קא (בשר ששהה שלשה ימים בלא מליחה, ונתערבה אותה חתיכה בחתיכות אחרות ... יראה דבטילה היא דשרי כולה לבשל ... דלא מיקרי דבר שיש לו מתירין בצלייה, משום דבצלייה לא נאסרו מעולם, ולבשל עדיין הוא

וכן הוא הסכמת שאר כל האחרונים ז"ל.

ומה שכתב המג"א[175] וכן משמע ביו"ד[176] דדוקא כשמלאו בתרנגולת דניכר במראה כו' עכ"ל, הנה הט"ז כתב שם[177] בהדיא דמילוי התרנגולת אינו ניכר במראה ואפילו הכי כיון דבא לתקן נקרא מין במינו, וכן הוא הסכמת רוב הראשונים וכל האחרונים.

והך בא לתקן אין פירושו שיש בו כדי לתקן, דאם כן בלא זה שהוא דבר שיש לו מתירין נמי לא בטיל, כיון שמתקן את התבשיל, דהיינו שמבש[ם], כמו שכתבו הבית יוסף[178] ודרכי משה כאן[179], וביו"ד סי' ק"ב[180], ובט"ז שם סק"ט[181]. ולא גרע ממתבל שיש בו כדי לתבל[182]. ואפילו שמן[183] הוא בכלל זה אם מתבל בו קדירתו, כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה פ"ב דערלה[184], והסכים עמו לפסק הלכה הפרי חדש סי' צ"ח ס"ק כ"ד[185]. ואף הט"ז שם[186] דמיקל אם נפל שומן לתוך התבשיל לבטלו בס', והסכים עמו המנחת יעקב כלל פ"ה ס"ק ס"א[187]. היינו אם נפל מאליו, אבל אם נתנו כדי לבשם התבשיל,

---

אסור, ולא שייך לומר דבר שיש לו מתירין אלא היכא שיש היתר לאותו צד הנאסר כבר), הרי שאינו סובר כדברי הר"ן (שמה שהוא היתר עתה הוא טעם לאיסור), אלא שהוא טעם להיתר.

[173] ט"ז סקל"ה (ומה שלא הוה דבר שיש לו מתירין דלא בטל, תירץ מהרא"י, דאע"פ דיש לו היתר לצלי, מכל מקום אין היתר למה שהוא אסור עכשיו דהיינו לקדירה), וש"ך סקנ"ו (וקמ"ל דלא תימא דהוי דבר שיש לו מתירין בצלי, דלצלי לא נאסר מעולם). וראה פסקי אדמו"ר הזקן לסי' סט סי"ד.

[174] ט"ז סק"י (דלא הוי דבר שיש לו מתירין, מכח שאין היתר למה שהיה אסור דהיינו בישול). ש"ך סקי"א (דלא מקרי דבר שיש לו מתירין, הואיל ולצלי לא נאסר מעולם).

הרי דעת כולם, שמה שהוא מותר עתה לצלי, הוא טעם שלא יחשב דבר שיש לו מתירין, ודלא כסברת הר"ן.

[175] סק"ז (וכן משמע ביו"ד סי' ק"ב בשו"ע, דדוקא כשמלאו בתרנגולת דניכר במראה אז אינו בטל), משא"כ מה שהמלח מתקן הקדרה אינו עושה אותו לדבר שיש לו מתירין.

[176] סי' קב ס"א ברמ"א (מיהו אם לבנו בה מאכל, או נתנו בקדירה לתקן הקדירה, כגון שמלאוה בתרנגולת, אינה בטלה). ומפרש המ"א בדברי הרמ"א, שמה שאינה בטלה הוא משום דניכר במראה, ולא משום דבר שיש לו מתירין.

[177] סק"ו (לא זו אף זו נקיט, דלא זו לבנו בו מאכל דעביד לחזותא וטעמא, אלא אפילו נתנו בקדירה לתקן כו', דמקרי גם כן מין במינו, דכל דבר שצריך זה לזה כגון מים ומלח בעיסה הוה מין במינו).

[178] ד"ה ולפי (ובהגהות שערי דורא (שם סק"ג) מצאתי כתוב ... דהיכא דהקדירה מיתקנת בכך חשיב מין במינו, ובליבון הביצה מתקן התרנגולת והתבשיל, דעושין כן כדי לבשם התרנגולת).

[179] ס"ק א (הרי כתבו התוספות דהיכא שהקדירה מיתקנת בכך חשיב מין במינו, ובליבון הביצה מתקן התרנגולת והתבשיל, דעושין כן לבשם התרנגולת).

[180] ס"ק א (דהואיל והקדרה מתוקנת בכך, דהא ממלאים התרנגולת לבשם אותו, וכן אם לבנו המאכל בה, הכל מקרי מין במינו).

[181] "דהתם עשוי הביצה לתת לקדירה לבשם התבשיל. כן כתב ב"י בא"ח סי' תקי"ג".

הרי שכל אלו הביאו מהגהות מהרא"י לשערי דורא, דמיירי שנותנים הביצה לתרנגולת כדי לבשם אותה. ומה שאינה בטלה הוא מחמת שהוא דבר שיש לו מתירין, והוא חשוב מין במינו. משא"כ בלאו הכי הי' בטל.

ואם באמת יש בו כדי לתקן, הרי בלאו הכי שהוא דבר שיש לו מתירין, נמי לא בטיל, דלא גרע ממתבל.

[182] שאוסר במשנה ערלה פ"ב מ"ד (כל המחמץ והמתבל והמדמע בתרומה ובערלה ובכלאי הכרם אסור). רמב"ם הל' מאכלות אסורות פט"ז ה"א-ב (כל השיעורים האלו שנתנו חכמים לדבר האסור שנתערב במינו המותר, בשלא היה הדבר האסור מחמץ או מתבל, או דבר חשוב שהוא עומד כמות שהוא ולא נתערב ונדמע בדבר המותר. אבל אם היה מחמץ או מתבל או דבר חשוב אוסר בכל שהוא). רמ"א יו"ד סי' צח ס"ח (אם נותן טעם באותה קדירה ... אפילו באלף לא בטיל, כל זמן שמרגישין טעמו. ולכן מלח ותבלין מדברים דעבידי לטעמא ... אינן בטילים בששים).

הדין שמעמיד ומחמץ אינם בטלים, נתבאר גם לעיל סי' תמב ס"י (מעמיד), וסי"ב (מחמץ), וסס"ב (מעמיד). אבל כאן מוכיח מדין מתבל, שמתקן את המאכל, כמו הביצה שמתקנת את התבשיל.

[183] שדומה לביצה, שאינו חריף.

[184] משנה י (ושמא יעלה על דעתך שאין נקרא תבלין אלא דברים הריחניים כגון הפלפל וה"קרפה", אלא כל מה שמשביחים בו את האוכל כגון השום והשמן והבצל והחומץ והיין, אם נתכון באחד מאלו ובכיוצא בהן להשביח האוכל נקראין תבלין).

[185] שמביא שם את דברי הרמב"ם, ואת דברי התוס' שבת קמא, א סד"ה הני (דלא מיקרי תבלין אלא ירקות כעין כמון, אבל שומין ובצלים אינם בכלל תבלין). ומכל מקום מסיק (משמע ודאי דלא פליגי תוס' והרמב"ם).

[186] סי' צח סקי"א (משמע דלא מקרי טעם בזה אלא דבר חריף ולא שומן, דאף שגם הוא מטעים המאכל וממתיקו, מכל מקום אין נרגש כל כך כמו דבר חריף, על כן שפיר בטל כמו כל איסורים בכל גוונא. ומשום הכי סיים כאן גם רמ"א כגון מלח ותבלין).

[187] שמביא דברי הרמב"ם והתוס' והט"ז, ומסיק כהט"ז.

פשיטא דאינו בטל, כמו שכתבו הרמב"ם ופרי חדש[188], דאם לא כן היאך מתורצת קושית הט"ז מביצה[189] עיי"ש, אלא ודאי דאם נתן הביצה בתבשיל לתקנו, ויש בה כדי לתקן, אינה בטלה אפילו בדבר שאין לו מתירין, כדמשמע בהדיא במרדכי פרק קמא דביצה בשם ראבי"ה[190] (עיין בפרי חדש סי' ק"ב סק"ה[191] ובט"ז שם סק"ט[192] ובסי' צ"ח ס"ק י"א[193] ובמנחת יעקב כלל ע"ד סק"ה[194]).

ועוד[195] שהוא דבר שאי אפשר, כיון שיש ס' כנגדה היאך אפשר שתתן טעם, הרי כלל אמרו בכל האיסורין שהם בטלין בס'[196], ואף ביצה בכלל כמ"ש כאן סעיף ג'[197] וביו"ד סי' פ"ו[198], והטעם משום שאינה נותנת טעם אלא עד ס' כמ"ש ביו"ד סי' צ"ח[199], וכיון שאינה נותנת טעם, היאך אפשר שהיא בלבדה תתקן התבשיל. אלא על כרחך מיירי עם הצטרפות מינים של היתר[200]. וכן משמע בהדיא בב"י סי' שי"ח בשם שבלי לקט[201], דאף שאין במלח זה לבדו כדי ליתן טעם בתבשיל, אעפ"כ נקרא מין במינו לענין דבר שיש לו מתירין, והעתיקוהו האחרונים שם[202].

ועיין בש"ך[203] סק"ב וסק"ט[204] ובב"ח שם[205] ובמנחת יעקב כלל ע"ד סק"ח[206], וכן כתב הפרי חדש[207] דדבר שיש לו מתירין אפילו טעמו לא בטיל, דלא כרמ"א שם[208]. ועיין במנחת יעקב מה שהכריע לפסק

---

188 והיינו שנראה כדברי הפר"ח שהתוס' אינם חולקים על הרמב"ם, וכמפורש ברמב"ם שם (אם נתכון באחד מאלו ובכיוצא בהן להשביח האוכל, נקראין תבלין).

189 שכתב ביו"ד שם (בשומן של איסור שהוא מצד עצמו אמאי מהני ששים בהיתר, ומאי שנא מביצה שנולדה ביום טוב ולבנו בו מאכל, דפסק באו"ח סי' תקי"ג דלא מהני ששים, כיון דלטעמא עבידא), והוא האמור בשו"ע כאן ס"ג (ביצה שנולדה ביום טוב ... אם לבנו בו התבשיל וכיוצא בזה, מידי דלחזותא וטעמא עביד, לא בטיל), הרי שגם אם הביצה לטעמא עביד, לא בטיל בששים.

190 המרדכי רמז תרמ, בשם ראבי"ה הל' יום טוב סי' תשטו, בשם רבותיו (דלא משערינן ליה בשישים, חדא, דלחזותא ולטעמא היא דעביד ולא בטיל, ותו, דבר שיש לו מתירין הוא ואפילו באלף לא בטיל).

191 "אלמא דבמידי דאית ליה טעמא, חזותא לאו מילתא היא, וכיון דלית ליה טעמא שרי".
וראה לעיל סי' תקז קונטרס אחרון סוף ס"ק ד.

192 "מ"ש בסעיף א' בנותן ביצה בקדירה לתקן הקדירה כו', דהתם עשוי הביצה לתת לקדירה לבשם התבשיל", ולא הזכיר חזותא. ושם סק"ו (לבנו בו מאכל דעביד לחזותא וטעמא).

193 "דלא מהני ששים, כיון דלטעמא עבידא. ואף על פי שמזכיר שם טעמא וחזותא, מכל מקום כאן ודאי טעם לחוד אוסר".

194 "דעיקר הטעם דלא בטיל, היינו משום דעביד לטעמא, ולא משום חזותא".

195 ועוד הוכחה שאין לומר "שיש בו כדי לתקן", דהא מיירי הכא שיש בו ס' כנגדה.

196 חולין צח, א (כל איסורין שבתורה בס'). טור ושו"ע יו"ד סי' צח ס"א (משערינן בס').

197 "ביצה שנולדה ביום טוב שנתבשלה בשוגג עם בשר ותבשיל, אם יש ס' כנגדו הכל מותר".

198 סעיף ה (ביצת עוף טמא שנתבשלה ... בתבשיל של היתר, אין צריך אלא ששים מן התבשיל, לבטלה).

199 סעיף ז (ביצה שיש בה אפרוח או טפת דם שנתבשלה עם אחרות, צריך ששים ואחת לבטל פליטתה).

200 כמבואר כאן בפנים (אע"פ שבביצה זו בלבד אין בה כדי לתקן התבשיל, ולא ללבנו, אלא על ידי שמערב עמה דברים אחרים, מכל מקום כיון שהיא באה בתבשיל לתקנו הרי היא נחשבת מין אחד עם התבשיל). וראה בדי השלחן יו"ד סי' קב סקי"ח.

201 בב"י שם ד"ה כלי ראשון, בשם שבלי הלקט סי' פו (דקים לן זה וזה גורם מותר ... ומטעם דבר שיש לו מתירין אין נראה לאסרו שהרי נתבטל קודם שנעשו איסור על ידי בישול), הרי שבלאו טעמא שנתבטל קודם שנעשו איסור, הי' נאסר משום דבר שיש לו מתירין, אף דזה וזה גורם.

202 ט"ז סקט"ו ומ"א סקל"א.

203 ואף שלעיל בפנים ס"ה נתבאר שלא החמירו בדבר שיש לו מתירים בטעם בלבד, וכאן נתבאר שעיקר הטעם שנקרא מין במינו הוא כיון שהביצה באה לתת טעם בתבשיל. הנה עיין בש"ך יו"ד סי' קב כו'.

204 סי' קב ס"ק ט (לענין דינא נראה דאפילו הוציאו שלם טעמו לא בטיל).

205 ד"ה ומ"ש אבל לפי (כשאין בו אלא פליטת הטעם, אפילו במינו היה נראה להקל, כיון שאין שם ממשו. אכן מדכתב הרשב"א (תוה"א ב"ד ש"ד לח ב) דכלי שנאסר בבליעת איסור אין דנין אותו כדבר שיש לו מתירין, מאחר שאין מתירין שלו באין מאליהן, וכדכתב רבינו בסימן קכ"ב, מכלל דאף בשאין שם ממשו נמי הוי דבר שיש לו מתירין).

206 "הב"ח בסי' ק"ב והש"כ בסי' ק"ב ס"ק ט' השיגו על דין זה ... עיי"ש דבריהם באורך, וראוי לחוש לדבריהם כי ברורים ונכונים הם".

207 סק"ט, אחר שהביא דברי הש"ך הנ"ל (ולפי עיקר הדין בזה, דאף בטעמא דאיסור דליכא ממשא, איתיה לדין דבר שיש לו מתירין, והכי נקטינן).

208 סעיף ד (הא דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, היינו דוקא אם האיסור בעין, או שיש עדיין ממשות האיסור בתערובת, אבל טעמו, בטל).

הלכה[209] ורמזתיו לעיל[210]:

(ה) מאתמול בשבת כו׳. הנה[211] דעת מהרי״ו[212] ורש״ל[213] וט״ז[214] להקל במסיח לפי תומו אף ביום טוב אחר השבת, שלא כדעת תרומת הדשן[215] ורמ״א[216]. והמג״א[217] כתב דבמדינות אלו יש להקל, ומשמע מדבריו דהיינו במסיח לפי תומו, כדעת רש״ל וסיעתו[218]. ובודאי שאין לנו להקל יותר ממה שהקילו רש״ל וט״ז שהיו גם כן במדינות אלו, ואפילו הכי לא הקילו אלא במסיח לפי תומו.

והטעם כתב רש״ל[219] משום דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין. אבל אנן לא קיי״ל הכי, כמו שכתב רמ״א ביו״ד סי׳ רצ״ג[220] בשם תוס׳[221] ומהר״מ[222] והגהות מיימוניות[223] ורא״ש[224], דאף בחדש שהוא דבר שיש לו מתירין אזלינן בתר רובא. וכן משמע בגמרא[225], כמו שכתב הר״ן[226], עיין שם גבי

---

[209] ״אכן במה שמשמע מדבריהם דאפילו אין שום ממשות לגמרי תוך התבשיל רק טעם, כמו ענבים שרוין משנסתלק האיסור לגמרי, גם כן אמרינן דאינו בטל בדבר שיש לו מתירין, זה אין נראה לי, דבכהאי גוונא אפשר דהמה מודים דבטל״.

[210] ס״ה, ובקונטרס אחרון סק״ג.

[211] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סט״ז נתבאר שבמדינות אלו שהנכרים מביאין למכור, הרוב הם מאתמול. ולכן אם נולדה בשבת אסורה ביום טוב שאחר השבת מדרבנן, ויש להתירם במסיח לפי תומו.

ומבאר שמה שהרוב אינו מועיל להתירו לגמרי (בלי מסיח לפי תומו), מבאר הרש״ל שאין הרוב מועיל ביש לו מתירים. אבל קיי״ל שהרוב מועיל גם ביש לו מתירין. לכן נתבאר בפנים כדברי השטמ״ק, שהרוב מועיל רק שנולדה אתמול בשבת, ונשאר איסור מדברי סופרים, ולכן מאמינים למוכר במסיח לפי תומו.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[212] סי׳ קלא (וגוי שהביא ביצים ביום טוב ומסיח לפי תומו שנולדו קודם יום טוב דמותרים. נראה אפילו ביום טוב שלאחר השבת).

[213] ביש״ש פ״א סי׳ ו (ומהר״י ווייל פסק דמותרין אפילו ביום טוב שלאחר שבת ... ואף שיש לפקפק בדבריו ... מכל מקום נראין דבריו עיקר ... כי המרדכי שכתב ... דאין לסמוך אכותי מסיח לפי תומו במילי דאורייתא, הכא שאני, דרוב ביצים הן שנולדו כבר מכמה ימים, וכן [הוא] הדרך למכור אותן שנולדה כבר, והן רובא דעלמא. ונהי דלא שרינן משום רובא כה״ג, מאחר דמחמרינן בספיקא, שהרי אפילו נתערב באלף כולן אסורות, וכל שכן היכא דאיכא ספיקא במילי דאורייתא, והטעם, דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין. מכל מקום הא דבאלף לא בטיל אין זה אלא מדרבנן, משום הכי סמכינן אמסיח לפי תומו).

[214] ס״ק ט, שהביא דברי הרש״ל.

[215] סי׳ עט (דאין מסיח לפי תומו כשר אלא בעדות האשה ובשבויה דאקילו בה רבנן, ובשאר מילי דרבנן, ולא באיסורי דאורייתא ... והא דכתב במרדכי בריש ביצה, דנכרי מסיח לפי תומו נאמן על הבצים שנולדו קודם יום טוב ... יש לומר דההיא איירי ביום טוב דעלמא שאינו לאחר השבת, דבדידיה ביצה שנולדה אינה אסורה אלא גזירה דרבנן, כדאיתא בהדיא בגמרא, ולכך סומכים אדברי נכרי מסיח לפי תומו. אבל לעולם ביום טוב שאחר השבת דאיכא חששא דאורייתא, לא סמכינן עליה).

[216] סעיף ו (ודוקא ביום טוב שחל באמצע השבוע, אבל ביום טוב שחל באחד בשבת, שאז יש לחוש שמא נ[גמר]ה בשבת ואסור מדאורייתא ביום טוב, אין גוי מסיח לפי תומו נאמן).

[217] ס״ק יג (נראה לי דבמדינתינו שכיחי הרבה ביצים ומביאים הרבה בבת אחת, ודאי הרוב שמביאים למכור הם מהנולדים כבר).

[218] דאף שהמ״א לא הזכיר בפירוש שצריך מסיח לפי תומו, מכל מקום, דבריו קאי על הישי״ש שהצריך מסיח לפי תומו.

[219] שם (ונהי דלא שרינן משום רובא כה״ג, מאחר דמחמרינן בספיקא, שהרי אפילו נתערב באלף כולן אסורות, וכל שכן היכא דאיכא ספיקא במילי דאורייתא, והטעם, דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין).

[220] ס״ג (שאין דלתות המדינות נעולות, ורוב התבואה באה ממקום אחר שזורעין קודם הפסח).

וכן הוא לעיל סי׳ תפט ס״ל (ויש שלמדו עליהם זכות במקומות שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח, או במקומות שמביאין להם תבואה ממקומות שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח, שאין בה איסור חדש כמו שנתבאר ביו״ד סימן רצ״ג עיי״ש).

והיינו אף שטעם האיסור הוא משום דבר שיש לו מתירין, כמבואר בשו״ת רבינו ס״כ (אם יש לנהוג איסור חדש ביי״ש ... דהוה דבר שיש לו מתירין).

[221] קידושין לז, רע״א (ומספק אין לאסור כל השעורים כיון דרוב השעורים נזרעו קודם ט״ז בניסן).

[222] ראה מ״ש בהגהות מיימוניות ובשו״ת הרא״ש דלקמן בשמו.

[223] הל׳ מאכלות אסורות פ״י אות ג (מספק אין לנו לאסור, כי רוב תבואות שלנו נזרעות ונשרשות קודם העומר ... שאין דלתות מדינה נעולות ויכול לבא שם מצרפ״ת שרובן זורעין קודם הפסח, מותר ע״כ. אכן מורי רבינו מחמיר על עצמו שלא לאכול שעורים, מפני שיש מהן נזרעים לאחר הפסח).

[224] שו״ת הרא״ש כלל ב סי׳ א (סמכינן ארובא שנזרעים קודם העומר ... ומצאתי כתוב בשם הר״ם ז״ל, מה שאנו שותין שכר, יש אומרים משום ספק ספיקא, ספק חדש ספק ישן ואם תמצי לומר חדש, שמא השריש קודם העומר. ואני אומר, דבר שיש לו מתירין אפילו ספק ספיקא אסור).

[225] ז, ב (כי לא בדק, אימא מאתמול הואי), ופרש״י (דכיון דרובא ביממא ילדן אי לא בדק תלינן ביממא).

בדק בקינה כו׳. ומכל מקום לדינא אין לנו להקל יותר ממה שהקילו האחרונים. אלא שאנו צריכים למצוא טעם למה לא נקיל[227] אף כשאין הנכרי מסיח לפי תומו, כיון דאזלינן בתר רובא בדבר שיש לו מתירין. ויגעתי ומצאתי טעם נכון בשיטה מקובצת[228], וכמו שכתבתי בפנים[229], דודאי אין סברא כלל לומר דהרוב נולדין מכמה ימים, דאיזה שיעור יש בדבר. וכיון דאין נפקא מינה לדינא[230] לא העתקתיו:

(ו) הן של הישראל כו׳. כן[231] כתב המג״א[232] בשם הט״ז[233] וש״ך[234]. והנה המג״א השמיט מה שכתב הש״ך דמשכחת לה כגון שמסיח לפי תומו לפני אחרים כו׳, משמע דלפני בעל הבית לא מהני, והט״ז כתב משכחת לה כגון שמספר איזה דבר אחר ומתוך אותו דבר נשמע כו׳, והמג״א השמיט כל זה. וטעמו, דעל כרחך לא הוצרכו האחרונים לזה אלא משום דיש לחוש שמא מתכוין לחבב את עצמו על הישראל, כדמשמע מסוף לשון הט״ז עיי״ש, ולכן אסברה לה הש״ך שהסיח לפני אחרים, והט״ז אסברה לה שמספר איזה דבר, אבל בנידון דידן שהנכרי לא עשה שום מעשה ואין לו תועלת כלל באמירה זו, אם הוא מסיח לפי תומו שאינו יודע שסומכין על אמירתו, פשיטא דמהמנינן ליה באיסור דרבנן:

הובא לעיל סי״ג (לא בדק מערב יום טוב, אע״פ שאינה יכולה לבא אצל התרנגול, הביצה מותרת, שאנו תולין לומר שבערב יום טוב נולדה ביום, שהרי אף הביצים הנולדים בלא תרנגול רוב הפעמים דרכן להולד ביום, וזה שמצא הביצה קודם אור היום, מן הסתם נולדה מערב יום טוב).

[226] ג, ב ד״ה ודוקא (אבל לא בדק, כל שהשכים למחר ומצא בה ביצה, מותרת, דתלינן דילמא מאתמול רמתא. ואף על גב דספיקא בדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן אסור, וכמו שכתבתי למעלה, אפילו הכי שרי, משום דאף ספנא מארעא אינה יולדת על הרוב אלא ביום).

[227] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל נב.

[228] ז, סע״א (נראה לי דבראש השנה אילו שלח נכרי לישראל ביום טוב שני שהן אסורין, דדילמא מאתמול נולדה, ולא אמרינן זה כמה ימים נולד כי היכי דלישתרו, כן נראה לי). והיינו שאומרים שרוב ביצים הנולדים הם מאתמול, וכשנולדה בשבת, אסורה מדרבנן ביום טוב שלאחריו.

[229] סט״ז (ומן הסתם הן מהנולדים מאתמול בשבת, ואין כאן איסור אלא מדברי סופרים כמ״ש למעלה, לפיכך אם הנכרי הוא מסיח לפי תומו ואומר שמערב שבת נולדו, מותר לסמוך עליו).

[230] שלדעת רש״ל הרוב הוא מכמה ימים קודם, ומדרבנן לא אזלינן בתר רוב, ובדרבנן מהני מסיח לפי תומו. ולדעת השיטה מקובצת אין אומרים שהרוב הוא מכמה ימים קודם, אלא מאתמול, וכשנולדה בשבת אסורה מדרבנן ביום טוב שלאחריו, ובדרבנן מהני מסיח לפי תומו.

[231] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סי״ז פסק כדעת המ״א וט״ז וש״ך, שמסיח לפי תומו הוא אפילו כשיודע שביצה שנולדה היום אסורה לישראל.
ומוכיח כאן, דהיינו אפילו כשהסיח לפני בעל הבית, ואפילו כשלא נמשך בדבריו מתוך דבר אחר שסיפר, כיון שאין מגיע לו שום תועלת מהאמירה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[232] סקי״א (ואם הבצים של ישראל והעכו״ם מסיח לפי תומו שנולדו מאתמול, ויודע שנולד אסור לישראל, עיין ביו״ד סי׳ ס״ט ס״י, דהפרישה וב״ח אוסרין, וש״ך וט״ז מתירין עיי״ש).

[233] יו״ד סי׳ סט סקכ״ג (והך מסיח לפי תומו הוא בענין שמשמע שלא על דבר זה בא להודיע, כגון שמספר איזה דבר אחר ומתוך אותן הדברים נמשך הסיפור שהדיח הבשר, בכזה מהמנינן לי׳, ולא מזיק בזה מה שיודע בטיב ישראל, כיון שמוכח שלא על דבר זה נתכוון להודיע).

[234] שם סקמ״ג (בב״י כתב דאף כשיודע העובד כוכבים מנהג ישראל נאמן במסיח לפי תומו. והפרישה והב״ח תמהו עליו דהיאך שייך מסיח לפי תומו כשיודע שהאיסור והיתר תלוי בזה, והב״ח הוסיף להביא ראיה מלקמן סי׳ צ״ח. ולא קשה מידי, דודאי לא דמי לסי׳ צ״ח, דהתם יהבינן ליה לטעום אם יש בו איסור או לאו, ובלאו הכי ליכא למיקם עלה דמילתא, הלכך כשיודע שהאיסור והיתר תלוי בזה, ודאי אין כאן מסיח לפי תומו, משא״כ הכא דאפשר לומר, דאע״פ שיודע מנהג ישראל מכל מקום משכחת לה כגון דהסיח לפי תומו לפני אחרים, שלא שאלוהו אם הדיחו, והסיח לפי תומו דהדיחו).

תקיד שלא לכבות ביום טוב

ובו כ״ה סעיפים

כיבוי לצורך אוכל נפש והנאת הגוף

א אסור[1] לכבות דליקה ביום טוב אפילו רואה ביתו שנשרף, אלא אם כן יש שם חשש סכנת נפשות, שאז

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) כיבוי לצורך אוכל נפש והנאת הגוף (ס״א-ה).

מותר לכבות אפילו בשבת[2], כמו שנתבאר בסי׳ של״ד[3] עיי״ש:

ב במה דברים אמורים כשמכבה משום הפסד ממונו בלבד. אבל אם יש צורך אכילה בכבייה זו, כגון שעדיין לא גמר סעודת יום טוב ואם ישרף ביתו לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות[4], שהרי כיבוי (א) זה הוא כמכשירי אוכל נפש[5] שמותר לעשותן ביום טוב[6]. אבל אם יוכל לאכול במקום אחר, אפילו בבית הנכרי, אסור לכבות[7]. ואם כשלא יכבה ישרפו כלי אכילה ואין לו כלים אחרים לאכול בהן ביום טוב, וגם אי אפשר לשאול כלים מאחרים לצורך אכילת יום טוב, ונמצא שיפסיד סעודתו אם לא יכבה, מותר לכבות כדי להצילם[8]:

ג בקעת הדולקת ומעשנת את הבית אסור לכבותה, אע״פ שאין לו בית אחר לישב שם ויצטרך לישב בעישון עינים[9]:

(ב) גרם כיבוי בנר הדולק (ס״ו-י).
(ג) תיקון הנר והדלקתו (סי״א-כג).
(ד) הדלקת נר של יום טוב (סכ״ד-ה).

[2] **גמרא** כב, א (בעא מיניה אביי מרבה, מהו לכבות את הדלקה ביום טוב, היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי, דאפילו בשבת שרי, כי קמבעיא לי משום אבוד ממון, מאי. אמר ליה אסור). טור ושו״ע ס״א (אסור לכבות דליקה ביום טוב, אפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות). ט״ז ס״ק ג (נראה פשוט דבמקום חשש סכנה בין העכו״ם, דאז מותר, דהא אפילו בשבת מותר בזה כמ״ש סי׳ של״ד)

[3] סעיף כח (יש אומרים שכל מה שאסרו חכמים בדליקה לא אסרו אלא בימיהם שלא היו שרויים בין הנכרים, ואפילו בגלותם היו להם מקומות לעצמם. אבל בזמן הזה אותם ששרוים בין הנכרים, ויש חשש סכנת נפשות כשהדליקה מתגברת, שאז הם חוטפים ושוללים, וכשאדם מעמיד עצמו על ממונו יבאו להרוג אותו, מותר לכבות הדליקה בשבת, אפילו הדליקה היא בבית נכרי, כי יש לחוש פן תתגבר הדליקה ויבאו לחטוף ולשלול ולהרוג).

[4] ארחות חיים הל׳ יום טוב אות נה (כתבו הר׳ בעל התוס׳, דכל דליקה שנפלה בבית שהוא דר בה ואם יכבנה יפסיד כל סעודתו, ואף על גב דליכא סכנת נפשות, מותר לכבותה ביום טוב לדברי הכל. וכן הסכימו רוב הפוסקים). **רמ״א** ס״א (אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו, מותר לכבות). ומבאר דהיינו אף אם כבר התחיל סעודתו, אלא שעדיין לא סיים, ויפסיד סיום סעודתו.

[5] **רמב״ן** במלחמות יא, א (מכשירי גוף האוכל כגון גריפת התנור ... לכבות את הנר ... מכשירין אסורין). אלא שהוא לא התיר מכשירים אלא בעיקר אוכל נפש, כמבואר שם בהמשך דבריו (ודברים שאינן עיקר אוכל נפש, אלא שהם צריכין, כגון כבוי הבקעת שלא יתעשן הבית במקום שצריך לאכול שם, או כבוי הדליקה משום אבוד כלי תשמישו שאוכל בהם, אסורין לגמרי), ונתבאר בר״ן יא, ב ד״ה כי (והרמב״ן ... כתב ז״ל דנהי דקי״ל כרבי יהודה במכשירין, היינו לומר שהן מותרין מן התורה, ולא דרשינן הוא ולא מכשיריו, ומיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהן קרובים לאוכל נפש, דגריפת התנור התירו לגמרי, מפני שהוא מיוחד לאוכל נפש). **רשב״א** בעבודת הקדש שער ב סי׳ ח (היתה הבקעת מעשנת תבשילו, מותר לכבותה, שכל לצורך אוכל נפש מבעיר ומכבה). ונתבאר במ״מ פ״ד ה״ד (שהלכה בהן כרבי יהודה ... בשביל שלא תתעשן הקדרה ותבשילו, שהוא מכשיר אוכל נפש ממש, מותר, והוא שאין לו מקום לפנותה. וזהו דעת הרשב״א ז״ל).

הרי שלדעתם הכיבוי הוא מכשירים, ונתבאר לעיל סי׳ תצה בקונטרס אחרון ס״ק ד ד״ה וכן הוא דעת רש״י (וכן משמע קצת ברמב״ן במלחמות בפרק שני, דגריפת התנור אע״פ שאי אפשר לאפות בענין אחר מיקרי מכשירין. וכן כתב המגיד משנה בשם הרשב״א, והביאו הב״י בסי׳ תקי״ד, דאף שלא תתעשן הקדרה ואין לו מקום לפנותה נקרא מכשירין). וראה אבני נזר או״ח סי׳ תט ס״ק יג ואילך.

והטעם שכיבוי הבקעת והנר נחשבים מכשירים, כי הכיבוי אינו נעשה בגוף האוכל; ורק הבערה נחשבת צורך אוכל נפש, מטעם האמור לעיל סי׳ תצה ס״ב (ההבערה, אף על פי שאינה נעשית בגוף האוכל, אף אם היא לצורך אכילה, שהרי הוא מבעיר אש בעצים ומבשל עליהם. מכל מקום כיון שהיא מתקנת את האוכל ... הרי גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש), משא״כ בכיבוי לא שייך טעם זה, ולכן הוא מכשירין.

[6] כשאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כדלעיל סי׳ תצה ס״ד (מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב ...מותר לתקנו ביום טוב).

[7] רמ״א שם (אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו).

והיינו שאף שהותרו מכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, מכל מקום אסרוהו חכמים במקום שאפשר בלי תיקון זה, כדלקמן ס״ד (אסור לכבות הבקעת בשביל שלא תתעשן הקדרה ויפסד התבשיל, שהרי אפשר להציל הקדרה מעישון בלי כיבוי על ידי שישליך הבקעת לחוץ). לעיל סי׳ תקט ס״א (אי אפשר למצוא שפוד אחר אפילו אצל אדם אחר שאפשר לו לשאול ממנו), וס״ד (בסכין החמירו חכמים, לפי שהוא דבר המצוי אצל רוב בני אדם, ורוב הפעמים אפשר לו לשאול סכין מחבירו לצורך יום טוב).

וכמו שאסרה תורה מכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב, כך אסרו חכמים מכשירין במקום שאפשר בלי תיקון זה.

[8] **מ״א** ס״ק ד (ונראה לי דהוא הדין כשישרפו כלי אכילה ואין לו כלים אחרים, מותר לכבות).

[9] **גמרא** כב, א (אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן הבית (וצורך יום טוב הוא לכבותה, שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים, רש״י) או הקדרה, מותר. אמר ליה, ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן). רי״ף יא, ב (ושמעינן מיהא דלית הילכתא כי הא מתניתא, אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדרה, הכל אסור). רמב״ם פ״ד ה״ו (ואין מכבין את האש כדי שלא תתעשן הקדרה או הבית). שו״ע ס״א (ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה).

ד וכן אסור לכבות הבקעת בשביל שלא תתעשן הקדרה ויפסד התבשיל[10], שהרי אפשר להציל הקדרה מעישון בלי כיבוי, על ידי שישליך הבקעת לחוץ[11]. ואם הוא צריך לבקעת זו שמקצתה דולק יפה ומבשל בו קדרתו ואין לו אש אחרת לבשל בה רק של זו הבקעת, ואי אפשר לו להציל הקדרה מעישון רק על ידי שיכבה מקצת הבקעת שהוא מתעשן, מותר לכבות[12], שהרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש[13]:

וטעם האיסור, כי אף שהישיבה בבית היא הנאת הגוף שהותרה ביום טוב, כדלעיל סי׳ תצה ס״ג (מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי אפילו ... צורך הנאת הגוף).

מכל מקום נתבאר לעיל שם ס״ד (במה דברים אמורים כשגופו נהנה מגוף המלאכה עצמה הנעשית לצורך יום טוב ... אבל אם אין גופו נהנה ביום טוב מגוף המלאכה עצמה, אלא מדבר שנתקן ונתכשר להנאת האדם על ידי עשיית המלאכה ... הרי הן נקראים מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותן ביום טוב).

ובקונטרס אחרון שם ס״ק ד (לא אמרינן מתוך, אלא ממלאכת אוכל נפש למלאכת הנאת הגוף ממש, דהיינו שהגוף נהנה מהמלאכה עצמה ... אבל לא אמרינן מתוך שהותרה מלאכת אוכל נפש הנעשית בגוף האוכל, שגופו נהנה מן המלאכה עצמה, הותרה במכשירי הנאת הגוף, שאין הגוף נהנה מהמלאכה עצמה, כגון כיבוי הנר והבקעת והבית השורף).

ואף דאמרינן בגמרא שם שרבי יהודה מתיר גם בכיבוי הבקעת והנר, וקיי״ל כרבי יהודה להתיר במכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום. מכל מקום לא קיי״ל כרבי יהודה בפרט הזה, כדלעיל בקונטרס אחרון שם ד״ה אבל בשיטת מקובצת (ואף אנן דקיימא לן כרבי יהודה, מחמרינן בהאי כרבנן), והביא שם מכמה פוסקים.

[10] גמרא שם (אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה, ואם בשביל שלא יתעשן ... הקדרה, מותר. אמר ליה, ההיא רבי יהודה היא, כי קאמינא אנא לרבנן). רי״ף יא, ב (ושמעינן מיהא דלית הילכתא כי הא מתניתא, אלא אסור לכבות את הבקעת ... שלא יתעשן ... הקדרה, הכל אסור). רמב״ם פ״ד ה״ו (ואין מכבין את האש כדי שלא תתעשן הקדרה). שו״ע ס״א (ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן ... הקדירה).

[11] **מ״א** סק״ג (ומכל מקום לא יכבנה ממש, אלא ישליכנה לחוץ (רא״ש)). וראה מחצית השקל שם, שאולי הכוונה לירושלמי פ״ד ה״ד (משליכה לאויר ודיו).

[12] רא״ש פ״ב סי״ט (והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה, היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי, כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר. ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה, ואם לא יכבה תתעשן הקדירה, מותר לכבות לצורך אוכל נפש). עבודת הקודש להרשב״א שער ב סי׳ ח (היתה הבקעת מעשנת תבשילו, מותר לכבותה, שכל לצורך אוכל נפש מבעיר ומכבה. במה דברים אמורים בשאין לו אויר לפנותה שם, אבל היה לו אויר או מקום אחר לפנותה שם, מפנה ואינו מכבה). הובא במ״מ פ״ד ה״ד. **רמ״א** ס״א (ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות).

ואף שבסעיף הקודם ובסעיף הבא אסרו בכל אופן; לא אסרו שם אלא מכשירי הנאת הגוף (כדלעיל הערה 9, ולקמן הערה 15), משא״כ כאן הם מכשירי אוכל נפש, שלא נאסר אלא כשאפשר לעשותן מערב יום טוב, וכן אסרו כשאפשר להצילה באופן אחר. כדלעיל ס״ב (שהרי כיבוי זה הוא כמכשירי אוכל נפש שמותר לעשותן ביום טוב. אבל אם יוכל לאכול במקום אחר ... אסור לכבות), ושם נסמן (הערה 7).

[13] **רשב״א** שם (היתה הבקעת מעשנת תבשילו, מותר לכבותה, שכל לצורך אוכל נפש מבעיר ומכבה).

והיינו שלעיל ס״א מיירי שמכבה את האש כדי שלא ישרף ביתו ויהיה לו מקום לאכול, ולכן ״הוא כמכשירי אוכל נפש שמותר לעשותן ביום טוב״, שתיקון המקום לאכול נחשב מכשירים. משא״כ כאן שמכבה האש להציל את התבשיל שבקדרה מעישון ״הרי כיבוי זה לצורך אוכל נפש הוא ממש״.

וכן הוא לעיל סי׳ תקז סי״ב, שגורף ומכבה הגחלים כדי לאפות הפת, ״הרי כיבוי זה צורך אוכל נפש ומותר, כמו שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש״.

*

כן נראה פשטות ביאור הדברים כאן ולעיל שם. והוא כשיטת הרא״ש פ״ד ה״ח (אי אפשר לאפות כלל בלא גריפה, הלכך מותר, ואפילו לרבנן, דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר אף לרבנן).

והוא דלא כפירוש רש״י לב, ב (ואם אי אפשר לו כו׳ מותר, כרבי יהודה). והיינו שכל כיבוי נחשב מכשירים, שהרי אינו נעשה בגוף האוכל. וכיון שאי אפשר לכבות הגחלים האלה מערב יום טוב, מותר לכבותן לרבי יהודה שמתיר מכשירין שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. אבל לרבנן האוסרים מכשירין, אסור לכבותן.

אמנם לעיל סי׳ תצה קונטרס אחרון ס״ק ד (וכן הוא דעת רש״י, דלרבנן אע״ג דאי אפשר לאפות בענין אחר, אסור לגרוף, שהרי פירש על הא דתניא ואם אי אפשר לאפות בו כו׳ דאתיא כר׳ יהודה ... הרא״ש תופס עיקר ... דגריפת תנור שאי אפשר לאפות בענין אחר, או שלא תישרף הקדרה, הוה אוכל נפש ממש, ושרי אף לרבנן ... דמכשירין נקרא כל שאפשר לאכול אוכל זה בלא מלאכה זו ... וכיון שרש״י ורמב״ן ורשב״א ורא״ה ומגיד משנה מסכימים דכל שאין גופו נהנה מהמלאכה עצמה נקרא מכשירין, ואם היה אפשר לעשות מערב יום טוב אסור לעשות מן התורה ביום טוב אע״פ שאי אפשר בענין אחר, הכי נקטינן, דלא כרא״ש, דבשל תורה הלך אחר המחמיר, ובפרט שהן רבים).

והיינו שדעת הרא״ש היא, שמותר לעשות מלאכה בכלי המכשיר את התבשיל לאכילה במקום שאם לא יעשה כן יפסיד אכילתו לגמרי, כיון שאז נחשב צורך אוכל נפש, ולא מכשירים. ובזה לא קיי״ל כוותיה.

משא״כ כאן מותר לדברי הכל, או מטעם שנחשב אוכל נפש, או מטעם שהם מכשירים שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב. בזה מבאר את ההלכה כביאור הרא״ש והרשב״א.

וראה מראי מקומות וציונים. לעיל סי׳ תקז סי״ב (הערה 58). יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ יח וסי׳ צא.

ה אסור לכבות את הנר[14] אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת הגוף[15], כגון שרוצה לשמש מטתו ואין לו חדר אחר להוציא את הנר לשם, אלא יכפה עליו את הכלי, ועל דרך שנתבאר בסי׳ רע״[ז][16] עיין שם, או יעשה לפניו מחיצה, ועל דרך שנתבאר בסי׳ שט״ו[17] עיין שם:

גרם כיבוי בנר הדולק

ו נר של שמן שהוא דולק אסור להגביהו קצת כדי שיסתלק השמן לאחוריו ולא יכבה את האש[18], ואין צריך לומר שאסור להסתפק מהשמן שבנר הדולק, דכיון שמסיר שמן מעט מהנר, הוא גורם שהשמן הנשאר בנר מתרחק מעט מאור הדולק, ועל ידי זה כהה אורו קצת, והרי זה כמכבה[19]:

ז וכן אסור להוציא פתילה הדולקת בנר, אפילו רוצה להניחה מיד בנר אחר, דמיד שמוציאה הוא מכהה אורה, ואין זה מועיל כלום מה שמניחה מיד בנר אחר[20], או שמחזירה מיד לאותו הנר[21].

במה דברים אמורים, כשמוציאה לגמרי מן השמן, אבל מותר להוציא מקצתה העליון חוץ לשמן כדי שתאחוז האור בזה המקצת שהוציא מהשמן ותהא הפתילה דולקת יפה, ואם אינו יכול לאחוז בפתילה להוציא מקצתה חוץ לשמן מחמת שהשמן סמוך מאוד לאש הדולק, מותר להגביה הנר מעט כדי שיסתלק השמן מעט לאחוריו ויוכל לאחוז בפתילה ולהוציא מקצתה כדי שתאחוז בו האור, ואחר כך יחזור ויקרב השמן אל האש כשהיה. דכיון שבהגבהה זו אינו מכהה לגמרי את אור הנר, שהרי מקצת

---

[14] **גמרא** כב, א (בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי, מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר. אמר לו אפשר בבית אחר. אין לו בית אחר מאי, אפשר לעשות לו מחיצה. אין לו לעשות מחיצה מאי, אפשר לכפות עליו את הכלי. אין לו כלי מאי, אמר ליה אסור). טור ושו״ע ס״א (ואין מכבין ... כדי לשמש מטתו).

[15] טור ולבוש ס״ב (אין מכבין את הנר אפילו לצורך הנאת יום טוב שאינו אוכל נפש, כגון שצריך לכבותו כדי לשמש מטתו). ב״ח (הכיבוי לצורך תשמיש הנאת הגוף לחוד הוא, ולא דמי לאוכל נפש). ונתבאר לעיל (הערה 9).

[16] סעיף ח (מותר לכפות קערה של חרס על גבי הנר ... כדי לשמש מטתו). והוא מאחר דקי״ל דכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל (ראה לעיל שם הערה צג).

[17] סעיף ג (שתולה מחיצה בפני אור הנר כדי שיהיה מותר לשמש מטתו, שאינו צריך כאן לחילוק רשויות אלא כיון שהמחיצה היא גבוה מהנר בענין שאינו רואה את הנר במקום שמשמש).

[18] **גמרא** כב, א (עולא איקלע לבי רב יהודה, קם שמעיה (דעולא, רש״י) זקף לה לשרגא (שהיה רוצה שיסתלק השמן לאחוריו ולא ימשך אחר הפתילה ותכבה, רש״י). איתיביה רב יהודה לעולא, הנותן שמן בנר (בשבת, רש״י) חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו (הנוטל ממנו ואוכל, רש״י) חייב משום מכבה (וכבוי ביום טוב לא אשתרי, רש״י). אמר ליה לאו אדעתאי (עשה השמש מה שעשה, רש״י)). טור ושו״ע ס״ב (להטות הנר כדי להרחיק השמן מן הפתילה חשיב כיבוי ואסור).

[19] **תוס׳** שם ד״ה והמסתפק ממנו חייב משום מכבה (אינו רוצה לומר מפני שממהר כבוי, דלא הוי אלא גרם כבוי, וגרם כבוי ביום טוב שרי אע״פ שממהר כבויה, ובשבת נמי אינו חייב. אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכסה אורו, דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר, ולכך נראה ככבוי). **יש״ש** פ״ב סי׳ כח (אבל אין לפרש, משום שממהר כביות הנר כשיכלה השמן ... דגרם כיבוי מותר). לבוש ס״ב (וכל שכן להסתפק ממנו אסור, שאין זה נקרא גרם כיבוי, אלא כיבוי ממש).

ואף דקי״ל שאסור למהר כיבוי הנר, כדלקמן ס״ח (מפני שהוא גורם למהר כיבוי הנר שלא על ידי ריבוי הבערה). מכל מקום כתב כאן טעם האיסור שהוא לדברי הכל, כדלעיל סי׳ רסה ס״א (יש בזה איסור משום מכבה, שעל ידי כן יכבה הנר בזמן קרוב יותר מאם לא היה מסתפק ממנו כלום ... ואף להאומרים דמותר לחתוך נר של שעוה הדולק ביום טוב ואין בזה משום מכבה, הואיל ובשעה שחותך ממנו אינו מכהה אורו כלל, ואף על פי שגורם לו ליכבות במהרה אין בכך כלום, כמו שיתבאר בסי׳ תקי״ד ... מכל מקום ... מכהה אור הנר בשעת נטילתו ויש בזה משום מכבה לדברי הכל).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ צב-ה.

[20] **רא״ש** פ״ב סוס״י יז (ואין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר, דמיד שסלקה מן הנר הוי ליה מכבה, ומה הועיל אם חזר והדליק). טור ושו״ע ס״ב (וכן אסור ליקח פתילה מנר הדלוק אפילו ליתנה בנר אחר, שהרי כשמוציאה, מיד הוא מכבה אותה). לבוש ס״ב (ומאי מהני שיחזור וידליקנה אחר כך).

והקשה בט״ז ס״ק ה (וצ״ע מאי שנא ממ״ש בסי׳ תק״ב דמותר ליקח עץ הדולק מצד זה של מדורה ולהניחה לצד אחר, ולא אמרינן שמיד הוא מכבה כמו כאן). והוא כדלעיל שם ס״ז (אגודה של עצים שהודלקה במדורה ... מותר ליטלן מצד אחד של המדורה ולהניחן בצד אחר של המדורה, או להניחן במדורה אחרת, דכיון שאינו מסירן לגמרי מן האש אינו דומה למכבה, ואף שלפעמים הן נכבים קצת קודם שמחזירן למדורה, אין בכך כלום, כיון שאפשר בלא כיבוי כלל והוא אינו מתכוין לכבוי).

על זה כותב כאן ״דמיד שמוציאה הוא מכהה אורה״, וכדלעיל סעיף הקודם (ועל ידי זה כהה אורו קצת, והרי זה כמכבה). והיינו שכאן הוא פסיק רישיה שמכהה אורה, ואין להתיר מטעם אינו מתכוין. וראה מראי מקומות וציונים.

ואף שנתבאר לעיל סי׳ תקט ס״ג (מותר להניח בשר על גבי גחלים לצלותו, אף על פי שהשמנונית הנוטף מהבשר מכבה את הגחלים, וכיבוי זה אין בו צורך אוכל נפש ממש, שהרי אפשר לצלותו בשפוד, מכל מקום כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש, שהרי הוא חפץ ומתאוה לאכול בענין זה, התירו לו חכמים, כיון שאין כאן כיבוי גמור שהרי סופו מבעיר).

היינו ״כיון שיש בו קצת צורך אוכל נפש״. משא״כ כאן שהנר הוא רק לצורך הנאת הגוף, לא התירו כיבוי שסופו מבעיר.

[21] אליה זוטא סק״ד (הוא הדין בנר זה עצמו).

הפתילה נשארה מונחת בתוך השמן, ועל ידי הגבהה זו יוכל להרבות את אורו יותר ממה שהיה מקדם, לפיכך אין כאן חשש כיבוי כלל[22]:

ח נר של שמן שהוא דולק יפה, מותר להניח בתוכו עוד פתילות הרבה ולהדליקם כדי שיכלה השמן במהרה, ואין זה דומה לגרם כיבוי שהוא אסור כמו שיתבאר, כיון שהוא עושה כן על ידי ריבוי הבערה[23]. וכן מותר לכפול נר של שעוה ולהדליקו כדי שישרף במהרה[24], וכן מותר להטות נר דולק של שעוה או של חלב להתיך השעוה או החלב כדי שיכלה הנר במהרה, אע"פ שעל ידי זה גורם למהר כיבויו, מכל מקום כיון שהוא עושה זה על ידי ריבוי הבערה הרי זה מותר[25].

וכן מותר לקצרו על ידי שיבעירנו באמצעיתו עד שיחלקנו לשתי נרות דולקות[26], אפילו אינו צריך כלל להדליק חלק השני אלא כדי שישרף הנר במהרה[27]. אבל אסור לקצרו על ידי שיחתכנו מלמטה בסכין[28] (ב) או בדבר אחר[29], אפילו אם הוא נר גדול מאוד וחס עליו שלא ישרף כולו, מפני שהוא גורם למהר כיבוי הנר שלא על ידי ריבוי הבערה:

---

[22] **ט"ז** ס"ק ד (נראה לי מזה, באם מטה וממשיך השמן קצת מן הפתילה כדי שיוכלו לאחוז בפתילה ולהוציאה קצת טפי ממה שהיתה תחלה חוץ לשמן, ואחר כך יחזור ויטה השמן אליה, וזה כדי שתדלק יפה, מותר, ולא אמרינן שבשעה שמשך השמן מתחלה הוה ליה מכבה. [ואינו] דומה לפתילה שזכרו אחר כך דלא מהני מה שנותנה לנר אחר, דשאני התם שלקח כל הפתילה מנר זה הוא מכבה בוודאי, משא"כ כאן שאינו ממשיך כל השמן אלא מרחיקו קצת וחוזר ומקרבו, דאפילו לא היה מקרבו לא היה מתכבה כשיגיע למקום השמן, ואדרבא זה מתכוון שיבעיר אחר כך טפי, ושרי, כן נראה לי).

[23] **ר"ן** יא, ב ד"ה והמסתפק (מיהו להוסיף בה פתילות כתבו דשרי דכולה הדלקה היא). **רמ"א** ס"ב (ומותר להוסיף פתילות לנר דולק, כדי שיבעיר הרבה ויכבה במהרה).

[24] **מ"א** סק"ו (והוא הדין דמותר לכפול נר של שעוה כדי שישרף במהרה).

[25] **ט"ז** סק"ו (ונראה לענ"ד דאם רוצה להטות הנר של שעוה האש למטה קצת כדי שיתיך השעוה, ויחזירנו למעלה, וכן יעשה פעמים הרבה כדי שבמהרה ישרף כל הנר, וכן בנר של חלב, מותר ... אף על פי שגרם הכיבוי על ידי גוף הנר, מכל מקום מותר, דעל ידי הטיה זו הוא מבעיר טפי, ודמי למרבה בפתילות שנזכר בסמוך בהג"ה).

[26] תוס' כב, א ד"ה והמסתפק (ומכאן יש להתיר קנדיל"א של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה, כיון דבשעה שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל, אע"ג שהוא גורם לגרום כביה שרי. ודוקא לחתוך אותה באור). **ט"ז סק"י** (אם הוא רוצה להדליק נר שעוה שדולק כבר ומכוין שישרף הנר במהרה, אפילו להרא"ש דלעיל ס"ג אין איסור, דזה הוה כמרבה פתילות שיבעיר במהרה). **רמ"א** ס"ג (ויש מתירין לחתוך נר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין).

והיינו שהרמ"א כתב, שנוהגים לחתוך הנר באור, כדעת התוס' שמתירים למהר כיבוי הנר. והט"ז כתב, שאפילו לדעת הרא"ש האוסר למהר כיבוי הנר, אין איסור בזה, דהוי כמרבה בפתילות. ומסכם בקונטרס אחרון ס"ק ב (דינו של רמ"א ז"ל שהעיד שכן נוהגין, הוא קיים, על פי מה שכתב הט"ז בסק"י), היינו שגם הרא"ש מודה בזה.

[27] ואף שיתבאר לקמן סי"ט (פתילה שהיא ארוכה ורוצה לקצרה ... נותן שתי ראשיה בפי שתי נרות ומדליקה באמצע, דאז אין ניכר שמתכוין לתקן כלי אלא להדלקה בעלמא. במה דברים אמורים כשצריך שתי הנרות להאיר או לכבוד יום טוב, אבל אם אינו צריך אלא לאחת מהן, ואינו מדליק השנית אלא כדי לקצר הפתילה של הראשונה, הרי זה אסור). מכל מקום הכא שרי.

וטעם החילוק ביאר הט"ז ס"ק י (דעל כרחך לא הוצרכנו כאן שצריך לשניהם, אלא כדי שלא יהא נראה כמתקן מנא, שהרי הפתילה לא הודלקה עדיין, שעושה אותה לכלי עכשיו. אבל אם הוא רוצה להדליק נר שעוה שדולק כבר, ומכוין שישרף הנר במהרה ... אין איסור). מ"א ס"ק ח (מלשון רמ"א משמע דאפילו אין צריך לשתיהם, רק שעושה כדי לקצרה, שרי. ולא דמי למ"ש בס"ח, דהתם כוונתו לעשות מפתילה אחת שתים, ולכן אסור אלא אם כן צריך לשתיהן, דהוה ליה מתקן מנא, אבל הכא שאין מכוין אלא לקצרה שיכבה במהרה, שרי). וכן הוא בקונטרס אחרון ס"ק ד (ואף המגן אברהם בסק"ח לא התיר אלא משום שאינו מתכוין אלא שיכבה במהרה, אבל בלאו הכי שייך תיקון מנא אף בלא סכין).

והיינו דלקמן סי"ט שהאיסור הוא משום תיקון כלי, לא הותר אלא אם כן צריך שתי הנרות, שאינו ניכר שמתכוין לתקן הפתילה. משא"כ כאן בנר של שעוה הדולק, שמבעירו באמצעיתו כדי שישרף הנר במהרה, שאין בו משום תיקון כלי, אלא כדי למהר כיבוי הנר. בזה מותר בכל אופן כשמבעירו, דהוי כמרבה בפתילות.

[28] תוס' כב, א ד"ה והמסתפק (ודוקא לחתוך אותה באור, אבל בסכין אסור אליבא דכולי עלמא). רמ"א שם (ויש מתירין ... אבל על ידי סכין, אסור).

וטעם איסור החתיכה על ידי סכין, אף שלדעת התוס' שמתירין למהר כיבוי הנר, ביאר המ"א ס"ק ט (דמתקן מנא).

[29] כגון שחותך ביד וכיו"ב, שזה תלוי בב' הדעות אם מותר למהר כיבוי הנר, ופוסק כאן לאיסור.

ט"ז שם (דזה אסור לדעת הרא"ש מפני שממעט גוף השעוה). **רא"ש** פ"ב סי' יז (מפני שממהר כיבוי, שאינו מכחיש מאור הנר כלל ... נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר, משום שממהר כיבויו). **רש"ל** בישו"ש פ"ב סי' כח (ולדעת הרא"ש חייב משום מכבה, מאחר שעשה גרם כיבוי בשעוה הדולק ... לא מלאני לבי להקל, מאחר שלדברי הרא"ש הוא חייב משום מכבה, מאחר שממעט גוף השעוה, שהיא דולק. נהי דדברי התוס' עיקר, שאינו חייב, אבל להתיר לכתחילה לא יראה בעיני להקל כנגדו כל כך, מאחר שהרא"ש חייב בדבר).

והטעם שפוסק להחמיר, ביאר בקונטרס אחרון ס"ק ב (כן הוא דעת הרא"ש וטור ושו"ע, ובודאי ראוי להחמיר בשל תורה. וכן פסקו רש"ל וט"ז, וכן משמע במג"א סק"ה, דלא התיר אלא ליקח מהרחוקות), ושם נסמן (הערות 110-114).

ט אבל מותר ליתן למטה סביבות הנר דבר המונעו מלהשרף בענין שיכבה כשיגיע לשם[30], כגון לתחבו לתוך חול[31] תיחוח בענין שאין נעשית בו גומא, כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ח[32], דכיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הדולק, אע״פ שהוא גורם למהר כיבוי, אין בכך כלום. ואע״פ שאסור לגרום כיבוי אם לא (ג) במקום הפסד, כמו שנתבאר בסי׳ של״ד[33], מכל מקום כיון שהדבר המונח סביבות הנר אינו מכבה ממש את האש אלא שהוא מונע אותו מלהשרף, לפיכך לא גזרו בזה משום גרם כיבוי[34].

וכן אם מונחים הרבה חתיכות חלב או שעוה בתוך הנר, מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילה, שהרי אינו נוגע בגוף דבר הדולק, כיון שחתיכה שהוא נוטל אינה מחוברת עם חתיכה הדולקת[35]:

י אסור להעמיד נר דולק במקום שהרוח שולטת שם, אפילו אין רוח מנשב כלל[36], גזירה שמא יעמידנו שם בשעה שהרוח מנשב ונמצא בא לידי כיבוי[37]. ואע״פ שהוא אינו מתכוין כלל לכיבוי, מכל מקום כיון

---

[30] מרדכי שבת רמז שצט (וה״ר קלונימוס ב״ר עובדיה משום ה״ר יום טוב התיר ביום טוב לתת סכין או כלי או דבר הניטל על נר של שעוה שלא במקום הדלקתה). טור ושו״ע ס״ג (נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם). אבל הרש״ל והמ״א מתירים גם אחר שידליקנו. ישי״ש פ״ב סי׳ כח (שיש לדחות, דלאו דוקא קאמר, דאף אחר שדולק נמי שרי). **מ״א** סק״ז (נראה לי דלא אסר הרא״ש אלא ליקח מגוף דבר הדולק, אבל כשנותן דבר חוצה לה שרי, וכן משמע שם מלשונו ומלשון הטור, שלא כתבו תיבות קודם שידליקנה, משמע אפילו אחר שהדליקה שרי).

[31] ישי״ש שם (והוא הדין דשרי נמי נר הדולק בבית הכנסת לתחוב בחול, כדי שלא ישרף יותר ממה שיצא לחוץ). הובא בט״ז סוף סק״ו, ובמ״א סק״ח (פשיטא דשרי לתחוב נר בחול אפילו הוא דולק).

וכן הוא לעיל סי׳ רסה סוף ס״ט (אבל מותר לתחוב הנר לתוך החול וכיוצא בו בענין שכשיגיע האור לשם ימנעהו מלשרוף יותר ויכבה מאליו, שגרם כיבוי הוא כמו שנתבאר למעלה. ואפילו משחשכה מותר לעשות כן, כגון ביום טוב, כמו שיתבאר בסי׳ תקי״ד).

[32] סעיף כט (במה דברים אמורים דמותר לטלטל עפר ביום טוב, כשהעפר תיחוח כל כך שאינו עושה גומא בנטילתו, שמיד שנוטל העפר נופל עפר אחר תחתיו למקומו, אבל אם אינו תיחוח כל כך, אפילו הוא תלוש ונתון בכלי, אסור ליטלו מן הכלי, שלא יעשה גומא בהעפר).

[33] סעיף כב (לא גזרו במקום הפסד על גרם כיבוי), ושם נסמן (הערה קלז). ויתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ג.

[34] ט״ז שם (ולענ״ד נראה דתחיבת הנר בחול שרי גם כן להרא״ש, דעד כאן לא אסר אלא כשממעט השמן וכן השעוה, אבל כאן אינו ממעט, אלא על ידי שתוחבו בחול אינו יכול להדליק מחמת שהחול נופל עליו, זהו ממש כענין שכתב הטור שמותר להשים סביב הנר איזה דבר כדי שיגרום הכיבוי, הכי נמי בהך תחיבה בחול). מ״א ס״ק י (לא שרי אלא למנוע שלא ישרף יותר, אבל לגרום לכבות הדלוק כבר, אסור).

וכן הוא לעיל סי׳ רסה בקונטרס אחרון ס״ק ג (דעת המג״א בסימן תקי״ד סק״י, שלא התירו אפילו גרם כיבוי, אלא למנוע שלא ישרף יותר. ועיין שם בט״ז שתחיבת הנר למים הוה כיבוי ממש, ובחול אינו אלא מונע שלא ישרף יותר. וזהו גם כן דעת המג״א שהתיר שם בחול).

וכן בכל מקום שאינו גרם כיבוי אלא שמונע מלהישרף, כדלעיל סי׳ שלד סכ״ב (תיבה שאחז בה האור מצדה האחד, מותר ליטול עור ... ולפרוס אותו עליה סמוך לאור כדי שלא יתפשט האור יותר, שהעור הוא מתחרך ואינו נשרף ומגין על התיבה), וסכ״ג (טלית שאחז בה האור מצד אחד, מותר ליתן עליה משקין רחוק קצת מן האור, כדי שיכבה האור כשיגיע לשם ... הם אינם מכבין כלל מה שנדלק כבר, אלא שמונעים האור מלדלוק יותר, והוא כבה מאליו).

[35] אור זרוע ח״ב סי׳ שמח (אם היו חתיכות קטנות של חלב בנר דולק ונטל אחת מהחתיכות מן הנר הרחוקות מן הפתילה, אין נראה שיהא חייב, שהרי לא היתה הפתילה דולקת עכשיו מחמת אותה חתיכה שנטל, אלא שסופה היה לידלק ממנה, ואינו מכבה ממנו אלא כגרם לכיבוי הוא. מיהו לכתחילה ודאי הוא אסור בין בשבת בין ביום טוב). הובא בהגהות אשרי פ״ב סי׳ יז. **מ״א** סק״ה (חתיכות חלב המונחים בנר, מותר ליקח אחת מן החתיכות הרחוקות מן הפתילות. ואף דגרם כיבוי לא שרי אלא במקום הפסד, כמ״ש סי׳ של״ד סכ״ב, שאני שם דכשמגיע האש שם מתכבה ממש, אבל הכא שמונעו רק מלשרוף, שרי אפילו להרא״ש (ישי״ש סי׳ כ״ח)). **ט״ז** סק״י (כתב רש״ל ... ליקח חתיכת חלב מהנר כשהוא דולק שרי אפילו לכתחלה, ואפילו להרא״ש עכ״ל. ובהג״א פ״ב כתב שיש ליזהר מליקח חתיכת חלב אפילו רחוק מפתילה אסור, וזה דלא כדברי רש״ל ... העיקר נראה כרש״ל). **רש״ל** בישי״ש שם (אבל ליקח חתיכת חלב מן הנר כשהוא דולק, שרי אפילו לכתחילה).

וכן הדין גם בעצים שבמדורה, כדלעיל סי׳ תקב ס״ז (אגודה של עצים שהודלקה במדורה, כל עץ שלא אחז בו האור מותר לשמטו מן המדורה, ושם נסמן (הערה 31).

[36] מהרי״ל הל׳ יום טוב ע׳ קסח (אם מעמיד את הנר במקום ששולט הרוח ... לא יעמידנו שם בשעה שמנשב הרוח כדי שיכבה, דאז הוי כמכבה בידים). רמ״א ס״ג (אסור להעמידו שם, אם כבר הרוח מנשב). מ״א סק״י (דיש לגזור בשעה שאין הרוח מנשב אטו בשעה שהרוח מנשב, דבכל רגע ורגע הרוח מנשב ואי אפשר להבחין בזה, וכ״מ רס״י רע״ז שכתב דאסור לפתוח דלת וחלון נגד הנר, ולא חילק בין יש רוח לאין רוח).

וראה מראי מקומות וציונים.

[37] ואילו לעיל סי׳ רעז ס״א (אף בשעה שאין רוח מנשב בחוץ אסור לפותחה, שמא יתחיל לנשב מיד שיתחיל לפתוח). ובקונטרס אחרון שם סק״א (הספק הוא שמא ברגע זו שיתחיל לפתוח ינשב רוח בחזקה, ואי אפשר שלא תיכבה כשיפתח, ונמצא עושה איסור דאורייתא במה שפותח).

שהרוח מנשבת אי אפשר בלא כיבוי[38]. וכן אסור לפתוח דלת או חלון כנגד נר הדולק, אפילו אין רוח מנשבת כלל, כמו שנתבאר בסי׳ רע״ז[39] לענין שבת עיי״ש.

אבל מותר לפתוח כנגד המדורה אפילו בשעה שהרוח מנשבת[40], שהרי אינו מכבה אלא מבעיר[41]:

תיקון הנר והדלקתו

יא אסור לחמם נר של שעוה ולדבקו בכותל או במנורה, גזרה שמא ימרח, דהיינו שישפשפנו להחליקו על פני שטח הכותל, והוא תולדת הממחק[42]:

יב נר שכבה ורוצה לחזור ולהדליקו בו ביום, מותר לחתוך הפחם שבראש הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק[43], אפילו (ד) בכלי המיוחד לכך[44]. אבל אם אינו רוצה לחזור ולהדליקו בו ביום, אסור להסיר הפחם אפילו בידו, שהרי הוא מכין מיום טוב לחול[45]:

יג נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו כלל, אסור להדליקו ביום טוב[46], שלא הותרה הבערה אפילו שלא לצורך אוכל נפש אלא אם כן יש בה צורך היום קצת[47]. אבל אם הוא מתכוין להרבות בנרות לכבוד יום טוב, אין זה נר של בטלה. ואפילו כבר בירך על הנרות, יכול להוסיף עליהם עוד נרות להדליקן לכבוד יום טוב, ואין זה נקרא נר של בטלה אלא אם כן מתכוין בנרות כדי להראות עשרו ונדיבתו[48], ואינו

---

[38] שבת קכ, ב (מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות).

וכן הוא לעיל שם (ואף שאינו מתכוון לכיבוי, ודבר שאינו מתכוין מותר. מכל מקום כיון שאם ינשב הרוח אי אפשר שלא יכבה ופסיק רישיה ולא ימות הוא).

ואף שאינו אלא ספק פסיק רישיה. נתבאר לעיל שם בקונטרס אחרון בשני אופנים (שגם ספק פסיק רישיה אסור, או מטעם שמא ימשיך בפתיחה אחר שהוא ודאי פסיק רישיה).

[39] והיינו שבמהרי״ל אוסר להעמיד שם הנר, ולעיל שם ס״א אוסר לפתוח הדלת כנגדו.

[40] **רש״י בשבת דף קד** ע״ב ד״ה כנגד המדורה (ואע״פ שרוח מנשבת ומבעיר האור). וכן הוא לעיל שם ס״ד (אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה הקרובה קצת אל הדלת אם הרוח מנשבת מבחוץ, שהרוח מבערת המדורה יותר).

[41] וביום טוב מותרת ההבערה, והכיבוי אסור.

[42] **מ״א** סק״ו (אסור לחמם נר של שעוה לדבקו במנורה משום דהוי ממרח ... כנסת הגדולה סי׳ שיד. ולי נראה דכשמדביקו במנורה לא הוי מירוח, דממרח תולדה דממחק, ואם אינו משפשפו לא הוי מירוח. אלא דאסור לידבק גזירה שמא ימרח, וכדאיתא במשנה פכ״ג דשבת), והוא בשבת קמו, א (ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה, מפני שהוא ממרח (ויש כאן משום ממחק, רש״י). אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת (שמא מירח השעוה לדובקה בדופני הכלי סביב הנקב, רש״י)). וכדלעיל סי׳ שיד סכ״א (הממרח שעוה או זפת וכל כיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שהחליק פניהם הרי זה תולדת ממחק את העור ... לפיכך אין סותמין נקב בשעוה ... משום גזירה שמא ימרח השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב עד שיחליק פניה שם, ויתחייב משום ממחק).

[43] **גמרא** כב, א (אמר רב קנבא שרי), ופרש״י (למחוט ראש הפתילה שנעשה פחם), ותוס׳ שם ד״ה קנבא (לאחר שכבה, שמתקנין אותה כדי שידליק מהר, ומסיר הפחם שבראש הפתילה ובכך נוחה כשידליק אותה). רא״ש פ״ב סי׳ יח (ונראה כמו שפירש הערוך, אחר שכבה הנר חותכין ראש הפתילה שנשרף, וקמשמע לן שאין בו משום תיקון כלי שמתקן הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק). טור ושו״ע ס״ד (נר שכבה ורוצה להדליקו בו ביום, מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לידלק).

אבל פתילה חדשה שעדיין לא דלקה, יתבאר לקמן ס״כ (אסור להבהב (פירוש לחרוך) אותה באור כדי שתאחוז בה האור יפה, מפני שהוא כמתקן כלי).

ובנר דולק, יתבאר לקמן סכ״ג.

[44] ההוכחות לכך יתבארו בקונטרס אחרון ס״ק ד.

[45] רא״ש שם (ודוקא כשרוצה להדליק באותו לילה). ב״י ד״ה נר (פירוש באותו לילה או באותו יום, אבל לתקן מיום טוב לחבירו אסור, וכל שכן לתקן מיום טוב לחול). לבוש ס״ד (ודוקא כשרוצה לחזור ולהדליקו בו בלילה או בו ביום, אבל אם רוצה להדליקו בליל או ביום שני אסור לתקנו, שאין מתקנין מיום טוב ליום טוב, וכל שכן מיום טוב לחול). וכדלקמן סט״ו (לפי שאסור להכין שום הכנה מיום טוב לחבירו, אפילו דבר שאין בו שום חשש מלאכה).

[46] **ירושלמי** פ״ה ה״ב (מהו להדליק נר של אבטלה חזקיה אמר אסור ... ר׳ נחום אחוה דר׳ עילאי בעא קומי ר׳ יוחנן, אמר ליה לא תאסור ולא תישרי). הובא בתוס׳ כג, א ד״ה על (ומכאן יש ליזהר מלעשות הבערה שלא לצורך, כדקאמרינן בירושלמי לא תאסור ולא תשרי), וראי״ש פ״ב סי׳ כב. הגהות מיימוניות פ״א אות ב (הלשון משמע שאסור, וגם ר׳ יוחנן דירושלמי לא רצה להתיר). טור ושו״ע ס״ה (נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו, אסור להדליקו).

[47] לבוש ס״ה (אף על גב דקי״ל מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, מכל מקום צורך קצת בעינן, אף על פי שאינו אוכל נפש). וכדלעיל סי׳ תצה ס״ג (וקבלו חכמים שכל מלאכות אוכל נפש מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב הותרו לגמרי אפילו שלא לצורך אכילת יום טוב, ובלבד שיהא בהן קצת צורך יום טוב אף על פי שאינו צורך אכילה).

[48] **רש״ל** בישו״ש פ״ב סי׳ לה (דלכבוד יום טוב לא מיקרי נר לבטלה, לא מבעיא נרות שמברכין עליהם אפילו מדליק הרבה, אלא אפילו אחר שהדליק אותם ובירך עליהן, יכול להוסיף עליהן. אלא נר של בטילה, שמדליקין להראות עושרו או נדיבתו בפני אחרים, וזה אסור). הובא **מ״א** סקי״ב.

מתכוין כלל בזה לכבוד יום טוב[49]:

יד וכן כל נר של מצוה, כגון נרות של בית הכנסת, אין זה נר של בטלה, ומותר להדליקן אפילו ביום טוב אחר מנחה, ואין בזה משום מכין מיום טוב לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה[50], אפילו אין שם שום אדם בבית הכנסת[51], מפני שהוא כבוד המקום כשמדליקין נרות לפניו[52], שנאמר[53] על כן באורים כבדו ה׳:

טו אבל אסור לתקן ביום טוב ראשון מהפתילות והעששיות של נרות בית הכנסת שאינו כדי להדליקן בו ביום, ואינו מתקנן אלא כדי שיהיו מזומנים לו להדליקן בליל יום טוב שני[54], וכן אסור להעמיד הנרות של שעוה כדי להדליקן בליל יום טוב שני[55], לפי שאסור להכין שום הכנה מיום טוב לחבירו אפילו דבר שאין בו שום חשש מלאכה, כמו שנתבאר בסי׳ תק״ג[56]. ומכל מקום מותר לאדם להדליק נרות בביתו ביום טוב ראשון סמוך לחשכה, ואין זה כמכין מיום טוב לחבירו, שהרי אף באותה שעה שמדליק הוא צריך לאור הנר, כיון שכבר החשיך היום[57]:

טז אסור להניח נר דולק על גבי אילן, אפילו מערב יום טוב, אם רוצה להניחו דולק שם עד הלילה[58], גזרה שמא יטלנו מעל גבי האילן לכשיכבה ביום טוב, ונמצא משתמש במחובר לקרקע ביום טוב[59], עיין

והיינו אף שכבר סיים את הדלקת הנרות ובירך עליהם, כדלעיל סי׳ רסג ס״ח (והמנהג שמברכים אחר ההדלקה).

[49] ט״ז סק״ח (ולי נראה דגם זה לא מקרי בטילה, כיון שמכוין להראות עשרו בזה היום, ודאי נתכוין לכבוד היום). ולא נאסר אלא כדי להראות עשרו לאו דוקא לכבוד יום טוב.

[50] שו״ת **הרא״ש** כלל ה סי׳ ח (וששאלת אם מותר להדליק נרות בבית הכנסת ביום טוב ראשון בערב לכבוד יום טוב שני, או צריך להמתין עד שתחשך. הוי יודע, שנרות שמדליקין בבית הכנסת אינן אלא למצוה, שהרי אפילו בבקר מדליקין אותן. ומכבדין שבתות וימים טובים ברבוי נרות, דכתיב על כן באורים כבדו יי״י ... וכשמדליקין אותן ביום טוב ראשון סמוך לערב איכא מצוה באותה שעה, ולא איכפת לן אם דולקין והולכין כל הלילה. ואפילו ביום טוב שני סמוך לחשכה רגילין להדליק נרות, ודולקין והולכין כל הלילה). **טור ושו״ע** ס״ה (אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה, ומותר להדליקו, ואפילו ביום טוב שני אחר מנחה, ואין בזה משום מכין לחול, שהרי בהדלקתו יש מצוה (לאותה שעה)).

[51] מ״א סקי״ד (משמע אפילו אין שם אדם בבית הכנסת שרי מהאי טעמא).

[52] לבוש ס״ה (שהדלקת נרות בבית הכנסת מצוה היא לעולם משום כבוד בית אלהינו).

ואף שלענין הבדלה נתבאר לעיל סי׳ רחצ סי״ז (בית הכנסת ... אם לא היה שם אדם חשוב ולא שמש האוכל שם ויש נר דולק שם, לא היו מברכין עליו, שלא נעשה להאיר אלא לכבוד שכינה). וכן בהבדלת יום הכיפורים נתבאר לקמן סי׳ תרכד ס״ח (לא יברך על נרות של בית הכנסת בעצמן, אף על פי שהודלקו מבעוד יום, לפי שלא הודלקו רק לכבוד היום ולכבוד בית הכנסת ולא בשביל להאיר, ואין מברכין אלא על האור שהודלק להאיר, כמ״ש בסי׳ רח״צ).

היינו שאין מברכים על נר הבדלה אלא כשהוא לצורך אדם, משא״כ נר בית הכנסת שהוא לכבוד השכינה. אבל לענין יום טוב, מותר להדליק לכבוד השכינה. וראה מראי מקומות וציונים. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ צז.

[53] ישעיה כד, טו. וכן הוא לקמן סי׳ תרי ס״ד (נוהגים להרבות בנרות בבית הכנסת, שנאמר על כן באורים כבדו ה׳).

[54] שו״ת הרשב״א ח״ג סי׳ רעז (עוד שאלת ... אם מותר לשמש הכנסת לתקן הפתילות לעשישיות ביום טוב אחר המנחה ... נראה שאסור, דכיון שגמרו במנחה סדרו של יום, אין דרך להדליק בו ביום אלא לצורך [ת]פלת הערב, דומה למה שאמרו במסכת שבת, פרק כל כתבי הקדש, קדרות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית, שחרית מדיחן לאכול בהם צהרים, צהרים מדיחן לאכול בהם במנחה, ומן המנחה ולמעלה, אין מדיחין אותם). **שו״ע** סוף ס״ה (ולתקן הפתילות והעששיות ביום טוב אחר מנחה, אם רוצה להדליק בו ביום, מותר, ואם לאו, אסור).

[55] **מ״א** סקט״ו (נראה לי דאפילו להעמיד נרות של שעוה לצורך הלילה אסור).

[56] סעיף ג (ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל, כגון להדיח כלים וכיוצא בזה, אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ... וכן לצורך יום טוב שני בגולה).

[57] תוס׳ כב, א ד״ה אין (ומה שנהגו העולם להדליק הנר מיום טוב לחברו ואין מדקדקין אם הוא לילה, ולעיל פירשתי דהוי הכנה ואין יום טוב מכין לחבירו. יש לומר דאע״ג שאינו לילה מכל מקום הוא סמוך לחשיכה, ואף באותו יום צורך הוא אותה הדלקה). ב״י שם. ישי״ש פ״ב סי׳ כט (אף על פי שאין לילה, מכל מקום סמוך לחשיכה הוא, ואף באותו יום צריך לאותה הדלקה, לפי זה שרי אפילו בבית). **מ״א** סקי״ד (ואם הוא סמוך לחשיכה, אפילו בביתו שרי להדליק, דצריך הוא לו באותה שעה (יש״ש ב״י)).

[58] **גמרא שבת מה**, רע״א (אמר רב, מניחין נר (מבעוד יום, רש״י) על גבי דקל בשבת (וידלק שם בשבת, דליכא למיחש לכשיכבה לישקליה מיניה ונמצא משתמש במחובר, דכיון דאקצייה לדבר האסור בין השמשות איתקצי לכולי יומא, רש״י), ואין מניחין נר על גבי דקל ביום טוב). טור ושו״ע ס״ו (אין נותנין נר על גבי אילן מערב יום טוב). לבוש ס״ו (אין נותנין נר על גבי אילן אפילו מערב יום טוב, להניחו שם ביום טוב).

[59] רש״י שם (דשקיל ומנח ליה ומשתמש באילן, רש״י).

ואף שכתב הרא״ש שבת פ״ה ס״ב (הא דאין נותנין נר על גבי דקל ביום טוב, לא בשביל שיהא נקרא משתמש במחובר אם נוטלו משם, אלא גזרינן שמא יעלה באילן כדי ליטלו, דלא אמרו חכמים אלא אין עולין על גבי בהמה ואין עולין על גבי אילן ביום טוב). וכן הוא בטור ושו״ע (דחיישינן שמא יבא להשתמש באילן). ובמ״א ס״ק טז (כיון למ״ש הרא״ש, דאף אם יטלנו משם לא נקרא

סי׳ של״ו[60]:

יז אין פוחתין נר של חרס[61], דהיינו כשעודו רך כמו ביצים[62] של יוצר וממעכים אותו ביד לעשות לו בית קבול, וביום טוב אין לעשות כן מפני שהוא מתקן כלי. וכן אסור ליטול מהנר את הקש שמשימין באוירו בעודו רך כדי שלא יפלו הדפנות יחד, וכשמתייבש הנר נוטלין הקש ממנו, וביום טוב אסור ליטלו מפני שהוא מתקן כלי, שזהו גמר מלאכתו[63]:

יח שני כלים שהן מחוברים יחד בתחלת עשייתן, כמו שדרך לעשות שתי כוסות או שתי נרות דבוקין זה בזה, אין פוחתין אותם לשנים ביום טוב, מפני שהוא מתקן כלי. אבל אם לא נדבקו בתחלת עשייתן רק אחר כך נדבקו ממילא דרך עראי, מותר לפוחתן אפילו בשבת, שאין כאן תיקון כלי, כיון שכבר היו מפורדין לאחר גמר מלאכתן[64]. עיין סוף סי׳ ש״מ[65]:

יט פתילה שהיא ארוכה ורוצה לקצרה, אסור לקצרה ביום טוב, בין בסכין בין באור. ואפילו רוצה לפרק מקצתה בידו אסור, מפני שהוא כמתקן כלי, שעושה מפתילה ארוכה פתילה קצרה. וכן אם רוצה לחלקה לשתי פתילות אסור לחתכה בסכין או בידו. אלא נותן שתי ראשיה בפי שתי נרות ומדליקה באמצע[66], דאז אין ניכר שמתכוין לתקן כלי אלא להדלקה בעלמא[67]. במה דברים אמורים כשצריך שתי הנרות להאיר או לכבוד יום טוב[68], אבל אם אינו צריך אלא לאחת מהן, ואינו מדליק השנית אלא כדי לקצר

משתמש באילן, אלא גזירה שמא יעלה באילן כדי ליטלו עכ״ל. וצ״ע דהא איתא בעירובין דף ל״ב כשנוטל עירובו מעל גבי אילן הא קמשתמש באילן). והוא דתנן עירובין לב, ב (נתנו באילן ... למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב), ובגמרא שם (והא קא משתמש באילן (והא לא מצי שקיל ליה דשימוש אילן שבות הוא, רש״י)), הרי דאם נוטל מן האילן הוי משמש באילן. ולכן פסק כאן כדעת רש״י, שאם יטלנו ביום טוב נמצא משתמש במחובר.

[60] ס״א (ואין משתמשין בו שום תשמיש, כגון הניח עליו חפץ, או ליטלו משם), ושם נסמן (הערה ז), וס״ג (אם הניח עליו חפץ אפילו מבעוד יום אסור ליטלו משחשכה, לפי שבנטילה זו הוא משתמש באילן).

אבל לעיל סי׳ רעז ס״ז (מותר להניח נר של שבת מבעוד יום על גבי אילן וידלוק שם בשבת, אבל אין מניחין נר של יום טוב דולק על האילן אפילו מבעוד יום, גזרה שמא יעלה באילן ביום טוב ליטול ממנו הנר ונמצא משתמש במחובר לקרקע ביום טוב), שהוא כדעת הרא״ש הנ״ל.

וראה אגלי טל, קוצר סמ״ז ס״ק יט. תהלה לדוד סי׳ רעז ס״ק ז. מראי מקומות וציונים, ומשלחן הארי, סי׳ שלו ס״א.

[61] **משנה ביצה לב**, א (אין פוחתין את הנר (ליטול אחד מן הביצים של יוצר ולתחוב אגרופו לתוכו לחקוק נר, **רש״י**), מפני שהוא עושה כלי). טור ושו״ע ס״ז (אין פוחתין נר של חרס, דהיינו בעודו רך כמו ביצים של יוצר, למעך אותו ביד לעשות לו בית קבול, מפני שהוא עושה כלי).

[62] מלשון בוץ, שממנו עושים כלי חרס.

[63] **מ״א** סקי״ז (והתוס׳ פירשו שמשימין קש באויר הנר שלא יפלו הדפנות יחד, וכשנתייבש נוטלין אותו, אסור ליטלו ביום טוב, דמתקן מנא), בשם ה**תוס׳** שם ד״ה אין (נראה לפרש דאין פוחתין את הנר, שכך רגילין לשום באוירו קודם אפייתו קש או דבר אחר כדי לשמור האויר בשעת אפייה שלא יפלו המחיצות יחד ויסתום האויר, ולאחר אפייתו קצת מסלקין אותו דבר שבתוכו, ועל זה קאמר אין פוחתין את הנר, כלומר שאין מסירין מה שבתוכו, דהוי כמו גמר כלי ונגמרה מלאכתו).

[64] גמרא הנ״ל, לפירוש **רמב״ם** פ״ד ה״ח (שני כלים שהן מחוברין בתחלת עשייתן, כגון שתי נרות או שני כוסות, אין פוחתין אותן לשנים, מפני שהוא כמתקן כלי). **מ״א** שם (והרמב״ם כתב שני כלים שהם מחוברין יחד בתחלת עשייתן, כגון ב׳ נרות או כוסות, אין פוחתין אותן לשנים, שהוא כמתקן כלי עכ״ל. משמע דאם לא נדבקו בתחלת עשייתן, רק אחר כך נדבקו ממילא דרך עראי, מותר לפותחן). וראה מראי מקומות וציונים.

[65] סוף סי״ז (דפי ספרים שנדבקו זה לזה על ידי שעוה או בשעת הקשירה, מותרים לפתחן בשבת, שכיון שלא נעשה לקיום, ועוד שנעשה מאליו בלא מתכוין).

[66] משנה לב, א (ואין חותכין את הפתילה. רבי יהודה אומר חותכה באור). **גמרא לב**, רע״ב (מאי שנא בסכין דלא, דקמתקן מנא (אחת היתה ועושה אותה שתים, רש״י), באור נמי קא מתקן מנא, תני ר׳ חייא חותכה באור בפי שתי נרות (נותן שני ראשיה בתוך שתי נרות, אם צריך להדליקן כאחת, ומדליק באמצע, רש״י)). רי״ף יז, ב (תני ר׳ חייא חותכה באור בפי שתי נרות). רא״ש פ״ד ס״ז (מדהביא רב אלפס הגמרא שמפרש דברי רבי יהודה, מכלל דסבירא ליה דהלכה כרבי יהודה). טור ושו״ע ס״ח (אין חותכין הפתילה לב׳, אלא אם כן על ידי שנותן שני ראשיה בפי שני נרות ומדליקה באמצע). הרי שלא הותר לא בסכין ולא ביד ולא באור, אלא אם כן נותן בפי שתי נרות (שבהם שמן) ומדליקה באמצע (שידלקו שתיהם).

וראה מראי מקומות וציונים.

[67] **רש״י** ד״ה בפי (דלא מוכח דלתקוני מנא מכוין אלא להדלקה בעלמא). ט״ז סק״ט (ואם נותן ב׳ ראשיה בפי שתי נרות כו׳, אז לא מוכח דהוה מתקן מנא, אלא להדלקה קא מכוין, כן פירש״י).

[68] **ירושלמי** פ״ד ה״ד (א״ר חיננא בצריך לשניהן). טור ושו״ע שם (והוא שיהא צריך לשתיהן).

הפתילה של הראשונה, הרי זה אסור[69]:

כ אסור לעשות פתילה[70], דהיינו שאסור לגדלה לכתחלה ביום טוב[71], מפני שהוא מתקן כלי[72]. אבל אם כבר היתה גדולה מערב יום טוב, אלא שאינה קשה כל צרכה, מותר למעכה בידו כדי להקשותה, מפני שהוא תיקון כלאחר יד[73]. ומותר לשרותה בשמן קודם שיניחנה בנר[74], רק שיזהר מלשרותה בשמן שבנר דולק, שהרי ממעט מעט שמן מהנר, והרי זה כמכבה[75] כמו שנתבאר למעלה[76]. אבל אסור להבהב (פירוש לחרוך) אותה באור כדי שתאחוז בה האור יפה[77], מפני שהוא כמתקן כלי[78]:

כא יש למחות ביד מקצת ההמון הנוהגים ביום שמחת תורה להבעיר מיני נפט שקורין פולווי"ר[79], דאף שהם מתכוונים לשמחת היום, מכל מקום שמחה זו אינה שוה לכל נפש ואסור להבעיר בשבילה ביום טוב[80], כמו שנתבאר בסי' תקי"א[81].

אבל מותר לקבוע פולווי"ר בשפופרת שתחוב בתוכה נר של שעוה או של חלב, דכשיגיע האור לשם יתבער פולווי"ר מאליו. ואע"פ שהוא גורם על ידי זה כיבוי הנר[82], מכל מקום כיון שהוא מתכוין למצוה

---

[69] טור ולבוש ס"ח (אבל אם אין צריך להדליק אלא אחד, ואינו עושה כן אלא כדי לחותכה לשנים, אסור משום תיקון כלי).
ואף שנתבאר לעיל ס"ח (נר דולק של שעוה ... מותר לקצרו על ידי שיבעירנו באמצעיתו עד שיחלקנו לשתי נרות דולקות, אפילו אינו צריך כלל להדליק חלק השני אלא כדי שישרף הנר במהרה).
נתבאר טעם החילוק לעיל שם (הערה 27).

[70] **תוספתא** פ"ג הי"ד (ששה דברים נאמרו בפתילה, שלשה להחמיר ושלשה להקל. אלו שלשה להחמיר, אין עושין אותה מתחלה ביום טוב, ואין מהבהבין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים. אלו שלשה להקל, שורין אותה בשמן, וממעכין אותה ביד, וחותכה באור לשתי נרות).

[71] **גמרא** [ברייתא] לב, ב (ו' דברים נאמרו בפתילה (ביום טוב, רש"י), ג' להחמיר וג' להקל. להחמיר, אין גודלין אותה לכתחלה ביום טוב, ואין מהבהבין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים. להקל, ממעכה ביד, ושורה בשמן, וחותכה באור בפי שתי נרות). טור ושו"ע ס"ט (אין גודלין את הפתילה).

[72] ב"י ד"ה ולא גודלין (ופירש רש"י במשנה, דפתילה כלי היא להדלקה שצריכה עשייה ותיקון, ומטעם זה אין גודלין ולא מהבהבין אותה). לבוש ס"ח (שהפתילה נקרא כלי כיון שצריכה עשייה ותיקון).
וכן הוא לקמן בסוף הסעיף (שהוא כמתקן כלי), וסכ"ב (שאין גודלים פתילה לכתחלה ביום טוב מפני שהוא כמתקן כלי).
ההלכה שפתילה היא כלי, נתבארה לעיל סי' שח סל"ג (פתילה שלימה ... נקראת כלי", ושם נסמן (הערה רנא).
והיינו דוקא בפתילה. משא"כ החבל אינו נחשב כלי, כדלקמן סי' תרכט ס"ו (שהחבלים אין מקבלין טומאה), כיון שעדיין אינו מוכן להשתמשות. ולכן אין לאסור בהם משום תיקון כלי, אלא משום קושר, כדלעיל סי' שיז סי"א (הפותל חבלים מכל מין שיהיה, חייב משום קושר).
והטעם שבזה ובזה אינו חייב משום טווה ושוזר, ראה לעיל שם (הערה עח).

[73] ברייתא שם (ממעכה ביד) ופרש"י (תקון כלאחר יד הוא). טור ושו"ע שם (אבל אם אינה קשה כל צרכה, יכול למעכה בידו כדי להקשותה).

[74] ברייתא שם (ושורה בשמן). טור ושו"ע שם (ומותר לשרותה בשמן).

[75] רוקח סי' רצט (ושורה אותה, אם אין הנר דולק. אבל אם הנר דולק, אז חייב משום מכבה, כמסתפק מן השמן). **רמ"א** ס"ט (שאין בו נר דולק). ט"ז ס"ק יא (דאם לא כן הוה ליה כמסתפק מהשמן וחייב משום מכבה).

[76] סעיף ו (אסור להסתפק מהשמן שבנר הדולק, דכיון שמסיר שמן מעט מהנר, הוא גורם שהשמן הנשאר בנר מתרחק מעט מאור הדולק, ועל ידי זה כהה אורו קצת, והרי זה כמכבה).

[77] **גמרא** [ברייתא] שם (ואין מהבהבין אותה באור). טור ושו"ע שם (ולא מהבהבין אותה). לבוש סוף ס"ח (אין מהבהבין אותה גם כן להחריכה, כדי שתהא נוחה לידלק).
וראה לעיל סי' רסד סי"ד (נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מחורכת קודם שתדליקנה לשם מצוה כדי שתאחז בה האור יפה).
אבל כאן ביום טוב אסור להדליקה ולכבותה, ולכן מחרך אותה על ידי "הבהוב".

[78] כנסמן לעיל (הערה 72).

[79] אבק שרפה.

[80] מ"א סקי"ג (מה שנהגו חדשים מקרוב להדליק בשמחת תורה מיני נפט שקורין פולוו"ר, פשיטא דאסור, ואף שעושה לשמחה, מכל מקום אינו שוה לכל נפש).

[81] סעיף ה (אסור להבעיר עצים כדי לפזר מיני בשמים תחת הפירות על גבי גחלתן, לפי שהנאה זו של טעם הבשמים אינה צריכה לכל נפש אלא להמעונגים ומפונקים בלבד, ולא התירה התורה לעשות שום מלאכה ממלאכות אוכל נפש אלא לדבר שהוא צריך לכל נפש, שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש וגו').

[82] מ"א שם (ומכל מקום מותר לקבוע פילוו"ר בנר, אף על פי שגורם שהנר נכבה מחמת זה).

התירו לו גרם כיבוי, כדרך שהתירו גרם כיבוי במקום הפסד ממונו כמו שנתבאר בסי׳ של״ד[83]:

כב כשם שאין גודלים פתילה לכתחלה ביום טוב, מפני שהוא כמתקן כלי[84], כך אסור להתיר קליעתה ביום טוב, מפני שהוא כסותר כלי[85]. וכן נר קלוע של שעוה אסור להתיר קליעתה ביום טוב[86]:

כג אסור להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק, בין ביד בין בכלי, מפני שהוא מכבה הפחם בידים[87]. ואע״פ שכיבוי זה הוא צורך הבערה, שעל ידי כך הנר דולק יפה, מכל מקום כיון שאין בהבערה זו צורך אוכל נפש ממש אלא כדי להאיר, אסור לכבות בשבילו, שמלאכת הכיבוי לא הותרה אלא לצורך אוכל נפש ממש[88], כמו שנתבאר בסימן תק״ז[89].

אבל מותר לנפץ את הפחם באצבעו[90], כיון שאינו מכבהו בידים. ואין צריך לומר שמותר להטות באצבעו את ראש הפתילה כדי שתדלק יפה[91]:

הדלקת נר של יום טוב

כד כשם שחייב אדם להדליק בביתו נר אחד לכל הפחות בשבת[92], כך הוא חייב ביום טוב[93]. לפיכך צריך

---

[83] סעיף כב (לא גזרו במקום הפסד על גרם כיבוי כזה). וכן לא אסרו במקום מצוה, כמבואר בקונטרס אחרון ס״ק ג (במקום הפסד כו׳, או לשאר צורך גדול ... או לצורך מצוה כדמוכח במג״א ס״ק י״ג עיי״ש).

[84] כנסמן לעיל (הערה 72).

[85] מ״א סקי״ח (אין גודלין, והוא הדין שאסור להתיר קליעתה).

ונתבאר לעיל סי׳ שיג סי״ט (לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים, אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע ... אבל העושה כלי מתחלתו הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה, והשובר כלי שלם הרי זו סתירת בנין גמור וחייב משום סותר). ומבאר כאן שגם בפתילה אסור משום סותר. וראה מראי מקומות וציונים.

וכעין זה בחבל, נתבאר לעיל סי׳ שיז סי״א (הפותל חבלים מכל מין שיהיה חייב משום קושר ... וכן המפריד הפתיל חייב משום מתיר). וראה לעיל (הערה 72).

[86] מ״א שם (או נר של שעוה הקלועה).

[87] **גמרא** לב, ב (אמר רב נתן בר אבא אמר רב, מוחטין את הפתילה ביום טוב. מאי מוחטין, אמר רב חנינא בר שלמיא (משמיה דרב) לעדויי חושכא), ופרש״י (כשהיא נעשית בראשה פחם, מעבירה). והיינו לנפץ באצבעו (כדלקמן בהמשך הסעיף), אבל להסירו אסור בכל אופן משום מכבה, ואם כן אין הפרש בין ביד ובין בכלי.

וגם לדעת האוסרים להסיר הפחם מהנר משום תיקון כלי, היינו ״בין ביד בין בכלי״, כפי שיוכיח בקונטרס אחרון ס״ק ד; אלא שלמעשה קיי״ל שבכל אופן אין בו משום תיקון כלי, כדמסיק בקונטרס אחרון שם (ואם כן כיון שהתירו לחתוך ראש הפתילה שכבתה, מכלל דאין בזה תיקון מנא כלל). וכמו בנר שכבתה נתבאר לעיל סי״ב (מותר לחתוך הפחם שבראש הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק, אפילו בכלי המיוחד לכך), כן גם בנר הדולק ״אין בזה תיקון מנא כלל״, ״אפילו בכליל המיוחד לכך״. וכל האיסור הוא רק משום מלאכת הכיבוי, שבזה אין טעם לחלק ״בין ביד בין בכלי״.

[88] על דברי הרא״ש פ״ד ס״ז (מסיר ראש הפתילה שנשרף ונעשה פחם ומחשיך את הנר. ואף על פי שמפילו לארץ והוא כבה, מותר, כמו שמותר להדליק את הנר להשתמש לאורו כך מותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר), כתב **מ״א** ס״ק כ (ואף שהרא״ש כתב שמותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר, אפשר דבידים אסור. והכי מסתברא, דהא כיבוי לא שרי אלא לצורך אוכל נפש, ולא אמרינן ביה מתוך וכו׳).

ולכן גם ״בידים אסור״, ולא התירו אלא לנפץ באצבעו, כאמור בהמשך הסעיף.

[89] סוף סי״ב (ואין אומרים מתוך שהותרה מלאכה זו לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל נפש, כיון שאין המלאכה נעשית בגוף האוכל נפש עצמו), ושם נסמן (הערות 62-63).

וכן הוא לעיל ס״ג (בקעת הדולקת ומעשנת את הבית אסור לכבותה, אע״פ שאין לו בית אחר לישב שם ויצטרך לישב בעישון עינים), ושם נסמן (הערה 9), וסי״ה (אסור לכבות את הנר אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת הגוף).

[90] רמב״ם פ״ד ה״ג (נופץ את ראשה בידו). **רש״ל** בים של שלמה פ״ד סי׳ יב (משמע דהכי קאמר, דאינו חותך ראש הפתילה ... אבל נופץ ראשה בידו). ט״ז ס״ק יב (מנענע באצבעו את הפחם והוא נופל מאליו, אבל אם רוצה ליקח הפחם בין שני אצבעותיו, ודאי אסור). **מ״א** שם (בישו״ש כתב וז״ל העולם נזהרין שלא למחוט כל עיקר ... ואין היתר אלא לנפץ באצבע).

[91] **ט״ז** שם (נראה שאין להחמיר מלהטות באצבעו ראש הפתילה קצת כדי שתבעיר יפה כדרך הניפוץ).

[92] כדלעיל סי׳ רסג ס״א (תיקנו חכמים שיהיה לכל אדם נר דולק בשבת), וסי״א (נר אחד על השלחן, שזהו עיקר המצוה), וקונטרס אחרון ס״ק ה (ולא אשכחן חיוב שתי נרות, אלא שיש מכוונים כן כנגד זכור ושמור כמו שכתבו הטור ושו״ע, ומשמע שם בהדיא דבלאו הכי סגי בנר אחד לכל בני ביתו, וכן משמע מלשון הרמב״ם ושו״ע ס״ג, ואין להאריך בדבר הפשוט ומבואר להדיא מלשון המשנה (ששנינו הדליקו את הנר, ולא הדליקו נרות), והגמרא דף כ״ג ע״ב ודף ל״ה ע״ב וכל הפוסקים)).

[93] הגהות מיימוניות הל׳ שבת פ״ה אות א (וכן ביום טוב נהגו להדליק נר). לבוש סי״א (הדלקת הנר ביום טוב מצוה היא).

וכן ביום הכיפורים, כדלקמן סי׳ תרי ס״א (יום הכיפורים מצוה להדליק בו נרות כמו בשבתות וימים טובים).

לברך בשעת הדלקה[94] אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של יום טוב[95].

ואותו[96] נר שבירך עליו, הואיל ונתכוין בו לשם מצות הדלקת נרות ביום טוב, לפיכך אסור להסתפק ממה שנשתייר ממנו לאחר שנכבה, כגון אם הוא של שומן, אסור לאכלו ביום טוב[97], אלא יחזור וידליקנו בו ביום, או ימתין מלהסתפק ממנו עד מוצאי יום טוב[98].

במה דברים אמורים כשהדליקו קודם כניסת ליל יום טוב, דכיון שבשעת כניסת יום טוב היה אסור להסתפק ממנו[99] מחמת שהוקצה כולו לשם הדלקת מצוה, והמסתפק ממנו בשעה שהוא דולק לשם מצוה הוא מבזה את המצוה[100], וכיון שנאסר מחמת מוקצה בתחלת כניסת יום טוב, נאסר לכל יום טוב

---

[94] כלומר אחר ההדלקה, כדלעיל סי׳ רסג ס״ח (והמנהג שמברכים אחר ההדלקה, לפי שסוברין שאם תברך תחלה קיבלה לשבת ותהא אסורה להדליק. ואף ביום טוב מדליקין תחלה, כדי שלא לחלק בברכה אחת לברך אותה פעמים קודם הדלקה ופעמים אחר כך, וכדי שתהא הברכה עובר לעשייה אינה נהנית מן האור עד אחר הברכה, דהיינו שמשימה ידה לפני הנר מיד אחר ההדלקה עד אחר גמר הברכה ואז מסירה ידה ונהנית מן האור, וזה נקרא עובר לעשייה).

[95] ראבי״ה סי׳ קצט בשם **ירושלמי** (וברכת נר של שבת מפורש בפרק הרואה בירושלמי שצריך לברך ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אקב״ו להדליק נר של שבת, ועל של יום טוב מברך להדליק נר של יום טוב), וסי׳ תשיב (ירושלמי פרק המביא כדי יין המדליק נר לילי יום טוב צריך לברך ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אקב״ו להדליק נר של יום טוב. ובירושלמי פרק הרואה גרסינן להדליק נר לכבוד יום טוב). הגהות מיימוניות שם. מרדכי שבת רמז רעג. הגהות אשרי פ״ד סי׳ ז. שו״ע סי״א (המדליק נר של יום טוב צריך לברך אקב״ו להדליק נר של יום טוב).

וכן הוא לעיל סי׳ רסג שם (חייבים לברך ... של יום טוב). לקמן סי׳ תרי ס״א (צריכין לברך אקב״ו להדליק של יום הכיפורים). ובספר המנהגים – חב״ד ע׳ 56 (ברכת הדלקת הנרות דראש השנה: של יום הזכרון).

[96] תוכן ההלכה שתתבאר בשני הסעיפים שלפנינו:

(א) נר הדולק ביום טוב אסור להסתפק ממנו, מפני שגורם לכיבוי.

(ב) אבל מותר להסתפק מהשומן הנוטף ממנו, או מהנשאר אחר שכבה.

(ג) נר שבירך עליו למצוה הוקצה למצותו, ואסור להסתפק מהשומן הנוטף.

(ד) אבל מותר לטלטל הנוטף ממנו, או לחזור ולהדליקו.

(ה) אם הדליקו קודם כניסת יום טוב, הוקצה לכל היום, ואסור להסתפק מהנשאר אחר שכבה.

(ו) אבל שאר הנרות שהדליק קודם כניסת יום טוב, לא הוקצו לכל היום טוב.

(ז) ואף בכניסת השבת יכול להשתמש בו, אם גרם לכיבויו באופן המותר.

[97] **מ״א סק״ז** (נראה לי דנר של מצוה שהודלק ביום טוב, אף על פי שכבה אסור ליהנות ממנו ולאכלו, הואיל והוקצה למצותו, כמו נוי סוכה), וסי׳ רעט ס״ק ב (בגמרא איכא עוד טעם, הואיל והוקצה למצותו, כמ״ש סי׳ תרל״ח גבי נוי סכה. ואם כן נר של מצוה שהודלק לשם יום טוב וכבה אסור להשתמש בו תשמיש אחר, כגון אם הוא משומן אסור לאכלו).

והיינו כמו שבנר שבת אמרינן שבת מה, א (אין מוקצה לרבי שמעון אלא כעין שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו), ולענין סוכה אמרינן התם (ושוין בסוכת החג בחג (שהוקצה למצותה, רש״י) שהיא אסורה), כן הוא גם בנר יום טוב, שהוקצה למצותו.

וכן הוא לעיל סי׳ שח ס״י (ויש עוד מין מוקצה באוכלים ומשקים בשבת ויום טוב, והוא מוקצה מחמת מצוה שיתבאר בסי׳ תרל״ח ותקי״ד). לקמן סי׳ תקפח ס״ה (שופר ... אע״פ שמותר לטלטלו אפילו שלא לצורך גופו ומקומו, כיון שתוקעין בו ביום, ודינו ככלי שמלאכתו להיתר, שנתבאר בסימן ש״ח. מכל מקום אסור להשתמש בו וליהנות ממנו בו ביום, כגון לסמוך בו את הקערה וכיוצא בזה, שהרי הוקצה למצותו, וכמו שיתבאר בסימן תרס״ה עיי״ש). סי׳ תרלח ס״ב (הואיל והוקצו למצות סוכה, חל עליהם קדושת הסוכה להאסר בהנאה כמותה), וס״ו (נויי הסוכה ... אסור להסתפק מהם כל ימי החג ... וכיון שהן אסורין באכילה, אסורין גם בטלטול בשבת ויום טוב). והיינו שאסור להשתמש בהן כל ימי החג, ובשבת ויום טוב אסורין גם בטלטול.

וכן הוא בנרות חנוכה, כמבואר בשו״ע סי׳ תרעז ס״ד (הנותן ביום השמיני מן השמן, הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, שהרי הוקצה למצותו״.

[98] וכיון שמותר לחזור ולהדליקנו בו ביום, אם כן אין בו איסור טלטול, כמו גבי שופר דלקמן סי׳ תקפח ס״ה (אע״פ שמותר לטלטלו ... אסור להשתמש בו).

והיינו דוקא בדברים שעכ״פ ראויים לטלטול בו ביום למצוותן, אבל בלאו הכי (כגון עצי ונוי סוכה, או נר שבת), נתבטל ממנו תורת כלי ואסורים בטלטול, כדלעיל סי׳ רסג בקונטרס אחרון ס״ק ז (דמוקצה מחמת מצוה ... מותר ליגע בהם, ואין איסור אלא לטלטלם), ולקמן סי׳ תרלח ס״ו (וכיון שהן אסורין באכילה, אסורין גם בטלטול בשבת ויום טוב).

ולפי זה יש הפרש בין שופר שהוקצה למצותו, שמותר בטלטול, לבין איזמל של מילה המוקצה מחמת חסרון כיס, שאסור בטלטול, כדלעיל סי׳ שלא ס״י (איזמל של מילה הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור לטלטלו, אלא לצורך המילה, ולא כדי להצניעו, ואפילו לצורך גופו ומקומו).

[99] מהנוטף ממנו, כדלקמן בסמוך (בשעה שהוא דולק אסור להסתפק מן השומן הנוטף מהנר).

[100] כדלעיל סי׳ כא ס״א (ציצית ... כל זמן שהן קבועין בטלית אסור להשתמש בהן שום תשמיש של חול, כגון לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה, משום ביזוי מצוה), וסי׳ מב ס״ו (רק שלא ישתמש בהם בשעת מצותן, כגון לקשור איזה דבר בחוטי ציצית התלוים בבגד, כמו שנתבאר בסי׳ כ״א). לקמן סי׳ תרלח ס״ו (שהוא ביזוי למצוה כשמסתפק מנויה).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ צח.

כולו[101]. אבל אם הדליקו אחר כניסת תחילת ליל יום טוב, מותר להסתפק ממנו לאחר שנכבה, דאין מוקצה לחצי שבת, כמו שנתבאר בסי׳ ש״י[102] עיי״ש. ומכל מקום בשעה שהוא דולק אסור להסתפק מן השומן הנוטף מהנר, לפי שבשעה זו הוא מוקצה כולו למצותו[103]. אבל מותר לטלטלו לאחר שנטף מהנר מאליו, אפילו בשעה שהנר דולק, שהרי הוא ראוי לחזור ולהדליקו באותה שעה, ואינו מוקצה אלא מלהסתפק ממנו[104]:

כה וכל זה בנר שבירך עליו, שנתכוין בו לשם עיקר מצות הדלקת הנר ביום טוב. אבל שאר הנרות שמוסיף לכבוד יום טוב, מותר להסתפק מן הנוטף אפילו בשעה שהנר דולק, ואין צריך לומר שמותר להסתפק ממה שנשתייר מן הנר לאחר שנכבה, אפילו נדלק קודם כניסת ליל יום טוב[105]. ואע״פ שבתחילת כניסת יום טוב לא היה יכול לחתוך אפילו מעט שומן מן הנר הדולק, מפני שהוא גורם למהר כיבוי וכמו שנתבאר למעלה[106], וכיון שנאסר להסתפק ממנו בתחלת כניסת יום טוב נאסר לכל היום כולו. מכל מקום כיון שאף בתחלת כניסת יום טוב היה לו צד היתר להסתפק ממנו, דהיינו על ידי שישים סביבות הנר דבר המונע אותו מלשרוף בענין שיכבה כשיגיע לשם[107], ויוכל להסתפק ממנו, נמצא שלא נאסר מעולם:

קונטרס אחרון

(א) זה הוא כמכשירי כו׳. כבר נתברר במ״ש בסי׳ תצ״ה[108]:

(ב) או בדבר אחר כו׳. כן[109] הוא דעת הרא״ש[110] וטור ושו״ע[111], ובודאי ראוי להחמיר בשל תורה. וכן

---

[101] מ״א ס״ק ז (אסור כוליה יומא, דקי״ל מגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא), וסי׳ רעט ס״ק ב (וכולי יומא אסור, מיגו דאתקצאי לבין השמשות).

וכדלעיל סי׳ שח ס״ז (ויש עוד מין מוקצה רביעי, והוא דבר שהיה מוקצה מחמת איסור בבין השמשות והלך לו האיסור בשבת).

ולא רק במוקצה מחמת איסור, אלא כן הוא בכל סוגי מוקצה, כמובא לעיל שם (הערה סה), וכן במוקצה מחמת מצוה, כדלקמן סי׳ תרמט ס״כ (דכיון שבבין השמשות של ליל ראשון שהוא תחלת כניסת החג היה מוקצה ועומד למצות נטילת אתרוג של כל שבעת ימי החג, שהיה אסור לו להסתפק ממנו כל שהות בין השמשות של ליל ראשון, שהרי הוא כולו מוקצה למצותו לצאת בו למחר ביום ראשון שהחסר פסול בו, וכיון שבין השמשות שהוא תחלת כניסת החג כל האתרוג הוא מוקצה ואסור להסתפק ממנו אפילו משהו, הרי כולו הוקצה ונאסר לכל שבעת ימי החג, שכל שבעת הימים הן כיום אחד ארוך לענין זה מן הסתם).

[102] סעיף ז (וכל זה בדבר שהיה מוקצה כל בין השמשות, אבל דבר שהיה ראוי בבין השמשות, אפילו במקצתו לבד, ואחר כך נתקלקל בענין שנאסר באכילה או בטלטול, בין שנתקלקל מאליו בין שנדחה בידי אדם, ואחר כך חזר וניתקן, חזר להתירו, ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת הוקצה לשארית השבת כולה, שאין אומרים כן אלא כשהוקצה בתחלת כניסת השבת שהוא בין השמשות, שאז הוקצה ליום שלם, אבל כשלא הוקצה עד אחר כך, שאין כאן יום שלם, לא הוקצה לשארית היום, שאין מוקצה לחצי שבת).

[103] **תוס׳** שבת מב, ב ד״ה ואין (אין מוקצה לרבי שמעון אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק, הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו, ולא שבנר ממש קאמר, דההיא אסור בלאו הכי משום מכבה, כדאמר בביצה פ״ב (כב, א) המסתפק ממנו חייב משום מכבה, אלא כלומר שמן המטפטף מן הנר). **מ״א** ס״ק ז (כמ״ש התוס׳ בשבת דמ״ב ע״ב בד״ה ואין ניאותין ממנו, דאפילו לרבי שמעון דלית ליה מוקצה, מכל מקום שמן שמטפטף מן הנר אסור ליהנות ממנו דהוקצה למצותו עכ״ל).

[104] תוס׳ שם (והטלטול דנר עצמו אין לאסור מטעם דהוקצה למצותו). והיינו שמטעם שהוקצה למצותו אסור ליהנות ממנו, אבל לא נאסר לטלטלו, כדלעיל סי׳ רסג קונטרס אחרון סק״ז (מסתימת כל הפוסקים גבי שמן המטפטף מן הנר לכלי שתחתיו שאסרו להסתפק ממנו בשבת כמ״ש בסי׳ רס״ה, ולא אסרו ליגע בכלי או בשמן, אף על פי שהוא מוקצה מחמת מצוה כמו שכתבו התוס׳).

[105] **מ״א** ס״ק ז (דנר של מצוה ... הוקצה למצותו), וסי׳ רעט ס״ק ב (נר של מצוה שהודלק לשם יום טוב וכבה אסור), משא״כ שאר הנרות שמוסיף לכבוד יום טוב. וכן הוא לעיל סי׳ רסה קונטרס אחרון סוף סק״א (אותן שאין מדליקין בשביל מצות נר שבת, דלא אמרינן בהו מוקצה מחמת מצוה, כדמשמע במג״א סימן רע״ט סק״ב וסימן תקי״ד סק״ז).

[106] סעיף ח (נר של שעוה ... אסור לקצרו על ידי שיחתכנו מלמטה בסכין או בדבר אחר, אפילו אם הוא נר גדול מאוד וחס עליו שלא ישרף כולו, מפני שהוא גורם למהר כיבוי הנר שלא על ידי ריבוי הבערה).

[107] כדלעיל ס״ט (מותר ליתן למטה סביבות הנר דבר המונעו מלהשרף בענין שיכבה כשיגיע לשם, כגון לתחבו לתוך חול ... אע״פ שהוא גורם למהר כיבוי, אין בכך כלום ... כיון שהדבר המונח סביבות הנר אינו מכבה ממש את האש אלא שהוא מונע אותו מלהשרף, לפיכך לא גזרו בזה משום גרם כיבוי).

[108] בקונטרס אחרון סק״ד ד״ה וכן הוא דעת רש״י (וכן משמע קצת ברמב״ן במלחמות בפרק שני, דגריפת התנור אע״פ שאי אפשר לאפות בענין אחר מיקרי מכשירין. וכן כתב המגיד משנה בשם הרשב״א, והביאו הב״י בסי׳ תקי״ד, דאף שלא תתעשן הקדרה ואין לו מקום לפנותה נקרא מכשירין). ונתבאר בפנים ס״ב (הערה 5). וראה נימוקי יום טוב.

[109] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״ח נפסק כדעת הרא״ש, שאסור לקצר נר שעוה או חלב בסכין או בדבר אחר, מפני שממהר כיבויו.

ואף שבפנים ס״ו הובאה דעת התוס׳ שלא לאסור לקצר הנר (למהר כיבויו), אלא להסתפק מהשמן שבנר (שמכהה אורו קצת והרי זה כמכבה). וכן הובאו ב׳ הדעות לעיל סי׳ רסה ס״א.

פסקו רש"ל[112] וט"ז[113], וכן משמע במג"א סק"ה[114] דלא התיר אלא ליקח מהרחוקות.

ואעפ"כ דינו של רמ"א[115] ז"ל שהעיד שכן נוהגין, הוא קיים[116], על פי מה שכתב הט"ז בסק"י[117] עיי"ש, וכמ"ש בפנים:

(ג) במקום הפסד כו'. או[118] לשאר צורך גדול[119] כו'. הנה הט"ז[120] התיר אף בלא צורך גדול, משום דלא מצינו חבר לרבינו יואל שבמרדכי[121]. אבל רמ"א בסי' של"ד סעיף כ"ב בהג"ה[122] הביא דברי רבינו יואל שבמרדכי בלי שום חולק, ואף האחרונים לא חלקו שם עליו, וכן פסק במג"א סוף סי' זה סוף סק"ט[123]. לפיכך אין להקל בזה אלא לצורך גדול, אע"פ שהוא מצרכי הרשות (או לצורך מצוה כדמוכח במג"א

נראה מדעת הפוסקים להחמיר כדעת הרא"ש.

ומכל מקום העיד הרמ"א שנוהגים לקצרו על ידי שיבעירנו באמצעיתו, שבזה יודה גם הרא"ש האוסר לחתוך בסכין או בדבר אחר.

*

ובאמת מודים התוס' שאסור לחתוך בסכין (ונתבאר במ"א ס"ק ט, שאין זה משום איסור כיבוי, אלא "דמתקן מנא"). והרא"ש וסיעתו מודים שמותר לחתוך אותה באור (דהוי כמרבה בפתילות). והמחלוקת בינם היא רק אם מותר לחתוך ביד או בדבר אחר. וזאת בא להוכיח כאן ש"ראוי להחמיר בשל תורה" כדעת הרא"ש וסיעתו.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[110] פ"ב סי' יז (מפני שממהר כיבוי, שאינו מכחיש מאור הנר כלל ... נראה לי טעמא דמסתפק מן הנר, משום שממהר כיבויו).

[111] סעיף ג (נר של שעוה שרוצה להדליקו ביום טוב וחס עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף, בענין שיכבה כשיגיע שם). הרי שאסרו לקצר הנר על ידי שיחתכנו מלמטה.

[112] פ"ב סי' כח (ולדעת הרא"ש חייב משום מכבה, מאחר שעשה גרם כיבוי בשעוה הדולק ... לא מלאני לבי להקל, מאחר שלדברי הרא"ש הוא חייב משום מכבה, מאחר שממעט גוף השעוה, שהיא דולק. נהי דדברי התוס' עיקר, שאינו חייב, אבל להתיר לכתחילה לא יראה בעיני להקל כנגדו כל כך, מאחר שהרא"ש חייב בדבר).

[113] ס"ק ו (סעיף זה הוא דעת הרא"ש והטור, דסבירא להו דגרם מהירות כיבוי אינו מותר ... לא ימעט ההבערה במה שלוקח מגופו שום חלק, דזה הוה מכבה), וסק"י (דזה אסור לדעת הרא"ש, מפני שממעט גוף השעוה); אף שלא פירש בדבריו דקי"ל כדעת הרא"ש והטור ושו"ע.

[114] "חתיכות חלב המונחים בנר, מותר ליקח אחת מן החתיכות הרחוקות מן הפתילות".

[115] סעיף ג (ויש מתירין לחתוך נר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין).

שהיא דעת התוס' כב, א ד"ה והמסתפק (ומכאן יש להתיר קנדיל"א של שעוה גדולה לחתוך למטה ממנה, כיון דבשעה שחותך אותה אינו מכחיש מאור שלה כלל, אע"ג שהוא גורם לגרום כבויה שרי. ודוקא לחתוך אותה באור, אבל בסכין אסור, אליבא דכולי עלמא).

[116] אף שלכאורה נראה מדבריו דלא קיי"ל כהרא"ש וסיעתו שאוסרים למהר כיבויו, אלא כדעת התוס' שמתירים.

מכל מקום יש לומר שמנהג זה "הוא קיים", כי בזה יודו להיתר אף הרא"ש וסיעתו.

[117] "אם הוא רוצה להדליק נר שעוה שדולק כבר ומכוין שישרף הנר במהרה, אפילו להרא"ש דלעיל ס"ג אין איסור, דזה הוה כמרבה פתילות שיבעיר במהרה, שזכר רמ"א ס"ב דמותר, דמה לי שמוסיף הבערה על ידי פתילה אחרת או על ידי אותה פתילה עצמה בנר של שעוה, ולא פליג הרא"ש על התוס' לעיל אלא באם הוא ממעט בלא הדלקה".

[118] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ט הוזכרה ההלכה שבסי' שלד סכ"ב, "שאסור לגרום כיבוי אם לא במקום הפסד".

ומבאר כאן שכמו כן התירו לצורך גדול, או לצורך מצוה. ודלא כט"ז שהתיר אפילו לצורך קצת.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' צה.

[119] בדפוס ראשון, כותרת קונטרס אחרון זה היא "לשאר צורך גדול כו'". ואפשר שכן הי' הנוסח בפנים. ובקונטרס אחרון זה בא לבאר ההוכחות למסקנא זו.

וכן הוא לעיל סי' רסה קונטרס אחרון סק"ג (לפי מה שכתב רמ"א בסי' של"ד כרבינו יואל, דגרם כיבוי לא שרי אלא במקום פסידא, עיין שם, הילכך אין להתיר אלא לצורך גדול).

[120] סוף סק"ו (מכל מקום נראה דבצורך קצת, אף שאינו צורך גדול, יש להקל אפילו במים, כי לא מצינו חבר לרבינו יואל בזה, כן נראה לי).

[121] שבת רמז שצט (אבל רבינו יואל פירש, דאפילו ביום טוב לא שרינן גרם כיבוי לכתחלה, אלא במקום היזק דוקא).

[122] "[דגרם כיבוי מותר] במקום פסידא".

[123] ראה ס"ק ה (דגרם כיבוי לא שרי אלא במקום הפסד, כמ"ש סי' של"ד סכ"ב), וסוף ס"ק י (וליכא למשרי משום גרם כבוי, דהא לא שרי אלא למנוע שלא ישרף יותר, אבל לגרום לכבות הדלוק כבר, אסור).

ס"ק י"ג[124] עיי"ש), דאז יש לסמוך על הט"ז[125], ועל רמ"א בסוף סי' רס"ה[126], עיין שם במג"א[127]:

(ד) בכלי המיוחד כו'. הנה[128] המגן אברהם[129] כתב, אפשר דבכלי אסור כמ"ש סעיף י' עכ"ל, וכוונתו למה שכתבו שם הרא"ש ורש"ל לדעת הרמב"ם[130], דבכלי אסור משום תיקון מנא, אבל ביד אין בו משום תיקון מנא, והוא הדין כאן.

אבל לפי מה שכתב הבית יוסף שם[131] שוב אין לחלק בין יד לכלי. וכן לפי מה שכתב הט"ז שם[132] אין חילוק בין יד לכלי לענין תיקון מנא. וכן משמע בסי' תק"ט במג"א סק"ד[133] וסק"ט[134]. וכן משמע בט"ז סי' זה סק"י[135] דאסור כמו בסכין כו' עיי"ש. ואף המגן אברהם בסק"ח לא התיר[136] אלא משום שאינו מתכוין אלא שיכבה במהרה[137], אבל בלאו הכי שייך תיקון מנא אף בלא סכין. ואם כן[138] כיון שהתירו לחתוך ראש הפתילה שכבתה, מכלל דאין בזה תיקון מנא כלל כמ"ש בהדיא ברא"ש[139], ואם כן, הוא הדין דשרי בכלי. וכיון שלהרב בית יוסף וט"ז יש להתיר בפשיטות, ולפי מה שכתבו הרא"ש ורש"ל

---

[124] "מה שנהגו חדשים מקרוב להדליק בשמחת תורה מיני נפט שקורין פולוו"ר, פשיטא דאסור, ואף שעושה לשמחה ... ומכל מקום מותר לקבוע פילוו"ר בנר, אף על פי שגורם שהנר נכבה מחמת זה".

וכן הוא לקמן סכ"א (מותר לקבוע פולווי"ר בשפופרת שתחוב בתוכה נר של שעוה או של חלב, דכשיגיע האור לשם יתבער פולווי"ר מאליו. ואע"פ שהוא גורם על ידי זה כיבוי הנר, מכל מקום כיון שהוא מתכוין למצוה התירו לו גרם כיבוי, כדרך שהתירו גרם כיבוי במקום הפסד ממונו כמ"ש בסי' של"ד).

[125] שהובא לעיל שהתיר גרם כיבוי אפילו לצורך קצת.

[126] "ויש אומרים אפילו מתכוין לכבוי שרי, מאחר שאין המים בעין אלא תחת השמן, לא הוי אלא גרם כיבוי, וכן נוהגין".

[127] ס"ק ח וס"ק י (שלא התיר אלא בכלים מלאים מים).

[128] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ב נתבאר שמותר לחתוך הפחם שבראש הפתילה של נר שכבה, אפילו בכלי.

ומבאר דאף שהמ"א מסתפק אם נר שכבה דומה בזה לחיתוך הפחם בנר דולק, שלדעת הרמב"ם לא אסרו אלא בכלי ולא ביד.

היינו דוקא לפירוש הרא"ש והרש"ל בדעת הרמב"ם. אבל כמה פוסקים אסרו בדעתו בנר דולק לחתוך הפחם אף ביד, וכמה פוסקים התירו בדעתו אף בכלי, וכמה פוסקים חלקו עליו והתירו אף בכלי. ולדעת כל אלה אין לחלק בנר שכבה בין יד לכלי.

ואם כן אין ספקו של המ"א מוציא מודאי של פוסקים אלו שמתירין בפשיטות.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[129] סקי"א (אפשר דבכלי אסור כמ"ש ס"י).

[130] מה שכתב הרמב"ם (לענין הסרת הפחם מהנר הדולק) בפ"ד ה"ג (ואינו חותך את ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ את ראשה בידו), פירש הרא"ש פ"ד סי' ז (והרמב"ם ז"ל אוסר להסירו בכלי. ואפשר דחשיב ליה תיקון כלי, שהוא מתקן הפתילה). והיש"ש פ"ד סי' יב (דלשון חותכין משמע בכלי, אבל מוחטין משמע ביד).

ועל זה כותב המ"א כאן, דאפשר כן הוא גם כשרוצה להסיר הפחם מהנר אחר שכבה, שלא הותר אלא ביד, אבל בכלים אסור, משום תיקון כלי.

[131] ד"ה ומותר (ומדלא כתב אבל חותך ראשה בידו, כדקתני רישא אינו חותך ראש הפתילה בכלי, משמע דהכי קאמר, אינו חותך ראש הפתילה כלומר גוף הפתילה ואפילו בידו ... אבל נופץ ראשה בידו, כלומר מעביר פחם שבראשה, ואפילו במחט). וכן פסק בשו"ע ס"י (מותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק, אבל אינו חותך ראש הפתילה בכלי), ופירש במ"א סק"כ (מדשינה לשון הרמב"ם, שמע מינה דסבירא ליה דמותר להסירה אפילו בכלי ... אבל אסור לחתוך ראש הפתילה אפילו בידו ... וכמ"ש בב"י).

[132] סקי"ב (פירוש דבריו כך הם ... אם רוצה ליקח הפחם בין שני אצבעותיו ודאי אסור ... על כן לא אמר בסיפא אבל חותך ראשה בידו, דהוה משמע שהוא עושה על ידי חתיכה בין אצבעותיו, וזה אסור ... ואין היתר אלא נפוץ ביד, ולא חיתוך. כל זה פירוש יפה מאוד בדברי הרמב"ם).

[133] על האמור בשו"ע שם ס"ב (שפוד שרוצים לצלות בו והיה ארוך יותר מדאי, אסור לחתכו, ולא לשרפו), פירש המ"א שם (הכא אסור משום תיקון כלי (מרדכי)). הרי שבמקום שאסור משום תיקון כלי אין חילוק בין חיתוך על ידי כלי לבין שריפה.

[134] "כללו של דבר, כל שאסור לחתוך, אסור גם כן לשרוף, דמתקן מנא ... וכל שמותר לשרוף, מותר לחתוך".

[135] "ואם אפשר לחלקם על ידי האור בלא הדלקה, פשיטא דאסור כמו בסכין".

[136] על מה שכתב הרמ"א ס"ג (יש מתירין לחתוך נר של שעוה באור, דהיינו שמדליקים גם למטה כדי לקצרה, וכן נוהגין), כתב המ"א שם (מלשון רמ"א משמע דאפילו אין צריך לשתיהם רק שעושה כדי לקצרה, שרי), שהיא ההלכה שבפנים סוף ס"ח (מותר לקצרו על ידי שיבעירנו ... אבל אסור לקצרו על ידי שיחתכנו מלמטה בסכין). הרי שלדעת המ"א לא אסרו משום תיקון כלי אלא כשחותכו בסכין ולא על ידי שמבעירנו (ראה לעיל הערה 28).

[137] שלכן התירו באור, ולא בסכין.

[138] כיון שבמקום שיש תיקון כלי אסרו אף ביד, אם כן מובן שבמקום שאין תיקון כלי מותר אף בכלי.

[139] שם (מוחטין את הפתילה ביום טוב ... דאין כאן תיקון כלי).

לדעת הרמב"ם יש להסתפק, כמו שכתב המג"א, אין ספק מוציא מידי ודאי[140].

ובפרט שהרא"ש עצמו חולק על הרמב"ם בזה[141], וכן הוא דעת הראב"ד[142] ורשב"א[143], כמו שכתב המגיד משנה[144], עיין בית יוסף[145], ואם כן פשיטא דמותר אף בכלי, שהרי גם בסעיף י' מותר בכלי לדעתם ז"ל[146]:

[140] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל לב.

[141] אחר שפירש בדעת הרמב"ם שלא התירו אלא ביד, ולא בכלי, כתב עליו הרא"ש שם (ולא מסתברא, דאין כאן תיקון כלי, וגם מדקאמר מוחטין סתם, משמע דבכל ענין מותר). הרי שהתיר בנידון דידן אף בכלי.

[142] בהשגות פ"ד ה"ג (אבל נופץ את ראשה וכו', כתב הראב"ד ז"ל, ואפילו במחט, שהרי אמרו מוחטין).

[143] עבוה"ק שער ג סי' ג (מוחטין את הפתילה בין ביד בין בכלי להסיר ראשה השרוף להרבות באורו). חידושים לב, ב (ומדקתני מוחטין, משמע שמותר להסירו בכלי, דהיינו לשון מחט).

[144] פ"ד ה"ג (אבל שאר המפרשים אומרין, שלנפץ את ראשה אפילו בכלי מותר, וכשאמרו מוחטין רצו לומר שאפילו במחט מותר להסיר חשכה, וזה דעת ההשגות, ולזה הסכים הרשב"א ז"ל).

[145] כמובא לעיל, שפירש כן גם בדברי הרמב"ם עצמו.

[146] אפילו בנר הדולק, אם כן פשיטא שמתירים למחוט אחר שכבה אפילו בכלי, ואין בו משום תיקון כלי.
וכן נפסק בפנים סכ"ג (אסור להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק בין ביד בין בכלי ... מפני שהוא מכבה בידים ... אבל מותר לנפץ את הפחם באצבעו, כיון שאינו מכבהו בידים). והיינו שגם בנר הדולק אין בו משום תיקון כלי, אלא משום מלאכת כיבוי.

תקטו דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום

ובו כ"ד סעיפים

נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב

א נכרי[1] שהביא דורון לישראל, מיני פירות שיש מאותו המין במחובר לקרקע[2], שיש לומר[3] שאלו שהביא היו מחוברין לקרקע בתחילת כניסת יום טוב, וכן אם הביא מיני בעלי חיים שיש מאותו המין מחוסר

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב (ס"א-ב)
(ב) ספק נלקט או ניצוד ביום טוב (ס"ג-ו).
(ג) אם הוא יום טוב הסמוך לשבת (ס"ז-י).
(ד) נכרי שהביא מחוץ לתחום ביום טוב (סי"א-יז).
(ה) נכרי שהביא לעיר למכור (סי"ח-כ).
(ו) קצץ לנכרי ונשתהה והביאן ביום טוב (סכ"א).
(ז) שיגר לחברו והביאן נכרי ביום טוב (סכ"ב-ד).
*
אף שכותרת הסימן (כאן ובשו"ע הב"י) היא "דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום".
הלכה זו תתבאר רק לקמן סעיף יא ואילך.

[2] **גמרא** כד, ב (אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחובר אסור). טור ושו"ע ס"א (גוי שהביא דורון לישראל ביום טוב, אם יש ממינו במחובר ... אסור).
ודן לפנינו בשני האיסורים שיש בפירות אלו:
(א) איסור הנאה ממלאכה שעשה הנכרי לצורך הישראל (ס"א-ג).
(ב) גזירת פירות הנושרים, אפילו עשאו הנכרי לצורך עצמו (ס"ד)
וכן הוא לעיל סי' שכה ס"ח (וכן נכרי שליקט פירות מהמחובר לעצמו ... אסורים לישראל).
ונתבארו גם שם שני האיסורים הנ"ל:
(א) גזירת פירות הנושרים, אפילו עשאו הנכרי לצורך עצמו (לעיל שם ס"ח).
(ב) איסור הנאה ממלאכה שעשה הנכרי לצורך הישראל (לעיל שם ס"ט).

[3] וכן לקמן בסמוך (שיש לומר שאלו שהביא היו מחוסרין צידה בתחלת כניסת יום טוב). והיינו שנאסרו אף בספק, כדלקמן ס"ד (ביום טוב עצמו ... שיש להתספק שמא ליקט וצד היום ... אפילו בספק החמירו חכמים).
אמנם לענין לערב בכדי שיעשו, יתבאר לקמן בסמוך שלא נאסר אלא בודאי (בודאי ליקט או צד לשמו ... שליקט וצד היום). משא"כ בספק מותר, כדלקמן ס"ג (אם הוא בענין שיש להסתפק שמא נלקט וניצוד מאתמול, וגם יש להסתפק שמא ליקט וצד לצרכו או לצורך נכרי אחר, ואחר כך נמלך והביאן לישראל, כיון שיש כאן ב' ספיקות להקל, הרי אלו מותרים באכילה במוצאי יום טוב מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו).
סיכום ותוכן הלכות הספיקות – לקמן שם (הערה 55).

צידה[4], שיש לומר שאלו שהביא היו מחוסרין צידה בתחלת כניסת יום טוב, הרי אלו אסורין באכילה ובטלטול[5] עד הערב.

ואפילו עבר או שכח ונתן לתוך פיו, אסור לבלוע, אלא יפלוט מיד, כדין כל מאכלות אסורות[6].

ואפילו לערב[7] אינן מותרין אלא לאחר שהמתין בכדי שיעשו[8] (פירוש בכדי שילך הנכרי למקום שליקט או צד משם, ויגמור המלאכה, ויחזור לכאן, כמו שיתבאר[9]). דכיון שהביא הדורון לישראל, בודאי ליקט או צד לשמו[10], וכל המביא דורון הוא מתכוין להביא מן המשובח והמובחר, ויביא מאותן שליקט וצד היום[11], ונמצא שעשה הנכרי מלאכה גמורה[12] ביום טוב לצורך הישראל[13].

---

[4] רמב"ם פ"ב ה"י (או שהביא חיה או עופות או דגים שאפשר לצודן בו ביום). טור ושו"ע שם (או שמחוסר צידה).

וגם בזה דן לפנינו בשני האיסורים שיש בבעלי חיים אלו:

(א) איסור הנאה ממלאכה שעשה הנכרי לצורך הישראל (ס"א-ג).

(ב) איסור מוקצה, אפילו עשאו הנכרי לצורך עצמו (ס"ד)

וכן הוא לעיל סי' שכה ס"ח (וכן נכרי שצד דגים או חיה או עוף לעצמו אסורים לישראל ביום טוב, כמו שיתבאר בסי' תקט"ו).

ונתבארו שם שני האיסורים הנ"ל:

(א) איסור מוקצה, אפילו עשאו הנכרי לצורך עצמו (לעיל שם ס"ח).

(ב) איסור הנאה ממלאכה שעשה הנכרי לצורך הישראל (לעיל שם ס"ט).

[5] רש"י שם ד"ה אם יש (אסורין משום מוקצה). רי"ף ביצה יג, ב (לא מיבעיא באכילה דאסור, אלא אפילו לטלטלו נמי אסור). רא"ש שם פ"ג סי' ב (לא מיבעי באכילה דאסור, אלא אפילו לטלטל נמי אסור). טור ושו"ע שם (אסור ... לאכלו בו ביום, ואפילו לטלטלן אסור).

ולא פירש כאן הטעם שאסורין באכילה ובטלטול, שהרי כאמור לעיל, כלולים בקטע שלפנינו שני האיסורין שבפירות ובבעלי חיים, וכל אחד מהם גורם לאיסור מוקצה:

(א) איסור הנאה ממלאכה שעשה הנכרי לצורך הישראל, יתבאר לקמן בסמוך (וכל שאינו ראוי לאכילה אסור לטלטלו ביום טוב).

(ב) גזירת אכילה והשתמשות בפירות הנושרים, יתבאר לקמן ס"ד (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום).

(ג) בעלי חיים המחוסרים צידה הם מוקצה, כדלעיל סי' תצז ס"א (שהם מוקצין, כיון שהם מכוסין מן העין, ואין דעתו עליהם), וקונטרס אחרון שם ס"ק א.

[6] משנה תרומות פ"ח מ"ב (וכולם שהיתה תרומה בתוך פיהם, רבי אליעזר אומר יבלעו, ורבי יהושע אומר יפלוטו), וכרבי יהושע. רמב"ם הל' תרומות פ"י הי"ב (וכולן שהיתה להן תרומה בתוך פיהן, כשידעו שהן אסורין לאכול, הרי אלו יפלוטו). ר"ש תרומות שם (אף בשבת, כגון פירות הנושרין שלעס בפיו והן מוקצין). **רמ"א** ס"א (ואפילו עבר ונתן לפיו ולעסו אסור לבלעו).

ומיירי כאן עד הערב, שאיסורו משום גזירת אכילת פירות הנושרים, ולא מהני מה שהכניס לפיו ונהנה בטעמו. וכעין האמור לעיל סדר ברכת הנהנין פ"ח הי"ב (ואינה חשובה הנאה אלא הנאת מעיו, ולא הנאת החיך לבדו, כגון הטועם את התבשיל ... וחוזר ופולט, אין צריך לברך, אף על פי שנהנה בטעמו). וגם ברמ"א מיירי בדין "אסור ... לאוכלו בו ביום).

אמנם לא נתפרש כאן האם כן הדין גם לערב, קודם שהמתין בכדי שיעשו (דמיירי בו מכאן ואילך), שאסרו בו הנאה ממלאכת שבת לצורך ישראל.

[7] עד כאן מיירי ביום טוב עצמו "עד הערב", שכאמור לעיל יש בזה שני איסורים.

עתה מתחיל לבאר דין מוצאי יום טוב, שאין בו איסור מוקצה, אלא איסור הנאה ממלאכה שעשה הנכרי בשביל הישראל.

[8] גמרא שם (ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו). טור ושו"ע שם (ולערב מותרים בכדי שיעשו).

[9] סעיף ב.

[10] **מ"א סקי"א** (דאמרינן כיון שהביאו לו מסתמא לקטן בשבילו).

וכן הוא לקמן ס"ג (בנכרי שהביא דורון לישראל, דמן הסתם ליקט או צד היום בשביל הישראל שהביא לו), ולעיל סי' שכה ס"י (נכרי שהביא דורון לישראל ... אין תולין להקל שמא ליקטן מתחלה לעצמו ואחר כך נמלך להביאן לכאן, אלא מן הסתם ליקטן מתחלה לשם כך).

[11] **מ"א** סקי"ב (בעכו"ם שמביא דורון אמרינן שמתכוין להביא מן המשובח, ומביא מאותן שליקט או צד היום).

וכן הוא לקמן ס"ג (בנכרי שהביא דורון לישראל, דמן הסתם ליקט או צד היום), ולעיל שם (אין לתלות להקל שמא ליקטן מערב שבת, לפי שנכרי המביא דורון או למכור מן הסתם הוא מתכוין להביא מן המשובח, ומביא מאותן שליקט היום).

משא"כ במקום שיש להסתפק (כדלעיל הערה 3).

[12] והיינו שאם הביא הנכרי מחוץ לתחום לצורך ישראל, לא הי' נאסר אלא למי שהובא בשבילו, כדלקמן סי"ד. אבל כיון שהיא מלאכה גמורה, אסור לכולם.

[13] ואף שבודאי הביא את הדורון בשביל טובת הנאה שיקבל מהישראל, כדלעיל סי' רנב ס"י (דכיון שהוא עושה מאליו, בודאי הוא עושה לטובת עצמו, שיודע שלא יפסיד ובודאי יקבל טובת הנאה מהישראל כנגד זה), וסי' שלד סכ"ו (נכרי שבא לכבות מעצמו אין צריך למחות בידו, לפי שהנכרי יש לו שקול הדעת ששוקל בדעתו שכך ראוי לו לעשות, מפני שישתכר בו עכשיו או לאחר זמן, ולהנאת עצמו הוא מתכוין).

לפיכך הצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו, שלא יהנה כלום ממלאכת יום טוב הנעשית בשביל ישראל[14].

ומטעם זה אפילו אדם אחר שלא הובא בשבילו צריך להמתין בכדי שיעשו, שלא יהנה ממלאכת יום טוב[15].

ולפי זה הטעם, אם הביא ביום טוב ראשון, מותרים באכילה ביום טוב שני של גליות, לאחר שהמתין לערב כניסת יום טוב שני בכדי שיעשו. ואע"פ שאי אפשר לעשות מלאכה זו בערב זה שהוא יום טוב, ונמצא שנהנה ממה שהביא הנכרי ביום טוב, מכל מקום ממה נפשך, אם ערב זה הוא יום טוב, הרי יום טוב ראשון שהובא בו היה חול ואינו צריך להמתין כלל[16].

ומכל מקום קודם שהמתין בכדי שיעשו אסורין גם כן בטלטול, כיון שהיום הוא יום טוב, והן אין ראויין עדיין לאכילה[17], וכל שאינו ראוי לאכילה אסור לטלטלו ביום טוב[18].

אבל אם הביא לו ביום טוב שחל להיות בערב שבת, כיון ששני הימים הן קדושים בודאי, צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, שאם לא ימתין ויאכל מיד הרי נהנה ממלאכת יום טוב, שהרי אם לא היה מביא לו ביום טוב לא היה יכול ליהנות מהן בהיתר אלא אם כן היה מביא לו במוצאי שבת, לפיכך צריך להמתין בכדי שילך לשם ויביא. והוא הדין ביום טוב שחל להיות אחר השבת והביא לו בשבת, שאסורין עד שימתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו. וכן הדין בשני ימים טובים של ראש השנה, ששני הימים הן קדושים בודאי כמ"ש בסי' ת"ר[19], לפיכך אם הביא לו ביום טוב ראשון צריך להמתין במוצאי יום טוב

מכל מקום נאסר באכילה מטעם האמור לעיל שם סי' רנב ס"י (שאף שהנכרי מתכוין לטובת עצמו, מכל מקום עיקר עשיית מלאכתו היא שיהנה גוף הישראל ממנה בשבת, שאם לא הנאת גוף הישראל ממנה בשבת לא היה עושה אותה כלל בשבת. וכיון שעיקר עשיית המלאכה היא בשבילו, יש לגזור גזרה שמא יאמר לו לעשות לו בשבת, אם יהיה מותר לו ליהנות ממנה כשנעשית בשבילו), ושם נסמן.

[14] **רש"י** כד, סע"ב (ולערב אסורין בכדי שיעשו, כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב). מ"א ס"ק ג (שלא יהנה ממלאכת יום טוב).

וכן הובא טעם זה לעיל סי' רנב סי"א (כדי שלא יהנה ממלאכת שבת).

וראה לקמן בהגהה בסוף הסעיף, הטעם דחיישינן הכא לטעם זה; אף שבדרך כלל קיי"ל כדעה השנית, שתתבאר לקמן בסמוך (שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב, כדי למהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב).

[15] **רא"ש** פ"ג סי' ב (ולפירוש רש"י אסור לכל ישראל בכדי שיעשו, שלא יהנה ממלאכת יום טוב).

[16] **רש"י** שם (אע"ג דליל יום טוב שני הוא ממתין בכדי שיעשו, ומותרין ממה נפשך, אם הלילה חול הוא הרי המתין בכדי שיעשו ואם קדש הוא נמצא שנלקטו בחול, כן דעתי נוטה ויש לי ראיות הרבה ... ובתשובת רבינו גרשום מאור הגולה מצאתי כמותי. גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש, שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא ושמו ר' קלונימוס ובקי בכל הש"ס, והורה כן). **רמב"ם**. שו"ע שם (ובשני ימים טובים של גליות, אם הובא ביום ראשון מותר מיד בליל יום טוב שני בכדי שיעשו). מ"א ס"ק ד (אפילו למי שהובא בשבילו, דממה נפשך חד יומא חול הוא).

ממה נפשך זה נתבאר לעיל סי' תקיג ס"ח (ושם הערה 50).

[17] הוא איסור ההנאה ממלאכת הנכרי לצורך ישראל (ראה לעיל הערה 5).

[18] **רי"ף** יג, ב (אפילו לטלטלו נמי אסור, דמשום דלא חזי לאכילה מוקצה הוא). **רא"ש** שם (אפילו לטלטל נמי אסור, דלא חזי לאכילה, וכמוקצה דמי). **מ"א** ס"ק ב (דלא חזי לאכילה, וכמוקצה דמי, דכיון דאסורין באכילה מחמת איסור היום אסורין בטלטול (הרי"ף והרא"ש) ... נבילה אסורה באכילה ושרי בטלטול ... טעמא משום דנבילה חזי לכלבים, אבל זה לאו דעתיה למשדיי' לכלבים ... וכן כתבו התוס' בביצה דף ו' ע"ב דבעינן מוכן ועומד). והוא בתוס' שם ד"ה מוכן לכלבים הוי מוכן לאדם (וקשה דאם כן אפרוח נמי יהא מותר, שמוכן לכלבים. ויש לומר דבעינן מוכן ועומד, וזה אינו עומד לכלבים). והכי קיי"ל, כדלעיל סי' תקיג, בקונטרס אחרון שם סק"א (עיין מג"א סי' תקט"ו ס"ב ב' ... דקיי"ל כרי"ף ורא"ש).

וכן הוא במ"א סי' שח ס"ק נו (וכן כתב המאור רפכ"א ... דכל מידי דבר אכילה היא, דלא חזי למיכל עד מוצאי שבת, לכלבים נמי לא קאי, ולא מטלטלין ליה, דהא לא חזי מידי עכ"ל). והוא בבעל המאור שבת נט, ב ד"ה טעמא (כל מידי דבר אכילה דלא חזי למיכל בו ביום עד מוצאי שבת, ולכלבים נמי לא קאי, לא מטלטלין ליה בשבתא דהא לא חזי למידי).

וכן הוא לעיל סי' שה סל"ג (וכיון שאסור באכילה, אסור גם כן בטלטול, שמוקצה הוא, כיון שאינו ראוי לבו ביום). סי' שח ס"ט (אף על פי שיכול להאכילם לכלבים, מכל מקום כיון שאינן עומדים לכך, אלא לאכילת אדם במוצאי שבת, אסור לטלטלן אפילו לצורך גופן ומקומן), וסס"ח (אסור לטלטלו ... שאף שראויין לכלבים, הרי אינן עומדים לכלבים, אלא לאכילת אדם למוצאי שבת, ובשבת אינן ראוין לו לכלום). סי' שכה ס"ח (ולכן הם אסורים גם כן בטלטול, כיון שאינן ראוים לו בו ביום להשתמש בהם שום תשמיש, והרי הם מוקצים). סי' תצז ס"ז (כל דבר שאסור לאכלו ביום טוב או להשתמש בו, מפני שהוא מוקצה, אסור לטלטלו). סי' תקיג ס"ג (וכיון שהיא אסורה באכילה, אסורה גם כן בטלטול, שהרי אינה ראוייה לכלום בו ביום). לקמן ס"ד (וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום).

[19] סעיף ג (שני ימים טובים של ראש השנה ... נחשבים כיום אחד ארוך וקדושה אחת הן).

ושני פרטים בזה: (א) ששני הימים קודש. (ב) שהן קדושה אחת. ונתבאר לעיל סי' תצז ס"ט (והערה 38).

שני בכדי שיעשו, שלא יהנה ממלאכת יום טוב[20].

ויש אומרים[21] שמה שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו, אין הטעם מפני שאסור ליהנות ממלאכת יום טוב, אלא שחששו חכמים אם נתיר לו ליהנות במוצאי יום טוב מיד מן המלאכה שנעשית בשבילו ביום טוב, שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב כדי למהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב. שאיסור אמירה לנכרי הוא קל בעיני הבריות, לפיכך הצריכוהו להמתין בכדי שיעשו[22], דאז כיון שלא ירויח כלום במה שהביא ביום טוב לא יעשה איסור בחנם.

ולפי דבריהם אין צריך להמתין בכדי שיעשו אלא מי שהנכרי הביא בשבילו[23], וכן אנשי ביתו כמוהו[24], אבל אדם אחר שלא הובא בשבילו מותר לאכול מהם במוצאי יום טוב מיד[25]. דכיון שלא הצריכו להמתין אלא כדי שלא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב, אם כן די לנו אם נאסור על מי שהובא בשבילו, שהרי אם מי שהובא בשבילו, דהיינו מי שיצוה את הנכרי שיביא ביום טוב יצטרך להמתין, אם כן שוב אין לחוש שיאמר שום אדם לנכרי שיביא ביום טוב כדי שחבירו ימהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב, כיון שהוא בעצמו לא ירויח כלום באמירה זו אין אדם חוטא ולא לו[26].

---

[20] **תוס'** עירובין מ, א דבור ראשון (בשבת ויום טוב אף לפרש"י אסור מזה לזה). טור (לפרש"י ... אבל בשני יום טוב של ראש השנה, או ביום טוב שלאחר השבת או שלפניו, צריך להמתין במוצאי יום טוב ושבת כדי שיעשו). **ושו"ע** שם (אבל בשני ימים של ראש השנה, או ביום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניו בין מלאחריו, אם הובא בראשון צריך להמתין עד מוצאי יום טוב ושבת בכדי שיעשו).

[21] **ר"ת** הובא ב**רא"ש** פ"ג סי' ב (ורבינו תם פירש דטעם שצריך להמתין לערב בכדי שיעשו, משום גזירה שמא יאמר לנכרי להביאו לו ביום טוב כדי שיאכל לערב מיד). ר"י בתוס' כד, ב ד"ה ולערב (והקשה הר"י לפרש"י דפירש דלכך בעינן כדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת יום טוב, אם כן המבשל בשבת בשוגג אמאי יאכל, הא נהנה ממלאכת שבת. אלא ודאי אין זה הטעם. אלא הטעם שמא יאמר לנכרי לך ולקט), ועירובין לט, ב ד"ה אי (וטעם כדי שיעשו יש לפרש, משום שמא יאמר ישראל לנכרי לעשות ביום טוב כדי שיאכל לאלתר במוצאי יום טוב). רמב"ם פ"ב ה"ח (לא אסרו בכל מקום שימתין בכדי שיעשו אלא מפני דבר זה, שאם תאמר יהא מותר מיד, שמא יאמר לנכרי לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד. וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו, לא יאמר לנכרי לעשות לו, שהרי אינו משתכר כלום, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת). לבוש ס"א (ויש מפרשים שהטעם שאסרו חכמים דורון גוי שיש במינו במחובר או מחוסר צידה ובכדי שיעשו, היינו משום גזירה שמא יאמר לגוי להביאו ביום טוב ראשון כדי שיאכל לערב יום טוב שני מיד). וראה בהגהה בסוף הסעיף.

[22] ר"ן שבת יז, ב ד"ה הלכך, וחולין ד, א סד"ה מתני' (שכיון שהדבר נעשה מאליו, קל הוא בעיניו ויבא לעשות כן לכתחלה. אבל במבשל ליכא למיגזר, דחילול שבת חמיר להו לאינשי, ואפילו שרית ליה למוצאי שבת מיד לא אתי למיעבד לכתחלה).

וכן הוא לעיל סי' שיח ס"א (שלא הצריכו להמתין כן אלא בנכרי העושה בשביל ישראל, שאם נתיר לו ליהנות במוצאי שבת מיד, יש לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן לו במוצאי שבת מיד, שאיסור האמירה לנכרי קל בעיני הבריות ... אבל אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת בשביל ליהנות ממנה במוצאי שבת מיד).

[23] **רא"ש** שם (לפירוש ר"ת שפירש משום שמא יאמר לנכרי להביא ביום טוב שיאכל לערב מיד, מסתבר שמותר לישראל אחר מיד, ולא חיישינן שיאמר לנכרי להביא בשביל אחר, דאין אדם חוטא ולא לו). **רש"ל** בישש"ש פ"ג סי' ה (ולדעת ר"ת דגזרינן שמא יאמר, לא גזרינן בישראל אחר שלא הובא בשבילו, כאשר כתב הרא"ש להדיא). לבוש שם (אינו אסור אלא לאותו ישראל שנעשה בשבילו, דלאותו שלא נעשה בשבילו ליכא למימר שמא יאמר לגוי שיביא, וגם ליכא למימר שמא זה שנעשה בשבילו יאמר לגוי שיביא לזה שלא נעשה בשבילו, שאין אדם חוטא ולא לו). **ט"ז** סק"א (וכתב הרא"ש ... באם עושה העכו"ם בשביל ישראל זה בשבת, אם יש איסור לישראל אחר צריך כדי שיעשו, דלרש"י אסור דהא נהנה ממלאכת שבת ... ולר"ת שרי דאין אדם חוטא ולא לו לומר שיביא ביום טוב בשביל אחר). מ"א ס"ק ה (ולפי טעם זה מותר לאחר במוצאי יום טוב ראשון מיד, דלא גזרינן שיאמר לעכו"ם להביא כדי שיאכל חבירו, דאין אדם חוטא ולא לו).

[24] **גמרא** עירובין מ, א (כל דאתי לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתי). תוס' שם ד"ה אדעתא (הלכך דבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל אסור לכל בני ביתו לאכול, דאדעתא דכולהו קאתי). מ"מ פ"ב ה"י (הבא בשביל ישראל במחוץ לתחום, כשם שאסור לו כך אסור לכל בני ביתו, דאדעתא דכולהו אתי). הגהות מיימוניות שם ס"ק כ (לבני ביתו אסור). מרדכי עירובין רמז תצא (והוא הדין דאסור לכל בני הבית כשהובאו בשביל בעל הבית). יש"ש חולין פ"ז סנ"ט (ונראה, היכא דקנסינן, [קנסינן] נמי לאסור לכל בני ביתו, דאם לא כן יהנו מעשיו, שכיון לבטלם, כדי להאכיל לבני ביתו). ט"ז יו"ד סי' צט ס"ק י (ובמקום האסור לו אסור גם כן לבני ביתו. כן פירש רש"ל שם). מ"א סי' רנג ס"ק יא (ולבני ביתו פשיטא דאסור, דהוה ליה כמי שנתבשל בשבילו).

וכן הוא לעיל סי' רנג סכ"ד (ומכל מקום לבני ביתו אין להתיר). סי' תמז סס"א (שאסור לו ולאנשי ביתו, ומותר לאחרים). סי' תקג סי"ב (אסור לו ולכל אנשי ביתו), ונתבאר בקונטרס אחרון שם ס"ק ב. לקמן סי"א (למי שהובאו בשבילו ולכל אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו, שגם בשבילם נתכוין הנכרי בהבאתו), וסכ"ב (ולאנשי ביתו).

אמנם לענין בישל בשבת נתבאר לעיל סי' שיח ס"א (אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד. ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו, אף אם בישל בשבילם), והטעם שהותר שם גם למי שבישל בשבילו, ראה לעיל שם (הערה יא), וסי' תקג בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[25] כיון דמיירי כאן בנתלש או ניצוד ביום טוב, שלכן אסור ביום טוב עצמו בכל אופן. אבל בדבר שנעשתה בו מלאכה אחרת, מותר לאדם אחר אפילו ביום טוב עצמו.

[26] קידושין סג, ב.

ולפי סברא זו אם הביא לו ביום טוב ראשון, צריכים הוא ואנשי ביתו להמתין במוצאי יום טוב שני בכדי שיעשו, אף אם הוא יום טוב שני של גליות. ואע"פ שממה נפשך אחד מהם הוא חול, מכל מקום כיון שעכשיו אסרו לנו חכמים לעשות מלאכה בשני הימים, אם נתיר לו ביום טוב שני במה שהובא בשבילו ביום טוב ראשון, יש לחוש שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב ראשון, כדי שימהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב שני[27].

ומכל מקום אין איסור אלא באכילה, אבל לטלטל מותר מיד במוצאי יום טוב ראשון, אפילו קודם שהמתין בכדי שיעשו, ואפילו הוא שבת או יום טוב שני של ראש השנה. דכיון שלאדם אחר מותר אפילו באכילה, אין לזה דין מוקצה כלל, ואף הוא בעצמו מותר לטלטל, שהרי דבר זה ראוי לאכילה לכל בני אדם, ואין איסור אלא לו ולאנשי ביתו[28].

ואם חל יום טוב בחמישי ובששי, מותר לו לאכול בשבת שלאחריהן מה שהביא לו ביום טוב ראשון[29], ובלבד שימתין בליל שבת בכדי שיעשו[30] לפי סברא זו. ואין לחוש שמא יאמר להנכרי שיביא ביום טוב ראשון כדי שיאכל מזה בשבת, כיון שיש עדיין שני ימים עד השבת.

אבל אם הביא לו ביום טוב שני, דהיינו בערב שבת, צריך להמתין עד מוצאי שבת בכדי שיעשו, אף לפי סברא הראשונה[31] כמ"ש למעלה[32].

ולענין הלכה כבר נהגו במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה. ונוהגין להחמיר אפילו לאדם אחר שלא הובא בשבילו, שימתין עד מוצאי יום טוב שני בכדי שיעשו, אף ביום טוב שני של גליות[33]. ולפיכך

---

[27] הובא ברש"י שם (שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר עד ליל מוצאי יום טוב שני ... וגם הלכות גדולות אוסרים כן. ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר). ר"י בתוס' שם (ומזה הטעם אסורים עד מוצאי יום טוב האחרון בכדי שיעשו, דאי אמרת דמותרין במוצאי יום טוב ראשון, חיישינן שמא יאמר לנכרי ביום טוב ראשון לך והביא כדי לאכול מהן בשני, ואם כן על כרחך לילה הראויה לעשיה קאמר). **רא"ש** שם לדעת **ר"ת** (ולהאי טעמא צריך להמתין עד ערב שני בכדי שיעשו, דחיישינן שמא יאמר לנכרי להביא ביום ראשון כדי שיאכל ביום טוב שני ... וגם בעל ההלכות כתב כר"ת) [ראה בה"ג הל' יום טוב לו, א]. רמ"א שם (ויש מחמירין לאסרו עד מוצאי יום טוב שני). לבוש ס"א (ולהאי טעמא אפילו הובא בראשון צריך להמתין אפילו עד ערב שני, שהוא מוצאי יום טוב, בכדי שיעשו, דחיישינן שמא יאמר לגוי להביא ביום ראשון כדי שיאכל ביום טוב שני למחר בכדי שיעשו). מ"א סק"ה (דאם יהא מותר ביום טוב שני, יאמר לעכו"ם להביא ביום טוב ראשון כדי שיאכל ביום טוב שני).

[28] רא"ש (אף על גב דאסור באכילה מותר בטלטול, כיון דמותר לישראל אחר). שו"ע ס"ה (אבל מותר לטלטלן). **ט"ז** סוף סק"ב (ונראה לי דעכ"פ גם לר"ת שרי לטלטל ביום טוב שני, אפילו הוא עצמו, דאין כאן איסור מוקצה, אלא דאסור מצד גזירה שמא יאמר), וס"ק ח (לדעת רש"ל שמתיר בכל גווני לאדם אחר ביום טוב שני, ואין כאן איסור מוקצה כלל), וס"ק י (כתב הרא"ש הטעם, דכיון דשרי לישראל אחר באכילה, אין לו דין מוקצה ליאסר בטלטול). ושו"ע סי' שכה ס"ח (מותר לטלטל אפילו מי שהובא בשבילו).

והיינו לפי שיטת ר"ת שמותר הוא לאחרים שלא הובא בשבילם, כדלעיל (הערה 23).

וכן הוא במקום שלדברי הכל מותר הוא לאחרים, כדלקמן סט"ו (וכיון שהוא ראוי לאכילה בו ביום למי שלא הובא בשבילו, לפיכך אף מי שהובא בשבילו מותר לטלטלו ביום טוב, ואין לו דין מוקצה כלל, כיון שראוי לאחרים בו ביום). לעיל סי' שכה סי"א (ולכן אף מי שהובא בשבילו מותר לו לטלטלו, כי אין לו דין מוקצה, הואיל והוא ראוי לאכילה לאחרים בו ביום).

[29] תוס' שם (ואומר הרר"י דיום טוב שחל להיות בה' בשבת ובערב שבת, או בא' בשבת ובב' בשבת, הבא ביום ראשון שרי ליום שלישי, ולא בעינן הראויה לעשיה, דשני ימים קודם לא שייך שמא יאמר לנכרי). רא"ש שם (ושני ימים טובים שחלו ביום חמישי וששי והובא ביום ראשון ... ה"ר יחיאל מפרי"ש התירו בשבת, שאין להחמיר כולי האי. וכן מסתבר). טור **ורמ"א** ס"ד (בשני ימים טובים של גליות, יש להקל בשבת שהוא לאחריהן). מ"א ס"ק טז (דשני ימים קודם לא גזרינן שמא יאמר לעכו"ם להביאן).

[30] **טור** (והר"י מפרי"ש התירה בליל שבת, בכדי שיעשו, ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל). **ב"י** ד"ה ואם חל (ואף על פי שהרא"ש לא כתב אלא והר"י מפרי"ש התירו בשבת שאין להחמיר כולי האי, ולא הזכיר כדי שיעשו, סבר רבינו שלא התיר אלא דוקא בכדי שיעשו, דאין סברא להקל יותר במוצאי יום טוב לשבת מבמוצאי יום טוב לחול). לבוש ס"ד (יש להקל לאוכלו בשבת שלאחר יום טוב, בכדי שיעשו, דכולי האי אין להחמיר משום גזירה שמא יאמר לגוי להביא לאוסרן ג' ימים, שאין דרך לומר לגוי להביא אחר ג' ימים).

[31] ב"י שם (דאילו הובאו ביום ב', גם לפירוש רש"י צריך להמתין עד מוצאי שבת בכדי שיעשו). ישי"ש פ"ג סי' ו (ואם הובא ביום ו' אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו). ט"ז ס"ק ז (כתב רש"ל ... אם הובא ביום ו' צריך במוצאי שבת כדי שיעשו).

וכן הוא לקמן ס"ט (אבל נתלש וניצוד בששי בשביל ישראל, צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו).

[32] בדעה הראשונה (אם הביא לו ביום טוב שחל להיות בערב שבת, כיון ששני הימים הן קדושים בודאי, צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, שאם לא ימתין ויאכל מיד הרי נהנה ממלאכת יום טוב).

[33] הגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסז (אסור לב' הימים, עד כדי שיעשו של ליל מוצאי יום טוב, אפילו בשני ימים טובים של גליות כדפר"י, ואפילו לישראל אחר שלא הובאו בשבילו אסורין). והיינו שאף לסברה השנית דלעיל, נאסר אף לישראל אחר (ראה לקמן הערה 47).

נוהגין להחמיר אפילו בטלטול עד מוצאי יום טוב שני, כיון שאינו ראוי לאכילה לשום אדם[34].

ואם מוצאי יום טוב שני הוא שבת (אין מטלטלין עד שימתין בליל שבת בכדי שיעשו[35]. ומכל מקום ביום טוב שני שהוא ערב שבת) מותר לבשלו על ידי נכרי (בענין שאין בו משום בישולי נכרים, ועל דרך שנתבאר ביו"ד סי' קי"ג עיי"ש) לצורך אכילת שבת, לאחר שימתין בכדי שיעשו, כיון שאיסור הטלטול ביום טוב שני אינו אלא חומרא בעלמא, לפיכך יש להקל על ידי נכרי[36].

במה דברים אמורים כשיש לו ממין זה בתוך ביתו לכבוד שבת[37]. אבל אם אין לו ממין זה בתוך ביתו, והוא (א) צריך לו לכבוד השבת, מותר לטלטלו ולבשלו בעצמו לכבוד השבת[38], לאחר שהמתין במוצאי יום טוב ראשון בכדי שיעשו. רק שיזהר מלטעום ממנו עד שימתין בליל שבת בכדי שיעשו.

ואם יש אורחים סמוכים על שלחנו ביום טוב[39], בין שבאו אליו קודם יום טוב[40], בין שזימן אותם ביום טוב לאחר שהביא הנכרי אליו את הדורון, אם האורחין הן מעיר אחרת[41], שיש כאן מצות הכנסת אורחים, מותר להאכילם ביום טוב שני של גלויות מה שהביא לו הנכרי ביום טוב ראשון. ואף הוא עצמו שהובא בשבילו מותר לו לאכול עמהם, דאין זה כבודם שלא יאכל עמהם[42], וכיון שיש כאן מצות הכנסת אורחים יש לסמוך על סברא הראשונה.

במה דברים אמורים כשאין לו ממין זה בתוך ביתו והוא צריך לו לכבוד האורחים. והוא הדין אם צריך לו לצורך שאר סעודות מצוה[43]. אבל אם יש לו ממין זה[44] בתוך ביתו שמספיק לו לכל בני הסעודה, אין

מרדכי עירובין רמז תצא (גם בשני אסור, עד בכדי שיעשו של מוצאי יום טוב, דאי שרינן ליה בשני אתי ישראל למימר לנכרי בראשון לך והבא ביום טוב, שהרי באו בשבילו, וגם לישראל אחר שלא הובאו בשבילו כמו כן אסורין לו). הלכות ומנהגי מהר"ש סי' נז (אסור אפילו לישראל אחר שלא הובא בשבילו (בסמ"ק), ועד מוצאי יום טוב שני). מהרי"ל הל' יום טוב ריש ע' קעז (פעם אחת דרש מהר"ש, דדבר הניצד או נתלש אסור גם לישראל אחר שלא הובא בשבילו בסמ"ק, ועד מוצאי יום טוב שני בכדי שיעשו). תרומת הדשן סי' עח (והורה אחד מהגדולים כדברי סמ"ק). **רמ"א** ס"א (ונוהגין להחמיר אם אינו צורך יום טוב לצורך אורחים ובכה"ג, דאז נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילן), והיינו שבלא צורך אורחים מחמירין הן לענין יום טוב שני והן לענין אחרים שלא הובא בשבילם.

[34] תרומת הדשן שם (וביום טוב שני נמי אי אפשר לבשלו, משום דמוקצים הן, ואסורין אפילו לישראל אחר). **רמ"א ס"ד** (אסור מאחר דנהיגין לאסור ואף לטלטל ביום טוב שני).

וכדלעיל לדעה הא' (ומטעם זה אפילו אדם אחר שלא הובא בשבילו צריך להמתין בכדי שיעשו ... אסורין גם כן בטלטול, כיון שהיום הוא יום טוב, והן אין ראויין עדיין לאכילה, וכל שאינו ראוי לאכילה אסור לטלטלו ביום טוב).

[35] כדלעיל לדעה הא', בליל ב' של יום טוב (קודם שהמתין בכדי שיעשו אסורין גם כן בטלטול).

[36] **מ"א** סקי"ז (צריך עיון אם יש להתיר לבשל על ידי עכו"ם ... יש לומר כיון דיש מתירין לאכלן ביום טוב שני, אם כן עכ"פ שרי לבשלן על ידי עכו"ם).

וכמו בכל אמירה לנכרי, שאם יש מתירים אף על ידי ישראל, או שהיא רק חומרא בעלמא, יש להתיר על ידי נכרי, כדלעיל סי' רעט ס"ה (ולענין טלטול על ידי נכרי סומכין על סברא הראשונה). סי' שז ס"ו (דבר שאינו אלא חומרא בעלמא לישראל עצמו, יכול לומר לנכרי בשבת לעשותו). סי' שיד סי"ז (ויש לסמוך על דבריהם לענין אמירה לנכרי). סי' תקו ס"ג (לפי שיש מי שאומר שאפילו ישראל מותר ... לכך יש לסמוך על דבריו להקל על ידי נכרי).

[37] מ"א סוף ס"ק ו (ואם יש לו מאותו המין לא מקרי לצורך).

[38] **ט"ז** סק"ח (דלצורך אורחים וכיוצא בזה מותר, ואם כן אין כאן מוקצה לגמרי ביום טוב השני של גליות, ואין כאן איסור טלטול). ונתבאר בקונטרס אחרון סק"א (הנה הט"ז מיקל בכל ענין, לפיכך כשהוא צריך להם לכבוד השבת יש לסמוך על הט"ז).

[39] תרומת הדשן שם (אם יש בדבר צורך, כגון שזימן אורחים נכבדים, וקבעיא להו הך דורון, נראה דיש לסמוך). **רמ"א** ס"א (ונוהגין להחמיר אם אינו צורך יום טוב לצורך אורחים ובכה"ג).

[40] **מ"א** סק"ו (ובכנסת הגדולה כתב וז"ל רדב"ז ... ואם הם סמוכים עליו באותו יום טוב, בכל ענין אסור עכ"ל. ולי נראה ... הכא סמכינן אסברא קמייתא). והיינו שאף שהאורחים שבאו קודם יום טוב נחשבים כבני ביתו שאסורים, מכל מקום סמכינן בזה אסברא קמייתא, שביום טוב שני מותר אף לו ולבני ביתו.

[41] **מ"א** שם (לי נראה דכשזימן אורחים שאינן מעיר הזאת, יש להקל במוצאי יום טוב ראשון בכדי שיעשו, דסמכינן אסברא קמייתא. ועי' סי' של"ג סס"א). והוא כדלעיל שם ס"ו (ואינן נקראים אורחים אלא שבאו מעיר אחרת, בין שנתארחו אצלו בין שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו שבאותה העיר שיסעוד אצלו, אינו נקרא אורח וסעודת הרשות היא).

וכן הוא לעיל סי' שז סכ"ג (באורחים שאינן מעיר אחרת, אלא שזימן אליו אחוזת מרעהו מבני עירו לסעודת מריעות, שאינו סעודת מצוה, עיין סי' של"ג). סי' תקי ס"כ (שהאורחים הן מאותה העיר, שאין כאן מצות הכנסת אורחים).

[42] מ"א שם (ואפשר דאף הוא בעצמו מותר לאכול עמה, דאין זה כבודם שלא יאכל עמהם).

[43] וכ"ה לעיל סי' שכה סי"ג (יש להקל לצורך אורחים, או שאר סעודת מצוה). סי' שלג ס"ו (כשם שהתירו כאן לצורך אורחים כמו לצורך דבר מצוה, כך בכל מקום שהתירו איזה דבר לצורך מצוה מותר גם כן לצורך אורחים).

ליתן לפניהם ממין זה, כדי שיאכיל לאנשי ביתו ממה שיש לו בתוך ביתו[45].

וכל זה לאחר שהמתין במוצאי יום טוב ראשון בכדי שיעשו. אבל קודם שיעור זה אסור בין באכילה בין בטלטול בין לו בין לאחרים שלא הובא בשבילם, כמו שנתבאר למעלה לפי סברא הראשונה[46], כי כן הסכמת רוב המורים[47]:

[הגהה. ואע"פ[48] שבסי' שכה[49] ביארנו דעיקר הטעם בכל מקום שהצריכו להמתין בכדי שיעשו הוא משום גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות, כמ"ש לפי סברא האחרונה, ואם כן היה ראוי שלא לאסור אלא

---

[44] **מ"א** סוף סק"ו (ואם יש לו מאותו המין לא מקרי לצורך).

[45] היינו שרוצה לתת לאורחים כדי שישאר מספיק לבני ביתו ממין זה.

ובזה לא התירו, שהרי אכילת מין זה על ידי האורחים היא בשביל בני ביתו, שיספיק גם להם.

[46] "ומטעם זה אפילו אדם אחר שלא הובא בשבילו צריך להמתין בכדי שיעשו, שלא יהנה ממלאכת יום טוב".

ואף שהובא לעיל (הערה 23), מדברי הפוסקים בשיטת ר"ת, שהנלקט והניצוד לישראל זה מותר (לערב בכדי שיעשו) לישראל אחר. מכל מקום "הסכמת רוב המורים" שאסור "בין לו בין לאחרים" (כדלקמן הערה הבאה). ולכן אין לסמוך על שיטת ר"ת בזה, אף לכבוד אורחים וסעודת מצוה.

[47] **רש"י** כד, ב בשם **רבנו גרשום מאור הגולה ורבנו קולונימוס** (כן דעתי נוטה ויש לי ראיות הרבה ... ובתשובת רבינו גרשום מאור הגולה מצאתי כמותי. גם עתה בא אלי מכתב מגרמיי"ש, שבא לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא ושמו ר' קלונימוס ובקי בכל הש"ס, והורה כן). כה, רע"א (משום שנעשה בו איסור בשבילו, אם כן לישראל אחר נמי אסור, דנכרי שהדליק את הנר בשבת תנן (שבת קכב, א) אם בשביל ישראל אסור, ולא חלקו בינו לחברו). שהיא הסברא הראשונה הנ"ל.

ואף "דעיקר הטעם בכל מקום שהצריכו להמתין בכדי שיעשו הוא משום גזירה שמא יאמר לנכרי לעשות, כמ"ש לפי סברא האחרונה", כדלקמן בהגהה.

מכל מקום גם לפי סברה זו קיי"ל שאסור אף לאחרים, מטעם האמור לקמן בהגהה (לא רצו חכמים לחלק בגזרתם, ואסרו על הכל, אף על מי שלא נעשית בשבילו עד לאחר בכדי שיעשו, לפי שראו חכמים להחמיר הרבה בדבר שנעשה בו מלאכה גמורה על ידי נכרי). ולעיל סי' רעו ס"א (נכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל, אסור לכל אדם להשתמש לאורו בשבת, אפילו למי שלא הודלק בשבילו, שהחמירו בזה חכמים הואיל ונעשית מלאכה גמורה של תורה בשביל ישראל בשבת). וסי' שכה ס"ט (שכל שנעשית מלאכת איסור של תורה בשביל ישראל, החמירו חכמים שלא לחלק בין מי שנעשה בשבילו לאחרים), וסי"א (שאיסור התחומין הוא מדברי סופרים, ולא החמירו כל כך בשל דבריהם לאסור אף למי שלא הובא בשבילו), וסט"ז (שכל שנעשה באיסור של תורה על ידי נכרי לצורך ישראל לא חלקו חכמים בין מי שנעשה בשבילו לאחרים), וסכ"ב (לא אותו ישראל ולא ישראל אחר). שכן נראה מדברי הפוסקים שלפנינו:

רי"ף יג, ב (והבא בשביל ישראל זה, מחוץ לתחום, מותר לישראל אחר). **רמב"ם** פ"ב ה"י (והבא בשביל ישראל זה מחוץ לתחום מותר לישראל אחר). אבל בשאר מלאכות שנעשו לישראל, אסור אף לאחרים.

ואפילו לדעת הפוסקים שגם בשאר מלאכות לצורך ישראל מותר לישראל אחר.

מכל מקום גם הם מודים כאן לענין דבר שיש ממנו מחובר או מחוסר צידה, שאסור לערב אף לאחרים. שכן נראה מדברי הפוסקים שלפנינו:

ראב"ד בהשגות על בעל המאור יג, א (כתוב שם [בבעל המאור דלקמן] או שעשה לו כבש בשבת כולן מותרין לישראל אחר ... כתבתיה דגרסינן בסוף שבת [קנא, א] גוי שהביא חלילין מרשות ישראל בשבת לא יספוד בהן אותו ישראל, אבל ישראל אחר מותר, עשו לו ארון וחפרו לו קבר לא יקבור בו אותו ישראל, אבל ישראל אחר מותר, ונר וכבש ומילוי מים [כיוצא] בהם הם). **רז"ה** שם (פירשה ה"ר שלמה [רש"י שם כד, ב (אם יש מאותו המין במחובר אסורין, משום מוקצה, ואפילו לרבי שמעון יש מוקצה בגרוגרות וצמוקים, ומחובר כגרוגרות וצמוקים דמי)] משום דכגרוגרות וצמוקים דמי דאסח דעתיה מיניה ... דמשום גזירה שמא יאמר לו לא אסרינן ליה לישראל אחר, שאין אדם חוטא ולא לו. ומצאתי כתוב לרב רבי מאיר ברבי יוסי ז"ל שהעיד בשם ה"ר יצחק בן מרן לוי ז"ל כי הוא הדין לנכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל או שמילא מים לבהמת ישראל או שעשה לו כבש בשבת כולן מותרין לישראל אחר). **רמב"ן** במלחמות יג, ב (וחכמי מקומו לא יפה הורו ... שלא חלק רב פפא באותו השיעור בין אותו ישראל לישראל אחר, אלא כשאין במינו במחובר). **רשב"א** בחידושיו כד, ב (והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, דבאיסור תחומין לא גזרינן שמא יאמר לו הבא בשביל ישראל אחר). **ר"ן** יג, ב ד"ה ולערב (וכי תימא תינח ביומיה אבל לערב דבטיל לה איסור מוקצה הוה לן למישרייה לישראל אחר. הא לא קשיא, שאם אתה מתירו לו אף על פי שהוא אסור למי שבא בשבילו, אף הוא יחשוב שאפילו ביומו יהא מותר בו, ולפיכך השוו איסורו לגמרי. זה נראה לי על דרך הר"ז הלוי ז"ל). היינו שגם לדעת בעל המאור וראב"ד וסיעתם, בנכרי שהדליק הנר או מילא מים או עשה כבש, שמותר לישראל אחר; מכל מקום מודים בדבר שיש ממינו מחובר או מחוסר צידה, שאסור לערב בכדי שיעשו אף לאחרים.

מגיד משנה הל' שבת פ"ו ה"ב (ופשט מימרא שבפרק אין צדין שאומרת ולערב בכדי שיעשו, מורה כדברי רבינו, שאפילו אחר צריך להמתין בכדי שיעשו). **שו"ע** ס"א (ובשני ימים טובים של גליות, אם הובא ביום ראשון מותר מיד בליל יום טוב שני בכדי שיעשו), שהוא כדעת רש"י הנ"ל. **עיין קונטרס אחרון** (היא ההגהה דלקמן בסמוך. ראה הערה הבאה).

[48] תוכן הגהה זו:

אף שלענין טעם האיסור קיי"ל כסברה השנית הנ"ל (דעת ר"ת וסיעתו); מכל מקום, לענין האיסור לאחרים, ולענין ההיתר ביום טוב שני של גלויות, קיי"ל כסברה הראשונה הנ"ל (דעת רש"י וסיעתו). ונתבאר בהערה הקודמת.

[49] ס"ט (צריך להמתין לערב בכדי שיעשו, גזרה שמא יאמר לנכרי לעשות בשבת כדי שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד), ושם נסמן (הערה צו). וסי"א (ולערב בכדי שיעשו גזרה שמא יאמר לנכרי להביא לו מחוץ לתחום בשבת כדי לאכול ממנו בו ביום או לערב מיד).

על מי שהמלאכה נעשית בשבילו כמ"ש למעלה. מכל מקום לא רצו חכמים לחלק בגזרתם, ואסרו על הכל, אף על מי שלא נעשית בשבילו עד לאחר בכדי שיעשו, לפי שראו חכמים להחמיר הרבה בדבר שנעשה בו מלאכה גמורה על ידי נכרי[50].

ומכל מקום לאחר שהמתין בליל מוצאי יום טוב א' כדי שיעשו, ראוי להקל אף אם הוא יום טוב ב' של גלויות כמ"ש בסברא הראשונה. ואע"פ שעדיין לא יצאנו מידי חשש שמא יאמר לנכרי שיביא לו ביום טוב א' כדי שיוכל ליהנות מהן ביום טוב ב' אחר המתנת בכדי שיעשו, מכל מקום לא רצו להחמיר כל כך בהמתנה זו שימתין עד מוצאי יום טוב ב' בכדי שיעשו, כיון שהמתנה זו אינה אלא קנס בעלמא שלא יאמר להנכרי שיעשה כן פעם אחרת, אם כן כיון שקנסוהו ומנעוהו מליהנות מזה במוצאי יום טוב א' מיד עד לאחר שימתין בכדי שיעשו די בכך, כי בזה יהיה לו היכר זכרון שלא יאמר להנכרי שיעשה כן פעם אחרת[51] (עד כאן הגהה)].

ב שיעור בכדי שיעשו הוא כדי שילך הנכרי במוצאי יום טוב משחשכה מביתו למקום שליקט הפירות, או למקום שצד הדגים, ויגמור המלאכה, ויחזור לכאן[52].

ואם נסתפק לו מהיכן הביאן הנכרי, אין צריך להמתין רק בכדי שיבואו מחוץ לתחום[53].

אם הביאן הנכרי רוכב על הסוס, אין צריך להמתין רק בכדי ששהה הנכרי ברכיבה זו עד שהביאן

---

[50] מ"א סי' שכה ס"ק לב (אף על גב דלאחר לא שייך למיגזר שמא יאמר לעכו"ם, מכל מקום לא חילק בדבר שנעשית בו מלאכה גמורה בשביל ישראל).

וכן הוא לעיל שם סעיף ט (שכל שנעשית מלאכת איסור של תורה בשביל ישראל, החמירו חכמים שלא לחלק בין מי שנעשה בשבילו לאחרים), וסט"ז (שכל שנעשה באיסור של תורה על ידי נכרי לצורך ישראל, לא חלקו חכמים בין מי שנעשה בשבילו לאחרים). וכדלעיל (הערה 14).

*

ומה שכתב כאן "מלאכה גמורה", וכן הוא במ"א שם "מלאכה גמורה". ואילו לעיל בסי' שכה "מלאכת איסור של תורה".

כי גם תלישה וצידה ביום טוב אינן אסורות מן התורה, אלא מדברי סופרים, כדלעיל סי' תצה ס"ט (אסרו חכמים הקצירה ... וכן אסרו הצידה). ומכל מקום אסרום גם לאחרים, כיון שהן מלאכות גמורות.

ונתבאר לעיל סי' תצז בקונטרס אחרון ס"ק א ד"ה ואין להקשות (יש כאן מלאכה גמורה, צידה שלא לצורך יום טוב, והרי זה כיש במינו במחובר, שהתלישה גם כן אינה אסורה אלא מדברי סופרים לרוב הפוסקים).

[51] ומטעם זה הנה גם אם הביאו מחוץ לתחום, שבזה אפשר שטעם האיסור הוא לדברי הכל "שמא יאמר לנכרי שיביא לו ביום טוב", כדלקמן סי"ב (הטעם שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו, אינו בשביל שלא יהנה ממלאכת יום טוב ... ולמה הצריכו להמתין, משום גזרה שמא יאמר לנכרי שיביא לו מיני מאכל מחוץ לתחום ביום טוב).

מכל מקום התירו ביום טוב שני, כדלקמן סי"ג (לא רצו חכמים לקנסו כל כך שלא יאכל עד מוצאי שבת או עד מוצאי יום טוב שני).

[52] ר"ח עירובין מ, א (בכדי שיעשו, פירוש, כשיעור שילך ישראל משחשכה בגן ויגזז ויביא). תוס' שם דבור הראשון (כשיעור [שילך] ויתלוש ויביא, דאי כדי שיתלוש לבד, איכא למיחש שמא יאמר לנכרי ביום טוב לתלוש כדי שיאכל במוצאי יום טוב אחר שעה מועטת). **רשב"א** כד, ב ד"ה ופירוש (בעינן כדי שילך הנכרי לגן וילקוט, ואחר שהיית שיעור זה מותר), ובשו"ת ח"א סי' לט (ורבינו חננאל ז"ל כן כתב בפירוש בעירובין פרק מי שהוציאוהו. כדי שיעשו כשיעור שילך ישראל משחשיכה בגן ויגוז ויביא). **ר"ן** יג, ב ד"ה ולערב (והאי כדי שיעשו, היינו שילך הנכרי למקום שלקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן). **שו"ע** סוף ס"א (ושיעור כדי שיעשו היינו כדי שילך הגוי למקום שליקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן).

וכן הוא לעיל סעיף א (פירוש, בכדי שילך הנכרי למקום שליקט או צד משם, ויגמור המלאכה, ויחזור לכאן). סי' שכה סי"ג (שימתין למוצאי שבת בכדי הבאה מחוץ לתחום, חוץ ממה שצריך לשהות בלקיטתו או צידתו, אם הוא דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה, כמו שיתבאר בסי' תקט"ו).

וסגי כאן ב"כדי שילך הנכרי במוצאי יום טוב", וכדלעיל שם (ויש אומרים ... אין ליל מוצאי שבת עולה מן החשבון, וצריך להמתין שיעור זה למחר ביום ראשון. לפי שאין רגילות להביא בלילה ממקום רחוק חוץ לתחום ... ויש לחוש לדבריהם לענין שבת, אבל לענין יום טוב יש להקל כסברא הראשונה).

[53] משנה מכשירין פ"ב מ"ו (ימתין כדי שיבואו ממקום קרוב). ר"ן יג, ב ד"ה ולערב (ואם נסתפק לו מהיכן הביאן כדי שיבואו מחוץ לתחום, והכי מוכח במסכת מכשירין ... ממתין בכדי שיבאו ממקום קרוב). שו"ע סוף ס"א (ואם נסתפק לו מהיכן הביאן, שיעורן כדי שיבואו מחוץ לתחום).

וכן הוא לעיל סי' שכה סי"ג (אם אינו יודע כלל, ואפשר שהביאו ממקום קרוב, די שימתין למוצאי שבת בכדי הבאה מחוץ לתחום), וסכ"ב (ואם אינו ידוע מהיכן הביאם, די שימתינו בכדי שיכולין להביאם מחוץ לתחום).

ואף שיתבאר לקמן סעיף ג (אם הוא בענין שיש להסתפק ... צריך להמתין בכדי שיעשו, לפי שהוא דבר שיש לו מתירין, דהיינו אחר שימתין בכדי שיעשו, לפיכך אין אומרים כאן ספק דברי סופרים להקל).

היינו דוקא במקום שיש להסתפק אם הוא אסור או מותר. משא"כ כאן, שהספק הוא כמה זמן יש להמתין בכדי שיעשו, אזלינן לקולא.

לכאן[54]:

ספק נלקט או ניצוד ביום טוב

ג וכל זה[55] בנכרי שהביא דורון לישראל, דמן הסתם ליקט או צד היום בשביל הישראל שהביא לו[56], כמ"ש למעלה[57]. אבל אם הוא בענין שיש להסתפק שמא נלקט וניצוד מאתמול, וגם יש להסתפק שמא ליקט וצד לצרכו או לצורך נכרי אחר, ואחר כך נמלך והביאן לישראל, כיון שיש כאן ב' ספיקות להקל, הרי אלו מותרים באכילה במוצאי יום טוב מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו[58].

אבל אם אין כאן אלא ספק אחד, שמא נלקטו וניצודו מאתמול בשביל ישראל, או שמא ליקט וצד היום ובשביל נכרי ואחר כך (ב) נמלך והביאן לישראל, צריך להמתין בכדי שיעשו[59]. לפי שהוא דבר שיש לו

---

[54] כנסת הגדולה סי' שכה הגב"י (ואם היה איש רוכב על סוס ושהה שעה אחת, צריך להמתין שעה אחת). **מ"א** סק"ט (ואם הביאו רוכב על הסוס, אין צריך להמתין אלא בכדי רכיבה לשם (כנסת הגדולה סי' שכ"[ה])).

וכן הוא לעיל סי' שכה סי"ג (אם הביא לו ממקום רחוק בג' שעות על היום בשבת, מפני שהוא רכב על סוס ולכן מיהר הבאתו, אינו צריך להמתין למוצאי שבת כדי הליכה לשם ברגל, אלא די שימתין ג' שעות).

[55] סיכום ותוכן הלכות הספיקות, שיתבארו כאן:

(א) ספק נלקט או ניצוד בו ביום, אסור אפילו ביום טוב שני של גלויות (ס"א וס"ד. שכה, י).

(ב) ולענין בכדי שיעשו, מחלוקת הפוסקים, וקיי"ל לאסור (ס"ג. קונטרס אחרון ב. שכה, י. שכה, כב).

(ג) ספק ספיקא באיסור בכדי שיעשו, מותר (ס"ג).

(ד) ספק הובא מחוץ לתחום, מחלוקת הפוסקים, וקיי"ל לאסור ביום טוב ראשון, ובכדי שיעשו (סט"ז. שכה, יד).

(ה) ספק הובא מחוץ לתחום, לענין יום טוב שני, מותר (סט"ז).

(ו) ספק הובא מחוץ לתחום או ממקום רחוק יותר, סגי בכדי הבאה מחוץ לתחום (ס"ב. שכה, יג. שכה, כב).

(ז) הביא דורון לישראל, בודאי ליקט וצד היום לשמו, ולא נחשב ספק (ס"א וס"ג. שכה, י).

[56] מ"א סקי"א (דאמרינן כיון שהביאו לו מסתמא לקטן בשבילו), וסקי"ב (בעכו"ם שמביא דורון אמרינן שמתכוין להביא מן המשובח, ומביא מאותן שליקט או צד היום).

[57] ריש ס"א (דכיון שהביא הדורון לישראל, בודאי ליקט או צד לשמו, וכל המביא דורון, הוא מתכוין להביא מן המשובח והמובחר, ויביא מאותן שליקט וצד היום, ונמצא שעשה הנכרי מלאכה גמורה ביום טוב לצורך הישראל).

וכן הוא לעיל סי' שכה ס"י (נכרי שהביא דורון לישראל ... אין תולין להקל שמא ליקטן מתחלה לעצמו ואחר כך נמלך להביאן לכאן, אלא מן הסתם ליקטן מתחלה לשם כך. וכן אין לתלות להקל שמא ליקטן מערב שבת, לפי שנכרי המביא דורון או למכור, מן הסתם הוא מתכוין להביא מן המשובח, ומביא מאותן שליקט היום).

[58] ר"ן יג, א ד"ה אמר שמואל (וכתבו שהרב רבינו אשר דלוניל ז"ל התיר ... משום דהוה ליה ספק ספקא דאית לן למישרייה אפילו בדבר שיש לו מתירין). הביאו **רש"ל** בישי"ש פ"ג סי' ז. **מ"א סקי"ב** (כעין ספק ספיקא, ולא בענין בכדי שיעשו (יש"ש)).

ואף שבספק אחד אמרינן לקמן בסמוך "צריך להמתין בכדי שיעשו, לפי שהוא דבר שיש לו מתירין".

היינו דוקא בספק אחד, משא"כ בספק ספיקא, כדלקמן סט"ז, ולעיל סי' תקיג ס"ד. ונתבאר בקונטרס אחרון שם ס"ק ב (אנן קיי"ל דספק ספיקא מותר אף בדבר שיש לו מתירין אם הוא לצורך, כמו שכתב רמ"א ביו"ד סי' ק"י ס"ח בהג"ה, עיין שם בש"ך סקנ"ו).

וברמ"א שם (יש אומרים דדבר שיש לו מתירין אין להתיר מכח ספק ספיקא, וטוב להחמיר אם לא לצורך, מאחר שיש לו היתר בלאו הכי). ובש"ך שם הביא משו"ת הרא"ש כלל ב ס"א (ובדבר שיש מתירין החמירו חכמים ז"ל ... לא א[ס]רינן ספק ספיקא).

[59] על מה שנפסק בשו"ע ס"ג (אפילו אם הוא ספק ... אסורים), כתב **ט"ז** ס"ק ד (בכלל זה גם כן אם יש ספק ... לענין כדי שיעשו).

והיינו כדתנן קנא, א (נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב), לדעת שמואל בגמרא שם (שמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו), כפירוש **הגאונים** ו**רי"ף** סד, ב (כלומר אע"ג דחזינן להו דעיילי בצפרא, לא אמרינן אי לאו דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בצפרא, אלא אמרינן הכי מאתרא רחיקא אתו, והאי דאתו בצפרא, בליליא אזלי עד דמטו לחומה, וביתו התם, וקא עיילי השתא).

ומיירי שם לענין להספיד עם החלילין במוצאי שבת (בכדי שיעשו), שהרי בשבת אין מספידים. ואם כן מובן דהא דקיי"ל לאיסור לשיטת הרי"ף, היינו הן לענין ספק תחומין (אף לבו ביום), והן לענין בכדי שיעשו (אף בספק נלקטו בשבת), כמבואר במלחמות שם סה, ב (ואנו חוששים להם משום ספק תחומין להחמיר, והוא הדין בכל מעשה שבת, ואפילו לערב עד כדי שיעשו כדברי רבינו הגדול ז"ל), ובטור (ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אם לאו ... לרי"ף גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו).

רמב"ם פ"ו ה"ו (שמא בלילה הביאום ממקום אחר עד החומה ובבקר נכנסו בהן). מ"מ שם (וזה כדעת הגאונים ז"ל), ובהל' יום טוב פ"ב סוף ה"י (ודעת הגאונים ז"ל שחוששין שמא באו מחוץ לתחום. וכן דעת רבינו פרק ששי מהלכות שבת). **שו"ע ס"ז** (אם הוא ספק אם באו מחוץ לתחום ... אסור).

וממה שנפסק כן לענין ספק תחומין, למדים שכן הוא גם לענין בכדי שיעשו, כמבואר בט"ז ס"ק יג (בגמרא שמואל אומר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו, רש"י פירש לקולא, דתלינן שהיו בין השמשות תוך התחום. ולפי דעתו כל היכא דמספקא לן תלינן לקולא. אבל הגאונים פירשו דשמואל לחומרא, דאע"פ שנכנסו בבוקר אסור, דחיישינן שמא בלילה הביאום ממקום רחוק ולנו חוץ לחומה. ולפי זה בכל ספק כזה אזלינן לחומרא ... ופסק ב"י כגאונים, ובכל ספק כזה לחומרא).

והיא דעה האי' בשו"ע סי' שכה ס"ז (ספק אם ליקטן בשביל ישראל, או שידוע שליקטן בשביל ישראל ואין ידוע אם נלקטו היום אם לאו, אסורים בו ביום, ולערב בכדי שיעשו. ויש אומרים דלערב מותר מיד), שהיא העיקר, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ב (וכן

מתירין[60], דהיינו אחר שימתין בכדי שיעשו, לפיכך אין אומרים כאן ספק דברי סופרים להקל:

ד וכל זה[61] לענין המתנת בכדי שיעשו במוצאי יום טוב. אבל ביום טוב עצמו, אפילו אם ידוע שליקט וצד לצורך נכרי, אלא שיש להסתפק שמא ליקט וצד היום[62], וכן פירות הנמצאים תחת האילן שיש להסתפק שמא נשרו מהאילן ביום טוב[63] הרי אלו אסורים באכילה ובטלטול עד הערב. אפילו אם הוא בענין שאין בהן משום מוקצה, כגון דקל העומד בחצרו והיתה דעתו מערב יום טוב על התמרים שישיר הרוח מן הדקל ביום טוב, או ששמע מנכרי בערב יום טוב שאמר למחר אתלוש פירות הללו, ותלשן

משמע דעת השו"ע סי' שכ"ה סעיף ז' שהביא דעת המחמירין בסתם, ודעת המקילין בלשון יש אומרים, משמע שדעתו לפסוק כהמחמירין).

וכן נפסק לעיל סי' שכה ס"י (ספק ... אסורות בו ביום וגם לערב בכדי שיעשו ... ויש אומרים שלערב מותר מיד ... והעיקר כסברא הראשונה), וסי"ד (אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אסור ... עד למוצאי שבת כדי הבאה מחוץ לתחום ... ולהאומרים שבאיסור כזה ... לא החמירו בספיקו ... אף כאן מותר ... אפילו בו ביום. וכבר נתבאר שהעיקר כסברא הראשונה), וסכ"ב (נכרי שהביא בשבת ... לא יספידו בהם ... עד שימתינו בכדי שיכולים להביאם ... ואם הוא ספק אם הביאם מחוץ לתחום או מתוך התחום, אסור).

ונתבאר כל זה בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[60] ט"ז ס"ק יג (ונראה לי דהטעם דהוי ליה דבר שיש לו מתירין ומחמרינן בספיקו). ובסי' שכה ס"ק ז (ונראה לי דמשום הכי החמירו, כיון שאפשר להמתין עד הערב ויהיה היתר גמור, למה יכניס עצמו בספק איסור. ודמיא למ"ש ביו"ד דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל). מלחמות להרמב"ן שבת סה, ב בסופו (ואנו חוששים להם משום ספק תחומין להחמיר, והוא הדין בכל מעשה שבת, ואפילו לערב עד כדי שיעשו, כדברי רבינו הגדול ז"ל. והטעם משום דרב אשי דאמר בפ' קמא דביצה כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל, וספיקא אסור). מ"א סי' תצז סק"ג (אף על גב דקי"ל ספיקא דרבנן לקולא, הכא אסור משום דבר שיש לו מתירין).

והוא כדאמר רב אשי ד, א (רב אשי אמר לעולם ספק יום טוב ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן לא בטיל).

וכן הוא לקמן סט"ז (יש להחמיר אף בספק, כיון שהוא דבר שיש לו מתירין). קונטרס אחרון ס"ק ה (ספק אם נתלש ... כיון שהוא דבר שיש לו מתירין). לעיל סי' שכה ס"י (ואע"פ שהוא ספק דברי סופרים, אין הולכין בו להקל, הואיל והוא דבר שיש לו מתירין), וסי"ד (מפני שהוא דבר שיש לו מתירין). סי' תצז ס"ח (לפי שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין, לפיכך הולכין בספיקו להחמיר (עיין סי' תקט"ו)).

[61] תוכן והמשך דברי הסעיף שלפנינו:

כל מה שנתבאר בסעיף הקודם, לחלק בין ספק אחד לבין ב' ספיקות, הוא רק לענין איסור בכדי שיעשו, שנאסר דוקא כשהנכרי עשה המלאכה (א) ביום טוב. (ב) בשביל הישראל. ולכן שייך בזה שני ספיקות.

משא"כ ביום טוב עצמו, נאסר בטלטול אפילו אם ליקט וצד לצורך עצמו, ואם כן לא שייך בזה אלא ספק אחד.

ואף שבליקט מיירי שלא הקצהו מדעתו, ולא נאסר משום מוקצה, אלא משום פירות הנושרים.

מכל מקום אסרוהו חכמים לאכלו ולהשתמש בו, ונעשה מוקצה בעל כרחו, וספק מוקצה אסרו חכמים.

ואף שעכ"פ שייך ספק ספיקא ביום טוב שני של גלויות, שהרי לשאר דברים דינו כספק.

מכל מקום לענין מוקצה דין יום טוב של גלויות הוא כודאי, ואם כן אין להתירו מטעם ספק ספיקא.

והטעם שמוקצה חמור יותר משאר איסורי דרבנן, כיון שהמוקצה נאסר משום סייג לאיסורי תורה.

[62] משנה כד, א (מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יום טוב לא יטול מהן ביום טוב, אלא אם כן יודע שנצודו מערב יום טוב). **גמרא** שם (תניא ספק מוכן רבן גמליאל מתיר ורבי יהושע אוסר. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהושע), וע"ב (רבי שמעון בן אלעזר אומר בא ומצאן מקולקלין מערב יום טוב בידוע שמערב יום טוב נצודו, ומותרין ... הא ספיקא, נעשה כמי שנצודו ביום טוב, ואסורין. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר). ספר התרומה סי' רמט (ואם ספק אם נלקטו היום, או נצודו הדגים והעופות בשבת או ביום טוב, על זה שנינו ספק מוכן אסור), וסמ"ג ל"ת סה כ, ב (ואם ספק אם נלקטו ביום טוב אם לאו, הא תנן ספק מוכן אסור), וסמ"ק סי' רפא (וספק אם נלקטו בשבת או לא, אותו היום אסור). טור ושו"ע ס"ג (אפילו אם הוא ספק אם נלקטו או ניצודו היום, אסורים).

וכן הוא בספק שאר מוקצה, כדלעיל סי' תצז ס"ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה, כגון מצודות חיה עופות ודגים שהיו פרושות מערב יום טוב ולמחר מוצא בהם ואינו יודע אם נצוד היום או אתמול, אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב).

והטעם שמחוסר צידה ביום טוב הוא מוקצה, נתבאר לעיל סי' תצז ס"א (שהם מוקצין, כיון שהם מכוסין מן העין, ואין דעתו עליהם), וקונטרס אחרון שם ס"ק א.

ואף שספק דבריהם לקולא, מכל מקום החמירו בספק פירות שנשרו ובספק מוקצה אסורים, מהטעמים דלקמן סוף הסעיף, וסט"ז.

[63] **פסחים פ"ד** במשנה פסחים נה, סע"ב (אנשי יריחו ... אוכלין מתחת הנשרים בשבת (תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות, רש"י), ומיחו בידם חכמים). ובברייתא שם נו, א (פורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים). ובגמרא שם נו, ב (דרבנן סברי גזרינן שמא יעלה ויתלוש, ואנשי יריחו סברי לא גזרינן שמא יעלה ויתלוש). תוס' שם ע"ב ד"ה מחלוקת (ובירושלמי דס"פ (פ"ד ה"ט) פריך במה אנן קיימין, אי בנשרו מערב יום טוב דברי הכל מותרים, ואי ביום טוב דברי הכל אסורים, אלא במה קיימין בסתם). הרי שגם ספק פירות הנושרים אסורים.

ודין פירות הנושרים בשבת, או נלקט על ידי נכרי בשבת, יתבאר לקמן (הערה 65).

ביום טוב לצרכו[64], הרי הן אסורים לישראל באכילה ובטלטול. לפי שחכמים גזרו על כל דבר שנעקר מהמחובר בשבת או ביום טוב לאסרו באכילה בו ביום, אם הוא דבר מאכל, ולהשתמש בו, אם אינו דבר מאכל, משום גזרה שמא יתלוש בעצמו כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ב[65], וכיון שאסור לאכלו ולהשתמש בו, אסור גם כן לטלטלו, שהרי אינו ראוי לכלום בו ביום[66].

ואפילו בספק החמירו חכמים אף ביום טוב שני של גלויות[67]. ואע״פ שיום טוב שני של גליות אינו אלא מחמת ספק[68], ונמצא שיש כאן ב׳ ספיקות להקל[69]. מכל מקום כיון שכבר הנהיגו חכמים את כל בני הגולה לעשות שני ימים, הרי הוא כודאי של דבריהם, לענין זה[70], שלא להתיר בו ספק מוקצה. שעיקר

---

[64] **רמב״ן** במלחמות **רפ״ג דביצה** יג, א (דכיון דדעתיה עליהו מאתמול, שהרי פורצין פרצות בגנותיהן לשם כך, הרי הם מוכנים במחובר לזה שדעתו עליו, וכיון שכן פירות שתלשן הנכרי, אם היה דעתו עליהן מערב יום טוב, כגון ששמעו אותו אומר למחר אתלוש פירות הללו להביא אותן דורון לפלוני ישראל, מעתה נתיר אותן ... אלא גזירה דשמא יעלה ויתלוש, ושתלשן הנכרי נמי בכלל גזירה זו). והיינו שהן בישראל והן בנכרי, סגי במה שהי׳ דעתם על המחובר הזה.

וכן הוא לעיל סי׳ שי ס״ג (ואפילו היה בדעת הנכרי מבעוד יום לתלוש פירות אלו בשבת, כגון ששמע את הנכרי אומר בערב שבת למחר אתלוש פירות אלו, ואפילו הן פירות שנגמר בישולן שהכנה מועלת בהם אפילו בעודם במחובר כמו שיתבאר בסי׳ שי״ח, אעפ״כ הם אסורים באכילה ובטלטול משום גזרת פירות הנושרין). סי׳ שיח ס״ו (פרי שנגמר בישולו ושוב אינו גדל והולך, מועלת בו הכנה אף על פי שהוא מחובר). סי׳ שכה ס״ח (אפילו הוא בענין שאין בהם משום מוקצה, כגון ששמע את הנכרי אומר מערב שבת למחר אלקוט פירות אלו, והן פירות שנגמר בישולן, שהכנה מועלת להן אפילו במחובר, כמו שנתבאר בסי׳ שי״ח).

ואף לדעת הפוסקים שתנאי אינו מועיל במוקצה, כדלעיל סי׳ רעט ס״ה (אם התנה מבעוד יום על נר זה שיטלטלנו בשבת לכשיכבה מותר לטלטלו אחר שכבה ... ויש אומרים שאין התנאי מועיל כלום, שהואיל והקצהו מדעתו לבין השמשות, דהיינו שכשהדליק בו היה בדעתו שיהא השמן דולק בו בבין השמשות).

היינו דוקא כשדחה אותו בידים והקצהו מדעתו לבין השמשות, וכמובא לעיל שם, וכמבואר בתוס׳ מד, א ד״ה שבנר (נר, עיקר הקצאתו הוא בין השמשות, ודחייה בידים לצורך שבת, וחמיר טפי, ולא מהני ביה תנאי). הגהות אשרי פ״ג סי׳ כ (ואפילו תנאי אינו מועיל לו, כיון דדחיה בידים).

משא״כ בפירות שבאילן, שהיו מוקצין מחמת איסור הבא מאליו, שרי, כדלעיל סי׳ שי ס״ו (בעלי חיים שהם מוקצים בשבת מחמת איסור שחיטה ושחטם בשבת לצורך חולה שחלה היום, מותר לבריא לאכול מהם חי, אף שהסיח דעתו מהם כשהגיעו בין השמשות משום איסור שחיטה, כיון שהוא איסור הבא מאליו ולא על ידי גרמת האדם, וכן כל כיוצא בזה).

ואף שבבעלי חיים סגי אף שהסיח דעתו מהם משום איסור שחיטה.

היינו דוקא בבעלי חיים, משא״כ לענין פירות שהן מוקצים בשבת מחמת איסור תולש, לא הותרו משום מוקצה אלא כשהי׳ דעתם עליו מבעוד יום.

עוד הוסיף טעם להיתר במלחמות שם (ולא עוד אלא כיון שיש הכנה במחובר והנכרי אינו צריך הכן הרי כל פירותיו מוכנין ואף המחוברין שלו שתלשן). והוא כדלעיל כאן סי׳ שי ס״ג (שאין דין מוקצה בשל נכרי, לפי שהכל מוכן אצלו, שהנכרי אינו מקצה כלום ודעתו על הכל).

ומכל מקום לא הסתפק בטעם זה לחוד (לענין פירות המחוברים), אלא כתב עיקר הטעם להיתר (כגון ששמעו אותו אומר למחר אתלוש פירות הללו). והיינו שבמחובר, שהוא מוקצה מחמת איסור, לא סגי בטעם זה שהכל מוכן אצל נכרי. ולכן לא הותר כאן אלא כשאמר בערב שבת למחר אתלוש פירות אלו (שמועיל אף בישראל, כמבואר כאן בפנים).

[65] בשו״ע שם ס״ג (פירות שנשרו מן האילן בשבת, אסורים בו ביום). ובמ״א שם ס״ק ג (משום שמא יעלה ויתלוש).

ולענין להשתמש בהם כשאינם דבר מאכל, הוא כדאמרינן בביצה ד, ב (עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביום טוב). וכדלעיל סי׳ תקא ס״י (עצים שנשרו מן האילן ביום טוב אין מסיקין בהן ביום טוב ... לפי שהן בכלל גזרת פירות הנושרין מאליהן בשבת או ביום טוב, שאסרום חכמים בו ביום באכילה ובטלטול משום גזרה שמא יעלה ויתלוש).

ולענין נכרי שתלש פירות מעץ, נתבאר לעיל סי׳ שכה ס״ח (נכרי שליקט פירות מהמחובר לעצמו ... אסורים לישראל עד לערב, לפי שהם בכלל הגזרה שגזרו על פירות הנושרים מאליהן, כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ב, שגם פירות אלו באים להישראל ממילא כמו הנושרים מאליהם).

[66] כנסמן לעיל (הערה 18).

ובפרט הכא דמיירי לבו ביום, כדאמרינן כד, ב (פירות בני יומן מי שרו בטלטול).

[67] יש״ש פ״ג סי׳ ז (ונראה לי ... ספק מוכן אין חילוק בין יום טוב א׳ ליום טוב ב׳, וכל מה שאסור בראשון, אם בא ביום ב׳ גם כן נאסר). **מ״א סי׳ תצז סק״ד** (וביש״ש סי׳ [ז׳] פסק להחמיר ביום טוב שני אפילו בספק, וכן עיקר).

וכן הוא לעיל סי׳ תצז ס״ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה ... אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב, בין שהיום הוא יום טוב ראשון בין שהוא יום טוב שני של גלויות), ושם נסמן.

ואפילו ספק מוקצה ביום טוב ראשון של ראש השנה, אסור לאכלו ולטלטלו אף ביום טוב שני, כדלקמן ס״ו (אם הוא יום טוב שני של ראש השנה, אפילו אם הוא ספק אם נתלש וניצוד ביום טוב ראשון, אסור באכילה ובטלטול, גם בשני עד הערב), ושם נסמן (הערה 83), ובקונטרס אחרון ס״ק ה.

[68] כדלקמן סי׳ תר ס״ב (אף אבותיהם לא היו עושין שני ימים אלא מחמת הספק, שלא היו יודעים יום שהוקבע בו החודש בארץ ישראל).

[69] ספק מוכן וספק יום טוב. וקיי״ל שספק ספיקא מותר לצורך אפילו בדבר שיש לו מתירין, כדלעיל ס״ג (והערה 58).

[70] מ״א סי׳ תצז ס״ק ד (וביש״ש סי׳ [ז]׳ פסק להחמיר ביום טוב שני אפילו בספק, וכן עיקר), והוא ביש״ש פ״ג סי׳ ז (ספק מוכן אין חילוק בין יום טוב א׳ ליום טוב ב׳, וכל מה שאסור בראשון, אם בא ביום ב׳ גם כן נאסר, כי לא מצינו שיש חילוק ביניהם).

איסור המוקצה בשבת הוא (ג) סייג[71] לאיסורי תורה, שלא יעלה ויתלוש[72] כמו שנתבאר בסימן שכ"ב[73], או משום גדר להוצאה[74] כמו שנתבאר בסימן ש"ח[75]. לפיכך החמירו בספיקו אף ביום טוב שני, כדי שלא לחלק בינו לראשון. אבל לענין שאר דברים אין דינו כודאי של דבריהם, אלא כספק, וכמו שיתבאר[76]:

ה אם הפירות ניכרים שלא נתלשו היום, כגון שהן כמושין[77], וכן אם ניכרים הדגים שניצודו מערב יום טוב, כגון (ד) שנס ליחן ואדמומית שתחת לחייהן שבודקין אותן שם[78], מותרין אף למי שהובאו בשבילו, אם ידוע שבאו מתוך התחום[79]. והוא הדין אם הובאו לו בתחלת ליל יום טוב ראשון, בענין שבודאי נלקטו וניצודו מערב יום טוב[80]:

וכן הוא לעיל שם ס"ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה ... אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב, בין שהיום הוא יום טוב ראשון בין שהוא יום טוב שני של גליות, לפי שהמוקצה הוא דבר שיש לו מתירין), ושם נסמן (הערה 30). והוא כיון ש"הוא כודאי של דבריהם, לענין זה".

משא"כ לענין ספק נולדה ביום טוב ונתערבה באחרות, אמרינן לעיל סי' תקיג ס"ד (ביום טוב שני של גליות יש להתיר התערובת שנתערב בו ספק ביצה שנולדה ביום טוב, אם הוא צריך לביצים הללו לשמחת יום טוב, כיון שאף קודם שנתערבה היו כאן שתי ספיקות, ספק יום טוב ספק חול, ספק נולדה ביום טוב ספק נולדה בחול).

וכן לענין הובא על ידי נכרי מחוץ לתחום, יתבאר לקמן סט"ז (אם יש להסתפק שמא בתחלת כניסת יום טוב היה הנכרי כבר בתוך תחום העיר, יש להקל ביום טוב שני של גליות, אף למי שהובא בשבילו, כיון שיש כאן ב' ספיקות, שהרי יום טוב שני עיקר תקנתו מחמת הספק). וכדלעיל סי' תצח ס"ז (אע"פ שספק מוקצה אסור ביום טוב שני של גליות כמ"ש בסי' תצ"ז, ספק תחומין מותר).

וכן לענין מוקצה ודאי, שרוצה להכינו מיום טוב ראשון לשני, שלא יהי' מוקצה, אין לו דין ודאי של דבריהם, אלא דין ספק, ומועלת ההכנה ממה נפשך, כדלעיל סי' תצה סט"ו (ומותר לאכול מהפירות ביום טוב שני, שהרי לא הנהיגו חכמים את בני הגולה לעשות יום טוב שני אלא מחמת הספק שמא יום ראשון היה חול, ונמצא שפירות הללו הוכנו מחול ליום טוב ... בהמה העומדת לחלבה ופירות העומדין לסחורה (שנתבאר בסי' ש"י) להאוסרין מוקצה ביום טוב, מותר להכין אותם ביום ראשון של שני ימים טובים של גליות כדי לאכול מהם למחר ביום טוב שני ... הכנת המוקצה מותרת ביום טוב ראשון בממה נפשך, אם יום שני הוא קדש והמוקצה אסור בו, הרי יום ראשון הוא חול ומכין מחול ליום טוב, ואם יום ראשון הוא קדש, הרי יום שני הוא חול, ומוקצה מותר בו, ואין צריך להכין כלל).

וראה גם לעיל תצ ס"א (והערה ו), וסי' תקיג ס"ח (והערה 50).

[71] **מרדכי** רמז תרפה (וכתב רבינו אבי העזרי, אף על גב דבספק מוכן מחמירין, היינו משום דמוקצה הוא ... הרחקה לאיסור [דאורייתא] ... אבל אם אין ספק מוקצה, אלא ספק תחומין ... דרבנן להקל) בשם **ראבי"ה** סי' תשסג (ואף על גב דבספק מוכן מחמירין, היינו משום דמוקצה משום הוצאה גזור ... אבל אם אין ספק מוקצה, אלא ספק תחומין ... שרי).

אלא שהם כתבו חילוק זה לשיטתם, לענין יום טוב ראשון. ולדידן יהי' טעם חילוק זה לענין יום טוב שני, כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ג (צריכים אנו לטעם זה לענין יום טוב ב' של גליות, דבספק מוכן אסור ... ובספק תחומין מותר).

וכל זה אף שמוקצה נחשב איסור שאין לו עיקר מן התורה, כדלעיל סי' תקז ס"ד (לא החמירו חכמים כל כך באיסור מוקצה שאין לו עיקר מן התורה). מכל מקום אסור משום סייג לאיסורי תורה.

[72] ביצה ב, סע"ב (פירות הנושרין טעמא מאי, גזרה שמא יעלה ויתלוש).

[73] כנסמן לעיל (הערה 65).

[74] בשאר מוקצה, שאסור מספק גם ביום טוב שני, כדלעיל סי' תצז ס"ח.

[75] ס"א (אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת, כדרך שהוא עושה בחול. ומפני מה נגעו באיסור זה ... ועוד מפני גדר הוצאה נגעו בה, שמא ישכח ויוציא הדבר שמטלטל בידו לרשות הרבים), וסט"ז (עשו חכמים סיג וגדר לאיסור הוצאה). לקמן סי' תקז בקונטרס אחרון סק"ד (מוקצה שאין בו אלא משום גדר מלאכה, כמ"ש בפרק י"ז דשבת אטו טלטול לאו צורך הוצאה כו').

וכדאמרינן בשבת קכד, רע"ב (וטלטול גופיה לאו משום הוצאה היא), ופרש"י (בתמיה, הלכך אי מזלזלת בטלטול מזלזלת בהוצאה). ביצה לז, א (אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא), ופרש"י (תחילת הוצאה על ידי טלטול היא, וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה). רש"י שם יב, א ד"ה ליפלגו (שלא נאסר טלטול אלא משום הוצאה). ראב"ד פכ"ד הי"ב (עוד אמרו, אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא ... נמצא כי מפני חיוב ההוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו, שהוא גדר להוצאה).

[76] לקמן סט"ז.

[77] **גמרא** עירובין מ, א (ההוא ליפתא דאתי למחוזא, נפק רבא חזיא דכמישא, שרא רבא למיזבן מיניה, אמר הא ודאי מאיתמול נעקרה).

[78] ביצה כד, ב (בכוורי דאדימי ופירי דכבישי בירקא עסקינן), ופרש"י ד"ה אלא (אדמומית שתחת לחייהן שבודקין אותן שם), וד"ה ופירי (כשלקטום טמנום מיד בירק שלא יברח לחלוחן ... דאע"ג דדמו לבני יומן). **תוס'** שם ד"ה אלא (נראה לי דאין ודאי שהוא מערב יום טוב, אלא ספק, והשתא אתיא כרבן גמליאל דמתיר ספק מוכן).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ד (דכוורי דאדימי נקרא ספק מוכן, שאסור לדידן, דלא קיי"ל כרבן גמליאל, אבל אם נס ליחן ואדמומיתן, גם התוס' מודים דתו אין להסתפק שמא ניצודו היום). טור ושו"ע ס"ג (אם ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום, מותר).

[79] טור ושו"ע שם (ואם לא בא מחוץ לתחום, מותר אף למי שהובאו בשבילו).

[80] **מ"א** סק"ז (ואם הובאו בתחילת הלילה אז ליכא למיחש שניצודו היום).

ו אפילו אם ידוע שנלקטו וניצודו היום, אם ידוע שלא ליקט וצד בשביל ישראל, מותרין לערב[81], אפילו הוא יום טוב שני של גליות, שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול[82].

אבל אם הוא יום טוב שני של ראש השנה, אפילו אם הוא (ה) ספק אם נתלש וניצוד ביום טוב ראשון, אסור באכילה ובטלטול, גם בשני עד הערב[83], לפי ששני הימים הן קדושה אחת וכיום אחד ארוך הן[84]:

אם הוא יום טוב הסמוך לשבת

ז וכן ספק שנתלש וניצוד ביום טוב, אפילו הוא יום טוב שני של גליות, אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו או צידה זו הן מוכנין לאכילה[85], ואין יום טוב מכין לשבת[86].

---

[81] ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כמבואר בתוס׳ עירובין לט, ב ד״ה אי (ודוקא בדבר הנעשה בשביל ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו, אבל בפירות הנושרין או שעשה הנכרי בשביל עצמו, אין צריך בכדי שיעשו). רא״ש פ״ג סי׳ ב (והאי טעמא לא שייך אלא בנכרי שעושה בשביל ישראל, אבל אם עשה בשביל עצמו, מותר לערב מיד). טור ושו״ע ס״ב (תלשן הגוי או צדן לעצמו, או נפל מן האילן מעצמו, או ניצוד מעצמו ... מותרין מיד במוצאי יום טוב). ט״ז סק״ג (ואין שייך כאן כדי שיעשו, כיון שלקטן העכו״ם לצורך עצמו או ניצוד מאליו).

וכן הוא לעיל סי׳ תצז ס״ט (ואפילו אם ידוע שניצוד ביום טוב, אינו אסור אלא ביום טוב עצמו, אבל למוצאי יום טוב מותר מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שלא נעשה מלאכת איסור ביום טוב), ושם נסמן (הערה 34).

[82] רב ד, ב (שני ימים טובים של גליות, רב אמר נולדה בזה מותרת בזה), ופרש״י (דחד מינייהו חול הוא, וממה נפשך שריא). מרדכי עירובין רמז תצא (בשני מותר מיד גם בלא כדי שיעשו, דליכא למיחש שמא יאמר לנכרי לך והבא, כיון דהנכרי הביאם בשבילו, או בשביל נכרי חבירו, ולא בשביל ישראל). הגהות אשרי שם פ״ג סי׳ ח (דבר הנצוד או נלקט ממילא, או בשביל נכרי, אין צריך כלל להמתין בכדי שיעשו, ומותר ביום טוב שני לכו״ע). ט״ז שם (ומ״ש לערב מותר מיד במוצאי יום טוב, פירוש במוצאי יום טוב הראשון של גליות).

וכן הוא לעיל סי׳ תצז ס״ט (ואפילו בגליות שעושין שני ימים טובים, אם ניצוד בראשון מותר בשני מיד). סי׳ תקה ס״ז (ואפילו נחלב ביום טוב ראשון, מותר לאכלו בליל יום טוב שני ... שהרי ממה נפשך, אם יום ראשון הוא קודש, יום שני הוא חול ואין איסור נולד נוהג בו). סי׳ תקיג ס״ח (נולדה ביום טוב ראשון מותרת בליל יום טוב שני של גליות מיד, שהרי ממה נפשך אחד מהן הוא חול).

[83] **פוסקים**. הגהת סמ״ק סי׳ קצד ע׳ קטו (הביא הגוי בשבילו או בשביל גוי אחר ... אם יש בו חששא דמחובר ... חששא אם נצודו היום ... בשני ימים טובים של ראש השנה, וכן מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב, אסור גם ביום שני). הובא בהגהות מיימוניות (קושטא) פ״ב ה״י, ובב״י ד״ה ומ״ש ואפילו.

והנה זה שבמקום ספק מוקצה אסרינן אף ביום טוב שני של גלויות, כבר נתבאר לעיל ס״ד (יש להסתפק שמא ליקט וצד היום ... החמירו בספיקו אף ביום טוב שני, כדי שלא לחלק בינו לראשון), ושם נסמן.

אמנם כאן מוסיף, שבראש השנה אסרינן מספק, אפילו מיום טוב ראשון לשני. וכן יתבאר לקמן סעיף הבא, דאסרינן מספק אף מיום טוב שני לשבת שלאחריו.

ואף שיש מי שרוצה לחלק ולהתיר בזה. מכל מקום כל זה פשוט מדברי הפוסקים, וכן יש להוכיח אף מדברי הטור והרמ״א בסי׳ תקי״ג ס״ו. כפי שיתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ה.

[84] כדלקמן סי׳ תר ס״ג (אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן, אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך, וקדושה אחת הן אף לבני ארץ ישראל, וביצה שנולדה בראשון, או דבר שנתלש מן המחובר בראשון, או דבר שניצד בראשון, כשם שאסור בו ביום משום מוקצה ונולד כך אסור ביום שני, שהם כיום אחד ארוך), ושם נסמן.

ואיסור זה הוא משני טעמים:

(א) ״מפני ששני הימים הן קודש״, והרי זה כיום טוב הסמוך לשבת, שיתבאר לקמן ס״ז (נתלש וניצוד ביום טוב ... אסור באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריו, לפי שעל ידי תלישה זו או צידה זו הן מוכנין לאכילה, ואין יום טוב מכין לשבת). וכך גם בראש השנה ״ששני הימים הן קודש״, ואסורה הכנה מיום ראשון לשני, כדלעיל סי׳ תקג ס״ג (להדיח כלים וכיוצא בזה אסור ... לצורך יום טוב שני של ראש השנה).

(ב) ״כיום אחד ארוך הן״, וכיון שהיו מוקצה ביום ראשון נאסרו גם ביום השני.

וכן הוא לעיל סי׳ תצז ס״ט (חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת והן כיום אחד ארוך, מטעם שיתבאר בסי׳ ת״ר), ונתבאר שם (הערה 38).

[85] תוס׳ עירובין מ, א דבור הראשון (ובדבר הניצוד והנלקט, אפילו שלא בא בשביל ישראל, יש לאסור בשבת ויום טוב משום הכנה). מ״א סק״ח (אפילו נשרו או ניצודו מאליהן אסור בשני משום הכנה (תוס׳)).

וכאן הוסיף שכן הוא גם במקום ספק, וכמובא לעיל (הערה 83) מהגהת סמ״ק שם (הביא הגוי בשבילו או בשביל גוי אחר ... אם יש בו חששא דמחובר ... חששא אם נצודו היום ... מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אסור). ויתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ה.

[86] והיינו דאף דקיי״ל שיום טוב הסמוך לשבת הן שתי קדושות, כדתנן עירובין לח, א (יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה ... הן שתי קדושות). מכל מקום אסור משום הכנה מיום טוב לשבת, כדלעיל סי׳ תקיג ס״א (נמצא ששבת או יום טוב הכין ותיקן אכילת יום טוב או שבת שאחריו, והתורה אמרה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וגו׳ ... כלומר סתם ששי יום חול הוא, ובו והכינו את אשר יביאו, כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קדש שלאחריו, אבל יום קדש, דהיינו יום טוב, אינו מכין ליום קדש שלאחריו), וס״ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב, לפי שעל ידי לידה זו היא מוכנת לאכילה ... וכבר נתבאר שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב), וסי״ט (וכבר נתבאר דאין שבת מכינה ליום טוב).

ואיסור הכנה זו אינה אלא מדברי סופרים[87], שהרי מן התורה מותר לאכלן בו ביום שנתלשו וניצודו בו, ואם כן יום טוב לעצמו הכין, אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלן ביום שנתלשו וניצודו בו, אלא ביום שלאחריו, נמצא שיום טוב הכין לשבת שלאחריו:

ח וכן הדין ביום טוב שלאחר השבת, שהפירות שנתלשו בשבת אסורים גם ביום טוב שלאחריו[88], ואיסורן אינו אלא מדברי סופרים כמו שנתבאר[89].

במה דברים אמורים בפירות הנאכלין חיין בלא בישול, שיכול לאכלם בשבת עצמה מן התורה. אבל בפירות שאינן נאכלין חיים, כיון שאינן ראויים לאכילה בשבת עצמה, שאסור לבשלן, נמצא ששבת הכינה ליום טוב שלאחריו, לפיכך הן אסורין מן התורה ביום טוב[90].

במה דברים אמורים בפירות שנתלשו בשבת. אבל בדגים שניצודו בשבת, אע"פ שאינן נאכלים חיים, אעפ"כ אינן אסורים ביום טוב שלאחריו אלא מדברי סופרים[91]. לפי שהצידה בעצמה אינה נקראת הכנה כלל, שהרי אין נעשה שום שינוי בגוף הדג על ידי הצידה[92], אלא כיון שאם היה ניצוד ביום טוב עצמו לא היה אפשר לאכלם בו ביום מחמת גזרת חכמים[93], ואם הניצוד בשבת יהא מותר ביום טוב, נמצא שעל ידי הצידה שבשבת הותר לאכילה ביום טוב, והרי זה דומה כאילו שבת הכינה ליום טוב[94], ואסור מדברי סופרים:

ט ראש השנה שחל להיות בחמישי ובששי, פירות שנתלשו ודגים שניצודו בחמישי, אפילו נתלשו וניצודו בשביל נכרי, או שנתלשו וניצודו מאליהן, הרי הן אסורים באכילה ובטלטול גם בשבת שלאחריהן, כמו שאם היו נתלשין וניצודין בששי, שהיו אסורין גם בשבת משום איסור הכנה, שהרי שני

וכן הוא לעיל סי' תצז ס"ט (ניצוד ביום טוב ... אם חל שבת במוצאי יום טוב, אסור באכילה ובטלטול עד מוצאי שבת, כמ"ש בסי' תקט"ו)

[87] רמב"ן במלחמות ב, ב (הכנת לידה, מדין תורה הכנה ליומא היא, ומותרת היא ביומה דשבת מכינה לעצמה, וכן יום טוב, ואין צריך לומר למחר בשני שמותרת. ולמה אסרו אותה מדבריהם, מפני שכבר נאסרה ביומא, ונמצאת הכנתה ליום שני, והוה ליום טוב מכין לשבת). **ר"ן** (א, ב) ד"ה דרב (לאו דמיתסרא מדאורייתא, דהא נולדה בראשון שריא ביה מדאורייתא, ולא מיתסרא אלא משום גזרה כדאמרינן לעיל, והיאך תאסר בשני. אלא הכי קאמרינן, דכיון דמיתסרא בראשון מדרבנן, אסורה בשני משום הכנה, שאם אתה מתירה בשני, נמצא שהראשון הכין לשני ולא לעצמו, כיון שאסורה בו). **מ"א** שם (והכנה זו דרבנן היא, כמ"ש ב"י בשם רשב"א). והוא האמור בשו"ת הרשב"א ח"ה סי' רי (בכותי שהביא דורון לישראל, מדברים שיש במינן במחובר לקרקע, ביום טוב ראשון של ראש השנה, שחל להיות בה' בשבת ... בהכנה דרבנן).

וכן הוא לעיל סי' תקיג ס"ט (ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים, שהרי ביצה זו מן התורה מותר לאכלה בו ביום שנולדה ... אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה כמו שנתבאר, נמצא שיום זה שנולדה בו הכין את הביצה לאכלה ביום שלאחריו, וכיון שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב, לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים).

ונפקא מינה למסיח לפי תומו, כדלקמן ס"י.

[88] תוס' (בשבת ויום טוב ... אסור מזה לזה ... בדבר הניצוד והנלקט, אפילו שלא בא בשביל ישראל ... משום הכנה). הגהת סמ"ק שם (מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אסור). מ"א שם (ביום טוב הסמוך לשבת ... אסור בשני משום הכנה).

[89] סעיף ז (שהרי מן התורה מותר לאכלן בו ביום שנתלשו וניצודו בו).

[90] יש"ש פ"ג סי' ו (פירות שאין נאכלין חיין, לכן שייך בהו הכנה, ואם כן אם נשרו ונצדו מאליהן בשבת, אסורין למחר ביום טוב, דהא השבת הכין להם להיות מזומנים למחר). **מ"א** שם (ומיהו לדעת רש"ל, פירות הנתלשין בשבת ואין נאכלין חיין, הוי הכנה דאורייתא).

[91] מ"א שם (אבל דגים לכו"ע הוי דרבנן, דלא חשיבי הכנה).

ונלאו המפרשים להבין טעם פסק זה. ורוצים לגרוס "ביצים" או "פירות".

אמנם ברמ"א ס"ג (ועכו"ם מסיח לפי תומו שלא נלקט היום או נצוד היום, נאמן), ובמ"א שם ס"ק יג (משמע דסבירא ליה דאפילו ביום טוב אחר שבת נאמן, כיון דאיסור דרבנן הוא, וכמ"ש סוף ס"א [ס"ק ח]. ומיהו בפירות שאין נאכלין חיין יש להחמיר). הרי שגם הניצוד בשבת אינו אסור ביום טוב שלאחריו אלא מדרבנן.

ועל זה מבאר כאן הטעם "שהרי אין נעשה שום שינוי בגוף הדג על ידי הצידה".

[92] לבירור איזה דברים נחשבים הכנה ממש ואיזה לא, ראה לקמן סי' תקכז ס"א (הערה 8).

[93] כדלעיל סי' תצז סי"ג (כל שמחוסר צידה ... כיון שבין השמשות היה מחוסר צידה, הרי זה מוקצה), ושם נסמן (הערה 61).

[94] ראה תוס' ד, א סוד"ה אלא (דכיון דאם נולדה ביום טוב הרי זו אסורה, אם נאמר כשנולדה בשבת הרי היא מותרת בשביל אותה לידה דשבת, אם כן הוי שבת מכין ליום טוב).

ימים אלו הן כיום אחד ארוך[95].

אבל במוצאי שבת מותרין באכילה מיד[96], אפילו נתלש וניצוד בחמישי בשביל ישראל, אין צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, מטעם שנתבאר למעלה[97].

אבל נתלש וניצוד בששי בשביל ישראל, צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו[98], כמו שנתבאר למעלה[99]:

י נכרי שהביא בשבת, או ביום טוב שלאחר השבת, פירות שאינן נאכלין חיים, אפילו אם ידוע שנלקטו בשביל נכרי, אלא שיש להסתפק שמא נתלשו בשבת, ונכרי זה או אחר מסיח לפי תומו שנתלשו מערב שבת, אין סומכין עליו לאכלם ביום טוב שלאחר השבת, שהן אסורים בו ביום מן התורה[100].

ואין סומכים על נכרי מסיח לפי תומו אלא באיסור דברי סופרים[101], כגון לאכלם ביום טוב שני שחל במוצאי שבת, אפילו הוא יום טוב שני של ראש השנה שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים[102], או אפילו ביום טוב ראשון שחל במוצאי שבת אם הן פירות הנאכלים חיים, או להתירן בו ביום שהביאן אם הביאן בשבת שאין יום טוב ראשון סמוך לו מלפניו, או ביום טוב שאין שבת סמוך לו מלפניו, שבכל אלו אין שום חשש הכנה של תורה[103].

ועיין בסי׳ תקי״ג[104] אימתי סומכין על נכרי מסיח לפי תומו:

נכרי שהביא מחוץ לתחום ביום טוב

יא נכרי שהביא לעיר דבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה[105], דהיינו שהביא פירות יבשים, או

---

[95] שו״ת הרשב״א ח״ה סי׳ רי (בכותי שהביא דורון לישראל מדברים שיש במינן במחובר לקרקע ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בה׳ בשבת ... דשני ימים טובים דראש השנה כיומא אריכתא). **רמ״א** ס״ד ([גוי שהביא דורון לישראל מדברים שיש במינם במחובר ביום טוב ראשון של ראש השנה שחל להיות בה׳ בשבת] ... לענין הלכתא נראה דבשני ימים טובים של ראש השנה יש להחמיר בשבת).

[96] **רש״ל** בישו״ש פ״ג סי׳ ו (נראה שאין להחמיר כולי האי דלבעי בכדי שיעשו למוצאי שבת, שהוא תרתי לריעותא, שהוא רחוק, וגם כן חול, אבל אם הובא ביום ו׳, פשיטא שצריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו). **ט״ז** סק״ז (כתב רש״ל ואין צריך כדי שיעשו. אבל אם הובא ביום ו׳ צריך במוצאי שבת כדי שיעשו).

[97] ס״א (ואם חל יום טוב בחמישי ובששי, מותר לו לאכול בשבת שלאחריהן מה שהביא לו ביום טוב ראשון, ובלבד שימתין בליל שבת בכדי שיעשו לפי סברא זו. ואין לחוש שמא יאמר להנכרי שיביא ביום טוב ראשון כדי שיאכל מזה בשבת, כיון שיש עדיין שני ימים עד השבת).

ומיירי שם לענין שבת שאחר ב׳ ימי יום טוב, אף לענין אכילה בשבת עצמה.

משא״כ כאן דמיירי שנתלשו וניצודו בראשון של ראש השנה, שאסור בשבת שלאחרים מטעם הכנה. ומכל מקום ״במוצאי שבת מותרין באכילה מיד״.

[98] ב״י שם (דאילו הובאו ביום ב׳, גם לפירוש רש״י צריך להמתין עד מוצאי שבת בכדי שיעשו). רש״ל שם (ואם הובא ביום ו׳ אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו). ט״ז שם (כתב רש״ל ... אם הובא ביום ו׳ צריך במוצאי שבת כדי שיעשו).

[99] ס״א (אם הביא לו ביום טוב שני, דהיינו בערב שבת, צריך להמתין עד מוצאי שבת בכדי שיעשו).

[100] על מ״ש ברמ״א ס״ג (ועכו״ם מסיח לפי תומו שלא נלקט היום או נצוד היום, נאמן), כתב **מ״א** סקי״ג (ומיהו בפירות שאין נאכלין חיין יש להחמיר), והיינו כיון שאיסור אכילתו הוא מן התורה, כדלעיל ס״ח (בפירות שאינן נאכלין חיים ... אסורין מן התורה ביום טוב).

[101] **רמ״א** סי׳ תקיג ס״ו (וגוי המביא ביצים ... ביום טוב שחל באחד בשבת, שאז יש לחוש שמא נולדה בשבת ואסור מדאורייתא ביום טוב, אין גוי מסיח לפי תומו נאמן).

וכן הוא לעיל סי׳ תקיג סט״ו (ובכל איסורי דברי סופרים סומכין על נכרי מסיח לפי תומו).

[102] תרומת הדשן סי׳ עט (נראה דאם חל יום טוב ראשון בשבת וביום א׳, דהשתא הוי יום טוב שני יום טוב שלאחר השבת ... אינו אלא מדרבנן ... ב׳ ימים דראש השנה ... אם הנכרי מסיח לפי תומו סמכינן עלויה). רמ״א שם (ביום טוב שני, אפילו ראש השנה, נאמן, דאינו אלא דרבנן).

וכן הוא לעיל שם (יום טוב שני שחל להיות אחר השבת, אפילו הוא יום טוב שני של ראש השנה, כיון שאינו אלא מדברי סופרים ... מותר לסמוך על הנכרי מסיח לפי תומו).

[103] שאיסורן רק מדברי סופרים, כדלעיל ס״ד (שחכמים גזרו על כל דבר שנעקר מהמחובר בשבת או ביום טוב לאסרו באכילה בו ביום ... משום גזרה שמא יתלוש בעצמו).

[104] סעיף יז.

בהמות ועופות שאינן מחוסרין צידה, כגון אווזים ותרנגולים[106]. אם מתוך התחום הביאם מותרים לכל, אף למי שהובאו בשבילו כמו שנתבאר למעלה[107].

אבל אם מחוץ לתחום הביאם, דהיינו שבתחלת כניסת יום טוב היו עדיין חוץ לתחום, הרי אסורין באכילה[108] בו ביום למי שהובאו בשבילו, ולכל אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו, שגם בשבילם נתכוין הנכרי בהבאתו[109]. ולערב צריכים להמתין בכדי שיעשו[110], דהיינו שישהה כל כך, כמו ששהה הנכרי בהבאתו אותם ממקום שהחשיך לו היום בערב יום טוב[111], עד שהביא אותם לתוך עיבורה של עיר של הישראל, דהיינו מקום שמשם מתחילין למדוד תחומי העיר, כמו שנתבאר בסי׳ [ש]צ״ח[112] עיי״ש:

יב הטעם שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו, אינו בשביל שלא יהנה ממלאכת יום טוב, שהרי אינו נהנה כלל מגוף המלאכה, דהיינו ההליכה מחוץ לתחום, אלא הוא נהנה מהדבר שנעשה בו המלאכה, אבל לא מן גוף המלאכה בעצמה, ולפיכך לא היו חכמים מצריכים להמתין בכדי שיעשו[113]. ולמה

---

[105] **גמרא** כד, סע״ב (אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב ... אם אין מאותו המין במחובר, תוך התחום מותר, חוץ לתחום אסור, והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר). טור ושו״ע ס״ה (דבר שאין במינו במחובר, ואינו מחוסר צידה, אם בא מתוך התחום מותר לכל, ואם באו מחוץ לתחום, אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו).

[106] כדלעיל סי׳ תצז ס״י (אווזים ותרנגולים ויונים שבבית ... הרי אינם מחוסרין צידה ... מותר לצודן לכתחלה ביום טוב לצורך אכילה).

[107] סעיף ה (אם הפירות ניכרים שלא נתלשו היום ... וכן אם ניכרים הדגים שניצודו מערב יום טוב ... מותרין אף למי שהובאו בשבילו, אם ידוע שבאו מתוך התחום).

[108] וכן להשתמש בו להנאה, כדלעיל סי׳ תקז קונטרס אחרון ס״ק ד ד״ה ואף שבהבא (דוקא להשתמש בו, או שאר הנאה הבאה לו על ידי שעושה מעשה בגוף המוקצה, שמטלטלו וכהאי גוונא ... אבל כשאינו עושה כלום רק ההנאה באה לו מאליו שרי), ולקמן סי׳ תקפו סכ״ו (דבר הבא מחוץ לתחום מותר בטלטול, ואינו אסור אלא באכילה, או בהנאה, דהיינו להשתמש בו).

[109] כדלעיל ס״א (וכן אנשי ביתו כמוהו), ושם נסמן (הערה 24).

[110] הרי״ף בתשובה בתמים דעים סי׳ קכב (וזו תשובת הרב אלפאסי ז״ל, כל מה שעשה הע״א ... אדעתא דכו״ע ... לערב אסורין בכדי שיעשו, כגון ... דברים הבאים מחוץ לתחום). הובא בראא״ש ביצה פ״ג סי׳ ב (והרב אלפס ז״ל כתב בתשובה דאף בבא מחוץ לתחום צריך להמתין בכדי שיעשו). רבינו יהודה בתוס׳ כד, ב (ור״י פירש שאין במינו במחובר הבא מחוץ לתחום לא בעינן כדי שיעשו ... וקשה לרבינו יהודה דאמרינן בפרק שואל (שבת קנא, ב) הביאו חלילים למת מחוץ לתחום לא יספוד בהן עד מוצאי יום טוב, ומשמע התם בכדי שיעשו). ר״ן שם (יג, ב) ד״ה ופירות (ופירות שבאו ביום טוב שני בשביל ישראל, צריכין גם כן לערב כדי שיעשו). מרדכי רמז תט (וצריך להזהר ולהחמיר אפילו בבאו מחוץ לתחום לאסור בכדי שיעשו למוצאי שבת). ספר התרומה סי׳ רנא (ומשפט פירות או דבר אחר הבא מחוץ לתחום בשבת בשביל ישראל ... צריך לו להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו). סמ״ג ל״ת סה כ, א (ומשפט פירות או דבר [אחר] הבא מחוץ לתחום בשבת בשביל ישראל ... צריך להמתין למוצאי שבת בכדי שיעשו). דעה האי׳ בטור. שו״ע שם (ולערב צריך להמתין מי שהובאו בשבילו בכדי שיעשו).

וכן הוא לעיל סי׳ שכה סי״א (דבר שאין בו חשש צידה ומחובר, אלא שהובא מחוץ לתחום. אם הביאו הנכרי לעצמו או לנכרי אחר מותר לישראל אפילו בו ביום, ואם הביאו לישראל אסור באכילה בו ביום למי שהובא בשבילו, ולערב בכדי שיעשו), וסכ״ב (נכרי שהביא בשבת ... לא יספידו בהם ... עד שימתינו בכדי שיכולים להביאם).

[111] וסגי כאן במה שממתין במוצאי יום טוב, כדלעיל סי׳ שכה סי״ג (ויש אומרים ... אין ליל מוצאי שבת עולה מן החשבון, וצריך להמתין שיעור זה למחר ביום ראשון. לפי שאין רגילות להביא בלילה ממקום רחוק חוץ לתחום ... ויש לחוש לדבריהם לענין שבת, אבל לענין יום טוב יש להקל כסברא הראשונה).

[112] ס״ו (כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר ... אם אין בינו ובין העיר אלא ע׳ אמה ... הרי זה מצטרף לעיר ונחשב ממנה, וכשמודדין לה אלפים אמה מותחים חוט על פני כל רחבה חוץ לבית דירה זה ומשם מודדים לה אלפים אמה ... כל ע׳ אמה ושירים הסמוכים לעיר נקראים עיבורה של עיר, ונחשבים כעיר).

והיינו שאם עשה בו הנכרי מלאכה ביום טוב, נתבאר לעיל ס״א (בכדי שילך ... ויגמור המלאכה, ויחזור לכאן), וס״ב (שיעור בכדי שיעשו כדי שילך ... ויגמור המלאכה ויחזור לכאן), שפירושו בפשטות שיחזור לביתו שבתוך העיר.

משא״כ כאן שרק הביאו מחוץ לתחום, שנתבאר בסעיפים הבאים ״דכיון שאיסור תחומים הוא קל, הקילו בו״, לכן לא הצריכו אלא בכדי שיביאם מחוץ לתחום אל העיר, דהיינו לעיבורה של עיר.

ואף שעיבורה של עיר יש לה דין כרמלית, שאם הביא משם הנכרי אסור למי שהובא בשבילו, כדלעיל סי׳ שכה סט״ז (אם מילא מבור העומד בכרמלית, או שהביא מים לרשות הרבים מן הנהר שהוא כרמלית, מותר לאחר שלא הובא בשבילו).

מכל מקום לא הצריכו בזה שימתין במוצאי יום טוב בכדי שיעשו, כדלעיל סי׳ שכה סכ״ב (וכל זה ברשות הרבים גמורה. אבל אם הביאם דרך כרמלית, אם הביאם מתוך התחום, אין צריך להמתין כלל, אפילו למי שהובאו בשבילו. שלא החמירו למי שהובא בשבילו בכרמלית, אלא שלא יהנה ממנה בשבת עצמה, אבל לא להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, אלא אם כן הביאם מחוץ לתחום).

[113] **מ״א סקכ״ו** (נראה לי דבזה כולי עלמא ... לא אסור משום שלא יהנה ממלאכת יום טוב, כיון דאינו נהנה מהמלאכה עצמה, כן נראה לי).

והיינו שאף רש״י הסובר שטעם האיסור הוא ״שלא יהנה ממלאכת יום טוב״, כדלעיל ס״א (והערה 14), מכל מקום מודה לענין הביא מחוץ לתחום, שאינו אסור מטעם זה, כמבואר ברש״י כה, רע״א (נראה לי מחוץ לתחום אסורין גזירה שמא ישלח בשבילו),

הצריכו להמתין, משום גזרה שמא יאמר לנכרי שיביא לו מיני מאכל מחוץ לתחום ביום טוב כדי למהר אכילתו בלילה. וכיון שקנסו אותו בשעה שמן הדין היה מותר לו לאכול, דהיינו במוצאי יום טוב, שוב לא יאמר לנכרי להביא לו:

יג ואפילו אם מוצאי יום טוב הוא שבת, או יום טוב שני של ראש השנה, או יום טוב שני של גליות, שאף שימתין בכדי שיעשו אעפ"כ יש לחוש שמא יאמר לנכרי שיביא לו ביום טוב ראשון כדי לאכול ביום טוב שני או בשבת שלאחריו, לאחר שימתין בכדי שיעשו במוצאי יום טוב ראשון[114]. מכל מקום לא רצו חכמים לקנסו כל כך שלא יאכל עד מוצאי שבת או עד מוצאי יום טוב שני, דכיון שאיסור תחומין הוא קל, שאינו נתקן בשביל סייג לאיסור של תורה[115], לפיכך הקילו בו, ודי אם קנסוהו שלא יאכל בו ביום שהביאו לו[116], ובכדי שיעשו ביום שלאחריו[117]:

יד וכל זה למי שהובא בשבילו ולאנשי ביתו, אבל לשאר כל אדם מותר באכילה[118], אפילו בו ביום שהביא מחוץ לתחום. דכיון שאיסור תחומים הוא קל, הקילו בו שלא לאסור אלא למי שהובא בשבילו[119].

ואפילו אם הביא הנכרי מחוץ לג' פרסאות[120], שיש אומרים[121] דבג' פרסאות יש איסור תחומין מן התורה, אעפ"כ כיון שאי אפשר לאסור לכל בני אדם בשוה, שהרי איסור תחומין הוא אינו שוה לכל בני

לגירסת ופירוש מהרש"א שם (דודאי גבי יש במינו במחובר הוי טעמא משום שלא יהנה ממלאכת שבת ... אבל גבי חוץ לתחום, דלא נעשה בגוף הדבר איסור מלאכה, לא גזרו אלא משום שמא ישלח בשבילו), ושיירי כנה"ג הגב"י ס"ק יא (אבל בחלוקה דאין באותו המין במחובר, דאינו אסור אלא מפני שבא חוץ לתחום, ולא אסיר לאחרים, כדקאמר והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, בין לרש"י בין ר"ת ז"ל כלהו מודו דהטעם הוא גזירה שמא יאמר להביא חוץ לתחום, כיון דלישראל אחר שרי). אליה זוטא סי' תקטו סקי"ג (מ"ש בשיירי כנסת הגדולה, דאדרבה רש"י מודה לר"ת באיסור תחומין, שאין הטעם משום שלא יהנה ממלאכת יום טוב, והוכיח שם כן ... וכן מצאתי במהרש"א שם).

וכן הוא לעיל סי' שכה סי"א (דבר שאין בו חשש צידה ומחובר, אלא שהובא מחוץ לתחום ... לישראל, אסור באכילה בו ביום למי שהובא בשבילו, ולערב בכדי שיעשו, גזרה שמא יאמר לנכרי להביא לו מחוץ לתחום בשבת כדי לאכול ממנו בו ביום או לערב מיד).

[114] כדלעיל ס"א (ויש אומרים שמה שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו ... שחששו חכמים אם נתיר לו ליהנות במוצאי יום טוב מיד מן המלאכה שנעשית בשבילו ביום טוב, שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב כדי למהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב ... ולפי סברא זו, אם הביא לו ביום טוב ראשון, צריכים הוא ואנשי ביתו להמתין במוצאי יום טוב שני בכדי שיעשו, אף אם הוא יום טוב שני של גליות ... יש לחוש שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב ראשון, כדי שימהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב שני).

[115] כדלעיל סי' שצו ס"א (ויש אומרים שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל ... אלא שחכמים סמכו איסור התחומין של דבריהם למקרא). וכדלעיל ס"ד, שמטעם זה חמור מוקצה מאיסור תחומין.

[116] רז"ה (יג, א) בשם חכמי לוניל (ונשאלה שאלה מלפני חכמי המקום הזה ז"ל, על הבא בשביל ישראל ביום טוב של ראש השנה שאין מאותו מין במחובר, והשיבו שהוא מותר לו ביום טוב שני, לפי שאין עליו שום איסור הכנה ולא איסור התלוי בקדש כמו שנאמר כי שני הימים קדושה אחת הן וקדושתא אריכתא היא, אלא כעין קנסא גזירה שמא יאמר לו, דיו שקנסנו עליו יום ראשון, והוא הדין לשבת ויום טוב). הובא **בראי"ש** פ"ג סוס"י ב (ודבר שאינו מינו במחובר שהובא לישראל ביום טוב ראשון של ראש השנה, כתב הר"ז הלוי ז"ל שנשאל לפני חכמי לוני"ל ז"ל והשיבו שמותר ביום טוב שני, מפני שאין עליו שום איסור הכנה ולא איסור התלוי בקדושה שנאמר קדושתא אריכתא היא, אלא כעין קנסא הוא שמא יאמר לו להביא, ודיו שקנסו אותו בראשון). טור **ושו"ע** ס"ח (דבר שאין במינו במחובר שהובא לישראל ביום טוב ראשון של ראש השנה מותר בשני, והוא הדין לשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה). ט"ז סקי"ד (מפני שאין עליו שום איסור הכנה ולא איסור התלוי בקדושה שנאמר קדושה אחת הם, אלא כעין קנס הוא שמא יאמר לו להביאם, ודי שקנסו בראשון).

[117] כדלעיל סעיף הקודם.

[118] **גמרא** כה, רע"א (נכרי שהביא דורון לישראל ביום טוב ... חוץ לתחום אסור, והבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר). טור ושו"ע ס"ה (ואם באו מחוץ לתחום, אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו).

[119] רש"י שם בטעם הא' (דגבי איסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי), ותוס' שם (ותירץ רש"י דשמא גבי איסור תחומין דליכא אסורא אלא מדרבנן לא אחמור כולי האי, ודי אי אסרינן על זה שהובאו בשבילו). לבוש ס"ה (דכיון דאיסור תחומין דרבנן לא אחמור בו כולי האי).

וכן הוא לעיל סי' שכה סי"א (אבל לאחרים מותר אפילו בו ביום, לפי שאיסור התחומין הוא מדברי סופרים ולא החמירו כל כך בשל דבריהם לאסור אף למי שלא הובא בשבילו).

[120] **תרומת הדשן** סי' פג (דאין להחמיר בבא מחוץ לתחום די"ב מילין, אפילו למאן דסבר דאורייתא היא, כמו במחובר וצידה). הובא בב"י ד"ה ומ"ש ואם בא. ובישי"ש פ"ג סי' ח. ובט"ז סקט"ו. ובמ"א סקי"ח.

[121] דעה הראשונה דלעיל סי' שצו ס"א (ושיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל, כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל, וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפים אמות).

וראה גם לקמן סי' תקפו סכ"ו (אפילו להאומרים דחוץ לי"ב מיל יש איסור תחומין מן התורה).

אדם, שמה שהוא חוץ לתחומו של זה הוא תוך תחומו של זה, וכיון שהוצרכו חכמים לחלק באיסור זה לאסור לזה ולהתיר לזה, עשו עוד חילוק בין מי שהובא בשבילו למי שלא הובא בשבילו[122], שאין ראוי לאסור לו מטעם שנתבאר לעיל:

טו וכיון שהוא ראוי לאכילה בו ביום למי שלא הובא בשבילו, לפיכך אף מי שהובא בשבילו מותר לטלטלו ביום טוב, ואין לו דין מוקצה כלל, כיון שראוי לאחרים בו ביום[123].

רק שיזהר שלא יטלטלנו חוץ לד׳ אמות[124] במקום שאסור לטלטל בשבת, בין הוא בין אחר שלא הובא בשבילו. ואע״פ שהותר לו לאכלו בו ביום, מכל מקום לא הותר לו להוציא חוץ לד׳ אמות בכרמלית[125], אפילו לצורך אכילה, כגון שרוצה לבשלו ואי אפשר לו לבשלו אלא אם כן יוציאנו חוץ מד׳ אמות בכרמלית, אסור לו להוציאו, אפילו על ידי נכרי[126]. ואפילו הובא לצורך נכרי[127]. דכיון שיצא חוץ לתחום אין לו אלא ד׳ אמות כמו שנתבאר בסימן ת״א[128].

אבל במקום שמותר לטלטל שם בשבת, כגון בחצר[129], או בעיר שתיקנו מבואותיה בלחי או קורה או צורת הפתח[130], או שהיא מוקפת חומה[131], וכן מבצר שהוא בענין שמותר לטלטל בו בשבת, כגון שידוע

---

[122] **רמב״ן** במלחמות יג, ב (ונראה לי שהטעם בתחומין דהבא בשביל ישראל זה מותר לזה, לפי שהוא איסור שאינו שוה בכל, לזה הוא חוץ לתחום, ולזה שערב, או שהוא סמוך למקומו, מותר, וכיון שאינו אסור לכל ישראל לא אסרוהו אלא לזה שבא בשבילו). **ר״ן** שם ד״ה ופירות (לדברי הרב אלפסי ז״ל והרמב״ן ז״ל שהם סוברין דתחום שלשה פרסאות דאורייתא ... אפשר שהטעם כמו שאומר הרמב״ן ז״ל בספר המלחמות, דמשום דאיסור תחומין אינו שוה בכל, שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך לתחום, הקלו בה). הובא בב״י ד״ה ומ״ש ואם בא. לבוש שם (ואפילו הובא חוץ מג׳ פרסאות, ואיכא למ״ד דג׳ פרסאות הוי תחומין דאורייתא, אפילו הכי מותרין לאחרים בו ביום ... דלא דמי איסור תחומין לאיסור מחובר ומחוסר צידה, דמחובר ומחוסר צידה איסורו שוה בכל, שהוא מוקצה לכל, אבל מה שהוא חוץ לתחום אין איסורו שוה בכל, שאם הוא חוץ לתחום לזה שהוא רחוק ממנו, אינו חוץ לתחום לאחר שהוא קרוב לו, לפיכך הקילו בו).

[123] **רא״ש** פ״ג סי׳ ב (הבא מחוץ לתחום, אף על גב דאסור באכילה, מותר בטלטול, כיון דמותר לישראל אחר). **ר״ן** שם (ומיהו כי שרי לישראל אחר, דוקא תוך ד׳ אמות ... אבל לטלטלן חוץ לעיר חוץ לד׳ אמות ודאי אסור). טור **ושו״ע** ס״ה (אבל מותר לטלטלן). ט״ז ס״ק י (כתב הרא״ש הטעם, דכיון דשרי לישראל אחר באכילה, אין לו דין מוקצה ליאסר בטלטול).

וכן הוא לעיל ס״א (אבל לטלטל מותר ... דכיון שלאדם אחר מותר אפילו באכילה, אין לזה דין מוקצה כלל, ואף הוא בעצמו מותר לטלטל, שהרי דבר זה ראוי לאכילה לכל בני אדם, ואין איסור אלא לו ולאנשי ביתו), ושם נסמן (הערה 28).

ויתבאר לקמן סי׳ תקיח סוף סכ״א (כיון שאף בבין השמשות לא היו מוקצים מחמת איסור עצמן ... רק שהיו במקום שלא היו יכולין לילך לשם, הא למה זה דומה, לפירות שהובאו מחוץ לתחום, שהן מותרים למי שלא הובאו בשבילו, ואינן אסורין משום מוקצה מטעם שנתבאר).

[124] רא״ש עירובין פ״ד ס״י (צריך ליזהר בדבר הבא מחוץ לתחום בשביל ישראל זה, שמותר לישראל אחר, או אפילו בא בשביל נכרי, שלא לטלטל חוץ לד׳ אמות בעיר שאינה מוקפת). ר״ן יג, ב סוד״ה ופירות (ומיהו כי שרי לישראל אחר, דוקא תוך ד׳ אמות ... אבל לטלטלן חוץ לעיר חוץ לד׳ אמות ודאי אסור, דהא קי״ל דחפצי הנכרי קונין שביתה, וכיון שיצאו חוץ מתחומן אין להם אלא ד׳ אמות). שו״ע שם (מותר לטלטלן בתוך ארבע אמות), וס״ט (אבל אסור לכל ישראל לטלטלם חוץ לארבע אמות).

[125] שאף שמותר לטלטלו בכרמלית ביום טוב, מכל מקום כל מקום שאינו רשות היחיד אסור לטלטלו מחוץ לתחום ביום טוב, כדלקמן בסמוך.

[126] **מ״א** סקי״ט (ונראה לי דבזה אפילו אי אפשר לבשלן אלא אם כן מטלטלן חוץ לארבע אמות, אסור לטלטלן על ידי עכו״ם ... ועי׳ סי׳ ש״ז ס״ה דלצורך יום טוב יש להקל).

והיינו כדלעיל סי׳ שז סי״ב (דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת ... לצורך מצוה).

אבל כאן סתם לאסור בכל אופן (כתחלת דבריו של המ״א).

ואפשר שכאן גרע, לדעת האוסרים לעיל סי׳ רמו ס״ה (אסור לו לגרום להם בידים שיובאו חוץ לתחום, על ידי שמוסרו ביד נכרי). והיינו שאין זה רק איסור אמירה לנכרי, אלא שעל ידי זה גורם בידיו להוציאו מחוץ לתחום.

[127] רא״ש שם (אפילו בא בשביל נכרי). ט״ז ס״ק יא (אפילו הביאו בשביל עכו״ם).

[128] סעיף ב (שלא לטלטלם בעיר חוץ לד׳ אמות מהמקום שהניחם שם הנכרי, אם אין העיר מוקפת מחיצות, כגון אם טלטלם אחד ב׳ אמות לא יטלטלם השני יותר מב׳ אמות).

וכן הוא לעיל סי׳ שכה סי״א (רק שצריך ליזהר שלא לטלטלו חוץ לד׳ אמות ממקום שהניחו הנכרי, אם הניחו במקום שאינו מוקף לדירה, כגון בשדה או בעיר שאינה מעורבת, דהיינו שאם טלטלו אחד ב׳ אמות לא יטלטלנו הב׳ יותר מב׳ אמות, כמו שיתבאר בסי׳ ת״א בכל דבר שהוציאו נכרי חוץ לתחום).

[129] רש״ל בישש״ש פ״ג סי׳ ט (שמותר לו לטלטל דוקא בתוך ד׳ אמות אם הוא בשדה, או שהובא בתוך חומת העיר, דחשבינן כולה כד׳ אמות, וכל שכן בחצר).

[130] **ט״ז סי׳ תא** סק״ב (נראה לי דאם הביאו למבוי של יהודים שעושין שם עירוב שלנו, דהיינו צורת הפתח, דהוה כולו כד׳ אמות, דהא על ידי זה מותר לטלטל מרשות לרשות ובמבוי עצמו, דאנו חושבין כל המבוי כרשות אחת, הכי נמי לענין בא מחוץ לתחום דהוה כולה כד׳ אמות, ומותר לטלטלו בכל המבוי). **מ״א** שם סק״א (ויושבי פרזים שתקנו המבואות כדינן בצורת הפתח, חשיבי

שישב (פירוש שבנו בו בתים לדירה) ולבסוף הוקף[132] כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ח[133] ות״א[134], מותר לטלטל בהן גם כן מה שהובא מחוץ לתחום, דכל רשות שמותר לטלטל בו בשבת, הרי כולו נחשב כד׳ אמות לענין יוצא חוץ לתחום, כמו שנתבאר בסי׳ ת״ה[135] עיי״ש:

טז וכל זה כשידוע בבירור שהביא ביום טוב מחוץ לתחום בשביל ישראל. אבל אם יש להסתפק שמא בתחלת כניסת יום טוב היה הנכרי כבר בתוך תחום העיר, יש להקל ביום טוב שני של גלויות[136], אף למי שהובא בשבילו, כיון שיש כאן ב׳ ספיקות[137], שהרי יום טוב שני עיקר תקנתו מחמת הספק[138].

אבל ביום טוב ראשון יש להחמיר אף בספק[139], כיון שהוא דבר שיש לו מתירין[140]:

יז במה דברים אמורים כשהנכרי שהביא הדורון הוא דר חוץ לעיר, או שהוא דר בעיר אלא שפירותיו הן חוץ לעיר. אבל נכרי הדר בעיר ויש לו פירות בעיר כיוצא באלו שהביא להישראל, מותר אף למי שהובא בשבילו, אפילו הוא יום טוב ראשון[141], לפי שאין כאן ספק כלל אלא הוא בודאי, דמן הסתם הביא

מוקף לדירה, שהרי בונין בתים בתחלה ואחר כך עושין צורת הפתח). מאמר מרדכי שם ס״ק ב (אם הביאם העכו״ם לתוך מבוי המתוקן כדינו בלחי וקורה או צורת הפתח, שמותר לטלטל בתוכו, כלים הללו נמי שרו, דכולו כד׳ אמות).

[131] שו״ע ס״ה (אבל מותר לטלטלן בתוך ד׳ אמות, או בתוך העיר מוקפת חומה), וס״ט (עיר המוקפת חומה).

[132] שו״ע ס״ה (או מבצר שידוע שהוקף לדירה), וס״ט (מבצר שידוע שהוקף חומה לדירה).

והיינו כמבואר בראי״ש שם (וכתב רבינו מאיר ז״ל דסתם עיירות מוקפות לדירה הם דאין דרך להקיף מחיצה עד שיבנו הבתים תחלה. אבל מבצרים סתמייהו הוקפו ולבסוף ישבו). וכן הוא לעיל סי׳ שצא ס״א (וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונין בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם, אבל סתם מבצרים (שקורין שלא״ס) אינן מוקפים לדירה). ולכן במבצר הצריך שיהא ידוע שישב ולבסוף הוקף.

[133] סעיף ו (שכיון שהוא פתוח לבית דירה חשוב כבית דירה כמו חצר הבית, רק שצריך שבשעת עשיית מחיצותיו תהא עשייתן לדירה).

[134] סעיף ב (אם הניחם בחצר, מותר לטלטלם בכולה, שכולה כד׳ אמות. וכן מבואות שלנו המתוקנים בצורת פתח נקראים מוקפים לדירה, שהרי בונים בתים תחלה ואחר כך עושים צורת פתח (והוא הדין אם מתוקנים בלחי או קורה, שהם כד׳ אמות לענין יוצא חוץ לתחום, כמו שהם כד׳ אמות לענין טלטול, שמותר לטלטל בכולם)).

[135] סעיף ה (אם חזר לעירו, כל העיר חשובה לו כד׳ אמות, אם היא מוקפת מחיצות לדירה).

[136] **מ״א** סקכ״ד (וע׳ מה שכתבתי סי׳ תצ״ח ס״ד דביום טוב שני יש להקל). ובסי׳ תצח סק״ז (השו״ע שפוסק כההיא דחוששין שמא חוץ לחומה לנו לחומרא, וכמ״ש סי׳ תקט״ו ס״ז, אם כן סבירא ליה ביום טוב ראשון אסור, אבל ביום טוב ב׳ מותר).

וכן הוא לעיל סי׳ תצח ס״ז (אע״פ שספק מוקצה אסור ביום טוב שני של גליות כמ״ש בסי׳ תצ״ז, ספק תחומין מותר), ושם נסמן (הערה 29).

[137] כנסמן לעיל (הערה 58).

[138] כנסמן לעיל (הערה 68).

[139] משנה שבת קנא, א (נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב), לדעת שמואל שם (שמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו), לפירוש הרי״ף שם סד, ב (כלומר אע״ג דחזינן להו דעיילי בצפרא, לא אמרינן אי לאו דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בצפרא, אלא אמרינן הכי מאתרא רחיקא אתו, והאי דאתו בצפרא, בליליא אזלי עד דמטו לחומה, וביתו התם, וקא עיילי השתא). הובא בטור (ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אם לאו ... לרי״ף גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו). רמב״ם פ״ו ה״ו (שמא בלילה הביאום ממקום אחר עד החומה ובבקר נכנסו בהן). מ״מ שם (וזה כדעת הגאונים ז״ל), ובהלי׳ יום טוב פ״ב סוף ה״י (ודעת הגאונים ז״ל שחוששין שמא באו מחוץ לתחום. וכן דעת רבינו פרק ששי מהלכות שבת). שו״ע ס״ז (אם הוא ספק אם באו מחוץ לתחום ... אסור), וסי׳ שכה ס״ט (אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום, אסור).

ואף שלא נתפרש כאן אם הכוונה להחמיר בו ביום או אף לערב בכדי שיעשו.

כבר נתפרש לעיל ס״ג (אם אין כאן אלא ספק אחד ... צריך להמתין בכדי שיעשו״. וכדלעיל סי׳ שכה ס״י (ספק ... אסורות בו ביום וגם לערב בכדי שיעשו).

ואף בספק תחומין קיי״ל שאסור אף לערב בכדי שיעשו, כדלעיל סי׳ שכה סי״ד (אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום, אסור ... עד למוצאי שבת כדי הבאה מחוץ לתחום), וסכ״ב (נכרי שהביא בשבת ... לא יספידו בהם ... עד שימתינו בכדי שיכולים להביאם ... ואם הוא ספק אם הביאם מחוץ לתחום או מתוך התחום, אסור), ובהערות שם.

ונתבאר כל זה בקונטרס אחרון ס״ק ב, ולעיל (הערה 59).

[140] **ט״ז** ס״ק יג (ונראה לי דהטעם, דהוי ליה דבר שיש לו מתירין ומחמרינן בספיקו). ובסי׳ שכה ס״ק ז (ונראה לי דמשום הכי החמירו, כיון שאפשר להמתין עד הערב ויהיה היתר גמור, למה יכניס עצמו בספק איסור). וכנסמן לעיל (הערה 60).

[141] טור בשם **רשב״א** שבת קנא, ב ד״ה גמרא (ומיהו נראה דלא נחלקו רב ושמואל אלא ... בגוי שאינו שרוי עמו ... אבל בגוי ששרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר, מפני מה ניחוש בהן לשמא מחוץ לתחום הביאום, אדרבה נימא כאן נמצאו וכאן היו ... וכן מצאתי להראב״ד בעירובין). ביצה כד, ב ד״ה והא (לא נאמרו דברים אלו אלא בגוי שאינו שרוי עמו בעיר ... דבהני איכא למיחש שמא מחוץ לתחום הביאום, אבל נכרי ששרוי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר, מפני מה ניחוש להם, אדרבה נימא כאן נמצאו וכאן היו ... וכן מצאתי לראב״ד ז״ל בעירובין). ר״ן יג, ב ד״ה ומיהו (דוקא בנכרי שאינו שרוי עמו ... דבכה״ג הוא דחיישינן דילמא מחוץ לתחום אתו, אבל נכרי שהוא שרוי עמו בעיר ופירותיו מצויין שם, כי האי גוונא ודאי לא מחזקינן איסורא, אדרבא

מפירותיו שבעיר[142].

ואפילו יש להנכרי ב׳ בתים ובהן פירות, אחד מהן תוך התחום והב׳ חוץ לתחום, אין חוששין שמא הביא מאותן שחוץ לתחום[143], אלא מן הסתם הביא מאותן שבתוך התחום שהן קרובים יותר לעיר[144]:

נכרי שהביא לעיר למכור

יח וכל זה בנכרי שהביא דורון לישראל. אבל נכרי שהביא למכור, אם רוב העיר הן נכרים, בודאי לצורך הנכרי הביא[145], ומותר ליקח ממנו (על דרך שנתבאר בסי׳ שכ״ג[146] עיי״ש) ולאכול אפילו ביום טוב ראשון, אם הוא דבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה. ואם הוא דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה[147] מותר באכילה לערב מיד, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, כדין מביא לצורך נכרי, דכיון שרוב העיר הן נכרים מן הסתם הביא לצורך רוב אנשי העיר.

ואם אנו רואים שאם נתיר ליקח ממנו ביום טוב ירבה להביא עוד ביום טוב אף לצורך ישראל, אסור ליקח ממנו ביום טוב, אף על פי שרוב העיר הן נכרים[148]. אבל מן הסתם אין חוששין שמא ירבה להביא

אמרינן כאן נמצאו וכאן היו). טור **ושו״ע** ס״ז (ודוקא בגוי שאינו שרוי עמו בעיר, אבל גוי השרוי עמו בעיר, ופירות המצויים בעיר, אין לחוש מספק).

וכן הוא לעיל סי׳ שכה סט״ו (וכל זה בנכרי שאינו שרוי עמו בעיר. אבל נכרי השרוי עמו בעיר, ופירות המצויים עמו בעיר, אין מחזיקים מספק לומר שמא הביאן מחוץ לתחום, כי אדרבה אנו אומרים כאן נמצאו וכאן היו).

הכלל של כאן נמצאו וכאן היו, נתבאר לקמן סי׳ תסב סט״ז. סי׳ תסז סל״ב וסל״ז (והערות ריב. רלו. רנב).

[142] **ט״ז** ס״ק יג (ומכל מקום אם מצוי בעיר אזלינן לקולא דהוי כמו ודאי).

[143] ראבי״ה הל׳ יום טוב סי׳ תשסג (ספק תחומין, כגון שיש לו לגוי שני בתים, והאחד בתוך תחום, שרי אפילו למי שבא בשבילו). מרדכי ביצה רמז תרפה (ספק תחומין, כגון שיש לעובד כוכבים המביא דורון שני בתים, ואחד בתוך התחום ואחד [מחוץ] התחום, שרי אפילו למי שבא בשבילו). **שו״ע סי׳ שכה** ס״ט (ואפילו אם יש לגוי שני בתים, ואחד מהם בתוך התחום, תולין להקל, ומותר לאכול אפילו למי שהובא בשבילו).

[144] אליה זוטא סק״ט (דאף האוסרים מודים בזה, דלא אסרו אלא כשיש רגלים לדבר שהובא מחוץ לתחום ... אבל כשיש רגלים לדבר שהובא מתוך התחום, כמו בזה שידוע שיש לו בית בתוך התחום, דמסתמא מניח ליה פירותיו בבית הסמוך, יש להקל, כמו בשרוי בעיר).

וכן הוא לעיל שם סט״ו (ואפילו אם יש לנכרי ב׳ בתים, אחד חוץ לתחום ואחד בתוך התחום, תולין להקל שהביא מתוך התחום, כי מן הסתם אינו מניח בית הקרוב והולך להביא מבית הרחוק. אבל אם יש לו ב׳ בתים חוץ לתחום ואחד בתוך התחום, יש לחוש לרוב הבתים שהם חוץ לתחום).

[145] מכשירין פ״ב מ״ה (עיר שישראל ונכרים דרים בה, והיה בה מרחץ מרחצת בשבת, אם רוב נכרים רוחץ מיד), ומ״ו (אם רוב עכו״ם לוקח מיד). שבת קכב, א (כי מחממי אדעתא דרובא מחממי). רש״י שם (ועיקר חילול השבת בשבילם). רשב״א שם ד״ה רבא (וטעמא משום דאמרינן דמסתמא עיקר כונתו ומעשיו אדעתא דרובא הוא, וכאילו לא נעשה בשביל המיעוט, דאין הולכין אלא אחר הרוב). ובעבודת הקדש שער ה סי׳ ב (ואם הביאום לצורך גוי, או אפילו סתם בעיר שרובה גויים, מותר ... כל שמביא לצורך הרוב הוא מביא). ארחות חיים הל׳ יום טוב אות כט (וכתב הרשב״א ז״ל ... ואם הביא לצורך עכו״ם, או אפילו סתם בעיר שרובה עכו״ם, מותר ... כל המביא לצורך הרוב מביא). שו״ע ס״ו (בעיר שרובה גויים, מן הסתם כל המביא לצורך הרוב מביא), ובסי׳ תצח ס״ג (ואם הביאום לצורך הגוים, או אפילו סתם בעיר שרובה גוים, מותר, שכל המביא לצורך הרוב מביא).

וכן הוא לעיל סי׳ רנב סי״ב (נכרי העושה על המקח למכור לכל מי שיזדמן לו, אם היא עיר שרובה נכרים, מותר ליקח ממנו בשבת). סי׳ רעו ס״ז (אם רוב המסיבה נכרים מותר להשתמש לאורו, ואם רובה ישראל אסור להשתמש לאורו, שמן הסתם מתכוין המדליק לצורך הרוב). סי׳ שכה ס״ו (אם היא עיר שרובה נכרים, שאז מן הסתם היא נאפית בשביל הנכרים ולא בשביל הישראל), וסכ״א (נכרי שעשה בשבת ארון או קבר לקבור בו מתו או למכור (בעיר שרובה נכרים), מותר לישראל ליקבר במוצאי שבת מיד). סי׳ שכו סי״ג (עיר שישראל ונכרים דרים בה ויש בה מרחץ רוחצת בשבת, אם רוב נכרים ... מן הסתם הוחמה בשבת בשביל הנכרים שהם הרוב). לקמן סי׳ תקיז ס״ב-ד (אם היא עיר שרובה נכרים ... אם רוב לוקחי פת שבעיר הן נכרים, שבודאי בשבילם נטחן הקמח).

[146] סעיף א (מותר לומר לחבירו בשבת מלא לי כלי זה משקה פלוני והשקיני ואשלם לך אחר השבת, אפילו הכלי הוא מיוחד למדה (פירוש שרגיל המוכר למדוד בו ולמכור), ואין בזה משום קונה קנין בשבת בשביל כך, מפני שאף המשקה את חבירו בדרך מתנה דרכו גם כן לפעמים להשקותו בכלי המיוחד למדה).

[147] שאסור בו ביום אפילו הוא לצורך נכרי, כדלעיל ס״ד (אם ידוע שליקט וצד לצורך נכרי, אלא שיש להסתפק שמא ליקט וצד היום ... הרי אלו אסורים באכילה ובטלטול עד הערב).

[148] תשובת הגאונים, שהובאה בב״י (כתוב בתשובת הגאונים, אפילו בקורטבא ששם מקום מלכות וגוים מרובים וישראל מעט, אם יש לחוש שמרבים ומביאים בשביל ישראל אסור, כדאמרינן בההוא ליפתא דאתא למחוזא), והוא כדאמרינן בעירובין מ, א (ההוא ליפתא דאתי למחוזא ... דאדעתא דנכרים אתא. כיון דחזא דקא מפשי ומייתי להו, אסר להו). ופרש״י (אמר, הני ודאי אדעתא דישראל מפשי ואייתו, ואסר להו). מ״א סקכ״ב (ואם יש לחוש שמרבים להביא בשביל ישראל אסור, כדאמרינן בההוא ליפתא).

גם בשביל ישראל, ומותר ליקח ממנו בעיר שרובה נכרים[149].

ומכל מקום נכרי המביא דגים למכור בעיר שרובה נכרים, אף בסתם יש לחוש שירבה להביא בשביל ישראל אם אנו מתירין ליקח ממנו, כיון שדרך ישראל לקנות דגים לכבוד יום טוב[150]. וצריך להתיישב בדבר זה[151], כי הכל לפי ראות עיני המורה:

יט אבל (ו) העיר שחציה נכרים וחציה ישראל, נכרי המביא שם למכור בודאי לצורך שניהם הוא מביא[152], וכיון שכוונתו גם לצורך ישראל הרי דינו כדין נכרי שהביא דורון לישראל (שאם יש במינו במחובר, צריך כל אדם להמתין בכדי שיעשו אף מי שלא הובא בשבילו[153], ואם אין במינו במחובר אלא שהובא מחוץ לתחום, מותר למי שלא הובא בשבילו[154], דהיינו מי שאינו מאנשי העיר ובא לעיר אחר שכבר היה הנכרי בתוך תחום העיר):

כ וכל זה כשהנכרי שהביא למכור הוא דר בעיר זו שמוכר בה, והביא מפירותיו שחוץ לתחום. אבל אם הוא דר בכפר חוץ לעיר, אפילו אם הרוב הן ישראל והביא לשם דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה, דינו כדין מביא לעיר שרובה נכרים. דכיון שהוא דר מחוץ לעיר, אנו הולכים אחר רוב העולם, ואנו אומרים שמן הסתם לקטן וצדן לצורך נכרים שהן רוב העולם, ואחר כך נמלך והביאן לעיר זו[155].

לפיכך[156] אם הביאן מתוך התחום מותר לערב מיד, כדין פירות שנלקטו בשביל נכרי. ואם הביאן מחוץ לתחום, מותרים לערב אחר שהמתין בכדי שיעשו, אף אם הוא שבת או יום טוב שני של ראש השנה או של גליות, כדין דבר שאין במינו במחובר שהובא לצורך ישראל מחוץ לתחום[157]:

קצץ לנכרי ונשתהה והביאן ביום טוב

כא ישראל שקצץ דמים לנכרי שיביא לו דגים בערב יום טוב, בעד סכום דמים אלו שקצץ לו, ונשתהה הנכרי והביאן ביום טוב. אם הוא בענין שיש להסתפק שמא ניצודו ביום טוב, הרי אלו אסורין באכילה

---

[149] מ"א שם (וזה דוקא כשרואין שמרבים להביא, אבל מסתם אין חוששין).

[150] כדלעיל סי' רמב ס"ב (במה מענגו, בימי חכמי הגמרא היו מענגין בדגים גדולים), וס"ז (וטוב ליזהר לאכול דגים בכל סעודה), וקונטרס אחרון סק"ד (אין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא דגים. ומה שהזכירו דגים בגמרא בכמה מקומות, היינו למצוה מן המובחר).

[151] מ"א שם (ומיהו בעכו"ם המוכר דגים, אם אנו מתירין ליקח ממנו יש לחוש שירבה להביא בשביל ישראל, וצריך להתיישב בדבר).

[152] ברייתא שבת קכב, א (אם רוב ישראל אסור, מחצה על מחצה אסור). ירושלמי פט"ז ה"ט (אמר רבי יעקב בר אחא הדא אמרה לצורכו ולצורך ישראל אסור). לישנא אחרינא שברש"י קנא, א (כיון דמחצה על מחצה, ודאי בשביל ישראל ונכרים הוחמו ... ולשון זה נראה לי עיקר, ורבותי נמי). סמ"ג ל"ת סה כ, ב (דודאי לשם שניהם נתחמם, בשביל גוים [ו]בשביל ישראל, ולכך אסור). רמ"א ס"ו (מחצה על מחצה, או שידוע שלוקט לצורך שניהם, אסור). מ"א סקכ"ג (מחצה על מחצה, הוי לצורך שניהם (סמ"ג)).

ונתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ו.

וכן הוא לעיל סי' רעו ס"ז (ואם מחצה ישראל ומחצה נכרים גם כן אסור, שמן הסתם הוא מכוין לצורך שניהם. ואף אם ספק לאיזה מהם מדליק הולכים להחמיר בספק זה). סי' שכה ס"ט (או בשביל ישראל ונכרים, צריך להמתין לערב בכדי שיעשו). סי' שכו סי"ג (ואפילו במחצה על מחצה צריך להמתין כן, לפי שמן הסתם הוחמה בשבת בשביל שניהם).

[153] כדלעיל ס"א (אפילו אדם אחר שלא הובא בשבילו צריך להמתין בכדי שיעשו ... לא רצו חכמים לחלק בגזרתם, ואסרו על הכל אף על מי שלא נעשית בשבילו עד לאחר בכדי שיעשו, לפי שראו חכמים להחמיר הרבה בדבר שנעשה בו מלאכה גמורה על ידי נכרי).

[154] כדלעיל סי"ד (לשאר כל אדם מותר באכילה, אפילו בו ביום שהביא מחוץ לתחום).

[155] מ"א סקכ"ב (ועכו"ם הדר בכפר והביא דגים לעיר שרובה ישראל, יש להסתפק אי אמרינן מסתמא צדן לצורך ישראל, או אמרינן ניזל בתר רובא דעלמא, וצדן לצורך עכו"ם ואחר כך נמלך והביאו לכאן, ואם כן אין להם דין מחוסר צידה. ונראה לי להקל). אליה רבא סקכ"א (גוי הדר בכפר והביא דגים לעיר שרובה ישראל יש להקל, משום דאזלינן בתר רובא דעלמא, או צדן לצורך גוי ואחר כך נמלך והביאן לכאן (מג"א שם)).

[156] כי מה שהוא תלש מהמחובר וצד מהמחוסר צידה, הוא לצורך רוב הנכרים שבעולם, ומה שהביא מחוץ לתחום העיר, הוא לצורך רוב הישראל שבעיר הזאת.

[157] כדלעיל סי"ג (לא רצו חכמים לקנסו כל כך שלא יאכל עד מוצאי שבת או עד מוצאי יום טוב שני, דכיון שאיסור תחומין הוא קל).

ובטלטול עד הערב[158] כמו שנתבאר למעלה[159].

אבל בערב יש להסתפק אם צריך להמתין בכדי שיעשו, לפי שיש לומר שלא הצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו במלאכה הנעשית ביום טוב בשביל ישראל, אלא אם הוא בענין שאם נאסור [ל]הישראל ליהנות ממלאכה זו עד לאחר שימתין בערב בכדי שיעשו, אזי לא יעשה הנכרי המלאכה ביום טוב עד הערב, בשעה שהישראל רשאי ליהנות ממנה, כגון שהישראל לא קצץ עם הנכרי שיעשה מלאכה זו בשבילו, אלא הנכרי מדעת עצמו הוא עושה כן לצורך הישראל, ואילו היה יודע הנכרי שהישראל לא יהנה ממנה ביום טוב, בודאי לא היה מזרז את עצמו לעשותה ביום טוב, ונמצא כשהנכרי עושה אותה ביום טוב בודאי עושה אותה לדעת כן, שיהנה ממנה הישראל ביום טוב, לפיכך קנסוהו חכמים שלא יהנה ממנה ביום טוב עצמו, וגם לערב עד לאחר שימתין בכדי שיעשו. אבל כשהישראל קצץ עם הנכרי מערב יום טוב שיעשה לו מלאכה זו, ואף אם נאסור להישראל ליהנות ממלאכה זו, אעפ"כ יעשנה הנכרי להשלים קציצתו וליטול דמיו מהישראל, נמצא כשהנכרי עושה המלאכה ביום טוב אינו עושה אותה בשביל שיהנה ממנה הישראל ביום טוב עצמו, אלא בשביל עצמו הוא מזרז את עצמו למהר מלאכתו, לפיכך אפשר שזהו דומה לקצץ עם הנכרי מערב שבת שיעשה לו מנעלים והביאן לו הנכרי בשבת, שהן מותרים להישראל בו ביום, כמו שנתבאר בסי' רנ"ב[160] עיי"ש. וכבר נתבאר שם דיש אוסרין ללבוש המנעלים עד שימתין במוצאי שבת בכדי שיעשו, ולדבריהם אף דגים אלו אסורין עד מוצאי יום טוב בכדי שיעשו.

אבל לאחר כדי שיעשו, אפשר שהן מותרים אף אם הוא יום טוב שני של גליות[161], כמו שנתבאר לענין

---

[158] על מ"ש בשו"ע ס"א (גוי שהביא דורון לישראל ביום טוב, אם יש ממינו במחובר או שמחוסר צידה, אסור ... לאכלו בו ביום ... ולערב, מותרים בכדי שיעשו), כתב המ"א סק"ג (שלא יהנה ממלאכת יום טוב. ויש לדקדק מדנקטו הגמ' והפוסקים עכו"ם שהביא דורון וכו', משמע דאם אין מביא בחנם, רק הישראל קצץ לו מעות שיביא לו דגים מערב יום טוב, והעכו"ם שהה והביאן ביום טוב, מותרין לערב מיד... עשה העכו"ם מלבוש ביום טוב, מותר ללבוש אם קצץ, דעכו"ם אדעתיה דנפשיה קעביד, כמ"ש סי' רנ"ב ס"ז ... להמחמירים התם ... שרי במוצאי יום טוב ראשון בכדי שיעשו).

והיינו שלענין עשה העכו"ם מלבוש בשבת, יש ב' דעות, שהמקילין מתירים אף ללבשו בשבת, והמחמירין אוסרים ללבשו אף אחר השבת בכדי שיעשו, כדלעיל סי' רנב סי"א (נכרי שעשה לישראל כלי בשבת בקבלנות, שקיבל מערב שבת וקצץ לו שכר, מותר לו ליהנות ממנו בשבת עצמה ... ויש אוסרים להשתמש בכלי הנגמר בשבת ביד נכרי, וגם במוצאי שבת צריך להמתין בכדי שיעשו ... כדי שלא יהנה ממלאכת שבת).

משא"כ כאן, שביום טוב עצמו אסור בכל אופן מטעם מוקצה, שהדגים ניצודו ביום טוב. יוצא אם כן שב' הדעות הנ"ל הן רק לענין בכדי שיעשו במוצאי יום טוב.

[159] סעיף ג (אפילו אם ידוע שליקט וצד לצורך נכרי, אלא שיש להסתפק שמא ליקט וצד היום ... הרי אלו אסורים באכילה ובטלטול עד הערב).

[160] דעה הא' דלעיל שם סי"א, ושם נסמן.

ומה שכתב "יש להסתפק ... אפשר שזהו דומה לקצץ עם הנכרי מערב שבת שיעשה לו מנעלים", הוא מטעם הספק שבמ"א שם (אפשר דמיני מאכל דמי לנר [שנתבאר לעיל סי' רעו ס"א שאסור להשתמש בו], וצ"ע דיש לומר דוקא נר צריך להשתמש בו עכשיו, דמחר בא ואיננו, משא"כ מיני מאכל [אפשר דמו למנעלים שמדינא מותר כנ"ל]).

וכן הובא ספק זה לעיל סי' רנב בקונטרס אחרון סוף ס"ק ז (או גבי מאכלים אם דמו למנעלים, כמ"ש המג"א ריש סי' תקט"ו). וכן הובאה סברה זו, לחלק בין מנעלים לבין מאכלים, לעיל סי' שז סכ"ו (שכיון שהנכרי יודע שישראל זה שמוליך אליו הוא יאכל בשבת פירות הללו, ולכך הוא מוליכם לו, אם כן הוא מתכוין בהבאתו מחוץ לתחום בשביל הנאת גופו של זה).

ומכל מקום נוטה כאן להשוות מאכלים למנעלים. אמנם בסעיף הבא (ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי נכרי מערב יום טוב והביא הנכרי את הדורון לחבירו ביום טוב מחוץ לתחום ... הרי זה מותר באכילה אף למי שהובא בשבילו, שהרי אין הנכרי מביא משלו כדי שנגזור שמא יאמר לו הבא לי מחוץ לתחום אלא משל ישראל אחר הוא מביא). והיינו שאף אם נאסור ב"ישראל שקצץ דמים לנכרי שיביא לו דגים בערב יום טוב", מטעם "שהנכרי יודע שישראל זה שמוליך אליו הוא יאכל בשבת פירות הללו, ולכך הוא מוליכם לו". מכל מקום אין טעם לאסור ב"ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי נכרי מערב יום טוב".

ויתירה מזו נתבאר לעיל סי' שז סכ"ו (נכרי המביאה [את האגרת] בשבת מחוץ לתחום ... אינו דומה לישראל ששיגר פירות לחבירו מערב שבת על ידי נכרי ונתעכב והביאם בשבת שאסורים למי שנשתלחו אליו ... שכיון שהנכרי יודע שישראל זה שמוליך אליו הוא יאכל בשבת פירות הללו ... אם כן הוא מתכוין בהבאתו מחוץ לתחום בשביל הנאת גופו של זה ... מה שאין כן באגרת). והיינו שאף אם נאסור גם בישראל ששיגר מאכלים לחבירו על ידי נכרי מטעם הנ"ל (כדלקמן הערה 169), מכל מקום יש להתיר עכ"פ באגרת.

[161] כמבואר במ"א שם (שרי במוצאי יום טוב ראשון בכדי שיעשו), ופירש יותר בסי' רנב סקי"ב (שלא יהנה ממלאכת שבת (ב"ח). ואם כן, בשני יום טוב של גליות, אם נעשה בראשון מותר בשני בכדי שיעשה).

והיינו שאף שנתבאר לעיל ס"א, לפי שיטת התוס' (שמה שהצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו, אין הטעם מפני שאסור ליהנות ממלאכת יום טוב, אלא שחששו חכמים אם נתיר לו ליהנות במוצאי יום טוב מיד מן המלאכה שנעשית בשבילו ביום טוב, שמא

המנעלים[162].

ואם ידוע שדגים אלו ניצודו מערב יום טוב, אלא שהביאן ביום טוב מחוץ לתחום, כיון שאין כאן איסור מוקצה[163], אפשר שהן מותרים אף בו ביום, להמתירין גבי מנעלים[164].

וכבר ביארנו שם שבשעת הדחק (שהוא צריך למנעלים אלו בשבת) יש לסמוך על המתירין, עיין שם כל פרטים אלו[165]:

שיגר לחברו והביאן נכרי ביום טוב

כב ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי נכרי מערב יום טוב, והביא הנכרי את הדורון לחבירו ביום טוב מחוץ לתחום, אם ישראל השולח הוא יודע שאי אפשר שיגיע הדורון ליד חבירו אלא אם כן ילך הנכרי ביום טוב חוץ לתחום, הרי זה אסור[166] באכילה למי שהובא בשבילו[167] (ולאנשי ביתו[168]), ולערב צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שנעשה איסור בשבילו.

אבל אם השולח לא ידע שילך הנכרי ביום טוב חוץ לתחום, שהיה לו שהות להגיע לשם מבעוד יום, ונתעכב השליח בדרך והביא ביום טוב מחוץ לתחום, הרי זה מותר באכילה אף למי שהובא בשבילו. שהרי אין הנכרי מביא משלו כדי שנגזור שמא יאמר לו הבא לי מחוץ לתחום, אלא משל ישראל אחר הוא מביא[169], והישראל לא ישמע אליו לשלוח לו ביום טוב מחוץ לתחום[170], שאין אדם חוטא ולא לו[171].

יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב כדי למהר אכילתו בליל מוצאי יום טוב ... ולפי סברא זו אם הביא לו ביום טוב ראשון, צריכים הוא ואנשי ביתו להמתין במוצאי יום טוב שני, בכדי שיעשו, אף אם הוא יום טוב שני של גליות).

מכל מקום כאן, שאין לאסור משום "שמא יאמר להנכרי שיביא לו ביום טוב" (מהטעם שנתבאר כאן). וכל האיסור הוא רק משום "שאסור ליהנות ממלאכת יום טוב". אם כן כבר נתבאר בזה לעיל ס"א, שאין לאסור ביום טוב שני של גלויות משום הנאה ממלאכת יום טוב, "ממה נפשך, אם ערב זה הוא יום טוב, הרי יום טוב ראשון שהובא בו היה חול, ואינו צריך להמתין כלל".

[162] לעיל שם במוסגר (ואם נגמר ביום טוב א', מותר בליל יום טוב ב' בכדי שיעשו, עיין סי' תקט"ו).

[163] כדלעיל סט"ו (וכיון שהוא ראוי לאכילה בו ביום למי שלא הובא בשבילו, לפיכך אף מי שהובא בשבילו מותר לטלטלו ביום טוב, ואין לו דין מוקצה כלל, כיון שראוי לאחרים בו ביום).

[164] משא"כ לדעת האוסרים במנעלים אסור גם בהביאו מחוץ לתחום.

ואף שנתבאר לעיל שם, שטעם האוסרים אינו אלא "כדי שלא יהנה ממלאכת שבת". ואף שטעם איסור זה אינו שייך בהביא מחוץ לתחום, כמבואר במ"א ס"ק ג (ואפילו להמחמירים התם, היינו במלאכה גמורה, אבל בתחומין מודה). וביאר דבריו בס"ק כו (נראה לי דבזה כולי עלמא ... לא אסור משום שלא יהנה ממלאכת יום טוב, כיון דאינו נהנה מהמלאכה עצמה, כן נראה לי). וכן נתבאר לעיל סי"ב (שהרי אינו נהנה כלל מגוף המלאכה, דהיינו ההליכה מחוץ לתחום, אלא הוא נהנה מהדבר שנעשה בו המלאכה, אבל לא מן גוף המלאכה בעצמה).

מכל מקום נתבאר לעיל (הערה 160), שיש טעם להחמיר בהביא מאכלים יותר מתיקון מנעלים. ומחמת ספקות אלו כתב כאן שהוא רק "אפשר".

[165] אחד מהפרטים שלא נזכר כאן ונתבאר לעיל שם: "ואם נסתפק שמא נגמר הכלי בערב שבת, יש להקל בכל ענין, כיון שיש מתירין לגמרי".

והיינו אף שנתבאר לעיל ס"ג (אם אין כאן אלא ספק אחד ... צריך להמתין בכדי שיעשו), ובסט"ז (ביום טוב ראשון יש להחמיר אף בספק).

מכל מקום יש להקל כאן, כיון שיש מתירין לגמרי.

[166] על מה שנפסק בשו"ע ס"ט (ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי גוי מערב יום טוב, ונתעכב הגוי והביאם ביום טוב מחוץ לתחום, מותר), והיא ההלכה דלקמן בסמוך, כתב בכנסת הגדולה סי' שכה בהגה"ט (אפשר לומר דהתם שאני שהישראל בהיתר שלחם, אלא שהנכרי נשתהה ולא הביאם עד יום טוב. משא"כ כאן שהשולח הבשר יודע דאין יכולין לבא עד השבת). הובא במ"א סוף סקכ"ו (וכתב בכנסת הגדולה סי' שכ"ה, דוקא דורון, אבל מי ששלח שליח לחבירו שיקנה לו בשר וישלחנו לו, ויודע שיצטרך להביאו ביום טוב, אסור, דהוי כאלו אמר לו לעכו"ם להביאם ביום טוב).

[167] מ"א שם (וכן מצינו ביו"ד סימן צ"[ט] דהמבטל איסור אסור למי שנתבטל בשבילו). והוא כנפסק בשו"ע שם ס"ה (עבר וביטלו, או שריבה עליו ... אם במזיד, אסור למבטל עצמו, אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו). הובא לעיל סי' תמז סס"א (דינו כשאר מבטל איסור במזיד, שאסור לו ולאנשי ביתו ומותר לאחרים, כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"ט).

וזהו שמסיים "כיון שנעשה איסור בשבילו", והיינו שלא נאסר מטעם שמא יאמר לו ומטעם הנאה ממלאכת יום טוב, כדלקמן בסמוך, אלא מטעם שנאסר איסור בשבילו.

[168] כדלעיל ס"א (וכן אנשי ביתו כמוהו), ושם נסמן (הערה 24).

[169] שו"ת הרשב"א (המיוחסות להרמב"ן) סוס"י קנב (ובישראל ששגר לחבירו מערב יום טוב פירות על ידי כותי, שאין במינו במחובר, ונתעכב הכותי בדרך, והביאו ביום טוב, ששאלת אם מותרים, אפילו לבא בשבילו, כאחרים, שהרי אין הכותי מביא בשבילו משלו, ולא בדורון, ולא במכירה, כדי שנגזור שמא יאמר הבא לי). כל בו סי' נח יט, ד (ישראל ששלח דורון לחברו על ידי גוי, כגון שמסרו לו מערב יום טוב, ונשתהה הגוי ולא הביאו עד יום טוב, זה היה מעשה והסכימו חכמים ז"ל להתירו אפילו למי

רק שצריך ליזהר שלא יטלטלנו חוץ לד׳ אמות[172], במקום שאסור לטלטל שם בשבת, ואפילו אם לא הובא בשבילו, ואפילו על ידי נכרי, כמו שנתבאר למעלה[173]:

כג במה דברים אמורים בדבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה, אבל אם הדורון הוא דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה, אסור לקבלו מיד הנכרי ביום טוב. אף על פי שהנכרי יצא מבית ישראל המשלח מערב יום טוב, ואם כן דורון זה נלקט וניצוד מערב יום טוב, מכל מקום יש לחוש שמא החליף הנכרי את הדורון בפירות שנלקטו היום, ולפיכך אין לקבל ממנו אלא אם כן חתום בתוך חותם אחד[174], ועל דרך שנתבאר ביו״ד סי׳ קי״ח[175] עיי״ש:

כד במה דברים אמורים בישראל ששיגר דורון לחבירו משלו, שמקבל הדורון אינו יודע אם מה ששיגר לו חבירו היה טוב ויפה יותר ממה שהביא לו הנכרי או לאו, ולפיכך יש לחוש שמא היה טוב יותר והחליפו הנכרי ברע ממנו (שנלקט וניצוד ביום טוב), כיון שהוא נהנה בחליפין. אבל ישראל שקנה מערב יום טוב דבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה, והניחו ביד הנכרי בלא חותם עד למחר, ולמחר ראה שהוא טוב ויפה כמו הראשון שהניח אצלו, אף על פי שאינו מכיר בטביעות עין שזהו הראשון שהניח אצלו, מותר, ואין אנו חוששים שמא החליפו הנכרי, כיון שאינו נהנה בחליפין, שהרי זה הוא כל כך טוב ויפה כמו הראשון שהניח אצלו[176]:

שבא בשבילו, והטעם, שאין לחוש שמא יאמר, לך והבא לי עוד באיסור, לפי שלא ישמע לו). שו״ע ס״ט (ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי גוי מערב יום טוב, ונתעכב הגוי והביאם ביום טוב מחוץ לתחום, מותר). מ״א ס״ק כו (שהרי אין העכו״ם מביא משלו כדי שנגזר שמא יאמר הבא לי (ב״י רשב״א)). ט״ז ס״ק טו (הטעם שהרי אין העכו״ם מביא משלו, שנגזר שמא יאמר הבא לי, עד כאן ברשב״א).

וכעין זה הוא לעיל סי׳ שז סכ״ו (אגרת ... הובאה מחוץ לתחום בשבת ... מותר לו ... לקרותה אם אינו יודע מה כתוב בה. ואינה דומה לשאר דבר הבא מחוץ לתחום, שאסור לזה שהובא בשבילו ליהנות ממנו עד למוצאי שבת, שהטעם הוא משום גזרה שמא יאמר לנכרי שיביא לו מחוץ לתחום, אבל באגרת לא שייך לומר כן).

אמנם נתבאר לעיל שם (ואינו דומה לישראל ששיגר פירות לחבירו מערב שבת על ידי נכרי, ונתעכב והביאם בשבת, שאסורים למי שנשתלחו אליו כמ״ש בסי׳ תקט״ו). והיינו כדעת הרש״ל ביש״ש ביצה פ״ג סוס״י ח (ואני אומר, דדוקא לדעת התוס׳ דסבירא להו הטעם שלא יאמר לחוד, אפשר לחלוקי בהכי, אבל רש״י לא חייש להאי טעמא כלל, אלא כדי שלא יהנה מאיסור של יום ... אם כן אין חילוק בין הביא הכותי בין נתעכב השליח, סוף סוף נהנה מאיסור תחומין שנעשה בשבילו), שהובא בט״ז כאן ס״ק טו (ורש״ל כתב על זה, דזה דוקא לדעת ר״ת ... אבל לרש״י ... אין חילוק בין הביא הכותי או נתעכב השליח).

ואף שהט״ז תמה עליו ביותר (ותמהני על גברא רבה דכוותיה ... ותמיהני איך לא הרגיש הרב רש״ל בזה).

מכל מקום נתבאר לעיל שם, שאף לפי דעה זו יש לאסור בישראל ששיגר פירות או דגים לחבירו על ידי נכרי. מכל מקום יש להתיר עכ״פ באגרת.

וטעם איסור זה נתבאר לעיל שם: ״כיון שהנכרי יודע שישראל זה שמוליך אליו הוא יאכל בשבת פירות הללו, ולכך הוא מוליכם לו, אם כן הוא מתכוין בהבאתו מחוץ לתחום בשביל הנאת גופו של זה, ומטעם זה אף אם הנכרי מתכוין לטובת עצמו לקבל שכרו אסור ... מה שאין כן באגרת״ (וכדלעיל הערה 160).

[170] כל בו שם (שאין לחוש שמא יאמר לך והבא לי עוד באיסור, לפי שלא ישמע לו). לבוש ס״ט (דהכא ליכא למיגזר שמא יאמר לו להביא, שחבירו לא ישמע לו לשלוח).

[171] קידושין סג, ב (אין אדם חוטא ולא לו).

וראה גם לעיל סי׳ שיח ס״א (אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת ... ועוד שהישראל לא ישמע לו שאין אדם חוטא ולא לו).

[172] רשב״א שם (דפירות הללו, כמו שהוציאוהו כותים שלא לדעתו, שיש לו ד׳ אמות, ותו לא. אם נתנוהו בדיר, או בסהר, או בעיר, הרי זה מותר בכולן, שכל העיר כד׳ אמות). שו״ע שם (אבל אסור לכל ישראל לטלטלם חוץ לארבע אמות, או חוץ לעיר המוקפת חומה, או חוץ למבצר שידוע שהוקף חומה לדירה).

[173] סעיף טו (רק שיזהר שלא יטלטלנו חוץ לד׳ אמות, במקום שאסור לטלטל בשבת ... דכיון שיצא חוץ לתחום, אין לו אלא ד׳ אמות ... אבל במקום שמותר לטלטל שם בשבת ... מותר לטלטל בהן גם כן מה שהובא מחוץ לתחום, דכל רשות שמותר לטלטל בו בשבת, הרי כולו נחשב כד׳ אמות לענין יוצא חוץ לתחום).

[174] מ״א סקכ״ו (משמע שם דוקא בפירות שאין במינם במחובר לקרקע, אבל אם יש במינם במחובר צריך חותם, דחיישינן שהעכו״ם החליף טובים ברעים שתלשם היום, והוא הדין בדגים, כמ״ש ביו״ד סי׳ קי״ח).

[175] בשו״ע שם ס״א (יין ובשר וחתיכת דג שאין בו סימן שהפקיד או שלח ביד עובד כוכבים, צריך שני חותמות. אבל ... כל שאיסורו מדברי סופרים שהפקידו ביד עובד כוכבים, מותר בחותם אחד). וש״ך שם סק״ה (דעת המחבר דהכל תלוי במה שהוא אסור מן התורה או מדרבנן). וכך גם כאן באמירה לנכרי שהוא איסור מדברי סופרים, סגי בחותם אחד.

וראה גם לעיל סי׳ כ ס״ג-ד. סי׳ תצז, בקונטרס אחרון ס״ק ה. לקמן סי׳ תקיז ס״ד. שו״ת סי׳ יא ד״ה ומהאי.

[176] מ״א סי׳ תקיז סק״ג (ונראה לי דאם ישראל קנה קמח או דגים בערב יום טוב, והניח אצל העכו״ם בלא חותם, וביום טוב רואה שהוא טוב ויפה כמו הראשון, שרי, דלא חיישינן שהעכו״ם החליף אם אינו נהנה בחליפין, כמ״ש ביו״ד סימן קי״ח).

קונטרס אחרון

(א) צריך לו לכבוד השבת כו'. הנה[177] הט"ז[178] מיקל בכל ענין. לפיכך כשהוא צריך להם לכבוד השבת יש לסמוך על הט"ז, כמו שסמך בתרומת הדשן[179] ורמ"א[180] על רש"י[181] או על הרא"ש[182] לכבוד אורחין. עיין מג"א סק"ו[183].

אבל בלאו הכי[184] פשיטא דאין להקל כלל נגד רמ"א ומג"א, בדבר שאין בו הפסד כלל ולא ביטול מצוה אם נחוש לדבריהם ז"ל:

(ב) נמלך והביאן לישראל צריך כו'. הנה[185] בסי' שכ"ה[186] הביא בטור ושו"ע ב' דעות בזה ולא הכריע. אבל כאן הכריע ט"ז בסק"ד[187] כהמחמירין.

והוא כמבואר ברמ"א שם ס"ב (ומיהו דווקא אם הוא דבר שיש לחוש שהחליפו ונהנה בחליפין ... אבל אם רואה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח, ולא נהנה העובד כוכבים אם החליפו, לא חיישינן, אף שהחותם מקולקל). ובשו"ע שם ס"י (ואם אינו נהנה בחליפין, מותר בכל ענין, דלא חיישינן שמא החליף להכשילו, כיון שאין לו הנאה בדבר).

וכן הוא לעיל סי' כ ס"ג (במה דברים אמורים כשהוא בענין שיהנה הנכרי בחליפין, אבל אם לא יהיה לו הנאה כלל מחליפין, אין חוששין שמא יחליף הנכרי כדי להכשיל את ישראל).

[177] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"א נתבאר, שאם הובא הדורון של פירות ובעלי חיים ביום טוב ראשון, נהגו לאסור לטלטלו אף ביום טוב שני. אבל אם צריך לו לכבוד השבת שלאחריו, מותר לטלטלו ולבשלו.

ואף שבתרומת הדשן ורמ"א ומ"א לא התירו אלא לכבוד אורחים.

מכל מקום הט"ז מקיל בכל ענין, ויש לסמוך עליו עכ"פ כשצריך להם לכבוד השבת.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[178] סק"ח (דלצורך אורחים וכיוצא בזה מותר, ואם כן אין כאן מוקצה לגמרי ביום טוב השני של גליות, ואין כאן איסור טלטול. ועל כן נראה דאין איסור שיבשלם ביום טוב שני כדי לאוכלם בשבת ... הא קי"ל דאמרינן הואיל ואי מקלעי להו אורחים). והיינו כמו הא דאמרינן לעיל סי' תקג ס"ב (הואיל אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היתה מלאכה זו צריכה להם, והיה מותר לו לעשותה, אם כן הרי מלאכה זו נקראת מלאכת אוכל נפש, ואף שאין לו אורחים אין איסור מן התורה לעשותה), כן יש לומר שמועלת סברת "הואילי" אף לענין שאינם מוקצה.

[179] סי' עח (אם יש בדבר צורך, כגון שזימן אורחים נכבדים, וקבעיא להו הך דורון, נראה דיש לסמוך אדברי האשירי, דכתב אפילו לפירוש ר"י שרי לישראל אחר, משום דליכא למיגזר בכה"ג. ולכך נראה להתיר, הואיל ולפרש"י שרי אפילו לאותו ישראל שהובא בשבילו).

והיינו כמובא בפנים ס"א, לדעת רש"י (לפי זה הטעם, אם הביא ביום טוב ראשון, מותרים באכילה ביום טוב שני של גליות), ולדעת התוס' (אדם אחר שלא הובא בשבילו מותר לאכול מהם). ועל שני דעות אלו סומך בתרומת הדשן לכבוד אורחים.

[180] ס"א (ונוהגין להחמיר, אם אינו צורך יום טוב לצורך אורחים ובכה"ג, דאז נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילן), וס"ד (דנוהגין לאוסרו לטלטל ביום טוב שני, אם לא לצורך אורחים וכיוצא בזה).

[181] כד, ב ד"ה ולערב (דליל יום טוב שני הוא ממתין בכדי שיעשו, ומותרין ממה נפשך, אם הלילה חול הוא הרי המתין בכדי שיעשו ואם קדש הוא נמצא שנלקטו בחול, כן דעתי נוטה ויש לי ראיות הרבה).

[182] פ"ג סי' ב (לפירוש ר"ת שפירש משום שמא יאמר לנכרי להביא ביום טוב שיאכל לערב מיד, מסתבר שמותר לישראל אחר מיד, ולא חיישינן שיאמר לנכרי להביא בשביל אחר, דאין אדם חוטא ולא לו).

[183] "פירוש, כשאותו אחר הזמין אורחים אז מתירים לו, דסמכינן אכל הפוסקים שפסקו דלא כהסמ"ק, ולזה נתכוין מהרא"י". והיינו שאז סומכין על רש"י וראי"ש הנ"ל, שהתירו ביום טוב שני, כל אחד מטעמו, דלא כהגהת סמ"ק סי' קצד ע' קסז (אסור לב' הימים, עד כדי שיעשו של ליל מוצאי יום טוב, אפילו בשני ימים טובים של גליות כדפירש ר"י, ואפילו לישראל אחר שלא הובאו בשבילו אסורין).

וכמו שבמקום אורחים הם סומכים על רש"י וראי"ש, כן במקום צורך שבת יש לנו לסמוך על הט"ז.

[184] בלא צורך שבת יש לחוש לדעת סמ"ק הנ"ל, שהרי הרמ"א ומ"א הנ"ל, לא התירו אלא כשיש אורחים.

[185] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ג נפסק בפשיטות, שספק ליקט וצד נכרי היום בשביל ישראל, צריך להמתין בכדי שיעשו, כדעת הט"ז.

ולמדים זאת ממה שנפסק בשו"ע להחמיר בפשיטות בספק תחומין, ששניהם תלוים במחלוקת רש"י והגאונים.

ואף שלענין בכדי שיעשו הובאו בשו"ע סי' שכה, ב' הדעות בזה. מכל מקום גם שם משמע שהעיקר כהאוסרים.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. דובר שלום ע' רלה ואילך.

[186] ס"ז (ספק ... אסורים בו ביום, ולערב בכדי שיעשו. ויש אומרים דלערב מותר מיד).

וכן הוא לעיל שם ס"י (ספק ... אסורות בו ביום, וגם לערב בכדי שיעשו ... ויש אומרים שלערב מותר מיד).

[187] על מה שנפסק בשו"ע ס"ג (אפילו אם הוא ספק ... אסורים), כתב הט"ז ס"ק ד (בכלל זה גם כן אם יש ספק ... לענין כדי שיעשו).

וכן הוא דעת השו"ע בסעיף ז' שפסק להחמיר אפילו בספק תחומין[188]. והמקילין בסי' שכ"ה טעמם הוא משום דפוסקים כרש"י[189] המיקל בספק תחומין. וכן כתב בהדיא במג"א בסי' שכ"ה ס"ק י"ד[190].

ומה שכתב שם דבמת החמיר טפי[191]. היינו בהלכות שבת[192], אבל כאן בהלכות יום טוב[193] פסק להחמיר בכל ענין בספק תחומין, וכל שכן בשאר ספק[194], כמבואר בר"ן סוף פרק כ"ג דשבת[195] ובט"ז ס"ק י"ג[196].

וכן משמע דעת השו"ע סי' שכ"ה סעיף ז'[197] שהביא דעת המחמירין בסתם ודעת המקילין בלשון יש אומרים, משמע שדעתו לפסוק כהמחמירין[198]:

(ג) סייג כו'[199]. המרדכי[200] כתב כן לפי שיטתו שפוסק כרש"י[201] בספק תחומין, ואנן דקיי"ל כהגאונים[202],

---

[188] הוכחת הט"ז דקיי"ל כדעת האוסרים אף לענין בכדי שיעשו, היא ממה שנפסק בפשיטות בשו"ע ס"ז (אם הוא ספק אם באו מוץ לתחום ... אסור).

ואף שגם שם הי' אפשר לפרש דמיירי רק לענין לאסרו "בו ביום", שהרי לא נזכר שם "בכדי שיעשו".

מכל מקום למד משם הט"ז אף לענין "בכדי שיעשו" בספק, כיון שדין "ספק תחומין" (אף לענין "בו ביום"), דינו שוה לדין "בכדי שיעשו" בספק, שהרי שניהם תלוים במחלוקת רש"י והרי"ף בפירוש הגמרא, כדלקמן בסמוך.

[189] דתנן שבת קנא, א (נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב), וקיי"ל כשמואל בגמרא שם (שמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו), ופירש"י (אפילו הביא מחוץ לעיר אנו תולין להתיר, ואומרים שמא בתוך התחום לנו ערב שבת, וסופדין בהן במוצאי שבת מיד, וחיישינן נמי אמרינן לקולא). אבל ברי"ף שם סד, ב (כלומר אע"ג דחזינן להו דעיילי בצפרא, לא אמרינן אי לאו דעיילי מאתר קריבא לא הוו עיילי בצפרא, אלא אמרינן הכי מאתרא רחיקא אתו, והאי דאתו בצפרא, בליליא אזלי עד דמטו לחומה, וביתו התם, וקא עיילי השתא).

ומיירי שם לענין להספיד עם החלילין במוצאי שבת (בכדי שיעשו), שהרי בשבת אין מספידים. ומובן אם כן דהא דקיי"ל לאיסור לשיטת הרי"ף, היינו הן לענין ספק תחומין (אף לבו ביום) והן לענין בכדי שיעשו, כמבואר במלחמות שם סה, ב (ואנו חוששים להם משום ספק תחומין להחמיר, והוא הדין בכל מעשה שבת, ואפילו לערב עד כדי שיעשו כדברי רבינו הגדול ז"ל), ובטור (ואם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אם לאו ... לרי"ף גם בזה צריך להמתין בכדי שיעשו).

וכן נתפרש לעיל סי' שכה סי"ד (אם הוא ספק אם הובא מחוץ לתחום אסור ... ולהאומרים שבאיסור כזה ... לא החמירו בספיקו ... אף כאן מותר ... אפילו בו ביום).

וממה שנפסק בשו"ע ס"ז כדעת האוסרים ב"ספק תחומין", למד הט"ז דהכי קיי"ל אף לענין "בכדי שיעשו" בספק.

[190] על מה שנפסק בשו"ע שם ס"ז (ספק ... אסורים בו ביום, ולערב בכדי שיעשו. ויש אומרים דלערב מותר מיד). הקשה במ"א ס"ק יד (וצ"ע דאם כן למה סתם הרב"י בסי"ו דחוששין לחומרא עיי"ש).

והיינו ששני הדינים האלו תלויים זה בזה, ומדוע לענין בכדי שיעשו הביא ב' הדעות, ואילו לענין ספק תחומין סתם שם סט"ז (ספק אם הובאו מחוץ לתחום או מתוך התחום, חוששין שמא מחוץ לתחום הובאו).

נמצא שגם המ"א סובר ששני מחלוקות אלו תלויים זה בזה.

[191] במ"א שם תירץ על סתירה הנ"ל (ואפשר דבמת החמיר טפי). והיינו שרק לענין ספק הובאו החלילין מחוץ לתחום סתם בשו"ע שספק תחומין אסור. משא"כ לענין שאר הובא מחוץ לתחום, ולענין בכדי שיעשו הובאו בשו"ע שתי הדעות בלי הכרעה.

וכן הוא לעיל שם, שלענין בכדי שיעשו, הביא שם ס"י את שתי הדעות. וכן לענין ספק הובא מחוץ לתחום, הביא שם סי"ד את שתי הדעות. אבל לענין ספק מחוץ לתחום בחלילין, פסק בפשיטות בסכ"ב (ואם הוא ספק אם הביאם מחוץ לתחום או מתוך התחום אסור), כיון "דבמת החמיר טפי".

[192] שבשו"ע שם סט"ז מיירי לענין חלילין, שבזה אפשר לבאר הטעם כיון "דבמת החמיר טפי".

[193] בשו"ע סי' שלפנינו ס"ז (אם הוא ספק אם באו מחוץ לתחום ... אסור) לא מיירי במת. ומכל מקום אסר בפשיטות.

מזה למד הט"ז, שאף בלא מת נפסק בפשיטות כדעת האוסרים.

[194] בספק מחובר, לענין בכדי שיעשו (כבסעיף זה).

[195] סה, א (ונמצא לענין הלכה לפי שטה זו, דכל היכא דמספקא לן מילתא תלינן לחומרא).

[196] "בגמרא שמואל אומר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו, רש"י פירש לקולא, דתלינן שהיו בין השמשות תוך התחום. ולפי דעתו כל היכא דמספקא לן תלינן לקולא. אבל הגאונים פירשו דשמואל לחומרא, דאע"פ שנכנסו בבוקר אסור, דחיישינן שמא בלילה הביאום ממקום רחוק ולנו חוץ לחומה. ולפי זה בכל ספק כזה אזלינן לחומרא ... ופסק ב"י כגאונים, ובכל ספק כזה לחומרא".

וממה שכתבו הר"ן והט"ז "דכל היכא דמספקא לן מילתא", "בכל ספק כזה", מובן שכן הוא אף לענין "בכדי שיעשו" בספק, ש"לענין הלכה ... תלינן לחומרא", "ופסק ב"י כגאונים, ובכל ספק כזה לחומרא".

[197] אלא שלפי זה עדיין נשארת קושיית המ"א, מדוע בשו"ע סי' שכה הובאו ב' הדעות, וכאן נפסק לאיסור בסתם.

ואפשר ליישב, דהיינו כיון שגם שם הביא את דעת המחמירין בסתם, משמע דעתו לפסוק כהמחמירין.

וכן הוא לעיל שם ס"י וסי"ד (והעיקר כסברא הראשונה; שהעיקר כסברא הראשונה).

[198] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל עג.

[199] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ד וסט"ז נתבאר, שספק תחומין מותר ביום טוב שני, ואילו ספק מוקצה אסור ביום טוב שני, כי עיקר המוקצה הוא סייג לאיסורי תורה.

צריכים אנו לטעם זה לענין יום טוב ב׳ של גליות, דבספק מוכן אסור כמו שכתב המג״א סי׳ תצ״ז סק״ד[203], ובספק תחומין מותר כמו שכתב המג״א סי׳ תצ״ח סק״ז[204] וסי׳ זה סקכ״ד[205]:

(ד) שנס ליחן כו׳. הנה[206] ברש״י[207] איתא דאף אם לא נס ליחן ואדמומיתן שרי, דהיינו כווריי דאדימי דמקילינן בהו, אבל התוס׳[208] חלקו על זה וסוברים דכווריי דאדימי נקרא ספק מוכן שאסור לדידן דלא קיי״ל כרבן גמליאל[209], אבל אם נס ליחן ואדמומיתן גם התוס׳ מודים דתו אין להסתפק שמא ניצודו היום:

(ה) ספק אם נתלש כו׳. וכן ספק שנתלש כו׳[210]. כל[211] זה פשוט[212] כיון שהוא דבר שיש לו מתירין[213], וכך

חילוק בזה הובא בפוסקים לענין יום טוב ראשון. אבל לדידן דקיי״ל לאסור ספק תחומין ביום טוב ראשון, למדנו חילוק זה לענין יום טוב שני.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[200] רמז תרפה (וכתב רבינו אבי העזרי, אף על גב דבספק מוכן מחמירין, היינו משום דמוקצה הוא ... הרחקה לאיסור [דאורייתא] ... אבל אם אין ספק מוקצה, אלא ספק תחומין ... דרבנן להקל). והוא בראבי״ה סי׳ תשסג (ואף על גב דבספק מוכן מחמירין, היינו משום דמוקצה משום הוצאה גזור ... אבל ... ספק תחומין ... שרי).

[201] כמובא לעיל ס״ק ב (כרש״י המיקל בספק תחומין), ושם נסמן (הערה 189).

[202] כמובא לעיל ס״ק ב, ובפנים סט״ז (אם יש להסתפק שמא בתחלת כניסת יום טוב היה הנכרי כבר בתוך תחום העיר ... ביום טוב ראשון יש להחמיר אף בספק), ושם נסמן (הערה 139).

[203] ״וביש״ש סי׳ [ז׳] פסק להחמיר ביום טוב שני אפילו בספק, וכן עיקר״. וכדלעיל שם ס״ח (כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה ... אסורים בין באכילה בין בטלטול עד הערב, בין שהיום הוא יום טוב ראשון בין שהוא יום טוב שני של גליות), ובסימן זה ס״ד (ואפילו בספק החמירו חכמים, אף ביום טוב שני של גלויות).

[204] ״השו״ע שפוסק כההיא דחוששין שמא חוץ לחומה לנו לחומרא, וכמ״ש סי׳ תקט״ו ס״ז, אם כן סבירא ליה ביום טוב ראשון אסור, אבל ביום טוב ב׳ מותר״. וכדלעיל שם ס״ז (אע״פ שספק מוקצה אסור ביום טוב שני של גליות כמ״ש בסי׳ תצ״ז, ספק תחומין מותר).

[205] ״וע׳ מה שכתבתי סי׳ תצ״ח ס״ד דביום טוב שני יש להקל״, וכמבואר בפנים סט״ז (אם יש להסתפק שמא בתחלת כניסת יום טוב היה הנכרי כבר בתוך תחום העיר, יש להקל ביום טוב שני של גלויות).

[206] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס״ה נתבאר שאם ״נס ליחן ואדמומית שתחת לחייהן ... בודאי נלקטו וניצודו מערב יום טוב״.
ואף שבכווריי דאדימי קיי״ל שהוא ספק מוכן ואסור. מכל מקום אם נס ליחן ואדמומיתן, אין להסתפק שמא ניצודו היום.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[207] כד, ב ד״ה אלא בכווריי.

[208] שם ד״ה אלא.

[209] משנה כד, א.

[210] קאי על מ״ש בפנים ס״ו (אם הוא יום טוב שני של ראש השנה, אפילו אם הוא ספק אם נתלש וניצוד ביום טוב ראשון), ועל מ״ש בס״ז (וכן ספק שנתלש וניצוד ביום טוב ... בשבת שלאחריו).

[211] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
כבר נתבאר בפנים ס״ד, שבספק מוקצה אסרינן אף ביום טוב שני של גלויות.
ובס״ו הוסיף, שבראש השנה אסרינן בספק אפילו מיום ראשון לשני. ובס״ז הוסיף, שאסרינן מספק מיום טוב שני לשבת שאחריו.
ואף שיש הרוצים לחלק בינם. מכל מקום פשוט הוא מדברי הפוסקים, וכן מובן מדברי הרמ״א בסי׳ תקיג.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[212] בפנים ס״ו צויין בזה על הגליון ״פוסקים״.

וכן נתפרש במקור הלכה זו, בהגהת סמ״ק סי׳ קצד ע׳ קטו (הביא הגוי בשבילו או בשביל גוי אחר ... אם יש בו חששא דמחובר, כגון פירות כשיש במינו מחובר, או דגים שיש בהם חששא אם נצודו היום, אם אינו יודע בודאי שניצודו הדגים או נלקטו הפירות מאתמול מערב יום טוב ... בשני ימים טובים של ראש השנה, וכן מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב, אסור גם ביום שני). הובא בהגהות מיימוניות (קושטא) פ״ב ה״י, ובב״י ד״ה ומ״ש ואפילו.

ואף שהובא בכנסת הגדולה, הגה״ט סי׳ תקיג (דוקא בודאי נולדה ביום טור ראשון, אבל בספק נולדה ביום טוב מותר אפילו ביום טוב שני של ראש השנה, הר״ש חקאן הלוי ז״ל בתשובה כתיבת יד).

מכל מקום לא נראה כן בדברי הטור שם (ואם לא בדק מערב יום טוב ... מותר ליקח ביצים מן העו״ג ... אבל לא בליל ב׳ של ראש השנה, ולא בליל א׳ של יום טוב שאחר השבת, דאימור מאתמול הוה).

ואף שכתב על זה בכנסת הגדולה שם (ושמא סובר הרב ז״ל, דהטור ז״ל מיירי כשידוע וניכר שהביצה היא בת יומא, אלא שיש ספק שמא עתה בלילה הזה נולדה ואסורה, או שמא נולד[ה] מבערב ומותרת, ולכן ביום טוב שני של ראש השנה, דאפילו נולדה מבערב אסורה, דנולדה בזה אסורה בזה, אסור ליקח מן הנכרי). משא״כ בספק אם נולדה בראשון של ראש השנה, אפשר דמותר.

מבואר בהדיא בסי׳ תקי״ג סעיף ו׳ בהג״ה דנכרי מסיח לפי תומו נאמן בכל זה, מכלל דספק אסור:

(ו) העיר שחציה כו׳ לצורך שניהם כו׳. עיין[214] ברש״י שבת דף קנ״[א] ע״א[215] שדעת רש״י ורבותיו דמחצה על מחצה אינו כספק. וכן כתב הרא״ש שם[216]. וכן כתבו סמ״ג[217], וספר התרומה[218]. וכן הוא מוכרח לכל העומדים בשיטת רש״י[219] שמיקל בספק תחומין. וכן פסק רש״ל[220]. ועל כרחך צריך לומר שמה שכתב רש״י בסוף פרק י״ו דשבת[221] דמחצה על מחצה הוא ספק, היינו לפי גירסא ראשונה שברש״י סוף פרק שואל[222].

ואף הגאונים ורי״ף ורמב״ם הפוסקים לחומרא בספק תחומין[223], סבירא להו דמחצה על מחצה אינו ספק. ותניא כוותיה הוא מדפליג תנא קמא על רבי יהודה[224], כמו שכתבו הרמב״ן במלחמות[225] והרשב״א

מכל מקום כתב עליו בעולת שבת שם ס״ד (ואם ספק הוא אם נולד בראשון, כתב בכנסת הגדולה להתיר אפילו בב׳ ימים טובים של ראש השנה עיי״ש. ובדברי המחבר בסמוך לא משמע הכי, וכן נראה עיקר להחמיר). והוא האמור שם ס״ה (בשני ימים טובים של ראש השנה וכן בשבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, נולדה בזה אסורה בזה).

ואף שבשו״ע שם מיירי בודאי נולדה בראשון, ואין מכאן הוכחה שכן הוא גם בספק.

על זה מבאר כאן, שעיקר ההוכחה היא מהאמור ברמ״א שם ס״ו (וגוי המביא ביצים ביום טוב ראשון, ומסיח לפי תומו שנולדו מאתמול ... ביום טוב שני, אפילו ראש השנה, נאמן, דאינו אלא דרבנן). ומקורו בתרומת הדשן סי׳ עט (ב׳ ימים דראש השנה, דקי״ל נמי נולדה בזה אסור בזה, אם הנכרי מסיח לפי תומו, סמכינן עלויה). וכן הוא לעיל שם סט״ו (נכרי המביא ביצים ביום טוב ראשון, ומסיח לפי תומו ואומר שנולדו מערב יום טוב ... אפילו הוא יום טוב שני של ראש השנה ... מותר לסמוך על הנכרי מסיח לפי תומו), ״מכלל דספק אסור״.

[213] שהרי זהו הטעם שאנו אוסרים ספק מוקצה ביום טוב, כמבואר בפנים ס״ג (ספק ... צריך להמתין בכדי שיעשו. לפי שהוא דבר שיש לו מתירין), ושם נסמן (הערה 60).

[214] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי״ט נתבאר, שעיר שחציה נכרים וחציה ישראל, נכרי המביא שם למכור, בודאי לצורך שניהם הוא מביא, ואינו ספק, ולכן אסור.

ואף שיש מפרשים שמחצה על מחצה אוסרים מספק.

מכל מקום יש להוכיח מרוב הפוסקים, שהטעם הוא משום ודאי, ולא משום ספק.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[215] ד״ה רוחץ בה (לישנא אחרינא ... כיון דמחצה על מחצה, ודאי בשביל ישראל ונכרים הוחמו ... ולשון זה נראה לי עיקר, ורבותי נמי).

[216] פכ״ג סוס״י ט (במחצה על מחצה ליכא ספיקא, אלא כיון דליכא הכרע, לשם כולם נעשה).

[217] לאוין סה כ, ב (דודאי לשם שניהם נתחמם, בשביל גוים [ו]בשביל ישראל, ולכך אסור).

[218] סי׳ רמט (בודאי לשם עכו״ם ולשם ישראל נתחמם, בשביל שניהם, ולכך אסור).

[219] שם ד״ה ושמואל (אנו תולין להתיר ואומרים שמא בתוך התחום לנו ערב שבת). והיא הדעה הב׳ דלעיל סי׳ שכה ס״י (ויש אומרים ... לא החמירו בספיקו); וכיון שמכל מקום אסור במחצה על מחצה, על כרחך דמחצה על מחצה אינו כספק.

[220] פ״ג סי׳ ט (עיקר דברי רש״י, דתלינן להקל. ונהי דבספק מוכן אזלינן לחומרא, בספק תחומין דרבנן מקלינן, ותלינן להקל). הובא במ״א ס״ק כד (ובים של שלמה פסק כדעת המתירין).

[221] קכב, ב ד״ה אדעתא (ומחצה על מחצה נמי ליכא למיקם עלה דמלתא, דאיכא למימר עיקר דעתיה דמדליק בשביל ישראל ואיכא למימר עיקר דעתיה דמדליק בשביל נכרי). הובא במ״א ס״ק כג (וב״י סי׳ רע״ו כתב בשם רש״י דהוי ספק).

[222] קנא, א ד״ה תניא כותיה דרב (דספיקא אסור, דקתני מחצה על מחצה ימתין בכדי שיחמו חמין). והיינו שהגמרא מוכיחה מדין מחצה על מחצה שספק אסור).

וראה קובץ קול תורה (פאביאניץ) שנה א ח״ב סי׳ כט.

[223] כדלעיל סט״ז (ביום טוב ראשון יש להחמיר אף בספק), ושם נסמן (הערה 139).

[224] לגירסתם בגמרא שם (תניא כוותיה דשמואל, עיר שישראל ונכרים דרים בה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת, אם רוב נכרים, לערב רוחץ בה מיד, אם רוב ישראל, ימתין עד כדי שיחמו חמין, מחצה על מחצה (אסור, וימתין) עד כדי שיחמו חמין. ר׳ יהודה אומר באמבטי קטנה אם יש בה רשות רוחץ בה מיד. מאי רשות, אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דרב יהודה אם יש בה אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמחממין לו י׳ קומקומין בבת אחת באמבטי קטנה, מותר לרחוץ בה מיד). ופירש״י (אם יש בה רשות, אדם חשוב שליט, רוחץ בה ישראל מיד, דיש לומר משחשיכה הוחמו חמין לאותו נכרי).

והגמרא מוכיחה מתנא קמא, שחולק על רבי יהודה ואוסר מספק אף כשיש בה אדם חשוב, ואין תולין שמא מחשיכה הוחמה.

[225] שם סה, א (ואפילו יש בה רשות, כגון אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים, שיש לומר עבדיו חממו לו ולא נעשה על ידי הבלנין, אעפ״כ אסור לרבנן, דחיישינן שמא על ידי בלנין נעשה ובשביל ישראל. ומפליג פליגי רבנן אדרבי יהודה).

בחידושיו[226] והר״ן שם[227]. עיין שם היטב ותמצא שכן הוא:

[226] ראה שם קנא, א ד״ה והגאונים, שבתחלה מפרש הראי׳ מהא דאסרינן מחצה על מחצה מספק (וסייעיה רבא לשמואל מדתנן מחצה על מחצה אסור, ולא תלינן להקל לומר דבשביל הגוים הדרין שם הוחמו), ואחר כך מוסיף פירוש שני (ואי נמי יש לפרש מדקתני מרחץ המרחצת בשבת אם רוב ישראל אסור קא מייתי ראיה, מדלא תלינן דמאמש הוחמו חמין ופקקו נקביו הוה).

[227] סה, רע״א (ואף על פי שיש לתלות ולומר דמשחשיכה הוחמו לצורך אותו שלטון, אפילו הכי פסיק ותני דאסור, ופליג תנא קמא עליה דר׳ יהודה בהא, אלמא לא תלינן לקולא. זו היא שיטת ה״ר אלפסי ז״ל בזה).

תקטז דין איזה דברים מותרים לשלוח ביום טוב

ובו ו׳ סעיפים

א מותר לשלוח לחבירו ביום טוב[1] דרך רשות הרבים[2] כל מיני מאכל ומשקה הראויים לבו ביום, אפילו אינן ראויים אלא על ידי מעשה שיעשו בגופן, כגון בהמה וחיה ועוף חיים שאינן ראויים עד שישחטם, מכל מקום כיון שמותר לשחוט ביום טוב מותר גם כן לשלוח לחבירו[3], אף על פי שהוא יודע שחבירו לא ישחטם ביום טוב[4], מכל מקום כיון שאילו היה רוצה היה שוחטן ואוכלן מותר לשלוח לו:

ב וכן מותר לשלוח לו כל כלי תשמיש, וכן בגדים, אפילו אינן תפורין עדיין, לפי שהן ראויין לישען עליהם. ואפילו בגד כלאים מותר לשלוח, אם הוא קשה בענין שמותר לישב ולישען עליו[5], כמ״ש ביו״ד סי׳ ש״א[6] עיי״ש:

ג ואפילו דבר שאינו ראוי לבו ביום, אם הוא ראוי ליהנות ממנו בחול בלי שיצטרך לעשות מעשה בגופו, כגון תפלין[7] וכיוצא בהם, מותר לשלוח ביום טוב אפילו דרך רשות הרבים[8]. ואף על פי שאסור להוציא שום דבר שאינו צריך לו ביום טוב ואינו מוציאו אלא לצורך החול, כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ה[9], מכל

[1] משנה יד, ב (בית שמאי אומרים אין משלחין ביום טוב אלא מנות, ובית הלל אומרים משלחין), וכבית הלל. טור ושו״ע ס״א (מותר לשלוח לחבירו ביום טוב).

[2] ב״י סוף הסימן (ומדברי הפוסקים שסתמו דבריהם נראה, דאפילו להוליכם דרך רשות הרבים בידו שרי, דכיון דאיכא שמחת יום טוב בשילוח מתנות אלו, שפיר הוי צורך יום טוב). רמ״א ס״ג (אפילו דרך רשות הרבים מותר לשלחן).

[3] משנה שם (בהמה חיה ועוף, בין חיין בין שחוטין). רמב״ם פ״ה ה״ז (ומשלחין חיה בהמה ועופות אפילו חיים, מפני שמותר לשחוט ביום טוב, וכן כל כיוצא בזה). טור ושו״ע שם (בהמה חיה ועוף, אפילו חיים).

[4] ראה רש״י בדעת בית שמאי במשנה שם (אין משלחין דורון איש לרעהו אלא מנות, דבר המוכן ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות), ובית הלל חולקים על זה ומתירים אף אם יודע שלא ישחטם ביום טוב.

ואף שנתבאר לעיל סי׳ תקג ס״ג (ואפילו דבר שאין בו מלאכה כלל, כגון להדיח כלים וכיוצא בזה, אסור לעשות ולהכין ביום טוב לצורך חול ... ולכן יש ליזהר שלא להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני, וכן לא יחפש בספר תורה ביום טוב ראשון מה שצריך לקרות ביום טוב שני או בשבת שאחר יום טוב).

הכא שאני, שאינו לצורך חול, כי אם לצורך המקבל, שישאר חפץ זה אצלו ויוכל להשתמש בו בכל עת שירצה. ונתבאר חילוק זה לעיל סי׳ רנד ס״י (הערה צה), וסי׳ שח סט״ז (הערה קנג), וסי׳ שכא ס״ו (הערה פב).

ואף דהכא מיירי בשולח לו דורון, ונתבאר לעיל סי׳ שו סט״ו (שאסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויום טוב, אלא מיני מאכל ומשקה שלצורך היום).

מכל מקום יתבאר לקמן ס״ג (כיון שהוא נהנה ושמח במה שמשלח דורונות לחבירו, הרי זה צורך שמחת יום טוב).

[5] משנה יד, ב (משלחין כלים (בגדים, רש״י) בין תפורין בין שאינן תפורין, ואע״פ שיש בהן כלאים, והן לצורך המועד). גמרא טו, רע״א (בקשין), ופרש״י (בגדים קשין שאין מחממים, מותר לישב עליהן). טור ושו״ע ס״ג (משלחים כלים אף על פי שאינם תפורים, שהם ראוים לישען עליהם, ואפילו יש בהם כלאים, אם הם קשים). לבוש ס״ג (אם הם קשים שראויים להציע תחתיו, ואין בו משום לא יעלה עליך).

[6] ברמ״א שם ס״ב (כל בגדים הקשים מותרים בהצעה מתחתיו).

וכן הוא לעיל סי׳ שח ספ״ה (יש אוסרים לטלטל בגד שעטנז של ישראל אפילו לצורך גופו ומקומו, מפני שאינו ראוי לכלום, לא להתלבש בו ולא להציעו תחתיו, אם אינו בגד קשה, ע״ד שנתבאר ביו״ד סי׳ ש״א).

[7] גמרא טו, א (רב ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפלין ביומא טבא. אמר ליה אביי והא אנן תנן כל שנאותין בו ביום טוב משלחין אותו. הכי קאמר כל שנאותין בו בחול (שהוא מתוקן כל צרכו, רש״י) משלחין אותו ביום טוב). טור ושו״ע ס״ג (ומשלחין תפילין, כיון שראויים להניחם בחול). מ״א ס״ק ו (לאפוקי תבואה, דאפילו בחול אינה ראויה בלא טחינה), וכדלקמן סעיף הבא.

ולענין טלטולם ראה לעיל סי׳ שח סי״ט (התפילין ... לצורך גופן, כגון בשביל שישמרוהו מן המזיקין, או לצורך מקומן, מותר לטלטלן, כדין כלי שמלאכתו לאיסור).

[8] כנסמן לעיל (הערה 2).

[9] ריש ס״ד (כשגופו נהנה מגוף המלאכה עצמה הנעשית לצורך יום טוב, כגון שמוציא חפציו מרשות היחיד לרשות הרבים, שהוא צריך להשתמש בהן ברשות הרבים).

מקום כיון שהוא נהנה ושמח במה שמשלח דורונות לחבירו, הרי זה צורך שמחת יום טוב[10]:

ד אבל אסור לשלוח דבר שאף בחול אינו ראוי עד שיעשו בו מעשה (האסורה לעשות ביום טוב), כגון מיני תבואה שאין דרך לבשלן שלמים, אלא טוחנין אותן ועושין מהם פת[11] (וטחינה אסורה ביום טוב[12]).

אבל מותר לשלוח מיני קטניות, שדרך לבשלן שלימים בלא טחינה[13], והרי הן ראויין אפילו לבו ביום. ואין צריך לומר שמותר לשלוח יינות ושמנים וסלתות[14]:

ה וכל זה כשמשלח דרך רשות הרבים או (א) דרך כרמלית[15], שהוא מקום שאסור לטלטל בו בשבת, וגם ביום טוב שלא לצורך יום טוב כלל. אבל כשמשלח דרך מקום שמותר לטלטל בו בשבת, כגון בחצר אחת או בעיר המעורבת, מותר לשלוח כל דבר אפילו מיני תבואה וכיוצא בהם מדברים המותרים בטלטול[16]:

ו כל דבר שמותר לשלוח ביום טוב לא ישלחנו בשורה, דהיינו שלשה בני אדם נושאין מין אחד והן הולכין כולן (ב) כאחד זה אחר זה[17] בשורה אחת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול[18], משום זלזול יום טוב[19].

לפיכך אפילו במקום שמותר לטלטל בו בשבת, כגון בחצר או במבוי המעורב, אם (ג) רבים מצויין שם אסור, משום זלזול יום טוב[20].

---

[10] ב״י סוף הסימן בשם השלמה (יש לומר כיון ששמח עכשיו בהן, צורך הוא). לבוש ס״ג (הואיל ומותר לטלטלם, שמחת יום טוב יש בשילוח מתנות, והוי שפיר צורך יום טוב). מ״א ס״ק ה (כיון שראוים, אע״ג דעכשיו אין ראוים ליהנות מהם, מכל מקום שמחה הוא לו שנהנה בשילוחן).

[11] משנה יד, ב (אבל לא תבואה, ורבי שמעון מתיר בתבואה), וכת״ק. רמב״ם פ״ה ה״ז (אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין בה בחול אלא אם כן טחן, ואסור לטחון ביום טוב). מ״מ שם (והטעם לפי שעיקר התבואה עומדת לטחינה). רא״ש פ״א סי׳ כד (והרמב״ם ז״ל פסק כתנא קמא, וכן עיקר). טור ושו״ע ס״א (אבל לא תבואה, לפי שמחוסרת טחינה, שהיא מלאכה האסורה ביום טוב). א״ז ס״ק ב (אף דאפשר לעשות מהם תבשיל, מכל מקום עיקר התבואה עומדת לטחינה. וזהו חמשת המינים).

ומכל מקום אינם מוקצה, כדלקמן סי׳ תקיז ס״ג (שגם התבואה קודם שטחנה היא ראויה לאכילה, לעשות ממנה קליות או דייסא).

ונתבאר במ״א שם ס״ק ב (ואם תאמר אם כן יהא מותר לשלוח תבואה ביום טוב (ועסי׳ תקי״ו). ויש לומר דאין רגילין לעשות ממנה מאכל אדם).

[12] רמב״ם שם (ואסור לטחון ביום טוב). שו״ע שם (שהיא מלאכה האסורה ביום טוב). וכדלעיל סי׳ תצה ס״ט (אסרו חכמים ... והטחינה).

[13] משנה שם (משלחין ... וקטניות). רמב״ם שם (אבל משלחין קטניות, מפני שמבשלן ביום טוב או קולה אותן ואוכלן). טור ושו״ע שם (מותר לשלוח ... וקטניות).

[14] משנה שם (משלחין יינות שמנים וסלתות). טור ושו״ע שם (ויינות, שמנים וסלתות).

[15] ההוכחות שאסור אף דרך כרמלית, נתבארו בקונטרס אחרון סק״א.

[16] מ״א סק״א (אף על גב דחזיא לבהמה בלא טחינה, מכל מקום אסור לשלוח לצורך בהמה כמ״ש ססי׳ תקי״ב (ישי״ש). ולפי זה מותר לשלוח במקום שהוא רשות אח[ת] לשבת). והיינו כיון שבזה מותר אפילו לצורך בהמה ונכרי, ולא אסרו אלא בכרמלית, כדלעיל שם ס״א וס״ז.

[17] נתבאר בקונטרס אחרון סק״ב.

[18] ברייתא יד, ב (תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה (לא ישלח הדורון על ידי אנשים הרבה, דאוושא מלתא ונראים כמוליכים למכור בשוק, רש״י). תנא אין שורה פחותה משלשה בני אדם). רמב״ם פ״ה ה״ח (כל דבר שמותר לשלחו ביום טוב כשישלחנו לחבירו תשורה לא ישלחנו בשורה, ואין שורה פחותה משלשה בני אדם, כיצד, הרי ששלח לחבירו בהמות או יינות ביד שלשה בני אדם כאחד או ארבעה זה אחר זה, וכולן הולכין בשורה אחת, הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול). טור ושו״ע ס״ב (כל דבר שמותר לשלוח ביום טוב, לא ישלחנו בשורה, דהיינו שלשה בני אדם או יותר זה אחר זה נושאים כולם מין אחד).

[19] שכל עובדין דחול הוא זלזול יום טוב, כדלעיל סי׳ תצה סי״א (זלזול יום טוב, שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול), ושם נסמן (הערה 91).

[20] מ״א סק״ב (ונראה לי דאפילו בחצר אסור). ונתבאר בקונטרס אחרון סק״ג (ואי אפשר ליישבו אלא כמו שכתבתי), דהיינו דוקא ״אם רבים מצויין שם״.

*

בכל הני איסורים מפני שנראה שהולך למקום רחוק או לשוק, הובאו ונתבארו ג׳ שיטות – לעיל סי׳ שא בקונטרס אחרון ס״ק ז: (א) לא אסרו אלא ברשות הרבים וכרמלית.

אבל אם כל אחד נושא מין אחד מותר[21] אפילו ברשות הרבים[22]:

קונטרס אחרון

(א) דרך כרמלית כו'. כן[23] משמע במג"א[24] שכתב דרך מקום שהוא רשות אחת לשבת, משמע בהדיא דדרך כרמלית אסור. והוא פשוט, כיון שאין כאן צורך יום טוב (דאם יש צורך יום טוב אפילו דרך רשות הרבים מותר כמבואר), למה נתיר טלטול והוצאה מרשות היחיד לכרמלית לצורך החול. ועיין סי' תקי"ב[25] דאפילו לצורך בהמה או נכרי אסור להוציא לכרמלית, אע"פ שיש קצת צורך יום טוב, כל שכן תבואה העומדת לטחינה שאין בה צורך יום טוב כלל, וגם לחול אינה ראויה בלא מעשה[26]. ואם נתיר לשלוח[27] לפי שהשליחות בעצמה שמחה היא לו[28], נתיר גם כן לשלוח לנכרי דרך כרמלית. אלא על כרחך לא שרי רק כשיגיע הנאה לישראל[29] מדבר המשתלח אפילו בחול בלא חסרון מעשה. ודברי הט"ז[30] צריך עיון גדול ליישבם.

וכן משמע בב"י[31] ורמ"א[32] שכתבו אפילו דרך רשות הרבים כו', משמע בהדיא דעד השתא מיירי אף בכרמלית, דאם לא כן, איפכא הוי להו למימר, דוקא דרך רשות הרבים, אבל בכרמלית בכל ענין שרי:

(ב) כאחד זה אחר זה כו'. כן[33] הוא ברמב"ם, כמו שהעתיק לשונו בים של שלמה[34]. ואף נוסחתנו כך היא

(ב) אסרו אף במבוי המעורב ובחצר.

(ג) אסרו במבוי המעורב ובחצר – אם רבים מצויין בו.

וכדעה הג' מסיק כאן בפנים (כגון בחצר או במבוי המעורב, אם רבים מצויין שם), ובקונטרס אחרון (דדוקא במבוי אסור משום דשכיחי ביה רבים).

וכן הוא לעיל סי' שה סי"ד (לא תצא בו לרשות הרבים, אפילו היא עיר המעורבת).

סי' שכג ס"ד (דרך מבוי המעורב ... במבוי המעורב).

סי' תקי סי"ז (במה דברים אמורים כשמוליכם במקום שמצויים בו רבים, כגון ברחובות או במבואות. אבל אם מוליכם מבית לבית בחצר אחת, אין צריך לשנות כלל).

לקמן סי' תקכב ס"ד (אפילו במבוי המעורב, אם רבים מצויים שם).

[21] גמרא שם (בעי רב אשי תלתא גברי (שלוחים, רש"י) ותלתא מיני (עם תלתא מיני, רש"י) מאי (מי אזלינן בתר כל מין ומין ושרי, כי היכא דיכול לשלוח איש אחד עם כל מין זה בלא זה השתא נמי שרי, או דלמא השתא מיהא אוושא מלתא, רש"י). תיקו). רמב"ם שם (שלח שלשה מינין ביד שלשה בני אדם כאחד, הרי זה מותר). מ"מ שם (תיקו, והוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא). טור ושו"ע שם (אבל אם כל אחד נושא מין אחר, מותר).

[22] כדלעיל ס"א-ב.

[23] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ה נתבאר שבחצר או עיר מעורבת מותר לשלוח כל דבר, אבל ברשות הרבים או כרמלית אסור.

ומבאר דהגם שהט"ז התיר אף בכרמלית, ולא אסר אלא ברשות הרבים.

מכל מקום יש להוכיח מהפוסקים ומסברה, שגם בכרמלית אסור, כמו ברשות הרבים.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[24] סק"א (אף על גב דחזיא לבהמה בלא טחינה, מכל מקום אסור לשלוח לצורך בהמה כמ"ש סוס"י תקי"ב (יש"ש). ולפי זה מותר לשלוח במקום שהוא רשות אח[ת] לשבת). והיינו כיון שבזה מותר אפילו לצורך בהמה ונכרי, ולא אסרו אלא בכרמלית, כדלעיל שם ס"א וס"ז.

[25] ס"א (לצורך נכרי, שלא הותר אלא על ידי נכרי) וס"ז (לצורך בהמה).

[26] כבפנים ס"ד.

[27] לישראל דרך כרמלית, כשאינה לצורך כלל.

[28] להמשלח; כבפנים ס"ג.

[29] שאז חשובה הנאת המשלח.

[30] סוף סק"א (לענין הולכה דרך רשות הרבים מיירי כאן, ואנו אין לנו רשות הרבים, ומשלחין הכל מה שאינו מוקצה), היינו שהתיר דרך כרמלית אף בלא צורך.

[31] סוף הסימן (ומדברי הפוסקים שסתמו דבריהם נראה, דאפילו להוליכם דרך רשות הרבים בידו שרי, דכיון דאיכא שמחת יום טוב בשילוח מתנות אלו, שפיר הוי צורך יום טוב).

[32] סעיף ג (אפילו דרך רשות הרבים מותר לשלחן).

[33] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ו נתבאר שהאיסור לשלוח בג' בני אדם הוא כשהולכים בשורה זה אחר זה.

מתפרשת[35]. ומה שהקשה הים של שלמה[36] על הרמב"ם, לא קשה מידי, דלשון שורה משמע זה אחר זה כעין שורה, ובערבוביא אין נקרא שורה כלל, ועיקר[37] האיסור משום הרבה מבני אדם, אם כן הוי ליה למימר שלא יעשנו בג' בני אדם, אלא ודאי עיקר האיסור משום עשיית השורה, ובפחות מג' אין ניכר עשיית השורה, ולכך שרי:

(ג) רבים מצויים כו'[38]. המג"א[39] כתב דאף בחצר אסור, ואי אפשר ליישבו אלא כמו שכתבתי[40], שהרי בין לפי מה שכתב רש"י[41] שנראה כמוליך למכור כו', בין להרמב"ם[42] שפירש שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, וכמ"ש בפנים[43], אין לאסור בחצר. שהרי אסרו לצאת בזוג לרשות הרבים, משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא, פירוש למכור[44], ואפילו הכי מותר בחצר[45] כמ"ש בסי' ש"ה[46]. ועיין שם במג"א סק"ו[47] דמשמע דדוקא במבוי אסור משום דשכיחי ביה רבים (עיין מג"א סי' תקי"א[48]) אבל בחצר מותר. וכן משמע גבי אין מנהיגין הבהמה במקל[49] שפירשו בגמרא[50] דמיחזי כאזיל לחינגא, והרמב"ם[51] פירש שלא

ומבאר דאף שביש"ש רוצה להוכיח דהיינו אף כשאינם זה אחר זה. מכל מקום כן מוכח בגמרא וברמב"ם.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[34] פ"ה ה"ח, בהעתק הישי"ש פ"א סי' מג (ביד שלשה וארבעה בני אדם כאחד זה אחר זה), וכן הוא ברמב"ם מהדורת פרנקל.

[35] בדפוסים הנפוצים (ביד שלשה בני אדם כאחד או ארבעה זה אחר זה). אבל גם לפי גירסא זו התיבות "זה אחר זה" מוסבים גם על השלשה.

[36] שם (אין חילוק בין הולכין זה אחר זה או בערבוביא, דהטעם משום אוושא מילתא, או כטעם ר' אפרים. אבל הרמב"ם ז"ל לא כתב כן, וז"ל (הלכות יום טוב פ"ה ה"ח), לא ישלחנו בשורה כו', כיצד, הרי ששולח לחבירו יינות או בהמות ביד ג' ד' בני אדם כאחד בזה אחר זה וכולן הולכין בשורה אחת, הרי זה אסור, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, עד כאן. וכ"כ הסמ"ג (לאוין ע"ה) אחריו. ומכל מקום נראה דלאו דוקא בהכי, מדקאמר אין שורה פחות מג' בני אדם, ולא אמר אין פחות מג' בני אדם בזה אחר זה, אלמא דלא קפדינן אלא אג' בני אדם. ועוד יותר נראה, שאם היו הולכין בכיון בזה אחר זה, היה אסור אפילו בג' מינים, דשרינן לקמן, לפי שזהו נראה להדיא כעובדא דחול, ואוושא מילתא נמי טובא).

[37] אוצ"ל: ואם עיקר.

[38] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים ס"ו נתבאר שהאיסור לשלוח בשורה הוא אף במקום שמותר לטלטל בו בשבת, כגון חצר ומבוי המעורב, אם רבים מצויין שם.
ומבאר דאף שהמ"א כתב בסתם "דאפילו בחצר אסור", יש להוכיח שהכוונה היא, שאסור דוקא אם רבים מצויין שם.
סיכום הדברים – לעיל (הערה 20).

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[39] סק"ב (ונראה לי דאפילו בחצר אסור).

[40] ס"ו (בחצר או במבוי המעורב, אם רבים מצויים שם).

[41] יד, ב ד"ה שלא יעשנו (דאוושא מלתא ונראים כמוליכים למכור בשוק).

[42] פ"ה ה"ח (כל דבר שמותר לשלחו ביום טוב, כשישלחנו לחבירו תשורה לא ישלחנו בשורה ... שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול).

[43] ס"ו (שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול).

[44] משנה שבת נד, ב (ולא בזוג), ובגמרא שם (משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא), ופרש"י (לשוק למכור).

[45] ברייתא שם נג, א (ופוקקין לה זוג בצוארה ומטיילת עמו בחצר), ופרש"י (ומטיילת באותו זוג בחצר, אבל לא תצא בו לרשות הרבים, כדמפרש לקמן בפרקין, דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא). ובתוס' שם ד"ה מהו (ואין לפרש נמי דבעי למיסר בחצר אטו רשות הרבים ... דגבי בהמה לא גזרו, כדתניא בסמוך גבי זוג, ומטיילת עמו בחצר).

[46] סי"ד (זוג התלוי בצואר בהמה או כלבים וחתולים ועופות ... מותר שתטייל בזוג זה בחצר, אבל לא תצא בו לרשות הרבים, אפילו היא עיר המעורבת ... מפני מראית העין, שנראה כאלו מוליכה לשוק למכור, שאז הוא דרך לתלות להזוג לנאותה בפני הקונים, אבל בחצר אין שם רואים שיחשדוהו), וסי"ח (לא יקשור גמלים זה בזה ... אפילו היא עיר המעורבת, מפני שנראה כאילו מוליכם לשוק למכור).

[47] "נראה לי דכל הנך דאמרינן בבהמה דאסורה לצאת בו ברשות הרבים, דהוי משוי, מכל מקום בחצר שרי".

[48] אוצ"ל תק"י סקט"ו (מיירי שמוליכין דרך מבוי המעורבת, דשכיחי רבים).
וכן הוא לעיל שם סי"ז (במה דברים אמורים, כשמוליכם במקום שמצויים בו רבים, כגון ברחובות או במבואות, אבל אם מוליכם מבית לבית בחצר אחת, אין צריך לשנות כלל).

[49] משנה לב, ב (ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב).

[50] לג, א (משום דמחזי כמאן דאזיל לחנגא). הובא לקמן סי' תקכב ס"ד (אין מנהיגין את הבהמה במקל אפילו בתוך מבוי המעורב, אם רבים מצויים שם).

יעשה כדרך שהוא עושה בחול, ומשמע שם מסידור לשון הרמב"ם[52] דבחצר שרי, שהרי כתב (בריש פ"ה[53]) אע"פ שהותרה הוצאה כו' צריך לשנות, כיצד המביא כדי יין כו' וכן משאות כו'[54] אין מנהיגין כו'[55], משמע דכולהו חד טעמא נינהו שלא יעשה כדרך כו', וחד דינא אית להו דבחצר שרי, כמו שכתבו התוס' ריש פרק המביא[56] ורמ"א סי' תקי"א סעיף ח' בהג"ה[57]:

---

[51] פ"ה ה"ג (אין מנהיגין את הבהמה במקל ... שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול).

[52] וכעין זה לעיל סי' שא בקונטרס אחרון סוף סק"ז (וברמב"ם משמע מסידור לשונו דאף מקל וכסא מיירי בכהאי גוונא, עיין שם בפרק ה' שהתחיל שלא יעשה כו'. וכן כתב במקל וכסא שלא יעשה כו'. ועיין במ"ש בסי' תקט"ז).

[53] פ"ה ה"א (אף על פי שהותרה הוצאה ביום טוב אפילו שלא לצורך, לא ישא משאות גדולות כדרך שהוא עושה בחול, אלא צריך לשנות ... כיצד המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה אבל מביא הוא על כתיפו או לפניו. המוליך את התבן, לא יפשיל את הקופה לאחריו אבל מוליכה בידו). הרי מיירי במקום שאסור להוציא בשבת, וביום טוב הותר.

[54] שם ה"ב (וכן משואות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על גבו מאחריו).

[55] שם ה"ג (אין מנהיגין את הבהמה במקל ... שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול).

[56] כט, ב ד"ה המביא (מיירי בשבת דלא הוי כעובדי דחול, שאין מטלטל כי אם מזוית לזוית באותו בית).

[57] אוצ"ל: תקי"י סעיף ח בהג"ה (ודוקא כשמוליכין ממקום למקום, אבל מזוית לזוית או מבית לבית באותו חצר שרי בכל ענין). הרי ודאי מיירי בכל אלו שבחצר מותר כיון שאין רבים מצויין שם.

תקיז באיזה אופן מותר ליקח ביום טוב מן החנוני מיני מאכל

ובו ט' סעיפים

א מותר ליקח מן החנוני מיני מאכל ומשקה ביום טוב[1], ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין[2], ולא שם מדה[3] ולא שם דמים[4], כדי שלא יהא נראה כמקח וממכר[5], אלא כשאלה[6], כמו שנתבאר בסי' שכ"ג לענין שבת, והוא הדין ליום טוב[7]:

ב ואם החנוני הוא נכרי, אסור ליקח ממנו דבר שיש באותו המין במחובר או מחוסר צידה[8], כגון פירות רטובים או דגים, אלא אם כן ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום[9] כמו שנתבאר בסי' תקט"ו[10], עיין

---

[1] משנה כט, ב (הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין, שכן דרך בעל הבית להיות מונה בתוך ביתו). ברייתא שם (הולך אדם אצל ... חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים ביצים או חמשים אגוזים עשרה אפרסקין וחמשה רמונים ואתרוג אחד).

[2] ברייתא שם, לגירסת ר"ח (ובלבד שלא יזכור לו ... סכום מנין, יאמר לו יש לך נ' אגוזים תן לי עכשיו נ' אחרים הרי יש לך מאה). תוס' שם ד"ה שלא (נראה לי כר"ח דגריס סכום מנין, וקאי אלעיל, והכי פירושו, אמרת דילך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ויאמר לו תן לי ה' אגוזים או י' אפרסקין, ובלבד שלא יזכיר סכום מנין, שלא יאמר לו תן לי י' אגוזים וכבר נתת לי ל' ואם כן אני חייב לך מ' בין הכל). רמב"ם פ"ד הכ"ד (והוא שלא יזכיר לו ... סכום מנין).

וכן הוא לעיל סי' שכג ס"ג (אבל אסור להזכיר לו סכום מנין, שלא יאמר לו הרי יש לך בידי חמשים אגוזים תן לי עוד חמשים ויהיה לך בידי מאה).

[3] משנה כט, א (אבל לא במדה), לפירוש רבא שם (רבא אמר מאי אבל לא במדה, שלא יזכור לו שם מדה).

והוא כדעה האי' דלעיל שם ס"א (כשמזכיר לו שם מדה ... יש איסור משום עובדין דחול ... שאסור למדוד שום דבר בשבת מפני שהוא מעשה חול וזלזול לשבת. אבל כשאינו מזכיר לו שם מדה אלא מלא לי כלי זה סתם, אינו נראה כמתכוין למדידה, אלא למלאות הכלי שמבקש ממנו בלבד, ואין בו משום עובדין דחול).

[4] כדעה האי' דלעיל שם.

[5] תוס' שם בסופו (לפי שדומה למקח וממכר). וכן הוא לעיל שם ס"א וס"ג (דומה למקח וממכר).

ולעיל סי' שו ס"ו (כשאינו מזכיר לו שם דמים אינו נראה כמקח וממכר אלא כשאלה ... אם מזכיר לו שם דמים הרי הוא משלחו למקח וממכר גמור), וס"ז (הרי זה שבות גמור כשאר השבותים, שלא התירום לצורך מצוה).

[6] לעיל שם ס"א (מותר לומר לחבירו בשבת, מלא לי כלי זה משקה פלוני והשקיני, ואשלם לך אחר השבת).

והטעם שגם זה נראה כשאלה, נתבאר לעיל שם (הערה ג).

[7] שו"ע ס"א (דינו ביום טוב כמו בשבת).

[8] בה"ג הל' יום טוב לו, ב (והני מילי חנוני גוי ישראל, אבל חנוני גוי, כל מידי דאיתיה במחובר ... אסיר למשקל מיניה, כדקאמרינן גוי שהביא דורון לישראל וכוליה). הובא בראי"ש פ"ג סי' יז. תוס' כט, ב ד"ה אצל (בין הוא נכרי בין ישראל, דאין לחלק, רק היכא דאיכא חששא דמחובר). טור ושו"ע ס"א (ואם הוא גוי, אסור ליקח ממנו דבר שבמינו במחובר או שבמינו מחוסר צידה).

[9] שו"ע שם (אלא אם כן ניכר בהם שלא נלקטו ושלא ניצודו היום).

שם כל פרטי דין זה. וכן אסור ליקח ממנו ביצים שמא נולדו היום[11].

אבל דבר שאין במינו במחובר ולא מחוסר צידה, כגון פירות יבשים ואווזים ותרנגולים, מותר ליקח ממנו (על דרך שנתבאר בסי׳ שכ״ג), אפילו הובאו היום מחוץ לתחום, אם היא עיר שרובה נכרים[12], כמו שנתבאר בסי׳ תקט״ו[13] עיי״ש:

ג וכן מותר ליקח ממנו קמח, אפילו נטחן היום, אם רוב לוקחי קמח שבעיר הן נכרים שבודאי לצורך נכרי טחנוהו[14]. ואף על פי שקמח זה נולד ביום טוב, אף על פי כן הוא מותר אף להאוסרים נולד ביום טוב[15], דכיון שגם התבואה קודם שטחנה היא ראויה לאכילה לעשות ממנה קליות או דייסא, נמצא שקמח הזה אינו אלא כאוכל שנפרד מאוכל אחר, ואין בו דין נולד, כיון שאף כשהיה קמח זה כנוס בתוך החטה היה עליו תורת אוכל[16]:

---

[10] ס״ד (שיש להסתפק שמא ליקט וצד היום ... הרי אלו אסורים באכילה ובטלטול עד הערב), וס״ה (אם הפירות ניכרים שלא נתלשו היום, כגון שהן כמושין, וכן אם ניכרים הדגים שניצודו מערב יום טוב, כגון שנס ליחן ואדמומית שתחת לחייהן שבודקין אותן שם, מותרין).

[11] בה״ג שם (אי נמי בצים, דאיכא למימר דאיתילדו ביום טוב, אסיר למשקל מיניה). רא״ש שם. טור ושו״ע שם (וכן לא יקח ממנו ביצים, שמא נולדו היום).

[12] טור ושו״ע שם (אבל דבר שאין בו משום מחובר ולא משום צידה ולא משום נולד, מותר ליקח ממנו, אפילו הובא היום מחוץ לתחום). מ״א ס״ק א (דוקא בעיר שרובה עכו״ם).

[13] סעיף יא (שהביא לעיר דבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה, דהיינו שהביא פירות יבשים, או בהמות ועופות שאינן מחוסרין צידה, כגון אווזים ותרנגולים. אם מתוך התחום הביאם מותרים לכל), וסי״ח (אבל נכרי שהביא למכור, אם רוב העיר הן נכרים, בודאי לצורך הנכרי הביא, ומותר ליקח ממנו).

[14] רא״ש שם (קמח שנטחן ביום טוב מאי איסורא איכא, כיון דרובא נכרים אדעתא דרובא טחני לה). טור ושו״ע שם (וכן קמח שנטחן היום בעיר שרובה גויים, מותר ליקח ממנו, דאדעתא דגויים טחני ליה). ט״ז ס״ק ב (ונראה לי פשוט, דהך רוב עכו״ם היינו שרוב הלוקחים פת וקמח הם עכו״ם)

[15] כדלעיל סי׳ תצה סי״ג (לענין הלכה יש להחמיר בנולד ביום טוב).

[16] אף שאסר בבה״ג שם (חנוני גוי ... קימחא, דאיכא למימר דאיטחין ביום טוב ... אסיר למשקל מיניה). חלקו עליו בתוס׳ ע״ז סו, ב ד״ה אמר (אם משום שמא טחנו החיטין היום, וגם נילושו, אין בכך כלום, כיון דמעיקרא בעודם חיטין היו ראוין לכוס. מיהו בה״ג חשיב להו נולד כשטחנן ביום טוב. מיהו ר׳ יחיאל היה נוהג היתר בדבר).

ומטעם זה אין בו גם משום מוקצה, כמבואר בראש״ש שם (ומשום מוקצה ליכא למיסר דחטין חזי לכוס בין השמשות, או לעשות מהן קליות ודייסא). ר״ן טז, א (בפת ליכא למיחש למידי, שאפילו נטחן היום, משום מוקצה ליתא, שכבר היו החיטין ראויין לכוס). ט״ז שם (דמשום מוקצה ליכא, דחטים נמי חזו לכוס בין השמשות ולעשות מהן קליות ודייסה). מ״א ס״ק ב (ומשום מוקצה ליכא, דחטים חזי לכוס או לעשות ממנו קליות (הרא״ש ור״ן ותוס׳)).

וכן הוא לעיל סי׳ שכה ס״ו (אם היתה תבואה בבין השמשות ונטחנה ונאפית בשבת, אין בה משום מוקצה ולא משום נולד ביום טוב, כמו שיתבאר בסי׳ תקי״ז).

*

ומה שלא הזכיר כאן חשש מוקצה, כי אפילו לא הי׳ אפשר לעשות מהם קליות או דייסא, ואפילו בשבת, יש מתירים בקמח של נכרי, כלדעיל שם (במקומות שנוהגים לאכול פת של פלטר נכרי, יש מתירין ליקח ממנו בשבת אפילו פת שנאפית היום ... אין לאסור אותה מדין מוקצה, אפילו אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות שהן מוקצין כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח, אין אומרים בה מתוך שהוקצית בבין השמשות הוקצית לכל השבת כולה ... כל דבר שגמרו בידי אדם, דהיינו שנגמר תיקונו בשבת ונעשה ראוי על ידי אדם, אין בו משום מוקצה כלל, אפילו בבין השמשות בעודו אינו ראוי, מפני שאינו מקצה ממנו דעתו כלל בבין השמשות מליהנות ממנו בשבת כיון שבידו הוא לתקנו ולעשותו ראוי בו ביום, כגון הקמח שביד נכרי אין לו דין מוקצה כלל בשבת מפני שבידו הוא לאפותו ולעשותו ראוי בו ביום, וכיון שהוא מוכן להנכרי בעליו, הרי זה מוכן לכל. ויש אומרים, שלא אמרו כל דבר שגמרו בידי אדם אין בו משום מוקצה, אלא בדבר שהתחלת מלאכת תיקונו כדי לעשותו ראוי היתה קודם השבת ונגמרה בשבת ... אבל פת שהתחלת מלאכת תיקונה שעל ידי כך נעשית ראוי, דהיינו מלאכת אפייתה, היתה בשבת, יש בה משום מוקצה אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות).

וכל הדיון כאן הוא רק לענין נולד, שבזה אין דעתו מועלת, כדלקמן סי׳ תקיח ס״כ (דאף שהיה דעתו עליה מערב יום טוב ואין בה משום מוקצה, מכל מקום יש בה משום נולד ... ולפיכך אסור לטלטלה להאוסרים נולד ביום טוב).

ומכל מקום מותר כיון ״שגם התבואה קודם שטחנה היא ראויה לאכילה לעשות ממנה קליות או דייסא״.

*

ואף שנתבאר לעיל סי׳ תקטז ס״ד (אסור לשלוח דבר שאף בחול אינו ראוי עד שיעשו בו מעשה (האסורה לעשות ביום טוב), כגון מיני תבואה שאין דרך לבשלן שלמים, אלא טוחנין אותן ועושין מהם פת (וטחינה אסורה ביום טוב)), ולא התירו משום ״שגם התבואה קודם שטחנה היא ראויה לאכילה לעשות ממנה קליות או דייסא״.

נתבאר במ״א שם (ואם תאמר אם כן יהא מותר לשלוח תבואה ביום טוב (ועסי׳ תקי״ו). ויש לומר דאין רגילין לעשות ממנה מאכל אדם).

ד וכן מותר ליקח ממנו פת שנאפה ביום טוב[17] (במקום שנוהגין היתר בפת של פלטר נכרי שאפאו כדי למכרו, כמ"ש ביו"ד סי' קי"ב[18]), אם רוב לוקחי פת שבעיר הן נכרים, שבודאי בשבילם נטחן הקמח[19].

ואם ידוע שהקמח נטחן מערב יום טוב, כגון שהביאו קמח להפלטר מערב יום טוב, וחתמו ישראל בחותמו מערב יום טוב כדי שלא יחליפנו הנכרי בקמח שנטחן ביום טוב, ולמחר בא הישראל וראה שלא נתקלקל חותמו, מותר ליקח מקמח זה אפילו אם רוב לוקחי קמח שבעיר הן ישראל, וכן מותר ליקח הפת שאפה הנכרי מקמח זה[20], אפילו אם רוב לוקחי פת שבעיר הן ישראל[21]:

ה פת של פלטר נכרי שנאפה בשבת, אסור ליקח אותו ביום טוב שלאחריו, משום איסור הכנה, אם רוב לוקחי פת שבעיר הן ישראל, אפילו נטחן הקמח מערב שבת. שהרי פת זה אינו ראוי לישראל בו ביום שנאפה, כיון שרוב הלוקחין הן ישראל בודאי בשבילם אפה, נמצא שעל ידי אפייה שבשבת הוכן הפת לאכלו ביום טוב, ואין שבת מכינה ליום טוב[22]. אבל אם רוב לוקחי פת שבעיר הן נכרים, אע"פ שבשבת עצמה יש להחמיר שלא ליקח פת שנאפה בו ביום אע"פ שאפאו לצורך נכרי, מטעם שנתבאר בסי' שכ"ה[23], מכל מקום ביום טוב שלאחריו יש להתירו, כיון שיש מתירין אותו אפילו בשבת עצמו ודבריהם עיקר[24], כמו שנתבאר שם:

ו כל היתר לקיחות אלו שביארנו בסי' זה ובסי' תקט"ו[25] ובסי' תקי"ג[26], הן פירות הן דגים הן קמח הן פת וכן שאר כל לקיחות שבעולם, אין היתר אלא כששומת המקח ידוע ואין צריך לקצוץ דמים עם

---

[17] תוס' שם (ומכאן יש להתיר פת חמה שנאפה ביום טוב, דאין לאסור ... שמא טחנו החיטין היום וגם נילושו [היום], אין בכך כלום, כיון דמעיקרא בעודם חיטין היו ראוין לכוס). ר"ן טז, א (בפת ליכא למיחש למידי, שאפילו נטחן היום, משום מוקצה ליתא, שכבר היו החיטין ראויין לכוס). שו"ע ס"א (והוא הדין ליקח ממנו פת שאפה בו ביום).

[18] בשו"ע שם ס"ב (יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחים פת מנחתום העובד כוכבים) וברמ"א שם (עשאו למכור, מיקרי פלטר ... וכן פלטר שעשאו לעצמו, מקרי בעל הבית).

וראה גם לעיל סי' רמב סי"ג (במקומות שאוכלים פת של נכרים), ושם נסמן (הערה סו).

[19] ט"ז סק"ג (פירוש שהוא במקום שרובו עכו"ם, דהיינו שלוקחי פת הם עכו"ם, על כן מותר אפילו נטחן היום).

[20] הגהות מיימוניות פ"א אות ג (מהר"ם הנהיג לחתום הקמח מערב יום טוב, או לסוגרו בחדר והמפתח ביד ישראל, היכא שרוצים לקנות קמח או פת מן הכותי). מהרי"ל הל' יום טוב ע' קעא (ופעם אחת מצאו שנתקלקל, ולא רצה מהרי"ל להתיר לקנות מפת הנאפה בו ביום). מ"א סק"ג (ומהרי"ל חתם הקמח בערב יום טוב אצל העכו"ם, ופעם אחת מצא החותם מקולקל, ואסר ליקח הפת).

[21] כיון שידוע שהקמח נטחן מערב יום טוב, והאפיה מותרת ביום טוב.

[22] כדלעיל סי' תקיג ס"ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב, לפי שעל ידי לידה זו היא מוכנת לאכילה ... ואיסור זה אינו אלא מדברי סופרים, שהרי ביצה זו מן התורה מותר לאכלה בו ביום שנולדה ... נמצא שעל ידי לידה זו הוכנה לאכלה בו ביום, ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו, כיון שיום זה לעצמו הכין ולא ליום שאחריו ... אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלה ביום שנולדה כמו שנתבאר, נמצא שיום זה שנולדה בו הכין את הביצה לאכלה ביום שלאחריו, וכיון שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב, לפיכך אסור לאכלה גם ביום שלאחריו מדברי סופרים).

וקיי"ל שגם באפיה ובישול ישנו איסור הכנה, כדלקמן סי' תקכז ס"א (הערה 8).

[23] סוף ס"ו (במקומות שנוהגים לאכול פת של פלטר נכרי, יש מתירין ליקח ממנו בשבת אפילו פת שנאפית היום ... אין לאסור אותה מדין מוקצה, אפילו אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות שהן מוקצין כמו שנתבאר בסי' ש"ח, אין אומרים בה מתוך שהוקצית בבין השמשות הוקצית לכל השבת כולה ... ויש אומרים ... פת שהתחלת מלאכת תיקונה שעל ידי כך נעשית ראוי, דהיינו מלאכת אפייתה, היתה בשבת, יש בה משום מוקצה אם היתה קמח או עיסה בבין השמשות ... ולענין הלכה יש להחמיר כסברא האחרונה, אלא אם כן הוא שעת הדחק ... אזי יש לסמוך על המתירים).

[24] אגור סי' תרלג (אם יום טוב חל אחר השבת, פת שנאפה בשבת אסור ביום טוב משום הכנה. ומהר"י מולן הודה לדברי, נאם יעקב ווייל). וחלק עליו הב"י (ואין הוראה זו נכונה, שהרי נתבאר בסימן שכ"ה דאף בשבת עצמה התירו הרא"ש וגדולים אחרים). וכן פסק הרמ"א ס"א (וכן אם נאפה בשבת שלפניו). והקשה עליו עולת שבת סק"א (משמע מדבריו דמאן דאוסר בדשבת אסור גם כן ביום טוב שלאחריו משום הכנה. וכיון שהרב [ה]מחבר כתב לעיל שאין לסמוך על המתירין אלא בשעת הדחק, כגון לצורך ברית מילה או לברכת המוציא, אם כן הוא הדין להתיר ביום טוב שלאחריו נמי נאמר כן). ותירץ אליה זוטא סק"א (פירוש כיון דיש מתירין בשבת עצמו, אף דלא קי"ל כוותייהו בסימן שכ"ה אם לא לעת הצורך, מכל מקום ביום טוב שאחריו יש להקל אפילו שלא לצורך).

[25] סי"ח ואילך (נכרי שהביא למכור ... ומותר ליקח ממנו).

[26] סי"ד ואילך (מותר ליקח ביצים מן הנכרי בליל יום טוב).

הנכרי[27].

ואע"פ ששומתו ידוע, אסור לשלם לו המעות ביום טוב עצמו[28], אפילו אם מראה לפני הנכרי את המעות כדי שיטול בעצמו אסור[29], ואפילו על ידי נכרי אחר אסור לשלם לו[30], דכל שהמעות מגיעין ליד המוכר ביום טוב ניכר הדבר שהוא מקח וממכר[31] שאיסורו מפורש בכתוב בנחמיה[32], ולא התירו אלא כשאינו נותן לו מעות, דאזי אין נראה כמקח וממכר אלא כשאלה, ועל דרך שנתבאר בסימן שכ"ג[33] עיי"ש:

ז ואפילו בערב יום טוב אסור לומר לנכרי שיקנה לו למחר מיני מאכל[34], אפילו הוא צריך להם לשמחת יום טוב[35], ואפילו אומר להנכרי שיקנה לו בעד מעות שלו ואחר יום טוב יחזיר לו מעותיו, הרי זה אסור[36], שהרי הנכרי הוא שלוחו לקנות ביום טוב[37].

ואפילו בדיעבד שכבר קנה לו הנכרי בשליחותו אסור ליהנות מהם ביום טוב, אם הישראל הוא רגיל לעשות כן, דאם נתיר אותם באכילה ביום טוב יש לחוש שיחזור לעשות כן, כיון שהוא חשוד על כך.

---

[27] מ"א סק"ד (ונראה לי דבמקום ששומת הלחם ידוע ואין צריך פיסוק דמים, מותר ללקחו בלא נתינת מעות, כמ"ש סי' שכ"ג). והוא כדלעיל סי' שכג ס"א (ולא אמרו שאסור להזכיר שם דמים כלל אלא בדבר שאין מקחו ידוע). וראה גם לעיל סי' תק ס"ג (בדבר שאין מקחו ידוע).

[28] רבנו ירוחם נ"ב ח"ח עח, א (ובאותן המקומות שרגילין הנשים או אנשים לקנותו בשבת ... קורין לגויה בביתם ונותנין לה המעות, ראוי לאוסרו להם מכל וכל). ב"י ד"ה ורבנו ירוחם. לבוש סוף ס"א (מיהו לקרות הגוי לביתו ולתת לו המעות בעדו, ראוי לאוסרו). מ"א שם (מיהו אסור לקרות העכו"ם לביתו וליתן בעדו המעות, דהוי עובדא דחול (לבוש רי"ו וב"י)).

וכן הוא לעיל סי' שכה סט"ז (וצריכים הם להזהר ... שלא ליתן מעות לנכרי כמ"ש בסי' תקי"ז).

[29] שאין לפרש הכוונה שלא יתן לו מעות ביד, שהרי בזה יש איסור נוסף, שהמעות הן מוקצה, כדלעיל סי' שח ס"ח (כל דבר שאין תורת כלי עליו ... כגון ... מעות ... אסור לטלטלם).

אלא ודאי הפירוש הוא, שאסור "אפילו אם מראה לפני הנכרי את המעות כדי שיטול בעצמו".

[30] מ"א שם (ואפילו על ידי עכו"ם אסור לקנות, כמ"ש ס"ב (יש"ש)), והוא כדלקמן ס"ז.

[31] בלבוש ומ"א (עובדין דחול).

[32] פי"ג פסוק טו-יז (בימים ההמה ראיתי ביהודה ... מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים, ואריבה את חורי יהודה ואמרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת). וכן שם י, לב (ועמי הארץ המביאים את המקחות וכל שבר ביום השבת למכור, לא נקח מהם בשבת וביום קודש). רש"י כז, ב (אין פוסקין דמים, דמקח וממכר בשבת וביום טוב אסור בספר עזרא).

וכן הוא לעיל סי' רסא ס"ב (שאיסורו מפורש בדברי קבלה בנחמיה סי' יג).

[33] סעיף א.

[34] שו"ת הרא"ש כלל כג סי' ו (וששאלת, ישראל שאמר לכותי מערב יום טוב קנה לי יונים למחר לצורך יום טוב. דע כי לא יפה עשה לקנות לו במעות ביום טוב, כי אסור לקנות ביום טוב). טור ושו"ע ס"ב (ישראל שאמר לגוי מבעוד יום, תקנה לי יונים למחר, לא יפה עושה). יש"ש פ"ג סי' כט (אסור לקנות ביום טוב, ולא לומר לכותי בערב שבת שיקנה אותו למחר). מ"א ס"ק ד (ואפילו על ידי עכו"ם אסור לקנות (יש"ש)).

וכן הוא לעיל סי' שו ס"ד (ואפילו על ידי נכרי אסור לקנות בשבת, כמו שיתבאר בסי' תקי"ז), וסי' שז ס"ט (במקום שיום השוק הוא בשבת אסור ליתן מעות לנכרי מערב שבת שיקנה לו חפץ פלוני ... שהרי זה כאלו אמר לו בפירוש לקנות בשבת ... ואם מצוי קצת לקנות גם בשאר ימים, מותר ליתן לו מעות אפילו בערב שבת, ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת).

[35] רא"ש שם (לצורך יום טוב). לבוש ס"ב (לצורך יום טוב).

ואף שנתבאר לעיל סי' שז סי"ב (דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת. והוא שיהיה ... או לצורך מצוה). ובסי' שכה סט"ז (ועכשיו נהגו העולם היתר אפילו לכתחלה לומר לנכרי להביא שכר או שאר דברים שהם צורך השבת דרך כרמלית. ויש שלמדו עליהם זכות לומר שצרכי שבת חשובים הם כדבר מצוה שהתירו בו שבות דשבות כמו שנתבאר בסי' ש"ז ... ומכל מקום אין להקל אלא בשכר וכיוצא בו מהדברים הצריכים בשבת צורך גמור, שאי אפשר להיות בלעדם אלא בדוחק קצת, אבל דברים שאין צריך כל כך, כגון פירות ומיני תבשילים יתירים וכיוצא בהם, אינן נקראים דבר מצוה).

אפשר דאף הכא מיירי בפירות ותבשילים יתרים.

[36] עולת שבת סק"ב (פירוש, בין שנתן לו מעות לקנות לו למחר, ובין שאמר לו קנה ממעות שלך, אני אחזור לך, בכל ענין אסור).

והיינו כיון שאומר לו "שיקנה לו" – עבור הישראל שיאכלנו ביום טוב, ואחר יום טוב יחזיר לו מעותיו.

משא"כ אם אומר לו לקנות לעצמו, ולמחר יקנהו ממנו, נתבאר לעיל סי' שז ס"י (מותר לומר לנכרי בערב שבת הילך מעות בהלואה, וקנה בהם לעצמך חפץ פלוני למחר ביום השוק, ואני אחזור ואקחנו ממך אחר השבת בפירעון חוב מעות אלו, ואתן לך ריוח).

[37] כדלעיל סי' רמג ס"א (שכשהנכרי עושה בשבת, הוא עושה בשליחות הישראל ... מדברי סופרים יש שליחות לנכרי לחומרא), וסי' תצה ס"י (כל שאסור לעשותו ביום טוב אסור לומר לנכרי לעשותו, שהאמירה לנכרי היא שבות ביום טוב, כמו בשבת).

אבל אם אינו רגיל לעשות כן, אין לקונסו על זה, ומותר לו לאכול אותם ביום טוב עצמו[38], אם ידוע שהובאו מתוך התחום, או שהיא עיר שרובה נכרים[39]:

ח לומר לחנוני מלא לי כלי זה יין, דינו ביום טוב כמו בשבת[40], כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ג[41] עיי״ש. וכן להטיל גורלות דינו ביום טוב כמו בשבת[42], כמו שנתבאר בסי׳ שכ״ב[43] עיי״ש:

ט לא ימוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו[44], שאסור למדוד ביום טוב[45], אלא משער באומד דעתו ונותן לה[46]:

---

[38] רא״ש שם (אבל אם עשה כבר, בדיעבד מותר לאכול ממנו אפילו בו ביום ... מותרין בדיעבד, היכא שקנה. אבל אם רגילין לעשות כך, אסור לאכול מהם אפילו קנו כבר, דאין זה נקרא דיעבד אלא לכתחלה, כיון שרגילין בכך). טור ושו״ע שם (אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם ביום טוב ... אבל אם רגיל בכך, אסור לאכול מהם, דאין זה חשוב דיעבד; כיון שרגיל בכך).

ואף שלכתחלה אסור לומר לו שיקנה לו למחר מיני מאכל, כדלעיל בתחלת הסעיף. ואף בדיעבד אוסרים עליו, כדלעיל סי׳ רנב סי״א (לא יבא לומר לנכרי שיעשה לו, כיון שאין מתירים לו אלא כשמתכוין הנכרי לטובת עצמו ולא כשמתכוין בשביל ישראל). והיינו שאם אומר לנכרי שיעשה לו, אין מתירים לו להשתמש בו.

ויתירה מזו, אפילו הביאו מעצמו מחוץ לתחום לצורך הישראל אסור, כדלעיל סי׳ תקטו סי״א (אם מחוץ לתחום הביאם, דהיינו שבתחלת כניסת יום טוב היו עדיין חוץ לתחום, הרי אסורין באכילה בו ביום למי שהובאו בשבילו).

ויתירה מזו שיש לאסור אף מטעם קנס, כדלעיל סי׳ רמג ס״ה (אם עבר ולא מיחה בידו והניחו להתעסק בשבת, והביא הנכרי את השכר להישראל ... אסור להישראל ליהנות מן השכר שקיבל הנכרי ביום השבת, שקנסוהו חכמים).

ויתירה מזו, שאפילו אם הוא עצמו לא עשה איסור, רק ישראל אחר שלח את הנכרי ביום טוב, יש לאסור משום שנעשה איסור בשבילו, כדלעיל סי׳ תקטו סכ״ב (ישראל ששיגר דורון לחבירו על ידי נכרי מערב יום טוב, והביא הנכרי את הדורון לחבירו ביום טוב מחוץ לתחום, אם ישראל השולח הוא יודע שאי אפשר שיגיע הדורון ליד חבירו אלא אם כן ילך הנכרי ביום טוב חוץ לתחום, הרי זה אסור באכילה למי שהובא בשבילו (ולאנשי ביתו), ולערב צריך להמתין בכדי שיעשו, כיון שנעשה איסור בשבילו).

מכל מקום אפשר דהכא קיל יותר, כיון שבכמה דרכים התירו לו לקנות גם בעצמו בשבת ויום טוב, כדלעיל ס״א (מותר ליקח מן החנוני מיני מאכל ומשקה ביום טוב).

[39] מ״א סק״ה (ואם יש לחוש שהובא מחוץ לתחום, והיא עיר שרובה ישראל אסור).

והיינו שאפילו אם לקחו מהחנוני באופן המותר (כדלעיל ס״א), לא הותר אלא אם רוב העיר נכרים (כדלעיל סוף ס״ב).

[40] שו״ע ס״ג (לומר לחבירו מלא לי כלי זה יין, דינו ביום טוב כמו בשבת).

[41] סעיף א (מותר לומר לחבירו בשבת מלא לי כלי זה משקה פלוני והשקיני).

[42] רמ״א ס״ג (והוא הדין דאסור להטיל גורלות ביום טוב כמו בשבת).

[43] בשו״ע שם ס״ו (המחלק לבני ביתו מנות בשבת, יכול להטיל גורל לומר, למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו ... אבל עם אחרים אסור, כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי מדה ומשקל), ורמ״א שם, ומ״א שם סק״ט.

[44] גמרא כט, סוע״א (לא ימדוד אדם שעורים ויתן לפני בהמתו ביום טוב). טור ושו״ע ס״ד (לא ימוד אדם שעורים ליתן לפני בהמתו).

וכן הוא לעיל סי׳ שכד ס״ב (לא ימדוד אדם שעורים לתת לפני בהמתו).

[45] כדלעיל סי׳ תקו ס״א (אסור למדוד ביום טוב, מפני שהוא עובדין דחול). וכן הוא לעיל סי׳ שכד ס״ב (מפני שהמדידה אסורה משום עובדין דחול).

[46] גמרא שם (אבל קודר הוא קב או קבים ונותן לפני בהמתו ואינו חושש), לפירוש הרי״ף טז, א (פירוש קודר, משער באומד דעתו). רמב״ם פ״ד הכ״ב (אלא משער ונותן לה). טור ושו״ע שם (אלא משער ונותן לה).

וכן הוא לעיל שם (אלא משער באומד דעתו).

ולענין למדוד קמח לעיסתו לידע שיעור חלה, ראה לעיל סי׳ תקו ס״א. ולענין למדוד תבלין ליתן לקדרה, ראה לעיל סי׳ תקד ס״ט.

תקיח דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב

ובו כ״ב סעיפים

הוצאה לצורך ושלא לצורך

א כבר[1] ביארנו בסי׳ תצ״ה[2] דמתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש הותרה אפילו שלא לצורך אוכל

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) הוצאה לצורך ושלא לצורך (ס״א)
(ב) הוצאה בעיר שאינה מעורבת (ס״ב-ד).
(ג) מוקצה בשפוד שצלו בו (ס״ה).
(ד) טלטול סולם (ס״ו-י).
(ה) בהמה שמתה ביום טוב (סי״א).
(ו) עצים ותבן שהכניס לאוצר (סי״ב-טו).

נפש[3], ובלבד שיהא בה צורך יום טוב קצת, אפילו אינה לצורך הנאת הגוף אלא לצורך מצוה, כגון קטן למולו, וספר תורה לקרות בו[4], וכן אם הוא צריך לילך לבית הכנסת או לטייל לשמחת יום טוב ואינו יכול להניח את הקטן בבית יחידי[5], או שהוא רוצה להוליכו עמו לבית הכנסת או כדי לטייל עמו[6], מותר לו להוליכו, שגם הטיול הוא צורך שמחת יום טוב[7].

וכן מותר להוליך סידורים ומחזורים לבית הכנסת כשצריך לקרות בהם בו ביום. וכשם שמותר להוליכן כך מותר להחזירן לביתו[8], אף על פי שבחזרה זו אין בה צורך יום טוב כלל, שהרי אינו מחזירן אלא כדי שלא יגנבו ויאבדו, ואין זה צורך היום אלא צורך ממונו[9], אעפ"כ התירו לו חכמים להחזירן כדי שלא ימנע מלהוליכם מחמת שיתיירא שלא יוכל להחזירן[10].

במה דברים אמורים כשהוליכן לשם ביום טוב. אבל אם הוליכן לשם קודם יום טוב, אסור להחזירן לביתו ביום טוב, שבשביל זה לא ימנע מלהוליכן לשם קודם יום טוב[11], שהרי אפשר לו להחזירן קודם

(ז) נטילת עצים מהסוכה (סט"ז-כ).
(ח) בית סתום מלא פירות (סכ"א-ב).

*

כותרת הסימן (כאן ובשו"ע הב"י) היא "דיני הוצאה מרשות לרשות ביום טוב".
אמנם הלכה זו נתבארה רק בארבעת הסעיפים הראשונים. אחר כך (סעיפים ה-כב) נתבארו כמה הלכות מוקצה ונולד.

[2] סעיף ג.

[3] משנה יב, א (בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים, ובית הלל מתירין). ובגמרא שם (מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך), וכבית הלל.

[4] כפירוש ר"ח שם (נקטינן לולב למצותו וקטן למולו וספר תורה לקרות בו). הובא בתוס' שם ד"ה ה"ג (כגון קטן למולו, דהמצוה נקראת צורך יום טוב ... וכן פירש רבינו חננאל). רא"ש פ"א סי' יח (פירש רבינו חננאל, קטן למולו). טור ולבוש ס"א (כגון קטן למולו).

[5] רא"ש שם (ור"ת פירש דלאו דוקא למולו, אלא הוא הדין נמי אם צריך לילך לבית הכנסת או לטייל בשמחת יום טוב ואי אפשר לו להניח את הקטן יחיד בבית, יכול הוא להוציאו עמו). טור ולבוש שם (וכן אם צריך לילך לבית הכנסת או לטייל לשמחת יום טוב, ואינו יכול להניח הקטן לבדו בביתו יחידי, יכול להוציאו עמו).

[6] והיינו אפילו יכול להניחו בביתו, אלא שרוצה לקחת אותו לטיול. תוס' שם (דלאו דוקא קטן למולו, דהוא הדין שלא למולו, דשרי גם טיול). ישי"ש פ"א סי' לד (וקטן שאמרו, מותר להוציא אפילו לטייל). מ"א סק"א (קטן, אפילו לטייל).

[7] מרדכי רמז תרנח (קטן למולו ולטייל התינוק, שיש שם שמחת יום טוב). הובא בישי"ש שם.

[8] רא"ש שם (וכן להוליך ספרים עמהם לבית הכנסת. ואף להחזירן). מרדכי שם (והוא הדין שמותר לישא המחזורים לבית הכנסת. ונראה דהוא הדין להחזירן לבית). ישי"ש שם (והחזרת מחזורים וספרים מבית הכנסת לבית, אם מתיירא שלא יגנבו, מותר להחזירן).

[9] ישי"ש שם (משום חשש גניבה אסור להוציא). ט"ז סוף ס"ק א (אבל משום חשש גניבה לא).
וכן הוא לקמן בסמוך, שלא התירו להוציא מפתח תיבתו שמונחים בתוכה דברים שאינו צריך לו בו ביום, אף דאיכא חשש גניבה.

[10] רא"ש שם (דהתירו סופן משום תחלתן). ישי"ש שם (דבודאי היכא שהוא מתירא להניחם שם, שלא יגנבו הספרים, או המחזורים, איכא למימר דהתירו סופן משום תחילתן, שאם לא נתיר לו להחזירן, לא יביא עמו ספר או מחזור לבית הכנסת, ונמצא מכשילן לעתיד לבא). ט"ז שם (דהתירו סופן משום תחילתן, דאם לא כן לא יוליכם עמו). מ"א ס"ק ב (ומחזורים אסור להחזירם לביתו אלא אם כן חושש שמא יגנובו, דאז התירו סופן משום תחלתן).
וכן הדין בכמה הלכות, כדלעיל סי' תצז סכ"ט (אם נאסור לטלטל הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, לפיכך התירו לו לטלטלה מחמה לצל), ושם נסמן (הערה 127).

[11] ישי"ש שם (אפילו היכא דאיכא חשש גניבה ומסתפי להניחן שם, אפילו הכי אסור להחזירן. וכגון שהיו שם מונחים מכמה שנים, שלא שייך למימר התירו סופן משום תחילתן, אסור). ט"ז שם (משמע דאם היו כבר שם קודם יום טוב, אסור להוציאן מבית הכנסת). מ"א שם (אבל אם היו מונחים שם מימים רבים אסור להחזירם לביתו ביום טוב).
ההיתר שהתירו סופן משום תחלתן, מצינו גם לעיל סי' תצז סכ"ט-לא (אם נאסור לטלטל הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, לפיכך התירו לו לטלטלה מחמה לצל. וכן מטעם זה התירו לו למכרה לנכרי ... וכן מטעם זה התירו למכור לנכרי חלק האחורים אפילו מבהמה כשרה במקום שאין מנקר מצוי ... ואם שחטה ערב יום טוב והיה לו שהות למכור לנכרי קודם יום טוב, אסור למכור ביום טוב אפילו אי אפשר לשמור שלא יסריח, שלא התירו למכור אלא כדי שלא ימנע מלשחוט אם נאסור לו למכור, אבל כשנשחטה בערב יום טוב והיה לו שהות למכור קודם יום טוב, אף אם נאסור לו למכור ביום טוב לא ימנע מלשחוט בשביל זה, שהרי אפשר לו למכור קודם יום טוב), וסי' תצט ס"ג-ה (בהמה שנשחטה ביום טוב מותר לטלטל עורה מחמה לצל אף על פי שאין עליה בשר, ומותר ליתנה במקום דריסת הרגלים שלא יפסד העור, שאם לא נתיר לו ימנע מלשחוט ונמצא ממעט בשמחת יום טוב ... במה דברים אמורים כשנשחטה ביום טוב, שאם לא יתירו לו לעשות כן ימנע מלשחוט, אבל אם נשחטה בערב יום טוב, אפילו הופשטה ביום טוב, אסור לטלטל את העור וליתנו במקום דריסת הרגלים, וכן אסור למלוח עליו בשר אפילו מליחה קלה, דאף אם נאסור לו לא ימנע מלשחוט בערב יום טוב, דהרי יכול להפשיטה ולעשות כל צרכי העור בערב יום טוב).

יום טוב[12].

ואין צריך לומר שאסור להוציא לרשות הרבים או לכרמלית[13] דבר שאין בו צורך יום טוב כלל[14], כגון מפתח של תיבתו שמעותיו מונחין בתוכה, או שמונחים בתוכה שאר דברים שאינו צריך לו בו ביום, אבל אם מונחים בתוכה אוכלין ומשקין הצריכים לו בו ביום[15], או בגדים ותכשיטין הצריכים לו בו ביום[16], מותר להוליך עמו המפתח, אם אי אפשר לו להניחו בביתו שאין שם אדם נאמן לו[17].

וכן מותר להוליך עמו סכין כל היום אף לאחר שכבר גמר סעודתו, לפי שהוא צריך לו כל היום, שאם יזדמן לו איזה פרי יחתוך בו. אבל אם ידוע לו שלא יצטרך לסכין בהליכה זו, כגון שהולך לבית הכנסת, אסור להוליכו עמו[18]:

הוצאה בעיר שאינה מעורבת

ב וכל זה בעיר שאינה מעורבת[19] שאסור לטלטל בה בשבת, אבל אם היא מעורבת בענין שמותר לטלטל בה בשבת, מותר להוציא ולהכניס אפילו דבר שאין בו צורך היום כלל[20], ואין צריך לומר שמותר להוציא ולהכניס לצורך בהמה או לצורך נכרי עיין סי׳ תקי״ב[21]:

ג במה דברים אמורים[22], להוציא ולהכניס דרך רחוב העיר או דרך מבואותיה, אבל להוציא מחצר לחצר דרך פתחים וחלונות שביניהם, אין צריך עירוב כלל[23], ומותר להוציא כל דבר אפילו שאין בו צורך יום טוב כלל מחצר לחצר, אע״פ שלא עירבו יחד. ואין צריך לומר שמותר לטלטל בחצר שיש בה בתים הרבה שלא עירבו יחד, אפילו דבר שאין בו צורך יום טוב כלל[24]. רק שיהא מותר לטלטלו ביום טוב,

---

[12] והיינו כשהביאן כדי לקרוא בהם קודם יום טוב. משא״כ אם הביאם קודם יום טוב כדי להתפלל בהם ביום טוב, הרי אי אפשר לו להחזירן קודם יום טוב.

ויש לעיין בזה, שהרי אם הביאן כדי לקרוא בהם קודם יום טוב, בכל אופן אין זה צורך יום טוב, אפילו אם לא הי׳ יכול להחזירן קודם יום טוב.

[13] ט״ז סוף ס״ק ב (יש ליזהר טפי בכרמלית במידי דאין בו צורך אוכל נפש, ואנן כל מבואות שלנו הם כרמלית).

[14] ואף אם הוא לצורך נכרי או בהמה, וכדלעיל סי׳ תקיב ס״א (דאסור להוציא מרשות לרשות בשביל נכרי) וס״ז (שיזהר שלא יעשה שום מלאכה בשבילה, אפילו שבות של דבריהם, כגון להוציא מרשות היחיד לכרמלית).

[15] ירושלמי פ״א ה״ז (תאני ולא את המפתח, בית הלל מתירין. ואמר רב הושעיה בר רב יצחק הדא דאת אמר במפתח של אוכלין, אבל במפתח של כלים לא בדא. והא ר׳ אבהו יתיב ומתני ומפתחא דפלמנטרין בידיה. פלפלין הוה ליה בגווה). הובא בראי״ש שם. ר״ן ו, א (ומשמע דלאו דוקא אוכלין, אלא הוא הדין לכלים שיש בהן צורך ליום, ומפתח של כלים דקאמר דלא, היינו כלים שאין ליום צורך בהן). יש״ש שם. ט״ז סק״א.

[16] ראי״ש שם בשם הגאונים שם (בתשובת הגאונים כתוב, כל הוצאה גבי צורך יום טוב שמותרת משום אכילה, דכוותיה מותרת גבי תכשיט, משום כבוד יום טוב. אבל הוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט, כגון אותן שיוצאין עם המפתחות קשורות באזוריהן, שלא כדין הן עושין ואסור לעשות כן. וכן פסקו הלכה בשתי ישיבות). יש״ש שם. מ״א שם (אלא אם כן הוא לצורך אכילה או לצורך קישוט).

[17] ט״ז סוף סק״א (בפרט במקום שיוכל לתת המפתח למי שהוא נאמן לו בביתו).

[18] יש״ש שם (ולענין הוצאת סכינים, בימי חורפי ראיתי שנזהרין כשהיו הולכין לטייל חוץ לעיר ביום טוב שלא היו נושאין הסכינים כלל עמהן, מטעם שהסכינים אחר האכילה אין בהם צורך היום, כי אין דרך לאכול בהם עוד היום). ט״ז סק״ב (מ״ש רש״ל להחמיר בסכינים, לא נראה לענ״ד כן, דודאי סכינים כל היום מקרי צורך אוכל נפש, דאי מזדמן לו איזה פרי יאכל עמהם). מ״א שם (שהביא דברי היש״ש).

ומ״ש שבבית הכנסת לא יצטרך לסכין, ראה ט״ז סי׳ שח ס״ק ב (היאך נושאים סכינים בנדן שלהם תלויה בחגורה בשבת, והולכין עמהם לבית הכנסת שאין שם צורך בהם). לעיל שם (לישא הסכין אצלו אף כשהולך לבית הכנסת במקום שיש שם עירוב, אף על פי שאינו צריך שם לסכין).

[19] היינו שאינה מתוקנת בלחי או קורה או צורת הפתח, כדלקמן ס״ד.

[20] ר״ן ט, א סוד״ה ת״ר (ומיהו ליכא ספיקא שאם עירב מהני ליה עירוב להוציא מחצר לחצר אף דבר שאין בו צורך יום כלל). רמ״א ס״א (ואם הניח עירוב, מותר לטלטל ולהוציא ... אף על פי שאינו לצורך היום כלל).

[21] סעיף א.

[22] מה שאסרו בעיר שאינה מתוקנת בלחי או קורה או צורת הפתח.

[23] שבשבת צריך לערב בפת, כדלעיל סי׳ שסו ס״א (ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר אסור לטלטל בלי עירוב ... והוא הדין והוא הטעם בטלטול מחצר לחצר שאצלה), וביום טוב אין צריך לערב בפת.

[24] רי״ף ו, א (וקי״ל דיום טוב ... אין צריך עירובי חצרות ושתופי מבואות). ראי״ש פ״א סי׳ יט (וקי״ל דיום טוב ... אין צריך עירובי חצירות). טור ושו״ע סי׳ תקכח ס״א (יום טוב אין צריך עירובי חצירות ושיתופי מבואות).

שאין עליו תורת מוקצה[25]:

ד ואפילו דרך רחוב העיר ומבואותיה מותר אם הם מתוקנין בלחי או קורה או צורת הפתח (על דרך שנתבאר בסי׳ שס״ג), אע״פ שלא עשו שיתוף מבואות. שלא הצריכו ערובי חצרות ושיתופי מבואות אלא בשבת שההוצאה אסורה בו לגמרי, אבל ביום טוב, כיון שרוב ההוצאות הן לצורך יום טוב, והן מותרות אפילו ברשות הרבים, לא הצריכו לערב ולשתף משום מיעוט ההוצאות שהן שלא לצורך היום כלל[26].

ומכל מקום במדינות אלו שנוהגין לעשות שיתוף אחד בערב פסח לכל שבתות השנה[27], נכון הדבר לכלול בו גם יום טוב, ולומר בדין יהא שרי לנא כו׳ לכל שבתות וימים טובים של שנה זו. וכן יעשה מי שנוהג לערב ערובי חצרות לכל שבתות השנה. ומי שנוהג לערב ולשתף לכל שבת ושבת בפני עצמה, יאמר בשבת שלפני יום טוב, לשבת זו וליום טוב הבאה עלינו. ואין זה נקרא משנה את המנהג כיון שאינו עושה מעשה חדש[28]:

מוקצה בשפוד שצלו בו

ה שפוד שצלו בו בשר, אם הוא אינו מיוחד לשפוד, אלא שלקח עץ חד כעין שפוד וצלה בו באקראי בעלמא, אחר גמר הצלייה שומטו[29] מלפניו בגרירה ובטלטול מן הצד, עד שמעבירו מלפניו לקרן זוית כדי שלא יוזקו בו[30]. אבל אסור לטלטלו בטלטול גמור לאחר שניטל ממנו הצלי, לפי שנמאס ומוקצה.

ואף המתירים מוקצה מחמת מיאוס ביום טוב[31], לא התירו אלא בדבר שיש תורת כלי עליו, אבל שפוד זה לאחר שגמרו בו מלאכתו אין עליו תורת כלי כלל[32], כיון שאינו מיוחד לשפוד, ולפיכך אפילו לצורך

---

[25] ר״ן שם (ובלבד שיהא תורת כלי עליו, וכמו שהוא דינו בטלטול). רמ״א שם (כל שיש לו תורת כלי).

[26] ר״ן ו, א (וקרוב היה לחלק ולומר, שכיון שרוב ההוצאות אין צריכות עירוב, אף במיעוטן לא הזקיקו לערב, ושריין בלא עירוב), ודף ט, א (אפשר שכיון שרוב ההוצאות ביום טוב אינן צריכות עירוב, אף מפני מעוטן לא הצריכוהו, וכבר כתבתי זה למעלה).

[27] כדלעיל סי׳ שסח ס״ד (נהגו במדינות אלו לעשות העירוב בערב פסח מחלת מצה שאינה ממהרת להתעפש, ועוד שיכולין לשומרה בימי הפסח ויכולין לשמור העירוב כל השנה).

[28] יש״ש פ״א סי׳ לד בסופו (לפי מה שנהגו רוב העולם להניח עירוב [חצירות] בערב פסח על כל ימות השנה, אם כן יכלול בו גם כן יום טוב, ויאמר לכל שבתות וימים טובים של שנה זו. ומי שיכול להניח בכל ערב שבת, יאמר, בשבת הזה ויום טוב הבע״ל, להוציא נפשו מפלוגתא במידי דלית ביה חסרון כיס. ולא נקרא שינוי מנהג, מאחר שאינו עושה מעשה חדש). הובא בט״ז סק״ב, ובמ״א סי׳ שסו סוף סק״כ.

אבל בפסקי הסדור (עירובי חצרות), לא נזכר יום טוב.

[29] גמרא כח, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל שפוד שצלו בו בשר (ביום טוב, רש״י) אסור לטלטלו ביום טוב (מיד לאחר שנצלה הצלי, לפי שנמאס ומוקצה, רש״י). ותוס׳ שם סד״ה רבינא (דלאחר מלאכתו אין כאן תורת כלי עליו). טור ושו״ע ס״ג (לקח עץ שאינו מיוחד לשפוד וצלה בו בשר, אסור לטלטלו אחר כך, שאינו כלי). יש״ש פ״ג סי׳ כד (שפוד שצלו בו ביום טוב, ואינו מיוחד לשפוד, אלא לקח עץ וצלה בו בשר). לבוש ס״ג (ולאחר שצלו בו נמאס ונעשה מוקצה, ואסור לטלטלו להדיא).

ואף שבטור ושו״ע כתבו סתם (שאינו כלי), כדברי התוס׳ (דלאחר מלאכתו אין כאן תורת כלי עליו). פירש כאן כדברי רש״י (לפי שנמאס ומוקצה) ולבוש (נמאס ונעשה מוקצה).

ונראה לכאורה שהוא תלוי בשתי הדעות דלעיל סי׳ תקב ס״ח (לא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד ... שאין עליהם תורת כלי ... ענף עץ שהוא חד בראשו כקוץ וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו, מותר לטלטלו כדי לצלות בו, מפני שתשמיש זה דומה להסקה ... ויש אומרים דעצים יבשים ... מותר לטלטלן אפילו שלא לצורך הסקה ושלא לצורך צלייה).

והיינו שלפי הדעה הראשונה מובן שאחר גמר צלייה אינו כלי ואסור לטלטלו שלא לצורך כלי, כשאר עצים. ולפי הדעה השנית ששאר עצים אינם מוקצה, מכל מקום אסור לטלטלו, לפי שנמאס ומוקצה.

[30] גמרא שם (רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו שומטו ומניחו בקרן זוית (שומטו מלפניו מהר בגרירא וטלטול מן הצד, עד שיעבירו מלפניו לקרן זוית, אבל לא טלטול גמור, רש״י). רבינא אמר אף על פי שאין עליו בשר מותר לטלטלו (שלא יזוקו בו אנשי ביתו, רש״י), מידי דהוה אקוץ ברשות הרבים). טור ושו״ע שם (שומטו ומניחו בקרן זוית כדי שלא יזוקו בו, אפילו אין עליו בשר כלל).

ואף שנפסק לעיל סי׳ שח סמ״ט (קוץ המונח ברשות הרבים מותר לטלטלו ... טלטול מוקצה). נתבאר בט״ז סק״ג (אלא דקשה למה פסקו טור ושו״ע דבעינן שומטו, דהיינו טלטול מן הצד, דהא בקוץ קי״ל אפילו בטלטול גמור ... רבינא מדמיהו לקוץ ברשות הרבים, וקיי״ל בסי׳ ש״ח דאפילו טלטול גמור מותר. וצריך לומר דכאן שמטלטלו טלטול גמור בשעה שרוצה לצלות בו, ואתי למטעי לטלטלו גם אחר כך אפילו שלא לצורך, על כן עשו היכרא, שדוקא דרך השמטה יניחנו בקרן זוית. כן נראה לי).

[31] כדלעיל סי׳ תצה סי״ג (שבין מוקצה מחמת איסור שלא נדחה בידי אדם בין השמשות, בין מוקצה מחמת מיאוס ... אסור לטלטלם ביום טוב ... ויש אומרים דכל מוקצה שמותר בשבת מותר ביום טוב ... ולענין הלכה ... נוהגין להקל במדינות אלו אף ביום טוב).

[32] כנסמן לעיל (הערה 29).

גופו או מקומו אסור לטלטלו[33].

אבל מותר לחזור ולצלות בו[34], דלענין צלייה יש עליו תורת כלי[35], כיון שהוא חד כעין שפוד וראוי לצלייה. וכן אם צריך למקומו להעמיד שם קדירה או שאר אוכל נפש מותר לסלקו[36]. וכן הדין בכל דבר שהוא מוקצה, כמו שנתבאר בסוף סי׳ תק״ט[37] עיי״ש:

טלטול סולם

ו סולם של עלייה, דהיינו סולם גדול שעשוי לעלות בו על גג הבית, אסור לטלטלו ביום טוב[38], כמו שאסור לטלטלו בשבת, מטעם שנתבאר בסי׳ ש״ח[39]. ואפילו אין מטלטל את כולו אלא מקצתו כגון שרוצה לנטותו מעט ממקום למקום[40], הרי זה אסור בין בשבת בין ביום טוב[41], כדין כל מוקצה שאסור לטלטל אפילו מקצתו כמו שנתבאר בסי׳ שי״א[42] וש״ח[43] עיי״ש:

ז אבל מותר לעלות ולירד עליו ואין חוששין שמא יזיזנו מעט, דאף אם יזיזנו הוא דבר שאין מתכוין ומותר[44]:

ח סולם של בית, דהיינו סולם קטן שאינו ראוי לעלות בו על גג הבית ואין משתמשין בו אלא בתוך הבית[45], מותר לטלטל מזוית לזוית בתוך הבית. אבל אסור להוציאו לרשות הרבים[46], אפילו בעיר

---

[33] יש״ש שם (ואפילו לאותו דעה דסבירא ליה דשרי מוקצה גמור לטלטלו לצורך גופו או מקומו, היינו דוקא כלי, אבל מה שבטיל ממנו תורת כלי, לא שייך לומר דשרי לצורך גופו או מקומו).

[34] יש״ש שם (אסור לטלטלו אחר כך, אלא אם כן לצורך גופו, דהיינו דוקא לצלות בו). ט״ז סוף סק״ג (ופשוט הוא שאם רוצה לצלות בו שנית בשר דמותר).

[35] ראה יש״ש שם (מאחר שחוזר לצלות בו למפרע חזינן דלא בטיל תורת כלי מעליו).

[36] רמ״א ס״ג (ולצורך אוכל נפש מותר לטלטל הכל, אפילו מוקצה). מ״א סק״ו (פירוש כשצריך למקום השפוד להעמיד שם קדרה, מותר לסלקו).

[37] ריש סעיף טז (מותר לטלטל מוקצה לצורך אכילה, כגון אבנים המונחים על גבי פירות, מותר לטלטל האבנים כדי לאכול הפירות ביום טוב, לא יהא טלטול המוקצה חמור מעשיית מלאכה גמורה שהותרה לצורך אכילה).

אבל אסור לצלות בשפוד שהוא מוקצה ממש, כדלעיל שם (וכשם שאסור לאכול את המוקצה, כך אסור להשתמש בו אפילו לצורך אכילה, כגון לסמוך את הקדרה באבנים או בעצים המוקצים, שההנאה שהוא נהנה במה שמשתמש במוקצה היא אסורה כאכילה, לפי שתשמישן של עצים ואבנים זו היא אכילתם).

[38] ברייתא ט, ב (אמר רבי יהודה ... בסולם של עליה דברי הכל אסור), ופרש״י (דההוא ודאי אמרי להטיח גגו הוא צריך). תוס׳ שם (הכא מיירי בגדולים ... דמחזי דלהטיח גגו הוא צריך), ועירובין עז, ב ד״ה אי הכי (ואור״ת ... סולמות של עלייה שהם גדולים וחזו להטיח בהן גגו). טור ושו״ע ס״ד (סולם של עליה, אסור בטלטול). לבוש ס״ד (סולם גדול כגון של עלייה אסור לטלטלו, משום שהרואה יאמר לתקן הוא מוליך). ואסרו לטלטלו כמוקצה, כדלקמן בסמוך.

[39] הסעיף הדן בטלטול הסולם, חסר בשוע״ר לעיל שם. ובשו״ע סי״ט (סולם של עלייה, שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו, אסור לטלטלו).

[40] ר׳ חייא שם (בני רבי חייא נפוק לקרייתא, כי אתו אמר להו אבוהון כלום מעשה בא לידכם ... אמרו לו הטוי סולם של עליה בא לידינו והתרנוהו, אמר להם צאו ואסרו מה שהתרתם). מ״מ פ״ה סוף ה״ד (שסולם של עלייה אסור אפילו להטותו מחלון לחלון, וכן נזכר בגמרא).

[41] רמב״ם הל׳ שבת פכ״ו ה״ז (סולם של עליה אסור לטלטלו), ובמ״מ שם (זה למד רבינו מיום טוב שאסרו בו סולם של עליה אפילו בהטיה, כדאיתא פ״ק דיום טוב, וכל שכן בשבת).

[42] סעיף יב (שכל מוקצה, כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו).

[43] סעיף יד (ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו), וסע״ט (שכל מוקצה, כשם שאסור לטלטל כולו כך אסור לטלטל מקצתו).

[44] מה שהוא מזיז את הסולם המוקצה ברגליו בעלייתו, מותר אף לכתחלה, כדלעיל סי׳ שח סי״ד (מותר לישב עליו, אף אם הוא מתנענע תחתיו, שטלטול כלאחר יד הוא).

ומה שנוגע בידיו בסולם בשעת עלייתו, מותר אף לכתחלה, כדלעיל שם (כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול, אבל מותר ליגע בו בידיו).

אמנם עיקר החשש כאן שמא ינענע את הסולם בידיו בעלייתו, שזה אסור, כדלעיל שם (ובלבד שלא ינענע אפילו מקצתו).

ועל זה מבאר שאין חוששים לזה, כיון שאינו מתכוין לנענעו בידיו, ואינו פסיק רישיה. אבל אם הוא קרוב שיתנדנד מנגיעתו, נתבאר לעיל סי׳ תקיג ס״ג (ואפילו ליגע בה [בביצה שנולדה בשבת] אסור, אף על פי שמותר ליגע בכל דבר שהוא מוקצה, ואינו אסור אלא בטלטול, מכל מקום כיון שהביצה היא עגולה אם יגע בה קרוב הדבר שיזיזנה מעט).

[45] ר״ת בתוס׳ עירובין עז, ב ד״ה אי הכי (משמע הכא דכל סולמות ניטלין בשבת ... ואור״ת דהכא בסולמות של בית שדרך לטלטל מזוית לזוית, ולא דמי לסולמות של עלייה שהם גדולים וחזו להטיח בהן גגו). ב״ח ד״ה מותר (סולמות שלנו שהן קטנים ולא חזו להטיח בהן גגו). ט״ז סק״ד (סולמות שלנו שהם תמיד בתוך הבית).

המעורבת שאין בה משום איסור הוצאה, ואפילו הוא מוציאו לצורך שמחת יום טוב, כגון להוליכו לשובכו להוריד ממנו גוזלות[47], הרי זה אסור מפני מראית העין, שיאמרו עליו שהוא מוציאו לחוץ כדי לעלות בו על הגג לטוח בטיט[48] (כך היו נוהגים בימיהם שגגותיהם היו חלקים וטוחים בטיט מפני הגשמים[49]), והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב[50]. אע"פ שסולם זה הוא קטן ואינו ראוי לעלות בו על הגג, מכל מקום אפשר שיסמכנו לזיזים היוצאים מהכתלים ויעלה עליהם להגג[51]. ואפילו עכשיו בזמן הזה שאין לנו גגים טוחים בטיט, מכל מקום גזרת חכמים לא בטלה[52]:

ט אבל סולם של שובך, דהיינו שהוא מיוחד לעלות בו לשובך, מותר להוליכו משובך זה לשובך אחר[53] אפילו דרך רשות הרבים[54]. ואין חוששין למראית העין, לפי שצורתו מוכחת עליו והוא ניכר שהוא מיוחד לשובך, ויודעים הכל שהוא מוציאו כדי להוליכו לשובך, ולא יחשדו אותו שרוצה לעשות מלאכה ביום טוב[55]:

י להוציא גרף של רעי ולהחזירו, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב[56] כמו שנתבאר בסי' ש"ח[57]:

בהמה שמתה ביום טוב

יא בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב מותר לטלטלה ולחתכה לפני הכלבים ביום טוב, לפי שמאתמול היא עומדת ומוכנת לכלבים, שהוא יודע שתמות ביום טוב[58]. אבל אם לא היתה

---

[46] רבי אברהם מבורגיל בתוס' שם (וה"ר אברהם מפרש דהתם ביום טוב שמוליך הסולם ברשות הרבים, ורואין אותו ואומר להטיח גגו הוא צריך, וכיון דאסור ברשות הרבים אסור בחדרי חדרים), וביצה ט, ב ד"ה מאי (והר"ר אברהם מבורגו"ל פירש ... הכא מיירי ביום טוב דמותר להוציאו לחוץ, ואם כן איכא הך חששא. ולפי זה אסור לטלטל הסולם שלנו ביום טוב ואפילו בביתו). יש"ש פ"א סי' כו (ונראה לי להכריע כדברי הרב ר"א מבור"גייל, לחלק בין שבת ליום טוב, דלא מצאנו איסור בהולכת סולם של עלייה כי אם ביום טוב, ומשום [שלא יאמרו] להטיח גגו כו'. ובשבת דלא שייך האי חששא, שרי ... ולפיכך אסור לטלטל סולמות שלנו אפילו של בית, וכן עיקר). מ"א סק"ז (שאר סולמות של בית אסור. וכ"כ בישי"ש. והוסיף דאפילו בבית אסור לטלטלן. והמיקל בבית לא הפסיד). וקיי"ל כהכרעת המ"א, שלענין בתוך הבית קיי"ל כר"ת להתיר בסולם של בית, ולענין להוציאו לחוץ קיי"ל כרבי אברהם מבורגי"ל, לאסור אף בסולם של בית.

[47] רש"י ט, א ד"ה אין מוליכין (ואע"פ שהוא בא ליטול גוזלות לשמחת יום טוב).

והיינו בגוזלות שאין מפריחין ושזימן אותן, באופנים שנתבארו לעיל סי' תצז סי"ז.

[48] רמב"ם פ"ה ה"ד, לענין סולם של שובך דלקמן ס"ט (אין מוליכין את הסולם של שובך משובך לשובך ברשות הרבים, שמא יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו. אבל ברשות היחיד מוליכו). וקיי"ל כן לענין סולם של בית.

[49] רש"י ט, א ד"ה להטיח (שהיו טחין גגותיהן בטיט, לפי שלא היו משופעין, אלא עשויין כמין תקרת עליה, ומשתמשין בהן, לפיכך טחין אותן ומשפעין הטיח לצד הכתלים שיזובו מימיו). ט"ז ס"ק ד (דבימי התלמוד שהיו גגותיהם שוות והיו מטיחין שם טיט, כמו שפירש"י בגמרא, על כן היו מחזיקים סולמות מיוחדות בחוץ לצורך הטיחה).

נזכר גם לעיל סי' תלג ס"ג (שגגותיהן היו שוין, ולא היה עליהם עוד גג אחר משופע מלמעלה), ושם נסמן (הערה יג).

[50] רש"י שם ד"ה הרואה (להטיח גגו הוא צריך, והרי הוא עושה מלאכה ביום טוב).

[51] כדלעיל סי' שעב סט"ו (זיז היוצא מן הכותל בפחות מי' טפחים מראשו, ויש בו ד' על ד', וסמך לו סולם ... שנוח לו לעלות בסולם ולעמוד על הזיז ולהשתמש על הכותל).

[52] ט"ז סוף סק"ד (ואף על גב דעכשיו אין צריך להטיח גגים שלנו, משום שהם משופים, מכל מקום גזירת חכמים לא בטלה).

וכן הוא לעיל סי' קכד ס"ד (כל דבר הניתקן בשביל דבר אחר, אין ענינו שלא נעשית התקנה ההיא עד שיהיה שם אותו הדבר שנתקנה בשבילו, רק ענינו שנעשית התקנה ההיא עכ"פ, גזירה שמא יהיה שם אותו הדבר שנתקנה בשבילו (ואפילו אם בטלה הגזירה לגמרי לא בטלה התקנה שנתקנה במנין חכמים, עד שימנו מנין אחר להתירה, אף על פי שבטל הטעם שבגללו תיקנו, כמו שיתבאר בסי' ת"ר)). ולקמן סי' תר סוף ס"ד (אף שאין טעם זה שייך לזמן שקובעין חדשים על פי החשבון, ולעולם יום ראשון הוא עיקר והוא יום טוב של תורה, מכל מקום אין לזלזל ביום שני ולהקל בו מה שלא היו מקילין בו אבותינו).

[53] משנה ט, א (בית שמאי אומרים אין מוליכין את הסולם (סולם המיוחד לכך וניכר שהוא של שובך, רש"י) משובך לשובך, אבל מטהו מחלון לחלון. ובית הלל מתירין), וכבית הלל. טור ושו"ע ס"ד (מותר לטלטל סולם של שובך משובך לשובך).

[54] כלישנא קמא בגמרא שם (מחלוקת ברשות הרבים, דבית שמאי סברי הרואה אומר להטיח גגו הוא צריך, ובית הלל סברי שובכו מוכיח עליו). רא"ש פ"א סי' יד בשם הגאונים (ופסקו הגאונים ז"ל דבדרבנן עבדינן לקולא, ולכך לא הביא רב אלפס אלא המשנה כצורתה, משום דסבירא ליה דבית הלל מתירין בכל מקום). טור ושו"ע שם (אפילו ברשות הרבים).

[55] גמרא שם (ובית הלל סברי שובכו מוכיח עליו), ופרש"י (שובכו של סולם מוכיח, שהוא ניכר שהוא של שובך).

[56] שו"ע ס"ה (להוציא גרף של רעי ולהחזירו, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב).

[57] סעיפים עג-ד.

[58] גמרא כז, ב (בהמה שמתה ... דחולין שריא (לכלבים, ולא מתסרא משום מוקצה, רש"י) ... הכא במאי עסקינן במסוכנת ודברי הכל). רי"ף יד, ב (הא דחולין שרי לטלטלה, דכיון דמסוכנת היא מערב יום טוב, דעתיה עילוי' מאיתמול להאכיל לכלבים, ולפיכך

מסוכנת מערב יום טוב, אע"פ שהיתה חולה, אסור לטלטלה ביום טוב, לדברי האוסרים נולד ביום טוב (כמו שנתבאר בסי' תצ"ה), שהרי אתמול כשהיתה עדיין חיה אינה מוכנת לכלבים, שלא היה יודע שתמות ביום טוב, והיום שמתה הוכנה לכלבים (א), והרי זה נולד ביום טוב[59]:

עצים ותבן שהכניס לאוצר

יב עצים שהכניסן לאוצר להצניען לימות החורף, אם לא הכין אותם מבעוד יום (דהיינו (ב) שיחשוב עליהם להסקה כמו שנתבאר בסי' תצ"ה[60]), אסור להסיקן ביום טוב, לדברי האוסרים מוקצה ביום טוב[61]. וכן ערימת התבן שלא היה בדעתו להסתפק ממנה למאכל בהמה עד לאחר זמן מרובה, אסור להסיק ממנה ביום טוב, אלא אם כן הכין אותה מבעוד יום, להאוסרים מוקצה ביום טוב[62].

ואם אין התבן ראוי אלא להסקה, כגון שהוא נרקב וסרוח שאינו ראוי לבהמה, וגם יש בו קוצים, שאינו ראוי לגבל בו טיט ללבון לבנים מחמת הקוצים שבו שמסרטים ידיו ורגליו, אין צריך להכין אותו מבעוד יום, שהרי הוא מוכן ועומד להסקה משעה שנרקב ונתערבו בו הקוצים[63].

ואפילו אם קודם לכן הכניסו לאוצר שלא להסתפק ממנו עד לאחר זמן מרובה, מכל מקום כיון שבשעה שהכניסו לאוצר היה עדיין ראוי לבהמה או לטיט, אם כן בשעה שהכניסו לאוצר לא הקצה אותו אלא

שרי לטלטלה). טור ושו"ע ס"ו (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים). לבוש ס"ו (שכיון שהיתה מסוכנת מערב יום טוב, היתה דעתו עילויה מערב יום טוב להאכילה לכלבים ואינה מוקצה).

ואף שנתבאר לעיל סי' תצז סכ"ח (אם נמצאת טריפה, אסור לטלטלה אפילו מחמה לצל לדברי האוסרים נולד ביום טוב), ולא חילק בין בריאה למסוכנת, כי גם במסוכנת אין דעתו מועלת, כגון הא דלעיל סי' תצח סי"א (בהמה שהיא מסוכנת והוא ירא שמא תמות ... שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית).

היינו שאין דעתו מועלת אלא במתה מאליה, והי' דעתו שאם תימצא טריפה יתננה לכלבים, משא"כ בשחט אותה ונמצאת טריפה, אין דעתו מועלת, כיון שעל ידי שחיטה נשתנה גופה. ויתבאר בארוכה בקונטרס אחרון ס"ק ה.

[59] רמב"ם פ"ב הט"ז (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב, הרי זה מחתכה לכלבים. ואם לאו, הואיל ולא היתה דעתו עליה הרי זה מוקצה ולא יזיזנה ממקומה). מ"מ שם (משנה פרק אין צדין וגמרא, ומסקנא שם ובהלכות, דבמסוכנת בבהמת חולין מותר לדברי הכל, ודוקא מסוכנת, אבל חולה לא, כיון שיש לנו מוקצה ביום טוב). טור ושו"ע שם (ואם לא היתה מסוכנת, אף על פי שהיתה חולה, הרי זה מוקצה ולא יזיזנה ממקומה).

והיינו כדעה הב' דלעיל סי' תצה סי"ג (ויש אומרים ...מפני שיום טוב קל משבת לפיכך אסרו בו המוקצה). והטעם שמחשבין אותו מוקצה ולא נולד, כדלעיל סי' תצז ס"ק ו (הנה דעת הרמב"ם וסמ"ג ורש"ל, דכל דבר שלא נשתנה גופו ביום טוב, אף על פי שאינו מוכן עכשיו למה שהיה מוכן מערב יום טוב, אין זה נולד אלא מוקצה, עיין שם גבי בהמה שמתה).

אבל לדידן שמוקצה מותר ביום טוב, כדלעיל סי' תצה סי"ג (יש להחמיר בנולד ביום טוב ... אבל במוקצה נוהגין להקל במדינות אלו אף ביום טוב). לפי זה קיי"ל שבהמה שמתה היא נולד, כדלעיל שם בקונטרס אחרון ס"ק ז (דמתניתין דמחתכין הוה נולד), וסי' תצז ס"ק ו (דבהמה שמתה הוי נולד), ולקמן ס"ק ה (דבהמה שמתה (מאליה) נקרא נולד).

ונתבאר לעיל סי' תצז סכ"ח (אם נמצאת [בהמה ששחט ביום טוב] טריפה, אסור לטלטלה אפילו מחמה לצל, לדברי האוסרים נולד ביום טוב, שהרי אתמול היתה עומדת ומוכנת לאכילת אדם ועכשיו שנטרפה עומדת לכלבים, והרי זה נולד).

ולענין שבת, שגם הנולד מותר בה, נתבאר לעיל סי' שכד ס"ה (מחתכין נבילה לפני הכלבים, אפילו נתנבלה היום, ואין בה משום מוקצה, אפילו לא היתה חולה כלל מבעוד יום, שלא היה דעתו עליה כלל לכלבים מבעוד יום).

[60] סעיף יד (כל מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם ... אם חישב עליה מערב יום טוב לאכילה ... מחשבה זו מוציאה מיד מחשבה הראשונה ... אבל כל מוקצה שהקצאתו באה לו על ידי מעשה בני אדם ... צריך להזמינם מבעוד יום להאוסרים מוקצה ביום טוב, הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שיחשוב עליהם לאכילה, אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה על ידי מעשה).

וכאן נחשבת הקצאתו מחמת מחשבה, אף שהכניסן לאוצר להצניען לימות החורף. ונתבאר הטעם בקונטרס אחרון ס"ק ב.

[61] משנה וגמרא ל, א (אבל לא בעצים שבמוקצה ... זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה, מני רבי יהודה היא דאית ליה מוקצה). טור ומ"א סק"י (עצים המונחים בחדר באוצר לימות החורף, אין מתחילין בהן ביום טוב לרבי יהודה, דהרי אקציה מהסקה).

[62] משנה וגמרא שם (מתחילין בערמת התבן ... זאת אומרת מתחילין באוצר תחלה, מני רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה). טור ולבוש ס"ז (ערימת התבן ... דרך לאוצרו לבהמה או לגבל בטיט לבנין, והוי ליה מוקצה ואסור לטלטלו).

[63] גמרא שם (התם בתבנא סריא (נרקב ומסריח שאין ראוי למאכל בהמה, וסתמיה לעצים ולא לאכילה, רש"י). תבנא סריא הא חזי לטינא (לטיט ללבון לבנים, רש"י). דאית ביה קוצים (ואין יכול לגבלו בידיו וברגליו, רש"י)). טור ושו"ע ס"ז (מתחילין בערימות התבן, אם היא תיבנא סריא ואית ביה קוצים, שעומד להסקה). לבוש ס"ז (מתחילין בערימת התבן, אם הוא תיבנא סריא ואית בה קוצים, שאין יכולין לשכב עליו ולא לגבלו לבנין לתוך הטיט בידו או ברגליו, ומסתמא להסקה עומד). מ"א ס"ק י (תבנא סריא, דשוב אינו ראוי למאכל בהמה, ואית ביה קוצים, דאינו ראוי לגבל בהן טיט).

ממאכל בהמה ומגיבול טיט, אבל מהסקה לא הקצה אותו כלל[64], שבעת ההיא לא היה יודע שירקב ויתערבו בו קוצים ולא יהא ראוי אלא להסקה, ואילו היה יודע לא היה מקצה אותו כלל[65]:

יג במה דברים אמורים כשנרקב ונתערבו בו הקוצים קודם יום טוב, אע"פ שלא היה יודע מזה עד כניסת יום טוב אין בכך כלום כמו שנתבאר בסי' ש"י[66]. אבל אם נרקב או נתערבו בו קוצים ביום טוב, אין לך מוקצה גדול מזה[67]:

יד וכל זה כשהתבן הוא יבש. אבל אם הוא לח, בענין שאינו ראוי להסיקו אלא בהיסק גדול של עצים או של תבן אחר, אסור להסיקו ביום טוב, לפי שהיסק גדול הוא דבר שאינו מצוי, ומן הסתם אינו עומד להיסק אלא אם כן הכין מערב יום טוב[68]:

טו וכל זה להאוסרין מוקצה ביום טוב. אבל להמתירין מוקצה ביום טוב, מותר להסיק אפילו מעצים שהכניסן לאוצר[69]. וכן הדין באוצר של תבן אפילו לח, אע"פ שלא נרקב ואין בו קוצים. וכבר נתבאר[70] דבמדינות אלו נהגו להקל במוקצה ביום טוב:

נטילת עצים מהסוכה

טז אין נוטלים עצים מן הסוכה ביום טוב[71], בין מן הדפנות בין מן הסכך[72], אע"פ שאינה סוכה של מצוה[73], מפני שהוא כסותר בנין[74].

ואפילו אם (ג) לאחר שגמר את כל הדפנות העמיד עוד חבילות של קנים אצל אחת מהדפנות כדי להעבותו ולחזקו על ידי הוספת קנים אלו, אסור ליטול מקנים אלו ביום טוב[75], לפי שהן בטלין[76] לגבי

---

[64] תוס' שם ד"ה התם (גבי אוצר של תבן לא הקצה דעתו למה שראוי עתה, דלא הקצה דעתו כי אם ממאכל בהמה, ועתה הוא ראוי להסקה, ומזה לא הקצה דעתו). מ"א סק"י (ואז אפילו מונח באוצר שרי, אפילו לרבי יהודה, דלא אקצי' אלא ממאכל בהמה, אבל מהסקה לא אקצי').

[65] ט"ז סוף סק"ה (דהא עכ"פ לא נפלו שם הקוצים ביום טוב, אלא כבר בא שם בעת האסף התבן, אלא שהוא לא ידע מזה עד היום ביום טוב, מותר, דאין כאן מוקצה אלא חסרון ידיעה, ובאמת הוא מוכן לכך בין השמשות, כן נראה לענ"ד).

[66] סעיף ח (אף על פי שלא ידעו הבעלים כלל באותה שעה שנתייבשו, ואחר כך נודע להם שבבין השמשות כבר היו יבשים, מותרין באכילה, שמתחלה כשהקצו אותן והסיחו דעתם מהם, לא הוקצו אלא עד שיתייבשו, והרי נתייבשו והוכנו מבעוד יום).
וכן הוא לעיל סי' תצז סי"א (אפילו לא ידע בהן מערב יום טוב, ואין בהם משום מוקצה).

[67] ט"ז שם (דהא עכ"פ לא נפלו שם הקוצים ביום טוב).

[68] מ"א שם (ונראה לי דתבנא סריא שהוא לח, אף על גב דחזי להיסק גדול, אסור לטלטלו, דלא שכיח היסק גדול, כדאיתא בב"ב דף י"ט ע"ב). ובב"ב שם (תבן חזי לבהמתו, בסריא. חזי לטינא, דאית ביה קוצי. חזי להסקה, במתונא. חזי להסק גדול, הסק גדול לא שכיח).

[69] גמרא ל, סוע"א (אין מתחילין באוצר תחלה, מני רבי יהודה היא דאית ליה מוקצה). וכדלעיל סי"ב (אסור להסיקן ביום טוב, לדברי האוסרים מוקצה ביום טוב).

[70] סי' תצה סוף סי"ג (במוקצה נוהגין להקל במדינות אלו אף ביום טוב).

[71] משנה ל, ב (אין נוטלין עצים מן הסוכה, אלא מן הסמוך לה).

[72] גמרא שם (מאי שנא מן הסוכה דלא, דקא סתר אהלא, מן הסמוך לה נמי קא סתר אהלא (דכיון דבטליה לגבי סכך כל פורתא דשקיל מניה סתירה הוא, רש"י), אמר רב יהודה אמר שמואל מאי סמוך סמוך לדפנות (קנים הנזקפים סביבות לדפנות כיון שלא נארגו עם הדופן לא בטלי לגבי דופן, ואינו דומה לסמוך לסכך, שהסכך אינו ארוג, לפיכך הכל שוה, העליון כתחתון סכך הוא, רש"י)). והיינו שהחילוק הוא בין סכך לדפנות הוא רק לענין "סמוך לה" (כדלקמן בסמוך), אבל הנוטל מן הדפנות והסכך עצמו, הוא סותר אהלא בכל אופן.

[73] ברייתא שם (אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ... ושוין בסוכת החג בחג שאסורה). והיינו שבסוכה של מצוה, נוסף שהסכך והדפנות הוקצו למצות סוכה, ואסורים כל שבעה (ודיניהם יתבארו לקמן סי' תרלח), אבל כאן במשנה לא מיירי בסוכת החג, וכדמפרש רש"י (כגון בפסח או בעצרת ויושב בסוכה בגנה או בפרדס). טור ולבוש ס"ח (סוכה העשויה שלא למצות סוכה, אלא לצל, ובשאר ימים טובים ... מן הסכך עצמו ... וכן מן הקנים הנאגדים עם הדפנות, אסור ליטול מהם ... משום סתירת אוהל).

[74] גמרא שם (דקא סתר אהלא). וכן הוא לקמן סוף סי"ח (הרי זה כסותר אהל), ובסי' תרלח סי"ב-ג (משום סתירת אהל). וכאן הזכיר "שהוא כסותר בנין", וכדלעיל סי' שטו סוף ס"א (אהל קבע שהוא תולדת בונה).
וראה מראי מקומות וציונים.

[75] ירושלמי פ"ד ה"ב (שמואל אמר בשלא נתכוון לעבותה, אבל אם נתכוון לעבותה אסור). אור זרוע הל' יום טוב סי' שס (ואפילו סמוך לדפנות, אם נתכוין לעבותה שיהא הכותל עב, אסור, כדאמרינן בירושלמי שמואל אמר בשלא נתכוין לעבותה [אבל אם נתכוין לעבותה] אסור). הגהות אשרי פ"ד סי' ג (ובשלא נתכוין לעשות שיהא הכותל עב, דאם נתכוין לעבותה אסור). הובא בב"י ד"ה וכתוב בהגהות אשרי. ט"ז סק"ו. מ"א סקי"א.

הכותל ונחשבין כמותו, כיון שהעמידן שם כדי להוסיף בעובי הדופן הרי הן נחשבין מכלל הדופן, אע״פ שלא ארגן עמו[77], והנוטל מהן הוא כסותר בנין:

יז אבל אם לא נתכוין בהן להוסיף בעובי הדופן[78], אלא (ד) כדי לחזקו ולסמכו בלבד[79], אע״פ שהעמידן שם קודם גמר אריגת הדופן[80], כיון שלא ארגן עם הדופן, אינן בטלין לגבי הדופן[81] ואינן נחשבין כמותו, והנוטל מהם אינו כסותר בנין, אלא הרי הן כשאר כל עצים, ומותר ליטול ביום טוב מקנים אלו, בין שהם אגודים ביחד ועשויין כחבילה בין שהן נפרדין[82], דכיון שלא נתכוין בהן כדי להוסיף בעובי הדופן וגם לא חיברן עמו[83], בודאי אין דעתו שיהיו עומדים כאן לעולם, אלא כשיצטרך להם יטלם מכאן ויסמוך את הדופן בדבר אחר, לפיכך אינן בטלים לגבי הדופן:

יח במה דברים אמורים בקנים העומדים אצל הדפנות. אבל קנים המונחים על גבי הסכך, אע״פ שלא נתכוין בהן כדי להוסיף בעובי הסכך, אלא כדי להצניען או כדי לייבשן, אסור ליטול מהן ביום טוב. דכיון שקני הסכך בעצמ[ן] אינן ארוגין ביחד ואינן מחוברים זה עם זה, אם כן אין שום הפרש בין קני הסכך לקנים הללו שהניח על גביהן, והכל נחשב כדבר אחד, והנוטל מאחד מהן ביום טוב הרי זה כסותר אהל[84]:

יט אבל אם קנים הללו שהניח על גבי הסכך הן אגודין ביחד ועשויין כחבילה, מותר ליטול מאגודה זו ביום טוב, דכיון שלא התיר אגדן כשהניחן על גבי הסכך, כדרך כל המסככין בקנים שמתירין אגדן, הרי ניכר הדבר שקנים הללו אינן מכלל הסכך ואינן בטלים אצלו, והרי הן כשאר כל עצים, כיון שלא הניחן שם כדי להוסיף בעובי הכותל אלא כדי להצניען[85] או כדי ליבשן[86].

ומיירי אף אם העמיד החבילות אחר שגמר הדפנות, כמבואר בט״ז שם (דכיון שהוא מתכוין להעבות, מה מועיל הגמר שהי׳ כבר, כיון שהוא מתכוין להעבות הכותל וישאר שם, ממילא בטיל לגבי הדופן, ודאי אסור ליטלו משם). ויתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ג.

ומה שהזכיר ״חבילות״, נתבאר בט״ז שם (כי מי שרוצה לחזק הדופן מניח שם חבילה מקושרת, שתהיה מחזקת הדופן מחמת כבידה). וראה מראי מקומות וציונים.

[76] רש״י במשנה (דבטליה לגבי סכך), ובגמרא ד״ה סמוך (לא בטלי לגבי דופן).

[77] שכל הסוגיא מיירי שלא ארגן עמו, כמבואר ברש״י שם (קנים הנזקפים סמוך לדופן, ולא נארגו עמהם).

[78] ירושלמי ופוסקים שם (בשלא נתכוון לעבותה).

[79] ט״ז שם (דאפילו בחבילות שהם מחזקים הדופן, מותר, כיון שאינם מחוברים עמהם). ויתבאר בקונטרס אחרון סק״ד.

וכן הוא לקמן סי׳ תרלח סי״ג (הוסיף בעביו קנים זקופים סמוכים לדופן כדי לחזקו ... אין בזה משום סתירת אהל).

[80] לקמן סי׳ תרלח סי״ג (אבל אם לאחר שגמר עשיית הדופן הוסיף בעביו קנים זקופים סמוכים לדופן כדי לחזקו, ואינן מחוברין עם הדופן בענין שמותר ליטול קנים אלו מהדופן ביו״ט ואין בזה משום סתירת אהל כיון שאינן מחוברין להדופן וכמו שנתבאר בסי׳ תקי״ח).

וכן נראה לכאורה מדברי הטור כאן (ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות ולא חברם שמה ... מותר ליטלו), לפירוש הט״ז דמיירי (כשאינו להעבותו, אלא) כשהוא לחזקו.

וכאן נפסק שגם בעשוי לחזקו אין הפרש בין העמידן קודם גמר אריגת הדופן או אחריה.

וראה מראי מקומות וציונים.

[81] רש״י שם ד״ה סמוך (כיון שלא נארגו עם הדופן, לא בטלי לגבי דופן).

[82] טור (סמך לה עוד חבילות ולא חברם עמה ... מותר ליטלו). ופירש הט״ז שם (נקט הטור חבילות, דהיינו מקושרים, ברישא גבי דפנות, לרבותא, דאפילו בחבילות שהם מחזקים הדופן מותר, כיון שאינם מחוברים עמהם, וכל שכן באינם חבילות, דמותר בדפנות, כיון שאינם חיזוק לדופן כלל).

[83] טור (ולא חברם עמה).

[84] רש״י שם ד״ה סמוך (ואינו דומה לסמוך לסכך, שהסכך אינו ארוג, לפיכך הכל שוה, העליון כתחתון סכך הוא). מ״א סקי״ב (אבל עצים המונחים על הסכך, בטלות לגבי הסכך, ואסור ליטלן דהוי כסותר).

[85] רב מנשיא שם (כי תניא ההיא באסורייתא), ופרש״י (חבילות של קנים שנתנן על הסכך, מדלא התיר אגדן לא בטלינהו לגבי סכך, אלא להצניעם שם). טור ורמ״א ס״ח (והוא הדין אם זרק חבילות על הסכך, דאינן בטילות לגבי הסכך אם דעתו להסיקן, מותר ליטלן משם).

[86] שאינו בטל לסוכה, כדלקמן סי׳ תרכט סכ״ב (חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהן כשהן אגודין, מפני שפעמים שאדם בא מן השדה בערב בכל ימות החמה וחבילתו על כתיפו ומניחה על גבי סוכתו שיש לו כל ימות החמה למקנהו, כדי ליבשה, ולא לשם ... אפילו לצל, אלא כדי ליבשה, אין שם סכך עליה).

(וכל זה בסוכה שאינה של מצוה אבל בסוכה של מצוה יתבאר בסי׳ תרל״ח[87] עיי״ש):

כ כל[88] עצים שאסור ליטלן מן הסוכה, בין עצי הסכך והדפנות עצמן, בין עצים שהוסיף עליהם בענין שאסור ליטלן מהסוכה ביום טוב ועל דרך שנתבאר[89], אפילו אם נפלה הסוכה ביום טוב אסור לטלטלן[90], ואפילו לשרפן במקומן אסור ביום טוב[91], ואפילו אם הסוכה היתה רעועה מערב יום טוב ועומדת ליפול. מכל מקום כיון שבתחלת כניסת יום טוב, דהיינו בבין השמשות, היה אסור לטלטלן מחמת איסור סתירת בנין, ומתוך שנאסרו בבין השמשות נאסרו לכל היום כולו. ואף המתירים נולד ביום טוב, מודים במוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בבין השמשות[92], שאף בשבת הוא אסור כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ה[93], וסוכה זו נדחית בבין השמשות בידי אדם שבנו אותה[94].

ואפילו אם התנה עליה מערב יום טוב שיהיה מותר לטלטלה לכשתפול ביום טוב, אין תנאי זה מועיל כלום, דאף שהיה דעתו עליה מערב יום טוב ואין בה משום מוקצה, מכל מקום יש בה (ה) משום נולד,

---

[87] לענין הניח על הסכך, דינם שוה כמו בסוכה שאינה של מצוה, כדלקמן שם ס״ג (הוסיף עליו עוד קנים בעובי הסכך, הרי קנים אלו שהוסיף הן בטלים לגבי הסכך וחל עליהן קדושת הסוכה, אבל אם הניח על הסכך חבילות של קנים מקושרים, כיון שלא התיר אגדן ניכר הדבר שאינו מתכוין עליהם לסיכוך, שהרי דרך העולם שכל המסכך בקנים הוא מתיר אגדן, וזה שלא התיר ניכר הדבר שאינו מתכוין בהן להוסיף בעובי הסכך, ולפיכך אינן בטלים לגבי הסכך ולא חלה עליהם קדושת הסוכה).

ועיקר החילוק בינם הוא לענין הוסיף קנים על הדפנות, כדלקמן שם ס״ד (אם הוסיף קנים בעובי הדפנות, דהיינו שזקף קנים אצל הדופן סמוך לדופן, בין שהקנים הן אגודים יחד כעין חבילה בין שהן מפורדין זה מזה, אם נתכוין בסמיכת הקנים לדופן כדי לחזק את הדופן או כדי להוסיף בעביו, הרי הן בטלים לגבי הדופן, אף על פי שאינן מחוברין לדופן, וחל עליהם קדושת הסוכה כמו על הדופן עצמו), וכאמור בברייתא (ושוין בסוכת החג בחג שאסורה), שאף הסמוך לדפנות אסור.

[88] תוכן הסעיף שלפנינו:

בסעיפים הקודמים נתבאר שאין נוטלין עצי דפנות וסכך הסוכה משום סותר בנין.

אבל אם נפלה הסוכה ביום טוב, אין בה משום סתירת בנין, אלא משום מוקצה, ומב׳ טעמים:

(א) כיון שהוקצה בין השמשות מחמת איסור סתירה, הוקצה לכל היום.

(ב) שאתמול היתה סוכה והיום שברי עצים, ואסור לדעת האוסרים נולד ביום טוב.

ואף אם היתה הסוכה רעועה מערב יום טוב, ואפילו התנה עליה מערב יום טוב, שיש אומרים שמועיל במוקצה מחמת איסור בבין השמשות. מכל מקום אינו מועיל בנולד, ואסור עכ״פ לדעת האוסרים נולד ביום טוב.

[89] סט״ז וסי״ח.

[90] גמרא ל, ב (ורבי שמעון מתיר. והא קא סתר אהלא, אמר רב נחמן בר יצחק הכא בסוכה נופלת עסקינן (שנפלה ביום טוב דליכא סתירת אהל. וטעמא דת״ק משום מוקצה, דהא בין השמשות היתה קיימת, ומוקצה היא מחמת איסור סתירה, רש״י), ורבי שמעון לטעמיה דלית ליה מוקצה, דתניא מותר השמן שבנר ושבקערה אסור (שמן הניתן להדלקת הנר של שבת וכבה, המותר יש בה משום מוקצה ואסור, רש״י), ורבי שמעון מתיר. מי דמי, התם אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו (שיודע שסופה לכבות הלכך בין השמשות דעתיה על המותר, רש״י), הכא אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו (בתמיה, וכי נביא הוא ויודע שעתידה ליפול למחר, רש״י)).

וכעין זה הוא לעיל סי׳ תקא ס״א (אין מבקעין עצים ... מקורה שנשברה ביום טוב, משום דאתמול לא היה יודע שתשבר ולא היה דעתו עליה להיסק. ואפילו להמתירין מוקצה ונולד ביום טוב, מודים במוקצה גדול כזה, דקורה בריאה וחזקה אינה עשויה כלל להשבר).

[91] כדלעיל סי׳ שח סוף סי״ד (ובלבד שלא יעשה מעשה בגוף המוקצה על ידי תשמיש זה, כגון להצית אש ביום טוב תחת עצי מוקצה, אע״פ שאינו מזיזם כלל, כמו שיתבאר בסי׳ תק״א), ובסי׳ תקא סי״א (ואפילו לשורפן במקומן אסור, אף על פי שאינו מטלטלן, לפי שהמוקצה אסור להשתמש בו וליהנות ממנו, כמו שיתבאר בסימן תק״ט), ובסי׳ תקט סט״ז (שמסיק בעצים המוקצים, אף על פי שאינו מזיזם ממקומם, מכל מקום כיון שנותן תחתיהם אש ומבעיר אותם, הרי עושה מעשה בגוף המוקצה).

[92] משא״כ אם הוקצה בבין השמשות מחמת הבא מאליו, כדלעיל סי׳ שי ס״ו (אבל דבר שהיה מוקצה בבין השמשות בעל כרחו של אדם, לא הוקצה לכל השבת כולה,כגון דבר שהיה מוקצה מחמת איסור הבא מאליו ולא על ידי גרמת האדם, ומשחשכה נסתלק האיסור, שוב אין בו משום מוקצה).

[93] סעיף יג (כבר ביארנו בהלכות שבת, דאין איסור מוקצה בשבת אלא ... או מוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בין השמשות, כגון נר שהדליקו בו בשבת).

[94] גמרא שם (אמר רב נחמן בר יצחק הכא בסוכה רעועה עסקינן, דמאתמול דעתיה עלויה), ופרש״י (דמסיק אדעתיה דנפלה ולמחר נפלה, הלכך לרבי שמעון מוקצה ליכא, דאמרינן דעתיה מאתמול עלויה, ולת״ק לא אמרינן דעתיה עלויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות). והיינו שדינו כמו מותר השמן שבנר דלעיל, שאדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו, שרבי שמעון מתיר, ואנן קיי״ל בזה כרבי יהודה שאוסר, כדלעיל סי׳ רעט ס״א (נר שהדליקו בו מבעוד יום ודלק עד לאחר שחשכה, אף על פי שכבה אחר כך, אסור לטלטלו כל השבת כולה ... לפי שבבין השמשות כשהיה הנר דולק היה אסור בטלטול ... ומתוך שבבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם שהקצהו מדעתו כשהדליק בו ... הוקצה לכל השבת כולה), ושם נסמן (הערה ב).

טור (אסור ליטול ממנה עצים ביום טוב, ואפילו היתה רעועה ונפלה. ורבי שמעון מתיר ברעועה ונפלה). מ״א סקי״ג (צ״ע למאי הלכתא כתב הטור סוכה רעועה שנפלה שרי לרבי שמעון, וכ״כ היש״ש, דהא אפילו בשבת לא קיי״ל כרבי שמעון במוקצה מחמת איסור, קל וחומר ביום טוב ... לכן נראה לי דאפילו להמתיר מוקצה, מכל מקום מודה בזה דאסור).

שהרי אתמול היה עליה שם סוכה והיום נקראת שברי עצים, ולפיכך אסור לטלטלה להאוסרים נולד ביום טוב[95]:

בית סתום מלא פירות

כא בית סתום שהוא מלא פירות מוכנין, שלא הכניסן שם לאצור אותם עד לאחר זמן מרובה[96], אלא הן עומדין לאכילה לכשיפחת פחת בבית, אם נפחת הבית מאליו ביום טוב, או שפחתו נכרי לצרכו שלא לצורך ישראל[97], מותר לישראל ליטול פירות ממקום הפחת ולאכלן ביום טוב[98]. אף על פי שבתחלת כניסת יום טוב, דהיינו בין השמשות, לא היה דעתו כלל על אלו הפירות, שהרי לא היה אפשר לו ליטול מהם[99] מחמת איסור סתירת בנין קבוע שהוא חייב מן התורה[100], אין אומרים מתוך שהוקצו בבין השמשות הוקצו לכל היום[101]. כיון שאף בבין השמשות לא היו מוקצים מחמת איסור עצמן, וגם לא היו בסיס לדבר האסור מחמת עצמו[102], רק שהיו במקום שלא היו יכולין לילך לשם[103]. הא למה זה דומה,

---

[95] ברייתא שם (ואם התנה עליה הכל לפי תנאו). גמרא שם (סיפא אתאן לסוכה דעלמא), ופרש"י (סיפא דקתני ואם התנה עליה, אסוכה דעלמא קאי, וארישא דברייתא קא מהדר ... ואוקימנא בשנפלה ומשום מוקצה, וקאמר אם התנה עליה מבעוד יום שאם תפול מחר יסיקנה, הכל לפי תנאו).

אמנם ברמב"ם ושו"ע לא נפסק שמועיל כאן תנאי, והקשה ב"י ד"ה ומכל מקום (יש לתמוה למה השמיט הרמב"ם הא דתניא ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ... ואפשר לומר שהוא מפרש דלרבי שמעון איצטריך נמי התנה, להיכא שהיתה בריאה מערב יום טוב, דבלא התנה לא שרי אלא כשהיתה רעועה, להיכא שהיתה בריאה מערב יום טוב, דבלא התנה לא שרי אלא כשהיתה רעועה מבעוד יום דוקא. אבל לרבי יהודה אפילו התנה נמי לא, דסבר הרמב"ם דבמוקצה לא מהני תנאה).

והקשה במ"א ס"ק יג (וצ"ע דהא במוקצה מחמת איסור אף בשבת קיי"ל כרבי יהודה, ואפילו הכי פסק בסי' רע"ט ס"ד דמהני תנאי בנר שכבה), שהיא הדעה הראשונה דלעיל סי' רעט ס"ה (אם התנה מבעוד יום על נר זה שיטלטלנו בשבת לכשיכבה, מותר לטלטלו אחר שכבה, ואין אומרים מתוך שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל השבת, הואיל ואף בבין השמשות לא הוקצה מדעתו לכל השבת, שהרי היה דעתו עליו לטלטלו לכשיכבה, והרי בודאי יכבה בשבת כשיכלה השמן. ויש אומרים שאין התנאי מועיל כלום, שהואיל והקצהו מדעתו לבין השמשות, דהיינו שכשהדליק בו היה בדעתו שיהא השמן דולק בו בבין השמשות ... הוקצה לכל השבת כולה. וכן נוהגים במדינות אלו).

ועל זה מתרץ כאן, שאף לדעת הסוברים שבמוקצה מחמת איסור מועיל תנאי, מכל מקום מודים שבנולד כזה (סוכה שנפלה) אין התנאי מועיל. וביאר בקונטרס אחרון ס"ק ה (במגן אברהם לא מצא טעם ברור להרמב"ם ובית יוסף. אבל מה שכתבתי הוא ברור בגמרא דשבת), והיינו שאף שתנאי מועיל במוקצה, מכל מקום אין התנאי מועיל בנולד כזה. ומסיק בסוף (לרבי יהודה בנולד לא מהני דעתו ... בנולד שנשתנה גופו לא מהני דעתו ... הרמב"ם והרב בית יוסף בשו"ע סבירא להו, כיון דמעלת התנאי אינו אלא משום דגלי דעתיה דדעתיה עליה, וכיון שלרבי יהודה לא מהני דעתיה, אף גילוי דעתיה לא מהני, וסבירא להו דבסוכה שנפלה דאמרינן בגמרא דמהני תנאה, היינו אליבא דרבי שמעון בסוכה בריאה, כמו שכתב הב"י).

ואף שכאן המוקצה חמור יותר מהנולד, דהא קיי"ל שהמוקצה שנאסר בבין השמשות מחמת איסור אסור אף בשבת, ואילו הנולד אינו אסור אלא ביום טוב. מכל מקום התנאי אינו מועיל אלא במוקצה, ולא בנולד כזה.

[96] ואם הכניסן לאוצר, נתבאר דינם לעיל סי"ב-טו.

[97] ואם פחתו לצורך ישראל, יתבאר דינם לקמן סכ"ב.

[98] משנה לא, ב (בית שהוא מלא פירות ונפחת, נוטל ממקום הפחת). רמב"ם פ"ב ה"ט (בית שהוא מלא פירות מוכנין, ונפחת, נוטל ממקום הפחת). שו"ע ס"ט (כלשון הרמב"ם).

[99] רש"י במשנה שם (ולא אמרינן מוקצין מחמת איסור הן, דאין יכול לפחתו ביום טוב).

[100] מ"א סקי"ד (דמלאכה דאורייתא היא).

וכדלעיל סי' שיג סי"ז (שכל דבר המחובר בקרקע יש בו בנין וסתירה ... יש חיוב חטאת לישראל, שהוא סותר על מנת לבנות). וגם כאן הוא פותח על מנת לתקן אחר כך.

[101] כדלעיל סי' שי ס"ד (כל דבר שהיה אסור בטלטול בבין השמשות ובשבת הלך לו הדבר הגורם לו האיסור, כגון דבר שהיה מוקצה בבין השמשות מחמת איסור, דהיינו שמחמת איזה איסור שהיה אסור באכילה ולא היה ראוי לכלום בבין השמשות, היה מוקצה ואסור בטלטול ובשבת נסתלק ממנו האיסור ונעשה ראוי, אעפ"כ אסור לטלטלו כל השבת כולה).

[102] שאילו היו בסיס לדבר האסור בין השמשות, אומרים בו מתוך שהוקצו כו', כדלעיל סי' רעט ס"א (נר שהדליקו בו מבעוד יום ודלק עד לאחר שחשכה, אף על פי שכבה אחר כך אסור לטלטלו כל השבת כולה ... לפי שבבין השמשות כשהיה הנר דולק היה אסור בטלטול ... מפני שהיה בסיס לשלהבת הדולקת בו ... ומתוך שבבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת היה מוקצה מדעת האדם, שהקצהו מדעתו כשהדליק בו ועשאו בסיס לדבר (האסור) המוקצה, הוקצה לכל השבת כולה).

[103] הרמב"ן במלחמות יט, סע"ב (שאף הפירות אין נעשין מוקצין מחמת הבית, כיון שאין בעצמן איסור. לא אמרו בנר, אלא מפני שנעשה בסיס לדבר האסור, ואין הפירות הסגורין בבית בסיס לבית, והוא לא הקצה דעתו מן הפירות בשביל פירות עצמן, אלא דעתו עליהן לאכילה כל זמן שיוכל ליקח אותן). ר"ן יז, ב (שאע"פ שאסור לפחות, אעפ"כ אין הפירות מוקצין מחמת איסור הסתירה, דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור אלא בשהאיסור בגופן, או שנעשה בסיס לדבר האסור, דומיא דנר, אבל הכא הפירות ראויין ולא נעשו בסיס לבית, אלא שדבר אחר גורם שאינו יכול להנות מהן). מ"מ פ"ב ה"ט (הרמב"ן ז"ל כתב שאפילו בריא ונפחת ביום טוב מותר, לפי שאין הפירות מוקצין מחמת עצמן ואינן בסיס לדבר האסור, וכן עיקר, וזה דעת ההלכות ורבינו). הובא בט"ז ס"ק ז, ומ"א ס"ק יד.

לפירות שהובאו מחוץ לתחום, שהן מותרים למי שלא הובאו בשבילו, ואינן אסורין משום מוקצה[104] מטעם שנתבאר:

כב אבל אם פחתו נכרי לצורך ישראל, הרי הפירות אסורים באכילה ובטלטול עד הערב, וגם לערב צריך להמתין בכדי שיעשו[105], כדין נכרי שעשה מלאכה גמורה לצורך ישראל שנתבאר בסי׳ תקט״ו[106]. והוא הדין מי שיש לו לפתות טמונים בבור סתום ופתח נכרי את הבור ביום טוב לצורך ישראל (וצריך ליזהר בזה בימי הפסח כשנכרי מביא לפתות למכור, אם יודע שהנכרי פתח היום את הבור אסור ליקח ממנו[107]):

קונטרס אחרון

(א) והרי זה נולד כו׳. עיין במ״ש לעיל בסוף סי׳ תצ״ז[108]:

(ב) דהיינו שיחשוב כו׳. עיין[109] במ״ש בסי׳ תצ״ה[110] דאוצר לא נקרא דחייה בידים. והטעם משום דאף פירות שמסתפקין מהם ועצים שמסתפקין מהם דרך להכניסן לאוצר להצניע, כמ״ש בפרק קמא דפסחים[111] בי תמרי בי ציבי אוצרות יין ושמן כו׳ עיין שם ברש״י. אם כן עיקר הקצאתן אינה אלא מחמת

---

[104] ר״ן שם (ואינו אלא כאילו היו פירותיו במקום שאינו יכול להלך שם). ט״ז שם (ולפי זה נראה לי, דמי שיש לו פירות מחוץ לתחום והביאם עכו״ם בשבת או ביום טוב, דמותר, דאין כאן מוקצה, דהא הפירות היום אינם מוקצים הם אלא שאינו יכול ליקחם מחמת איסור חוץ לתחום).

ואף שכתב הרמ״א סי׳ תקטו ס״ט (אף על גב דלית ביה איסור תחומין, אסור משום מוקצה, דכל של ישראל צריך הכנה מבעוד יום, ואפילו למי שלא הובא בשבילו אסור). חלק עליו הט״ז שם (נראה לענ״ד דלא קי״ל כההיא תשובת הרשב״א, שזכר רמ״א סוס״י תקט״ו).

וכן הוא לעיל סי׳ תקטו סי״א (נכרי שהביא לעיר דבר ... מחוץ לתחום ... אסורין באכילה בו ביום למי שהובאו בשבילו), וסי״ד (לשאר כל אדם מותר באכילה, אפילו בו ביום שהביא מחוץ לתחום), וסט״ו (וכיון שהוא ראוי לאכילה בו ביום למי שלא הובא בשבילו, לפיכך אף מי שהובא בשבילו מותר לטלטלו ביום טוב, ואין לו דין מוקצה כלל).

ואף שנתבאר לעיל סי׳ תצח ס״ה (בהמות הרועות ולנות חוץ לתחום כל ימי הקיץ, אף שנכנסים לבית בתחילת ימות הגשמים, מכל מקום כל ימי הקיץ אין דעת אנשי העיר עליהם והרי הן מוקצין). היינו דוקא כשלנות חוץ לתחום תקופה ארוכה, שאין דעת אנשי העיר עליהם.

ואף שנתבאר לעיל שם ס״ו (בהמות של נכרי אין בהם דין מוקצה ... אפילו אם ידוע שלנו חוץ לתחום. שהרי איסור מוקצה אין בהם, כיון שהן של נכרי). כאן הכוונה היא, שאף אם הנכרי הביא מחוץ לתחום פירות של ישראל, מכל מקום אינם נעשים מוקצה מחמת שהיו חוץ לתחום.

[105] מ״א ס״ק יד (דמי שיש לו לפתות טמונים בבור ופתחן עכו״ם בשבת או ביום טוב, דאין בהן משום מוקצה. ומכל מקום אם עשה העכו״ם לצורך ישראל, אסור בכדי שיעשו, דמלאכה דאורייתא היא). והיינו שאם הביא הנכרי מחוץ לתחום לצורך ישראל, לא הי׳ נאסר אלא למי שהובא בשבילו, אבל כיון שהיא מלאכה דאורייתא, אסור לכולם.

[106] סעיף א (נכרי שהביא דורון לישראל ... ואפילו לערב אינן מותרין אלא לאחר שהמתין בכדי שיעשו ... שעשה הנכרי מלאכה גמורה ביום טוב לצורך הישראל).

[107] מ״א שם (ובימי הפסח צריך ליזהר בזה, אם יודע בודאי שפתח הבור היום). ומפרש כאן דמיירי שהביאן ״למכור״.

ואף שאם כן לא הביא אותם לצורך ישראל, אלא למכור להם; הנה גם כשמביא למכור חשוב לצורך ישראל, כדלעיל סי׳ רנב סי״ב (אבל נכרי העושה על המקח למכור לכל מי שיזדמן לו, אם היא עיר שרובה נכרים מותר ליקח ממנו), משא״כ בעיר שרובה ישראל. והטעם שאסור נתבאר שם (הערה קב). וכן הוא לעיל סי׳ תקטו סי״ח.

[108] סכ״ח וקונטרס אחרון סק״ו, שהאיסור בזה הוא משום נולד (ולא משום מוקצה), וכנסמן לעיל (הערה 59).

ועוד יתבאר בזה לקמן בקונטרס אחרון ס״ק ה.

[109] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי״ב נתבאר, שאף עצים שהכניסן לאוצר להצניען, סגי במה שמזמינם במחשבה להסקה.

ומבאר דאף שנתבאר לעיל סי׳ תצה סעיף יד, שכל מוקצה שהקצאתו מחמת מחשבתו, מחשבה מוציאה מיד מחשבה הראשונה, וכל מוקצה שהקצאתו באה לו על ידי מעשה, צריך להזמינם על ידי מעשה.

מכל מקום נחשבת כאן הקצאתו על ידי מחשבה, אף שהכניסן בידים לאוצר. ומבאר המקור והטעם.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[110] קונטרס אחרון סק״ט (הנה במגן אברהם משמע דאף אוצר נקרא אקצייה בידים. והפך מזה מבואר בגמ׳ דשבת דף מ״ה סוף ע״א).

[111] ח, א (אוצרות יין (שמסתפק הימנו יין לשולחנו, רש״י) צריך בדיקה, אוצרות שמן אין צריך בדיקה. הכא במאי עסקינן במסתפק (אוצר שמסתפק הימנו יין לשולחנו, צריך בדיקה, פעמים שהשמש נכנס להביא יין כשהוא כלה על השולחן ופתו בידו, רש״י). אי הכי שמן נמי. שמן יש קבע לאכילה (יודע הוא כמה שמן צריך לכך וכך בני אדם, ומביאו קודם סעודה, רש״י) יין אין קבע לשתיה ... בי ציבי ובי תמרי צריך בדיקה).

מחשבתו, שאין דעתו להסתפק מהן עד לאחר זמן מרובה:

(ג) לאחר שגמר כו'. כן[112] כתב הט"ז[113]. וכן משמע באור זרוע[114] והגהות אשר"י[115] שכתבו סתם דאם נתכוין להעבותו אסור, ולא חלקו בין גמר ללא גמר. אלא שרש"ל[116] חילק בזה מדנפשיה, ואין שומעין לו להקל נגד הט"ז דבתראה הוא. ואף המג"א[117] לא ראה כל דברי הט"ז רק מקצת כתבו הגיע לידו כנודע למדקדק היטב בב' חיבורים אלו[118]. ועוד שעיקר יסודו של רש"ל הוא על לשון הטור[119], וכבר ישבו הט"ז בענין אחר[120], אם כן שוב אין לנו להמציא קולא חדשה שאינה נמצאת בדברי הפוסקים[121], מאחר דבירושלמי[122] מפורש בהדיא דאם נתכוין להעבותה אסור, בסתם, בלי שום חילוק. והפוסקים לא הוצרכו ירושלמי זה[123] כיון שכתבו[124] אלא מן הסמוך לדופן, ואם נתכוין להעבות הדופן אין זה נקרא סמוך לדופן, אלא הוא מכלל הדופן עצמו:

(ד) כדי לחזקו כו'. כן[125] כתב הט"ז[126]. וכן משמע באור זרוע והגהות אשר"י[127], דאין איסור אלא אם כן נתכוין להעבותו, דאם לא כן לאשמועינן רבותא טפי, דאפילו לחזקו אסור. וכן משמע בטור[128], שאי

וכן הוא לעיל סי' תלג סט"ו (אוצרות יין ושכר שמסתפק מהן, צריכין בדיקה, שלפעמים באמצע הסעודה הם כלים על השלחן והולך השמש להביא מהן ופתו בידו).

וראה דברי נחמי' סי' כ אות י.

[112] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סט"ז נתבאר, שאם הוסיף קנים לעבות את הדופן, הרי הם בטלים להדופן ואסורים, אף אם העמידן אחר שגמר כל הדפנות, כדברי הט"ז.

ומוכיח כדבריו, דלא כדעת הרש"ל ומ"א שהתירו בזה.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[113] ס"ק ו שם (דכיון שהוא מתכוין להעבות, מה מועיל הגמר שהי' כבר, כיון שהוא מתכוין להעבות הכותל וישאר שם, ממילא בטיל לגבי הדופן, ודאי אסור ליטלו משם).

[114] הל' יום טוב סי' שס (ואפילו סמוך לדפנות, אם נתכוין לעבותה שיהא הכותל עב, אסור, כדאמרינן בירושלמי שמואל אמר בשלא נתכוין לעבותה [אבל אם נתכוין לעבותה] אסור).

[115] פ"ד סי' ג (ובשלא נתכוין לעשות שיהא הכותל עב, דאם נתכוין לעבותה אסור).

[116] יש"ש פ"ד סי' ג (אם נתכוין בתחילת עשיית דופן כדי לעבותה, או לחזקה, אפילו לא נארגו עם הכותל אסור, אבל לאחר שנגמר כבר הדופן עם סככה, וסמך עליה קנים לעבותה, ולא נארגו עמה, אין בהם איסור).

[117] סקי"א (ודוקא שסמכם אחר שנגמר הדופן עם סככה, אע"פ שסמכן לעבותה. אבל אם סמכן בתחילת עשייתה כדי לעבותה או לחזקה, אסור ליטלן (או"ז הג"א יש"ש ב"י)).

[118] ט"ז ומ"א. וראה כללי הפוסקים וההוראה כלל שלג, שכנראה הי' לפניו כתב יד חיבור הט"ז במהדורה קמא.

[119] שכתב "ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עוד חבילות ולא חברם שמה ... מותר ליטלו".

[120] ס"ק ו (דכונת הטור, דדוקא באינו מתכוין להעבות כלל, דהיינו שכבר נגמר כל הצורך ואין צריך להעבות, אז דוקא מותר, ועל כן נקט לאחר שתקנה בדפנותיה, כלומר שאין צריך לשום תיקון לסכך או לכותל. זה נראה לי פשוט וברור).

[121] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל סט.

[122] פ"ד ה"ב (שמואל אמר בשלא נתכוון לעבותה, אבל אם נתכוון לעבותה אסור).

[123] מה שלא העתיקו ירושלמי זה, משום שלא הוצרכו לכך.

[124] כדתנן ל, ב (אין נוטלין עצים מן הסוכה, אלא מן הסמוך לה).

[125] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים סי"ז נתבאר, שמה שהתירו ליטול העצים שאינם כדי להוסיף בעובי הדופן, היינו אף אם העמידם כדי לחזקו ולסמכו, שכן הוא בט"ז.

ואף שיש פוסקים שהשוו דין העמידם לחזקו לדין העמידם לעבותו. מכל מקום נראה מדברי הראשונים כהט"ז.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[126] ס"ק ו (דאפילו בחבילות שהם מחזקים הדופן, מותר, כיון שאינם מחוברים עמהם).

דלא כיש"ש פ"ד ס"ג (אם נתכוין ... כדי לעבותה, או לחזקה ... אסור), ומ"א ס"ק יא (אם סמכן ... כדי לעבותה, או לחזקה, אסור ליטלן).

[127] כנסמן לעיל (הערה 114-115).

[128] "סמך לה עוד חבילות ולא חברם שמה ... מותר ליטלו".

אפשר ליישב דבריו אלא כמו שכתב הט"ז[129]:

(ה) משום נולד כו'. הנה[130] במגן אברהם לא מצא טעם ברור להרמב"ם ובית יוסף[131]. אבל מה שכתבתי[132] הוא ברור בגמרא דשבת דף כ"ט ע"א[133] דגרעינים וקליפים מיקרו נולד, אף על גב דדעתיה עליהם מערב יום טוב, כמו שכתבו התוס' שם[134]. וכן פסק בשו"ע סי' תק"א[135]. וכן מבואר במג"א סי' ש"ח ס"ק נ"ה[136]. וכן משמע בכל הפוסקים דגרעינים נקרא נולד אע"פ שדעתו עליהם מערב יום טוב.

---

[129] שם (נקט הטור חבילות, דהיינו מקושרים, ברישא גבי דפנות, לרבותא, דאפילו בחבילות שהם מחזקים הדופן מותר, כיון שאינם מחוברים עמהם).

[130] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"כ נתבאר שסוכה רעועה שנפלה ביום טוב אסור לטלטלה, שמתוך שנאסרה בין השמשות נאסרה לכל היום, ואפילו אם התנה עליה מערב יום טוב לטלטלה כשיפול, אין תנאי זה מועיל, שהתנאי מועיל רק במוקצה, ולא בסוכה הנופלת שיש לה דין נולד.

ומבאר דאף שבבהמה שמתה מועלת דעתו, ואם כן לכאורה גם בסוכה שנפלה תועיל דעתו, מכל מקום מוכח מהפוסקים שגם בשברי כלים וסוכה שנפלה אין דעתו מועלת, וגם לא מה שהתנה שיטלטלנה כשתיפול.

ומאריך לבאר בזה ג' שיטות:

(א) שיטת המ"א, שבהמה שמתה נקרא נולד, ומכל מקום מועלת בה דעתו, כי בכל נולד מועלת דעתו, גם בסוכה שנפלה, מלבד גרעינים וכיו"ב, שהם צריכים לפרי ובטלים אליו.

(ב) שיטת הרמב"ם וסיעתו, שבנולד לא מהני דעתו, ובבהמה שמתה מהני דעתו כיון שאינה נולד אלא מוקצה.

(ג) המסקנא לפי דעת רוב הפוסקים, שבכל נולד לא מהני דעתו, אף בשברי כלים וסוכה שנפלה, מלבד בהמה שמתה וכיו"ב, שלא נשתנה גופה. וגם אינו מועיל מה שהתנה שיטלטלנה כשתיפול.

ומה שאמרו בברייתא שתנאי מועיל בסוכה שנפלה, היינו רק לדעת רבי שמעון, דכמו שמועלת דעתו בסוכה רעועה העומדת ליפול, כן מועיל תנאי בסוכה בריאה, "וכיון שלרבי יהודה לא מהני דעתיה, אף גילוי דעתיה לא מהני", ואנן קיי"ל כרבי יהודה בנולד ביום טוב.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[131] דאמרינן בברייתא שם (ואם התנה עליה הכל לפי תנאו), ובגמרא שם (סיפא אתאן לסוכה דעלמא), ופרש"י (סיפא דקתני ואם התנה עליה, אסוכה דעלמא קאי, וארישא דברייתא קא מהדר ... ואוקימנא בשנפלה ומשום מוקצה, וקאמר אם התנה עליה מבעוד יום שאם תפול מחר יסיקנה, הכל לפי תנאו).

וכתב על זה הב"י ד"ה ומכל מקום (יש לתמוה למה השמיט הרמב"ם הא דתניא ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ... ואפשר לומר שהוא מפרש דלרבי שמעון איצטריך נמי התנה, להיכא שהיתה בריאה מערב יום טוב, דבלא התנה לא שרי אלא כשהיתה רעועה, להיכא שהיתה בריאה מערב יום טוב, דבלא התנה לא שרי אלא כשהיתה רעועה מבעוד יום דוקא. אבל לרבי יהודה אפילו התנה נמי לא, דסבר הרמב"ם דבמוקצה לא מהני תנאה).

ועל זה הקשה המ"א ס"ק יג (וצ"ע דהא במוקצה מחמת איסור אף בשבת קיי"ל כרבי יהודה, ואפילו הכי פסק בסי' רע"ט ס"ד דמהני תנאי בנר שכבה), שהיא הדעה הראשונה דלעיל סי' רעט ס"ה (אם התנה מבעוד יום על נר זה שיטלטלנו בשבת לכשיכבה, מותר לטלטלו אחר שכבה, ואין אומרים מתוך שהוקצה בבין השמשות הוקצה לכל השבת, הואיל ואף בבין השמשות לא הוקצה מדעתו לכל השבת, שהרי היה דעתו עליו לטלטלו לכשיכבה, והרי בודאי יכבה בשבת כשיכלה השמן. ויש אומרים שאין התנאי מועיל כלום, שהואיל והקצהו מדעתו לבין השמשות, דהיינו שכשהדליק בו היה בדעתו שיהא השמן דולק בו בבין השמשות ... הוקצה לכל השבת כולה. וכן נוהגים במדינות אלו).

[132] בפנים סוס"כ (ואפילו אם התנה עליה מערב יום טוב שיהיה מותר לטלטלה לכשתפול ביום טוב, אין תנאי זה מועיל כלום, דאף שהיה דעתו עליה מערב יום טוב ואין בה משום מוקצה, מכל מקום יש בה משום נולד, שהרי אתמול היה עליה שם סוכה והיום נקראת שברי עצים, ולפיכך אסור לטלטלה להאוסרים נולד ביום טוב).

[133] "מסיקין בתמרין, אכלן (ביום טוב, רש"י) אין מסיקין בגרעיניהן (ביום טוב, דהוה להו נולד, רש"י) דברי רבי יהודה. ורבי שמעון מתיר. מסיקין באגוזים, אכלן אין מסיקין בקליפותיהן דברי רבי יהודה. ורבי שמעון מתיר".

[134] סד"ה אכלן (חשיב להו נולד, ולא מהני מה שדעתו עליהם מאתמול).

[135] ס"ז (שקדים ואגוזים שאכלו מערב יום טוב, מסיקין בקליפיהם ביום טוב. ואם אכלם ביום טוב, אין מסיקין בקליפיהם), ובמ"א שם ס"ק יד (ואפילו ראוים למאכל בהמה, מכל מקום הוה ליה נולד, דאתמול היו עומדים לאדם).

וכן הוא לעיל שם סט"ז (מסיקין באגוזים ושקדים. ואם אכלן ביום טוב אין מסיקין בקליפיהן, אפילו הן ראויים למאכל בהמה, מפני שאתמול היו מחוברים וטפלים להאוכל ונחשבין כאוכל עצמו, ועכשיו אין נחשבין כאוכל כלל, והרי זה נולד).

[136] על מה שנפסק בשו"ע שם ס"ל (גרעיני תמרים, במקום שמאכילים אותם לבהמה מותר לטלטלן, ואדם חשוב צריך להחמיר על עצמו), כתב המ"א בס"ק נה (מדלא כתבו הטור והמחבר בשאר נולד שצריך להחמיר, נראה לי דוקא גרעינים, משום דיש מקומות שאין מאכילין אותן לבהמה). הרי שגרעינים יש להם דין נולד, ומותרים בשבת כי הנולד מותר בשבת, כמבואר בשו"ע שם סכ"ז (עצמות שראויים לכלבים, וקליפים שראוים למאכל בהמה ... מותר להעבירם מעל השלחן), וכתב המ"א שם ס"ק מט (היינו למאן דאמר נולד שרי).

וכן הוא לעיל שם ס"ס (וקליפי פירות שראויות לבהמה ... מותרים בטלטול כשאר מאכלי בהמה. ואף על פי שנתפרקו העצמות מהבשר והקליפות מהפירות בשבת עצמה, והרי הן נולד כמו שיתבאר בסי' תק"א, אין בכך כלום, שהנולד מותר בשבת. אבל ביום טוב יש להחמיר בנולד).

ועיקר[137] מעלת התנאי במקום שמועיל אינו אלא משום דדעתיה עליה, כמבואר בבית יוסף[138], ובתוס׳ שבת דף מ״ד ע״א ד״ה שבנר כו׳[139]. ואף דתנאי עדיף משום דמגלי דעתיה בהדיא, מכל מקום יש לומר דסבירא ליה להרמב״ם כמו דדעתיה לא מהני כך גילוי דעתיה לא מהני בנולד. ועיין במג״א סי׳ תק״א סק״ב[140] דאפילו רעועה שנפלה מיקרי נולד.

והנה במג״א שנדחק בזה[141], הולך לשיטתו, שכתב בסי׳ תצ״ט סק״ט[142] דבהמה שמתה (מאליה[143]) נקרא נולד, וכן מעי דבר אווזא שנשחטה אפילו בערב יום טוב ונסרחו ביום טוב מדמי לבהמה שמתה, ובשניהם מועיל אם היה דעתו עליהם מערב יום טוב כמבואר בגמרא[144], וכן פסק בשו״ע סי׳ תקי״ח ס״ו[145] אף על פי שהן נולד. ועל כרחך צריך לומר דשאני גרעין שהוא צריך לפרי וטפל אליו, לכך אין מועיל מה שדעתו עליו להסקה, כיון שהפרי עצמו אינו עומד להסקה, כמ״ש התוס׳[146] שהביא המג״א, מה שאין כן במעיים ובבהמה שמתה, דאף על פי שהן נולד מועיל מה שדעתו עליהם כיון שאינן טפלים לדבר אחר, והוא הדין גבי סוכה שנפלה, זו היא שיטת המג״א.

אבל על הרמב״ם ודאי לא קשה מידי, שהולך לפי שיטתו[147] דסבירא ליה דבהמה שמתה נקראת מוקצה, וכן מעי דבר אווזא. והא דפריך בביצה פ״ד[148] מדרבא דסבירא ליה אין מסיקין בשברי כלים אדרבא דבר

---

[137] וכיון שדעתיה עליהם לא מועיל בנולד, לכן גם תנאי לא מועיל בהם, שהרי עיקר מעלת התנאי כו׳.

[138] ד״ה ומ״ש ואם התנה (דכיון שהתנה עליה לא אקצי דעתיה מינה).

[139] ״ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ... בסוכה דעלמא ורעועה דאתמול דעתיה עילויה שתפול ... סוכה דעלמא היתה עשויה מזמן גדול ועתה בין השמשות אינו בודל ממנה ויושב ומצפה מתי תפול״. הרי שהתנאי מועיל כיון דדעתיה עלויה שתפול.

[140] ״ונראה לי דאפילו היתה רעועה מקרי נולד, דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי״.

וכן הוא לעיל שם סוס״א (אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר, כיון שהיה יודע שתשבר ודעתו עליה להסקה לכן מותר לבקעות ממנה, להמתירים נולד ביום טוב. אבל להאוסרים נולד ביום טוב, אסור לבקעות ממנה, דאתמול היה כלי שלם ראוי למלאכתו, דהיינו בנין, והיום היא שבר כלי, והרי זה נולד ביום טוב).

[141] ולא רצה לתרץ שהטעם שאינו מועיל תנאי לדידן, כי לדידן הנולד אסור ביום טוב, ובנולד אין התנאי מועיל.

[142] ״מותר להשליך הבני מעיים שהסריחו לכלבים, אף על גב דנולד הוא, כמו נבילה שנתנבלה בשבת, ואפילו הכי שרי כיון שדעתו היה מאתמול ליתנו לכלבים כשיסריח ... הבר אווזא נשחטה מערב יום טוב״.

והכי קיי״ל, כמבואר בפנים סי״א (בהמה שמתה ביום טוב ... אסור לטלטלה ביום טוב לדברי האוסרים נולד ביום טוב (כמ״ש בסי׳ תצ״ה) ... והרי זה נולד ביום טוב).

[143] שבזה מיירי כל המשך הקונטרס אחרון, שמתה מאליה, ולא נשתנה גופה, ולשיטת הרמב״ם נקראת מוקצה (ולא נולד), וקיי״ל דאף שנקראת נולד, מכל מקום כיון שלא נשתנה גופה מועלת בה דעתו, כמבואר בפנים סי״א (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת ... מוכנת לכלבים ... אבל אם לא היתה מסוכנת ... הרי זה נולד).

אבל אם נשחטה ונמצאת טריפה, שלא מתה מאליה, נתבאר לעיל סי׳ תצז סכ״ח (אם נמצאת טריפה, אסור לטלטלה אפילו מחמה לצל לדברי האוסרים נולד ביום טוב), ולא חילק בין בריאה למסוכנת, כי גם במסוכנת אין דעתו מועלת, כגון הא דלעיל סי׳ תצח סי״א (בהמה שהיא מסוכנת והוא ירא שמא תמות ... שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית), אם היתה דעתו שאם תימצא טריפה יתננה לכלבים, אין דעתו מועלת, כיון שעל ידי שחיטה נשתנה גופה.

[144] לענין בני מעים – בדף לג, א (אמר ליה רבא לשמעיה, טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשונרא (השלך בני מעים לחתול, רש״י). התם כיון דמסרחי, מאתמול דעתיה עלויה (מאתמול דעתיה עלוייהו להשליכם לחתול, רש״י)).

ולענין נבלה – בדף כז, ב (רבי שמעון אומר מחתכין את ... הנבלה לפני הכלבים ... מודה ר׳ שמעון בבעלי חיים שמתו שאסורין ... הכא במאי עסקינן במסוכנת (בין השמשות, דדעתיה עלויה להאכילה לכלבים, רש״י)).

[145] ״בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים״.

וכן הוא בפנים סי״א (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב מותר לטלטלה ולחתכה לפני הכלבים ביום טוב, לפי שמאתמול היא עומדת ומוכנת לכלבים, שהוא יודע שתמות ביום טוב).

[146] שבת כט, א ד״ה אכלן (דהתם בר אווזא נשחט מערב יום טוב, ואין המעיים צריכים לאווז, וכיון דמבעוד יום דעתיה למיתביה לשונרא אם יסריחו, חשיבה הכנה מעלייתא. אבל הכא הגרעינין צריכין לאוכל, וחשיבי כאוכל עצמו עד שיאכל התמרים, לכך חשיב להו נולד, ולא מהני מה שדעתו עליהם מאתמול).

[147] פ״ב הט״ז (בהמה שמתה ביום טוב אם היתה מסוכנת מערב יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים. ואם לאו, הואיל ולא היתה דעתו עליה הרי זה מוקצה ולא יזיזנה ממקומה).

וכן הוא דעת הסמ״ג ורש״ל, כדלעיל סי׳ תצז קונטרס אחרון ס״ק ו (הנה דעת הרמב״ם וסמ״ג ורש״ל דכל דבר שלא נשתנה גופו ביום טוב אף על פי שאינו מוכן עכשיו למה שהיה מוכן מערב יום טוב אין זה נולד אלא מוקצה, עיין שם גבי בהמה שמתה), ושם נסמן (הערות 293-294).

[148] לג, א (דרש רבא ... ואוד שנשבר אסור להסיקו ביום טוב, לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים ... והא אמר ליה רבא לשמעיה טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשונרא. התם כיון דמסרחי מאתמול דעתיה עלויה).

אווזא, אף על גב שזה נולד[149] וזה מוקצה[150], היינו משום דסבירא ליה לגמרא אליבא דרמב"ם דהלכה כרב נחמן[151] דמאן דאית ליה מוקצה כו'. וכהאי גוונא פריך סתמא דגמרא בשבת דף מ"ה[152] מרב נחמן משום דהלכתא כוותיה, עיין ברא"ש סוף ביצה[153]. ולהכי[154] מהני מה שדעתו עליהם, אבל בנולד שנשתנה גופו לא מהני, כפשטא דסוגיא[155] גבי גרעינין דקרו להו נולד. ומטעם[156] שכתבו התוס'[157] שהן צריכים כו' משא"כ במעי דאין צריך לאווזא כו'. ולחלק בין נולד לנולד[158] לא סבירא ליה לרמב"ם, דכל שכן אם יש עליו נולד[159] גמור שנשתנה גופו לא מהני דעתיה עלויה, כגון סוכה שנפלה אפילו היתה רעועה[160].

(ואף[161] שבתוס' דשבת סוף פרק קמא[162] לא כתבו כן, וראייתם מצואה דאמרינן בפרק ט"ז דשבת[163] דמהני דעתיה עלויה, אף על גב דמעיקרא מיגלי והשתא מיכסי[164], ועל כרחך צריך לומר משום דאין צריך לגוף האדם[165] כדאמרינן בעלמא[166] דפירשא בעלמא הוא. זה אינו, דלהרמב"ם בלאו הכי ניחא דנקרא מוקצה[167], ודמי למעי דבר אווזא דמהני דעתיה עלויה. ובלאו הכי הרי הרי"ף[168] ורמב"ם[169]

---

[149] שברי כלים.

[150] בר אווזא.

[151] ב, א (דאית ליה מוקצה אית ליה נולד, ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד).

[152] ע"ב (והאמר רב נחמן מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד, דלית ליה מוקצה לית ליה נולד).

[153] פ"ה סי"ד (והא דפריך בסוף כירה (מה, ב) אמילתא דרבי יוחנן מדרב נחמן דמאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד. לא קי"ל הכי, והוי מצינן לשנויי התם דלא קי"ל הכי, ולא חשש).

[154] כיון שלדעת הרמב"ם בהמה שמתה ומעים דבר אווזא נקרא מוקצה, ולא נולד.

[155] שבת כט, א (מסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. מסיקין בתמרין, אכלן אין מסיקין בגרעיניהן (דהוה להו נולד, רש"י) דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. מסיקין באגוזים, אכלן אין מסיקין בקליפותיהן דברי רבי יהודה, ורבי שמעון מתיר. וצריכא דאי אשמעינן קמייתא, בההיא קאמר רבי יהודה משום דמעיקרא כלי והשתא שבר כלי והוה ליה נולד ואסור, אבל תמרים דמעיקרא גרעינין והשתא גרעינין אימא שפיר דמי. ואי אשמעינן גרעינין, הוה אמינא דמעיקרא מכסיין והשתא מיגליין (הלכך נולד הוה, רש"י), אבל קליפי אגוזין דמעיקרא מיגלו והשתא מיגלו אימא שפיר דמי, צריכא).

[156] והטעם שלדעת הרמב"ם גרעינים נקראים נולד ובני מעיים נקראים מוקצה, הוא כטעם שכתבו התוס' לחלק בין נולד של גרעינים שאין מועיל בהם דעתו לבין נולד של בני מעיים שמועיל בהם דעתו.

[157] כנסמן לעיל (הערה 146).

[158] שלהרמב"ם יש ב' סוגי נולד: א' מה שהוא צריך לפרי (כמו גרעינים), ב' מה שנשתנה גופו (כמו סוכה רעועה). ואם כן נוכל לומר לכאורה שרק בסוג הראשון לא מהני דעתו עליהם משא"כ בסוג השני.

[159] אוצ"ל: שם נולד.

[160] שמטעם זה לא הביא הרמב"ם ההלכה שמועיל בו תנאי, שכיון שהוא נולד אין התנאי מועיל בו. והא דאמרינן בגמרא (ל, ב) "ואם התנה עליה הכל לפי תנאו", היינו רק לרבי שמעון שגם בנולד מועיל דעתיה עלויה ותנאי, משא"כ לדידן (כדלקמן בסוף הקונטרס אחרון).

[161] ואף שלפי גירסת ופירוש התוס' מועלת דעתו גם בנולד לפעמים, מכל מקום לא קי"ל כגירסא זו, אלא שבנולד אין דעתו מועלת. ולכן לא הביא הרמב"ם ההלכה שמועיל בו תנאי.

[162] יט, ב ד"ה שמן (אם טען בית הבד מבעוד יום והשמן זב והולכת כל השבת, רב אסר אותו שמן משום מוקצה, דהוי נולד גמור, דמחמת קורות והעיגול שעליו לא היה ראוי בין השמשות לאכילה, אע"ג דעל מנת כן הניחו וסמך על זה שיזוב כל השבת, כיון דאין משקין בעולם, האי סמיכה לאו מידי הוא, והוי נולד גמור ... צואת קטן שהיה כבר במעיו מהני בהן סמיכה ... אבל הכא שמן הבלוע בזיתים, כל זמן שלא יצא הוי נולד גמור ולא הוי משקה)

וראה גם לעיל סי' שה קונטרס אחרון סוף סק"ב (כדמוכח בתוספות בשבת שם גבי צואה, דאי לא הוי מאתמול במעיו לא מהני דעתיה עילויה).

[163] קכא, ב (צואה של קטן ... היא עצמה מוכנת לכלבים, וכי תימא דלא חזיא ליה מאתמול (שהיום נולדה, רש"י), והתניא נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם (ואע"ג דמאתמול לא הוי הני קמן, כיון דאורחייהו בהכי דעתיה עלייהו, הכא נמי כיון דאורחיה דקטן בהכי דעתיה עליה דלכי תיתי יאכילנה לכלבים).

[164] אולי צ"ל: דמעיקרא מיכסי והשתא מיגלי.

[165] כמו דמהני דעתו בבני מעיים שאינם צריכים לאווז.

[166] ראה רש"י תענית כב, ב ד"ה וטהרו (וכגון ששהו ימי עיכול, ופירשא בעלמא הוא). וכדלעיל סי' תסז ס"ג (אם שהו במעיו כשיעור עיכול, דהיינו מעת לעת, הרי הם כמעוכלים לגמרי ונפקע מהם איסור חמץ).

[167] שגם הצואה נקראת מוקצה ולא נולד, ולכן אפשר דמהני ביה דעתיה עלויה.

[168] שבת מה, ב (צואה של תרנגולין ושל בני אדם ובאותה חצר, מותר לכבדה ולהוציאה לבית הכסא, דגרף של רעי מטלטלינן ליה ומפקינן ליה). הרי שלפי גרסתו בגמרא, הצואה היא מוקצה, ואין דעתו מועלת בו.

ורא״ש[170] לא גרסי בגמרא כלל דצואה מהני דעתיה עלויה, כמבואר בטור ושו״ע[171] ובית יוסף[172] סימן ש״ח).

וכן משמע בהדיא ברמב״ן בפרק כ״ב דשבת[173], שכתב שם בשם הרי״ף בתשובה שלא אסרו לחלוב הבהמה ביום טוב אלא משום שהחלב הוא נולד עיי״ש, הרי לפניך דאף שדעתו מערב יום טוב לחלוב הבהמה ביום טוב אסור לו לחלוב משום נולד. וכן הוא בהדיא בר״ן ריש פ״ק דביצה[174] גבי ביצה עיי״ש. וכן משמע בהדיא ברמ״א ושאר אחרונים בסי׳ תק״ה[175] שהחלב הוא נולד, אף שדעתו מערב יום טוב לחולבה למחר על ידי נכרי, כנהוג אפילו בשבת[176], עיין שם במגן אברהם[177]. ואף הרשב״א[178] לא התיר שם אלא משום שבידו לחולבה לתוך המאכל[179], אבל הסוכה שאין בידו לסותרה אף הרשב״א מודה[180].

ואף[181] שיש לדחות כל זה, דהחלב צריך לבהמה לא מהני דעתיה, כמו גבי גרעינים, אבל בלאו הכי מהני דעתיה, כמו שמועיל דעתו גבי מסוכנת מערב יום טוב, אפילו לדידן דקיי״ל כהמג״א[182] דבהמה שמתה

---

[169] הל׳ שבת פכ״ו הי״ג (צואה וכיוצא בהן, אם היו בחצר שיושבין בה, מותר להוציאן לאשפה או לבית הכסא, וזה הוא הנקרא גרף של רעי). מ״מ שם (סוף פרק כל כתבי (קכא, ב) מבואר זה גבי צואה של קטן, וכפי גרסת ההלכות שם עיקר).

[170] שם פט״ז סי׳ יא (כגירסת הרי״ף).

[171] סל״ד (צואה, בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שיושבים בה, מותר להוציאם לאשפה).

וכן הוא לעיל שם סע״ב (צואה, בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שהוא דר בה ... מותר להוציאם לאשפה ... וזה הוא הנקרא בכל מקום גרף של רעי). הרי קיי״ל שצואה היא מוקצה, ואין דעתו מועלת בה, שהיא נולד.

[172] ד״ה צואה (ולפי דבריהם אין חילוק בין צואת קטן לצואת תרנגולים. אבל לפי גירסא שלנו בגמרא, צואה של קטן אפילו היא בחצר אחרת מותר לטלטלה ולפנותה, מפני שראויה להאכילה לכלבים).

[173] במלחמות רמב״ן שבת פכ״ב ס, ב (ובתוך הקערה אסור, דמעיקרא לאו משקה והשתא משקה, והוה ליה כזיתים וענבים שיצאו מהם משקין שאסורין משום נולד ... ובתשובה לרבינו הגדול ז״ל כלשון הזה מצינו בה ... וחולב בתוך הקערה, דמלאכת משקין היא, לא הותרה ביום טוב, אלו דברי רבינו הגדול ז״ל שכתב בתשובתו). וכן הוא בחדושי הרמב״ן לשבת קמד, ב.

והוא בשו״ת הרי״ף סי׳ שיב (וחולב לתוך הקערה, והיא מלאכת משקין, לא הותרה ביום טוב ... היינו טעמא דהיוצא מהן אסור ... נפקי להו מתורת אוכל לתורת משקין, והוו להו נולד ואסירי).

הובאו גם לעיל סי׳ תצה קונטרס אחרון ס״ק ו. סי׳ תקה סוף ס״ג (ושם הערה 15).

[174] א, א ד״ה ואיכא (והכא נולד גמור חשבינן ליה, דכיון דתרנגולת עומדת לגדל ביצים יצתה מתורת אוכל לגמרי, וביצה שלה אף על פי שהוא אוכל גמור, ואפילו חשב לאכלה מערב שבת, על כרחך נולד הוא ומיתסר), והיינו גם לולי הטעם דלעיל סי׳ תקיג ס״ב.

הרי בהדיא בדבריו שאפילו חשב לאכלה מערב שבת אינו מועיל בנולד.

[175] ס״א (וגוי החולב בהמה ביום טוב וישראל רואהו, יש להקל, אך נהגו בו איסור, ואין לשנות). והוא כשיטת הרי״ף וסיעתו הנזכרים לעיל.

[176] כדלעיל סי׳ שה סכ״ט (מותר לומר לנכרי לחלוב הבהמה בשבת מפני שהיא מצטערת מרוב החלב ולא גזרו על אמירה לנכרי במקום צער בעלי חיים שהוא מן התורה), וסל״ב (וכל זה לאכול החלב למוצאי שבת, אבל בשבת עצמה אסור אפילו לטלטלו, אפילו חלבה הנכרי מעצמו).

[177] סק״ג (מהרי״ל כתב שהורה היתר בנחלבה ביום טוב ראשון או בשבת שלפניו לאכלה בשני בשבת, שהוא יום טוב שני ... משום דלא אסח דעתיה מיניה לגמרי ... כיון דיש היתר לחלוב על ידי אמירה לעכו״ם משום צער בעלי חיים עכ״ל, משמע דבו ביום אסור לאכלו). הרי שאסור משום נולד, אף דלא אסח דעתיה מיניה.

[178] בתשובה ח״ה סי׳ רכו (נכרי החולב ביום טוב שחל להיות אחר השבת, ובפני ישראל ... החלב אינו מוקצה, שהרי מוכן הוא ... דאפילו ישראל איפשר דמותר הוא לחלוב תוך הקדרה, שיש בה אוכל).

והיא דעה האי׳ דלעיל שם ס״ה (נחלב לתוך כלי ריקן, והיא עומדת לאכילה, הרי חלב זה מותר באכילה בו ביום ... לפי שאין תורת נולד על חלב זה, כיון שהבהמה עומדת לאכילה, ואילו היה הישראל רוצה היה חולבה בעצמו בהיתר דהיינו לתוך המאכל, ונמצא שחלב זה הוא מוכן מערב יום טוב, שהרי בידו הוא לחלוב את בהמתו בכל עת שירצה).

[179] ולא משום דעתו לחולבה לקערה על ידי נכרי.

[180] דלא מהני בה דעתיה עילויה.

[181] בקטע שלפנינו יתבאר:

עד כאן נתבארה שיטת הרמב״ם וסיעתו, שבנולד לא מהני דעתיה, ובבהמה שמתה מהני דעתיה, כיון שאינה נולד אלא מוקצה.

אמנם אנן קיי״ל כהמ״א שבהמה שמתה נקרא נולד, ומכל מקום מהני בה דעתיה. שלפי זה נתבארה לעיל שיטת המ״א, שבכל נולד מהני דעתיה, גם בסוכה שנפלה, מלבד גרעינים וכיו״ב שהם צריכים לפרי ובטלים אליו.

על זה מוכיח כאן מכמה סוגיות, שבכל נולד לא מהני דעתיה, אף בשברי כלים וסוכה שנפלה, מלבד בהמה שמתה וכיו״ב, שלא נשתנה גופם, מהני.

[182] כנסמן לעיל (הערה 142).

נקרא נולד כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ז[183]. מכל מקום[184] לענין הלכה יש לנו להחמיר ולחלק בין נולד שלא נשתנה גופו, כגון בהמה שמתה, דלהרמב״ם וסמ״ג וסיעתם נקרא מוקצה[185], לכן מהני דעתיה אף לדידן דקיי״ל דהוי נולד, ובין נולד שנשתנה גופו, כגון סוכה שנפלה, דלכולי עלמא נקרא נולד, כמו שברי כלים[186], דלא מהני דעתיה. כדמשמע בהדיא בשבת דף כ״ח ע״ב[187] דהמדליק פתילה נקרא נולד, אף על פי שבידו להדליקה בכל עת שירצה, דמטעם זה התיר הרשב״א החלב שנחלב ביום טוב[188], אלא ודאי[189] דלא מהני אלא בחלב, שאינו נולד אלא משום דמעיקרא מיכסי כו׳, כדאמרינן גבי גרעינין[190], אבל לא נשתנה גופו ממה שהיה במעי הבהמה. אף על פי שאז היה עליו תורת אוכל לפי שהיה צריך לבהמה, ועכשיו ירד עליו תורת משקה, אין זה חשוב שינוי בגופו, כמו שהגרעין היה צריך לפרי וטפל אליו ועכשיו הוא עומד להסקה, ואף על פי כן לא נקרא נולד, אלא[191] דמעיקרא מיכסי כו׳ כדאיתא בגמרא. ואף שיש לחלק[192], מכל מקום על כרחך צריך לומר כן לדעת הרשב״א, שכמה מהאחרונים הסכימו עמו, וכן משמע בהדיא ברמ״א סי׳ תק״ה[193] שכתב יש להקל (כהרשב״א) אך נהגו כו׳, משמע שאינו אלא מנהג, ומדינא שרי, הואיל ובידו לחלוב מוכן הוא מערב יום טוב שדעתו לחלבה למחר כשירצה, כמו שכתב הפרי חדש שם[194] לדעת הרשב״א. ועל כרחך צריך לומר דבשברי כלים לא מהני דעתיה[195]. ואין לומר דדעתיה מהני, והתם מיירי שבערב יום טוב לא היה דעתו להדליק פתילה זו. שהרי הדלקת הנר בשבת היא חובה[196]. ודוחק לומר שיש לו פתילות אחרות, דאם כן היאך העתיק כן המג״א בסתם בסוף סי׳ רס״ד[197], דסתם מדליק בבגד אין לו פתילה אחרת. ובלאו הכי נמי, כיון דבידו הוא, למה לי דעתו[198] אם איתא דדעתו מועיל.

ועוד דבסי׳ תק״א פסק רמ״א[199] ושאר כל האחרונים, והוא מהגמרא דשבת[200], דהא דמסיקין בכלים היינו

---

[183] קונטרס אחרון סק״ו (המגן אברהם כתב בסי׳ תצ״ט ס״ק ט׳ דבהמה שמתה הוי נולד).

[184] אף שלפי זה יש לכאורה מקום לומר שגם בסוכה שנפלה מועיל מה שהתנה שיטלטלנה כשיפול.
מכל מקום יש להוכיח שבנולד אין מועלת דעתו אלא בדבר שלא נשתנה גופו, כמו בהמה שמתה, ולא בדבר שנשתנה גופו, כמו שברי כלים וסוכה שנפלה.

[185] כנסמן לעיל (הערה 147).

[186] כדלעיל סי׳ תקא סי״א (כלים שנשברו ביום טוב ואין עושין מעין מלאכתן הראשונה ... אין מסיקין בהן, מפני שהן נולד).

[187] ״דאדליק ביה פורתא הויא ליה שבר כלי, וכי קא מדליק בשבר כלי קמדליק״.
וכן הוא לעיל סי׳ רסד סט״ו (אסור להדליק בחתיכת בגד שהיא ג׳ אצבעות מצומצמות לא פחות ולא יותר ... נעשית שבר כלי ביום טוב. וזהו הנקרא נולד, שנולד ביום טוב, וכל נולד אסור להשתמש בו ביום טוב, אם כן מה שהוא מתעסק להדליק רוב היוצא ממנה חוץ לנר אחר שהתחיל להדליקה, הוא עושה איסור בזה שמשתמש בנולד ביום טוב).

[188] כיון שבידו לחלוב בהיתר לתוך המאכל, כנסמן לעיל (הערה 178).

[189] בהכרח לחלק בין חלב, שמועלת דעתו כיון שלא נשתנה גופו, לבין שבר כלי שאין מועלת דעתו, כיון שנשתנה גופו.

[190] כנסמן לעיל (הערה 155).

[191] מטעם דמעיקרא מיכסי כו׳.

[192] בין גרעין שלא נשתנה גופו כלל, לבין חלב שנשתנה גופו קצת.
ולאידך בהכרח לחלק לענין אם מועלת דעתו, שבגרעינים אין דעתו מועלת, כיון שהם צריכין לאוכל, כמובא לעיל (ונסמן בהערה 146), ובחלב מועלת דעתו לשיטת הרשב״א וסיעתו.

[193] ״גוי החולב בהמה ביום טוב, וישראל רואהו, יש להקל. אך נהגו בו איסור, ואין לשנות״.
וכן הוא לעיל שם סוף ס״ה (ולענין הלכה כבר נהגו כסברא האחרונה ואין לשנות).

[194] סעיף א (דנולד דביצה ליתיה בידו, מה שאין כן בהך נולד דסמיה בידו, ולפיכך שרי לגמרי. ואין ספק שמאלו הסברות שהזכרתי עד עכשיו דברי הרשב״א הם עיקר).

[195] מה שבידו להדליק בכל עת שירצה ומה שהיה דעתו להדליקו לא מהני (כנסמן לעיל הערה 187), כי מכל מקום נחשבת הפתילה שבר כלים שאין דעתו מועלת בהם.

[196] שבת כה, ב (הדלקת נר בשבת חובה). ובהלכה הנ״ל מיירי ביום טוב שחל בערב שבת, כדלעיל סי׳ רסד סט״ו (ואם חל יום טוב בערב שבת ... והרי נעשית שבר כלי ביום טוב וזהו הנקרא נולד).

[197] סקי״ד (יום טוב שחל להיות ערב שבת אין מדליקין בחתיכות בגד שהיא ג׳ אצבעות על ג׳ אצבעות מצומצמים, דכיון דאדליק בה פורתא הוה ליה שבר כלי ואסור להדליק בה).

[198] לדעת הרשב״א ש״בידו״ מועיל בחלב. וכיון ש״בידו״ לא מועיל כאן, בודאי גם דעתו לא מועלת כאן.

[199] ס״ו (ואם הסיק בכלים, אסור להפוך באש לאחר שהודלקו במקצת, דאז הוי שבר כלי, אלא אם כן ריבה עליהם עצים מוכנים).

על ידי ריבוי עצי היתר[201], ולא פירשו דאם היה דעתו מאתמול להסיק בכלים אין צריך ריבוי עצים. ואף הרשב"א[202] עצמו העתיק גמרא זו, כמו שכתב בשמו המגיד משנה בפ"ב[203], אע"פ שבידו להסיקם[204]. וגם המגיד משנה[205] תמה על הרי"ף ורמב"ם שלא הזכירו ריבוי עצים, ומאי קושיא, דילמא מיירי כשהיה דעתו עליהם מאתמול. שהרי על כרחך צריך לומר דאין לו עצים כל צרכו, דאם לא כן עובר על בל תשחית, כמו שכתב המג"א שם[206]. ומן הסתם, כל מי שאין לו עצים ביום טוב, גם בבין השמשות לא היה לו, והיה דעתו על כלים הללו שמסיק בהן. אלא ודאי האמת יורה דרכו, דבנולד גמור ככלים שנשברו ביום טוב לא מהני דעתו.

ומה שפירש רש"י בפרק קמא דביצה[207]. היינו שרוצה לתת טעם למאי דסלקא דעתיה דמקשה בפשיטות דאף רבי שמעון מודה בנולד אע"ג דשרי בכלים שנשברו, כמו שכתבו התוס' שם[208]. אבל לרבי יהודה[209] בנולד לא מהני דעתו, שהרי הוא אוסר בקורה שנשברה[210], אע"פ שמסתמא היתה רעועה מערב יום טוב, כמו שכתבו התוס' ריש ביצה[211] דיושב ומצפה, דומיא דמסוכנת דשרי אפילו לרבי יהודה[212] משום דדעתיה עליה, כמו שכתבו הרמב"ם[213] ושו"ע[214], אבל בנולד שנשתנה גופו לא מהני דעתו, ולכך אוסר

וכן הוא לעיל שם סי"ג אבל אסור להפוך באש לאחר שהודלק מקצתו, דאז נעשה שבר כלי. וכיצד הוא עושה, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, דאז יכול להפוך באש אף לאחר שהודלקו מקצת מן הכלים, לפי שהן בטלים ברוב עצים המוכנים).

[200] כט, א (מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים. כיון דאדליק בהו פורתא הוה ליה שברי כלים, וכי קא מהפך, באיסורא קא מהפך. דעבד כדרב מתנה, דאמר רב מתנה אמר רב עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב, מרבה (עליהם) עצים מוכנין (ומבטלן ברוב, רש"י) ומסיקן).

ונתבארה הלכה זו לעיל סי' תקז ס"ג.

[201] שמיד אחר שהודלק מקצתו נעשה שבר והוי נולד, ולא הותר להפוך באש אלא על ידי ריבוי עצי היתר.

[202] בעבודת הקדש שער ה סי' ב (כשאמרו מסיקין בכלים, ובלבד שלא יהא מהפך בהן לאחר שאחזה בהן האור ואכלה מקצתן, לפי שנעשו שברי כלים והרי הן כנולד, וכשהוא מהפך באיסור הוא מהפך. ואם רבה עליהן עצים מוכנים, מותר להפך בהן, שבהיתר הוא מהפך).

[203] הלכה יב (ומתוך זה כתב הרשב"א ז"ל, כשאמרו מסיקין בכלים ובלבד שלא יהא מהפך בהן לאחר שאחזה בהן האור ואכלה בהן קצתם, לפי שנעשה שברי כלים והרי הן כנולד, וכשהוא מהפך באיסור הוא מהפך. ואם רבה עליהם עצים מוכנין, מותר להפך בה, שבהיתר הוא מהפך עכ"ל).

[204] אע"פ שלדעתו סגי במה שבידו לעשות בהיתר (כדלעיל בחלב), ואף כאן בידו להסיקם בלא להפוך באש אחר שהודלק מקצתו, או על ידי ריבוי עצים.

[205] שם (ולא נזכר זה בהלכות ולא בדברי רבינו).

[206] סוף סקי"ג (ועל כל פנים צריך לומר שאין לו עצים, דאם לא כן, עבר על בל תשחית).

וכן הוא לעיל שם סי"ד (במה דברים אמורים כשאין לו עצים מוכנים כדי כל צרכו, אבל אם יש לו כדי כל צרכו, אסור להסיק בכלים שלמים אפילו בחול, מפני שהוא עובר על בל תשחית).

[207] אהא דאמרינן ב, א (קא סלקא דעתין אפילו מאן דשרי במוקצה בנולד אסר), פרש"י (דאילו במוקצה סבירא ליה לא מקצי איניש מדעתיה מידי דחזי ליה, אבל נולד לא הוה ידע, דנהוי דעתיה עלויה).

נראה מדבריו לכאורה, דאילו הוה ידע והי' דעתיה עלויה, היתה דעתו מועילה אף בנולד.

[208] ד"ה קא סלקא דעתין (ותימה דהא רבי שמעון דשרי במוקצה שרי בנולד, כדאמרינן בשבת (כט, א) רבי יהודה אומר אין מסיקין בשברי כלים ורבי שמעון מתיר, אע"ג דהוי נולד. ויש לומר דלא דמי, דהאי נולד דהכא הוי נולד טפי, שמתחילה לא היה בעולם, אבל התם הכלי היה בעולם רק שנשבר).

וטעם החילוק בינם מבאר רש"י, שבנולד ממש "לא הוה ידע דנהוי דעתיה עלויה".

[209] שאוסר אף בשברי כלים, בזה בודאי לא מהני דעתו.

[210] ביצה ב, רע"ב (גבי יום טוב דסתם לן תנא כרבי יהודה, דתנן אין מבקעין עצים מן הקורות, ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב).

[211] שם ד"ה אין (הואיל ונשתברה בשבת, מסתמא היתה רעועה מאתמול, והוי כיושב ומצפה מתי תשבר קורתו ותהיה ראויה להסקה). ומכל מקום אסר רבי יהודה.

וכן הוא לעיל סי' תקא ס"א (אם היתה רעועה מערב יום טוב וקרובה להשבר, כיון שהיה יודע שתשבר ודעתו עליה להסקה לכן מותר לבקעות ממנה להמתירים נולד ביום טוב, אבל להאוסרים נולד ביום טוב אסור לבקעות ממנה, דאתמול היה כלי שלם ראוי למלאכתו דהיינו בנין והיום היא שבר כלי והרי זה נולד ביום טוב).

[212] ביצה כז, ב (הכא במאי עסקינן במסוכנת ודברי הכל).

[213] פ"ב הט"ז (בהמה שמתה ביום טוב, אם היתה מסוכנת מערב יום טוב הרי זה מחתכה לכלבים). מ"מ שם (ומסקנא שם, ובהלכות, דבמסוכנת בבהמת חולין מותר לדברי הכל).

[214] כנסמן לעיל (הערה 145).

בסוכה רעועה אע"ג דיושב ומצפה, כדאיתא בגמרא[215].

ואף רש"י[216] ור"ן[217] ושאר פוסקים לא פירשו דלרבי יהודה מהני דעתיה, אלא תנאה, דתנאה עדיפא. אבל הרמב"ם והרב בית יוסף בשו"ע[218] סבירא להו, כיון דמעלת התנאי אינו אלא משום דגלי דעתיה דדעתיה עליה, וכיון שלרבי יהודה לא מהני דעתיה, אף גילוי דעתיה לא מהני. וסבירא להו דבסוכה שנפלה דאמרינן בגמרא דמהני תנאה, היינו אליבא דרבי שמעון בסוכה בריאה, כמו שכתב הב"י[219]. וכן דעת המג"א להלכה, אלא שנתן טעם אחר[220]:

[215] ל, ב (ורבי שמעון מתיר ... בסוכה נופלת עסקינן, ור' שמעון לטעמיה דלית ליה מוקצה ... ביושב ומצפה ... בסוכה רעועה עסקינן דמאתמול דעתיה עלויה), ופרש"י (ולת"ק לא אמרינן דעתיה עלויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות). הרי שיושב ומצפה מועיל רק לרבי שמעון, ולא לרבי יהודה.

[216] שם ד"ה סיפא (דקתני ואם התנה עליה, אסוכה דעלמא קאי, וארישא דברייתא קא מהדר, דאיפלגו בה ת"ק ורבי שמעון, דקתני אין נוטלין עצים מן הסוכה, ואוקימנא בשנפלה ומשום מוקצה, וקאמר אם התנה עליה מבעוד יום שאם תפול מחר יסיקנה, הכל לפי תנאו), הרי שהתנאי מועיל אף לרבי יהודה.

[217] טז, סוע"ב ד"ה ושוין (ואם התנה עליה, הכל לפי תנאו, ואפילו לר' יהודה, דתנאי מהני לכל מוקצה מחמת איסור לאחר שיעבור זמן איסורו).

[218] כנסמן לעיל (הערה 131).

[219] כנסמן לעיל שם.

[220] שאף שהקשה שם (ס"ק יג) על הרמב"ם ושו"ע שלא כתבו דמהני תנאי, כמו בנר שכבה. מכל מקום מסיק (ואפשר דסבירא להו דעשוי לכבות יותר מסוכה רעועה), ולכן אין התנאי מועיל בסוכה רעועה, אלא בנר שכבה.

תקיט צירי דלתות מותר להסיר ולהחזיר לצורך יום טוב

ובו ט' סעיפים

צירי דלתות הכלים

א חנויות[1] שאינן מחוברים לקרקע, אלא הן עשויין כעין תיבה או מגדל[2] של עץ, וכשהוא רוצה לפתוח החנות מסלק את הדלת ושומטו לגמרי מן החנות, מותר לסלקו ביום טוב כדי שיוציא תבלין מהחנות שהוא צריך להן לשמחת יום טוב[3].

ואחר שנטל התבלין, מותר גם כן להחזיר הדלת ולקבעו בחנות כשהיה, שאם לא נתיר לו להחזיר לא ירצה לפתחו, שיחוש שמא יגנבו וימנע משמחת יום טוב[4].

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) צירי דלתות הכלים (ס"א-ד)
(ב) כלים של פרקים, חותמות וקאלנער (ס"ה-ט).

*

סיכום הלכות הסרת והחזרת דלתות החנויות בשבת ויום טוב, בסעיפים שלפנינו ולעיל סי' שיג סי"ד-ט:
(א) ציר מהצד ומחובר לקרקע, חייב על הסרה והחזרה משום בונה וסותר (ס"ד. שיג, יז).
(ב) ציר מהצד ואינו מחובר לקרקע, חייב רק כשתקע בחוזק, וגזרו על חזרתו, שמא יתקע בחוזק (ס"ב. שיג, יד; יט).
(ג) ציר באמצע, אינו חייב (ס"ב), אף במחובר לקרקע (ס"ד), כיון שעשוי לפתוח ולנעול תדיר (שיג, טו).
(ד) ציר באמצע ומחובר לקרקע, גזרו משום ציר מהצד (ס"ד).
(ה) ציר באמצע ואינו מחובר לקרקע, גזרו בשבת (שיג, טו), ולא ביום טוב (ס"ד), משום שמחת יום טוב (ס"א).
(ו) אין לו ציר ואינו מחובר לקרקע, מותר בכל אופן (ס"ג).
(ז) אין לו ציר ומחובר לקרקע, אם דרכו לפתוח רק לעתים רחוקים, אסרו, שנראה כבנין קבע (ס"ד. שיג, א; ח).

[2] ארון.

[3] משנה יא, ב (בית שמאי אומרים אין מסלקין את התריסין ביום טוב, ובית הלל מתירין אף להחזיר), ובגמרא שם (מאי תריסין, אמר עולא תריסי (דלתות פתחיהן, רש"י) חנויות (כמו תיבות הן ועומדות בשוק, ואינן מחוברות לקרקע, רש"י)). טור ושו"ע ס"א (מסלקין תריסי חנויות ... ביום טוב). לבוש ס"א (ועומדות בשוק וסוגר אותן בדלת, וכשרוצה לפתחן מסלק הדלת ונותנן לפני החנות). מ"א ס"ק א (פירוש, דלתות חנויות של שידה תיבה ומגדל שאינן מחוברים לקרקע).

[4] עולא בגמרא שם (שלשה דברים התירו סופן (שאינו צורך יום טוב, רש"י) משום תחלתן (שהוא צורך יום טוב, ואי לא שרית סופן לא עביד תחלתן, רש"י) ואלו הן ... ותריסי חנויות (הותרה חזרתן משום סלוקן, רש"י)). טור ושו"ע שם (ומחזירין אותם ביום טוב, כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן ולא ימנע משמחת יום טוב). ב"י סוד"ה חנויות (גרסינן בירושלמי (ה"ה) אהא דתנן ובית הלל מתירין אף להחזיר, אמר רב אחא מחזיר ובלבד שלא יחזיר כל צרכו ... והפוסקים שלא כתבו הירושלמי הזה, אפשר שהם

במה דברים אמורים, כשהחנות עומדת במקום שיש לחוש לגניבה. אבל אם עומדת במקום שאין לחוש לגניבה, כגון בתוך בית המשתמר, אסור להחזיר הדלת להחנות אחר שסילקו ושמטו ממנו לגמרי, כיון שאין בחזרה זו צורך שמחת יום טוב[5]:

ב וכל זה כשיש להדלת ציר אחד בולט באמצע ארכו, וכשמחזיר את הדלת למקומו, זה הציר הוא נכנס לתוך חור שכנגדו במזוזות החנות[6].

אבל אם יש לו צירים (פירוש[7], כל צירים שבימיהם היינו שבולט ראש אחד מהדלת למעלה כמו יתד, וראש אחד בולט מהדלת כנגדו מלמטה, ובמשקוף העליון היה חור שנכנס לתוכו יתד העליון, ובמפתן יש חור שנכנס לתוכו יתד התחתון) למעלה ולמטה[8], אסור להחזירו[9] אחר שנשמט לגמרי מהחנות[10], אפילו חושש שלא יגנבו, גזירה שמא יתקע את הציר בתוך חורו בחזקה במקבות וגרזן, ונמצא מתקן כלי ביום טוב, וחייב[11] משום מכה בפטיש, או משום בונה, כמו שנתבאר בסי׳ ש״ח[12] ושי״ג[13] ושי״ד[14]:

סוברים, שמאחר שלא נזכר זה בגמרא דידן, כיון שהתירו חכמים לסלק ולהחזיר, בכל ענין התירו, שלא נתנו דבריהם לשיעורין, והילכך אף להחזיר כדרכו התירו). מ״א ס״ק ב (ולהחזירן נמי שרי, דאם יהא אסור להחזירן, לא ירצה לפותחן, דיחוש שמא יגנובו).

וכן הדין בכמה הלכות, כדלעיל סי׳ תצז סכ״ט (אם נאסור לטלטל הטריפה מחמה לצל כדי שלא תסרח, ימנע ולא ישחוט כלל, ונמצא ממעט בשמחת יום טוב, לפיכך התירו לו לטלטלה מחמה לצל), ושם נסמן (הערה 127).

[5] עולא שם (התירו סופן משום תחלתן, דחנויות אין, דבתים לא), לפירוש הרי״ף ה, ב (אבל דבתי לא דכיון דברשותיה נינהו, פתח ולא מימנע). ר״ן שם (כלומר שאותן תיבות עומדות בתוך הבית, פתח ולא אתי לאמנועי, שאינו ירא להניח אותן תיבות פתוחות), מ״א שם (אבל כשעומדין החניות בבית, אסור להחזירן, דלא חייש שם לגניבה).

[6] אביי שם (בשיש להן ציר מן הצד (ידות לשני ראשין דדומות לבנין, רש״י) דברי הכל אסור, אין להן ציר כל עיקר דברי הכל מותר, כי פליגי בשיש להן ציר באמצע (ותוחבין אותו בחור שבאמצע דופן פתח התיבה, רש״י), מר סבר (בית שמאי, רש״י) גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד ומר סבר (בית הלל, רש״י) לא גזרינן). טור ושו״ע ס״א (במה דברים אמורים, כשיש להם ציר באמצע, אבל יש להם ציר מן הצד, אסור, גזירה שמא יתקע). ט״ז ס״ק ב (פירוש, באמצע הדופן יש ציר, ויש לדלת שם בליטה כנגדו שתוחבין אותו בציר, ואינו נראה כבונה כל כך).

[7] מ״א שם (כל צירים היו, שבולט ראש אחד מהדלת למעלה כמו יתד, וראש אחד כנגדו מלמטה, ובמפתן היה חור שתחוב לתוכו, ומלמעלה כנגדו היה גם כן חור).

וכן הוא לעיל סי׳ שיג ס״ח (פירוש, ציר הוא עץ חד הבולט מן הדלת להכניסו בחור שבאדן, כדי שתהא הדלת חוזרת לכאן ולכאן), וסי״ד (שני צירים, דהיינו שני ראשים הבולטים מן הדלת, אחד למעלה הנכנס בחור שבמשקוף ואחד למטה הנכנס בחור שבאסקופה), ושם נסמן.

[8] ט״ז סק״ג (פירוש, שיש לו ציר למעלה ולמטה).

[9] אבל ליטלו מותר אפילו בשבת, כדלעיל סי׳ שיג סט״ז (וכל זה להחזיר הדלתות, אבל ליטול הדלתות מהכלים מותר בכל ענין).

והיינו שכיון שאינם תקועים בחוזק, אין בנין וסתירה בכלים. וכיון שנוטלו (ואינו מחזירו), אין לחוש בו שמא יתקע.

[10] אבל אם לא נשמט לגמרי, מותר (בציר התחתון) אף בשבת, כדלעיל שם סי״ד (אבל אם יצא מקצתו, דוחקו עד שמחזירו למקומו, ואין חוששין שמא יתקע, לפי שאין צריך כל כך לזה, הואיל ואין כולו יוצא מהחור).

[11] ברייתא עירובין קב, ב (גזרה שמא יתקע (שמא יחזיקנו במקבות ובגרזן והויא מלאכה, רש״י), ואם תקע חייב חטאת). רבא שבת קכב, ב (גזירה שמא יתקע (בחזקה בסכין ויתדות, רש״י)).

והיינו שאם נוטל או מחזיר הציר, ואינו תוקע, אינו אסור מהתורה, כדלעיל סי׳ שיג סי״ט (לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים, אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע, כגון נטילת הדלת מהכלי והחזרתה, שאין החזרה בנין גמור, הואיל ועדיין היא מפורקת מהכלי, שאינה תקועה שם בחוזק ויכול ליטלה ממנו בקל, ולכן גם נטילתה אין זו סתירת בנין גמור), ושם נסמן.

ולכן לא נאסרה החזרתו אלא משום ״שמא יתקע״ ויתחייב.

[12] סמ״ז (יתקענה שם בחוזק, ויתחייב משום בונה).

[13] סי״ד (גזרה שמא יתקע, דהיינו שיהדקו שם בחוזק במקבות וגרזן שלא יוכל עוד לצאת משם ויתחייב, משום בונה כמו שיתבאר, או משום מכה בפטיש כמו שיתבאר בסי׳ שי״ד), ושם נסמן.

[14] סי״ז (שיש אומרים שאין בנין וסתירה בכלים אפילו בבנין גמור וסתירה גמורה, ולא אמרו שהמחזיר דלת שידה תיבה ומגדל ותוקעה בחוזק, וכן המחזיר כלי של פרקים ותקע בחוזק, חייב חטאת, אלא מפני שהוא מתקן כלי וחייב משום מכה בפטיש), ושם נסמן.

*

וכן הובאו שתי הדעות לקמן ס״ה (משום בונה, או משום מכה בפטיש). לעיל סי׳ שיג סי״ד (משום בונה ... או משום מכה בפטיש).

ונפקא מינה לענין סתירת כלי גמור, שלדעת הפוסקים שיש בבנייתו משום בונה, יש גם בסתירתו משום סותר, כדלעיל סי׳ שיג סי״ט (והשובר כלי שלם, הרי זו סתירת בנין גמור וחייב משום סותר).

ואילו לדעת הפוסקים שאין בבנייתו אלא משום מכה בפטיש, אין איסור של תורה בסתירתו, כדלעיל סי׳ שיד סי״ז (אבל כשסותר דבר התקוע בחוזק, ואפילו סותר ושובר כלי שלם לגמרי, אין בזה שום איסור).

ג ואם אין לו ציר כלל, לא באמצע ולא למעלה ולמטה, אפילו הוא עומד במקום שאין לחוש לגניבה, מותר להחזירו[15], שלא אסרו אלא כשיש לו ציר באמצע, גזירה משום יש לו ציר למעלה ולמטה, שיש לחוש שמא יתקע, ולפיכך לא התירו להחזיר אלא במקום שיש לחוש למניעת שמחת יום טוב[16], אבל כשאין לו ציר כל עיקר לא גזרו כלל:

ד וכל זה בחנות שאינו מחובר לקרקע[17]. אבל אם הוא מחובר לקרקע, אפילו אין לדלת אלא ציר אחד באמצעו, אסור אפילו לסלקו לגמרי מחורו שבחנות, אפילו לצורך שמחת יום טוב, ואין צריך לומר שאסור להחזירו לחורו אחר שנשמט ממנו לגמרי[18], גזירה משום יש לו צירים למעלה ולמטה[19], שהמסלק צירים הללו מן חורם חייב משום סותר, והמחזירם חייב משום בונה אפילו אינו תוקע בחזקה[20], כמו שנתבאר בסי׳ שי״ג[21].

אבל אם אין לו ציר כלל אפילו באמצעו, אם הוא עשוי לפתוח ולנעול תדיר, דהיינו שאינו עשוי לקיום

והעיקר כדעה הראשונה, כנפסק בסתם בסי׳ רעט ס״ח וסי׳ שח סמ״ז וסי׳ שיג סי״ט-כ. ולא הובאה דעה השנית אלא לענין אמירה לנכרי לצורך השבת, כדלעיל סי׳ שיד סי״ז (ומכל מקום על ידי נכרי יש להקל ... לפי שיש אומרים שאין בנין וסתירה בכלים אפילו בבנין גמור וסתירה גמורה ... ויש לסמוך על דבריהם לענין אמירה לנכרי, אם הוא לצורך השבת).

ומהלשון האמור כאן (משום מכה בפטיש או משום בונה) נראה, שלדעת הפוסקים שחייב משום בונה, אינו חייב בו משום מכה בפטיש. וראה מי טל מלאכת בונה סי׳ מח אות יג ואילך. כנישתא דבי רב סי׳ שיג סי״ד.

[15] ברייתא יא, סוע״ב (במה דברים אמורים בשיש להן ציר, אבל אין להן ציר, דברי הכל מותר). אביי שם (אין להן ציר כל עיקר, דברי הכל מותר). רי״ף ה, ב (ושאין להן ציר כל עיקר, כולי עלמא לא פליגי דשרי, ואפילו דבתי). טור ושו״ע שם (ושאין להם ציר מן הצד כל עיקר, אפילו בבית מותר להחזיר).

[16] גמרא יב, רע״א (מר סבר (בית שמאי, רש״י) גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד, ומר סבר (בית הלל, רש״י) לא גזרינן), וקיי״ל בכית הלל, שבשבת אסור וביום מותר, כדלעיל סי׳ שיג סט״ו (שכאן אין לחוש שמא יתקע, שהרי הדלת עשוייה לפתוח ולנעול תדיר, אעפ״כ אסור להחזיר ציר זה לחורו בשבת, גזרה משום ציר שאינו באמצע הדלת. אבל ביום טוב מותר משום שמחת יום טוב, כמו שיתבאר בסי׳ תקי״ט).

[17] והוא פחות מאמה על אמה ברום ג׳ אמות, משא״כ בגדול מזה דינו כמחובר לקרקע, כדלעיל סי׳ שיג סי״ח (ואפילו כלים שאינם מחוברין לקרקע, אם הם גדולים כל כך שמחזיקין מ׳ סאה, דהיינו אמה על אמה ברום ג׳ אמות, עם הדפנות, בלא עובי הרגלים והלבזבזין, הרי הם כאהל, ויש בהן בנין וסתירה).

[18] הגהת סמ״ק סי׳ קצד ע׳ קעא (אבל חנויות כעין שלנו, שהם בכותל הבית, אסור בין חזרה בין סילוק). ומיירי ש״אין לדלת אלא ציר אחד באמצעו״, שבזה התירו לצורך שמחת יום טוב באינו מחובר לקרקע (כדלעיל ס״א), ואסרו במחובר לקרקע.

לבוש ס״א (ואם הם מחוברין בקרקע, בכל ענין אסור, אפילו לסלקו דהוי סתירה דאורייתא). מ״א סק״א (אבל במחוברין יש בנין וסתירה כמ״ש סי׳ שי״ג, ואסור לסלקן ולהחזירן). והיינו כדלעיל סי׳ שיג סי״ז (אבל דלת של בית ושל בור ודות, או של כלים המחוברים בקרקע, כגון לול של תרנגולים שהוא כלי ומחובר בקרקע, אסור בין ליטול בין להחזיר, שכל דבר המחובר בקרקע יש בו בנין וסתירה), ושם נסמן (הערה צד).

[19] והיינו שהציר שבאמצע אורכה של הדלת, אין הדלת סובבת על הציר, אלא שפותחים את הדלת על ידי הוצאת הציר מהחור (במפתח וכיו״ב), ואם כן אין חשש שמא יתקע את הציר בחוזק בתוך החור שלו.

ויתירה מזו, אפילו הי׳ תוקע בחוזק, ובמחובר לקרקע, לא הי׳ חייב על בנין וסתירה, כיון שעשויה לפתוח ולנעול תדיר, ואפילו בשבת, כדלעיל סי׳ שיד סי״ט (אבל אם אינה עשויה לקיום כלל, אין בה משום סתירה ... ומטעם זה מותר להסיר הדף שמשימין לפני התנור ושורקין אותו בטיט מערב שבת, כמו שנתבאר בסי׳ רנ״ט, מפני שאינו עשוי לקיום כלל אלא על מנת להסירו בשבת).

ומכל מקום גם זה אסור, ״גזירה משום יש לו צירים למעלה ולמטה״.

ומה שהתירו לעיל ס״א לצורך שמחת יום טוב. היינו דוקא בכלים שאינם מחוברים לקרקע, כיון שבזה גם אם הציר הוא מן הצד לא נאסר מהתורה, רק מחשש שמא יתקע בחוזק, ובציר שבאמצעה הוסיפו וגזרו משום ציר מן הצד, דהוי כגזירה לגזירה, כמבואר ברמב״ן קב, ב ד״ה רב (לא אסרוה אלא משום גזירה דמן הצד. ואף על גב דגזירה לגזירה לא גזרינן, בכל כה״ג דשכיחא גזרינן גזירה).

משא״כ במחובר לקרקע, שאם הציר הוא מן הצד חייב על סתירתו והחזרתו, לכן גזרו בציר שבאמצעה משום צירים שלמעלה ולמטה, אף במקום שמחת יום טוב.

[20] ברייתא עירובין קב, ב (של בור ושל דות ושל יציע (דהוי בנין המחובר לקרקע, רש״י), לא יחזיר, ואם החזיר חייב חטאת). גמרא שבת קכב, ב (לול של תרנגולים, קסבר כיון דמחברי בארעא, יש בנין בקרקע יש סתירה בקרקע).

[21] סי״ז (אבל דלת של בית ושל בור ודות, או של כלים המחוברים בקרקע, כגון לול של תרנגולים שהוא כלי ומחובר בקרקע, אסור בין ליטול בין להחזיר, שכל דבר המחובר בקרקע יש בו בנין וסתירה).

והיינו שכיון שאינו תוקע בחוזק, אלא נוטל או מחזיר הצירים, לכן אינו חייב אלא במחובר בקרקע, כדלעיל סי׳ שיג סי״ט (לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים, אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע, כגון נטילת הדלת מהכלי והחזרתה, שאין החזרה בנין גמור, הואיל ועדיין היא מפורקת מהכלי, שאינה תקועה שם בחוזק ויכול ליטלה ממנו בקל, ולכן גם נטילתה אין זו סתירת בנין גמור).

שלא לפתחו רק לעתים רחוקים[22], אלא דרכו לפתוח ולנעול בכל יום[23], דינו כאילו אינו מחובר לקרקע, שמותר לסלק הדלת לגמרי מהחנות ומותר להחזירו, אפילו הוא עומד בתוך בית המשתמר, ועל דרך שנתבאר בסי׳ ש״ח[24] ושי״ג[25] ושט״ו[26] לענין שבת עיי״ש:

כלים של פרקים, חותמות וקאלנער

ה כלים שהם מפוצלים, כגון מנורה של חוליות וכסא ושלחן שהם חתיכות חתיכות, וכוס שהוא פרקים פרקים, מותר להעמידן ביום טוב[27].

ובלבד שלא יתקע, דהיינו שלא יחברם בחוזק וגבורה, שלא יתחייב[28] משום בונה, או משום מכה בפטיש[29]. אבל כשאינו תוקע בחוזק מותר [הגהה. ומה שאסרו להחזיר דלת שיש בו צירים למעלה ולמטה, היינו לפי ששם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר שהוא למעלה ולמטה, משא״כ כאן[30]]. אע״פ שבכל השנה דרכן להיות תקועין בחוזק, אין חוששין שמא יתקע גם היום כמו שחוששין בשבת, כמו שנתבאר בסימן שי״ג[31] ורע״ט[32], לפי שיום טוב קל משבת, לפיכך לא גזרו בו כל כך[33]:

ו נכרי שהביא כתב לישראל ביום טוב והוא חתום, מותר הישראל לפתחו בעצמו[34], שאין איסור סתירה שייך בכלים. ואף על פי שבשבת אסור מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי׳ ש״ז. מכל מקום ביום טוב לא החמירו כל כך[35].

---

[22] שאז אסור משום מחיצה קבועה כדלעיל שם ס״ח (כל פתח שאינו עשוי לכניסה וליציאה תדיר אלא לעתים רחוקים ... אם אין להן היכר ציר, אסור לנעול בהן בשבת, שהואיל ואינן עשויין להפתח אלא לעתים רחוקים, הרי הן נראין בנעילתן כבנין מחיצה קבועה, כל שאין בהן היכר שהן דלתות).

וכן לענין לוח לפקוק בו החלון, נתבאר לעיל שם ס״א (לפיכך אם אין פקק זה עשוי להפתח תדיר, אלא לעתים רחוקים, אסור לפקק, אפילו הוא חלון שבכותל, מפני שהוא כמוסיף בנין הקבוע בכותל).

[23] שאז היא מחיצת עראי שמותרת אף בשבת.

[24] ראה שם סל״ז.

[25] סעיף י (ופתח העשוי לכניסה וליציאה תדיר, מותר לנועלו אפילו בדלת שאין לה היכר ציר, והיא נגררת בארץ כשפותחה, או אפילו שומטין אותה לגמרי כשפותחין אותה שאינה קשורה שם כלל, לפי שכיון שעשויה להפתח תדיר, אינו עושה בנעילתה מחיצה קבועה, אלא עראי, ואין איסור כלל לעשות מחיצת עראי בשבת, אלא על דרך שיתבאר בסי׳ שט״ו).

[26] סעיף ג (מותר לעשות מחיצות עראי לכתחלה בשבת, ואפילו עושה אותה כדי להגן מן החמה או מן הצינה ... ולעולם אין מחיצת עראי אסורה, אלא אם כן עושה כדי להתיר סוכה ... או להתיר טלטול ... או להתיר שאר איסור).

ובקונטרס השולחן הגיה: ושי״ד (סי״ט).

[27] משנה כא, ב (שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי, אין ... זוקפין את המנורה ביום טוב). גמרא שם כב, א (במנורה של חליות עסקינן דמחזי כבונה), וקיי״ל כבית הלל. רמב״ם פ״ד הי״ג. שו״ע ס״ב (כלים שהם מפוצלים, כגון מנורה של חוליות וכסא ושלחן שהם חתיכות חתיכות, מעמידין אותן ביום טוב. והוא שלא יתקע).

[28] ברייתא שבת מז, רע״ב (ולא יתקע. ואם תקע, חייב חטאת), ופרש״י (יתקע, בחוזק), ובדף קלח, ב ד״ה שמא יתקע (יתקענה בחוזק והוי בונה). תוס׳ קב, ב ד״ה האי (חיזוק ואומנות). סמ״ג ל״ת סה טו, ג (ודווקא במקום שצריך גבורה ואומנות יש בניין וסתירה בכלים, אבל לא במקום שאין צריך גבורה ואומנות). טור ושו״ע סי׳ שיג ס״ו (מטה של פרקים, אסור להחזירה ולהדקה, ואם תקע חייב חטאת). מ״א סק״ד (שלא יתקע, פירוש בחוזק).

וכן הוא לעיל סי׳ שיג ס״כ (ואפילו בכלי של פרקים, אם תקע פרקיו, דהיינו שהדקם בחוזק, בענין שצריך לזה גבורה ואומנות, הרי זה בנין גמור וחייב).

[29] כשתי הדעות שהובאו לעיל ס״ב (ונמצא מתקן כלי ביום טוב וחייב, משום מכה בפטיש, או משום בונה), ושם נסמן (הערה 14).

[30] מגיד משנה פ״ד הי״ג (ואין זה כתריסין שיש להם ציר מן הצד שחוששין שמא יתקע, משום דהתם קרוב הוא מאד לתקוע מפני הציר שהוא מן הצד, משא״כ כאן).

[31] סעיף כא (לפיכך כל כלי של פרקים שנתפרק אסרו חכמים להחזירו בשבת, אפילו אינו מהדקו אלא מעט, בענין שהוא רפוי ואינו רפוי, גזרה שמא יתקע בחוזק).

[32] סעיף ח (שמא תפול מידו ותתפרק, ויחזיר פרקיה ויתקעם ויהדקם בחוזק ויתחייב משום בונה, כמו שיתבאר בסי׳ שי״ג).

[33] תירוץ הא׳ בתוס׳ כב, א ד״ה ובית הלל (דהתם מיירי בשבת והכא מיירי ביום טוב, ולא החמירו חכמים, הואיל ואין בנין בכלים). מ״א סק״ד (אף על גב דבשבת אסור כמ״ש סי׳ רע״ט ביום טוב לא גזרו).

[34] הלכות ומנהגי מהר״ש סי׳ שצב אות א (גוי שהביא כתב חתום, אמר לו מה״ר שלום לשבר החותם, והיה ביום טוב). מהרי״ל הל׳ יום טוב ע׳ קפג (גוי הביא כתב חתום לישראל ביום טוב, ואמר מהר״ש שמותר הישראל להתיר החותם ביום טוב ולשברו). דרכי משה ס״ק א. מ״א ס״ק ד (כתב מהרי״ל עכו״ם שהביא כתב חתום מותר לפתחו ביום טוב עכ״ל).

[35] מ״א שם (אף על גב דבשבת אסור ... ביום טוב לא גזרו, כיון דאין בנין וסתירה בכלים).

והוא שאין בחותם לא צורה ולא אותיות, דאז יש איסור משום מוחק[36], כמו שנתבאר בסימן ש"מ[37] עיי"ש:

ז להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע, ולשבר פותחות שבכלים, כדינם בשבת כך דינם ביום טוב[38], כמו שנתבאר בסימן שי"ד[39] עיי"ש:

ח לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים, וכן למלול עצי בשמים, כדינם בשבת כך דינם ביום טוב[40] כמו שנתבאר בסימן שכ"ב[41] עיי"ש:

ט קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן, וכן הקמטים שעושין בענק שבצואר (שקורין קאלנ"ר[42]), אסור לעשותן ביום טוב, מפני שהוא מתקן כלי[43].

ואפילו בחולו של מועד אסור לעשותן, כמו שיתבאר בסימן תקמ"א[44]:

כי אף שיש בנין וסתירה בכלים גמורים, מכל מקום אין בנין וסתירה בבנין גרוע, כמו חותם האגרת, כדלעיל סי' שיג סי"ט (לא אמרו שאין בנין וסתירה בכלים, אלא בבנין גרוע וסתירת בנין גרוע ... אבל העושה כלי מתחלתו הרי זה בנין גמור וחייב משום בונה, והשובר כלי שלם הרי זו סתירת בנין גמור וחייב משום סותר).

ואף שגם בנין גרוע אסור ביום טוב משום תיקון כלי ומכה בפטיש, כדלעיל סי' תקח ס"ב (הצולה דגים על גבי האסכלה הרי זה לא יחתוך חתיכת נייר ... וכן לא ישבור חתיכת חרס כדי ליתנה תחת הדג, וכן לא יפצע את הקנה ליתן קרום שלו תחת הדג, וכן אין פוצעין את הקנה לעשותו כמין שפוד לצלות בו, לפי שכל שהוא עושה ומתקן דבר הראוי להשתמש בו הרי זה כמתקן כלי ביום טוב), ושם נסמן (הערה 11).

היינו דוקא בתיקון הכלי, משום מכה בפטיש, כדלעיל סי' שב ס"ה (וכל העושה איזה תיקון לכלי הרי תיקון זה נחשב למלאכה וחייב ... משום מכה בפטיש), ושם נסמן (הערה מא).

אבל סתירתו מותרת, כדלעיל סי' שיד ס"א (כבר נתבאר שאין בנין וסתירה בכלים ... כשאינו בנין גמור, לפיכך חבית של חרס ... שנשברה ודיבק שבריה בזפת מותר לשברה בשבת ... ובלבד שלא יתכוין לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה, שאם כן הרי הוא מתקן כלי וחייב משום מכה בפטיש).

וכיון שחותם האגרת הוא כלי גרוע, אין בו איסור סתירה. ומכל מקום גזרו בו בשבת, כדלעיל סי' שז ס"ז (נכרי שהביא אגרת חתומה או קשורה שאין הישראל יכול לפותחה ולקוראה), ונתבאר שם (הערה כב). אבל ביום טוב לא החמירו כל כך.

[36] מ"א שם (ונראה לי דאם כתובין עליו אותיות או צורות אסור, דהוה ליה מוחק. עסי' ש"מ ס"ג).

[37] סעיף ד (אסור לשבור עוגה שעשו עליה כמין אותיות).

אלא ששם אסרו רק בשבירת אותיות (ולא בשבירת צורה), וכאן אסרו אף בשבירת צורה (ונתבאר לעיל שם הערה מה).

[38] שו"ע ס"ג (להתיר ולהפקיע ולחתוך חותמות שבכלים ושבקרקע ולשבר פותחות, כדינם בשבת כך דינם ביום טוב).

[39] סעיף יז (חותמות שבכלים ושבירת הפותחות) וסי"ט (חותמות שבקרקע).

[40] שו"ע ס"ד (לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים, דינן ביום טוב כדינן בשבת).

[41] בשו"ע שם ס"ד-ה. ולענין קטימת מאכל בהמה, ראה לעיל סי' שיד סי"א.

[42] צווארון.

[43] גמרא כג, א (קטורא בידי, מעשה אומן הוא), ופרש"י (שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי הנשים שמקמטין אותן על עץ חלק, או על אגודה של קשים ... מעשה אומן הוא ואסיר). רא"ש פ"ב סי' כג (והוא שעושין בתי זרועות של הנשים סמוך ליד, וכן בתי שוקים קמטין קמטין). ר"ן יב, רע"ב (שעושין קמטין לבתי ידים של נשים). טור ושו"ע ס"ה (קמטים שעושים הנשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן, אסור לעשותן ביום טוב, משום תיקון מנא). מ"א סק"ו (ונראה לי דהוא הדין דאסור לעשות קמטים בענק שבצואר שקורין קאלנ"ר).

וכן הוא לעיל סי' שב סי"ג (אסור לעשות קמטים בענק שבצואר שקורין (קאלנע"ר) בעצים המיוחדים לכך. וכן הקמטים שעושות הנשים בבתי זרועותיהם אסורות לעשות בשבת ויום טוב).

[44] בשו"ע שם ס"ג (אין עושין קשרי בתי ידים, מפני שהוא מעשה אומן), ומ"א סק"ה (ואם כן אסור לקמט הענק שקורין קאלנ"ר בעצים המיוחדים לכך. עיין סוס"י תקי"ט).

וכן הוא לעיל שם (ואפילו בחולו של מועד, כמו שיתבאר בסי' תקי"ט ותקמ"א).

תקכ

א לכבד את הבית, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב[1], כמו שנתבאר בסי' של"ז[2] עיי"ש:

---

[1] שו"ע (לכבד הבית, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב).

[2] סעיף ב.

תקכא דין שלשול פירות ביום טוב ממקום למקום

ובו ד׳ סעיפים

א מי שיש לו חטים ושעורים או שאר פירות שטוחים על ראש גגו להתייבש, וראה גשמים ממשמשין ובאים, מפני הפסד ממונו התירו לו חכמים לטרוח ביום טוב ולהשליך הפירות דרך ארובה שבגג[1]. אבל אסור לטרוח ולהורידם בעצמו בסולם או במדרגה[2], אלא ישלשלם בחבל דרך ארובה והן נופלין לארץ, שאין כאן טרחא יתירה[3].

ואם אין ארובה בגג זה, לא יוליכנו לגג אחר שיש בו ארובה, אפילו הן סמוכין זה לזה והן שוין שאין האחד גבוה מחבירו[4]. וכן אם גג זה שאין בו ארובה הוא מוקף במעקה ויש חלון במעקה זו, לא ישלשלם בחבל דרך זה החלון, מפני שיש טורח להעלותם מן הגג עד החלון[5], וטורח זה וכיוצא בו לא התירו לו מפני הפסד ממונו[6]:

ב כשהוא משלשל דרך ארובה שבאותו הגג, מותר לו לשלשל אפילו הרבה קופות בבת אחת, ואפילו יש בגג הרבה מאד, מותר לו לפנות את הכל שלא ישאר בו מאומה, ואין חוששין שמא יכבד את הגג וישוה הגומות שבו כמו שחוששין בשבת, כמו שנתבאר בסי׳ של״[ג][7], מפני שביום טוב לא החמירו כל כך[8]:

ג מותר לכסות פירות או כדי יין מפני הדלף, ואפילו לבנים שהם מוקצים מותר לכסותן מפני הדלף, מפני

---

[1] משנה לה, ב (משילין פירות דרך ארובה ביום טוב), ופרש״י (מי שיש לו חטין ושעורין שטוחין על גגו להתיבש, וראה גשמים ממשמשין ובאין, התירו לו לטרוח ולהשליך דרך ארובה שבגג והן נופלין לארץ, דליכא טרחא יתירא). טור ושו״ע ס״א (משילין פירות דרך ארובה ביום טוב). מ״א ס״ק א (בגמרא משמע דוקא כשהמטר יורד עליהם, ומשום הפסד שרי), וס״ק ב (ארובה, הוא חלון שבתקרה).

*

וכל זה הוא ביום טוב, אבל בשבת אסור אפילו לשלשלם דרך הארובה שבגג, כדתנן התם (אבל לא בשבת), וכן נפסק לעיל סי׳ שלח ס״ח (מי שיש לו פירות בראש הגג ורואה מטר שבא, אסור לשלשלם בשבת דרך ארובה שבגג, מפני שטורח בדבר שאינו לצורך שבת, ומעשה חול הוא וזלזול לשבת. אף על פי שביום טוב מותר, כמ״ש בסי׳ תקכ״א).

[2] ברייתא לו, א (ולא יורידם דרך סולמות (כל מדרגה קרי סולם, רש״י)). טור ושו״ע שם (ולא יורידם בסולמות).

[3] ברייתא שם (ישלשלם בחבל). טור (יכול לשלשלן למטה דרך ארובה שבגג, שיורידם למטה בחבל), וב״י שם (וביאור דברי רבינו יכול לשלשלם למטה דרך ארובה שבגג, ושלשול זה דוקא שמורידם בחבל, אבל על ידי סולם למדריגה לא). לבוש שם (להורידן דרך שם בחבל). ט״ז סק״א (שיורידם למטה בחבל והן נופלים לארץ, דליכא טירחא יתירה).

[4] ברייתא וגמרא שם (לא שנו אלא באותו הגג, אבל מגג לגג לא ... אין מטלטלין מגג לגג אפילו כשגגותיהן שוין), ופרש״י (ואפילו בגגותיהן של שני בתים ששוין שאין זה גבוה מזה, שיהא שם טורח עלייה וירידה). טור ושו״ע שם (ולא יטלטלם מגג לגג אף על פי שהן שוין). לבוש שם (ואפילו הן שוים שאינם גבוהים זה מזה).

[5] ברייתא שם (לא ישלשלם בחבל בחלונות), ופרש״י (כגון אם מוקף מחיצה ואין בו ארובה, אבל יש חלון במחיצה לחצר או לבית, לא ישלשלם בשקין דרך החלון בחבל, מפני שיש טורח להעלות מן הגג לחלון ומשם לארץ), טור ושו״ע שם (ולא ישלשלם בחלונות). לבוש ס״א (אבל לא התירו לו לטרוח להורידם או אפילו להפילם דרך חלון שהוא גבוה בכותל או מוקף מחיצות, שצריך להגביהן עד החלון ואחר כך להשליכן, שזהו טירחא יתירא).

[6] וכל זה הוא כשאין בו אלא הפסד ממונו, אבל אם הוא לדבר מצוה, אמרינן בגמרא שם (הכא ביום טוב הוא דאסור דליכא בטול בית המדרש, אבל שבת דאיכא בטול בית המדרש שפיר דמי, או דלמא הכא דאיכא הפסד פירות אמרת לא, התם דליכא הפסד פירות לא כל שכן. תיקו). ובב״י סוס״י שלג (ולא נזכר דבר מזה בדברי שאר פוסקים, משמע דסבירא להו, דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן לקולא, ומשום ביטול בית המדרש או מפני האורחים שרי בכל גווני). ובמ״א שם ס״ק ד (ומפנה אפילו מגג לגג ובחלונות וסולמות). וכן נפסק לעיל שם ס״א (לדבר מצוה, כגון להכניס שם אורחים או שאר סעודת מצוה או לקבוע שם בית המדרש, מותר לפנותו אפילו בענין שיש בו טורח יתר, כגון להגביהם ולשלשלם בחלונות שבכותל או להורידם בסולמות או לטלטלם מגג לגג).

[7] סי׳ שלג ס״ב (כיצד מפנהו, אם היה האוצר גדול, מפנה ממנו ה׳ קופות שבכל קופה ג׳ סאין, דהיינו ט״ו סאין. לא היה בו אלא ה׳ קופות, מפנה ממנו ד׳ קופות, אבל כולו לא יפנה, שמא יראה גומות בקרקעיתו וישוה אותן).

[8] גמרא שם לה, ב (שנינו, מפנין ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש. ודלמא שאני התם דאיכא בטול בית המדרש, אבל הכא דליכא בטול בית המדרש לא), ודף לו, א (התם תנן אבל לא את האוצר, ואמר שמואל מאי אבל לא את האוצר, אבל לא יגמור את האוצר כולו, דלמא אתי לאשויי גומות. הכא מאי, התם הוא בשבת דאסור משום דחמיר, אבל יום טוב דקיל שפיר דמי, או דלמא התם דאיכא בטול בית המדרש אמרת לא, הכא דליכא בטול בית המדרש לא כל שכן ... תיקו). מ״מ פ״ה ה״ה (ואין מסקנא בגמרא מזה, ולזה נכתבה המשנה בהלכות כמות שהיא, וכן רבינו לא חילק, וכן עיקר להקל בשל דבריהם). ב״י ד״ה ואפילו (וביום טוב בעיא ולא איפשיטא, ואפשר לומר דהאי ספיקא דרבנן ולקולא). ישי״ש פ״ה סי׳ ב (ולי נראה לדברי הרי״ף והרמב״ם שרי נמי אפילו לגמור, והא שלא הזכירו, משום דסתמא היכא דלא קתני שלא יגמור משמע אפילו לגמור, מהיכי תיתי לאסור ... עיקר כדעת הרי״ף והרמב״ם). מ״א ס״ק א (וכתב הישי״ש, אפילו טובא ואפילו לגמור האוצר שרי. וכן דעת הרי״ף והרמב״ם מדסתמו דבריהם).

הפסד ממונו התירו לו לטרוח טרחא מועטת אע״פ שאין בה צורך יום טוב[9]:

ד ליתן כלי תחת הדלף, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב[10], כמו שנתבאר בסי׳ של״ח[11] עיי״ש:

[9] משנה לה, ב (ומכסים פירות בכלים (ולא אמרינן טורח שלא לצורך יום טוב הוא, דשרו ליה רבנן משום הפסד ממון, רש״י) מפני הדלף (גשמים הנוטפים מן הגג, רש״י), וכן כדי יין וכדי שמן (נמי מכסינן מפני הדלף, רש״י)). עולא בגמרא לו, א (ואפילו אוירא דלבני), ופרש״י (לבנים הסדורים ומוקצים לבנין וגשמים נוטפים ומתירא שלא ימוחו, מותר לטלטל כלים לצרכן ולכסותן). טור ושו״ע ס״ב (מותר לכסות פירות או כדי יין או לבנים, מפני הדלף).

וכן הדין בשבת, כדלעיל סי׳ שלח ס״ח (אבל מותר לכסותן מפני המטר, ואפילו לבינים הסדורים לבנין שהם מוקצים מותר לכסותן בפני הדלף בכלים המותרים בטלטול, שהכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל).

[10] שו״ע ס״ג (ליתן כלי תחת הדלף, כדינו בשבת כך דינו ביום טוב).

[11] סעיף ט.

תקכב קצת דברים האסורים לטלטל ביום טוב

ובו ד׳ סעיפים

א הסומא והזקן אין יוצאים במקל לא לרשות הרבים ולא לכרמלית, מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב[1], כיון שאפשר לו להלך בלא מקל זה ואינו נוטלו אלא לתקן ולישר פסיעותיו[2].

וכן אין הרועה יוצא בתרמילו[3] לא לרשות הרבים ולא לכרמלית, מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב:

ב הקיטע ומי שנכווצו גידי שוקיו והחולה, דינם ביום טוב כמו בשבת[4], כמו שנתבאר בסימן ש״א[5]:

ג מותר להוציא אדם לרשות הרבים[6], אע״פ שהוא יכול לילך בעצמו, ואינו נושאו אלא כדי שלא ידחקוהו בני השוק, או כדי שלא יטפנו בגדיו, או במקום שהוא מבעית לילך בעצמו שלא יפול, כיון שיש צורך קצת בהוצאה זו מותר להוציאו ביום טוב[7], כמו שנתבאר בסי׳ תקי״ח[8].

[1] ברייתא כה, ב (אין הסומא יוצא במקלו), ופרש״י (דהוי דרך חול ואיכא זלותא דיום טוב). טור ושו״ע ס״א (אין הסומא יוצא במקלו). פרישה ס״ק א (ומזה הדין דהסומא אסור לילך במקלו, יש ללמוד דהזקנים אסורים לילך במקל ביום טוב). ישי״ש פ״ג סי׳ יד (נראה דביום טוב אינו אסור אלא ברשות הרבים, או כרמלית הדומה לרשות הרבים, כדפרישית לעיל בפ״ק דאין עירוב והוצאה ליום טוב). ט״ז ס״ק א (הטעם ברש״י, דהוה דרך חול ויש זילותא ליום טוב. וכתב רש״ל בשם הרא״ש ומכל מקום נראה דאין אסור ביום טוב אלא ברשות הרבים, או בכרמלית הדומה לרשות הרבים, כדפרישית בפרק קמא דאין עירוב והוצאה ליום טוב).

והיינו שברשות הרבים וכרמלית אסור לטלטל ביום טוב – אלא אם כן הוא לצורך, ולכן אם יוצא במקל נראה כמוציאו שלא לצורך, והוי דרך חול, אבל בחצר שאינה מעורבת, מותר לטלטל אפילו שלא לצורך יום טוב, כדלעיל סי׳ תקיח ס״ד (ואפילו דרך רחוב העיר ומבואותיה מותר אם הם מתוקנין בלחי או קורה או צורת הפתח (על דרך שנתבאר בסי׳ שס״ג), אף על פי שלא עשו שיתוף מבואות. שלא הצריכו ערובי חצרות ושיתופי מבואות אלא בשבת שההוצאה אסורה בו לגמרי, אבל ביום טוב כיון שרוב ההוצאות הן לצורך יום טוב והן מותרות אפילו ברשות הרבים, לא הצריכו לערב ולשתף משום מיעוט ההוצאות שהן שלא לצורך היום כלל), ושם נסמן (הערה 26).

ואף שיש אוסרים לצאת במקל אף במבוי המעורב, מכל מקום קיי״ל להתיר בזה, כדלעיל סי׳ שא בקונטרס אחרון ריש סק״ז.

[2] כדלעיל סי׳ שא סי״ג (זקן ההולך בביתו בלא מקל וכשיוצא לחוץ נשען על מקלו מחמת תשוש כחו, אסור לצאת בו בשבת ... וכן סומא לא יצא במקל, שהרי אפשר לו לילך זולתו ואינו נוטלו אלא לישר ולתקן פסיעותיו. ואין צריך לומר החשובים שנוהגים לילך במקל חשוב שבידם, שאסורים לצאת בו בשבת, ואפילו ביום טוב אסורים לצאת בו (עיין סי׳ תקכ״ב)).

[3] ברייתא שם (ולא הרועה בתרמילו). טור ושו״ע שם (ולא הרועה בתרמילו).

[4] רמ״א ס״א (ודין חיגר, דינו ביום טוב כמו בשבת).

[5] ס״יב-יג.

[6] ירושלמי פ״א ה״ז (רב הונה לא נחת לבית וועדא. רב קטינא שאיל, לא כן תני מטלטלין את האיסתניסין). ב״י ריש הסימן (ומשמע בירושלמי פרק קמא דביצה (ה״ז), דהא דאין יוצאין בכסא, דוקא בכסא הוא דאסור משום עובדין דחול, אבל שלא בכסא מותר להוציאו).

[7] ר״ן יד, א (שלא ידחפום בני השוק או שלא יטנפו בדרכים). ב״י ד״ה ומ״ש רבנו ואינו (מדברי הר״ן שכתבתי בסמוך נראה דאפילו אם יכול לילך ברגליו שלא ביגיעה, אם רבים צריכין לו, מותר להוציאו בכסא, כדי שלא ידחפוהו בני השוק או שלא יטנף בדרכים). ישי״ש פ״ג סי׳ יד (ואפילו יכול לילך בלא כסא וכיתוף, מכל מקום אם יש בו צורך, כגון מפני בעתותא, או מפני איזה ענין, שיטנף בגדיו בדרך מפני דוחקא דצבורא, שרי). ט״ז סק״ג (מדברי הר״ן משמע אפילו יכול לילך בענין אחר התירו לו). מ״א סק״א (אפילו יכול לילך בלא כסא, אם יש בו איזה צורך לכתף, כגון שלא יטנף בגדיו או ביעתותא מותר (ישי״ש). עב״י).

ומיירו במוציאים אותו בכסא לצורך רבים, ומזה למדים שכן הוא אם אינו לצורך רבים, אלא שמוציאים אותו בידים (שלא בכסא).

[8] סעיף א (ובלבד שיהא בה צורך יום טוב קצת ... מותר לו להוליכו).

אבל אסור להוציאו על הכסא, דהיינו שהוא יושב בקתדרא ובני אדם טוענין אותה[9], מפני שהוא דרך חול וזלזול ליום טוב[10].

ואם הוא אדם שרבים צריכים אליו ביום טוב לשמוע חכמתו[11], או שהוא הולך לפקח על עסקי רבים[12], מותר להוציאו בכסא, אפילו על הכתף (פירוש שבני אדם נושאין הכסא על כתפם דרך פרהסיא) ובתוך אפריון[13]:

ד אין מנהיגין את הבהמה במקל[14], אפילו בתוך מבוי המעורב, אם רבים מצויים שם[15]. ואפילו הזמין המקל מערב יום טוב וייחדו לכך, שאין כאן איסור לא משום הוצאה[16] ולא משום טלטול עצים (עיין סי׳ תק״ב[17]), מכל מקום אסור מפני מראית העין, שנראה כמוליכה למקום רחוק למוכרה שם, שהוא צריך להנהיגה הרבה ולכך הוא מנהיגה במקל[18]:

---

[9] ברייתא כה, ב (ואין יוצאין בכסא), ופרש״י (שטוענין אותם בני אדם והם יושבים בקתדרא). טור ושו״ע ס״ב (אין יוצאין בכסא). ט״ז ס״ק ב (פירוש יושב בכסא ונושאין אותו).

[10] רמב״ם פ״ה ה״ג (שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול). ר״ן יד, א (והוא כעין עובדין דחול). לבוש ס״ב (מפני שהוא עובדא דחול). ט״ז סק״ד (דאיכא זילותא דיום טוב בהוצאת כסאות, ודמיא טפי לעובדא דחול).

ומזה הטעם אסור אף במבוי המעורב, כדלעיל סי׳ שא בקונטרס אחרון ריש ס״ק ז (לפי מ״ש הב״י מפרש״י דאף בבית המדרש אסור, היינו בכיתוף, דמיחזי כרוצה להוליך הרבה כדפירש״י. ודמי למפשיל הקופה לאחוריו, דהוי עובדין דחול מהאי טעמא כדפירש רש״י בריש פרק המביא, ומדקתני התם וכן כו׳ משמע דדמי לרישא בנותן כדים בסל, דאף בחצר אסור), ושם נסמן (הערות תרח-תריג).

[11] גמרא שם (אם רבים צריכין לו (לבית המדרש לדרשה, רש״י), מותר). רמב״ם שם (ואיש שהיו רבים צריכין לו, יוצאין בכסא אחריו). שו״ע שם (ואיש שהיו רבים צריכים לו, מותר).

[12] גמרא שם (רב נחמן שרא לה לילתא). תוס׳ שם (דלמא נמי הלכה לצורך רבים). הובא לעיל סי׳ שא קונטרס אחרון סק״ו (דהתם מיירי שרבים צריכים לה, כמו שכתבו התוספות שם, וכן הוא בסימן תקכ״ב).

[13] גמרא שם (שרא לה לילתא למיפק אאלונקי), ופרש״י (שנותן זרועו על כתף חבירו וחבירו על כתפו וזה בכסאו יושב על זרועותם, דמתחזי דרך חול ופרהסיא ולהוליך למקום רחוק, טפי משנושאים בין ידיהן בכסאו). רמב״ם שם (ומוציאין אותו על הכתף, אפילו באפריון). שו״ע שם (ומוציאין אותו על הכתף, אפילו באפריון). ט״ז ס״ק ד (פירוש אפילו על הכתף, שמשים כל אחד ידיו על כתף חבירו והכסא על זרועותיהם, וכל שכן אם נושאים בין ידיהם).

[14] משנה לב, ב (ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב, ורבי אלעזר ברבי שמעון מתיר), וכת״ק. טור ושו״ע ס״ד (אין מנהיגין בהמה במקל).

[15] וכן קיי״ל בכל דבר שנראה כהולך למקום רחוק או לשוק, שאסרו אף במבוי המעורב ובחצר – אם רבים מצויין בו, כדלעיל סי׳ תקטז ס״ו (הערה 20).

[16] שאף אם מנהיג את הבהמה לצרכה, ונתבאר לעיל סי׳ תקיב ס״ז (ובלבד שיזהר שלא יעשה שום מלאכה בשבילה אפילו שבות של דבריהם, כגון להוציא מרשות היחיד לכרמלית וכיוצא בזה).

מכל מקום מיירי כאן אף ״בתוך מבוי המעורב״.

[17] סעיף ח (ולא התירו לטלטל עצים אלא להסקה בלבד ... מפני שאין עליהם תורת כלי כלל ... ויש אומרים דעצים יבשים כיון שהן ראויים להסקה הרי הן מוכנים ליום טוב, ואין עליהם דין מוקצה ... ולענין הלכה לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה, אבל אם הוא שעת הדחק ... יש לסמוך על סברא האחרונה). וכאן מיירי שהזמין המקל מערב יום טוב, ולכן אינו מוקצה לדברי הכל.

[18] גמרא לג, א (לימא ר׳ אלעזר ברבי שמעון כאבוה סבירא ליה דלית ליה מוקצה. לא, בהא אפילו רבי שמעון מודה, משום דמחזי כמאן דאזיל לחנגא), ופרש״י (כלומר הך פלוגתא לאו במוקצה היא, ואפילו רבי שמעון מודה כת״ק דאסור, ולא משום מוקצה, אלא נראה כמוליכה ממקום למקום, שהוא צריך להנהיגה הרבה, כגון למכור בשוק). ר״ן יח, ב ד״ה משום (וכי תימא ולמה לן האי טעמא, תיפוק ליה משום מוקצה ... איכא למימר נפקא מינה דאפילו אזמניה מאתמול, דלא מוקצה הוא, אפילו הכי אסור, משום האי טעמא דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא). לבוש ס״ד (אף על פי שהמקל מוכן ועשוי לכך ואינו מוקצה, אפילו הכי אסור, משום שנראה כאילו מנהיגה למכור). הובא בט״ז סק״ה. מ״א סק״ב (אפילו אזמניה מאתמול לכך, דמיחזי כמאן דאזיל לשוק למוכרה).

וראה גם לעיל סי׳ שא קונטרס אחרון סק״ו (דמקל בעלמא בלאו הכי אסור, עיין סימן תקכ״ב ס״[ד]).

תקכג דינים הנוהגים בבהמות ביום טוב

ובו ד׳ סעיפים

א זבובים הנתלים בבהמה, מותר להסירן ממנה ביום טוב, אע״פ שעל ידי כן נעשה בה חבורה, מכל מקום כיון שהוא אינו מתכוין לעשות חבורה מותר, כיון שזהו דבר שאינו מוכרח שיעשה בה חבורה,

שהרי לפעמים אין חבורה נעשה על ידי כך[1]:

ב אין מגרדין הבהמה במגרדת ביום טוב, מפני שמשרת שער[2], וחייב משום גוזז[3]. ואף על פי שהוא אינו מתכוין להשיר שער, מכל מקום כיון שהוא דבר מוכרח דכשמגרד במגרדת הוא משיר שער, הרי זה אסור, כמו שנתבאר בסימן ש"כ[4] עיי"ש:

ג אין מילדין את הבהמה ביום טוב, דהיינו שאסור למשוך הולד מן הרחם, אבל מסעידין אותה בלידתה, דהיינו שאוחז בולד שלא יפול לארץ, ונופח לו בחוטמו, ונותן לו דד לתוך פיו[5]:

ד בהמה טהורה שריחקה ולדה, מותר לזלף עליו מי שלייתה (פירוש ששורין את השליא במים), וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה, כדי שיכאוב לה ותזכור צער הלידה ותרחם עליו. אבל אסור לעשות כן לבהמה טמאה, לפי שהוא טורח ביום טוב בחנם, שאין זה מועיל כלום לבהמה טמאה, שאינה מקרבתו לעולם אחר שריחקתו[6]:

---

[1] משנה כג, א (ומקרדין את הבהמה ביום טוב ... רבי יהודה אומר אין מקרדין את הבהמה ביום טוב, מפני שעושה חבורה, אבל מקרצפין, וחכמים אומרים אין מקרדין אף לא מקרצפין). ברייתא וגמרא שם (איזהו קרוד ואיזהו קרצוף, קרוד קטנים ועושין חבורה, קרצוף גדולים ואין עושין חבורה. וג' מחלוקות בדבר, רבי יהודה סבר דבר שאינו מתכוין אסור, מיהו קרוד קטנים ועושין חבורה, קרצוף גדולים ואין עושין חבורה, ולא גזרינן קרצוף אטו קרוד. ורבנן סברי נמי כרבי יהודה דבר שאינו מתכוין אסור, וגזרינן קרצוף אטו קרוד. ורבי אלעזר בן עזריה סבר לה כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוין מותר, ובין קרוד ובין קרצוף שרי. אמר רבא אמר רב נחמן אמר שמואל, ואמרי לה אמר רב נחמן לחודיה, הלכה כר' שמעון). רמב"ם פ"ד הט"ז (מסירין זבובין הנתלים בבהמה, אע"פ שהן עושין חבורה). מ"מ שם (זהו פירוש מקרדין את הבהמה, ואמרו סוף פרק יום טוב שחל (כג, א), שהלכה כתנא קמא דשרי אפילו בקטנים שעושין חבורה, דדבר שאין מתכוין מותר. ופירוש, שמסירין הזבובים בכלים קטנים וחדין, שלפעמים עושין חבורה). שו"ע ס"א (מסירים זבובים הנתלים בבהמה אע"פ שהן עושין חבורה). לבוש ס"ב (הוי ליה דבר שאין מתכוין ואין כאן פסיק רישיה). מ"א ס"ק א (דדבר שאין מתכוין שרי).

[2] תוס' כג, א ד"ה ושלש (ודוקא במגררת של עץ דאין עושה חבורה, אבל במגררת שלנו שהן של ברזל כו"ע מודו דאסור, דפסיק רישיה ולא ימות הוא, שתולש שערות). רא"ש פ"ב סי' כד (ותימה דלא מידכר הכא אלא איסור חבורה ואנו רואים כשמגררין הסוסים במגררת של ברזל שתולשין מן השער, והוי פסיק רישיה, כהיא דתנן (נזיר מב א) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. וצריך לומר שלא היה עשוי כעין שלנו, ולא היה תולש את השער, אבל שלנו ודאי אסור). טור ושו"ע ס"ב (אין מגרדין בהמה במגרדת ביום טוב, מפני שמשרת שער). מ"א ס"ק ב (דהוי פסיק רישיה. אף על גב דלא ניחא ליה אסור).

[3] כדלעיל סי' שמ ס"א (הגוזז ... חייב, והוא מאבות מלאכות, שכן במשכן היו גוזזין עורות התחשים ואילים). וראה לעיל סי' תצח סכ"ג.

[4] סכ"ד (ואף שהמשקין הנסחטין הולכין לאיבוד, מכל מקום אסור מדברי סופרים כמ"ש למעלה. ויש אומרים שכל שהמשקין הולכין לאיבוד אין איסור אפילו מדברי סופרים ... כיון שאין הסחיטה נוחה לו כלל ... והעיקר כסברא הראשונה).

[5] משנה שבת קכח, ב (אין מילדין את הבהמה (הוא משיכת הולד מהרחם, פירוש המשניות להרמב"ם) ביום טוב (דאיכא טרחא יתירה, רש"י), אבל מסעדין (אותה ביום טוב, רש"י)). ברייתא שם (כיצד מסעדין, אוחזין את הולד שלא יפול לארץ, ונופח לו בחוטמו (שנחיריו סתומין לו ברירין, רש"י), ונותן לו דד (של אמו, רש"י) לתוך פיו כדי שינק). טור ושו"ע ס"ג (אין מילדין בהמה ביום טוב, אבל מסעדין אותה, שאוחז בולד שלא יפול לארץ, ונופח לו בחוטמו, ונותן לו דד לתוך פיו).

וכל זה ביום טוב, אבל לענין שבת נתבאר לעיל סי' שלב ס"א (אין מילדין את הבהמה, ולא אפילו מסעדין, דהיינו לאחוז בולד שלא יפול לארץ, וכן שאר צרכי הולד שהתירו לטרוח בהם ביום טוב כמ"ש בסי' תקכ"ג, אסור לטרוח בהם בשבת), ושם נסמן (הערה ב).

[6] ברייתא וגמרא שם (אמר רשב"ג מרחמין היינו (מאהבין את ולדה עליה, רש"י) על בהמה טהורה ביום טוב. היכי עביד, אמר אביי מביא בול של מלח ומניח לה בתוך הרחם, כדי שתזכור צערה (דכייב לה וזוכרת צער לידה, רש"י) ותרחם עליו (ומרחמה את הולד אם רחקתו, רש"י), ומזלפין מי שליא (שורין את השליא במים, רש"י) על גבי ולד, כדי שתריח ריחו ותרחם עליו. ודוקא טהורה, אבל טמאה לא, מאי טעמא, טמאה לא מרחקא ולדא (אין דרכה לרחק, רש"י), ואי מרחקא ולדא לא מקרבא). טור ושו"ע ס"ד (בהמה שריחקה ולדה, מותר לזלף מי שלייתה עליו, וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה, כדי שתרחם עליו. אבל הטמאה, אסור לעשות לה כן). לבוש ס"ד (מפני שדרך בהמה טמאה כשריחקה ולדה שוב לא תרחם עליו, והוי טירחת חנם). מ"א ס"ק ג (דלא מהני כלום שאין מרחמה).

תקכד כמה דברים האסורים ביום טוב

ובו סעיף אחד

א כשם שבשבת[1] אין עולין על גבי אילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים[2], ולא

---

[1] משנה לו, ב (לא עולין באילן, ולא רוכבין על גבי בהמה, ולא שטין על פני המים, ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין ... לא דנין, ולא מקדשין, ולא חולצין, ולא מיבמין ... לא מקדישין, ולא מעריכין, ולא מחרימין, ולא מגביהין תרומה ומעשר. כל אלו ביום טוב אמרו, קל וחומר בשבת).

[2] כדלעיל סי' שלט ס"א.

מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין[3], ולא דנין[4], ולא מקדשין[5], ולא כונסין לחופה[6], ולא מייבמים[7], ולא מגרשים, ולא חולצים[8], ולא מקדישים שום דבר לגבוה[9], ולא מפרישין חלה[10] ולא תרומה ומעשרות[11], ולא פודין את הבן[12], ואין קונין קנין אפילו בחזקה או בקנין סודר[13], ואין נותנין מתנה שאין בה צורך שבת[14], כך אין עושין אחד מכל אלו ביום טוב. עיין סי׳ של״ט וש״ו:

[3] כדלעיל שם ס״ב.

[4] כדלעיל שם ס״ג.

[5] כדלעיל שם ס״ד.

[6] כדלעיל שם ס״ה.

[7] כדלעיל שם.

[8] כדלעיל שם ס״ד.

[9] כדלעיל שם ס״ו.

במשנה שם (ולא מעריכין ולא מחרימין). וכן הוא לעיל שם ס״ו, וסי׳ שו סי״ד-טו.

[10] שנילושה מערב יום טוב, כדלעיל סי׳ תקו ס״ו (אבל עיסה שנילושה מערב יום טוב אסור להפריש ממנה חלה ביום טוב), ושם נסמן (הערה 32).

[11] כדלעיל סי׳ שלט ס״ז.

[12] כדלעיל שם ס״ו.

[13] כדלעיל סי׳ שו סוף סט״ו.

[14] כדלעיל שם סט״ו (שאסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויום טוב, אלא מיני מאכל ומשקה שלצורך היום), ונתבאר שם (הערה קי).

וראה לעיל סי׳ תקטז ס״ג (כיון שהוא נהנה ושמח במה שמשלח דורונות לחבירו, הרי זה צורך שמחת יום טוב), ושם נסמן (הערה 10).

תקכה דין הלואה ביום טוב

ובו ב׳ סעיפים

א חנוני המקיף מיני מאכל ומשתה ביום טוב[1], יכול לתבוע אותם למחר בדין שיפרעו לו[2]:

ב גבאי צדקה גובין מהחצרות מיני מאכל ומשתה ביום טוב כדרכן בחול, אלא שלא יכריזו כדרך שהן מכריזין בחול, שהרי אפשר לגבות בלא הכרזה, אלא גובין בצנעא ונותנין לתוך חיקם ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה[3]:

[1] כדלעיל סי׳ תקיז ס״א (מותר ליקח מן החנוני מיני מאכל ומשקה ביום טוב).

[2] שבת קמח, ב (הלוואת יום טוב, רב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע, ורבה אמר ניתנה ליתבע ... דאי אמרת לא ניתנה, לא יהיב ליה, ואתי לאימנועי משמחת יום טוב). תוס׳ שם ד״ה רבה (הלכה כרבה לגבי רב יוסף). רמב״ם פ״ד הכ״ה (הלואת יום טוב תובעין אותה בדין, שאם תאמר לא ניתנה להתבע אינו נותן לו כלום, ונמצא נמנע משמחת יום טוב). טור ושו״ע ס״א (הלואת יום טוב ניתנה ליתבע בדין). מ״א ס״ק א (פירוש שמקיף מיני מאכל ומשתה).

[3] תוספתא דמאי פ״ג ה״כ (גבאי קופה אין גובין ומכריזין ביום טוב כדרך שגובין ומכריזין בחול, אבל גובין בצנעה בתוך חיקו, ומחלקין על כל שכונה ושכונה). ירושלמי שם פ״ג ה״א (גבאי צדקה ביום טוב לא יהו מכריזין כדרך שמכריזין בחול, אבל גובים בצנעה ונותנין לתוך חיקו, ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה). טור ושו״ע ס״ב (גבאי צדקה גובין מהחצרות ביום טוב, אבל לא יכריזו כדרך שמכריזין בחול, אלא גובין בצנעא ונותנים לתוך חיקם, ומחלקים לכל שכונה ושכונה בפני עצמה). מ״א ס״ק ב (אף על גב דמותר להכריז על דבר מצוה, כמ״ש סימן ש״ו סי״ב. שאני הכא דאפשר בצינעה). והיינו שאף שמותר להכריז בשבת ויום טוב, כדלעיל סי׳ שו סכ״ה (מי שאבדה לו אבידה, מותר שיכריזו בשבת שמי שיודע בה יבא ויגיד), שאני הכא דאפשר בלא הכרזה.

תקכו דין מת ביום טוב

ובו כ״ב סעיפים

ביום טוב ראשון

א מת[1] המוטל לקברו, אם הוא יום טוב ראשון, לא יתעסק בו ישראל, אפילו מת קודם יום טוב שאם

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) ביום טוב ראשון (ס״א-ה).

ישהו אותו עד הערב יסריח, וגם אי אפשר לקברו בו ביום על ידי נכרי[2], אעפ״כ אין מצות עשה של קבורה דוחה את לא תעשה ועשה של יום טוב[3]:

ב אבל מותר לקברו על ידי נכרי[4]. אפילו מת בו ביום, שאפשר להשהותו עד הערב ולא יסריח כלל[5]. אעפ״כ אסור להשהותו עד הערב כדי שיתעסקו בו ישראל, אלא מקברין אותו מיד על ידי נכרי[6]:

ג במה דברים אמורים, במלאכות גמורות האסורות מן התורה, כגון לתקן לו קבר וארון ותכריכין[7], וכן לכסותו בעפר לאחר ששמוהו בתוך הקבר, שהסותם גומא בעפר חייב משום בונה[8] כמו שנתבאר בסי׳ שי״ב[9]. אבל דברים שאינן אסורים אלא מדברי סופרים, כגון לטלטלו כדי להלבישו וכדי לטהרו ולשומו

(ב) ביום טוב שני (ס״ו-יד).
(ג) הלויית המת (סט״ו-ז).
(ד) מת מצוה במקום רחוק (סי״ז).
(ה) הרוצה ליקבר בקברי אבותיו (סי״ח)
(ו) תינוק שלא גמרו שערו וצפרניו (סי״ט-כ).
(ז) קריעה (סכ״א).
(ח) קבורה קודם התפלה ואחריה (סכ״ב).

[2] רבא ו, רע״א (אמר רבא מת (המוטל לקבור, רש״י) ביום טוב ראשון (מת שנשתהא, כגון שמת בשבת ולמחר היה יום טוב, רש״י שבת קלט, רע״ב) יתעסקו בו עממין). שאילתות שאילתא צד (אי ליכא גוים, ישראל אסור למקבריה ביום טוב ראשון, אף על גב דסריח). רא״ש פ״א סי׳ ה (וכן כתב בה״ג ... ואי ליכא עממין אסור לישראל למיקבריה ביום טוב ראשון, אף על גב דסריח) טור ושו״ע ורמ״א ס״א (מת המוטל לקברו, אם הוא ביום טוב ראשון (לא יתעסקו בו ישראל, ואפילו יסריח ואי אפשר בעממין, אבל יתעסקו בו עממין).

ואם הוא בשבת, נתבארו דיניו לעיל סי׳ שיא.

[3] כדלעיל לקמן סי׳ תצח סל״ד (שאין מצות עשה של כיסוי הדם דוחה את לא תעשה של יום טוב, שיש בה עשה ולא תעשה, שהרי נאמר בה שבתון, כלומר שבות ממלאכה, וזוהי מצות עשה), ושם נסמן (הערה 162).

אלא אם כן היא מלאכת בישול או הוצאה וכיו״ב, דאמרינן בהן מתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך כו׳, כדלקמן ס״ג.

[4] רבא (יתעסקו בו עממין). טור ושו״ע ס״א (יתעסקו בו עממין).

[5] רא״ש פ״א סי׳ ה (ומשמע דלא קברינן ביום טוב ראשון על ידי עממין אי מינטר עד למחר ... ולישנא דהש״ס לא משמע הכי, וגם לא מיסתבר כלל שלא יהא כבוד הבריות דוחה אמירה לנכרי שבות דרבנן. ואף על גב דלא סריח, כבוד המת הוא שלא להלינו). ר״ן ג, א (ואף על גב דלא אישתהי ... אפילו בלאו הכי הוה שרי ... דסוגיין מוכחא דלא בעינא אישתהי כלל). טור ושו״ע שם (אפילו מת בו ביום, ואפילו אם יכולין להשהותו עד למחר שלא יסריח).

[6] ארחות חיים הל׳ יום טוב אות כז (דאין לנו להשהות מתינו ליום טוב שני ... על כן באמת אסור להלינו כדי לקברו על ידי ישראל ביום טוב שני). שו״ע ס״ב (מת ביום טוב ראשון, אסור להלינו עד יום טוב שני כדי שיתעסקו בו ישראל). וכדלקמן ס״ג (קבורת המת, שהיא מצוה שזמנה בו ביום), ושם נסמן (הערה 14).

[7] רא״ש שם בסופו (ונהגו באשכנז שהנכרי חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין ובכל דבר שהוא איסור דאורייתא. אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל, דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך). טור ושו״ע שם (וכל זה בעשיית (קבר) וארון ותכריכין, אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר, מותר על ידי ישראל). לבוש ס״א (וכל זה בעשיית קבר וארון ותכריכין שהן מלאכות גמורות האסורות מן התורה, ולא שייך בהן לומר מתוך שהותרו וכו׳, לפיכך אסורים על ידי ישראל, אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר, שכל אלו אינם אסורים במקום אחר אלא משום שבות דרבנן, במת לא גזרו ומותרים אפילו ביום טוב ראשון על ידי ישראל). ט״ז סק״א (בעשיית ארון ותכריכים, שאלו הם איסור דאורייתא ... אבל להלבישו כו׳ שאינו אלא טלטול, אמרינן ביה מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי לצורך היום קצת, וחימום מים מותר מתוך שהותרה כו׳).

ונראה מהמשך הדברים:

(א) איסורים דרבנן (כמו מוקצה) מותרים אף בלא מתוך כו׳.

(ב) הבערה והוצאה מותרים על ידי מתוך כו׳.

[8] ט״ז סק״א (וכן הכיסוי שמכסים המת בעפר, צריך על ידי עכו״ם, דמילוי גומא הוה כבונה). שיירי כנה״ג הגב״י ס״ק ב (ופה איזמיר היו נוהגין לכסותו בעפר אף ביום טוב א׳ ... ואסרתי להם). מ״א ס״ק י (והרב״י כתב דסתימת הקבר הוי מלאכה דאורייתא ... אפשר דזה דמי לבית, שמתקן בזה שלא יהא המת מגולה). אליה רבה סק״ג (וכן כיסוי שמכסין העפר, דמילא גומא הוי כבונה).

וראה לעיל סי׳ תצה קונטרס אחרון סוף ס״ק ד (בנין הבית ... דהוי מכשירי הנאת הגוף, דלא אמרינן בהו מתוך).

[9] סי״ד (בשדה ... והרי זה משוה את החרישה, והוא תולדת חורש), ושם הערה מט (בבית חייב משום בונה, בשדה חייב משום חורש), וסי׳ שיג סכ״ד (בבית או בחצר ... הרי זה בונה וחייב). וכן כאן בקבר, שאינו עומד לחרישה, חייב משום בונה.

וכן הוא לעיל סי׳ תצח סל״ח (ובשבת חייב משום בונה, כמו שנתבאר בסי׳ שי״ב).

בקבר, מותר על ידי ישראל[10].

וכן מותר להחם לו מים על ידי ישראל כדי לטהרו[11], וכן מותר להוציאו על ידי ישראל[12] אפילו דרך רשות הרבים, דמתוך שהותרה הבערה והוצאה לצורך אכילה מותר אפילו שלא לצורך אכילה[13] אם יש בהם צורך היום, כגון לצורך קבורת המת, שהיא מצוה שזמנה בו ביום[14].

וטוב ליזהר לטהרו על גבי עור או על גבי נסר, ויטהרו אותו בקש ותבן או בידים, אבל לא יטהרו אותו בסדינים, שלא יבאו לידי סחיטה[15]:

ד אם במקום שמוטל שם המת אין שם בית הקברות, וצריך להוליכו למקום אחר רחוק, בענין שלא יוכלו להגיע לשם בו ביום, ולמחר הוא שבת שאי אפשר להוליכו כלל אפילו על ידי נכרי כמו שנתבאר בסי׳ שי״א[16], וקודם שיוכלו לקברו לאחר השבת יסריח, מה יעשו. יקברוהו בערב שבת, דהיינו ביום טוב ראשון, על ידי נכרי, ולאחר השבת יוציאוהו ויוליכוהו לבית הקברות. או יניחוהו בארון ביום טוב ראשון, ויחמרוהו בחמר ובזפת על ידי נכרי, כדי שלא יסריח עד לאחר השבת שיוליכוהו לבית הקברות[17]:

ה כל מלאכה שהישראל אסור לו לעשותה ביום טוב לצורך המת, אסור לו לומר לקראי״ם שיעשה אותה, משום ולפני עור לא תתן וגו׳[18]:

---

[10] ראב״ן ריש מועד קטן קפג, א (וישראל יוציאוהו וישאוהו עד לקבר ויתנו בקבר, והגוים יכסוהו). הובא בראבי״ה סי׳ תשיח, ובהגהות מיימוניות פ״א אות ע (להלבישו ולהוציאו ולהשימו בקבר, כתב ראב״ן דמותר לישראל אפילו ביום טוב ראשון). שו״ת הרא״ש כלל כג סי׳ ב (גם ביום טוב ראשון ישראל מכתפין אותו עד הקבר ומשימין אותו בקבר). כל בו סי׳ נח יט, א (ונהגו בנרבונה שישראל נושאין המת אפילו ביום טוב ראשון עד הקבר, וכן רוחצין אותו). שו״ע שם (אבל להלבישו ... לטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר, מותר על ידי ישראל). מ״א ס״ק ג (המנהג לטהרו לגמרי בלי סיוע עכו״ם).

[11] כל בו שם (ולחמם המים לרחיצה גם כן מותר, שמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך). שו״ע שם (ולחמם לו מים לטהרו ... מותר על ידי ישראל). ט״ז שם (וחימום מים מותר מתוך שהותרה כו׳).

[12] כמובא לעיל מכל הפוסקים הנ״ל. דעה הא׳ בטור (והוצאתו עושין על ידי ישראל). שו״ע שם (ולהוציאו).

[13] כנסמן לעיל (הערה 7).

[14] כדלעיל סי׳ תצה ס״ג (מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב, הותרו לגמרי ... ובלבד שיהא בה קצת צורך יום טוב ... או צורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום), ובקונטרס אחרון שם סק״ג (ואע״ג דקיי״ל בסימן תקכ״ו דמותר להוציא המת לקבורה ולהחם לו חמין במתוך שהותרה הוצאה והבערה לצורך אוכל נפש כו׳, לא קשיא מידי, דהתם הוי מצוה עוברת, דמצוה לקברו קודם שקיעת החמה, כדכתיב כי קבור תקברנו ביום ההוא (והלילה הוא מיום שלאחריו)). סי׳ עב ס״ב (ואף אם יוכל בלילה לקברו, יעבור על מצות עשה כי קבור תקברנו ביום ההוא, אם לא יקברנו קודם שקיעת החמה).

וראה לעיל סי׳ עא ס״ג.

[15] תרומת הדשן סי׳ פב (יש לחוש טפי לכבוד זה לטהרו על ידי ישראל בידים או בקש ועל גבי עור, דליכא למיחש לסחיטה וכיבוס, משנעשה על ידי נכרים בסדין). רמ״א סוף ס״א (וטוב ליזהר לטהרו על ידי קש על גב עור או נסר, ולא על ידי סדינים, שלא יבא לידי סחיטה).

[16] סעיף ו (ואפילו על ידי נכרי אסור ברשות הרבים, משום שגנאי הוא למת שיאמרו הבריות נתחלל עליו שבת חילול גמור, אף שנעשה החילול על ידי נכרי).

וראה מראי מקומות וציונים.

[17] ריב״ש סי׳ תפז (ביום טוב ראשון שחל להיות בערב שבת, ולא אפשר בעממין, כגון שאין במקומו בית הקברות ... ולהמתין עד יום שני, הרי המת מסריח בנתים, והוא מתבזה בין החיים, והם מתבזין ממנו. אם יש תקנה בדבר, וכדת מה לעשות? תשובה ... ביום טוב שלפני השבת, אין תקנה אחרת, רק שיקברנו בו ביום על ידי עממין בביתו, ויפנהו משם לאחר השבת, ויקברנו עם אבותיו. או שיעשה לו ביום טוב על ידי [עממין] ארון וישימהו בו, ויחמרהו בחמר ובזפת כדי שלא יהא ריחו נודף, ולמוצאי שבת יקברנו). הובא ב״י ד״ה וכתב עוד הדבר. ישי״ש פ״א סי׳ י. מ״א סק״א (ואם הוא צריך להוליכו לעיר אחרת רחוק ממהלך יום אחד, והעכו״ם לא יוליכוהו למחר, וגם אי אפשר לקברו למחר על ידי ישראלים, יקברוהו על ידי עכו״ם בביתו, ולאחר שבת יוציאוהו ויקברוהו, או יניחוהו בארון ויחמרוהו בחמר ובזפת על ידי עכו״ם כדי שלא יסריח (ריב״ש ב״י ישי״ש)).

ואם הוא ביום טוב ב׳ ודעתם לקברו בערב, ראה לקמן ס״י.

[18] קדושים יט, יד. תמת ישרים, אהלי תם סי׳ קסו (מעשה היה שנת ה׳רפ״ז יום א׳ של פסח מת יהודי אחד ולא רצו קרוביו שיקבר על ידי נכרים ... יורנו מורנו אם יכולים לקוברו על ידי קראים ... תשובה, אינו ראוי לעשות דבר זה ... שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול). כנסת הגדולה הגהות הטור. מ״א סק״ב (אין קוברין על ידי קראים, משום ולפני עור לא תתן מכשול).

וראה לעיל סי׳ של ס״ב. לקמן הל׳ רבית ס״עט-פ.

ביום טוב שני

ו וכל זה ביום טוב ראשון שהוא מן התורה[19]. אבל ביום טוב שני, אפילו יום טוב שני של ראש השנה[20], כיון שאינו אלא מדבריהם, הרי הוא כחול לענין קבורת המת. לפיכך אפילו אם מת בו ביום, שאפשר להשהותו עד הערב ולא יסריח, אין משהין אותו כלל[21], אלא עושין כל צרכיו על ידי ישראל, אפילו דברים שאין צריך לעיקר קבורתו, ואין עושין אותן אלא להוסיף בכבודו, כגון לחתוך לו הדס מהמחובר, בימיהם שהיו נוהגין להניח הדס על מטתו בשביל כבודו[22]. ואין צריך לומר שחוצבין לו קבר ועושין לו ארון ותכריכים[23] וגוזזים שערו[24]. ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל, מוליכים אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות, אפילו חוץ לתחום[25], אם יכולין להגיע לשם ולקברו בו ביום[26]. ומשכירים לו ספינה להוליכו ממקום למקום[27]. ואפילו אפשר לקברו במקומו, מכל מקום כיון שאין שם שכונת קברי ישראל אין זה כבודו להקבר שם[28]:

ז ואפילו אפשר לעשות כל דברים אלו על ידי נכרי, יתעסקו בו ישראל, לפי שחכמים עשאוהו ליום טוב שני כחול לענין קבורת המת[29].

ומכל מקום אינו כחול גמור, אלא הרי הוא כחולו של מועד, שאסור לעשות בו בפרהסיא דבר שאינו ניכר שהוא לצורך המת, ויש לחוש למראית העין שיאמרו לצרכו הוא עושה, כגון לחצוב אבנים כדי לבנות מהם קבר, וכן לקצץ ארזים כדי לעשות מהם ארון[30], כמו שיתבאר בסי׳ תקמ״ז[31].

---

[19] לבוש רס״א (אם הוא ביום טוב ראשון שהוא דאורייתא, שהרי אנו בקיאין בקיבוע דירחא, לא יתעסקו בו ישראל).

[20] רבא ו, רע״א (מת ביום טוב שני, יתעסקו בו ישראל, ואפילו בשני ימים טובים של ראש השנה). טור ושו״ע ס״ד (ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל, אפילו ביום שני של ראש השנה).

וכן הוא לעיל סי׳ עא ס״ג (יום טוב שני דינו כחול, שהרי יכול לקברו היום כמו בחול).

[21] כדלעיל ס״ג (קבורת המת, שהיא מצוה שזמנה בו ביום), ושם נסמן (הערה 14).

[22] רב אשי שם (אע״ג דלא אשתהי נמי לא משהינן ליה, מאי טעמא, יום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן, אפילו למיגז ליה גלימא ולמיגז ליה אסא), ופרש״י (הדס היו מניחין על מטת מת לכבודו). ר״ן ג, א (לגזוז הדס מן המחובר, שהיו מניחין אותו על מיטת המת לכבוד ... דאפילו הני דלא מעכבי, דהא אפשר בלא אסא, ואפשר נמי לכרכו בתכריכין, אפילו הכי שרו). טור ושו״ע ס״ד (ואפילו לא אשתהי, אפילו לחתוך לו הדס מהמחובר ולעשות לו תכריכין). לבוש ס״ד (ואפילו לחתוך לו הדס מהמחובר, שאינו כל כך צורך קבורה, אלא להניח על המטה לכבודו, מותר). וכן הוא לקמן ס״ז (ולקצוץ הדס).

והיינו שלא רק ״אם מת בו ביום, שאפשר להשהותו עד הערב ולא יסריח״, שיש בזה עכ״פ מצות עשה לקברו בו ביום, ולכן התירו. אלא ״אפילו דברים שאין צריך לעיקר קבורתו ... כגון לחתוך לו הדס״, גם בזה ״עושין כל צרכיו על ידי ישראל״.

[23] רא״ש פ״א סי׳ ה (וכל שכן לחפור לו קבר ולעשות לו ארון). ר״ן שם (וכל שכן חפירת הקבר דלא אפשר בלאו הכי). טור ושו״ע שם (ולעשות לו תכריכין וארון ולחצוב לו קבר).

[24] ר״ן שם (ולגזוז לו שערו). תרומת הדשן סי׳ פב (וליגזוז שערו נמי שרי). שו״ע שם (ולגזוז לו שערו).

[25] שו״ת הרשב״א ח״ב סי׳ עדר (מותר הוא להביאו ולקברו בקברי ישראל, וכל שכן אם יש בעיר מקום קבר לאבותיו, דיום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן, אפילו למיגז ליה אסא, כל שכן ליקבר בקברי ישראל, וכל שכן בקברי אבותיו). שו״ע שם (ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל, מוליכין אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות, אפילו חוץ לתחום).

[26] ואם אי אפשר לקברו שם בו ביום, יתבאר לקמן ס״י. וראה מראי מקומות וציונים.

[27] רוקח סי׳ שח (נשאל לפני רבינו שמריה, אם מותר לשכור ספינה ביום טוב שני להוליך המת ממקום למקום, והשיב שמותר, דקיימא לן ביום טוב שני יתעסקו בו ישראל). שו״ע שם (ומשכירין לו ספינה להוליכו ממקום למקום, דיום טוב שני לגבי מת, כחול שויוה רבנן).

[28] רשב״א שם (כל שכן ליקבר בקברי ישראל).

אבל אם יש באותה עיר מקום קברות לישראל, אלא שהמת רוצה ליקבר בקברי אבותיו בעיר אחרת, יתבאר לקמן סי״ח.

[29] ר״ן שם (מסתברא דכיון דכחול שויוה רבנן, אפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל, וכן הסכים הרמב״ן ז״ל). שו״ע ס״ד (ואפילו אפשר בעממין יתעסקו בו ישראל).

[30] משנה מו״ק ח, ב (אין חופרין כוכין וקברות במועד אבל ... עושין ... ארון עם המת בחצר), ופרש״י (שהמת שם, מותר לעשות ארון ולנסר הנסרים מתחילה לצורך הארון ולעשותו כולו, אבל לא בחצר אחרת, שלא יאמרו מלאכה אחרת היא). רא״ש פ״א סי׳ ה (ודוקא בצנעא, אבל בפרהסיא לא, דאף בחול המועד קאמר וארון עם המת בחצר, משמע דוקא בחצר שהמת מונח בו). טור (כתב ר״י שלא יעשו הדבר אלא בצנעה, דאפילו בחול המועד תנן וארון עם המת בחצר, פירוש כשעושין לו הארון עושין אותו אצל המת כדי שידעו הכל שהוא לצרכו). ונתבאר בתוס׳ שם ד״ה אין (ואע״פ שיש לחלק, דחול המועד דאורייתא ויום טוב שני דרבנן, כמו יום טוב שני דעצרת ויום טוב שני דשביעי של פסח ושמיני עצרת. אין נראה, דבכל יום שני קאמר בביצה. ועוד, כל ענין מלאכה חמיר טפי יום טוב שני מחול המועד).

[31] בשו״ע שם ס״י (ואם לא היו להם נסרים, מביאים קורות ונוסרים מהם נסרים בצינעה בתוך הבית).

אבל מותר לנסור נסרים מן ארזים הקצוצים מערב יום טוב, שניכר הדבר שכדי לעשות מהן ארון למת הוא מנסרן, כיון שמן הסתם ידוע לכל בני העיר שיש מת בעיר, במקומות הללו שאין יהודים רבים דרים בעיר אחת וכשיש מת בעיר הוא ידוע לכל בני העיר. ואפילו בעיר שדרים בה יהודים רבים, אם המת הוא אדם מפורסם, שמן הסתם הכל יודעים במיתתו, ושוב אין לחוש למראית העין בדבר, שניכר שלצורך המת הוא נעשה[32], כגון לנסור נסרים אם אין לו נסרים מוכנים קטנים[33], ולקצוץ הדס[34], ולתפור תכריכים אם אין לו תכריכים מוכנים. ואם יש לו תכריכים מוכנים אלא שנתטנפו וצריך לכבסן[35], וכן לעשות לו ארון, כל דברים אלו וכיוצא בהם מותר לעשות ואפילו בשוק בפרהסיא, כיון שהכל יודעים שיש מת בעיר[36].

ומכל מקום אין לילך חוץ לתחום בשביל שום דבר מצרכי המת, אפילו כדי להביא לו תכריכים ונסרים לארון, ואפילו הוא מת מפורסם, מכל מקום בהליכה זו אין ניכר שלצורך המת הוא הולך חוץ לתחום, ויש לחוש למראית העין שיאמרו לצרכו הוא הולך חוץ לתחום[37]:

ח הכיפה שבונים על הקבר, אין בונין אותה ביום טוב על ידי ישראל, אפילו הוא יום טוב שני של גליות, דכיון שנקבר המת בקבר למה יחללו יום טוב בחנם שלא לצורך כלל[38], אלא יכסו הקבר בנסרים ועפר, ומותר לצבור העפר על גבי הקבר עד שנעשה כמו תל, לפי שגמר הקבורה הוא זה[39]:

ט וכל זה מעיקר הדין. אבל כבר נהגו במדינות אלו להחמיר שלא לעשות על ידי ישראל שום מלאכה גמורה האסורה מן התורה, כגון לחפור לו קבר[40], ולכסותו בעפר אחר שנקבר[41], ולתקן ארון ותכריכים,

---

[32] ירושלמי מו"ק פ"א ה"ו (אבל במת שהוא מפורסם עושין לו ארון אפילו בשוק. כד דמך ר' חנניא חברין דרבנן, עבדין ליה ארון בשוקא). תוס' מו"ק שם ד"ה וארון (אמרינן בירושלמי אמר רבי מנא, הדא דאמר במת שאינו מפורסם, אבל במת שמפורסם עושין לו ארון אפילו בשוק, כהדא דרבי חנינא חברייהו דרבנן דמך בחול המועד, עבדי ליה ארון בשוקא. ונראה דלדידן שיש קהלות מועטין חשבינן להו מפורסם לכולהו מתים). טור ושו"ע סי' תקמז שם (ואם היה אדם מפורסם, עושים אפילו בשוק, אבל אין כורתין עץ מן היער לנסור ממנו נסרים לארון, ואין חוצבין אבנים לבנות בהם קבר. ובמקום שהיהודים מעט דרים במקום אחד והכל יודעים כשיש מת בעיר, הכל חשוב כמפורסם).

[33] משנה שם (רבי יהודה אוסר (להביא עצים ולעשותן נסרים לצורך הארון, רש"י), אלא אם כן יש עמו נסרים (אלא אם כן היו מנוסרים בתחילה קודם יום טוב). תוס' שם ד"ה אין (והא דלא שרי הכא לרבי יהודה אלא מנסרים המנוסרים מערב יום טוב, והתם שרי למיגז ליה גלימא ואסא. שמא נסרים יכולים למצוא מנוסרים הרבה, אבל גלימא ואסא לא ימצא עשויים). ומזה למדנו, שהן נסרים והן גלימא ואסא, לא התירו אלא אם כן אין לו מוכנים.

[34] ומה שאסרו לקצץ ארזים לעשות מהם ארון (אפילו במפורסם), והתירו לקצץ הדס מהעץ, נתבאר במ"א סי' תקמז סק"ז (אבל מותר לקוץ הדס, שהכל יודעים שהוא לצורך המת, משא"כ ארזים, שיסברו שקצצו לצורך בנין, ומשמע אפילו באדם מפורסם, ואפילו אין להם עצים אחרים אסור).

[35] משנה שם (ועושין נברכת במועד), ופרש"י (בריכה של כובסין), ותוס' (ויש מפרשים לרחוץ את המת ותכריכין).

[36] ירושלמי שם (במת שהוא מפורסם עושין לו ארון אפילו בשוק). טור ושו"ע שם (ואם היה אדם מפורסם, עושים אפילו בשוק).

[37] תמת ישרים, אהלי תם סי' קיד (דרכיבת סוסים והליכת חוץ לתחום להביא המת הוו מלאכות רחוקות טובא, ודמו לקוצץ ארזים דלא מהני בהם פרסום המת ... רכיבת סוס והליכת חוץ לתחום דאינו דבר המיוחד למת ... דר[כיב]ת סוסים והליכת חוץ לתחום שעושים לדברים אחרים ודאי לא הוי פרסום). מ"א סק"ז (והליכה חוץ לתחום דמי לקציצת ארזים, דאסור אף באדם מפורסם (תמת ישרים קי"ד)).

ומה שנתבאר לעיל ס"ו (ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל, מוליכים אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות, אפילו חוץ לתחום). היינו כשמוליכים את המת, שמוכח שהוא לצורך המת. משא"כ כאן שהולכים חוץ לתחום "כדי להביא לו תכריכים ונסרים לארון ... אין ניכר שלצורך המת הוא הולך חוץ לתחום".

[38] טור (ונראה, שהכיפה שבונין על הקבר שאין לבנותה ביום טוב, דכיון שנקבר בקבר למה יחלל יום טוב שלא לצורך. אלא יכסו הקבר בנסרים ועפר עד אחר המועד). שו"ע ס"ד (חוץ מן הכיפה שבונים על הקבר, שאין בונין אותה ביום טוב). לבוש ס"ד (חוץ מן הכיפה שדרך לבנות על הקבר, שאין לבנות ביום טוב, דכיון שנקבר נקבר למה יזלזל יותר ביום טוב שלא לצורך).

[39] מהר"י אבוהב (מלשונו נראה שהוא בנין שעושין מאבנים, אבל כיסוי בעפר שרי. אבל מכיון שאמר טוב למעט וכו', יש ליזהר אפילו בזה). ב"י (ואיני רואה שום הכרע לדבריו). רמ"א ס"ד (אבל מותר לכסותו בעפר כדרכו בחול, ודלא כיש מחמירין, כן נראה לי). ט"ז ס"ק ב (פירוש, לעשות מהעפר כמו הר). מ"א ס"ק י (דגמר קבורה היא).

[40] רא"ש פ"א סי' ה בסופו (ונהגו באשכנז שהנכרי חופר הקבר ועושה ארון ותכריכין ובכל דבר שהוא איסור דאורייתא, אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל). מרדכי מו"ק רמז תתסא (ונהגו באשכנז שהעכו"ם חופר הקבר ועושה הארון ותכריכין וכל דבר שהוא איסור דאורייתא, אבל טלטול והוצאת המת עושה ישראל). טור ורמ"א ס"ד (אבל באשכנז ובמדינות אלו אין נוהגין כן, אלא כל היכא דאפשר בעממין עושין הקבר והארון ותכריכין על ידי עממין, ושאר הדברים עושים ישראלים כמו ביום טוב ראשון).

[41] מ"א סק"י (לכסותו בעפר ... ולכאורה למנהג שלנו הוא אסור ... והרב"י כתב דסתימת הקבר הוי מלאכה דאורייתא ... אפשר דזה דמי לבית, שמתקן בזה שלא יהא המת מגולה, ולכן נראה לי דאסור).

אפילו ביום טוב שני של גליות, כל שאפשר למצוא נכרי שיעשה אותם.

אבל להחם לו מים ולטהרו ולהוציאו ולשומו בקבר, עושין על ידי ישראל כמו שנתבאר למעלה[42] לענין יום טוב ראשון[43]. ואין נזהרין לטהרו בקש ותבן כמו ביום טוב ראשון, אלא מטהרין אותו בסדינים כדרכן בחול, כיון שאין כאן אלא גזירה שמא יבאו לידי סחיטה, וביום טוב שני שהוא מדבריהם אין חוששין לכך. רק שיזהרו שלא יעשו סחיטה בידים[44].

ואם אי אפשר למצוא נכרים שיתעסקו בו, או שיצטרך להמתין כמה שעות עד שימצאו נכרים ומתוך כך יבא המת לידי בזיון שיהא ריחו נודף, עושין הכל על ידי ישראל אפילו מלאכות גמורות כמו שהוא מעיקר הדין[45]:

י וכל זה כשרוצים לקברו בו ביום[46], דכיון שהמצוה נגמרת בו ביום עשאוהו חכמים כחול לענין מצוה זו. אבל אם לא יקברו אותו עד הערב, אסור לחלל יום טוב שני אפילו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים לצורך מצוה הנעשית בחול, לפיכך אין מוציאים אותו ביום טוב שני אפילו לכרמלית[47], אפילו על ידי נכרי[48], ואין מחמין לו חמין כדי לטהרו[49], אפילו על ידי נכרי. ואע"פ שהוצאה והבערה הותרו אפילו שלא לצורך אכילה, מכל מקום לא הותרו אלא אם כן יש בהן צורך היום קצת, וכיון שאין מקברים אותו בו ביום אין צורך היום כלל[50].

אבל לטלטלו מותר, אע"פ שאין מקברין אותו בו ביום, כיון שאינו עושה בזה שום מלאכה רק טלטול בעלמא[51]. ויש מי שמחמיר ואוסר[52] גם לטלטלו, כיון שאין מקברין אותו בו ביום. וטוב לחוש לדבריו בדבר שאין בו הפסד כלל, אם אין צורך לטלטלו. ואם יש צורך לטלטלו, כגון מפני הכהנים שיוכלו ליכנס לבית, או לשאר צורך, יטלטלוהו על ידי ככר או תינוק, אע"פ שאין ככר ותינוק מועיל להתיר

---

[42] סעיף ג (וכן מותר להחם לו מים על ידי ישראל כדי לטהרו).

[43] רמ"א שם (ושאר הדברים עושים ישראלים כמו ביום טוב ראשון).

והיינו שנוהגים בו כמו ביום טוב ראשון, כדלעיל ס"ג (במה דברים אמורים במלאכות גמורות האסורות מן התורה ... אבל דברים שאינן אסורים אלא מדברי סופרים, כגון לטלטלו כדי להלבישו וכדי לטהרו ולשומו בקבר, מותר על ידי ישראל. וכן מותר להחם לו מים על ידי ישראל כדי לטהרו, וכן מותר להוציאו על ידי ישראל).

[44] ישי"ש פי"א סי' י (ביום טוב שני מטהרין על ידי סדין. ואף שהמנהג שכל מלאכה שהיא דאורייתא אין לעשות על ידי ישראל, הכא ליכא מלאכה ודאי, אלא גזירה משום חשש סחיטה, ומשום הכי שרי על ידי ישראל. רק שצריך להזהירם שלא יעשו סחיטה בידים). מ"א ס"ק ט (ובישי"ש כתב דמותר לטהרו בסדין ביום טוב שני, כיון דאינו אלא גזירה שמא יסחוט. רק שיזהרו שלא יעשו סחיטה בידים).

[45] תרומת הדשן סי' פב (ונראה היינו בדאיתא נכרים, אבל אי לא אפשר על ידי נכרים, כגון ביום אידם וכהאי גוונא, עושין הכל על ידי ישראל). רמ"א שם (אם לא אפשר בעממין, מותר לעשות הכל על ידי ישראל). עולת שבת סק"ה (ונראה לי דאם צריך להמתין הרבה שעות כדי שיבאו עכו"ם, ומתוך כך יבוא המת לידי בזיון לנפוח או כיוצא בו, אין צריך להמתין, ויתעסקו בו ישראל)

[46] רא"ש מו"ק פ"א סי' יג (ומדבריו למדנו, אם מת ביום טוב שני ואין רוצין לקברו בו ביום, שאין עושין שום דבר איסור מלאכה בהן ביום). טור ושו"ע סוף ס"ד (במה דברים אמורים, כשרוצים לקוברו בו ביום. אבל אם אין רוצים לקוברו בו ביום, אין עושים לו שום דבר איסור מלאכה).

ואם הוא ביום א' ודעתם לקברו אחר החג, ראה לעיל ס"ד.

ואם הוא מת מצוה במקום רחוק, יתבאר לקמן סי"ז.

[47] תרומת הדשן סי' פב (מדלא מסיק רק טילטול, הא הוצאה אסור, אפילו לכרמלית נמי מלאכה דרבנן נקראת). מ"א סקי"א (אבל אסור להוציאו אפילו לכרמלית).

[48] רא"ש שם (ויראה דאפילו על ידי נכרי אסור). טור ושו"ע שם (אפילו על ידי גוי).

וכעין זה לעיל סי' שכח סכ"ג (לא התירו אמירה לנכרי בשביל חולה אלא כשצריך לה בשבת, אבל לא לצורך מוצאי שבת). לעיל סי' תצו ס"ו (מי שנפל ונצרר הדם, אסור להקיז דם שקורין קעפפי"ן, אפילו על ידי נכרי, מפני שאפשר להמתין עד למוצאי יום טוב).

ולענין שבות דשבות במקום מצוה שלאחר השבת, ראה לעיל סי' שז סי"ב (והערה נג). סי' תנה סי"ב (והערה סט).

[49] כמו בהוצאה (שדינם שוה לענין מתוך כו').

[50] תרומת הדשן שם (ואם תאמר דשרי הוצאה אפילו כה"ג מכח מתוך. יש לומר דכיון ד[לא] מצינו לקוברו ביום טוב, לא חשיב אפילו קצת צורך היום, ואנן בעינן צורך היום קצת לטעמא דמתוך), וכדלעיל ס"ג.

[51] רא"ש שם (דבכי האי גוונא לא התירו אלא טלטול, ודברים שאין בהן טורח), הובא בתרומת הדשן שם. שו"ע שם (אבל טילטול מותר).

[52] ישי"ש פי"א סי"א (היכא שאין יכולין לקבור המת ביום טוב שני, אסור לעשות שום עסק למת לצורך מחר ... וטלטול אסור). אליה זוטא סקי"י (נראה לי להלכה למעשה כפסק רש"ל, דאם אין קוברו היום, אסור אפילו בטלטול).

טלטול המת בשבת לצורך החיים, אלא אם כן הוא לצורך המת כגון שהוא מוטל בחמה כמו שנתבאר בסי׳ שי״א[53], מכל מקום כיון שיש צורך לטלטלו יש לסמוך על סברא הראשונה, כי כן עיקר להלכה:

יא כל דברים המותרים לעשות למת ביום טוב על ידי ישראל, מותר לכל אדם לעשותן אע״פ שאינו מבני החבורה המיוחדת לכך, ומותר לעשותן על ידי אנשים רבים אע״פ שאפשר לעשותן על ידי אנשים מועטים, אין מדקדקים בכך, כיון שיום טוב שני הוא כחול לענין קבורת מת[54]:

יב דיני קריאת שמע ותפלה אם מת לו מת ביום טוב ראשון או ביום טוב שני[55], עיין בסי׳ ע״א[56]. ושאר דיני אנינות, עיין בסי׳ תקמ״ח[57] וביו״ד סי׳ שמ״א[58]:

יג כשמקברין המת ביום טוב שני וצריכים לקנות חתיכת בגד לתכריכים, אסור להזכיר סכום מקח ולא סכום מעות[59] (עיין סי׳ ש״ו[60] ושכ״ג[61]), ואין צריך לומר שאסור ליתן לו מעות ביום טוב[62], אלא אם כן אי אפשר לקנות בענין אחר, כגון שהמוכר הוא פושע ואינו רוצה למכור בענין אחר, או שאי אפשר למצוא לקנות רק מנכרי[63]:

יד וכן אם אי אפשר למצוא מי שיחפור לו קבר אלא אם כן יקצצו לו שכר, מותר לקצוץ לו[64]. אבל החופר הוא נקרא פושע, שמונע את עצמו מהמצוה עד שיקצצו לו שכר ביום טוב[65].

אבל אם אין קוצצין לו שכר ביום טוב, יש מי שמתיר לו לאחר יום טוב ליטול שכר טרחו[66]. ואע״פ

---

[53] ס״ז-ח (לא התירו טלטול על ידי דבר המותר, אלא במת בלבד ... ואפילו במת לא התירו אלא משום כבודו, אבל לא לצורך כהנים שישארו בבתיהם או לצורך דבר אחר).

[54] שו״ת מהרשד״ם סי׳ טז (יום טוב ב׳ שהתירו חכמים לקבור את המת, אם מותר לכל אדם מישראל לתת קבורה, כדרך שעושים בחול ... או דילמא דוקא אותם שעושים הקבר והם צריכים לקבור את המת, הם מותרים אבל אחרים אסורים, שאין לחלל יום טוב שלא לצורך, עד כאן. תשובה, השואל שאלה זו לא בחכמה שאל זאת, דזיל קרי בי רב הוא, יום טוב ב׳ לגבי מת כחול שוויה רבנן ... איך יעלה בדעת לאסור אותה לשום אדם). כנסת הגדולה הגה״ט. מ״א סוף סק״י (ובספר משפטי שמואל החמיר מאד, וכתב, מקום שנהגו לקבור על ידי ישראל לא יחפרו אנשים אחרים זולת בני החבורה הרגילין לחפור, וכל שכן שלא ישליכו אנשים אחרים עפר לסתום הקבר, דכל מה דאפשר למעט בחלול ממעטים עכ״ל. ורש״מ סי׳ י״ו מתיר לכל עיי״ש, וכן נראה לי, דהא כחול שויוה רבנן).

[55] רמ״א סוף ס״ד (ודין קריאת שמע ותפלה אם מת לו מת ביום טוב ראשון או שני, עיין לעיל סי׳ ע״א סעיף ב׳, ולקמן סימן תקמ״ח בסעיף ה׳).

[56] סעיף ג.

[57] בשו״ע שם ס״ה, ומ״א סק״ו וסק״ח.

[58] בשו״ע שם סוף ס״א, וט״ז סק״ג וש״ך סק״ט.

[59] ראה לעיל סי׳ תקיז ס״א (ובלבד שלא יזכיר לו סכום מנין, ולא שם מדה, ולא שם דמים), ובהנסמן שם (הערות 2-4).

[60] סעיף ו.

[61] סעיף א.

[62] כדלעיל סי׳ תקיז ס״ו (אסור לשלם לו המעות ביום טוב עצמו, אפילו אם מראה לפני הנכרי את המעות כדי שיטול בעצמו אסור, ואפילו על ידי נכרי אחר אסור לשלם לו, דכל שהמעות מגיעין ליד המוכר ביום טוב ניכר הדבר שהוא מקח וממכר), ושם נסמן (הערה 28).

[63] ט״ז סק״ג (לענין לקנות בגד לתכריכין ... מותר ליתן שכר כו׳, דהיינו אם לא נמצא מי שהוא עושה בחנם. אבל על אותו שאינו רוצה לעשות כי אם בשכר, הוא בכלל המונעים את עצמן מן המצוה, ולא תהא כזאת בישראל).

והיינו שכל הקונה חתיכת בגד ביום טוב, אף אם אינו מזכיר סכום מקח או מעות, חייבים לשלם לו אחר היום טוב, כדלעיל סי׳ תקכה ס״א (חנוני המקיף מיני מאכל ומשתה ביום טוב, יכול לתבוע אותם למחר בדין שיפרעו לו), ולא שייך בזה שכר יום טוב. וכאן מיירי שאינו רוצה למכור לו אלא אם כן יתן לו מעות עתה ביום טוב.

[64] רבנו ירוחם נ״ד ח״א כח, ב (והחופרו מותר ליטול שכר ממנו, כיון שהתירו לו חז״ל דשמא לא ימצא בחנם, אף על גב דאסור ליטול שכר בשבת אפילו במלאכה המותרת בשבת), כגירסת הט״ז בדבריו ״מותר ליתן שכר״ כו׳, דהיינו אם לא נמצא מי שהוא עושה בחנם.

[65] ט״ז שם.

[66] מרדכי כתובות רמז קפט (פסק הרב ר׳ ברוך, מכאן יש לי חשש על החזנים שמשכירים אותם להתפלל בשבת. והרב ר׳ שמואל אומר דאין איסור, דהא נותנין לו שכר לקיים המצוה להתפלל). ב״י סי׳ תקפה סוד״ה ולא ידעתי (דעת ה״ר שמואל שכתב דאין איסור, דהא נותנים שכר לקיים המצות). שו״ע ס״ה (החופר קבר למת ביום טוב שני, מותר לו ליטול שכר). מ״א ס״ק יב (ועיין סוס״י תקפ״ה, דיש אומרים דלצורך מצוה מותר ליטול שכר שבת ויום טוב).

שאסור ליטול שכר שבת ויום טוב שלא במקום מצוה[67], מכל מקום במקום מצוה יש מי שמתיר כמו שנתבאר בסי׳ ש״ו[68], לכן אין למחות ביד מי שמיקל לעצמו, כמו שנתבאר שם[69]:

הלויית המת

טו מותר ללוות את המת ביום טוב ראשון תוך התחום, וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום, כיון שזהו כבודו של המת הרי יום טוב שני נחשב כחול לענין זה[70]. אפילו ליווהו כמה מילין, מותרין לחזור למקומן בו ביום, אע״פ שבחזרה זו אין בה כבוד המת, מכל מקום אם לא יהיו מותרין לחזור למקומן לא ילווהו כל כך וימעטו בכבודו[71]. ומטעם זה מותרים הקברנים להחזיר עמהם לבתיהם את כל כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום[72]:

טז המלוים את המת אסורים לרכוב על גבי בהמה[73] ולילך בספינה[74] אפילו תוך התחום, אפילו ביום טוב שני של גליות, אע״פ שדברים הללו אינן אסורים אלא מדברי סופרים[75], מכל מקום יש כאן זלזול יום טוב יותר מהליכה ברגל חוץ לתחום[76], ולא התירו לזלזל בכבוד יום טוב כדי להוסיף ולהרבות כבוד המת, שהרי לויה זו אינה מעיקר צרכי המת ואינה אלא כדי להרבות בכבודו.

אבל אותן אנשים הצריכים להתעסק בעיקר צרכי קבורתו, אם יש להם צער לילך ברגל או שהוא טורח גדול, מותרין ביום טוב שני לילך בספינה או לרכוב על גבי בהמה, שהרי יום זה כחול הוא לענין קבורת

---

[67] כדלעיל סי׳ שו ס״ח (אין משתכרין בשבת אפילו בדבר המותר, גזרה משום מקח וממכר), ושם נסמן (הערה ס).

[68] סי״א (אסור לשכור חזן להתפלל בשבת או יום טוב, אף על פי ששכרוהו מבעוד יום, שאסור לו ליטול שכר שבת או יום טוב, והוא הדין לשכר התוקע בראש השנה. ויש מתירין, מפני שבמקום מצוה לא גזרו על שכר שבת ... וכן המנהג להקל), ושם נסמן (הערה פג). אבל לקמן סי׳ תקפה סי״א לא הביא דעה המתרת.

[69] ומסיים שם (ומכל מקום לדברי הכל אינו רואה סימן ברכה משכר זה לעולם), ושם נסמן (הערה פו).

[70] בה״ג הל׳ אבל מב, ד (ומותר ללוות עם המת ביום טוב ראשון בתוך התחום). רמב״ן בתורת האדם סוף ענין ההוצאה (ושם בהלכות, ומותר ללוות את המת ביום טוב ראשון בתוך התחום, ומינה ביום טוב שני אפילו חוץ לתחום. וכן כתב הרב ר׳ יצחק בן גיאת ז״ל). שו״ת הריב״ש סי׳ תפז (המלוה אותו, וכל דבר שהוא כבוד המת, עושין לו ביום טוב שני כדרך שעושים בחול, ואף על פי שאינו הכרחי בקבורתו, שהרי אמרו ז״ל יום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן ... וכתוב בהלכות גדולות, ומותר ללוות את המת ביום טוב ראשון בתוך התחום, נראה מדבריו, הא ביום טוב שני אפילו חוץ לתחום. וכן כתב הרב רבי יצחק בן גיאת ז״ל, וכן הסכימו כל האחרונים ז״ל). טור ושו״ע ס״ו (מותר ללוות המת ביום טוב ראשון תוך התחום, וביום טוב שני אפילו חוץ לתחום).

[71] תורת האדם שם (אלא שאני חוכך בחזרה לאחר הקבורה, שיש לומר שאין להם אלא אלפים אמה ... אבל כיון דיום טוב שני של דבריהם, מצינו בשל דבריהם שהתירו חזרה משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, כדאתמר ביום הכפורים (יומא עז, ב), וצריך תלמוד). רבנו ירוחם נכ״ח ח״א רכט, ד (קוברי מת ביום טוב שני והוליכו אותו חוץ לתחום, יש מפרשים שאינם יכולין לחזור בו ביום למקומם, אבל הרמב״ן כתב בתשובה שחוזרים למקומם בו ביום, כדאמרינן שאתה מכשילן לעתיד לבא, וכל שכן דכחול שויוה רבנן לגבי מת). טור ושו״ע ס״ו (וחוזרין למקומם בו ביום). לבוש ס״ו (ומותרין לחזור למקומן בו ביום ... משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבא, הואיל ויום טוב שני כחול שוינהו רבנן לגבי מת). מ״א ס״ק יג (מדסתם הרב״י, שמע מינה דסבירא ליה אפילו יצאו חוץ לד׳ אלפים אמה מותרים לחזור, שלא תהא מכשילם לעתיד לבוא).

וראה לעיל סי׳ תז ס״א.

[72] רבנו ירוחם שם בשם תשובת הרמב״ן (ועוד כתב בתשובה, שכלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום, שמותרין כמו כן להחזיר אותן למקומם). שו״ע שם (וכן מותר להחזיר כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום). לבוש ס״ו (ואפילו כלי הקבורה שהוליכו עמהם חוץ לתחום מותר להחזירם, כדי שלא יאבדו ויכשילם לעתיד).

וכן הדין במוליך סדור לבית הכנסת ביום טוב, כדלעיל סי׳ תקיח ס״א (וכשם שמותר להוליכן כך מותר להחזירן לביתו, אף על פי שבחזרה זו אין בה צורך יום טוב כלל, שהרי אינו מחזירן אלא כדי שלא יגנבו ויאבדו ואין זה צורך היום אלא צורך ממונו, אעפ״כ התירו לו חכמים להחזירן, כדי שלא ימנע מלהוליכם מחמת שיתיירא שלא יוכל להחזירן).

וראה לעיל סי׳ תז ס״ג.

[73] רמב״ן בספר תורת האדם שם (וראיתי בתוספות שמעשה היה בצרפת ביום טוב שני והלכו אחרי המת רוכבים על סוסים עד מקום קבורה, וכמדומה מדבריהם שלא מיחו בידם חכמים שבאותו הדור, וחס ושלום, שלא התירו רבותינו כן אלא במקום דלא אפשר ... לא מיבעיא הבאים משום כבוד שאסור, אלא אפילו אבלים שחייבין לקברו אסור). שו״ע ס״ז (המלוים את המת אסורים לרכוב על בהמה, אפילו ביום טוב שני, ואפילו האבלים).

[74] כנסת הגדולה הגב״י (שלא התיר אלא לשכור ספינה להוליך המת בתוכה על ידי עממין, אבל שיהודים יכנסו בתוכה ויעברו דרך ים, לא התיר). והוא כי אף שנתבאר לעיל ס״ו (ומשכירים לו ספינה להוליכו ממקום למקום), ושם נסמן (הערה 27), היינו דוקא להוליך את המת בספינה, אבל לא את המלוים. מ״א סקט״ו (והוא הדין דאסור לילך בספינה (כנה״ג)).

[75] כדלעיל סי׳ שה סכ״ג (אין רוכבים על גבי בהמה ... שגזרו עליה משום שמא יבוא לחתוך זמורה מאילן המחובר כדי להנהיג בה הבהמה שרוכב עליה).

[76] מ״א שם (אף על גב דרכיבה רק דרבנן, מכל מקום איכא זילותא דיום טוב, כן נראה לי).

המת[77]. ומכל מקום לא ירכבו בתוך העיר או כפר שיש בהן נכרים, שלא יאמרו עליהן שמחללין יום טוב[78]:

מת מצוה במקום רחוק

יז אם נודע לבני עיר אחת ביום טוב שני שישראל מת מוטל על פני השדה בבזיון רחוק מכאן מהלך ארבעה או חמישה ימים, מותרים בני העיר לצאת לדרך בו ביום כדי למהר קבורתו. אע"פ שאין מחללין יום טוב אלא בשביל מת שיקבר בו ביום[79], מכל מקום כיון שהוא מוטל על פני השדה, יש לחוש שמא יאכלוהו כלבים קודם שיגיעו אנשי העיר לשם ולא יבא לידי קבורה כלל. אבל אם המת הוא מוטל בבית המשתמר, שבודאי יבא לידי קבורה אחר יום טוב, אסורין לצאת ביום טוב חוץ לתחום כדי למהר קבורתו אחר יום טוב[80]:

הרוצה ליקבר בקברי אבותיו

יח מי שמת בעיר שיש בה שכונת קברות לישראל, וקודם מותו צוה שיוליכוהו לעיר אחרת לקברו שם אצל קברי אבותיו, אע"פ שמצוה לקיים דברי המת[81], ובפרט בדבר שהוא כבודו שיקבר אצל אבותיו. מכל מקום אין זה כבודו לחלל יום טוב בחנם, שהרי אם לא היה מצוה על ככה היה אסור להוליכו מעיר זו שיש בה קברי ישראל לעיר אחרת, נמצא שצוואתו גורמת לחלל יום טוב בשבילו, ואין זה כבודו, לפיכך משהין אותו עד מוצאי יום טוב ומוליכים אותו לקברות אבותיו, ואם יש לחוש שמא יסריח ויבא לידי בזיון, מקברין אותו במקומו ביום טוב מיד[82], כמ"ש ביו"ד בסי' שס"ג[83] עיי"ש:

תינוק שלא גמרו שערו וצפרניו

יט תינוק שמת בתוך שלשים יום ללידתו, אם גמרו שערו וצפרניו, אע"פ שאין אנו יודעים אם כלו לו חדשיו, הרי הוא בחזקת בן קיימא, ומקברים אותו ביום טוב ראשון על ידי נכרי, וביום טוב שני על ידי

---

[77] רמב"ן שם (ומיהו קוברים שצריכין לקברו, במקום שאי אפשר מתירין להם אפילו לרכוב על גבי בהמה, דיום טוב שני לגבי צרכיו בכל דלא אפשר, כחול שויוה רבנן). שו"ע שם (אבל הקוברים שצריכים לקברו, אם אי אפשר, מתירים להם ביום טוב שני לרכוב על גבי בהמה). ט"ז ס"ק ד (דיום טוב שני לגבי צרכיו, בכל דלא אפשר, כחול שוי' רבנן ... ונראה לענ"ד, הך לא אפשר דהכא, אין פירושו שהוא מן הנמנע לגמרי בלאו הכי, אלא אי אפשר בקלות אלא על ידי טורח וצער קצת, גם כן מותר).

[78] תמת ישרים, אהלי תם סי' קטז (ראינו שנזהרים שלא יראו האומות שעושים מלאכה ... ולכן לא היה ראוי כאן לרכוב תוך העיר). כנסת הגדולה הגב"י (ומיהו לא ירכבו בסוסים תוך העיר מפני האומות, ואפילו אי אפשר בענין אחר, תומת ישרים סי' קי"ו). מ"א סקט"ז (ומיהו לא ירכבו בעיר מפני האומות (כנה"ג)).

[79] כדלעיל ס"י.

[80] תשב"ץ ח"א סי' כב (מה שהתרת ללכת ביום טוב שני חוץ לתחום לקבור המת שהיה מוטל שם בין העכו"ם, שמת ערב יום טוב והיו קרוביו חוששין שלא ישליכוהו העכו"ם לכלבים או ישרפוהו ... שזה המת הי' מהלך ג' או ארבע ימים חוץ לעיר, ומי יכול לעשות במהירות הליכתו ... אם יש לחוש לאכילת כלבים ולשריפה, והממהר לעשות צרכיו לקרב קבורתו עושה מצוה, ואין יום טוב ב' עומד בפני מצות קבורתו דכחול שויוה רבנן, כל זמן שהוא מוטל עלינו לקברו ... ואם כן אפילו ידעת שהי' רחוק יום או יומים והתרת כן, היה ההיתר נכון). בדק הבית (ונראים לי דבריו). שו"ע ס"ח (אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת רחוק משם ד' או חמשה ימים ולא ניתן לקבורה, אף על פי שלא יוכלו להגיע לו עד לאחר המועד, מותר לצאת לדרך ביום טוב שני כדי למהר קבורתו). מ"א סקי"ז (והריב"ש סי' תקי"ו כתב דאסור ... וכ"כ בכנה"ג בשם כמה גדולים. וכ"כ הישי"ש כיון שאינו רוצה לקברו בו ביום אסור לילך לשם ... ולי נראה להקל ... מיהו אם אינו מוטל בשדה רק בבית יש להחמיר).

וראה לעיל סי' תמד סט"ז (חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין והוא מוטל על פני השדה בבזיון, שכל הפוגע בו חייב לקוברו מיד, אף על פי שנזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו והוא בתוך הפסח שאינו יכול לבטלו והוא עובר עליו בבל יראה ובל ימצא).

[81] גיטין יד, ב.

כמה מדיני מצוה לקיים דברי המת – לקמן הל' מכירה ס"ו-ז.

[82] יש"ש פ"א סי' יג (ודוקא היכא דליכא קבר במקומו, אבל היכא דאיכא קבר במקום שנפטר, אלא שעשה צוואה לקוברו חוץ לתחום במקום אבותיו, נהי דמצוה לקיים דברי המת, בפרט כה"ג שהוא כבודו שיוקבר במקום אבותיו, כדאשכחן בקראי, מכל מקום אין זה כבודו של מת לחלל היום טוב על פיו בכדי ... היכא דאיכא למיחש שמא יסריח, קוברין במקומו, ולא חשין לצוואתו. ואי ליכא למיחש שמא יסריח, מלינין אותו, וקוברין אותו אחר יום טוב במקום אבותיו). הובא בט"ז סק"ה, ובמ"א סקי"ח.

"ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל", נתבאר לעיל ס"ו (מוליכים אותו לעיר אחרת שיש בה שכונת קברות, אפילו חוץ לתחום).

[83] ברמ"א ס"ב (ואם צוה להוליכו ממקום למקום, או שצוה לקברו בביתו ולא בבית הקברות, שומעין לו). וקאי על מ"ש לעיל ש"מוליכים אותו לקברות אבותיו".

ישראל, לפי שרוב הנשים יולדות ולד של קיימא, ומן הסתם כלו לו חדשיו[84].

במה דברים אמורים כשמת לאחר המילה, או שהיא נקבה. אבל תינוק שמת קודם מילתו, אפילו מת ביום טוב שני של גליות, אין לקברו בו ביום, לפי שצריך להסיר ערלתו בצרור או באבן קודם שיקברוהו[85], כמ"ש ביו"ד סי' רס"ג[86], וביום טוב אסור להסיר הערלה[87], לפי שדבר זה אינו מצרכי הקבורה, וגם אינו בשביל כבוד התינוק כלל שנחלל יום טוב שני בשביל כך, אלא הוא מטעם שנתבאר ביו"ד שם[88]:

כ ואם לא גמרו שערו וצפרניו, או שידוע שלא כלו לו חדשיו, אין מקברין אותו אפילו על ידי נכרי, אפילו הוא יום טוב שני של גליות, אפילו היא נקבה, דכל שהולד אינו בן קיימא אין שם בזיון כלל אם משהין אותו עד הערב[89]:

קריעה

כא אע"פ שיום טוב שני הוא כחול לענין עסקי המת, אעפ"כ אין קרובים קורעים בגדיהם עד הערב, לפי שדבר זה אינו מעסקי המת, אלא חובת החיים היא[90]:

הקבורה קודם ואחר התפלה

כב כשמת בליל יום טוב שני, משכימין למחר ומקברים אותו קודם תפלת שחרית[91]. ואם אי אפשר להקדים כל כך, או שמת איזו שעות על היום של יום טוב שני, מקברין אותו בשעה שהש"ץ אומר פיוטים ושאר דברים[92], שאין חובה על הכל לאמרם ולשומעם[93]. וטוב לקבץ מנין בשעת הקבורה[94].

---

[84] טור בשם ה"ר יעקב בן ר"י הלבן (מעשה שמת תינוק בן שלשים ביום טוב השני, ואמר הריב"ם כיון שלא היה יודע ודאי שכלו לו חדשיו אין דינו כשאר מת לחלל עליו יום טוב, וה"ר יעקב בן ה"ר יצחק הלבן אומר כיון דרוב נשים יולדות ולד של קיימא דינו כשאר מת). ב"י (משמע דעד כאן לא פליגי אלא כשמת ביום שלשים, דאילו עברו עליו שלשים יום הא קיי"ל (שבת קלה, ב) דכל ששהה ל' יום באדם אינו נפל. ואם מת בתוך ל' יום, הרי הוא כאבן ואין דוחין יום טוב לצורך קבורתו). בדק הבית (ויותר נראה לומר דבתוך שלשים כיום שלשים, והמתיר בזה מתיר בזה, ונראים דברי המתיר, והוא שגמרו שערו וציפרניו). ד"מ ס"ק ד (אבל בשלחן ערוך שחיבר לא חילק בין תוך שלשים ליום שלשים, וכתב דמותר לקברו אם גמרו שערו וציפרניו). שו"ע ס"ט (תינוק שמת בתוך שלשים, אם גמרו שערו וצפרניו הוא בחזקת בן קיימא ודינו כמת גדול, אף על פי שאין אנו יודעים אם כלו לו חדשיו, דרוב נשים יולדות ולד קיימא).

ולענין חי, ראה לעיל סי' של ס"ח, לענין מילה ופקוח נפש.

[85] דרכי משה ס"ק ד (ומכל מקום נראה לי דאם לא נימול עדיין אין לקברו ביום טוב, ויש להמתין עד למחר ולהסיר ערלתו כמנהג). מ"א סק"כ (ומשמע דאם הוא אחר המילה, או שהי' נקבה, מודה רמ"א דקוברין אותו ביום טוב, כמ"ש ס"ט).

[86] בשו"ע שם ס"ה (תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה, מלין אותו על קברו בצור או בקנה, ואין מברכין על המילה).

[87] הגהות מיימוניות הל' מילה פ"א אות י (דמה שנהגו להסיר ערלתו, אין מנהג של תורה). הגהות מרדכי שבת רמז תעא (ונהגו להסיר ערלה מנפלים. ואסור לעשות כן ביום טוב שני). שו"ע ס"י (נפלים שנהגו להסיר ערלתן בצרור אבן או בקנה, אסור אפילו ביום טוב שני של גליות). מ"א ס"ק כ (דמה שנהגו להסירה אינו מנהג של תורה, אלא מנהג בעלמא).

[88] "מלין אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המילה. אבל משימים לו שם, לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים".

ובהג"מ והגמ"ר ומ"א שם, הביאו מבראשית רבה פמ"ח, ח (ואותן שחטאו יותר מדאי מה עושה להם, מעביר את הערלה מעל גבי תינוקות שמתו עד שלא מלו, ונותנה עליהם, ומורידן לגיהנם).

[89] רמ"א יו"ד סי' רסג ס"ה (דאסור לקבור ביום טוב הנפלים, דאפילו לטלטלו אסור). מ"א סק"כ (ומ"ש ביו"ד סוס"י רס"ג דאין קוברים הנפלים ביום טוב, מיירי בנפל ודאי).

ומכל מקום סיים במ"א שם (וצ"ע דלכאורה משמע בנדה דף הנ"ל, שגם על הנפלים קאי לאו דלא תלין).

[90] רמב"ם פ"ו הכ"ג (ואין קורעין ביום טוב שני כלל ואפילו קרוביו של מת). הרמב"ן בתורת האדם שער הקריעה (ואין קורעין ביום טוב, אפילו ביום טוב שני של גליות, אפילו קרוביו של מת). ר"ן ג, ב (ואיכא מאן דאמר דכיון דיום טוב שני לגבי מת כחול שויוה רבנן, קורעין בו, שאף זה כבודו של מת. ואינו נראה, שאין אלו עסקיו. וכן דעת הרמב"ן שלא לקרוע). שו"ע סי"א (אין קורעין על המת אפילו ביום טוב שני, אפילו קרוביו). לבוש סי"א (שאין הקריעה צורך המת וצורך הקבורה ולא התירוהו).

וראה מראי מקומות וציונים.

[91] כלבו סי' קיד פו, א (וכשמת בליל יום טוב שני, משכימין וקוברין אותו למחר קודם תפלה). שו"ע סי"ב (כשמת בליל יום טוב שני, משכימין וקוברין אותו קודם תפלה).

[92] ישו"ש פ"א סי' י (והיכא שמת בליל יום טוב, אם יכולין להקדים בהשכמה קודם תפילה טוב הדבר, ואי לא, קוברין בעת שאומר הש"ץ פיוטים ... מתקבצין מנין, וקוברין אותו בעת שאומר הש"ץ הפיוטים ושאר דברים כדומה לזה, וחוזרין לבית הכנסת, וכן עיקר). הובא בט"ז סק"ו, ובמ"א סקכ"א.

[93] ראה לעיל סי' סח ס"א (מה שנוהגין במקומות הרבה לומר פיוטים ... ... לא יעסוק בשום דבר, ואפילו בדברי תורה אסור להפסיק לעסוק כל זמן שהצבור אומרים פיוטים, כל שכן לדבר שום שיחה בטילה).

ואם המת הוא אדם חשוב שצריכים רבים ללוותו, יוציאוהו לבית הקברות אחר יציאה מבית הכנסת, כדי שילווהו רבים, וחוזרים המלוין לבתיהם לאכול סעודת יום טוב, ואחר האכילה מקברים אותו כראוי[95]. עיין סי׳ תמ״ג[96] הטעם לכל זה:

(דין צידוק הדין ביום טוב ראשון וביום טוב שני, עיין ביו״ד סי׳ ת״א[97]. ולעיל סי׳ ת״כ[98]):

---

[94] יש״ש שם (מתקבצין מניין).

[95] מ״א סוף סקכ״א (ונראה לי דאם הוא אדם חשוב שצריכים רבים ללוותו, יוציאהו לבית הקברות אחר יציאת בית הכנסת, ויאכלו, ואחר כך יקברוהו כראוי, כמ״ש סי׳ תמ״ג).

[96] ס״ה (ואף על פי שאין לאכול סעודת קבע בעוד שלא נקבר המת. מכל מקום כיון שכבר הוציאוהו לבית הקברות כדי לקברו, יש להקל). והוא כמובא בישו״ש שם (דאיתא במדרש, לא תאכלו על הדם (ויקרא יט, כו), שאין לאכול סעודות קבע קודם שנקבר המת).

[97] בשו״ע שם ס״ו (אומרים על המת צדוק הדין וקדיש, כדרכן. וכן ביום טוב שני; אבל ביום טוב ראשון, כיון שאין מתעסקים במת אין אומרים אותו), ורמ״א שם (ויש חולקין שלא לומר צדוק הדין במועד. וכן המנהג פשוט במדינות אלו שלא לומר צדוק הדין בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון).

[98] בשו״ע ס״ב ([בראש חדש] אומרים צדוק הדין וקדיש), ורמ״א שם (ואין נוהגין כן ... וכן בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון). וכן הוא לעיל סי׳ תכט ס״ח (נוהגין במדינות אלו שבכל חדש ניסן אין אומרים ... צדוק הדין וקדיש שלאחריו, אפילו היה המת תלמיד חכם מופלג וגדול הדור), ולקמן סי׳ תרד ס״ד (ערב יום הכיפורים ... אין אומרים צידוק הדין, אלא על חכם בפניו).

תקכז דיני עירוב תבשילין

ובו ל׳ סעיפים

בישול מיום טוב לשבת

א אע״פ[1] שאסור לעשות אפילו כל מלאכות אוכל נפש לצורך מוצאי יום טוב[2]. מכל מקום אם חל יום טוב להיות בערב שבת, מן הדין היה מותר לעשותן ביום טוב לצורך השבת שלאחריו.

שהרי המבשל (או עושה שאר מלאכות[3]) ביום טוב לצורך החול אינו לוקה מן התורה, הואיל והתבשיל ראוי לבו ביום (אלא אם כן בישל סמוך לחשכה שאין עוד שהות ביום[4] לאכול ממנו) כמו שנתבאר בסי׳ תק״ג[5]. אלא שחכמים אסרו[6] לטרוח ביום טוב לצורך החול כיון שאפשר לטרוח בחול עצמו, אבל שבת

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) בישול מיום טוב לשבת (ס״א).
(ב) טעמי תקנת עירוב תבשילין (ס״ב).
(ג) סדר הנחת עירוב תבשילין (ס״ג-ז).
(ד) הבישול בעוד היום גדול (ס״ח).
(ה) הנחת עירוב תבשילין בין השמשות (ס״ט-י).
(ו) התבשיל שמניחים לעירוב תבשילין (סי״א-ג).
(ז) להוציא אחרים בעירוב תבשילין (סי״ד-כ).
(ח) הנחת עירוב תבשילין ביום טוב ראשון (סכ״א-ג).
(ט) נאכל התבשיל של העירוב (סכ״ד-ו).
(י) מי שלא עירב (סכ״ז-ט).
(יא) המתענה ביום טוב מחמת נדרו (ס״ל).

[2] כדלעיל סי׳ תקג ס״א (כל מלאכת אוכל נפש לא הותרה ביום טוב אלא אם כן עושה אותה כדי ליהנות בה ביום טוב, אבל אסור לאפות ולשחוט ולבשל ביום טוב מה שיאכל בחול).

[3] פר״ח סי׳ תצה ס״א (וראיתי מי שכתב, דדוקא בבישל לצורך חול אינו לוקה מטעם הואיל, אבל בהוצאה והבערה לצורך גוים או לצורך חול, דהתם ליכא למימר הואיל, לוקה לדעת הרמב״ם והמגיד משנה. ואינו מחוור כלל).
ומובן דמיירי בשאר מלאכות לצורך אוכל נפש.

[4] שאינו לוקה מן התורה אלא אם כן אין עוד שהות לאכלו קודם צאת הכוכבים. אבל למעשה אין עירוב תבשילין מועיל אלא אם יש שהות לאכלו קודם בין השמשות, כדלקמן ס״ח (דהיינו שיש שהות ביום, שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו היום היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בין השמשות). וראה זכרון יוסף אות עה.

[5] ס״ב (אם אפשר ליהנות ממנה ביום טוב עצמו, אף על פי שאינו רוצה ליהנות ממנה ביום טוב, ואינו עושה אותה אלא לצורך חול, הרי זה פטור מן התורה, אף על פי שאין המלאכה צריכה לו כלל ביום טוב שכבר אכל כל סעודתו).

שאחר יום טוב, כיון שאי אפשר לטרוח בשבת עצמה היה ראוי להתיר לטרוח ביום טוב לכבוד השבת, כיון שהוא שעת הדחק שאי אפשר בענין אחר[7], ומן התורה אין כאן שום איסור כלל כשמבשל בעוד היום גדול, שיש שהות ביום שאם מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היו אוכלים מתבשיל זה שמבשל לצורך השבת, כמו שנתבאר בסי' תק"ג[8].

---

[6] בעל המאור פסחים יד, ב (אף על גב דפליג רבה לענין מלקות, מודה הוא דלכתחלה אין לו לאפות). ר"ן שם ד"ה איתמר (לאחר סעודתו של יום טוב שאינו בדעתו לאכול עוד בו ביום, אינו לוקה, אבל איסורא מיהא איכא). ובביצה א, ב ד"ה ואידך שני (דמשום הואיל לא פקע אלא איסורא דאורייתא, ואכתי אית ביה איסורא דרבנן ... והיינו דאמר רבה האופה מיום טוב לחול אינו לוקה, דמשמע מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא דרבנן מיהא איכא). מ"א ריש הסימן (כתב הר"ן פ"ג דפסחים ... דשרי על ידי הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה, מכל מקום איסורא איכא).

וכן הוא לעיל סי' תצח סוף סי"א (כיון שיש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית, אין איסור מן התורה לשחטה ביום טוב ... אלא שחכמים אסרוה כל שאין בה צורך יום טוב). סי' תקג סוף ס"ב (אין איסור מן התורה לעשותה. ומכל מקום חכמים אסרוה, והעושה כן מכין אותו מכת מרדות).

[7] בעל המאור שם (ובכל שעת הדחק הוי שרי רבה בכהאי גוונא אפילו לכתחלה, כגון מיום טוב לשבת).

וראה חקרי הלכות ח"א לב, א. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' קב.

[8] ס"ב (הואיל אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום, היתה מלאכה זו צריכה להם והיה מותר לו לעשותה, אם כן הרי מלאכה זו נקראת מלאכת אוכל נפש, ואף שאין לו אורחים אין איסור מן התורה לעשותה).

*

אמנם נתבאר לעיל סי' תקיג ס"א (והתורה אמרה והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וגו', ואין הכתוב מדבר באפייה ובישול ושאר תיקון צרכי סעודה הנעשים בידי אדם, שהרי כבר נאמר את אשר תאפו אפו וגו', הא אין הכתוב מדבר אלא בהכנת שמים, כגון ביצה שנגמרת במעי אמה ומוכנת לאכלה למחר, ואמרה תורה ביום הששי, כלומר סתם ששי יום חול הוא, ובו והכינו את אשר יביאו, כלומר יום זה שהוא חול מכין אכילת יום קדש שלאחריו, אבל יום קדש דהיינו יום טוב אינו מכין ליום קדש שלאחריו).

ולפי זה הקשו התוס' ביצה ב, ב ד"ה והיה (תימה הואיל והכנה דאורייתא, היאך אופין ומבשלין מיום טוב לשבת. וכי תימא על ידי ערובי תבשילין, וכי אתי תקנתא דרבנן וליעקר הכנה דאורייתא). וכן הוא בעירובין לח, א ד"ה משום (איסור הכנה דאורייתא היא ... ומה שאופין מיום טוב לשבת).

ותרצו התוס' בביצה שם (כל דבר אפוי ומבושל לא שייך ביה הכנה, שאינו מחוסר רק תקון בעלמא דמעיקרא הוה חזי ליה, רק גבי ביצה שהוא דבר חדש שלא היתה בעולם ולא היתה ראויה כלל מעיקר). וכן תרצו בעירובין שם (וריצב"א אומר דלא שייך הכנה באפיה ובישול, דאין זה אלא תיקון בעלמא שמתקן המאכל, ולא שייך הכנה אלא לענין ביצה ועירוב שהוא דבר חדש).

אמנם אנן לא קיי"ל להתיר מטעם זה, שהרי לענין בישל בשבת בשוגג נתבאר לעיל סי' שיח סוף ס"א (אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים ... אבל לערב מותר גם לו מיד), ושם ס"ג (אם חל יום טוב במוצאי שבת אסור עד מוצאי יום טוב, מפני שאין שבת מכינה ליום טוב. ויש אומרים שאין הכנה שייך בזה, מטעם שיתבאר בסי' תק"א. ויש לחוש לסברא הראשונה).

ובסי' תקא סי"ח (יום טוב שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביום טוב שיורי הלפידים והפתילות שנדלקו וכבו בשבת, אלא אם כן נדלקו וכבו פעם אחת קודם השבת, מפני שהם יותר נוחים להדליק כשנדלקו כבר פעם אחת וכבו שהאור נאחז בהן היטב, ונמצא שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת ומכינה אותם להדלקה ביום טוב, ואין שבת מכינה ליום טוב ... ויש אומרים ... שאין כבייה זו חשובה הכנה גמורה, כיון שגוף הפתילה כבר היה בעולם, אלא שעל ידי כבייה זו היא נוחה יותר להדליק, ואין בזה כדאי לאסור את גוף הפתילה והלפידים. ולענין הלכה יש לחוש לסברא הראשונה).

וכן הוא באפיה, כדלעיל סי' תקיז ס"ה (פת של פלטר נכרי שנאפה בשבת, אסור ליקח אותו ביום טוב שלאחריו, משום איסור הכנה ... שעל ידי אפייה שבשבת הוכן הפת לאכלו ביום טוב, ואין שבת מכינה ליום טוב).

וכעין זה ביצה שנולדה בשבת או יום טוב הסמוכים זה לזה, כדלעיל סי' תקיג ס"ט (שבת ויום טוב הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בראשון אסורה אף בשני עד הערב, לפי שעל ידי לידה זו היא מוכנת לאכילה, שיותר טובה היא לאכילה ביצה שנולדה ויצאה לאויר העולם מביצה הנמצאת במעי תרנגולת השחוטה, וכבר נתבאר שאין יום טוב מכין לשבת ולא שבת ליום טוב). הרי שאסור משום הכנה, אף שכבר היתה הביצה מוכנה מאתמול במעי התרנגולת.

[אמנם יש כמה דברים שאינם ממש הכנה, כמו צידה, דלעיל סי' תקטו ס"ח (שהצידה בעצמה אינה נקראת הכנה כלל, שהרי אין נעשה שום שינוי בגוף הדג על ידי הצידה ... והרי זה דומה כאילו שבת הכינה ליום טוב, ואסור מדברי סופרים), ועגל שנולד, כדלעיל סי' תצח ס"י (אם הם שבת ויום טוב סמוכים זה לזה ונולד באחד מהם, מותר באכילה ביום שלאחריו, אף על פי שהוא יום טוב או שבת, ואין שבת מכינה ליום טוב ולא יום טוב לשבת (עיין סימן תקי"ג). לפי שאין לידה זו חשובה הכנה, כיון שהיה ראוי לאכילה קודם הלידה כמו אחר הלידה)].

הרי קי"ל שאין סומכים על סברת התוס' שבבישול ואפיה לא שייך איסור הכנה משבת ליום טוב ומיום טוב לשבת. ואם כן יוקשה שוב על מה שאנו מבשלים מיום טוב לשבת.

ועל כרחינו לומר שסומכים על התירוץ הראשון שבתוס' ביצה שם (דרבה גופיה אזיל לטעמיה דאית ליה הואיל ואי מקלעי אורחין חזי ליה השתא נמי חזי ליה); ובעירובין שם (משום הואיל ומקלעי ליה אורחין).

שטעם זה (לענין איסור בישול משבת לחול) הובא גם כאן (ומן התורה אין כאן שום איסור כלל כשמבשל בעוד היום גדול, שיש שהות ביום שאם מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום היו אוכלים מתבשיל זה שמבשל לצורך השבת).

וכיון שיכול לאכלו בעוד היום גדול, אין כאן גם איסור הכנה מיום טוב לשבת, כדלעיל סי' תקיג ס"ט (נמצא שעל ידי לידה זו הוכנה לאכלה בו ביום, ולפיכך היא מותרת גם ביום שלאחריו, כיון שיום זה לעצמו הכין ולא ליום שאחריו). ולכן אנו מבשלים מיום טוב לשבת, כשאפשר עדיין לאכלו ביום טוב.

אעפ״כ תיקנו חכמים[9] שלא לבשל ולעשות שאר כל מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך שבת שלאחריו אפילו בעוד היום גדול, אלא אם כן הניח עירוב תבשילין, דהיינו שיבשל תבשיל אחד מערב יום טוב[10], ויהיה תבשיל זה שמור אצלו, שלא יאבדנו ולא יאכלנו עד לאחר שתיקן ועשה כל צרכי שבת[11]:

טעמי תקנת עירוב תבשילין

ב ומפני שני דברים תיקנו חכמים דבר זה[12],

א׳ כדי להרבות בכבוד יום טוב, שיאמרו הבריות מה אם לכבוד השבת אסור לבשל בתחלה ביום טוב, אלא אם כן התחיל לבשל תבשיל אחד מערב יום טוב, דמה שמבשל ביום טוב אינו אלא כגומר והולך מה שהתחיל מערב יום טוב, קל וחומר שאסור לבשל ביום טוב לצורך החול, אפילו התחיל לבשל מערב יום טוב.

הב׳ כדי להרבות בכבוד שבת, שעל ידי שאתה מזקיקו לבשל תבשיל אחד מערב יום טוב בשביל תיקון צרכי סעודות השבת שלאחריו, הוא נזכר על כל צרכי השבת מערב יום טוב, ובורר מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב, ואינו מכלה את הכל ליום טוב.

ולפי טעם הראשון אין צריך להניח העירוב בערב יום טוב ממש, אלא מותר להניח עירוב תבשילין אפילו כמה שבועות קודם יום טוב[13], ולהתנות עליו שבעירוב זה יהא מותר לו לבשל ולאפות ביום טוב הבא עלינו לשבת שלאחריו, רק שיהא העירוב קיים וראוי לאכילה שלא נתקלקל בהנחתו עד יום טוב[14], כגון שלא עירב בתבשיל אלא בבשר מעושן שמתקיים ימים רבים. וכן מותר להניח עירוב אחד לימים טובים הרבה שיהיו בערב שבת[15], אם מתנה עליו בפירוש שבעירוב זה יהא מותר לי לבשל ולאפות בכל

משא״כ אם בישל בשבת בשוגג, שאסור לאכלו בשבת, כדלעיל סי׳ שיח סוף ס״א (אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים ... אבל לערב מותר גם לו מיד), הרי שאי אפשר לומר ״לעצמו הכין ולא ליום שאחריו״, ולכן קיי״ל לאסור משום ״והכינו״.

[9] משנה טו, ב (ועושה תבשיל (לשם ערוב, רש״י) מערב יום טוב וסומך עליו לשבת). פסחים מו, ב (דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין). רמב״ם פ״ו ה״א (ותבשיל שסומך עליו הוא הנקרא עירובי תבשילין). טור ושו״ע ס״א (ועל ידי עירוב, מבשל בתחלה לשבת).

[10] משנה ביצה שם (בית שמאי אומרים שני תבשילין, ובית הלל אומרים תבשיל אחד), וכבית הלל.

[11] יתבאר לקמן סכ״ד (תבשיל של עירוב תבשילין שנאכל ... או שנאבד קודם שתיקן צרכי שבת, אסור לו לעשות שום מלאכה מיום טוב לשבת), ושם נסמן (הערה 148).

[12] גמרא טו, ב (מאי טעמא, אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב (מתוך שמערב, זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליום טוב, ובורר מנה לזה ומנה לזה, רש״י). רב אשי אמר (לא לכבוד שבת תקנוהו, אלא לכבוד יום טוב, רש״י), כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת (אלא אם כן התחיל מבעוד יום, דאינו אלא כגומר והולך, אבל אתחולי לא, רש״י), קל וחומר מיום טוב לחול (לגמרי לא, רש״י)).

וראה לקוטי שיחות חט״ז ע׳ 185 הערה 19 (מסגנון לשון אדמו״ר הזקן (סתקכ״ז ס״ב) ״ומפני ב׳ דברים תיקנו חכמים דבר זה כו׳״ משמע לכאורה שאין זה פלוגתא כי אם ב׳ טעמים. וראה פנ״י וצל״ח ביצה שם), וחי״ז ע׳ 458 הערה 6 (משמע דמאן דאמר משום שבת – מוסיף על המאן דאמר משום יום טוב. ואולי יש לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא שהטעם דשבת אינו לעיכובא).

והיינו שהאמור לקמן ״בדיעבד שכבר עירב ימים רבים קודם יום טוב ובערב יום טוב ממש שכח או הזיד ולא עירב, מותר לו לסמוך על עירובו ולבשל בתחלה מיום טוב לשבת״, וכן האמור לקמן ״אם נזכר בערב יום טוב, יניח עוד עירוב ... אבל לא יברך עליו״, הוא כיון ״שהטעם דשבת אינו לעיכובא״.

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קג-ד.

[13] רא״ש פ״ב סי׳ א (ויראה דנפקא מינה בין אלו שני הטעמים, דלרבא צריך לערב דוקא בערב יום טוב, כדי שיברור מנה יפה לשבת, ולרב אשי יכול לערב אפילו קודם ערב יום טוב, ויום טוב של סוכות שחל להיות בחמישי בשבת יכול לערב ערב יום טוב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה). הובא בב״י ד״ה ומ״ש ויכול.

[14] מרדכי רמז תערב (וה״ג בירושלמי, עירובי תבשילין כך הם ... ואומר בהדין יהא שרי לן לבשולי ולאפויי ... ובלבד שיהא עירובו שמור עד מוצאי יום טוב האחרון ... והשתא שמעינן מן הירושלמי, דיום טוב דסוכות העירוב שהניח בערב יום טוב ראשון מועיל גם לימים טובים אחרונים). הובא בב״י שם.

והיינו שיהא עדיין ראוי לאכילה ולא נתקלקל, כדלקמן סכ״ד (אלא אם כן נשתייר מהתבשיל כזית שלם הראוי לאכילה), ושם נסמן (הערה 150).

[15] ב״י שם (ואם כן אפילו מיום טוב אחד לכל ימים טובים שבשנה יכול לערב. ומה שלא כתב הרא״ש כן, היינו מפני שאין דרך תבשיל להתקיים כל כך. ומיהו אי מערב במעושן שהוא עשוי להתקיים זמן הרבה, אין הכי נמי שיוכל לערב מיום טוב אחד לכל ימים טובים שבשנה, לדעת הרא״ש. וזה נראה יותר).

ימים טובים של שנה זו שיהיו בערב שבת לצורך השבת שלאחריה[16], רק שיהיה העירוב קיים וראוי לאכילה בכל יום טוב ויום טוב.

אבל לפי טעם הב׳ שביארנו צריך להניח עירוב תבשילין בערב יום טוב ממש[17], שהרי אם הניח הרבה ימים קודם יום טוב, עדיין כשיגיע ערב יום טוב לא יהא נזכר על צרכי שבת ולא יברור מנה יפה לכבודו, וכן אם עירב בערב יום טוב אחד ליום טוב אחר, אפילו הוא סמוך לו, כגון יום טוב של סוכות שחל בחמישי ובששי ושמיני עצרת ושמחת תורה גם כן בחמישי וששי, ועירב בערב יום טוב הראשון גם ליום טוב האחרון, לא הועיל כלום, שעדיין כשיגיע ערב יום טוב האחרון לא יהא נזכר על שבת שלאחריו[18].

לפיכך לענין מעשה אין לערב לכתחלה אלא בערב יום טוב ממש ליום טוב זה בלבד, כמו שנתבאר לפי טעם הב׳. אבל בדיעבד שכבר עירב ימים רבים קודם יום טוב ובערב יום טוב ממש שכח או הזיד ולא עירב, מותר לו לסמוך על עירובו ולבשל בתחלה מיום טוב לשבת[19]. אבל אם נזכר בערב יום טוב, יניח עוד עירוב או יקח עירוב הראשון ויאמר עליו בדין יהא שרי וכו׳, אבל לא יברך עליו[20]. וכן אם כשהניח העירוב התנה עליו שבעירוב זה יהא מותר לו לבשל ולאפות בכל ימים טובים שיהיו בערב שבת לצורך השבת שלאחריו[21], אעפ״כ צריך לערב כשיגיע ערב יום טוב שלפני השבת, אלא שלא יברך עליו, רק יאמר עליו בדין יהא שרא לנא כו׳ כמו שנתבאר, ואם לא עירב בערב יום טוב סומך על עירובו הראשון כל זמן שהוא קיים וראוי לאכילה כמו שנתבאר:

סדר הנחת עירוב תבשילין

ג כיצד מצות הנחת ערוב תבשילין, נוטל בידו[22] חתיכת פת[23] שיש בה כביצה וכזית בשר מבושל, או שאר דבר מבושל[24] שיש בו כזית[25], כדי שבפת זו יהא מותר לו לאפות מיום טוב לשבת ובתבשיל זה יהא

---

[16] מרדכי שם (ובלבד שיאמר בפירוש עד מוצאי יום טוב האחרון). לבוש סי״ד (ובלבד שיאמר כן בפירוש כשהניחו שרוצה לסמוך עליו כל זמן שהוא קיים אפילו ביום טוב אחר, שכשאמר כן חל התנאי על העירוב ועליו הוא סומך ביום טוב אחר, אבל אם לא אמר כן לא יסמוך עליו אפילו הוא עודנו קיים).

[17] אף אם בישלו קודם ערב יום טוב, עכ״פ יניחו בערב יום טוב, וכדלקמן בסמוך (יקח עירוב הראשון ויאמר עליו בדין יהא שרי וכו׳).

[18] רא״ש שם (דלרבא צריך לערב דוקא בערב יום טוב, כדי שיברור מנה יפה לשבת). ב״י שם (דאילו לטעמא דרבא אינו יכול לערב מיום טוב ראשון ליום טוב אחרון, דכיון דמרחק כמה יומי, אין לך שכחה גדולה מזו). ט״ז ס״ק יג (וכתב הרא״ש ... דלרבא צריך לערב דוקא בערב יום טוב, כדי שיברור מנה יפה לשבת).

[19] כל בו סי׳ נט כב, ג (ויש לעיין אם יניח ערובי תבשילין קודם יום טוב שני ימים או יותר אם יועיל לו, ועל זה כתב ה״ר נתנאל ז״ל לחומרא, וז״ל ועל ערובי תבשילין אין לשנות מנהג ערב יום טוב בלא ראיה ברורה, ואין לנו אלא לשון משנתינו עושה אדם ערובי תבשילין מערב יום טוב וסומך עליו לשבת, וגם הברייתות והתלמוד כך הוא). ב״י שם (ולענין הלכה לכתחלה נקטינן להחמיר, ובדיעבד להקל, כיון דמידי דרבנן הוא). שו״ע סי״ד (אם הניח העירוב על דעת לסמוך עליו כל זמן שיהיה קיים, אפילו ליום טוב אחר, לכתחלה לא יסמוך עליו ליום טוב אחר, אבל בדיעבד יכול לסמוך עליו). ט״ז ס״ק יג (וכיון דלא בריר לן כמאן הלכה, פסק ב״י לכתחלה לאיסור ובדיעבד להיתר). מ״א סוף סקי״ג (לכתחלה אין לערב אלא בערב יום טוב כדי שיברור מנה יפה לשבת).
וראה לקוטי שיחות חט״ז ע׳ 185.

[20] שספק ברכות להקל.

[21] ב״י שם (ואם כן אפילו מיום טוב אחד לכל ימים טובים שבשנה).

[22] טור (כיצד הוא עושה, לוקח העירוב בידו, ונותנו למי שיש לו זכות בשביל מי שמערב על ידו). ב״י ד״ה כיצד (דבר פשוט הוא דברוצה לערב על אחרים מיירי, ומפני כך צריך לזכות, דאילו באינו רוצה לערב על אחרים אינו צריך לזכות כלל, אלא לוקח העירוב בידו ומברך ואומר). ב״ח ד״ה כיצד (במי שמערב לעצמו לוקח העירוב בידו ומברך ואומר).
והטעם שנוטל בידו יתבאר לקמן (הערה 30)

[23] רבי אליעזר בברייתא טו, ב (אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל). ר״ת בתוס׳ ביצה יז, ב ד״ה אמר (ואומר ר״ת דלאפיה צריך לערב גם בפת, ואינו יכול לאפות על ערוב תבשיל, דהא קיימא לן כרבי אליעזר דאמר אין אופין אלא על האפוי ואין מבשלין אלא על המבושל). רא״ש פ״ב סי׳ יא (לאפות אף בית הלל מודו דבעינן פת, דכולהו אית להו דרבי אלעזר דאמר אין אופין אלא על האפוי). טור ושו״ע ס״ב (עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל). ט״ז ס״ק ד (דהכי סבירא ליה לרבי אליעזר, דיליף מקרא דאשר תאפו אפו ואשר תבשלו בשלו, מכאן שאין אופין אלא על האפוי ולא מבשלין אלא על המבושל, על כן צריך כאן פת בשביל מה שיאפה פת לצורך שבת, ותבשיל בשביל מה שיתבשלו).
וכן הוא בסידור (יקח מערב יום טוב הפת משבת, וגם התבשיל).

[24] יתבארו הפרטים לקמן סי״ב-ג. ובסידור (תבשיל חשוב כגון בשר או דג).

[25] רבי אבא טז, רע״ב (ערובי תבשילין צריכין כזית). ראבי״ה סי׳ תשמח ע׳ 449 (ובירושלמי גרסינן עירובי תבשילין כך הן, משל פת כביצה ותבשיל כזית). אור זרוע הל׳ יום טוב סי׳ שמז (בירושלמי שלפני כתוב עירובי תבשילין כך הוא, נוטל פת כביצה ותבשיל

מותר לו לבשל מיום טוב לשבת.

ואם לא עירב אלא בתבשיל לבד ולא נזכר עד לאחר שנכנס ליל יום טוב, אפילו הוא יום טוב ראשון של גליות שחל בחמישי בשבת שיוכל לערב על תנאי כמו שיתבאר[26], אעפ"כ אין צריך לחזור ולערב, כיון שכבר עירב בתבשיל שהוא עיקר העירוב[27].

אבל אם עירב בפת בלבד צריך לחזור ולערב, ואם לא עירב אסור לו אפילו לאפות מיום טוב לשבת[28], שאין זה עירוב כלל כמו שיתבאר[29]:

ד ואחר שנטל העירוב בידו[30], חייב לברך אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות עירוב[31], כמו שמברכין על שאר כל מצות חכמים[32]:

ה ואחר כך יאמר בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי[33] ולאטמוני ולאדלוקי שרגא[34] ולמעבד כל צרכנא[35]

כזית). מרדכי רמז תרעב (והכי גרסינן בירושלמי, עירובי תבשילין כך הם, פת כביצה ותבשיל כזית). טור ושו"ע ס"ג (שיעור תבשיל זה כזית, בין לאחד בין לאלפים, בין בתחלתו בין בסופו), ורמ"א שם (ויש מצריכין לכתחלה בפת כביצה, וכן נוהגין לכתחלה).

והוא כדעה הא' דלעיל סי' רצא ס"א, שסעודת שבת סגי בכביצה, ושם נסמן (הערה ג).

[26] סעיף כד (אם נאכל או נאבד הפת של עירוב תבשילין, אין בכך כלום, ואפילו חל יום טוב בחמישי ובששי ונזכר ביום טוב ראשון אין צריך לערב בתנאי, שעיקר העירוב הוא התבשיל).

[27] ר"י בתוס' יז, ב ד"ה אמר (דלא צריך אלא תבשיל אחד לכל דבר בין לאפות בין לבשל ... קיימא לן כרבי יהושע לגבי דרבי אליעזר, משום דרבי אליעזר שמותי הוא, ורבי יהושע פליג עליה בירושלמי ואמר אופין ומבשלין על המבושל. ומכל מקום אומר ר"י לא מלאני לבי לעבור על דברי דודי, וצריך שני תבשילין, פת ותבשיל, וכן עמא דבר). הג"מ פ"ו אות ג (כתב ר"י שרגיל לערב בפת ותבשיל כדי לקיים המנהג ולצאת ידי כל רבותינו, אף על פי שנאמר לו דברי ה"ר יצחק בן רבינו מאיר שפסק דבתבשיל אחד סגי, כדמפורש בתוס', וכן כתב רש"י שרבו נוהג בתבשיל ופת כה"ג). מ"מ פ"ו ה"ג (ודע שבתבשיל אחד בלא פת סגי, וכן נראה מן ההלכות, וכן כתבו מקצת הגאונים ז"ל, וזה דעת הרמב"ן והרשב"א וכדברי רבינו, אלא שנהגו להחמיר להצריך פת ותבשיל להוציא מידי כל ספק). ב"י סוד"ה ועירוב (ומיהו היכא דאירע דלא עירבו אלא בתבשיל לבד, סומכים על כל הנך רבוותא דשרו). שו"ע ס"ב (ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר). ישש"ש פ"ב סי' יח (דנהי דאין לשנות המנהג לכתחילה דבעי פת ותבשיל, אבל בדיעבד פשיטא דשרי בתבשיל לחוד). ט"ז שם (ור"י סבירא ליה דבשביל תבשיל מותר הכל, ורוב הפוסקים סבירא להו כר"י, רק ר"ת וקצת דיעות סבירא להו כרבי אליעזר, על כן כשר לכל הפחות בדיעבד כר"י). מ"א סקי"ד (אם נאכל הפת אין בכך כלום. ואפילו חל ב' יום טוב ביום ה' וביום ו' ונזכר ביום טוב ראשון, אין צריך לערב).

וראה גם לקמן סכ"ד (אם נאכל או נאבד הפת של עירוב תבשילין אין בכך כלום, ואפילו חל יום טוב בחמישי ובששי ונזכר ביום טוב ראשון אין צריך לערב בתנאי, שעיקר העירוב הוא התבשיל).

[28] אור זרוע סי' שמג (דאין מערבין בפת כלל לא לבישול ולא לאפייה). הגהות אשרי פ"ב ס"ה (ואם עשה פת גרידא לא עשה ולא כלום, ואפילו לאפות אינו יכול, מאו"ז). עולת שבת סק"ד (ונראה, אפילו אם אינו רוצה רק לאפות פת ביום טוב, אינו יוצא בפת לבד ... וכן מבואר בהדיא בהגהות אשירי פ"ב).

[29] סעיף כד (שעיקר העירוב הוא התבשיל).

[30] כדלעיל רס"ג (נוטל בידו).

נטילה זו אינה חלק מהמצוה, שהרי צריך לברך עובר לעשייתו, וכאן נוטל לפני הברכה. ויתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ב (כיון שבדעתו היה לומר עליו בדין יהא שרי כו' לא נגמרה המצוה עד שיאמר ... אי נמי יש לומר, כיון דמצוה מן המובחר לומר בדין כו', נקרא עובר לעשייתו).

אלא כדלעיל סי' קסז ס"ו (אין לברך המוציא קודם שיתפוס הלחם בידו, כמו שאין מברכין על המצות אלא סמוך לעשייתן כשהמצוה מזומנת בידו לעשותה, ולא קודם לכן).

והיינו ביד ימין, כדלעיל שם ס"ז (צריך שיתפוס הלחם בימינו, שכל דבר שמברכין עליו צריך לאחוז בימין בשעת הברכה), וסי' רו ס"ח (כל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו או לעשות בו מצוה, צריך לאחוז בימינו כשהוא מברך).

[31] רמב"ם פ"ו ה"ח (המניח עירובי תבשילין חייב לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב). טור ושו"ע סי"ב (ומברך על מצות עירוב).

ומה שמברך אחר שנטל העירוב בידו, כי מיירי הכא שאינו מקנה לאחרים. ואם מקנה לאחרים, מברך אחרי שזיכה לאחרים, כדלקמן סי"ט (נוהגין שהמערב גם לאחרים מזכה להם את העירוב בתחלה ואחר כך מברך על מצות עירוב, ואומר בדין יהא שרי כו'), ושם נסמן (הערה 127).

[32] כדלעיל סי' קנח סט"ז (אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים, מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. והיכן ציונו, שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם. וזהו טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם).

[33] רי"ף ט, ב (ובהאי עירובא דקא מנחנא לישתרי לן למיפא ולבשולי מיומא טבא לשבתא). רמב"ם פ"ו ה"ח (ואומר, בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל מיום טוב שלמחר לשבת). טור ושו"ע סי"ב (בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ... מיום טוב לשבת).

[34] תוס' כב, א ד"ה ומדליקין לו נר (מכאן משמע שצריך להזכיר בברכת עירובי תבשילין, יהא שרי לבשולי ולאפויי ולאדלוקי וכו'). ראבי"ה סי' תשמח ע' 450 (והעם נהגו לומר לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא). אור זרוע הל' יום טוב סי' שמז (רבינו יצחק ב"ר אשר זצ"ל מספקא ליה אם צריך לומר ולאדלוקי שרגא ... וכתב ששמע שרבינו שלמה עשה בתשובותיו שצריך לומר

מיומא טבא לשבתא.

ואם (א) אינו מבין בלשון ארמי יאמר בלשון שמבין[36]:

ו ואם חל יום טוב בערב שבת ובשבת, טוב שיפרט היתר עשיית מלאכה מיום טוב ראשון ליום טוב שני, שיאמר ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת ומיום טוב לחבירו[37], לפי שאדם מבשל תבשילין יתירים לכבוד יום טוב שחל בשבת יותר ממה שהוא מבשל לכבוד שבת בלבד, ואם לא יאמר רק מיום טוב לשבת בלבד לא יהא נכלל בזה היתר בישול התבשילין היתרים שמבשל לכבוד יום טוב שני[38]:

ז ואם בדעתו לשחוט מיום טוב לשבת בהמתו, או שאר בעלי חיים שלו, אף על פי שאינו שוחט בעצמו, כיון שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה השוחט אסור לשחוט לצרכו[39], לפיכך טוב שגם הוא יפרט היתר השחיטה בהנחת עירוב תבשילין, שיאמר ולמישחט[40] ולבשולי וכו׳. והשוחט הקבוע לרבים טוב שיאמר כן בכל ערב יום טוב שלפני השבת, שמא יביאו לו לשחוט מיום טוב לשבת.

ומכל מקום אם לא אמר כן לא השוחט ולא מי ששוחט בשבילו אין זה מעכב כלל ומותר לשחוט לו, לפי שהיתר השחיטה והפשט העור ומליחת הבשר נכלל במה שאמר ולבשולי, שכל המלאכות שקודם הבישול נכללים בהיתר הבישול, וכן כל המלאכות שקודם האפייה נכללים בהיתר האפייה[41]. והיתר הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד וכן שאר כל מלאכות אוכל

ולאדלוקי שרגא). עבודת הקדש שער ד סוס״י ב (וכתב גאון שצריך לומר ולאדלוקי שרגא ולאפוקי, שמי שלא עירב, אף הוא אסור להדליק את הנר מיום טוב לשבת. ויש מי שהורה שאינו צריך, שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר ולהוצאה. ודברי הגאון נראין לי עיקר). מ״מ פ״ו ה״ח (ויש מי שהוסיף בנוסח האמורה, להדליק את הנר, וכ״כ בעל ההלכות למיפא ולבשולי ולמעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא, וכתב הרשב״א ז״ל שכן ראוי לומר). רא״ש פ״ב סי׳ טז (לכן נהגו כשמניחין עירוב לומר לאפויי ולבשולי ולאדלוקי ולאטמוני). טור ושו״ע שם (ולאטמוני ולאדלוקי שרגא).

והטעם שהצריכו לפרטם, יתבאר לקמן ס״ז (וההטמנה והדלקת הנר, לפי שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה יותר ראוי לאסור ההטמנה והדלקת הנר מיום טוב לשבת משאר כל המלאכות, לפי שבשעת עשייתן ניכר שעושה שלא לצורך יום טוב).

[35] מ״מ שם (ולמעבד כל צרכין). טור ושו״ע שם (ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת).

והטעם יתבאר לקמן ס״ז (והיתר הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והכנסה מרשות הרבים לרשות היחיד, וכן שאר כל מלאכות אוכל נפש, נכללים במה שאומר ולמעבד כל צרכנא).

וכן הוא הנוסח בסדור (ולתקנא ולמעבד כל צרכנא).

והיינו דוקא צרכי הסעודה, כדלעיל סי׳ תקג סוף ס״ג (שאין עירוב תבשילין מתיר אלא תיקון צרכי סעודת שבת, אבל לא שאר הכנות מיום טוב לשבת).

[36] מהרי״ל הל׳ עירובי תבשילין ע׳ קצב (ואם אינו יודע בלשון הקודש יכול לומר בלשון אשכנז). רמ״א סי״ב (ומי שאינו יודע בלשון הקודש, יוכל לאמרו בלשון לע״ז שמבין). ויתבאר בקונטרס אחרון סק״א אם הוא רשות או חובה.

ולענין ביטול חמץ, נתבאר לעיל סי׳ תלד ס״ח (ואם עבר ואמר הביטול בלשון שאינו מבינו כלל, אם הוא יודע כוונת הביטול שכוונתו הוא לבטל החמץ ולהפקירו, אף על פי שאינו מבין פירוש המילות שהוא מוציא בשפתיו יצא ידי חובתו. אבל אותן עמי הארץ וכן נשים שאינן יודעים כלל ענין הביטול וכוונתו, ונדמה בעיניהם שהם אומרים איזה תחינה ובקשה, אף על פי שאמרוהו בלשון ארמי או בלשון הקודש לא יצאו ידי חובתן, שהרי עיקר הביטול וההפקר הוא בלב, שאם אינו מפקירו בלבו אף על פי שהוא אומר שמפקירו אין זה כלום).

[37] ראבי״ה סי׳ תשמח (ובירושלמי גרסינן עירובי תבשילין כך הן ... ומתנה ואומר בדין יהא שרא לנו לאפויי ולבשולי מיום טוב לחבירו (ו)מיום טוב לשבת). הובא בהגהות מיימוניות פ״ו אות ב.

ובסידור לא הובא נוסח זה.

[38] ט״ז סקי״ב (ולענ״ד נראה הדברים כפשוטן, דבאם יום טוב ביום ו׳ ושבת ואומר למיעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא, אינו מספיק, כי כל אדם מבשל ביום טוב שהוא בשבת טפי ממה שצריך לבשל בשאר שבת לחוד, אם כן לא נכלל בזה היתר מותרות מה שמבשל לצורך מחר מה שהוא אינו שייך לשבת לחוד, והוא אומר מיום טוב לשבת, נמצא שאין המותרות בכלל עירוב תבשילין, על כן יאמר שניהם, לכלול בו גם שמבשל היום לצורך יום טוב במותרות על של שבת, כן נראה לענ״ד, והוא נכון והגון לומר כן בכל יום טוב ראשון שהוא ביום ו׳).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קי.

[39] כדלקמן סכ״ח (מי שלא עירב או שנאבד עירובו, כשם שאסור לו לאפות ולבשל ולעשות כל מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת לצורך עצמו ... כך אחרים אף על פי שעירבו אסורים הן לעשות או להכין מיום טוב לשבת לזה שלא עירב).

[40] שו״ת רש״ל סי׳ עח (יראה דבכה״ג אסור לשחוט ... ועירוב תבשילין לא מהני אלא למי שהתנה להדיא). מ״א סוף סקכ״א (כתב רש״ל בתשובה סי׳ ע״ח, שאסור לשחוט מיום טוב לשבת כיון שלא פירש בהדיא בעירוב ולשחוט, וכתב הב״ח ושרי ליה מרי׳ ... ומכל מקום נראה לי שטוב לומר בהדיא ולשחוט).

[41] ב״ח ד״ה כיצד (לשחוט פשיטא שהיא בכלל ולבשולי, שאי אפשר לבשל אם לא ישחוט תחלה, וכן שאר מלאכות הפשט ומליחה וכל המלאכות שקודמין לבישול, דאין צריך להתנות עליהן בפירוש לפי שהן בכלל ולבשולי). הובא במ״א שם.

נפש נכללים במה שאומר ולמעבד כל צרכנא[42]. ולא הצריכו לפרט רק האפייה והבישול, לפי שהן עיקר של כל מלאכות האכילה. וההטמנה והדלקת הנר, לפי שאם לא היה מניח עירוב תבשילין היה יותר ראוי לאסור ההטמנה והדלקת הנר מיום טוב לשבת משאר כל המלאכות, לפי שבשעת עשייתן ניכר שעושה שלא לצורך יום טוב, שאין דרך האדם להטמין חמין לבו ביום אלא לצורך מחר, וכן אין דרך בני האדם להדליק נר מבעוד יום אלא בערב שבת לצורך ליל שבת, לפיכך כשמניח עירוב תבשילין צריך לפרט מלאכות אלו יותר משאר כל המלאכות, שהן נכללים בולמעבד כל צרכנא[43].

ואם עבר או שכח ולא פרט אחת מארבע מלאכות אלו, שהן האפייה והבישול וההטמנה והדלקת הנר, יש אומרים[44] שאותה המלאכה שלא הזכירה בפירוש אסור לו לעשותה מיום טוב לשבת, לא הוא בעצמו ולא אדם אחר בשבילו, והרי הוא לאותה מלאכה כמי שלא הניח כלל עירוב תבשילין. ואם לא הזכיר שום אחת מארבע מלאכות הללו, אע"פ שאמר ולמעבד כל צרכנא, הרי הוא אסור בכל (הארבע) מלאכות ודינו (בהם) כמי שלא הניח עירוב תבשילין כלל[45].

אבל יש חולקין[46] על זה ואומרים שלא הצריכו לפרט ולומר בדין יהא שרי כו' אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד אפילו לא אמר כלום אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שנטל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות בו עירוב תבשילין ולברך עליו, ואחר כך שכח או הזיד ולא בירך עליו ולא אמר עליו כלום, הרי עליו שם עירוב תבשילין ומותר לסמוך עליו לעשות כל המלאכות מיום טוב לשבת.

ולענין הלכה יש להחמיר בכל זה כסברא הראשונה, וצריך להקנות קמחו ותבשילו לאחרים כמו שיתבאר[47], או יחזור ויניח עירוב תבשילין כהלכתו בתנאי, אם נזכר ביום טוב ראשון שחל להיות

---

[42] בט"ז ס"ק יא (נראה לי דהך למיעבד כל צרכנא אתא לכלול שחיטה, שאינה בכלל כל הפרטים המוזכרים בהדיא).

ולפי האמור לעיל שהיתר שחיטה נכלל במה שאמרו ולבשולי, אם כן קאי למעבד כל צרכנא על הוצאה והכנסה, שהצריך לאמרו באור זרוע סי' שמז (הלכך צריך לומר בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים ומרשות הרבים לרשות היחיד). ולדידן נכלל בולמעבד כל צרכנא.

[43] ביצה כב, א (ושאני הטמנה דמוכחא מלתא דאדעתא דשבתא קעביד). ט"ז סקי"א (ואין להקשות למה לנו להזכיר אטמוני ולאדלוקי בפירוש, ולא כללם גם כן בלמיעבד כל צרכנא. נראה לי דאתי שפיר אליבא תירוצא דרבא דאמר הטמנה שאני דמוכחא מילתא דעביד לשבתא ... והוא הדין נמי אדלוקי שרגא, דמוכחא מלתא שעושה בשביל שבת, דהרי מדליק בעוד היום גדול ושרגא בטיהרא מאי אהני, והוה אמינא דזה לא נכלל בכלל דלמיעבד כל צרכנא, על כן זכרו בפירוש להני תרוייהו).

אלא שמכל מקום מועיל בהם העירוב, כי את התבשיל אפשר לאכול גם ביום טוב, כדלקמן ס"ח (שיש שהות ביום, שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו היום היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בין השמשות ממלאכתו שעשה ביום טוב), ומהנרות אפשר ליהנות גם ביום טוב, כדלעיל סי' תקיד סט"ו (ומכל מקום מותר לאדם להדליק נרות בביתו ביום טוב ראשון סמוך לחשכה, ואין זה כמכין מיום טוב לחבירו, שהרי אף באותה שעה שמדליק הוא צריך לאור הנר, כיון שכבר החשיך היום).

[44] תוס' כב, א ד"ה ומדליקין (מכאן משמע שצריך להזכיר בברכת עירובי תבשילין יהא שרי לבשולי ולאפויי ולאדלוקי וכו', ואם בשביל הדלקה לא התנה, משמע הכא דיהא אסור). הובא בט"ז שם.

[45] אור זרוע הל' יום טוב סי' שמז בסופו (ואם לא הזכיר כל זה, אלא אמר כך בסתם, בדין יהא שרא לן לעשות כל צורכנו, לא אמר כלום ואין בדבריו כלום). רמ"א ס"כ (ואם הניח עירוב ולא הזכיר המלאכות בהדיא, אלא אמר בדין יהא שרי לן למעבד כל צרכנא, הוי כמי שלא עירב כלל). מ"א ס"ק כג (כתב בישו"ש ... שרי לבשל, דברכות אין מעכבות ... לכן נראה לי דאין לסמוך על זה).

[46] ישו"ש פ"ב סוס"י ח (מי שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שהפרישו לשם כך, אפילו היה דעתו אחר כך להתנות עליו ולברך עליו, ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד, כלישנא דמתניתין, ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו. והברכה שצריך לברך עליו לכתחילה ולהתנות עליו להדיא, אינה מעכבת, כי הברכות אינן מעכבות). ט"ז ס"ק ז (כתב רש"ל ... מי שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שהפרישו לשם כך, אפילו היה דעתו להתנות עליו ולברך עליו ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד ... והברכה שצריך לברך עליו לכתחלה ולהתנות עליו להדיא אינה מעכבת, כי הברכות אינן מעכבות), וס"ק יח (דהא אם הניח עירוב תבשילין ולא בירך כלל מהני, דברכות אינן מעכבות בכל התורה ... ואמאי לא מהני כאן אם אמר כל צרכנא, מי גרע מלא בירך כלל. דנהי דתקנת חז"ל דלא סגי בלמיעבד כל צרכנא לחוד, היינו כדי לעשות הברכה על צד היותר טוב, ומטעם שזכרנו לעיל, אבל מכל מקום לא גרע זה מלא בירך).

ב' דעות אלו הובאו גם בקונטרס אחרון ס"ק א וס"ק ב.

ולענין עירובי חצרות נתבאר לעיל סי' שסו סוף סי"ח (ואם גבו העירוב ולא ברכו עליו ולא אמרו עליו כלום, אין הברכה והאמירה מעכבת ומותרים לטלטל מבתים לחצר). וכן הוא בשיתופי מבואות, כדלעיל סי' שצה (ואם לא בירך ולא אמר עליו כלום, אינו מעכב).

[47] סעיף כח.

בחמישי כמו שיתבאר[48]. אבל בשעת הדחק, כגון שלא נזכר עד ערב שבת ואין שם אחרים שיקנה להם קמחו ותבשילו, יש לסמוך בכל זה על סברא האחרונה. ואם נזכר בערב יום טוב קודם כניסת ליל יום טוב יחזור ויטול בידו את העירוב, ואם עדיין לא בירך עליו יברך עליו[49], ויאמר בדין יהא שרי כו׳ כהלכתו. ואם כבר בירך עליו, אלא שלא אמר עליו כלל בדין יהא שרי כו׳, או שאמר ודלג אחת מהמלאכות, יאמר עליו בדין יהא שרי כו׳ כהלכתו, אבל לא יברך עליו, שהרי לסברא האחרונה כבר הניח עירוב כשר ואין כאן עוד מצוה שיברך עליה[50], וספק ברכות להקל:

הבישול בעוד היום גדול

ח אין עירוב תבשילין מועיל אלא להתיר לעשות כל צרכי שבת ביום טוב בעוד היום גדול, דהיינו שיש שהות ביום שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו היום היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בין השמשות ממלאכתו שעשה ביום טוב, אבל אם אין שהות ביום ליהנות ממלאכתו, הרי יש כאן איסור מן התורה בעשיית מלאכה זו, כמו שנתבאר בסי׳ תק״ג[51], ואין עירוב תבשילין שתקנו חכמים מועיל כלום להתיר איסור של תורה[52].

ולפי שאין הכל בקיאין בהלכה זו, לפיכך נהגו כשחל יום טוב בערב שבת שמקדימין להתפלל ערבית של שבת מבעוד יום, שהכל הן זריזין למהר לגמור כל צרכי שבת קודם תפלת ערבית של שבת[53]:

הנחת עירוב תבשילין בין השמשות

ט אע״פ שאין מערבין עירוב תבשילין ביום טוב עצמו אלא צריך להניחו מערב יום טוב[54], מכל מקום מותר לערב בבין השמשות של ליל יום טוב, אע״פ שהוא ספק לילה, לפי שספק דברי סופרים להקל, ואנו תולין לומר עדיין יום הוא[55].

במה דברים אמורים כשעדיין לא התפלל תפלת ערבית של יום טוב[56], וגם עדיין לא קבלו רוב הצבור עליהם קדושת יום טוב, דהיינו שעדיין לא אמרו ברכו של תפלת ערבית של יום טוב, שאמירת ברכו הוא

---

[48] סעיף כא.

[49] ראה קונטרס אחרון סק״ב.

[50] ט״ז סקי״ח (וכמדומה לי שאין לסמוך על פסק זה לחזור ולברך שנית, כן נראה לענ״ד).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קיב.

[51] ס״א-ב (ואם אפה ושחט ובישל או עשה שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת שחל להיות אחר יום טוב, הרי זה לוקה מן התורה ... כשעשה המלאכה ביום טוב סמוך לחשכה בענין שאי אפשר כלל ליהנות ממנה ביום טוב עצמו), ושם נסמן (הערה 6). וכן הוא לעיל ס״א (אלא אם כן בישל סמוך לחשכה שאין עוד שהות ביום לאכול ממנו).

[52] מ״א ריש הסימן (ואם כן אסור לבשל סמוך לחשיכה, דכיון שהוא איסור דאורייתא, לא שרי על ידי הואיל).

[53] מ״א שם (ולכן נהגו כשחל יום טוב בערב שבת מקדימין להתפלל ערבית).

והיינו שיסיימו את מעשה הבישול לפני שמתחיל הצבור להתפלל ערבית של שבת, כדלקמן ס״ט (אם כבר אמרו רוב הצבור ברכו הרי הוא נגרר אחר רוב הצבור), ושם נסמן (הערה 57).

וכיון שמתפללים ערבית ״מבעוד יום״, אם כן יסתיים הבישול ״קודם בית השמשות״, ויש שהות לאורחים, ש״אוכלים ונהנים בו ביום, קודם בית השמשות״.

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קיג.

ונתבאר לעיל סי׳ רסח סט״ז (בשבת שאחר יום טוב ... שאז אינו מצוי כל כך המאחרים לבא), וסי׳ ער ס״א (אין מתאחרין כל כך ... ביום טוב שחל להיות בערב שבת).

[54] גמרא טו, ב (תנן עושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת ... דמערב יום טוב אין, ביום טוב לא).

[55] מרדכי שבת רמז רצ (עירובי תבשילין ספק חשיכה מערבין). רמ״א ס״א (ומותר להניח עירוב זה אפילו ספק חשיכה). לבוש ס״א (והואיל והוא דרבנן, מותר להניחו בערב יום טוב אפילו בספק חשיכה).

וכן הוא בעירובי חצרות, כדלעיל סי׳ רסא ס״ב (מותר לערב עירובי חצרות בבין השמשות אם לא עירב מבעוד יום). סי׳ שצד ס״א (ספק עירוב, כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם לאו, מותר, שספק דברי סופרים להקל).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קיד.

[56] מרדכי שם (ופסק ר׳ יואל והוא הדין לאחר תפלת ערבית יכולין לערב אם יום הוא ... ושוב מצאתי בשם רבינו שמריה שהורה כן ... ומקצת תלמידיו אסרו, ואמרו דיש חילוק בין קבל עליו שבת ללא קבל, וחזר בו הרב ואסר). מ״א סק״א (ואם קיבל עליו שבת, כגון שאמר ברכו, אסור).

קבלת שבת ויום טוב כמו שנתבאר בסי׳ רס״א[57]. אבל אם כבר אמרו רוב הצבור ברכו, הרי הוא נגרר אחר רוב הצבור וחל גם עליו קדושת יום טוב, ואסור לערב עירובי תבשילין כמו ביום טוב עצמו. ואין צריך לומר שאם הוא בעצמו קיבל עליו יום טוב, כגון שהתפלל תפילת ערבית של יום טוב, אע״פ שהצבור לא אמרו עדיין ברכו, שאסור לו לערב:

י מי שהוא בבית הכנסת בערב יום טוב סמוך לחשכה ועדיין לא התפלל תפלת המנחה, ונזכר שעדיין לא הניח עירוב תבשילין, ואם ילך לביתו להניח עירוב תבשילין יעבור זמן תפלת המנחה, יתפלל מנחה ואל יניח עירוב תבשילין, שהרי אפשר להקנות קמחו לאחרים[58] כמו שיתבאר[59]:

התבשיל שמניחים לעירוב תבשילין

יא אין מערבין עירוב תבשילין אלא בתבשיל הראוי ללפת בו הפת[60], כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן ממיני לפתן שדרך בני אדם ללפת בהן הפת[61]. אבל אין מערבין בריפות וכיוצא בהן מדברים שאין דרך רוב בני אדם ללפת בהן הפת[62], אפילו במקום שמלפתין בהן הפת אין מערבין בהן, לפי שבטלה דעתן אצל רוב בני אדם[63]. ואפילו דברים שדרך הרבה בני אדם ללפת בהן, אם יש מקום שאנשי מקום ההוא אין רגילים ללפת בהם, כגון תפוחים מבושלים או שאר פירות מבושלים, שיש מקומות שאין מלפתין בהן, אין מערבין בהן באותן מקומות[64]. ואפילו בדיעבד שכבר עירב בהן, הרי זה כמי שלא עירב כלל[65]:

יב תבשיל זה של עירוב תבשילין אין צריך שיהיה מבושל ממש, אלא אפילו הוא צלי, אפילו שלוק (פירוש מבושל יותר מדאי)[66], אפילו מעושן[67].

אפילו הוא חי אלא שנכבש מעת לעת במים או בשאר משקים, או שנכבש בחומץ חזק או בציר, אפילו לא שהה בתוכה אלא בכדי שאם היו נותנים החומץ והציר עם התבשיל שבתוכה על גבי האור היה

---

[57] ס״ג (אם כבר קיבל עליו שבת בתפלת ערבית של שבת שהתפלל מבעוד יום, או שענה ברכו עם הצבור, או שרוב הצבור ענו ברכו אף על פי שהוא לא ענה עמהם, שחל עליו השבת בעל כרחו), ושם נסמן (הערות לו-לט), וסי׳ רסג סט״ז (אף על פי שלא התפללו הקהל עדיין, אם קדם היחיד והתפלל ערבית של שבת מבעוד יום, חל עליו קבלת השבת), וסי״ז (אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחם), וסי׳ שצג ס״ב (אם התפלל תפלת ערבית של שבת, הרי קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת ונאסר בכל השבותים כמו בשבת עצמה ... ואפילו אם הוא לא התפלל, אם רוב הציבור התפללו, המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחן, ולא משגמרו התפלה, אלא אפילו משהתחילו אותה, דהיינו עניית ברכו).

[58] מ״א סק״א (ונראה לי דמי שהוא בבית הכנסת ולא הניח עירוב תבשילין, ואם ילך לביתו להניח עירוב תבשילין יעבור זמן מנחה, יתפלל מנחה ולא יניח עירוב תבשילין, דיוכל להקנות קמחו לאחרים).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קטו.

[59] סעיף כח.

[60] גמרא טז, א (מידי דמלפת בעינן). טור ושו״ע ס״ד (צריך שיהא תבשיל זה דבר שהוא ראוי ללפת בו את הפת).

[61] רמב״ם פ״ו ה״ג (ואין עושין עירוב זה ... אלא בתבשיל שהוא פרפרת כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן). וכדלעיל סי׳ קעז ס״א (דברים שדרך ... ללפת בהם את הפת, כגון בשר ודגים וירקות וגבינה וביצים ומיני מלוחים).

[62] גמרא שם (אין מערבין בדייסא ... מידי דמלפת בעינן ... ודייסא נמי לא מלפתא). רמב״ם שם (ואין עושין עירוב זה לא בפת ולא בריפות וכיוצא בהן). טור ושו״ע שם (לאפוקי דייסא).

הריפות היא דייסא של דגן שהוסרה קליפתו ולא נתמעכה, כמבואר בסדר ברכת הנהנין פ״א ה״ח (דגן ... דייסא ... שהוסרה קליפתו ודרכו להאכל כך מבושל, כגון הריפות של שעורים), ולעיל סי׳ תקד ס״ז (אין כותשין הריפות (פירוש שכותשין חטים ושעורים להסיר קליפתן)).

[63] גמרא שם (דייסא נמי דלא מלפתא, דאמר ר׳ זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא). מ״א סק״ב (דייסא, נראה לי דאפילו במקום שמלפתין בו את הפת בטלה דעתן, דאכלו נהמא בנהמא, וכ״מ בגמרא).

[64] שו״ע ורמ״א ס״ד (סומך על תפוחים מבושלים (והוא הדין שאר פירות מבושלים)). מ״א סק״ד (ומיהו במ״מ משמע אפילו מבושלים אסור, אם אין דרך ללפת בהן הפת). והוא במ״מ פ״ו ה״ג (וכל שכן פירות דלא, ופשוט הוא).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קטו.

[65] גמרא ורש״י שם (לא שנו (דהוי עירוב) אלא תבשיל ... דמלפת).

[66] ברייתא טז, ב (תבשיל זה צלי ואפילו כבוש, שלוק (מבושל הרבה מאד, רש״י) ומבושל (כהלכתו, רש״י)). טור ושו״ע ס״ה (תבשיל זה שאמרו, אפילו צלי, אפילו שלוק (פירוש אפילו מבושל הרבה מאוד יותר מן מבושל כהלכתו, ט״ז) ... הרי זה סומך עליהם).

[67] ירושלמי נדרים פ״ו ה״א (הנודר מן המבושל, מהו שיהא מותר מן המעושן ... ויוצאין בו משום עירובי תבשילין). רמב״ם פ״ו ה״ד (אפילו כבוש או מעושן). מ״מ שם (ורבינו הוסיף מעושן שלא נזכר בברייתא, וירושלמי הוא בנדרים פ׳ הנודר מן המבושל שיוצאין במעושן משום עירובי תבשילין). טור ושו״ע שם (או מעושן).

וכן הוא לעיל ס״ב (כגון שלא עירב בתבשיל אלא בבשר מעושן).

התבשיל מתחיל להרתיח, הרי הוא כמבושל[68], כמ"ש ביו"ד סי' ק"ה[69], ואם הוא ראוי לאכילה מערבין בו לכתחלה[70].

אבל אם לא נכבש כהלכתו, אע"פ שהוא מלוח ונאכל כשהוא חי מחמת מלחו, כגון דגים קטנים מלוחים, אין מערבים בהם, אלא אם כן נתבשלו או נכבשו כהלכתן[71], ועל דרך שנתבאר.

אבל מין דגים קטנים הנקרא קוליית האיספנין (שקורין טונינ"א[72]), שבשרן רך ביותר ומדיחין אותן במים חמין ועל ידי כן הם ראויים לאכלן חיים בלא בישול, אם הדיחן בערב יום טוב או קודם לכן, מותר לערב בהן, לפי שעל ידי הדחה זו הן מוכשרים לאכילה כמבושלין ממש[73]:

יג אם אין לו בערב יום טוב שום תבשיל, אלא עדשים שנשארו בשולי קדירה שאכלן קודם יום טוב[74], אם יש בהם כזית[75] מותר לערב בהן, במקום שדרך ללפת בו הפת[76]. וכן אם אין לו שום תבשיל אלא אותו שמנונית הנדבק בסכין שחותכין בו את הצלי, הרי זה גוררו מעל הסכין ומערב בו, אם יש בו כזית[77]. אבל אם יש לו תבשיל אחר, אין לערב לכתחלה בעדשים שנשארו בשולי קדרה, ולא בשמנונית שגרר מעל גבי הסכין, מפני ביזוי מצוה[78]. ואם עירב אין צריך לחזור ולערב:

להוציא אחרים בעירוב תבשילין

יד אע"פ שכל אדם חייב לערב בביתו[79], מכל מקום כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו[80], כדי

---

[68] ברייתא שם (ואפילו כבוש), ופרש"י (בחומץ ובחרדל ומיני ירקות). טור ושו"ע שם (אפילו כבוש). מ"א סק"ג (פירש"י בחומץ או בחרדל, וביו"ד סימן פ"ז מבואר דאם נשרה יום שלם בדבר לח מקרי כבוש ... מיהו אם הי' כבוש בציר או בחומץ ושהא בתוכו כדי שיתננו על האור ויתחיל להרתיח הוי כמבושל אם נאכל כך).

והוסיף כאן "בחומץ חזק", כדלעיל סי' תעג סכ"ט (נשרה בציר או בחומץ חזק, ושהה שם בכדי שאם היו נותנין הציר והחומר על גבי האור היו מתחילין להרתיח), ושם נסמן (הערות רמד-ה).

והוסיף כאן "במים או בשאר משקים", כדלקמן סי' תרמח סכ"ה (במים או בשאר משקים ומי פירות).

[69] בשו"ע שם ס"א (איסור שנשרה עם היתר ... בתוך ציר או בתוך חומץ, אם שהה כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל, הרי הוא כמבושל). וכדלעיל סי' תמז סכ"ט (כשיעור בישול, דהיינו בכדי שאם היה נותן הכלי עם הציר שבתוכו על גבי האור היה הציר מתחיל להרתיח), ושם נתבאר (הערה רמג).

[70] מ"א שם (ונראה לי דאם אינו ראוי לאכילה על ידי הכבישה או העישון אין מערבין בו).

[71] גמרא טז, סוע"א (דגים קטנים מלוחים אין בהם משום בשולי נכרים, אמר רב יוסף ואם צלאן נכרי סומך עליהם משום ערובי תבשילין), הרי שאינו סומך עליהם אלא אם כן צלאן, וכן אם נתבשלו או נכבשו. טור ומ"א שם (אבל במליח, אף על פי שהוא ראוי לאכילה אין מערבין, כדאמרינן בדגים קטנים).

[72] רש"י שבת לט, א ד"ה חוץ (קולייס האיספנין, דג שקורין טונינ"א).

[73] ברייתא טז, ב (וקולייס האספנין (דג מליח הוא ורך ונאכל כמו שהוא חי, אלא שנותנין עליו חמין וזה בשולו, רש"י) שנתן עליו חמין מערב יום טוב (שעשו לו מערב יום טוב בשול הראוי לו, רש"י)). טור ושו"ע שם (אפילו מין דגים קטנים שהדיחן במים חמים והדחתן הוא בישולן לאכילה).

וכ"ה לעיל סי' שיח סי"א (חוץ ממין דג שנקרא קולייס האספנין ... שאלו אינם צריכים בישול אלא מעט, ועירוי זה היא גמר מלאכת בישולן).

[74] ברייתא טז, סוע"א (עדשים שבשולי קדרה (שנשארו בלא מתכוין, רש"י) סומך עליהן משום ערובי תבשילין (מערב יום טוב לשם ערוב, ולא אמרינן לא חשיבי ובטלי)). טור ושו"ע ס"ו (סומך מערב יום טוב אפילו על עדשים שבשולי קדרה).

[75] ברייתא שם (והני מילי דאית בהו כזית). טור ושו"ע שם (והוא שיהא בו כזית).

[76] מ"א שם (ונראה לי דוקא במקום שמלפתין בהם את הפת).

[77] גמרא שם (שמנונית שעל גבי הסכין, גוררו וסומך עליו משום ערובי תבשילין. והני מילי דאית בהו כזית). רמב"ם פ"ו ה"ג (ואפילו שמנונית שעל גבי הסכין שחותכין בה הצלי, גורדו, אם יש בו כזית סומך עליו). טור ושו"ע שם (וכן על שמנונית שנדבק בסכין וגררו. והוא שיהא בו כזית).

[78] ב"י סוד"ה ואפילו (שאם אין לו בערב יום טוב שום תבשיל, אלא עדשים שנשארו בשולי קדירה, או אותו שמנונית שנדבק בסכין, יכול לערב עליהם לכתחלה). הובא בישי"ש פ"ב ס"ח. של"ה קצת עניני יום טוב (רמו, א) ד"ה עירוב (עושין המצוה בביזוי). ב"ח (מיהו נראה ודאי דמצוה מן המובחר היא לעשות תבשיל לכתחלה לצורך עירובי תבשילין). מ"א ס"ק ה (דוקא אם אין לו תבשיל אחר (יש"ש), ועב"י). ט"ז סק"ז (ועכ"פ משום הידור מצוה ראוי ליקח תבשיל גמור לדברי הכל).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' קטז.

[79] רא"ש פ"ב סי' ב (דכל אדם חייב להניח עירובי תבשילין). טור ושו"ע ס"ז (מצוה על כל אדם לערב). וכדלקמן בסמוך (מי שהיה לו פנאי לערב ... ולא עירב ... הרי זה פושע), ושם נסמן (הערה 84).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' קיט.

שאם ישכח אחד מהן לערב, או שיהיה טרוד ולא יהיה לו פנאי לערב בערב יום טוב[81], או מי שהוא עם הארץ שאינו יודע לערב[82], או מי שעירב ונאבד עירובו ביום טוב קודם שתיקן צרכי שבת[83], כל אלו יוכלו לסמוך על עירובו שמערב בעד כל בני העיר.

אבל מי שהיה לו פנאי לערב, ומחמת עצלותו שאינו חרד על דבר ה׳ שכח ולא עירב, כיון שלא היה אנוס בשכחה זו, אלא עצלותו גרמה לו לשכוח, הרי זה פושע[84], ואינו יוצא בעירובו של הגדול, אע״פ שנתכוין לו בפרטות להוציאו בעירובו[85]. ואין צריך לומר שאם לא שכח כלל אלא שסמך על עירובו של גדול העיר[86], או על אדם אחר שנתכוין להוציאו בעירובו, שאינו יוצא בעירוב זה כלל, שכל אדם חייב לערב בעצמו, (ב) או יצוה לאחרים שיערבו בתוך ביתו משלו[87], ששלוחו של אדם כמותו[88].

ואם הוא אינו יודע הלכה זו, והיה סבור שאין צריך לערב בעצמו אלא מותר לסמוך על עירובו של גדול העיר שמערב בעד כל בני עירו, הרי זה מותר לסמוך על עירוב זה, כיון שהיה אנוס בטעותו. אבל אם הוא תלמיד חכם ונתעלמה ממנו הלכה זו, או שלא למד אותה מעולם, הרי זה פושע ואינו יוצא בעירובו של הגדול, ששגגת תלמוד עולה זדון[89]:

טו כשמערב על כל העיר אין צריך לפרט כל אחד בשמו, אלא אומר בדין יהא שרי לנא כו׳ לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת[90]. ואפילו מי שהוא חוץ לעיר, אם הוא בתוך התחום[91], כיון שיכול לבא לעיר

---

[80] גמרא טז, ב (דאבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא. רבי אמי ורבי אסי מערבו אכולהו טבריא). רא״ש שם סי׳ ג (דודאי כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו). טור ושו״ע שם (ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו).

וכן הוא לקמן ס״כ (וכבר נתבאר דכל גדול העיר יש לו לזכות עירובו לכל בני עירו).

ונהגו שכל אחד מערב על כל בני עירו, כמובא בקונטרס אחרון ס״ק ג (דעכשיו ... הכל אומרים לנא ולכל ישראל כו׳), ושם נסמן (הערות 226-227). וכן הוא בנוסח הסדור, לכל אחד שמערב בביתו (לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת).

[81] גמרא טו, ב (מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין), ופרש״י (כגון שאבדה לו אבדה מערב יום טוב ומחזר כל היום אחריה). רא״ש שם (ונפקא מינה למי שהיה טרוד ולא היה יכול לערב, או ששכח ולא עירב). טור ושו״ע שם (כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס). לבוש ס״ז (שאם באולי יהיה אחד מבני עירו טרוד ולא יערב מחמת שאין לו פנאי, או ישכח ולא יערב, או נאנס).

[82] אור זרוע הל׳ יום טוב סי׳ שמג. רמ״א ס״ז (והוא הדין עם הארץ שאינו יודע לערב).

[83] שו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תרפג (המניח עירובי תבשילין ונאכל עירובו ויש אחרים בעיר שהניחו עירוב ... סומך הוא על מי שהניח העירוב). שו״ע שם (או שהניח עירוב ואבד).

והיינו אף שיתבאר לקמן סכ״ד (תבשיל של עירוב תבשילין שנאכל מקצתו או שנאבד קודם שתיקן צרכי שבת, אסור לו לעשות שום מלאכה מיום טוב לשבת), מכל מקום יכול לצאת בעירובו של הגדול, כדלקמן סכ״ו (נאכל עירובו או שנאבד ... אסור לו לבשל ... אלא אם כן ידוע לו שיש בעיר מי שמזכה עירובו לכל בני העיר, כמו שנתבאר למעלה).

[84] גמרא טו, ב (מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח, פושע הוא). טז, ב (אמר ליה פושע את, לכולי עלמא שרי לדידך אסור). יש״ש פ״ב סי׳ ו (וכל מי ששכח מחמת עצלותו ... אין יכול לסמוך על אחרים). הובא במ״א סק״ו.

וראה לקמן יו״ד סי׳ ב קונטרס אחרון סוף ס״ק ה (דבתרי זימני הוי חזקה שהוא פושע, כמ״ש באו״ח סי׳ תקכ״ז גבי השוכח עירובי תבשילין ב׳ פעמים).

[85] ט״ז ס״ק ט (נקרא פושע, כן כתבו הרא״ש והטור, ומשמע אפילו אם הגדול מכוין להוציאו).

[86] רא״ש שם (סומך על עירובו של גדול העיר, פושע הוא, ואינו יוצא בעירובו). טור ושו״ע שם (מי שאפשר לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר, נקרא פושע ואינו יוצא בו).

[87] יש לעיין אם החיוב הוא לערב בתוך ביתו דוקא, או סגי במה שמערב עבור ביתו במקום אחר.

ונפקא מינה לאחד שמערב בתוך ביתו וקורא לשכנו להגביה את העירוב לזכות בו לאחרים, כדלקמן סי״ז (דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב ... בשביל כל אנשי העיר, כלומר שהוא יהיה שלוחם וכאלו הן בעצמם הגביהו העירוב), האם יצא שכנו זה במעשה העירוב שעשה וזכה בו לעצמו ולכל בני העיר, או שלא יצא עד שיעשה עירוב אחר בביתו.

[88] קידושין מא, ב.

ויתבאר בקונטרס אחרון ס״ק ב, שאם בעל הבית מפריש משלו ומצוה לשליח לומר בדין כו׳ ולברך, יש להסתפק אם יכול לברך עליו.

[89] אבות פ״ד מי״ג (ששגגת תלמוד עולה זדון). יש״ש שם בסופו (ואם סמך, ולא ידע שמחויב כל אחד להניח, כסתם בעל הבית, חשיב כאונס, אבל אם הוא בר בי רב, חשוב כפושע, שהיה לו לדקדק במצות, ולא להתרשל בהן, אפילו אם לא ידע, מכל מקום פושע הוא, ששגגת תלמוד עולה זדון). מ״א ס״ק ח (שלא ידע שמחויב כל אחד לערב וסמך על הגדול. אבל בר בי רב, חשיב כפושע (יש״ש)).

[90] גמרא טז, ב (אבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא. רבי אמי ורבי אסי מערבו אכולהו טבריא). רמב״ם פ״ו ה״ח (ואם זכה בו לאחרים יאמר לי ולפלוני ולפלוני, או לאנשי העיר כולם). טור ושו״ע ס״ח (כשמערב על אחרים אינו צריך לפרט, אלא מניח בכלל על כל בני העיר), וסי״ב (לנא ולפלוני ולפלוני, או לכל בני העיר הזאת).

ביום טוב הרי הוא בכלל בני העיר ויוצא בעירוב זה על דרך שנתבאר. אבל מי שהוא חוץ לתחום העיר, אע"פ שהניח עירובי תחומין שהוא יכול לבא לתוך העיר ביום טוב, מכל מקום כיון שהוא דר חוץ לתחום, מן הסתם לא היה כלל בדעת המערב להוציאו בעירובו, לפי שמן הסתם אינו נותן דעתו אלא על אותן שבתוך תחומו[92], וכל מי שאין דעת המערב עליו להוציאו בעירובו אינו יוצא בו אפילו בדיעבד, שהרי העירוב הוא של המערב[93]. אבל אם התנה המערב בפירוש שגם זה הדר חוץ לתחום יהא יוצא בעירוב, הרי זה יוצא בו[94] (ועל דרך שנתבאר למעלה), אם הניח עירובי תחומין[95]:

טז אפילו מי שאינו גדול העיר, אם הוא רוצה לערב על אחרים אין צריך להודיע להם בערב יום טוב שהוא רוצה לערב עליהם[96], שהרי עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו[97]. אבל צריך להודיע להם ביום טוב קודם שיתקן צרכי שבת[98], (ג) ואין הלה רשאי להתחיל בצרכי שבת עד שידע בבירור שהניחו עליו עירוב תבשילין, ואל יסמוך על גדול העיר לומר בודאי הניח על כל בני העיר[99] אלא אם כן ידוע לו שדרך זה הגדול להניח על כל בני עירו[100]:

יז כשמערב גם לאחרים אין צריך להוסיף בשיעור התבשיל בשבילם, אלא בכזית[101] די בין לאחד בין לאלפים[102].

ומכל מקום צריך שלכולם יהיה חלק וזכות בעירוב זה, שאין מערבין לאדם אלא בשלו. לפיכך צריך

וכן הוא לקמן ס"כ (שיאמר בדין יהא כו' מיום טוב לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת), ובסידור (לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת).

[91] גמרא שם (ועד כמה, אמר רב נחומי בר זכריה משמיה דאביי עד תחום שבת). טור ושו"ע ס"ח (וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו).

[92] רש"י שם (ולעומדים חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהם, ולא עלו על לבו לזוכרן). רשב"א בעבודת הקדש שער ב סי' ב (ואפילו מי שעירב עירובי תחומין ויכול לבוא אצלו, אינו סומך עליו, שלא נתן דעתו מן הסתם אלא על שהן תוך תחומו), ובשו"ת ח"ג סי' רסה. מ"מ פ"ו ה"ז (וכתב הרשב"א ז"ל, אפילו עירב עירובי תחומין ויכול לבא, אינו סומך עליו, שלא נתן דעתו מן הסתם אלא על שהן תוך תחומו. וזה דעת התוספות). רמ"א ס"ח (אבל מי שהוא חוץ לתחום אינו יוצא בו, אפילו הניח עירוב תחומין ויכול לבא לכאן). לבוש ס"ח (דמסתמא לא היה דעת הגדול עליו, דמסתמא אמרינן דעתו על כל מי שהוא בתחומו ולא על מי שאינו בתחומו).

וראה יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' קכא.

[93] גמרא שם (פשיטא דעת מניח בעינן). טור ושו"ע ס"ט (דעת מניח בעינן שיכוין להוציא לאחר).

וראה מראי מקומות וציונים.

[94] רשב"א שם ושם (ולפיכך אם פירש ... אף הן סומכין עליו). רמ"א ס"ח (אלא אם כן התנה עליו המניח בהדיא).

[95] רשב"א שם ושם (אם פירש אפילו על מי שיכול לבא אצלו על ידי עירובי תחומין). יש"ש פ"ב סי' י (אם יכולין לבא אליו, כגון שעירבו עירובי תחומין). מ"א סק"ט (התנה עליו, והניח עירוב תחומין (יש"ש)).

[96] גמרא טז, ב (דעת מי שהניחו לו בעינן או לא בעינן (כלום צריך שימלך בו תחלה לעשותו על פיו, רש"י). תא שמע דאבוה דשמואל מערב אכולה נהרדעא רבי אמי ורבי אסי מערבו אכולהו טבריא). טור ושו"ע ס"ט (דעת מי שהניחו בשבילו לא בעינן בשעת הנחה).

[97] כדלעיל סי' שסו סט"ו (המזכה לאחרים משלו, אינו צריך להודיע להם קודם השבת שעירב עליהם, אלא מודיעם בשבת והם מותרים לטלטל. ואף על פי שבשעת קניית העירוב ... לא ידעו ממנו כלל, אין בכך כלום, שקניית עירוב זה זכות הוא להם וזכין לאדם שלא מדעתו), ושם נסמן (הערה קלט).

[98] רא"ש פ"ב סי' ו (ושמעינן מהני כולהו, לא בעינן דעת מי שהניח לו, אלא כשמודיעו ביום טוב עצמו, שהוא ערב שבת, שעירב עליו מאתמול, הולך וסומך עליו ומבשל לכתחלה לשבת). טור ושו"ע שם (רק שיודיעוהו ביום טוב קודם שיתחיל לבשל לצורך השבת).

[99] סמ"ג ל"ת עה (אבל הן צריכין ביום טוב לידע שכבר זיכה להן [אחר] ועירב להם, ואחר כך יסמכו עליו). יש"ש פ"ב סי' י (וסמ"ג (לאוין ע"ה) כתב ... אבל הן צריכין ביום טוב לידע שכבר זיכה להן אחר ועירב להן, ואחר כך יסמכו עליו ... ונראה בעיני דבא לומר, שאם לא ידעו בבירור, ואמרו סמכנו על החכם שבודאי יערב עלינו ועליו נסמוך לאפות ולבשל, שאפילו נמצא אחר כך שהניח עליהן, דאסור, אם לא שיודעין להדיא שעירב עליהן). ט"ז סק"י (דקמ"ל דלא סגי באומדן דעתו דבודאי נתכוין הגדול לזכות לאחרים, אלא צריך להודיע בפירוש דבר זה).

[100] ר"ן ח, ב ד"ה אמר רב הונא (ומיהא שמעינן שמי שדרכו להניח בכל שנה כשמואל ורב אמי ורב אסי, אין צריך להכריז, אלא סומכין עליו מן הסתם). רמ"א ס"ט (ואם דרך הגדול להניח עליהם, סומכין עליו מסתמא).

אבל אין לסמוך על מה שעכשיו הכל אומרים לנא ולכל ישראל כו', כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ג.

[101] כדלעיל ס"ג (נוטל בידו ... כזית בשר מבושל, או שאר דבר מבושל שיש בו כזית).

[102] גמרא טז, רע"ב (ערובי תבשילין צריכין כזית בין לאחד בין למאה), ופרש"י (די להם בכזית). טור ושו"ע ס"ג (שיעור תבשיל זה כזית, בין לאחד בין לאלפים).

לזכות להם את העירוב[103], דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב גובה טפח מן המקום שהיה מונח עליו (שבהגבהה פחותה מטפח אינו קונה כלום)[104], ויאמר לו זכה בעירוב זה בשביל כל אנשי העיר[105], כלומר שהוא יהיה שלוחם וכאלו הן בעצמם הגביהו העירוב וקנו אותו בהגבהה והרי יש להם חלק וזכות בו[106].

לפיכך אין המערב יכול לזכות להם העירוב על ידי הגבהת עצמו, שהרי העירוב הוא שלו, וכשהוא מגביהו בידו לְזַכות בו, הרי עדיין העירוב הוא שלו כמו שהיה, ואין אחרים יכולים לזכות בהגבהה זו[107].

וכשם[108] שאינו יכול לזַכות על ידי עצמו, כך אינו יכול לזַכות על ידי עבדו ושפחתו הכנענים[109], אפילו אינן סמוכים על שלחנו אלא אוכלים משלהם[110], ולא על ידי בנו ובתו הקטנים שהן אוכלין משלו[111], אף על פי שאינן סמוכים על שלחנו ממש[112], ואם זיכה על ידי אחד מאלו אין מועיל כלום אפילו בדיעבד, מפני שידן כידו ממש.

אבל על ידי בנו ובתו הגדולים שאוכלין משלו[113], ועל ידי בנו ובתו הקטנים שאינן אוכלים משלו[114], ועל

---

[103] שמואל בעירובין פ, א (עירובי תבשילין צריך לזכות). טור ושו"ע ס"י (המערב לאחרים צריך לזכות להם על ידי אחר).

[104] עירובין עט, ב (חבית של שיתופי מבואות צריך להגביה מן הקרקע טפח), ופרש"י (כשהוא מזכה אותה להן, דכל כמה דמנחא ברשותיה לא הויא זכייה). ר"ן ח, ב ד"ה ומאן (וצריך הזוכה להגביהה מן הקרקע טפח, דכיון דברשות מזכה הוא, לא מצי זכי בלא הגבהה). שו"ע סי"א (צריך הזוכה להגביה העירוב מן הקרקע, טפח). מ"א ס"ק יב (פירוש, ממקום שהעירוב מונח עליו).

וכן הוא בסדור (ומגביה טפח). וכן בעירובי חצרות נתבאר לעיל סי' שסו סי"ב (וכמה יגביהנו, טפח. ואפילו אם הניחו לו על ידו המוגבהת ותלוי באויר צריך שיגביה ידו טפח), ושם נסמן (הערות צו-ז).

ואף שלענין קנין הגבהה הובאו ב' דעות בחו"מ סי' קצח ס"ב (הגבהה, יש אומרים שצריך להגביה ג' טפחים ויש אומרים דסגי בהגבהת טפח).

הכא לענין עירובין סגי בטפח, כמבואר בתוס' עירובין עט, ב ד"ה צריך (מכאן אין להוכיח דהגבהה סגי בטפח, דשאני שיתופי מבואות דרבנן). עבודת הקודש שער ד ס"ד (הגבהה זו הקלו בה, שאפילו לא הגביה שלושה טפחים כדין ההגבהה, אם הגביהו טפח דיו, פחות מטפח אינה הגבהה ולא קנו).

[105] לבוש סי"א (ואומר זכה בעירוב זה בשביל פלוני ופלוני וכו', או בשביל כל העיר).

ובסידור (ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר אני מזכה לכל מי שרוצה לזכות ולסמוך על עירוב זה).

[106] וכן הוא לעיל סי' שסו סי"ב (דהיינו שהאחר יגביהנו בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאילו הגביהוהו בעצמן, ששלוחו של אדם כמותו), ושם נסמן (הערה צב).

וראה מראי מקומות וציונים.

[107] רש"י עירובין עט, ב ד"ה צריך (דכל כמה דמנחא ברשותיה לא הויא זכייה).

וכן הוא לעיל שם (אבל על ידי עצמו אינו יכול לזכותו להם, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו).

וראה מראי מקומות וציונים.

[108] כאן מבאר מסקנת הדברים על פי שתי הדעות דלעיל סי' שסו סי"ג, שלכתחלה לא יזכה על ידם אלא באופן שמועיל לשתי הדעות שם, ובדיעבד מועיל אף מה שמזכה על ידם באופן שיכול לזכות על ידיהם רק לפי אחת משתי הדעות דלעיל שם.
אלא ששם ביאר את שתי הדעות בפרטיות, וכאן סומך על האמור לעיל שם, ומפרט רק את מסקנת הדברים.

[109] משנה עירובין עט, ב (אבל אינו מזכה ... על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו).

וזהו לשתי הדעות דלעיל שם סי"ג (ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו ולא יצא העירוב מרשותו).

[110] ב"י סי' שסו ד"ה ומ"ש ולא על ידי (ובעבדים כנענים נמי, אפילו יש להם בית בחצר, אינם זוכים).

[111] משנה שם (אבל אינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים ... מפני שידן כידו).

גם זה הוא לשתי הדעות דלעיל שם (כשמזכה להם על ידי אחר לא יזכה על ידי בנו ובתו הקטנים).

[112] שגם כשמעלה להם מזונות נחשבים כסמוכים על שלחנו, כדלעיל שם (שמעלה לה מזונות, או שאמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, שמציאתה גם כן שלו), נמצא שידם כידו לשתי הדעות דלעיל שם, שהרי הם (א) קטנים, (ב) אוכלים משלו.

והכוונה להוסיף כאן, שאף אם אינם סמוכים על שלחנו ממש, ואם כן חייבים בעירוב תבשילין בפני עצמם, כדלקמן סי"ח (דכיון שבשעת האכילה כבר התבשיל הוא שלו ... הרי זה אינו טפל לבעל הבית וצריך עירוב בפני עצמו, לפיכך יכול הבעל הבית לזכות על ידו את העירוב אפילו הוא בנו, אם אינו קטן), משא"כ אם הם קטנים אינו יכול להקנות על ידם, מפני שידן כידו ממש לדברי הכל.

וראה מראי מקומות וציונים.

[113] שזה מועיל רק לדעה הא' דלעיל שם (אף שתיקנו חכמים שמציאתם לאביהם).

[114] שזה מועיל רק לדעה הב' דלעיל שם (שמציאתם לעצמם).

אלא שלעיל שם לא התיר בדיעבד אלא בנערה (בין סמוכה על שלחנו ובין לא סמוכה), משא"כ קטנה (אפילו אינה סמוכה על שלחנו) אינו יכול לזכות על ידה לשתי הדעות דלעיל שם, שהרי (א) היא קטנה. (ב) "שמציאתה גם כן שלו, משום איבה, שלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין".

וכאן מתיר בדיעבד אף בקטנה שאינה אוכלת משלו.

ידי אשתו שהיא אוכלת משלו[115], יש אומרים שיכול לזכות על ידיהם מטעם שנתבאר בסי׳ שס״ו. ויש אומרים שאינו יכול לזכות על ידי אחד מכל אלו מטעם שנתבאר שם. לפיכך לכתחלה אין לזכות על ידי אחד מכל אלו. אבל בדיעבד שכבר זיכה על ידי אחד מכל אלו וכבר נכנס ליל יום טוב שאי אפשר לזכות עוד, יש לסמוך על דברי המקילין[116], וכן אם אין לו אדם אחר לזכות על ידו, יכול לזכות לכתחלה על ידי אחד מכל אלו[117].

וכל זה בבנו ובתו ואשתו, אבל אחר שאוכל משלו, אפילו הוא סמוך על שלחנו ממש, בין שאוכל בחנם בין שאוכל בשכר, כגון עבדו ושפחתו העברים, יכול לזכות על ידיהן לכתחלה[118], אפילו הן קטנים[119], כמו שנתבאר בסי׳ שס״ו[120]. ואפילו בנו הגדול, אם הוא נשוי אשה יכול לזכות על ידו לכתחלה, אע״פ שהוא סמוך על שלחנו ממש[121] כמו שנתבאר שם[122]:

יח אין צריך לְזַכות את העירוב אלא לאחרים, דהיינו כל אנשי העיר שאינן אוכלין מעיסתו ומתבשילו. אבל בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו, אין צריך לזכות להם, והן מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיום טוב לשבת על ידי עירובו של בעל הבית, לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגררים אחריו כיון שהן אוכלים מאכליו[123] (אע״פ שאין אוכלים מתבשיל אחד, מכל מקום כיון שהתבשיל שהן אוכלין הוא שלו, הרי הן טפלין אצלו ויוצאים בעירובו).

אבל אם אחד מבני הבית אינו אוכל מתבשילין של בעל הבית, אלא בעל הבית נותן לו קמח ובשר והוא אופה ומבשל לעצמו, או שמצוה לאחר לבשל לו (דכיון שבשעת האכילה כבר התבשיל הוא שלו, שהרי כבר נתן לו הבעל הבית במתנה גמורה הקמח והבשר), הרי זה אינו טפל לבעל הבית וצריך עירוב בפני עצמו[124].

---

[115] שזה מועיל רק לדעה הא׳ דלעיל שם (אף שמציאתה לבעלה).

[116] וכן הוא לעיל שם בסוף הסעיף (ולענין הלכה, במקום שאפשר טוב לחוש לדברי שניהם, להחמיר בבנו קטן שאינו סמוך על שלחנו כסברא הראשונה, ובבנו גדול ובתו בוגרת הסמוכות על שלחנו, ובנערה אפילו אינה סמוכה על שלחנו, ובאשתו שמעלה לה מזונות כסברא האחרונה. וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד סומכין על דברי המיקל בעירוב).

[117] וכן הוא לעיל שם בסוף הסעיף (ואפילו לכתחלה, במקום שאי אפשר בענין אחר יש להקל כסברא הראשונה, שהוא עיקר). וכאן מתיר בכל אופן שאחת משתי הדעות מקילה.

[118] רא״ש פ״ב סוס״י ו (ועבדו ושפחתו העברים, אף על פי דסמוכין על שולחנו, לא הוי ידם כידו, דדוקא בנו גדול הוא דאמר רבי יוחנן דידו כיד אביו, לפי שרגיל להיות תמיד סמוך על שולחנו, אבל נכרי הסמוך על שולחן בעל הבית, אין מציאתו של בעל הבית, ואפילו אוכל אצלו בחנם, וכל שכן עבדו ושפחתו העברים דבשכרן קאכלי).

[119] כלבו סי׳ נט כב, ד (ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, ואפילו הם קטנים, שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים).

[120] סי״ג (ועל ידי עבדו ושפחתו העברים, אפילו הם קטנים, שהקטן זוכה אפילו לאחרים בדבר שאינו אלא מדברי סופרים), וסי״ד (ולדברי הכל ... מי שמגדל יתום בביתו, יכול לזכות על ידו לדברי הכל, מפני שאין ידו כיד בעל הבית ומציאתו שלו). והטעם נתבאר לקמן הל׳ הפקר ס״ט (שלא תקנו מפני דרך שלום אלא לאב, ולא לאחר הזן בתורת צדקה, מפני שאם לא יזון הוא יזונו אחרים, שרבים מצויים הזנים ומפרנסים בדרך צדקה).

[121] סמ״ק סי׳ רפב ע׳ שז (מיהו נראה דלאחר שנשא אשה לא מהני סמיכה על שלחנו ויכול לזכות). הגהות אשרי עירובין פ״ז ס״ח (מיהו לאחר שנשא לא מהניא סמיכות על שולחנו ויכול לזכות). רמ״א סי׳ שסו ס״י (גדול שיש לו אשה, אף על פי שסמוך על שלחן אביו, מזכין על ידו).

[122] סעיף יד (ולדברי הכל, גדול שיש לו אשה אין ידו כיד אביו, ואף על פי שסמוך על שלחן אביו יכול לזכות לכתחלה על ידו).

[123] רא״ש פ״ב סי׳ ו (בעירובי תבשילין אין אדם צריך לזכות לאשתו ולבני ביתו, אלא כשהוא עירב, כולן מותרין). הובא בישי״ש פ״ב סי׳ י. לבוש ס״י (כשאינו מערב אלא לו ולבני ביתו, אינו צריך לזכות להם על ידי אחר, דכשהוא מערב עירובו כולם מותרין, שכולם סמוכים עליו).

[124] ישי״ש שם (אבל היכא שנתן לה בשר וקמח והיא מבשלת את שלה בפני עצמה, וכל שכן אם נתן לה מעות, שצריכה לערב בפני עצמה ... אפילו לפרש״י ... שהאשה אינה אוסרת עליו אפילו יש לה בית בחצר, היינו משום דטפלה האשה לגבי בעל הבית ומשום הכי אינה אוסרת, אבל עירוב תבשילין ... כל זמן שהיא אינה אוכלת מתבשילו ... אין לה עסק באותו תבשיל). מ״א ס״ק יא (ובישי״ש כתב דאם אין אשתו אוכלת עמו, אף על פי שמעלה לה מזונות, צריכה עירוב, כיון שאינה אוכלת מתבשילו ... ולא דמי לעירובי חצירות, דהתם בבעל הבית תליא מלתא, אבל הכא כל מי שאוכל מתבשיל אחר צריך עירוב אחר).

והיינו שאף שנפסק לעיל סי׳ שע ס״ז (האחים שיש להם בתים בחצר אביהם ומקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם ... אם אין עמהם דיורין בחצר אין צריך עירוב כלל, שאינן אוסרים זה על זה הואיל ואוכלים פרס אביהם נעשו כבני ביתו ... וכן בנשים המקבלות פרס מבעליהן. ובעבדים המקבלים פרס מאדוניהם, ובתלמידים המקבלים פרס מרבן). מכל מקום לענין עירובי תבשילין אינם נחשבים כבני ביתו.

לפיכך יכול הבעל הבית לזַכות על ידו את העירוב אפילו הוא בנו, אם אינו קטן[125]. ואע"פ שלכתחלה אין לזכות על ידי בנו גדול האוכל משל אביו, מכל מקום כיון שזה אוכל בפני עצמו וצריך ערוב תבשילין בפני עצמו, אם כן צריך הוא לזכות בעירוב זה לעצמו אם עדיין לא הניח ערוב תבשילין, ומתוך שזוכה בו לעצמו זוכה בו אף לאחרים. וכן אם הוא נותן לאשתו קמח ובשר והיא אופה ומבשלת לעצמה ואינה אוכלת מתבשילין שלו, יכול לְזַכות את העירוב על ידה לאחרים, כיון שהיא צריכה עירוב לעצמה, מתוך שהיא צריכה לזכות בו בשביל עצמה יכולה לזַכות אף בשביל אחרים[126]:

יט נוהגין שהמערב גם לאחרים, מזכה להם את העירוב בתחלה ואחר כך מברך על מצות עירוב, ואומר בדין יהא שרי כו'[127]. ואם ירצה לברך ולומר בדין יהא כו' בתחלה ולזכות העירוב אחר כך, הרשות בידו[128]:

כ המזכה עירובו לכל בני עירו צריך שיאמר בדין יהא כו' מיום טוב לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת[129]. אבל אם אינו מזכה להם עירובו, אף אם הוא אומר כך, אין אמירה זו מועלת להם כלום[130].

וכבר נתבאר[131] דכל גדול העיר יש לו לזכות עירובו לכל בני עירו, ובפרט אם יש אלמנות בעיר שאינן יודעות לערב[132], או שאר עם הארץ שאינו יודע לערב[133], שאז הוא חובה על בני עירם להצילם מעון, שכל ישראל ערבים זה בזה[134]:

הנחת עירוב תבשילין ביום טוב ראשון

כא שני ימים טובים שחלו להיות בחמישי בשבת ובערב שבת, מערבין ערוב תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב[135]. ואם עבר או שכח ולא עירב בערב יום טוב ונזכר ביום טוב ראשון, מניח ערוב תבשילין בו ביום בתנאי[136], כיצד, לוקח בידו כזית תבשיל, בין שנתבשל היום[137] בין שנתבשל מאתמול, וכביצה

---

[125] משא"כ אם הוא קטן, נתבאר לעיל סי"ז (ולא על ידי בנו ובתו הקטנים שהן אוכלין משלו, אף על פי שאינן סמוכים על שלחנו ממש), ושם נסמן (הערה 112).

[126] יש"ש שם (וכהאי גוונא יכול לערב על ידי אשתו, דאמרינן מגו דזכי לנפשיה כו'), הובא במ"א שם (ולכן מזכה על ידה, מגו דזכיה לנפשה זכי' לאחרינא). והיינו כדאמר רב אשי נדרים פח, ב (מתניתין בשיש לה חצר באותו מבוי עסקינן, דמגו דזכיא לנפשה זכיא לאחריני).

אלא דלענין עירובי חצרות לא קיי"ל כן, כדלעיל סי' שסו סי"ג (אין אומרים מתוך שהיא זוכה בעירוב זה לעצמה בשביל ביתה זוכה היא גם כן לאחרים ... שכיון שהוא מזכה משלו לאחרים בודאי העירוב יהא מונח בביתו, ואם כן אינה אוסרת על בעלה אף על פי שלא עירבה עמו).

[127] טור ושו"ע סי"ב (חוזר ונוטל מיד הזוכה, ומברך על מצות עירוב). וכן הוא בסידור (ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך).

ואף שצריך לברך עובר לעשייתה, מכל מקום מה שמזכה לאחרים אינו חלק מהמצוה עצמה, ולכן מברך אחר שמזכה לאחרים, לפני אמירת בדין כו', כמבואר בקונטרס אחרון ס"ק ב (כיון שבדעתו היה לומר עליו בדין יהא שרי כו', לא נגמרה המצוה עד שיאמר ... אי נמי יש לומר כיון דמצוה מן המובחר לומר בדין כו', נקרא עובר לעשייתו).

והיינו בעירובי תבשילין. ולענין עירובי חצרות, נתבאר לעיל סי' שסו סי"ח (הערה קנה).

[128] מ"א סי' שסו סוף סק"כ (האר"י הי' מערב ואמר הברכה, ואחר כך היה מזכה לבני החצר על ידי אחר, כי כן הדין אחר שיערב בעדו, אז יזכה לאחרים (הכוונות) ... ואולי קאי על עירוב תבשילין, ומה שכתב לבני החצר, לאו דוקא, אלא רוצה לומר לבני העיר).

ובאופן זה יצטרך לברך לפני אמירת בדין כו', כדי שיהא עובר לעשייתו.

[129] כדלעיל סט"ו (אומר בדין יהא שרי לנא כו' לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת), ושם נסמן (הערה 90).

[130] מ"א סוף סקכ"ג (קי"ל צריך לזַכות כמ"ש ס"י, ואין לך אדם שעושה זה, אלא הבקי בכך).

הובא גם בקונטרס אחרון ס"ק ג (במג"א סוף ס"ק כ"ג, משום דאינן מזכין על ידי אחר כדחזי).

[131] סעיף יד (כל גדול העיר יש לו לערב על כל בני עירו).

[132] מ"א סוף סקי"א (ואם כן צריך להניח עירוב בעד האלמנות שאין יודעות לערב בעצמן).

[133] כדלעיל שם (מי שהוא עם הארץ שאינו יודע לערב).

[134] שבועות לט, א. סנהדרין כז, סוע"ב.

וכן הוא לעיל סי' קצז ס"ו (שכל ישראל ערבים זה בזה, ועליו להציל חבירו מעון ולפוטרו ממצוה שנתחייב בה).

[135] רמב"ם פ"ו הי"א (שני ימים טובים שחלו להיות בחמישי וערב שבת, עושה עירובי תבשילין מיום רביעי שהוא ערב יום טוב).

[136] רבא יז, א (מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה), ופרש"י (אם נזכר ביום טוב ראשון וחלו שני ימים טובים חמישי וערב שבת, ומתנה אם היום חול ומחר קדש עירובי עירוב, ואם חלוף, איני צריך לערב לתבשילין). טור ושו"ע סכ"ב (אם

פת[138], בין שנאפה היום בין שנאפה מאתמול[139] (ובדיעבד, או שאין לו פת, די בתבשיל בלבד, כמו שנתבאר למעלה[140]), ומברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב[141], ואומר אם היום הוא יום טוב, למחר הוא חול ואיני צריך לערב כלל, ואם היום הוא חול ולמחר יום טוב, בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי כו׳[142]:

כב במה דברים אמורים, בשני ימים טובים של גליות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, אע״פ שנזכר ביום ראשון אי אפשר לו לערב בתנאי, לפי שאין כאן ספק חול, ששני הימים הן קדושים בודאי והן כיום אחד ארוך[143], כמו שיתבאר בסי׳ ת״ר[144]:

כג אפילו בשני ימים טובים של גליות אסור לאפות או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב ראשון לצורך השבת[145], בין שהניח עירוב תבשילין בו ביום בין שהניח מערב יום טוב[146]. ואפילו אם היה ידוע

נזכר ביום טוב ראשון שלא עירב ... יכול לערב בתנאי, אם היום קודש אינו צריך לערב, ואם היום חול, בעירוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו׳, ולמחר אין צריך לומר כלום).

וכן הוא לענין עירוב חצרות, כדלעיל סי׳ שצג ס״א (ואם חלו ב׳ ימים טובים ביום ה׳ וביום ו׳ ושכח ולא עירב מערב יום טוב, יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר ביום טוב א׳, אם היום חול יהא זה עירוב, ואם היום קדש אין בדברי כלום. ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול, ואם היום חול יהא זה עירוב).

137 והיינו שבישלו היום כדי לאכלו ביום טוב, ואחר כך לוקחו בידו בשביל עירוב תבשילין לאכלו בשבת, שהרי בכל אופן אסור לבשלו ביום טוב ראשון כדי לאכלו בשבת, כדלקמן סכ״ג (אפילו בשני ימים טובים של גליות אסור לאפות או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש ביום טוב ראשון לצורך השבת, בין שהניח עירוב תבשילין בו ביום בין שהניח מערב יום טוב).

138 כדלעיל ס״ג (נוטל בידו חתיכת פת שיש בה כביצה, וכזית בשר מבושל).

139 עיטור הל׳ יום טוב קמז, ב (וכתב רבינו אפרים, כי מתנינן דוקא דאית לי׳ מידי דבשיל מאתמול, אבל לכתחלה אסור. ומסתברא אי אדכר מצפרא מקמיה דבשיל כל צרכו, אף על גב דלית ליה מידי מאתמול). טור (ונראה שאין צריך, וכן כתב בעל העטור), ודעה האי׳ בשו״ע שם. ישי״ש פ״ב סי׳ יד (וכן נראה לי עיקר, דסתמא קאמר ברייתא, דמתנה). ב״ח ד״ה וכתב ה״ר אפרים (והכי נקטינן, דלא כה״ר אפרים, דיחיד הוא בדין זה כנגד כל הגדולים). מ״א סקכ״ו (וישי״ש וב״ח פסקו כסברא ראשונה).

וגם כאן צריך לומר שאופה את הפת כדי לאכלו ביום טוב, שהרי בכל אופן אסור לאפותו ביום טוב ראשון כדי לאכלו בשבת.

140 סוף ס״ג (ואם לא עירב אלא בתבשיל לבד ולא נזכר עד לאחר שנכנס ליל יום טוב, אפילו הוא יום טוב ראשון של גליות שחל בחמישי בשבת שיוכל לערב על תנאי כמו שיתבאר, אעפ״כ אין צריך לחזור ולערב, כיון שכבר עירב בתבשיל שהוא עיקר העירוב).

141 דרך תמים בהגהות הרי״ף למס׳ ביצה (ולענין ברכה, אע״ג דלכאורה משמע דאין לברך על הספק. מיהו כד מעיינת שפיר תמצא שיש לברך, דאין זה ספק כדרך הספקות שאין מברכין אליהם, ודי בזה. ועוד שאפילו כשמערב ביום ד׳ הוא מברך על הספק, כי אם היום ה׳ הוא יום טוב, ודאי הוה ליה יום ו׳ חול גמור, ואין כאן צורך עירוב כלל). הובא בכנסת הגדולה הגה״ט. מ״א סקכ״ה (ומברך בתחלה).

וטעם הדבר שמברכים על יום טוב של גלויות, אף שאינו אלא מטעם ספק, נתבאר לעיל סי׳ תצ ס״א (בכל יום טוב שני של גליות מתפללין כסדר התפלה של יום ראשון, וכן צריך לומר קידוש היום ושהחיינו. ואף על פי שאין אנו נוהגין בו קודש אלא מחמת ספק שנסתפק לאבותינו שלא היו יודעין יום שנקבע בו החודש בארץ ישראל. מכל מקום אם לא יתפללו בו תפלת יום טוב או שלא יאמרו בו קידוש היום ושהחיינו יבאו לזלזל בו לומר שאינו יום טוב כלל, ועל ידי כן יבאו גם כן לעשות בו כל מלאכת עבודה), ושם נסמן (הערה ו).

142 ולפי האמור לעיל ס״ט (מותר לערב בבין השמשות של ליל יום טוב), אפשר יוכל לערב על תנאי גם בבין השמשות של ליל שני של יום טוב.

143 גמרא ו, א (רבינא הוה יתיב קמיה דרב א[ש]י בשני ימים טובים של ראש השנה, חזייה דהוה עציב, אמר ליה אמאי עציב מר, אמר ליה דלא אותיבי עירובי תבשילין. אמר ליה ולותיב מר האידנא, מי לא אמר רבא מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה. אמר ליה אימר דאמר רבא בשני ימים טובים של גליות, בשני ימים טובים של ראש השנה מי אמר), ופרש״י (והרי הם כיום ארוך ושניהם קדש). טור ושו״ע סכ״ב (אם הוא ביום טוב של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי). ט״ז ס״ק כא (לפי ששני הימים של ראש השנה כיומא אריכתא הם, ולא משום ספיקא דיומא כשאר יום טוב).

144 סעיף ג (אבל בשני ימים טובים של ראש השנה אינו כן, אלא הן נחשבים כיום אחד ארוך וקדושה אחת הן אף לבני ארץ ישראל).

ויש כאן שני טעמים דלא מהני עירוב בתנאי:

(א) כיון ״ששני הימים הן קדושים בודאי״, אין לעשות בזה תנאי.

(ב) כיון ששני הימים ״הן כיום אחד ארוך״, אין לעשות בזה תנאי.

וכן הוא לענין עירובי חצרות על תנאי, כדלעיל סי׳ שצג ס״א (בב׳ ימים טובים של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי, מפני שהם כיום אחד ארוך).

וכן לענין ניצוד בראשון אסור בשני, כדלעיל סי׳ תצ ס״ט (חוץ משני ימים טובים של ראש השנה שהן קדושה אחת והן כיום אחד ארוך, מטעם שיתבאר בסי׳ ת״ר), ונתבאר שם (הערה 38).

145 העיטור הל׳ יום טוב קמז, ד (ואי איקלע יום טוב חמישי ומעלי שבתא ואנח עירובי תבשילין, לא מצי למיפא ביומא דחמשא לשבתא, דשבתא דשבות קרובה התירו על ידי עירוב, שבות רחוקה לא התירו). ר״ן ט, רע״ב בשם הירושלמי (וכדאנח ערובי תבשילין לא מצי למיפא מיומא דחמש לשבתא, דשבת קרובה התירו על ידי עירוב שבת רחוקה לא התירו). שו״ת הרשב״א ח״א סי׳ תרפה (שני ימים טובים של גליות שחלו מלפני השבת, אם מותר להכין לשבת ביום ה׳ על ידי עירוב שהניח בערב יום טוב ...

לו בשעת הנחת עירוב שביום טוב שני (ד) יארע לו אונס ולא יוכל לאפות בו לכבוד השבת, כגון שהוא יום אידם, והיה בדעתו בשעה שעירב שבעירוב זה יהא מותר לו לאפות ביום טוב ראשון לצורך השבת, אעפ״כ אין מועיל כלום[147]. לפי שעירוב תבשילין אינו מתיר אלא לאפות ולבשל מיום טוב לשבת הסמוך לו, שאין יום חול מפסיק ביניהם, אבל זה שאופה ביום טוב ראשון, אם הוא קדש הרי יום טוב שני שהוא חול מפסיק ביניהם, והרי זה כאופה ביום טוב שחל להיות באחד בשבת לצורך השבת שלאחריו, שבודאי אין עירוב תבשילין מועיל לזה:

נאכל התבשיל של העירוב

כד תבשיל של עירוב תבשילין שנאכל מקצתו או שנאבד קודם שתיקן צרכי שבת, אסור לו לעשות שום מלאכה מיום טוב לשבת[148], אלא אם כן נשתייר מהתבשיל כזית שלם[149] הראוי לאכילה[150].

אבל אם נאכל או נאבד הפת של עירוב תבשילין, אין בכך כלום, ואפילו חל יום טוב בחמישי ובששי ונזכר ביום טוב ראשון אין צריך לערב בתנאי, שעיקר העירוב הוא התבשיל[151]:

כה אבל לכתחלה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין[152].

ומכל מקום מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד אחד משלש סעודות השבת כדי לבצוע עליו, אם הוא ככר שלם[153], שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת[154].

נראה לי שהוא אסור, לפי שיום שני שהוא חל בערב שבת חול הוא, והיאך יתקן מיום טוב לשבת, שיום החול מפסיק. אבל מתוך גירסת הירושלמי נסתפקתי בזה ימים, וצריך להתיישב בדבר). שו״ת הרא״ש כלל כג סי׳ ח (שני ימים טובים שחלו להיות חמישי וששי, אין לשחוט ביום הראשון לצורך השבת [א]ע״פ שעירב, דודאי יום ראשון עיקר, ויום טוב שני אינו אלא משום גזרת שמדא. וכיון שאפשר לו לשחוט בשני שהוא כחול, למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קדש). טור ושו״ע סי״ג (אף על פי שהניח עירוב אינו יכול לבשל מיום טוב ראשון לשבת). מ״א ס״ק יג (דיום טוב שני הוי ודאי חול מדאורייתא, ולכן כשיכול לעשות בשני אסור לעשות בראשון. ועוד דשבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו). ט״ז ס״ק יב (פירוש כשחל יום טוב יום ה׳ ויום ו׳, דכיון שאפשר לאפות ולבשל ולשחוט ביום ו׳ שהיא אינו אלא משום מנהג אבותינו, למה יעשה זה ביום טוב הראשון שהוא ודאי קודש).

[146] מ״מ פ״ו הי״ב (וכתב בעל העטור שאף אם עירבו ביום ד׳, אינו יכול לאפות ביום ה׳ לשבת, דשבת קרובה התירו על ידי עירוב שבת רחוקה לא התירו). רבנו ירוחם נ״ד ח״ג לג, א (וכתבו המפרשים ואפילו שערב ביום ד׳, אינו נכון לשחוט ביום ה׳ לצורך שבת שהוא לנו ודאי קדש, אלא ישחטנה ביום ו׳ שהוא לנו ודאי חול, דבקיאין אנו בקבועא דירחא).

[147] מ״א ס״ק יג (ונראה לי דאם יודע שיהי׳ לו ביום שני אונס שלא יוכל לאפות, כגון ביום אידם, דשרי לאפות או לבשל ביום א׳, ובלבד שהי׳ דעתו לכך בשעת עירוב. וזה לטעם ראשון [=דכיון שאפשר לאפות ולבשל ולשחוט ביום ו׳, למה יעשה זה ביום טוב הראשון], אבל לטעם שני [=שעירוב תבשילין אינו מתיר אלא לאפות ולבשל מיום טוב לשבת הסמוך לו] אסור, דהא ודאי אם יום טוב ביום ה׳ וביום ו׳ הוא חול, ויש אונס, שאינו יכול לאפות ביום ו׳, דאסור לאפות ביום ה׳ לשבת על ידי עירוב, הכא נמי כהאי גוונא, וצ״ע).

והטעם ששתם כאן לאיסורא, נתבאר בקונטרס אחרון סק״ד, כיון דקיי״ל כטעם השני, שהלכה כרבים.

[148] משנה שם (אכלו או שאבד (קודם שבשל כל צרכי שבת, רש״י) לא יבשל עליו בתחלה). רמב״ם שם ה״ה (וצריך שיהיה עירוב זה מצוי עד שיאפה כל מה שהוא צריך לאפות ולבשל כל שהוא צריך לבשל ויחם חמין כל שהוא צריך). טור ושו״ע סט״ו (נאכל העירוב או שאבד קודם שבישל לשבת, אינו יכול לבשל).

[149] גמרא טז, ב (שייר ממנו כל שהוא, סומך עליו לשבת ... דאית ביה כזית). טור, לגירסת הב״ח ד״ה ומ״ש נשאר (בספרי רבינו המדוייקים כתוב בהן נשאר ממנו כזית), ושו״ע שם (אלא אם כן נשתייר ממנו כזית).

[150] כדלעיל סי׳ שסח ס״ד (אם נתעפש פת העירוב ונפסל מלאכול הרי הוא כמו שכלה לגמרי), ושם נסמן (הערה ל). וכן הוא לעיל ס״ב (שיהא העירוב קיים וראוי לאכילה, שלא נתקלקל).

[151] יש״ש פ״ב סי׳ יח (ואפשר לומר דהוא הדין אם נאכל הפת ונשאר התבשיל, דנהי דאין לשנות המנהג לכתחילה דבעי פת ותבשיל, אבל בדיעבד פשיטא דשרי בתבשיל לחוד). מ״א סקי״ד (נאכל העירוב, היינו התבשיל (עי׳ ס״ב). אבל אם נאכל הפת, אין בכך כלום. ואפילו חל ב׳ יום טוב ביום ה׳ וביום ו׳ ונזכר ביום טוב ראשון אין צריך לערב (עי׳ סכ״ב) (יש״ש)).

וכן הוא לעיל ס״ג (ואם לא עירב אלא בתבשיל לבד ולא נזכר עד לאחר שנכנס ליל יום טוב, אפילו הוא יום טוב ראשון של גליות שחל בחמישי בשבת שיוכל לערב על תנאי כמו שיתבאר, אעפ״כ אין צריך לחזור ולערב, כיון שכבר עירב בתבשיל שהוא עיקר העירוב).

[152] ברייתא יז, ב (אכלו עד שלא אפה עד שלא הטמין הרי זה לא יאפה ולא יבשל). טור ושו״ע סט״ז (לאחר שהכין צרכי שבת יכול לאכלו).

[153] כדלעיל סי׳ עדר ס״ב (וחייב כל אדם לבצוע על שתי ככרות שלמות).

[154] ברכות לט, סוע״ב. שבת קיז, סוע״ב (רבי אמי ורבי אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא, שרו עילויה (היינו ברכת המוציא שהיא התחלת אכילה. שרו מתחילין, רש״י), אמרי הואיל ואיתעביד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא).

ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה שלישית של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שניה של שבת ובסעודה שלישית בוצעין עליו[155]:

כו מי שהתחיל ללוש עיסתו מיום טוב לשבת וקודם שהספיק לגמור לישתו נאכל עירובו או שנאבד, מותר לו לגמור[156] הלישה והאפייה של עיסה זו[157] שהתחיל בה בהיתר בעוד עירובו קיים. אבל אסור לו ללוש עיסה אחרת מיום טוב לשבת אחר שנאבד עירובו, ואין צריך לומר שאסור לו לבשל או להתחיל לעשות שאר מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת אחר שנאבד עירובו. וכן אם התחיל להתעסק בתיקוני תבשילו בעוד עירובו קיים, כגון שחתך הלפתות וכיוצא בזה מתיקוני התבשילים, אע"פ שלא הספיק להעמיד הקדרה אצל האש עד שנאבד עירובו, מותר לו לבשל תבשיל זה שהתחיל בו בהיתר[158]. אבל אסור לו לבשל תבשילים אחרים שלא התחיל להתעסק בתיקונם בעוד עירובו קיים, ואין צריך לומר שאסור לו ללוש או להתחיל לעשות שאר מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת. אלא אם כן ידוע לו שיש בעיר מי שמזכה עירובו לכל בני העיר, כמו שנתבאר למעלה[159]:

מי שלא עירב

כז מי שלא עירב כלל או שנאבד עירובו קודם שתיקן צרכי סעודת שחרית של יום טוב שחל להיות בערב שבת, מותר לו לבשל[160] הרבה קדירות[161] לצורך יום טוב, אע"פ שיודע שבודאי לא יאכל כולם ויותיר מהם לשבת. והוא שלא יהיה מין תבשיל אחד בשתי קדירות אלא בכל אחת ואחת מין תבשיל אחד שאינו דומה לחבירו[162], ויטעום מכל תבשיל ותבשיל ביום טוב עצמו[163], כמו שנתבאר כל זה בסי'

וכן הוא לעיל סי' שצג ס"ג (דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו גם כן מצוה אחרת), ושם נסמן (הערה כב).

155 מהרי"ל הל' עירובי תבשילין ע' קצב (הנהיג מהר"י סג"ל להניח ככר העירוב ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו, ובסעודה שלישית היה בוצע עליו). יש"ש שם (ומאחר שצריך להיות העירוב קיים, אין ראוי לאוכלה עד ליל שבת. ומכל מקום היה מנהג מהר"ם, להניח הככר תחת הלחם משנה בליל שבת ולמחרתו, ובסעודה ג' היה בוצע עליו, מאחר דאיתעביד ביה מצוה אחת ראוי לעשות עליו מצות אחרות). מ"א ס"ק טו (ומכל מקום יניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית, ולמנחה יבצע עליו (יש"ש)).

ולענין עירובי חצרות הובא לעיל סי' שצג ס"ג (ויש לבצוע עליו בשבת שחרית (או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי), דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו גם כן מצוה אחרת).

וטעם החילוק בין עירובי חצרות לבין עירובי תבשילין, נתבאר בלקוטי שיחות חט"ז ע' 184. חידושים וביאורים בש"ס ח"א סי' כג.

156 אביי יז, ב (נקטינן התחיל בעיסתו (לתקנה ולאפותה על ידי עירובו, רש"י) ונאכל עירובו, גומר). טור ושו"ע סי"ז (התחיל בעיסתו ונאכל העירוב, גומר).

157 רא"ש פ"ג סי' יב (איכא לאיסתפוקי בפירוש מילתא דאביי, דאי בעי למימר גומר עיסה זו כיון שהתחיל בה, ושוב לא יבשל ולא יטמין, וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחד יגמרנו בלבד, או שמא מכיון שהתחיל באחד להתעסק מצרכי השבת בעוד העירוב קיים יגמור כל צורכי שבת .... והדבר שקול עד שיבא מורה צדק). ומספק החמיר בשו"ע שם (גומר אותה עיסה). ראב"ד פ"ו ה"ה (נ"ל שאם אפה [ולא בישל, או בישל ולא אפה] ונאכל העירוב או אבד, מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת). יש"ש פ"ב סי' יח (מדברי הראב"ד נראה דלא שרי אלא דוקא מה שנעשה בהיתר שרי, ולא יותר ... וכן עיקר). ב"ח ד"ה התחיל (מיהו הראב"ד בהשגות אינו מסופק, אלא מפרש לחומרא, גומר עיסה זו לבד ... וכן פסק בשלחן ערוך).

158 רמב"ם שם (התחיל בעיסתו או בתבשילו ונאכל העירוב או אבד הרי זה גומר). רא"ש שם (וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחד יגמרנו). טור ושו"ע שם (והוא הדין אם התחיל לבשל, שגומר אותו התבשיל שהתחיל). מ"א סקט"ז (נראה לי דאפילו לא הניח הקדירה עדיין אצל האש, רק שהתחיל בתקונו, כגון שחתך הלפתות וכדומה, מותר לבשלו, דהא בעיסה מיירי גם כן שהתחיל ללוש ומותר אחר כך לאפות).

159 סעיף יד (או מי שעירב ונאבד עירובו ביום טוב קודם שתיקן צרכי שבת, כל אלו יוכלו לסמוך על עירובו שמערב בעד כל בני העיר).

160 משנה טו, ב (לא יבשל בתחלה מיום טוב לשבת, אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותיר, הותיר לשבת). טור ושו"ע ס"א (מבשל הוא כמה קדרות ליום טוב, ואם הותיר, הותיר לשבת), וסכ"א (אם נזכר שלא עירב קודם סעודת שחרית, יבשל הרבה בקדרה אחת ויותיר לשבת).

161 ב"י ריש הסי' ד"ה ומ"ש דהיינו (והיינו לומר דיכול לבשל כמה קדירות לצורך יום טוב, ואם הותיר הותיר לשבת). שו"ע ס"א (כמה קדרות), וסכ"א (ויש אומרים דאפילו לבשל כמה קדירות מותר, כיון שקודם אכילה הוא).

162 ט"ז סקכ"ב (אם יש שינוי ביניהם בטעם, מהני אפילו בשני קדירות קודם אכילה בהערמה זו לאכול מעט ממנה כמו שכתבתי, וחילוק זה כתבתי גם בסי' תק"ג בס"ד, והוא נכון).

163 רבנו ירוחם נ"ד ח"ג לג, ב (יכול לבשל ולאפות לצורך יום טוב, אוכל מכל מין ומין, ואם יותיר יותיר). שו"ע סכ"א (והוא שיאכל מכל אחד ואחד).

תק״ג[164] (עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן[165]).

ואפילו אם לא בישל רק קדירה אחת לצורך יום טוב בלבד, ואחר כך נמלך להניחה לשבת ולבשל אחרת ליום טוב, צריך לטעום ממנה ביום טוב עצמו, שאם לא יטעום ממנה ביום טוב נמצא שבישולו למפרע היה מיום טוב לשבת בלא עירוב תבשילין (ומכל מקום אם עבר או שכח ולא טעם ממנה ביום טוב, אפילו בישל הרבה מיני קדירות קודם סעודת שחרית והיה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת ביום טוב עצמו ואחר כך עבר או שכח ולא טעם מאומה, מותר לאכלם בשבת, כיון שבישולו היה בהיתר[166] כמו שנתבאר בסי׳ תק״ג[167]. עיין שם כל ההלכות השייכות לכאן לענין זה).

אבל אם לא נאבד עירובו עד לאחר שבישל או אפה לצורך יום טוב, מותר לו להניח פת ותבשיל זה לשבת, ואין צריך לטעום ממנו מאומה ביום טוב, כיון שנעשה בשעה שהיה מותר לו לאפות ולבשל מיום טוב לשבת, ויאפה לו פת אחר ויבשל לו תבשיל אחר לצורך יום טוב[168]:

כח מי שלא עירב או שנאבד עירובו, כשם שאסור לו לאפות ולבשל ולעשות כל מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת לצורך עצמו, כך אסור לו לעשות לאחרים, אפילו בתוך ביתם[169], דכיון שלא הניח עירוב תבשילין הרי יום שבת אצלו כיום חול, וכל דבר שאסור לעשות או להכין מיום טוב לחול כמו שנתבאר בסי׳ תק״ג, אסור לו לעשות או להכין מיום טוב לשבת, בין לעצמו בין לאחרים[170].

וכשם שהוא אסור, כך אחרים, אע״פ שעירבו, אסורים הן לעשות או להכין מיום טוב לשבת לזה שלא עירב[171].

ואין לו תקנה אלא שהקמח שהוא צריך לאפות, והתבשילין שהוא צריך לבשל, והנרות שהוא צריך להדליק[172], וכן כל דבר שהוא צריך להכין מיום טוב לשבת, יתן במתנה גמורה לאדם אחר שעירב, והוא אופה ומבשל ומדליק את הנרות ומכין כל צרכי שבת לזה שלא עירב[173]. והוא שיקנה את המתנה בקנין גמור, כגון במשיכה[174] לתוך ביתו, או בהגבהה טפח[175] אפילו בתוך ביתו של הנותן[176]:

---

164 ס״י (אסור לבשל מין אחד בשתי קדרות ולטעום מעט מכל אחת, כיון שטעם שתי הקדרות הוא שוה, אם כן כל מה שטועם משתיהן יכול לטעום מאחת, ונמצא שהקדרה השנית אינה מתבשלת אלא לצורך החול. אבל מותר לבשל כמה מטעמים בכמה מיני קדרות קודם אכילת שחרית ... וטועם כזית מכל אחת ואחת).

165 והיינו שדין מי שלא עירב, דומה לדין המבשל ביום טוב ראשון לצורך חול, או לצורך ליל יום טוב שני, שנתבארו דיניו לעיל סי׳ תקג ס״ד-י, וכדלעיל שם ס״ו (לצורך החול, או לצורך יום טוב שני, או לצורך שבת ולא הניח עירוב תבשילין).

166 ט״ז סק״כ (נראה לי דודאי לכתחלה קאמר כן, דצריך שיראה לכל שאוכל ממנו ביום טוב, אבל אם אירע שלא אכל כלל ממין אחד, אינו אסור לשבת, כיון שעכ״פ בשעת הבישול נתכוין לאכלו היום, הרי היה מעשה שלו בהיתר, ומה שלא אכל אחר כך אין זה גורם איסור).

167 סעיף יא (ואפילו לא טעם מאומה מהקדרות, אלא שבשעת הבישול היה בדעתו לטעום מכל אחת ואחת, אם בישל קודם אכילת שחרית, מותר לאכול מהם במוצאי יום טוב מיד, כיון שבישולו היה בהיתר, שהיה רוצה לאכול מכל אחת ואחת).

168 ראב״ד פ״ו ה״ה (נראה לי שאם אפה ולא בישל, או בישל ולא אפה, ונאכל העירוב או אבד, מה שעשה בעוד שהעירוב קיים מותר לו לשבת). מ״מ שם (סברא נכונה היא, שמה שנעשה בהיתר, אפילו נתכוון לצורך יום טוב, יכול להניחו לשבת, ולבשל מכאן ואילך ליום טוב). שו״ע סי״ח (נאכל העירוב או אבד, מה שנעשה בהיתר, אפילו נתכוין בו לצורך יום טוב, יכול הוא להניחו לשבת ולבשל מכאן ואילך ליום טוב).

169 ברייתא יז, א (מי שלא הניח עירובי תבשילין, הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין, לא לו ולא לאחרים). טור ושו״ע ס״כ (מי שלא עירב, כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים, אפילו בביתם).

170 ב״י ד״ה ומ״ש רבנו שהטעם (הטעם הוא, מפני שכיון שלא עירב, הוא נאסר לאפות ולבשל כלל לא לו ולא לאחרים, כשם שאסור לבשל מיום טוב לחול לא לו ולא לאחרים).

171 ברייתא שם (ולא אחרים אופין ומבשלין לו). טור ושו״ע שם (וגם אחרים אסורים לבשל לו).

172 שגם להדלקת הנר צריך עירוב תבשילין, כדלעיל ס״ז (והדלקת הנר מיום טוב לשבת).

173 ברייתא שם (כיצד הוא עושה מקנה קמחו לאחרים ואופין לו ומבשלין לו). רמב״ם פ״ו ה״ט (עד שיקנה לו, שנמצא זה מבשל ואופה שלו שהרי קנהו). ר״ן ט, ב ד״ה אבעיא (בלשון מתנה). טור ושו״ע שם (ואין לו תקנה אלא שיתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו, במתנה, והם אופין ומבשלים, ונותנים לו).

174 ר״ן שם (בלא סודר, אלא כשאר [מטלטלין] הנקנין במשיכה). הובא בב״י ד״ה וכשם. מ״א סקי״ט (במשיכה, ולא בקנין סודר, עיין מ״ש סי׳ ש״ו).

כט ואם אין שם אדם אחר שעירב שיוכל להקנות לו קמחו ותבשילו ונרותיו, או אפילו שיש אדם שעירב ואינו רוצה להקנות לו, התירו לו חכמים[177] להכין[178] כל צרכי שבת בצמצום כדי חייו, משום כבוד שבת[179], דהיינו שיאפה לו פת אחת ויבשל לו קדרה אחת וידליק לו נר אחד[180] שיאכל אצלו[181]. אבל בחדר שאינו אוכל שם, אסור לו להדליק שם נר לצורך השבת. אבל מותר לו לילך לתוך החדר מבעוד יום סמוך לחשכה לחפש איזה דבר, ויוליך עמו נר דולק, ויניחנו שם שיהיה דולק שם בשבת, מלבד נר אחד הדולק בביתו שהתירו לו חכמים להדליקו לצורך השבת[182] מפני שלום בית, שלא יאכל בחשיכה[183], ואפילו בלא אכילה אין שלום בית בלא נר[184]:

המתענה ביום טוב מחמת נדרו

ל כבר נתבאר[185] דאין עירובי תבשילין מתיר לעשות מלאכות אוכל נפש מיום טוב לשבת, אלא משום שמן התורה אין כאן איסור בעשיית מלאכה זו, הואיל והיא ראויה לו לבו ביום אם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו עדיין היום. לפיכך מי שמתענה מחמת נדרו ביום טוב שחל בערב שבת, כיון שאסור לו לעשות שום מלאכה לצורך אכילה ושתיה של אחרים אפילו יאכלו וישתו בו ביום, כמו שנתבאר בסי׳ תצ״ה[186], אין עירובי תבשילין מועיל לו שיהא מותר לו בעצמו לעשות מלאכה ביום טוב לצורך אכילה

וכדלעיל סי׳ שו סט״ו (שאסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויום טוב, אלא מיני מאכל ומשקה שלצורך היום ... ואין צריך לומר בקנין סודר, שסתמו עומד לכתיבה, ושמא יכתוב בשבת), ושם נסמן (הערה קי והערה קטז).

[175] כדלעיל סי״ז (דהיינו שיגביה ... גובה טפח מן המקום שהיה מונח עליו), ושם נסמן (הערה 104).

[176] ב״ב פד, ב (משיכה קונה בסימטא ובחצר שהיא של שניהן, והגבהה קונה בכל מקום). טור ושו״ע חו״מ סי׳ קצז ס״ב (הגבהה קונה בכל מקום, אבל משיכה אינו קונה אלא בסימטא או בחצר של שניהם). סמ״ע שם סק״ג (דאף אם הוא ברשות הרבים או ברשות המוכר, מכל מקום במה שמגביהו בידו מביאו אותו לרשותו, דכל מה שהוא ביד האדם הרי הוא כאילו מונח בביתו).

ולכן כאן שאין ביניהם סימטא, צריך למשוך לתוך ביתו, או להגביה בתוך בית הנותן.

[177] רב הונא כא, סע״ב (מי שלא הניח עירובי תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדרה אחת ומדליקין לו את הנר ... תניא נמי הכי, מי שלא הניח עירובי תבשילין, אופין לו פת אחת וטומנין לו קדרה אחת ומדליקין לו את הנר). רשב״א בעבודת הקדש שער ד סי׳ ג (לא היו שם אחרים להקנות להם קמחו, או שלא רצה להקנות קמחו לאחרים). שו״ת מהר״ם מרוטנבורג (פראג) סי׳ שיז (ואף על גב דאפשר באחרינא ובאקנויי קמחו לאחרינא ... לגמרי שרי משום כדי חייו). רא״ש פ״ב סי׳ טז (מיירי בדליכא מאן דעירב, ומשום כדי חייו התירו לעשות לו דבר מועט). טור ושו״ע סוף ס״כ (ואם אין שם אחרים שעירבו, שמותר לאפות בצמצום פת אחד ולבשל קדרה אחת ולהדליק נר אחד). ב״י ד״ה ומ״ש ואם אין אחרים (ורבינו שכתב ואפילו הוא עצמו, נראה שהוא סובר כמו הרשב״א, שאע״פ שיש כאן מי שעירב, אם לא רצה זה שלא עירב להקנות לו קמחו, מותר לאפות הוא עצמו פת אחד וכו׳. ואפשר שסובר שכן הוא דעת הרא״ש גם כן). מ״א ס״ק כ (משמע אם יש אחרים ואין רוצה להקנות להם, אסור לאפות אפילו בצמצום ... אבל בב״י כתב דמכל מקום שרי לאפות בצמצום).

[178] אף שבגמרא ובברייתא שם ״אופין לו ... ומבשלין לו ... ומדליקין לו״, מכל מקום יכול הוא בעצמו לאפות ולבשל לעצמו. שו״ת מהר״ם מרוטבורג שם (נראה לי אפילו [אי איכא] אחריני שעירבו, שרי איהו למיעבד כל הני לנפשי׳). עבודת הקודש שם (ויראה לי שאף הוא אופה ומטמין לו קדירה לעצמו). רא״ש שם (יש מדקדק מדקתני אופין לו ומבשלין לו משמע דאחרים עושין לו, אבל לא הוא עצמו, וליתא ... משום כדי חייו התירו לעשות לו דבר מועט, ואופין ומבשלין, אבני ביתו קאי. וכן משמע בירושלמי (הל׳ א) דקאמר לא עירב ולא עירבו לו אחרים, רבי יצחק אומר צולה לו דג, רב הונא אמר מחמם לו חמין, שמואל אמר מדליק לו את הנר). טור (ואפילו הוא בעצמו), ושו״ע שם (יש אומרים שמותר לאפות).

[179] רב הונא שם (שלא הניח עירובי תבשילין, וכדי חייו שרו ליה רבנן). טור (התירו לו חכמים משום כדי חייו, משום כבוד שבת, לעשות דבר מועט), ושו״ע ס״כ (שמותר לאפות בצמצום).

[180] תוס׳ כב, רע״א (משמע דאסור למי שלא הניח, להדליק לו רק נר אחד). טור ושו״ע שם (נר אחד).

[181] כדלעיל סי׳ רסג ס״א (וחייב כל אדם כשאוכל סעודת הלילה לאכלה אצל אור הנר).

[182] טור בשם מהר״מ מרוטנבורג (וכתב ה״ר מאיר מרוטנבורק, שיכול לחפש בחדר שום חפץ בנר, אפילו מבעוד יום, ולהניחו דולק עד הלילה). פרישה ס״ק י (נראה דרצה לומר, מלבד נר אחד שהתירו לו להדליק בחדר שהוא אוכל שם, יכול לחפש בחדר שום חפץ אפילו מבעוד יום ולהניחו דולק עד הלילה, אפילו בחדר שאין בו צורך כל כך להדליק בו). רמ״א סכ״א (והוא הדין שיוכל לילך מבעוד יום לחדר בנר דלוק לחפש איזה דבר, ויניחנו דולק עד הלילה).

וראה לעיל סי׳ תקיד סוף סט״ו (אף באותה שעה שמדליק, הוא צריך לאור הנר).

[183] כדלקמן סי׳ תרמ ס״ט (שצער הוא לאדם לאכול בחושך בלא נר).

[184] כדלעיל סי׳ רסג ס״א (תיקנו חכמים שיהיה לכל אדם נר דולק בשבת בכל חדר וחדר שהולך שם בשבת משום שלום בית, שלא יכשל בעץ או באבן), וס״ט (לפי שהדלקת נר בשבת חובה אף בלא אכילה, כדי שלא יכשל בעץ ואבן, כמ״ש למעלה).

[185] סעיף א.

[186] לפנינו לא נמצא שם בזה.

ושתיה של שבת[187], אלא מועיל לו עירובי תבשילין לענין שאנשי ביתו או אחרים שעירבו יהיו מותרים לעשות לו כל מלאכות שלצורך אכילה ושתיה של שבת[188]:

קונטרס אחרון

(א) אינו מבין כו'. הנה[189] בדין זה יש להסתפק אם הוא רשות או חובה, כי בדרכי משה[190] העתיק בשם מהרי"ל[191] יאמרנו בלשון כו', משמע קצת שהוא חובה[192].

ובודאי שכן הוא לפי מה שכתב רמ"א[193] בשם אור זרוע[194], והסכים עמו המג"א[195], דאם לא הזכיר המלאכות בפירוש, אע"פ שאמר למעבד כל צרכנא לא אמר כלום, לפי שצריך להתנות שבעירוב זה יותרו לו כל המלאכות, אם כן זה שאינו יודע מה שהוא סח פשיטא שאין זה כלום, אף שהוא יודע שזה עירוב תבשילין מכל מקום אינו יודע ענין המלאכות שמתנה עליהם, ואין זה תנאי כיון שאין פיו ולבו שוין.

אבל לפי מה שכתבו הט"ז[196] ורש"ל[197] דאמירה זו אינה מעכבת כלל, כמו שהברכה אינה מעכבת, אם כן

---

[187] מהר"י ווייל דינין והלכות אות נה (הר"ר שמעון ז"ק שאל אותי מי שמתענה בראש השנה, אם יכול לאפות ולבשל לאחרים. והשבתי לו דאסור, כיון דאינו יכול לאפות ולבשל לעצמו אינו יכול לבשל לאחרים). רמ"א ס"כ (ומי שמתענה ביום טוב, אסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום, דהוי כמי שלא הניח עירוב, שאינו מבשל לאחרים). מ"א סוף סקכ"ב (וביום טוב שחל להיות ערב שבת אסור לבשל מיום טוב לשבת, ואפילו על ידי עירוב לא מהני, אלא מטעם הואיל ואי מקלעי אורחים כמ"ש ס"א, והכא כיון שהוא אסור לבשל לאחרים, לא שייך האי טעמא).

והיינו שמהר"י ווייל מיירי בראש השנה סתם (שלא חל בערב שבת) שמתענה בו, כדלקמן סי' תקצז ס"א (יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה). וכן הוא ביום טוב סתם שנדר להתענות בו, שהנדר חל (כדלעיל סי' תפה ס"ב).

ורמ"א למד מכך, שאם חל בערב שבת אין העירוב תבשילין מועיל. ומבאר המ"א הטעם, כיון שאינו יכול לבשל לאחרים בו ביום, לא שייך בזה ההיתר של הואיל ומקלעי אורחים.

וכן הוא לקמן סי' תקצז ס"ד (המתענה בראש השנה או בשאר יום טוב, אסור לו לבשל או לעשות שאר מלאכות אוכל נפש לצורך אחרים, כמ"ש בסי' תקכ"ז, עיין שם הטעם), שגם שם מיירי בראש השנה סתם, שלא חל בערב שבת.

וראה לקוטי שיחות חי"א ע' 35 הערה 11 (ברמ"א (או"ח סתקכ"ז ס"כ) ושו"ע אדמו"ר הזקן (שם ס"ל. סתקצ"ז ס"ד – וראה אלי' רבה (סתקצ"ז סק"ד) החילוקי דיעות בזה) שהמתענה אסור לעשות מלאכת או"נ ביו"ט – אבל לא כתבו אם זה מה"ת או מדרבנן. וראה מחצה"ש (סי' תקכ"ז שם). וראה צל"ח ביצה (יב, א על תוד"ה ה"ג רש"י כו') שכתב דאסור במלאכת או"נ מדאורייתא). שלחן המלך ח"ב ע' קסו הערה 7.

[188] מ"א שם (ומכל מקום אחרים אופין ומבשלין לו).

ומפרש כאן הכוונה, דאף שמה שהוא מערב אינו מועיל, מכל מקום מועיל מה שאנשי ביתו או אחרים מערבים, שיוכלו לבשל לו לצורך השבת. או אפשר שגם העירוב שלו מועיל לאנשי ביתו, כדלעיל סי"ח (בני ביתו ... מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיום טוב לשבת, על ידי עירוב של בעל הבית), ואם כן יכולים לבשל לו לצורך השבת.

[189] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס"ה נתבאר שצריך לומר בדין כו' בלשון שמבין.

ומסתפק כאן אם הוא רשות או חובה. ונוטה לומר שתלוי הדבר בב' הדעות שבפנים ס"ז, אם אמירת בדין כו' מעכבת או שהיא רק למצוה מן המובחר.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר.

[190] ס"ק ה (כתב מהרי"ל שאם אינו יודע לומר העירוב בלשון הקודש, יאמר בלשון חול).

[191] הל' עירובי תבשילין ע' קצב (ואם אינו יודע בלשון הקודש, יכול לומר בלשון אשכנז). וכן הוא ברמ"א סי"ב (ומי שאינו יודע בלשון הקודש, יוכל לאמרו בלשון לע"ז שמבין).

[192] ראה כללי הפוסקים וההוראה כלל רסד.

[193] ס"כ (ואם הניח עירוב ולא הזכיר המלאכות בהדיא, אלא אמר בדין יהא שרי לן למעבד כל צרכנא, הוי כמי שלא עירב כלל). שהיא דעה הא' שבפנים ס"ז. וראה גם לקמן קונטרס אחרון ס"ק ב.

[194] הל' יום טוב סוס"י שמז (ואם לא הזכיר כל זה, אלא אמר כך בסתם, בדין יהא שרא לן לעשות כל צורכנו, לא אמר כלום ואין בדבריו כלום).

[195] סקכ"ג (כתב בישי"ש ... שרי לבשל, דברכות אין מעכבות ... וצ"ע דמי עדיף זה מאלו אמר ולא פירש המלאכות בהדיא דאסור ... לכך אין לסמוך על זה).

[196] ס"ק ז (כתב רש"ל ... מי שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שהפרישו לשם כך, אפילו היה דעתו להתנות עליו ולברך עליו ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד ... והברכה שצריך לברך עליו לכתחלה ולהתנות עליו להדיא, אינה מעכבת, כי הברכות אינן מעכבות), וס"ק יח (דהא אם הניח עירוב תבשילין ולא בירך כלל מהני, דברכות אינן מעכבות בכל התורה ... ואמאי לא מהני כאן אם אמר כל צרכנא, מי גרע מלא בירך כלל. דנהי דתקנת חז"ל דלא סגי בלמיעבד כל צרכנא לחוד, היינו כדי לעשות הברכה על צד היותר טוב, ומטעם שזכרנו לעיל, אבל מכל מקום לא גרע זה מלא בירך).

שהיא דעה הב' שבפנים ס"ז.

יש לומר כמו שבברכה אדם יוצא ידי חובתו אע"פ שאינו מבין פירוש המלות, כמבואר בר"ש סוף פרק קמא דברכות[198] בשם הראב"ד[199], הוא הדין באמירה זו, כיון שהוא יודע שהוא עושה עירוב תבשילין כדי שיהא מותר לו לעשות צרכי שבת ביום טוב. וצ"ע במהרי"ל[200]:

(ב) או יצוה כו'. הנה[201] בדין זה יש להסתפק אם מותר לאדם לברך על עירוב תבשילין שמניח לאחרים משלהם[202], כי המג"א בסי' שס"ו כתב דהמערב עירובי חצירות לאחרים אינו מברך לפי מנהג שלנו שאינו עושה שום מעשה, שהרי המצוה נעשית מאליה על ידי גביית הקמח, עיין שם בסק"כ[203], ואם כן הוא הדין בעירוב תבשילין לפי מה שכתבו רש"ל[204] והט"ז[205] דהאמירה אינה מעכבת כלל, וכן כתבו בהדיא בסמ"ג[206] והג"מ[207] עיי"ש, וכן משמע ברמב"ם[208] עיי"ש, ואם כן אם בעל הבית הפריש דבר לעירוב תבשילין ומצוה לאחר לברך עליו, אם אינו מאנשי ביתו[209], אין לו לברך, כיון שאינו עושה שום

---

[197] פ"ב סוס"י ח (מי שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שהפרישו לשם כך, אפילו היה דעתו אחר כך להתנות עליו ולברך עליו, ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד, כלישנא דמתניתין, ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו. והברכה שצריך לברך עליו לכתחילה ולהתנות עליו להדיא, אינה מעכבת. כי הברכות אינן מעכבות).

[198] סי' יד (והקשה הראב"ד ז"ל ... שלא מצינו בשום מקום שתהא הברכה נפסדת בשביל חסרון כוונה, אפילו בלא שום כוונת הברכה עולה לו, כל שכן שהוא מתכוין לשום ברכה בעולם). שהיא דעה הא' דלעיל סי' קפה ס"ב (בשאר ברכות, בין ברכת הנהנין בין ברכת המצות, ואפילו קידוש לשבת שהוא מן התורה, יש אומרים שיוצא ידי חובתו בכל לשון אפילו אינו מבין).

[199] הלכות ברכות פ"ח הי"א (שאין הולכין אלא אחר הפירוש שהוציא בפיו). הובא בכ"מ הלכות קריאת שמע פ"א ה"ח ד"ה ודע (דעתו ז"ל שאין הברכה תלויה בכוונה, אלא הכל תלוי במה שמוציא מפיו, וכמבואר בפסקי הרא"ש ז"ל).

[200] שם (יכול לומר בלשון אשכנז), משמע שאינו מעכב.

[201] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סי"ד נתבאר שאדם יכול לעשות שליח לערב בתוך ביתו משלו, ויש להסתפק אם השליח יכול לברך.
כי לדעת הפוסקים שאמירת בדין יהא שרי כו' אינה מעכבת, השליח אינו עושה שום מעשה, ואין לו לברך.
ואף שבעל הבית מברך לפני אמירה זו, שהיא מצוה מן המובחר, והוי עובר לעשייתה. מכל מקום השליח אינו עושה מעשה המצוה, ועל מה יברך.
אבל לדעת הפוסקים שהאמירה מעכבת, יכול השליח לברך, כיון שעושה עיקר המצוה.
וכן בן ביתו יכול לברך, כיון שהוא שייך בעירוב זה.
לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו"ע אדמו"ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי' קז-ט, וסי' קכ.

[202] אף שנפסק ברמב"ם הל' ברכות פי"א הי"ג (אם קבע מזוזה לאחרים מברך ... עשה להם מעקה מברך ... הפריש להם תרומה מברך ... מל את בן חבירו מברך .. וכן כל כיוצא באלו), היינו דוקא כשהשליח עושה מעשה המצוה, משא"כ כאן.

[203] "צ"ע אם אדם אחר שאינו דר באותו העיר יכול לברך ברכה זו ... דהעושה מצוה לאחרים נמי מברך ... אך יש לחלק, דהתם מברך קעביד מעשה, אבל הכא לא עביד כלום לפי מנהגינו ... כיון שנגבה העירוב כבר קנה עירוב ... ואם כן שוב אין לברך".
וכן הוא לעיל סי' שסו סי"ח (ואינו דומה לשאר מצות שהעושה מצוה לאחרים יכול לברך על עשייתה, מפני שהוא עושה אותה להם, אבל כאן אינו עושה כלום, שהעירוב נעשה כבר ממילא).

[204] פ"ב סוס"י ח (מי שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שהפרישו לשם כך, אפילו היה דעתו אחר כך להתנות עליו ולברך עליו, ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד, כלישנא דמתניתין, ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו. והברכה שצריך לברך עליו לכתחילה ולהתנות עליו להדיא, אינה מעכבת. כי הברכות אינן מעכבות).

[205] ס"ק ז (כתב רש"ל ... מי שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שהפרישו לשם כך, אפילו היה דעתו להתנות עליו ולברך עליו ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד ... והברכה שצריך לברך עליו לכתחלה ולהתנות עליו להדיא, אינה מעכבת, כי הברכות אינן מעכבות), וס"ק יח (דהא אם הניח עירוב תבשילין ולא בירך כלל מהני, דברכות אינן מעכבות בכל התורה).
שהיא דעה השני שבפנים ס"ז (יש חולקין על זה ואומרים שלא הצריכו לפרט ולומר בדין יהא שרי כו' אלא למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד אפילו לא אמר כלום אלא שעשה תבשיל מיוחד לשם עירוב תבשילין, או שנטל תבשיל שנתבשל כבר והפרישו לעשות בו עירוב תבשילין ולברך עליו, ואחר כך שכח או הזיד ולא בירך עליו ולא אמר עליו כלום, הרי עליו שם עירוב תבשילין ומותר לסמוך עליו לעשות כל המלאכות מיום טוב לשבת).

[206] ל"ת עה כז, ב (ואומר, בעירוב זה יותר לי ולכל בני העיר לאפות ולבשל מיום טוב של מחר לשבת, אמנם נהגו העולם בשעה שמניחין עירובי תבשילין לומר, לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק).

[207] פ"ו אות ח (נכון להזכיר לאטמוני ולהדליק כמו כן, שהרי בספר מזכיר גם הטמנה והדלקה, כן כתוב בספר המצות).

[208] פ"ו ה"ח (ואומר, בעירוב זה יותר לי לאפות ולבשל מיום טוב שלמחר לשבת).
אם הכוונה להוכיח מדברי הסמ"ג והג"מ והרמב"ם שהאמירה אינה מעכבת, לא נתבררה הכוונה די צרכה. וראה נימוקי יום טוב. הערות וביאורים תתסו ע' 50.

[209] ואם הוא מאנשי ביתו – ראה לקמן בסוף הקונטרס אחרון.

מעשה.

אבל בעל הבית בעצמו יכול לברך[210]. ואע"פ שצריך לברך עובר לעשייתה[211], וכבר נעשית המצוה על ידי הפרשתו לרש"ל וט"ז[212]. ותירוץ המג"א בסי' שס"ו[213] גבי עירובי חצירות לא שייך גבי עירוב תבשילין דאין כאן שום קניה[214]. מכל מקום יש לומר כיון שבדעתו היה לומר עליו בדין יהא שרי כו' לא נגמרה המצוה עד שיאמר, כמו גבי הפרשת תרומה שה[י]א קדושה במחשבה לבד[215], ואלו היה בדעתו בשעת הפרשה לקרות לה שם, אינה קדושה עד שיקרא לה שם כדאיתא בתוספתא פ"ג דתרומות[216]. ומכל מקום לא דמי אהדדי לגמרי, שהרי אם שכח לומר עליו בדין כו' אינו מעכב, כמו שכתבו רש"ל וט"ז[217]. אי נמי יש לומר כיון דמצוה מן המובחר לומר בדין כו', נקרא עובר לעשייתו, כדמצינו גבי נטילת לולב, עיין ברא"ש[218] ור"ן[219] פ"ג דסוכה ובבית יוסף סי' תרנ"א[220].

אבל לפי מה שכתבו אור זרוע[221] ורמ"א[222] ומג"א[223] דהאמירה מעכבת, אם כן פשיטא דאחר יכול לברך, שהרי הוא עושה עיקר המצוה בדיבורו.

ואם הוא מבני ביתו, לכולי עלמא יכול לברך, כיון שהוא שייך בעירוב זה . עיין במג"א סי' שס"ו[224]:

(ג) ואין הלה כו'[225]. הט"ז[226] בשם רש"ל[227] כתב דעכשיו מותר לסמוך, כיון שהכל אומרים לנא ולכל

---

[210] שהרי הוא הפריש התבשיל לעירוב תבשילין, ועשה עיקר המצוה.

[211] פסחים ז, ב (אמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר (קודם, רש"י) לעשייתן).
וכן הוא לעיל סי' שסו סי"ח (שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן), ושם נסמן (הערה קנה).

[212] הסוברים דהאמירה אינה מעכבת כלל, כנסמן לעיל (הערות 204-205). אם כן כבר נעשית כל המצוה.

[213] ס"ק כ (ואם תאמר איך מברך ... ויש לומר דמכל מקום כיון שעדיין לא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב ... ולכן בכניסת השבת חלה המצוה, ורשאי לברך).
וכן הוא לעיל שם (ולמנהג מדינות אלו שהשמש עושה העירוב בחלה שאופה מהקמח שקיבץ, אם אינו מזכה להם, הרי הברכה היא אחר שנעשה העירוב ממילא כשנאפה החלה. ואעפ"כ היא עובר לעשייתן, מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב, שקניית עירוב היא בין השמשות).

[214] שהרי מה שגדול העיר מקנה ומערב גם לאחרים, אינו חלק מממצות עירוב תבשילין, שהיא מועלת לו גם בלאו הכי.

[215] שו"ע יו"ד סי' שלא סמ"ו (הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום, הרי זה תרומה, שנאמר ונחשב לכם תרומתכם).
וכדלעיל סי' תנז סי"ח (כל קדושת תרומות ומעשרות הן על ידי דבור (או אפילו על ידי מחשבה בלבד)), ושם נסמן (הערה צו).

[216] הלכה ב (אם עתיד לקרות להם שם, אין בהן קדושה עד שיקרא להם שם) .

[217] כמובא לעיל מדבריהם (אפילו היה דעתו אחר כך להתנות עליו ולברך עליו, ושכח מלהתנות ולברך עליו, סומך עליו בדיעבד).

[218] סי' לג (משום דלא נגמר מצות הלולב עד אחר הנענוע, ומהאי טעמא מברכין על נטילת ידים אחר הנטילה, משום דלא נגמרה מצות הנטילה עד אחר ניגוב הידים).
וכן הוא לעיל סי' קנח סט"ז (ומן הדין היה ראוי לברך קודם הנטילה, שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן ... שגם הניגוב הוא מן המצוה).

[219] כ, ב ד"ה ומדפרכינן (אפילו הכי עדיין יש כאן שירי מצוה שצריך לנענעו, הלכך שפיר מיקרי עובר לעשייתה, שלא בא למעט אלא שאין גומרין את המצוה כולה קודם שיברך עליה).

[220] ד"ה וכשיטול (והר"ן בסוף הפרק הנזכר כתב סברות אלו, ומסקנת דבריו דאף על גב דמדאגבהיה נפק ביה, מכל מקום עדיין יש כאן שיורי מצוה שצריך לנענעו, הילכך שפיר מיקרי עובר לעשייתן).
וראה גם לעיל סי' רסג קונטרס אחרון סק"ג ד"ה ואין להקשות (דלא גרע משירי מצות דיכול לברך עליהם, כגון נענוע הלולב, אע"פ שכבר קיים עיקר המצוה בלא ברכה).

[221] הל' יום טוב סי' שמז בסופו (ואם לא הזכיר כל זה, אלא אמר כך בסתם, בדין יהא שרא לן לעשות כל צורכנו, לא אמר כלום ואין בדבריו כלום).

[222] סעיף כ (ואם הניח עירוב ולא הזכיר המלאכות בהדיא, אלא אמר בדין יהא שרי לן למעבד כל צרכנא, הוי כמי שלא עירב כלל).

[223] ס"ק כג (כתב בישו"ש ... שרי לבשל, דברכות אין מעכבות ... לכן נראה לי דאין לסמוך על זה). שהיא דעה הא' דלעיל ס"ז.

[224] ריש ס"ק כ (צריך עיון אם אדם אחר שאינו דר באותו העיר יכול לברך ברכה זו. ונראה לי דפשיטא דיכול לברך, דהא אלו לא עירבו, אף הוא היה אסור לטלטל, ואם כן גם הוא שייך במצוה זו).
וכן הוא לעיל שם בעירובי חצרות (ולפי זה אדם אחר שאינו דר בעיר זו אינו יכול לברך ברכה זו, שכיון שאינו שייך בעירוב זה על מה יברך).

[225] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סט"ז נתבאר שאין לסמוך על גדול העיר שעירב על בני העיר עד שידע בבירור.

ישראל כו׳. וכבר חלק על זה במג״א סוף ס״ק כ״ג[228], משום דאינן מזכין על ידי אחר כדחזי[229] עיי״ש:

(ד) יארע לו אונס כו׳. הנה[230] המג״א[231] הניח זה בצ״ע, משום דלפי טעמו של הרא״ש[232] יש להתיר. ופשיטא דאין לסמוך על זה, כיון דלבעל העיטור[233], ומגיד משנה[234] בשם הירושלמי[235], ור״ן בשם הרב אפרים[236], ורבינו ירוחם[237] בשם המפרשים, אסור בכל גווני, כמו שכתב המג״א, והלכה כרבים בכל מקום:

ואף שעכשיו כולם אומרים לנא ולכל ישראל כו׳, מכל מקום אין לסמוך שמזכים על ידי אחר כראוי.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

[226] סק״י (ועכשיו שיש בנוסח הברכה לנו ולכל הדרים בעיר הזאת, אין צריך להודיעו, וכ״כ רש״ל).

[227] פ״ב סי׳ י (נראה בעיני, האידנא, שנוסח העירוב הכתוב בסידורים, שכל אחד ואחד יערב על כולם, שאמר יהא שרא לי ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת. שאין צריך לידע ולשאול למחר אם ערבו עליו, דהא כל בני העיר מערב כל אחד על חבירו).

[228] ״ולא דקדקו יפה במעשה בני האדם, הא קי״ל צריך לזכות כמ״ש ס״י, ואין לך אדם שעושה זה אלא הבקי בכך, לכך אין לסמוך על זה״.

[229] כלומר, כראוי.

[230] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:
בפנים סכ״ג נתבאר שאסור לבשל מיום טוב ראשון לשבת, ואפילו ידוע לו שביום טוב שני לא יוכל לבשל.
ואף שלפי טעם הרא״ש יש להתיר בזה, מכל מקום לרוב הפוסקים אסור בכל גווני.

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר. יסודי השולחן וזיקוקי אורותיו סי׳ קיא.

[231] סקי״ג (ונראה לי דאם יודע שיהי׳ לו ביום שני אונס שלא יוכל לאפות, כגון ביום אידם, דשרי לאפות או לבשל ביום א׳, ובלבד שהי׳ דעתו לכך בשעת עירוב. וזה לטעם ראשון [=דכיון שאפשר לאפות ולבשל ולשחוט ביום ו׳, למה יעשה זה ביום טוב הראשון], אבל לטעם שני [=שעירוב תבשילין אינו מתיר אלא לאפות ולבשל מיום טוב לשבת הסמוך לו] אסור, דהא ודאי אם יום טוב ביום ה׳ וביום ו׳ הוא חול, ויש אונס, שאינו יכול לאפות ביום ו׳, דאסור לאפות ביום ה׳ לשבת על ידי עירוב, הכא נמי כהאי גוונא, וצ״ע).

[232] בשו״ת כלל כג סי׳ ח (כיון שאפשר לו לשחוט בשני שהוא כחול, למה ישחוט בראשון שהוא ודאי קדש).

[233] הל׳ יום טוב קמז, ד (דשבות קרובה התירו על ידי עירוב, שבות רחוקה לא התירו).

[234] פ״ו הי״ב (שהביא דברי בעל העיטור).

[235] הירושלמי לא נזכר בעיטור ובמ״מ, רק בר״ן דלקמן בסמוך (וכן נראה מן הירושלמי ... דשבת קרובה התירו על ידי עירוב, שבת רחוקה לא התירו). ובירושלמי שלפנינו ליכא.

[236] הר״ן ט, רע״ב הביא הלכה זו רק מהירושלמי. ולפי הנראה בדפוס, הביא הר״ן מרבינו אפרים פרט נוסף.

[237] נ״ד ח״ג לג, א (וכתבו המפרשים, ואפילו שערב ביום ד׳ אינו נכון לשחוט ביום ה׳ לצורך שבת שהוא לנו ודאי קדש, אלא ישחטנה ביום ו׳ שהוא לנו ודאי חול, דבקיאין אנו בקבועא דירחא). ועדיין יש לעיין בזה, שלכאורה זהו כעין טעם הרא״ש הנ״ל.

ואולי יש כאן איזה טעויות דפוס, בציון לפוסקים אלו.

תקכח דין עירובי חצירות ביום טוב

ובו ד׳ סעיפים

א אם יום טוב צריך עירובי חצירות ושיתופי מבואות, נתבאר בסי׳ תקי״ח[1]:

ב כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת אלא אם כן הניח עירובי תחומין, כך הוא ביום טוב[2]. וכל הלכות תחומין נתבארו בהלכות שבת[3]:

---

[1] ס״ד (שלא הצריכו ערובי חצרות ושיתופי מבואות אלא בשבת שההוצאה אסורה בו לגמרי, אבל ביום טוב, כיון שרוב ההוצאות הן לצורך יום טוב והן מותרות אפילו ברשות הרבים, לא הצריכו לערב ולשתף משום מיעוט ההוצאות שהן שלא לצורך היום כלל).

[2] גמרא טז, ב (שאתה אוסרו בדבר האסור לו), ופרש״י (והיינו תחומין, שאף ביום טוב אסור לצאת מן התחום). כה, רע״א (חוץ לתחום אסור). משנה עירובין לח, א (יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה ובין מלאחריה, מערב אדם שני עירובין ואומר עירובי בראשון למזרח ובשני למערב). טור ושו״ע ס״א (יום טוב ... עירובי תחומין צריך).

וכן הוא לעיל סי׳ תקטו סי״א ואילך (נכרי שהביא לעיר ... אם מחוץ לתחום הביאם, דהיינו שבתחלת כניסת יום טוב היו עדיין חוץ לתחום, הרי אסורין באכילה בו ביום למי שהובאו בשבילו).

[3] סי׳ שצו ואילך.

ג אם מניחים עירובי חצירות ושיתופי מבואות ועירובי תחומין מיום טוב לשבת, נתבאר בסימן שצ"ג[4] ותי"ר[5]:

ד ואם חלו שני ימים טובים של גליות בחמישי וששי, אם מערבין עירובי חצירות ושיתופי מבואות ביום טוב ראשון על תנאי, נתבאר בסי' שצ"ג[6]. ואם מערבין עירובי תחומין על תנאי, נתבאר בסי' תי"ר[7] עיי"ש:

---

[4] סעיף א (אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביום טוב שחל להיות בערב שבת), ושם נסמן (הערה א).

[5] בשו"ע כאן ס"ב (יום טוב שחל להיות בערב שבת, אין מערבין לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין).

ובסי' תטז ס"ב (עירב ברגליו בראשון, צריך לערב ברגליו בשני, והוא שילך ויעמוד באותו מקום ויחשוב שם בלבו שיקנה שם שביתה ולא יאמר כלום, מפני שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת ... אפילו בדיבור. וכל שכן שאינו יכול לערב בפת שלא עירבו בו כבר ביום הראשון, מפני שהיה צריך לקרות עליו שם עירוב, ונמצא מכין). והיינו שרק ברגליו ובמחשבה אפשר לקנות עירוב תחומין מיום טוב לשבת.

[6] סעיף א (ואם חלו ב' ימים טובים ביום ה' וביום ו', ושכח ולא עירב מערב יום טוב, יערב ביום טוב על תנאי, שיאמר ביום טוב א' אם היום חול יהא זה עירוב, ואם היום קדש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול, ואם היום חול יהא זה עירוב).

[7] סימן זה בשוע"ר לא הגיע לידינו. ובשו"ע כאן ס"ב (אם נזכר ביום הראשון בשני ימים טובים של גליות, יכול לערב עירובי חצירות בתנאי, אבל עירוב תחומין אין מניחין אותו ביום טוב בתנאי). ט"ז סק"א (הטעם, דלמיקנא ביתא ביום טוב לא).

וכדאמר רבא יז, א (מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחברו ומתנה ... אבל עירובין תחומין לא, מאי טעמא, דלמקני שביתה בשבתא לא).

הובא גם לעיל סי' תצה בקונטרס אחרון ס"ק יא (בגמרא פרק ב' דביצה אמרינן שמותר לערב עירובי חצרות ועירובי תחומין. ולא אסרו עירובי תחומין אלא מפני שקונה שביתה, דהיינו קניית רשות).

תקכט דיני שמחת יום טוב

ובו י"ג סעיפים

כבוד וענג ביום טוב

א כשם[1] שמצוה לכבד את השבת ולענגה, כך כל ימים טובים[2], שנאמר[3] לקדוש ה' מכובד. וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש[4]:

ב איזה כבוד, זה שאמרו חכמים שמצוה על האדם לגלח בערב יום טוב, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול[5], וכן מצוה לרחוץ בחמין[6], ולחוף ראשו[7], וליטול צפרניו בערב יום טוב, כמו בערב שבת כמו

---

[1] עיקרי ההלכות שיתבארו בסימן זה:
(א) כבוד וענג ביום טוב (ס"א-ה).
(ב) שמחת יום טוב (ס"ו-ז).
(ד) סעודת החג והכנתו (ס"ח-יג).

[2] רמב"ם פ"ו הט"ז (לשון כל הסעיף). לבוש ס"א.

[3] ישעיה נח, יג (וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד), מכאן למדים שהן בשבת והן ביום טוב (קדוש ה') יש גם ענג וגם כבוד, וכדלעיל סי' רמב ס"א (שני דברים נתפרשו בשבת על ידי הנביאים, והם כבוד וענג, שנאמר וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכובד).

ואף שעיקר פסוק זה (לקדוש ה' מכובד) קאי על יום הכיפורים, כדלקמן סי' תרי ס"ח (לקדוש ה' מכובד, זה יום הכיפורים שאין בו אכילה ושתיה, אמרה תורה כבדוהו בכסות נקיה ובנרות). מכל מקום למדים מזה גם ליום טוב, כנסמן לעיל סי' רמב (הערה ג והערה ט).

והן מצות מדברי סופרים, כלדקמן ס"ה (וכבר נתבאר בסי' רמ"ב שהכבוד והעונג הן מצות מדברי סופרים, ומפורשין על ידי הנביאים), וכדעה הב' דלעיל שם (הכבוד בשבת ויום טוב, והענג בשבת, הן מדברי סופרים).

[4] רמב"ם שם. ומפסוק זה למדים שעיקרן מן התורה, כדעה הא' דלעיל שם (ועיקרן מן התורה ... מקראי קדש ... ומקרא קדש פירשו חכמים לקדשו ולכבדו כסות נקיה ולענגו בענג אכילה ושתיה), ושם נסמן (הערה ו), שמקרא קדש פירושו שיהיו קרואים ונאספים ביום זה לקדשו בכסות נקיה ויום משתה.

והרמב"ם סובר שמקרא קדש הוא לקדשו באיסור עשיית מלאכה, והלימוד לכבדו ולענגו אינו אלא אסמכתא, כדלעיל שם בקונטרס אחרון ס"ק א (וביום טוב שנאמר מקרא קודש יהיה וגו', ודרשו בספרי לקדשו כו', סבירא ליה דאסמכתא בעלמא היא, שהרי במנין המצות מנה שש מצות לשבות ממלאכה בששת ימים טובים מדכתיב מקרא קודש בכל חד וחד).

[5] מועד קטן יד, א (ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין [=לגלח בחול המועד] ... כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין), ופרש"י (ומאן דמתרשל ולא גילח מקמי רגל ומטי זמן עלייהו לגלח ברגל, החמירו רבנן, הואיל ולא מזרזי נפשייהו לספר מקמי רגל דלא להוי ברגל מנוולין). טור ושו"ע סי' תקלא ס"א (מצוה לגלח בערב יום טוב), וט"ז שם ס"ק א (כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול. לפיכך אין מגלחין במועד, כדי שיהיה חושש לגלח ערב המועד). רמ"א סי' תעא ס"ג (ומצוה לרחוץ ולגלח בערב יום טוב וללבוש בגדים נאים כמו בשבת, ועיין לעיל סימן ר"ס ורס"ב).

שנתבאר בסי׳ ר״ס[8]. וכן מצוה ללוש פת בביתו בערב יום טוב לכבוד יום טוב[9], כמו בערב שבת לכבוד שבת כמו שנתבאר בסי׳ רמ״ב[10] עיי״ש. וכן מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב משעה עשירית ולמעלה, כדי שיאכל סעודת יום טוב לתיאבון, שזהו מכלל הכבוד[11].

ואם ערב יום טוב הוא שבת שצריך לאכול סעודה שלישית, יאכלנה קודם שעה עשירית[12]. ואם שכח או עבר ולא אכלה קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך[13]. וכן הדין ביום טוב ראשון שהוא ערב יום טוב שני של גליות[14], או של ראש השנה אפילו בארץ ישראל:

ג איזה עונג, זה שאמרו חכמים שחייב אדם לאכול בכל יום טוב ב׳ סעודות אחת בלילה ואחת ביום בשחרית[15]. אבל אין צריך לאכול סעודה שלישית[16], אלא אם כן חל בשבת[17]:

ו״בגדים נאים״ נזכרו לקמן ס״ז (בגדי יום טוב צריכים להיות יותר טובים מבגדי שבת). ולענין שבת – לעיל סי׳ רמב ס״א (ומקרא קדש פירשו חכמים לקדשו ולכבדו בכסות נקיה), וסי׳ רסב ס״ג (חייב כל אדם להשתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי יכולתו, שצריך לכבד השבת בכסות נקיה).

[6] רמ״א שם (ומצוה לרחוץ).

[7] גמרא כז, ב (דההוא גברא דאייתי בוכרא לקמיה דרבא אפניא דמעלי יומא טבא, הוה יתיב רבא וקא חייף רישיה). מרדכי שבת רמז רפז (וחפיפת הראש נמי מצוה ... ההוא בוכרא דאייתי קמי רבא בהדי פניא דמעלי יומא טבא, והוה רבא חייף רישיה).

[8] סעיף א (מצוה לרחוץ כל גופו לכתחלה בערב שבת בחמין מפני כבוד השבת ... ומצוה לחוף הראש, ולגלח הצפרנים בכל ערב שבת, ואם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן, שלא יכנס לשבת כשהוא מנוול).

[9] דרכי משה סי׳ תרג אות א (והמרדכי ריש מסכת ראש השנה (דפוס קושטא, ולפנינו בר״ן סוף ר״ה ד״ה גרסינן בירושלמי) ... דהכל לשין בתוך בתיהן לכבוד יום טוב עכ״ל, ומזה יש לנהוג ללוש כל אחד בביתו לכבוד יום טוב). רמ״א ס״א (ומצוה ללוש פת בערב יום טוב לכבוד יום טוב).

[10] סי״ב (נוהגין ללוש כדי שיעור חלה כל אחד בביתו, לעשות מהם לחמים לבצוע עליהם בשבת), וסי״ג (טוב ליזהר שלא לאכול בשבת ויום טוב כי אם מלחמים הכשרים שנילושו בביתו, שזהו כבוד שבת ויום טוב).

ושאר דיני כבוד, ראה לעיל סי׳ רסב (לענין שבת).

[11] רמב״ם שם (ראוי לאדם שלא יסעוד בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כערב שבת, שדבר זה בכלל הכבוד). רמ״א שם (אסור לאכול ממנחה ולמעלה בערב יום טוב, כמו בשבת, שזהו מכלל הכבוד). וכדלעיל סי׳ רמט ס״ט (סעודה שרגיל בה בימות החול ... מצוה להמנע מלקובעה מתחלת שעה עשירית ואילך).

והיינו שאכילת הסעודה בלילה היא מצות ענג (כדלקמן ס״ג), ומניעת האכילה משעה עשירית ולמעלה היא מצות כבוד.

וכן הוא לעיל סי׳ רצא ס״ד (מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב משעה עשירית ולמעלה כמו בערב שבת). ומכל שכן בפסח, כדלעיל סי׳ תעא ס״א (כל אדם אף שאינו איסטניס אסור לו לאכול פת, דהיינו מצה עשירה (כמו שיתבאר), מתחלת שעה עשירית בערב פסח עד הלילה, כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון). וסוכות, כדלקמן סי׳ תרלט ס״כ (שלא יאכל בערב יום טוב מן המנחה ולמעלה, כדי שיאכל בסוכה לתיאבון).

*

ואף שזמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה, מכל מקום הא דתנן פסחים צט, ב ״סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך״, פירש הרא״ש פסחים פ״י ס״ב (פירוש, סמוך למנחה מתשע שעות ולמעלה, דמנחה גופה מט׳ שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך לה ט׳ שעות), והיינו מתחלת שעה עשירית, שהם ג׳ שעות זמניות לפני הלילה.

אלא שבשעות זמניות יש ב׳ שיטות, אם הם מעלות השחר עד צאת הכוכבים, או מנץ החמה עד שקיעת החמה. ולפי מסקנת רבינו בפסקי הסדור שהם מנץ החמה עד שקיעת החמה, היינו ג׳ שעות זמניות לפני שקיעת החמה, מתחלת שעה עשירית (ראה לעיל סי׳ רסא ס״ה הערה סד).

ולענין אכילת סעודה גדולה קודם שעה עשירית, ראה הפרטים לעיל סי׳ רמט ס״ה ואילך.

[12] מ״א סק״ב (אנן קי״ל דמותר לאכול עד מנחה קטנה, כמ״ש סי׳ רמ״ט, אם כן יעשה סעודה ג׳ קודם מנחה קטנה. עסי׳ רצ״א). וכדלעיל סי׳ רצא ס״ד (אבל מי שיודע בעצמו שאפשר לו לאכול אחר שיתפלל מנחה בצבור, טוב שיתפלל מנחה בצבור תחלה ואחר כך יאכל סעודה ג׳ כמו שנוהגין. ואפילו אם חל יום טוב במוצאי שבת, שאי אפשר לו לאכול סעודה ג׳ בין מנחה למעריב, שהרי מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב משעה עשירית ולמעלה, כמו בערב שבת, מכל מקום אם יודע שיוכל לאכול קודם שעה עשירית...).

[13] מהרי״ל הל׳ יום טוב ע׳ קסה (מה שנסתפקת אי יש לעשות שלש סעודות בפת בערב יום טוב אחר מנחה קטנה ... והיכא דאישתלי ולא עבד ג׳ סעודות קודם מנחה קטנה, כדאי הם יתר רבוותא לסמוך עלייהו בשעת הדחק ולעשות השתא בפת). רמ״א שם (מיהו אם ערב יום טוב שבת, יכול לקיים סעודה שלישית). מ״א שם (ואם שכח לעשותה קודם יעשנה אחר כך).

[14] מ״א סק״א (והוא הדין ביום טוב ראשון, מפני שהוא ערב יום טוב שני).

[15] ברכות מט, ב (שבתות וימים טובים דלא סגי דלא אכיל). מ״א סוף סק״ב (חייב לאכול פת ביום טוב בערבית ושחרית).

וראה מראי מקומות וציונים.

[16] טור (ויש אומרים שצריך לעשות בו ג׳ סעודות, וכן כתב הרמב״ם ז״ל, וא״א הרא״ש לא נהג כן), ושו״ע סוף ס״א (ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית). מ״א ס״ק ה (וכן משמע בסוכה פ״ב, דאין חייב לאכול אלא ב׳ סעודות. וכן כתב התוספות יום טוב פ״ה דמעשר שני מ״י). והוא דתנן סוכה כז, א (ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה). ובתוספות

ד ועיקר הסעודה הוא הלחם אשר הוא אוכל[18]. לפיכך צריך להזהר שיאכל בכל סעודה פת יותר מכביצה מעט[19], שעד כביצה נקרא אכילת עראי[20].

וצריך לקבוע כל סעודה על היין[21], דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו[22], אם ידו משגת[23]. וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו[24].

ואל יצמצם בהוצאת יום טוב, שכל מזונותיו ויציאותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים, שאם פיחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו[25]. ועיין בסי׳ רמ״ב[26]:

ה ב׳ מצות אלו שהן כבוד ועונג, הן נוהגות גם כן בראש השנה, שהרי נאמר בו מקרא קדש[27]. אבל אינן

יום טוב שם (ומכאן ראיה וגדולה היא אלי, שאין מחוייבין בסעודה שלישית ביום טוב, דלא כסוברים שגם ביום טוב מחוייבים, כמו שכתוב באורח חיים סימן תקכ״ט, שהירושלמי אומר על של שחרית עד כאן מצוה לוכל), והוא בירושלמי שם פ״ה ה״ה (ויתודה בשחרית, עד כאן מצוה הוא לוכל).

וכן הוא לעיל סי׳ קפח סט״ו (ובסעודה ג׳ ביום טוב ... אינה אלא רשות).

[17] מ״א סוף סק״ה (ומכל מקום כשחל יום טוב בשבת אין לסמוך על זה).

[18] רא״ש ברכות פ״ז סי׳ כג (משמע הכא דביום טוב לא סגיא דלא אכל פת, דבר שצריך לברך אחריו ברכת המזון ... נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת ביום טוב משום שמחה משום חלקהו חציו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם). והכוונה היא לתוספות רבינו יהודה ברכות מט ב ד״ה ברכת המזון (אבל ביום טוב לא סגי דלא אכיל פת). הובא בלקוטי טעמים ומנהגים להגש״פ ד״ה מוציא מצה (ודעת ר״י, בראש״ש ברכות שם סכ״ג, משמע שהוא מן התורה). מ״א ס״ק ב (חייב לאכול פת ביום טוב, בערבית ושחרית, וכ״מ סוס״י קפ״ח).

והוא כדלעיל סי׳ קפח ס״י (בשבתות וימים טובים של שלש רגלים, שהוא חייב לאכול פת שמברכין עליו ברכת המזון, שבשבת נאמר וקראת לשבת עונג, וביום טוב נאמר ושמחת בחגך, ואין עונג ושמחה בלא אכילת לחם (שקובעים עליו סעודה), שהלחם הוא עיקר הסעודה, שכל סעודה נקרא על שם הלחם). וכן הוא לעיל סי׳ תעה סל״ב (ואף שביום טוב חייב לאכול פת כמו שנתבאר בסי׳ קפ״ח), ושם (הערה ריא). סי׳ קסח בקונטרס אחרון ס״ק ד (וביום טוב אינו יוצא ידי חובתו אלא על ידי קביעות, משום דאין שמחה אלא בלחם חשוב דקבעי עליה, עיין רא״ש פ״ז דבעינן לחם שהוא עיקר אכילה).

ולענין לצאת ידי חובת סעודה במיני מזונות פחות משיעור קביעות סעודה, ראה הגהת מהרי״ל סי׳ קפח ס״י (שמעתי ממנו בסוף ימיו שחזר בו, ולא הצריך לאכול כשיעור קביעות סעודה, שהרי גם בברכת מעין ג׳ יש בה הזכרה של קדושת היום). ונתבאר לעיל סי׳ עדר ס״ה (הערה כג).

[19] כדעה הא׳ דלעיל סי׳ עדר ס״ו (וכיון שאכל יתר מעט מכביצה יצא ידי חובתו, אבל כביצה בלבד נקראת אכילת עראי ואינו יוצא בה), ושם נסמן (הערה ל).

[20] כדלקמן סי׳ תרלט סי״א (כבר אמרנו שמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה היא אכילת עראי, כביצה, שכן דרך האדם לטעום פעם אחת מלא פיו חוץ לביתו, ומלא פיו הוא כביצה, שאין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה).

[21] ברכות מב, ב (בשבתות וימים טובים, הואיל ואדם קובע סעודתו על היין). רמב״ם הל׳ שבת פ״ל ה״ט (וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין, ולבצוע על שתי ככרות. וכן בימים טובים). שו״ע ס״א (ולקבוע כל סעודה על היין).

[22] רש״י שם ד״ה אלא בשבתות (דדעתו לישב אחר המזון ולשתות). כסף משנה שם (היינו לומר שישתה יין בסעודה, כי זהו פירוש קובע סעודתו על היין, לא לענין שיקדש קודם סעודה).

[23] רמב״ם שם ה״י (והוא שהיתה ידו משגת).

[24] לענין שבת, בטור סוס״י רסב (וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו). שו״ע סי׳ רנ ס״ב (ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו).

ונתבאר לעיל סי׳ רמב ס״ב (ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת, אלא לפי שמן הסתם יש לרוב בני אדם ענג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים, ובשתיית יין יותר מבשאר משקים, לכך יש להם להרבות בבשר ויין כפי יכלתם והשגת ידם).

[25] ביצה טז, רע״א (כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה (כל מה שעתיד להשתכר בשנה שיהא נזון משם, קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, רש״י) ... חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב (אותה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכה ומהיכן תבואהו, אלא לפי מה שרגיל ממציאים לו לשעה או לאחר שעה, רש״י) והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו (כלומר ממציאין לו שכר מועט, רש״י) ואם הוסיף מוסיפין לו).

[26] סעיף ג (שאין הוצאת שבת ויום טוב עולה בחשבון הקצבה שנקצב לו בראש השנה למזונות כל השנה ושאר צרכיו, שכך אמרו חכמים כל מזונותיו והוצאותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, שקוצבין לו כמה ישתכר בשנה זו לצורך מזונותיו ושאר צרכיו של כל ימות השנה, חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים, שאין קוצבין עליה כלום אלא אם מוסיף בהוצאת שבת וימים טובים מוסיפין לו). ושם נתבאר אימתי אומרים ״לוו עלי ואני פורע״, ומתי אומרים ״עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות״.

וראה גם הלכות תלמוד תורה פ״א סוף ה״ז (שאמרו חכמים כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים, מה שעתיד להשתכר בשנה זו שיהא ניזון משם, קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה, שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו, חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה, שאם הוסיף מוסיפין לו ומ[מ]ציאין לו שכר לשעה או לאחר שעה).

[27] כדלעיל ס״א (וכל ימים טובים נאמר בהן מקרא קדש), שמזה למדים כבוד וענג גם בראש השנה, כמבואר בתשובת הגאונים שבמרדכי ר״ה רמז תשח (נשאל לרבינו נחשון גאון מהו להתענות בראש השנה, והשיב, בראש השנה אסור להתענות ... לפי שהוא כלול עם שאר המועדות, וכתיב ביה מקרא קדש, ודרשינן בסיפרא וספרי קדשוהו במאכל ובמשתה ובכסות נקיה).

נוהגות בחולו של מועד, שהרי לא נאמר בהן מקרא קדש[28].

וכבר נתבאר בסי׳ רמ״ב[29] שהכבוד והעונג הן מצות מדברי סופרים ומפורשין על ידי הנביאים:

שמחת יום טוב

ו ויש בחול המועד מה שאין בראש השנה[30], והוא שכל שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג, וכן ביום טוב של עצרת[31], חייב אדם להיות שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו[32], ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה, שנאמר[33] ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו׳:

ז כיצד משמחן[34], הקטנים נותן להם קליות ואגוזים[35], והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו[36],

---

והכי קיי״ל לקמן סי׳ תקצז ס״א (יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה ובשבת תשובה כמו בכל עשרת ימי תשובה, ואין הלכה כדבריהם, אלא אסור להתענות בראש השנה ושבת תשובה כמו שאסור בשאר שבת וימים טובים ... ומצוה לאכול ולשתות ולשמוח בראש השנה).

ומכל מקום חוששים לפעמים לדעה הא׳ שמצוה להתענות בראש השנה, כדלעיל סי׳ קפח ס״י (וכל זה בשבת ויום טוב של שלש רגלים, אבל בחולו של מועד וראש חודש וראש השנה, אם לא נזכר עד שהתחיל ברכת הטוב והמטיב אינו חוזר, מפני שברכת המזון בימים אלו היא רשות, שאם רוצה אוכל פירות וכיוצא בהם כדי שלא יתענה, ובראש השנה יש מתירין אפילו להתענות. ואף שאין דבריהם עיקר, מכל מקום יש לחוש לדבריהם שלא לכנוס לספק ברכה לבטלה אם יחזור לראש).

ויש בזה חילוק בין סעודת היום של ראש השנה לבין סעודת הלילה, כמבואר בפסקי הסדור, סדר ברכת המזון (וכן בראש השנה ביום, אבל בליל ראש השנה חוזר), ונתבאר לעיל סי׳ תעה (הערה ריא).

[28] הובא לעיל סי׳ רמב הערה ח (וחול המועד לא נאמר בו מקרא קדש, כמו שיתבאר בסי׳ תקכ[ט]. אלא שקרוי מקרא קדש (בחגיגה יח, [א]) לענין קרבנות בלבד, כדכתיב [ויקרא כג, לז] להקריב אשה וגו׳). ונתבאר בהערה שם.

וראה מנחת אלעזר ח״ג סי׳ יט. אסוקי שמעתתא הל׳ יום טוב ס״ק ד. שאלי ציון סי׳ ח ס״ק ב. חוה״מ כהלכתו פ״א ביאורים אות א.

[29] דעה הב׳ דלעיל שם ס״א (הכבוד בשבת ויום טוב, והענג בשבת, הן מדברי סופרים).

ואף שנתבאר לעיל (בסעיף זה ובס״א), שהכבוד והענג למדים מהפסוק ״מקרא קדש״ שנאמר בימים טובים. כבר הובא לעיל (הערה 4) שאינה אלא אסמכתא.

*

ונתבאר לעיל סי׳ רמב ס״א במוסגר (אבל העונג והשמחה ביום טוב במאכל ומשתה הוא מן התורה, כמו שיתבאר בסי׳ תקכ״ט), ובקונטרס אחרון שם ס״ק ב (רוצה לומר עונג שיש בו שמחה, כגון בשר ויין ... אבל העונג בשאר דברים ... מדברי סופרים, כמו בשבת״.

והכוונה להאמור לקמן ס״ו (ויש בחול המועד מה שאין בראש השנה, והוא שכל שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג .. חייב אדם להיות שמח וטוב לב ... ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה, שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו׳), וס״ז (כיצד משמחן ... בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה, ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין יוצאים ידי חובת שמחה אלא ביין, שנאמר ויין ישמח לבב אנוש ... מצוה יש באכילת בשר ביום טוב, כיון שנאמר בו שמחה, והואיל ואי אפשר לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהיא אכילת בשר שלמים, יש לנו לשמחו בשאר כל מיני שמחות), וס״י (שהאכילה ושתיה במועדות היא מצוה עשה).

נמצא שבשר ויין שמטעם ענג הוא מדברי סופרים (אף בשבת וימים טובים), אבל בשר ויין שמטעם שמחה הוא מן התורה (אף בחול המועד).

[30] וכן הוא לקמן סי׳ תקפב ס״י (בראש השנה ויום כיפור אין אומרים מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, מפני שימים אלו לא ניתנו לשמחה ולששון), ולעיל סי׳ תסז סס״ה (כל מקום שמקילין מחמת שמחת יום טוב יש להקל אפילו בחולו של מועד, שאף הוא בכלל יום טוב לענין שמחה כמו שיתבאר בסי׳ תקכ״ט).

וראה שדי חמד אס״ד מע׳ חוה״מ ס״ו. לקוטי שיחות חכ״ד ע׳ 304 הערה 22 (אף ש״ימים אלו לא ניתנו לשמחה״ (שו״ע אדמו״ר הזקן סתקפ״ב ס״י) – הרי עליהם נאמר (נחמי׳ ח, יו״ד. וראה שו״ע שם סתקפ״ג ס״ד) אכלו משמנים גו׳ אל תעצבו כי חדות הוי׳ היא מעוזם. וממשיך וילכו כל העם לאכול גו׳ ולעשות שמחה גדולה. וענין ר״ה הוא ״וגילו ברעדה, תגל הארץ, בני ציון יגילו במלכם״ (לקו״ת נצבים מז, רע״א)).

[31] ראה לעיל סי׳ תצד סי״ח (אסור להתענות תענית חלום בחג השבועות, לפי שהוא יום שנתנה בו התורה וצריך לאכול ולשמוח בו, להראות שנוח ומקובל לישראל יום שנתנה בו התורה), ושם נסמן (הערה קטו).

[32] רמב״ם פ״ו הי״ז (שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם ... חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני בניו וכל הנלוים עליו). טור ושו״ע ס״ב (חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו).

[33] ראה טז, יד (ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך). ברייתא פסחים קט, א (חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנא׳ ושמחת בחגך). רמב״ם שם (שנאמר ושמחת בחגך וגו׳).

[34] ברייתא שם (במה משמחן). לתוכן הסעיפים הבאים ראה לקוטי שיחות חל״ג ע׳ 62-68. אהלי שם ח״ט ע׳ רלב.

[35] תוספתא פסחים פ״י ה״ג (במה משמחן ... קטנים בראוי להם). ירושלמי פסחים פ״י ה״א (במה משמחן ... קטנים בראוי להן כגון אגוזין ולוזין). רמב״ם שם הי״ח (כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות). טור ושו״ע שם (כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים). יש״ש פ״ב סי׳ ה (אולי סמך על התוספתא דערבי פסחים דקאמר שם, מצוה על האדם לשמח בניו ובני ביתו, עד רבי יהודה אומר נשים בראוי להן וקטנים בראוי להן, ומה ראוי לקטנים, כי אם קליות ואגוזים).

והאנשים, בזמן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה[37], ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין יוצאים ידי חובת שמחה אלא ביין, שנאמר[38] ויין ישמח לבב אנוש.

אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו, כיון שאין לנו בשר שלמים. ומכל מקום מצוה יש באכילת בשר ביום טוב, כיון שנאמר בו שמחה[39], והואיל ואי אפשר לנו לשמוח בו בעיקר השמחה שהיא אכילת בשר שלמים, יש לנו לשמחו בשאר כל מיני שמחות.

לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביום טוב יותר מבשבת[40] שלא נאמר בה שמחה[41], וכן בגדי יום טוב צריכים להיות יותר טובים מבגדי שבת[42]:

סעודת החג והכנתו

ח ביום טוב שחרית מאחרין מעט לבא לבית הכנסת, כדי שיכינו מקצת צרכי הסעודה קודם הליכה לבית הכנסת, ולא יצטרכו להתעכב בתיקון כל צרכי סעודה בבואם מבית הכנסת[43]. וגם בבית הכנסת אין מאריכין מאד, אלא ממהרין לצאת, כדי לשמוח בשמחת יום טוב[44]. ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר

וכן הוא לקמן הלכות תלמוד תורה פ"א ה"י (ובימים טובים עצמן שמצוה לשמח בהם התינוקות, במה שהיא שמחה להם, כמו אגוזים וכיוצא בהם, כמו שנתבאר בהלכות יום טוב).

ולענין ערב פסח, תניא פסחים קט, א (אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו). ב"ח ד"ה כתב הרמב"ם (היא גופא דלא יישנו וישאלו, אינו אלא דלפי שהם שמחים ומשתעשעים בקליות ואגוזים הם נעורים, ואם כן מכאן נשמע דבהא מילתא יש לשמח לתינוקות ביום טוב). וכן הוא לעיל סי' תעב סל"א (מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר).

[36] ברייתא שם (במה משמחם ... נשים במאי, תני רב יוסף, בבבל בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין). רמב"ם שם (והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו).

[37] ברייתא שם (בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך).

ולענין שביעי של פסח, ראה לקו"ת צו טו, ד (לא הקריבו שלמי שמחה בשביעי של פסח), ובהנסמן בהערות וציונים שם, ומראי מקומות שם. תורת מנחם חל"ט ע' 345 ואילך.

[38] תהלים קד, טו. ברייתא שם (ועכשיו שאין בית המקדש קיים, אין שמחה אלא ביין, שנאמר ויין ישמח לבב אנוש). רמב"ם שם (ושותין יין, שאין שמחה ... אלא ביין).

וראה תורה אור מג"א צט, ג (ועכשיו משחרב בית המקדש אין שמחה אלא ביין, וברביעית יין יוצא ידי חובת שמחת יום טוב, שהשמחה היא בגבול ושיעור).

[39] רמב"ם שם (והאנשים אוכלין בשר ... שאין שמחה אלא בבשר). טור (והאנשים אוכלין בשר). יש"ש שם (אנשים ישמחו בבשר ... ולא נקרא הסעודה להיות בו לב טוב ושמחה בלא אכילת בשר. אלא שבזמן שבית המקדש היה קיים, היו אוכלין בשר שלמים, והיו עומדים על קרבנותיהם, והיה מספיק להם שמחה זו). ב"ח ד"ה כתב הרמב"ם (ונראה דסבירא ליה לרבינו, דממתניתין דבפרק אותו ואת בנו (חולין פג, א) בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו', בארבעה פרקים אלו משחיטין את הטבח בעל כרחו וכו', משום שהיו מרבין בשמחה לעשות סעודות, כדפירש רש"י לשם, אלמא דאיכא נמי שמחה בבשר אף על פי שאינן שלמים). מ"א סק"ג (ומצוה לאכול בשר (רמב"ם סמ"ק ב"ח יש"ש)).

וכן הוא לעיל סי' תצד סט"ז (שמצוה לאכול בשר בכל יום טוב כמו שיתבאר בסי' תקכ"ט).

וכמו לענין שבת, שנתבאר לעיל סי' רמב ס"ב (ואין חיוב לאכול בשר ולשתות יין בשבת, אלא לפי שמן הסתם יש לרוב בני אדם ענג באכילת בשר יותר מבשאר מאכלים, ובשתיית יין יותר מבשאר משקים, לכך יש להם להרבות בבשר ויין כפי יכלתם והשגת ידם).

ומכל מקום אינה דומה המצוה שבזמן שבית המקדש קיים להמצוה עכשיו, כדלעיל סי' תצח בקונטרס אחרון ס"ק ה (דהא דאמרינן אין שמחה אלא בבשר, היינו שלמי שמחה, כמו שכתב הבית יוסף בסי' תקכ"ט עיי"ש. ואף שרש"ל פ"[ב] דביצה חלק עליו, מכל מקום מודה דאין מצות עשה זו דוחה את שום לא תעשה, כיון שהיא תלוייה בדעת האדם).

[40] מ"א סק"ד (ומטעם זה נהגו להרבות במיני מאכלים יותר משבת).

[41] תוס' מועד קטן כג, ב סוד"ה מאן (דכתיב בהן שמחה, שבת מיהא לא כתיב שמחה). וכן הוא לעיל סי' קכח סנ"ז (שאז שרויים בשמחת יום טוב ... משא"כ בשאר ימים, אפילו בשבתות).

וראה לקוטי שיחות חט"ז ע' 522. שלחן המלך ח"א ע' קסה-ו.

[42] הגהות מיימוניות פ"ו אות כ (גרסינן בירושלמי ... מכאן משמע שיותר טובים יהיו בגדי רגל מבגדי שבת). שו"ע ס"א (ובגדי יום טוב יהיו יותר טובים משל שבת).

והיינו שמלבד כבוד יום טוב בבגדים חשובים, כדלעיל סי' רסב ס"ג (וכבדתו, שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול ... שהמלבוש נקרא כבוד, שהוא מכבד את האדם), יש בהם גם שמחת החג.

[43] מסכת סופרים פי"ח ה"ו (ביום טוב מאחרין לבא, שהן צריכין לתקן מאכלים של יום טוב). ברייתא מגילה כג, א (ביום טוב מאחרין לבוא), ופרש"י (לבית הכנסת, שצריך לטרוח בסעודת יום טוב, כך מפורש במסכת סופרים). רמ"א סוף ס"א (וביום טוב מאחרין לבא לבית הכנסת). לבוש סוף ס"א (ומאחרין לבא ביום טוב לבית הכנסת, שצריכים לטרוח בסעודת יום טוב).

[44] מסכת סופרים שם (וממהרין לצאת). ברייתא מגילה שם (וממהרין לצאת), ופרש"י (משום שמחת יום טוב). רמ"א שם (וממהרין לצאת משום שמחת יום טוב).

שגיאת הדקדוק: אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.

מחצות היום[45], כמו שנתבאר בסי׳ רפ״ח[46] עיי״ש:

ט עכשיו בזמן הזה שמאריכים בפיוטים, ויכולות הנשים להכין צרכי הסעודה בעוד שאומרים הפיוטים, לפיכך ימהרו לבא לבית הכנסת[47], כמו בשאר ימות השנה[48].

וצריך למחות ביד מקצת מקומות שמאחרים לבא לבית הכנסת ביום טוב, וגם מאריכים בפיוטים קודם קריאת שמע[49], ומתוך כך הם עוברים זמן קריאת שמע[50]:

י אף על פי שהאכילה ושתיה במועדות היא מצות עשה[51], לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו[52], שהרי כבר נאמר[53] עצרת לה׳ אלהיך. ואף על פי שנאמר[54] עצרת תהיה לכם, כבר פירשו חכמים[55] חציו לה׳ וחציו לכם. לפיכך כך היא הדת הנכונה, בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין שחרית ומוסף, וחוזרים לבתיהם ואוכלין סעודת הבקר, והולכים לבתי מדרשות וקורין בנביאים (א) ודורשין באגדה[56] עד אחר חצות היום, כדי לקיים חציו לה׳, ואחר כך מתפללין מנחה, וחוזרין לבתיהם לאכול ולשתות ולשמוח שמחת יום טוב שאר היום עד הלילה, כדי לקיים חציו לכם[57].

ועכשיו שמאריכים בניגונים בתוך התפלה, אין זה עולה בכלל חציו לה׳, אלא בכלל לכם הוא[58]:

---

[45] ישי״ש פ״ב סי׳ ד (נראה שאין לאחר התפילה יותר מחצות, דהיינו י״ח שעות על היום, וראוי לגעור בש״ץ, בימי הסוכות, שהלילות קצת ארוכים, אם בא להאריך בניגונים כל כך, וכן בכל שבתות השנה). מ״א סק״ז (ויש לגעור בחזנים המאריכים יותר מחצות).

[46] ס״א (צריך למהר לאכול סוף שעה ששית שאסור להתענות בשבת עד חצות). וכן הוא בסי׳ רפא ס״ג (בניגון הזמירות של שבת ... לא יאריך יותר מדאי, כדי שיאכלו קודם חצות היום, כמו שיתבאר בסי׳ רפ״ח).

[47] ב״ח סי׳ תקפד (דבשלש רגלים מאחרין לבוא לבית הכנסת, משום דמצוה לטרוח בסעודת יום טוב. ועיין במה שכתבתי לקמן בסימן תרמ״ד) וסי׳ תרמד (ואפשר לומר דמשום שמאריכין בזמנינו בקרוב״ץ על הגשם, ומזכירין נשמות, לפיכך כתב להשכים. ועיין במה שכתבתי למעלה בסימן תקפ״ד). מ״א סק״ו (וב״ח סי׳ תקפ״ד ובסימן תרמ״ד כתב, דהאידנא שמאריכין בפיוטים, משכימין בכל יום טוב עכ״ל, כלומר דרש״י פירש הטעם דמאחרין כדי לטרוח בסעודת יום טוב קודם שילכו לבית הכנסת, והאידנא יכולים להכין בעוד שמאריכין בניגונים ופיוטים).

[48] כדלעיל סי׳ רפא ס״א (בשבת צריך להקדים לבא לבית הכנסת יותר מביום טוב, כמ״ש בסי׳ תקכ״ט).

[49] כנזכר לעיל סי׳ סח ס״א (מה שנוהגין במקומות הרבה לומר פיוטים בברכות קריאת שמע, יש אומרים שכל מי שאפשר לו לבטל המנהג שלא על ידי המחלוקת יבטל, לפי שהפיוטים שאינן מענין הברכה חשובין הפסק גמור ... ויש אומרים שאין איסור בדבר).

[50] ב״ח סי׳ תקפד (דמנהגינו להרבות בקרוב״ץ, והגון ליזהר ביותר בראש השנה שהוא יום הדין, לקרות שמע בעונתה), וסי׳ תרמד (טוב יותר להשכים, כדי לקרות קריאת שמע בעונתה).

וכן הוא לעיל סי׳ רפא ס״א (צריך להקדים לבא לבית הכנסת ... ליזהר מאד שלא לעבור זמן קריאת שמע).

וראה לעיל סי׳ מו ס״ט (טוב לומר בשחרית אחר שמע ישראל וגו׳ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי לפעמים אומרים הצבור פיוטים ביוצר ושוהין עד קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה, ויוצא בזה לדברי האומרים שפסוק ראשון בלבד הוא מן התורה).

ומנהג חב״ד לקרוא קריאת שמע (ג׳ פרשיות) לפני תחלת התפלה, כי מאחרים התפלה בשבתות וימים טובים.

[51] כדלעיל ס״ו (ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה), וס״ז (לכך נהגו להרבות במיני מאכלים ביום טוב יותר מבשבת). וראה ס׳ הקי״ן ע׳ 41. לעיל (הערה 29).

[52] רמב״ם פ״ו הי״ט (אע״פ שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו). טור ולבוש ס״ג (אף על פי שהאכילה והשתייה במועד מצות עשה היא, לא יהא אוכל ושותה כל היום).

[53] ראה טז, ח.

[54] פנחס כט, לה.

[55] ברייתא וגמרא טו, ב (רבי יהושע אומר חלקהו חציו לה׳ וחציו לכם, אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר עצרת לה׳ אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם, הא כיצד ... רבי יהושע סבר חלקהו חציו לה׳ וחציו לכם). טור ושו״ע ס״א (מצות יום טוב לחלקו חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה).

וכן הוא לקמן סי׳ תקצז ס״ג (כל יום טוב צריך לחלק חציו לה׳ וחציו לכם כדי לקיים שני פסוקים, שבאחד כתוב לה׳ ובאחד כתוב לכם).

[56] מ״א בריש הסימן (דהאידנא דאין דורשים דינים תוך הדרשה, מוטב לדרו[ש] אחר הסעודה). ונתבאר בקונטרס אחרון.

[57] רמב״ם שם (אלא כך היא הדת, בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתיהם ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי היום, ואחר חצות היום מתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה). טור ולבוש שם (אלא כך היא המדה, כל העם משכימים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללים וקורין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתיהם ואוכלים, והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום ומתפללין תפילת המנחה, וחוזרין לבתיהן לשתות שאר היום עד הלילה).

[58] ישי״ש חולין פ״א סי׳ נ (ש״ץ זה ... אם מכוין להשמיע קולו ושמח בקולו הרי זה מגונה ... כי אין זה לא מחציה לה׳ ולא מחציה לכם). מ״א ריש הסי׳ (ובחולין פ״א סימן נ׳ כתב מה שמאריכין החזנים בנגונים אין זה מחציו לה׳ וחציו לכם).

שגיאת הקלדה: אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.

יא וכשהוא אוכל ושותה, חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, שנאמר[59] והלוי והגר והיתום וגו׳. אבל מי שנועל דלתי חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם[60] טמא הוא, ושמחה כזו קלון הוא להם, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם[61]:

יב כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשוך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר כל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר[62] תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, הא למדת שהעבודה היא בשמחה, ואי אפשר לעבוד את ה׳ לא מתוך שחוק ולא מתוך שכרות[63]:

יג חייבים בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ופרדסים ועל הנהרות שלא יתקבצו שם אנשים ונשים לאכול ולשתות ויבואו לידי עבירה. וכן יזהירו זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין, שמא יבואו לידי עבירה, אלא כולם יהיו קדושים[64]:

קונטרס אחרון

(א) ודורשין באגדה כו׳. הנה[65] בגמרא סוף מגילה[66] איתא דורשין הלכות פסח בפסח, וכן הוא ריש פרק

וראה גם לעיל סי׳ נג סי״ד (ש״ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו הערב ... אם מכוין להשמיע קולו ושמח בקולו, הרי זה מגונה). לקמן סי׳ תקפד ס״ט (במה דברים אמורים בפיוטים ובתפלות, אבל בניגונים אין להאריך יותר מחצות, כיון שהוא יום טוב).

[59] ראה טז, יד. וראה לקוטי שיחות חט״ז ע׳ 368 הערה 36 (וצ״ע שלא העתיק אדמו״ר הזקן גם תיבת ״והאלמנה״).

[60] הושע ט, ד.

[61] מלאכי ב, ג. רמב״ם פ״ו הי״ח (וכשהוא אוכל ושותה, חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם). טור ושו״ע ס״ב (וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים). לבוש ס״ב (וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים, שכן סיים הפסוק והלוי והגר והיתום והאלמנה וגו׳, אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו מצוה אלא שמחת כריסו, ועליהם נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם הוא).

וכן לענין אכילת קרבן שלמי חגיגה ושלמי שמחה כתב הרמב״ם הל׳ חגיגה פ״ב הי״ד (כשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה, לא יהיה אוכל הוא ובניו ואשתו בלבד וידמה שיעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים והאמללים, שנאמר והלוי והגר והיתום והאלמנה, מאכיל הכל ומשקן כפי עשרו. ומי שאכל זבחיו ולא שִמח אלו עמו, עליו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו, כי לחמם לנפשם).

[62] תבוא כח, מז.

[63] רמב״ם פ״ו ה״כ (כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל, לא ימשך ביין ובשחוק וקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, הא למדת שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבוד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות). טור ושו״ע ס״ג (ולא ימשוך בבשר וביין ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה, אלא הוללות וסכלות, ולא נצטווינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר).

[64] רמב״ם פ״ו הכ״א (חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה. וכן יזהירו בדבר זה לכל העם, כדי שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה). טור ושו״ע ס״ד, כלשון הרמב״ם, ומסיים (אלא יהיו כולם קדושים).

וראה אגרות קודש ח״ה אגרת א׳תנד הערה 3 (וראה שו״ע רבנו הזקן סו״ס תקכ״ט שהעתיק לשון הרמב״ם, והוסיף בסופו: אלא כולם יהיו קדושים (בפשטות – בכדי לסיים בדבר טוב) והוא ע״פ הירושלמי יבמות (פ״ב ה״ד) ויק״ר (פכ״ד, ו) דהפורש מן העריות (עבירה – שבשו״ע שם) נקרא קדוש).

[65] תוכן המשך הדברים בקונטרס אחרון זה:

בפנים ס״י נתבאר, שאחר תפלת שחרית ומוסף וסעודת יום טוב הולכים לבתי מדרשות ודורשין באגדה.

והא דאיתא בגמרא דורשין הלכות פסח בפסח, היינו קודם סעודה, אבל אחר סעודה אין לדרוש בהלכה מחשש שכרות, אלא באגדה מענייננו של יום.

ומסיק לעיל סי׳ תכט ס״ד (ועכשיו אין נוהגין לדרוש הלכות בחג עצמו (לפי שהכל כתוב בספר), אלא דורשין באגדה מענינו של יום כמו שיתבאר בסימן תקכ״ט).

לכללות קונטרס אחרון זה, ראה נימוקי יום טוב. מדרכי הקונטרס. שו״ע אדמו״ר הזקן המבואר.

הלכות יום טוב **שגיאת הקאפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.**

ב׳ דביצה[67] בעובדא דרבי אליעזר. ומיהו היינו קודם סעודה כדאיתא שם[68], אבל לאחר הסעודה אין לדרוש הלכות, כמו שכתבו רש״ל[69] ומג״א[70], אלא דורשין באגדה מענייני של יום, כגון בפסח יציאת מצרים ובעצרת מתן תורה, כמו שכתב המג״א ריש סי׳ תכ״ט[71] עיי״ש[72]:

---

[66] לב, סוע״א (משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג).

[67] טו, ב (מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב).

[68] ״יצתה כת ראשונה (לסעוד סעודת יום טוב, והניחוהו דורש, רש״י) ... בשעת פטירתן אמר להם, לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים״, הרי שדרש להם בהלכות יום טוב קודם סעודה.

[69] פ״ב סי׳ ה (דרב לא מוקי אמורא עליה מיום טוב לחבריה, פירוש, כלומר, שעשה היום יום טוב, דהיינו לאחר סעודה, עד למחר, משום שכרות, דרב אורויי הוה מורה בדרשא שלו, כדאמרינן בכריתות (י״ג ע״ב), ושִכור אסור להורות).

[70] ריש הסימן (שמצינו בעובדא דרבי אליעזר, וגם רבא לא מוקים אמורא עליה מיום טוב לחבירו משום שכרות, לכן מוטב לדרוש בשחרית, ועכ״פ לא ימשוך יותר מחצות (יש״ש) ... ולי נראה דהאידנא דאין דורשים דינים תוך הדרשה, מוטב לדרו[ש] אחר הסעודה).

[71] סק״א (ומשמע בפ״ק דמגילה דביום טוב עצמו מחויבים לדרוש בענינו של יום, כגון פסח ביציאת מצרים).
וכן הוא לעיל שם ס״ד (משה רבנו עליו השלום תיקן להם לישראל שיהיה כל חכם העיר דורש לבני עירו בכל רגל בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום, כגון בפסח ביציאת מצרים ובעצרת במתן תורה ובחג בהיקף עניני כבוד).

[72] בכמה דפוסים נדפס כאן: ״יתר הסימנים עד הלכות ראש השנה לא באו בדפוס מעולם בשו״ע הזה, כי לא נמצאו בכתבי המחבר נ״ע״.

הוספות

פסקי הסדור

סדר עירוב תבשילין

כשחל[1] יום טוב ביום ה׳ וביום ו׳, או ביום ו׳ ובשבת, יקח בערב יום טוב הפת משבת, וגם תבשיל חשוב עמו, כגון בשר או דג[2], ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: אני מזכה לכל מי שרוצה לזכות ולסמוך על עירוב זה[3]:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח[4]. וחוזר ונוטל מיד הזוכה[5], והמזכה מברך[6]: ברוך כו׳ על מצות

---

[1] לכללות האמור כאן, ראה סדור רבינו הזקן עם ציונים והערות (רסקין) ע׳ רצט. תפז-ח. תצא-ב.

[2] שוע״ר סי׳ תקכז ס״ג (נוטל בידו חתיכת פת שיש בה כביצה, וכזית בשר מבושל, או שאר דבר מבושל שיש בו כזית), וסי״ג (אבל אם יש לו תבשיל אחר, אין לערב לכתחלה בעדשים שנשארו בשולי קדרה, ולא בשמנונית שגרר מעל גבי הסכין, מפני ביזוי מצוה), ושם נסמן (הערה 78), וכמבואר בשל״ה קצת עניני יום טוב רמו, א ד״ה עירוב (יקח פת המוכן לסעודת שחרית של שבת, או לסעודה שלישית, וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודה של שבת, כגון חתיכת דג חשוב, או בשר או תרנגול). וראה לקוטי שיחות חט״ז ע׳ 187 הערה 37.

[3] טור (כיצד הוא עושה, לוקח העירוב בידו ונותנו למי שיש לו זכות בשביל מי שמערב על ידו ואומר ... ולכל בני העיר הזאת). יש של שלמה פ״ב ס״י (האידנא, שנוסח העירוב הכתוב בסידורים שכל אחד ואחד יערב על כולם, שאמר יהא שרא לי ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת). ב״ח שם ד״ה כיצד (ועכשיו נהגו כל העולם לזכות לכל בני העיר, ומברכין גם כן בלשון זה שכתב רבינו, וכמ״ש בכל הסידורים). של״ה שם (ראוי שכל אחד יעשה בשביל כל בני העיר). ט״ז ס״ק י (ועכשיו שיש בנוסח הברכה לנו ולכל הדרים בעיר הזאת).
וכן הוא בשוע״ר שם סט״ז (אפילו מי שאינו גדול העיר, אם הוא רוצה לערב על אחרים). קונטרס אחרון שם ס״ק ג (שהכל אומרים לנא ולכל ישראל).
והאמור כאן ״לכל הקהל״, הוא כאמור לקמן בסמוך ״ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת״. וכן הוא בשוע״ר שם סי״ז (ויאמר לו זכה בעירוב זה בשביל כל אנשי העיר).

[4] שוע״ר שם סי״ז (דהיינו שיגביה אדם אחר את העירוב גובה טפח מן המקום שהיה מונח עליו (שבהגבהה פחותה מטפח אינו קונה כלום)), ושם נסמן (הערה 104).

[5] שוע״ר שם ס״ד (ואחר שנטל העירוב בידו, חייב לברך), ושם נסמן (הערה 30).

וכן הוא בסדור עם דא״ח (קאפוסט תקע״ו). אבל בסדור שקלוב תקס״ג ובסידור תורה אור נשמט. וראה פסקי הסידור אות קסט. קונטרס הסדור אות נו.

[6] שוע״ר שם סי״ט (נוהגין שהמערב גם לאחרים, מזכה להם את העירוב בתחלה ואחר כך מברך על מצות עירוב), ושם נסמן (הערה 127).

שגיאת הקלדה: אפשרות לייצג את המספר בתבנית שצוינה.

עירוב:

בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולתקנא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא[7] לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת:

תפלת שלש רגלים

כשחל יום טוב במוצאי שבת אומרים כאן ותודיענו[8].

בשלש רגלים כשחל בחול[9] בשעת הוצאת ספר תורה קודם בריך שמיה יאמר י״ג מדות. ואחר כך יאמר תפלה זו [רבונו של עולם].

במוסף של יום טוב הראשון של פסח מתחילין לומר מוריד הטל, ובמוסף שמיני עצרת מתחילין לומר משיב הרוח ומוריד הגשם[10]. ואין הצבור רשאין להתחיל עד שישמעו מפי הש״ץ, ונוהגין שהשמש מכריז קודם התפלה[11], לפיכך לא די כשיכריז משיב הרוח לבד אלא יאמר גם כן מוריד הגשם.

---

[7] שוע״ר שם ס״ה (ואחר כך יאמר בדין יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא). והפרטים הנזכרים כאן נתבארו בשוע״ר שם ס״ז.
ותיבת לתקנא, כן הוא בסדורי האריז״ל ובסידור של״ה.

[8] שוע״ר סי׳ תצא ס״ד (יום טוב שחל במוצאי שבת, צריך להבדיל על הכוס כמו שנתבאר בסי׳ תע״ג, וגם צריך להבדיל בתפלה, שיאמר ותודיענו כו׳ קודם ותתן לנו).

[9] היינו דוקא ביום טוב, אבל בראש השנה ויום הכיפורים, הובא בהיום יום ליום הכיפורים (בראש השנה ויום הכיפורים אומרים י״ג מדות הרחמים בהוצאת הספר תורה גם כשחל בשבת).

[10] שוע״ר סי׳ קיד ס״א (ומתחילין להזכיר הגשם בברכה שניה בתפלת מוסף של שמיני עצרת ואין פוסקין עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון של פסח).

[11] והיינו שלפני תפלת המוסף של שמיני עצרת מכריז השמש ״משיב הרוח ומוריד הגשם״. ולפי מנהגינו שאומרים בקיץ מוריד הטל, כן הוא גם ביום טוב ראשון של פסח, שלפני תפלת המוסף של יום ראשון של פסח מכריז השמש ״מוריד הטל״.
ונתבאר בשוע״ר סי׳ קיד ס״ב (אין פוסקין מלהזכיר עד שמכריזין בבית הכנסת מוריד הטל קודם תפלת מוסף יום טוב הראשון של פסח, במקומות שנוהגין לומר מוריד הטל, במקום מוריד הגשם, בימות החמה, שהכרזת הטל סימן הוא להם להפסקת הזכרת הגשם).